

Nutzungshinweise / Terms of Use

Die Digitalisate dieses Webangebotes sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für private wissenschaftliche Zwecke ausgedruckt oder heruntergeladen und zu wissenschaftlichen Zwecken an andere, von Person zu Person, weitergegeben werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte in gedruckter oder elektronischer Form ist ohne zuvoriges schriftliches Einverständnis der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel nicht gestattet. Dies betrifft im einzelnen Verkauf, Leihe, Lizenzierung, Vervielfältigung und Verbreitung. Werden Digitalisate aus der Wolfenbütteler Digitalen Bibliothek ohne schriftliche Genehmigung der Herzog August Bibliothek auf anderen Internetseiten, Datenträgern oder Printmedien veröffentlicht, ist sie als Rechteinhaberin berechtigt, gemäß der niedersächsischen Gebührenordnung für die Bibliotheken des Landes und Hochschulbibliotheken vom 10.11.2004 (Nds. Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 32/2004), Anlage zu §2 Abs.1, Gebühren für die Veröffentlichung in Rechnung zu stellen. Rechtsgrundlage ist die Benutzungsordnung für die Landesbibliotheken vom 01.11.2004 (Nds. Ministerialblatt Nr. 39/2004) in der jeweils gültigen Fassung (vgl. Gebührenverzeichnis der HAB).

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Auskunft der Herzog August Bibliothek, Lessingplatz 1, D-38304 Wolfenbüttel (auskunft@hab.de).

Verlinkungen sind grundsätzlich erwünscht. Bitte verweisen Sie auf Digitalisate wie folgt:

- Im Druck: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [PURL], z.B. Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [<http://diglib.hab.de/inkunabeln/14-astron/start.htm>]
- Im Internet: HAB <a href="<http://diglib.hab.de/inkunabeln/14-astron/start.htm>">inkunabeln/14-astron

All digital documents of the Wolfenbüttel Digital Library are protected by copyright. They may be printed or downloaded and forwarded individually to third parties only for non-commercial educational, research and private purposes. In doing so provenance marks attached to them must not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not permissible without obtaining prior written permission from the Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel. This explicitly includes selling, lending, licensing, reproduction and dissemination. If digital documents from the Wolfenbüttel Digital Library are published without the written permission of the Herzog August Bibliothek, the library as holder of the rights to its property is entitled to levy fees in accordance with the ordinance for the State and University Libraries of the county of Lower Saxony dating from 10.11.2004 (Nds. Gesetz- und Verordnungsblatt Nr. 32/2004; Anlage zu §2 Abs.1; confer „Benutzungsordnung für die Landesbibliotheken“ 01.11.2004, Nds. Ministerialblatt Nr. 39/2004).

For reproduction requests and permissions, please contact the information desk of the Herzog August Bibliothek, Lessingplatz 1, D-38304 Wolfenbüttel (auskunft@hab.de).

Links to our resources are welcome. Please refer to digital documents as follows:

- Print: Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [PURL], e.g. Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [<http://diglib.hab.de/inkunabeln/14-astron/start.htm>]
- Internet: HAB <a href="<http://diglib.hab.de/inkunabeln/14-astron/start.htm>">inkunabeln/14-astron

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS
BIBLIOTHECAE
SELECTÆ
DE RATIONE STUDIORVM

In Facultatibus, quæ in pagina sequenti indicantur.

TOMVS SECVNDVS.

VENETIIS. MDCIII.

Apud Altobellum Salicatum.

ANTONII
POSSIVINI
SOCIETATIS
IN SECUNDO HOC TOMO
CONTINENTVR CHRISTIANÆ METHODI,

Ad Philosophiam generatim, mox Platoniam, deinde Aristotelicam.

Ad Iurisprudentiam.

Ad Medicinam.

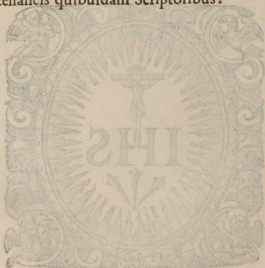
Ad Mathematica.

Ad Humanam Historiam.

Ad Poësim profanam, siue Ethnicam cum sacra collatam.

Ad Artem Oratoriam conscribendi Epistolas cum Appendice.

De Miscellaneis quibusdam Scriptoribus.

VENETIIS MDCIII

Abud Alcobellum Salicatum.

SIGIS.

SIGISMUNDO TERTIO

POLONIAE, SVECIAE, GOTHIAE,
Vandaliae Regi:

MAGNO LITVANIAE DVCI: &cet.

Antonius Possewinus Societatis IESV.

Equissimum, Rex Serenissime, fuit, vt priore Operis huius parte Summo Pontifici dicata, secundam Maiestati Vestrae inscriberem. Illam Patri Sanctissimo, in qua de Diuinis rebus actum est. Hanc de alijs disciplinis, ac de Humana Historia, Regi, quem tamquam filium vnice diligit. Sic enim vtraque prodit suo tua praesidio, tractanda libentius ab omnibus, atque a subditis V. Maiestatis, in cuius Regnis, vti & antea Romae, sua cepit incrementa. Sanè rei multò antea conceptae, ac delineatae Gregorius XIII. aeternae memoriae Pontifex Maximus, & Serenissimus Ioannes Tertius Rex Maiestatis Vestrae Parens stimulos addiderant, vt partum in commune bonum attentarem. Nam cum simul conuenissent, vt tenera V. Maiestatis etas optimis institutis imbueretur, ac verò pietatem, & veterum scientiam rerum à Septentrione per haereseis fuisse pridem ablegatam ipsis oculis vidissem, non potui non permoueri ad hanc, quantumuis arduam, prouinciam suscipiendam, tum hanc scribendi, tum vna cum fratribus meis dispellendi inde tenebras, quò mittebamur. Nimirum in primis, vt in vnus adolescentis Regij, hoc est, V. Maiestatis pectore plantaretur, quod praesagebat animus fore, vt breui ad alias quoque Prouincias palmites latissimè esset extensum. Sicigitur refutatis Dauidis Chytrei erroribus, qui Regna illa pluribus haereseum libris infecerat, eoq. Opere dedicato Parenti Maiestatis Vestrae, iam huius pars in eius nomine apparet, erga quam cum plurima Diuinae prouidentiae argumenta vidimus, tum eadem certò persuadent, neminem frustra pro fide Catholica laboraturum, vbi Maiestas Vestra est regnatura.

Primum illud, quòd maternam duxit originem è Iagellone, qui Christianam fidem in Poloniae Regno sic excitauit, vt eandem quoque ipsemet populos suos Princeps tantus docere non erubesceret. Paternam uero ab eo Rege, in cuius familia BB. Brigitta, & eius filia Catharina extitissent.

Secundum. Quod collapsis Septentrionis rebus, viq. olim Episcopis, &

A 2 Sacer-

Auctor à quibus ad hoc opus scribendum fuerit impulsus.

Iagelloni Poloniae Regi Christianam fidem excitauit.

Pater & mater
Sigmundus
di Regis.

4

Sacerdotibus omnibus inde ciectis, Deus tamen Serenissimam Catharinam
Maieſtatis Veſtræ Matrem, cum Parente, tum Magno Finlandiæ Duce, con-
iunxerit, ne (ipſo poſſiſſimum auxiliante) omnino lucerna fidei, iugèq. ſacri
ficium Dæmonibus, & Hæreticis tremendum, extingueretur.

Exod. 1.
Zach. 9.

Tertium. Quadriennij cuſtodia, in qua Sereniſſimus Pater in im-
mò detentus, genuit in vinculis Maieſtatem V. ſoluturam videlicet aliquan-
do impietatis vincula, & iugum illud excuſſuram, quo tot innocentes po-
puli grauiſſimè premebantur. Neque enim grauius eo iugo ſubditis pote-
rat eſſe, quàm cum non palea ſolum, quod fecerat cum Iſraelitis Pharaò,
ſed & triticum, hoc eſt, Sanctiſſima Euchariftia, quæ faciebat virgines, ac
monaſteria ſeruabat, populis adimebatur, cæleſtiſq. itineris ducibus, hoc
eſt, Sacerdotibus extrinſcis, aut amandatis, omnis veritatis ſemita erat
obſtructa.

Religionis
in Succur-
re reſtitu-
tio.

Quartum, ac quidem multiplex Diuinæ prouidentię argumentum.
Quod nata Maieſtate Veſtra, ſecuta eſt liberatio Sereniſſimi Parentis, Eue-
ctio ad Regnum, Depreſſio hoſtium, ac, quod caput fuit, ſeria in illo Reli-
gionis veræ cogitatio, difficillimorumq. nexuum prudens diſſolutio, ac tan-
dem ad immobilem Sedis Apoſtolicæ petram nobilis legatio. Os enim Do-
mini per ſummum eius ſacerdotem ſibi conſulendum eſſe potius, quàm
per nescio quos à fide auerſos in ſummo Religionis negotio ſapientiſſi-
mè ſtatuit. Ex quo factum eſt, vt cum deinceps ſeipſum Catholico
Sacerdoti per totius antea vitæ confeſſionem expiaſſet, ſanctè polli-
ceretur, numquam ſe animo Caluinianiſ, aut Lutheraniſ erroribus adhæſu-
rum. Videlicet, iſta pietatis ſemina puero adhuc illi Deus ipſe indiderat. Quæ
& in frugem maturiorem eduxit traiectio in Angliam; vbi incidens in Cy-
rillum Alexandrinum Ioannis Apoſtoli, & Euangeliftæ ſextum caput in-
terpretantem, falſus eſt ſibi cœpiſſe ſordeſcere ſcripta, quæcunque ab Hæ-
reticis Succiam, Gothiam, Finlandiam inundant: Id quod fecit, vt ſplen-
didiffima Eccleſiæ lumina, Patres ipſos veteres curaret ſua in Regna inuehi,
eos diſtribui, illorum doctrinam è ſuggeſtibus interdum, vel ab ipſis fidei
hoſtibus, afferri; adoleſcentes ad Academiæ duntaxat Catholicas, aut adeo
ad ipſa Pontificia Seminaria mitti; inſtaurari Tempia; Aras excitari; ſu-
blatum argenteum B. Brigittæ oculum, reſtitui; Sanctimoniales Vaſtentes
ſeu iuuari, atque à Catholicis Sacerdotibus communiri; Sancti Eri-
gis oſſa per eodem in ſepulchrum honorificentiffimum inferri; In demor-
tue autem Regine Matris funere, publica in Concione teſtimonium ferri,
eam Catholicè, ac ſanctè vixiſſe, obiiſſe verò in fide Romanæ Eccleſiæ; extra
quam nulla eſſet ſalus. Sic inquam Rex ille.

Magna Reli-
gionis Catho-
licæ inſtaura-
tæ argumēta.

Regni Polo-
niæ fines à
quibus dila-
tari.

At & ingens erga Maieſtatem Veſtram fuit Diuinæ indicium prou-
identię. Quod dum Stephanus Poloniæ Rex captis de Moſco arcibus ter-
tium victor eſſe pergebat; vterque Rex, nimirum Ioannes Tertius, & Ste-
phanus Primus, ſpatia Regnorum ampliora, Liunioniq. Veſtræ Maieſta-
ti parabant, in quibus ſeipſam paulò poſt exerceret, gratiſſimiq. erga Deum
animi,

animi, reuocandis ad antiquam pietatem populis, signa præberet. Sed & eodem tempore in Suecia V. Maiestati Diuinitus sapientia infundebatur, qua & gemitus pro fide Catholica edebat, & Sacramēta Catholico ritu accipere nitebatur: cumq; antea puer Gregorio XIII. Pontifici Maximo innocentissimam per litteras, quas primas omnium scripsit, obedientiam detulisset, audebat pro Christo pati; dum eos, qui errores aduersus Catholicam Religionem spargebant, audire detrectaret, fallacemq; illam Sanctissimæ Eucharistiæ sub vtraque specie Laicis portectionem auersaretur, quoniam à Spiritu Domini haud proficisci intelligebat. Et verò læti recordamur, quæ verba Proceribus amissionem Regnorum, si pergeret esse Catholica, minitantibus respondit, *satius esse* inquit, *terrena, quam celestia Regna deperdere*; atque addens, *se se Deo, si rueret etiam Mundus, fidem omnino præstaturam*. Quæ vox non adolescente Principe, sed maturissimo Rege digna, cælos penetrauit; atque inde contextiuit eas, quas iam cernimus, capiti V. Maiestatis coronas imponi. Quippe, ò Rex optime, Deus fidelis est remunerator, qui se vinci à creatura sua non sinit, ac cuius, quod *stultum miser homines opinantur, sapientius est, quodq; infirmum putant, id potentius est omnibus hominibus*. Ecce autem, cui moriente Serenissima Matre, præsidia Catholicæ tutandæ Religionis defutura timebantur, continuo Deus adfuit, qui nunquam recta volentibus in necessarijs deest. Eam enim Parenti Regi mentem iniecit, vt & Catholicos Sacerdotes nostros retineret apud Maiestatem Vestram, ac Templum exstrueret in Arce Stocholmienfi ab omni heresi impollurum, & denique ab omnibus iurari in Maiestatis Vestræ futura Regna curaret. Quin etiam adhuc in oculis Domini parum hoc fuit. Cum enim Rex Stephanus ex hac vita decessisset, euocata Maiestas Vestra ad Poloniæ Regnum, traiecit maria, inq; ipsam Cracouiæ Regiam non tam veniens, quam à Custodibus Angelis inuecta, Regni habenas moderati cepit intrepidè. Ea q; tum prior cura fuit restituendæ Catholicæ Religionis: Rebellibus autem capite plexis, qui Catholicos Riga expulerant Sacerdotes, hosce in Templis, & in pristinam possessionem asseruerit. Nec verò hic Diuina liberalitas substitit. Quem enim decreuerat Christi Vicarium in Terris adlegere, Cardinalem tunc, nunc Clementem Octauum Pontificem Maximum ad eam misit, vt rebus Polonici Regni compositis, monitisq; sanctissimis relictis, meliore loco adesset Maiestati Vestræ, quam Parens ipse fuerat secundum carnem; consilio autē, atque assiduis apud Deum precibus, & quibuscumq; alijs rebus in tanta rerum Christianarum perturbatione quantum posset, adiuuaret. Congressum sanè illū faustissimū fore intelleximus, cum sereno cælo, post meridiem, splendidissimum vtriusque capiti sydus extra Cracouiā emicuit, quod quidem ad speranda è cælo maiora subsidia omnes impulit. Adrita verò est non ita multo postea ex Austriaca, & Bauarica familia Virgo pudicissima V. Maiestatis vxor, spesq; prolis, non tam facta, quam effecta est. Cum ecce denuo inuitatur ad Paterna Regna capeienda, vt virilis in Terris aucta, augeat & ipsa numerum animarum apud Deum, vicemq; Di-

Sigismundus
Rex puer ad
Pont. Maxi.
litteras pro
obedientia
mitit.

Vox digna
Christiano
Principe.

1. Carin. 1.

Sigismundus
quomodo ad
Poloniæ re-
gnum peruo-
nerit.

Clem. VII.
adhuc Cardi-
nalis in Polo-
niā legatus
profecussit.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

A 3 uine

uina Bonitati rependat, immarcescibiles postea, & omnibus gemmis di-
tiores coronas receptura, si in hoc potissimum incubuerit, qui Regum de-
bet esse scopus ipsissimus.

Academia
Vpalsicis
quando flo-
rentissima.

Quæ cum ita sint, An ne ego cuiquam alij magis, quàm Maiestati V.
hanc laborum meorum partem addicere poteram? Erit, erit, spero; Sere-
nissime Rex, cum hæc & inter summas occupationes illam aliquando le-
uente, facilesq; administrandi modos & sapientissimis collectos suggerant;
ac verò etiam vsui alicui sint ijs, qui tum in Polonia, Lithuania, & Russia ex-
coluntur, tum in remotioribus suis Regnis exoptant, vt Vpsalie reuiuifcat
Academia. Quæ quondam Pontificijs legibus, ad Bononiensis formam,
instituta, dum in Catholica Religione stabat, florebat in studijs, quæ illa ab-
eunte, prorsus euauerunt. Vinam Rex, auitum decus familiarum suarum
Proceres illi respiciant, postquam summa Dei miseratione Regem sunt asse-
cuti, qui priora Sancti Erici Regis vestigia insilit. Deus autem Dominus,
per quem Reges regnant, faciat Maiestatem Vestram in gentem magnam,
ac demum, vbi diu legitime fidam, in hoc Mundo, redemptis Filij sui san-
guine animabus operam nauauerit, coronet æternum in Cælis.

ROMÆ Kal. Iulij. M. D. XCIII.

ARGV-

7

A R G V M E N T V M
LIBRI DVODECIMI.
QVI EST DE PHILOSOPHIA.

PHILOSOPHIAE tradenda ratio eò magis est necessaria, quòd cum ad quarumcunque rerum disquisitionem maximo sit adiumento, si recte tractetur, tum in variis errorum ambagibus ingenia distinet, si per deum ducantur. De ea igitur, quæ vera sit, primò generatim, mox de Platonica, demum de Peripatetica, deque Aristotelis interpretibus. Quæve in omni Philosophia sint, unde illa præsidium accipiat, acturus, præfandum hic mihi esse existimaui, quod Augustinus Valerius Cardinalis Veronæ, dum Nobilis, Nobilitati Venetæ, mandante Republica Philosophiam profiteretur, atate quidem ille tunc iunior, sed iam sapientia maturus, atque ad pietatem unâ cum scientiis iungendam natus, ita scriptum reliquit.

Libro de ratione Philosophandi.

Si veritatis (inquit) studiosi, si indagatores pulcherrimarum rerum sumus, cur nobis non debet esse iucundum, ea quæ à Philosophia didicimus, sacrorum librorum testimonio, et sanctissimorum hominum rationibus, & auctoritate confirmare? Quod si quid repugnet verissimæ scientiæ Theologiæ, quid potest esse tam necessarium, quam illud ipsum cognoscere, et aliis explicare, ne diutius in errore maneant? Sed nos miseros nobis ipsis stultè nimium tribuentes, pudet philosophantes, rationibus, quæ in sacris literis sunt, uti, non esse perturbandas scientias dicimus: studium eorum, qui id faciunt, aliquando irridemus, quasi nos iuvet errare, et labi. admirantes nonnullorum hominum acutas sententias. An inutile potest esse cum præceptis de moribus Platonis, Xenophontis, Aristotelis, Plutarchi, Ciceronis, conferre ea, quæ Salomon, Paulus, Basilius in Ethicis, Ambrosius in libris de Officiis, Thomas multis in libris, & sanctissimi alii multi homines tradiderunt? Cur si possumus, non utile putamus, metallorum, stirpium, animalium aliquam cognitionem petere è sacris literis, quarum auctoritate Aristotelis sententia aut confirmetur, aut refellatur? tantum abest ut non pauci,

pauci, qui philosophantur hac studia coniungant, ut indigenum putent
Philosopho non defendere Mundum esse ingenitum, animos mortales,
Deum non curare res humanas. Quod si quis rationibus à philosophia
illis quidem sumptis, sed verius ab optimis viris Theologis explicatis,
peruerjas eorum sententias conetur euellere, scilicet admirabiles Philo-
sophi rident: dicunt se esse Philosophos; veritatem philosophicam se de-
fendere, non licere sacra miscere profanis; Philosophis cum Theologis
non esse disputandum. O ignobile, & miserabile philosophia studium, si
eo erudiuntur ad impias sententias defendendas homines, si discunt
Theologiam verissimarum sententiarum matrem, et veram recte intel-
legendi, et beate uiuendi magistram contemnere? Hac ille.

His igitur certissimis rationibus nixi, ex optimis quibusque tum
antiquis, tum recentioribus Apparatum hunc concinnauimus, quo
quisque ad verissimam rerum cognitionem qua anima perfitur, inof-
fense pede decurrat. Tulector perlege, ac quicquid veri, bonique in eo
reperies, id omne Deo tribue.

ANTONII
POSSEVINI

SOCIETATIS IESV

BIBLIOTHECAE SELECTAE

Liber Duodecimus

QVI EST DE PHILOSOPHIA.

TRACTATIO PRIMA

De vera Philosophia.

Nam Philosophiae studium reiiciendum sit ob incertas Philosophorum sententias, propter quas plerique à Diuina quoque Veritate recesserunt. Cap. I.

Neequam ad eos descendam, qui lumina Philosophiæ habentur, Plato apud multos, Aristoteles apud plurimos, quamuis tractandum esset initio de Philosophiæ nomine, ac Definitione, mox de eius obiecto, vnde origo, partitio, ac methodus sequuntur, quoniam tamē ipso Philosophiæ nomine, notū est, intelligi sapientiæ studiū, qua rerum veritatem contemplamur, & intelligimus, reliqua verò non ita multò post, partim hæc, partim sequentibus tractationibus

(præsertim cum de Aristotele agemus) proprium habitura sint locum: iccirco uestigandum videtur in primis, Philosophia ne omninò reiicienda sit, quòd animi quorundam hebetes, aut desides, vt Lutherus quoque incunte hoc seculo, & eius generis alij putarunt esse faciendum; cum etiam non defuerint, qui pietatis zelo, ac propter incertitas eorum, qui Philosophi dicti sunt, opiniones, consultius esse iudicant ab hisce studiis abstinere, per quæ plerisque de Diuinæ veritatis orbita sepe cernerent turpiter, atque impiè deflectere. Accedit magnæ auctoritatis viri & doctrinæ uirorum sententia, qua scriptum reliquerunt, non cuiusuis esse dignoscere, plus ne emolumentum detrimenti Christianis attulerint Gentilium literæ, atque hoc ipsum, de quo agimus, Philosophiæ studium.

At quidquid horum sit, facillè sanè euincitur, quod hominem rationis participem, nisi ratiocinationem ad res perquirendas adhibeat, ne hominem quidem, sed stipitem iure censeas. Sin rerum veritatem partiendo, finiendo, argumentando sedulus eruat, ipsam tandem assequitur, vt & postea reliquis eandem commodè suadeat, errorès abolet, vtilisque Christianæ Reip. multis nominibus fiat.

Potè ex antiquis Patribus fuere, qui collegerunt argumenta, quibus efficitur, Philosophiam necessariam esse ad Gentiles edocendos, ad refellendos Sophistas, ad delectationem, & admirationem excitandam, ad auditores alliciendos, cum mentem; (ut docet B. Thomas) Philosophia illuminet, ad inflammandum animum, & ad æternorum amorem ex fluxis rebus traducendum, quod de se testatur est Augustinus lecto eo Ciceronis libro, qui Hortensius erat inscriptus, quo Philosophiæ laudes continentur. Itaque & scimus fuisse Moysen eruditum in omni sapientia Aegyptiorum, &

*Id. Præfatus
Prenob. l. 1. c.
p. 1.
Destitudo hu-
mana, ac di-
uina Philo-
sophia.*

*August. in 3.
Confess. cap. 4.*

Ad 7.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

0 1 2 3 4 Gray Scale

Sap. 7.
Coloss. 1.

& sicuti arenam maris notitiam rerum Salomni Diuinitus traditam, & Apostolum etiam Philosophicis rationibus usum, cum in omni scientia se ita exhibuerit, ut omnes Christo lucrificeret: & Philosophiæ operam nauasse Didymum, Iustinum, Origenem, qui à Pantano, & ab Heracla didiciti: Gregorios item duos, Nazianzenum, & Nisēnum, Basilium, ut mittam ceteros Latinos Patres, totamque Theologorum scholam, qui vita, & doctrina, ut & fide fere præstantissimi.

D. Jo. 10.

Coloss. 4.

Tertullianus in Apolog. Et de præceptis aduersus hæreses. Et libro aduersus Iulianum, Et contra Marcionem. Antichristi Christiani, et Philosophi.

Quorum sanè auctoritas tanta est, ut neminem non cogat ad credendum, rectè ea esse intelligenda, quæ vel Dominus, asserens, omnes quorquot ante me uenerunt, fuerunt fures, & latrones, vel Apostolus, qui quæ consecuti sunt, aduersus Philosophiam uisi sunt pronuntiasse. Nam Apostolus, cum monet cauendum esse, ne quis nos decipiat per inanem Philosophiam, eam explodit, quæ falsis commentis innititur: quam ideo nouam deceptionem, & falsi nominis scientiam uocat, quod emen-

tito Philosophiæ nomine hominibus imponit. Et Tertullianus, licet multus sit in Philosophis insectandis, necessitatem tamen veræ Philosophiæ alicubi monstrat. Itaque ait: Quid adeo simile Philosophus, & Christianus? Græci discipuli, & cæli Famæ negotiatio, & vitæ? Verborum, & factorum operator? Rerum adificator, & destructor? Amicus, & inimicus erroris? Veritatis, interpolator, & integrator? Furator eius, & custos? Et disertè alibi enunciat, hæreses à Philosophia subornari, hoc esse quadatenus ornari, & instrui, Philosophos uerò esse Hæreticorum Patriarchas & de eorum ingenijs omnes animari hæreses, qui mimicè affectent ueritatem, ac de certis certa præiudicent ad artis suæ propriæ gloriam, quos propterea gloriæ solius, & eloquentiæ libidinis appellat, qui si quid in scripturis offenderunt digestum, pro-

Philosophi uita improba. Diog. Laert. quid de Philosophis.

stituto curiositatis ad propria uerterunt, cum & de una uia obliquos multos, & in extricabiles tramites sciderint. Itaque, quid (ait) cæco duci inniteris? Et cum uita (quæ & Laertius proprio libro futius narrauit) Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, Diogenis, & aliorum enumerat, ut cum Christiana conferat disciplina, eiectiones non immerito iussit Philosophos autumat à Thebanis, Spartiatis, & Argiuis. Quæ, inquam, licet Tertullianus zelo Catholice ueritatis dixerit, quoddam suo sæculo uideret in primis per Philosophos fieri, ut impietas foueretur, Christianique tantò acrius ad compedes, & equuleos raperentur, se ipsum tamen interpretatus est. Nam ostendit, Philosophiam habuisse libertatem ingenij, & medicinam necessitatem artificij ad extendendos de anima retractatus, ubi latè queruntur incerta, latius disputant præsumpta. Eadem (inquit) materiæ apud hæreticos, & Philosophos uoluntur, ijdem retractatus implicantur. Et alio loco: Nos quoque (ait) rhetorici prouocant Hæretici, sicut & philosophari.

Philosophi qui accusantur.

Ceteri Rhetores, Poetæ, Comici, & Satyrici Philosophos momorderunt, quod homines sapientiæ præceptis instructi, leues se præbeant, ineptos, assentatores, mendaces, administratos scelerum. Homines (inquit Pacuuius) ignaua opera, Philosophia sententia. Vide autem lector Aristophanem Comicum, Aristidem, & Lucianum, Sophistas; & Timonem, qui Syllos composuit, & Iuuenalem Satyra integra aduersus Philosophos. Ac tamen cum hæc ita dixerint, ij in mores, & errores, plus quam in Philosophiam ipsam dentes acuebant.

Iustinus cur aduersus Philosophos egessit.

Iustinus autem Philosophus, & Martyr, etsi aduersus Aristotelem, Philosophosque scripsit, quos & fures, & impostores nominat, unde & Crescentis Philosophi Cynici opera tandem extinctus est, sèpe tamen eximie de Philosophia locutus, ostendit, quantum inde ad perfidos refutandos præsidij acceperit.

Hieronymus ad Pammachium de obitu Paulina contra Philosophos.

Nec quoniam Hieronymus Philosophum animal gloriæ, & venale mancipium rumororum uocauerit, & aduersus Philosophos omnes sancta illa libertate, fidenter scripserit, similiaque interdum alij dixerint Patres, aliò referenda sunt, quam ad id, quod suprà attigimus, cum & Philosophiam ipsimet audissimè hauserint, quæ factum est, ut eruditione multiplices refererint sua scripta, hæresesque, & inanes Philosophos suo ipsorum gladio iugulauerint; Hexæmeron uerò, hoc est opus sex dierum, ac reliquas Diuinæ Scripturæ partes augustissimè sint interpretati.

Ex

Ex eorum, quæ sunt, siue è realium entium generali consideratione, ac partitione, Philosophia item partitionem cerni posse, quæ expedit, ut principio quadante- nus eis innotescat, qui rectè sunt in Philosophici studij informandi. Cap. II.

IAm cum perutilis Philosophia sit, ex obiecto autem natura tota cognitionis fu-
matur, facillè ex hoc perspecto natura Philosophiæ; atque diuisio constabit, quan-
tum quidem modò satis sit: nam ex methodo Aristotelica planius postea lique-
bit. Et obiectum quidem id dicimus, circa quod vnaquæque facultas versatur. Cum
autem sapientiæ studium, hoc est Philosophia, in id incumbat, ut rerum omnium
ueritate cognita, mentem perficiat, sit, ut quidquid sub reale ens (cuius propriè
est veritas) cadit, id ipsius Philosophiæ obiectum sit: pro entis autem partitione Phi-
losophia quoque diuidatur. Cum autem ens reale dicimus, speculatiuum intelli-
gimus, & actiuium, quæ Græci θεωρητικόν, & πρακτικόν vocarunt. Ad actiuium autem,
factiuium quoque refertur Hinc Philosophia duplex, nimirum primò Speculatiua, quæ
ita propter se queritur, ut solam intellectus habeat contemplationem, ac præter eā
nihil extra intellectum, hæcque propria philosophia est; Deinde Practica, quam non
tantum propter se ipsam, & cognitionem intellectus uolumus, verum etiam propter
aliquid extra intellectum: Hocque aut sola electio est, & actio voluntatis, quæ pro-
prio nomine uocatur electio, vel alicuius potentie exterioris operatio, qua artes om-
nes constituuntur, quæ proprio nomine uocantur factiones, quoniam ex materia ex-
terna efficiunt opus. Ad eam uerò Ethica, Oeconomica, Politica spectant, quippe
quæ circa electiones, & actiones voluntatis occupantur. Sic Philosophia practica,
& ipsa diuiditur, nempe in actiuiam, quæ est Moralis, & factiuiam, quæ reliquas artes
comprehendit, quibus operationes exteriores perficiuntur.

Neque uerò Logicam dicimus Philosophiæ partem, sed organum, quoniam neque
hoc genus, entis, reale obiectum est Philosophiæ, sed organicum respectu entis rei,
quod quidem proprium intellectus, & adeò Philosophiæ obiectum est, ut diximus.

Ceterum, ut liqueat hoc initio, quid entium realium nomine intelligatur, scien-
dum est.
Quidquid sub sensum, aut cognitionem cadit, substantiam esse, vel accidens.
Substantia est id, quod est per se, non in alio tanquam in subiecto, in quam reci-
piuntur, quæ ei inherent, accidentia.

D Ad substantiā rursum quod attinet, altera increata est, altera creata. Increatam dici-
mus sempiternam, & immortalem, quæ uero cum extra omnia accidentia sit, mutatio-
nis omnis, & alterationis est expert: uidelicet vnus ipsius Dei, qui omnium creator
est, & causa omnis essentia, quem item sub genere substantie non comprehendimus.
Creatura uero substantia est, quæ in incorpoream, & corpoream diuiditur. Incorpo-
rea, qualis est Angelus, uel spiritus, uel item animæ intelligentis. Corporea diuidi-
tur in simplicem & mixtam. Simplex est, quæ calorum est, & elementorum. Mixta
est, aut perfectè ex quattuor elementis, aut imperfectè. Perfectè quidem, uel habet
solum esse, uel item cum essentia uitam. Ad primam pertinent lapides, gemmæ, ui-
trum, cadauera, excisa, & arida ligna, metalla, & alia huiusmodi.

E At, quæ præterea uitam habent, ratione perfectionis uitæ distinguuntur, ut alia ui-
uant uita plantæ, alia etiam sentiant, reliqua intelligent. Imperfectè mixta corpo-
rea substantia apparet in impressionibus aeris, quæ conspiciuntur ex imperfecta, ele-
mentorum quattuor mixtione, uel ignis, uel aqueæ, uel aeris.

Humana igitur mens fudit in harum omnium rerum ueritate eruenda, & adeo in-
primis in perquirendis instrumentis, quibus eas rectius, & facilius consequatur. Ad
hec autem uires eas, & facultates a Deo accepit, de quibus aliquid mox dicemus.

Accidens autem id est, quod potest abesse ab substantia, & huic subiecte adesse, sal-
ua re, cui in hæret. Itaque & accidens verè, & propriè est, quatenus in hæret, nisi cogi-
tatione sola seorsum consideretur, idque nouem prædicamentis continetur.

Omniū autem accidentium, aliud separabile est, aliud inseparabile, aliud commu-
ne, aliud

Obiectum
quid sit.

Ens reale spe-
culatiuum, &
practicum.
Philosophia
duplex, specu-
latiua, & pra-
ctica.

Philosophia
practicum diui-
ditur.

Logica non
est Philoso-
phie pars.

Diuisio entis.

Substantia.

Diuisio sub-
stantie.

Accidens qd.

Accidentium
diuisio.

ne, aliud proprium. Separabile à subiecto auelli potest facili, vt sedere, ambulare, inseparabile, vt nigredo in Coruo, atque Aethiope. Commune, quod pluribus, & diuersis subiectis, vel substantijs accidere potest, veluti calidum, humidum, secum, frigidum asperum, leue, bonitas, magnitudo, duratio, &c. vitia, virtutes, & his similia. Proprium, quod conuertitur cum subiecto, & uni soli generi, vel speciei conuenit sine adiectione termini subiecti, qualis lux in sole, summè calidum in igne.

Accidens mō
strat subtilia
et dotes.

Porro accidentis planius monstrat substantiæ dotes, alioquin ferè inuisibiles, incomprensibiles, & indistinguibiles sensibus.

impudens
ad hunc

Varia ab antiquis Philosophis tradita esse Philosophiæ partitiones, siue distributiones, e quibus due precipue huc adferuntur. Cap. 111.

Refert hanc
distributionē D.
Augusti 3. de
Civ. cap. 1. de
Leban. lib.
3. c. 12. alien-
nou. in lib. de
Dilectio. Pla-
to, Iphidorus in
lib. de Dialog.

Quia & variè tradita sunt apud antiquos Philosophiæ diuisiones, ex quibus due, que celeberrime habentur, queque à nostris in cursu Philosophiæ Conimbricæ, si allate sunt, huc inferendæ sunt. Prima est, qua philosophia distribuitur, in Naturalem, Moralem, & Dialecticam. Comprehendit autem hoc loco naturalis (suscipit uidelicet naturæ significatum, unde nomen habet non solum Physiologiam, sed etiam Metaphysicam, & Mathematicas disciplinas. Porro huiusmodi sectio, de cuius auctore inter scriptores non satis conuenit, commendata fuit à Platone, vt testatur Alcinoius in libro de eius doctrinæ cap. 3. & Eusebius Cæsariensis in libro 1. de preparatione Euangelica, eandemque secutus est Aristoteles 1. Top. cap. 12. Chrysippus, Eudromus, Xenocrates, & alij, quorum meminit Lactius in vita Zenonis post Plutarchum 1. de placitis, cap. 1.

Legit Platone
in Georgiis, &
Theateto.

Quod verò hæc partiendæ Philosophiæ ratio apta sit, & perfecta: hunc in modum ostendi potest. Philosophia ad humanam felicitatem dirigitur. (vt enim D. Augustinus lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 1. ex Platone asserit, Philosophandi causa nulla est homini, nisi vt beatus sit) humana autem felicitas teste Aristotele, cap. 7. & 8. primi lib. Ethic. ad Nicomachum, partim in actione virtuti consentanea, partim in contemplatione veritatis sita est. Oportet ergo aliquam dari scientiam, quæ honesti rationem contineat, & ad virtutem, morumque probitatem erudiat, hæc verò Moralis est Philosophia, item aliam, quæ abdita naturæ mysteria scrutetur, & in solius veritatis cognoscendæ studium incumbat, atque hæc Physica dicitur. Deinde huiusmodi scientiarum adeptio, & vsus differendo constans, qua in se sepe mens errore decepta hallucinatur. Statuenda est igitur tertia quedam ars, quæ lucem præferat, solerterque provideat, ne veritatis locum falsitas obtineat, hæc autem Dialectica nuncupatur. Tot igitur numero sunt Philosophiæ partes.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

Idem confirmat S. Thom. in libro 1. Ethic. ad Nicom. hac ferme ratione. Pacipua cura sapientis circa ordinem versatur, siquidem ut ex cap. 2. libri primi Metaph. constat, ad sapientem maximè pertinet ordinare, ordo autem rerum, quæ in Philosophiæ considerationem veniunt, triplex est. Primus, quem ratio non efficit, sed inspicit tantum, atque expendit, cuiusmodi est rerum Physicarum ordo. Secundus, quem ratio sibiinet ipsa exhibet, cum notiones suas, & effata inter se ordinatim disponit. Tertius, quem ratio uoluntati præscribit, vt illa probè instituta, rectum atque honestum prosequatur. Primus Naturalem, Secundus Rationalem, Tertius Moralem scientiam requirit. Non igitur aut pluribus eget, aut paucioribus partibus contenta esse potest Philosophia.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

non solum
in libro 1.
de Ciuit. Dei
cap. 1.

Eiudem tripartite uarietatis rationem similitudine quadam D. Augustinus explicat, partim lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 4. partim lib. 1. cap. 25. ad hunc ferè modum. Quemadmodum tria sunt, quæ in quolibet artifice, vt aliquid efficiat, spectantur: Natura, doctrina, vsus, quorum primum ingenio, secundum scientia, tertium fructu diuiditur: sic triplex à Philosophis inueniri debuit disciplina. Naturalis propter naturam, Rationalis propter doctrinam: Moralis propter vsus. Et quoniam homo ita procreatus à Deo est, vt per id, quod in ipso præcellit, attingat ad id, quod cunctis excellit: per huiusmodi tripartitam scientiam attingit ad vnum, verum, optimum Deum, sine quo nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit. Sunt itaque

A que ex D. August. sententia hæ tres partes Philosophiæ, tres veluti gradus, quibus perfectè sapiens, aspirante caelesti aura, summa petit, & ad Dei similitudinē propius euadit. Eisdem quoq; appositè quis dixerit tria dona singularia, quibus humanæ mentes ad exemplum caelestis Hierarchiæ illuminantur, purgantur, perficiuntur. Enimvero Dialectica dum artificio differendi verà à falsis distinguit, animum affusa luce veritatis illustrat: Moralis Philosophia, dum mores componit, & vitiorū fibras euellit, purgat: Naturalis, dum altiori abditarum rerum intelligentia, mentem exornat, perficit: Alias ad hanc rem adumbrandam similitudines, ac rationes habes apud Philonē Iudæum in lib. de Agricultura, & Laertium in Zenone Citrico. Vide etiam Plotinum lib. 3. Enneadis 1. de triplici ascensu ad mundum intelligibilem.

B Posterior Philosophiæ distributio est, qua Philosophia non uniuersa, sed ea tantū quæ in contemplatione posita est, diuiditur. Videlicet in Metaphysicam, Physiologiam, & Mathematicas disciplinas.

Origine Philosophiæ, instrumentaque noscendarum rerum homini collata à Deo. Cap. II. III.

Naturale homini desiderium ad sciendum à Deo inditum est, quod omnes sentimus, Philosophique ipsi sæpè inculcarunt. Sed & Parenti nostro, vnà cū sciendi desiderio, rerum species permultas fuisse in animo consignatas, ut pro quaque quamq; earum naturam uocaret, Diuinum testimonium extat, ipsaque per manus tradita Diuina historia, quam & firmarunt oraculorum, & miraculorum euentus, ceteraque illa de quibus dictum est, cū de Diuina ipsa historia egimus.

Iam homini cū frustra inditum fuisset desiderium, ni modus accessisset, quo ueritatem potuisset attingere, Deus ipse initio organa, & facultates tum corpori, tum animo in seuit mira, & tanto digna opifecit, cuius ad imaginem, & similitudinem conditi sumus, sicut initio Selectæ nostræ Bibliothecæ diximus.

At quæ (præter obiectum, hoc est materiam indagandam, & media, quæ concurrunt ad cognitionem, ut lux ad oculum) ad corpus animale extrinsecus attinent, sunt Scelus, Auditus, Visus, Olfactus, Gustus, Tactus, quorum organa toridem, aures, oculi, nares, palatum, & lingua.

Adiecit Deus interiorem sensum, quo sese colligerent exteriores Sensus, nisi aliunde prohiberentur. Videlicet ad interiorem illam seu uim, seu facultatem, quæ dicitur communis sensus, Sensoria, hoc est, quæ uocamus organa sensuum, transuehant, ea, quæ sentiunt. Itaque in Communi sensu vis animalis incipit operari. Addita est Phantasia, in qua imagines excitantur eorum, quæ sensu comprehendimus. Hinc uero intellectualium rerum intellectualis formatur conceptio, cū res incorporeæ non habeant corporum dimensiones, quibus simulacra perficiuntur. Phantasia sequitur Aestimatio, quæque iudicium inferius dicitur: Hoc enim comprehensiones ille, quas diximus, iudicantur quales sint simpliciter, nempe citra discursum, uel rationem, distinctione tantum facta reali, quem ad gradum tantummodo præstantia cognitionis brutorum ascendit: Ad Aestimationem accessit in homine Cogitatio, quam Græci *διάνοια*, aliqui autem superius uocauerunt Iudicium: hoc enim perceptæ imagines ad examen, iudiciumque reuocantur discursus, atque ita pro simulacrorum uarietate, & quasi ex summaria rerum collatione opiniones variè oriuntur. Post Cogitationem est Ratio, seu Cōsultatio seria, qua plura ad deliberandum de vna re hinc, illinc colliguntur. Rationem sequitur Intellectus, dum uera determinatio fit post Ratiocinationem: iccirco in eo quies cogitationis mentis, scientiaque indubitata. Hi igitur modi sunt, quibus res obiectæ sensibus, ac menti iunguntur. Neque uero hic nunc agimus de cognitione Diuinitus tradita, quæ uero eger aut ratiocinio, aut arre ad certitudinis probationem, sed fide, aut reuelatione: uerū de Rationali, in qua etiam organa sensuum usque ad æstimationem seruiunt, anima tamen hominis sola in reliquis negotiatur, disquirat, & statuit.

E

Ex doctrina
D. Dionysij
i. c. caelestis
Hierarch.
quam expli-
cat D. Tho.
1. p. q. 106. ar.
1.

Arif. 1. me-
taph. c. 1.
Adamo spe-
cies multas
fuisse in ani-
mo configura-
tas.

Vide primū
primi libri ca-
pit. Bibl. se-
lectæ.

Sensus.

Communis
sensus.

Sensoria.

Phantasia.
Aestimatio.

Cogitatio.

Ratio.

Intellectus.

Peccatum
originale cā
ignotantur.

Io. Viues
de veri in-
uentione, as-
serit pulchre-
rima.

Verum à ve-
ro, & à ve-
rorum opi-
ce.

Elegans fini-
tudo ad of-
fendendum,
vnde error na-
scitur.

Lux naturę
non decipit.

Peccati sub-
trahi lucem.

Philosophia
docturus, de-
beret esse
Theologus.

Vnde error
Philosophi-
um quorū-
dam.

Et humanum quidem genus facultatibus hęc à Deo collatis in sapientiā flu-
dio vsum rectissimē fuisse, nisi aciem mentis retudisset labes illa peccati, quę
à primis contracta parentibus, nostram hanc vniuersam massam infecit, quę a-
lijs postea scelerum maculis cumulata cecitatem auxit, vt in summi momenti rebus,
qui eminerē visi sunt, hi quoque grauissimē sint lapsi. Alij verō diligentius in cruen-
da veritate connixi, etsi originale hoc damnum ignorantes, inde non petuerunt an-
tidotum, à quo vno tanquam à verissima luce, & Dei sapientiā venenum illud dam-
ni erat tollendum: cū tamen varia instrumenta naturalis ingenij lumine ad verum
indagandum adhibuissent, factum est, vt methodum sibi penē quisque sterneret, qua
tanquam breuiore compendio, se eo peruenturum speraret.

Sed & varia, neque constans hęc fuit, cum ne ipso quidem naturę ductu, aut indi-
to unicuique lumine rectē uteretur. Verissimum nempe est, quod cordatus vir scri-
ptum reliquit, ad verum consequendum sic semina menti nostrę naturaliter indita
fuisse, quemadmodum oculo vis ad colorem aspiciendum, siue alijs sensibus ad pro-
pria objecta discenda. Verorum autem sunt nobis naturaliter ingenitę informatio-
nes, atque anticipationes, non falsorum: Et verum est omnibus ad cognoscendum ex-
positum, non fallum, nempe à vero, & verorum opifice. Quapropter quę verā asse-
quimur, ad ea, naturę face deducimur: quę non assequimur, in ijs naturę destituimur
lumine, quę porro falsa pro veris colligimus ratione aliqua probabili, in ijs fallimur
densitate tenebrarum, aut fallaci aliqua luce simili verę; vnde etiam verisimilia
nominantur. Falsę ergo & Philosophorum, & Aristotelis ipsius opiniones ali-
quę non ad lucem sunt naturę sumptę, quę neminem decipit, sed ad tenebras,
& imaginem aliquam lucis copiosam: quemadmodum quę oculis verē cernit,
ex naturę luce cernit: quę verō ficta, & simulata pro solidis, & veris cernit,
ea ex fraude & deceptione quadam cernit, quę fit quidem in naturę luce, non
tamen ex ea ipsa luce, sed ex rebus interiectis luci. Sic tūc tantum integrum videri
mihi intueri in aqua fractum, ea visio non ex luce naturę, sed ex deceptione oculi,
propter medium geminum, quod est contra lucem naturę, eamque deceptionem tor-
git animus. Sic cū Aristoteles argumento aliquo fallitur, non eum decipit natu-
ralis splendor, sed imbecillitas ingenij, quę ex plagis argumenti explicare se in prę-
sens non valet, extricabitur, vbi propius erit admota lux, maiore studio, attentione,
die ipsa, monitu cuiusquam, aut doctrina, vel ipsa adeo regula fidei. Non ergo lucis
naturę cōpia quemquam fallit, sed inopia. Et hęc quidem viues.

Cū verō humanis mentibus, quibus imaginem suam Deus impreffit, quatenus
in gratię communicatione sita est, subtractum sit antea, & verō identidem subtraha-
tur plurimum lucis, quotiescunque in sordes peccatorum (quantō magis in hereses, &
in perfidiam) sese immergunt, vix vt denique Atheismum plures euadant: deinceps
autem, vt ista non essent, humanę tamen acies mentis hebes sit ipsa per se, ut ad lu-
men tanti solis, quantus est veritas, caliget, ingeniaque nostrā angusta sint, atque in-
firma iudicia, & fallaces sensus, præsertim, si cælesti lumine destituta altius tentent
obscurum atcollere, quā par sit: propterea sæpē fallimur, facultatibusque à Deo col-
latis abutimur. Quare maximē expediret, ut qui veram Philosophiam docturus es-
set, is Theologiam primō didicisset, ex qua tanquam è filice illud excuteret lumen,
quod Deo non mentiente, ac reuelante nixum, omnem excludit dubitationem. Quam
facem qui sibi non prætulere: uel, si qui prætulere ad tempus, mox tamē propriū
seculi sunt sensum, ij in densissimas salebras impeerunt, ex quibus eluctari nullatenus
potuerūt. Optimē uidelicet ponebant: at, quę assumentibus pessimē, pessimē quoque
colligebant. Quare cū pugnantia, & contraria ex nutantibus principijs plurima
exclusissent potius quā concludissent, fæda illa veritatis ignorantia *πολλὴν ἀνιστάμενην*, πο-
λλὴν ἀνιστάμενην *ἐν τοῖς ἀπορροῖς* (quemadmodum dixit Eusebius) hoc est, multas scissu-
ras habens, ac plurium parens opinionum, atque aliena, & extranea docens inuoluit Mū-
dum, quę non veritatis partum, sed erroris abortum, ac monstra peruersissima edidit.

Porro

- A** Porro cum, antequam Christus apud nos celestem suam scholam aperiret, tantum non extinctæ essent communes illæ notiones, ex quibus ipsæ etiam gentes, quæ scriptam Moyses legem non acceperant, ipsi sibi erant lex; factumque esset, ut ipse tandem expectatus omnibus Gentibus appareret, qui ostium, via, veritas, vita, Mundi ignorantem excuteret, conscientia pristinam restitueret libertatem, Academicis liquidissimam veritatem, & sapientiam commostrarer, totque excitaret agmina uerorum sapientum, qui sicut arena maris, efficerent, ut vel pueruli, qui etiamnum balbutiunt, efferrent maxima illa mysteria, quorum quæ videntur esse minima, ne ij quidē, qui Diuini habiti sunt Philosophi audire, vel percipere potuerunt; propterea non minimum, sed totum in eo situm est, ut Philosophantium animi interiore aliqua Christianæ Philosophiæ notitia, & amore in ipso aditu imbuantur, quam saltem, licet summam, solidè tamen concipiant.

Veritatis à Deo reuelata necessitas præter lumen naturale, quo rerum veritatem Philosophia studium venamur. Cap. VI.

- A**T constabit adhuc liquidius, unde errores contra veram Philosophiam enati sunt, si reuelatæ alicuius à Deo cognitionis necessitatem planius ostendimus. Et sapientes quidem eandem necessitatem monstrant ex hominis fine, & medijs, quæ ad hunc ferunt, sine quibus non solum manca felicitas est, sed multa quoque ea rerum notitia, quæ totum hominem maximè perficit. Ea causa fuit, cur humani Philosophi uix de alterius vitæ fine, deque bono increato, ac supernaturali loquuti sint: nihil verò de ratione eius consequendi: Nil, quo pacto separata anima iterum cum suo corpore iungenda sit, ut in uersus homo beatur: Nil item, cuius corpori adiungenda sit, mortali ne, an immortalī. Minimè verò omnium, ubi nam futurus sit homo, quamvis affecutus felicitatem: si enim in hoc mundo, eoque felicitas erit, ubi tot inter se pugnant, & obstant impedimenta? si supra cælum, quo pacto illuc peruadet, aut illic permanebit?

- C**um autem per humanas actiones liberas ex cognitione, consilio, & electione perfectas, homini ad ipsum finem tendendum sit, sanè finis ipse noscendus est, qui cum sit supernaturalis, nequit nisi reuelatione cognosci. *A seculo* (inquit Esaias) *non audierunt, neque auribus perceperunt, oculis non viderunt, Deus absque te, quæ preparasti expectantibus se.* Videlicet, neque solus naturæ impetus, ac lumen: neque actiones quatenus sunt merè naturales, ad id, quod supra naturam est, euehant hominem. Præstitit hoc nobis ille, qui lucem alteram per fidem, gratiamque substantiæ animæ nostræ infudit, qua cum eo ad verissimam felicitatem peruenire possemus. Quod præclare Ioannes Picus Mirandulanus in Proëmio libri septimi Heptapli tractauit, dignissimum lectu antequam in Philosophiæ studia pes inferatur. His autem uerbis sermonem suum concludit.

- D***Ad hanc felicitatem Religio nos promouet, dirigit, & impellit, quemadmodum ad Naturalem duce vimur Philosophia. Quod si natura rudimentum est Gratiæ, utique & Philosophia inchoatio est Religionis, neque est Philosophia, quæ à Religione hominem semouet.*

Idem alijs rationibus probatur, & obiecta refelluntur. Cap. VII.

- E** Sed & alij hoc ipsum alijs rationibus accuratè monstrarunt, quippe quibus fuit indubitatum, si ij, qui Philosophiam docent, fuerint hac uerissime Philosophiæ parte imbuti, futurum, ut Auditores suos ad summam Dei gloriam, Rerumque publicarum utilitatem informet: Sin minus, tot efficiant Hydras, quot hæcenus incredibili Ecclesiæ damno ex Philosophiæ præuæ prælecta, extiterunt. Sic autem vnus è nostris. Sanè voluntatem constat non esse magis potentem quam sit intellectus, eamque non posse solum velle efficaciter talem finem, sed egere auxilio supernaturali, sicut finis est supernaturalis. In quam sententiam extant aduersus Pelagium, apud August. Epistolæ 90. 91. 92. 93. Eget igitur intellectus quoque aliqua supernaturali cognitione à Deo reuelata: siquidem nō minus respectu illius, quam respectu voluntatis finis ille est supernaturalis. Illud et cognitur fateri, cognitionē finis, quæ homines actiones suas dirigēs rēdit in ipsum, habere esse certū, statū, & oibus hoīs cōm.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

B 2 Vt

Rom. 1.
Christi aduē
nustelicitas.
Gen. 29.
Ioan. 10. &
14.

In quonam
sciam sit in
primis Philo
sophantium
studium.

Necessitas re
uelatiōis Di
uinæ vnde.

Philosophi
gentium in
quibus planē
elinguēs, &
muti sūt.

Finis nosse
necessariū ac
quō noscendū
us.

Ex fine sup
naturali in
tellectū ege
re aliqua su
pernaturali
cognitione à
Deo reuela
ta, &c.

Cur ergo
toto omnis
Philosophie
& naturalis
studio parata,
de Deo præ-
fertim, non est
certa, nec co-
muni.
Deus quidem
eius.

Ex necessi-
tate cogniti-
onis certe fi-
nis humani
revelationis
esse necessa-
riam.

Ex eo, quod
Deus est ens
infinitum, &
actus purus
illimitatus,
independens
existere ne-
cessitatem re-
velationis.
Deus natu-
raliter non ex
effectibus co-
gnosci po-
test.

Nullus pot-
est esse illi
qui Diuinum
vultum as-
quet.

Ut enim finem toti speciei propositum oportet esse ab omnibus eius individuis parti-
cipabilem, ita cognitionem illius necesse est inesse omnibus, & ideo esse certam, & sta-
tam, ut sit omnibus communis, alioquin à finis consecutione aberrarent homines se-
pissimè. Cognitio omnis philosophica, & naturali studio parata, de Deo præfertim,
non est certa, nec communis, sed & per paucorum hominum, & erroribus plurimis co-
taminata; immo eam illi pauci non nisi plurimo tempore sibi comparant. Ita fieret
ut paucissimorum esset elicitas, nec homines rudes, & ad scientias minus idonei, qui-
bus citius ex hac vita migrarent, possent ad eam pervenire. Conficitur ergo, opus
esse reuelata finis cognitione, quæ & erit certa, & ea quilibet homo à Deo instructus,
poterit facillè finem obtinere, si uelit. Præterea, naturali ratione satis colligitur, Deum
esse ens infinitum, illimitatū, independens, actum purum. Cum enim sit primum ens,
non ab alio productum, necesse est, ut sit ens per essentiam, & ideo illimitatum, &
infinitum perfectione, ac proinde etiam potentia agendi, nam potentia uel est ipsa
essentia, uel consequitur essentiam. Si ergo hæc est natura Dei, deducitur necessariò
plurima esse in Deo, quæ naturæ lumine assequi non possumus. Intellectus namque,
qui comprehendit omnia, quæ sunt in aliqua re, comprehendit etiam illius essentiam:
humanus uero intellectus, quia est creatus, & ideo limitatus & infinitus, illimitatam
Dei essentiam, & infinitas eius perfectiones quomodo comprehendet? Præsertim
quod non potest Deum cognoscere, nisi ex rebus ab eo effectis, qui est communis mo-
dus ueniendi in cognitionem causarum nobis ignotarum. Atqui nullus est effectus,
nec potest esse, qui Diuinam perfectionem, & uirtutem adæquet, quoniam nihil fa-
ctum est à Deo, nec fieri potest, quod uel infinitas eius perfectiones contineat (esset
enim Deus), uel sit ita perfectum, ut aliud perfectius fieri nequeat: si ergo in nullo esse
deu potest esse omnis perfectio Diuina, aut fieri non potest, quidquid Deus potest fa-
cere, ex nullo omnino effectū cognosci possumus ea omnia, quæ sunt in Deo, uel in plu-
rimis est opus reuelatione.

Denique intellectum non negabunt, eò plura cognoscere, quò est perfectior; An-
gelicumque intellectum humano esse perfectiorem; Diuinum autem Angelico esse
superiorem, nullo negotio probatur, si qui fortè ex ipsis negauerint. Sed quia fatentur
omnes esse humano saltem perfectiorem, dabunt etiam, eum plura cognoscere,
quæ nos non possumus naturali lumine assequi. Si uerò non cognoscit, nisi intuen-
do seipsum, multa igitur sunt in eius essentia, quæ à nobis cognosci nequeunt, & ab
eo possunt nobis ostendi. Quæ qui non credat, eo quod ipse non assequatur, non mi-
nus infans, quàm desuperet quispiam idiota, qui falsa diceret ea, quæ à sapientissi-
mis Philosophis proponuntur, propterea quod ea ipse non percipiat. His potissi-
mum rationibus probamus Philosophis scientiam hanc reuelatam.

Moyse libri de Mundi principiis cur ante Philosophie studium
prelucendi. Cap. VIII.

Moyse om-
nium aut
quorum scri-
ptorum præ-
fationibus
ante omnia
Philosopho
cognoſcen-
dus.

Gen. 1. 1. 6. 7.
2. 1. 2.
Moyse libri
scriptura
Philosophi-
ca non rerum
principia con-
tinet.
Moyse primi
scriptor ex
qui, qui ex-
tent.
2. Tim. 3.

Vi ergo micam salis in pectore habuerit, si Diuina manu, ex qua mentem ac-
cepimus, duci recta per ampla naturæ spatia uoluerit, Moysem primò sciat
ordinatè, ac uerè promississe, quæ à Deo acceptæ de ortu Mundi, de Deo
Auctore, de principiis Mundanarum rerum, de Chao, & Abyſſo, de tenebris & aquis,
de arida, de herbis, de plantis, de Sole, Luna, Syderibus, de animalibus, de homine
anima intelligente, de Angelis, de diluuiò, de Gigantibus, de turri Babelis, de lingua
humana, & naturalis seu historice, siue Philosophicæ Moysem fuisse primum, Scri-
ptorem, ex quo reliqui hauserint, quæ sublimiora & meliora suis libris infererunt,
uel adeo ueteres illi, quos Aristoteles Theologos uocat, uel q. successere Philosophi,
qui sanè quanto magis à Moyse principiis recesserunt, tantò turpius in auiâ progredi-
unt. Semper (ut inquit Apostolus) discites, nunquam ad ueritatis scientiam perueni-
unt. Potrò qua in scribendo Moyse usus est Methodo, ea maxime idonea sunt ho-
minum

- A**minum capiti: quam mirati prisca illi, Græci, & Latini, Hæbraei item, vno penè consensu, omnes tantum scriptorem Ideam fuisse rectè scribendi de natura monstrarunt, Philo, Origenes, Basilus, Theodoretus, Apollinarius, Didymus, Diodorus, Seuerus, Eusebius, Iosephus, Chrysostomus, Gennadius, Procopius Gazæus, Ambrosius, Augustinus, Strabus, Beda, Remigius, Thomas, Albertus, Aegydius, præter recentiores, quorum nomina posuimus, vbi de Genesi loquentes, Catalogum plurium in eam Interpretum in Apparatu sacro adicimus. Ac sanè illud admiratione dignissimum est, quod nunquam ille desectat obtutum, aut calamum à Deo. Si quid enim creatur, si quid producit, si quid ornatur, si quid perficitur, si quid plectitur, si quid præmio afficitur, si quid futurarum prædicitur, si quid impletur, si quid denique, vel legum, vel Religionis, vel prætorum, vel victoriarum statuitur, id omne ad Deum refertur, memor non naturæ, non casui, non syderibus, non partibus integrantibus hoc quod cernimus totum, verum ipsi in primis Opifici, Architecto, Patri luminum, causæque effectrici, intento animo esse tribuendum, mox ordinatè ad alia descendendam.
- Præter id autem, quod alij hac de Diuinæ Philosophiæ Methodo vtilissimè scripserunt, extant Augustini Steuchi Eugubini de Philosophia libri decem, uerè indices Philosophiæ, ac pietatis. Eos si quis percurrerit, antequam Philosophicos Gentiliū libros tractet, habebit vnde mentem pascat eruditione, sensuque sapientum pene omnium, qui olim celebrioris fuerint, hauriat, vt deinceps firmiores progressus sistat in Philosophiæ studiis, Libros autem eiusdem Eugubini, si quis præ illorum magnitudine non ita omnes perlegerit, certè capita cuiusque præfixa operi, obsecro, legat, vt suo quæque loco cum Aristotelis Philosophicos libros euoluerit, sciat quæ cum quibus conferenda sint, ac non tam illius, quàm reliquorum Ethnicorum Philosophorum lapsus antiquissima veritatis censura, & luce corrigere. Sed & idem Eugubinus librum scripsit de Cosmopæia, in quo præter pauca, in quibus dissentit ab alijs (quæ quidè Pererius noster suis in Genesim Commentarijs, & Sixtus Senensis ante Pererium doctè notauit) interdum appositè ostendit, quæ iacienda sint in humanæ Philosophiæ studio fundamenta è Diuinis à Moyse relictis monumentis.
- At & plurima alia sunt, quæ non nisi consummato hoc seculo cognoscuntur, tum enim arcana panduntur, Mundique constituto cernitur, & Angelorum, ac Dei ipsius liquidior administratio, tum cuiusque Naturæ numeri, mensuræ, & pondera: Vires inquam, & forma, atque rationes uirium, & formarum, vt si hic in Tertis Academijs celebrioris expetimus, vbi non exiguo sudore exigua discamus, & quantum expe-
- D**tenda est, Cælestis illa Schola, vbi mentes plenè sapientiæ haustibus satiabuntur.

Moyſis Methodus apta hominū capiti.
Moyſes Idea rectè scribendi de natura.

Moyſes quò nunquā deſectit obtutum, aut calamū à Deo.

Lib. de Transparat. Euang.
Augustini Steuchi libri de Philosophia optimi.

Nota.
Augustini Steuchi Cosmopæia.

E Sanctis Synodis petenda Ratio studiorum Philosophiæ. Cap. IX.

- A**T & illud maximi momenti est, quod Synodi spiritus sancto afflata hac de re tradiderunt. Nam & propterea Lateranensis grauissimè, his quæ sequuntur, verbis ita decreuit. Cum verum vera minime contradicat, omnem assertionem veritatis illuminatæ fidei contrariam omnium falsam esse definimus, & vt aliter dogmatizare non liceat, districtius inhihemus, omnibusque huiusmodi erroris assertionibus inhiementes, velut damnatissimas hereses seminantes, per omnia vt detestabiles, & abominabiles Hæreticos, & infideles, Catholicam fidem labefactantes, vitandos, & puniendos fore, decernimus. Insuper, omnibus, & singulis Philosophis, in Vniuersitatibus studiorum generalium, & alibi publicè legentibus, districtè præcipiendo mandamus, vt cum Philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explanauerint, quale hoc de Animæ immortalitate, aut unitate, Mundi eternitate, ac alia huiusmodi, reneantur eisdem veritatem Religionis Christiænæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse, docere, ac omni studio huiusmodi Philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere, atque resolueri.

Concilium Lateran.
Doctrina illuminatæ fidei contraria est abominabilis.

Philosophi teneantur sua alia contra fidem nostrā argumenta Philosophorum dissoluere.

Subdit autem eadem Synodus.

Et cum non sufficiat aliquando tribulorum radices præscindere, nisi & vt iterum

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

B 3 pullulent

3. Cer. 1.
Humanam
Philosophia
Deus euacua
uit.

Philosophia
vltra quin
quenniu in
generalibus
studijs num
vacandum.

Infecta radi
ces Philoso
phie, & Poe
tes quomo
do purgan
da.
Viennensis
Synodus qd
de Philoso
phis quibul
dam senten
tit.

pullulent, funditus euellere, ac eorum semina, originaleque causas, vnde facile oriū-
tur, remouere, cum præcipuè humanæ Philosophiæ studia diuturna, quam Deus, se-
cundum verbum Apostoli, euacuauit, & stultam fecit, absque Diuinæ sapientiæ con-
dimento, atque sine reuelatæ veritatis lumine, in errorem quandoque magis indu-
cunt, quam in veritatis elucidationem. Ad tollendam omnem in præmissis erran-
di occasionem, hac salutari constitutione ordinamus, & statuimus, ne quisquam de
cetero, in sacris ordinibus constitutus secularis, vel regularis, aut aliàs ad illos à iure
arctatus, in studijs generalibus, vel alibi publicè audiendo, Philosophiæ aut Poësis
studijs, vltra quinquennium post Grammaticam, & Dialecticam, sine aliquo studio
Theologiæ, aut iuris Pontificij incumbat: Verùm dicto exacto quinquennio, si illis
studijs insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul, aut Theologiæ, aut Sacris
Canonibus operam nauauerit, vt in his sanctis, & vtilibus professionibus Sacerdotes
Domini inueniant, vnde infectas Philosophiæ, & Poësis radices purgare, & sanare
valeant. Et hos Canones per Ordinarios locorum, vbi generalia studia vigent, &
Rectores Vniuersitatis eorundem studiorum, singulis annis in principio studij, in vir-
tute sanctæ obedientiæ publicari mandamus.

Sed enim & Viennensis Synodus, & reliqui Patres hoc ipsum genus præcautionis
diligenter persecuti sunt, quod & ipsi vidissent, quam præposterè Antiquitas Mundū
admirabatur, cum in hunc vires amoris, & mentis conuerteret, opificis eius oblita,
cuius ad notitiam in animos insinuandam, cum Mundus ipse aptissimum sit instrumē-
tum, eo ipso Mundo ad decutiendum de capite tanti Regis diadema perditū abutere-
tur. Et alii venenum originalis peccati ignorantes (quod supra inuimus) Deum
aliquem corporearum rerum, nempe Mali vnum, Boni alterum auctorem constituē-
runt. Quare qui visus est initio in eorum mentibus error fuisse minimus, in progres-
su factus est maximus.

Noscedis varijs Philosophorum Opinionibus Vtilitas, & cautio. Cap. X.

AT notitia variarum opinionum, quæ à diuersis Philosophis allatæ sunt, vim,
& copiam suppeditat, qua probabilius de omni proposita re disseratur. Id
verò probabile est, quod videtur aut omnibus, aut pluribus sapientibus, aut
adeo vni, qui sit eximius.

Top. 1.

Ea prima vtilitas est, quod inde difficultates apparent, quæ in ea re latent. Contra-
riorum enim demonstrationes (inquit Aristoteles) dubitationes sunt de contrarijs.
1. de Cælo textu 101. & lib. 3. Metaphysices.

Sanè, quod ille met ait, Qui quærent, nisi primò dubitent, sunt eorum similes,
qui ignorant, quoniam ire oporteat, & adhuc neque vtrum inuenerint, quod quæri-
tur, an non, cognoscere possunt, finis enim non est manifestus; ei autem qui antea du-
bitauerit, pateat, quæ secunda vtilitas existit.

Accedit tertia, quod facilius assequimur, quid in iisdem opinionibus varijs se-
quendum sit, ac reiiciendum; sic primo Libro de Anima textu 19. & 13. lib. Meta-
physices docet idem Aristoteles, atque item primo Ethicor. Vnusquisque enim rectè
iudicat, quæ nouit, atque eorum bonus est iudex. quod et tertio Metaphysices affir-
mat textu primo.

Denique à tractatione, ac refutatione aliarum opinionum Sententiæ Veritas il-
lustratur, & roboratur. Eadem enim opera redarguuntur quæ sunt falsæ, & cur falsæ
sint, aperitur, quamuis pluribus, & quidem magnis Philosophis secus fuerit visum.
Sic idem Aristoteles libro 7. Ethic. cap. vltimo. Nimirum, opposita iuxta se posita ma-
gis elucescunt.

Quæ cum ita sint, ex tamen cautiones sunt adhibendæ quas unusquisque perci-
piet, qui prælegerit Plutarchum, De Placitis philosophorum: Franciscum Picum in
sexto libro De Examine vanitatis Doctrinæ gentium, & Veritatis Christianæ: Mi-
chaelem Medinam De recta in Deum fide, nempe de verorum Magistrorum signis
primo, & secundo, quæ huc quadantenus faciunt: Io. Baptistam Crispium in primo
Quinatio de Philosophis cautè legēdis, de quo Viro, paullo post fusius est dicendum.

Interca

A Interea disquirendis varijs opinionibus frenum illud iniiciatur, quod ex Augustino sanctissimo, & perspicacissimo ad Dioscorum habemus. Quid enim (ait) nobis est propter defensionem Christianæ Religionis, quærere, quid senserit Anaximenes, & olim sopitas lites inani curiositate recoquere? Quid inquam Democritus, Epicurus, Parmenides, & Melissus, alijque similes huius farinae philosophi senserint, quorum doctrina erroribus Naturæ, & rationi contrarijs plena fuit?

Porro cum Diogenes Laertius, & Eunapius de Philosophis scripserint, non erit ab re si semel præcurrantur, licet Ethnici fuerint: Ac de Diogene Laertio nos alibi, de Eunapio autem quæ huc adijciuntur, lector accipe.

De Eunapio, & alijs qui de Vitis Philosophorum scripserunt. Cap. XI.

B Eunapius Sardiæ Græcè scripsit de Vitis Philosophorum, & Sophistarum, quem Latine vertit Hadrianus Iunius Hornanus, additis castigacionibus in Eunapium Græcum, ad finem ipsius Græci Codicis. Sed Hadrianus Iunius in ter Auctores primæ classis prohibitus est in Romano Indice. Prodiit autem Antwerpæ ex officina Christophori Plantini anno millesimo quingentesimo sexagesimo octavo: præfata Epistola cum Acrostichide, quæ vtraque eradenda est. De ipso autem Eunapio, quædam prænotanda sunt, ne quis incautus illum verset, aut legat.

Et quidè, ut Chrsanthi falsi Idolorum Antistitis filius, sic & ipse Christianis fuit maximè insensus. Medicæ autem artis non obscurè peritus, vel ipsius testimonio, adeo ut etiam primum locum in eo ordine tenuerit, dum Seni Chrysanthio vena incidere, ante quàm Oribasius medicæ artis fama illustris ad eum euocatus accederet. Scripsit & Chronologiam, siue Annales, quo opere Cæsarum Historiam, ab Herodianusque temporibus exorsus, ad sua pertexit, quæ ferebatur extare in Veneta Bibliotheca D. Marci.

Ceterum, ut Gentilium sectæ addictus fuit, sic passim se prodit, præsertim vbi Constantinum Imp. fugillat, ob euerfa toto orbe falsorum Deorum fana, & erecta Christianorum templa; rursus vbi deplorat à dirutis Deorum templis, Monachos (in quos blasphemè inuehitur) in sacra loca introductos, ac Martyrum, Diuorumque Sanctas reliquias ibidè loco falsorum Deorum in veneratione haberi. Dicendi genus non Asiaticum, sed nitidum, Sophistarum genti tunc peculiare, videtur secutus, quod res non adumbrat, sed viuus potius coloribus exprimit, ut coram cernere videaris, concisus tamen: adde, quod & flosculos eruditos à Poetis, & Philosophis delibat. Porro quod ad sui libri inscriptionem attinet, Sophistarum nomine, quod ingenti flagrauit inuidia, censentur viri quauis in arte, præsertim oratoria, egregiè docti, qui publicè professionis molem sustinere cum laude poterant, cuiusmodi ferme nunc magisterij titulo, & honore clari vocantur, ut Philosophi sint, quos Sapientiæ Doctores Tacitus, Professores Fabius nuncupat. Sophistæ uerò liberalium artium, aut alioqui magni nominis professores.

Et hæc quidem de illo, qui initio libri citat, quinam Scriptores Philosophorum historiam collegerint, inter quos Porphyrium, & Sotionem, Philostratum Lemniæ, Ammonium Aegyptium, Plutarchum, Euphratem Aegyptium, Dionem, Bithyniæ, Apollonium Tyænum, quem non Philosophum, sed medicum inter Deos, ac mortales naturæ participem satis temerè, atque ethnicè uocat. Nam, & de Philostrato Lemnio, qui vitam Apollonij edidit, cum satis blasphemè, inquit, debuisset scribere uerius accessum Dei ad homines. Nos autem ubi de Philostrato egimus in Apparatu nostro ad Historias, diximus quid de Apollonio illo sentiendum sit, ac quomodo Satanas eo uti uoluerit, quemadmodum & Simone Mago ad eleuandam in Christum Dominum fidem.

Addit ipse Eunapius, Lucianum Samosatensem Demonactis sua ætate Philosophi vitam in literas protulisse.

Horum autem Philosophorum Vitæ non sunt eæ, quas Diogenes Laertius suscepit scribere.

Sed & Hefychius Illustris Vitas Philosophorum conscripsit, qui additus est

Historici Philosophorum quinam.

Romæ.

est Diogeni Laertio, & Eunapio Sardonio anno 1596. Quin & Phorius in sua Græca Bibliotheca, cum aliorum aliquot Philosophorum, tum potissimum meminit vitæ Pythagoræ, è qua quidquid excerptit, ibidem intenuit. Excerptit autem, quæ, siue ad eius educationem, siue ad dogmata, quæ tradidit, attinent, quæ item sectatores ipsius tradebant.

Præfisse quis quæ atate Philosophus vixerit ante Aristotelem, commodum esse ad Philosophiam adiutum. Cap. XII.

Addit Pererius noster conducere ad Philosophandum, si primo liqueat, quoto, quique tempore Philosophus vixerit, qui vel ante Aristotelem, vel proximus illi fuerit: Id quod verissimum est. Nam ut alteram audire partem (quod dici solet) ad iudicii integritatem spectat, sic fanè uni, aut unius seculi Philosophis haud addici, consultiſſimum est, præter quam quod ea temporum notitia maximè commodæ conferendis Philosophis Gentilibus cum ijs, qui cum ante illos vixissent, atque in Deum rectè credidissent, de naturalibus rebus Philosophari sunt eximie. Thales enim Milesius, qui vetustissimus Philosophorum est habitus, intra trigessimam septimam, & quinquagesimam quintam Olympiadem uixit, cum tamen apud Hebræos Doctissimi, Prophetæque præstantes floruisse, ac post Moysen, & alios, Solomon (sicut habet scriptura) omnium rerum tam celestium, quam quæ sub calo sunt, cognitionem habuisset, quam nullus sapientum huius seculi, ampliorum, & certiorum. Ac quidem quod pertinet ad Chronographiam duodecim (ut Pererius appellat) Clarissimorum Philosophorum, Thaletis, Pythagoræ, Heracliti, Anaxagoræ, Demoetii, Parmenidis, Empedoclis, Socratis, Platonis, Aristotelis, Epicuri, Zenonis Cittiæ, id ipsemet Pererius tradidit capite quarto eiusdem quarti libri, eorum, quos de communibus omnium rerum naturalium principiis, & affectionibus scripsit. At multi alij postea extiter, de quibus dicemus cum de Platone, atque Aristotele agetur. Ceterum quanti facienda sit ad tractandam Philosophiam collatio Diuinæ Philosophiæ cum humana, & ratio moderata disputandi, ac quæstiones proponendi, Gentilium autem siue Ethnicorum Philosophiæ cum Christiana Philosophia comparatio intelligant è capitibus sequentibus viui Dei amantes, suæque salutis, ac veræ dignitatis non minus quam scientiarum studioſi.

Collatio Diuinæ Philosophiæ cum humana è D. Augustini Epistola tertia ad Volosianum. Cap. XIII.

Templa, & simulacra demonum, ritusque sacrilegi paulatim, & alternatim secundum prædicta prophetica subuertuntur, hæreses aduersus nomen Christi, sub uelamento tamen nominis Christi, ad exercendam doctrinam sanctæ Religionis, sicut prænnunciata sunt, pullulant. Hæc omnia sicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta, atque ex his iam tot & tantis, quæ restant, expectantur implenda. Quæ tandem mens auida eternitatis, uiteque præsentis breuitate permota, contra huius Diuinæ auctoritatis culmen, lumenque contendat? Quæ disputationes, quæ literæ quomlibet Philosophorum, quæ leges quarumlibet Ciuitatum, duobus præceptis, è quibus Christus dicit totam legem, Prophetæque pendere, vilo modo sunt comparandæ? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua & proximum tuum tanquam teipsum?* Hic Physica, quoniam omnes omnium naturarum causæ in Deo Creatore sunt: Hic Ethica, quoniam uita bona & honesta non aliundè formatur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, & proximus: Hic Logica, quoniam veritas, lumenque animæ rationalis non nisi Deus est: Hic etiam laudabilis Reipublicæ salus: neque enim conditur, & custoditur optima Ciuitas, nisi fundamento, & uinculo fidei, firmæque concordie, cum bonum commune diligitur, quod summum, ac uerissimum Deus est, atque in illo inuicem sincerissimè se diligunt homines, cum propter illum se diligant, cui quo animo diligitur, occultare non possunt.

Ratio

Philosophi ante Aristotelem qui & quales fuerint nosse est operæpretium. L. 1. Reg. c. 4. §. 1. p. 7.

Matth. 22. Luc. 10. In duobus charitatis præceptis omnis Philosophia continetur.

A. *Ratio quanam in disceptando instituenda. Cap. XIII.*

Alebat Ioannes Picus, eas disputationes prodesse, quæ placido animo ad vestigandam, perquirendamque veritatem, prius in locis exercebantur; & illas obesse plurimum, quæ in propatulo sine ordine fiebant ad capiendam vulgi auram, atque imperitorum applausum, vixque posse fieri omnino censebat, ut honoris cupidina, qua fronti uagi illi disputatores exagitantur, inseparrabili vinculo annexum non sit illius, cum quo disputatur, desiderium infamiae, confusioque lethale vulnus animæ, venenumque charitatis mortiferum.

Ex vita Ioa.
Pici Miradu
lani, scripta
Ioanne Fran
cisco eius fia
tis filo.
Disputatio
nes bonæ &
malæ.

B. *Præcautio in proponendis, aut soluendis questionibus, cum inimico disceptatur. Cap. XV.*

Præcautio autem omnis consistit in cura, & consideratione sui ipsius, rei propositæ, personarum quarerentium, & causarum aliquorum accidentium. Cura sui ipsius consistit, ut primum Dei opem in auxilium inuocemus, vel palam, vel apud nos; deinde, ut à peccatis animam mundam, corpus ab impuris, & contaminatis actionibus, quo ad fieri poterit, liberum habeamus. Denique ut animæ robur ab alijs negotijs ad opus agendum reuocemus, & in unum, quod proponitur, intenda mus omnes eius vires. Cura rei propositæ versatur, primum, ut concipiamus eandem probe, interrogati, vel questionis mentem, vel circumstantias. Deinde ut conuenienter eligamus in speculo huius artis, cellulam, in qua contineatur. Denique ut in dubijs utramque partem perpendamus.

Cura sui ip
sius qualis es
se debeat.

C. *Personarum quarerentium obseruatio versatur in consideratione, num sint graues; ut tunc respondeatur paucis, & cum decenti decore, & conclusionem accommoda: num pertinaces, quia pluribus tunc verbis respondendum: num simplices, vel rusticæ, & parum eruditæ, ut tunc simplici solutione cum ratione quadam ex natura deprompta fiat satis: num doctæ, & bonis disciplinis imbutæ, ut tunc maximè locis ab auctoritate traductis, ornamentum sumat ratio.*

In personis
quid consi
derandum.

In causis accidentalibus considerandum, an quod proponitur, sit satis cognitum, vel decusum: sit vanum, & futile, si parui momenti, si supra mentis humanæ notio nem: nam in his sufficit simplicibus simplici negatione, vel affirmatione respon dere. Deinde pendende causæ, & occasiones, cur fiat, & tempus, in quo fit in qui sitio. Num quidem quis ad experiendas vires ingenij, querat: ut tunc totis, neruis, qualis sis doceas: An verò tantum tua desideretur sententia: tunc enim breuiter, sed appositè, & cum ratione respondere melius opinor quæ sentis. Quod si dubia, & utrin que probabilis uideatur res, utramque propones sententiam: demum, quam eligas, rationibus firmabis, & aduersam refelles.

In causis
quid conside
randum.

D. *Qualis sis doceas: An verò tantum tua desideretur sententia: tunc enim breuiter, sed appositè, & cum ratione respondere melius opinor quæ sentis. Quod si dubia, & utrin que probabilis uideatur res, utramque propones sententiam: demum, quam eligas, rationibus firmabis, & aduersam refelles.*

TRACTATIO SECVNDA

De Platonica Philosophia

E. *Quanam Platoni obiecta. Cap. VI.*

Lura fuisse Platoni uitio versa, non minus ab ijs, qui hoc seculo vixerunt, quam ab antiquis, certissimum est: sed & contra à pluribus multum fuisse tributum, nemo in historijs versatus, aut literis tinctus ignorat. Quare partis vtriusque sententias expendere, non medio crem afferret lucem ad Platonice Philosophiæ abusum à recto veræ Philosophiæ usu excernendum.

Eum igitur tamquam hereticorum condimentarium, vocat Tertullianus, eius alioquin sectator. Sed & alij putant doctrinam uiri incertam, ac sine Methodo, quod

Terrill. lib.
de Anima.

Plato in Me-
nonem, in Phé-
dronem, & ali-
bi.

Plato in Ti-
mæo. Platonis er-
rores in fide
catholicam
quot & qua-
li.

Alcinous in
Institad do-
ctrinæ Plat.
cap. 12.

Laurentius
Villanensis
lib. 4. de
recte effor-
matione Theo-
logiæ studio
oblectat. 11.

Gen. 1.
Psalm. 149.
Heb. 11.

Gen. 1.
Psalm. 104. &
136.

Chrysostomus
in 1. ad Ro-
m. politer. 1.
1. 2. 26. 2.
Eph. 1. in
necesse mira-
re Aug. Plat.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.

quod omnia (inquiunt) in ytramque partem, nihil definitè aut dogmaticè tradat in-
conflantiam porro, & allegorias, arque chimæras & portentæ, adde etiam ironiam,
quæ ad docendum inepta huius prolixitate verò in disputando nimiam ferre non pos-
sunt. Notant porro errores, qui à disciplina Christianorum maximè discrepant, di-
centis, Alterum esse hominis ortum, reditusque improborum ad corpora brutorum,
quorum mores imitentur; omnes item omnium hominum animas vel ex æternitate
uel initio temporis fuisse productas, nec veras esse formas afferentis, sed quæque esse
in suis, ut in naui gubernatorem; originem autem Mundi licet (aiunt) agnouisse sic
visus, errasse tamen grauissimè, si Mundum ex elementis, quæ ab omni æternitate cõ-
fuso quodam motu agitata extitissent, (quemadmodum scriptum reliquit) in aliquo
temporis initio factum esse voluerit. Quamobrem addunt, plerosque, qui eius do-
ctrinam auidè imbibissent, de absurditate huius sententiæ conuictos, ne luce quidem
Orthodoxæ fidei illustatos, ad Aristotelis sententiam cognouisse, nec verò dixisse al-
liud Platonem, quàm Aristoteles ea in re senserit: Videlicet, quod hæc Mundi Machi-
na ex æternitate condita intelligeretur, præmissam à Platone fuisse elementorum con-
fusionem, quasi non ordinem temporis, sed naturæ, & cogitationis, quæ partes prio-
res sunt toto, in ea fabrica significauerit. Nec verò hic conuincunt, verùm adhuc
vrgent, quamuis de vniuersa Dei Prouidentiæ angustius Plato differuerit, in plerisque
tamen veritatibus non solum Catholicæ fidei, verùm etiam rationis naturalis fuisse aduer-
satum; Quod autem de productione Diuini Verbi attigit, malè intellectum ex Diui-
nis literis sic in Timæo ab eo fuisse translatum, ut fons Arianorum meritò haberi
possit: quo eodem nomine B. Thomas Origenem appellat Platonice discipline studio-
sissimum. Ex Platonica proinde disciplina deriuatos esse errores in Iamblichum, Pro-
clum, Porphyrium, & alios innumeros, & in ipsum adeò Augustinum Episcopum iã
senem, ac per omnia doctissimum. Is namque Enchiridij ad Laurentium capite quin-
quagesimo octauo, disputans de natura Angelorum, cum dixisset, ambigere sese, num
rectè aliqui constituent ordines Angelorum, in quibus alios uocant Archangelos, al-
ios Dominationes, alios Potestates, alios Virtutes, &c. mox ita subdit: sed nec illud
quidem certum habeo, utrùm ad eandem societatem pertineant Sol, & Luna, & cun-
cta Sydera, quàmuis nonnullis lucida corpora esse, non cum sensu uel intelligentia ui-
deantur. Hanc ergo dubitationem à Platonico assertione animo Augustini
(sine ulla tamen pertinacia) in hæsisse, & eo fortassis tempore apud Philosophantium
conuenticula iactatis, ortam asserunt. Quod quidem Platonicum dogma Diuine
Scripturæ non consonat, quæ nullatenus definiat Solem, Lunam, Stellas esse animalia,
ratione ac sensib. more nostro, prædita; multò minus esse creaturas Angelis pares; uel
Angelorum ætæni annumerandas; quin etiam corpora esse dumtaxat per se à Deo cõ-
dita, quæ emineant, & luceant in firmamento celi, ac lucem impertiant rebus hisce in-
ferioribus, diemque à nocte fecernant, & sint in signa, ac flatæ tempora, in dies, arque
in annos, ut nimirum anni partès, omniumque temporum uices ordinent, ac moderen-
tur. Iam verò leguntur in Aristotele passim, quæ non solum de Ideis, & eiusmodi
alijs, sed & de Reipub. partibus & administratione, deque hominis fine, Platonis, tam
quam cum ueritate pugnantia, obijciuntur, quæ quidem ad sexdecim capita retulit
Chrysostomus Iauellus de quo post.

Quænam pro Platone solcant responderi à quibusdam. Cap. II.

AT Platonem alij sic ab istis omnibus uindicare nituntur, ut Oceanum, quo-
que Philosophorum, sapientissimum, optimum, utilissimum, laudatissimum,
Augustissimum, & Mosen Atticè loquentem, Diuinum denique Philosophi
uocent. Certè ex Ethnicis Cicero, Plutarchus, & ex Theologis, Hieronymus, Au-
gustinus, Iustinus, Basilus, Gregorius, Clemens, & plerique omnes, summis cum lau-
dibus aliquando extulerunt, quamuis postea, ut cap. 9. monstrabimus, palinodiam ce-
cinerint. Et sanè D. Augustinus de eo scriptum reliquit: Sed inter discipulos Socratis
non immerito quidem excellentissima gloria claruit, qui omnino ceteros obscuraret Plato.
Qui cum esset Atheniensis, honeste apud suos loco natus, & ingenio mirabili, longè suos con-
discipulos

A discipulos amicos, parum tamen putans perficienda Philosophia sufficere seipsum, ac sperans disciplinam, quam longe, lateque potuit peregrinatus esse, quaquevisum cum alicuius nobilitate scientia percipienda fama rapiebat. Itaque & in Aegypto didicisti quacuque illhic magna habebantur, atque docebantur; & inde in eas Italia partes profectus ubi Pythagoreorum fama celebrabatur, quidquid Italica Philosophia tunc florebat, auditis eminentioribus in ea Doctoribus, facillime comprehendit. Et quia magistrum Socratem singulariter diligebat, cum loquentem fore in omnibus sermonibus suis faciens, etiam illa, quae vel ab alijs didicerat, vel ipse quanta potuerat intelligentia viderat, cum illius lepore, & moralibus disputationibus temperavit. Itaque cum studium sapientiae in actione, & contemplatione versetur; unde pars eius una activa, altera contemplativa dici potest; quarum activa, ad agendam vitam, idest ad mores insinuandos pertinet, contemplativa autem, ad conspiciendas Naturae causas, & sincerissimam veritatem: Socrates in activa excelluisse memoratur, Pythagoras vero magis contemplative, quibus potuit intelligentia variis, instituisse. Proinde Plato utrumque iungens, Philosophiam perfectisse laudatur: eam in res partes distribuit: Vnam moralem, quae maxime in actione versatur, Alteram naturalem, quae rerum naturalium contemplationi deputatur; Tertium rationalem, quae verum discriminatur a falso: quae licet utrique, idest actioni, & contemplationi, sit necessaria, maxime tamen contemplatio perfectionem sibi vendicat veritatis, ideo hoc tripertitum non est contraria illi distinctioni, quae intelligitur omne studium sapientiae in actione, & contemplatione consistere. Et haec quidem D. Augustinus. Quem alij sequentes non negant à Platone in utramque partem disputari, sed ita, ut neque incertum aliquid relinquat, nec vero id vbi que faciat. Ut enim duo sunt rerum genera, & duplex differendi character vnicuique rerum generi accommodatus, ita apud eum, & rerum, & characteris accuratam esse distinctionem. De quolibet igitur ab eo in utramque partem disleri, cum natura ita sint comparata; qualia sunt, quae in hanc vitam variè cadunt, & *τὸ κοινὸν* appellat, quorum nequit vlla esse scientia. Sensus enim omnes tardos esse, inquit, ac proinde quae subiecta sunt sensibus, rectè percipi non posse: ac etsi veritas oritur à sensibus, non spectare tamen iudicium illius ad sensus. Mentem itaque esse iudicem, solamque idoneam, cui habeatur fides, quòd sola perspicit id, quod semper est, simplex, uniuersum, eodem modo tale, quale est. Quo in genere sunt notiones de Deo, de animo, de felicitate, de altera vita, in qua *ἡ μακαριότης* hoc est iustum, vel rectum iudicium, siue *ἡ εὐδαιμονία* diiudicatio bonorum, & malorum habebitur. His de rebus (aiunt) non disputat in utramque partem, sed vel ponit tanquam certa, & indubitata, vel ex suis principijs probat, atque euincit *ἀμαρτυροῦντες ἀμειψόμενοι*, hoc est inconcussis inconcussis; acque adeo, veras & sempiternas conclusiones elicit. De illis autem *ἀσθενέως* hoc est sensibilibus amat liberius differere, ut accurato rerum, quae in aliquam disquisitionem cadere possunt, examine, res veluti ad silicem collisa in lucem emergat, cuiusmodi ferè sunt Ethica, & Politica, quae in communi vitae usu versantur, & variè commutantur. Quod quidem rerum probabilium genus, elucere non possit, nisi utriusque causae conferantur, ideoque in hoc rerum incertarum genere affirmandi, arrogantiam vitandam, fugiendam temeritatem, quae a sapientia diffidet plurimum. Haec fecit illi.

In libris tamen Retractionum confusus est Augustinus. se deceptum fuisse à Platone, quare eius doctrinam reiecit.

Philosophiae diuisio ex Platone.

Plato quibus de rebus in utramque partem.

B Socrates in activa excelluisse memoratur, Pythagoras vero magis contemplative, quibus potuit intelligentia variis, instituisse. Proinde Plato utrumque iungens, Philosophiam perfectisse laudatur: eam in res partes distribuit: Vnam moralem, quae maxime in actione versatur, Alteram naturalem, quae rerum naturalium contemplationi deputatur; Tertium rationalem, quae verum discriminatur a falso: quae licet utrique, idest actioni, & contemplationi, sit necessaria, maxime tamen contemplatio perfectionem sibi vendicat veritatis, ideo hoc tripertitum non est contraria illi distinctioni, quae intelligitur omne studium sapientiae in actione, & contemplatione consistere. Et haec quidem D. Augustinus. Quem alij sequentes non negant à Platone in utramque partem disputari, sed ita, ut neque incertum aliquid relinquat, nec vero id vbi que faciat. Ut enim duo sunt rerum genera, & duplex differendi character vnicuique rerum generi accommodatus, ita apud eum, & rerum, & characteris accuratam esse distinctionem. De quolibet igitur ab eo in utramque partem disleri, cum natura ita sint comparata; qualia sunt, quae in hanc vitam variè cadunt, & *τὸ κοινὸν* appellat, quorum nequit vlla esse scientia. Sensus enim omnes tardos esse, inquit, ac proinde quae subiecta sunt sensibus, rectè percipi non posse: ac etsi veritas oritur à sensibus, non spectare tamen iudicium illius ad sensus. Mentem itaque esse iudicem, solamque idoneam, cui habeatur fides, quòd sola perspicit id, quod semper est, simplex, uniuersum, eodem modo tale, quale est. Quo in genere sunt notiones de Deo, de animo, de felicitate, de altera vita, in qua *ἡ μακαριότης* hoc est iustum, vel rectum iudicium, siue *ἡ εὐδαιμονία* diiudicatio bonorum, & malorum habebitur. His de rebus (aiunt) non disputat in utramque partem, sed vel ponit tanquam certa, & indubitata, vel ex suis principijs probat, atque euincit *ἀμαρτυροῦντες ἀμειψόμενοι*, hoc est inconcussis inconcussis; acque adeo, veras & sempiternas conclusiones elicit. De illis autem *ἀσθενέως* hoc est sensibilibus amat liberius differere, ut accurato rerum, quae in aliquam disquisitionem cadere possunt, examine, res veluti ad silicem collisa in lucem emergat, cuiusmodi ferè sunt Ethica, & Politica, quae in communi vitae usu versantur, & variè commutantur. Quod quidem rerum probabilium genus, elucere non possit, nisi utriusque causae conferantur, ideoque in hoc rerum incertarum genere affirmandi, arrogantiam vitandam, fugiendam temeritatem, quae a sapientia diffidet plurimum. Haec fecit illi.

C Ut enim duo sunt rerum genera, & duplex differendi character vnicuique rerum generi accommodatus, ita apud eum, & rerum, & characteris accuratam esse distinctionem. De quolibet igitur ab eo in utramque partem disleri, cum natura ita sint comparata; qualia sunt, quae in hanc vitam variè cadunt, & *τὸ κοινὸν* appellat, quorum nequit vlla esse scientia. Sensus enim omnes tardos esse, inquit, ac proinde quae subiecta sunt sensibus, rectè percipi non posse: ac etsi veritas oritur à sensibus, non spectare tamen iudicium illius ad sensus. Mentem itaque esse iudicem, solamque idoneam, cui habeatur fides, quòd sola perspicit id, quod semper est, simplex, uniuersum, eodem modo tale, quale est. Quo in genere sunt notiones de Deo, de animo, de felicitate, de altera vita, in qua *ἡ μακαριότης* hoc est iustum, vel rectum iudicium, siue *ἡ εὐδαιμονία* diiudicatio bonorum, & malorum habebitur. His de rebus (aiunt) non disputat in utramque partem, sed vel ponit tanquam certa, & indubitata, vel ex suis principijs probat, atque euincit *ἀμαρτυροῦντες ἀμειψόμενοι*, hoc est inconcussis inconcussis; acque adeo, veras & sempiternas conclusiones elicit. De illis autem *ἀσθενέως* hoc est sensibilibus amat liberius differere, ut accurato rerum, quae in aliquam disquisitionem cadere possunt, examine, res veluti ad silicem collisa in lucem emergat, cuiusmodi ferè sunt Ethica, & Politica, quae in communi vitae usu versantur, & variè commutantur. Quod quidem rerum probabilium genus, elucere non possit, nisi utriusque causae conferantur, ideoque in hoc rerum incertarum genere affirmandi, arrogantiam vitandam, fugiendam temeritatem, quae a sapientia diffidet plurimum. Haec fecit illi.

D Ut enim duo sunt rerum genera, & duplex differendi character vnicuique rerum generi accommodatus, ita apud eum, & rerum, & characteris accuratam esse distinctionem. De quolibet igitur ab eo in utramque partem disleri, cum natura ita sint comparata; qualia sunt, quae in hanc vitam variè cadunt, & *τὸ κοινὸν* appellat, quorum nequit vlla esse scientia. Sensus enim omnes tardos esse, inquit, ac proinde quae subiecta sunt sensibus, rectè percipi non posse: ac etsi veritas oritur à sensibus, non spectare tamen iudicium illius ad sensus. Mentem itaque esse iudicem, solamque idoneam, cui habeatur fides, quòd sola perspicit id, quod semper est, simplex, uniuersum, eodem modo tale, quale est. Quo in genere sunt notiones de Deo, de animo, de felicitate, de altera vita, in qua *ἡ μακαριότης* hoc est iustum, vel rectum iudicium, siue *ἡ εὐδαιμονία* diiudicatio bonorum, & malorum habebitur. His de rebus (aiunt) non disputat in utramque partem, sed vel ponit tanquam certa, & indubitata, vel ex suis principijs probat, atque euincit *ἀμαρτυροῦντες ἀμειψόμενοι*, hoc est inconcussis inconcussis; acque adeo, veras & sempiternas conclusiones elicit. De illis autem *ἀσθενέως* hoc est sensibilibus amat liberius differere, ut accurato rerum, quae in aliquam disquisitionem cadere possunt, examine, res veluti ad silicem collisa in lucem emergat, cuiusmodi ferè sunt Ethica, & Politica, quae in communi vitae usu versantur, & variè commutantur. Quod quidem rerum probabilium genus, elucere non possit, nisi utriusque causae conferantur, ideoque in hoc rerum incertarum genere affirmandi, arrogantiam vitandam, fugiendam temeritatem, quae a sapientia diffidet plurimum. Haec fecit illi.

Quid alij addant pro Platone. Cap. III.

E Vin & alij Platonis fautores alius repetito sermone, inquit scire oportere nos, qui Christianam Catholicam Religionem suscepimus, & profitemur, ad philosophos non tamquam ad veritatis Magistros (ea enim solis sacris literis est expressa) sed longe alia, diuersaque mente, ac cogitatione (licet non semper rectè) accedere. Nam cum homo Diuinæ lucis, ac fulgoris appulsu illustratus, ac de integro reparatus est, duabus quasi personis sit indutus, quarum vna diuina est, & celestis, altera, contrà, humana & caduca, & omni errorum; perturbationumque generi obnoxia, duo quoque prodita sunt disciplinarum genera, quae vnicuique parti applicentur. Ac ad eam quidem, quae diuina, & à cælo delibata est, adhibetur genus illud Doctrinæ, quod Sacrarum litterarum monumentis mandatum, ipsius Diuinæ sapientiae

pientiae principijs subnixum est, quodque perpetuam quandam animi constantiam. **A**
 & nullis temporum calibus subiectam Diuinarum rerum contemplationem inducit.
 Ad eam verò, quae humana est, & in casu posita, non illa quidem applicatur immor-
 talis, cuius quidem propter corruptionem non est capax; sed alia quaedam longè in-
 ferior mortalis, quae & mobilis, & mutationi subiecta est, & à principijs rerum natu-
 ralium emanauit. Quia enim hac in parte, licet homo restitutus sit, pauca tamen
 subsunt praefcae vestigia fraudis; quae tentare Thetis ratibus, quae cingere mutis Oppi-
 da quae inbeant telluri insindere fulcos; haec naturalis disciplina mortalium generi ad
 hoc tributa est, ut perceptis primis naturae commentationibus, eius beneficio artes ha-
 beat, quibus tum vitae praesidia, paratiusque conquirere, tum societates hominum, &
 communitates colere, ac retinere (quibus quidem non minus quam aqua, & igni in-
 digemus) valeat. Estque ea sola, eorum quidem iudicio, causa, cur post acceptam Re- **B**
 ligionem, philosophandi tamen scientiam experendam ducant. Verum (aiunt) hic
 diligens adhibenda est cautio. Nam philosophantium non simplex quidem, ac vnū
 genus reperitur, sed duplex. Sunt nonnulli, qui in eas tantum res cogitationes suas
 abijcientes, quae manibus teneri, ac tractari possunt, ad id solum se accommodant,
 quod in sensum oculorum cadit, & vulgi approbationem commouet, nihil sapientes
 vniquam in principijs exquirendis, nec diuinum, nec magnificum, aut quod ad ip-
 sam veritatem exactè limandam pertineat; Horum ratio ac disciplina tantam ad-
 fert rebus cladem, ac ruinam, ut nulla unquam peltis maior hominum uitam inuase-
 rit. Nam non perspectis ipsis primis principijs naturalibus (quae quidem haud alia
 ratione, quam per rerum Diuinarum, à quibus ortus sui principatum ducunt, contem- **C**
 plationem inuestigare queunt) haud potest ulla ratione fieri, ut quae ab ijs profluunt,
 ac dependent, reliqua intelligantur, ac ad uitae utilitatem aliquam applicentur. Sed
 hoc ei rationi posterum, ac consequens est, ut animus errore lapsus, & falsa sapientiae
 opinione inflatus, nunc Deo ipsi bellum inferat, & procuratorem rerum humanarum
 illi extorqueat; nunc in Republica gubernanda, non honestate officium, sed utili-
 tate dirigat, & res à natura copulatas execrando errore diuellat. Alij sunt nonnulli
 Philosophi, quibus longè diuersa studia sunt proposita. Hi. ab oculorum consuetudine
 mentis aciem abducentes, non ad illam paruulam cynosuram sensu cogitationes
 suas dirigunt, sed ad clarissimos Septentriones, hoc est rationes, non ad tenue, sed la-
 tiore specie, mentis agitatione limatas, & ideo in omnes eas res, quae naturae obser-
 uatione occultantur, intrantes, sic se collocant, ut causam ex causa nescientes, non ante
 quiescant, quam suo quodam itinere ad ultimam rerum omnium causam, à qua con- **D**
 tinuatione quadam, reliqua omnia fluunt, quaeque sola numeros omnes veritatis ha-
 bet) perueniant. Atque ab his quidem Philosophis magnas & immensas adipiscimur
 in uita utilitates. Nam in primam semper causam inquirentes, & tantis uiam
 illam obstructam esse difficultatibus, ut nulla vi humani ingenij superari possit, intel-
 ligentes eò uidelicet tandem deducuntur, ut lucem nobis ereptam, & quasi noctem
 quandam animis offusam agnoscant, & quo uno caput humanae uitae tenetur, nō aliter
 quam solius Dei munere, ac beneficio, ad pristinam integritatem redire nos
 posse, profiteantur, ac doceant. Præterea quoniam nō in sensibus ueritatem quaerunt,
 sed ad ea sola, quae animi sunt, ac mentis, reuocant rationem, licet non ipsam primam,
 ueritatem tamen tantum multa inquisitione assequantur, quantum ad uitam modi-
 cè, ac sine scelere transigendam, donec lux maior affulgeat, sufficere possit. Quam ob- **E**
 rem cum altera illa Philosophia talis sit, ut in eam ne digitus quidem sit porrigendus,
 imò omni contestatione uelis, equisque (quod dicitur) fugienda, nam licet multa tridea-
 tur rectè dicere, uertit tamen ad extremum omnia: haec contra talis est, ut tamquam sin-
 gulare Dei donum reputari, & haberi debeat: nimirum quod & ad uitam istam tuen-
 dam, ac conservandam sit tributum, & quamdiu his compagibus corporis in clusi su-
 mus, ad exsuscitandum ad ueram Religionem, ac maiorem faciendum animum acco-
 modatum. Sed iam referat se unde egressa est oratio. Nam si uerum est Platonis Phi-
 losophiam eiusmodi esse, ut non cū priore, quae solo nomine philosophia est, sed cum
 posteriore conueniat, nihil utique dubium erit, quin ad eius auctoritatem cōferre nos
 debeat.

A debeamus. Et quidem cum alij plerique oēs sic existiment ut omnem vitæ beatitudinem in nobis sitam putent, si modo in ea exquirenda nos ipsos collocare, & animi nostri complicatam notionem euoluere velimus; solus Plato (aiunt) in ea perstat sententia, ut mentem nostram, ac animam penitus obscuratum dicat, & non nisi solius Dei, à quo primum haustus, & arreptus est; munere, vera virtute, ac scientia imbui posse discretis verbis contendat. Item cum alij solos sensus in rebus indagandis consulendos censeant, & in his tamquam in aqua fundamenta philosophiæ ponenda ducant, Plato sic ubique præcipit, ut per ea sola, quæ diuina sunt, & ab omni corporis cōragio segregata mente commecmus & ad unius primæ causæ cognitionem animum tamquam arcum intentum habeamus. Sic quidem illi, at quàm procul à vero (quod quidem ad Platonis commendationem attinet) intelligitur & capitis sequentibus.

B

Ecquid de Platone rectius sit sentiendum. Cap. IIII.

QVæ igitur citra omnem dubitationem dici, & à Christianis Doctoribus doceri, ab Auditoribus verò fructuosè percipi posse videntur, si ad Platonem accesserint, hæc sunt.

Primò, Pythagoram, è cuius doctrina Socrates, & Plato hauserint multa, discipulū fuisse Iudæi cuiusdam Nazarei: quod Iosephus libro contra Appionem ex Alexandro in libro de Symbolis Pythagoricis scribit. Ambrosius autem Pythagoram genere fuisse Hebræum, & Clemens Alexandrinus, fuisse circumcisum, auctores sunt. Et Plato ipse non obscurè, *ἡρώδης, & ποικίλη* vel *ἀποφύρη*, id est Syrijs, & Phœnicijs, uel arcani seu

C

reconditi meminit, Iudæam uicinam Aegypto designans, à cuius nomine abstinebat, quod ut Iudæis reliquæ gentes, sic ipsi gentibus erant odiosi. Inde igitur factum, ut Socrates vnius Dei notitiam hauserit, proque ea mortem oppeterit. Nam & Tertulianus in Apologetico sic scriptum reliquit. *Propterea damnatus est Socrates, quia Deos destruebas; Platō olim, i. semper, veritas odio est, tamen cum penitentia sententia Atheniensis, & Socratis accusatores postea afflixerint, & imaginem eius auream in templo collocarint, rescissa damnatio testimonium Socrati reddidit, &c.* Et post quædam O Apollinem inconfutatum, sapientia testimonium reddidit ei viro, qui negabat Deos esse. Hæc Tertullianus. Inde item effectum, ut Plato tam multa suis scriptis inseruerit quæ quidem videantur pietatem sapere, sed ideo magnis, & pluribus erroribus inspersa, quod & si dum erat in Aegypto, posuit cum ipsis quoque Iudæis habere consuetudinem, qui ex dispersione, quæ ex transmigratione consequuta est, erant in ea regione frequentes, Diuinum tamen illam Codicem idiomate Græco legere non potuit, qui post Alexandri tempus in Græcum sermonem, opera Ptolemæi Philadelphi Aegyptij Regis ab Alexandro secundi fuit ab Interpretibus septuaginta conuersus. Itaque errores eos ex Aegyptijs exsuxit, ac licet inter illas Ethnicas tenebras uersaretur, mendaciaque potius aperuerit, quàm liquidam veritatem inspexerit, aut probauerit, pleraque tam en uero similia inuissit. Quin Leo Castrius, qui Esaïam interpretatus est, è patribus hæc de Platone adnotauit, ac scriptis, quæ huc omninò interfèrenda sunt. Disce (inquit Ambrosius) unde Plato hæc sumperit, eruditionis gratia in Aegyptum profectus, ut Moysis gesta, legis oracula, Prophetarum dicta cognosceret, audiuit consolationem populi, qui suprà peccati modum uidebatur fuisse punitus, & hunc locum quadam adopertum qui

E

verborū, in Dialogum transtulit, quem scripsit de uirtute. Adde tu, hunc Dialogū, quem Ambrosius de uirtute citat, esse decem, quos Plato conscripsit de Republica librorum, quorum hoc est argumentum. Eum hominem infelicitissimum esse, quem vulgus hominem felicissimum, & fortunatissimum appellat: qui alienus à uirtute, & à Deo, habeatur sapientissimus, optimus abundet bonis omnibus, sit honoratissimus, impetret cunctis, uiuat diutissime, fruatur voluptatibus, valeat semper. Contra verò felicissimum, & fortunatissimū esse, quem vulgus infelicem nominet, uirum Dei amatorem, sectatorem virtutis, feliciorē multo magis, quod magis habeatur impius, orbetur bonis omnib. malè audiat apud omnes, omnib. sit odio, omnes omnia mala in illū conferat:

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

C

quæ

Accedentib. ad Platōē, quoniam primò concipit dī. Pythagoras discipulus Iudæi & Iudæus.

Socrates unde vnius Dei notitiā hauserit. Tertulianus in Apologetico.

Plato unde multa quæ sapienter pietatem hauserit.

Cum multis erroribus in suis libris abundet.

De transmigratione Iudeorum in Aegyptum post transmigrationē Babylonici scripti.

Hier. c. 41. & 42. & hinc et in 1. lib. Machab. c. 4. Leo à Castr. in cap. 10. E. f. 12.

Libri Platonis de Rep. uocantur ab Ambrosio. Dialogus de uirtute.

Argum. libri Platonis de Republica.

*Euseb. lib. 3.
prop. Enang.
c. 13.*

*Plato quanta
sumpserit ex
Divina Scri-
ptura.*

*Argumenta
librorum de Re-
pub. Platonis
ex lib. Sapien-
tia Salomonis
sumpta.*

*Christus ex-
plum virtu-
tum, & bonu-
rum omnium
Heb. 11.*

Sap. c. 3.

*Libro Sapien-
tia est Salo-
monis.*

quæ ille imperterito ferat animo, nec à Deo, nec à virtute diuelli queat. Hoc totius illius operis de Republica est argumentum. Certè huic lententiæ adimplatur Eusebius Cæsariensis, quemadmodum secundo libro scriptimus capite quindodecimo. Is enim docet ex Clemente Alexandrino, Philosophos è sacris literis plura esse mutatos: Et deearat multa in Codicibus Latinis Eusebij, quæ antiquus Latinus interpretes præterierat. Ait ergo Eusebius, Platonem, locum illum capitis terij Efsaie; *Ligemus iustum, quia inutilis est nobis*; paraphrasi quadam secundo de Republica libro, expressisse, his verbis: Sic ergo affectus iustus flagellis cedatur, afficietur tormentis, orbabitur oculis, postremo omnia passus, in crucem tollitur. Quæ omnia ad uerbum describit Eusebius è Clementis Alexandrini libro quinto Stromatum. Et uerissimè ab his auctoribus hæc esse dicta intelliget, qui in libris Platonis sit aliquantum uersatus. Nam præterquam quòd multa huius rei signa deprehendet, quum Plato interim moneat, ut qui de Deo scire uolet, adeat gentes barbaras, unde futurum ait, ut admiranda quædam discat: interim etiam ab eodem Platone audiet opus esse, ut Deus ueniat & vedat nobis legem, & alia huius notæ plurima. Quare non solum illa, ex Efsaia, & ex Salomonis Sapiencia mutuatur, sed penè totius Operis argumentum inde desumit. Quod miror (inquit Leo Caltrius) viros sapientissimos Clementem Alexandrinum, & Eusebium Cæsariensem non aduertisse. Nam tota illa Trasymachi disputatio cum Socrate libro primo de Republica, habet illud argumentum capitis secundi Sapientie: *Venite fruamur bonis, quæ sunt: vino pretioso, & uingentis nos implamus: coronemus nos: rosis: opprimamus pauperem: non parcamus uiduæ: nec reuereamur canos: sit autem fortitudo nostra lex inuictitia.* An non hanc partem tuetur Trasymachus libro primo de Republica, & deinceps? an non hoc est argumentum illius disputationis? contra uerò Socratis non est tursus illa pars: *Contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentia eius, probemus patientia illius, morte turpissima condēemus eum?* Hæc, inquam, pars à Socrate defendenda suscepta est, quum iustum quendam fingit, cui aufert hominum opinionem, ut nemo (inquam) illum opinetur iustum, qui alijs omnibus sit destitutus opibus, & hominum fauore, qui habeat omnia aduersa, qui omnibus sit odio, tantum uirtutibus excellat, habeatur impius, ut cruciatibus afficiatur. Et statim post hæc subiungit Plato uerba, quæ citant Clemens Alexandrinus, & Eusebius Cæsariensis, quæ supra sunt adscripta. Hanc partem tuentur Glaucon, & Socrates, illam priorem Trasymachus, & Adimantus. Quem enim nos habemus exemplum uirtutum, & bonorum omnium, ipsum iustum, Christum scilicet Dominum; talem unum aliquem fingit Plato, & tales sectatores, & penè illa dicit, quæ Paulus: *Lapidati sunt, sciti sunt, occisione gladij occisi sunt:* quòd à Prophetis similia docebantur. Reperies etiam apud Platonem, tercio de Republica libro, sub finem, illud capitis terij eiusdem Sapientie: *Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus, & quasi holocaustum accepit eos.* Quæ omnia tam multis uerbis sum executus, ut appareat, Sapientie librum, unde ostèdo septuaginta viros fecisse paraphrasim, & Platonem multa mutuatum, Salomonis esse, & non scriptum à nescio quo, ut quidam arbitrantur, quanquam iam probatione res non eget, quum post Hieronymum receptus sit ab Ecclesia, nec liceat cuiquam eam rem in dubium reuocare: Hæc penè Caltrius.

Ordinem, & collocationem Dialogorum Platonis prius esse constituendam, quam quis ad eum uersandum, & agnoscendum qualis sit, accesserit.

Caput V.

SAnè uerò in Doctrina Platonis, qualis sit, agnoscenda, proderit, si eius Dialogi per propriarum materiarum seriem adhibitis cautionib. legantur. Nam quæ turbaui hæctenus, aut deterruit aliquos à lectione Platonis, confusa fuit Dialogorum dispositio, & lectio. Quin & uix aliquid profuit veterum illa partitio in nouè quadrilogia, quæ singula quaternos Dialogos cõtinebant, quoru Dioge. Laertius in uita Platonis mentione fecit: minus itè profuit altera distributio in trilogia, ad quæ Ati sophanes Græmat. atq; alij prius accessere. Nā ubi primā posuere, cui præfesset Respublica,

- A** blica, Timæus, Critias. Secundam cui Sophista, Politicus, Cratylus. Tertiam in qua leges, Minoem, & Epinomidem statuebant. Quartam in qua Theætetum, Euthyphronem, Defensionem. Quintam, in qua Critonem, Phædonem, Epistolas. Reliqua collecta absque ordine adtexerunt. Plus autem lucis attulere, qui dixerunt Diuisiones Dialogorum tres habere formas, vt aliæ constituantur pro rerum subiectarum diuersitate: Aliæ pro figuris ipsis, & formis orationis: aliæ pro eorum, quibus cum sermo est, qualitate. Quæ enim à rebus ducitur diuisio, ea sic habet: vt Dialogorum alij sint Theorematici, qui quidem aut Physici sunt, aut Dialectici; alij practici, qui aut Ethici dicuntur, vel Politici. Et Physici quidem sunt, Parmenides siue de Ideis: Hippias maior, siue de Pulchro. Conuiuium siue de Amore: Phædrus, siue de Pulchro. Sophista, siue de eo, quod est. Phædo siue de Animo. Timæus, siue de Natura. Dialectici verò. Theætetus, siue de scientia. Sophista item, & Parmenides, Euthydemus, siue contentiosus. Gorgias, siue de rhetorica. Io. siue de Iliade, vel de poetico charactere, siue de poetarum exponendorum ratione. Cratylus, siue de recta nominum ratione. Protagoras, siue Sophista. Hipparchus, siue de luci cupiditate. Amatores, siue de Philosophia. Theages, siue de sapientia. Meno, siue de virtute. Alcibiades vterque, quorum alter de Virtute, alter de Natura humana. Euthyphro, vel de sanctitate. Philebus, siue de summo Bono. Lyfis, vel de Amicitia. Theætetus, Hippias minor, siue de mendacio. Charmides, siue de temperantia, vel de modestia. Laches siue de Fortitudine. Clitopho, vel exhortatorius. Sed hic dialogus est notus. Apologia Socratis. Crito, siue de eo, quod agendum est. Phædo. Politici denique. Minos siue de lege. Libri decem de Republica. Critias, siue Atlanticus. Politicus, siue de Regno. Menexenus, siue funebris oratio. Libri duodecim de legibus. Epinomis, siue Philosophus.

At neque hæc Dialogorum distinctio satis probatur: quam ob rem non desuere, qui sequenter constituerunt. Vt quasi Metaphysici, quibus etiam de pietate Plato egerit, essent: Euthyphro, Apologia Socratis, Crito, Phædo. In Phædone enim de Anima: In Euthyphrone autem de Deo disserit: quibus si quis Critonem, & Socratis Apologiam adiceret, qui sanè sunt Dialogi morales, Platonis mentè assequeretur, resque ipsas, de quibus disseruit, agnosceret, quippe qui vnus quasi filo contexti continenter accusationem aduersus Socratem, atque huius defensionem, carcerem, mortem, qua viuere facius doctrina consignata est. Videlicet hi Dialogi ipso in Philosophiæ limine (si præcautiones adhibeantur, de quibus infra dicemus) quæ senserit Plato de Deo, de Anima, de Iusto, exponunt, idque per vtramque methodum, quam Græci *συναγωγὴ*, & *μεθόδος* ex eis nos litigiosam & methodicam dicimus.

- D** Perlectis hisce Dialogis, Theages, Amatores, & Theætetus versari possunt, quibus, cum de vera (vt ille opinabatur) Philosophia agatur, hauritur ea, quæ à Platone tradita est, notitia philosophiæ, quanquam neque omninò vera Philosophia fuit, quem admodum dicendum est in Præcautionibus, quæ huic Tractationi Platonice Philosophiæ, fuerunt omninò adtexendæ. Atqui quoniã veræ Philosophiæ aduersatur Sophistica, quæ sub specie veri falsitatem contegit, ideo Platonis Dialogi Sophista, Euthydemus, Protagoras, Hippias minor, legi mox possent. Quibus non tam sulus (aiunt) est existimandus, quam quòd re ipsa designat, & exprimit profusus in dicendo. proponitque garrientes, & in circuitu (quemadmodum habet Diuina Scriptura) ambulantes.

Sequuntur ad sermonem Dialogi spectantes, Cratylus, Gorgias, Io.

Deinde Ethici, atque Politici in tres classes distributi: in quarum prima continentur, qui pertinent ad generalem moralium Doctrinam, Philebus, Meno, Alcibiades primus. In secunda, qui ad peculiarem moralium expositionem, Alcibiades secundus, Charmides, Lyfis, Hipparchus. In tertia Politici. Menexenus, in quo ad Patriam diligendam Hortatio. Politicus, Minos, in quo ad libros Politicos traditur introductio. Libri de Republica. Libri de legibus, siue de Legum latrone duodecim. Epinomis, qui & legum appendix dici potest, & summa, vel Philosophus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

C 2 Physici

Physici consequuntur, in quibus tamen & Metaphysicæ Disquisitiones habentur: A
 Timæus siue de Natura; uel de Vniuersitate. Timæus Locus de Anima Mundi, &
 Natura. Doriæ. Critias. Appendix Timæi de priuilegijs Mundi historia. Parmenides. Co
 uinuius. Phædrus, idest de Pulchro. Hippias maior. Denique sunt Epistolæ.

Ceterum qui Dialogi habentur pro nothis, hi possunt interlegi suo quisque loco,
 cui libuerit. Nimirum Axiocus siue de morte, qui putatur esse Xenocratis. Dialogus
 de Iusto, siue de Iustitia. Alius de Virtute an doceri possit. Demodocus, siue de con
 sultando. Sisyphus siue de Deliberando. Eryxias, vel de Diuitijs; qui item, inflexibi
 tur Erasistratus. Clitopho vel hortatorius, qui tamen à Laertio non censetur inter
 nothos. Denique Opusculum, cui titulus, Definitiones, quod sanè est nothum.

Ratio tractandarum ratio apud Platonem in suis Dialogis.

Cap. III.

ID autem deinceps statuendum est, atque docendum Platonis Dialogorum alios
 esse simplicium thematum, veluti quid Sophista, quid pulchrum, quid sancti
 tas: alios esse facultatum, siue disciplinarum, veluti de naturæ obscuritate, de Re
 publica administranda, de legibus. Nam quod attinet ad apologias, & Criticæ Dialo
 gorum ordinem, nihil huic facit, quoniam Rhetorum magis, & Historicorum, quam
 Philosophorum legibus constare putantur.

Ratio igitur à Platone adhibita in simplicibus quæstionibus perpurandis, haud
 absumilis est ab eorum, qui metalla fodiunt, instituto, quemadmodum scitè (sed non
 omnino verè) vir doctus aliquando pronunciauit. Ut enim ij primum omnium leco
 riam, & sordes ab auro abstrahunt, deinde ipsa quoque metalla ab auro secernunt,
 ac denique hoc ab omnibus excrementis expurgant, ita vt excoctum purum putum
 efficiatur, sic Plato (aiunt) Disquisitionum suarum summam tribus quasi gradibus ad
 simplicissimam cuiusque rei naturam redigere conatus est, falsas primò opinionis e
 luens, atque errores temerè conceptos eripiens ei, quo cum disputatio instituitur;
 præsertim, si vel Sophista is sit, vel prauis opinionibus imbutus, quemadmodum cer
 nitur in Euthyphrone, Hippiæ, primo de Republica, & eiusdem generis alijs: mox
 ad ipsius rei propositæ indagationem ita accedit, vt si quid cognatum, siue propinquu
 cum ea teneatur, exploret, ac, qua nota separari, & distinguì ab eo possit, perquirat.
 Rem deinde sic perquisitam, Vel in plures species tamquam metalla diuidit, ac quo
 tandem in angulo ipsa lateat, inuenit; Quod quidem quomodo fieri possit, Politi
 cus, & Sophista, Dialogi docent. Vel ut exercitatione capta circa id quod in prom
 ptu est, quod recondita quadam in oratione versatur, sermonem transfert, cuius
 quidem exemplum extat in libris de Republica, vbi peracta disputatione de Iusto,
 quod in Ciuitate rāquam re maiore versatur, transfertur disputatio ad iustitiam eam,
 quæ in animo, ac mente insidet. Quibus perfectis, procedit ad id, quod tertium est,
 quodque quasi apicem inquisitioni imponit, vt ipsa per se res nuda tamquam ab
 omni contagio liberata constituitur. Positum est autem illud in his tribus, Nomi
 ne scilicet, Ratione nominis, siue Definitione, ac Idea, siue specie, ac simulachro
 rei, ex quibus quidem tribus nascitur quartum, (quemadmodum auctor est Pla
 to in epistolis) quod exterioris scientiæ nomine continetur. Nam, quod interior
 rem scientiam parit, & in ipsis quasi medullis mentis inhaeret, id verò tam amplum,
 magnificum, ac Diuinum esse in eo arbitrantur, vt reliqua omnia lucis suæ fulgore
 perstringat. Ac parata quidem per eos, quos commemorauimus, tres gradus,
 quos vbique obseruat Plato, exteriori rei, veluti exempli gratia, pulchri scientiæ,
 sic deinde pergit ad interiorē, vt primum in ijs, quæ corporata sunt, & oculis cerni
 possunt, id quod inuenit pulchrum inquirat, deinde verò ad mores, & officia
 transiit, in quibus, quomodo in ijs pulchrum versetur, explorat: Hinc ad ea, quæ
 sola mente, ac intelligentia percipi queant, sese confert, ac quàm pulchræ scien
 tiæ

Atiæ sint, considerat. Postremò denique altius enitens ascendere quomodo in eo, quod omnia quæ celo, ac terra conspiciuntur, continet, ac coercet, quodque cunctis causam præbens, à nullo causam accipiat, pulchrum ipsum reperiatur, quòd id vndique perfectum, & nulla sui parte turpe, ac imperfectum sit, querit, estque hic Platonice progressionis finis, in quo conquiscebat, quæ quidem progressio ab exiguis initijs emergens, parua quidem primò (vt quidam dixit) mox sese attollit in auras, Ingrediturque solo, & caput inter nubiles, sed plerumque inter errores condit, vt verissimè loquar.

Iam verò, quod attinet ad tradendas, & in ordinem redigendas facultates, huc discipulas, hæc pauca dicenda sunt. Et prodire quidem sunt à veteribus tres viæ, quib. ex fermè comprehenduntur. Altera per analysim, cum proposito fine, veluti sanitate, exquiritur quid ad conseruandam, vel ad restituendam illam conducat. Altera

B per synthefim, cum traditis corporis humani principijs, paulatim ad artem medendi fit progressio. Tertia per definitionem, cum & analytica simul, & synthetica ratio permixta instituitur. Plato igitur analytica ferè ratione vtiur. Nam cum sic se gerat, vt vestigando doceat, quod quidem duplicem exercitationis, & doctrinæ fructum afferret (si vera semper diceret) nihil admodum necesse habuit, alijs tanquam magis ad tradendum, quam ad inueniendum accommodatis vti; Quamuis per se pè fiat, vt omnes illæ formæ simul misceantur, & ad vnâ, ac eandem rem plenè, quantum ille putauit, comprehendendam concurrant.

Ac non desuere, qui argumentis, quæ Dialogis Platonis præfixere, ordinem, ac methodum aliquam indicarunt, quemadmodum Marfilius Ficinus in omnes, Morzillus autem suis in Timæum lucubrationib. atque nonnulli alij præstitere. Ceterum, hæc methodo Platonem vsum fuisse in tractandis rebus, haud inficis eo: sed, vt sit assuetus

C veritatem, cum in plerisque principijs errauerit, planissimè liquebit ijs qui Patres antiquos, Synodos, Diuinum codicem, atque adeò veram Philosophiam cōsulerint: de quibus, quod nostro instituto, atque huic Apparatu quadrer, non ita multo post erit dicendum. Tum enim, & nos scoriâ, sordes, excrementa Platonica secernenda esse monstrabimus, vt purum putum veræ philosophiæ aurum incurrat in oculos.

Dictio, & forma, seu. figura loquendi in Platone.

Cap. V I I.

Dicendi facultatem in Platone fuisse eximiam, cum apud alios multa ieiunitas sit, & fames orationis, negari non potest, quam ob rem, & illud antiquitus in Græcia percrebuit, Musas si Græcè loqui voluissent, vnius Platonis ore fuisse locutas, nimirum (si dictioni ipsius veritas omnino subiecta fuisset) suauitate, & maiestate, multum in animis legentium profecit. Hermogenes enim, non illum omnium quidem hominum, tam Barbarorum, quam Græcorum facundissimum esse prædicat, sed, quòd longè augustius est, ipsum bene dicendi characterem, ac formam, quam Ideam Plato vocare consuevit, in illius Dialogis versari ac relucere, multis argumentis etiam atque etiam contendit. Quin, & Epicharmus, ex quo Platonem non mediocre emolumentum accepisse scripsit Alcimus, quemadmodum Laertius refert, sic ferè diuinans Platonem fore imitatore suum, ait: Vt autem ego puto, immò pro comperto habeo, mearum adhuc erit memoria rerum, meorumque sermonum, eisque quispiam acceptis metro soluto, quo nunc constat, coloreque adiecto purpuram, venustate verborum componet, inuictusque ipse alios facillè superabit.

E Neque verò tantum vno in genere dicendi Plato emiuit, verum etiam in omnibus. Et in conciso quidem, quod minutis quibusdam quasi punctis constans, syllaba timque procedens solis Philosophorum concertationibus est paratum. Extant Dialogi non pauci pereleganti arte conscripti. In eo verò descriptionis genere, quod tradenda Philosophiæ idoneum est, ac tanquam torrens fertur, habemus Timæum. In figura autem orationis, quæ in Sophistarum spatij celebratur, extant oratio Calliclis in Gorgia, Lysæ in Phædro, Glauconis, & Adimanti in libris de Reipublica, Socratis in Theæteto, Phædri, Paulaniæ, Eriximachi, Aristofanis, Agathonis, Socratis.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

C 3

tis,

ris, & Alcibiadis, in conuiuiis; Quibus omnibus quædam quasi idea declamandi demonstratur. Porro in forensi dicendi, & conclonandi vi, qua uel caput ciuis priuatim defenditur, uel populus in alterutram partem impellitur, adfunt Apologia Socratis, & Epitaphius; In eius item seripione historię forma proponitur in Critia. Quin & in epistolis familiaribus scribendis maximè præstitit; ne quid dicam de eo genere sermonum, quod in populari quadam ratione constitutum, uel ad faciem urbanitatem excitandam, uel ad humanitatem, & hominum studia complectenda, tenendaque pertinere; quoecumque enim te uerteris, condita dictio illa est suis salubris, iocis, dicerijs, & alijs eiusdem generis.

Accedit sermonis, & orationis diuersitas pro uarietate Dialogorum, quorum alij sunt Dramatici, in quibus personæ, tanquam in theatrum inducuntur, quemadmodum Eutipho, Minos, & alij eiusmodi, in quibus uel concisa disputatio, uel continua oratio, ut in Apologia, Athlantico, Timæo, Menexeno. Alij sunt Exegetici, in quibus narrator aliquis inducitur, qui quid disputatum sit, uel actum ab alijs, ordine recenseret. Alij sunt mixti. Præterea cum orationum duo genera reperiuntur, quorum unum simplex est, alterum in imitatione positum, Plato ferè utitur posteriore.

Quæ aduersus Platonem, uel pro ipso de forma dicendi dicta sunt, ad quibusdam. Cap. VIII.

SANÈ uerò neque omnis Platonis seripcionem comprobantur, quippe quem dixerint, eum longis sermonum ambagibus effundi, quæ lectorem inutiliter remouentur, Procemia item, & longiores in disputationibus circumductus, & digressiones importunas ingerere. Sed quicquid respondeant, qui Platoni fauent, aient res, cum in id incumbere, ut rei propositæ natura liquidò innotescat, cum ceteroquin nimium concisa breuitas, uel concitata festinatio, nouera sit solida eruditionis, negari non potest, quin equo sit sepe prolixior, ac mediocritas illa dicendi, temperatio in eo desideretur.

Iam quod allegoricam, Chimæricam, Portentosam, Ironicam, & ineptam ad dicendum, ac docendum Platonis fuisse doctrinam aliqui obiecerint, respondent patroni Platonis, hunc aliquando impensius, allegorijs fuisse delectatum, sed cogitate fabularum inuolucris rerum veritatem sæpè contineri, in ipsis tamen allegorijs eandem sobriè esse inuestigandam. Ipsum illud uerò allegoriarum nimium studium, Chimærarum, & Hippocentaurorum, speciem, turbam Gorgonum, & Pegaforum, aliarumque rerum impossibilium multitudine, & absurditate quarundam prodigiorum, earumque nimis curiosam disquisitionem, ab eo inurbanam, & male feriatam sapientiam vocati. Quippe (inquiunt) mos ille fuerat veterum Philosophantium symbolis, siue inuolucris quibusdam veritatem repræsentare, quem morem sequutum esse Platonem, dum acceptam ab illis doctrinam tractat, quod cernitur in Symposio, & Phædro. Quæ quidem ratio dicendi voluptatem pariat, conciliet autem inuestigationem, res denique ipsas firmius memoriæ infigat. Hoc uerò denique obseruare Platonem, ut si quid similitudine adumbratum, asserat, primum testetur, se adhibiturum imaginem, siue fabulam, ut cum bona lectoris uenia hoc ei liceat: Demum autem adhibeat imaginis explicationem, minimè uerò eum in rebus serijs iocari, ac in Sophistarum nenijs resorari dis id facere, ut ridicula illorum inanitas ridiculis exceptionibus rescatur. Hæc illi, sed quam rectè, nemo non intelligit, qui serid sequens caput expendet.

Platonica eloquentia deceptor antiquos Patres, ubi uenenum in Platone latens agnoverunt, palinodiam cecinisse. Cap. IX.

SED quis fructus è Platonis eloquentia, & formis dicendi percipi possit, antiqui Patres, qui illum mirificis extulerant laudibus, mox indicarunt, ubi latens in ea uenenum agnouere, quorum testimonia quoniam Ioan. Baptista Crispus

num vnguentò miscetur, propterea, & quid de ijsdem interpretibus D. Augustinus sentie adscribam, & catalogum eorum non sine aliquo iudicio præstantium Philosophorum adtexam.

Platonis igitur doctrinam non ita semper ab eius sectatoribus fuisse explicatam, quin vel eam labefactauerint, vel cognosciorem reddiderint, vel adeò improbauerint, extrà dubium est ijs, qui attentè eorum scripta versarunt. Et quidem inter illos, qui superioribus seculis vixere, minus interdum peccasse Plotinus Platoniciorem princeps Interpretum, Numenius, Iamblichus, & Amelius, Christianam Theologiam potius emulantes, quam reprobantes, sunt visi: licet etiam hi cautissimè legendi sint, cum multa effutuerint, quæ à Diuino cultu mentes humanas (ni stent super firma petra, quæ CHRISTVS est) possint auertere; dū præter alia plura, cælestes etiam virtutes rebus elementaribus putarunt attrahi, atque adduci aduersus Dæmones. Id, quod D. Augustinus in libris de Ciuitate Dei octauo, & nono reprehendens, cum sapienter tractauerit, omnino erit prælegendus. Expendit enim, quæ Plato, Iamblichus, Plotinus, Apuleius, Porphyrius, & alij, vel obliquè, vel alia ratione differuerunt, magnasque cautiones vir sapientissimus è pectore, tamquam è diuite penu depromit: In quo nemo quoque non intelliget, quàm verum sit illud Apostoli, *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Quamuis enim aliquando, mirificè affectus ille fuerit erga Platonem, non minus, quàm post multa secula fuerit S. Thomas Aquinas erga Aristotelem, quoniam tamen uterque ad Deum, qui Pater est luminum, rectè collineabat, castitateque, & fuga sordidarum rerum, cælestibus meditationibus vacantes, intra cancellos Diuini timoris, fideique Catholicæ sese continebant, ideo nequaquam oppressi sunt à gloria, quippe qui cultores, non autem scrutatores erant Diuinæ Maiestatis. At alij, qui falsa non seceuerunt à veris, & extrachorum (quemadmodum est in proverbio) saltarunt, iustissimè Deus permisit, ut sibi ipsi foveam foderent, in quam corruerunt. Quod sanè mirandum non est, cum etiam Heretici, quibus dum Catholici essent, Christi Domini lux illucescebat, & ipsi quoque Iudæi, qui continenter Diuinæ literas tractant, plerique uera dicere eatenus permittuntur, quatenus per Orthodoxæ fidei tramitem incedunt: à quo vbi declinant, per terribilissimos quoque errores hac illhac aberrant.

Catalogus Interpretum Platonis.

Cap. XI.

Lanus de rerum natura.

Alchindus Epitome discipulorum Platonis, si non & idem, qui de mutationibus aeris.

Alcinous, qui scripsit Isagogem in Platonem, quam Dionysius Lambinus à se accuratius, quàm antea fuisset ab alijs factum, è Græco versam scholijs illustrauit, sed non tantus hic libellus est, aut ad eam normam scriptus (licet rudioribus aliquam præferat lucem de doctrina Platonis) ut id quod nos & querere, ac prænosse de eodem Platone debemus, omnino suppediet.

Alexander Aphrodisiensis.

Alexander Macedo de Mirabilibus Indiæ.

Algazel.

Alpharabius.

Amelius.

Ammonius.

L. Apuleius, cuius sunt, liber Floridorum De Deo, Socratis Apologia. De dogmate Platonis. De Mundo ab eo versus, qui falsò Aristoteli tribuitur. Aclepius Trismegisti ab eo versus, præter librum, qui de Asino aureo, siue Metamorphoseos inscribitur.

Aristoteles passim quidem in suis libris siue rectè, siue apertè. Neque uerò illius est, quæ illi tribuitur, & inscribitur, Aristotelis Theologia, siue mystica Philosophia secundum Aegyptios: Ex qua Platonis fautores aliqui ad eum turandum, sicuti & ex libro de Causis, qui eidem Aristoteli ascribitur, præsidia sibi, sed falsa desumunt.

Artemi-

habent, qua sublata, vt scripta Diuina tradunt, vita omnis tollitur, & ad quam, si A
ea etiam, quæ eius communionis imbecillitate deficiunt, conuerterantur, reuiuiscunt.
At primum quidem Vita ipsa, & vniuersæ vitæ, dat, vt sit vita, & vnicuique, vt sit pro
modo suo, quod vt sit, vim habet à natura, cælestibus etiam vitæ materiæ experient
diuinam, immutabilem concedit, & sempiternum ~~in~~ ab omni errore, inflexione,
que liberam, atque ad Dæmonem etiam vitam pro singulari sua benignitate perrit-
ner: Neque enim illa vt sit, atque permaneat, ab alia causa, nisi ab ea, habet.

Empedocles.

Epictetus.

Eustracius.

Excerpta ex Procli commentarijs in Cratylum Platonis.

Franciscus Patricius de Republica.

Franciscus Diacrus Catanus.

Gabriel Burattellus de Ideis, de Ente, & Vno, de Animæ natura, & definitione, de
reminiscenciâ. An visio fiat extra mittendo, de Hominis felicitate, de Mundi æter-
nitate, de Tempore, de rerum omnium communitate, de Materia, & Priuatione.

Galenus.

Georgius Gemistus Pletho, qui de virtutibus.

Georgius Pachimerius.

Georgius interpres Synesij de Inomnijs.

Georgius Trapezuntius de comparatione Aristotelis cum Platone.

Heraclitus.

Hermias in Platonis Phædum.

Hierocles.

Iacobus Carpentarius, de quo quid dixerit Io. Baptista Crispius in primo suo Qui-
nario, Distrib. 1. lib. v. 1. cupio à cordatis lectoribus legi. Is enim (inquit) idest
Carpentarius Alcinoi caput 17. exponens, immò verò impugnans, tam iniuste in-
contrariam partem abiit, & species pro facultatibus sumit, quam negliger in Pla-
tonis verbis exponendis vni Ficino fidem adibet, qui potius, quid rectè sentiendum,
ex naturæ, quam ex Platonis fundamentis ubique ostendit, vnde sepenumero factum
est, vt pueriliter se ipsum primum, deinde complurimos in Platone interpretando de-
luserit. Hæc Crispius, qui & postea eadem pagina de eodem Carpentario agit.

Iacobus Mozonius Cæsenas primum librum anno superiore edidit, quem in vni-
uersam Platonis, & Aristotelis Philosophiam præludia, siue de Comparatione Pla-
tonis, & Aristotelis inscripsit, cuius comparationis sensum intelligi cupit non solum
utriusque Philosophi decretorum cognitionem, rerum etiam, liberum animi iudiciū,
quod ille (inquit) modo huius, modo alterius secundum veritatis amussim patrocini-
um suscipiat. Ex ista enim ait vtriusque Philosophi decretorum comparatione,
qualisque mutua collisione veritatis scintillæ crebriores profiliunt, & erūpent, quid-
quid de huiusmodi videatur interdum secus sensisse D. Thomas. Et hæc quidem
Iacobus Mazonius uir & Philosophus, & Philosophiæ in Pisano Gymnasio Professor;
de quo postea sumus locuturi, vbi de interpretibus Aristotelis agemus.

Iamblichus, qui de Mysterijs Aegyptiorum, Chaldæorum, & Assyriorum, quem
Marcellus Ficinus vertit.

Incerus de signis aquarum.

Ioannes Baptista Bernardus, qui seminarium Platonice simul, & Peripateticæ Phi-
losophiæ edidit, vniuersam Philosophiam per ordinem, locosque disponens, rei nem-
pe cuiusque qua de agitur propositiones, mox diuisiones, deinde definitiones, mox
causas, & ortus, ac, cum opus est, Platonis, aut Platoniorum sententias subtexens.
Cui operi si quis addiderit, quam Theologi, & Ecclesia de plerisque statuit, magnum
& Professoribus, & eorum Auditoribus præsidium afferet, ut ex ijs labyrinthis secu-
ri euadant.

Ioan. Baptista Crispius, cuius libri de Philosophis, cautè legendis, quoniam,
optimi sunt, eorumque vsus magno Reipub. Christianæ bono, in omnibus Aca-
demijs

A demijs esset vsurpandus, propterea de ijs peculiari capite agemus.

Ioannes Franciscus Picus, cuius libri dignissimi sunt, quos quilibet veritatis amator non solum perlegat, sed animo inculpat. ij verò sunt.

De studio humanae, ac Diuinae Philosophiae.

Defensio de Vno, & Ente. De Imaginatione.

De appetitu primæ materiae. De Elementis.

De Imitatione. De rerum prænotione. Examen Vanitatis doctrinæ gentium. Epistola.

Ioannes Grammaticus cognomento Philoponus, & quidem Christianus, quamuis pro Platone interdum aduersus Aristotelem depugnare conatus sit, in argumentum tamen nono contra Proclum particula tertia, tam multa reprehendit in Platone, vt sibi quisque consulturus sit, cui Platonis lectio plus equo placuerit, si eundem Philoponum eo in loco decurrerit. Nam vbi de Platone loqui cepit, animaduertit, neque sehectutis tempus in nuptijs ab eo seruatum fuisse, quin & procuratum, atque adeo iustum esse abortum, talemque fortè editum partum haud esse nutriendum, vt & liberorū cæde suos polluerit, (*Quæ enim inquit Philoponus in hac Vniuersitate tam immanis est bellua, aut quæ tam humilis, & imbecilla, quæ ab ipsa natura, nullo doctore, non didicerit, libenter pro factu suo mortem oppetere?*) Quin & idem Philoponus vbi inuectus est in Platonem, communes vxores, & sortium ea in re solertiam tradentem, addit. *Sexcenta autem sunt, & alia, in quibus Platonem à vero aberrauisse ostendere possumus.*

Ioannes Picus, cuius vitam à fratris filio Ioan. Francisco scriptam præstat legisse, vit & alia pleraque ipsius, priusquam pes inferatur in Platonis Academiam, siue Philosophiam.

C Ioannis autem Serrani annotationes, & interpretationem in Opera Platonis non est quòd quisquam legat, tum, quòd à sancta Apostolica Sede in Clementis Octauī Indice prohibitus est, homo neque Philosophus, nec Theologus, neque Catholicus, tum quòd antea quoq; Hispani Theologi in suo Expurgatorio notarunt, quæ meram in eo hæresim faperent.

Ioannis item Sturmij Patrocinium easdem ob causas reiectum est ab Ecclesia.

Leo Hebraeus de Amore. Cuius audacem interpretationem, atque impudentem comparisonem, ac suæ interpretationis confutationem uide in Distribut. 2. lib. 10. pri mi Quinarij Io. Baptiste Crispi de Philosophis cautè legendis.

Lucretius, de quo nos in libro de Poëtica.

D Lucius Apuleius. Vide suprà in voce Apuleius.

Macrobius, præcipuè in Somnium Scipionis à Cicero confectum: de quo Macro bio, vide quæ Crispus in suo Animario Platonico.

Magentinus.

Marcus Tullius. Vide Cicero.

Marsilius Ficinus, qui plura scripsit in Platonem, in Plotinum, ac de alijs plerisq; rebus, notatus est præcipuè à tribus, præter alios, ij fuere Ludouicus Viues. Michael Medina Theologus Hispanus. Io. Baptista Crispus, cuius in eundem Ficinum expectamus, quas in suo Animario Platonico pollicitus est, Animaduersiones. Et sanè is ipse Ficinus plura doctè, ac piè scripsit, sed qui potius (vt cordatè Crispus adnotauit) quid rectè sentiendum ex naturæ, quàm ex Platonis fundamentis vbique ostendit, vnde sæpenumero ab ipso factum est, ut pueriliter admodum seipsum primum, deinde complurimos in Platone interpretando deluserit: siue quod pudeat sui laboris in uno Ethnico exponendo, siue quòd ita sentiat, fortasse D. Thomam imitari, qui Aristotelis verba non raro ad Ecclesiam, vel ad tolerabilem sensum trahit. Hec Crispus. At Michael Medina 2. libro de recta in Deum Fide. Marsilius Ficinus (inquit) aliqui vir doctus, non tantus est, vt Astrologiam de non Esse ad Esse edito libello proferat. Vtinam ille in Platonica Philosophia enarranda non quædam excogitasset mysteria, quæ merito doctioribus superstitiosa videntur. Vtinam ille aut cælum ascendisset, aut nobis ex Platonis, & Plotini Sacrarj, eius, quam docet, Astrologiæ rationes, & fundamenta euisset, quæ neque cum natura, neque cum ratione, neque

E

que cum Religione, vte ea, quę modo habemus, pugnarent. Hęc Medina. Certę A
quę Ficinus in libris de Vita Mundi, & in Apologia hoc de genere scripsit, eximi de-
berent, ac sicubi alibi hoc ipsum attigit. Audio autem iam senem siue in Io. Franci-
sei Pici gratiam, siue eius argumentis, & solidissimis rationibus persuasum, Astrologiā
iudiciariam, seu, quę vocatur, Sideralis, reiecit, quā de re item in eius Epistolis quę-
dam forsā lector pius agnosceret. Quod autem Ludouicus Viues cum Philosophā-
strum appellauerit, quodquę cum Hermolai Barbari, Angeli Politiani, & aliorum,
quorum extant epistolę dixerit, ijs se Ficinum admiscuisse, vt oloribus gaudiam, uo-
luisse Viuem meminisse suarum præceptionum, quas in censura ferenda de Auctori-
bus, tradidit in libro de corruptis disciplinis. Plura enim sunt in Marsilio Ficino di-
gna, quę legantur, vt ob alia illa, quę Crispus, & Medina sapienter animaduertunt,
non sint explodenda. Porro Ficini habemus hęc opera. B

Argumenta in Vniuersum Platonem, quem & Latinum fecit.

Theologiam naturalem libro unico. De intellectu, & intelligentia, lib. vno. In con-
uiuium Platonis, cuius libri initium est. Plato Philosophorum pater. Epistolarum
completes libros. De triplici vita tres libros. Quorum Primus agit de sanitate tuenda.
Secundus de vita producenda. Tertius de vita calitus comparanda Apologiam,
quę expurganda est. Antidotum Epidemiorum, & præseruationem secundę valetu-
dinis. De voluptrate librum vnum. De sole, & lumine libros duos. Libellum de
Magis. Quod necessaria sit securitas, & tranquillitas animi. De Animorum immor-
talitate, & æterna felicitate libros duodeviginti ad Laurentium Medicem. Epistolam
Veritatis de institutione Principis ad Cardinalem Riarium. Orationem Christiani
gregis ad Sixtum Pont. Max. Declamatiunculam ad genus humanum de uite institu-
tione. De officijs. Orationem Theologicam ad Deum. Diuum item Dionysium
Areopagitam de mystica Theologia, & de Diuinis nominibus in Latinum versit, cum
commentarijs ad eum. Aenę Platonici Theophrastum Latinum fecit. Ex Athe-
nagorę Philosophi libro de Resurrectione summam in duo capita redactam, vbi docet
ēe providentia, iustitiaque Diuina Resurrectionem esse: quę olim Basilę prædie-
runt in lucem unā cum Aenea Platónico. Paraphrases in Theophrastum, & Priscia-
num de Sensu, Phantasia, Intellectu. Paraphrases in Iamblichum de mysterijs Aegy-
ptiorum. Alcinoi Platonici versionem in Latinum. Pimandri item ex Mercurio Tri-
megisto. Plotinum quoque in quem & Commentaria conscripsit.

Mercurius Trismegistus, de quo nos in Apparatu Sacro fusi: vt de ijs quoque qui
in eum, vel de illo scripserunt.

Marcus Antonius Natta de immortalitate animi. D

Maximus Tyrius.

Michael Ephesius, si non & idem qui Psellus.

Mystica Aegyptiorum Philosophia.

Nemesius, si alius sit à Nemesio scholiaste in Platonis Phædrum.

Numenius.

Ocellus.

Olympiodorus.

Orpheus.

Philodæus: in quo quę cauenda sint intelliget prudens lector à paucis, quę Io. E
Baptista Crispus Distrib. 2. lib. 10. sui primi Quinarij anduersus eum scripsit, & nos in
Apparatu Sacro.

Philostratus, de quo vide Apparatum nostrum ad historias.

Plato.

Plinius, de quo vide, quę ad calcem huius ipsius Apparatus ad Philosophiam.

Plotinus, de quo Suidas, & Porphyrius in eius Vita, libros 54. in sex Enneades
diuisit. in quos Porphyrius, Eustochius, & Proclus, qui non extant, scripsere. Mar-
sius autem Ficinus Commentaria, vt diximus, in eum ab se uersum edidit. Sed tu-
tiora expectamus à Io. Baptista Crispo, præter id quod de illo attigit varijs in locis
primi Quinarij sui de Philosophis cautę legendis. Interea uerò, ne quis Plotini aucto-
ritate

Aritate omnino decipiatur, sciat istiusmodi hominum, cui Christi Domini fides haud illuxit, ingenia sic à Satana fuisse specie rerum sublimium delusa, ut & ipsi usque ad mortem adfuerit. Nam & Plotino Porphyrius eius discipulus in uita ipse scripsit, inquit, dum moriens diceret cuidam Eustochio, equidem iam annitor, quod in nobis diuinum est, ad Diuinum ipsum, quod uiget in Uniuerso redigere, Draconem sub lecto Plotini pererrantem mox in parietis foramen se prorsus occuluiffe.

De Quæstionibus Platonis.
De Socratis Demone.

Porphyrius discipulus Amelii, discipuli, Plotini præceptor Iamblichi, de quo uide Suidam. Is uerò Porphyrius, quod aduersus Christianam Religionem, atque Imperatorem multas effutisset blasphemias, exilio multatus, & prohibiti eius libri. Quod uideretur affirmasse Constantinus Imp. apud Socratem libro primo, capite sexto in Edicto, quo libri Artij damnantur, ac sectatores eius Ariani Porphyriani uocari iubentur: testificatione autem D. Hieronymi in Chronico liberatus est post triennium misso ad Constantinum insigni uolumine; Ad que respexisse uideretur Eunapius Sardanianus, dum ait Porphyrium iam senem nonnulla scripsisse ijs contraria, que prius ediderat; Videtur (inquit) extremam senectam attigisse, qua factum est, ut multas reliquerit obseruationes libris prius ab se editis repugnantes, de quibus non possum aliter existimare, quam quod ætatis progressu sententiam mutarit. Hæc Eunapius, licet Gentilis cum hæc uerba fuisse esset locusus de ætate eius, ac morte.

Priscianus Lydus, qui in Theophrastum de sensu, Phantasia, & Intellectu Græcè scripsit.

Proclus, contra quem scripsit Ioannes Grammaticus, præsertim contra eius epichæremata, quibus ingenitum, & incorruptibilem esse Mundum contenderat.

Psellus.

Ptolemaeus.

Pythagoras, siue Pythagorici.

Rabbi Moses, cuius errores ex Aegidio Cardinali, uide ad finem Apparatus huius Philosophici.

Sebastianus Foxius in Phædonem, & Rempublicam Platonis.

Seneca.

Simplicius, qui præter alia, in Commentarijs de Anima laborauit, ut Platonis, &

D Aristotelis consensum ostenderet. Vide Suidam in Damascio.

Sinefius, & eius interpretes de Somnijs.

Somniorum Interpretes.

Speusippus.

Strephanus Combentius de ascensu hominis ad Deum.

Stoici.

Syrianus.

Teupoli Conclusiones Academiæ, in quibus laborauit Piccolhomineus, is, qui primariam Philosophiæ cathedram Patauij diu tenuit.

Themistius.

E Theodoros Metochites.

Timæus Locus de Anima Mundi, & Natura.

Timæi Lexicon, uocum Platoniarum apud Phorium in sua Bibliotheca.

Xenocrates de morte.

Sylus Pythagoricus.

Zoroaster.

Zoroastri Magica.

Quinam conciliare Aristotelem cum Platone, vel attentarunt, vel polliciti sunt. Cap. XII. A

Avgustinus Stheucus Eugubinus, Symphorianus Camperius, Gabriel Buratellus in libro, quem in Platonis, & Aristotelis Symphoniam scripsit, Iacobus item Carpentarius, præter antiquiores, qui operam suam nauarunt in utroque Philosopho conciliando, quales fuerunt Ammonius, Philoponus in Aristotelis Vita, Simplicius, ut diximus, in Commentarijs de Anima, Boetius in extremo Perihermenias libro, & adeo ipse Porphyrius, nisi quod huius septem hac de re libri non extant, quod sciam. Mitto, quid lo. Picus Mirandulanus pollicitus est se præstaturum, quod tamen in ipso ætatis flore moriens haud præstitit. Quin & Iacobus Mazonius indoluit, se in seruuere iuuenili Theses emisisse, in quibus Platonem cum Aristotele consentientem tueri se promiserat: de quo etiam quartæ tractationis huius operis capite secundo.

Jo. Baptista Crispi indicium de Platone ab optimis quibusque, ac verè doctis magni faciendum. Cap. XIII.

AT denique maximo Philosophiam profitentium bono Ioannes Baptista Crispus Gallipolitanus, Opus (quem non semel supra citauimus) insigne edit Romæ anno 1594. de Ethicis Philosophis cautè legendis, quod Quinarianum primum Disputationum ex proprijs cuiusque principijs inscripsit. Eo autem Platonis complures errores, neque eius tantum, sed & Platoniorum atque aliorum indicat, & solidis argumentis euertit. Quas autem cautionum leges, & cautiones affert, eas acceritimi iurisdicij certissimas eruit ex vera Philosophia, ex Diuina scriptura, & Synodorum legitimarum, Sanctorum Patrum, & Theologorum, qui eximij fuerunt Philosophi, schola. Ut certè & Philosophorū, qui non rectè Philosophati sunt erroribus aperiendis, & veritati, si qua in ipsis astuenda, futuræ sint eadem cautiones vtilissimæ. Porro in eo opere de Platone hæc expendit, & consutat. Quod dixerit Animam esse omnium rerum antiquissimam; & in rerum productarū numero Reminisceniam asseruerit. Quod de Animæ generatione, vel æternitate nutauerit. Quod pugnantia in Parmenide, in Sophista, in Theæteto plerumque fenserit. Quod Mundum reuera producit. Quod dum Animum immortalem vult, ita loquitur, ut vel Deum interimat, vel Animum. Quod id, quod se mouet, modo ad vnum, modo ad infinita deducit. Quod non probauerit Animam à se moueri. Quod Deo interdum carere videtur. Quod prouidentia non inuenit. Quod hallucinatus sit ex Cabalisticis. Quod pro animæ Deum prouidentem constituat. Quod emanatione æternam à Deo tollat, eandemque necessariò agentem faciat, & in Materia. Quod Poëtis fabulandi materiā subministrat. Quod suis verbis conuincatur de penali animorum descensu. Quod non raro Poëta sit in suis Dialogis. Quod deceptus sit, ubi de animalium generatione putat uir se esse fabulosum. Quod dum veriorum sensum tangere cupit, morali generatione uix bene ex Pythagoræ doctrina excerptā inseruit, quodque si naturalem iniecit generationem, inde tamē aufugere non potuit, quincaderet in migrationem: eamque, in certā re ferret. Quod tū precipuè cauendus est cum pijs dogmatibus magis ridetur esse similis. Quod errantia sidera non rectè cognouerit. Quod de femine generatione pugnantia loquatur. Quod in quinto de Republica libro non solum infantiæ, verum etiam sibi infantiæ indulserit. Quod ab Aristotele circa mulierū studia reprehensus sit. Quod nulli Religioni ex Bessarione adscriptus sit. Quod uiuens reprehensus sit ob legem latam de vxorum cōmunitate. Quod Homerij Carminibus condemnari possit impietatis. Quod Timæi Locri verba, vel adulterauerit, vel non intellexerit. Quod à Naturali disputatione ad Morales transeat. Quod illustrius delirauerit, cum æternitatem, & temporaneam generationem, & ordinem inculcat productarum specierum. Quod prius sibi contradixerit, quā Aristoteles eundem impugnaret. Quod sexcentis in locis reprehendi possit, ut inquit Ioannes Grammaticus. Quod Platonis confusio posteriores subuerit. Quod impietas eius appareat de liberis occidendis. Sed & alia pleraque, ipsemet Crispus accuratissimè expendit in Platone, ut fidenter, & verè fatear esse, quā quod maxime oprandum, ut eū Philosophantes haud leuiter neque per transfennam verlent. Sic enim Reipublice literariæ, atque adeo Christianæ magnum præsidium afferent.

A

Inditium Phorij de operibus Aenesidemij Pyrrhonij. Cap. XIII.

Aenesidemij Pyrrhonij octo libros legimus, in quibus ea mens Auctoris, illudque operis argumentum, quod nihil tuto, nihil certo scitur, & comprehenditur, neque sensu, neque intellectu demonstrare. Quapropter sequitur etiā neque Pyrrhonios ipsos aliquid scire, neque ceteros rerum veritatem cognoscere, sed alios alijs Philosophorum opinionibus operam nauantes, & ignorare omnia, & seipsos frustra cōterere, & perdere, ac molestijs detinere, & hoc ipsum ignorare, quod nihil eorum, quorum noticiam assecuti sibi videtur ab ipsis perspectū est atq; comprehensum. Qui verò iuxta Pyrrhonis dogmata Philosophantur circa alias felices existunt, & sapientes sunt, illud præcipuè scientes, quod nihil à seipsis certò cognitum est. Quæ autem sciunt nihil magis affirmatione, an negatione sciant interesse, quid igitur tota libri disceptatio & œconomia sibi uelut, diximus. Scribit autem omnes octo libros Aenesidemus Lucio cuidam Tuberoni eiusdem sectæ homini Romano genere, & illustri viro, qui præclaris functus est administrationibus. Primo igitur libro, discrimen inter Pyrrhonios, & Academicos in medium afferens, parum abest quin ore hæc faceatur suo, quod Academici quidem dogmatici sunt, & nonnulla ut certa statuunt, alia contra è medio tollunt, ut apertè falsa.

B

C

Pyrrhonij verò dubitatu (ut ita dicamus) & ambigentes sunt atque ab omni dogmate soluti, & liberi, ut nullus illorū omnium, neq; omnia comprehensibilia, neq; incomprehensibilia vnquam dixerit, neq; magis talia quam talia, neq; magis hæc quam hæc, vel ita quidem hæc, ita verò non hæc, neq; hoc pacto omnino existere, illo verò pacto minime, neq; omnia cōmuniter assequi posse quæquā, vel horū aliqua minus posse, nec esse magis intelligibilia, quam minus intelligibilia, nec aliquando intelligibilia, aliquando minime, nec non neq; verum neq; falsum reperiri asserit, neq; verissimile vel non verissimile, neq; existens, neq; non existens, Sed vnum & idem non magis verū quam falsum, vel verissimile vel non verissimile, vel existens vel non existens, vel hoc quidem tale, illud verò nō tale, vel hac via tale, illa, alia minus tale, nihil enim in vniuersali Pyrrhonius determinat, neq; decernit: Sed ne hoc quidem cum nihil omnino statuat. Sed cum non habeamus (inquit) auctor quomodo illud quod percipimus, appellemus, hoc pacto illud tale vocamus. Academici verò (dicit ille) præcipuè autem qui nunc vident, & Stoicorum aliquando ducuntur opinionibus, & (si licet verà dicere) videtur, quasi Stoici cum Stoicis cōterere. Secundo deinde libro de multis rebus quedam dogmata statuit, virtutem & insipientiam introducit, & bonum, & malum supponit, Veritatem etiam & mendacium, & tandem verissimile & non verissimile, existens & non existens, & alia multa certo affirmat. De intellectuua verò, & comprehensua phantasia se contendere dicit, quapropter qui Pyrrhonem sequuntur, dum nihil certi determinat, irreprehensibiles illos fore asserit. Academicos verò easdem poenas daturos cum alijs. Et (quod maximum est) Pyrrhonios de quavis re proposita disputantes, amicè inter se convenire, & nunquam inuicem contendere. Alios verò Academicos contra, semper contententes nunquā conuenire, simul enim ponere aliquid, & è medio tollere indubitanter, affirmare iterum aliquid communiter subsistere & non subsistere, comprehensibile esse, & minus comprehensibile, hoc est apertò ponere pugnam, & controuersiam. Quomodo enim fieri potest, aliquem cognoscere,

D

E

& scire hoc quidem esse uerum, illud uerò falsum, & adhuc dubitare, & contendere, & non apertè hoc eligere, & illud uitare? Si etenim ignoratur, quòd hoc est bonū vel malum, aut hoc falsum, illud uerum, & hoc existens illud minus existens, omnino faciendum unumquodque incomprehensibile esse. Sin autem apertè aliquid sensu vel intellectu percipiatur, vnūquodq; percipi posse, est confitendum. Hæc igitur & alia huiusmodi scribit Aenesidemus, qd inter Pyrrhonios & Academicos inter se declarando: deinceps eode libro omnia Pyrrhonorū instituta per capita breuiter declarat, ubi etiam quæ antea diximus, incipit aperire, & de ueris, & causis agit, de passionibus, & motu, de generatione & interitu, circa hæc omnia incertitudinem, & incomprehensibilitatem frequentibus (ut ipse opinatur) Syllogismis & rationibus demonstrando.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

D 2 Tertiò

Tertio libro de motu, & sensu, & eorū proprietatibus, Similes etiam ab ipso adducuntur contradictiones, ut eo tandē deueniatur, nihil motu aut percipi vel intelligi posse. Quarto libro signa ad res percipiendas nec esse, nec vllō pacto reperiri posse asserit, quibus tanquam ex certis quibusdam, res incertas comprehendere possumus; Sed potius deceptos illos fuisse, qui eorum vñ sunt argumentis, vano quodam studio, & animi propensione. Mouet autem (ut solet) quasdam deinceps dubitationes de vniuersa rerum Natura, de Dijs etiam, nihil cognitione nos assequi posse, acriter contendēs. Rationes præterea asserit, quibus opinatur, illos ad hunc adductos fuisse errore; docet quoque vnde ortæ sint dubitandi causæ, cur ita de illis senserint, nihil ullius rei causā esse contendens, quapropter deceptos esse illos ait, qui eorū causas se assignasse crediderunt. Et hæc omnia quinto habentur libro. Sexto autē libro, quænam sint bonæ, quæ ve mala enumerat, quæve eligenda, & quæ vitanda, quæve præcedentiæ, & quæ minus utilitatis: quam ob rem ad easdem nos deducit Aenesidemus contentiosas, & captiosas disputationes, pro virili à nostra cognitione & sensu omnia remouens. Septimum verò librum, aduersus virtutes instar aciei, illum armat & struit, vanè & inutiliter fecisse illos asserens, qui circa eas sunt Philosophari, & varias de illis sibi finxerunt opiniones, ac eos à Philosophorum numero segregat, quoniam ad virtutum contemplationem, & exercitationem se peruenisse sunt opinati. Octauo verò & postremo libro in ipsa operis conclusione, neque beatitudinem, neque voluptatem, neque sapientiam, neque finem rerum aliquem esse tandem concedit. Sed nullum omnino finem esse, quem sibi aliqua Philosophorum familia proponit, quique ab omnibus ad eò celebratur, affirmat. Aenesidemi itaque libri hoc pacto, & hoc ordine se habent. Quod verò vanitas sit, vel vana quædam fabula eius studium, & institutum, Plato, & alij cum plures ante nos demonstrarunt. Et quod neque dogmatis nomine ista sint digna, id etiam omnibus satis apertum, quando quidem eas quas nunc habemus dogmaticas speculationes, è nostro intellectu penitus delere studuit. Opus quidem ipsum qui Dialecticis declamationibus se exercent, non est inutile, dummodo ista eorum menti & intellectui minus in hæreant, & ita eorum iudicium deprauetur.

TRACTATIO TERTIA

QVA AGITVR.

De Aristotelis Vita, Doctrina, Interpretibus, ac Versoribus, vbi & de Methodo, ac de cautionibus ad veram Philosophiam cum pietate iungendam.

Quæ de Vita, moribus, & Doctrina Aristotelis sunt dicta. Cap. I.

Ristotelem qui carpunt, aut etiam non iniuste reprehendunt, alij eius Vitam, & mores; Doctrinam item alij notant. Vitam Diogenes Laertius, Tertullianus, & ceteri, quod cum tanto vir haberetur ingenio in ea tamen vitia ruerit, quæ famam, vitamque ipsam sedauerint, si vera fuerint: *Aristoteles* (inquit in *Apologico Tertullianus*) familiarem suum *Hermiam* turpiter loco excedere fecit. Idem tam turpiter *Alexandro* adulatur, quam *Plato* à *Dionysio* veniris gratia venditatur: quippe *Hermiam* (ait *Laertius*) *Acarnensium* Tyrannum eunuchum preteritis familiaritatis interfecit: cuius criminis postea accusatus seipsum aconito confecit. Licet alij dicant, assidua meditatione, quæstionem de admirandi vi, & natura *Euripi*, septies die, ac nocte reciprocatans explicare non valentem, uiribus, & uita destitutum interis: unde & illud à *Platone* dictum, cum ceteris *Laertius* asserit: *Aristoteles* in nos recalcitrat, non secus atque in matrem pulsi, quos peperit. Contra nonnulli, dolore simul ac spe in lacrymas aiunt profusum, primæ causæ misericordiam attentius

Infinus in
Parænesi ad
Gentes Nat.
oratione pri-
ma contra Lu-
lianum.
Cælius exa-
lus, lib. 9. c. 8.

A attentius implorasse, dū moretur: Vt hinc constare possit, quē in homine resideret pietas, quam etiam exercuerit erga Præceptorē suum Platonem, cui aram excitauerit, statimque dicauerit, in qua descriptum erat, *illum esse, quem probi omnes merito deberent & imitari, & commendare.* Cum & primo de Moribus libro, se non arrogantis, aut contentiosis causa, sed veritatis studio Platoni contradixisse asseruisset.

Doctrinā etiam Aristotelis non aequē omnes accipiunt: quippe suus cuique sensus, & ut ferē quisque initio studiorum nactus est Magistros, aut interpretes, sic solet pronus esse ad arguendum, vel propensus ad celebrandum Aristotelem.

Qui arguunt, ij in viro agnoscunt obscuritatem, & (vt dicam) lubricitatem, atque vafritatem in eludendis ingenijs: timentem sibi talionem redditum iri, si planius sententiam suam explicuisset, quam momordisset in ceteris. Pugnancia quoque; Temeritate denique in asserendis rebus incertissimis, ac non solum fidei, sed & luminis naturæ, ipsique rerum veritati repugnantem. Neque verò hæc dixere aliqui duntaxat, qui Christiani fuerit Theologi, & sapientes (ne hi pietatis zelo fortē ista pronuncia se putarentur) verū etiam Græci illi Interpretes, qui vt procul à fide, atque à vicinis seculis abfuerit, sic Peripatetici insignes, ac proximi Aristotelis sectatores habentur. Sanē Alexander Aphrodisæus, ideo se Aristotelis sententiam de æternitate Mundi vnā ex omnibus ait deiegit, quam teneret, non quod omnium verissima, sed quod contradictioni minimē esset obnoxia. Et Themistius furori simile esse dixit, si quis speret, se ex Aristotelis scriptis sententiam eius penitus assecuturum. Sententijs igitur esse eum ambiguis, & in utrunque latus flexibilibus, ne quis etiam existeret, qui ipsius dicta laceraret: Ita semper cauisset, ne ulla uia sibi præcluderetur, qua elabi nō posset: quin & ut quidquid dixisse videretur, integrum esset ei, qui illum ruendum suscepisset, negare: præterea etiam in reddendis Naturæ causis, vbi paullo erat aperitius loquendum, operis titulo demisse reprehensionis ansam, in scripto opere Problematum, vt iudicium videretur relinquere lectori liberum, admonitum modo à scriptore. Ad Alexandrum, ideo scripsisse, neminem Commentarios illos, quos Rex dolebat in vulgum emissos, intellecturum, nisi qui abs se domi audiuisset. Neque verò solum in rebus, verum etiam in verbis obscuritatem affectasse, & dicendi genere præfiorē, quā ipso Attico, vsū: vt plerumque non tam sint eius uerba intelligenda, quā nūtus, astutus proinde sepiam uocant (vt facit Themistius) Aristotelem, quod superba, & noua placita tam sæpē atramenti effusione tuteatur, ne dispici possit, aientibus

D ne faueat, an negantibus.

Obiecta Aristoteli à Melchior Cana non prorsus vera. Alij autem aduersus Doctrinam Aristotelis quid adhuc scripserint. Cap. II.

Sed & Melchior Canus, non (inquit) ut Aristotelem carpat, sed quòd ab eo, tamquam ab oraculo pendentes aliqui pestifera in animos Christianorum instillarunt, aliqua notat, quæ tamen omnino uera non sunt. Primus (inquit) locus, ubi contra scripturarum fidem errasse Aristotelem existimo, habetur de Somno, & uigilia: quo loco negat, Deum immittere somnia, redditque eius rei causam, quòd si Deus eorum esset auctor, sapientibus uel maximè, & his quidem uigilantibus, ea immitterentur.

E At ij, qui descendunt Aristotelem aduersus Canum, aiunt, cum loqui uniuersè, quia omnia somnia neget à Deo proficisci, quod manifestum est ex illius argumentis, altero quidem in primo capite libri de Diuinatione per somnium (ut in libro quoque citando minus fidelis fuisse Canus uideatur) propterea quòd quislibet homines, uel etiam pessimi, somniant. Altero, in secundo capite, quoniam reliqua quoque animalia somniant: quibus credendum non est, Deum suppeditare somnia. Id uerò sacris literis non solum non aduersatur, sed maximè potius consentaneum est, nam pluribus in locis prohibent fidem somnij adhibere, ut Leuit. 29. Deuter. 18. secundo Paralip. 33. Ecclesiasticis quinto, Ecclesiastici 34. Isaia 56. Ierem. 23. 27. 29. Quod si à Deo, qui nec mentiri, nec fallere nos potest, perpetuò essent, nimirum esset illis semper fides adhibenda. Non ergo negauit Aristoteles, somnia interdum à Deo immitti;

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

D 3 sed

Calvus ex a. lig. lib. 16. cap. 34. Aristot. lib. 1. Eth. c. 6.

Obiecta Aristoteli de eius doctrina.

Themistius quid sentiat de Arist.

Aristoteles vocatur sepiam.

Canus de locis communibus Theologice lib. 50. c. 5.

Responsio Simonis quædam in scripturis prohibentur.

fed veriffimè affirmavit, omnia ex eo fonte non manare; Primum illud fuiffet falſū, A. hoc pofterius eſt veriffimum. Addit verò Canus.

Alterum exemplum eſt in tractatu de Bona fortuna; bi res fortuitas Diuine guber-
nationi, ac directioni ſubtrahit; duobus argumentis perſuaſus. Vno, quod res ſecun-
dæ prauis obueniant, quorum Deum habere curam, non ſit ueroſimile; Altero, quod
Deus potiùs dirigeret in effecta fortunæ homines ſapientes, cum contrà ferè videa-
mus, imprudentiſſimos quoſque eſſe fortunatiſſimos: Hæc quidem Canus, quæ ſicubi
Ariſtoteles pronunciauit, iuſtiſſima Cani accuſatio eſt. Veruntamen non extat, quod
ſciamus, Tractatus iſte de Bona fortuna. Certè quæ in ſecundo Phyiſicorum de for-
tuna diſputat, nil eiufmodi habent.

2. Obiectio.
Tractatus de
bona fortuna
ſuſcriptus A.
veriffimis non
extat.

Tertia Cani obiectio, & ſolutio.

Cap. III.

B.

Solutio. Om-
ne genitū p
generatione
nō creatum
eſt corrupti-
bile.
Ariſtoteles
non agnouit
creationem.

Tertius locus (ſubdit Canus) eſt in libro primo de Cælo, vbi quidquid geni-
tum eſſet, id corruptibile aſſeruit, nec incorruptibile quidquam, quod non
eſſet ingentum. Poſuerat verò ante omnia varias harum vocum ſignifica-
tiones, ne res verbi ignorantia clauderetur. Rarus itaque ſe aduerſus Platonem bo-
nam habere cauſam, certamque proinde ſibi victoriam pollicitus, contra morem ſuū
non obſcurè, ſed quā fieri potuit, apertè, docuit. Quidquid incorruptibile eſſet, id
ingentum eſſe, ac perpetuum, oportere, hoc eſt, nullo unquam modo incepiſſe, ſic
enim vocem illam interpretatur. Quæ ex re fieret, vt anima rationalis, aut corruptio-
ni eſſet obnoxia, aut certè ingenta, & ſempiterna. Sed & ad hanc tertiam Cani ac-
cuſationem verentur docti licet viri, calumnia. Etenim dum in primo de Cælo, tex.
120. dixit Ariſtoteles, omne genitum eſt corruptibile, loquebatur de generatione,
non de creatione, quā nullam agnoſcit, vt intelligi poteſt tum ex alijs eius locis,
tum ex textu 108. dum eādem quæſtione examinat textu item 111. 112. 113. 114.
vbi diſtinguens varias acceptiones terminorum, numquam ita accipit, vt poſſint ad
creationem patere, ſed ſolum ad modum incipiendi, & deſinendi naturalis per ge-
nerationem, & corruptionem. Propterea etiam interpretatur in textu 111. & 115.
quid poſſibile ſignificet, quid impoſſibile: & in textu 116. & 117. vnde ſpectan-
da ſit potentia tum agendi, tum patiendi, & in tex. 131. 132. 133. 136. ex potentia
interna ad eſſe vel non eſſe argumentatur aduerſus Platonem: quoniam in ijs, quæ gi-
gnitur & corripuntur, vis agendi & patiendi ſpectatur; In creatione nulla eſt potentia
patiendi. Accedit, quod ipſomet Cano conſentiente, eo loco, aduerſus Platonem di-
ſputabat, qui ita Mundum aſſerebat genitum, ut non ex nihilo creatum diceret, ſed
ex præeſtante materia formatum. Omne autem, quod ita eſt genitum, eſt item cor-
ruptibile, quia vt ex materia eſt factum, ita in eam poteſt diſſolui, habetque internū
ſaltem corruptionis principium. Non ergo inde Canus timere debebat animæ no-
ſtrę corruptionem, quoniam etiamſi ea inceperit eſſe, non tamen eſt genita, ſed crea-
ta: quem productionis modum etſi Ariſtoteles non agnouit, nouit tamen, eam ex po-
teſtate materię non gigni, propterea quod ex generatione eius, in qua organum cor-
poris nihil habet commune, eam eſſe immaterialem intellexit: ita & extrinſecus ſecun-
do de generatione animalium capite tertio aduenire dixit, quāuis modum non
aſſequeretur, & ideo poſſe poſt corpus manere incolumem, etſi ante corpus non fuit,
12. Metaphyſ. textu 17. non obſcurè indicauit.

Anima ratio-
nalis nō ge-
nita, ſed crea-
ta.
Anima hu-
mana ex Ari-
ſtoteleſt imma-
terialis, & ex-
trinſecus ad-
ueniens.

Quarta Cani obiectio, & ſolutio.

Cap. IIII.

E.

Quartus locus (ait Canus) eſt libro quinto, rurſumque 12. Metaph. quibus locis
deſinit, Deum animal eſſe perpetuum & optimum. Vocat autem Deum com-
muni nomine ſubſtantiam quācumque cæleſtem, & diuinam. Nam poſt
hæc incipit inquirere, num illa ſubſtantia ſempiterna, vna, an plures ſint. Atque eo-
dem libro 12. conſentit, benè antiquos res illas preſtantiſſimas Deos appellaviſſe. Ludit
autem per amphibologiam: Nunc enim mentem ipſam Deum uocat; nunc Cælum,
cuius Anima eſt mens, id quod libro etiam ſecundo de Cælo videre licet. Sed ne quis
admiratus, quod cæleſtes ſubſtantias animalia hic Ariſtoteles nuncupet: nam veterū
more

A more substantiam animam, (siue anima sensitua, siue intellectiua sit) vocat animal: Itaque arbitrat Deum illum unum Principem ceterorum extremo celo affixum, per se mouere ipsum, quomodo cetera mentes suum orbem mouent, suntque Aristoteli ipsorum orbium animæ; ut & B. Thomas 2. contra Gentes, cap. 70. admittit. Nec Aristoteles aut 8. Physic. 12. Metaphys. hominis intelligentiam ad aliud principium reuocat, quam ad illam primam mentem, quæ ui sempiterna primum mobile ciet. Hæc Canus. Verum enimuero in hac quarta accusatione iustius Aristotelem accusasset, quod in 8. Physic. Deum fecisset immediatum motorem primi mobilis: hoc. n. graue fuit illius peccatum, ex eo tamen profectum, quod non alias substantias abstractas admittendas putauit, quam quæ ex motu concluderentur. Nam quod in 12. Metaphys. Deum appellauerit animal, non adeo graue est, si certè intelligatur, vel quod cælum simul cum intelligentia sumptum, substantia est animata; vel si Deus ipse solus intelligatur, animal dici potest, hoc est viuens: Et verò verissimum quoque est, in Deo esse vitam, Deumque viuere. Quem sensum licet ex tex. 100. primi libri de Cælo colligere, vbi intelligentias, quæ sunt supra cælum, ait optimam ibi vitam degere.

Quintus locus (inquit Canus) est eodem quoque libro, vbi substantijs intellectibus cælorum motricibus virtutem tribuit infinitam; quod infinito tempore moueant. Sic quidem ille: qui ex textibus 78. 79. & 80. octauæ Physic. & 41. duodecimi Metaphysices ista inferit, quasi voluerit Aristoteles, omnes intelligentias esse infinitæ virtutis. Sed summa contentione inuicem Interpretes errant, non de infinitate virtutis, an de illa, quæ durationis est, ijs agat in locis. Videlicet probare proposuerat, Primum motorem, & reliquas substantias cælorum motrices esse à materia abstractas. Probatio erat; si essent formæ in materia; vel essent in materia finita, vel infinita. Infinita non datur: si ergo sint in ea, quæ finita sit, vel essent virtutis finitæ, vel infinitæ, si finitam haberent virtutem, non mouerent æterno tempore, si infinitam, mouerent in non tempore; ergo nullo modo sunt formæ in materia. Ex hac demonstratione, vnde nam habetur virtus infinita? potius habetur finita. nam licet sint formæ abstractæ, cum tamen moueant naturaliter, & necessariò, mouerent in non tempore, vel certè possent mouere: sin fortè concedas esse agentia libera; immò magis quàm si essent in materia, quia nihil repaterentur, & ideo expeditius mouerent. Mitto plurima loca, ex quibus non reliquas modò intelligentias, sed Deum quoque colligitur cum effecisse virtutis finitæ. Sanè in 2. de cælo à textu 36. ad 40. motum cæli ostendit ita esse uniformem, ut neq; ex parte mouentis, neque ex parte mobilis possit esse velocior, aut tardior: at virtus infinita posset multò velocius, immò in instanti, mouere. A textu verò 67. & deinceps, eam ponit inter motores orbium, & ipsos orbes poratione, ut in textu 71. iuxta versionem (præsertim Commentatoris) dicat vel vni-ea stella addita cuiuspiam orbi, vltimum orbem fore in labore, vt inferiores orbes raperet. Ac demum in 12. Metaphys. textu 44. ordinem, nobilitatem, & virtutem motricem intelligentiarum, vult totum peti ex ordine, & mobilitate orbium, quos mouere debet, ut tantam omnino habeat unaqueque virtutem, quanta orbi mouendo est necessaria. Neque in ea demonstratione, quæ obijcitur ex sempiterno motu probatur virtus infinita, sed immaterialitas, impartibilitas, incorporeitas, & abstractio à materia, ut apparet ex tex. 86. octauæ libri Phys. Huiusmodi autem uirtus abstracta potest infinito tempore mouere, quamuis sit finita: quoniam mouendo non mouetur per accidens, nec repatur, & ideo non fatigatur, ut in tex. 52. antea deduxerat.

Sextus locus (ait Canus) eodem etiam libro, vbi (ut mihi quidem (inquit) uidetur) Dei providentiam, præmiaque, & supplicia, quæ probos & improbos in futura uita manent, fabulas esse significauit, gratia vulgi continendi in officio confi-

Solutio.
Aristotelis ex
ror putantis
Deum esse su
premi orbis
motorem.
Deus quomo
do dici possit
animal.
Intelligentiæ
quæ sunt su
pra cælum o
ptimam uitã
degnant.
Tex. 78.

Solutio.

Deus apud
Arist. finitæ uir
tutis est.

Tex. cōj.

Arist. adimie
Deo rerū on
niū prouiden
tiā. Caiet. 1.
li. 3. 6. art. 2.

Arist. Deo li
beratū adimie.

Quæ verē o
bicienda sūt
Arist.

Arist. malē de
Diuinā prouiden
tiā sētur.
Patres qui
Arist. accusa
sunt eius cri
minis.

confictas. Reliqua (dicit) fabulosē iam sunt allata ad persuasioneū vulgi, atque ad
usum legum, vitæque humanæ utilitatē. Equa enim (rogo) illa sunt veteribus tra
dita, in quibus hæc ambo contineant, ut sint ad usum legum, & ad vitæ humanæ uti
litatem tradita, nisi ea, quæ nos explicare uoluimus, Aristoteles noluit, ne proborum
hominum, eorum uel maximē qui Reipub. curam gererent, inuidiam sibi, odiumque
conflaret. Nam quod Aristoteles Deo humanarum rerum prouidentiam adimat,
maximè auctoritatis Theologi affirmat, Clemens Alexandrinus libro quinto Stromata
tum, & Epiphanius tertio libro aduersus hæreses, cap. ultimo. Quos autem locuplet
iores auctores quaerimus, quàm sanctos, in Græcorumque doctrinis apprime uer
satos? An ne ipsius etiam Aristotelis de se testimonium expectamus? Nimirum 1. Me
taphys. lib. verbis artificiosè excogitatis, ne in hoc etiā à more suo discederet, absurd
um esse docuit, Deum de quibusdam intelligere, quod præstet non videre aliqua, quā
videre. *Ubi non dixit, absurdum esse, Deum quædam intelligere; sed de quibusdam
intelligere, aut meditari, ut verus interpret reddidit.* Ut non tam simplex rerum vi
lium intelligentia, quam prouidentia earum, & cura significaretur. Sentit itaq; Deū
magna curare, parua negligere. Atque in libello de Mundo (si modo eius est hoc
opus) Deum facit similem magni Persarum Regi Xerxi, vel Cambysi, vel Dario, qui
ipse per se maxima, & pulcherrima Regni obeat munia, minora & sordida mandat
alijs: Ac decimo Ethicorum libro, quod si Dij (inquit) curam habent aliquam huma
narum rerum, quemadmodum existimatur, & creditur, rationabile est, eos amantib.
mentem, honoremque fauere, tamquàm rerum sibi charissimarum curatoribus,
ac benè agentibus. Nota, *ut existimatur, & creditur, &c.* Iam Diogenes Laertius
apertè tradit, Aristotelem Dei prouidentiam ad cælestia usque perstringere. Iam quod
libertatem Deo in naturæ rebus Aristoteles negat, viri docti, & graues magnis argu
mentis suadent, ut superuacaneum sit, eas hic à me rationes repeti, quas in promptu
est ex illorum libris cognoscere. Certe ubi de Mundi eternitate, velis, equique (ut
aiunt) cum Platone certat, si naturæ Auctorem liberum faciat, ridiculus esse uideat
tur. Quid de indignatione ob prospera impiorum euenta, quæ ad bonos mores perti
neat secundo Rhetoricorum libro affirmat? Quid quod septimo Politicorum libro
prescribit, nihil mutilum & imminutum, orbatumque natura educandum: scilicet ne
nimia filiorum multitudine res sua illa publica formam speciemque congruentem amitte
ret? Propter quàm etiam causam peruertendos foetus existimat, aborūque ante
animationem faciendum. Quid de animarum infinita multitudine? quam admittat
necesse est, ne in Pythagoræ περὶ ψυχῶν incidat? Illa verò admissa, cum infinita
corpora esse non posse existimet, demonstratum resurrectionis articulum non admit
ter. Quid, quod duo principia Aristoteles posuit, Deum, & Materiam: nec enim re
rum creationem ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei testes non mediocres, sed haud
scio, angustissimos, Clementem Alexandrinum, Epiphaniūque lector noli contem
nere. Hæc Canus. Qui sanè in hoc non iniuria inuehitur aduersus Aristotelem: malè
enim semper apud veteres Christianos is Philosophus audiuit, tamquàm de Diuina
prouidentia malè sentiret, nec apud Clementem modò, & Epiphaniū, quos Canus
citat, sed apud Eusebium quoque libro 15. de Preparatione, cap. 4. Nyssenum libro
de Prouidentia, cap. 3. Theodoretum libro 6. de curandis Græcorum affectionibus, &
in Epitome Diuinorum Decretorum, cap. de Prouidentia. Nazianzenum oratione pri
ma de Theologia; Origenem libro primo contra Celsum; Athenagoræ Oratione
pro Christianis; Ambrosium libro primo de Officijs, c. 13. Cyrillum Alexandrinum
libro 2. contra Iulianum, & celeberrimi eius Interpretes consentiunt; Alexander in
libro de Prouidentia; Auerroes duodecimo Metaphys. com. 37. & 52. & Tractatu quæ
to Metaphys. capite ultimo. nec uerò Petrus Fonseca initio suæ Metaphysices dis
turbatur Aristotelem de hac re fuisse locutum, quamuis conetur non inualidis rationibus
euincere, eum non plane prouidentiam rerum singularium sustulisse.

Aliorum

Alicorum obiectio aduersus Canum. Cap. VII.

A Tqui perniciosissimum alij esse addunt, quod Aristoteles dixerit, nihil immu-
tari, variariue in natura: Monstraque vnus ipsius materie defectu contin-
gere: quo sanè tolluntur opera omnia Dei mirabilia præterita, futura, quæq.
sive contra, siue præter naturam accidunt: quanquam, & secum ipse Aristoteles pugna-
uerit, qui librum scripserit *ἡ ἀσφάλεια ἀκίνητος* hoc est de auditionibus admirabili-
bus, quibus fatetur, Terram tamquam grauiorem debuisse omninò aquis contegi,
sed partem extitisse retectam; ob animantium terrestrium vitam, & æreorum. Quæ
sanè hominis confessio Diuinam (velit nolit) testatur omnipotentem providentiam,
quæ cum terram super aquis fundauerit, posuit terminos aquis, ne transirent termi-
nos suos; vt Diuina Diuinitus habet Scriptura. Nam etsi plerumque in maris profun-
do subsidat terra, cùm tamen naucleri altius ad Oceanum euehuntur, nihil iam terræ
iacto bolide inueniunt, sed cernunt ad maris marginem Oceanum ipsum quasi elatum
montem. Hæc igitur illi: Vt alia pleraque taceam, quæ Cardinales Aliacensis, Bes-
sationis, & reliqui aduersus Aristotelem disputarunt.

Aristotelis Philosophia patroni quid pro Aristotele dicant. Cap. VIII.

C Aeterum qui Aristotelis solent esse patroni, fatentur quidem, cum sapenum-
ero obscurè, aut ambigüè locutum; sed ijs tantum in locis id fecisse, in quib.
non satis compertum habebat, quid statuendum esset, quid verè ijs, quæ ipsi
contra occurrebant, respondendum videretur. Quod ideo (inquiunt) videtur fecisse,
vt occasione alij daret eiusmodi res melius discutiendi, simulque eorum declina-
ret reprehensionem, quam homo cautus, & minimè contemptor gloriæ meruerat.
Neq; verò calumniæ vitij arguendū esse Arist. quod sæpè non ad sensum aliorū, sed ad
verba argumentetur: id. n. facere quoniā illorū philosophandi rationem non probat,
qui sibi solis loquuntur, vt ipse scribit lib. 3. Metaphys. & fabularum, ænigmatiue inte-
gumētis, aut dictionis obscuritate & insolentia (vt paulò ante dictū est) Philosophiæ
veritatem occultant. quod tribus de causis non videtur faciendum. Vna, quia Philo-
sophiæ munus est querere causas patentium effectorum, vt ipse docuit prin. o lib. Me-
taphysicorum. Vnde fit, vt quemadmodum effecta sunt manifesta; ita etiam causæ
manifestè tradendæ sint. Altera, quia in Philosophia non alia veritas queritur, quā
quæ per se nota est, aut ex per se notis deducitur: siquidem in his posita est omnis per
fecta cognitio, ad quam naturale sciendi desiderium adspirat. Tertia, quia occulta-
tio veritatis sub regumētis fabularum, & ænigmatum, dictionisque obscuritate, ni-
hil aliud est, quàm occasio errorum, aliter atque aliter interpretantium: quæ præbe-
ri non debet à Philosopho, cuius finis est veri cognitio, & boni adeptio. His de cau-
sis consueuisse Aristotelem refellere multorum Philosophorum dicta, non quòd in
sententias eorum inuehatur, quæ magna ex parte fuerunt sanæ, aut saltem longè pro-
babiliores, quàm ut ipse eas interpretetur: sed quia ut ipsi displicet ea philosophan-
di ratio, sic operapretium ducit illam è Philosophorum scholis explodere.

Addunt, non solum de naturalibus, verum etiam de Diuinis rebus plura scripsisse
Aristotelem, quæ si errarent, neque verò interijssent, dilucidè viri doctrinam, &
piam, & reconditiorem quàm umquam ceteri antea præstitissent, cerneremus? Nam-
que (aiunt) ut Laertius refert, scripsisse Aristotele plures alios libros de Philosophia,
qui ad nos non peruenierunt. Cicero in primo libro de Natura Deorum, quædam de
Diuinis rebus citat ex Aristotele in tertio libro, de Philosophia, quæ in libris Meta-
physicorum non habentur. In secundo etiam libro utitur argumento Aristotelis ad
Diuinam Providentiam confirmandam; quod in libris, qui extant, non legitur. Eu-
sebius quoque Cæsariensis libris undecimo, & quartodecimo de Preparatione Euan-
gelica, inserit quædam fragmenta libri septimi, & octavi de Philosophia Aristotelis, &
alia alibi ex eodem auctore citat, quæ etsi ad primæ Philosophiæ doctrinam pertinet,
non tamen reperiuntur in libris Metaphysicorum. Afferunt porro librum de Muni-
do ad Alexandrum, qui si ab Aristotele editus est, ut quidam boni auctores existimant,
fatis

Pl. 103.
Præf. 8.

Alliacensis,
& Bessation
scripsit ad-
uersus Arist.
Arist. cur ob-
scure & am-
bigue loqua-
tus sit:

Euseb. 1.
Ethic. cap. 6.
C. 8. Th. 3.
Metaph. 1.
11. C. 1. de ca-
lo, 1. c. 3. C. 1.
1. de anima,
1. c. 1. C. 1. libi
sapi.
Arist. 3. Meta-
phys. 1. c. 1. c. 1.
11.
Arist. 1. lib.
Metaph. 1. c. 1.
1. c. 1. 4.

2. Metaph. 1.
1. c. 1. 3.

Aristo. longè
plura scripsit
de Diuinis re-
bus, quàm,
quæ habeamus
Laerti.
in Arist.

Euseb. lib. 11. c. 1.
1. C. 1. lib. 14.
ca. 7.

In his est Iust.
Mart. in Gra-
tiane Porane-
tica ad Ceter.

Carpentarius
in coside li-
bros.

Thom. Opus.
36. sect. 1.

fatis indicat Aristotelem multa de Diuina Natura, de beatis mentibus, de prouidentia, de animorum immortalitate, & alijs huiusmodi rebus fufius scripſiſſe, quæ in illud quaſi compendium, faciliori, & gratiori ſtylo, prætermiſſa etiam diſputationum moleſtia, in gratiam Regis collegit. Non deſunt quoque ex recentioribus, qui veriſimile putent, libros quattuordecim, qui de ſecretiori parte Diuinæ ſapientie ſecundū Aegyptios, inſcripti ſunt, & ex Græco in Arabicum primò conuerſi tempore Leonis Decimi, in Bibliotheca Damascena inuenti referuntur, Ariſtoteleſi eſſe adſcribendos: qui ſi ab eo conſcripi ſunt (quod ſanè verum non iudico) nihil iam reperiſſe poſſe exſtimant apud Platonem ex Philoſophia externorum deſumptum, quod accuratiùs etiam ab Ariſtotele traditum non ſit. Atque hos libros, ſuſplicantur idem, ſignificaffe B. Thomam in opusculo de vnitare intellectus, contra Auerroem: cùm teſtatur, ſe vidiffe quattuordecim libros Ariſtoteleſis de ſubſtantijs ſeparatis, nondum in Latino conuerſos, qui continerent explicationem multarum quaſtionum de Deo, & Anima rationis particeps: quæ in Phyiſicis, ac Metaphyſicis nõ videbatur explicata.

Quid reuera de Ariſtotele ſit ſentiendum. Cap. IX.

Ariſt. omniũ
eſt Philoſo-
phorum præ-
ſtantiſſimus.

Errores eorũ
qui de Ariſt.
præſantur q̃
non debent.

Ariſt. 1. Me-
taph. ca.

Apud Ariſt.
rectiſſima, &
perfectiſſima
nulla eſt de-
monſtratio.

Hæc accipit cùm vtrinq̃ue afferantur, planiùs dicendum eſt quid reuera de Ariſtotele ſit ſentiendum, quæuè ratio eius doctrinæ; quæ item adhibende ſue cautiones, ſue correccionēs ſint; Addo item, quæ adiumenta poſſint afferri, vt tanti viri laboribus Chriſtiana poſſint ingenia fructuoſius vti abſque noxa.

Et ſanè primùm illud pro certo habendum eſt, vniuerſæ Philoſophiæ tractationem, & methodum intra proprios cancellos, & quaſi fines accuratiùs, & breuiùs eum redegiſſe, quàm cæteri antea fecerant. Quo nomine delatam ei iure primam inter ethnicos Philoſophos palmam, hancquæ fuiſſe potiorem cauſam, cur Chriſtiani Academia eundem præ alijs ordinem in tradenda Philoſophia ſequuti fuerint: quippe ſparſa cum collegiſſet, hæc congeſta cum digeſſiſſet, conſulaque plurima cùm diſtinxiſſet, ſuo quæque loco in proprias diſpoſuit claſſes, ut eſſent faciliùs ad manum. Accedit primò perſpicax illa vis in multis rebus, quam Græci vocant ἀγχινοια ad rationum momenta, præſertim ad ſubſtantias ſeparatas veſtigandas: In Ethicis deinde, ac Politicis (quamuis & in ſinibus bonorum, & adminiſtranda Republ. non ſemper omnia dixerit, ad normam) atque adeò in Poetica, & Rhetorica præclare, ſi cuius, um quam antea, præceptiones. At verò qui omnia eius placida de rerum natura opinati ſunt eiufmodi fuiſſe, nihil vt certius eſſe poſſit vehemente, ac toto calo (quod a iunt) errant. Errant etiam, & (plùs quàm dici facile poſſit), peccant, qui quum prælegendum Ariſtotelem ſumunt, ea præſantur, quibus teneri adoleſcentium animi maiorem de Ariſtotele exſtimationem, quàm de ipſa Chriſtiana, & vera Philoſophia concipiunt; quam de ore præceptoris ſemel hauſtam uix vquam ex illis aliquis eximat. Et tamen potiùs illud eſt præſandum, quod ipſemet tantus demonſtrationũ ſlagitator dixit in prima Philoſophia, aciem mentis noſtræ ad maniſeſtiſſima nature, non ſecus, quàm noctuæ oculum ad Solis lumen caligare.

Deinde monſtrandum, (id quod etiam tritum eſt apud omnes Ariſtotelicos) nullam eſſe in Ariſtoteleſis libris ſcientificam demonſtrationem, quæ perfectiſſima ſit, & omnibus numeris abſoluta, itaque non eſſe ipſius doctrinam inconcuſſā, & ἀποκρίνη hoc eſt ſibi & ex omni parte ſimilem licet acutam, & accuratam. Secus porrò Ariſtotelem de ſeipſo locutum fuiſſe, quàm fecerint Aphrodiſeus, & Auerroes, & alij, dum illam nimis extollunt. Veritati enim ille vult, vt plùs detur, quàm homini cuiſlibet: cumque ipſe venatur alicuius rei abditam veritatem, quam ſæpe dubitanter, veriſimiliter, apparenter, mediocriter ea de re agere ſeſe diſertè inquit? Qualia illa ſunt ex pluribus. Sed hæc ſoluere tentandum eſt, ait primo de Generatione. Et capite quinto, oportet dubitationis ſolutionẽ tentare inuenire ſeruantem. Et in principio Meteororum, In quibus de quibuſdam dubitamus, quædam verò attingimus quodammodo. Et capite octauo, Itaque eſt quod appareant Cometæ cauſam recipimus, uti mediocrem, &c. & alia huius generis permulta.

Quid

Quid item notandum in Aristotele. Cap. X.

AT & sciendum peccari nonnunquam ab Aristotele, & alijs cum in Natura scrutantur, quæ occultauerit ipsa Natura: hoc est Divina Voluntas, quæ est ipsissima omnium rerum Natura, ut inquit Augustinus, Quo humilitatis iactio fundamento, roborantur ingenia, & (ut ita dicam) invalescunt, ne ab omni doctrina vento circumferantur. Itaque & errare potuisse Aristotelem intelligunt, humanique angustias ingenij in eo, qui erat homo, (& quidem Ethnicus) agnoscunt; Et angustiora cum posuisse principia, quam ut inde plurima demonstrare poterit. Mirandum etiam ut non sit, si interdum variaverit, ac senescenti (quod ferè sit) illuxerint, quæ prius obscura fuissent. Sanè quum de videndi ratione ageretur in libris de Anima, intrò nos, inquit, species admittere: in Problematis autem, foras mittere. De commixtione item Prædicamentorum mixta esse fatetur in Categorijs, quæ in Topicis negat. Dialecticam quoque alibi ait, materiam habere propriam, alibi nullam: Ut quod vel ex aliorum opinione etiam de Anima problematice dicere visus sit, tum certius alibi asseruerit, Quamobrem si diutius uixisset, vel si nunc revivisceret post tot sæcula, quibus aliæ res innumere, ac propemodum alter orbis emeris, multa elset correcturus, quæ contraria nos experimur. Et sanè, duorum ferme annorum milium spatium, quòd à morte Aristotelis, usque ad hæc tempora intercessit, maximū vsum, notitiamque rerum potuit asserere disquirentibus tot ingenijs, & Mundum peragranantibus tot viris, ut videlicet in agis eluxerit veritas, & quibus in rebus Græci, Arabes, & Latini censitare de doctrina Aristotelis nequiverunt, id iam intelligi poterit accidisse ex defectu principiorum, erroreque hominis alioquin excellentis, & perspicacis.

Alios priores sua emendasse. Cap. XI.

ET Hipparchus quidem qui summi vir iudicij, & à Plinio Naturæ consiliorum particeps, & à Ptolemæo vir veritatis amicus *φιλότητης* vocatus est (quod alibi quoque diximus, adversus Gregoriani Calendarij hæreticum quendam calumniatorem) non solum plura, quæ pertinebant ad cælestes motus emendavit, verum etiam quum Chaldaicas observationes, atque Callippicas rationes cum veris & medijs syzygijs contulisset, primus è Græcis animadvertit *μετάφρασην* cursus Lunarum inter quatuor periodos Callippicas fieri, quippe qui Lunam duorum triumtum dici suis temporibus præscas Calippi neomenias antevertere sæpè animadverterat. Itaque ait, *ἐμοὶς δὲ μὲν ἄνθρωποις ἐν τῷ ἑνιαυτῷ, καὶ ἐν τῇ τετραετηρικῇ ἑλαιοῦ καλίνος* (hoc est Methon, & Calippus) *τὸν ἑνιαυτὸν, καὶ ἐν τῇ τετραετηρικῇ ἑλαιοῦ τὸν ἑπταμηνιαῖον, καὶ ἐν τῇ ἑξαετηρικῇ ἑλαιοῦ τὸν ἑπταμηνιαῖον, καὶ ἐν τῇ ὀκταετηρικῇ ἑλαιοῦ τὸν ἑπταμηνιαῖον*, ac tamen cum novilunium cum æquinoctio coniungens *προμαρτυροῖται ἰσημερίαν, καὶ ἀλλήλων* easdem esse existimasset falsus est, cum in 304. annis non solum Lunam, sed & æquinoctia vno die præscas sedes anni Iuliani antevertere sit deprehensum. Sic & Philolai, & Democriti, vt & Oenopideæ, & Aphrodisij fallaces anni, cycliq; fuerunt. At & Romani, & Julius Cæsar, licet Sosigenis opera diligentissime annum correxit, & Ptolemæus ipse, qui Hadriano Imperatore vixit, deinde etiam Albategnius Arabs, deniq; & posteri omnes, etiam Alphonfus Hispaniæ Rex, qui Mathemata Regijs sumptibus illustravit, ac penè quicumque excellentes viri fuerunt, in anni quantitate novas semper notitias, procedente tempore, hauserunt, & Chaldaei, qui mille & quingentos annos in hisce studijs posuerunt, orbis tamen octavi, sicut Ptolemæus trepidationis, motum ignorarunt. Cum verò Zodiaci partes, & signa mutasse locum sapientes viderint,

nemo non intelligit, quàm incerta fuerint, quæ tunc ipsi tamquam oracula fundebant.

Hipparchus,

Hipparchus.

Cæsar Sosigenes Ptolemæus Albategnius.

Alphonfus Hispaniæ Rex.

Zodiaci partes, & signa mutarunt locum.

Aristo.

Aristotelem si uideret nunc, aliter de multis rebus esse scripturum. Cap. XII.

Quam ob rem & ipse Aristoteles, si Oceani circumquaque Terram ambitis ambitum decurrisset, uidisset autem alia, quæ antiquissimis ignota, nouam (ut diximus) huic seculo plurimarum rerum lucem suppeditatur, eequid putamus diceret nunc, aut quomodo lituram induceret in pleraque eorum, quæ suis scriptis designauit? Sanè & pleraque demeret, & adderet alia, ac Diuinæ veritatis oracula quum ad exitum adamussim perducta cerneret, ac pectus tunderet, seseque (nisi perdita superbia intumesceret) sub iugum Diuinæ Sapientiae deieceret, ut & cum Paulo inelamaret; *O altitudo diuinarum sapientia, & scientia Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles nia eius.* Ceterum suo nomini Aristoteles rectè consulisset, si quemadmodum Ptolemæus noluit, ut suis nos hypothesebus addiceremus, si quando, ait, à tempore, cuius filia est ueritas, ueriores aliæ ostenderentur; sic ipse ingenue pronuntiasset, nolle se principiis suis prorsus credi cum & mentibus aliquando tenebras offundant, & uerò aditum præcludant ad pietatē: multa quæ possint emergere, quæ adhuc ipsam ueritatem reddant splendidiorem. Sanè uerò, cum præter subliarium rerum generationem, & conseruationē, quæ à celestibus moribus pendent, alia ex alijs Deus ex ingente illa sua penū, pro Mundi capiti, deprompfit, si, cum primum facti sunt celi, cum cuncta nobis patuissent, consuetudine uisulissent, uel torpuissent ingenia, uel alius hēisset in multorum animis, qui soli sapere uiderentur, labes illa peritnax, æternū fuisse Mundum, & numquam interitum. Agere Deum necessariū: & quæcunque plurimi ex Aristotele combiberunt; ex quibus Deum cognoscentes, non sicut Deū glorificauerunt. Ceterum non negauerim, quidquid ingenij uiro huic Philosopho datū est (ad mensuram tamē à Deo id factum, ut cui multum fidei ab Ethnicis, ac perfidis adhibitu iri prospiciebat, id ad eorum errores euincendos (præcipue nō solum sacris fidei regulis, uerum etiam uerę Philosophiæ rationibus correctum) elset ualutū. Porro in quibus errauerit Aristoteles, forē minus excusandus est quā Platon; quod & Platonē tamdiū audierit, ac tanto præstans ingenio etiam cum Iudæis, apud quos ueritas integra tunc erat, uersatus sit. Quare nisi estū humanę glorię dē ueritatis firmitate, tamquā à littore abripi se permisisset, multo plus luminis, & uerę Philosophiæ percipere potuisset. Clearchus enim Peripateticus, quemadmodum dictū est supra, in i. libro de Somno, dicit se nosse Iudæum quendam grauissimū, non solum eloquio, uerum etiam animo, cum quo uersatus est Aristoteles.

Partitio librorum Aristotelis. Cap. XIII.

Porro Aristotelis librorū alij fuere particulares, ut Epistolę: alij uniuersales, ut Physica; alij medię, ut Politici, & Historia animalium. Rursus horum omnium alij Hypomnemati, alij Syntagmatici; quorū alij unius speciei, quocumque de uno theoremate scripsit; Alij uarij, quocumque de pluribus Syntagmaticorū uerō alij ex propria persona, & Acroamati, Dialogici, Exotericis; Horū rursus alij Theoretici, & Contemplatiui, ut Physici, Mathematici, Theologici; Alij practici, ut Ethici, Oeconomici, Politici; Alij denique Organici, ueluti ij, qui ante methodum, deque ipsa methodo eissent, & de ijs, quæ ad methodum conferrent. At eorum qui extant, (nam quos Laertius numerat, ij interierunt magna ex parte, neque uerō ijs, quos habemus, omnino respondent) ordines, siue genera sunt sex. Logici, Naturales, Metaphysici, Mathematici, Politici, Philologici: reliquos autem extra ordinem appellant. Ex genere itaque Logico quindécim habemus. Prædicamentorum uauum, de Interpretatione, uenum; Resolutionum priorum, duos, Resolutionum posteriorum duos, Topicorū, octo, Redargutionum, unum, siue Elenchorum.

Ex genere uerō Naturali septuaginta quattuor. De naturali auscultatione, octo. De celo, quattuor. De Generatione, & corruptione, duos. De Sublimibus, quattuor. (si sint eius.) De Anima, tres. De Sensu, & sensibilibus, unū. De Memoria, & Meminisse,

Rom.ii.

Ptolemæus noluit, ut suis hypothesebus fides omnino haberetur.

Cur Deus initio noluerit omnia parere, quæ in Mundo deinceps apparet. Hom. i.

Cur Aristot. tantū à Deo ingenij fuit concessum.

Aristot. minus excusandus, quā Platon. Aristot. cum Iudæis uersatus est.

admodum

admodum

Ammonias, & Simplicius in Prolegomenis in prædicamenta Aristot.

Logici Naturales, Metaphysici, Mathematici, Philologici, alij extra ordinem.

Lib. Phys. 74.

A nisse, vnum. De Somno & vigilia, vnum. De Insomnijs, vnum. De Diuinatione per somnum, vnum. De Animalium motu, vnum. De Longitudine, & breuitate vite, vnum. De iuuentute, & senectute, morte, & vita, vnum. De respiratione vnum. De Animalium gressu, vnum. De Spiritu, vnum. De Animalium generatione, vnum. De Animalium partibus, quattuor. De Animalium historia, Decem. De coloribus, Vnum. De Physiognomicis, vnum. De Plantis, Duo, qui tamen non sunt Aristotelis. Metaphysici verò generis. Eorum, quæ post naturalia, quattuordecim. Mathematicarum autem duos. Mechanicorum vnum. De Insecabilibus lineis, vnum. Politici verò generis triginta, idest Ciuium octo, de re familiari, duos, Ethicorum Nicomachiorum, decem. Ethicorum magniorum duos. Eudemiorum septem. De virtutibus, vnum. Philologici verò ordinis, quinque, Rhetoricorum tres. Rhetoricorum ad Alexandrum vnū. Poeticorum vnum. Extra verò ordinem quadraginta tres habemus; Problematum triginta octo. De mirabilibus auscultationibus vnum. De Xenophane, vnum. De Zenone vnum. De Gorgia vnum. De Nilo vnum.

Lib. Met. & Mathematic.

Franciscus autem Patricius, qui Tomos quattuor Discussionum Peripatericarum edidit, quibus Aristotelice Philosophiæ vniuersam historiam, atque dogmata cum veterum placitis collata, proposuit, tertio libro prioris Tomi multus est, in ea disquisitione, quarto autem libro eiusdem Tomi totus est in diiudicatione librorum Aristotelicorum, quos postea octauo libro per genera, & nono in singulis generibus distribuit. Sed & in prioris Tomi libro tertiodécimo de Methodo Aristotelis inuenienda agit de qua, quæ nos in primis ei assequendæ conducere putamus, sequenti capite dicetur.

Francisc. Patricius quid in Arist. præmittit.

C *Ratio genuini sensus eruendi ex Aristotelis dictis. Cap. XIII.*

Porro ad eruendum ex Aristotele genuinum sensum, tria comoda sunt. Alterum, si per Aristotelem Aristoteles curetur intelligi: Cui rei fert opem sedulitas in sententijs ipsius inuicem conferendis, eo iudicio, vt quæ physicè locutus est, distinguantur ab ijs, quæ Metaphysicè, vel alia ratione pronunciauerit. Ac qui dem suscepit non ita multos ante annos, laborem hunc Vbaldinus Bandinellus, qui Apparatum sententiarum ex vniuerso Græco Aristotele collegit utiliter. Sed quoniã is liber non est in lucem editus, qui tamen hodieque in Vrbe asseruatur in Bibliotheca Sfortiana, ideo Ioannis Baptistæ Bernardi Seminarium totius Philosophiæ Peripateticæ huc faciet, de quo dictum est supra, cum de Platone loqueremur. Et tamen ipsum vniuersiuique peculiare studium in ipso Aristotele uersando, & ad suos locos redigendo, mitificè iuuabit ingenia; mentemque eius Philosophi magis aperiet. Alterum est, Græcum Aristotelis Græci studium. Vt enim elegantissimè, atque aptissimè scripsit (ubi præcipuè intelligi uoluit, quo nomine Cicero aureum uocat Aristotelis eloquentiæ flumen) sic idiomatis illius cognitio, crebraque tractatio summo præsidio est, non solum ad declinandas barbaras spinositates, quas in eum Interpretes quidam intulerunt, uerum etiam ad re ipsa intelligendum auctorem, qui habendus est præ manibus. Nam licet Boetius, Hermolaus Barbarus, Argyropilus, Leonardus, Trapezuntius, Gaza, qui libros de animalibus uertit, Ioachimus Perionius (quamquam in hoc notata sunt aliqua minùs sapientia mentem Philosophi) alij, quæ laude uerterunt Aristotelem, ipsum tamen audire suo quasi ore loquentem, longe aliud est. Vt mittam, in minima Græci sermonis particula (præsertim autem Aristot. qui non erat uerborum prodigus) miram insidere aliquã uim, quæ uix alieno sermone se exeratur: nempè quæque natio suos habet idiotismos; Id quod qui uelut penitus introspicere, perlegant, quæ post Budaum typis tradita sunt Romæ à Francisco Deuarrio, uirò certè lingue Græcæ scientissimo, in libello, qui est de particulis Græci sermonis. Quin & Apollonius Alexandrinus libris quattuor de Syntaxi, seu constructione Orationis, quos Græcè edidit, magnum, ut Græcè lingue, sic libris Aristotelis de Interpretatione, & reliquis Dialecticis adiumentum feret: ut non mentitus sit, qui dixerit hunc inter Philosophos, & eos quidè acutissimos, atque diligentissimos potius quàm in-

Arist. per Aristot. interpretandum.

Vbaldinus Bandinellus.

Ioâ. Baptistâ Bernardus. Peculiare studium in Aristot. uersando utilissimum. Græcum Aristot. studium. Arist. aureū flumen eloquentiæ.

Quinam uerterunt Aristot.

Arist. nō fuit uerborū prodigus. Francisci Deuarrii liber de particulis Græci sermonis.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

E ter

ter Grammaticos esse censendum: quippe qui huius artis præcepta non nudè, ac simpliciter tradat; sed ipsas illorum intimas causas, tam altè scrutatur, tam solidè expedit, atque accuratè comprobat, ut nil aptius scribi potuerit. Et verò hic ille est Apollonius, quem Priscianus summum artis Grammaticæ scriptorem appellauit, Theodorus autem Gaza Græcæ, & Thomas Linacer Latinæ Grammatices optimi Doctores studiosissimè consecantur: paucos verò ante annos Francofurti Græcæ, & Latine cō rectiorem, additis notationibus, typographi hūc emiserunt in lucem. Tertium est, si Aristotelis libri faciliore, minùsque obsecuri primò adhiberentur aliquandiu, qui viâ sternerent ad difficiliorum sermonem assequendum. Rhetorici enim libri, atque Ethici & Politici, qui sermè Rhetoricis sunt cognati, tum qui de Animalibus scriptisunt, (quorum, ut ingens apud veteres erat pretium, sic magna est ad vitam vtilitas,) ac deinceps Problemata percurri, vel adeo breuiter exponi ubere cum fructu possent, antequam ad limina Philosophiæ Naturalis Inuentus intruderetur; potius sanè, quàm in fabulis Poetarum (& quidem obscoenis,) tamdiu detineretur: à quibus cum illico in difficillimum auctorem, ignorasque voces, & phrasas incurrit ingenia, mirum est, quantopere aut franguntur, vel retardantur; aut denique quantum facessunt negotij Præceptoribus, qui non tam Philosophi, quàm Magistri sermonis (& huius multiplicitis, pro varietate interpretum) dum necesse est, ut sint, vix non succumbunt oneri ac vitæ, si rem sedulò persequi velint. Ac certè cum ad consulum Aristotelis obsecuritatem accessisset altera illa fortuita obscuritas, quòd è libri cum vniuersa Theophrasti Bibliotheca ad Nilum quandam Scepsium hominem rudem & illiteratum, mox ad Appelliconem Teium peruenissent, ex eis aliquot codicibus, & confusis; deq; Appellicone ab Sylla Dictatore empti fuissent, ac Tyrannio Grammaticus adhibitus, qui omnes in ordinem redigeret; fieri non potest, quin cum in multis iudiciis hic suum securus à scopo aberrauerit, interdum item alia inseruerit, antequam Andronici Rhodius libros (ut fecit) euulgauerit. Ex ipsa ergo operum faciliorem Aristotelis tractatione, multum subsidij capient mentes, si enixè operam dent (quod haud difficili negotio fieri potest) ut quasi ex suo eloquio manifestus euadat Aristoteles. Quin etiam penè necessarium hoc est: quoniam de plerisque illius libris extitit controuersia, num essent Aristotelis; qualis est, qui de Prædicamentis inscriptus est, de quibus Boetius disputat. De Analyticis autem quadraginta volumina scribit Ioannes Philoponius inuenta esse in vetustis Bibliothecis; at è stylo, acumineque discerendi, quatuor Aristoteli fuisse adiudicata, quæ præ manibus sunt. Sed & in describendis Aristotelis libris quum Amanuenses plerumque errauerint (quod ferè fit) ex vnoque haud correcto codice, sexcenti alij eiusmodi, ac fortè cum multò pluribus erroribus, & ex his alij prodixissent in vulgus, intelligit quisque, nihil eruendo Aristotelis sensui adeo posse conducere, quàm præter aliquam verorum principiorum notitiam comparatà, ipsius eloquij interior cognitio; quando voces animi sunt notæ, quæ, quid sentimus, enuntiant.

Aristotelis interpretes, quomodo legendi, vel proponendi Auditoribus. Cap. XV.

PRæter eos autem, à quibus dixi Aristotelem è Græco Latinū factum, non desuere, qui verterunt aut totum, aut eius librorum partem in semilatinā, ne dicam Barbarā, & in Chaldaicā, & in Arabicam atque in Italicam quoque ac forsan alias linguas. Quo in negotio grauissimum damnum passa est interioris Philosophiæ, artiumque omnium cognitio. Aristoteles enim qui (ut dictum est) ob concisam rerum tractationem, ac denique ob librorum describentium indiligentiam, erat obscurus, ac que reconditus, factum est, ut quasi uinū, licet optimū, in aliena impura doliā transfusū, amitteret uim naturam, ac ferè cū forma sapore. Et sanè phrasæ ac schemata, figuræque omnes, quæ erant in Græco sermone elegantissimæ atque aptissimæ, ad Latinum, Arabicumque idioma repugnantes pertractæ, inærum edidere sonum, atque sententiam; ut plūs iam de uerbis, quàm de rebus orta sit questio. Inde nempe tam multiplex terminorū confusio peperit illa monstra, quæ secuta sunt ex permixtio

Libri Aristot.
quinam pri-
mo essent le-
gendi.

Aristo. cur sit
ita obscurus.

Strabo, Ple-
tarchus, Dio-
genes.

Controuer-
sia de lib. Ari-
stotelis.

Vnde errores
in lib. Arist.

Vnde passa
grauissimum
est damnum
Philosophiæ
Arist.

Ane illa linguarum, Rege Nembroto, qua imperia nec dari potuere, neque accipi, quum sese mutuo non intelligerent. Ac in Græcis interpretibus, quòd hi loquentes Græcè Aristotelis Græci sensum faciliùs assequi potuerunt, plurimumq; idèò illis tribuendū sit, hoc commodi est; vt, si ipsi propria lingua legantur, notionēs rerum liquidiore in mentes transfundant. Sed quoniam & hi Latine redditi non viqueque omnes saporem redolent suum, nequeunt ingenijs tantam opem asferre, quantam sine dubio afferrent sua in lingua perfecti, & intellecti. Accedit, quòd cum plerique in ijs sint, in quibus cum Christiani non essent (præter vnum Ammonium, vel alterum) procul à vera Philosophia aberrarunt, eadem illa magno pietatis præio secernenda essent, aut prænotanda, ne aliquam ingenijs labem in perniciem aspergerent: præterquam quòd Christianæ uirtutis ac fidei maiestatem haud deceret, ut è Cathedris Academia rum Interpretes ij prælegerentur, & hoc nomine celebres haberentur, qui cum hostes acerrimi fuerint Christianæ Religionis, rectè item sensisse putantur aliquando in ijs, quæ aduersus Christum Dominum impiè effutuerunt. Eiusmodi est Magoge Porphyrii à Christianis scholis ablegada, de Christianis pessimè meriti, ac plura tradentis impropiè, superuacaneè, prolixè, cum sanè ex ipso Aristotele breuior, & accommodatior colligi possit: nisi si quis plus in Prolegomenis, & Introductione ad Logicā, temporis velit terere, quàm necesse sit. Cum autem sint, qui dum Aristotelem versant, non solum manus, animiq; admoueant Porphyrianis, verum etiam Apuleij, Plutarchi de Deo Socratis, Iamblici, Michaelis Pselli, & istiusmodi aliorum scriptis; præcaueant, quibus veritas, & Deus ipse sunt cordi, ne sensum in ea delabantur, è quibus difficillimè egredi possint incolumes. Multa enim ab illis falsa prodierunt de rebus spiritibus; quòd Dæmones, quos ij consulebant, aut quorum mendacia collegerant, plurima de se, de quæ Angelis mentiti sunt, acti tum sua superbia, tum furenti cupiditate fallendi homines, ac, quòd Satanæ (non mentiente viqueam Christo Domino) mendax est, & pater mendacij. Hinc optimum consilium est, vt quoniam etiam qui Christiani, ac Græci fuerunt Interpretes, aliquando nimis in conclaue Philosophiam admisserunt, propterea magno cum delectu, & istos legant: toti verò in cò sint, vt oppugnent, & adeò expugnent, sicubi Christianæ veritati aduersantur, sicque Philosophiam explicant, vt veræ Theologiæ ancillari, & subseruire faciant. In quo certè patet campus (si quis Dei sensus est in præceptoribus) in octauo libro Physicorum, in libris de Cælo, de Anima, & Metaphysicæ patentissimus: Auerroem porrò, & alios Philosophos sic legant, & asserant, vt ne partiri videantur Sectam Auerroistæ, Sectam Græcorum, Sectam Latinorum, nec ipsi harum sectarum alicui se, vel suos ad dicant, sed singulorum per se sententiam exponant, & ubi prauè sentit Auerroes, Aphrodisæus, Philoponus, & alij, inde sumant occasionem deferendi eam auctoritatem: atque id potiùs solido ad pietatem pectore, atque argumentis, quæ habemus validissima, quam conuicijs, faciant. At si quando rectè dixerint id sine eorum laude defendatur. Ne verò auditores erga Auerroem, aut reliquos eiusmodi afficiantur, ostendant, vnde id deprompserint, quod sanè facillè fuerit, si, quod obseruatum est suprà, ubi de Philosophia generatim actum est, ad memoriam, vsuque reuocetur. Quin etiam ne publicè legant Auerrois Digressiones, tamquam separatim aliquem tractatum Philosophorum, sed eius opinionem tantum referant in ordinarijs questionibus.

Ex terminorū confusione quæ nam mouit.

Græci interpretes cur preferendæ: iam quid sic in ijs cauendum.

Porphyrii Magoge è scho lis ablegada.

Cautio i Platonicis interpretibus. Ioan. 8. Attus Dæmonum in fallēdis hominib. Aliqui interpretes Arist. cauē tractādū. De Auer. & aliis Philosophis.

De Auerrois digressionib.

De Auerrois quid sentiendum. Cap. XVI.

VT verò planiùs, & rectiùs possit intelligi Auerroem hunc non esse alijs Philosophis doctiorem, sed ex affectata obscuritate seu barbarie sibi auctoritatem parasse apud multos, neminem attentius res ponderantem lateat, quæ draginta ante annos ab ijs, qui solebant Auerroem miris celebrare laudibus legi solitum fuisse mendis scatentem, barbarè versum, confusum, intricatissimum, obscurissimum: ut qualia essent ingenia agnosci possint, quæ istiusmodi spinetis delectarentur: eum tamen tot essent perspicui interpretes saltem priùs legendi labore postea Toā. Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

E 2 nis

To. Baptista
Bagolinus
quid in Auer
roo preſtite-
rit.

Vetores A-
uerro.

Mantinus in
emendanda
Auerro. verſio
ne ſuſpectus.

Arabica Ari-
ſto. verſio q-
nā. Viues lib.
5. de corrup.
artib. to. 1.
Nota ex vno
Auerrois lo-
co quid de a-
liis conſici
poſſit.

Errores A-
uerro.

nis Baptiſtæ Bagolini Veronenſis, qui cum diſpendio vitæ correſpondere Auerroem **A**
ſtudit, effectum eſſe, vt Venerijs ederetur à Iunētis anno milleſimo quingentefimo,
quinquageſimo ſecundo. Sed cum ille partem verſionis ipſius expreſſiſſet à Iacobo
Mantino Iudæo, quam item antea Abraamus de Balnes eiſdem perſidiæ homo, mē-
doſam, & obſcuram ediderat (id quod ipſimet Auerrois curatores non diſſentunt) la-
borigue ſuo deinceps abſoluendo adhibuiſſet eos, qui Auerroem interpretari eſſent,
Leui Gherſonidem, Paulum Iſraelitam, Vitalem Niſſum, Ioannem Bruyerinum Cā-
peium, Calo Calonymon, Ioannem Franciſcum Buranam, aliosque veteres haud co-
gnitos Auerrois enarratores mēdis reſertos, quos Sueſſanus & Zimara, dum emenda-
rent. Auerroem, intactos reliquerant; hucque item præſidium acceruiſſet ex alijs
eius ſarīnæ hominibus; ecquis tam ſtupidus ſit, quin intelligat, ſic facile Mantinum
errare potuiſſe in Auerrois verſione, vt alij antea fecerant; tot verò eiſdem Inter-
pretes, peſſimè, neque Latine loquentes ſupelleſtilem notionum, & vocum tam diſ-
paratam inuexiſſe in animos legentium, vt nec Bagolinus iudicare de ijs, qui Arabi-
cè non nouerat, nec ceteri emendare inemendata poſſent, quibus idem barbarici mor-
bus in viſceribus hæreret? ne quid dicam de Iudæis velamen habentibus ſuper cor, qui
quum Diuinum Codicem (Hebraicè licet noſcentes, & Hebræi nati,) non niſi ad peſ-
ſimum ſenſum diſtorqueant, parum lucis aſſequi in Arabè vertendo, certè in vera Phi-
loſophia tradenda, potuerunt. Quum verò ante eos idem ipſe Auerroes, mille iam &
centum quinquaginta annos natus poſt Chriſti Domini ortum, tot potuiſſet Diuinæ
Sapientię oracula, miraculaque vidifſe, ac tamen perſiſtiſſet in perſidia ſua impijs;
ecquid tantum Chriſtianæ mentes ex turbido impietatis cœno piſcari ſeſe poſſe exi-
ſtimarunt; quin multò certius fore damnum ex eo perſpicerent, quàm beneficium? Ac
ceſſit autem ad hæc incommoda, etiam Arabica Ariſtotelis verſio deprauatiſſima; **C**
quæ qualis fuerit, ex vno Metaphyſices textu omnino luber huc adicere cum iis, quæ
ideò cordatus vir hoc de homine obſervatum reliquit. Is igitur ſic: Dicit aliquis, gra-
ue incommodum, ſed ideo tolerabile, quòd adiuuemur bonis interpretibus, ac expli-
catoribus ex Arabia vſque accitis. quibus tandem verſione Arabica, & commentarijs
Auerrois, quem Philoſophi de noſtra ſchola, qui poſt eum ſcribere, ita ſunt amplexa-
ti, vt penè auctoritate Ariſtotelis adæquarint; nec ſolum qui longo poſt intervallo vi-
xerunt, ſed qui illius quoque ætate, quod factum eſt, & ignorantia meliorum, & ad-
miratione mercimoni, lingua, & ſenſis peregrini: vt gratiam ei conciliaret apud pri-
mos nouitas, apud poſteros veruſtas; nomen eſt Commentatoris naſtus homo, qui
in Ariſtotele enarrando nihil minùs explicat, quàm eum ipſum, quem ſuſcepit decla-
randum. Sed nec potuiſſet explicare, quum eſſet humano ingenio, & quidem intra
mediocritatem. Nam quid tandem aſſerebat, quo in Ariſtotele enarrando poſſet eſ-
ſe probè inſtructus? Non cognitionem veteris memoriæ, non ſcientiam placitorum
priſcæ, diſciplinæ, & intelligentiæ. Sectarum, quibus Ariſtoteles paſſim ſcatet. Ita-
que videas, eum peſſimè Philoſophos omnes antiquos citare vt qui nullum vquam
legerit ignarus Græcitatſ, & Latinitatis, pro Polo Ptolemeum ponit, pro Protogora
Pythagoram, pro Cratylo Democritum: libros Platonis titulis ridiculis inſeribit, &
ita de ijs loquitur vt vel cæco perſpicuum ſit, literam eum in illis legiſſe nullam. Ac
quam confidenter audeat pronunciare, hoc aut illud ab eis dici, & (quod impudētius
eſt) non dici: cum ſolus viderit Alexandrum, Themiftium, & Nicolaum Damafce-
num, & hos (vt apparet) verſos in Arabicam peruerſiſſimè, ac corruptiſſimè. Citat
enim eos nonnumquam, & contradicit, & cū eis fixatur, vt nec ipſe quidem, qui ſcri-
pſit intelligat. Ariſtotelem verò quomodo legit, non in ſua origine purum & inte-
grum, non in lacunam Latinam deriuarum (non enim potuit linguarum
expers) ſed de Latino in Arabicum tranſuſatam. In qua
tranſuſione, ex Græcis bonis facta ſunt La-
tina non bona (vt ille dicit) ex Lati-
nis uerò malis Arabica
peſſima.

Qualis

A *Qualis Arabica interpretatio Auerrois. Cap. XVII.*

Sed ut liquidò ostendam, qualis sit Arabica interpretatio, & expositio Commē-
tatoris, locum vnum pro sexcentis adferam: nam alia permulta facillè quisque
per se inuenierit, quæ ego superfedebam attingere, ne sim iusto prolixior in re,
præsertim, quæ patefaciat linguæ, & cognitione totius antiquitatis apertior posthac
erit plerisque. Libro ergo Metaphysices primo, textu (sicut ipsi loquuntur) commen-
ti quinti, Aristotelis opinionēs priorum de principiis naturæ examinantis, hæc sunt
verba: *μάτ' δὲ τὰς εἰρημίας φιλοσοφίας ἡ πλάτωνος ἐγένετο παραματία, τὰ μὲν*
πολλὰ τοῖς πυθαγορείοις τούτοις ἀπολυθῆσα. τὰ δὲ καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῶν Ἰταλικῶν

Locus è Me-
taphyl.

B *ἐκστα φιλοσοφίᾳ ἐκ νῦν τε γὰρ συγγενόμενος πρῶτον κρατύλιον καὶ ταῖς ἡρακλειτέοις*
δοξαῖς, οἷς ἀπάντων τῶν ἀσθητήσθαι ῥέοντων, & ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ ὄντος, ταῦτα μὲν
ὑπέροις οὕτως ὑπερλαβόν, σωκράτους δὲ περὶ τὰ ἠθικά παραματινόμενος, περὶ δὲ τῶν
ἄλλων φύσεως οὐδ' ἐν. Quorum hic est Latine sensus: Post iam enumeratis de Philo-
sophia sententiis, secuta est Platonis speculatio, in plerisque Pythagoricis accedens;
sed quædam habens propria præter Italicam disciplinam. Nam à puero primum
Crarylo dedit operam, & placitis Heracliti, quæ à sensibus, quod in perpetuo essent
fluxu, scientiam tollebant; cuius ad postremum quoque fuit opinionis, cum Socrates
circa moralia versaretur, de natura autem vniuersitatis nihil diceret. Sic nos. Audiamus
nunc Interpretem Arabicum. Et post hoc, quod dictum fuit de modis Philoso-
phiæ, inuenta fuit Philosophia Platonis, & sequebatur illos in multitudine, in vnitati
bus autem erat opinionis Italorum: & primus qui contigit post Democritum, fuit opi-
nio Hercules, scilicet quod omnia entia sunt semper in fluxu, & quod nulla est in
eis scientia. Istas igitur opiniones secundum hoc accepimus in postremo. Socrates
autem locutus fuit in moralibus; & nihil dixit de natura. Sicille. Quæso te, quis
sanæ mentis, eadem dicat esse hæc, & illa? Aristoteles si reuisceretur, intelligere hæc,
aut posset vel coniecturis castigare? O homines valentissimis stomachis, qui hæc de-
uorare potuerunt, & concoquere; & hæc tam ab Aristotelis sententia, ac mente ab-
horrentia, auscultare, quæ Auerroes Commentator comminiscitur, fauere linguis vi-
ro tanti nominis, & alteri Aristoteli, dicit. Et postquam inuenti fuerunt isti modi
Philosophiæ, scilicet Pythagoricorum, & vniuersaliter qui ponebant Mathematica
principia entium naturalium, scilicet Anaxagoræ, & Empedoclis, & Democriti, inue-
nta fuit Philosophia Platonis. Quid ais? Anaxagoras, & Empedocles, & Democri-
tus, Mathematica entia faciebant principia rerum naturæ? Atqui Anaxagoras adfert
ὑπολειόμενοι, Empedocles quattuor Elementa. Democritus Corpuscula insecabilia,
& inane. Quod si non aliud, si non ex Græcis aut Latinis, quos numquam vidisti,
certè ex Aristotele ipso quantumlibet deprauato, didicisses in Physicis, & in hoc eo-
dem Opere, & in alijs multis. Pergè porro. Et dicit, quod sequebatur istam in mul-
titudine, id est, quod Plato confectabatur in pluribus suis opinionibus opinionem
Pythagoricorum, & in paucioribus opinionem Italorum. Quid potest dici vel aptius
intelligentiæ Aristotelis, uel eruditus de historia Philosophiæ ac hæresibus? Pythago-
ricos distinguit à Philosophis Italicis; quasi alij fuerint Italici, quàm Pythagorici;
quod nec pueri nostri ignorant. Addit. Et fuerunt primi Naturales in Italia, scilicet
Anaxagoras, Empedocles, Democritus. Atqui priores fuerunt Ionici Philosophi
à Thalète, quàm Italici à Pythagora. Sed cur iungis vulpes ouibus? Cur Anaxago-
ram ex Ionia transfers in Italiam? Deinde dicit, quod Plato sequebatur in maiore par-
te Philosophiæ suæ eos, qui ponebant Mathematicas causas rerum sensibilem. Quis
hoc dicit? Nam Aristoteles nihil minus dicit, quàm quod tu somnias. Adiungit. Quia
Plato dicebat, formas esse; & opinabatur, naturam formarum, & numeri esse eandem.
Quid opus est nobis alio interprete Platoniorum numerorum? Iam postea quam
Auerroes scripsit, cesset dictum vetus. Difficilius quàm numeri Platonis. Et opi-
nabatur, quod quattuor Elementa sunt composita ex superficiebus æqualium late-
rum, & angulorum. Nihil ergo loci relinquitur triangulo? nihil pyramidi? appareat

Auer. casti-
gatione di-
gnos opinio.

Pythagorici,
& Italici Phi-
losophi iud.

E Bibl. Selectæ Sectio Secunda. E 3 hunc

hunc hominem diligentissimè esse in Platonis Timæo verfatum: tam multa tu quidē dicis de Platone, vt qui nunquam legerunt Platonem, & Aristotelem, credant, te non minius esse Academicum, quàm Peripatericum. Deinde dicit, Et primum, quod contigit post Democritum, fuit opinio Herculeorum. Quid ergo hæc refellam, quæ apud Aristotelem nulla sunt: & sumam operam superuacaneam, cum hæc sint cuius bet ad exhibitionem, atque explosionem obiecta? Vbi est mentio Democriti? vbi Herculeorum? Quid (malum) sunt isti Herculei? An quia Hercules Græcè Ἡρακλῆς dicitur, ideo Heraclitici erunt Herculei? Qui faciebant dubitare omnes dantes se ad Philosophiam in illo tempore. Quos omnes præterquam seipso? Sed nec dubitabant qui sciebant nesciri sensibilia. An putas Academicos fuisse, qui in omnibus ascensum cohiberent? Et dicebant (ait), quòd nulla est scientia. Quid? tu nulla censēs illos entia posuisse præter sensibilia? O doctum interpretem veterum, A sensibus, quæ verè nō essent, scientiam illi auferebant: in ijs, quæ mente assequeremur, quæ sola verè sunt, relinquebant, vt in Deo, & rebus illis celestibus. Scientia enim necessaria est. Quis sic loquitur? Scientiam esse de necessarijs dicimus, non ipsam necessariam. Sed faciamus gratiam verbi homini in sacundissimo. Et nihil est in his, de quo pendeat scientia, nisi sensibilia, quæ semper sunt in transmutatione. Hæc sunt tua, an Herculeorum, vt tu vocas? Sint enim Heracliti Herculei, certè illorum non sunt, qui veram scientiam in cognitione statuēbant eorum, quæ verè essent. Tua sunt, qui adeo es impius, vt impietates inferere, vel tuo, vel alieno nomine, semper gaudeas. Denique dicit, Et istas opiniones, &c. id est, istæ igitur opiniones prædictæ perueniunt ad nos de considerantibus in philosophia vsque nunc. Videte, quàm hoc congruat cum eo, quod Aristoteles dicit. Hæc fuit postmodum Platonis sententia. Atqui hic est Auerroes, quem aliquorum dementia Aristoteli parem fecit, superiorem B. Thomæ. Rogo te, Auerroes, quid habebas, quo caperes hominum mentes, seu verius, dementes? Ceperunt non nulli multos sermonis gratia, & orationis lenocinio? te nihil est horridius, inculcius, obsecenius, infantius. Alij tenuerunt quosdam cognitione veteris memorie: tu nec quo tempore vixeris, nec qua ætate natus sis, nouisti; non magis præteritorum consilium, quàm in syluis & solitudine natus, ac educatus. Sunt quos libenter legimus propter experimenta, & obseruationes variarum rerum in natura, vt Albertum Grotum: tu velut in alia natura genitus & verfatus, de hac nihil loqueris; vtique in Aristotelē scribens, nam libros tuos Medicos non legi. Admiracione atque omnium laude digni sunt habiti, qui animos formauerunt, qui præcepta tradiderunt bonè viuendi: te nihil est sceleratius, aut irreligiosius: impius fiat, & Atheus, necesse est, quisquis tuis monumentis vehementer sit deditus. Equidem coniecturas omnes, consumpsi: iam dic ipse, qua potissimum te quibusdam placuisti: audio, teneo, non tua culpa est, sed nostra: non tu adferebas, quo placeres, sed nos adferebamus, quo non displiceret: nō approbauit te tua doctrina, sed aliorum imperitia & torpor: suauia erant obsecris obsecra: inanibus inania: & quibusdam pulchra sunt visa, atque ad fucum faciendum aptissima, quæ nec ipsi intelligerent, nec alij essent intellecturi, nam exilimationem scientiæ quærebant, non scientiam. Multi, qui te non legerant, alienum iudicium sunt secuti: aliquibus propter impietates fuisse gratus; nam & Auerrois doctrina, & Meta physica Auicennæ, denique omnia illa Arabica, videntur mihi respicere deliramenta Alcorani, & reliqua alia eiusmodi: nihil fieri potest illis indoctis, insulsijs, frigidius. Hæc Vires.

Auerroes habet
quo mentes
hominum ca
piat.

Albert. Gro
tius.

Atheus qui
sele omnium
addixit A
uerrois.
Cur placuit
Auerrois
multis.

Auerrois
huiusmodi
non debet
esse.

In Auerrois editione quomodo etiam peccatum est. Cap. XLIIII.

A tamen cum hoc ita sit, ij verò, qui Auerrois Commentaria tam sedulo (vt dixi) hac ætate emendarunt, postquam Aristotelis vitam ex Diogene Laertio, & ex monumentis Ioannis Grammatici, priori tomo præfixerunt, mox ubi de vita Auerrois ex lib. Chronicà Mundi origine excerpta egerūt, hæc addiderūt, Auerroes quoque Medicus, cognomenio Commentator, Philosophus quidem apud Cordubam Hispania Urbem, hoc tempore floruit: vt ex secundo libro eius, qui de Calo tractat,

- A** tractat, commenta 110. & 111. habetur. Fuit enim à Natiuitate Christi anno M. C. L. vi. asserti Conciliator, & Aegidius Romanus in suis. Quodlibets, libro secundo, questione de Vnitate Intellectus, ubi verba hæc habentur: Nam Commentator Auerroes, non est diu, quod fuit: Nam dicitur, filius suus in Curia Federici Primi, cognomento Barbarossæ Imperatoris fuisse, qui temporibus nostris obiit. Fuit ergo dictus Auerroes tempore quo fides Christiana erat valde dilata. Constat autem, quod apud Christianos erat sollemnis mentio de illa, tu animarum separatarum. Et ideo Auerroes, qui fuit isto tempore, potissimum debuit veritate hæc inconueniens. Hæc illi. Qui cum dicant, esse inconueniens id, quod ex vera Philosophia, atque ex fide Christiana credimus, cernunt, qui non sunt omnino cæci, hæc à Satana paulatim obtrusa pijs mentibus, & adeo privilegijs subdole obtentis confirmata, fructus illos peperisse acerbissimos: vnde magna Europa pars per hæreses, & Atheismum, isto hominum genere tanquam Chorago præeunte, prorsus ad veritatem, quæ alitrix est pietatis, obstupuit.

De alijs Aristotelis interpretibus Inducim. Cap. XIX.

- S**ed ut ad aliquos meliores Aristotelis Interpretes veniam. Ut in patribus, & Philosophis seu Christianis, siue Ethnicis, qui hoc seculum præcessere, magnū ingenij specimen eluxit in exponendo Aristotele, sic Diuinæ placuit bonitati, ut ipsos hoc seculum haberet, qui maximè eniterent, & oppugnant verè Philosophiæ veritatem, in libertatem asserentes, castius eam interpretarentur. Ne longior sum, id nunc facis esto; nidiorem in Græcis, ac quibus in locis veritatis fideique sunt aduersari, in Simplicio locupletem, In Themistio compendiarium, In Alexandro Aphrodisæo constantem licet non vbiq; veram, In Theophrasto grauius elaboratam, In Ammonio facilem, & gratam dicendi rationem esse. At etsi inter Arabes Auempaci, & Alpharabio graue aliquid, aut meditatam, uti & Auicennæ Platonicum, Auerroï autem non nihil firmum (sed sæpè aliunde sumptum) inesse videatur; labes tamen tam multe insunt, ut antidoto, vel amuleto plerumque opus sit ad ea venena, tractanda. Iam in nostris Latinis, non sine causa sapientes obseruant in B. Thoma solidam equabilitatem; in Ioanne Scotto vergerum quiddam, atque discussum; in Francisco acre acumen; in Alberto pressum, amplum, & grande; in Aegidio tersum & exactum dicendi genus, in Henrico sublime ac uenerandum: cum & reliqui suas habuerint dotes. Hi cægo Aristotelem exposuerunt, ac quidem sæpè rectius, quàm ipse conceperit, quod & his altera splendidiore lux, hoc est, ea quæ est Fidei assulserat, & à modestis, ac pijs mentibus plerumque absconæ, atque infirmæ Gentilium rationes, firmitatem nanciscuntur, quemadmodum in vbere solo filigo iacta non semel euadit in triticum.
- Quippe & veterum omnium rationes expenderunt, & quæ inde secuta sint incommoda cum iudissent, qui simul Theologi fuere præstantes, quidque naturæ, quid gratiæ Diuinæ lumen humanis mentibus inferat claritatis, ipsimet in seipsis experti, potuere sanè alijs splendidiorem luminis faciem præferre. Veruntamen in ijs, qui vel su periore exeunte, vel hoc seculo Aristotelem scriptionibus illustratunt, plurima cum dici possent, hæc pauca, quæ magis necessaria videantur, eloquar absq; eorum iniuria, qui cum egregie laborauerint, hoc tamen loco (inferius haud prorsus prætermittendo) tacentur, ne sim prolixior.

Aliorum monita, & labores in tractando Aristotele. Cap. XX.

A C. primò Ioannes Pius Mirandulanus in Heptaplo, in Oratione de hominis dignitate, in libro de Ente & Vno, in ijs, quæ aduersus Astrologiam Iudiciariam scripsit, multa aperuit, quæ ad Aristotelem intelligendum, atque ad veram Philosophiam è tenebris euendam pertinent, in quo tamen unum id fortasse cauendum est; ne quoniam perspicacissimo fuit ingenio, Hebræaque volumina, & Platoniam, Pythagoricamque Philosophiam cupiditate omnia percipendi audacissimè verfant, sic alij non omnino hæc illico attentent, quibus non est idem ingenium, aut cer-

tè hoc

Quando vi-
xit Auerroes.Nota
Auerroes
fuit
anno
1110.Interpretes
Aristot.Simplicius
locuples.
Themistius
compendia-
rius.Aphrodisæus
constans.
Theoph. ela-
boratus.
Ammonius
facilis, & gra-
uis.Arabes qua-
les interpre-
tes.
Auempaces.
Alpharabi.
Auicenna.
Auer.Latini B.
Thomas so-
lidus, & æ-
quabilis.
Scotus vege-
tus.Franciscus
acutus.
Albertus
pressus, am-
plius, & gran-
dis.
Aegidius tee-
sus.
Henricus su-
blimis.

Rabbini &
Cabalistici
cur cauenda.

August. Steu-
chus Chry-
laniellus.
Caiet.

Dominicus
à Soto.
Franciscus
Toletus.
Feresius.
Franciscus
Vallesius.

Petrus Mar-
tinez à Brea
in Arist.

Flaminius
Nobilius.

Petrus Fon-
seca.

tè hoc ipsum non expedit, sed inter fines, quos pietas & charitas scientiæ Christi præ-
stitui nobis, sese continent. Eequid enim mihi cum Rabbinarum longiore, quam
par sit, tractatione, aut Cabalisticorum versatione (licet aliqua veræ Philosophiæ,
fideique consona complexi sunt) quando eadem varijs vel inuolueris, vel erroribus
implicueris; nobis autem iam liquidissima à Christo Domino, Christianaque Philo-
sophorum piorum schola manarunt? Præter Picum autem, Augustinus Steuchus
de perenni Philosophia, multum lucis affert, vt alibi diximus. Propius autem Chry-
sostomus Iacellus perspicuitate atque ordine, non est in postremis habendus in Phi-
losophia tractanda: licet aliquibus siue perspicacioribus, siue interdum suo in sensu a-
bundantibus, pius quidè uideatur, sed simplicior. Caietanus Card. brevis, acutus, & in
quo uersando attentione opus sit, habet plura, quæ profint. Veruntamen quoniam
reliqui, vel proprio genere loquendi scabrosi, vel difficiles habentur, non peribit la-
bor, quib. erunt ad manus, Dominicus à Soto, Fræscus Card. Toletus, Benedic. Pere-
rius, & Franciscus Vallesius, qui inter alios præstantes viros, Physicam Aristotelis
Philosophiam sapienter ac dilucidè tractarunt. Vallesius autem cum præter opti-
ma, quæ edidit in Medicinam, quæ tamen interdum huc facere possint, Sacræ Philo-
phiæ libros nouissimè edidit, qui Taurini excusi sunt, ad firmitatem ueritatis assequen-
dam non inutiles: Et verò unum qui legerint attentè Toletum, libros Aristotelis de
Anima interpretantem, non solum errores illos Auerroistarum, & sectatorum Alexan-
dri abiget, uerum etiam sic pedem sistet in solida ueritatis petra, ut quum summi mo-
menti omnium sit ea tractatio, quæ aditum patefacit ad cuncta, quæ ad salutem perti-
nent, tum quasi submotis Satanae obicibus, ad Diuine apices Philosophiæ inoffenso
pede decurrat.

De alijs quoque Interpretibus. Cap. XXI.

SCio autem anno huius seculi septuagesimoquinto, Seguntæ Ciuitatis in Hispania,
apud Ioannem Gratianum Typographum, prodijisse in tres libros Aristote-
lis de Anima Commentarios Petri Martinez Tolerani à Brea, in Philosophia
Magistri, & Theologiæ Doctoris, olim apud Complutenses præcipue Cathedræ Præ-
fessæ, deinde in Seguntina Academia primarij professoris: quamquam & in libros de
Cælo, & De generatione, & corruptione, scripsit. Hic igitur utilis Interpres est: cum
& ad calcem Commentariorum, Tractatum de Immortalitate animæ adiecerit: Quo
uir ille discipit. Num animus humanus ex Aristotelis principijs, immortalis sit; Ac
num in tractanda nostræ Animæ natura, sibi dissentiat: & denique ostendit, ex Aristo-
tele Immortalitatem animæ probari. Ceterum quod in primum librum de Generatio-
ne, & interitū Flaminius Nobilius fecit, quem à se Græco conuersum, imitatus Ari-
stoteles, exposuit: id ualdè probandum est, atque inde sanè petenda exponendi Ari-
stotelis ratio. Verba enim primum cuiusque capitis, ac penè singillatim ubi explanauit,
ac dicendi genera notauit: & locorum similium obseruatione, tum Aristotelis senten-
tiam nudam, & simplicem ante oculos ponit, nec ulla rerum, quas aliundè importa-
ret, uarietate, eam quasi confundi ac perturbari patitur: percepit autem sententijs,
uerbisque enodatis, ad finem cuiusque capitis, propositionum ac sententiarum, quæ
in illo capite pronuntiatæ fuerint, ueritatem per seipsum contemplatur, orientes que
stiones explicat, si quid ad easdem res atinens ab alijs bonis auctoribus assertur, ad
eundem adducit locum. Quæ sanè Boetij in aliquibus libris explicandis ratio fuit:
nisi quòd quæ apud hunc prima, & secunda editione separatim uoluminibus continetur,
atque in secunda editione ad uerba, & sententiam Aristotelis explicandam se conferret,
Flaminius, quæ ad sententiam atinent, semel absoluit, continuoque rerum tradita-
rum contemplationem subiicit: id quod multò breuius & gratius est. Et Flaminius
quidem alios libros euulgauit; Quæstiones Logicas, ac Libros de uera, & falsa uolu-
ptate, ac de Honore, uarijsq; alia, de quibus modò dicendum non est.

Sed in Metaphysicæ Aristotelis Petrus Fonseca nouissimè Commentarios hanc
ipsam rationem secutus, emisit: quibus quoniam quæstiones penè ad omnem Philoso-
phiam spectantes complexus est; uberem ac doctam ad enodandos plerosque nodos
cum

A cum pietate materiam præbet. Quæ uerò interim scripta circumferuntur, quæ fallaci astu pietatem specie tenuis principio pretextentes, mox uelis remisque (ut aiunt) uel argumenta de Animæ mortalitate, uel alia huiusmodi uenena instillant, explodenda sunt, tamquam ea, quæ sensim Atheismo animos inficiunt. Sic enim propterea homines obfuscissimæ notæ ab Ecclesia merito proiecti sunt. Theles uerò tueri publicè, quibus præbeatur occasio deminuendæ Diuinæ Maiestatis, uocandique in dubium res certissimas, à melioribus Academicis est reiectum. Nam & Hispani sapientes hæc in Hispania non permittunt, & ceteri, quibus sapit ueritas, iniquissimum animo ferunt, si alicubi hoc permittatur haud bono exemplo. Ecquid enim ad ueritatem labefactam ualidius, aut insidiarum plenius afferri possit, quam cum ista, quæ mox dicam, proponuntur? Nempe. Etiam si ex Catholica fide, immortalis animus sit, secundum tamen Aristotelem firmissimis rationibus mortalem (inquiunt) defendemus. Aut. Licet Christiana Religio, Platonice ipsi cognouerint esse Demones, nos tamen, secundum Aristotelem (aiunt) non agnoscimus. Et huius generis alia, quæ luxuriantia ingenia pepererunt, excindenda, & in ignem utrique mittenda. Simile uidelicet fuerit dicere. Etsi uera Catholica Religio est, eam tamen, secundum Lutherum, haud agnoscimus. Vel. Licet CHRISTVS Dei filius carnem pro nobis humanam ex immensa illa dignatione pro nobis assumpserit; negamus tamen hoc, secundum Mahometem, aut Iudeos. Quæ dico, quoniam ista non ita pridem summo scandalo edicti & defendi uidimus ab is, qui Catholici dicerentur, nescientes quousque reparat iste serpens, qui plerosque Atheos sic fecit, ut etiamnum auolet ex Europæ gremio pietas ad Gentes, & Insulas, quæ, quoniam pauperes spiritu sunt, euangelizantur.

Nota lector.

C Ceterum quoniam pleraque huiusmodi alia ea in Præfatione scripta sunt, quæ Commentario Francisci Card. Toleti in Physicæ Aristotelis cordatissimè præfixa sunt, ideo optandum est, ut eam quisque perlegat. De D. autem Thoma in Aristotelis Philosophiam, iudicium Hieronymi Velmij Episcopi Argolicensis lib. 2. de doct. & scriptis B. Thomæ.

Matth. 11.

Quibus in rebus disquirendis citra fidei periculum exerceri possint ingenia. Cap. XXII.

Pura in omnibus fermè disciplinis, quæ nondum integrè percepta sint, cum dies ipsa identidem ostendat, satis monemur, ne sistamus gressum in contemplando quasi incomprehensarum rerum non sit multitudo maior, quàm quæ vniquæ possit intelligi. At, ut tuto Philosophari, accitè periculum fidei mens sciendi audacia, in nouarum copia rerum quæat spatium, id uerò tam optandum est, quam quod maxime. Neque autem hoc difficillimum est, si ductum eorum sequamur, qui iam nobis tum antiquitus, tum hoc præsertim seculo uiam strauerunt, quales quidem sunt, quos sequenti capite adijciemus. Verum & alij, quos peperit hæc fecunda eruditio nis etas, quoniam è schola Christiana exierunt, tanto planiorem ueritatis hac in ratione Philosophandi semitam indicarunt, quanto certiori ueritati in hæserunt.

Semper aliquid noui discere possimus.

Ve igitur mittam Theophrastum, Plinium, Athenæum, Aelianum, & alios quorū mentionem ad calcem huius operis referuamus, & eam quidem planiorem Ioannes Fernellius Ambianus, cum ad abstrusas rerum causas contemplandas propenderet, simulque aliquando uerbis paucissimis Hippocratis admonitus esset, quibus in morbis quippiam diuinum, hoc est, abditum esse confirmat existimauit perbreuem sententiam permagno esse momento ponderandam: quippe qua Hippocrates magnam rerum suppellectilem, quam mente gerebat, conluserit. Itaque Fernellius quantum abditarum causarum insit tum naturali Philosophiæ, tum rei Medicæ, conatus est duobus libris agere, quos de abditis rerum causis inscripsit.

Io. Fernellius de abditis rebus causis scripsit.

Franciscus autem Vallesius, cum iuuenis, libros, decem controversiarum medicarum, & Philosophicarum edidisset, quorum tum sequenti Elencho, tum altera nostra Tractatione de medicina libro mentionem fecimus, nouam Philosophandi rationem senex ad pietatem, atque ad solidam ueritatem inijt, quam libro de sacra Philo-

Franciscus Vallesius de Philosophia sacra.

sophia

A Præter Vallesium autem, Iulius Cæsar Scaliger suis exercitationibus, siue in libri de subtilitate Hieronymi Cardani præbet occasionem Philosophandi de rebus naturalibus, vel abditis, vel eætenus minus subtiliter expensis: eo melius, quàm fecerat Cardanus, quòd Methodum Aristotelis insitens minus à scopo aberrauit: quamquam ab aliquibus poterat superfedere, in quibus licentius locutus est de ijs, quæ ad res illas non attinebant. Quam ob rem hæc, & limam, & expurgationem requirunt.

Extabat verò apud nostros liber Leonardi Garzoni, viri de Societate nostra, nondum editus, in quo cum mirabiles vires acutius quàm plerique eatenus alij, magnetis, siue lapidis Herculei, exposuisset, reliquit modum, quo in eiusmodi rebus ingenia sine discrimine possint exacui.

B Sed & vix annus effluxit, cum Romæ edita sunt in lucem Simonis Maioli Aften, Episcopi Vulturariensis liber inscriptus, DIES caniculares, seu colloquia tria, & viginti. Quibus pleraque naturæ admiranda, quæ aut in æthere fiunt, aut in Europa, Asia, atque Africa, quin etiam in ipso orbe nouo, & apud omnes Antipodas sunt, recensentur. Cuius certè libri Materia, Methodus, & elegantia sine ulla affectatione eiusmodi sunt, vt & legenti, ac Philosophanti plura suppediet, quibus sine Fidei periculo, pietatis, & scientiæ lucrum haud mediocriter possit comparari.

Ceterum & in Mathematicis quàm multa sint, quæ quotidie ab ingenijs acrioribus eruuntur, aut intelliguntur, noster inter alios Clavius diuersis operibus ostendit, vt non defutura sit materia (quemadmodum diximus) qua citra omne Fidei, ac Religionis periculum, aut naufragium quisque Philosophetur.

Iulius Cæsar Scaliger, de subtilitate liber quid contineat.

Leonardus Garzonius.

Simon Maiolus.

Christophorus Clavius.

TRACTATIO QVARTA

De eadem Aristotelis Philosophia.

Quænam alia præmonenda sint, cum propius ad exponendum Aristotelem accedatur. Cap. I.

D Am verò ijs generatim propositis, quæ ad Aristotelem, atque ad eius Interpretes attinent, expedit, vt cum propius ad inchoandum, quem vocant, cursum Philosophicum acceditur, ea de Philosophiæ origine, ac dignitate dicantur, quæ ex ijs, quos adscribemus, facile colligi poterunt. Ac de Philosophiæ origine ducta à Chaldeis, & Hebræis scripsere inter alios Iosephus libro primo contra Appionem, Clemens Alexandrinus libro primo Stromatum, Eusebius libro decimo, & vndecimo præparationis Euangelicæ, Theodoretus libro primo Græcarum affectionum. A Chaldeis autem ad Aegyptios sapientiam transfuisse Abrahamum constat, Zoroastre apud Bactrianos imperante, qui Linum, & Orpheum nongentis annis præcessit. Quam item sententiam Theologi Scholastici sequuntur, cum Adamum omni scientia reum naturalium à suo vsque ortu asserunt fuisse præditum, id quod confirmant ex capite Ecclesiastici decimo septimo, & libri Ecclesiastes, capite septimo.

E Ex his constat eos non rectè facere, qui cum Philosophiæ curriculum auspiciantur, solent originem Philosophiæ tribuere Græcis. Auerroes enim eam Aristoteli, alij Lino Thebano, aut Orpheo eius discipulo, vel Musæo Atheniensi tribuerunt, ut quidam apud Laertium putant, & Aetius scripsit in historia Philosophica, quæ falso est ascripta Galeno, id quod Theodoretus libro tertio, quarto, & quinto Græcarum affectionum docet. Quo iacto fundamento, perlegi (si libuerit) poterunt, qui de eiusdem Philosophiæ origine, diuisione, atque vtilitate scripserunt. Boetius de Consolatione Philosophiæ: Seneca libro decimo tertio, epistola octogesima nona de liberalibus artibus; ac libro decimo quarto, epistola nonagesima prima, de Philosophia, quod non sit res beneficiaria. Richardus de Sancto Victore, De Studio sapientiæ. Nicolaus

Scriptores de Philosophia origine. Iosephus, Clemens Alex. Eusebius, Theodoretus, Auerroes lib. 2. ad 123. Bonan. ibid. ar. 1. q. 1. et. 2. S. Thom. 1. 2. p. 9. q. 94. Hugo. de S. Vul. lib. 1. de sac. p. 6. et. 12.

Origo Philosophia ad Græcos non est referenda. Auerroes p. 9. q. 94. de Calo 116. 68. Aetius in his. Philosophia. Boetius. Seneca. Richard. de S. Vi. Victor. Nic. de Cusa.

laus

To. Franciscus laurus de Cula de Sapientia Idiotæ. Ioannes Franciscus Picus, de studio Diuina, & Adrianus Card. Hier. Paduanus. Petrus Lagnierius, & reliqui à sancta Sede Apostolica approbati, vel ea approbante, expurgati.

Franciscus Petrarca. Cælius Rhodiginus. Petrus Lagnierius.

Interpretum aliquot Elenchus, qui vel in vniuersam Aristotelis Philosophiam, vel in plures illius partes scripserunt. Cap. II.

ETI verò noti sunt interpretes Aristotelis, veteres præsertim, ac recentiores ij, quorum celebrius est nomen, ac de quibus mentio superioribus capitibus est facta, adhuc tamen in gratiam studiosorum Adolescentum series, & cautiones aliæ sunt huc adscribendæ eorum, quibus aut emendis, aut legendis iactura non fiat pecuniæ, ac temporis.

Ac imprimis constat in vniuersam penè, aut certè in primarias Philosophiæ partes aliquos scripisse, vel paraphrases, vt Themistium, vel Epitomes, vt Iauellum, vel Commentaria, vt Auerroem, S. Thomam, Albertum Magnum; Vel (vt vocant) Curriculum, vt Louanienfes. Sed quoniam hi omnes posteris viam ad Philosophandum munierunt, factum est, vt & aliqui è nostris, præter eximios alios Philosophos accesserint Aristotelici curricula commentaria conficere, ita vt cum solida doctrina, meliorumque interpretum sententijs, breuitas, elegantia, & proprietates coniungerentur.

Id verò efficeret, ne se quisque vel conquirendis, vel describendis tot varijs opinionibus obrueret, atque conficeret, licet consulo etiam quædam omnia in eodem curriculum sint, in quibus exercendi ingenia liberior pateat campus.

Ceterum Franciscus Piccolomineus Senensis, & primarius in Academia Patavina professor, Tomos aliquot in vniuersam Philosophiæ partes nouissimè Venetijs emisit. At & antea Iacobus Mazonius cum de triplici hominum vita Actiua, contemplatua, Religiosa, egisset questionibus quinque mille centum, & nonaginta septem, Methodum, ac sedes omnium, disciplinarum commodas indicauit, ac Cæsennæ edidit. At quod conatus est satagere, vt Platonem, Aristotelem, Græcosque & Arabes, ac Latinos Interpretes conciliaret, irritum fuit. Quod quidem ætate iam ingruessente, maturiore videlicet disquisitione agnouit. Et nos (inquit) etiam in nostro ætatis flore, calore quodam iuuenili audaciores, ac par esset, in nostris thesibus vrinusque Philosophi (nempe Platonis, & Aristotelis) concordiam disputandam proposuimus: sed nunc cum ille calor defuerit, quam cupereimus siluisse. Hæc ipse libro in Platonis, & Aristotelis Philosophiæ Præludia, siue de comparatione Platonis, & Aristotelis, qui liber prodijt in lucem Venetijs 1597. Porro Andreas Cæsalpinus Aretinus, Questiones Peripateticas acutiores protulit, quibus secundo editis apud Venetos vir perspicax difficiliora in Metaphysica, naturali Philosophia, & Logica explicat.

Sed & postremo, quæ duobus Tomis Petrus Fonseca complexus est, quibus Metaphysica diligentissimè expendit, fontes omnium penè Questionum, ac Solutionum, (vt diximus) quæ ad Philosophiam attinent, aperuit, cum antea plerique alij libros de Philosophicis questionibus scripssent, quorum subinde mentio suis habebitur locis.

Præmonitio, & cautio ante Dialecticam, ac Logicam explanationem. Cap. III.

VERUM ad Dialecticam, siue Logicam quod attinet, cum aliqui acutius, quam decebat eleuare Aristotelis scripta de Prædicamentis, Interpretatione, Prioribus, Posterioribus, Topicis, Elenchis conati sint, nimirum Laurentius Valla, Marius Nizolius, Io. Ludouicus Viues, Petrus Ramus, & alij huiusmodi, laude dignum, vti & fructuosum fuerit, si breuiter, atque perspicue pro adolescentum capiti, illorum argumenta, vbi adhuc habentur in pretio, breuissimè resellantur. Proderit

A derit enim id etiam ad excitanda ingenia, & tanquam e collisione lapidum ad aliquas in eorum mentibus scintillas veri excutiendas. Et quidem Iacobus Carpenterius, Petri Rami Commentaria retudit. Laurentij autem Valg, & Marij Nyzolij, M. Antonius Maioragius. Tifefius verò cum suis affectis iam decoxit. At Ludovicus Viui nescio quis responderit. Ac tamen is Aristotelem magnificat, sed quæ de vniuersa eius Logica scripsit, plerisque sugillat in locis asserens, non obscura modò, atque aliquando prolixa, verum etiam inepta esse ad vsum. Quod sane prostrum, ut minime dicendum erat, ita refutatum est ab ijs, qui magna cum laude Aristotelem interpretati, secus quàm Viues, locuti sunt, nos verò pauca hæc pro tyronibus.

B Argumentationis perfectæ quandam Ideam exprimere Aristoteles voluit, quod sane consecutus est, dum partes eius (scilicet propositiones) distinguit, designatque, quot & quales sint, dum multiplices eius figuras, & formas quasi depingit, dum vtilēs ab inutilibus modos fecerit, dum & figurarum, & modorum varietatem expendens, quæ figura, quæue modus ad euidentem conclusionem maximè sit aptus diiudicat, eodemque qua via ad hunc vnum, qui præstat, tum modum tum figuram quicumque alius reduci possit, obscura sanè, sed peracuta præceptione præmonstrat. Atque ex hac parte iudicandi rationem, qui doctrinam hanc imbiberit, sine dubio consequetur. Inueniendi verò modum plusquam faciliem ille agnosceret, qui in rerum cognitione uersatus fuisset. Qui enim rerum causas, & naturas omnino ignoret, is sanè difficile præcepta inueniendi intelliget. Quis enim antecedentia, aut consequentia, aut repugnantia, sine aliqua earum rerum, de quibus illa dicuntur, intelligat?

C Porro prædicamentorum numerum (si tamen Aristotelis sit) tanquam vulgarem, & communem Philosophorum consensu receptum proposuit, & exposuit. Iam verò in Logica eo consilio puto inserta fuisse, ut Logica studiosus disceret ex hac rudi entium distinctione multiplices posse de rebus formari primos conceptus, unamque & eandem rem ratione, & definitione diuersarum conceptionum obiectum esse posse; quod maximè Logico, & ei, qui artis Logicæ præceptis uti vult, est pernecessarium. Inferuient igitur tandem ad definitiones, & ad alia sciendi instrumenta consequenda.

D Neque uerò quod secundo obieciat Viues, versatur Logica in tradendis præceptis uocalis, sed mentalis orationis: quod si nomina extarent & voces, quæ pro mentalibus terminis supponerent, non esset, cur de nomine, & verbo mentionem faceret Aristoteles: hæc uerò cum tendant ad dirigēdas operationes intellectus, multum differunt ab ijs præceptionibus, quas ad congruè formandam orationem Grammatici tradunt.

E Quod autem ad propositiones, siue enunciationes modales attinet, has Aristoteles penes modos rerum distinxit. Entium enim quedam necessaria, quedam contingentia, quedam impossibilia sunt: orationes autem tam mentis, quàm oris ex naturis rerum maximè distinguuntur, præterquam quod Theologia denique monstrauit, ubi de futuris contingentibus agit, quanto usui iam modales sint.

Libros autem Priorum non immeritò resolutorios dixeris, quòd in his materiam, circa quam uersatur syllogismus, in minutissimas partes resoluat. At quis neget eas in usum aliquando uenire posse? & quidem facilius erit illarum præceptionum usus ei, qui perfectà earum tractationem intellexerit, quam qui rudem tantum acceperit.

F At Posteriorum libri demonstrationis naturam explanant, quæ scientiæ mater est. Quæ igitur minus apta uidebuntur prima fronte in illis, qualia sunt, Quæ de errore, de ignorantia, de opinione agunt, hæc commodè tractata magnè æstimabuntur ab eo, qui ipsum demonstrationis scopum (scientiam scilicet, quæ finis est eiusdem) ex eorū cognitione non exiguum lucem haurire consideret. Pertinet autem demonstratio, hoc est demonstrandi ars, ad Dialecticum, non quidem ut cū, qui de rebus ex probabilibus differit, sed qui de differendi, ac sciendi modo ex necessarijs differit. Hæc uerò ingenij nostri imbecillitati sese non accommodant, sed scientiæ ipsi, ut fini medium, uiam sternunt. Scientia uerò naturas rerum conatur exprimere. Quam obrem licet hæc demonstrandi artem, & usum numquam, uel rarò propter abstrusam rerum cognitionē usurpare possemus, certè intelligimus posse inde opinionem à certà scientia discernere.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

F re;

re, nec mordicus aut firmius ei, quam opus sit, adherere; quo autem propius ad hanc de monstrandi regulam aliquis accesserit, eò se perfectius, certiusque rem nouisse sentiet.

Topica Aristotelis laudantur.

Libri Elenchorum peritiles.

Quomodo Logica Aristotelis docenda.

Iam tantum abest, ut Topica Aristotelis spernenda sint, ut magno discentium damno à plerisque professoribus omittantur. Quandoquidem ex ijs libris, quos reliquit Aristoteles, nullus ferme est absolutior. Nam et si, quæ de Analyticis scripsit, ut præstantiora, subtilius tractauit, quoniam tamen paucissima demonstrationes confici possunt, ideo Topicorum libri essent ueluti diligentijs, quos & non sine causa edidit Aristoteles scirens, eos ad usum frequentissimè posse adhiberi. Elenchorum autem duo libri ipsi sese tuentur, cum captiosas ratiocinationes produunt, quales & hæ ipse sunt, quæ illis obijciebantur.

His positis, cautiones hæ sunt addende. Primò in Logica expedire, ne in Prolegomenis aliud disputeretur, quam num sit scientia, & de quo agat subiecto; mox pauca de secundis intentionibus. Plena uerò de uniuersalibus disputatio differatur in Metaphysicam; quandoquidem sit satis hic tradere mediocrem eorum notitiam, idque ferè sub interrogandi, dubitandique charactere. De Predicamentis item faciliora quædam, quæ ferè ab Aristotele tanguntur, cetera suo tempore, & locis, hoc est cum Meta physica exponantur: liber secundus Perihermenias, & ambo Priorum libri præter octo, uel nouem prima capita primi libri compendio percurrantur: ac tamen propriæ illis quæstiones explicentur: breuissimè uerò ea, quæ est de contingentibus, necin ea tunc quidquam agatur de libero arbitrio, quæ tractatio huc non pertinet.

In finem Analyticorum plenior institui poterit tractatio de scientia, in eamque maxima ex parte coniungenda erunt prolegomena Physicæ, ut scientiarum diuisiones: abstractiones: Speculatiuum, Practicum: Subalternatio. Id etiam, An scientiæ subalternentur Metaphysicæ. Diuersus quoque modus procedendi in Physicis, & Mathematicis, de quo Aristoteles in secundo libro Physicorum. Ex Topicis, & Elenchis loci, & fallaciæ discuntur, si qua uerò summa anni initio tractetur, ea tractatio sit ad captum Tyronum, cuius breuissima tantum scholiola scribant, ut incipiât assuescere.

Cum autem in Logicis præcipuum teneat locum Ratiocinatio, quæ à ratione manat, meminerint sepe adolescentes, quid sit ratio, atque unde accepta, petendaue sit: ne uel delicti putent eam ingenij dumtaxat exercitatione, sed continenter per orationes à Deo, ut S. Thomas faciebat, comparari.

Catalogus Primus Scriptorum, qui in libros aliquos Logicos, & in Porphyrij Isagogem scripserunt. Cap. IIII.

Albericus Trium curialis Gallus, qui denique Catholice diem obiit, hæreses detestat, & magni uir ingenij. Academia Veneta in libris Topicis.

Aegidius Romanus in lib. Prioris, & Posterioris.

Albertus de Saxonia in lib. Logicæ.

Albertus Magnus in omnes libros Logicos.

Alexander in lib. prioris, posteriores, Topicos, & Elenchos.

Alphonso Barocii Ferrariensis in lib. Perihermenias.

Ammonius in predicab. prædicam. & Perichermenias.

Angelus Senensis in Logicam Aristotelis.

Angelus Thius in Logicam, & prædicab.

Antoniij Andreæ in artem ueterem cum quæ in lib. Boetij de diuisionibus.

Antonij Demochares in lib. Topicos.

Apollinaris in lib. I. Posterior.

Auerroes in omnes libros Logicos. Expositio media in lib. Posterior. Epitome Logicæ, Variæ quædam.

Augustinus Niphus in omnes lib. Logicos Aristotelis.

Bartholomæi Spinolæ in Perihermenias & lib. Posterioris.

Benedictus Maioricensis Benedictinus in prædicabilia Porphyrij, & quæstiones uniuersales in Logicam, extant. M.S. Romæ.

Bernardinus Petrellæ Commentaria in lib. Posteriorum.

Eiusdem de potissima demonstratione.

Bernardinus Tomitani in lib. Elenchos.

Boetius in Porphyrium à Victorino translatus, & in eundem à Latinum factum, in lib. perihermenias.

Commentaria maiora, & minora. Introductio ad Syllogismos Categoricos, de Syllogismo Categorico, & Hypothesis, de diuisione, de

finitione, & differentiis Topicis.

Buridanus in artem ueterem.

Burlæus in predicab. & prædicamenta.

F. Carolus Lanza in Porphyrium.

Collegij Conimbricensis Commentaria in Logicam Aristotelis.

Daniel Barbarus in Porphyrium.

Dexippus in predicamenta.

Doctores Louanenses in Logicam Aristotelis Prioris Topic.

Doctores

Doctores Patentes Logice, Aristot. 1021. 1001.
 F. Dominici à Soto in Porphyrii prædicamenta, & posteriora.
 Dominici de Flandria q. in lib. Posteriorum.
 Super doctrina D. Thomæ & in opusculum de fallacijs.
 Eusebii Episcopi Nicæni in librum 2. Posteriorum.
 Fabij Gicentij in Porphyrium, in Prædicamenta in lib.
 Sex principiorum, Perihermenias Priora, & Posteriora.
 Francisci Mayronis in prædicab. & Prædic.
 Francisci Toleti in Porph. in Prædicam. in Perierm. & in lib. Posteriorum.
 Franciscus Ferraricus in lib. Posteriorum.
 Gaspar Villapandensis in Logicam.
 Gratia Dei in artem Veterem, idest in Porph. prædic. & Periherm.
 Guilielmi Ocam in artem Veterem.
 Heronymi Balduni in lib. Periherm. & Posterior. Comctaria, & alia opuscula, seu quæ sita Logica. De medio Demonstrationis, de regressu, de propositione necessaria, de demonstratione. Ad definitio sit nobilior Demonstratione.
 Hieronymi Gauaterij commentaria in Porphyrium.
 Honoratus de Robertis in Prædicabilia, & Prædicamenta.
 Jacobi Fabri Stapulensis in omnes lib. Logicos Paraphræses.
 Jacobi Zabarella, in lib. Posteriorum, & in alios Tabellæ Methodis, de ordine doctrinæ, prolegom. in Logic. & Apologia.
 In omniq. auctoris expositiones compendiarie in lib. 2. Posteriorum.
 Ioan. Baptista Rubci, in Porphy. prædic. Periherm. Post. & Introductio in Logicam.
 Ioan. Dues Scoti in vniuersam Logicam qq. annexa dissimile.
 Ioan. de Magistris in vniuersam Logicam.
 Ioan. Francisci Buranæ in lib. Priores à se tractatos, cum adnotationibus Io. Baptiste Bagelini.
 Ioan. Grammaticus in lib. Priores & poster. Posteriorum.
 Leon. Gerionides in Porph. prædicam. & Perier. Linconensis in lib. poster.
 Magentius in lib. Periherm. & lib. Priorum.
 Machij quæstiones in lib. Priorum.
 Michael Fellius in lib. Perihermenias.
 Pauli Veneti Commentaria in lib. Posteriorum.
 Petri Tartareti in summas Petri Hispani, & quæ sit, in omnes lib. Logicos.
 Philippus Zaffius in posteriora.
 Philippi Canai à Fraxinis Viri nobilissimi, & varijs muneribus, ac Legationibus p. Gallie Rege Christianissimo perfuncti, Commentarius Gallica, & elegati lingua in vniuersam Aristotelis Organum, Quo quidem labore perutili vltus est in primis in seipso, ut Intellectus sui operationes dirigeret in discernendo verum. Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

à falso. Qui enim adoleſcen tulus specie pietatis deceptus ab Hereticis in Galuinianas fraudes inciderat, mox grandiori ætate, ac legum, quæ aliarum disciplinarum doctrina, & quidem abstrusa, imbutus, suæ salutem Animam continenter cupiebat, cum orando Deo attentius sese adicere, Philosophiæ inter medios Hereticos (sed sub viro doctissimo, quiq; deniq; Catholicè diem obijt) operam dedit, quæ factum est, ut Catholicorum dogmata securius, cû ijs, quæ Hæretici effutiunt, contulerit, ac denique magna cum laude ad Ecclesiæ Catholicæ gremium, summo cum Hæreticorum dolore, reuersus sit. Quæ huc inferere voluit, ut Operis siue Commentarij, quod in Organum Aristotelis ab eo scriptum dixi, fructum libentius percipiant etiam iij, qui adhuc laqueis Hæreticorum incensæ iræ, & Verbiq; Diuini Vim, & claritatem, Deo aspirante, sine ambiguis, & sophismatibus, quibus vel ipse Satanas vltus est cum ipso Christo Domino, dilucidè inspiciant. Certè dignum est opus, quod paucissimis verbis in præfatione mutatis vt in varijs linguis mutetur facilem viam studiosis ea complanaturus, methodo.

Philoponus in libros Priorum & Posteriorum. Porphyrii libellus in Prædicamenta.
 Stephani Carusij Catena aurea in totam Logicam cum expositione.
 Simplicij in Prædicamenta.
 Eiusdem parua Logica, de terminis, suppositionibus, &c.
 Themistij paraphrases in Posteriora.
 Thomas à vico Caietanus in Porph. & Prædic. & Posterior.

Thomæ Suetonia Angli in Prædicamenta.
 Vincentij Iustiniani in vniuersam Logicam Commentaria.

Catalogus secundus Auctorum qui de rebus ad Logicam pertinentibus aliquid scripserunt. Cap. V.

A Emylij Acerbi quæ sit, in Logicam lib. 4.
 Alexandri Pomelij methodus Syllogistica.

Algazelis Logica.
 Angelij Hidruntini qq. Logice.

Antonij Bernardi Mirand. Institutio in vniuersam Logicam, & Apologia.

Antonij Cornel. Rosarium de parvis Logicalibus.

Arabum quorundam varieg. Epistolæ ad Logicam pertinentes, quæ habentur apud Aucer. in lib. Logics.

Africanij Perlij Logicarum exercitationum.
 Avicennæ Logica.

Avdomari Talei Dialectica.
 D. Augustini Categoricæ, siue Prædicamenta.

Augustini Hunnæ de Dialectica, seu generalia Logice præcepta.

F. Aurelij à Linario de Logica Tractatus.

F 2 Bar.

- Bartholomęi Manceni de Logica Tractatus.
 Bartholomęus Viotus de Demonstratione.
 Benedicți Victorij De sensu composito, & diuiso, collectanea in suppositiones Pauli Veneti.
 Bernardini Carmelitę opusculum de sensu composito.
 Bernardini Manceni Tractatus de Logica.
 Bernardini Petrelę Tractatus de posuilla demonstratione, & p. Logica.
 Bonromeus Balacomacrius in Logicę.
 Chrysostomi Iauelli Commentaria in Logicę suę Logicę Compendium Tractatibus duobus comprehensum.
 Claudij Alberij Organum, duobus Tomis.
 Claudij Betti Motinensis institutio de recta discurrendi ratione.
 Constantij à Sarnano Card. de secundis intentionibus secundum doctrinam Scoti, tractatio.
 Curus Conimbricensis Societatis IESV. Dominici à Soto Summula Logicę.
 Flaminiј Nobiliј quest. Logicę.
 Fracanzani de sensu composito, & diuiso.
 Francisci Beati Discursus in prædicamentis.
 Francisci Storellę Logica.
 Francisci Terilli de Methodo Scientiarum.
 Francisci Tietelmani de consideratione Dialecticę lib. 6.
 Francisci Toleti Introductionis in Logicam Aristot. lib. 5. cum præludijs, & Tabulis Ludouici Carbonis.
 Fracisci Pratenis de Ente rationis, & terminis Logicalibus.
 Federici Beurheufij M.T. Ciceronis Dialecticę lib. 2.
 Gabrielis à Guillart Tractatus de terminis.
 Georgij Henrichij Institutionum Dialecticarum lib. 7.
 M. Georgij Salzheuberi Logica contra Ramolophilas.
 Georgij Vallę Placentini de expedita ratione argumentandi.
 Georgius Bruxellenis in Logicam.
 Georgij Trapzuntij Dialectica.
 Gulielmi Adolphij Triumphus Logices P. Ratum.
 Gulielmi Lapidauri Methodus Dialectica Aristotelis.
 Gulielmi Ocamii summa totius Logicę.
 Henferici opusculum de sensu composito.
 F. Hieronymi Sauonariorę Logica.
 Iacobi Jacobellij Romani aduersus Mirandulum de prædicamentis Arist.
 Ioachimii Perionij Dialectica lib. 3.
 Ioannis Anglici q. in Logicam.
 Ioan. Antonij Deslini Dialectica.
 Ioan. Antonij Scoti de posuilla demonstratione, q. vnica.
 Ioan. Arborei in Logicam varia.
 Ioan. Bernardini Longi in Prolog. Auerrois in lib. poster.
 Ioan. Cesariј Dialectica.
 Ioan. Iacobi Pausij in Prolog. Auerrois in Posteriorum.
 Ioan. Ludouici Cartariј Quæstiones sue de primis principijs in Vniuersam Logicam.
 Ioan. Nicolai Rogerij disputatio de medio demonstrationis & Apologia.
 Ioan. Sanderi Angli Institutionum Dialecticarum lib. 4.
 F. Ioan. Vallonis lectura in formalitates Scoti, cum alijs tractatibus.
 Iodoci Clictouci Introductio in terminos Logicos.
 Irenej Brasciuoli de primis, & secundis intentionibus.
 Iulij Feltrij Dilucidarium Logicę.
 Laurentij Vallę Dialecticę lib. 3.
 Ludouici Carbonis Introductio in Logicam lib. 6. eiusdem additamenta in Toletum.
 Marci Meliorati à Laureto præfationes in Logicam.
 Martiani Capellę Dialectica.
 Matthei Domienis totius Logicę Compendium.
 Melchioris Zoppij sermones analyticę, & alia opera.
 Nicephori Philosophi insignis Logica.
 Nicolai Masse de Logica lib. 7. Italicę.
 Opus quod liber Hagiogicus inscribitur Introductorius ad doctrinam Scoti, & Arist. Tractatus 7. in singulos libros Logicos.
 Pamphili de Monte de mixta generatione Syllogismi quęstionculę.
 Panetius in Prologum Magnum Auerrois.
 Pauli Veneti Logica cum expositione Mengi.
 Petri Cateng in locos Mathematicos posteriorum.
 Petri Fonseca Dialecticarum Institutionum lib. 6.
 Petri Hispani Tractatus quinque Summularum cum expositione Veronij, & Ferdinandi Enzinas.
 M. Petri Mantuani Logica.
 Petrus de Alyaco de Terminis.
 Philippi Caneii à Fraxinis Viri nobilissimi Galli in Vniuersum Aristotelis Organum Gallicę.
 Quo quidem labore perituli vius est inprimis in seipso, vt Intellectus sui operationes dirigeret in discernendo verum à falso. Qui enim adolescens in Caluinianam hæresim inciderat, mox grandior factus, & legum, atq; aliarum Disciplinarum doctrina imbutus cū peret suę salutem animę, cum inter medios Hæreticos philosophia se addidisset, simulq; Catholicorum dogmata cum ijs, quę Hæretici effutunt, contulisset, redijt magna cum laude ad Ecclesię Catholicę gremium, opus quę illud satis ingens in Aristotelis Organū, dignum, quod in alijs linguis uertatur, posteris reliquit.
 Remigij Florentini de medi termino.
 Remigius Melioratus de propositione de inesse & de medio Demonstr.
 F. Roberti Kamul Angli q. logicalis.

Rodolphi

A Rodolphi Agricola Dialecticæ lib. 3.

Rodolphi Goclerij Problematum Logicorum lib.

M. Santij Tarranta de Miranda Progymnasmata

Logica.

Scandianensis Dialecticæ Italicæ.

Simonis Minifienij primæ operationis Intellectus

libellus, in quo breuiter declarat Prædicabiles & prædicamenta.

Syluestride Pierio Eodemontani Introductio in

Logicam.

Eiusdem Apologia de secundis intentionibus.

Theodorici de Vlimbergo Origo Prædicabilium.

D. Thomæ opuscula varia ad Logicam pertinentia.

B

Præmissio, & cantio ante Elenchum Interpretum rerum

Naturalium, & Physicæ. in Cap. I. & II.

Nequam ad Elenchum Interpretum Physices accedam, pauca præmonenda

sunt. Vidimus enim apud duo genera hominum, cum ab eorum Magistris

in hæc studia inducerentur, sic in Prolegomenis agi, vt alij inter Deum, &

naturam nihil interesse docerent atque eodem tempore libellos obruderent, qui spe

cie pietatis fucati, timentes ab interiore, ac solida causarum contemplatione auerter-

bant: Alij verò dum, unâ cum Plinio, & eiusmodi reliquis pergerent Mundum ita

vocare vniuersum; vt videlicet ipso nihil præstantius, maius, melius esset, efficere, ut

plerique ex Philosophiæ studijs felicitatem in eo constituerent, quem neque ortum

fuisse neque interitum, sese demonstraturos pollicebantur. Prioris generis, Hæreti-

ci quidâ adhuc sunt: reliqui neq. Hæretici, neq. Catholici, sed potius ad Atheismum ver-

gentes. Ad illos autem priores iuuandos quando à propinquis Hæreticis sepe prohi-

bentur, quin ad Catholicorum Academies uepian, pertinent, quæ de principijs re-

rum naturalium intrinsicis initio aliquatenus essent docendi: Ad hos verò alios re-

uocandos in rectam semitam spectant, quæ de Mundi exordio, deque ijs, quæ uel sub a-

spectum cadunt, & sunt temporaria; uel non uidentur, & sunt æterna, nonnihil præ-

fandum esset. His enim obicibus subnotis ingenia firmitus in Philosophia decurre-

rent. Ac etsi aliquid generatim hac de re attigimus supra, præstat tamen idem paul-

lò planius hic, quasi in ipso naturalis notitiæ uestibulo pro capto adolescentum adte-

xere; ut cum tractare interpretes ceperint, à recto faciliè non abducantur.

D

Fateamur igitur & nos peccati multum ab ijs, qui in profana Philosophia, quam

uicæ Magistram faciunt, nusquam serè Dei nomen proponunt, aut celebrant. Quod-

que apud quosdam, & adeo in publicis aliquibus scholis iaceat ueluti sepulta Dei

memoria, siue cum de ratione, qua rerum paratur cognitio; siue cum de naturalibus

aut de moralibus agant: qui dum plus nimio hærent in natura requirenda, in materia,

in forma, in causis naturalibus, & fortuitis, Dei uix ulquam mentionem faciunt. Et

quidem negandum non est, quin, quæ de natura tanquam principio motus rerum na-

turalium tradidit Aristoteles, ea sapienter sint dicta.

Veruntamen hæc si Christiani Philosophi tanto aucti lumine fidei, secundum ue-

ram Philosophiam uelint illustrare, patet illis campus, unde studium uberrimum cap-

pian. Differunt enim natura illa quæ in Physicis queritur, & Auctor, atque princi-

pium naturæ. Quippe & queritur, quæ internum principium sit ijs in rebus, quas

mouentur.

Quo principia naturalia à non naturalibus distinguuntur. Quò ob rem licet Deus,

ac reliquæ mentes à materia separate, principia sint interna suarum actionum intel-

lectus, & uoluntatis: naturæ tamen haud dicuntur: eæ enim Physicæ operationes non

sunt, nec per eas substantiæ illæ uocantur naturales.

Deus autem generalis quidem causa omnium est, sed extrema hæc rebus, quæ mo-

uentur, nec tanquam pars intima earum essentiam constituit, quamquam alio quod-

dam sensu dicatur Deus per essentiam suam esse in singulis quatenus immensitate sua

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

F 3 replet

tia, opus 30. de Demonstrat. 39. de Fallacijs

40. de Modalibus 41. de natura Accidentis

42. de natura Generis 47. de natura Syllogi-

smi 48. Summa totius Logice 50. de Inten-

tione et medijs 55. & 56. de Vniuersalibus, in

Tisberus de sensu composito, & diuiso in quæ-

Alexander Semoneta Bernardinus Petrus

de Landucijs, Paulus Pergulensis, & Baptista

de Fabiano.

M. Tullij Topica cum Commentarijs Boetij

Georgij Vallæ, Ioan. Viforij, Bartholomæi La-

tonij, Vincentij à Quintiano Beixiensis Frag-

menta uarijsq. locis in modum alij.

Duo genera

Magistrorum

magister in

Philosophia

naturalis

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

magister

replet omnia, conseruat, datque, vt operentur. Quæ veritas fecit, vt ipse Aristoteles A hæc duo affirmauerit, vel saltem alterum (licet obicure) coactus sit volens nolens asserere; primum In rebus naturalibus naturam esse communem, quæ in omnibus internum principium sit, siue ea sit de singularum essentia, vel tanquam subiectum, vel tanquam forma constituens subiectum, siue qualitas aliqua per omnes diffusa, ita proprium habens subiectum, numero saltem distinctum à subiectis aliarum. Alterum vero, præesse necessitati, ac præsidere cunctis rebus, siue naturalibus, siue supernaturalibus Deum, qui omnia ratione gubernet, eaque in suum finem adducat. Ea uero non solum Aristotelis, verum etiam Platonis, ac Stoicorum necessaria ratio fuit. Quidquid mouetur, ab alio mouetur, cumque idem nequeat simul esse actus, & potentia, ne esse autem sit unum esse primum mobile (in causis enim subordinatis inferior agere non potest, nisi agat superior) si in infinitum progrediamur, nec uero vlla prima sit B causa, nihil vnquam fieret. Atqui cum res omnes natura constantes ob finem operentur, quem quidem, quoniam intelligentia carent, non cognoscunt, cumque finis non moueat agens ad operandum, nisi ab eo cognoscat, atque appetatur, necessarium plerique omnes intellexerunt debere esse Naturæ potius Auctorem, qui finem cognosceret, atque in hunc res singulas dirigeret, in quem isdem indidisset naturæ appetitum. Sic ergo eximij Philosophi coacti sunt fateri *opus nature, opus intelligentiæ*.

Duo ab Aristoteli affirmata notanda.

Ratio Arist. Platonis & Stoicorum.

Hæc tamen etiam B. Thomas melius & plenius.

Opus naturæ esse opus intelligentiæ.

Natura naturans. Natura naturata.

Varie significationes huius uocis nature.

Natura etiam corrupta, & deprauata præpositio ad mala dicitur. Satanæ autem in nomine nature perueniendo.

De Mundo contra Plinium.

Naturam proinde aliquam esse naturalem, hoc est effectricem, & directricem aliterius nature, quam naturatam, hoc est effectam, & directam appellarunt intellectum nempe Diuinum, qui cum infinita sit uirtutis materia non eget, sed de nouo cuncta producit. Reliqui uero Intellectus, siue humanus, siue Angelicus cum nihil possint in rebus producere, sed materiam solum productam quadatenus, hoc est, per localem motum disponere, ac uersare, iccirco humanus quidem per habitum artis, atque prudentiæ, perque manuum instrumentum, quibus ea procurat, quæ ad uitæ necessitatē, & commodum attinent, dicitur esse principium artificiorum, sicut intellectus Angelicus suam, & Vniuersi perfectionem querens, dicitur esse principium celestis motus. Sanè uero etiam naturæ nomine Dei opera notari nemo negauerit, qui fidei luminis non ualedixerit. Vim item cuiusque rei, & facultatem propriam: quam cum singulis rebus attribuerit, eas, & inuicem discreuit, & quodam ueluti priuilegio ornauit, ac beneficio, ut ubique diues illa, & omnipotens sapientia, qua res omnes fieri, vel secundum, aliam porro fatendum est notionem esse naturæ, qua res omnes fieri, vel secundum, vel præter naturam dicimus; Ver, Aestatem, Autumnum, Hyemem, secundum naturam quidem, cum suam temperiem obtinent: At præter naturam, cum non maturent fruges, cum calor nimis remittit, cum uel extraordinaria Hyemis constitutio est, aut aliquid eiusmodi. Accedunt miracula, resque insolitæ, cum quæ rerum statum, atque ordinem Deus constituit, eum interdum uel suspendit, vel mutat propter hominum scelera.

Veruntamen & ab his omnibus diuersa alia Naturæ notatio est, quæ declaranda sit, saltem cum Ethica tractanda fuerint. Naturam enim dicimus, qua mala, & uitia significantur, quæ ipsum Dei opus occuparunt. Est enim ista natura uiciata, & improba, quæ uelo Naturæ ueræ, ac bonæ sese cupit regere, quo facilius fallens parum cautis imponat. Id enim Satanas ut efficeret, malis suis idem naturæ uocabulum indidit, quod celestibus bonis, Deoque ipsi tributum uiderat. Distinguenda igitur est uera & bona, ab improba natura, quæ quoniam uitiolositatem, atque corruptelam designat, breuissimè dicendum est, qua labe fuimus aspersi, cum à Deo defecimus, quibus bonis exicidimus: quibus obnoxij miseris, quamuis immensa Dei misericordia factum sit; ut primorum bonorum reliquias, & vestigia retinerentur, nostræ admoneremur originis, ac sciremus in tot malis ad Deum esse confugiendum per fidem in Christum Dominum, perque opera Christiano homine digna. Hæc uero corruptæ naturæ uox cum Philosophis haud innotuerit, factum est, ut in Ethicis de hominis uoluntate, libertate, ac uirtutibus, aut non rectè, aut non plenè disseruerint.

Iam quod ad Mundum attinet, quo omnia comprehendit quidam cum Plinio, alij uero fuisse, ac fore cõtendunt æternū, hæc pauca quæ mox dicemus satis erūt initio. Quæ quidem

A quidem postea rationibus validis ipso in contextu Aristotelis suis locis solent à doctis, & probis Philosophis comprobantur.

Primo, aliqua esse, quæ quanto remotiora sunt à sensibus, tanto adsunt diuiniora; ac proinde maiora: ea verò suprà celos esse ne à Philosophis quidem fuisse negatum: atque ut ij ignorassent, Diuinum tamè extare testimoniū, quo certius nihil esse queat.

Deinde aliquid esse, quod magnitudinæ hunc superet aspectabile Mundum, ex ipsa Geometria colligi; Hæc enim figuris, & magnitudinibus nullum terminum, aut finem certum præscribit, ut globum possimus, aut circulum celo extimo maiorem comprehendere. Quod ut sit, neque nos Physicorum impedire possunt rationes, ac ne ipsa quidem celi extimi superficies, quæ locus omnium dicitur. Quod quidem ab ijs monstratum fuisse, qui nobis syderum magnitudines, & interualla descripserunt, res ipsa loquitur. Longius enim celo profectos eos fuisse, & magnitudines celo ampliores comprehendisse, negare non possumus: cum celi molè quamuis vastam ad suam rationem reuocauerint, ac singulas eius partes, ut quæque oriatur, & occidat annotarunt.

B Præterea ex vna Chronologia deduci originem Mundi; cum, quos Plinius recenset, rerum necessariarum ad vitæ usum fuisse inuentores, eorum nemo uixerit ante quatuor mille annos: cum verò alibi dicat, diligentiam suam in scribendis omnibus rebus à Priscis fuisse adhibitam, mirum est, historiam nullam antiquiorem reperiri, quam quæ in Diuino Codice hoc est in Biblijs extat; quæ tamen creationem Mundi discrete testatur.

Atqui, quòd Seneca dixit, ut non semel ortum, sic neque semel interijisse Mundum, falsum est. De varijs ille causis Diluuii differit, è quibus, ut aliqua non sunt improbandæ, certè aliæ probari nulla ratione possunt. Et diluuium enim ex solis causis naturalibus efficit, & quidem necessaria quadam, & immutabili lege Naturæ, à qua certum Diluuium tempus fixum sit, quod ubi uenerit, necesse sit fieri Diluuium, hoc uerū non est. At præterea non modo futurum aliquando Diluuium, sed ante hæc sæpius esse factum, ut sæpius post hæc futurum. Suorum enim (inquit Pererius) Stoicorum disciplinam secutus opinatur Mundum sæpenumero oriri, & interire, longissimis tamen temporum interuallis, & interim quidem æternis uicibus, uel incendio, uel Diluuiio. Sed hoc non tantum Diuinæ Scripturæ contrarium est neganti plus uno Diluuiio aut fuisse, aut futurum umquam, uerum etiam duorum Philosophiæ principum, Platonis, & Aristotelis doctrinæ, ac decretis planè aduersatur. Illud denique falsum est ab eodem Seneca, eo ipso loco proditum, diluuium omnia animalia, omnesque homines penitus deleris; eademque renascente Mundo per solas causas naturales regenerari. Non enim fert Natura, ut perfecta animalia, præsertim autem homines, alia ratione, quam ex causis efficientibus eiusdem speciei, suisque similibus parentibus naturaliter rerum generentur.

D Quomodo explicanda sint Physica Arist. Cap. VIII.

Porro quod in docenda Philosophia, tum naturali, tum reliqua mouent docti Philosophi, hæc sunt. Ut in octo quidem Physicorum libris, Textus libri primi in ea parte, quæ est de Antiquorum opinionibus, sexti item, ac sepeimi compendio tradantur. In octauo autem nihil de numero Intelligentiarum, nec de infinitate, seu libertate primi motoris disseratur: sed hæc in Metaphysicis disputentur, & quidè solum iuxta sententiam Aristotelis: Textus uerò secundi, tertij, quarti librorum de

E Cælo breuiter perstringantur, magna etiam ex parte prætereantur: In his libris non tractentur nisi pauca de elementis quæstiones: De Cælo autem duntaxat de eius substantia, & de influentijs: ceteræ uel Mahometicæ Professori concedantur, uel si is desistat, conferantur in Epitomen, Meteorologica serè percurrantur compendio cæstius mēsis. In libro primo de Anima, Veterum placita Philosophorum summatim percontantur. In secundo libro expositis sensorijs non digrediantur in Anatomiam, & cetera, quæ sunt Medicorum. Addantur potiùs, si uacaret, Parua Naturalia. In Metaphysicis Proœmium: Ac uerò quinti, septimi, duodecimi librorum textu magna ex parte diligenter explicantur. In ceteris libris seligantur ex unoquoque præcipui quidam textus tanquàm fundamenta Quæstionum, quæ ad Metaphysicam pertinent.

Quæ sunt remotiora à sensibus, ea sunt nobiliora. Text. 100. primi de Cælo. Quid sit aliud quid Mundo maius & sublimius.

Philib. 7. nat. hist. c. 56. & lib. 3. c. 6. Mundus necessarius primi cipiū habuit.

Lib. 3. q. nat. 27. & 29.

Vide Pererium in Genesim. 2. Tomo. Mundum sæpius ortum & sæpius interitisse falsū.

Quomodo exponenda Metaphysic.

Que.

Quæstiones de Deo, & Intelligentijs, quæ aut omnino, aut magna ex parte pendent ex veritatibus reuelatis prætereantur. Si quis tamen velit de supposito, & Natura, & concursu etiam Dei cum secundis causis aliquid attingere, non tam disputando, quam rem declarando, breuissimèque probando in gratiam eorum, quorum plerique Theologiam audituri non essent, id vtrique fieri potest. Ceterum enixè student communia res, ac magis approbatas Philosophorum sententias tueri, quales exempli gratia sunt,

- 1 Naturalis est motus cæli, saltem secundum principium passiuum.
- 2 Motus, & tempus sunt entia realia.
- 3 De Anima Intellectiua, etiam vt Intellectiua tractare Physici est.
- 4 Anima rationalis, etiam secundum Aristot. est immortalis, nec educitur de potentia matetie, & est verè proprièque corporis forma.
- 5 Naturaliter demonstrari potest, iamque demonstratum est, Animam rationalem esse immortalem, nec vnā in omnibus: & ita naturalem esse corporis formam, vt definitio Animæ ab Aristotele tradita ei competat.

In Naturalis Philosophia quinam vel Partitiones, vel Laudes, vel Introductiones, vel Methodos, vel Summas, & Argumenta scripserunt. Cap. IX.

De laudibus
physicæ qui
scripserunt.

De principijs
naturæ, gen-
erim quāta
scripserunt.

Vincetij Bel-
louacensis spe-
culum natu-
rale quale sit.

Summa phi-
losophiæ natu-
ralis qui
nam scripse-
runt.

Jacobi Scheg-
kij opera nō
legenda.

Vi præter alios de naturalis Philosophiæ laudibus appositis scripserunt, hi fuerunt, Themistius initio in Paraphrasim octo librorum de Physico auditu. Simplicius in Commentariis suis. Quidquid verò dixerunt, idem profectus est, vt satis futurum sit, si alteruter hac de re legatur. Ex ijs autem, qui generatim de natura eiusque principijs egerunt, non oiberit, si qui doctiores percurrerint, quæ de principijs rerum iuxta Moysen contra Philosophos scripsit Theodoretus secundo libro. De euratione affectionum Græcorum. De principijs naturæ S. Thomas Aquinas. De vniuersali natura Rabanus Fuldenfis. De Diuisione naturæ Ioannes Scotus. De natura, & vno Plotinus. De placitis Philosophorum Plutarchus. De principijs, & causis naturalibus Nicophorus Blemmides. De Physicis differentiis, & dubitationibus Theophrastus Simocastus Græcè. De materia prima Gerardus Marbasius, siue de Marbas Dialogo suo. De lineis Physicis Robertus Lincolnensis. Honorius item quidam scripsit Clauim Physicæ, siue de Naturis rerum. At quoniam librum non vidi, nihil audio de illo asserere.

Ceterum plura quæ Vincentius Bellouacensis de Philosophia naturali, & naturalibus rebus in suo Naturali Speculo attulit, huc quadantenus facerent, sed viderint studiosi, an tot libros versare expediat: cum etiam in eo delectus habendus sit rerum, quæ nimis sunt, ac plerumque maiorem ordinem & maturiorem expensionem requisiuissent. Certè, quod supra diximus, atque hic libenter iteramus, neminem penitebit percurrisse Augustinum Steuchum Eugubinum, vbi libris decem de potenti philosophia, de causis rerum naturalium, atque principijs agit: In quo tamen Steucho, quæ obferuanda sunt, in Apparatu nostro Sacro.

Iam Summam totius Philosophiæ naturalis Metochites Græcè, Paulus autem Venetus, Franciscus Titelmannus, Chrysostomus Iauellus, Hermolaus Barbarus compendia: Raphael etiam Volaterranus argumenta tanquam compendia in libris omnes Physicorum Aristotelis, Thomas Briot textum abbreviatum super naturali Philosophia, nimirum in libris de Cælo, de Generatione, & corruptione, de Meteoris, de Anima, in parua naturalia, & librum de Longitudine, ac breuitate vitæ. Themistius autem, quem diximus in Aristotelem Paraphrasim scripsisse, etiam in naturalem auscultationem edidit: Quæ, vt nota est, ita alijs eiusmodi scriptis Græcorum, & Latinorum præferenda est. Philippus autem Mocenicus libro de vniuersalibus institutionibus vtilia huic rei, ac quidem eleganter edidit. At de Iacobi Schegkij Compendio in Acroa mata Aristotelis, quod plerique magnificiunt, dicendum est id, quod in eius Commentarijs in Physicæ, & in alijs eius hominis operibus cauendum est à veritatis amantibus. Nimirum eius opera omnia in Indice nouissimè edito iussu Clementis VIII. Pontif. Maximi

A Maximi esse prohibita, censetur enim Schegkius inter eos, qui sunt primæ Classis. Ac quidem extat libellus eruditus, quem contra eum Trinitatis Sanctissimæ Mysterium conuellentem, aut confundentem Gilbertus Genebrardus scripsit. Adnotarunt item quædam Theologi Louanienfes in librum eiusdem Schegckij de Demonstratione, quamuis dialogum, quem habet de animæ principatu, & præfationes, atque annotationes in Arrianum Epictetum editas Basileę in quarto anno 1554. admisisse, tanquam à labe immunes, sed & hæc legendę sunt à nemine, cui ab ijs, quibus hæc facultas fit, haud fuerit concessum.

Vide 2. regulam Indicis.

Scriptores in octo libros Physicorum Aristotelis. Cap. X.

B Egidius. Deinde item illemet in librū de causis.

Albertus Magnus.

Alexander Aphrodisiensis, & Ammonius vt refert Augustinus Niphus.

Antonius Montecatini Ferrariensis in octauū Physicorum copiose, & eleganter: atque hic editus est Ferrarię apud Benedictum Mamarellum.

Augustinus Niphus, qui vertit, & interpretatus est Physicā.

Benedictus Pererius.

Buccafertius in primum Venetijs 1558.

C Barleus.

Chrysostomus Iauellus.

Conradus Summehart.

Cursus Conimbricensis Collegij Societ. Iesu.

Dominicus Sotus.

Franciscus Bonamicus Florentinus primarius Pisis Professor, qui decem libros de Motu emisit: quo sat magno volumine generalia naturalis Philosophię principia continentur. Sane verò, vt viri eruditissimi, licet mihi de facie ignoti, testimonium eatenus præbeam, quatenus qui eius labores non legerunt, audius excipiant, hæc possum dicere: Modestus Philosophus est, ac satis tutus, Græcis potius adheret: Simplicij sensus explicat liquidius, quam plerique fecerint alij, vt & aliorum Græcorum Græcè enim nouit, atque ad textum Græcum plura reuocat: Auerroem sæpe, ac quidem merito reprobatur: vbi agit de grauib, & leuib, multa ex Archimede desumens, aptè explicat:

misceat pulchra Problemata: sextum, & septimum Physicorum interpretatur copiose: idque agit, vt ostendat, an recte concludat Aristoteles.

Franciscus Piccolhominus.

Franciscus Toletus Cardinalis.

Franciscus Vallesius.

Franciscus Vicomercatus.

Guido Perpinianus.

Henricus Gandensis.

Hildegardis in quattuor libros Physicorum.

Iacobi Carpentarij Descriptio vniuersæ naturę:

Agit enim copiose in præfatione de ordine Physiologiæ. Ea prodijt Patilij apud Gabrielem Bonum anno 1562.

Iacobus Zabarella, de quo aliquid amplius est dicendum sequenti capite.

Ianduni Quæstiones.

Ioannes Canonici.

Ioannes Eckius.

Ioannes Ferrerius Pedemontanus contra Aristotelem de æternitate Mundi.

Ioannes Grammaticus in quattuor libros Physicorum.

Ioannes Scotus.

Ioannes Versor.

Marci Antonij Maioragij Paraphrasis.

Michael Psellus.

Paulus Venetus.

Simplicius.

Syluestri Ferrariensis Quæstiones.

S. Thomas Aquinas.

Thomas de Vio Caietanus, Card.

De Io. Grammatico quid. Io. Bapt. Cuspe, § 12.

Expensio librorum de rebus naturalibus, quos Iacobus Zabarella editis. Cap. XI.

E Iacobus autem Zabarella inter eos, qui Aristotelem sunt interpretati, quique præfertim in Logicam, & in naturalem scientiam scripsere, censeri potest inter eximios, quos hoc seculum tulit. Primò: quoniam magnæ viri perspicaciæ fuit, ætatemque meliorem, ac penè omnem impendit exponendo publicè in Academia Patavina eidem Aristoteli, deinde dictionem, ac stylum eum est assecutus, qualem in rebus philosophicis tractandis perspicuum, neque à Latinitate abhorrentem intelligere, & sine mora perlegere omnes paulò ingeniosiores queant. In Posteriorum sanè libros, quos Aristoteles posteritati reliquerat, id mecum viri philosophi sentiunt eum esse adeptum, quod hæcenus pauci interpretando vix assequi potuerat, vt qui ea commentaria attentè versauerint, vberem inde fructum ad ingenium exacuendum, veritatemque perpendendam, si veris principijs solidè nitantur, sint percepturi. Quos verò de rebus

rebus naturalibus moriens sub prelo reliquit, ij triginta libri fuere vno volumine comprehensi, quorum primus de naturali scientiæ constitutione fuit, partitionem, & subiecta vniuersiuique Aristotelici operis continens, quo labore vniuersæ naturalis philosophiæ peritili, paucissimis, quæ fortasse ille, si fuisset superstes secundæ editione limasset, nescio an quidquam accuratius scribi potuisset.

Sanè verò capite 23. scribens de ratione ordinis libri de Cælo, & libri de Generatione, poterat aliquid addere quo veritas magis innotesceret: cum enim diceret motum æternum immobilem cognoscere, & à Metaphysico, & à Physico, diuersis tamen modis. Hæc verba subdidit. *Primus enim Philosophus cum Deum contempletur, ut subiectum per se se habere debet omnia, quæ illi attribuntur cognoscere, nempe quæ in nostram notitiam venire poterunt, in quorum numero est, quod æternè moueat, adeo sine huius cognitione manere fuisset illa de diuinis mentibus tractatio in prima philosophia. Physicus ergo non eum seipsum habet, ut Deum veluti cognoscere, sed solum vult naturalia corpora, & illa quæ eis competunt contemplari. Inter hæc est motus æternus: Vt igitur hanc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est rem per causam cognoscere: causa autem nulla alia est, nisi primus æternus motor immobilis. Eadem igitur primi motoris conditio consideratur, tum à primo Philosopho ut proprietas, seu conditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectam cognitionem subiecti: etiam simpliciter relationem ad effectum naturalem; tum à Philosopho naturali, ut conditio principij à quo producitur æternus motor in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis. Sic quidem ipse Zabarella: qui addere debuisset, Deum non mouere immediatè illum orbem. Si veritatem queramus, licet Aristoteles id non crediderit, quippe qui alias ignorauerit substantias abstractas, quam eas, quas ex orbium motu colligit, & illud non est attributum Metaphysicum, sed Physicum, quod à Physico accipit Metaphysicus, sicut etiam accipit substantias abstractas ex motu inuestigatas, quas deinceps contemplatur, non quatenus mouent, sed secundum eorum substantiam.*

Trigesimo autem octauo capite cum argumentum afferat ex Alexandro, quod spectat ad affirmandum mortalitatem animæ, sic inquit, *Alqui anima in rerum nature non per se existit secundum Aristotelem, immò essentia alius conditio est, ut sit perfectio, & forma viuens corporis. ergo non potest alio modo considerari, aut cognoscitur, & formaliter principium corporis viuens, sed rectius ad verè Philosophiæ normam dixisset, essentiali animæ conditionem esse ut sit perfectio, & forma corporis, siue actus, siue aptitudo, vel aliter, siue in actu secundo, siue in primo. Anima enim nostra à corpore separata, perfectio est & forma corporis, non actus secundo, quia non informat, & perficit, sed aptitudine, & actu primo, quia est substantia incompleta, apta perficere, & informare. Hocque est essentiali animæ, non illud primum: nam actus perficere, & informare est actus secundus, & effectus causæ formalis, quia non est de essentia vllius formæ, sicut nec actus causare de essentia est vllius causæ.*

Sequuntur duo libri de prima rerum materia, in quibus erudire, & accuratè scriptis cum pleraque sint, quæ non omnes philosophi approbant, quæ quidem ad ipsam materiam, & priuationem, ac negationem, atque ad ipsam formam de materiæ portia educationem pertinent, Id vigili oculo semper attendendum est, quod ad animæ mortalitatem refert, nam & in hoc errore sese diu vixisse ingenuè aliquando testatus adiecit, nullum vnquam infernum acerbius sese existimasse, quam dum in ea sententia vel secundum mentem Aristotelis ut putabat, persisteret: quam sententiam, siue potius errorè deinceps deposuit. Ac tamen putans se Peripateticè tandem eam posse tueri, non raro in toto volumine de rebus naturalibus ipsam inspersit.

Capite enim quartodecimo libri secundi de prima rerum materia in tertio argumente uidetur supponere animam humanam educi ex materia, ac proinde esse materiam, & mortalem, neque item creati à Deo. Sed contra hoc in capite vigesimo eiusdem libri rectè sentiens, sic inquit. *Hæc autem apud Aristotelem est generatio, non creatio, quia præsupponitur materia, ex qua educatur forma. De forma quidem abinitia à materia argumentum esset efficacissimum, hoc enim si ab agente produceretur, & tunc creati diceretur, ut nos Christiani asserimus, Angelos olim à Deo fuisse creatos, & humanas animas à*

Deo

A Deo quotidie creati, non de potentia materie educi. Sed huiusmodi productio Aristoteli incongnita fuit.

Quin & postea de creatione materie magis Christianè, ut & verè agit capite 8. lib. quem deinceps inscripsit de natura. Sic enim ait: Itaque si secundum Arist. dicendum sit, quifiam fuerit scopus natura vniuersalis in statuenda rerum materia, cerè is præcipuus fuit recipere formas substantiales, quod idem secundum veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio interum creatione, nam præcipuè eam creauit, ac subiectum receptiuum formarum substantiarum. Sed quia necesse erat, vt accidentium quoque receptiuus esset plura namque accidentia formam necessariò insequuntur (plura etiam ab externis causis inducuntur, ad qua omnia recipienda aptam esse materiam oportuit) à Deo debuit materia habere potentiam naturalem vniuersalem recipiendi omnes formas tam substantiales, quàm accidentales.

B At in libro sequenti de inuentione primi motoris capite primo, cum se locuturū secundum principia Aristotelis ea de re pollicetur, & illam tantum substantiam à materia abiunctarum noticiam, quàm via naturali adipiscimur consideraturum, meminisse debebat eius cognitionis, quæ ex vera philosophia & naturali lumine potest comparari. Addit enim hæc verba. Omisse penitus earundem cognitionem, quàm reuelatione diuina, & homine supernaturali accepimus, vcrissimam illam quidem, sed Aristoteli, cuius dicta interpretanda suscepimus prorsus absconditam. Et capite secundo de inuentione, inquit rectè, Animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate, vt secundum veram philosophiam certissimi esse debemus, ita non disuere qui secundum principia quoque philosophia Arist. idem existimandum esse censuerint.

C Necnon libro secundo de motu grauium, & leuium cap. 4. Ad generandum (inquit) requiritur, Sol, & Homo, sed addere debebat Deum creatorem animam, alioquin eam supponere videtur esse formam ex materie potentiaeductam.

Quin etiam eodem capite primo eiusdem libri de inuentione æterni motoris, in quo nititur probare solum motum æternum esse medium aptum, quo Philosophus naturalis substantias abstractas possit inuestigare, procedit hac ratione.

In capite primo præfatus se ea de re loquuturum secundum principia Philosophiæ Aristotelis, & eam noticiam, quam lumine naturali adipisci possumus, concludit posse nos quidem aliquid de illis substantijs absque consideratione motus coniectare, nullam tamen certam earum cognitionem assequi posse quamobrem Auicennam, & alios confutat, qui absque motus consideratione Deum esse probari posse existimabāt,

D eorumque rationes leues, ac probabiles cum Auerroe appellat.

Deinde cap. 2. quærit, num ad eas substantias demonstrandas sit omnino necessarius motus æternus, an verò etiam sufficiat motus absolute sumptus absque consideratione æternitatis. Qua in re confutata sententia, quæ affirmat solum motum sufficere, statuit omninò necessarium esse motum æternum.

Porro in hac quæstione ita se gerit, ut non solum de mente Aristotelis, sed omnino ex propria sententia, & secundum vcratatem loqui videatur. Cum enim aliorum argumentationem inanem, vanam, & inefficacem appellasset in fine capitis 2. sic loquitur. Quapropter (inquit) nullum aliud Philosopho naturali medium relinquitur ad demonstrandum primum motorem æternum, nisi motus æternus &c.

E Quare illa protestatio de principijs Aristotelicis in primo cap. facta non minus videtur ea de re in illam philosophiam, quam profitebatur Aristoteles, idest, in philosophiam naturalem absolute, quàm in eam, quam idem Aristoteles nobis scriptam reliquit.

Hæc autem doctrina, quàm à philosopho Christiano aliena sit, nemo non videt, etenim si solum motus æternus naturaliter Deum indicare potest, cum ex fide certum sit nullum motum fuisse æternum, sequitur Deum, ab homine, ratione naturali cognosci non posse contra decretum non solum Theologorum, sed etiam Philosophorum rectè sentientium.

Libro de mixtione cap. 7. animam hominis facit mortalem. ij. verbis (cum dicit) Nam si forma elementorum in mixtione penitus interirent, ita ex elementis generaretur mix-

mixtum per interitum formarum elementorum, ut ex pane sanguis, per interitum forma panis, & ex semine homo per interitum forma seminis, & ex homine cadaver per interitum forma hominis.

Libro de calore caelestis capite 1. versus finem, ait: Ideo Aristoteles in memorato loco eo assertit omnem animam de foris accedere, quatenus principium altitum non habet aliquod elementum, aut cum elementarem, sed caeleste, & natura elementari praestantius, contra quatenus in formis elementaribus, hoc est iam elementorum, quam mixtorum omnium inanimatarum: In ipsa enim elementari materia, ex qua haec corpora generantur insitum est actum principium, nempe calor elementaris, a quo absolutus cur mixto, & educitur forma mixti, quemadmodum etiam virtute elementari educitur de materia forma elementis, quando ab aliquo elemento conueritur in naturam suam aliud corpus: & quamvis ad has quoque mutationes concurrat calum, ut agens vniuersale, non tamen ut agens proximum, & immediatum, nam proximum agens est vis elementaris, quemadmodum diximus.

NOTA.

Ac pace viri dicendum est, non aptam hanc esse interpretationem, sed ideo exco- gitari, ne ex illis verbis animae immortalitas colligatur: Et verò aperte Aristoteles eo loco scribit non omnem animam, sed solum mentem extrinsecus accedere, & solum esse diuinam, quoniam in ea non communicat actio corporea: reliquas vero animas vegetantem, & sentientem actione seminis produci, & virtute, quae in ipsa femine insi- ta est, quod si viuas quidpiam producat a caelo, illud ipsum est agens corporeum, quod in anima nostra nihil habet commune.

Capite 4. libri primi de mixti generatione, & interitu, & versus finem, dum alio- rum argumenta se afferre inquit, haec ex eorum sententia, quam tamen haud plene re- putat scribit. *Alj verò etiam maius quiddam ostendere voluerant, nempe frigus in edu- ctione formae mixtae habere actionem per se, & vbi sunt hoc argumento: si ponatur homo in aere frigidissimo, vel in frigidissima aqua, ita ut ab illo frigore interficiatur, erit a solo frigore for- ma hominis interperata, & educa forma cadaveris, ergo frigus per se agit educationem for- mae.* Sic ille, cum debuisset addere, ex his verbis inmixtum formarum hominis esse mortalem, id quod falsissimum est.

Libro de facultatibus animae capite 5. ait, *forma a materia abiuncta agunt per essen- tiam, Ideo & potentia & ipsa actio operatio in eis idem est, quod essentia.* Sic quidem ipse. At hoc in solo Deo verum est, Non item in reliquis intelligentijs. Haecigitur, & alia huiusmodi cauenda sunt ab eo, qui opus hoc de rebus naturalibus legerit, cum & in- ijs, quae spectant ad Metaphysicam Auctor firmius pedem fixisset, si Theologiam cal- culisset, sine qua claudicent plerique Aristotelis interpretes necesse est, quemadmodum diximus supra.

Ceterum idem Iacobus Zabarella librum edidit de facultatibus animae, de eiusdem partitione, de speciebus intelligibilibus, ac de mente agente.

Libro autem de partitione animae cap. 1. haec habet, *Omnis forma informans mate- riam, & constituens compositum est extensa ad extensionem materiae, proinde tota secundum extensionem suam in toto est, non tota autem in parte, sed pars in parte.* Colligatio enim, & ratio formae cum materia, ad unum compositum constituendum hoc necessario efficit, ut e- que utraque extendatur, & in parte materiae sit pars formae, per hoc enim distinguitur for- ma informans a non informante, quae solum assistit ad regendum, sicuti nauis nauis, haec enim non est alligata materiae, neque per eam extensa, neque speciem constituit, & proinde cui- bet parti praesens est tota indivisibiliter, sed forma constituens compositum, & in specie collo- cans necesse est, ut ad divisionem corporis diuidatur, sicut enim albedo, non est per se quanta, nec diuisibilis, sed sit diuisibilis per materiam, cui inest, ita de omni forma informante di- cendum est.

Libro verò de mente humana cap. 6. haec habet, *Animam rationalem esse formam ho- minis, quia homo est homo, & in specie constituitur.* Verum est absolute, & secundum men- tem Aristotelis.

E quibus locis haec duae propositiones colliguntur, omnis forma informans, & con- stituens speciem necesse est, ut ad diuisionem corporis diuidatur, per hoc enim distin- guitur forma informans ab assistente. Sed anima rationalis est forma hominis infor- mans,

- A** mans, & constituens illum in specie. Equis autem è duabus istis propositionibus nõ videt sequi. Ergo anima humana diuiditur ad diuisione corporis; & pars animę istius est in parte corporis, non tota in quauis parte? Sic igitur (quod falsissimum est) conclusa est materialitas, & diuisibilitas animę nostrę, si illam (vt verissimum est, ac fide etiam docet) informantem dicimus. Hinc idem Zabarella minime sibi pugnans, citato illo cap. 11. post medium, reprehendit Baconem, quod hanc propositionem dixerit esse veram. *Omnis anima informans est extensa ad extensionem materia, excepta anima intellectiua.* Dum autem hunc ita docentem reprehendit, ipse planè indicat, etiam animam intellectiuam esse extensam, per molem, ac proinde immerfam, & alligatam materię. Arque hinc etiam libro de Mente humana cap. 9. soluens illud argumentum. *Anima nostra intelligit abstracta, ergo est abstracta à materia,* respondet esse eam quidem abiunctam à corpore, quo ad operari, at non quo ad esse. Num igitur quo ad esse anima nostra erit immerfa materię? Certe & Aristoteles, & omnes philosophi ratione naturali ducti semper docuerunt, operari sequi ad esse. Quonam igitur modo Zabarella repugnans rationi, & auctoritati Philosophorum, ac fidei nostrę (quando quidem verum vero est consonum) concedit quidem, operationem animę nostrę esse immateriale, seu abiunctam à materia, seu non diuisibilem ad diuisionem corporis; hæc autem de animę substantia negat?

In libros de Celo, & alios ab Aristotele scriptos tam Commentaria quam Quæstiones, & aliorum Auctorum libri, qui conferunt ad eosdem libros intelligendos. Cap. XII.

- A**lbertus Quæstiones. Alexander Aphrodisæus. Alexander Piccolhominus de Stellis. Aristoteles de Mundo liber, an Theophrasti. Vi. de Celi Rhodiginum pagi. 395. 415. 571. & 682. Auerroes de Substantia Mundi, aliàs Destructio destructionum contra Algazelum. Augustinus Niphus, qui textum quoque vertit. Augustini Steuchi Eugubini Colmopeia, quę in paucis quibusdam rebus expurganda est, vt in Sacro Apparatu diximus. Benedictus Pererius in Genesim in cap. primum. Christophori Clauij Sphæra. Cleomedes de Mundo Græcè, & Latinè. Crinitus de Quinta essentia ad vniuersum orbem disponendum, atque absolendum: ibidemq. Mercurij Aegyptij verba relata, & Virgilij carmen expositum. Cursus Conimbricensis Societatis Iesu. Frederici Vindasij de Substantia Cęli. Genesius Sepulveda in Aristotelem de Mundo. Iacobus Blancus Ord. Minorum. Ioannis Argyropoli argumenta in singulos libr. de Celo, quos Latinos fecit. Io. Baptista Rubens. Ioannis Damiani libri duo de Celo. Ioannes Ianduni Quæstiones. Ioannis Versoris Quæstiones de Celo, & Mundo. Lucillus Philatheus super libro de Celo, quamuis non nihil Platonizet. Mainettus Mainettius. Marci Antonij Maioragij Paraphrasis. Philo Iudæus de Mundo Græcè, & Latinè. Simplicius. S. Thomas Aquinas.

Interpres in libros de Generatione. Cap. XIII.

- A** Egidius. Alberti Magni de Saxonia Quæstiones. Augustinus Niphus. Flaminius Nobilius in primum librum, de quo vide supra in Tractatione 3. cap. 20. Io. Baptista Rubens. Ioannes Grammaticus. **E** Martij Quæstiones. Marcus Antonius Maioragius. Paulus Venetus. Cum autem Tractatu Philosophiæ naturalis mutila esse videretur, quod materia de Alimento nusquam ab Aristot. integrè expensa fuisse cerneretur, propterea factum est optimè, quod

Franciscus Bonamicus Floræcenus è primo loco Philosophiam ordinariam in Pisano Gymnasio proficiens emiserit in lucem quinque lib. de Alimento, qui potissimè commodant lib. 1. de Generatione, lib. 2. de Anima, libris de Generatione. Animal. quin etiam Vniuersę Medicinę. De quib. id mihi repetendū est, quod ante decennium in Tractat. mea de Physicis ipsius Bonamici Commentarijs potius innui, quam, quod res erat, plenè indicauerim. Sanè rogatos uelim Philosophię candidatos, vt hosce libros de Alimento legant, succi, eruditionis, altæ, ac solidę, ut casę Philosophię plenos.

Interpres in libros Meteororum. Cap. XIII.

- A**lbertus Magnus. Alexander Aphrodisæus. Antonius Galateus de origine fluminum. Bibl. Selectæ Sectio Secunda. In Aristotelis libris extat narratio breuis Meteororum ad Alexandrum de Mundo. Augustinus Niphus. G Bal.

Balthasar Pisanellos Methodem vniuersam Meteororum omnium, quæ tunc in sublimi, tum in subterraneis locis ex duplici habitu generatur, collegit, & in ordinem digessit: editus liber est Romæ 1588. apud Iacobum Ruffinellum.

Buccafretus.

Curus Conimbricensis Collegij Societatis Iesu Cœlij Calcagini Paraphrasis, siue Compendium. Fabrij Paduani tractatus duo de Ventis, & Terra motu.

Franciscus Vicomercatus.

Francisci Vierij cognomento Verini Secundi editio Italica integrior in 4. libros Meteororum. Nam priori editioni deerat quartus liber. Pro dicitur autem anno 1587. Florentiæ apud Georgium Marecotum: ac perspicue ab eodem Vietio ista tractantur.

Gemini Ilogoge.

Georgius Agricola.

Hieronymus Borrus Aretinus de fluxu, & refluxu Maris, ac de Nili inundatione, Italice, Florentiæ 1577.

Ioannes Pontanus carmine heroico de Meteoris.

Isidorus libro 13. Etymolog.

Julius Cæsar, Scaliger in lib. de Subtilitate contra Cardanum.

Lucretius Charus lib. 6.

Nicephorus Blemmides.

Olympiodorus.

Seneca in naturalibus quæstionibus de Meteoris.

S. Thomas Aquinas.

Thomas Caicitanus.

Tymonis quæstiones.

Præmissio ad Aristotelis libros de Anima. Cap. XV.

Veritas, quam docet fides nostra de Animæ Immortalitate, Informatione, & Multiplicatione adeo non solum certa, sed & euidentis est, vt vel inimici nostri à veritate coacti ipsam fateantur. Nemo enim est Philosophorum alicuius momenti, quin si quid falsi de illa doceat, non etiam aliquid veri asserat. Quod quidem verum existimat se demonstrare tam in Aristotele, quam in lumine nature. Quæ ob rem nos, qui veritatem seriò, ac sine ambagibus quærimus, admittimus id quod dicunt, veri: Reijcimus in quo errant, nimirum secerntes, à stercore aurum, stercus autem, ac sordes reijcimus.

Planissimè verò hæc, quæ diximus, liquet, si quæcunque hæc de re Veteres Peripatetici attulerunt, rectè perpendamus.

Alexander enim, & qui cum sectantur, asserunt Animam rationalem esse formam hominis informantem: Quod item habet Galenus. Idque existimant esse adeo euidentis in Doctr. Arist. & Lumine Nature, vt contrarium nullo modo asseri posse dicant.

Auerroes autem tercio de Anima, Commento Quinto, & vigesimo sexto: Themistius tercio de Anima capite duodecimo, & trigesimo quarto: Simplicius, & Philoponus passim in tercio de Anima dicunt eam esse immortalem: idque ipsi quoque sese omnino demonstrare asserunt in Doctrina Aristotelis, & Lumine Nature.

Quin & idè Alexand. posuit animam multiplicari ad multiplicationem indiuiduorum, Auerroes autem Themistius, & Simplicius aiunt Animam Rationalem non educi ex potentia materie, sed extrinsecus aduenire, vna cum Aristot. 2. lib. de Generatione animalium, cap. 3.

Quod igitur dant accipimus, ac dicimus cum Arist. atque in Lumine Nature, Animam Rationalem esse veram formam informantem cum Alexandro. Immortalem, cū Auerroes, Themistio, Simplicio, & Philopono. Multiplicatam ad multiplicationem indiuiduorum cum eodem Alexandro, & Galeno: Et non eductam ex potentia materie cum Auerroes, & alijs.

Quæ Philosophandi ratio, si reliquis in dogmatibus Philosophiæ, quæ hinc inde agitantur, adhibita fuerit, planissimam complanabit viam ad Veritatem.

Interea studiosi adolescentes videant, & edificent, quæ Boetius de cōsolatione paucis carminibus succi plenius lib. 5. Met. 4. cecinit de Anima hominis intellectiua.

Cognitionem non ex sola re obiecta, sed ex ipsius etiam mentis vi, & actione pendere. Cap. XVI.

*Quondam porticus attulit
Obsecros nimium senes,
Qui sensus & Imagines
E corporibus extrinxit*

*Credunt mentibus imprimi,
Vt quondam celeri stylo
Mos est agnoscere pagina
Quæ nullas habet notas.*

Pressus

A Pressas figere literas.
Sed quæns si proprijs vigens
Nihil moribus explicat,
Sed tantum patiens iacet
Notis subdita corporum,
Cassidig in speculi vicem
Rerum reddit Imagines,
Vnde hac sit animis viges
Cernens omnia notio?
Quæ vis singula prospicit?

B Aut que cognita diuidis?
Quæ diuisa recolligit?
Alternumq; legens iter
Nunc summus caput inserit,
Nunc desidit in infima.
Cum sese referens sibi

Veris falsa redarguit.
Hæc est efficiens magis
Longe causa potentior,
Quam qua materia modo
Impressas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animis mouens
Vino in corpore passio:
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus insitit.
Tum mentis vigor excitus
Quas intus species tenet
Ad motus similes vocans
Notis applicat exteris:
Introsunq; reconditis
Formis miscet Imagines.

Interpres in libros de Anima. Cap. XVI.

A Egidius.
Alber. Magnus in summa de Homine.
Alexandri Paraphrasis cum quæstio-
nibus naturalibus.

C Antonius Scainus.
Auerroes.
Augustinus Niphus.
Chrysostomus Iauellus.
Fracastorij opuscula de Intelligentia, & Anima.
Petrus Martineç à Brea, de quo supra in tertia
Tractatione, cap. 20.
Gregorius Nyssenus de Homine.

Ianduni quæstiones.
Ioannes Grammaticus.
Io. Baptista Rubicus.
Nicolaus Tignosius.
Simplicius.
Themistius.
S. Thomas.
Scotus. Et alij
Porro 2. lib. Arist. de Anima meminerint Studio-
si peritiles sibi futuros quinque Francisci Bo-
namici libros de Alimento, de quibus vide,
quæ de illo dixi ad libros de Generatione.

Interpres in parua naturalia. Cap. XVII.

A Lheriti Magni Parua naturalia.
Alexander.
D Aristoteles ipse quoque quæ lib. 2. de
Anima, de Sensu, & sensili.
Augustinus Niphus.
Anlus Gellius siue Agellius ex Arist. de Memoria
Bucecaferrius.
Buridani quæstiones.
Cælij Calcagnini Dialogus de Memoria.
Dionysius Florentinus Augustinianus, extabat
manuscriptus Pisauri ex eo Cænobio.
Ianduni quæstiones.
Io. Ludouicus Viues lib. 2. de Anima, de Somno.

Julius Cæsar Scaliger in Hippocratem de Insom-
nijs.
Leonius Mainettus.
Leonius Thomæus.
Lucretius Charus lib. 4. de Somno, & Insomnijs.
Mainettus de Sensu & sensili.
Michael Ephesius Græcè, postea Latine versus,
de longitudine, & breuitate uitæ. Item in Tra-
ctatu de Respiratione.
Themistius in libro de Somno, & Vigilia.
S. Thomas.
Vide supra ybi qui scripsere in vniuersa Aristote-
lis opera.

Interpres in libros de Historia Animalium. Cap. XIX.

E **A** Libertus Magnus.
Auienna.

A Interpres in libros de partibus, &
Eliani de Historia Animalium libri huc
conferunt, de quibus, vti de alijs, qui
in hac re laborarunt, vide postremum
caput huius libri.

Auerroes.
Augustinus Niphus.

Ludouicus Septalius Mediolanensis.
Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Michael Ephesius.
Plinius.
genera:ione animalium. Cap. XX.
Daniel Furlonius in primum de partibus Anima-
lium. Venetijs olim editus.
Iacobus Blancus Ord. Minorum.
Ioannes Grammaticus.
Michael Ephesius.

Interpres in problemata. Cap. XXI.

Petrus Aponensis Conciliator.

G 2 Inter-

In lib. Ethicor. qui laborant.

Arist. moralia qui illustrant.

Aug. Valerius quid.

Quae iuuent ad moralem philosophiam intelligendi.

Laborant in libris Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum vertendis Ioannes Argiropylus Byzantius, Leonardus Aretinus, Bernardus Felicianus, Petrus Victorius, Ioachimus Perionius, Dionysius Lambinus, quorum ille notationes, hic scholia suis versionibus addiderunt: Lambini autem versio omnibus praestat, & hi quidem Latine, cum alia versio extet Italica, quam Gabriel Cefanus fecerat.

Introductiones autem, Epiromes, & Paraphrases, vel in Ethicorum omnes libros, vel in eorum partem edidere varij. E Graecis, Eustratius Nicenus Episcopus, & Aspasius Michael Ephesius, Georgius Pachimerius, & alij nonnulli, e quorum imperfectis Commentariis opus vnum Latinum contexit, locosque Poetarum mutilatos in integrum restituit Ioannes Bernardus Felicianus. Ad Graecos vero etiam spectant Quaestiones morales Alexandri Aphrodisij: & characteres, siue notae morales Theophrasti Graeci, & Latine innotinato Interprete editae. Ex ijs vero qui Latine scripserunt Boetius, Auerroes, S. Thomas Aquinas, Albertus, Donatus Acciaiolus qui S. Thomae vestigijs insitit, Chrysostomus Iauellus, qui Vniuersam moralem Philosophiam sic disposuit, atque exposuit, ut Peripateticam, & Platoniam, cum Christiana conferas, perspicuum lucem attulerit dispiendi verum, ac Beatitudinis, virtutumque tum moralium, tum intellectualium faciem omnibus, qui boni, veri, & morales philosophi adiecit librum de Regimine Principum.

Franciscus Piccolhominus, Decem gradus moralis Philosophiae edidit. Augustinus autem Valerius Cardinalis Veronae, cum ei libro, quo de recte formando Philosophiae studio, praefationes quasdam adieciisset, eximiam adtexuit, qua moralis Philosophiae ortum, ac partitionem exposuit: quanquam & Polydorus Vergilius alio id egerat modo, cum scriberet, quis primus Ethicam inuenisset: sed ante hos Iacobus Faber Stapulensis, cui adtexuit Iodocus Clichoueus adnotationes, Hermolaus Barbarus, Caelius Calcagninus, Georgius Forestus, Antonius Bernardus Mirandulanus libris de Euerione singularis certaminis, quamvis ubi de animae immortalitate agit hoc eodem in opere, indigna non solum Episcopo, verum etiam homine scribat, quippe qui Philosophi personam tantum induens, a vera tamen Philosophia descensum, detorquet argumenta ad mortalitatem animae propugnandam, Ceterum in Ethica scripsere item Petrus Victorius, Philippus Mocenicus Archiepiscopus Nicosiensis Cyprici, libro de vniuersalibus Institutionibus ad hominum perfectionem, quatenus industria parari potest: Nam in prima parte quintae contemplationis, quae humanorum actuum directricem Philosophiam constituit, ea explicantur, quae ad voluntatis actus recte restituendos conducunt, simulque demonstrantur omnium moralium virtutum, ac vitiorum fundamenta, species, differentiae, causae, progressus, ac fructus.

Iam quae Commentaria in eosdem libros Aristotelis ediderunt, Ioannes Buridana, Gerardus Odo, Petrus de Spira, Henricus de Vicmaria, Michael Angrianus, Stephanus Host, Io. Maior, non ita versantur ab omnibus, quod eam redolent scriptiorem, quam elegantiora ingenia haud facile admittunt. Almain quoque librum de quaestionibus moralibus scripsit.

Ex ijs denique, qui moralem Philosophiam Aristotelis Italicè interpretati sunt, fuerit praecipui: Alexander Piccolhominus, Felix Filiucius, & Ioan. Baptista frater meus dialogos de Honore emendatis.

Ad Moralem autem Philosophiam intelligendam iuuant, quicunque de moribus lucubrationes edidere, Graeci, Latiniq; tum priscae, tum recentiores, si Catholici & approbati fuerint. Aristoteles item ipse duobus alijs libris, qui magna moralia dicuntur, & septem alijs, qui ad Eudemum scripti sunt: quamvis quartus, quintus, & sextus prorsus iidem sunt, qui quintus, sextus, & septimus Nicomachiorum. Denique libello de virtutibus, qui postea adnectitur (cuiuscunque ille sit) quem Alexand. Chamillardus vertit: Et ubi Arist. in Rethoricis ad Theodecten de Natura affectuum egit. Plutarch.

uarijs

A varijs opusculis, tum de moribus, quos Latinos fecit Arnoldus Arlenius. Epiceteri ite Stoici dogmatum libri quattuor Greci ab Ariano conscripti, & Commentarijs à Simplicio illustrati, ac cuius Epiceteri defensionem Angelus Politianus suscepit, sed præsertim Basilij Magni Moralia, quamvis hæc Christianam perfectionem spectent, sine qua Moralis Philosophia manca, & mutila est. Quidquid item Plato, & ante eum Socrates: Deinde Cicero de Officijs, sed melius Ambrosius Mediolanensis, & vit Sanctus, utri & Lactantius, & Isidorus, & Seneca varijs Epistolis (nam liber de Moribus Senecæ falsò tributus est) ac denique omnium optimè atque absolutissimè S. Thomas secunda pars secundæ: Gulielmus item Parisiensis tum ubi agit de Virtutibus, tum in tractatu de Moribus, quos omnes ante D. Thomam conscripsit.

Liber de Moribus, qui Senecæ tribuitur, non est ipsius.

B Porro si extarent Aristotelis Commentarij, quorum mentionem Laertius facit tantummodo non videtur inchoare, & rursus inchoare non fuisset, cur agi laborassent in tabulis moralium Aristot. vel nouis conscribendis, vel aliunde conquirendis: quæ tamen fateor magnopere commodant, si cum illis contextus coniungatur. Verè enim est hæc linearis illa artificij Logici demonstratio ex suis deducta principijs, quæ fortassis Aristoteles *diapaphis* appellat: alibi *hypotyposin* sepe, aliàs *typos* fortassis etiam *diapaphis* specie nomine ad genus traducto. Laertius certè in catalogo librorum Aristotelis meminit *diapaphis*, xvij. librorum: Itè *diapaphis*, libri vnus, & rursus *diapaphis* vnus: item *hypotyposin* *diapaphis*, vnus.

Libri Aristot. qui perierunt.

C Quin etiam euulgarunt, sed auerſo ingenio in eadem, Audomarus Talcus in primū librum explicationes, & Petrus Ramus: ij quidem Aristotelis contextum interim diuidentes, sed quæ præsertim Ramus acerbitate erat aduersus non solum Peripateticam, verum etiam Catholicam veritatem: mirum non est, si non interpres, sed actor aduersus Aristotelem suorum laborum operam lusi: cui etiam propter hæresim Calvinianam uita denique adempta est.

Petrus Ramus qualis.

Edium est autem Francofurti, ante triennium Ioannis Cassi Oxoniensis Speculū questionum moralium, in vniuersam Aristotelis Ethicæ. De quo libro, neque meum est iudicium ferre, cum otium non fuerit totius attentè perlegendi: id autem potissimum expectandum sit ab ijs, quibus à Sede Apostolica Romana Inquisitionis delata est facultas in permittendos, aut purgandos libros. Quod tamen facit, vt cupiam, ut diligenter examinetur, duplex causa est: Altera, quòd is Auctor viro alieno à fide Catholica librum dicauerit, eos etiam laudauerit, quos sanguinem Catholicum fudisse scimus; altera, quòd in peroratione operis, quam in fine libri dicat lectori, fateatur in

1790. Ioannis Cassi Speculū morale.

D genuè, quattuor classes auctorum in suis hisce lucubrationibus se esse secutum. Primam, in qua ponit S. Thomam, Eustratium, & Boetium. Secundam, in qua Fabrum, Baridanum, & Boreum. Tertiam, in qua Odonem, Burleum, & suum (inquit) Donatum. Quartam, in qua Ioannem de Celaia, Ioannem Scotum, & quem amarum nominat, sed subtile ingenio nominat Gilbertum Crab. Quos nequis miretur; cur euoluerit, subdit, non in verborum sono, sed in rerum sensu veram consistere sapientiam: at sapientiam (ait) profecto tenuerunt isti: Ac paulo post. Multi (inquit) hodie eū audiunt nomen Thomæ, supercilia statim contrahunt, & distorta labia, sed si isti seridè vnam, vel alteram questionem in illo sine præiudicata sententia legerint, detrecta palea, purissimum granum, sublata scoria, aurum splendidissimum forsan se inuenisse dixerint: Ex illo igitur, & alijs, asserit summam omnium questionem in Ethicis se contraxisse, & vt gemmarum rudiore lima, ne rubigo appareret dictionis, perpoliuisse. Ceterū sciat lector Ioannem istum Cassum, librum edidisse, qui Sphæra ciuitatis, siue de administratione ciuitatum inscriptus est, qui quidem in nouissimo Indice Clementis VIII. Pontif. Max. prohibitus est, donec emendeur.

Laus S. Thomæ etiam ab aduersarijs si dei Catholice.

Sed & in libros Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum aliquos Conimbricensis Cursus Disputationes accepimus iam tertio in Germania, & quidem correctiores Colonia Agrippinæ editas. Quæ sanè medullam Disciplinæ moralis continent, eamque eleganti stylo, ac perspicuè ob oculos ponunt.

Interpretes in libros Politicorum. Cap. XXVII.

Antonius Montecatinus, Antonius Scainus.

D. Augustinus Hipponensis Episcopus in libris Ciuitatis Dei, et in Aristotelem haud scripsit, erit tamen utilitas, si cum Politicis iungatur.

Chrysostomi Iauelli Philosophia Platonis, Aristotelis, & Christiana.

Genesij Sepulchre enarrationes.

Ioannis Auilæ Epistola ad Assistentem Hispalensem. Extrat autem in libro Epistolarum spiritualium & est aurea epistola instar multorum librorum Politicorum.

Iusti Lipsij Politicorum, siue Civilis Doctrinæ libri sex, qui ad Principatum maxime spectant additæ Notæ auctiores tum & de vna Religione. Sed legenda est editio.

Antuerpiensis anni 1596. quam ipse recensuit.

Platonis libri de Republica cum Commentario Sebastiani Phoxij huc conferrent aliquid, si & quod supra diximus, vbi de Platonis, & de ipso adeo Foxio, locuti sumus, circumspicere adhiberentur: Chrysostomi Iauelli Platonica Philosophia perlegeretur.

S. Thomas, præsertim de regimine Principum.

Thomas autem Bozius Eugubinus libros octo de ruinis gentium, & Regnorum emisit in lucem Romæ, quibus de Politicis rebus non sine magna luce, quam libris Politicis Aristotelis, agit. Quos libros si viri Principes, atque viri Politici attente ver-

saucrint, & humanæ, ac Christianæ felicitatis fundamenta, & præsidia solidaauerint, & multarum historiarum medullam cum iucundissima utilitate gustabunt.

Nostra autem ad lucis prudentiam Christiana Methodus, quæ & in nostra Bibliotheca Selecta habetur.

Ad Metaphysicæ Præmonitio. Cap. XXVIII.

Metaphysicorum nomine prænotari hos libros non ordine perfectionis, & dignitatis, sed ordine inuentionis aliqui existimarunt, ita ut Metaphysica Tractationem rerum, post naturalia significent.

At alij, quoniam quæ in Metaphysicis traduntur, sunt supra entia naturalia. Quæ ob rem ab Aristotele honoris, gratia, scientia hæc, appellatur Sapientia, & Theologia; quippe quæ res altissimas, & Vniuersalissimas contempletur; sit item libera, & sui gratia, proinde item nobilissima, & Diuinissima, quæue nos Deo similes reddat.

Metaphysicæ Obiectum.

Porro Metaphysicæ obiectum esse ens, vt ens; Reale tamen, non rationis. Et quantum comprehendit, sub se, Creatum, & Increatum: Finitum, & Infinitum, Substantiam, & Accidentia Albertus, Auicenna, Alexander, Auerroes, D. Thomas, Philoponus, Alensis, (si tamen ille fuit Alensis) Vicomercatus, & alij asseruerunt.

Cum autem ens reale dicimus commune enti abstracto & decem Predicamentis, intelligimus illud esse Analogum: Deinde Hoc Ens habere aliquo modo Principia, Partes, & Passiones. Denique Deum & Intelligentias ab hac scientia considerari posse dupliciter: Primò vt sunt Principia, & causæ aliorum entium. Secundò vt sunt entia quædam.

Num verò quinque scientiæ inter se essentialiter distinctæ sint, vt noster Pererius doctè ostendit, Physica, Mathematica, Metaphysica, Scientia de Deo, Scientia de Intelligentijs, quæ duæ postremæ commodi gratia fuerint additæ Metaphysicæ: An vna tantum Scientia, initio Philosophici curius agendum est, aut saltem huc quadatenus ad memoriam Auditorum erit reuocandum. Nimirum vt simul intelligatur, quædo obiectum scientiæ sit Analogum, solere omnia demonstrari de primo Analogato: deinceps autem eadem de alijs Analogatis cum proportionem esse intelligenda.

Num

A Num omnes quattuordecim libri Metaphysices sint Aristotelis. Cap. XXV.

I Am constat omnes qui circumferuntur libri Metaphysices, tanquam ab Aristotele conscripti, ab omnibus non admitti, nempe tertium decimum, & Quartum decimum. Hos enim nemo antiquorum interpretatus esse videtur, præter Syrianum, atque Philoponum, sed & hunc Philoponum, qui non ita multo antea est editus, non putant aliqui illum esse Philoponum, cognomento Grammaticum.

At de Alexandro Aphrodisio ingeritur dubium, quod ut infra dictum est, scholia eiusdem ad libros ipsos tertium decimum, & quartum decimum Græcè MM. SS. appauerint, quæ Aphrodisæi dictionem, & styllum sapiunt.

B Ordinata ne sit Methodus, qua in libris Metaphysicorum habetur. Cap. XXVI.

I mperfectam porro, siue sine ordine tradi ab Aristotele hanc scientiã nō pauci existimarunt, fuerit hoc vel quoniam inchoatam non potuerit absolute, vel quod ex eius scriptis ab alio fuerit sic satis in vnum, qualem cernimus concinnata, & tamen passim elucescunt splendores quidam ingenij Aristotelis, conatus certe, quos adhibebat ad Methodum tradendam, quam antea nemo forsitan ita tradiderat.

Quam in omnibus libris Metaphysicis Aristotelis tractentur. Cap. XXVII.

C T quidem ordo summatim ex omnibus Metaphysicæ libris desumptus, atque tanquam vnum à Prolegomenis propositus à Professore Auditoribus, lucem ad omnia præferet: Simul autem fiet, ut quæ soleant omitti in horum librorum explanatione, id rectè posse fieri intelligatur, si Auditores reliquas Philosophiæ partes perceperint antea. Porro hunc ordinem, seu quasi compendium cum ex alijs petere, vel per nos ipsi colligere possemus, placuit tamen sequentem ex doctissimi Philosophi, atque Theologi scriptis, quæ non prodierunt in lucem, huc inferere, tanquam aptiorem.

Primo igitur libro, post indicatam Vtilitatem, Necessitatem, Nobilitatem huius scientiæ, finis, in quo fira est ipsius perfectio, proponit: E quibus constant An sit, Quid sit. Qualis sit, & propter quid sit.

D Addit, scientiam istam indagare potissimum omnes entium causas. Quam ob rem de quattuor generibus causarum, quæve Antiqui de ijs senserint, sic agit, ut eadē in 2. Physicorum fuerat persecutus, licet ob alium finem, cum Physica tractaret.

In secundo; Quinam modus sit Veritatis inuestigandæ. Cumque omnis notitia veritatis pendeat à notitia causarum, An detur Processus in infinitum in ipsis causis: Num verò ad aliquas primas causas sit deueniendum, de quibus agit in tertio.

Sic secundus hic liber tripartitus. Ut primò doceat quam ratione Veritas indagetur, quæ tum facilis, tum difficilis est. Secundo, Veritatis contemplationē spectare maximè ad hanc scientiam, nec dari processum in infinitum in causis. Tertiò. Modum, qui in varietate inuestiganda sit adhibendus.

In tertio libro. In veritate indaganda, esse in primis proponenda, quæ de illa in dubitationem cadunt. Deinde sexdecim Quæstiones probabiliter expenduntur.

Prima est. Num sit vnius scientiæ causas contemplari, de quibus tertio textu. Secunda. Num ad scientiam hanc sola prima principia substantiæ, an item complexa pertineant. Textu 4.

Tertia. An omnium substantiarum sit una scientia. Textu quinto, & sexto.

Quarta. Num in rerum natura deur vlla substantia præter sensibiles tex. 7.8.9.

Quinta. Num scientia hæc uersetur in solius Substantiæ, an item in Accidentium consideratione, tex. 6.

Sexta. An ad scientiam hanc spectet agere de quibusdam entis affectionibus, ut de Eodem, Diuerso, 21. Quæ item explicantur tex. 7.8.9.

Septima

à rev. 3. vjque
ad 143.
à rev. 13. 14.
15. 16.

Septima. Num Genera, quæ de rebus prædicantur, An verò partes, quibus realiter compositione res constant, dicenda sint rerum principia, & Elementa. Et quænam dicenda sint magis Principia, Proxima ne an Remota. *Tex. 10. & 11.*

Octava. An præter materiam, quam solam præci Physici cognouerunt, alia causa sit. Num verò hæc sit separabilis à singularibus, & an sit numero vna. *Tex. 12.*

Nona. Num Materialis substantiæ causa sit aliud à substantia, cuius est Quidditas. *Ibidem.*

Decima. Num principia tam materialia, quam formalia sint numero definita. An verò tantum specie. Nimirum, An eorum, quæ specie conueniunt, detur vnum Principium numero. *Tex. 13. & 14.*

Vndecima. An eadem sint Principia rerum corruptibilium, & Incorruptibilium. *Tex. 15.*

Duodecima. Num vnum, & Ens sint ipsæ substantiæ rerum. An verò illis subiiciatur aliquid, quod sit substantia rerum. *Tex. 16.*

Tertiadecima. Num principia rerum sint Vniuersalia, an Singularia. *Tex. 20.*

Quartadecima. Num principia sint tantum potentia, An verò Actus. *Tex. 19. & 20.*

Quintadecima. Num principia sint causæ rerum solum per motum, vt Veteres voluerunt. An verò aliquo alio modo. *Tex. 18.*

Sextadecima. Num entia Mathematica sint substantiæ, & an sint separatæ à sensibilibus, & singularibus. *Tex. 17.*

Et hæc quidem postemæ quæstiones rectius ita vt fecimus dispositæ sunt, quam quæ textibus Aristotelis erant locatæ, nempe vt præcedentes postponantur, quemadmodum de tribus vltimis est factum.

In Quarto libro agit quid de Quæstionibus iisdem, ac de tota Metaphysica sit dicendum. Ac primum de Subiecto, vbi ait Metaphysicæ obiectum esse Ens, vt Ens.

Deinde posita Diuisione Entis in plura significata, docet esse scientiam de Ente, ac præcipuè de substantia: deinde cum agere de Vno, quod est prima Passio Entis, ac cum illo conuertitur: De simile, æquali, & reliquis, Quæ sunt veluti species Vnius. Et de oppositis, nimirum, Multitudine, usque ad caput tertium.

Inde explicat, quænam sint prima Principia, quibus in demonstrando utitur Metaphysica. Quomodo item ad hanc spectet consideratio communissimorum Principiorum, vt de Quolibet est verum asserere, vel negare. Denique confutat tam eos, qui negarunt hoc primum Principium, quam eos, qui illud demonstrare voluerunt.

In Quinto, Vt doceat, quonam modo loquendum si in hac scientia de Ente, eiusque Affectionibus, agit vsque ad sextum caput de distinctione causarum, & Principiorum Entis: Deinde vsque ad sextumdecimum caput, De ente, & eius partium distinctione disputat. Præterea de Distinctione affectionum, & passionum entis. Atque ideo in primis quinque capitibus agit de Principio, Causa, Elemento, Natura, & Necessario.

Deinceps agit de Entis, & Partium ipsius distinctione.

At quoniam Vnum est adeo connexum cum Ente, vt idem esse uideantur, propterea in Sexto capite distinguit Vnum in Vnum per se, & in Vnum per Accidens. Quod item vtrumque subdistinguit, docens multa esse distinguenda quæ Vni opponuntur.

In cap. Septimo agit de Ente, diuidens id in Ens per se, & Ens per accidens. Et Ens per se, in decem Prædicamenta: Et Ens in Actu, & Potentia.

In cap. 8. agit de substantia, vbi assignat quattuor modos substantiæ, qui deinde reuocantur ad duos, earum scilicet substantiarum, quæ sunt sensibiles, & indiuiduæ & essentiali, seu quidditati, & definitionis rei.

In cap. Nono, explicat quid sint idem, & diuersum, & quid simile, & dissimile.

In cap. Decimo explicat quid, & quot sint opposita, & in fine capituli, quæ sint diuersa specie.

In cap. Vndecimo, quid sit prius, & quid posterius, & quæ species illorum.

In cap. Duodecimo, quot sint potentiarum & impotentiarum genera, & quæ sint possibilia

A possibilia vel impossibilia, & reducit omnia ad potentiam actiuam, quam ait esse principium mutationis efficiens in alio quatenus aliud est.

In cap. decimotertio, agit de Quantitate.

In cap. decimoquarto, agit de Quali.

In cap. decimoquinto, agit de Ad aliquid, assignans tria genera Relatiuorum per se fundata in tribus fundamentis.

In cap. decimo sexto, ubi incipit tertia pars Libri agit de perfecto, assignans tria genera perfecti, ut alia sint perfecta quantitate, alia Virtute, alia finis consecutione.

In cap. decimoseptimo, agit de Terminis, & sex illius significationes assignat.

In cap. decimooctauo explicat quot modis vsurpentur hæc uerba, Secundum quod & affert quatuor modos.

B In cap. decimonono explicat, quid, & quod duplex sit Dispositio, seu ordo.

In cap. uigesimo quid, & quod duplex sit Habitus.

In cap. uigesimoprimo affert quatuor significationes passionis.

In cap. uigesimosecundo quod duplex sit Priuatio.

In cap. uigesimotertio affert quatuor modos Habere.

In cap. uigesimoquarto affert tres modos præcipuos, quibus aliquid fit ex alio.

In cap. uigesimoquinto, affert quatuor modos partium.

In cap. uigesimosexto, quid, & quod duplex sit totum.

In cap. uigesimoseptimo, quæ requirantur ut aliquid dicatur mutilum.

In cap. uigesimooctauo tradit quatuor generis significationes.

In cap. uigesimono tradit tres præcipuos modos, quibus aliquid dicitur falsum.

In cap. trigesimo tradit duos præcipuas significationes Accidens.

C In sexto libro incipit determinare de subiecto huius scientiæ, ita ut primò doceat, de quo sit, & de quo non sit, usque ad Textum quartum, dicendi uerò declaret quædam species entis. Quæ ab hac scientia excluduntur. Et quoad primum docet, hanc scientiam esse de Ente quatenus est Ens, & de causis Entis, & hanc scientiam nullam esse plurium scientiarum, & in specie non esse Physicam, & agere de substantia immobili, Textu secundo, esse scientiam naturalem, Text. tertio. In secunda parte libri ponit primo diuisiones aliquas entis, deinde rejicit à consideratione Metaphysicæ Ens per Accidens usque ad textum octauum, & Ens uerum vel falsum. Quod est circa compositionem, vel diuisionem factam ab Intellectu.

In septimo libro agit de alia diuisione entis assignata in substantiam, & accidens, & in alia Predicamenta, aliam enim, quæ est in actu & in potentiam, explicat in nono. Aliam, quæ est in vnum, & multa, in decimo, agit ergo de substantia, quia est primum ens ratione, cognitione, & tempore, ad quod omnia alia referentur, deinde textu quinto ostendit, quæ sint illa entia, quæ sint manifeste substantia, & ponit aliorum opiniones textu sexto, postea textu septimo, affert quatuor modos, quibus dicitur substantia, ut significet quidditatem rei, vel Genus vniuersale, seu Ideas, vel ens vel substantiam, seu primam substantiam, & explicat membra diuisionis, comparatque illa inter se, & agit præcipuè de Materia textu octauo, & nono. Postea agit de substantia ut significet quod quid est, Textu decimo, & querit quibus insit. Textu undecimo usque ad uigesimum, dicens propriè conuenire substantiæ, & quomodo se habeat, ad naturam generis, dicens, nec generari materiam, nec formam, nec quiditatem, sed compositum.

E Textu uigesimosecundo usque ad uigesimooctauum, & quiditates non esse causas generis, textu uigesimooctauo, & mouet quædam dubia circa generationes formarum. Textu uigesimonono, trigesimo, & trigessimoprimo, & trigessimosecundo: Querit deinde an sint idem quod quid est, & cuius est. Quod quid est. Textu uigesimo, & uigesimoprimo. Et quomodo se habeant ad suas partes à textu trigessimotertio, usque ad quadragesimum secundum. Et quomodo illæ possint facere vnum textu quadragesimosecundo, quadragesimotertio, & quadragesimo quarto. Quarto loco querit, vnum naturale sit substantia, & ostendit non esse, usque ad textum quinquagesimum primum; deinde uniuersalia non esse Ideas separatas, & has non esse substantias rerum, à textu quinquagesimoprimo, usque ad 57. Quinto loco agit de sub-

& ente.

& ente an sint substantię rerum, & ostendit non esse tex. 5. 7. & explicat in quo bene, **A**
in quo malè dixerint ponentes Ideas. Tex. 5. 8. & nullum Vniuersale esse substantiam
rei. Tex. 5. 9. & 60. Quare intentio Aristotelis fuit loqui de quod quid est, & ostendit
primò cuius sit, nimirum substantię, secundò utrum sit idem cum eo cuius est,
tertiò non generari, quartò quę sint partes illius, quintò etiam si habeat partes, esse
tamen unum, sextò facit quandam digressionem, quęrens utrum Vniuersale sit sub-
stantia rei, ultimò redit ad propositum, & ostendit, quid sit ipsum quod quid est, &
hęc omnia, ut inuestigaret quod quid est substantiarum Sensibilem, ut ex illis deueniret
in cognitionem Intelligibilem, ideo

In libro octauo agit de principijs substantię sensibilibis, & primò reperit aliqua di-
cta in septimo, textu primo, & secundo. Secundo agit de Materia, tex. 3. 8. 4. deinde
de format, ex. 5. & 6. postea de composito, textu 7. Tertiò mouet quoddam dubium **B**
circa formam: An scilicet nomen significet solam formam, tex. 7. & 8. & ponit
tres proprietates formę, tex. 8. 9. & 10. Quartò ponit tres proprietates materię, tex.
11. & 12. in ordine ad ipsum genitum, & comparat materiā ad alias causas, deinde
agit de materia in ordine ad substantias ingenerabiles, & incorruptibiles, ibidem,
& tex. 13. & tex. 14. ostendit, quę sint illa generabilia, quę possint dici habere materi-
am. Postea duas affert dubitationes de Materia. Alteram, quomodo se habeat
ad contraria. Alteram, quare vinum non dicatur materia Aceti, & soluit easdem
tex. 14. Quintò ponit dubitationem circa compositum quomodo sit vnum, cum con-
sistat ex pluribus partibus, & soluit eandem, tex. 15. Et ex hoc ostendit, quomodo
substantię separatę habeant vnitatem, & concludit in illis non esse causam mouen-
tem, tex. 16. **C**

In nono libro agit Aristot. de alia diuisione Entis in Actum, & Potentiam, & pos-
to Præmio tex. primo agit de potentia, quid, & quotuplex sit, & in quo subiecto, tex.
2. & de impotentia opposita tex. 3. & 4. diuidit Potentias in rationales, & irrationa-
les. Tex. 5. vsque ad 10. & excludit errorem quorundam qui dicebant potentiam non
præcedere actum, deinde tex. 10. ostendit quęnam potentia præcedat actum, & quę nō,
Secundo loco agit de Actu, & primo ostendit, quid est actus. Tex. 11. deinde diuidit ac-
tum in duò membra, ibidem, & tex. 12. & ostendit qualis sit. Postea ostendit, quando
dici debeat rem esse in Potentia, & quando non. Tex. 12. & quę debeat vocari prima
potentia, & prima materia. Tercio loco comparat potentiam, & actum inter se, ita vt
Actus sit prior ratione substantia, & quodam modo tempore, tex. 15. Quod probat
vsque ad tex. 18. ostendit deinde Actum in bonis meliorem esse potentia, in malis
verò contra, tex. 19. Et ex his colligit malum non esse aliquid præter res. Et in sem-
piternis, & principijs non esse malum, & corruptionem. Denique ostendit Cogni-
tionem consistere in actu, & non in potentia tex. 20. & comparat ad inuicem verum,
& falsum, explicans quomodo inueniantur in rebus. Tex. 21. & 22.

In decimo libro agit de alia diuisione Entis in vnũ, & multa, & primò agit de uno
secundum se, deinde de illo in ordine ad multa, vbi agit de contrarietatibus ad tex. 9.
ad finem libri. Et circa primum, ponit primò quattuor modos vnus. Quod nimi-
rum unum sit, vel per naturam continuum, vel Totum, habens speciem, & materiā,
vel singulare, vel vniuersale. Tex. primò. Quę conueniunt Analogicę in ratione
vnus. Tex. secundo, deinde ostendit esse mensuram, conuenire proprię vni, & ex
vinitate trasferri ad alia. Tex. 2. 3. & 4. Hinc soluit errorem quorundam, qui existi-
mabant scientiam, & sensum esse mensuras rerum. Tex. 5. Postea ostendit non dari
aliquid unum, quod sit separatim. Vniuersale, & substantia, & sic mensura om-
nium rerum, ut volebat Plato. Tex. 6. deberi tamen dari aliquid unum, quod sit men-
sura ceterorum tex. 7. deinde ostendit, quomodo se habeant Ens, & unum inter se, &
ait æqualiter se habere. Tex. 8. Circa secundum agit de uno in ordine ad multa, deinde
de occasione sumpta agit de contrarietate, primò ergo docet unum, & multa opponi
priuariuè, Tex. 9. & assignat tres modos vnus, ut aliqua dicantur unum, vel identi-
tate, vel similitudine, vel æqualitate, & totidem modos oppositos multitudinis. tex.
10. & 11. & explicat quid sit differentia, & quid diuersitas tex. 12. & 13. & quoniam
con-

A contrarietas est aliqua differentia ideò agit de contrarietate, & ostendit contrarietatem esse maximam differentiam usque ad tex. 24. Post tractationem de contrarijs agit de medijs, quæ sunt in eodem genere cum contrarijs inter quæ sunt media. Tex. 22. vsque ad 25. Denique ostendit aliqua contraria qualia sunt corruptibile, & incorruptibile differre inter se genere, quia differunt secundum potestiam, & priuationem potentie, & non possunt eidem conuenire etiam per Accidens, & ex hoc tandem concludit impossibiles esse idéas Platonis, quæ sint eiusdem speciei cum rebus quarum sūt idéæ. Quia res inferiores sunt corruptibiles, Idèæ uerò incorruptibiles.

In vndecimo libro, & duodecimo quoniam Materia non solum agit de Ente in vniuersum, quod est obiectum illius, sed etiam de primo Ente, nimirum de substantijs se paratis, repetit multa quæ dicta sunt in præcedentibus Libris, & in Physica, quæ ad hoc

B faciunt, vsque ad summam secundam & tex. 29. duodecimi libri, ita ut in summa prima vndecimi libri reperat dubitationes quasdam, de quibus in tertio libro locutus fuerat. In secunda reperat aliqua, quæ dicta sunt in quarto. In tertia alia, de quibus dixit in sexto. In quarta agit de motu infinito, diuisionibus Motus, & quibusdam definitionibus. In prima summa duodecimi agit de substantia sensibili.

In cap. ergo primo summa primæ Libri vndecimi quærit, quomodo hæc scientia est circa principia, & circa substantias, & circa quæ principia, & quas substantias. Et an sit vna, vel multiplex, & multas proponit quæstiones de his, & agit in utranque partem.

In cap. secundo mouet quasdam alias dubitationes de ijs quæ considerantur à Metaphysica, nimirum an possit dari aliquid in rerum natura subsistens, præter singula

C ria An detur substantia aliqua præter sensibilem. An principia corruptibilem, & incorruptibilem sint eadem. An Ens, & Vnum possint dici principia, & an Vnum, & Numerus, & an magnitudines, & an substantiæ separata, quas ponebat Plato. Denique an omnia principia sint vnum numero, vel specie. In summa secunda, & tertia, repetit, quæ dixerat in quarto, & in primo capite summa secunda, ostendit, hanc scientiam agere de his, quatenus est Ens, & de passionibus illius.

In secundo cap. ostendit ab ea considerari communia principia Demonstrationis.

In tertio capite probat hoc principium. De quolibet est verum asserere, vel negare, & impugnatur opinio Heracliti.

In cap. quarto confutat Pythagoram, qui dicebat intellectum, & sensum esse mensuras veritatis. Et aliqua etiam dicit contra Heraclitum, & Anaxagoram.

D In summa tertia comparat Metaphysicam cum alijs scientijs in principijs, Definitionibus, & demonstrationibus. Et colligit de Ente per Accidens non esse scientiam, sicut nec de Ente rationis, & obiter explicat quid sit fortuna circa quæ, & id, quod est à fortuna habere causas infinitas, & dari bonam, & malam fortunam. Et fortunam non esse primam causam, In summa quarta ostendit, quid sit Motus, & quomodo fiat, & in quo sit.

Capite primo agit de infinito.

Capite secundo diuidit mutationem, & motum in suas species.

In capite tertio de quibus in quinto Physicorum dictum est. Denique in capite ultimo definit quæ circumstant Motum, nimirum, simul seorsum tangere, Intermedium Contraria secundum locum, consequenter continuum, & punctum non esse idem quod Vnitatis.

E In libro duodecimo summa prima agit de substantia sensibili, vt ex ea deueniat in cognitionem immobilis. Et primò probat ad huc librum pertinere agere de substantia, Quia agit de Ente: Substantia autem est primum Ens, & est simpliciter Ens usque ad textum quartum. Deinde textu quinto diuidit substantiam in sensibilem, & immobilem, & sensibilem diuidit in perpetuam, & corruptibilem. Text. sexto probat in substantia sensibili mutabili dari materiam. Text. septimo quattuor ponit genera Mutationis, nimirum in substantia, quantitate, qualitate, & vbi. Et unaqueque illarum est inter contraria in subiecta Materia. Quam etiam probat dari tex. 8. Text. nono ostendit. Quomodo Antiqui illam cognouerint. Textu decimo materiam diuersimodè esse in diuersis, nimirum in inferioribus, & celo. Textu vndecimo Generationem non fieri ex qualibet

ex qualibet Potentia, sed ex determinata, deinde agit de forma, de qua primo docet **A** formam esse principium, & non generari, Tex. duodecimo, Et omne quod generatur generari à simili, Tex. decimotertio. Deinde comparat formam ad compositum, & postquam diuidit substantiam in Matetiam, Formam, & Cōpositum, in Tex. decimo quarto ostendit in quibusdam formam non esse preter substantiam compositam. Tex. decimo quinto comparat formam cum causa mouente, in hoc, quod mouens potest præcedere effectum, forma uerò non præcedit, quauis fortè possit subsequi, tex. 16. & 17. Ex quo concluditur, non esse necessarium ponere Ideas propter Generationem, tex. 18. & 19. Tertio quærit, An sint eadem principia omnium Prædicamentorum, & ostendit aliquo modo esse eadem, aliquo modo non esse usque ad tex. 27. Denique, tex. 28. & 29. breuiter Epilogat, quæ dicta sunt. In summa secunda, & tertia determinat de substantia immobili secundum propriam sententiam, deinde secundum opi- **B** niones aliorum in alijs libris, si sunt Aristotelis. Primò ergo ostendit dari substantiam hanc immobilem, & probat duabus rationibus, tex. 29. deinde hanc substantiam esse semper mouentem, & ideo eārentem potentia, & materia, tex. 30. 33. & 35. & obiter, tex. 31. & 32. ostendit, quomodo Actus sit prior, vel posterior potentia, & tex. 34. Motum cæli, semper esse. Secundo agit de perfectionibus huius substantiæ, quod moueat tanquam finis, & Intelligibile, & tanquam id, quod est optimum appetibile, tex. 36. & 37. & ideo mouet, vt Amarum, quod est immobile, & necessarium, tex. 38. Et in hac substantia est maxima delectatio in Intellectione sui ipsius, & in Amore. Textu 39. & ideo in Deo vita perfectissima reperitur, Deinde, tex. 40. & 41. excludit erro- **C** res eorum qui dicebant principatum posse esse nobilius principio. Et ostendit hanc substantiam esse indiuisibilem, & impossibilem. Tertio agit de unitate, & pluralitate substantiæ, & ostendit quattuor substantias immobiles quod sunt cæli, qui mouentur motu perpetuo, Quod à Mathematicis accipiendum est, textu 44. 45. 46. & 47. tandem concludit numerum harum substantiarum, textu 48. Et remouet quedam impedimenta, quæ possent obesse dictis, tex. 48. & 49. & hoc confirmat Auctoritate Antiquorum, tex. 50. quarto mouet quattuor dubitationes de Intellectu substantiarum separatarum. Prima habetur, tex. 51. An substantia Diuina sit sua Intellectio. An uerò sit in potentia ad Intellectionem, secunda est, an intelligat seipsam, an uerò aliquid aliud, & an pertineat ad perfectionem Intellectus Diuini, vt intelligat aliquod bonum, & responderet intelligere nobilissimum obiectum, & ideo non esse in potentia ad intelligendum, sed **D** semper intelligere seipsam, tertia est, quid sit nobilius in Deo intelligi ne, an intelligere, & responderet utrumque esse æquè nobile, quia est idem omnino in illa substantia. Quarta est, An Intellectus Diuinus intelligat componendo, & responderet negatiue. Quinto ostendit omnia ordinari ad primum Motorem, sicut ad bonum, & finem in ultima summa: Et primò quærit, An bonum totius, sit bonum ordinis. An uerò sit aliquid separatum per se subsistens, & responderet esse bonum utroque modo, sicut in exercitu, est enim bonum ordinis existens in ipso Vniuerso. Et est primum principium illius separatum, sicut Dux, tex. 52. & 53. secundo ostendit omnes qui aliter senserunt de principijs errasse, usque ad tex. 56. & tandem concludit Quia entia non debent malè disponi, ideo vnum tantum esse principium, & primum motorem.

In decimotertio libro, & decimoquarto disputat contra Mathematica separata, & Ideas Platonis. Et Primò ostendit entia Mathematica, nec esse magis substantias, **E** quam corpora, nec priora sensibilibus, nisi sola ratione, neque vnquam posse esse separata, & ostenditur modus, quo abstrahant à Bono, & Ente. Secundo agit contra Ideas, & affert fundamenta, propter quæ ponuntur Idæ, ostendens illa nulla esse. Tertio agit contra eos, qui ponebant numeros esse substantias separatas.

In decimoquarto libro iterum disputat contra eos qui Mathematica, uel numeros entium principia ponebant. Et probat substantias immobiles non posse habere plura principia, ac multas antiquorum de principijs opiniones confutat, ostendens causas propter quas errauerint, & quomodo bonum in numeris reperitur.

Cautio

Interea, in his Metaphysicæ studijs cauenda sunt quedam, quæ cordatè ipse in primis Aristoteles monuit. Quidam enim, inquit, propter imperitiam ita conantur disserere de primis principijs, ac si opus esset ipsa probare, quemadmodum, eadem ne res possit simul esse, & non esse. Hæc autem (ait) est ignorantia, quoniam est nescire quorum nam oporteat quærere demonstrationem, & quorum non, neque enim fieri potest, ut omnium fiat demonstratio, certè nullum est principium, de quo magis id sit dicendum, quam hoc ipsum de quo hic loquimur. Hæc Aristoteles. Qui idem mihi obijceret, si probare vellem totum esse maius sua parte, siue id repræsentari in Diuinis Ideis, siue quoniam Deus aliter facere nequeat, seu denique, quod ita meo videatur intellectui, qui cum sit intellectus Diuini participatio, decipi nō possit. Hæc enim in Philosophica tractatione ignotiora sunt primo illo principio, Omne totum, &c. Adde, quod si quis negauerit Ideas, quod quidem aliqui (licet malè) faciunt, non erit vnde probetur id, quod probare institueram.

Atqui quoniam Theologi Scholastici est non solū vti scripturis Diuinis (licet hoc præcipuum sit ipsius) verum etiam naturalibus rationibus, ut vel contrarios errores refellat, vel sensum ad superiora hominum mentes disponat, expedit rationes illius primò petere ex Aristotele, quæ sunt solidiores, præsertim cum Metaphysicum agimus. Reliquas autem, quæ nitantur falsa Philosophia, & aliquibus etiam Aristotelicæ Philosophiæ principijs ablegare, atque adeo confutare debemus, ne tãquam crimen aliquod committere videamur, si dum veræ Philosophiæ semitam terimus, nimiam nominis Aristotelis rationem habere velimus. Illud verò traditum à viris Doctis consilium sequi expedit, ut in Metaphysica, siue docendo, siue studendo, quæstiones de Deo, ac de Intelligentijs, quæ omninò aut magnopere pendent ex veritatibus Diuina fide traditis prætereantur. Præmium verò ut septimi, & duodecimi libri textus magna ex parte diligenter explicetur. In ceteris libris selignantur ex unoquoque quidem præcipui Textus, tanquam fundamenta quæstionum, quæ ad Metaphysicum pertinent.

Summopere verò conandum cum in reliquis, tū præcipuè in ijs, quæ ad Metaphysicā discendā pertinere diximus, ut Aristotelicū textum quicumque prælegerit, bene inter præterit, quicumque, audit prælectorem, bene assequatur, in hoc nihilo minus opere quā in quæstionibus collocetur. Hoc enim pro persuasio habendum est, mutilam valde, ac mancā futuram Philosophiam eorum, quibus id studij in precio non sit.

Quoties verò incidunt in textus aliquos admodum celebres, & iactari sæpè solitos in disputationibus, eos accuratè perpendant, illustribus aliquot interpretationibus inter se collatis, ut quæ quibus anteferenda sit, ex antecedentibus, & consequentibus intelligi possit, vel ex vi Græci sermonis, vel ex aliorum locorum observatione, vel ex insigniorum Interpretum auctoritate, vel denique ex momentis rationum. Tum deum veniatur ad dubitatiunculas quasdam non nimium exquirendas quidem, sed si cuius momenti sint non omittendas. Magnus etiam quæstionum selectus habeatur, & ea quidem, quæ non ex ipsa Aristotelis disputatione nascuntur, sed ex occasione cuiusdam Axiomatis, quod is obiter inter disputandum, vsurpat, si alijs in libris propriū locum habent, eò rejiciantur, sin minus continuo post textum ipsum, in quo se obtulerint, explicentur.

Quæstiones verò, quæ per se ad materiam de qua disputat Aristoteles, pertinet, ne tractentur ante explicatos, textus omnes, ad propositam rei summā pertinētis, siquidem plures hi textus non sint, quam ut vna, aut altera lectione possint exponi.

Sin autem excurrant longius, ut qui sunt de principijs, de motu, in his nec fusiores tractatus habeantur, nec totus Aristotelis contextus quæstionibus anteponatur, sed cum illis ita coniungatur, ut post aliquam textuum seriem, quæstiones aliquæ quæ ex illis extrant interferantur.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

H

Quorundam

Greci, Latini, Arabes, Metaphysicæ Aristotelis sunt interpretati. Subsecuti sunt recentiores aliqui, eò tutiores, quod simul insignes Philosophi, atque Theologi fuerunt. De quibus aliquid dicere expediret, ubi secundum Alphabeti seriem eos infra recensebimus, Qui sunt.

Albertus Magnus cum in Commentariis in Metaphysicæ, tum in opusculis de Intelligentijs, ac de Processu Vniuersitatis.

Alexander Aphrodisæus. Quem quidem Græcè manuscriptum vidimus Patauij apud V. C. Io. Vincentium Pinellum: Qui tamen Aphrodisæus à Genesio Sepulveda uersus est in Latinum, atque editus. Sed quem Sepulveda integrum non fuit assecutus, quippe cuius codici Græco defuit Argumentum ipsius Aphrodisæi in primum Metaphysicæ librum Aristotelis, quod ita habet in Græco.

Ἀλεξάνδρου ἀφροδισιεύς ὑπόμνημα εἰς τὸ μᾶζον ἀλφα ἤρματὰ
τὰ φυσικὰ ἀριστοτέλους.

Επειδὴ ἡ γνώσις τελειότης ἐστὶ τῆς φύσεως, καθόλου μὲν τῆς ἀπλῶς γίνεσκάσης, καθόλου δὲ τῆς δοξαζούσης, ἡ ταύτης ἐνὶ μάλλον ἢς θεωρεῖται τὸ τέλος. πᾶσα δὲ τελειότης ἐκείνη τὸ ἐκείνη ἀγαθὸν ἐστίν, ἐν δὲ τῷ ἀγαθῷ ἐκείνῳ τὸ εἶναι, καὶ σάφεισθαι. διὸ τὸ καθόλου εἰσι γὰρ ὅτι πάντες αἰσθητικοὶ τὸ εἶδέναι ἐρίζοντα φύσει, ταῖς δὲ αὐτοῦ ἐκείνῳ τῆς γνώσεως αἰσθητικῆς τελειότητος ὅσως αὐτῇ. σημείον δὲ τούτου παρὲθετο ἡ ἀρχὴ τῆς αἰσθητικῆς τῆς αἰσθητικῆς φιλίας. χαίρομεν γὰρ ταῖς ἀσθύναι, ἐπειδὴ δὲ αὐτὰς τῷ ἡμῶν αἰσθητικῇ παραγωγῇ λαμβάνομεν γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ χαίρομεν τούτοις αὐτὰς δὲ αὐτὰς ἀγαπῶμεν τὰς αἰσθητικῆς, καὶ μαλιστα τῷ ὁρατικῷ αἰσθητικῇ. Ἐγὰρ χαίρομεν τῷ πράττειν, καὶ ἐν γὰρ τὸ ὁρᾶν αἰσθητικῇ ἀντὶ τῶν ὁρώντων, ὡς ἐπεί, ἢ ἄλλων, αὐτὴ οὐκ ἔστιν ὁρατικὴ μάλιστα ἢ ἄλλων αἰσθητικῶν ποιεῖ ἡμᾶς γνωρίζειν, ἢ μόνον ἀλλήλους, ἀλλὰ ἡ τὰ θεῖα, καὶ ἡ ἀνὰ σώματα, καὶ γὰρ, ὡς φησι Πλάτων, ἐξ τῆς ταύτης τῆς ἀσθύνσεως τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐποριστὴ μὲν γένεσις, ἀπενίστεται γὰρ εἰς τὸν οὐρανόν, ἡ θεωρεῖται τῷ τῶν, καὶ τὸ ἀφραστον κάλλος ἐρχόμενα εἰς ἡμᾶς τῷ δὲ ἡμετέρῳ ἡμῶν. ἀλλὰ ἡ δὲ δὲ ἄλλαν αἰσθητικῆς οὕτως συμπαροῦς τοῖς πράγμασι ὡς πρὸς τὰς ταύτας. διὸ καὶ φησι ὅτι πολλὰς δὲ αἰσθητικῶν αὐτὴ ἡ αἰσθητικῇ, πολλὰ γὰρ αἰσθητικῶν αἰσθητικῶν μεταξὺ τῶν αἰσθητικῶν, καὶ μάλιστα ἡ ἐπὶ, καὶ ὅσον ἐν τῇ πλῆθει τοῖς αἰσθητικῶν. ἐν τούτῳ δὲ αἰσθητικῇ, ὅτι τιμιώτατα ἐστὶ γνῶσις πρᾶξεως. hoc est

Quoniam cognitio perfectio est animæ, generatim quidem eius, quæ simpliciter cognoscit, magis autem ratione prædita, atque hac etiam magis eius, cuius finis contemplatio, omnis autem vniuersiusque perfectio vniuersiusque est bonum; in bono vero vniuersiusque situm cum esse, tum conseruari, propterea vniuersè hoc posuimus, oēs homines natura scire desiderare, hoc est, ipsius naturæ ductu amare cognitionem, ut in qua ipsorum posita sit perfectio. Huius rei euidentissimum ponit signum, eam, quæ cum sensibus intercedit, amicitiam. Gaudemus enim sensibus quandoquidem ipsorum beneficio sensibilibus rerum cognitionem accipimus. Quin etiam, ut hoc non sit, ipso propter se sensus amamus, & maxime sensum videndi. Vt enim nihil agamus efficiamusve, ipsum videre penè dixerim omnibus antepositum. Hæc igitur videndi facultas præter ceteros sensus efficit, ut non modo alter alterum; sed etiam, ut Diuina ac Cælestia corpora cognoscamus. Etenim, ut ait Plato, hoc sensus Philosophiæ adepti sumus genus. Defixis enim in cælum oculis, & contemplantes ordinem atque ineffabilem plenitudinem, in cognitionem uenimus Conditoris. Neque verò sensus ullus est, per quem nos æquè ac per hunc res ipse afficiant. Quare etiam ait hunc multas ostendere rerum sensibilibus differentias. Multæ enim colorum sunt differentia inter extrema album & nigrum, ut fuscus, flauus, fuluus, ruber, pallidus. Inter calidum verò & frigidum, aut siccum & humidum, nulla est huiusmodi

A huiusmodi differentiarum multitudo. Hinc planum fit, actioni anteponendam esse cognitionem.

Ceterum, & eiusdem Aphrodisæi sue Scholia, siue Paraphrasin Græcè manuscriptam in veritumdecimum, & quartumdecimum librum Metaphysices Aristotelis, quæ nondum, quod sciam, prodijt in lucem, quamvis earum exempla tum ad Petrum Fonseca nostrum, tum ad Fredericum Pendaum publicum Philosophiæ in Gymnasio Bononiensi Professore: cui probata sunt, quique in exemplari quædam emendauerit, quæ extant apud me.

Alexander Halensis. Quem tamen non Halensem, sed Alexandrum ab Alexandria fuisse cum alijs, tum Aquarius ostendunt.

Antonius Andrea.

B Antonius Mirandulanus contra varios nostræ ætatis Philosophos.

Antonius Scianus in Textum Metaphysicæ.

Antonius Trombetta.

Auerroes.

Auicenna.

Augustinus Niphus.

Aquarius, idest Matthias Aquarius.

Auctor incertus libello de causis cum Commentarijs Agidij, & explanationibus Iauelli.

Bartholomæus Spina pro S. Thoma contra Ant. Andrea.

C Bonaventura ubi agit de Reductione Artium ad Theologiam. Quin & aliquid conseret huc libellus ille aureus, quem inscripsit Itinerarium mentis ad Deum, sed ita, vt Professor Metaphysicæ contineat se intra ipsius cancellos.

Chrysostomi Iauelli Quæstiones.

Dominicus de Flandria Dominicanus.

Franciscus Soarez, cui à pluribus palma defertur, cuius Index primus in sua Commentaria Compendium est vberioris Interpretationis suæ, vti & variarum quæstionum, quæ etiam pertinent ad primam Partem D. Thomæ. Quam ob rem is Index prælegendus.

Franciscus Vicomercatus.

Gasparis Contarenti Compendium primæ Philosophiæ.

Iacobus Barges Franciscanus.

D Iacobi Paulij Quæstiones.

Iandunus.

E Ioanнес Ludouicus Vines Metaphysicem ipsemet confecit non indignam lectus, sed in qua desiderent docti aliquid solidius: præterquam quod attingit quædam, quæ forsitan non omnino admitterent Theologi.

Marci Antonij Flaminij Paraphrasin in duodecim libros Metaphysices.

Matthias Aquarius Dominicanus.

Paulus Soncinus.

Petrus Fonseca, cuius versio Metaphysices è Græco in Latinum adeo appositè est facta, vt quasi sine Interprete queat intelligi, id quod Franciscus quoque Soarez testatur. Sed & duobus Tomis Quæstiones omnes complexus est suis Commentarijs quæ ad Metaphysicem referuntur.

Syrianus, qui Venetijs anno 1558. prodijt.

Themistius.

S. Thomas. Cuius item prima Pars Summæ huc spectat, præsertim ad duodecimum librum Metaphysices.

Vicomercatus, hoc est Franciscus Vicomercatus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

H 2 In

Icolaus Leonicus Thomeus.

N Alexander Piccolomincus qui meliorem in eas paraphrasim edidit primo quidem anno 1547. Romæ, deinde reculam Venetijs vide autem, quos adnotauimus alios, ubi de Mathematicis Auctoribus scripsimus.

Opera Physica aliquot Doctorum virorum que superioribus libris

sunt commoda.

Cap. XXXI.

A Chillinii opera

Augustini Niphi Commentaria in libro de substantia orbis, de Beatitudine anime, & super opus destructionum Auerois.

Galpar Contarenus de Elementis.

Iulij Cæsaris Scaligeri nobiles exercitationes.

Marfilij Ficini Commentaria in Platonem.

Petrus Aponensis Conciliator.

Sebastianus Foxius in Timæum; de quo aliquid admonuimus in secunda Tractatione, ubi de Platonis.

Eiusdem consensio Philosophie Platonis, & Aristotelis.

Simplicij Porrij opera.

Theophrastus.

S. Thomas.

Zimari tabule & Theoremata.

In Poeticam Aristotelis.

Cap. XXXII.

Vincentius Madius.

In Rethorice.

Cap. XXXIII.

Ntonius Mirandulanus.

A Daniel Barbarus.

Franciscus Robortellus.

Petrus Victorius.

Aegidij Columnæ Romani Cardinalis. Animaduersione, & censura errorum, quos Ethnici Philosophi suis scriptis inseruerunt.

Aristotelis errores precipui.

Cap. XXXIV.

Quoniam vno inconuenienti dato, multa sequuntur, ex vno malo fundamento promittit Philosophus multos errores.

1. Credidit enim, nihil esse in vna dispositione, in qua primo non fuerat, nisi per motum præcedentem; existimauit enim, quod non esset nouitas, nisi ibi esset mutatio propriè sumpta, quia ergo omnis mutatio propriè accepta, est, terminus motus, non est dare nouitatem, sine motu præcedente. Ex hoc enim fundamentum concludebat motum nunquam incepisse, quia si motus incepit, motus fuit nouus, sed nihil est nouum, nisi per motum præcedentem; ergo ante primum motum fuit aliquis motus, quod est inconueniens.

2. Præterea errauit, quia posuit tempus nunquam incepisse, quia semper motum sequitur tempus. Si ergo motus non incepit, nec tempus incepit. Videbat tamen quod ratio de tempore haberet specialem difficultatem. Nam quia instans semper est finis præteriti, & initium futuri, non est dare primum instans, præterea quod ante omne instans fuit tempus, & antea quocunque tempus signatum, instans fuit, non ergo tempus incepit, sed est æternum.

3. Deinde propter ea, que dicta sunt, coactus fuit ponere mobile esse æternum, & Mundum esse æternum; quia cum non sit dare tempus sine motu, nec motum sine mobili, sed motus, & tempus sint æterna, mobile erit æternum, & ita Mundus nunquam incepit, quæ omnia patent ex 8. Physicorum.

Item

8. Physic. 1.6.
10.
Cur Aristot.
putauerit motum
esse æternum.

Et tempus.

A 4. Item coactus fuit ponere cælum esse ingenitum, & incorruptibile, & nunquam fuisse factum, sed semper fuisse. Nam cum inter ceteros motus solus circularis sit continuus, ut patet ex 8. Physicorum, si quis motus est æternus, circularis erit æternus, & quia circularis motus est proprius cælo, ut probat in primo cæli, & mundi. Concludit igitur Cælum esse ingenitum, & nunquam fuisse factum. Habet tamen specialem rationem, quare cælum non incipit, quia quidquid habet virtutem, ut semper sit in futuro, habuit virtutem ut semper esset in præterito, & quia cælum non definit, nec incipit esse.

5. Item, quia secundum ipsum quidquid fit, sit ex materia præiacente, voluit, quod non posset esse alius mundus. Vnde Deus non posset alium Mundum facere, quia iste constat ex tota sua materia: hic etiam error elicitur, ex primo cæli, & mundi.

B 6. Præterea posuit generationem istorum inferiorum nunquam fuisse, & nunquam incepisse. Nam omnem generationem præcedit corruptio, & sequitur corruptio, & omnem corruptionem præcedit generatio, & sequitur generatio, propter quod quamlibet generationem præcessit corruptio, & quamlibet corruptionem generatio, nec est possibile desinere: quia quamlibet generationem sequitur corruptio, & quamlibet corruptionem generatio.

Si ergo generatio vel corruptio deficeret, post ultimam generationem esset generatio & post ultimam corruptionem esset corruptio, quod est impossibile, non igitur est possibile generationem, & corruptionem cessare. Quod autem generationem præcedat & sequitur corruptio, probat per viam motus: nam non est aliquid generatum, nisi quia aliud corruptum, & generationem præcedit corruptio, & etiam sequitur, quia

C omne generabile est corruptibile, & omne corruptibile de necessitate corrumpetur, sic & corruptionem præcedit generatio, quia nihil corrumpitur, nisi quod prius generatum, & sequitur generatio, quia corruptio unius, est generatio alterius. Hic autem error quod generatio, & corruptio nec incipiant, nec desinant, haberi potest ex primo de generatione, & ex secundo expressius.

7. Item quia in multis inferioribus generatio est per Solem, coactus fuit ponere, quod Sol nunquam cessabit generare plantas & animalia, ut patet ex primo de vegetabilibus.

8. Item, quia non est novitas sine motu præcedenti secundum propositum fundamentum erravit, volens à Deo non posse procedere immediate aliquid novum, ut patet ex secundo de generatione, ubi ait, quod idem manens idem, semper facit idem.

D 9. Item coactus fuit negare resurrectionem mortuorum. Vnde pro inconuenienti habet, ut patet ex primo de anima quod mortui resurgant. Nam in 8. Metaph. vult, quod mortuum non redit viuum, nisi per multa media, & si redit, non redit idem numero, quia quorum substantia deperit non redeunt eadem numero, ut dicitur in fine secundi de generatione. Nec valeret si aliqui vellent eum excusare, quia loquitur per viam nature, cum crediderit, nihil noui posse immediate à Deo procedere, sed omne nouum contingere per viam motus, & operationem nature.

10. Item credidit nihil nouum posse contingere, nisi per viam motus & operationem nature, credidit etiam, ut apparet ex primo Physicorum, quando disputat contra Anaxagoram, quod intellectus volens separare passiones, & accidentia à substantiis esset intellectus quærens impossibilia: propter quod uideretur sequi, quod Deus non posset facere accidens sine subiecto.

E 11. Item, quia per viam motus nunquam est generatio unius, nisi sit corruptio alterius, & nunquam introducit una forma nisi expellatur alia, cum eadē sit materia omnium habentium eam, sequitur ex hoc, quod non sint plures forme substantiales in uno cōposito. Immo qui bene prosequitur istā viam, videt esse pondam in cōposito unā formā substantialem tantū, ista uidetur via Philosophi 7. Metaph. c. de unitate definitionis.

12. Item posuit, quod ubi est modus stagnum & mare, fuerit aliquando siccum, & de contra, quia tempus non defuit, sed est æternum, ut patet ex primo Meteororum, vnde necesse etiā habet dicere, quod non posset dare primū hōiem, nec primā pluuiam, &c.

13. Item, quia non erat intelligentia pōrens mōuere, nisi cum actu mōueret, quia

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

H 3 in optima

3. de anima. 4.
c. 8. 14. 19. 36.
1. c. 47. 48.
Deu. 7.
1. de Anima
c. 10. c. 69.

in optima dispositione ponuntur intelligentiæ, si moueant, dixit tot esse Angelos, vel A
tot esse intelligentias, quot sunt orbes, vt patet ex 2. Metaph. cui contradicit Scriptu
ra Diuina dicens. *Millia millium ministrabant ei, & decies centena &c.*
14. Item, quia sic per uiam naturę voluit incedere, cum simul duo corpora non
possint esse in eodem loco, credidit, vt patet ex 4. Phyl. quod adeo esset per se, quod di
mensiones resistent dimensionibus secundum quod huiusmodi, quod est impossibile,
quod dimensiones remaneant cum dimensionibus, & non resistent, propter quod se
quitur, quod Deus non posset facere, quod duo corpora essent in eodem loco.

Aristotelis errorum Epilogus.

Sunt ergo omnes errores eius in summa quindecim, videlicet quod motus non in
cepit, quod tempus est æternum, quod Mundus non incipit, quod Cælum non B
est factum, quod Deus non posset alterum Mundum facere, quod generatio,
& corruptio nō inceperunt nec desinent, quod Sol semper causabitur generationem,
& corruptionem in istis inferioribus, quod non possit nouum produci immediatē à
Deo, quod non sit possibilis resurrectio mortuorum, quod Deus non posset accidens
facere sine subiecto, quod partes non sunt unum, quod non sit dare primum hominē,
& primam pluuiam, quod tot sint Angeli quot sunt orbes, videlicet 55. vel 47. quod
duo corpora nullo modo possunt esse in eodem loco.

31. Metaph.

Excusatio pro Aristotele.

Voluerunt autem quidam excusare Philosophum de æternitate Mundi, sed
hoc stare non potest, cum ipse ad ostendendum veritates Physicas funder
se super dicto principio, immo vix vnquam fecit aliquem librum in Phyl.
ca, vbi non posuerit aliquid ad hoc pertinens, &c.

Aristotelis alij errores. Cap. XXXV.

Rursus vltra prædictos errores aliqui voluerunt ei imponere quod Deus nihil
cognoscit extra se. Ita quod ei non sunt nota ista inferiora. Sumunt au
tem rationem dicti in 12. Metaph. in illo cap. *sententia patrum.* Sed quod
non intelligent Philosophum, patet, & quod illa nō sit intentio sua, patet per ea quæ
dicuntur in tercio de bona fortuna, vbi ait, *quod Deo per se nouum est præteritum, &
futurum.* Imponuntur quoque ei & alij errores, de quibus non sit nobis cura, quia
contingunt ex falso intellectu: omnes autem errores ipsius, si quis subtiliter inuesti
gauerit, ex hoc sequuntur, quod nihil nouum in esse progreditur per motum præ
cedentem, cum ergo sit falsum, quia Deus est agens primum, non ut instrumentum po
terit res producere absque motu præcedente, agens enim primum non agit in instru
mentum, quia de ratione instrumenti est, quod moueat motum, ac de necessitate in a
ctione sua motum præsupponit. Factio ergo, vel productio præagentis potest esse ab
sque tali motu. Ideo creatio non est motus, quia motus præsupponit mobile. Crea
tio nihil præsupponit, nec est mutatio propriæ, quia omnis mutatio est terminus mo
tus, si, vt communiter ponitur, est simpliciter desensus rerum à principio. Quidquid
ergo contra inceptionem Mundi, & contra ea, quæ tenet fides, per uiam motus argui
tur, totum est Sophisticum, &c.

Errores Ari
stot. soluti
ous fundam
ta circumscri
tur omnes.
Creatio quid.

Auerrōis errores præcipui.

Cap. XXXVI.

Commentator autem errores Philosophi asseruit, immo cum maiori pertina
cia, & magis erronee locutus est contra nostram finem, cui non potest sube
se falsitas.

1. Nam iurperauit omnem legem, ut patet in 2. Metaph. & etiam in duodeci
mo iurperat legem Christianorum, siue legem nostram Catholicam, & legem Sarra
cenorum, quia ponit creationem rerum, & aliquid posse fieri ex nihilo, sed etiam ui
tuperat, quod propter contrariam consuetudinem legum, aliqui negent principia per
se nota, negantes ex nihilo nihil fieri, multumque est in laceisendis Christianis.
2. Errauit dicens, quod nullum immateriale transmutat materiale, nisi mediante
corpore

15. Metaph.
Com. 18.
Com. 14.
Auer. plane
iurperat omni
legis expro
batio & R. 1. 1.
Com. 15. 3. 4.
7. Metaph.

A corpore intransmutabilis; propter quod Angelus Domini non posset unum lapidem hic inferius mouere, quod etiam aliquo modo potest sequi ex dictis Philosophi, ipse tamen hoc non adeo expressè negauit, &c.

3. Errauit dicens, quod potentia in productione alicuius non potest esse solum in mente, iutuperans eum qui hoc asseruit, est enim hoc contra veritatem, & contra sanctos, quia in aliquib. factis, tota ratio facta est potentia facientis.

4. Errauit dicens, à nullo agente posse progredi immediatè diuersa, & contraria, quare & uituperat Christianos, Sarracenos, Iudæos, qui hoc asseriebant.

5. Errauit dicens, quod omnes substantiæ intellectuales sunt æternæ, & actio pura, non habentes admixtam potentiam, cui sententiæ ipsamet veritate coactus contradicit in tertio de Anima, dicens nullam formam esse liberatam à potentia simpliciter,

B nisi prima forma. Nam omnes aliæ formæ diuersificantur in essentia & quidditate, ut ipsamet subdit.

6. Errauit dicens Deum non sollicitari, nec habere curam, siue prouidentiam in diuiduorum hic inferius existentium, quia hoc (inquit) non est fas, nec conueniens Diuinæ bonitati.

7. Errauit negans in Deo Trinitatem esse, ac nesciens quid diceret.

8. Errauit, dicens Deum non cognoscere particularia, quia sunt infinita.

9. Negauit omnia, quæ hic inferius aguntur reduci ad Diuinam Prouidentiam: addens aliqua provenire ex necessitate materiæ absque ordine talis Prouidentię, quod est contra sanctus: nihil enim agitur, quod penitus ordinem fugiat, quia omne quod hic aspiciamus illud Diuina Prouidentia efficit, aut permittit, &c.

C 10. Errauit, ponens vnum intellectum numero in omnibus.

11. At quoniam ex hoc sequebatur, animam intellectiuam non esse formam corporis, dixit in eodem tertio, quod æquiuocè dicebantur actus de intellectu, & de alijs formis, propter quod cogebatur dicere, quod homo non reponitur in specie humana per animam intellectiuam, sed sensitiuam.

12. Item ex hoc fundamento posuit, quod ex intellectu & corpore non constituebatur aliquid tertium, quod non fiebat magis vnum ex tali anima, & corpore, quam ex motore cæli, & cælo, &c.

Avicennæ errores præcipui. Cap. XXXVII.

A Vicenna autem similiter ponens vnam formam in composito, vult quod forma generis non specificetur per aliquod extrinsecum; per quod innuitur, quod forma speciei non sit aliqua essentia præter essentiam forme generis.

D 2. Errauit ponens æternitatem motus, ac dicens: quod est motum non fieri postquam non fuit, nisi per aliquod quod erat, & id quod erat non incepit, nisi per motum contigenter illum alium motum; sic assentiens fundamento Philosophi, quia nihil est in noua dispositione, nisi per motum præcedentem vult motus non incipere, quia tunc ante primum motum esset motus, &c.

3. Errauit volens, in omni facitione noua præsupponi materiam; propterea in eod. capite dicit, quod non potest esse, vt fiat, quod non fuit, nisi præcedat illud, quod est materiæ receptibile: quare noluit, quod post nihil, aliquid de nouo inciperet esse, quia vt inquit, in nullo potest esse, ut sit hora cessandi, & hora inchoandi, nec aliqua diuerfitas horarum.

E 4. Voluit, quod à Deo inuariabiliter nihil mutabile immediatè progredi posset. Itaque ibidem ait, quia si à Deo immediatè procedat aliquid variabile per naturam, variata est in eo natura, si per intentionem variata est intentio, si per uoluntatem, variata est voluntas: immò quod peius est, appellat hereticos omnes dicentes, Deum præcedere creaturam prioritate demonstrationis, quia sic dicentes (ut ait) negant in Deo libertatem arbitrij, quia si Deus non statim produxit creaturam, non habebat plurimam libertatem sue actionis, sed expectabat tempora, & horas, ut ageret, &c.

5. Errauit ponens æternitatem temporis; non enim potest motus esse æternus, nisi tempus fuerit æternum, ait enim eodem capite, quod motus cælestis non habet intellectum ex parte durationis, sed ex parte principij agentis, & quia huiusmodi motus creatur

Crem. 18. in 12. iter.

Ibidem.

In 11. Met. Com. 10. 35. 41. 44.

9. Met. 192. edit. 33. 34. contradict. 3.

de anima cõ. 1. in Glos. ne 3. q. 8. cõ. 1.

Auer. sibi cõ. tradit.

Com. 37. inf. in 11. Metaph. Com. 19. in fi.

12. Com. in fi. Com. 1. in fi.

12. Com. 97. in fi.

12. Metaph. 32.

3. de ani. com. 5.

Traict. 2. Metaph. sua cap. de destructione substantia corpore.

Lib. 9. sua Met. de proprietate adiu. principij.

ab anima, ut ipse ait; & quia ex anima & corpore fit animal, voluit quod cælum esset animal obediens Deo. Omnes autem illi errores sumperunt origines ex eo, quod non intellexit, quomodo Deus agit secundum ordinem sapientiae suae; potuit enim Deus facere Mundum priusquam fecerit, sed quoniam non fecit, non fuit causa, quod aliquid expectaret in futurum, à quo dependeret actio suas, sed quia si ordinauerat secundum sapientiam suam, nec oportet motum precedere ad hoc, quod aliquid noui praeceat à Deo ut ostensum est, cum describerentur errores Philosophi, &c.

Cur Deus
Mundum nō
fecerit ante
quā fecerit.

Lib. 9. Meta-
ph. suae de
ordinatione
intelligenti-
& animarū.

6. Errauit de exitu rerum à primo principio. Nam solum posuit producta à primo processisse nisi vnum numero, & intelligentia prima: Quare ait quod nullum corporum, vel formarum, quae sunt perfectiones corporum, est tantum propinquum ipsius primi, &c.

7. Ex hoc processit in errorem, ut diceret animas caelestes produci ab intelligentiis, siue ab Angelis, & vnam intelligentiam produci ab alia, &c.

8. Corpora supercaelestia dixit esse producta ab animabus improductis, mediantibus formis earum, ex cuius positione sequitur, quod intelligentiae sint creatrices animarum caelestium, & animae caelestes creatrices corporum, & intelligentiam superiorem esse creatricem inferioris intelligentiae.

Ibidem.

9. Animas nostras posuit esse productas ab vltima intelligentia, à qua dependet gubernatio animarum nostrarum, & per consequens beatitudo nostra.

10. Item falsò opinatus est circa animationem cæli: posuit enim cælum animatū, cuius animam non solum dicit auctorem appropriatum, sicut Philosophus, & Commentator uisū sunt dicere, sed quod fieret vnum ex anima cæli, & cælo, sicut ex anima nostra, & corpore nostro; quod est contra bonos Philosophos aientes cælos esse imanimatos & insensibiles: quare & communiter docent contrarium.

Lib. 9. Meta-
ph. suae de
dispositione
generationis
elementarū.

11. Errauit circa dationem formarum, posuit enim omnes formas esse à datore formarum, ut ab intelligentia infima rerum, quod est contra Augustinum, qui vult Angelos nullas formas inducere, nisi per adhibitionem femininum; immò etiam animae nostrae uoluit obedire materiam, quantum ad susceptionem formae, ut patet per ea, quae ait in textu de naturalibus: credens fascinationem necessariam esse, & quod anima non solum operatur in corpore proprio, sed etiam in alieno.

Lib. 9. Meta-
ph. suae de
demonstratione
quomodo
continetur
sub diuino
iudicio.

12. Errauit volens intellectum intelligentiarum intelligere non posse aliquid mali, contradicente scriptura, quod in Angelis suis reperit prauitatem.

Ibid.

13. Errauit contra Diuinam cognitionem, volens Deum non posse cognoscere singularia in propria forma, ut patet ex 8. Metaphysic. vlt.

Lib. 9. Metaph.
c. 12. Metaph.
c. 47.

14. Errauit circa Diuinam attributa, volens, quod scientia Dei, & alię perfectiones eius non dicant in ipso aliquid positiuè, sed solum dicta sint per remotionem, quod est contra viā sanctorum, secundum quos huiusmodi perfectiones verius sunt in Deo, quam in nobis, quod Deus verè est, aut quod melius est esse, quam non esse, &c.

15. Errauit circa numerum intelligentiarum, ponens Angelos esse tot, quorū sunt orbes: quare concordat cum dictis Philosophi dicentis, Angelos esse quasi in numero 47, quia tot credidit esse orbes.

16. Errauit circa prophetiam in eo, quod noluit prophetiam esse altiore non prophetijs; & quod Propheta audit Verbum Diuinum, & quod videt, aut saltem videre potest Angelos transfiguratos coram se in forma, qua videri possunt. Sed malè dixit, quia visus est velle prophetiam esse naturalem, & voluit quod secundum ordinem, quem habet anima nostra ad animas supercaelestes, & ad intelligentiam vltimam, demittatur ad nos prophetia, &c.

Lib. 9. Meta-
ph. suae de
inspirationi-
bus, & oratio-
nibus.

17. Errauit circa orationes & elemosinas, & litanias, volens talia hominibus prodesse, quatenus Deo sic cure de rebus in quo rectè dixit, sed malè sensit; quia voluit talia comprehendere sub ordine naturae, quod est falsum; quia cum talia nos ordinant ad beatitudinem supernaturalem, reducuntur in ordinem gratiae.

Lib. 10. Metaph.
suae de cultu
Dei, & vi-
litate.

18. Errauit circa beatitudinem nostram, volens eam dependere ex operibus nostris tantum, & ex positione sua sequitur, quod beatitudo nostra consistat in contemplando vltimam intelligentiam.

Alga-

Algazelis errores præcipui. Cap. XXXVIIII.

Algazel autem primum Auicennam sequens, & eius abbreviator existens, errauit ponens motum cæli esse per animam, vt patet ex Metaph. sua; c. quomodo corpora supercælestia sunt mobilia per animam, &c.

2. Errauit ponens omnem intelligentiam, & quicquid non habet materiam, & tunc esse &c.

3. Errauit ponens corpora supercælestia non incepisse, & quod in eis non est potestas ad esse, sed ad situm, quæ omnia parent ex d. c. d. l. c. libri, &c.

B 4. Posuit item, quod à primo principio immediatè non possit progredi multitudo, propter quod immediatè à Deo non potuit progredi, nisi vnum tantum, vt intelligentia prima, siue primus Angelus, &c.

5. Posuit, quod ex primo Angelo processit secundus Angelus, & primum cælum, & ex secundo Angelo, processit tertius Angelus, & secundum cælum; & sic deinceps, donec deuentum sit ad vltimum cælum, & vltimam intelligentiam. Voluit enim decem esse intelligentias, & nouem cælos, quæ omnia sumplerunt originem modo prædicto. Ait autem, quod non sunt plures intelligentiæ quam decem, nisi ponamus esse plures orbis. Posuit autem vnam intelligentiam præfisse istis inferioribus. Volebat enim quod ista inferiora constituerent vnam sphaeram. Ideo in vniuerso posuit decem sphaeras, videlicet primum mobile, & circulum signorum & septem sphaeras planetarum, & sphaeram actiuorum, & passiuorum, & quia cuiuslibet sphaeræ voluit præfisse aliquam intelligentiam, ideo posuit intelligentias decem.

C Cum ergo secundum hanc suam positionem non omnes sphaeræ sint cælestes, sed nouem tantum sunt cælestes, decima verò sit actiuorum & passiuorum, oportuit Algazelm secundum positionem suam dicere, esse nouem cælos, & decem intelligentias.

6. Errauit, quia voluit non solum illuminationes descendere à Deo in nos per Angelos, sed etiam, quod nulla bonitas demandaretur à Deo immediatè in hæc inferiora, sed omnes bonitates demandarentur ad nos per Angelos.

7. Errauit ponens quodammodo omnia ex necessitate provenire, & quod nihil potest fieri à Deo in istis inferioribus, nisi quod sit, quia Deus non agit secundum ipsum, nisi præsupposita dispositione materiæ. Nam vt dicit, materia, ex qua sunt mixta, si posset recipere formam perfectiorem, proculdubio daretur ei à Latore formarum &c.

8. Errauit circa diuinam Prouidentiam, non ponens malum permitti à Diuina prouidentia in quantum ex eo ducitur bonum, sed magis provenire ex necessitate materiæ.

Voluit enim non potuisse à Deo, Saturnum, Martem, ignem & aquam provenire, nisi proveniat à Deo malum ex eis, quod infirmum est, quia in fine Mundi italia remanebunt: & tamen non erit malum ex istis, quia cessabit generatio, & corruptio, potest enim Deus impedire mala conseruando res in esse suo: nunc tamen permittit mala fieri, vt ex eis eliciat maiora bona. Omnes autem hi errores eliciuntur ex Metaph. sua, in tractatu de proprietatibus primi, quem appellauit Florem Diuinorum.

9. Errauit circa cognitionem primi, ponens ipsum nescire particularia in propria forma, sed scire ea, quasi vniuersaliter. Sicut si quis sciret omnes distantias orbium, & motus eorum cognosceret omnes in vniuersali.

E 10. Errauit, ponens animam hominis procedere à datore formarum, & quod omnes formæ hic inferius procedunt ab illo datore, qui dator est intelligentia vltima.

11. Errauit ponens animam nostram beatam in eo, quod intelligit intelligentiam vltimam.

12. Errauit ponens vltimam beatitudinem nostram esse naturalem. Voluit enim quod naturaliter deberetur animæ beatitudo.

13. Errauit circa penam animæ, ponens talem penam esse solum ex eo, quod separatur ab intelligentia agente, vnde in anima separata non posuit penam sensus, nisi quatenus habet penam damni. In anima verò coniuncta ex pena damni non posuit provenire penam sensus, dicens animam coniunctam corpori non dolere, & non sentire dolore, nisi ex eo quod separatur ab intelligentia agente per occupationem, quam hæc circa corpus.

14. Errauit

Algazel de
cem tantum
fuit intelli-
gentia.

Quo Deus p
mittat mala
fieri.

In Metaph.
sua extracta
tu de diuersi
tate prædicat.
In scientia
de naturalib.
tractatu 4.

14. Errauit circa prophetiam, ponens cognitionem futurorum, & prophetiam et se in nobis naturaliter.

15. Errauit circa actionem animæ nostræ, ponens animam per imaginationem operari in corpore alieno, & quod impressio animæ transeat ad aliud corpus, ita ut destruat spiritum per estimationem suam, & interficiat hominem; & hæc dicitur esse falsitudo, propter quod secundum ipsum, verum est hoc proverbium: Oculis mittit hominem in fossam, & Camelum in calcariam: in tractatu 5. scientiæ suæ naturalis.

Alchindi errores precipui. Cap. XXXIX.

Alchindus autem in lib. de Theorica artium Magicarum, multos errores protulit. 1. Errauit enim, quod simpliciter, & absque conditione asseruit futura pendere ex conditione supercaelestium corporum. Vnde in dicto libro, capit. de radijs stellarum ait, quod qui totam conditionem celestis harmoniæ notam haberet, tam præterita, quam futura plenè cognosceret.

2. Errauit, quia credidit effectus omnium causarum mundi perungere ad quodlibet indiuiduum; ex quo sequitur omnem causam, etiam creatam quodammodo infinitam habere virtutem; ex quo virtus cuiuslibet causæ ad omnem effectum attingit. Vnde in d. li. cap. de radijs elementorum ait, quod pro vero debemus asserere, omnem actualem existentiam in hoc Mundo elementorum radios emittere in omnem partem, qui totum Mundum replent. Vnde est, quod omnis locus Mundi radios continet omnium rerum, in eo actu existentium, &c.

3. In alium quoque errorem incidit, volens, quod ex qualibet re huius Mundi plenè cognita, totius Mundi haberetur noticia. Et hoc est quod ait in capite de radijs stellarum, quia vnus indiuidui huius Mundi conditio plenè cognita, tanquam per speculum celestis harmoniæ conditionem totam repræsentat.

4. Errauit credens omnia de necessitate contingere. Nam si omnia plenè sunt subdita motui supercaelestium corporum; cui talis motus sit necessarius; de necessitate omnia contingunt, & hoc est, quod ait in cap. de Theorica passibilium, quod omnia quæ sunt, & fiunt, & contingunt in Mundo elementorum, a celesti harmonia sunt causata, & creata; & inde est, quod res huius Mundi ad illam relata, ex necessitate proueniunt. Et inde est, quod reputabat homines ignorantes, ex eo, quod sperabant, & desiderabant, & timebant aliquid; cum talia solum habeant esse de contingentibus, aliter se habere, &c.

5. Errauit, quod elementa huius Mundi, & indiuidua existentia in sphaera actionum, & passiuorum, priuatur actionibus proprijs. Credidit enim talia non agere nisi per virtutem celestem; vnde ait dicto capitulo de Theorica passibilium, quod secundum vulgi considerationem vna res elementaris suis radijs, & sua virtute agit in aliis, cum tamen secundum exquisitam veritatem non agat, sed solum celestis harmonia cuncta operetur.

6. Errauit, credens spirituales substantiam ex sola prima generatione posse inducere veras formas, cuius contrarium Augustinus tertio de Trinitate, capit. 6. & alibi, vult, quicquid Angeli efficiunt, eos facere per adhibitionem seminum; contrarium tamen dicitur ab eodem Alchindo, capite de promouentibus effectum motus, quod imago alicuius rei in mente concepta emittit similes radios illi rei habens similem actionem ipsi, &c.

7. Errauit, quia non solum formam imaginatam voluit habere causalitatem supra rem extrinsecam; sed credidit, quod ipsi desiderio spiritualis substantiæ obediret materia, quantum ad susceptionem formæ; quod totum patet ex capite de promouentibus effectum motus, &c.

8. Errauit, ut patet ex eodem capitulo, quia credidit, quod preces fuisse Deo à spiritualibus creaturis proferri ad consequendum bonum, & excludendum malum; naturaliter, non quod propter tales preces Deus nobis bona tribuat, sed ab ipsis verbis, & ab ipso desiderio, cum precamur Deum, demandantur aliqui radij, qui naturaliter efficiunt, quod optamus.

9. Erra-

- A** 9. Errauit, quia credidit motus voluntatis ſubefſe corporalibus creaturis, vt puta ſupercæleſtibus, vt patet ex cap. de virtute verborum, & de defectu orationis.
10. Errauit circa Diuina attributa, credens Deo talia competere abufiue, volens Deum inconuenienter dici Creatorem, & primum principium, & Dominum Dominorum. Vult enim perfectiones de Deo dictas nihil poſitiue de Deo dicere &c.
11. Errauit, volens characteres naturaliter habere actionem circa ea, quæ quæ ordi nantur, vt patet ex capite de Theorica figurarum, &c.
12. Errauit circa ſacrificia, credens ſacrificia facta in artibus Magicis naturaliter efficere id, ad quod ordinantur, &c.
13. Errauit volens ſacrificia ſpiritibus, & Deo oblata nihil facere ad hoc, quod per ipſa aliquod conſequamur, ſed naturaliter habere effectum, ad quæ ordinatur, &c.
- B** 14. Errauit, quia noluit Deum, & ſpirituales ſubſtantias placari per preces & ſac rificia noſtra, quod totum patet ex cap. de ſacrificijs.
15. Errauit credens corpora ſupercæleſtia, & diſpoſitionem eorum, in qua incipi mus operari, dirigere operationes noſtras à principio vſque in finem, itaque conſtella tio illa, in qua opus inchoatur, quantumcunque tale opus ſit voluntarium, dominatur in illo opere à principio vſque in finem, &c.
16. Errauit credens aliqua ſacrificia naturaliter talem poteſtatem habere, quod ſi ſecundum aliquod opus voluntarium incipiatur, tale ſacrificiũ dominabitur toti ope ri à principio vſque in finem.
17. Errauit, credens, ob mutationes & conſecrationes, naturaliter poſſe haberi do minium ſuper actionibus noſtris, &c.
- C** 18. Errauit credens characteres tale habere dominium ſuper actionibus noſtris, quod, ſi ſecundum eos, aliquod opus voluntarium inchoetur, dirigatur opus illud per dictos characteres à principio vſque in finem.
- Hæc omnia patent ex Theorica, quam edidit dictus Alchindus de vitijs operum.

Rabbi Moyſis errores præcipui. Cap. XXX.

- R** Abbi autem Moyſes tenens ſecundum ſuperficiem dictorum in veteri testa mento diſcordauit à Philoſopho ponente æternitatem motus. Poſuit enim Mundum incepſiſſe, vt patet per ea, quæ ait in ſecundo libro de expoſitione legis cap. 15. & 16. Vnde Ariſtotelem credentem demonſtrare æternitatem Mundi, & volentem iudicare de factione rerum poſt productionem, ſicut de factione earum in hora creationis, aſſimilat puero volenti iudicare de communibus conditionibus hominis extra vterum, ſicut de conditionibus eius in vtero, vt patet in eodem libro ca pite ſeptimo, non ergo in hoc errauit, ſed in alijs multis deuijauit à veritate firma, & à fide Catholica.
- D** 1. Poſuit enim in Deo non eſſe aliquam multitudinem, nec re, nec ratione, ut pa ter in 1. libro de expoſitione legis, cap. 1. propter quod ſequitur in Deo non eſſe Trinitatem, cum tres perſonæ ſint tres res, unde dicit eodem libro capite 31. deri ſoriè loquens de ſapientibus Chriſtianis. inſudantibus, & inquirentibus de ratione Trinitatis, & friuolum eſſe Trinitatem credere.
2. Errauit circa tales perfectiones, non credens ea in Deo uerè exiſtere, propter quod 1. lib. de expoſitione legis cap. 37. ait, quod Deus non eſt in eſſentia, & uiuit nõ in vita & eſt non in potentia, ſed omnia talia dicta ſunt de eo per remotionem, ut innuit eod. lib. & capite, uel dicta ſunt de eo per cauſalitatem, ut dicatur Deus uiuus, non quia uita ſit in eo, ſed quia uitam cauſat, ut patet primo de expoſitione legis, c. 61.
- E** 3. Errauit circa propria perſonarum, credens Verbum, & Spiritum Dei in Di uinis dici eſſentialiter ſolum. Vnde primo libro de expoſitione legis exponens illud Pſalmi: Verbo Domini celi firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Dicit Ver bum, & Spiritum in Diuinis ſumi ſolum pro Diuina uoluntate, uel eius eſſentia, qua celi ſunt facti, cum tamen ea perſonaliter ſumantur.
4. Falsò opinatus eſt ſupercæleſtia corpora eſſe animata, & dicens ipſa eſſe anima lia

R. Moyſes
Ariſt. cui aſ ſimile.In Deo eſt
multitudo g
ſonarum.Errores circa
perſonas De
uinas.
Pſal. 30.

Psal. 18.
Cap. 58.

Isa. 66.
Isa. 66.

6. 30. 38.

Lib. 1. de Plā
tis Theopha
sti argumen
tum.

Secundi libri
argumentū.

lia rationabilia, adducens pro se illud Psalmi. *Celi enarrant gloriam Dei*. Et illud Iob. *Cum me laudarent simul astra matutina*; quæ omnia ponit secundo libro de expositione legis cap. 5.

5. Errauit circa motum caelestium corporum, & circa eorum innouationem. Nam licet crediderit motum incepisse, credidit tamen ipsum nunquam desinere. Vnde credidit Mundum nunquam vniuersaliter innouari, & quod dictum est per Prophetam: *Errunt celi noui, & terra noua*, dicit huiusmodi celos novos iam esse factos. Exponens aut illud Iob: *Sal conuerietur in tenebras, & Luna in sanguinem*, antiquam veniat dies Domini magnus, & horribilis; intelligit nō de die Iudicii, sed de morte Gog, & Magog, & de morte Sennacherib, quæ omnia patet ex 2. lib. de expositione legis c. 29. vbi planē vult tempus, & motū nunquam deficere, vt manifestius patet ex alia translatione.

6. Errauit circa prophetiam, credens hominem se posse sufficienter disponere ad gratiam Prophetiæ, & quod Deus non eligit in Prophetando quemcunque hominē singularem sed illum, qui se adaptat ad talia; vnde visus est velle diuinam gratiam de pendere ex operibus nostris, hæc autem patet lib. de expositione legis, c. 32.

7. Errauit circa diuinam potentiam, dicens aliqua esse Deo possibilia, aliqua non; inter quæ possibilia narrat esse impossibile accidens esse sine subiecto, & quosdam, quos appellat separatos, quia dixerunt Deum hoc posse, dicit ignorasse viam disciplinalium scientiarum. Hæc autem parent in lib. de expositione legis, c. 15.

8. Errauit circa Diuinam prouidentiam hominum non quidem quantum ad speciem, & quantum ad singularia aliorum dixit, Deum tantum habere prouidentiam secundum speciem, non secundum singularia. Vnde casus foliorum de arboribus, & alia quæ contingunt circa singularia noluit subdi ordini Diuinæ prouidentia, sed estimauit omnia talia contingere per accidens, vt patet ex 3. c. de expositione legis.

9. Errauit circa humanam voluntatem & naturā, ponens, quod licet à Deo talia mutari possint, nunquam tamen immutantur, quia tunc frustra esset immutatio Prophetarum, credens hominem per seipsum absq; speciali Dei auxilio posse omnia peccata vitare, & omnes monitiones Prophetarum implere: ex qua positione videtur se qui gratiam Diuinam penitus superfluere propter quod hæc positio est peior positio ne Pelagij, secundum quem, licet possemus rectē viuere sine gratia, non tamen superfluit gratia, quia habendo eam, faciliiori modo rectē viuimus, quod autem sic asseruit Rabbi Moyses, vt dictum est, patet per ea, quæ ait tertio libro de expositione legis, capite 32.

10. Errauit circa humanos actus ponens simplicem fornicationem nullo modo esse peccatum in iure naturali, sed solum ibi esse peccatum ratione prohibitionis, quod falsum est, cum matrimonium sit de iure naturali: vnde ante legem datam vt ait, licitum erat fornicari, propter quod dicit, Iudam non peccasse cum Thamar, qui fuit ante tempus legis. Hæc autem omnia parent ex tertio libro de expositione legis, capite quadragesimo nono.

Auctores, qui de rebus naturalibus scripserunt, quique Philosophi commodant: quæ in his cautiones adhibenda, ac primum de Theophrasto. Cap. XLII.

Inter eos, qui Aristotelem secuti, atque adeo primarij eius discipuli fuisse, principem obtinet locum Tyrtamus, quem ob singularem dicendi facultatem, & eloquentiam Aristoteles nominauit Theophrastum. Hic igitur inter alia, quæ habemus, sex libros de causis plantarum scripsit, quorum materia, siue Synopsis hæc est.

Primo libro principia generationis tractat, & quid cuique speciei debeat, & deducit ad causas vsque, Sementiferis autem omnibus, communem esse naturam, inquit, vt è semine proueniant. Tum explicat, vnde sumenda sint argumenta, & inuestigationis, & cognitionis naturæ plantarū, in ijs re, quæ sponte, an in ijs, quæ ab arte proueniunt.

Secundi libri priore parte docet, quibus rebus naturalibus plantæ benè habeant. Quæ illis conferant, & incommodent: inde ad earum officia, quippe fructificandi. Postea tam ipsæ habitudines, quàm earum officia, quibus de causis mutantur, scilicet ad fecunditatem, aut sterilitatem. Deinceps de natura seminum, & de fructuum mutationibus.

A tionibus. Altera verò parte, quæ fiant ab arte mutationes. Ab his regreditur ad naturas, & agit de accidentibus, nempe de odorum causis. Tum de specierum mutatione. Inde quam ob causam in alijs quedam innascantur: in terra verò satæ non item. Hinc de mutuis inter plantas officijs, aut noxis. Postremò de mutatione foliorum.

At cum duplicem plantarum naturam posuisset, agrestem, & mitem, deque agrestij causis egisset, nempe quòd mites fiant per artis accessionem, tertio libro disquirat, an sint agrestes omnes aptæ ad recipiendum hoc artis beneficium. An verò non omnes, vel opus habere, vel appetere finem hunc: sed quosdam à natura, quemadmodum habent principium, ita quoque nactas esse finem. Postmodum ostendit culturæ opus, atque utilitatem quibusdam, alijs damnum adferre. Postremò affert exempla multa huius exceptionis & quæ abhorreant à cultu; quæ sibi deposcant manus hominum. Partitur autem in duas hæc omnia tractationes: in prima de arborum cultu, in secunda de arvis & segetibus. Inter utranque naturam per huius initia consulit olitorib. In utraque autem, & terras eligit, & tempora designat, & operatum modos explicat, & morborum causas narrat. Plenissimis autem commentationibus præcepta statuit, quibus vineæ curentur.

Post duplicem cognitionem, vnam simplicem ipsius naturæ plantarum, alteram, quæ cum arte coniungitur, agit quartò libro de seminum degeneratione, de rubigine, ac de temporibus sationum, deque leguminum floribus, & quibus iuuentur fruges. Pergit porro ad longè diuersum argumentum, nempe de seminum duratione, & plantarum fructificatione, quarum finem partitur, tum ad ipsam generis propagationem, tum ad vsum nostrum.

C Pertractatis, quæ pertinent ad naturam quandam ordinariam, aggreditur quinto libro ea, quibus cognoscatur in plantis aliquid, quod communibus legibus neutiquam comprehendatur. Id eum esse possit vel à natura, vel ab arte; priorem partem explicat primis septem capitulis: artis vim duobus sequentibus. Post hæc de affectu plantæ simili post mortem, nempe, quod è lignis cæcis prodeant germina, vt pter naturæ leges, instauratio naturæ appareat. Inde declarat quibus modis fructum mutantur partes: eorumque colores quemadmodum mutantur. Altera libri parte narrat plantarum morbos: quorum quidam habent principia interna, vt vermiculatio: quidam externa: eaque duplicia, vel à cælo, vel à casu: à cælo, vt fideratio, rubigo: à casu, ut si uulneretur arbor, aut à capra mordeatur.

Sexto libro, saporis, & odoris ostendit affinitatem: deinde quibus in mixtis insint naturalibus, quorum modos ponit, & à fine metitur naturam. Saporum causas, & effectus dat, ac mutationum modos: quasdam fieri per separationem partium, & alias per coactionem: alias à calore fieri, alias à frigore. Porro docet usum medicamentorum à plantis. Inde odorum principia, priuatim de florum odoribus, tum syluestrium odoribus variari, secundi anni, & diei partes, ac reperit à locis odorum varietates.

In hosiगत libros cum Theodorus Gaza laborasset, subsecutus est Iulius Cæsar Scaliger, qui Theophrastum cum apriori genere interpretandi Methodum simul meliorem, quam Theophrastus fecerat, se ostendisse professus est. Id quod initio scribit, antequam primi libri primum caput exponendum aggrediatur. Porro cū hoc Theophrasti opère ea ratio naturalis historiæ tradatur, quæ nobilissima omnium est, difficilimā, & nobilissimam omnium sibi proposuit, quæ conquirit causas substantiarum, à quibus elicit affectuum productiones naturalium, atque ea principia, quibus omnia naturæ opéra finem suum consequuntur. Cum autem vniuersus hic Theophrasti labor maximè conducat ad Philosophiæ cognitionem, tum etiam ad vsum agrorum magno perferre confert, & certe ad tot rerum, & scientiarum notitiam, vt omnibus libris, Græcæque & Latinæ lingue, ac Medicinæ futurus sit vtilissimus, additis Scaligeri Commentarijs, si hi fuerint emendati, quemadmodum iussum est in Indice librorum prohibitorum à Clem. VIII. Pont. Max.

Extant præterea eiusdem Iulij Cæsaris Scaligeri in duos libros de Plantis falsò Aristoteli inscriptos, Commentarij, editi Lugduni eodem anno, & apud eundem Typographum, quo alter, de quo diximus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

I De

Arg 3. libri.

Culturæ opus nō omnib. plantis est aptū, aut vtile.

Arg 4. lib.

Arg 5. lib.

Instauratio naturæ præter naturæ leges q. è lignis cæcis p. deant germina.

Arg 6.

Iulius Cæsar Scaliger in Theophrasti commentaria pulcherrima edidit.

Vtilissimus liber Theophrasti.

Eiusdem commentaria in lib. Arist. de plantis.

De C. Plinij secundi Historiæ Mundi Libris, deq; cautionib. ad eum. Cap. X LII.

Athenus & Plin. in quo similes.

Scriptores in Plinium Iacobi Dalechampi in Plinium labor.

Rom. Plinius adu. plane detestatus.

Cap. 16. Lib. 7. Plin. mundi orum & interitum inquit, licet no leas.

Ludou. Granata. Theologus. opus me in quibus rebus philosophatur.

Simulidiv.

Quod autem fecit inter Græcos Athenus, qui plurimā rerum antiquarum supellectilem nobis reliquit, quæ alij vel non attigerant, vel non collegerant in vñs, id inter Latinos præstitit C. Plinius secundus triginta septē Historiæ Mundi libris: spisso sanè opere vniuersæque Historiæ naturalis, ac verò ipsi Medicinæ, perutili. At cum cadente iā Latine lingue nitore, obscurius multa scripsisset, desiderataque à Leoniceo sit in eo Græcæ lingue notitia maior, quæ lingua tot rerū vocib. inde petitis fuisset necessaria; procedente verò tēpore, plurimi in eum irrepserunt errores; multi hoc seculo laborarunt, ut scholijs, vel obseruationibus illustraretur, & emaculatus cu deretur, Hermolaus Barbarus Italus, Pincianus Hispanus, Galenius Germanus, Guilielmus Budæus, Gallus, sicut & reliqui Stephanus Aquæus vir Equestris ante quinquaginta penè annos, Adrianus Turnebus, & nouissimè Iacobus Dalechampius (qui & Athenæum in Latinam linguam Græca conuertit, & illustrauit) Galli. Hic autem decennium impendit collationi codicum manuscriptorum, castigationi, & Adnotationibus, deinde item copiosiori Indici, quibus integritatem, & splendore huic operi (Plinio inquam) restituit, cui & Galenicum adiecit: sicque primò editus est Lugduni apud Bartholomæum Honoratū, anno 1587. Ac tamen ab hoc etiam prætermissa est, quæ summopere expetenda erat cautio, cū ipso in Pliniani operis limine legentium mentibus impium dogma obijciatur de Mundi eternitate, numineque; cum, quasi non esset Deus, Deum ipse Plinius constituit Mundum. Quæ videlicet nimis admirata est, dum in effectum, relicta causa, & opifice, acutius inspicit, euauit in cogitationib. suis, ac cæcus factus est. Quem verò Natura & Pythagoras aureo uerbo conclamant esse *ὁ γὰρ οὐκ ἔστι θεὸς, ἀλλὰ κόσμος*, ille excusso Creatore, creaturam ipsam sui ipsius causam, & totum esse, insipienter statuit. Itaque summa cum Dei, atque adeo sapientum, quorumcunque philosophorum indignitate, qui quidem alteram fecere de Natura, alteram de Deo scientiam; eiusdem Plinij eò nocentioris, quò uidetur in Historia naturali eruditior, uerba illa, anathemate quocunque ferienda, (preter illa, quæ 55. capite libri septimi habentur, quæ sunt pestilentissima) leguntur de Mundo, *Sacer est æternus, immensus, immo uero ipse totum, finitus, & infinito similis, omnium rerum certus, & similis uicibus, extrinsecus, intra, cuncta complexus in se, idemque rerum Nature opus, & rerum ipsa natura*. Sic ille. Et nonnihil sanè attigit hoc loco Aquæus; sed potius ex Aristotele, Platone uer, quàm ut inde occasionem caperet interiore Christiænæ ueritatis pietatem instillandi, quemadmodum par esset nobis, qui præter ueræ philosophiæ diuitias, Diuina sumus in baptismate luce perfusi. Atqui & ex ipso Plinio poterat eius error cuinci: nam potius ueritate victus quàm suæ oblitus sententia, idem, *In Plenum* (inquit) *cuncto mortalium generi, minorem in dies fieri mensuram, propemodum obseruatum, raroque patribus proceriores, tanquam consumente & ueritate, seminum, exaltione, in cuius uices nunc uergas annus*. Hæc ille: quo argumento conuincebatur, Mundum, neque fuisse ex infinito tempore, nec ad infinitum tempus permanfurum. Cum uerò Plinius tam multa de Cælo, syderib. elementis, rebusque penè omnibus scripserit, quæ sequenti eius operum Elencho patebunt, qualis eius apud nos usus debeat esse, Ludouic. Granata, præter antiquiores Theologos omnes, præclare ostendit in lib. Introductionis in Symbolicū: cum in rebus creatis minimisque rebus, qualis est formica, & reliqua Diuinam pro uidentiam uenerit. Sed & multa hæc accersenda sunt, quæ diximus, eum de Philosophia generatim egimus, ac de Aristotele, sextumque hinc primi libri caput eò diligenter declarandum, quod humana cæcitas monstratam in plerisque Atheismi sobolem cœcepit, ac peperit; liber autē de utilitate credendi à D. Aug. cōscriptus, & perlektus ante huius lectionē maximè commodabitur: cum interim quæ Plinius afferat lib. 2. de fulminib. Ioui assignatis, de ipsæ euocatis, de prodigijs, de Antipodib. de portētis, de miraculis Terrarū, & Maris, ignis, aquarum, fontium, fluminum; & uerò conseq. tribus libris, de miraculis rerū aliarū creaturarum, de Insulis fluctuantibus, de Terræ inuersione mensura, de Harmonica Mundi ratione, alijsque obseruationibus, materiā uberè præbeat explicandi Dei uim, ac sapientiam; angustissimam uerò hominis à fide, uerāque Philosophia alieni prodat angustia, qui nec tati Theatri, quantus est Mūdus, Archæque agno-

A gnouerit; ac cum ex vno Moyſis Pentateucho, vel libris Iob, penitiſſima, & veriſſima potuiſſet haurire, cœnum tamen loco aquæ limpide hæuſit ex errantibus; & in errorem mittentibus Auctoriſ illis fuiſ, M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæſare Imperatore, Q. Tuberone, Iulio Tirone, L. Piſone, T. Liuijo, Corn. Nepote. Statio, Seboſo, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiarte, Muriano, Cecinna, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquutio, L. Aquila, Sergio Paulo, Italis; Plarone, Hipparcho, Timeo, Soligenæ, Petofiri, Necepio, Pythagoriciſ. Poſidonio, Anaximandro, Epigene, Gnomonico, Euclide, Cergno, Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thraſyllo, Serapione, Dicaërcho, Archimede, Onæſicrito, Eraſthenē, Pythea, Herodoto, Ariſtoſtele, Cteſia, Arthemidoro Ephēſio, Iſidoro Characeno, Theopompo. Hoſce igitur cum ipſo Plinio, vnus D. Auguſtinus libris de Ciuitate Dei, confutat & euincit, vt proinde optimæ in Plinium adnotationes ex eo promendæ fuiſſent, multò verò magis ex hoc ſeculo, cui recteſ Indij, Mundi quæ ſtatu, & conuerſione ſyderum liquidius agnitiſ, Pliniij errores animaduerti poſſunt: vt, cum ille in rebus terreſtribus cæcuerit, mirum non ſit, ſi cæleſtium orbium conuerſiones ac poſitiones, Diuinamque illam immenſam penum ignorauerit, ignoratam blaſphemauerit: cum etiam ſi, quæ Veſpaſiani (cui opus hoc dicauit) tempore contigerunt. Hieroſolymis euerſiſ, ceteriſque à Chriſto Dei filio vt prædictiſ, ita completiſ, guſtaſſet, optima, altiſſima: & viro digna eo, qui ad imaginem Dei conditus Mundo dominatur, potuiſſet eſſari.

B iam quæ ad reliquas cautiones pertinent, quæ in eo legendo adhibendæ ſunt, cum præſertim agit de Coſmographia, de Medicina, de quæ origine artiſ Magicæ, vbi Nero nem, & Magos deſectatur, ac de Sortilegijs, & alijs huiſmodi, è ſuiſ lociſ ex potuerunt perij, quibus de iſſdem diſſeruiſ in Bibliotheca noſtra Selecta.

C de Sande verò cum libri trigēſimi capit. 1. factioniſ Magicæ Moyſem auctorem facit, quem etiam cum Iamne, cuius Paulus meminit, & Iorape neſcioquo commiſcet; atq; in lib. 13. cap. 4. Iudæam vocat contumelia nūminum inſignem, Eſæorum autem memoriæ, & Sabbathici ſtudiij, nemo non videt, quàm in veritate, ac certifiſſima hiſtoria, quæ Diuina eſt, cæcuerit.

à lib. 30. c. 1.
& ſuperius
lib. 18. an ſit
i medeo ali
qua viſ ver
borū, & ceme
dia cōtra Ma
gos 6. lib. 18.
cap. 4.

*Quæ ſummatim in ſunt in C. Eliſij ſecundi Hiſtoriæ Mundi ſinguliſ
libriſ. Cap. XLIII.*

Primo, Præſatio Operiſ ad Titum Veſpaſianum Cæſarem. Item auctorum nomiſingularium attingens.

D Secundo, de Mundo, & Elementiſ, & ſyderiſ.

Tertio, primus & ſecundus Europæ ſiniſ.

Quarto, Tertius Europæ ſiniſ.

Quinto, deſcribitur Africa.

Sexto, Aſiæ deſcriptio continetur.

Septimo, de Homine, & rebus ab hominē inuentiſ.

Octauo, Terreſtrium Animalium genera.

Nono, Aquatilia.

Decimo, volucrum genera.

Vndecimo, inſectā animalia.

E Duodecimo Plantæ odoratorum.

Decimotertio, plantæ arborum peregrinarum.

Decimoquarto, plantæ arborum frugiferarum.

Decimoquinto, plantæ arborum Sylueſtrium.

Decimofexto, plantæ ſatiuarum.

Decimofeptimo, natura frugum, & cerealium, ac ſtudia agricultoriſ.

Decimooctauo, linum, ſparum, & hortenſia.

Decimonono, quæ cibiſ, & Medicine in plantiſ ſatiuiſ conueniant.

Vigeſimo, floreſ, & coronamenta.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

I 2 Vigefimo.

Vigefimoprimum, corone, & Medicinæ ex herbis.
Vigefimofecundum, Medicinæ ex vino, & arboribus vrbis.
Vigefimotertium, medicinæ ex arboribus Sylueftribus.
Vigefimoquarto, medicinæ herbarum fponcanealecentium.
Vigefimoquinto, noui morbi, & medicinæ quarundam herbarum per morbos.
Vigefimofexto, herbe alię quedam, & medicinæ.
Vigefimofeptimo, Medicinæ ex homine, & animalibus magnis.
Vigefimooctauo, de Medicinæ Auctoribus, & Medicinæ ex reliquis animalibus.
Vigefimonono, Magia, & Medicinæ quedam per membra.
Trigefimo, Medicinæ ex Aquatilibus.
Trigefimoprimum, reliqua ex Aquatilibus.
Trigefimofecundum, metallis auri, & argenti.
Trigefimotertio, metallis æris, & plumbi artifices etarij.
Trigefimoquarto, pictura, coloreſque, & pictores.
Trigefimofexto, marmora & lapides.
Trigefimofexto ezmme.

alg. qui de varia historia, & praesertim de Piscibus scripsere.

Aelianus de animalibus libris xviij. Græcè Latineque egit. Quos quidem Conradus Gescnerus scribit se auctiores, & emendatores emississe, quàm Petrus Gillius veteret: verum in mero caudendo est, nequid in Prefationibus, aut alibi admixtum sit, quod expurgatione egeat, ac facultate legendi, obuenta ab ijs, ad quos pertinet. Nam & idem Conradus Gescnerus prohibuit.

Ceterum in Aelianum idem Gillius Accessiones (vt vocat) concinnauit à varijs Auctoribus, quæ lucem afferunt huic Tractationi. Porro Aelianus quattuordecim libros alios *πικνίκας ιστορίας*, variegatè scripsit historiæ: quos Græcos, & emendatiores euulgauit Paulo III. Pont. Max. Camillus Perusius vna cum libris Physiognomicorum Polemonis, & Adamantij: quos sanè poterat Perusius omittre, cum nemo de euaque, nec de reliquis corporis partibus iudicandus sit in ijs, quæ ad animum, & futuræ salutis pertineant. Scripsit autem idem Aelianus librum Historicis legendis *ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν τὰ βέλτιστα ἐκδιανέκτων* hoc est de instructendis copijs more Grecorum ad Adrianum Augustum, quem primo Theodorus Gaza, mox accuratius vertit Fraciscus Robertellus aditis imaginibus, quibus tota res oculis subijcitur.

Extant vero Celij Apicii de obfonijs, & condimentis, libri decem, quorum nonus Thallasia, id est, Mare decimus alius id est, Piscator infcribitur. Ab hoc Celio Apicio alius fuit Romanus ille, qui à Plinio Marci prenominie indicatur, & cuius tanquã ven- tui manducari, Latini Scriptores meminerunt.

Apuleius quere iniriis in voce, Lucius Apulcius. ΑΠΟΥΛΕΙΟΣ
Aristoteles Ζωολόγος, ἡ περὶ τῶν ζῴων Βιβλίον. citat Athenęus: peculiaremque aliquem
eius librum, an historię animalium partem intelligat, dubitari potest, aliqua enim quę
citatur his titulis in libris de historia reperitur, aliqua non: ut librum aliquem Ari-
stotelis, quę genuinum, siue ψευδὲς ἔστιν, non interdidisse sit dubitandum. Et quidem
Athenęus Aristotelis librum Ζωολόγος, ἡ περὶ τῶν ζῴων, alicubi citat, nimirum partem hi-
storię animalium, in qua de piscibus agit. Nam & libro septimo, Aristoteles ver-
ba de pisce Anthia citat ex libro. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΣ
ΖΩΟΛΟΓΟΣ
sed quędam idem, quę tamen apud Aristotelem leguntur historię Animalium lib. nono capite trigesimo septimo quod caput Gaza, aut
alius Latine inscripsit, de ingenio marinozū, & fluuiatilium piscum pro ratione
commodioris vitę.

Celſius Apicius alius ab hoc.

M. Apicius.

De ingenio
marinorum ,
& fluvialium
viscium .

I am

- A** Iam ad calcem libri septimi, Athenæus; ex Aristotelis libro quinto historiae animalium verba hæc recitat *ὁμοίως δὲ ἐπὶ τῶν ἰχθυοῦντων οἱ πλείους ἀναξίτητον, ὅλον οἱ χυτοί, οἱ τῶν ὀπλῶν περιχόμενοι, γρόμεις, ψήττα, θύνος*, quæ verba eo in libro capite notantur sunt apud Aristotelem. Alibi tamen eodem in libro Athenæus citat Aristotelis verba, quæ leguntur *ἐν τῇ περὶ ἑλάνων* Alphestem piscem esse *μοσάνανθον, καὶ κέρρον*, quæ apud Aristotelem non inveniuntur. Plinius lib. 8. Aristotelem quinquaginta præclara volumina de animalibus condidisse affirmat; atqui Theodorus Gaza libros de animalibus octodecim esse ait, novem scilicet de historia animalium, quattuor de partibus, quinque de Generatione. His Plinium libros etiam de Anima, & parva naturalia, ut vocant, adnumerasse apparet. Sic enim omnes erunt quinquaginta.

Arist. de animalibus libri quot.

- Benedictus Iovius Pauli Frater, Larium lacum & eius pisces carmine descripsit. Cælus, vide infra Cicilius. Cælius Apicius, vide supra in voce, Apicius. Callimachus Poeta Cyrenæus de piscibus Mosellanis ab Aufonio celebratis. Cicilius *κίλιος* Argivus Poeta Halieutica composuit, ut inquit Suidas. Apud Athenæum autem lib. 1. legitur Cælus *καλῖος* at vtro legatur modo à Cicilio nomen fluxisse videtur.

Elearchi Solensis Peripatetici liber de Torpedine, citatur ab Athenæo; & alibi de aquatilibus simpliciter *περὶ τῶν ἐν ὕδατι* aliàs *περὶ τῶν ὑπογῶν*.

Demostratus historicus Halieutica condidit lib. 20. Suidas. Aelianus item de Animalibus lib. 13. eisdem Demostrati libros citat.

- Decius Aufonius Mosellam flumen cum suis piscibus decantauit. Dorionis volumen de piscibus non semel Athenæus citat. Dumbrauij cuiusdam de piscinis liber manuscriptus Vratistaviæ visus est in Silesia, prope Boemiam.

Edouardus Vuortonus de differentiis animalium libros 10. emisit Lutetiae apud Vascosanum anno 1552. in folio: pleraque autem veterum de animalibus scripta ita digessit, ac inter se conciliauit, ut ab uno ferè auctore profecta videantur omnia, scholijs etiam, ac emendationibus in varios Auctorum locos adiectis: Priusquam autem ad explicandas singulorum naturas accedat, quæ communia, & generatim dici poterant, exposuit; Providendum est tamen, ne quid in eo sit, quod expurgatione egeat, cum sit Anglus.

- Ennius, quare in voce Q. Ennius. Epeneti de piscibus librum Athenæus citat lib. 7. & eundem librum alibi Opsartiri cum nominat, iisdem ex eo verbis recitatis.

Epicharmus, non quidem de piscibus aliquid, ut quidam putavit, sed inter alias Comedias vnam titulo *γῆ καὶ θάλασσα* idest, terra & mare scripsit.

Epiphanijs Episcopi Cypri Græcus libellus de animalium natura, Physiologi titulo, editus est Romæ non ita pridem, & in Latinum versus à Viro Illustri Leonè de Ponce cum doctis scholijs: in quo explicat animalium quorundam naturas, & eas ad animum, mores, religionem accommodat, pauca verò de aquatilibus insunt.

Vide Apparatum solitum.

Eudemij qui de piscibus scripserit, meminit Apuleius Apologia prima. Franciscus Massarius Venetus in nonum Plinij librum, qui est de Aquatiliu natura, castigationes, & annotationes scripsit.

- E** Gualelmi Rondeletij libri de Aquatilibus Lugduni fuere impressi. Hiccius in libro *περὶ ὕλης* multa de nutrimento de piscib. ab Athenæo citata tradit. Hippolysti Saluiani Romani de Aquatilibus liber anno 1554. Romæ prodijt. Quo libro professus est initio se planius quàm Aristoteles fecerat, Piscis cuiusque naturam exponere, ac quoniam nomine tum Græcè, tum Latinè, tum vulgari gentium lingua piscis quisque vocaretur. Addidit Piscium figuras, naturam, mores, succum, rationem condiendi, quibus item morbis medeantur. Sed cum primum librum, seu volumen edidisset, reliquorum nobis desiderium duntaxat reliquit.

Julius Cæsar Scaliger in libris de subtilitate contra Hieronymum Cardanum, multa passim etiam de aquatiliu natura, prodit.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

I 3

Kiranidæ

Kiranidæ cuiusdam obfcuri auctoris libri quattuor, de remedijs & miris effectib. ex animalium omni genere, & plantarum, lapidumque, extant. A

Leonides Byzantijs de piscibus egit foluta oratione, vt inquit Suidas.

Lucius Apuleius in Apologia prima inquit, fe libros de piscibus Græcè scripſiſſe, & alios Latine, in quibus (ait) animaduertes cum alia cognitu rara, tum nomina etiam Romanis inuſitata, & in hodiernum (quod ſciam) infecta (fortè indicta) ea tamen nomina labore meo, & ſtudio ira de Græcis prouenire, vt tamen Latina monumēta percuſſa ſint. Et mox conqueritur ſe reprehendi, quod res pauciſſimis cognititas Græcè, Latine, proprijs, & elegantibus vocabulis conſcribat. Et ruruſ ſcribere ſe de particulis omnium animalium, deque ſitu earum, numero, & cauſis.

Lyceum quēdam de piſcibus ſcripſiſſe Apuleius memorat, noſe forſan deprauato. B

Marcus Antonius Cæſar, & Philoſophus nonnihil ſcripſit, cuius etiam quēdam extant adhuc: Lilius Gregor. Gyraldus. Alij nihil putant extare aliud, quam libros 12. *περί τῶν αἰσθητῶν*, vt Suidas citat *πρὸς ἰδὲ τὸν βίβλος* *δ' αὐτοῦ* *τὴν ἐν Βιβλίῳ* qui & Romę in Vaticana Bibliotheca ſeruantur. Mithæcus, alias, Mythæcus, vide mox inter Opſæ titycorum ſcriptores.

Numenius Heracleota poema Halieuticum, ſiue de piſcib. ſcripſit. Suidas. Verſus autem eius ſæpe ab Athenæo recitantur.

Olympius Nemeſianus ſcripſit carmen de piſcibus. Lilius Gyraldus.

Oppiani Halieutica, quæ innominatus quidam Græcus ſcholijs explicauit, ad verborum cognitionem aliquid forte fecerint, ad res verò noſcendas haud minimam. Ea ſcholia ſunt in Bibliotheca Sereniſſimi Bavariz Ducis Monachij. Ceterum ſi quis legere cupiat Ioannem Bodinum Andegauenſem, qui carmine Latino Oppianum interpretatus eſt, & Commentariū varium ac multiplicem ei adiecit: quæ quidem Vaſcoſanus excudit Lutetiz anno 1555. videndum eſt, ne quid ſit, vnde labes aliqua aſpergi poſſit. Nos cum non vidimus, ſed vt alij aliqui eiſdem libri legendi non ſunt, niſi fuerint expurgati ita cautionem in reliquis adhibendam eſſe putamus. C

Extat item manuſcriptus libellus Græcus Auctoris incerti, veluti Paraphraſis in Oppiani Halieutica: in quo tamen parum vtilitatis reperitur, niſi hoc fortè veſt eſt, quod ſcribit, piſciculum Ceti Ducem muſſelam eſſe.

Ouidius Halieuticon ſcripſit, quod opus hætenus fuit *ἀκρίβης*, nec niſi quēdam fragmenta extitere: cum tandem Sertorius Quadrimanus vir doctus, & ſedulus antiquitatis inueſtigator, ex vetuſtiſſimo Codice Hieronymo Columnæ initium eius ope Dris deſcriptum tradidit, quod ille inferuit ſuo labori, quem eruditum edidit anno huius ſæculi nonageſimo, Neapoli, in fragmenta Ennij. Qui Ennius cum Phagetica ſcripſiſſet, nec uerò præter minimum fragmentum extet, multa quidem in id eruditè aſſert idem Hieronymus initio ſecundi Tomi.

Pancrates Arcas in libro inſcripto *τῶν θαλάσσιων*, iſeſt opera marina, multa de piſcibus prodidit carmine, vt ſcribunt Suidas, & Athenæus; & apud hunc quidem lib. 1. non rectè Pancratijs ſcribitur.

Paulus Iouius Nouocomenſis, Epiſcopus Nucerinus piſcium hitoriā illuſtrare cepit: quod liber eius de Romanis piſcib. euulgatus Romę primū anno. 1529. teſtatur.

Petri Bellonij Cenomani de Aquatilibus libri duo cum iconibus editi ſunt Pariſijs anno 1553. in 8. apud Carolum Stephanum. Et eiſdem liber Gallicus de piſcibus marinis peregrinis deque Delphino, ibidem excuſus apud Calderium in 4. ann. 1551. E

Petrus Gillius Gallus poſt Paulum Iouium piſcium hitoriā excoluit, libello de Gallicis, & Latinis nominibus, piſcium Maſſilienſium edito: ex Acliani de animalib. libris magna ex parte translatis, & acceſſionibus auctis: quos Sebaſtianus Gryphius excudit Lugduni in 4.

Poſſidonius Corinthius carmina de piſcibus edidit. Suidas.

P. Ouidius Sulmonenſis, vide ſuprà in voce Ouidius.

Q. Ennius Phagetica compoſuit teſte Lucio Apuleio, qui carmine ea complexus erat, quemadmodū apud Græcos Archeſtratus; Apuleius aut aliquot inde carmina recitat apol. 1. Vide Ennij fragmenta collecta à Hiero. Colūna, de quo ſup. in voce, Ovi. Seleu.

A Seleucus Emisenus Grammaticus carmine libros 4. Aspalieuticorum, seu de piscatione conscripsit. Suidas. Ceterum Seleucus quoque Tarsensis de piscibus soluta oratione scripsit, ut idem Suidas in Cicilio meminit, & Athenæus.

Speusippus in libro similibus piscium etiam similes inter se formas exposuit, unde aliqua memorat Athenæus.

Theophrastus Lesbius scripsit de piscibus prosa; Gyraldus. At Apuleius non de Lesbio, sed de Eresio Theophrasto, cuius de stirpibus alij libri extant, sentire videtur.

Theophrasti autem huius inter cetera libellus etiam de piscibus inscriptus habetur: in quo is aliud nihil, quàm de illis primum aquatilibus, quæ in terram egrediuntur, & aerem videntur haurire, deinde de piscibus fossilibus inquit.

B Xenocratis quædam extant de alimento ex aquatilibus, *περὶ τῆς ἐξ ἐνὶ ὕδατι τροφῆς* cuius verba aliqua Oribasius lib. 2. Collectorum Medicinalium ad Imperatorem Iulianum, cap. 58. recitat, Oribasium autem Io. Baptista Rasarius uertit in Latinum è Græco. Sed aliorum uersio non est eadem, ut codex Græcus desiderandus sit. Idem hic Xenocrates uidetur, cuius testimonio tanquam Medici sepe utitur Plinius lib. 21. 22. & pluribus locis deinceps. Galenus etiam libri 10. de simplicibus medicamentis, cap. 4. è Xenocratis libro primo de remedijs ex animalibus, *περὶ τῆς ἀπὸ ζῴων ἀφελείας*, verba quædam recitat.

Auctorum aliquot nomina, qui de fossilibus, & alijs rebus naturalibus scripsere. Cap. LXF.

C **A**lbertus Magnus de Lapidum virtutibus, & de rebus metallicis.

Andreas Baccius Elpidianus olim Sixti Quinti Pontificis Maximi Medicus scripsit libros septem Medicis, & studiosis variarum rerum nature per viles, de vniuersa aquarum natura, deque earum differentijs omnibus, ac mixtionibus cum terris, cum ignibus, cum metallis, egit item noua tractatione de terrestribus ignis natura, de fontibus, fluminibus, lacubus, Balneis totius orbis, & de Methodo medendi per Balneas, deque lauationum simul atque exercitationum institutis in admirandis Thermis Romanorum. Hoc autem opus ab eo auctum, & illustratum est, atque Venetijs apud Felicem Valgrisiū anno 1588. editum.

Antonius Brasauola in examine simplicium.

D Auicennæ liber fossilium, siue (ut vocant) mineralium.

Benedictus Arias Montanus de lapidibus vestium sacrarum, tempore ueteris Testamenti, in Apparatu ad Sacras literas.

Camilli Leonardi Pisarenensis de gemmis, siue speculum lapidum.

Cælius Rhodiginus de annulorum vi, & lapillorum potestate mirabili lib. 6. c. 11. & cur in oriente nascantur gemmæ, lib. 1. c. 10. de salis laude lib. 27. cap. 21. & alibi de plantis, & arboribus.

Dioscorides, quippe in cum scripsere præsertim Matthiolus.

Erasmus Stella de gemmis.

Euax Rex Indiæ de gemmis.

Galenus lib. 9. de simplicium facultate.

E Georgius Agricola lib. 6. de profluentibus ex terra, & lapidibus intra terram: ubi plurima de fossilibus, & de metallis.

Ioannes Scotus, vel Chrysothomus de naturis omnium rerum.

Iosephus Acoſta de natura noui orbis.

Isidorus de uarijs fossilibus, siue mineralibus, lib. 16. Etymolog. Idem de gemmis lib. 37. Etymolog.

Iulius Cæsar Scaliger aduersus Cardanum de subtilitate passim.

Leonardus Garfoniū de Magnete Italicè, extat apud nos manuscriptus.

Leoniceus de Polycratis gemmis lib. 1. c. 63.

Marbodeus, aliàs Merboldus de gemmis, in quem cum Ianus Cornarius scripserit, sciendum

- sciendum est, hunc Ianum esse in numero librorum prohibitorum primæ classis: A
 quare Indicis eiusdem regulæ obseruanda sunt,
 Orpheus de gemmis Græcis uersibus Heroicis.
 Plinius de lapidibus, & gemmis lib. 37. per totum, & alijs in libris.
 Polydorus de primo gemmarum usu lib. 2. c. 21.
 Polyphilum in Hipnerotomachia, de uarijs gemmis cum ipsarum natura, audio scri-
 psisse, at quoniam non legi, ideo nil audeo dicere: præmonitis tamen cupio eius
 lectores, ut primò dispici eurent, qualis sit.
 Raphael Volaterranus de gemmis, & lapidibus lib. 27.
 Reinerus Leuander Budericensis Medicus, de caloris fontium medicatorum causa, eo-
 rumque temperatione.
 Solinus in Polyhyflore.
 Theophrastus de lapidibus.
 Trezès de sulphure lib. 12.
 Vincentius Bellouacensis de lapidibus, lib. 9. Speculi naturalis.
 Vlyffes Aldrouandus pluribus Tomis, quos de uarijs Naturæ operibus uberes re-
 liquit.

ARGVMENTVM

LIBRI TERTIIDECIMI

QVI EST DE IVRISPRVDENTIA.

ORDINIS ratio querit, ut Iurisprudentia post Philosophiam, collocetur, quando Philosophia Moralis est pars, suumque sub illa obtinet locum.

Et fortassis alii fuerint, qui huc addenda existimassent, quia de Sacris Ecclesiae legibus, & Canonico Iure dicenda sunt. At haec in nostrum Apparatum Sacrum coniecinus: quod cum Canones à Patribus, Pontificibus, Synodis vim suam acceperint, æquum erat, ut proximum ipsis, tanquã riuus fontibus locũ occuparent.

Porro scripsere plures de Ratione Iurisprudentiæ asequende. Bartholus de ordinando Iuris Civilis studio, Petrus & Rebuffus, Lucas de Penna, Ioannes Baptista de Accialupis: Ioannes Corasius Tolosæ de Iure Civilis in artem redigendo: Franciscus Duarenus de ratione discendi, docendique Iuris Civilis: Franciscus Balduinus de Historia coniungenda cum Iurisprudentia: Claudius Cantiuncula de ratione studii legalis: Fortunius Garcias Hispanus de Iuris Canonici, et Civilis sine ultimo, contra quem scripsit Epo Phrisius: Antonius Masæ Galleus Romanus de Iurisprætorum exercitatione: Constantius Rogerius Gallus de Iuris interpretatione, et ante hos, Ludouicus Pelleus Carmentensis de arte et scientia Iuris Civilis: Ioachimus Hopperus Phrisius de Iuris arte: Aymarus Riuallius Allobrox, & Valentinus Forsterus de Historia Iuris Civilis, sed penè omnium postremus, qui ad nostras manus venerunt, fuit Petri Gregorii Tolosatis libellus, de Iuris arte, methodo, præceptis, quibus singulares negotiorũ hypothefes ad æquũ, bonum, facile (ut inuit) reducitur: At ille hac vberius vberiore libro, quod Syntagma Iuris uniuersi inscripsit. In quo Diuini (inquit) & Humani Iuris totius naturalis, ac noua methodo per gradus, ordinẽsq; materiã vniuersaliũ, & singularium rerum simulque iudicia se explicaturũ pollicetur.

Ex his omnibus cum plurima colligi possint, quæ ad id, quod spectamus, attinent: Ut tamen rationem illam imprimis sequeremur, quæ nos ad condendam hanc Bibliothecam permonuit, quæ videlicet Christiane pietatis methodum, et faciliorem viam, Deo aspirante, monstraremus ijs, qui initio se daturi sunt his studiis, totam rem paullo facilius, et ad captum omnium tradidimus. Adiecinus loca ex Auctoribus, qui minus ab adolescentibus haberi solent ad manus, præsertim initio studiorũ, ut ne fatigati sola eorum citatione, fructum amitterent, quem ita subin-

de per-

a In oratione, quæ ad calcẽ eius operum adiuncta est, De quinq; partibus, & duo bus pñibus. b Quare, G. de re iud. & iñ. c In 1. c. qui a tate se excus. lib. 16. & 13. de his qui iter, se excus. d Lib. de sta da student. e Ludou. apud Gryphũ 1580. Scilicet expressus apud Ioannem Phil. lehois 1590. libidem.

de percipient, ut avidius erga hæc iustissima studia ferantur. Reliqui vero libri, in quibus vel fusius, vel interius ea traduntur, quæ ad ipsam actionum Cuiusmodi methodum consequendam pertinent, grandioribus relinquendi erant, quorum tamen nonnullos huic nostra tractationi interteximus.

Ceterum et studiosi, et qui solida recta Politæ aclementa haurire cupiunt, discant hinc ordinem, qui ordinatissimus est, hinc sequi.

Ordo Iurif-
prudentiæ a-
discenda.

Ut primo Divina, ac æterna lege cognita, quæ lex amoris est lex ab ipso Deo data, hoc est, Decalogus probe noscatur.

Ut vis Christianæ legis, quam à Cælo detulit æterna Patris sapientia, quæne legem naturalem, et alias implevit, non intelligatur, quam diligatur, et aliis, ut (acquisitissimum est) præferatur: Quam ad rem munitur vias locis, et libris, qui suis adnotantur.

Tum ad leges duodecim Tabularum accedant, in quas cum aliqui scripserint accuratè, et nitidè, et quinam ii fuerint, et quanquam in iis Tabulis cauenda sint, ostendimus.

Inde ad Romanas veteres leges accedant, quæ ab aliis collectæ sunt post Pomponium, et eiusmodi reliquos.

Tum ad Iustiniani institutiones, ac demum ad reliquas Cuiusmodi corporis partes veniant.

Sic verò sine circutione, aut ambagibus inspectabunt in id semper, quod optimum est, memores illius, quod afflatus Divino David Rex pronuntiavit. Cognoui (inquit) Domine, quoniam æquitas iudicia tua. Et illius, Divina lex illuminat oculos: Et rursus illius. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Tum verò, ubi Auctores per paucos, et probatos, quos indicavimus, attentè, et maturè perlegerint, iam tutores ad publica negotia, et tribunalia accedent, memores præsertim et Patriæ, quam non habemus hic manentem, sed in calis, et Divini illius Tribunalis, cui omnes aliquando sistemur.

Non erit autem, cur aliquis novos Hereticorum libros de jurisprudentia verset, qui lingua elegantioris specie ornati (cum in iis sæpius lateant spina hæresum, et impietatis) solent adolescentium Bibliothecas frequentantiū animos à recto plerumque abducere. Nam si quid tandem in iis boni est, id Hæretici ex Auctoribus optimis, quos monstravimus, suffurati, sunt quin et ita decurtarunt, ut sæpe nec caput neque pedes appareant. Præterquàm quod idè ab Ecclesia S. Catholica Romæ prohibiti sunt, cui qui obedit, Deo obedit, qui manu obedienciæ, quæ sacrificiū.

Porrò de rebus publicis, de quæ iis, qui Christianam ad Ethnicas, et iis peiores detorserunt, ea monuimus, quæ nonnulli, et at licet grandiores, ac docti, quoniam ex Italia, aut è Patriæ finibus, haud unquam erant egressi, minus, aut tardius potuerunt intelligere.

ANTO-

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
BIBLIOTHECAE SELECTAE
Liber Tertiusdecimus
QVI EST DE IVRISPRVDENTIA.

ORIGO IVRIS. Cap. I.

VMANARVM Iurisprudentiæ legum præstantiam, etsi moles, ac multiplex difficultas infuscant initio; commendant tamen necessitas explicandarum communium rerum; conseruatio pacis; æquitas, eorum denique à quibus leges aut condite, aut collectæ, aut explanatæ sunt, grauitas & eruditio.

Vtilitas Iurisprudentiæ.

At, si antequam in tam ingentem sylvam pes inferatur, quædam præcesserint, expeditior vtique occurret semita, ne ambagibus vllis, vel obicibus ingenium retardetur, sed progredienti apta vndeque incurrat in oculos materia, ex qua collocandæ iustitiæ sedes extruatur.

Porro cognitu in primis pernecessaria sunt. Iuris origo. Acquitas. Partitio legum, & legalium librorum. Iurisconsultorum veterum ingenia. Interpretum, qui secuti sunt, labores, & qualitas. Cautiones autem vnicuique rerum illorum capiti sic respondentes, vt quæ desideratur à bonis Methodus Christianæ, ac uerè Politicæ Iurisprudentiæ, ea quæ sit breuior, ac tutior consuet.

Quæ primo iurisperito sint, cognitu necessaria.

Liuius in immenso licet aliarum super alias numero acervatarum sua ætate legum, fontem tamen omnis publici, priuatique iuris, XII. Romanæ tunc Reipublicæ Tabulas agnouit: quæ post exactos ab Vrbe Reges, ex Solonis legibus, & aliarum Græciæ Ciuitatum institutis, ac moribus petite, cum primò essent decem, deinde duabus alijs sunt auctæ. At quàm cœnosus fuerit ille fons, præsertim vbi de Religione agit, non ita multò post monstrabimus. Quin & Lacedæmonum instituta iam pridem Sabinis communicata fuerant, & per Numam Sabinum Romam translata. Et Athenensibus lib. 6. scribit, Romanos diligentius, quam ipsos Lacedæmones, conseruasse Laonicam politiam, quam erant imitati. Itaque non temerè Iustinianus originem Iuris Civilis repetit à Lacedæmonijs & Atheniensibus, apud quos frequens erat, leges aliquas certas petentibus Atticæ eorum leges ut optimas tradere. Narrat enim Eusebius in Chronicis, ijs iura composuisse ex Draconis, Solonis, Græcorum legiflatorum libris. Sic Romani quod ab Atheniensibus primum sumpserant, ijs tandem reddiderunt.

Lin. lib. 3. ab V.C.

Vide Franci. seu Baldunum comment. par. ad li. 3. li. Tab.

Pomponius Enchiridio de origine iuris, & omnium Magistratuum, ac successione prudentium, altius ab legibus Regum Romanorum orditur, quas quoniam Papyrius collegerat, etsi postea Tribunitia potestate ex parte exoleuerunt, Ius Civile Papyrianum vocatum est. Is Pomponij libellus vtilis est ad cæcam illam antiquitatem vtique noscendam.

Pomponi liber de origine iuris ad quid vtilis.

Græci

Oraci & Ro-
manus, a qui-
bus leges se
accepisse tra-
diderunt vide
Cap. Moysi
5. de 7. 1. no-
do lib de legi-
bus.
Platonis Le-
ges quales,

Clem. lib. 1.
Strom.
Plato lib. 1. de
Reipublica.
Platonis Le-
ges.

Lik. 2. de Re-
publ.

Lik. 3. de Re-
publ.

Aristoteles de
origine legum
quid sentiat.
1. cap. 1. lib. de
Rep.
Aristoteles
qui inquit
Aristot. Pater
ea non suffi-
ciunt ad effor-
mandum re-
p. Respub.
statum.
Cicero quid
sentiat de le-
gibus consue-
tis, vel tradi-
tis a Philoso-
phi.

Græci, Romanique quò cæsius leges suas venditarent, Minos ab antro Iouis, Za-
leucus à Minerva, Lycurgus ab oraculo Pythio, Numa ab Egeria, alij ab alijs, eas
iaciebant sese accepisse, quæ tamen cùm plerumque inter sese diffiderent, suam pro-
debant vel infirmitatem, vel nequitiam: quam qui liquidius nosse cupiet, Theodoretum
nonum de legibus librum vtilissimè perlegere poterit.

Plato quum in Aegypto propius ad fontes veritatis accessisset, multis argumentis
ostendit, à Deo ingenerata nobis esse principia Iuris; ac licet (quoniam in Deum re-
cta non ferebatur, non labi non potuit, dum Rempu. suam institueret, ab ipsa legis re-
ctissima norma deficerentem) magni tamen momenti esse possunt ad fœciores men-
tes excitandas, quæ homo Ethnicus libris suis inspersit, quòd aliquà in Aegypto lucem
hauserat (vt alibi diximus) è diuini codicis editione Græca, de qua scribit Clemes Ale-
xandrinus: Qualia illa sunt.

Fidem esse seruandam, immò aduersus hostem sempiternam fidei auctoritatem constare
debere. Iustitiam colendam. Inutilitatem omnibus diuis detestandam. Ex illa sollicitatem,
ex hac infelicitatem existere. Ius suum cuique tribuendum, ita vt unicuique erit bono. Ne-
minem ledendum, ne hostem quidem. Qui secus faxit, Deus ipse vindex erit. Itemque
illa, Magistratus subiectorum curam gerit, & publica vtilitatis singulare rationem habet.
Qui priuatum emolumentum in publici muneris administratione publica anteposuerit vi-
biat, damnus esto, & peculatus penas luit. Qui in Republica Magistratum ambiens,
damnus esto, & ambians penas luit. Præterea verò addidit.

Nemini vel commodi etiam sui causa esse iniuriam inferendam. Ne quid fallaciter,
malore dolo fiat. Deum esse unum, atque eundem, immutabilem, omnium bonorum aucto-
rem, & veracem, cupiditatibus humanis nullo modo obnoxium, optimum, perfectissimum. Et
ea quæ hinc deducuntur. leges autem ad Religionem spectantes hæc erant. De Reli-
gione prima est cura in Repub. & de ea certis legibus cauetur. Ne ea religio admittitur, quæ
fabulosis commentis, Dei naturam peruerit: & si qua irrepserit, maturè exterminatur. Hæ
opinionis, quæ Deum mutabilem, mali auctorem, mendacem, præstigiatorum facinum, illius
naturam pervertere censentur. Ex aquo, & bono iudex leges moderator. Denique
illa.

Poetis, quòd simplicitatis & gravitatis morum noceant, in Rep. nullus locus tribuitur. Ex-
tra Imperij fines coronati tamen, & vnguentis delibuti (vt eruditioni honor aliquis detur)
amandantur. Fabulatores, quòd mendacium animis ciuium ingenerent, è Republica longè fi-
cessere iubentur. Vtistum, adium, pictura, & eiusmodi rerum modus ex temperantia for-
mula desinitur. Iurisperitis, & Medicis, nisi ex ordine exploratis, exercere artes fas neuti-
quam esto. Magistratus, suam salutem Reip. salute, opes vtilitate terminat: neque ab illa
sententia vquamquam abscedit. Ab auaritia fordidus animus prorsus auerit: omnia
sua in commune deponit: nihil proprium possidet.

Aristoteles quoque, dum in Ciuitate statuenda sudasset, agnoscit originem legum
ex ipsa natura, hoc est, ex Deo, qui omnem pro suo capto naturam mouet, ac regit;
natiq; hominem inquit armatum prudentia, & virtute, quibus si caret iudicioque &
arte utatur aduersus iustitiam, maxime impius euadet, & agrestis. At ignorans ille, quæ
virtutes necessariè essent legibus Ciuitatis Dei sancendis, hominique ipsi uera iusti-
tia excolendo, ac certissima beatitudini comparandæ, in multos & ipse errores pro-
lapsus est. Quare, qui ex vniuersi Aristotelis, aut similium Politicis libris rectè Reip.
statum efformandum putarunt, mirum haud est, si diuino vrgente iudicio, euerterunt
Imperia, quemadmodum ipsæ sua mole Respublica omnes in Græcia ruerunt, è qui-
bus Philosophus ille suis rationibus, vel exempla, vel præsidia petiuit.

Quin Cicero tercio de officijs libro multa de Philosophis notat, qui quum reliquo-
rum duces & Magistri, atque cicero ramquam fons, & scaturigo Iuris haberentur:
ideo pugnantium legum occasione præbuere, quòd de origine virtutum, vnde ius,
& iustitia esset deriuanda non eadè omnes sensissent. Panætiū enim inquit ab alijs
dissenisse, ab hoc alijs, Hecatonem autem eius auditorem, sextum de officijs librum
quæstionibus refulsisse, in quibus terminandis, Antipatri, & Diogenis Stoicorum
sententias afferret sæpè contrarias. Quid uerò Ephectici Philosophi disputauerint
aduersus

A aduersus reliquorum Philosophorum dogmata moralia, Sextus Pyrrhonius postremo suo libro copiose differuit: Virtutes sanè putauit Aristoteles, omnes medias esse inter duo extrema vitia: Stoici, mediocritate hac reiecta, misericordiam, & huiusmodi alia, quibus animi afficiuntur, non numerarunt inter virtutes. Sic porro gentes reliquæ Nature ductum haud rectè sectatæ, in deuiā quæque flexerunt. Ac quum apud aliquos censerentur esse præclarissimæ virtutes, quæ alij vitia esse putabant, quæve aliqui vt noxia vitassent, cum ceteri exceperissent vti saluberrima, coacti sunt aduersantes inuicem leges edicere. Et sanè uirtutes quoque ipsas hominibus quidam voluerunt adnasci, alij, studio & industria comparari; alij dari diuinitus; Qua in re ne sibi quidem ipsum constitisse Platonem, Iustinus Philosophus & Martyr asseuerat.

Sextus Pyrrhonius.
Aristoteles quid de uirtutibus senserit.
Stoici quid de ipsidem. Gentes.
Alij.

B Hinc ergo multiplex illa officiorum & legum variatio mirificè populos torfit. Solonis enim lege, Athenienses poterant filios interficere. Persæ alteram tulerunt, qua qui defunctis Regibus chari fuissent, quinque integros dies post eorum mortem, facinus omne patrantur: nimirum vt re ipsa populi addicerent, quantam secum vehant perniciem, rapina, cædes, & huius generis alia; ideoque fideliores euaderent custodes Regum; à quibus leges seruarentur. Lege Britannica, uiris pluribus vna erat vxor; contra fiebat apud Parthos. Inter Persas matres, forores, filias, patribus, fratribus, filiis nubebant. Lex apud Gætulos mulieribus uirorum, uiris mulierum præscribebat officia. Rursus à Dracone Atheniensis leges fuisse conscriptas sanguine, id est à Solone, qui propterea illas mitigauit. Ante Cæsares adulteria in Vrbe haud puniebantur; postea Lex Iulia terribilissimam illam licentiam, & libidinem coercuit. Lacedæmonibus in laude ponebatur, si pueri furarentur; Fredericus Tertius suspensum furibus edixit. Lacedæmon postea leges, quod essent prius militares, ac bellicæ, Philosophi iure improbarunt. Variorum in Vrbe ordinum pro varijs tempestatibus, dum quisque ageretur affectu dominandi, contrariis fixerunt leges, aut resixerunt. Patricij contra plebem, plebs aduersus Patricios, L. Sylla contra Tribunos plebis.

Iustinus Philosophus qd de Platone scripserit.
Leges aliquæ non bonæ Solonis, Persarum, Britannorū Patriciorum, Gætorum, Romanorū.
Lacedæmonum.

C Inde etiam factum est, vt vel vniuersa illa vetus, & squalens sylua legum (vt cum Terrulliano loquar) nouis Principum Rescriptorum, & Edictorum securibus truncata sit; vt vanissimas quoque Pappias leges post tante auctoritatis senectutem, ab Seuero Principe scribat exclusas; Vel ipsorum veterum Principum Rescripta rescissa sint, quorum aut impiorum, aut impetitorum voluntates nefas esse haberi pro legibus, rectè Opilius Macrinus Imperator dixit: Vel denique leges ipsæ, inclinato Imperio, diu à Longobardis oppressæ, tandem sic caput sustulere, vt tamen ab cuiusdam generis Politicis, addo item ab Hæreticis hoc sæculo, dolosè tum ad quæstum, tum ad Christianam Religionem euertendam detorta sint. Mirabatur itaque Atticus Ciceronem primo de legibus tam longè Iuris principia repetentem; quippe qui (quod postea Quintus frater affirmat) nec ad Lycurgi leges, nec ad Solonis, neque ad Charondæ, neque ad Zaleuci, nec ad XII. Tabulas, nec ad Plebiscita, sed in Deum eadem iuris principia referat, qui humanæ menti vniuersæ rationem, ac proinde legē naturalem indiderit. Quam ob rem idem Cicero Legem antea dixerat, esse *Rationem summam, insitam in natura, tubentem ea, quæ faciendæ sunt, prohibentemque contraria: quæ ratio (inquit) cum est in hominis mente confirmata, & consilia, lex est.*

Pappie leges exclusæ.

Iulius Capitolinus.

Atticus.

Cicero in Deum Iuris principia referebat.
Lex quid apud Cic.

E Accertè tribus ijs libris de legibus, præsertim primo, multa supra hominem loqui videtur: nisi quod Platonem secutus, & Pythagoram, facillè cernitur, inde multa petita, vnde varia quoque dogmata supra humanum caput, hoc est à diuinis libris ad illos deriuasse monstrauimus, quum de Philosophia loqueremur. Et tamen is ipse Cicero, quum multa differuisset de homine, quem appellat animal prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilij, præclaræ dixisset conditione generatum à supremo Deo, cum quo ei prima sit rationis societas, addidisset autem, inter quos communicio legis sit, inter eosdem communione iuris esse omnino oportere; quibus autem hac inter eos communicio est, & Ciuitatis eiusdem esse habendam.

L. 1. de legibus.
Vide primū caput primi libri Biblioth. Selectæ Auctoris, de Homine digressum.
Sententiam.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

K dos:

dos: Si verò (ait) h[uius]dem Imperijs, & paucislibus parent, multo etiam magis parent A
huic caelestis deservient; mentique Divinae, & prepotenti Deo, unde etiam antuerus
hic Mundus, vna Civitas communis Deorum atque hominum existimanda est: Hac, in-
quam, omnia, & multò plura dignissima lectu quum Cicero attigisset, agente ta-
men Deo, coactus est tertio de Officijs libro, sic scribere: Nos veri Iuris, germana
qua iustitia solidam; & expressam effigiem nullam tenemus: umbra & imaginibus uti-
mur; easque ipsas vixnam sequeremur, feruntur enim ex optimis Naturae principijs & ve-
ritatis exemplis: nam quantis verba illa, Vti ne propter te, fidemve tuam, captus;
fraudatus sum: quam illa aurea? Vti inter bonos bene agier oportet, & sine frau-
datione.

§ August. de
Civ. Dei lib.
18 cap. 24.

Romulus
post mortem
Deus est à
Romanis ha-
bitus sed va-
riisimè.

Lex natura-
lis non sufficit
ad beatè vi-
vendum.

Paul. Manut.
de legib.

Lex naturalis
non sufficit
ad beatè vi-
vendum.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

De Civ. Dei
lib 14. c. 10.

Iam de Romulo, & Numa, & horum legibus, quid sciendum sit, nos san-
ctus Augustinus edocuit. Mortuum (inquit) Romulum, cum & ipse nusquam compa-
ruisset, in Deos, quod & vulgo notissimum est, retulere Romani, quod usque adeo fieri
deserat; nec postea nisi adulando, non errando factum est temporibus Caesarum; ut Ci-
cero magnis Romuli laudibus tribuat, quod non rudibus & indoctis temporibus, quando
facile homines fallorantur, sed iam ex politis & eruditis, meritis hos honores, quamvis
nondum efferverat, ac pullulanter Philosophorum subtilis & acuta loquacitas. Sed iam,
si postea tempora Deos homines mortuos non instituerunt, tamen ab antiquis institutos
colere ut Deos, & habere non desistunt: quin etiam simulachris, quae veteres non habe-
bant, anxierunt, vana atque impie superstitionis illecebram, id efficientibus immundis in
eorum corde Demonibus, per fallacia quoque oracula decipientibus: ut fabulosa etiam cri-
mina Deorum, quae iam urbaniore seculo non fingebantur, per ludos tamen in eorumdem sal-
forum numinum obsequium turpiter agerentur. Regnavit diu Numa post Romulum, C
qui quam illam Civitatem putaverit Deorum praefecto salforum numerositate munien-
dam, in eandem turbam referti mortuis ipse non meruit, tanquam ita putatus sit ce-
lestium multitudinem numinum conspasse, ut locum ibi reperire non posset. Hac Au-
gustinus.

Sed alios scio ita scriptum hoc saeculo reliquisse. Ius omne, aut à natura est, aut à
consuetudine, aut à legibus. Ius natura ipsam per se sine consuetudine & legibus, ad opti-
mam vitae conditionem satis erat: satis enim beatè viveamus, si naturam ducem sequere-
mur. Hac illi.

At neque ad beatè vivendum naturalis ipsa lex; neque ad vitæ conditionem opti-
mam perveniet quisquam, cui desit a vita, veritas, via, quæ est Christus Dominus:
Iustitiæ enim originalis praesidio præter legem naturalem egebant Patres nostri, quia D
amissa, nisi Christum, qui factus est nobis pax & iustitia, induamus, nulla ve-
ra beatitas comparari potest. Vera autem iustitia (inquit Sanctus Augustinus) non
est nisi in Republica, cuius conditor, rectorque Christus est: si & ipsam Republi-
cam placet dicere: quoniam eam rem populi esse, negare non possumus. In ea cer-
te Civitate est vera iustitia, de qua dicitur: Gloriosa de te dicta sunt, Civitas
Dei.

Qui verò nostro tempore à Catholica fide secedentes, fontem naturalis, atque
Evangelicae legis adhuc magis foedarunt, eiusmodi fuerunt: quales in plerisque re-
bus Carolus Molinaeus, & reliqui. Ne quid nunc dicam de Nicolao Macchiavello,
de Nua, de Ioanne Bodino: illorum enim Politici, & huius libri de Republica, de
Methodo historiarum scribendæ, ac de Demonomania, quid sapiant, iam alibi osten-
dimus. E

Interior de origine iuris expofitio, ac de legum origini
Dininarum. Cap. II.

Estat modo, ut in adyta sanctiora Divinae Providentiæ ingressi, Iuris
totius originem adhuc, quam isti certiores introspiciamus; memores
eorum,

A eorum quæ scriptis Philo : Prisci illi (inquit) ante leges singulatim proditas, non scripto iure usi, pari felicitate ac facilitate vixerunt, ut merito quis dicere possit, leges scriptas nihil aliud esse, quam Veterum Patrum commentarios, in quibus eorum dicta facta narrantur: nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus usi fuerant, sed à seipsis instituti doctrinæ ordinem naturæ sunt secuti. Quæ lex est proculdubio antiquissima omnium, quam ipsi sunt summum, fasque rati esse, totam vitam suam ultra ei subdederunt. Hæc Philo.

At quod in aliarum origine disciplinarum diximus, esse inspiciendum in Diuinam Scripturam, in qua non tam latent, quam patent earum initia, & progressus, id præcipue in sylva sacrarum legum aperienda faciendum est, ne non solum defectum ab æquitatis orbita, verum etiam ne pro adscitua & vmbatili, lucem illam primariam perdamus, quæ sic animos sistit in veritatis basi, ut deinceps in quocumque illius visu regat & perficiat.

Porro, antequam id aggrediamur, sciendum est, quinque Diuinarum legum fuisse genera, quas Deus hominibus tulit: Naturalem, quæ cunctis indita fuit cum ipsa natura, quæ quidem lex cum naturali humana mentis lumine, & ipso rationis iudicio nota sit omnibus, omnes item obligat. Supernaturalem fidei, spei, charitatis, quæ cum supernaturali Dei gratia infusa sit omnibus, omnes omni tempore simpliciter (non tamen naturali modo) obstringit: Mosaicam, qua Hebræorum gens vna tenebatur, quod quidem attingebat ad caeremonialia, & iudicialia eius præcepta: Diuinam etiam illam, quæ ex Dei institutione, Euangelio promulgato, cunctos obstringit: cuiusmodi Baptismi lex fuit: Priuatam denique, qua Deus Adamo & Eux inter

C dixit eum ligni scientiæ boni & mali: Quam legem extitisse matricem & fontem aliarum omnium quæ postea per Moysen late sunt Hebræis, Tertullianus his verbis asseruit: Deus in principio mundi ipsi Ade & Eux legem dedit, ne de fructu arboris plantæ in medio Paradysi ederent: quod si contra fecissent, morte morerentur: quæ lex eis sufficeret, si esset custodita.

In hac enim lege Ade data, omnia præcepta condita recognoscimus, quæ postea promulgata sunt: per Moysen, id est, Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & ex tota anima tua, &c. Et, Diliges proximum tuum tanquam te: & Non occides. Non moechaberis; Non furaberis; Non fraudaueris; Falsum testimonium non dices: Honora patrem tuum & matrem tuam; &c. Alienum non concupisces. Primordialis enim lex data est Ade & Eux in Paradiso, quasi matrix omnium præceptorum Dei. Denique si Dominum Deum suum dilexissent, contra præceptum eius non fecissent: si proximum diligere, id est, semetipsos, persuasioni serpentis non credidissent, atque ita in semetipsum homicidium non commisissent, excidendo de immortalitate, faciendo contra Dei præceptum: à fortio quoque abstinent, & de fructu arboris clam non degustassent, nec à conspectu Domini Dei nostri sub arbore delinere cecidissent. Nec falsum asseruerant diabolo participes efficerentur, credendo ei, quod similes Deo essent futuri. Atque ita nec Deum offenderunt ut Patrem, qui eos de limbo terre quasi ex utero matris figurauerat. Si alienum non concupiscent, de fructu illicito non gustassent. Igitur hæc generali, & primordiali Dei lege, quam in arboris fructu observari Deus sanxerat, omnia præcepta legis posterioris specialiter indita fuisse cognoscimus, quæ suis temporibus edita germinauerunt. Eiusdem est enim postea docere legem qui ante præmiserat præceptum: quoniam & ipsius est erudire postea, qui ante instituit formare instituerat. Quid enim mirum si is auctor disciplinæ, qui instituit & si is perfecti, qui caput? Hæc Tertullianus.

D Sed & Patres alij pergunt ostendere (id quod maxime ad universam legum translationem facit) cur præter leges, priorem naturalem, & alteram fidei, spei, charitatis supernaturalem, quibus Adamus & Eux cum primum creati sunt, tenebantur, hæc etiam priuatam, quam Positivam vocant, obstricti fuerint.

E Nimirum ad absolutissimum Dei in homines imperium, de quo, cum à hominum nostrorum non egeat, scriptum sit: Constitue super eos legislatorem, ut sciant gentes, quoniam homines sunt. Nec ipso non creante (inquirit Augustinus) nos esse: nec ipso non conservante,

Sed & Patres alij pergunt ostendere (id quod maxime ad universam legum translationem facit) cur præter leges, priorem naturalem, & alteram fidei, spei, charitatis supernaturalem, quibus Adamus & Eux cum primum creati sunt, tenebantur, hæc etiam priuatam, quam Positivam vocant, obstricti fuerint.

Nimirum ad absolutissimum Dei in homines imperium, de quo, cum à hominum nostrorum non egeat, scriptum sit: Constitue super eos legislatorem, ut sciant gentes, quoniam homines sunt. Nec ipso non creante (inquirit Augustinus) nos esse: nec ipso non conservante,

ebni

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

K 2 nos

philosopho de Abraham. Vix patrum legibus scriptis principum dederunt.

Inspiciendū esse in diuinam scripturam, cum agitur de origine legum. Quinque genera diuinarum legum.

Gen. 2. Lex Adamo & Eux data matris & fons ceterarum omnium. Tertul. lib. aduers. Iudeos, sub initium. Deut. 6. Leuit. 19. Eccl. 10.

Cur lege Positivæ Deus primos patres obstricti xent.

psal. 15. psal. 9.

Aug. lib. 8. de
Genesi ad li-
teram, ca. 11.
Es. cap. 13. Es.
lib. 14. de Ge-
n. cap. 15.

nos permanere: nec ipso non regente, rectè vivere possimus. Deinde ad libertatem ar-
bitrii nostri testandam: Neque enim haud liberis iusta vel necessaria fuisse legum imposi-
tio, aut moris comminatio. Denique ad exercendam hominis obedientiam, virtutem nempe,
ut homini iustissimam, sic Deo gratissimam. Itaque ea de re, quæ per se mala non esset,
præceptum esse traditum, ut illustrior esset obedientiæ virtus, quippe quorum malum sola
per se ipsa sit inobedientia, liquidissimè deinceps nosceretur. Quod quidem argumen-
tum varijs rationibus Augustinus, & Gregorius comprobant. Atqui per legem natu-
ralem non omnino liquet, Deum esse Dominum hominum, quippe quorum aliqui
possint opinari, legem naturalem esse quamdam rationalis naturæ proprietatem, quæ
conditionem humanæ naturæ consequatur, sicuti unicuique animalium speciei pro-
prius est iustitiam, atque propensio. Quin quod multi, quæ legis sunt, naturaliter fa-
ciunt, ipso nempe iudicii privati ductu, non tanquam à Deo iussa, & iurata, cumque
per eam legem non præcipiantur, aut prohibeantur, nisi quæ secundum rationem hu-
manam per se bona vel mala videntur, Dei imperium non adeo cernitur absolutum,
quod nempe recta dumtaxat ratione nititur. Sic ministros, aut latrones legum haud
rectè dixeris Dominos, cum ea tantum, quæ legibus contentanea sunt, possint præ-
cipere.

De origine le-
gum diuina-
rum.

Deus igitur, ut aurea catena rerum omnium est, omnia trahens, ligans, tenens, om-
nium amor, desiderium, bonum, finis: sic Mundum ipse totum intexit, atque conte-
xit ijs legibus, ut ipsi etiam corporeis oculis aspectabilis esset firma illis compago
naturalium rerum, nihil ut separatum invicem, nihil non aptum esset, ac nexum cum
alijs. Nihil enim est, quod non agat, & pariat, quod non tribuat, & recipiat: vnde
& eadem res penitus, tanquam causa, antecedit, & tanquam effectus, sequitur, idque
si non semper tempore, certè semper natura, origine, ratione, dignitate. Is ipse, in-
quam, Deus, cælos, elementa, animantes, saxa, agros, plantas, diuini amoris vi excita-
ta, conuertit ad commune illud bonum, quod omnes experiri. Itaq; in vnum simul con-
spirant, perinde ferè (vtar verbis Episcopi eruditi & perspicaces) ac unius corporis mē-
bra, quæ uno spiritu viuificantur, custodiuntur, animantur, ut sint vnum animal, aut
tanquam fides vnus cytharæ, quæ graues, acutæ, mediæ, dum una artis peritia pulsantur,
vnum ex omnibus conficiunt melos, siue demum, quasi vnus & Republicæ ciues,
qui non tam formidine legum, quam amore ipsius virtutis, in officio religiosissimè
perstant, & nullis vnquam negotijs auocari possunt, ut aliquid intermittant, quod
ad officium spectet: in quo colendo omnem vitæ honestatem, & in negligendo om-
nem turpitudinem sitam esse intelligunt. Equis (inquit) profectò referat, quàm aptè
& ordinatè, rerum, quæ in mundo sunt, species cohereant, connectantur, conueniant, &
perseuerent, ac muneribus satisfaciant suis, ita ut contrarijs motibus, vnum efficiant admi-
rabilem, incredibilemque concentum, & Deo dignum? Nam quæ superiora sunt, generatim
inferioribus prouident, ut illis nihil desit: inferiora ad superiora conuertuntur, ut ab illis ali-
quid accipiant: paria velut fœdere amicitia sociata, sibi inuicem bona sua communicant quæ
libentissimè, & singula quæque vehementer, & amanter aduersus contraria se se inerti student
quam maxime possunt, ut non deficiant. Omnes porro amores, omnes ille catena rerum, qui
bus artissimis se se vinculis confringunt omnia, ex illa vna admirabili, fortissimæque catena
dependent, quæ est Amor Dei, verè fons omnium amorum, omnium legum. Sed enim hic ip-
se naturalis amor Dei, amor est omnibus communis, & singulis ferè proprius, quo velut deli-
catissimo cibo, quæcunque facta sunt, aluntur, nutriuntur: Nam superamen-tes, & animi
hominum, ratione, belluæ, sensus iudicio, planta, insita appetitione vitæ, saxa demum, & re-
liqua omnia, quæ id tantum muneris participant, ut exient eo ipso quo sunt, non elicto qui-
dem, vel imperato actû, sed indita quadam propensione, inclinationeque & quasi pondere
in Deum feruntur, Deum amant, cuius intuitu faciunt quæcunque faciunt.

Creatæ om-
nia in vnum
bonum con-
spiciant.
Cornel. Mus-
sus de diuina
lib. 1. lib. 1.

Amor Dei
fons omnium
legum.

Finis nature
toti est, Deo
hymnum in-
censissimum
canere.

At qui nature totius finis in ipsis cælorum sonis, numeris, & in elementarium rerû
vicissitudinibus, nullus sit alius, quàm canere incensissimû hymnû eterno Deo & nû-
quâ nō agere Sabbathismû in illius obsequijs, & irrequietis laudibus. Equatus fuit a-
mor, quo hominè, cui oîa parauerat, & subiecerat, sanctissima amoris lege cōstrinxit &
Inde

A Inde enim illud fit quod Augustinus ex Cicero, secundo de Rep. libro depromptit. *Vt in fidibus, ac tibys, atque cantu ipso, ac vocibus, concentus est quidam tenendus est dissimilis sonitus, quem inmutatum, ac discrepantem aures erudite ferre non possunt, isque concentus ex dissimillarum vocum moderatione, concors tamen efficitur, & congruens: sic ex summis, & medijs, & dissimilis ordinibus, ut sonitus, moderata ratione Civitatem consensu dissimiliorum concinere, & quae harmonia à Musicis dicitur in cantu, eam esse in Civitate concordiam, ætissimam, atque optimam in Republica vinculum incolunitatis, eamque sine iustitia nullo pacto esse posse.*

Hæc cum ita sint, ex amore illo divino, divina amoris lex manavit, cuius legis ordo attentè pendendus est, ad originem Iuris adhuc interius concipiendam & docendam. Tria enim prior Tabulæ mandata finem continuo spectant, qui Deus est, qui **B** que finis primò sese humanis mentibus offert, ut illorum primùm patriam, cultumque vnius Dei, reiectis ipsius hostibus, id est Dijs alienis, reliqua duo rationem, & modum ei feruendi commovent. Sic primò in exercitu scribendo milites Imperatori subijciuntur, mox in cohortes distributi, fide data, soli militant Principij, pacto omnium inimici ejurato, deinceps & eum in honore habent, eique ritè obsequuntur. At secundæ Tabulæ præcepta nos ad Proximi charitatem erudiunt, etsi longius progressa, perducunt ad Deum, id est ad illud extremum, cuius gratia proximum ipsum diligimus. Quam ob rem & Christus Dominus instans, atque implens Naturæ colapsam legem, præcepta illa duo de diligendo Deo, & Proximo, similia inter sese esse dixit. *Hic enim laudabilis Reip. salus* (Inquit S. Augustinus). *Neque enim conditur, & constituitur optima Civitas, nisi fundamento, & vinculo fidei, firmæque concordie, cum bonum commune diligitur, quod summum, ac verissimum Deus est, atque in illo sincerissime se diligunt homines, cum propter illum se diligant, cui quo animo diligunt, occultare non possunt.* Hæc ille. Ceterum in ijs, quæ ad proximum attinent, ordo poscebat, ut primo parentibus debitum præstaremus officium, deinde grauiora scelera prius uetarentur: Atqui grauius ledimus opere, quàm verbo, & uerbo, quàm corde, opere autem maxime cum quis uita priuatur: Mox si peccetur aduersus alteri coniunctum, coniunctamve, vade prolis certitudo perit: Denique si quis à nobis dispendium bonorum patiatur. Itaque quinto præcepto homicidium, sexto adulterium, septimo furtum, octauo falsum testimonium, nono cupiditas alieni thori, decimo auiditas alienarum rerum hohibentur.

D Quo diuinæ sapientiæ ordine, temporeque datæ legis agnito, facillimè noscitur astutia Satana, qui tum decem Tabulas à Græcia deferri ad Romanos, & Romæ alteras illas duas addi curauit, quarum initio falforum Deorum cultus, delubraque & ludi, & larium sedes, & ritus familiæ, patriæque & sacra execranda statuuntur.

Sed & liquidius cognoscitur, si non tam legum harum, cum historijs eam tempore statum Romanarum, & Græcarum (quod quidam monet in historia instituenda) verum potius Decalogi legem cum historia Orientis, mox tempora, leges, personas, prouincias inuicem conferat. Etenim lata Hebreis à Deo per Moysen fuerat lex Decalogi septingentos ante plus annos, quàm Roma fuisset condita. Quo verò tempore Romanulus regnum auspicabatur, nugamenta que illa execranda suarum legum de sacris, aut Religione ferebat, eodem tempore iam toto Oriente percrebuerat fama, atque cognitio Moisaicæ legis, cum & in Iudæa notus esset Deus, & exaret celeberrimum Templum, quo ad Deum colendum vniue populi consuebant, tunc, maxime uno & eodem spiritu conclamarent Propheta, Christum Dominum uenturum, cui Romanij, & reliqua Imperia erant subijcienda; Sibyllæ autem etiam ipsi paulò post in Urbe Regibus libris obtruderent, quibus eadem ueritas pandebatur: Videlicet & ex Naturæ lege, & ex angore conscientie, atque ex libris Sibyllinis, quibus postea præfere principis Reipublicæ Romanæ uiri, foret omnino inexcusabilis ea Respublica, quæ uniuerso pene Orbi dominatura esset.

Ac tãto quidem minus foret inexcusabilis, quod & triennium in ea quam diximus legatione olim Romani legati, P. Posthumius Albus, Aulus Manlius, & Seruius Sulpitius consumpserant, cum ad decem illas Tab. iussent uiri iudicio & prudentia.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

K 3 singulari.

Aug. de ciu. Dei lib. 1. cap. 21.

EX AMO
RE Diuino
Diuina A-
MORI S
LEX mana-
uit.

Matth. 22.
Mar. 12. 1.
Aug. Ep. 3 ad
Vincianum, cap. 2.
Quo omnia
præcepta De-
calogi ad a-
morem Dei
tendant.

Leges 12. Ta-
bularum à dia-
bolo contra
Decalogi ex-
citata.

Legis Moisi
ex cognito
toto oriente,
quando per-
crebuerat.
Ibid. 76.

Romani vn-
de leges pe-
tere debuif-
sent.

singulari. Qui si transfuissent in Palæstinam, vidissent iterum surgentem Iudeorum A
Ciuitatem, qui ex Persica seruitute reuersi, magnis animis suam Remp. instaurabant
multaque fortassis, quæ ex Græcis non audierant, didicissent à clarissimis illis Iudæo-
rum Ducibus, Eldra, & Nehemia, qui non Religione modo, & pietate, sed & Ciuili
prudencia præditi erant, multis etiam annis uersati in Aula Regis Persarum Darij,
Artaxerxis Longimani, cum ipso Themistocle. Accedit, quod Dionysius scribit mis-
sos quoque Legatos in eas Græcorum Ciuitates, quæ in Italia erant, in ea nempe Ita-
lia parte, quæ quondam Magna Græcia dicta est; in qua, Seruio Tullo Romæ regnan-
te, Pythagoras (quem alibi diximus natū fuisse ex Iudæis,) Philosophabatur: nam &
ea insignes habebat & Resp. & Ciuitates, & Legislatores. Locri seruabant Zaleuci
sui leges, Thurij iura sui Charondæ, qui non multis ante Decemuiros annis vi-
xit.

Legat qui legum scientiam sitit, ea, quæ Orosius, & S. Augustinus decimo octauo
libro de Ciuitate Dei, eruditissimè persecutus est. De Tertent Ciuitatis Regibus,
atq; temporibus: quibus ab exortu Abrahæ Sanctorū tempora supputata conueniunt.

Quibus regnantibus Apud Assyrios, atq; Sicyonios, Abrahæ centenarij, Isaac de
promissione sit natus, vel ipsi Elau & Iacob gemini de Rebecca sint editi.

De temporibus Iacob, & filij eius Ioseph.

De Api Rege Argiuorum, quem Aegyptij Serapin nominatum diuino honore
coluerunt.

Quo regnante apud Argiuos, quoue apud Assyrios, Iacob in Aegypto mor-
tuus sit.

Quorum Regum tempore, Ioseph in Aegypto defunctus est.

Quorum Regum ætate Moyse natus sit, & quorum Deum iisdem temporibus sit
orta Religio.

Quando Atheniensium Ciuitas sit condita, & quam causam nominis eius Varro
perhibeat.

Quid Varro tradat de nuncupatione Areopagi, & de diluio Deucalionis.

Quo tempore Moyse populum Dei de Aegypto eduxerit: & Iesu Naue, qui eodem
successit, quorum Regum ætate sit mortuus.

De sacris falsorum Deorum, quæ Reges Græci illis temporibus instituerant: quæ
ab exitu Israel de Aegypto, vsquæ ad obitum Iesu Naue dinumerantur.

Qualium fabularum fragmenta exorta sint eo tempore, quo Hebræis Iudices præfesse
cœperunt.

De Theologis Poetis.

De occasu Regni Argiuorum, quo tempore apud Laurentes Picus Saturni filius
Regnum Patris primus accepit.

De Diomede post Troiæ excidium in Deos relato, cuius socij traditi sunt in volu-
eres esse conuersi.

De incredibilibus hominum commutationibus quid Varro crediderit.

Quid credendum sit de transformationibus, quæ arte Dæmonum, hominibus ui-
dentur accidere.

Quòd eo tempore Aeneas in Italiam venerit, quo Abdon Iudex præsidebat He-
bræis.

De successione Ordinis Regni apud Israelitas post Iudices.

De regibus Latij, quorum primus Aeneas, & duodecimus Auentinus Dij facti
sunt.

Quòd eo tempore Roma sit condita, quo Regnum Assyriorum intercidit, quo Eze-
chias regnauit in Iudæa.

De Sibylla Erythræa, quæ inter alias Sibyllas cognoscitur de Christo euidencia
multa cecinisse.

Quòd regnante Romulo, septem Sapientes claruerint, quo tempore decem Tribus,
quæ Israel dicebantur, in captiuitatem à Chaldæis ductæ sunt, idemq; Romulus mor-
tuus diuino honore donatus est.

Qui

A Qui Philosophi enituerint, regnante apud Romanos Tarquinio Prisco, apud Hebraeos Sedechia cum Hierusalem capta est, Templumq. subuersum. Cap. 15.

Quod eo tempore, quo impletis septuaginta annis, Iudæorum est resoluta captiuitas, Romani quoque à dominatu sunt Regio liberati. Cap. 16.

De temporibus Prophetarum, quorum oracula habentur in libris; quiq. tunc de vocatione gentium multa cecinerunt, quando Romanorum regnum cepit, Assyriorumq. defecit. Cap. 17.

Hæc quidem ille diserte, vt studiōsissimè: Cùm deinde, quæ de lege naturalī, diuina, ceterisque huc spectantibus dici possent, è paucis Romani Catechismi paginis, & ex Dominici Soti eo libro liceat elicere, quem de Iure & iustitia inscripsit, sed & de lege naturali, Molina Theologus Hispanus plura habet, quæ huc spectare possunt, Sotus lib. 1. C. 2. de iustitia & iure. Rob. Bell. Clar. de controuer. Christiana fi des aduersus hæreses temp. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

B ac præsertim Disputatione prima, vbi de varijs iustitiæ acceptionibus: & Quarta disputatione, vbi de iure naturali rectè disputat, 13. diff. 9. Quin etiam Martinus ab Aspilcueta Nauarrus, in capite, Nouit, de iudicijs, materiam hanc egregiè persequitur agens de vtraque potestate eccllesiastica, & ciuili, erroresque Iuriconsultorum aliquos, & nominatim Baldi, meritò reprehendens. Nam quæ hæretici solent, nescientes quid dicant, oblatrare aduersus vim legum, cùm alij, tum præcipuè Bellarminus Card. optimè confutauit, libro prioris Tom. 3. quo sex questionib. de Magistratu Politico scribit. Primum enim agit de ipsa Politica potestate, mox de officio eius in rebus Politicis; denique de officio eiusdem in causa Religionis: Rursus, an hæc potestas sit res bona, ac proinde Christianis licita; Deinde, an per peccatum amittatur. Accedunt aliæ quæstiones duæ, altera de officio Magistratus in Rep. ab ciuium improbitate tuenda per leges, ac iudicia ciuilia, & criminalia. Quod pertinet illud, an liceat Christianis leges condere, exercere iudicia, noxios ferire gladio: Hi enim Magistratus proprii actus sunt: Altera de officio Magistratus in Rep. ab hostibus externis tuenda. Quod etiam spectat, num liceat Christianis bella gerere, atque ideo an liceat bellare contra Turcas, id quod bonus Saranæ satelles Lutherus iniuriæ est ausus. Præterea illa item duo. Num ad Magistratum referenda sit religionis cura, an verò permittere possit, quisque vt credat, quod libeat: Num deinceps ab eodem Magistratu multandi sint libris, bonis, capitib. hæretici, qui ab Ecclesiâ iudicati, damnatiq. sint.

Et verò rota ea tractatione idem Bellarminus etiam expendit, Quomodo lex quo ad existentiam pendeat ab legislatore, quo ad essentiam verò, participatio sit legis eterne Dei: Quomodo non repugnet libertati, sed potius seruiat contrarij eidem libertatis: Quomodo legibus regi populum satiùs sit, quàm solo arbitrio Principis: Quenā legis diuinæ & humane conformitas (vt ait eius verbis) sit quoad eundem finem, & diuersitas quo ad modum & materiam. Legem quoque ciuilem non minus obligare in conscientia, quàm diuinam; licet illa minus firma & stabilis sit, quàm ista. Hæc, in quâ, Bellarminus eodem libro: Nam quæ ad Summi Pontificis Romani leges, & iurisdictionem pertinent, & libro quarto eiusdem Tomi ab quintodecimo cap. vsq. ad finem libri, deinde itidem quinto consequente libro pertractat, quamquam hæc propria sint eius loci, quo de sacris Ecclesiæ Canonibus egimus.

E Scio autem in lucem prodijisse Mosaicarum, & Romanarum legum collationem, ex integris Papiniani, Pauli, Vlpiani, Caij, Modestini, aliorumq. veterum Iuris Auctorum libris ante Iustiniani Imperatoris tempora desumptam. Eius titulum Index hic est. De fideijs, & homicidis casu, vel voluntate. De atroci iniuriâ. De iure, & sequitia Dominorum cohibenda. De adulterijs. De stupratorib. De incestis. De furibus, & poena eorum. De falso testimonio. De familiari testimonio non admitrendo. De deposito. De abigeis. De incendiarijs. De termino moto. De plagiarijs. De Mathematicis, maleficis, & Manicheis. De legitima successione.

Similis autem, vel forsan huius ipsius fragmenti, Ioannes Tilius mentionem antea, & Auctorem fecerat Licinium Rufinum, cùm hoc ex antiquissima Sequanorum, seu potius Mandubiorum Bibliotheca sit erutum, in qua plus octingentos annos delituit; quod tamen alij negant esse Licinij, ideoq. conieciunt extitisse cuiusdam, qui Theodosij Iunioris temporibus vixit, post Consulatum ipsius XV. Quo demum Codex

A quoniam pendet lex quo ad existentiam, vel quo ad essentiam.

Legem ciuilem obligare conscientia.

Mosaicarum & Romanarum legum collatio.

Ioan. Tilius.

Codex editus legitur, ex quo hic constitutionem retulit vnā, non omiffurus (inquit) A
 vt verifimile est, de homicidio non voluntario Valentiniāni fingularem legem, si ta-
 men quoque edita, aut in certum Nouellarum corpus redacta fuiffet. Quin mirantur,
 cur hic idem illam de Impudicis legē, non ex Praefectura Vrbanae ferrijs, sed ex Theo-
 dofiano Codicē pleniorē reciter, quā hodie in corpore ipfo extet. Vt vt fit, si Iu-
 risperendiarie studiofi, humanas cum Diuinis legibus conferant, facile originem & vim
 Iuris introspicient: Cui studio non incommodabunt, quę Bartholomeus Cepolla de
 differentia, & congruentia Iuris Canonici & Civilis, & Anconā de conformitate Iu-
 ris Civilis, & differentia cum Theologia, ac alij scripto mandarunt.

Aequitas legum. Cap. III.

*Aequitas le-
 gum anima
 quā ob causā
 percepta
 non sit.*

*Vid. D. Aug.
 in Ps. 119.*

Deute. 18.

*Vnde Politi-
 ci possint la-
 bi.*

*Basili. in Psal.
 119.*

*Augu. 18. de
 Ser. Domitij.
 1. Cor. 7.
 1. Cor. 12.*

*A spectā quo
 modo saltu-
 tur ab extrin-
 secis rebus.
 Motus.*

Figura.

*Basili. 176. de
 regu. breu.
 Matthe. 26.*

*Matth. 5.
 Numerus
 hoc ē, discre-
 ta quantitas.*

I Am credo constabit, vnde ipsa quoque interior vis equitatis, quę legum est ani-
 ma, plerumque percepta non sit. Quod & planius fiet, si primo, quod fecimus cū
 de Philosophia generatim locuti sumus oculorum exemplo vti, vt mentium erro-
 rem in perspicendi veri naturā monstraremus, idē eodem exemplo in rerum po-
 liticarum equitate ponderanda prestemus.

Oculum igitur ne cernat, vel prorsus aspiciendi vis, atque potentia sublata, vel ex
 trinsecum aliquid prohibet. Hic verō quattuor prodit ē causis, species aimirum, quin
 purē admitti queant, impredientibus: humoris crassitie (puta cholera, vel phlegmate)
 festuca in oculos incurrentes: fumus: puluere. Quibus autem videndi vis omnino de-
 est, ecquid dispiciunt? Sic Gentilis, Iudaeus, Hæreticus, in re Fidei, sublimibus quę illis
 veritatibus, quę terminos humani obrutus excedunt; in pietate item, ac cultu, &
 equitate legum sepe palpant (quod diuinitus scriptum est) in meridie, quoniam cæ-
 leste lumen non habent: Proinde haurienda ista ab altolux primum est. At quibus
 illa tantummodō impedimenta sunt foris, mirum non est, si interdum in finibus bono-
 rum & malorum, si in Occumenicis, si in Politicis sepius labuntur. Humores sanē
 istos, quibus interior animi oculus obtenebratur, animi perturbationes esse, inquit Ba-
 silius Philosophus idem, ac Theologus sanctissimus. Et festuę peccata sunt, non solū
 Augustino, sed & Apostolo, & Christo. At fumus qui mundanitas est honor, obest
 oculo, ni instamur: Tum enim Charitas fumum abigit, vt fidenter enumeret Pau-
 lus naufragia illa multa, ieiunia, & alia, quę videlicet in Dei gloriam refert. Puluis
 denique carnis lapsus sunt, qui mentem misericordie excæcant, dum mentis aciem ad car-
 nestia faciliā hebetat stimulus ille, ac malleus interni Iehusei, qui nos tundit, & cri-
 brat. Et præter ista sapienter asserunt Perspectiuī, videndi vim sitam esse magis in reb.
 dignoscendis, quā cognoscendis, atque (vt dicam cum scholis) in distinguendo plus
 quā in apprehendendo.

Id quattuor alijs ē causis intelligitur. Prima, si aspectus fallatur in rebus, quę mo-
 ueantur, itare eas opinanter. Fluium procul aspicias, cuius partes cū similes sint,
 immobilem putas, at decurrit ille interim, voluiturq. æternum, donec gentium tem-
 pora consummabuntur, & celi conquiescent. Eadem ratio hominis est, dies istos præ-
 terlabentes procul contemplantis, ac quasi fixa hæc esset vita putantis, verū enimue-
 ro si propius ad rem ipsam accedimus, videmus, alterum ab altero singulis diebus in
 sepulchrum trudi, & quasi aquam dilabi. Secunda: cū non in motu solū, sed in fi-
 gura quoque errat oculus; alterum alterius loco estimans. Sic carnem putas amicā,
 ac proinde foues, quę tamen inimica est, & in seruitutem continenter redigenda. Pro-
 ximum item qui te lesit, inimicum censēs, at Iudam Christus Dominus amicum vo-
 cauit, dum se proderet cruciq. vilissimo illo addiceret pretio. Scilicet acurē inspicien-
 dum est in Proximi animam, quę diuinum est opus, pro qua Christus effudit sangui-
 nem, quę cælestis glorię capax effecta est; propter cuius salutem Angeli, celiq. sudant,
 vnde tibi extat occasio promerendę Beatitudinis, si relicto munere super altari, vadas
 & reconcileris fratri tuo. Tertia, si rectē non numeret, quę e plura sunt, ea paucio-
 ra esse arbitretur. Sacerdotium assequeris, illicio verō promouens cogitas, in hac una
 cogitatione totus versaris. At primō labor & onus, ipsaq. tot animarū concredita ti-
 bi salus, obuerfari debent animo, si certam inire velis rationem, & integrā inde sum-
 mam

A mam deducere. Denique & quarta causa est, cum erras in quanto continuo, cum quod exiguum est, tu mole existimes magnum. Eiusmodi sunt, quum studiosissime te poraria conquirimus, sempiterna vix suspicimus: ad virtutes pigerrimi & oscitantes, ad vitia anhelantes & pronissimi. Quamobrem & in Christi officina, eius collyrio iungendi oculi nostri sunt, atque ad Diuini numinis claritatem attollendi, vt verę equitatis compotes esse possimus; numquam obliti diuinę illius sententię: *Hęc est (inquit) vestra sapientia & intellectus coram populo, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens, & intelligens, gens magna.* Et rursus in Psalmo. *Non feci taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestasti eis.* Ac denique illius Apostolici. *Spiritualis omnia diiudicat, & ipse a nemine iudicatur: Animalis autem homo non percipit ea, quę Dei sunt.*

Quantum continuum.

NOTA.

Deut. 4.

Psal. 147.
1. Cor. 2.

B Et sane haud me latet, quę soleant afferri ad procurandam æquitatem: Ingenio quippe, iudicio, eruditione, vsu variarum rerum esse opus aiunt, ad recte iudicandum: Artem porro æqui & boni adhibendam esse, vt & iure scripto recte vtamur, & leges, atque historias eorumdem temporum pendamus, ex quibus leges illustrentur, ne priuilegium pro lege, aut factum accipiat pro iure, aut cum facto ius confusè miscetur. Itaque & in ipso Iurispudentiæ aditu eandem artem æqui & boni rectissime proponi: Denique Æquitatem esse quamdam vniuersalitatem, seu quoddam genus, legem verò deductionem ac speciem, vt legibus, quasi riuus, aut incilibus aqua continenter ex illo æquitatis fonte derinetur; sine qua non solum riuus statim exarefcant, & inciles iniutiles fiant; verum etiam perniciosissimi sint Reipublicę. Hęc inquam, prudentes, sicut & alij acutę, qui præter Distributiuam, & Commutatiuam, Harmonicam quoque Iustitię sese primos reperisse gloriantur: quod proportionem illę referantur, quę Arithmetica, Geometrica, Harmonica, dicuntur. Et proportio quidem Arithmetica, easdem semper causas siue rationes obtinet; Geometrica similes: Harmonica ex vtraque quidem constat, & ab vtraque dissidet. Itaque cum Arithmetica proportionem statuunt hanc 3. 9. 15. 21. 27. Geometricam verò 3. 9. 27. 81. Harmonicam denique hanc esse ostendunt 3. 4. 6. 8. 12. in qua etsi ab numero ternarij ipsa quoque incipiat, vterque tamen numerus suauiter interfertur. Sic verò proportionem Arithmeticam, & tamquam Polyleti inflexibilem normam populari administrationi conuenire, in quibus æqua requiritur dignitatum, officiorum, beneficiorum, penarum, publice pecunię, agrorum armis acquiritorum, diuisio: ac proinde antiqui ius eandem Democratię his tribus verbis designare solitos fuisse: *πάρετα ἑνότης, &*

Quę procuranda sunt ad æquitatē seruandam.

De iust. et in.
lib.

Qui primos sese gloriantur Harmonicam iustitiā reperisse.

C *ἡ δὲ πόλις* hoc est, *Cuncta lancibus, & fortibus.* Aristocratię verò, nempe Optimatum, Geometricam propositionem, & regulam Lesbian: vt consueuerit dicere Plato, *ἀεὶ τὸν θεὸν ἰσομετρῶν*, hoc est Deum semper esse Geometram. Harmonicam deniq; perfectissimā, in qua nec rigor ille sit regulę Polyleti, neque flexibilitas Lesbian; sed quędam firmitas eiusmodi, quę pro re nata flecti quidem, sed & statim dirigi possit. Id verò fieri tum, cum lex, cum æquitas, cum legis executio, cum magistratus obligatio in vicem apte iunguntur. Hęc, inquam, acutę, vt & cordatę, quod inquit Lilius, *Regem hominem esse, a quo impetres, vbius, vbi iustitia opus sit, esse gratiā, esse beneficium, & tracti, & ignoscere possessorum amicū, & inimicum discrimen nosse: leges rem, sacradam, inexcusabilem esse, salubriorem, meliorem, inopi, quā potentis, nihil laxamentū, nec ventā habere: si modum exceperis, periculosum esse in tot humanis erroribus sola innocentia vti.*

Polyleti Norma.

Cuncta lancibus & fortibus.
Regula Lesbian.
Harmonica Iustitia.Lilius lib. 2.
ab V.C.

D *ἡ δὲ πόλις* hoc est, *Cuncta lancibus, & fortibus.* Aristocratię verò, nempe Optimatum, Geometricam propositionem, & regulam Lesbian: vt consueuerit dicere Plato, *ἀεὶ τὸν θεὸν ἰσομετρῶν*, hoc est Deum semper esse Geometram. Harmonicam deniq; perfectissimā, in qua nec rigor ille sit regulę Polyleti, neque flexibilitas Lesbian; sed quędam firmitas eiusmodi, quę pro re nata flecti quidem, sed & statim dirigi possit. Id verò fieri tum, cum lex, cum æquitas, cum legis executio, cum magistratus obligatio in vicem apte iunguntur. Hęc, inquam, acutę, vt & cordatę, quod inquit Lilius, *Regem hominem esse, a quo impetres, vbius, vbi iustitia opus sit, esse gratiā, esse beneficium, & tracti, & ignoscere possessorum amicū, & inimicum discrimen nosse: leges rem, sacradam, inexcusabilem esse, salubriorem, meliorem, inopi, quā potentis, nihil laxamentū, nec ventā habere: si modum exceperis, periculosum esse in tot humanis erroribus sola innocentia vti.*

E Verumtamen, vt vt hæc ita habeant, quoniam actionum humanarum, quę suo modo materia Iurispudentię sunt, qualitates, & (vt cum Philosophis loquar) proprię subiecti passiōes, ijs non omnino patuerunt, cicero sapē mutila fuit legum tractatio, nec quidquam ad perfectum adduxit. Qualitates de quibus egimus in Tract. Theologię Practicę, hæ sunt: Bonum: Rectum: Laudabile: Meritorium: quęque his aduersantur: Malum: Peccatum: Culpabile: Demeritorium: Indifferens. Ac priores quidem ille aptari possunt quattuor causis: Materiali Bonum: Finali Rectum: Efficienti laudabile (Quatenus enim liberē agimus, & gratię, aut peccato assentimur, eatenus rem ef ficimus laudabilem, aut vituperabilem:) Formali denique Meritorii: Forma enim hæc, quę gratia Dei est, opus efficit meritorium. Hęc autem nec antiqui illi iuriscō-

Actiones humanę materię Iurispudentię.
Qualitates Actionū quę nam.

fulti

Vnde Audi-
tores iuri-
prudētie nō
proficiant.

sulti penitissimē cognouerunt; ex hereticis verō nostri temporis plures aut hegarunt, aut perperam traderunt; qui tamen legum humanarum & diuinarum Interpretes esse sunt aucti: Multi verō licet Catholici, quantum saltem initio Christianae pietati, suoq. officio poterat conducere, haud murmurant à Theologis vti debebant: Quare factum est, vt Iurisprudētie auditores, quanto plus progressi sunt in voluntatis textibus, glossis, & glossarum commentarijs, tantō magis immenso illo ac multiplici Labyrintho implicarentur.

Et faciet postea multum ad prudentiam & aequitatem comparandam alta earum sententiarum deglutatio, quae huc mox subijciuntur; mox lectio Rerum publicarum, de quibus scripsere siue antiquitus, siue nostro seculo plures. Adde item eorum, qui documenta de Rege, vel de Principum institutione reliquerunt aptiora. Sic enim variegataeque temporis, vel Imperij leges iustioris aequitatis lance librari & explicari poterunt.

Sententia ex iure civili de Benignitate, Aequitate, Rigore. Cap. IIII.

Benignitatis ratio, iuris rigori praefertur, l. placuit, C. de Iudic. l. si tibi pecuniam, in fi. D. si det. pet.

Benignus est nocentem absolvere, quam innocentem condemnare, l. absente, D. de poenis.

In re dubia benignior interpretatio sequenda est, l. proximè, D. de his, quae in test. del.

In his, quae de bono & equo tractanda sunt, plerumque sub auctoritate Iuris scientiae perniciosè erratur, l. si seruum, §. & Celsus, D. de verbor. oblig. Iustum est in herede rigori, sed iustius equitatem amplecti, l. si filius, qui patri, D. de vulg. & pupill.

Iudex equitatem ante oculos semper habere debet, l. quod si Ephesi, D. de eo, quod certo loco.

Rigori iuris in stricta disputandi ratione consistit, l. ita vulneratus, D. ad legem Aquiliam.

Aequitas nouae causae, nouum remedium postulat, l. planè, D. vt in poss. leg. l. vbi Bald. C. de rei iud.

Paria sunt dicere, haec lex procedit de equitate, illa de rigore, atque haec corrigit illam, gl. in l. corem, D. de publ. & vect. Bar. in l. ex hac, D. de donat.

Benignè idem est, quod Iuris rigore pretermisso, gl. in l. si statuliber, D. de statulib.

Vbi ius deficit, equitas supplet, l. in summa, §. idem Varus, D. de aqua plu. Rigori iuris seruatur, cum secundum regulas iuris scripti, casus deciditur; Aequitatis verò conuenientia est quaedam, à scriptis regulis declinans: Bartol. in l. prima, C. de legib.

Reipublica & quarum notitia aequitas comparari potest. Cap. V.

Rempubliam aeternam Iudeorum, Carolus Sigonius ex Diuinis litteris demonstrat, vt solius secundo libro Bibliothecae nostrae Selectè diximus, quae Respub. cum ad Diuinam sapientiam pertinuerit, multa inde hauriri possunt, quae ad moralia, iudicialiaque illorum temporum spectabant: Et quamuis vetus Lex abijt, Synagogaque, sepulta fuit, aliarum tamen legum, quae ijs seculis iugebant, probitatem, aut improbitatem inde metiri licebit.

Christianam Rempublicam tum alij, tum apud post Augustinum, Orosium, Lactantium, Nicolaus Sanderus, & Bellarminus Card. posuerunt ob oculos; ut alibi offensum est.

Chrysostomus autem Iauellus, Christianam Civilem Philosophiam egregiè ac solide sex partibus absoluit. Vt prima de Ciuitate Christiana: Secunda de Rectore, eiusve Principe: Tertia, quoniam consilio regenda sit, quasi nauis in mari fluctuans: Quarta, de Iudicio, siue Pretorio, vt in causis tam civilibus, quam criminalibus iustitia seruetur: Quinta, qualis inuicem debeat esse Christianus populus, Rectore, & Princeps:

Sexta,

A Sexta, quibusnam legibus administranda sit Christiana ciuitas.
 Et hic quidem Christianam, & Oeconomicam Philosophiam amplexus est mirabili methodo, cum & Aristotelis, atque Platonis eandem sic tractasset, ut præ istis, Christiana, Moralis, Ciuilibus, Domestica Philosophia omnium perfectissima deprehendi possit ab ijs, in quorum mentibus haud prorsus peccato extincti sint pietatis, & æquiritatis igniculi.

Et B. quidem Thomas ante Chrysostomum Iauellum, aureum librum de Regimine Principum scripserat ad Cypri Regem: cuius libri summa capita posuimus, cum Nicolai Macchiauelli impietas alibi à nobis monstrata est.

Et Græcæ extant præcepta educationis Regiæ, ab Manuele Paleologo Augusto Imperat. Cæsare Constantinopolitano ad Ioannem filium, quibus cum cordatissime informat.

B Porro is centum capitibus eam materiam absoluit, quam quo animo, ac pietate scripserit, paucissimis illis verbis, quæ operi præfixit, intelligi potest. Ea verò sic posita sunt Græcè.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΚΑΤΟΝ, ΔΙ' ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΔΟΣ.
 ΒΑΣΙΛΕΥΣ, ΒΑΣΙΛΕΙ
 ΜΑΝΟΤΗΑ, ΙΩΑΝΝΗ
 ΠΑΤΗΡ, ΤΙΩ, ΨΥΧΗΣ, ΨΥΧΗ
 ΚΑΡΠΟΝ, ΤΡΟΦΗΝ.
 ΕΜΗΣ, ΤΗ, ΣΗ.
 ΟΠΟΙΑΣΟΤΗ, ΑΚΜΑΖΟΤΗ.
 Η Ο ΘΕΟΣ ΕΙΗ ΚΟΣΜΗΤΩΡ.

C Quæ quidem Latine sic habent.
 CAPITA CENTVM, QVORVM PRIMAE LITERAE
 VERBIS SVBIECTIS CONTINENTVR.

CAESAR, CAESARI,
 MANVEL, IOANNI,
 PATER, NATO,
 ANIMI, ANIMO,
 FRVCTVM, CIBVM,
 MEI, TVO.

D QVALIS QVALIS VEGETO,
 CVI DEVS MODERATOR ESTO.

Sed & eiusdem Manuelis Imperatoris extant septem orationes; quarum inscriptio nes, ne tanti Imperatoris labores lateant, præstat hic ponere.

1 De eloquentiæ studio, deq. virtute, ac bono Principe.
 2 Quòd bonum est, ab omnibus naturaliter diligit; hominem malum etiam ipsi sibi odio esse. Nonnumquam verò & id quòd malum est, diligimus, quia bonum esse putamus. Itemq. de felicitate, deq. virtute.

3 De electione, deq. voluntario. tum quòd malus non natura, nec extirfecus, sed sua met ipse culpa sit malus.

E 4 De voluptate, quòd eam præstaret ab hac vita prorsus abesse.

5 De voluptate, qua præcedens oratio refellitur.
 6 Peccatum esse quiddam longe pessimum, neminem verò desperare debere nec de seipso, nec de altero: sed iudicare seipsum, & non alterum: nec eos odisse, qui deliquerunt, sed miserari. Deq. poenitentia; & prouidentia Dei, & dilectione, & in homines elementia.

7 De humilitate, atque etiam ex parte de dilectione.

Adiecit autem alia, quæ licet non spectent ad id, de quo agimus, ne tamen & ista ex eisdem, huc apponam. Oratio proprij Principis ad beneuolos subditos, qui etatis in flore sunt.

Impe-

Tamerlan &
Tartarorum
Principem a
relegit, qui
Baizeri Re-
gem Turca-
rum cepit, à
Turcis ful-
men Agare-
num appella-
tum.

Quinam scri-
pserint de of-
ficio princi-
pis.

Xenophon-
nis Cyri pe-
dia.
Ilocrates.
Plutarchus.
Agapetus.

Lectione Caro-
li Sigonij de
vetere iure
Italię, ac de
antiquo iure
Prouinciarum
vtilis.

Prouincia
quid sit apud
Romanos.

Secundo lib.
de prouincijs
quid cõtineat
tur.

Imperatoris eiusdem preces matutinae, Dei celebrationem continentes, cum pro-
fessione pietatis, ac deinde petitionem cum gratiarum actione, & confessione mixtam.
Eiusdem aliae preces matutinae, Capita compunctionis, versibus exposita. Imago Ve-
ris, in aulæ textili, operis Phrygi. Quibus vsus sit verbis Persarum, Seytharumque
Dux ad Turcarum Tyrannum, magna quædam ac superba proferentem, & minis in-
tolerabilem, rebus adhuc prosperis: post victoriam verò, diuersam in partem mutatū.
In forma Psalmi, de fulmine Agareno, quo tempore Deus populum suum respexit,
& per hostes suos illam versutam belluam necauit.

Quod verò ad Latinos attinet, præter Aegidium, & alios, scripsit hoc seculo Ofo-
rius, & Mambrius Roseus de Christiano Principe, ac nouissimè, è nostris Petrus Ri-
badencyra. Qui enim hac de re ab hæreticis, vel neutralibus (quos Augustinus *du-*
porcipi vocauit) libri conscripti sunt, neque in hac nostra, neque in alienis Bi-
bliothecis habere possunt locum, nisi vt explodantur: Aut si quid commodè aliundè
in suos libros importarunt, id eorum nomine ne appareat.

Alij item de Rebus pub. & Regno libros vtilis emiserunt, è quibus Franciscus San-
souinus congesti suum, qui Italica lingua anno 1583. prodijt Venetijs in lucem vbe-
rior, quàm antea, apud Altobellum Salicatum. Eo igitur libro agitur, de Regnis Gal-
liæ, Germaniæ, Angliæ, Hispanico, Turcico, Persidis, Tuneti, Fessæ, Poloniæ, Lustranæ,
Neapolitano. Deq. curia & Repub. Romana, & Heluetiorum, Ragusea, Spartana, Ia-
nuensi, Atheniensî, Lucensi Veneta.

At quæ Xenophon de Cyri educatione, quæ magis ad milites, quàm ad Remp. spe-
ctat, quæ Ilocrates ad Nicolem & alios, quæ Plutarchus, quæ Agapetus ad Iustinia-
num Augustum de Rege, quæve alij hoc de genere scripserunt, quoniam cognita sunt,
minus hic aggeranda sunt, quando si per uitæ huius momentum licuerit, ea quidem in
terdum legi poterunt, sin verò hæc quispiam Christianis aliorum Auctorum laborib.
quos attigimus, anteposuerit, is profectò ne uita quidem, ne dicam nomine Christia-
no, dignus erit.

Ceterum, ubi uentum erit propius ad Romanæ Reipublice, & Imperij leges tractan-
das, meminere studiosus, futuram utilem Caroli Sigonij lectionem de antiquo iure
ciuium Romanorum, ac de uetere iure Italię, ac duorum librorum de antiquo iure Pro-
uinciarum. Quibus quoniam plura continentur quæ ad noticiam ueterum legum
pertinent, uiderint studiosi, ex adiectis illius uiri capitibus, eæquum inde fructum ca-
pere poterunt.

Vetere enim Italię iure expositio, deinceps Prouinciarum iura aggreditur explican-
da. Itaque primo libro de consuecendis Prouinciarum ratione disputaturus, pri-
mum quid Prouincia fuerit, & quo modo confecta sit, aperit. Et quoniam Prouinciã
regionem esse reperit, quæ uetigal Populo Romano pendat, ac Magistratus eius, qui iuri dicun-
do præsit, obtemperet, breui de uetigalium generibus prouincijs impositis, & de foris
ac conuentibus singulis Prouincijs iuris dicendi causa constitutis, disserit. Quo in lo-
co, quoniam non omnes unius Prouincię ciuitates eodem modo tractatas inuenit, et-
iam de conditionibus ciuitatum, ut aliæ liberae, aliæ stipendiariae, aliæ immunes, aliæ
foederatae fuerint, & quid in tota ordinanda Prouincia obseruatum sit, atque ut ali-
quando etiam coloniae, & municipia in Prouincijs instituta sint, docet. Quibus rebus,
quasi proœmij loco propositis, deinceps de singulis Prouincijs sermonem instituit.
Quibus finibus: quo statu ante Imperium Romanum fuerint, quàm sepe cum Populo
Romano aut societatem coierint, aut bella gesserint, quibus foederibus post uictæ, aut
alio modo in potestatem adductæ, in amicitiam venerint, qua uictoria, per quos du-
ces, quibus legibus in Prouincię formam redactæ, ac demum quo iure, quibus conu-
entibus, quibus uetigalibus, quibus colonijs, ac municipijs insignitæ sint. In Europa au-
tem numerat Siciliam, Sardiniam cum Corsica, ceteriorem, atque ulteriorem: Hispani-
am, Gallias, Narbonensem, & Comatam, Illyricum, Macedoniam, & Achaiam. In
Asia, Asiã, Ciliciam, Syriam, Bithyiam cum Ponto, & Cyprum. In Africa, Africã,
Cynnaicam, cum Creta, Numidiã, & Mauritaniam.

Secundo autem libro de Prouinciarum administratione acturus, per quos ipsæ ad-
ministratæ

A ministrare sunt, quærit: Et quoniam per Prætores, ac Proconsoles à Senatu lectos, gubernatas, in eaq. re magnas mutationes factas reperit, vniuersa ratione in quattuor tēpora distributa, quid quoque tempore in mandandis Prouincijs ordine, atque extra ordinem obseruatum sit, planum facit: Quo in loco leges omnes, quæ de Prouincijs fuerint, explicat. Neque verò solum, vt Prouinciæ mandate, sed etiam vt militare imperium in ijs, atque ornamenta Præsidibus provincialibus data sint, aperit. Qua disputatione perfecta, alteram de Præsidum comitatu aggreditur, vt Legatis, Tribunis militum, Centurionibus, Præfectis, Decurionibus, itemq. de ministris eorum, cohorte Prætoria, contubernalijs, quales fuerint, & qua ratione delecti sint. Quibus declaratis, de altero Magistratu Provinciali, Quæstore, & illius ministris agere incipit: ita vt declarandum nihil sibi relinquat aliud, quàm quo modo Præsides Imperio in Capito

B lio accepto, vtbe exceßerint, & quo ordine in Prouinciā iter fecerint, eamq. à decessore acceperint. Quo demonstrato, officium eorum duplex persequitur; vnum cognoscendij; alterum, belli gerendi. De cognitione verò disputans, primum quemadmodum, & quo ordine priuatas causas & publicas iudicant, quæ multiplex est disputatio, tradit. Vbi de edictis, decretis, iudicijs, quæstionibus, & vniuersa iurisdictionis veteris ratione. Præterea, de conuentibus habendis, & opera Legatorum, aliorumq. comitum, & ministrorum edisserit. Deinde de curatione rei frumentariæ, tributariæ, ac viariæ, & de honoribus provincialibus agit. Rei verò bellicæ rationem ita attingit, ut explicet primum, quemadmodum exercitum acceperint, iustitauerint, atque correxerint, vt nihil nisi auspiciato, atque litato (falsa illa religione) gesserint. Deinde verò de potestate rei gerendæ, de consilio Castrensi, de legibus, quib. impediuntur, de honoribus, qui bene rem gerentibus habentur. Postremo, Quæstoris etiam officium aperit, atque eum attributam, & vectigalem pecuniam tractasse, prædam curasse, captiuos vendidisse, ostendit. Quibus omnibus absolutis, vt Præsides, ac Quæstor de Prouincia decesserint, vt rationes retulerint, vt comites in beneficijs ad ærarium detulerint, & quibus legibus, ac quæstionibus obnoxij fuerint, maiestatis, pecularis, repetundarumque ostendit. Atque his patet factis, totum ius liberi populi Romani se breuiter explicuisse, ac sub aspectum, cum esset dissipatum, posuisse concludit.

Hec igitur (vt dixi) ante reliqua legenda sunt, ut his tamquam gnomone non solum ad assequendam facilius Iurisprudentiam, verum etiam quasi norma æquitatis, sapienter obliquitatem Ethnicarum & Rerum pub. & legum dignoscamus.

D Nam quæ Plato de Republica scripsit, commoda sapientibus, & perfectioribus iustis sent, si quibusdam resecatis, Fidei lumen accessisset. Chrysostomus igitur Iauellus (ut aliibi monstraui) cum ciuilem eiusdem Platonis Philosophiam, septem (vt uocat) Tractatibus comprehendisset, De ciuitate, De ciue, De legum conditore, De Republica, De legibus in specie, De Platonis defensione aduersus Aristoteli; ualde proderit, si legatur.

De Republ.
Platonis.

E Octo Aristotelis Politici libri, multa habent, quæ hominum ingenijs, & usu firmatis iam moribus congruunt, ut sensu communi Philosophus ille excelluit. Sed & idem Iauellus omnino prælegendus est, ubi Politicè hunc disposuit.

Libri Politi-
ci Aristotel.
quid contin-
cant.

Et Aristoteles quidem priore libro docet, quæ generatim prænosceda sunt: Nempe cur Ciuitas instituta sit, quidq. à domo, pago, uico differat. Ita & de Domino, & de seruo, de patre, & de filio, de uiro, & uxore, tamquam partibus domus agit.

E Secundo libro, ueterum sententias, Socratis, Phaleæ, Hippodami, & Lacedæmoniorum, Cretensium, atque Carthaginienſium Respub. improbat. Mox commemoratis conditoribus legum insignioribus, ut inuicem disenserint, exponit.

Tertio, Respub. quasque probas, improbas distinguit in proprias species; deinde quinam præesse debeant: denique de optima administrandi ratione, quam Regiam uocat, pertractat.

Quarto, de Politicis alijs à Regno, uidelicet de Populari, ac de ea, quæ cum paucorum sit, dicitur Oligarchia. Præterea de Optimatum, quæ Aristocratia. Tandem de pessima, quæ Tyrannis est; ad extremum de Republica. ijs partibus, quæ

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

L ad

ad consultandum, ad dominandum, ad iudicandum pertinent.

Quinto, de causis tum corruptentibus, tum fartas rectas tenentibus Respub. in quibus plures præsunt. Quales popularis, paucorum, optimatum, de quibus iisdem vtriusque causis in Monarchia, vnius videlicet Imperio.

Sexto, de quibus, & quonam modo instituendæ Respublice sint minus bonæ, ac minus rectæ, quales paucorum, & popularis, quique ijs præficiendi sint.

Septimo, de optima Republica, quæcumque dicatur communi nomine Respublica, siue sit optimatum, siue coniuncta cum Regno; ad quem finem ordinata sit, quæ debeat esse materiae magnitudo, Regio ciuitatis gubernandæ ab optima Rep. Quales nam in ea debeant esse Gubernatores, & quænam partes, quomodo diuidenda, colendaque; ac demum, quibus artibus excolendi sint ciues in ea.

Octauus continet, quæ ad puerorum, & iuuenum disciplinam spectant, quove modo in Musica, & quali instituendi sint.

CORPORIS CIVILIS, VNIVERSALIS PARTITIO.

Capitulum V I.

His præcognitis sciat Studiosus Civile corpus, quod in Europæ Academicis etiamnum est in vsu, tribus præcipue partibus constare; Institutionibus, Pandectis, & Codicis Constitutionibus, qui nunc præcisè Codex nominatur: cui ad extremum Quartus earum liber additus fuit, quæ deinceps per omne Iustiniani Imperium scripse sunt, quæve tum Nouellæ, tum Authentica dici solent.

Priora illa omnia, Iustiniano Cæsare mandante, præcipue verò Triboniani iussu, & opera, paulo plus triennij spatio collecta sunt. Hic enim Constitutiones Imperatorias ex tribus libris, qui Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus vocabantur, adhibito quadatenus delectu, vnum in librum redegit, quem Codicem Constitutionum Latine inscripsit.

Vix abiit annus, cum idem Tribonianus, Græcis hominibus, qui tum videbantur Iurisprudentiæ laude ceteros anteire, ad societatem laboris Iustiniano Iussu adscitis, veterum Iurisconsultorum scripta vniuersa in Principis palatium deportari, atque in de Pandectas confici curauit.

Exeunte triennio, cum res tota penè peruenisset ad calcem, Iustinianus nouo mandato, Institutiones Iuris colligi & scribi voluit ex Iuris discipline elementis, quæ antiqui Iurisconsulti tradiderant.

Deinde non ita multo post emissi sunt in lucem quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum libri.

Anno vertente, cum iam extarent eiusdem Imperatoris complures de varijs rebus Constitutiones, & in his eæ, quæ quinquaginta Decisiones vulgo nominantur, post superiorem illam Codicis editionem promulgatæ, idem Tribonianus, socijs quattuor labori adhibitis, nouissimo Imperatoris iussu, priorem illum, quem diximus, Codicem reconcinandum suscepit, eum, vt posteriores Constitutiones eundem in librum referrentur, tum, vt quæ ex superioribus mutata, atque abrogatæ fuissent, eodem ex libro, tollerentur.

Et hæc quidem ad Civilis corporis antiqui vniuersalem partitionem, cui tamen postea accessere, quæ post aliquot secula Constitutiones prodierunt Frederici III. Imperatoris, & Tractatio de Feudis, quæ postremis editionibus interiecta sunt. At verò Lugdunensi anni huius seculi LXXV. etiam hæc addita sunt.

Nouellarum Constitutionum Iustiniani, quæ in superioribus nouem collationibus, varijs locis desiderantur, collatio decima. Iuliani Patricij Antecessoris Constantinopolitanæ ciuitatis, in Iustiniani Nouellas Constitutiones, Epitomata. Pragmatica sanctio Iustiniani, complectens varia capitula. Edicta xij. Iustiniani. Nouellæ.

Anno Iulii
nians Imperij
2. Decis. Cof.
Indict. 2. An.
no Dom. 529.
Lampadius, et
Orestes Cof.

529. et 530.
Anno Dom.

Anno Domini
534.
Extat Constit.
tuto Imp.
De emend. cod.
53. 2. vni. edi.
11. inscripta,
ex xv. Kal.
Decis. data.

A uellæ constitutiones Iustini Tyberij de Diuinis domibus constituto. Nouellæ constitutiones Leonis. Constitutio Zenonis, de nouis operibus. Longobardorum leges, cum glossis Caroli Tocci, scholijsq. Nicolai Boerij, & alijs glossematis, ex vetere manuscripto iudicio excerptis: adiectis postremo Andree de Barulo Commentarijs. Et verò hæc sunt Imperatorum, & Francorum Regum nomina, qui eas leges condiderunt, quæ Longobardæ dicuntur. Carolus Magnus: Ludouicus Imperator, & Rex Gallie: Lotharius Imperator, & Rex Gallie: Pipinus Rex Gallie: Guido, Ottho, Henricus, Conradus, Carolus IV. Imperatores. Corpus legum, siue Epitome Iuris ciuilibis, per modum Institutionum, ab incerto Auctore in compendium diligentius redactum ex vetustissima Bibliotheca nuper emissum: adiectis in margine per Pardulphum Praetium locis, ex quibus transcriptum fuit. Caij Institutionum libri duo.

Leges Longobardæ à quibus conditæ.

B Extant etiam Pandectæ, anno huius seculi septuagesimo quinto, ex officina Christophori Plantini Antuerpij, hac inscriptione. *Sacratissimi Principis Iustiniani, Iuris enucleati, ex omni vetere iure collecti Digestorum, seu Pandectarum libri quinquaginta: cum breuissimis doctissimorum quorundam Iurifconsultorum annotationibus, in margine adscriptis: Quibus plerique loci vel restituuntur, vel diligenter explicantur: Opera & diligentia Ludouici Charondæ.*

Pandectæ.

Eodem anno huius seculi ex eadem Plantini officina prodierunt. *PP. Aug. Codicis Iustiniani repetita prælectionis libri duodecim*: per multis Græcis Latinisq. Constitutionibus, in scriptiomb. legum contrariarum, & obscurarum interpretationibus, argumentis, siue summarijs (vt vocant) præter alias editiones aucti, & locupletati, opera & diligentia Ludouici Charondæ IC. Fatetur autem Charondas, præter Concij, & Rufardi adnotationes, Iurifconsultorum se alias multas adiecisse, tum ab alijs acceptas, tum à se obseruatas. Ponit deinde Imperatorum nomina, quorum Constitutiones, duodecim libris Codicis sunt insertæ: Postea à literatù notas, quæ per duodecim libros Codicis, vel in Constitutionum inscriptionibus, vel temporum denotationibus, inde visuntur, ne cui forte caliginem obijciant.

Ludouicus Charondas. Libri repetiti prælectionis.

C Accesserunt Chronici canones, Fasti Regij, & Consulares, vsque ad Iustiniani mortem ex alijs auctoribus collecti, Antonio Concio Auctore, qui professus est Biturigis Iurifprudenciam, qui, quamuis dicat, se adferre certissimam demonstrationem primæ, secundæ, & tertie ætatis hominum, & temporis, quod fluxit à creatione Mundi, deinde item quartæ, & quintæ ex septuaginta Interpretibus, ex editione secundum Hebraeos, ex ea, quæ fuit Interpretum septuaginta, quam sic emendari debere Augustin. & Hieronymus aiunt, & editione Græca Septuaginta, quæ ab Aldo, & Complutensibus, & Germanis impressa circumferebantur, Functionem verò, ubi agit de quarta ætate, expendat, & confutet, quemadmodum & facit alicubi Onuphrium, quasi mendosos codices sequutum, quem ait falso asserere, Eusebium scribere, Romam conditam esse anno tertio sextæ Olympiadis, conferendus est tamen cum eodem Antonio Concio Gilbertus Genebrardus, quem plures sequuntur vt meliorem, qui hæcenus prodierit, in ijs ætatibus percontandis, deinde item alij, ac præcipuè Alexander Scultetus: de quibus dictum est, vbi de Apparatu ad Diuinam historiam legendam egimus, ratione de Chronographis magis veracibus.

Antonius Concius.

D Adiecit Concius Fastos Consulares, à primo Urbis Romæ Consule Bruto, ad vltimum Basilium, & Iustiniani mortem. Præterea Chronologiam annorum, & Consulum, & Indictionum Imperij Iustiniani, in qua continetur, quas, quibus annis leges, & quos Iuris libros promulgauerit, aut composuerit. Addit perorationem ipse Concius, & breui Synoptico, qua ostendit summam omnium annorum, ab origine Mundi vsque ad Christum, 5508. quæ summa supputatis annis, qui fluxere à Christo Domino nato, vsque ad hunc huius seculi nonagesimum, essent septem millia & octoginta octo. Sed fallitur, errorem secutus supputationis Græcorum temporum, vt Genebrardus ostendit: cum verò etiam inter rationes alias mihi videatur Synodi VI. Generalis auctoritate niti, quasi hæc Græcorum Chronologia vñ sit, fortasse hoc non dixisset, si perpenderit, hanc Synodum legitimam non fuisse, quem-

De Chronologia Functionis quid sentient dum videatur. Gilbert Genebrard optimus Chronographus. Bibl. Selecta lib. a.

Concius fallitur in Annorum supputatione.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

L. 2 admodum

admodum nos Resurrectione contra Chytraum fusius ostendimus. Edidit porro Plan-
tius cum eodem Codice Authenticas, seu Nouellas Constitutiones Iustitiani cum
vetere translatione sine primū Antonij. Concij. opera appositā. Accessit Grego-
rij Haloandri versio, collata cum Greco Scrimgeri exemplari. Et plures additae sunt
Constitutiones, quae hactenus desiderabantur, additae inquam, à Ludouico Charon-
da, qui quoniam à Concilio Constitutiones Imp̃p̃p̃ Iustini, Tyberij, ac Leonis, Graecae,
ac Latine fuerant emissae in lucem, statuit, & ipse alias aliorum Imp̃p̃p̃ adijcere, & eas
quidem, quas Eoimundus Bonefidius non ita multo antea emiserat, Plures autē alias
ex Basilicis (aut) Charondas se edere statuerat; sed quia eas se editurum omnes, polli-
citus est. Quiaque, satis habuit hac opera Iuris studiosos adiuvisse. His Constitutioni-
bus additi sunt. Graecae & Latine Apostolorum Canones; Deinde Consuetudines feo-
dorum; Mox Constitutiones Frederici Secundi; Et Extravagantes, quas nonnulli vn-
decimam Constitutionem appellant; Ac demum liber de pace Constantia, composi-
ta inter Imperatorem Fredericum, & filium eius Henricum, & quosdam nobiles Ale-
maniae ex vna parte, & Ciuitates Lombardia, Marchiae, & Romanigiae ex altera. Cf-
terum notandum est, ad Ioanne Molano Apostolico, & Regio censore, fuisse his Con-
stitutionibus addita in fine haec verba.

*Hec Graecolatina epistola, nullius edentur, cum corpore Iuris Civilis, sed meminerit le-
ctor, quodam in eis esse Graecorum, quae Romana Ecclesia non probat.*

Hec quidem Molanus; cuius verbis addendum est, Romanam Ecclesiam ideo nō
probare ea, quae inserta sunt, quod pessima sint, neque à quoque legenda, nisi cui ab
Ecclesia Romana permillum sit, ad confutandas seu calumnias, seu errores, quibus
scatur.

Tandem post Consuetudines feudorum adiecti sunt quatuor libri Institutionum Iu-
stinianis; in quatuor editione Charondas vsus se esse inquit, non solum opera Cōcij,
& Rossardi, verum etiam multis libris manuscriptis, maxime illo, quem ex Dionysia,
na Bibliotheca acceptum, ceteris integriorem esse oblerauit. Praeterea sunt Nore, seu
varietates lectionum in margine. Postea est Index rerum, & verborum copiosissimus,
ordine Alphabetico. Deinde Index omnium legum, quae libris Pandectarum conti-
nentur, ordine Alphabetico. Deinde leges omnes totius Codicis per litteras, eo ordi-
ne, ut quas Graecas, aut non ante excusas suis locis inferuerant, earum sedem & nomen
claturam à Latina tralatione, aptato illi numero, additoq̃ asterisco, demonstrant.
Praeterea, Index omnium Paragraphorum Institutionum Imperialium, ordine Alpha-
beti. Denique Indices Titulorum, Primus qui in Pandectis, Secundus qui in Codice,
& Tertius qui in Nouellis ponuntur. Ad extremum coniunctiones, Titulorum,
sive Rubricarum vtriusque Iuris, recte, atque ordine digestae, opera Theodori Strait-
mani I C.

Sciendum est autem, veteres quoque laborasse, ut Ius civile in ordinem, breuitate,
que redigeretur. Citatur Labeo lib. 4. Posteriorum, à Taboleno *ἐπιτομὴν*. Item
lib. 1. *ἑκκατὸν*, à Paulo in Epitomen redactorum. Hermogenianus, quoque sex libros
conscriptis Iuris *ἐπιτομὴν*. Et Paulus libros tres *ἐπιτομὴν* Alpheni Digestorum. Vo-
lusius quoque Merianus legem Rhodiam in Epitomen contraxit.

Post Iustiniani Imperium multis annis, Basilius, Constantinus, & Leo, legum volu-
men ediderunt *πρόχειρον* vocatum, quo leges compendiosè complectebantur, & per
Epitomen enarrabant. In quo cum multa essent confusa, Constantinus Harmenopus
suis, omissa supplere, confusa distinguere, ac totum pendē opus dissolutum absolueret
uel *ἐκδιδόσκει*, quoniam in sex libros erat distributa.

Hic verò Harmenopoli liber per uulgis est fuerit; qui in Republica versari uellet, qui-
ve scire cupiat, quo iure, & cum liberis suis, propinquisq̃, & ciuibz, ceterisq̃ hominibz
sibi viuendum sit. Rerum autem ordinem quum Bernardus à Rey, qui prius Harme-
nopulum in Latinam linguam conuertit, ostendat esse non contentum, tum aper-
tè monstrat, qualis sit, ea epistola, quam suae versionis praefixit.

Porro

A Porro ab initijs Vrbis opus suum aufpicatur; Mox de origine Iuris, atque processu; Postea de legibus, De constitutione iudicij, De restitutionibus in integrum, De iure personarum fusè agit; ac tamen ita, ut videatur esse superuacaneum. Ex præfatione denique ipsius Constantini in leges, quæ est post præfationem & exhortationem ad Iudices, constat, quid iudicauerit de libro illo legum, quem Basilii, Constantinus, ac Leo Prochiron inscripserunt.

Vide in epistola nuncupatoria Bernardi à Rey.

Ceterum quoniam nostro hoc seculo Dionysius Gothifredus edidit corpus iuris, quod in Gallia apud non paucos est in vsu, sciant studiosi, pleraque in eo inspersa fuisse, aduersus Romanum Pontificem, & alios, quæ indigna sunt lectu: neque verò reliqua omnia, licet doctas quasdam adnotationes ei adiunxerit, esse tanti, quin maturius ab ijs perpendenda sint, quibus easdè decurrere permixtum fuerit ab Ecclesia Catholica.

B

Institutionum iuris civilis Materia, Partitio, Cautiones. Cap. VII.

Iudicia, quorum partes necessariò noscendæ sunt futuro Iuriconsulto, constant Actore, & Reo, nempe ijs, qui litem gerunt: causa constituendi iudicij, quæ quidem propter Res, uel Obligationes instituitur: postulat enim quisque quod iusi est, aut sibi deberi putat: certa item ratione constituendorum, & exercendorum Iudiciorum.

Iudicium.
Actor.
Reus.
Causa constituendi iudicij.

De his omnibus cum esset agendum, Iustinianus ea, quæ de Iure, & conditione personarum erant dicenda; nempe de Liberis; Seruis; Libertinis; Ingenuis; Patribusfam. Filijsfam. Puberibus; Impuberibus; Pupillis; Tutoribus; Adultis; Curatoribus: ita retulit in priorem Institutionum librum, ut mox planius fieret, quibus eorum acquirendi, uel alienandi rerum dominia; obligandi, uel sub obligationem ueniendi ius esset.

Certa ratio constituendorum iudiciorum. Primus liber Institutionum Iustiniani quid continet.

C

Proximo loco egit, quibus modis tum singulæ, tum vniuersæ res acquiruntur. Sic enim perspicui potest, num iure suam aliquis rem esse intendat. Offendit autem, res singulas fieri nostras, partim iure gentium, uti occupatione, traditione: Partim civili Iure, uel ut usucapione, in iure cessione; Vniuersas autem, modis à Iure civili institutis, uelut, hereditate, arrogatione; bonorum emptione, Hereditates porro tum testamentum, tum ab intestato nobis obuenire.

Quid secundus.

Præter hæc ad obligationes transit, quorum indicat oriri alias è rerum contractibus, qui emptione, locacione, credendis pecunijs, habentur. Alias è priuatis delictis, furto, rapina, iniuria.

Quid tertius & quartus.

D

Iam cum actum esset, & à quibus personis, & quibus de causis lites instituuntur, ad Actiones accedit. Qua uoce designat omnem Iudiciorum ordinem, nimirum omnes litium instituendarum, & disceptandarum formulas (qui dici solet procedendi modus) siue ad Actorem, aut Reum; siue ad Prætores, siue ad Iudicem, Arbitrum uel res pertineant. Itaque cum fuisset eorum qui sunt Actores, intentiones explicat, tum Reorum exceptiones, ac defensiones tradit: ac postremò de Prætorum interdictis, Iudicumque officio disserit.

Quomodo sit peccatum indui fione.

Cum autem hæc omnia spectent, uel ad efficientem causam, quæ de personis, uel ad materiam, quæ de rebus; uel ad formam, quæ de actionibus dicuntur: Idcirco tres tantummodo tribus hisce partibus libri uiderentur posse constitui (de fine enim, hoc est, causa finali, non erat cur tractaretur, quando uniuersa hæc causa uersatur in rerum iudicatarum eventis.) At quoniam secundus, liber nimium excreveret, in quem unum tota illa de rebus, & obligationibus dispositio cõferreretur; idcirco rectè hunc in duos libros aliqui partiri sunt, alter ut sit de rebus, alter de obligationibus: rectiore, inquam, sectione, quàm, quæ uulgo circumfertur (siue Triboniani, seu posteriorum temporum lapsu.) Ea enim habet initio tertij libri Titulos de hereditatibus, quæ ab intestato deferuntur; quarti autem de obligationibus ex delicto. Ut certè absurdissimum esse dicant trium diuersarum tractationum partes à genere suo diuulsas esse, alienas à Methodo, quæ tamquam clauis est nauis; & ab eo, quod ex Aristotele celebre est, dicente, tum à nobis cognosci compositum, cum scimus, quæ & quales sint partes, unde constatur.

Institutionum Arist. Phil. cap. i.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

L 3 Porro

Porro Tabula confecta est, non inutilis ijs, qui totam quasi Iuris machinam vno aspectu hausuri, ciant deinceps, quo quidque loco distinctius aut locatum sit, aut locandum, eam verò in finem huius operis, uti & alias, transfusimus.

Canones vtilissime. Cap. VIII.

HAccum ita sint, & verò ab Iustiniani Institutionibus soleant ubique Iuris, prudentie fundamenta iaci, profectò cuiusmodi hec fuerint, sperandum est, cuiusmodi fore, quidquid superstruetur, videlicet, ex solidissimis solidissimè. At soliditatem hanc, cum ijs, quæ initio de origine, & æquitate iuris dicta sunt, pariet tria: Verborum, & sententiarum intelligentia: Tradendi eas ratio, pro luventis caput, vitæq. nostræ brevissimo spatio: Pietatis demum, sine qua veritas evertitur, & summum ius summa fit iniustitia, ius quibusque locis aptatio.

Ad verborum, & sententiarum intelligentiam cum Latinæ, tum Græcæ lingvæ peritia vtilissima est, ne dicam proflus necessaria.

Latine lingvæ Maiestatem, quoniam Iuriscòulti veteres vna cum Romanis Impmordicus retinebant, nisi iuris Interpretes, studiosiq. calluerint, atque adeo adamaverint, se ipsi in errantibus, impingent, somniant, quæ numquam somniant, qui leges nobis traderent.

Magistratus prisci (inquit Valerius Max.) quantopere suam populi Romani Maiestatem recinentes, se gesserint, hinc cognoscere potest, quod inter cetera obtinenda gravitatis indicia, illud quoque magna cum poscerantia custodiebant, ne Græcis inquam, nisi Latine responsa darent, quin etiam ipsa lingvæ volubilitate, quæ plurimum valens, excessu per interpretationem loqui cogebant non in urbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia, quo scilicet Latina vocis bonis per omnes gentes venerabilior diffunderetur: nec illis decram studia doctrine, sed nulla non in re pallium toga subijci debere arbitrabantur, indignum esse exitumante, illecebris & suavitatis lustrarum, Imperij pondus, & auctoritatem donari. Hec ille.

Sermo Græco (ait Suetonius de Tiberio) quamquam aliis promptus & facili, non tamen sine quaque usus est: abstinuitq. maxime in Senatu, adeo quidem, ut monopolium nominaturus, ventam postularit, quod sibi verbo peregrina utendum esset, atque in quodam De creto Patrum cum quibusdam recitaretur, committendum censuit, & pro peregrino, nostratem requirendum; aut si non reperiretur, vel pluribus, vel per ambigua verborum, rem enunciant dam: Multum quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latine, respondere vetuit. Hec Suetonius. Eadem ferè de ipso testatur Dio. Atque de Claudio scribitur, quod splendidum virum, Græcèq. Provincie Principem, verum Latinis sermonis ignarum, nò modo albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinatem redegit.

Cum autem Labeo, Vlpianus, Paulus, Scaeuola, & reliqui, toti pene in eo sint, ut legum, edictorum, testamentorum, stipulationum verba interpretentur, atque ab ijs decreta sint propemodum omnia, quæ leguntur in Institutionibus, eequid assequuntur, quibus Latina lingua fuerit barbara, cum ipsi potius, quoniam Latine lingvæ barbari fuerint, barbariem loco veritatis, ac plerumque iniuriam pro iure sint propagaturi.

Labeo (inquit Gellius) iuris quidem civilis disciplinam Principali studio exercebat, & consulatibus de iure publicè respondit, ceterarumq. bonarum artium non expertus fuit, & in Grammatica sese, Dialecticam, literasq. antiquiores penetraverat, Latinarumq. vocum origines, rationesq. percalluerat: eaq. præcipue scientia, ad emendandos plerisque iuris laqueos, utebatur. Hec Gellius.

Legum verò fontes, ipsas Pandectas, ante paucos annos, quoniam in hac re (uti proxo dicitur) Politianus, Haloander, Budeus, Alciatus, Zasius (qui legi non debet nisi expurgatus) Viglius, Pyrrhus, Antonius Augustinus, qui postea fuit Episcopus Tarraconensis, & reliqui non sudauerant, habebamus corruptissimos; vitæq. magna pars comminiscendis genijs consumebarur, Latine lingvæ incitior. Quod si Accursius infelicioresculo natus, reuivisceret, eequid (putamus) diceret qui cum summo labore, scripturæ varietatem significare, ac verborum origines, & significationes ex omnibus omnium generum libris elicere conatus fuerit, summamque curam in toto Iure civili decla-

Verborum & sententiarum intelligentia. Ratio eas tradendi. Pietatis aptatio.

Necessitas peritæ Latinæ, & Græcæ lingvæ.

Val. Max. lib. 2. cap. 2. Romani veteres quoniam linguam Latinam fecerint.

Sueton. in Tiberio. cap. 7.

Dio. hist. Roman. lib. 57. Suet. in Claudio. ca. 16. Gellius lib. 13. Noct. Att. cap. 10. Institutiones iuris civilis sunt elegantissime sermone scripte.

Pandectæ sunt iuris fontes, & elegantissime scriptæ.

Imperialis Pontificis.

declārando, similibus, contrariisque locis adscriptis, ostenderit, linguā tamen Latinā interiore notitia, & sibi, & innumeri alijs facillimè negotium, iudicijque sui, ceteroquin acris & solidi, famam obscuravit!

Accedit altera necessitas ex ipsa vocum varia notione, atque (ut sunt significatio-
ne, profecta. Quædam enim in iure, diuina sunt significationis, ut *dolus*, *fides*, *venenum*, *exactor*, &c. Nonnulla plenioris, ut *heres*, *usufructus*. Aliæ antiquiores, ut
nexus, *res mancipi*, *libripens*, *famule emptor*, *expensum*, acceptumque ferre, redimere ju-
ciendum: Alique in alteram transiunt notione, ut *sifcus*, *hospes*, *perduellio*, *ordo pro-
statu*, *publicum* pro vegetalibus: Reliquæ Iuriconsultorum sic proprie vult, ut ab scrip-
toribus alijs receptæ non sint, quales illæ: *reposita* id reprimere, per aduersum lo-
care, vel conducere, *castratus* pro eunuchio natiuo, *l'esperitio* pro lucratioso. Plures item
apud probatos alios Auctores, quæ quidem in Pandectis haud proprio significatu scri-
pta sunt, veluti *fructus*, *spensio*, *mancipatio*, *mancipi emptio*, *scitio*: Aliæ Auctoribus alijs
communes, sed ab Iuriconsultorum vulgo perperam intellectæ, ut *annua*, *bina*, *trima*,
die, atque huiusmodi multa, quæ cum alijs tum Claudius Canticula libro de Ratio-
ne studij legalis, prudenter monet esse obseuanda: In quo tamen Auctore, cum pau-
cissima inperfecta sint, quæ de Examinis, qui nondum erat planè cognitus, aut prohibi-
tus, ea eradenda sunt. Et certè experiantur, qui ab lingue Latine peritia inermes ac-
cedit ad leges, sibi potius Calepinum, quàm Iustinianum, & Grammaticam plufquàm
Iuris Institutiones, esse verandas.

Iam quoniam Cuij duos libros Institutionum habemus, unde pleraque desumpta sunt, quae in Iustiniani Institutionibus cernimus, expediet, & cum Codices Theodosiani, Gregorianum, & Hermogenianum interdum legere, quantum suis erit iuris genuinis vocum, & phrasum notionibus inde hauriendis, praesertim quod & antiquae Theodosiani Codicis Annotationes, magnam afferunt lucem ad ipsarum legum coniectionem percipiendam.

Et Lexicon quidem, siue Dictionarium Iuris Civilis extat à varijs vel collectum, vel autum, quod magnò vñi solet esse, non solum tyrionibus, verum etiam atate ac studio prociectis: Sed quoniam ab Hæreticis sæpè foederatum est, atque illatis hæretico Ministorum auctoritatibus, vti Melanchthonis, & Iulijmodi aliarum peffuissæ latentis hæresim inperione in dedicatorijs Epistolis, siue additis ad extremum opusculis: iccirco omnino curandum est, vt que huiusmodi sunt, profus abelegantur. Cū verò Alberici Rosarius quæm Alciatus, & alij interdum nominant, tamquam com-

D plures annos vöces Iuris collegerit, ac proinde auctor pendē istius laboris fuerit. Par-
dolphus autem Præatus duos libros hac de re præter alia scripserit, haud erit diffi-
cile ijs, qui Christianæ Recip. præstunt, vt vel idem Alberici, vt Præteji labor, reliquo-
rum melioribus & fanis additionibus auctus, ac nominibus Hæreticorum suppressis
(quod & nonnumquam in Calepino apud Catholicos factum est bona fide) eorum-
dem Rolatii, & Præteji nomine in scriptis edatur in lucem.

Grace Linguistics, Inc. is a non-profit organization that has been serving the needs of the Hispanic community in the United States for over 30 years. The organization's mission is to provide a variety of services, including language training, cultural education, and social services, to help the Hispanic community thrive in the United States. Grace Linguistics, Inc. is a 501(c)(3) organization and is not affiliated with any other organization.

VT autem Romanæ lingua alias ornavit, illustravit, perfecit, sic vicifim ipsa à Græca, ornata, illustrata, perfecta est. Itaque si in reliquis dictionibus, quod alibi ostensum est) necessitas eius apparuit, multò magis in Romanis legibus, Iureque Civili constabit: Ad explicandas sanè dictiones illas, quæ magnam habent emphasim; Ad idiotisimum phrasum, quæ ab ea usurpatae sunt; Ad menda corrigenda, quæ Typographorum, vel Amanuensium incuria passim interperferunt; Ad intelligenda loca, quæ planius ab Interpretibus videri poterant; ad declinandos errores, ex Latini sermonis Amphibologia; Et denique ad eas voces percipiendas, quæ in editionibus Latinis, atque in ipso foro remanserunt, nemo paulò perspicacior non intelliget summam Græcæ Linguae utilitatem, ac necessitatem. Plenæ sunt Iulianiani Constitutiones, Theophili, & Constantini, aliorumque Græcorum libri, Latinis illis vocibus. *Dominitum, Legatarinus, Mandatarinus, Donatarinus, Suis Hæres, & huiusmodi*

Accursij la-
bon hodie
inanis.
Vocum in iu-
re obscuritas.

Claudius Că
tiuncula.

Calif Institutions.

Dictionariū
 Juris Civilis.

Albericus
Rosarius.
Pardolphus
Præcius.

NOTA.

Vide in Au-
thoris Tracta-
tione de Theo-
logia contro-
uerſa cū Græ-
cis.

Latina nomi
na iun Cui-
li Græco in-
ferta.

Herodianus
Modestianus li-
bro singulari
Excellens
Politianus, et
Haloander no-
tantur.

Duodecim
tabulae, ex
Graecia peti-
tae.
At T. i. Offi-
ciis in libris se-
not.

Ammon. Aug.
Exordiat in-
ris Graec. lib. 3.
cap. 8.

Syluester Al-
dobrandinus
CLEMENTIS
VIII. Pont. Max.
Pater.

Ioachim
Mynfinger

modi artis vocabulis: quin et illis; *κράτος, κρατορέν, ἔκμιστος, πάρος, λήγας*, A
& huiusmodi sexcentis, quae ideo molesta erant Herennio Modestino, dum Graecè La-
tina (ut ille inquit) iura docebat. Sic Latini Consulti, *Hypotheca, Chirographo, Em-
phyteus, spongia, heremodicio, orphanotropha, xeno, archigeronis, dioceis, epistalmate, ibi-
dys, cantbaridibus*, atque alijs plerisque nominibus Graecis vtiuntur. Et notatur pro-
pterea vel Politianus, vel Haloander, quod Graecarum Pandectarum Notas vel ille nō
diligentissimè, vel hic re uera numquam uiderit, licet eas se proferre pollicebatur. Ta-
ceo multa in Digestis Graeco dicendi genere scripta: quod cum Graeca natio uenit in
Romanæ potestatem, Linguae suae copiam, & artem secum in Vrbem intulit. Id quod
& Priscianus olim, & Gulielmus Budaeus in nostris quoque legibus meminit. Con-
stat autem Tribonianum, ea, quae à Iureconsultis Graecè inuenit scripta, eadem lin-
gua describi curasse, & hodieque in Pandectis Florentinis extare Graeca responsa. Au-
thetica quoque ipsa Graecè fuisse scripta, quae vix paucos ante annos intelligi poterat
Linguae Graecè ignorance. Duodecim uerò legum Tabulas maxima ex parte et Grae-
cia delatas, quemadmodum & Philosophiam, omnesque ingenuas artes, quae Iuricon-
sulto maximè commodant, Graecè fuisse traditas. Graeca ideo, ut cum Latinis sem-
per coniungeret, & Tullius filio erat auctor, & idem ipse, ac Quincilianus M. Cato-
nem Censorium, eundem Oratorem, eundem Historiæ conditorem, eundem Iuris,
eundem rerum rusticarum peritissimum, inter tot operas militie, tantas domi conten-
tiones, rudi seculo literas Graecas, senem etiam, etateque iam declinata didicisse.

Hinc fit, ut Interpretes Graeci, et si Romae antiquitatis ignorance labi potuerint,
& adeo lapsi sunt, magno tamen praesidio sunt ijs, qui in hac disciplina cupiunt excel-
lere. Sanè Graeca lingua familiaris fuit Modestino, Papiniano, & Seuolæ, alijsque om-
nibus, quorum libris Digesta conscripta sunt, ac quae nunc omnium manibus rerum-
cum, cum addiscuntur breuiore temporis spatio, tum eorumdem interpretationibus
magno opere iuuamur ad ea, quae amissimus, restituenda.

Atque Theophilo, praeter non ita multos in eadem antiquitate lapsos, qui Iustiniani
esse auctores conuertit in Graecam linguam, nullo alio ad eos libros intelligendos
esse aptiorem, scripsit Antonius Augustinus, ac reliqui postea comprobauerunt.

Methodus, & ratio interpretandi Institutiones Iustiniani. Cap. IX.

Cum uerò plurimi Institutiones Iustiniani explanauerint, petenda uideretur
istorum studiorum ratio ex Syluestro Aldobrandino, & Vviglio Zrichemo,
quibus si quis addere uoluerit Ioachim Mynfingerum, & Franciscum Ho-
tomanum, meminerit, ne manum, admoueat ijs, qui Ecclesiae permissi non sunt editi, D
neque emaculati: Quod dico, ne quem fallant alieni, & fallaces typi Hetericarum Ci-
uitatum, cum & iidem, quibus Ecclesiae lima non fuit adhibita occasionem errandi ali-
quando praebere potuerint.

Et Aldobrandinus quidem, vir excellenti eruditione & pietate, CLEMENTIS
VIII. Pont. Maximi, & Ioannis olim Cardinalis Pater (ut et fructibus agnoscat arbor)
licet in priorem tantum librum Institutionum Iustiniani scripsit, alias uerò An-
notationes breuiore in omnes libros ediderat, certus est dux adolescentibus, quem
sequantur, quique eos porrecta manu, in equiorem ac latissimum Iuris Ciuilis scien-
tiae campum deducat.

Ioachimi Mynfingeri à Frundeck, Scholiorum liber extat Venerijs cussus Anno
1581. apud Ioannem Baptistam à Porta, hac inscriptione. APOTELESMA, SI-
VE CORPUS PERFECTVM SCHOLIORVM ad quattuor libros Institutio-
num Iuris Ciuilis; iam deuno, sed multo felicius quam antea, impressum, & à mendis
propemodum innumeras, quae in prioribus editionibus resederant, ipsiusmet Auctoris opera
quam accuratissime repurgatum, multoque auctius redditum. Cum Indicibus quattuor, hoc
est, Rerum omnium memorabilium; Paragraphorum, qui in Institutionibus continentur; Titu-
lis Institutionum, & Elencho locorum Cedici, & Pandectarum, qui inter explicandum di-
scussus sunt. Consurque Sanctissima Inquisitionis Apostolica, & medio penitus sublati, qua
lectori pio scrupulum ingerent.

Hic

A tum officiis dici possunt. Nam & huc, quæ è Iure Canonico habentur ad manus, quæuè Synodus Tridentina; & Romanus, Catechismus commoñstrant, suis aptanda sunt locis, ut ueritas Christianæ pietatis eluceat. Alioquin adoleſcentes epotis Iuris Civilis erroribus, eundem monſtra Retumpub. hincque machinas excitabunt ad uerſus inſtitutam à Chrito in Eccleſia poſſetatem, & ordinem ſacrum, & celſitarum Sacerdotum, Religioſæ uitæ perfectionem, & ſexcenta alia, ut etiam poſtea (quod nimio plus factum uidimus) audeant ſectarij Macchiauelli placita Tyrannica pro legibus obtrudere, & falſi Politici Catholicam Religionem cum Hæreticorum Atheiſmis, ac proſanis ſacra commiſceant pervertentes humanum & Diuinum Ordinem, ipſi ſam ſaſtu ſuperbiæ peruerſi, & in reprobum ſenſum traditi.

Porro de Magiſtratum Officijs pauca è Manuali Nauarri peti poterunt, ubi de ſtatibus agit, cum & de his plures cum laude ſcripſerunt, inter quos Thomas, Dionyſius Cartuſianus, Antoninus, Rodericus Episcopus Zamoreñſis in Speculo uitæ humanæ lib. de Monarchia, & origine, & differentia Principum, ac reliqui, quos in Tractatione noſtra de Practica Theologia reſenſimus.

Ac quoniam mirari iure quiſpiam poſſet, cur Chriſtianus Imperator Iuſtinianus ea interſeſſu inſeri permiſerit in ſuos libros ad corpus Ciuile ſpectantes, quæ Chriſtianæ Religioni aduerſantur, commodè, antequam eò progreſſus fiat, præmuniendi erunt adoleſcentum animi. Iuſtinianum, qui apud multos habitus eſt, *αυαλόαβροτος*, nimirum ipſius quoque Alphabetti ignarus, haud ſcripiſſe hunc librum, ſed Tribonianum (ut diximus) quem & Suidas auctor improbat, tamquam omnis Religionis contemptorem, auarum, nulla fide, nulla Iuſtitia, ius quotidie nouum, uariumque conſtituentem, quique Iuſtiniano perſuaſerit, fore, ut non moretur, ſed cum carne aſſume retur in cælum. Quòd ſanè probabiliffimum eſt (quamuis Zaſius uel Rutilius in eius uitæ, conentur illum defendere) cum ſi Chriſtianæ pietatis ſoliditas fuiſſet in eo, reſpuiſſet illi, quæ ob impietatis labem Chriſtianis nocibus, & auribus indigna ſunt: quales ſunt Diuinitates illeſeque impij, Ethniciſ, & Hæreticiſ quibuſdam Imperatoribus paſſim tribuuntur, ubi leges eorum, aut edicta memorantur. Quorum enim Chriſtianis mentibus tam crebra Diui Claudij, & ceterorum quorundam obtrufa commemoratio? Quæ conſuetudo apud ſanos homines ſeruata, perſonat hæcſens Fidelium aures, cum tamen plures ſibi Religioni ducant, ſi quis è Calitibus, aut ſ, cui Chriſtus Regni cælorum elauis concedidit, inſigniore aliquo reuerentia, aut uenerationis nomine appelletur.

D Scio autem, circumferri Iuſtiniani Inſtitutionum libros Adnotationibus, ac notis Doctiſſimorum uirorum (ſic habetur in fronte libri) illuſtratos, & auctos, permodica impreſſos forma, anno 1580. At locus Typographi taceretur, qui cum Geneuæ fuerit, cauebunt adoleſcentes, ne in aliquid ab Catholica pietate abſonum impingant. nam eti ex quibus aut Iuriconſultis, aut alijs ſcriptoris Adnotationes illæ collectæ ſunt, plures, & boni, & verò quidam alijs prohibiti non ſunt: quales Theophilus, Iſidorus Hiſpalenſis, Alexander ab Alexandro, Gulielmus Budæus, Franciſcus Connanus, Franciſcus Duarenus, Iacobus Cuiacius, Antonius Auguſtinus, Petrus Victorius, & alijs: quis tamen fuerit Ioannes Crispius: quis Iulius Paciſ: quis Vveſembecius, & huiuſmodi alijs, qui eodem loco cenſentur, intelligent, qui librorum prohibitorum Indicem à Sancta Sede Apoſtolica emiſſum ſerutabuntur. Plura certè hi omiſſere, quæ dici poterant ad fidei Catholicæ ueritatem; cum & alia ediderit Crispius peſſilentiffima.

E Pandectæ, quæ non inſciè quidam *Synagoga* nominauit, licet poterant impropiè appellari Codex, & uerò ita appellantur, maluit eas tamen Iuſtinianus, uocari nomine, quæ etiam plerique Iuris Auctores ſuos libros nuncuparunt. Eius uocis notio, ut Græca eſt, designat omnia continentes. Porro ueteres cum Pandectarum leges, librosque ſignificabant, priorem editionis literam cum ſigno ac centus circumflexi ſic ſcribebant π, Id quod qui ſubſecuti ſunt, Græcarum ignoratione

Cur Iuſtinianus ea inſeri in corpus iuris permiſſerit, quæ Chriſtianæ Religioni aduerſantur.

Tribonianus iuris conſtitutor hæc ſuæ fuerit.

a Deſſ. iud. & de illi, quæ ex quaſi deſſ. iud. b in h. ſarra de rer. diuiſ. quidam hæretici.

c Hæretici quidam in h. idem in milite, de excuſa. iur. & in h. ſiniſſ. Ratiſ. mod. iur. pæ. pæ. ſol. & alibi.

d Zaſius in l. 3. & cum placuiſſet, in ver. inuentione de orig. iur.

e Geneuæſ Caluini Typographi quoniam aſſu Iuſtiniani Inſtitutiones ſecundum additionem ſuſpectorum, vel prohibitorum Auctorum.

Matth. 26.

Geneuæſ Caluini Typographi quoniam aſſu Iuſtiniani Inſtitutiones ſecundum additionem ſuſpectorum, vel prohibitorum Auctorum.

Geneuæſ Caluini Typographi quoniam aſſu Iuſtiniani Inſtitutiones ſecundum additionem ſuſpectorum, vel prohibitorum Auctorum.

Geneuæſ Caluini Typographi quoniam aſſu Iuſtiniani Inſtitutiones ſecundum additionem ſuſpectorum, vel prohibitorum Auctorum.

Geneuæſ Caluini Typographi quoniam aſſu Iuſtiniani Inſtitutiones ſecundum additionem ſuſpectorum, vel prohibitorum Auctorum.

P Andectæ, quas non inſciè quidam *Synagoga* nominauit, licet poterant impropiè appellari Codex, & uerò ita appellantur, maluit eas tamen Iuſtinianus, uocari nomine, quæ etiam plerique Iuris Auctores ſuos libros nuncuparunt. Eius uocis notio, ut Græca eſt, designat omnia continentes. Porro ueteres cum Pandectarum leges, librosque ſignificabant, priorem editionis literam cum ſigno ac centus circumflexi ſic ſcribebant π, Id quod qui ſubſecuti ſunt, Græcarum ignoratione

Pandectæ ita dicantur l. 1. & de reſcrip. emul. deſcriptum. alibi. ibi. de ſcript. ac conſ. 19.

Plinius in
fatione sui
operis.
Digestū cur
ius ciuile di-
citur.
Alicuius l. i.
Cod. de ed.

ne literarum, putantes esse digamma, hoc est duplex TE, hoc signo notantur, ff. Pandectarum autem inscriptionem Plinius inter illecebrosas, & magna promittentes recensuit, *propter quas*, inquit, *uadimonium deseri possit*.

Digestorum autem nomen primum Saluius Iulianus reperit, qui Ius Ciuile confusum tamquam in quamdam artem redegerit. Haloander tamen non negat, nulla iniuria nostrorum hominum imperitiā accusari, qui caput aliquod ex Digestorum opere in testimonium adducentes, legis uerbo, & gemino ff. videntur, cum ex antiquissimorum Codicum monumentis constet, Latinos in *τὸς παρὰ τὸς*, simpliciter huic S, vel huic θ, notae, quae operis nomen significabant (vnde & supina libratorum negligentia irrepsit, vt hodie, ff. scribantur) titulum, nudumque capitis principium hūc in modum adiecit, Dig. vel S, vel θ, de actionibus empti, Iul. Gracos uerò frequentius operis nomen omisisset: titulum, caput, ac uersum, quem *δευτέρως*, illi, quasi nouam facti speciem, siue casum, nostri inceptē Paragraphum appellant, per numeros tantum indicasse, hoc modo, *βιβλ. d. π. β. κ. σ. σ. μ. ι. α.* id quod fragmenta quaedam de pignori bus, de success. ab intest. de peculio, Graecē scripta, quae ipse dum uiueret, habuit, antiquissima testari possunt.

Disiunctio pri-
ma Pandecta-
rum.

Pandectas igitur istas ex duorum millium librorum in quinquaginta tantum & ex versibus trices centenis millibus, in centum quinquaginta millia dumtaxat, nimis fidenter reductas, Tribonianus, Ioannes Patricius, Theophilus, Dorotheus, & alij partiti sunt primò in septem partes: Deinde hasce in libros, hos autem in titulos, vt lector commoda cuiusque loci inspectione, ad iudicium de rebus ipsis inuiaretur.

Septem partes Pandectarum, Ex Iustiniani partitione. Cap. XII.

Pandectarum
prima pars
quid conti-
net.

Pandectarum autem pars prima uocatur τὰ πρῶτα, hoc est *primaria*, qua nihil sit anterior: Continet enim principia Iuris, quod à Iustitia uirtute prestantissima descendit: ostendens, omnium Magistratum, & prudentium in tractandis legibus officia, quae ratione his rectè imperantibus obtemperetur. Habet uerò libros quattuor.

Quid secun-
da.

Secunda de Iudicijs, continet materiam actionum quotidianarum, de rebus tū vniuersalibus, tum specialibus. Nam omne ius pertinet aut ad personas, distribuendo unicuique functionem suam, aut ad res, ratione quadam ad utilitatem personarum commutandas; aut ad actiones, quibus incidentes rerum controuersiae iudicantur, ac certa forma celeriter dirimuntur. Habet libros septem.

Quid tertia.

Tertia de Rebus creditis, in qua formulae contractuum proponuntur, quibus homines inter se, alter alterius fidem secuti, res ipsas, vel earum utilitatem, æqualitate quadam obseruata, communicant. Habet libros octo.

Quid quarta.

Quarta *ὁ μισθολός*, seu *umbilicus* dicitur, quasi locus in Iure tractando medius. Complicetur autem primum materiam pignoratitiam; deinde ordinationes Aedilium Curulium valde utiles. De usuris item, & fructibus, & accessionibus rerum tractat. Tum addit regulas probationum, quae iudicijs decernant: scilicet, quomodo Iudici sit facienda fides eorum, quae apud eum proponuntur. Postremò, matrimonij forma, dotes, & donationes, & puerorum ex matrimonio procreatorum tutelae definiuntur. Habet libros octo.

Quid quinta.

Quinta de Testamentis, continet materiam vltimae voluntatis: vt quandoquidem anima est immortalis, regnet etiam hominis uoluntas extincto corpore. Per vltimam enim uoluntatem admittitur etiam post mortem liberalitas erga proximum, institutionibus, legatis, substitutionibus, fideicommissis purè, vel sub conditione, pro cuiuslibet arbitrio: Idque militantibus, & defendentibus Rem publicam aliquanto liberius, propter occupationes, conceditur. Habet libros nouem.

Quid sexta.

Sexta absoluit de vltimis voluntatibus tractationem: expositis Praetorum edictis, per quae Iuris Ciuilis aliquando nimis dura auctoritas redigitur ad æquitatem: Deinde libertatis causa proponitur. Tum de acquirendis per vfucapionem rerum dominij certa ratione stabiliendis, ne cui libet semper sit liberum de illis controuertere, ac publicam

A publicam tranquillitatem turbare. Postremò interdicta Prætorum per ordinem recenserentur, quibus controuersie hominum, celeritatem quamdam desiderantes, mirum in modum commodè solent extinguì. Habet libros octo.

Septima continet reliquam tractationem de Stipulationibus, vt certæ sint formæ, per quas homines sese verbis obligent, ne omnibus passim colloquijs contringantur.

His adnectit fideiussiones, solutiones, omnesque nouationes; hoc est, cùm placet hominibus contractas inter se obligationes in nouam formam mutare. Postremò ciuilibus explicatis negotiorum formulis, delinquentium poenæ adiunguntur, aduersus malos, vt boni fruantur pace. De publicis quoque functionibus aliquid obiter explicatur. Et ne quis existimet, ipsas voces legum, quasi cuiusdam historiae legendas esse, ac non vim potius, & potestatem, in tanta negotiorum varietate excutiendam; ideò

B primùm verborum significationes, ex quibus phrascs Iuriconsultorum colligamus, explicat, deinde regulas subiicit, ac theses, quarum ductu vniuersi iuris cognitionem liceat facile assequi, & pro vñ incidentium quotidie negotiorum exercere. Habet libros sex.

Cautiones de altera Pandectarum partitione, in Digestum Vetus, Infortiatum, Nouum. Cap. XIII.

R Recentiores autem abusi Indice Iuris quippe qui non tam partem, librum, materiam, quàm foliorum numerum respicerent, Tres Digestorum Tomos appellauerunt, Vetus, Infortiatum, Nouum: vt & distinguerent Digestum Vetus in titulos centum quinquaginta quinque, versus sexaginta quinque; Infortiatum in titulos centum & quinque, versus quinquaginta sex; Nouum verò in titulos CLVIII. versus LVI. quorum explicatio in fronte cuiusque tomi iam habetur.

C At de hac uoce, Infortiatum, ac de Pandectarum serie, & partitione, Andreas Alciatus in manus suas nuper incidisse ait Digestorum volumen quoddam antiquissimum, non vulgaribus, protrititque tomis diuisum, sed in duas tantum partes, quarum posterior à Trebelliano S.C. fumebat exordium, *Quæ res (inquit) manifestissimum facit, ineptam esse recentium dubitationem, dum potissimum ambigunt, cur secundum Digestorū volumen Infortiatum dicatur, quasi non barbara hæc vox sit, & nullius sensus ab indocto aliquo literatore primū facta, quem deinde alij æque indociles secuti sint.* Hec ille. Proinde nemo se posthac cum Accursianis cruciet, quid ita secunda Pandectarum pars Infortiatum appelleretur, cùm planè nec secunda ea sit, ut quæ uigiesimi quarti libri Digestorum (qui vltimus est Digesti Veteris) titulum vltimum secum trahat: nec ulla aut eius vocis Etymologia reddi possit, cùm barbara sit, vt iam dictum est, aut eius partitionis iusta ratio. Perpetuus enim est Digestorum ordo, ac contextus quinquaginta omnino librorum continua serie absolutus, non alia prorsus ratione ab antiquis intercisus, quàm quòd tanta librorum congeries, ac veluti moles, in iustum aliquod uolumen consui non posset, quale quid nūc feceris, si aut Virgilianam Æneidem, aut Liuij Decades, aut cuiusvis alterius Auctoris plures libros eandem rem tractantes, in tres, aut plures tomos diuiseris.

Quòd verò Matthæus Monachus quidam scripsit etiam Digestorum corpus bis editum fuisse; primùm breuius, deinde auctius redditum paratilis; & paratila esse autem dixerit, vt loquitur, siue repletiones eorum, quæ cuique titulo Digestorum decrant in priori editione, & scholia: ipsa fides veri refellit satis, quæ fidem facit, vnam tantum Digestorum editionem fuisse, & paratila Iustiniani, ex 1. & 2. de vet. iure encl. nihil aliud esse ostendit, quam breues, & subtiles titulorum interpretationes, & quasi monitoria, siue clauces eorum, quæ singulis titulis continentur.

Diuisio iuris in Digestum vetus, Infortiatum, & nouum planè conueniunt.

Lib. 1. dig. in primū.

Infortiatum nihil significat.

Digestū bis non fuit editum.

Cantio altera de Pandectarum ordine inueneris, et turbato, vel corrupto textu.

Aliqua in
Pandectis suo
in loco non
collocata.

A Tqui, & præpostera titulorum, & chartarum in Digestis collocatio præcauenda est, præsertim, si quis antiquioribus editionibus utatur. Extrat enim titulus de Iudicijs adiectus libro quinto, cum sit titulus secundæ partis Pandectarum generalis. Item titulus de rebus creditis adiunctus libro duodecimo, cum ad tertiam vniuersi operis partem pertineat.

Antonij Augustini
Emendatio-
num.

In ipsis etiam Pisani, quæ postea Florentinæ dictæ sunt, & summo in honore habitæ Pandectæ, ad quarum exemplaria prouocare solebant Baldus, & Bartholus, quæ chartæ errato compactorum, alio translatae sunt, quive tituli, aut loci, aut verba mutata, vel falsata sunt, in quibus Bologninus tenuiter, Politianus, & Budæus diligenter; Gregorius Haloander accuratius laborauerunt; accuratissime monstrauit Antonius Augustinus, Noricorum simul librorum, vnde Haloander multa sumperat, defectu, atque quadragesimo tertio Venetijs apud Iuntas edidit (licet alibi postea editus quoque sit) Emendationum, & Opinionum libros quattuor, & librum singulare ad Modestinum, siue de executionibus; quibus maxima Iuris Civilis pars ex Florentinis Pandectis emendatur, & declaratur. Vt verò eius laboris usus, & fructus vnicuique constet, Indicem singulorum capitum eorumdem quattuor librorum legat attentè lector.

Fides Pandectarum
Florentinarum.
Vide hanc Editionem in
e
ditione Plan
siniana.

Denum hoc loco placet addere, quæ de fide Pandectarum Florentinarum, seu potius Pisinarum, Franciscus Taurellius scripsit, vt plena de earum auctoritate, siue antiquitate, habeatur à studiosis notitia. Is igitur sic: *Pandectarum, siue Digestorum antiquum volumen, Florentia nunc, olim Pisis adseruatum, cum Amalphi prius omnem supra memoratam fuisset, inde acceptum, Pisani, quod Innocentium Secundum Pontificem Maximum, & Lothariū Casarem item Secundum, classe aduersus Normannum Rogerium inuissit, egregie nauata opera monumentum reuulerunt, diuque penes se habuerunt, donec per Ginnu Caponium aequè nobilem ac strenuum virum, anno 1406. Pisis in potestatem redactis, subiectio nis symbolum transulere. Liber itaque Florentia ex eo tempore est custoditus: Atque hæc ex antiquis Pisanorum annalibus apud Plotium Griffium eorum ciuem accepimus; quibus & Raphael Volaterranus per omnia ferè ad stipulatur, & illo multo antiquior Raynerius Gracchimus Pisanus, ijs libris, quos ante ducentos penè annos de bello Tusco conscripsit, quod opus inter cubiculares duos libellos aliquando visum est. Sed & Plotius idem affirmat, antiquum instrumentum domi se habuisse donationis eius in Pisanos per Lotharium collate, quod postea contagiosa pestis periculo vitando, inter alia scripta igne combustum sit. Hunc optimum librum iam quadringentos amplius annos, in Hierurgia habitum, nemo satis inquam laudauerit; siue antiquitatem spectemus, siue sinceritatem ac fidem.*

Cautio ad inueniendas in Pandectis leges accommoda, & de Iuriconsultis veteribus. Cap. XIII.

Qua ratione
lex inuenien
da sit.

ET præstat in reperiendis legibus, eam rationem tenere, quam etiam alij attigerunt. Nimirum, cum proponitur facti species, cuius definitio ex iure desideretur, cogitandum esse, quam in parte Pandectarum tractetur genus propositæ materiæ: Tum pergendum, quoto libro sit, vt propius accedas ad speciem: Sic tandem perquirendos titulos, & sub titulo legem: Mox lege reperta, uiuendum, à quonam scripta sit, Tum verò è Catalogo qui nomina contineat legislatorum, colligendum est tempus Iuriconsulti, vel Imperatoris, qui legem scripsit. Venique dispendiendum, sit ne locus ille succedente seculo mutatus, Quorsum enim attinet, citare legem mutatam?

Cautio

A

Cautio de Iuriconsultis veteribus .

IAm verò Iuriconsulti veteres æquo animo ferendum erat à pluribus commendari à consentiente doctrina, ab nitore, atque elegantia styli, a soliditate plurium legum, & præceptorum à quadam gravitate morum & vitæ: At Divinos, & verè Acquitatis Sacerdotes, atque antistites vocitare, ac testari proximè ad Evangelicam legem eos accessisse, ijs autem uocibus, cum de uno Papiniano loquuntur, exclamare: *O diuinum ingenium, o iudicium irreprehensibile, quoniam tibi hominum conferemus?*

Iuriconsulti veteres quoniam laudandi vel non .

B

quis mortalium in tam viridi ætate, ad sapientia, fortitudinis, prudentia, temperantia, æquitas, et iustitia tua fastigia peruenit? Hæc sanè nimia sunt, & quæ adolescenti Christianorum animos sic defigant in Gentilium æstimatione, ut postea uix Christianæ legis eminentia illis sapiat, putent autem, ubi speciem quamdam prudentiæ combiberunt, nil quidquam esse, quod politico nescio cui fastui sit antefendum . Et uerò putidum est, homines Ethnicos uocari uerè *Acquitatis Sacerdotes* ab alijs quibusdam, qui Christianum sacerdotium, & sacrificium, atque iccirco Christianam legem, quantum in ijs fuit, exploserint . Cum si quis sapienter velit cum Papiniano conferre Virgunculas, & adolescentulos impuberes, qui meliora deprompserunt è corde, & Diuinam legem eructantes, intrepidè inter compedes, & secures, sanguinem pro uerissima Iustitia profuderunt, certè ex istorum flamma, quæ splendebit in perpetuas æternitates, auolabit fumus, & nimia opinio terrenæ illius prudentiæ, atque constantiæ, quæ Papinianus istorum uoce sublatus in cælum, certissimo Dei iudicio deiectus est in Infernum .

Spieg. Et quidam alij .

Matth. Grub, in meib. de rat. stud. Error in appellandis, & extollendis prius Iuriconsultis .

C

Quin ergo potius erant præmuniendi studiosorum animi cautione illa, quod ex istis, cum alij à Stoicis, ab Academicis, alij, nonnulli à Peripateticis penderet, in plebisque uariarunt, ac uerò eorum nemo in Christum respexit, tot licet consilicibus miraculis, legeque perfectissima tot terrarum orbe prædicata . Labeonem autem Platonem additum multa nouasse in Romanis legibus, & Augustinus, & Pomponius Iuriconsulti primo Digestorum libro meminit : Cum & Martianus, eodem libro Chrysippum in lege definiendi sectetur, Celsus uerò Theophrastum de legislatorum officio præscribentem amplectatur . Atqui hodieque Ciuilibus in legibus plura extant tanquam legitima, quæ nec seruantur, nec per Diuinam Legem seruanda sunt, Profana utique & sceleris plena : qualia sunt, quæ de usuris, de diuortijs, de concubinis, ac de alijs leguntur . Mitto diuersam illam, & multiplicem tractationem de Iudicijs, & iurisdictione omnium iudicij, de actionibus, de exceptionibus, de Actoris, de Rei, de Patroni officijs, de poenarum generibus, de agendi & probandi præscriptis .

Presemb. in uita Papiniana . Veterum Iuriconsultorum inconstantia .

D

Ceterum quæ dici possent de Interpretibus Pandectarum, qui ante aliquot secula floruerunt, ea quoniam ad calcem huius tractationis adieciimus, quando ad reliqua Ciuilis corporis membra pertinent, iccirco inde petenda sunt . Nam & Accursij, & eiusmodi aliorum lapsus, quantum satis est cautioni præmonstrandæ, attigimus .

INTERPRETES Pandectarum .

Codex Iustinianus, Vbi & de Gregoriano, & Hermogeniano, & Theodosiano . Cap. XV .

E

LOcus hic monet, ut quæ Iacobus Cuiacius, in suis in Codicis libros paratilis quæ tamen aliqua egent expurgatione, scripsit, ne præmittam, si prius dixerim, Codicem esse librum, in quo res digeruntur, & ordine conscribuntur . Quam ob rem rectè Iustinianus superiorum Principum sine ordine positas Constitutiones purgari curans, tum etiam Nouellas emendatas, Codicem appellauit . *Est uerò (inquit Cuiacius) mater, & diuturnitas maior scripto, si quid exares in his, hoc est in Codicibus, quam si in chartis, aut membranis simplicibus, sicut membranis quodque maior, quam chartis : adeo ut plerique hodie non valeant, nisi membranis scripta ueluti Codicilli dignitatem, & S. C. Verum, ut populi leges, ita generales Constitutiones Imperatorum, ne dicam Rescripta, moris erat pugillaribus scribi cuiuscumque*

Budæus in l. talis, §. facere, ff. de ritu nupt. in Prescriptis . Codex quis liber dicatur & cuius sit auctoritatis . l. penult. C. de dir. rescript. l. una, C. de test.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda .

M 2 materis,

Plinius ad
Traianum.
In confirma-
tione sua Co-
dici.

materia, chartaceis, ligneis, aeneis, vel eburneis, atque ita seruari singulas, vel uniuersas in
vnum corpus collectas, in scrinijs memorie, & dispositionum, ut Imperatores scribunt, ius in
suis scrinijs esse constitutum, & Plinius, edita Imperatorum vera, & emendata in scrinijs
esse Traiani: & Theodosius suum Codicem haberi in sacris scrinijs: Zonaras, de XII. Ta-
bulis, de quibus expulsi sunt aegia, & sanclioris & diuina scriptura. Hoc est. Quacun-
que digna obseruata, ab eis iudicata fuerant, ea paruulis tabulis inserta custodie-
bant. Responsum autem sua, vel interpretationes, & commentaria solebant pruden-
tes chartis, aut membranis perscribere, quorum etiam quidam libris suis Membrana-
rum titulum adhibuit. Et hac ratione factum opinor, ut liber potius constitutionum,
Codicis nomen obtineret.

Codex Gre-
gorianus cur-
rit, vocatus
Item Hermo-
genianus.
Theodosia-
nus Codex.

Et obtinuit quidem illud Codicis nomen primum liber, quo continebantur Con-
stitutiones Imperatorum, ab Hadriano ad Valerianum vsque, & Gallienum, dictusque
est Codex Gregorianus, à nomine Iuris studiosi, qui huic collectioni dedit operam.
Subsecutus est Codex Hermogenianus, ab Hermogeniano similiter eius editionis au-
ctore, quo continebantur Claudij, Aureliani, Probi, Cæri, Carini, & innumera Diocle-
tiani, & Maximiani Constitutiones: ut perperam Codici Gregoriano ascribantur
quedam Diocletiani, & Maximiani, cum fuerint omnes in Codice Hermogeniano.
Exiit postea tertius Codex, iam non à Iurisconsulto villo, sed ab Imperatore ipso Theo-
dosio, cuius auctoritate conditus est, denominatus Codex Theodosianus, qui constitu-
tiones complectitur Imperatorum omnium à Constantino usque ad ipsum Theodo-
sium. Et ut ex Gregoriano nihil sumpsit Hermogenianus, ita nec ex hoc, vel illo,
Theodosianus quidquam, sed ommissa in Gregoriano sequentium Imperatorum Con-
stitutiones Hermogenianus habet vsque ad Constantinum; ommissa in Hermogenia-
no, Theodosianus.

Iustiniani
Codex.

Longè alia ratio fuit Iustiniano componendi Codicis huius, quem de suo quidem
non appellari uoluit Iustinianum, ut suum Theodosius Theodosianum: sed non eas
tantum Constitutiones in ordinem, & compendium digessit, quas post Theodosianum
sequentes Imperatores ediderant, sed etiam ex tribus superioribus Codicibus, Grego-
riano, Hermogeniano, Theodosiano, & ex Nouellis quoque post Theodosianum Codicem,
vel ab ipso Theodosio, uel ab insequentibus Imperatoribus, editis, omnes quæ ad
vsum sui temporis facere videbantur. Rursus, cum similes essent, contrariaque inui-
cens constitutiones, permixtum relata in illos tres Codices, Iustinianus, quantum po-
tuit, de suo curauit tolli contraria, similia, superuacua, inutilia omnia. Et hunc quidem
suum Codicem edidit bis (ut dictum est supra) Prior editio abolita est, quæ exierat
ante Digesta, & Institutiones, de qua sunt Constitutiones huic Codici prælatæ: Post-
erior, de qua est Constitutio illis subdita, diuisa in duodecim libros, quasi XII. Ta-
bulas, ut Harmonopolus ait, ea est, quæ utimur, & cuius titulos Cuiacius suscepit ex-
plicandos, post editionem Digestorum & Institutionum, confirmata, atque consecrata.
Et hac quidem posteriore editione, multas, quæ erant in priori, limauit, detraxit, mu-
tauit, multas addidit & suas, & alienas Constitutiones: suas, inquam, & Decisiones iu-
ris controuersi, numero quinquaginta, & alias complures Constitutiones nouas. De-
nique hoc genere priorem suum Codicem emendauit, & expurgauit, atque ob eam
rem Iustinianum Codicem repetitæ prælectionis appellauit, eleganter scribens, quod
repetita prælectio probauit, satis esse validum, satisq. formosum, & quod maxime notandū
est, secundas editiones à Veteribus ait repetitas prælectiones appellatas fuisse, & Vp-
ianum retractatis libris suis ad Sabinum satis inuuit secundæ editioni hunc titulum
adscriptisse. Prælectiones scilicet vocabant lectiones, quibus præceptores discipulis
præeunt, præmonstrantq. vias discendi, ac intelligendi, aut uoce uiua, aut ex scripto. Nā
& quæ ex scripto ueniunt, quasi de uoce magistra manasse uidentur, ut Iustinianus inueni-
ti ait legum eruditione à uoce sua, ab ore suo procedere. Porro, quod Alciatus, & alij quidā
affirmarunt, decisiones tantum quinquaginta emendare ius uetus relatum in Digestis &
dignosci eas ex Cos. Lampadio scilicet, & Orestes, uel post eorū Cōsulatū semel, & iterū,
uel Iustiniano tertium, uel Iustiniano quartum, & Paulino, id equidē negare malim,
& affirmare cōtra, Constitutionibus plerisque eū emendasse ius uetus, quod erat uetus
tum;

a. De nou. C.
se. C. de iust.
C. iust.
b. De emend.
C. iust.

Codex Iusti-
nianeus cur-
vocat repe-
tite prælec-
tionis.

Prælectiones
quænam uo-
cant.

In confit. de
iust. iust. C.
in alio de con-
f. iust.

De emend.
C. iust.

lata, Nouellis frustra sub Edictorum alio nomine, denuo reposuisse. Index verò titu-
lorum, quia non erat certus (nec enim veteri Interpreti, idem qui vel Haloandro, vel
Scrimgero) elegit quem sequeretur ex Regiæ Galliæ Bibliotheca breuiorem aptio-
remque ceteris: Fuit autem Græcus, sed Latinum exhibere maluit.

*Vide Indicem
Nouellarum,
Cuiusq. loco
superius nota
to.*
Editur verò esse hunc librum ait Alecius Græcè; & Constitutiones has Græcè
κατάς appellatas fuisse. Verum cum Asiatica quadam luxuria diffusus, prolixita-
teque nimia scriptus esset liber, translatus Latine à Iuliano Patricio, & Excus. fuisse,
sed compendiosius, & stylo (vt tum tempora ferebant) non ineleganti: qui liber
adhuc extat, & Nouellæ titulo circumferetur, dubio procul legitimus Iustiniani ipsius
patris, quem tamen Doctores nostri, vt spurium reiecerunt, maluitque Accursius Bar-
baram, & Bulgari tempore faciam translationem interpretari, quod vberior ei videre
tur, idemque Authenticum appellauit, quoniam ex ipso Græco originali ad litteram
traducta esset. Sane Authenticum pro re certæ fidei poni constat, non solum apud
Iulianum, Paulumque Iuriconsultos, sed etiam apud Ciceronem, tamen si Giza hanc
vocem apud veteres non reperi scribari, sed eos, qui circa mille annos scripserat, hac
dictione *αὐθεντικός* uti cepisse, vt cum exprimeret, quem Latini Auctorem dicunt: O-
lim enim idem significat quod *αὐτός*, id est propria manu aliquid patrans.

*Authenticū
vnde dictū.*

*Nomocanon
Photij.*

*Cautio in
Balsamone
adhibenda.*

Extant verò apud Græcos Nomocanon Photij cum Commentarijs Theodori Bal-
samonis, Patriarchæ Constantinopolitani, ex uersione Gentiani Herueti, *Βασίλειος
ἐκ τῆς ὁμοίας*. Imperatoriarum Constitutionum libri sexaginta, quibus Ciuile ius con-
tinetur. Sed in ijs, & in Balsamone (de quo postea est dicendum) cautius inceden-
dum est, quod vix eiusmodi homines abstinere potuerunt ob occasione captanda, qua
in Ecclesiâ Romanâ inuicerentur.

De Iuris Ciuilis Interpretibus. Cap. XVII.

Interpretes autem legum Græci, aut Latini fuere: Hi verò vel aliquot ante se-
cula floruerunt, vel accesserunt hoc nostro ciuiditionis feracissimo.

*Vide Plures
Interpretes
legum Græ-
ci ubi sunt.
lib. 4. emend.
Cap. 3.*
Græcorum aliquot Iuriconsultorum Epiromes sunt in Bibliotheca Florenti-
na Medicea, in quibus Michaelis quoque Pselli uersibus Synopsis legum scriptus est.
Qui liber non est (aiebat Antonius Augustinus) quod tantopere desideretur, quâ opere cete-
ri, ex quibus multa, quæ in nostris Latinis libris aut desunt, aut mendose scripta sunt; aut
obscurè, intelligi, & suppleri possent.

*Cautio de li-
bris Balsamo-
nis.*

De Nomocanone verò Photij, deque in eum labore Theodori Balsamonis, uti de
Theophilo, qui Iustiniani vertit Institutiones, ac de Leone Imperatore, qui post Iusti-
nianum edidit *ἐκ τῶν ποικίλων ἀρχαίων*, id est correctorias expurgationes, sicut
& de Harmenopulo alibi dicemus; sed quod ad Balsamonem pertinet, haud tace-
ndum est, in libro Iuris Orientalis tertio Græco, pag. 181. sic de illo legi: quod in Lati-
no 221. minus appositè versum, sequentem habet sensum. Interrogatio Constantini
Archiepiscopi Dyrrachij facta Ioanni Episcopo Citri.

Interrogo, an adhibendum sit quibusdam digressionibus, quas B. Patriarchæ Antiochia
Theodoras cognomine Balsamo subscripsit in Canonicis, et Ciuilibus Constitutionibus ad inter-
rogationes Marcæ sanctissimæ Patriarchæ.

Respondet autem Diuinus ille vir Antiochia Patriarcha, magnus quidem erat Ciuiliū,
& Canonicarum Constitutionum scrutator, & ab omnibus in his celebratus. Eius autem scri-
pta, quæ ad Canonica, & Ciuilia postulari sunt edita; non in cunctis, quod mirum est, cu-
ram sapientis. Quin potius obliuionem maxime, atque inconsiderantiam, alibi item confu-
sionem re dolent. Quæ de re non dubitabit, qui sedulo animaduertenti eius scripta minime
respondentiā diligentia. Ego vero, eo adhuc supersistere, plures audiri Constantinopoli Iurifi-
peritos, qui quædam illius viri opiniones reprehenderent in Canonum, et Legum interpretatio-
nibus; atque in huiusmodi alijs. Restat igitur, vt vrsimili ratione dicamus prædicta scripta
non esse legenda nisi ab eo, qui exactè nouerit Iurisprudentia multiplicatam, atque in varijs
Canonistarum antiquorum scriptis operam suam admodum posuerit. Hic enim adhibita di-
ligentia

A *lignitia intelligit, quid reprehendendum nec ne sit. At, qui non habuerit hunc usum, nulla ratione hac attingat, ne rudium mercatorum more, in ijs quæ auri & argenti speciem habent, ac æreis, & stannetis negociatus, tamquam æquo cum aureis & argenteis pretio damnum in ipsa forte possit.*

Latini uerò Interpretes, post veteres illos, de quibus egimus, florere inceperunt, postquam Vernherus (quem Imerium nominant) in Italia apud Mechilidim Regiam excitauit in lucem iacentes (ob Longobardicas Constitutiones, quæ Romanas leges oppræsserunt) in Bibliothecis Pandectarum libros: E quibus cum Lotharius Secundus Saxonum Dux, Cæsar Germanicus XVIII. equitatem Romanorum legum agnouisset, has in Academijs, & Tribunalibus tractandas edixit. Tum alij, Azo, mox Vgolinus, Martinus, Placentinus, Ioannes, Vdalricus, & Rogerius, post hos Accursius auditor Ioannis, & Azonis, glossas Pandectis adiunxerunt. Secuti reliqui verba glossarum, & sententiam eorum, porius quam verba contextus interpretati, mortuis altercationibus, in infinitam præporem, libros, & Commentaria redegerunt. Inter istos primi, Dynus Muxellanus; tum Petrus de Bellapertica Burgundus, siue Heduus; Iacobus de Arena Parmensis, Cynus Dyni discipulus, Iacobus de Butrigarijs, Raynerius Foroliuensis, Bartolus. Post quos innumerabiles alij scripserunt, quorum extat Elenchus non semel in lucem editus, cum prior à Ioanne Neuzano, Ludouico Gomefio, Ioanne Fichardo, & Ioanne Baptista Ziletto Veneto collectus, deinde à quibusdam Germanis auctus, & Francofurti ad Mænum non semel emissus, non minus continet Hæreticos, quam Catholicos Iuris Interpretes.

B Quare & caute tractandus est, licet in Academijs, licentius, quam par esset verferetur à multis.

C Ac de insignioribus quidem sat erit huc addere, quæ ob secularum illorum calamitatem in aliquibus, præcipuè Accursio, desiderata sunt: cum quod generatim de ijs existimandum sit, & Marcus Mantua, & alij satis scriptum reliquerunt.

Et duæ res fuere potissimum, propter quas Interpretes aliquando sunt lapsi: Altera, quod plerique existimarunt, Iurisconsultorum leges, ea integritate, atque ordine ad nos peruenisse, quibus ab ipsis primùm Auctoribus conscriptæ fuerunt; nescientes, quibus ab Iustiniano Iuris instaurandi potestas est facta, eos ex varijs Prudentum Responsis, & Responsorum fragmentis, leges, quales habemus, conflasse. At certè expedit præuolles ex Scriptioribus, è quibus Centones isti collecti sunt, fuisse tantummodò legum interpretationes: quæ quidem accedente iussu, & auctoritate Principum, factæ sunt leges. Quòd si fontes, unde sunt haustæ extractæ, cognitionem etiam vetustatis haud mediocrem haberemus. Sanè verò è detruncato loco vix diuinaueris, quis Auctoris fuerit sensus, nisi aliundè tibi prædixisti petas: tum, quòd non erat vnus Tribonianus, qui colligebat, sed & Theophilus, & Dorotheus, qui sæpè inter sese dissentiebant, num hoc, an illud ex Herennio, ex Papiniano, ex Celfo fumerent: tum, quòd dissentii summis occupationibus, varijsque acti perturbationum fluctibus (quippe in eminenti honoris gradu constituti, & homines haud sanctissimi) nec veritatem semper assequerentur, nec proinde sibi constabant.

D Altera, Historiæ, atque Annalium verorum neglecta excussio atque notitia. Historiam cum dico, non Cuilem tantum, sed & Ecclesiasticam intelligo, & Sacram. Nam quòd Pomponius Atticus aiebat, sese Ciceronis de Republica libris incensum fuisse, ad veterum Annalium memoriam comprehendendum; ac quòd quasi quodam humano mysterio Lælius ille sapiens generos sibi adiciuit, alterum, Q. Mutium Scaeuolam augurem, & magnum Iurisconsultum; alterum Fannium Historicum nobilem: & quòd denique P. Mutius Scauola, habitus Iurisconsultorum Princeps, in Consulatu habuit L. Calpurnium Pisone, Annalium scriptorè clarissimum collegam: satis indicatur, Iurispudentiæ, atque Historiæ Diuinæ & Humanæ, indiuiduam esse debere coniunctionem, ijs proinde vtramque hanc esse vsurpandam,

Latini Interpretes quædo florere ceperunt.

Anno Domini 1117.
Anno Domini 1150.
Anno Domini 1126.

Anno Domini 1300.
Anno Domini 1320.
Elenchus Interpretum Iuris vnde.

CAV TIO.

Cur Interpretes sint lapsi.
Leges quas habemus, ex Prudentum responsis conflasse.
§. i. in 1. consil. C.

Historiæ ignorantia damnum alterum.

NOTA.

Historiæ Sacre & profane Iurisconsultis cognitio necessaria.

Constitutio
Valentiniani,
& Theodo-
sij mini-
me Catholi-
ca à quo scri-
pta.

De accusa-
to in i. filiam in
ff. de acqu.
habe.

Compilato-
res verba que
dam legibus
admiscent
que nō sunt
legum aucto-
rum.

In l. 1. in ff.
de orig. iur.
In l. 1. in ff.
de off. eius
cui mand. est
iurisd.

In l. si quis
troum, in ff.
cum dant il-
leg.
In l. item si su-
ppellus, de pro-
cur. in l. Pan-
is, in ff. in l.
paterfamilias
ad l. querel.

pandam, qui vim legum rectè percipere voluerint: Quippe illa suppeditat non solum regionum, & temporum, verum etiam rationem iudicandi, & agendi, quæcumque domi, foris, in cultu Diuino, in ciuili pace, atque iustitia, in commercijs, in bello, gerenda sunt. Ac de Historia quidem Sacra iam suo loco planius dictum est, cum hic sat fuerit, obiter attingere quod ad præsentem rem designandam faciat. Obuia sunt omnibus, Gratiani, & Theodosij de Religione Constitutiones, ex utroque Codice repetitæ. In Iustiniani autem Codice si conferatur, qui eiusdem generis est titulus vltimi libri Codicis Theodosiani, in huius postremo capite hæcenus extitit Valentiniani, & Theodosij Constitutio, quæ dat potestatem conueniendi, & (vt loquatur) colligendi ijs, qui secundum ea sentiunt, quæ temporibus Constantij, conuocatis Sacerdotibus ex omni orbe Romano, in Ariminensi Concilio (seu Conciliabulo) decreta sunt, ac decreto Constantinopolitano confirmata. Ergo, qui ignorat, Theodosium Imperatorem, Catholicamque Romanam Ecclesiam ab eo Ariminensi decreto captiuis maximè abhorruisse, facile Arianismum admittere, laxabitque habenas omni impietati. At, qui historiam eius temporis nouerit, & subscriptionem eius Constitutionis obserauerit, hæc esse Mediolani latam animaduertet à Iustina in gratiam suorum Arianorum, abutente filij sui Valentiniani nomine, ac falsitate falsi Concilij, fraudem regente. Ceterum, in quos lapsus reliqui ignorance historie inciderint, ij etiam non pauci iam liquent ex Bolognino, Budæo, Alciato, Cuiacio, & huiusmodi viris, præstat tamen aliquos adijcere, vt oculatiores deinceps sint studiosi.

Accursus igitur, non malè de legibus meritis, mirificè torquetur in quodam Iaboleni responso, vbi Compilatores, Iaboleni lege ad vnguem recitata, in qua Labeonis sententia consutatur, demum ex scriptis Pauli, & Proculi Iunioris, Iaboleni sententiam contra Labeonem tuentur. Hoc loco ille, nunc Iabolenum de seipso in tertia persona loqui contendens, nunc legem Neratio tribuens Iaboleni sententiam referenti, nullo pacto sese explicat, qui non Iuriconsulti, sed Compilatorum ea verba esse non intellexit. Cum autem hinc Vlpiani lex in Modestinum desinat, Scæuolæ in Claudium Triphoninum; Labeonis in Iaboleni; Papiniani in Paulum; Marcelli in Vlpianum; & aliorum in reliquos; interpretesque huiusmodi appendiculas Compilatorum, eiusdem Auctoris, cui lex adscribitur, esse credidissent, statim existimarunt, uel legem fuisse malè inscriptam, vel Auctorem legis à prima persona in tertiam diuertisse. Atqui à Neratio Iabolenum, aut à Iaboleno Paulum citari crediderunt, quamquam Neratium Iabolenus minimè præcesserit, & Iabolenum Paulus vix decrepitum audierit. Floruit quidem Neratius Priscus Traiani temporibus, Iabolenus vsque ad Pij imperium peruenit, Paulus sub Alexandro maximè claruit. Quem ordinem ex Pomponio quoque suscipimus, qui & Neratij Iaboleni meminit, Pauli nequaquam. Idem obseruatum videmus in alio Papiniani responso, cui Compilatores addiderunt verba hæc: *Paulus notat, & imperium, quod iurisdictioni coheret, mandata iurisdictione, transire: quod & verius est.* Constat autem Papinianum Seueri temporibus floruisse, & à Bassiano occisum; Paulum verò eius discipulum, sub Alexandro. En igitur, vt error initio leuis, maximas tenebras in fine parit.

Extat item (quod alij Iurisperiti graues obseruarunt) responsum Vlpiano inscriptum, titulo de rit. vi. legat. vbi quaeritur, si *vinum uetus legatum fuerit, qualiter accipiendum sit.* Compilatores eo loco, Neratij fragmentum, qui diu ante Vlpianum fuit, ita commodè subiecerunt, vt ad quaestionem Vlpiani ex composito respondisse videatur: Sed & alibi Caium, atque Vlpianum Paulo ita accommodarunt, vt omnes in idem responsum eodem tempore conuenisse existimetur. Alibi quoque Paulum, & Caium Vlpiano, tit. de priuileg. creditorum. Sic etiam credendum est, scabrosam illam, implicitamque legem, tit. de vsucapion. ex diuersorum fragmentis à Compilatoribus fuisse consutam. Cuius rei non leue argumentum

- A** gumentum est, tum quod incerto adhuc auctore profertur (nam alij Paulo, alij Caio acceptam ferunt) tum verò quod Iuliani, & Marcelli controuersiam adeo obscure, perplexèque complectitur, ut incertum omnino sit, vtra opinio præferatur, & an in calce ipsius legis, negatiua, vel affirmatiua oratio desideretur. Quantum verò in eius interpretatione maiores hallucinati fuerint ob Annalium impetritiam, neminem vel mediocriter doctum, latere potest. Nempe Iuliani opinionem contra Marcellum approbantes non immerito Marcellum à Iuliano notatum, confutatumque fuisse communiter receperunt. Atqui Marcellum longè post Iulianum floruisse, notasque in eum scripsisse palam est. Fuit si quidem Iulianus Hadriani, Pijque temporibus, Marcellus autem Seueri Imperio claruit. Meminit Iuliani Pomponius, Marcelli nequaquam. Eandem ob causam lapsi sunt Baldus, Paulus, & alij præstantissimi viri, in quodam Iustiniani responso. Nam Bartolus Papinianum, Diocletiani, & Maximiani legem negat ignorasse, quasi post illos vixerit. Paulus à Castro longè diuersum sentit, nempe Papinianum sub Augusto Cæsare vixisse, & à Mareo Antonio necatum. Sic igitur plura ex historiæ notitia eruit Iurispudentia studiosus, quemadmodum item, vbi obscuriora tempora inciderunt, legum ipsarum lectio magnum ad historiam perfringendam auxilium præbebit. Quod ut adhuc liquidius indicem, sciat Iurispudentiæ audis, quæ in Codice Theodosiano leges ab seniore Valentiniano sunt latæ Parisijs, Rhemis, Ambianis, Nouioduni, Treueris, Tangioribus, Moguntiaci, Colonia Agrippinæ, eas tum maximè intelligi, cum ad Armmianum Marcellinum acceditur, qui historiam Valentiniani copiosè conscripsit: Idem cum ad Iustiniani Imperium venit, cuius bellicas res gestas Procopius, & Agathias, Ecclesiasticas Euagrius, & Nicephorus scripserunt, magnam vicissim lucem de eius Imperio hauriri, qui & vtramque illam historiam, & cum his Constitutiones Iustiniani aprè coniunxerit. Jam Leonis Imperium, qui Philosophus est dictus, quod ad historiam pertinet, quæ vix vltra exat, vix quoque agnoscitur, sed eius Nouellis, quæ ad libros Iuris non ita multò antea accesserunt, lux aliqua præfertur. Eadem dico de consequentibus seculis, quibus adiunctæ Rerum publicarum notitiæ, & civilium statuum considerationes, sic necessariae sunt ad hoc assequendum, ut sine his in clarissimo Sole plerumque cæcutiendum sit, quodque caput est, etiam cum Religionis summo detrimento. Existimabat igitur Alciatus, si Iurisconsultorum opera extarent, nec Iustiniani iniquissimo illo (ut ait) edicto sublata fuissent, Accursij, & qui post eum scripserunt, minimè necessarias futuras fuisse lucubrationes, quas immensa illa Doctorum Commentaria secuta sunt: quæ ipsi Iurisperiti, quibus Carolus Girardus Castilionensis subscribit, coercenda putarunt, quod & (ait) plus ostentationis præferant, quam doctrinæ, & quæ eorumdem pelago, Aduocatorum nequitia (boni semper excipiendi sunt) nutritantur, qui fora (ut ipse inquit) venenant, Iudices ludificantur, quietem turbant, Rerum publicæ, collegia, statum, ordinem, Institutum euertere contendunt, Deo exosi, & hominibus. Queritur autem alicubi, Doctores, qui in alioqui in multis, & ingenio valuerunt, & doctrina, hac una re tam obuerso fuisse animo, ut quidquid alicui Interpreti in buccam venerat, sepe numero pro veritate, sine altiore disquisitione, sequerentur, & ita orbem reple-
rent erroribus, adeoque veritatis amatoribus tantum negotium veritatis reducende tribuerent, eosque graui fatigatione Iuris perpurgandi onerarent.

l. si quis pro emptore.

L. apud Iul. de here insti. l. si fundus, de leg. 1.

In d. l. de or. su. in fi. Iul. f. C. de in hi. C. subdit. L. precib. C. de imp. C. alioz subdit. Paul. à Castro. an d. l. f. NOTITIA Historiæ necessaria legi studioso. Observatio perutilis.

Viri veri Politici hoc no- tent.

Alciati consi- deratio.

Aduocatorū (sed non om- nium) nequi- tia.

DE

DE TRACTATIBVS IN IVRE SCRIPTIS.

Caput XXIII.

Tractatus vniuersi iuris quid continent.

Restant Tractatus vniuersi Iuris, qui cū antea satis confusē, ac diminuto ordine editi fuissent, Gregorio XIII. Pontif. Maximo, iterum in vnum congesti prodierunt Venetijs anno 1584. vberiores, & xviii. materias xxv. voluminibus comprehendentes: qui item præter summaria capita, locupletibus Indicibus aucti, vt lectior materias omnes ante hac sparsas, artificiosa distributione, sub vno quasi aspectu positas, contueri possit. Sic sanē titulus ipse habet. Ceterum sciendum est, aliquot ante annos, Typographos, qui Venetijs insigniores habebantur, conuenisse inter sese, vt Tractatus isti, quemadmodum, & alij quidam libri, quibus edendis magni sumptus erant necessarij, communi pecunia, ederentur. Ea vulgo Societas vocata est, vnoquoque partem pecunie conferente, vt pro rata libros acciperet. Vidus Pancirola, & Iacobus Menochius, Viri Iuriconsulti, rogati dixere, quæ ad totam rem accuratē, & ordinatē collocandam, pertinebant. Ad fuit & Indici inchoando, & bonæ parti istorum Tractatum, Brunotus à Sole Iurisperitus, ac de Christiana Repub. benē meritus, qui & multos errores ex Repertorio exemit, atque correxit. At quoniam non semper adfuit operi, (aliò enim coactus est interdum secedere.) Typographiq; ipsi inter sese rem secus disponere voluerunt, quàm constitutum fuerat: interea verò admittiebantur vel prælis, vel correctioni quidam exteroi haud benē cogniti; propterea non vno loco inuersa fuit Corporis dispositio, relicte etiam aliquæ labes. Repetitiones autem insertæ pro Tractatibus, ac plerique merè Theologici Tractatus, vt cautē adhuc in ijs incedendum sit, donec perpurgentur.

Iuriconsulti in id op. incubuerūt.

Errores qui in tractatibus obrepserūt.

DE TABVLIS SEQVENTIJS

Admonitio. Caput XIX.

E pluribus Tabulis de Iurisprudencia, quæ circumferebantur, visum est istas, quæ sequuntur huc adnectere, vt eius vberior, & breuior notitia quasi vno aspectu generatim constaret; In prioribus autem tria mihi faciendā esse existimaui: alterum, vt si quid esset demendum, id fieret: alterum, vt eo disponderentur ordine, qui legenti facile occurreret, neque verò præ nimia mole fatigaret ingenia. Tertium, vt de rebus ipsis non tam iudicium meum adtexerem, quàm conquistum de Iurisperitissimis adscriberem. Illa duo ipse cum præstissem, tertium excepi cū ab alijs uiris doctis, tum imprimis, cū essem Senis, à Hieronymo Benuolentio, qui Romæ, & Senis iam quadraginta quinque annos Ius ciuile docuerat: Deinde Parauim rediens à Vido ipso Pancirola, qui quadraginta ante annos Iurisprudenciam publicè summa cum laude professus est. Denique post triennium cum in Urbem uenissem, à uiro Illustri Marco Antonio Massa, qui magnis eruditionis, & pietatis dotibus excultus, Christianæ Reipublice operam suam præstat. Et quidem eiusdem Pancirole nonnulla, quæ in eisdem Priores Tabulas adnotauerunt, statim post illas subiicimus. cū uerò alijs probaretur altera totius Ciuilis Iuris partitio, utramque & partitionem, & methodum addidi, ut uiri prudentiores, & labore, & obiectis istorum laborum, vel uberiorem ideam conciperent, uel ex ijs, quod commodaret studiis legum, plenius absolucendi, elicerent. Nam reliquorum, ut Petri Gregorij Syntagma Iuris uniuersi: uel alterius qui non ita multò antea in hoc opere laborauit, nimirum Ius Ciuile (quod Crassus apud Ciceronem cupiebat) in genera digerens, deinde eorum generum, quasi quedam membra dispartiens, & reliqua connectens, quibus Iuris ipsius Corpus absolutum apparet, Francisci Connani idem, & aliorum, qui alias methodos repererunt, labores ita omisi, ut tamen cōsultum

Tabule quorum iudicio comprobant.

Franciscus Connanus.

A sultum sit futurum ijs, qui superiores methodos simul contulerint, dispicere equid magis suo captui satisfaciatur.

Quin etiam cum in methodo ipsa tradende Iurispudentiæ non omnes conueniant inter sese; Ac verò hoc erudito seculo sit exorta controuersia inter Italicos Professores, & Transalpinos, cumque qui soliti sunt versare antiquiores Iuris Interpretes, non libenter admittant recentiores: alij verò aliam viam institerint, qualè Budeus, Alciatus, Duarenus, Balduinus, Cuiacius, & eiusmodi alij, omnes tamen consentiunt necessariam esse in Legum studijs methodum eiusmodi, quæ aptari possit forensibus actionibus, solida, matura, breuior, quàm hæcenus fuit, nimirum, ne inueniendis rebus iactura fiat temporis, nec decidendis litibus vita ipsa conturbetur, iccirco his omnibus rationem adieci, qua præter solidam illam Bartoli, & priscorum aliorum studendi viam, hæc quoque altera, in qua præstantes viri collaborarunt, non sit omnino deferenda; Quæ verò optimis viris sententiam de alijs hac in re querentibus pro exiguo nostro captu respondimus, ad extremum huius de Iurispudentia tractationis reiecinus, quæ qui legerit, conatum nostrum spero haud inprobabit. Porro tabulis de Iurispudentia, quas huius initio capituli diximus circumferri, & à nobis alicubi esse emendatas, hæc, quæ sequitur, Iuris vniuersi distributio, præfixa erat.

Controuersia Iuricon-sultorum de iure tradendo.

IURIS VNIVERSI DISTRIBVTIO.

Caput X X.

CVM iam certis finibus, & facilitate summa concludi omnia possint, si ordinis pulcherrimi ratio teneatur, vt principio Definitio, ac Diuisiones vniuscuiusque disputationis proponantur, deinde breues, ac perspicuæ sententia, veluti regula, suo loco & ordine, describantur: iccirco, ne aliarum artium magistri, magno cum Iuriconsultorum dedecore, tamdiu gloriarentur Ius arte comprehendendum iacere: & eos qui artem illam ratione, ac methodo tradere debuerant, Iuris Ciuilis artem fuisse professos: quo nihil est artium dignitate ac præstantia magis alienum: cum artes ac scientiæ sint vniuersorum, ius autem Ciuile proprium sit vnius Ciuitatis; hæc Iuris vniuersi Distributio proponitur, dissidens quidem ab ijs, qui aulicis, laceraque membra Romani Iuris huc illuc disperferant. Sed tamen non sine causa factum. Quod enim Plato dicere solebat, nihil Diuinius sibi videri, quam aptè diuidere, eo pertinet, vt in recta diuisione membrorum omnium perpetua sit, & continua quedam series: tum vt alia ex alijs nexa, & omnia inter se apta, colligataque vno possint, & eodem aspectu videri, atque integri corporis formam præferre. Ita sit, vt respondeant extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus, & facile intelligere quisque possit, quid antecedit, quid sequatur. Hæc sanè est non modo artium tradendarum, sed etiam omnium scientiarum ratio communis.

Methodus iuris docendi pulcherrima.

D Nam cum tribus omnino generibus θεωρητικῆς, πρακτικῆς, & ποιητικῆς, omnes discipline definiantur, ac primum quidem ad scientias, secundum ad prudentiam rerum agendarum, tertium ad opificia spectet; illud quidem, quod scientiarum, & contemplationis proprium est, à natura totum ducitur, aut à rationibus Diuinis; prudentia verò actionum magistra, ortus sui primordia naturæ, cetera debet hominum institutis, in quo genere ius ipsum est, cuius partem natura ipsa, partem vindicant hominum leges, ac mores. Nam si verum esset, ius, quantumcunque est, à natura, non etiam ab hominibus fluere, id est τὸ δ' ἔκγον ἐκ τῆς εἰκας θέσεως, ἀλλὰ μὴ φύσει, quemadmodum Stoici loquuntur, non esset Iuris hæc, quæ dicitur, prudentia, sed propriè scientia: nec quantum vtile ab inuiti, turpe ab honesto, sed omnino, quid verum inter & falsum intersit, contemplaremur. Ac iuris, & Iustitiæ semina in animis vniuscuiusque nostrum à Deo insita primum à ratione excitantur, & cum ratio in nobis adoleuit, eaque perfectionem est assecuta, Iuris hanc, quam querimus prudentiam parit: quæ tandem vsu & arte concluditur hunc in modum. Cum enim

Diuisio apta quæ sit.

Scientiarum diuisio.

Ius partim à natura, partim ab hominibus.

ad

Iuris finis & causa efficiens.

ad tuendam hominum inter homines societatem, suum cuique tribuere necesse sit, qui finis est huius discipline, id assequimur legis actionibus, & Iudicis officio, in quibus vertitur efficiens causa iuris uniuersis: legis autem actiones, & Iudicis officium pertinent ad executionem rerum iudicatarum, res iudicare pendunt à sententijs: sententia à Iudicij: iudicia litis contestatione accipiuntur: contestatio fit intentione, ac depulsiōe, siue, quod idem est, actione, & exceptione: actiones & exceptiones ab obligationibus, liberationibus, acquisitionibus, alienationibus causam habent: hæc rursus à conventionibus, & delictis oriuntur, conventiones ac delicta manant à personis, rebus, & factis: in his epim tribus materia huius discipline uersatur, cuius forma fit iure consistit, quod ultimum principium est huius discipline: quam arcesse re oportet ab ipsis causis, & ab his summa genera, generumque formas, ad infima quæque deducamus. Quod si quis est, qui subtiliorem exigit docendi rationem, cogitare debet, aliter scientias rerum eternarum, & immutabilium, aliter artes tradi debere. Ac si quid hic in diuidendo prætermisum videbitur, illud alij progressu firmiores facti facile supplebunt.

Iuris materia & forma.

Iuris prudentia quid.

Iuris prudentia igitur est ars tribuendi suum cuique, ad tuendam hominum societatem. Et quia virtus est mentis, in sceleratos etiam cadit, qui prudenter iudicent, quo quæque modo constituenda Civitas est: quid quemque cuique dare, facere, oporteat. Hæc ad Quattuor causas, ac totidem quæstiones referri potest. An sit, Iudicis, Qualis sit, Cur sit.

Eadem Quattuor partibus constat: Lege, Acquitate, Legis actione, Iudicis officio.

FORMA

FORMA, QUAE HVIC ARTI VIM ET ESSEN-
tiam tribuit, nihil est aliud, quam Ius ipsum, sine qua Iurisp-
udentia nulla sit.

Huc pertinent tit. de iust. de legib. & consuet.
ff. & G. de iur. priuileg. & tit. de ver. ob. G.

Ius est
bonita-
tis, &
prudē-
tiae di-
uinae
lex ho-
mini-
bus tri-
buitur,
& ab
iustitia
ad
humanae
societa-
tis tra-
ditur.

Naturale, quod
quae unicuique est
primordialis sui
generis insti-
tutio, iccirco semper
equum bonum
est. I. pen. de ius-
titia. ff.

Religio erga Deum.
Pietas in suos.
Gratia aduersus mo-
rentes.
Vltio contra secle-
ratos.
Iustitia in omnes.

Ante-
cedens

Ius priuatum, quod à
publico diuisas ha-
bet rationes; idque
pertinet ad

Municipia.
Collegia.
Familias.
Singularis.

Sacra tueri.
Leges iubere,
Magistratus creare.
Consilium de rep. capere.
Bellum indicere, ac finire.
Poenas, & premia irogare.
Legis actiones exequi.

Vide cap. 1. v.
huius libri
ubi Guiderius
Pancura-
tis expōit
haec Iurispren-
dientia Tabu-
larum asser-
tur.

Humanum, quod
ab hominibus
praeter natura
vultus consti-
tutum est. I. pe-
cul. de iustitia.

Gentium, quod omnes
populi, vel bona
pars omnium sum-
ma consensione
probaunt.

Con-
sequens

Ius sine
sanctio-
ne,

Principis, aut
summi in Re-
pub. potesta-
tis, quae lex ap-
pellatur. Lex
Magistratus
& Interdictum.

Vniuersalis
Parentis, ac liberorum.
Dominorum, ac seruorum.
Iubens.
Vetans.
Permittens.
Beneficium pre-
ter legem.
Singularis
Privilegium cō-
tra legem.
Mistum.
Huc tit. de mun. & ff.
de iur. mun. de priuileg.
veteranorum, creditorum.

Reale.
Psonale.
Mistum.

Huc tit. ad i. municipalem, de consuetudine, de administratione rerum ad ciuitatem, de decurionibus ff.

Nonnulli liberorum procreationem iuri naturali tribuunt; sed nō magis ad ius pertinet, quam cibi ac libidinis
appetitus, qui belluorum, quae, ac hominum communis est, homini verò cum bellis nulla iuris societas esse po-
teat, & quia non sunt iniuriarum, ita nec iuris vilius participes esse possunt, l. si quadrupes. ff. & qui hominem
cum bellis iuri societate coniungit propter liberorum procreationem, non modo matrimonij splendorem labe-
factare, sed etiam incestus concubitus probare videtur. Quod cum Vlpiani verba dictum sit.

Peruulgata Iuris diuisio est in Naturale, Gentium, ac Civile. Sed commodius est Naturalem & vnum vni, quo
ad eius fieri potest opponere: Aristoteles lib. 5. de morib. ad Nicom. & Plato lib. de legibus nō deesse partium
tut in quibus, & vnde, quam diuisiōem Paulus secutus est in l. pen. de iust. ff. Nam Vlpiani diuisio, quia nec ip-
sa sibi, nec Pauli diuisiōi distribuitur, quia scriptum legem appellant, non scriptum, consuetudinem, cum Ly-
curgi leges, quantum exemplum affert Iustinianus, & hae, & hae, ut leges omnes vno & eodem
fuerint, nullam tamen praesentant sanctionem; quod in lege necessarium est. cum lex nihil sit aliud, quam summæ
potestatis iussus, siue sanctio, est enim sancire, & scilicet, iubere. Neque minus fallunt, qui artem Iuris civilis
se tradere profitentur; cum ius civile sit vniuersi ciuitatis proprium, ars vero fit vniuersiorum, non etiam singulorum.
Que ratio fecit, ut partitione Iuris civilis quasi vniuersi indiuidui omittas, ius gentium, seu commune ad ea, quam
quærimus, artem reuocaremus. Habent autem omnes populi, aut certe quidam populorum bona pars, ius publi-
cum, ius priuatum, leges principū, edicta magistratuum, iura maiestatis, Consuetudines quasdam, & instituta.
& ubi lex deficit, aut ipsa consuetudo, equitatemque etiam pœnarū ac premiorū iura quædam, conuentiones obli-
gationes, testamenta, iudicia, decreta, legis actiones, & id genus alia, quibus hominū inter homines societas con-
seruatur, & quæ arte concludi possunt. Neque verò deuit principum constitutiones à legis appellatione segre-
gare, neque senatus leges appellare, Esi enim Senatus Romanorum ius facere potuit extremis temporibus,
non tamen ius illud lex erat, ut nec edicta, adeo, ea quæ magistratum iussa Varro vocantur, leges sunt, & im-
proprie principū tribuuntur. Nam Senatus decernere quidem in omni Re. solet, princeps vero iubere; sic Liu-
leges, Sen. decreta, Pop. iussa; ac sine pop. iussu, nulla erat olim Re. C. C. vna, inquit Dionys. Halic. lib. 2. & 7. Nec
item plebis aut prudentum responsa, quæ vim legis habent, à legis appellatione seingredia veniunt; non ma-
gis quæ Bart. aut Baldi sententia quædam, quæ principum iussa leges enaserunt, responsa dici debent. Nam cum
primū ad Adrianum, deinde Iustinianum, ea quæ extant responsa prudentum pro legib. valere iussuerunt, responsa
esse desierunt; & cum responsa, vel res iudicate in consuetudinem abeunt, vetus nomen amittunt. Eadem ratio
est edictorum, quæ antea nihil aliud erant, quam magistratuum iussa, quibus Adrianus rogatione Iuliani, vni
legum attribuit, nec tamen edicta dici desierunt. l. vn. de ver. iur. enucleando. C.

Bellum nullam
iuris commercium
cum hominibus habet.

Iuris diuisio in
naturale & po-
situmum con-
modius.

Iuris civilis nul-
la ars est.

Responsa pruden-
tium quo-
modo leges e-
uascentur.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

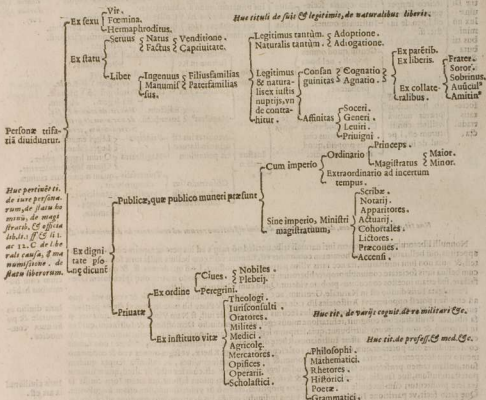
N MATE.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

Gray Scale
0 1 2 3 4

MATERIA. CIRCA QVAM OMNIS DE IVRE
 Quæstio versatur, aut in Personis est, aut in Rebus, aut in
 Factis, ac Dictis personarum.

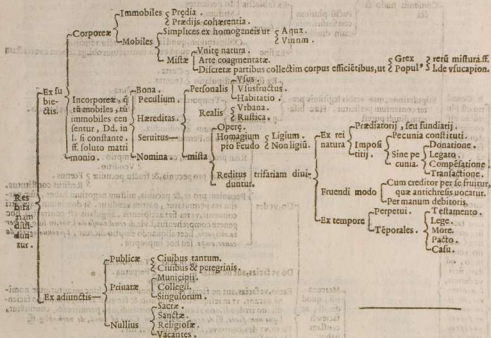
PERSONAE.

Civium ordo cuiusque civitatis proprius est, nec in disciplinam cadit. Galli veteres populum in Druidas, Equites, & Agricolas partiebantur, ut Cæsar scribit: Aegyptij, in Sacerdotes, Opifices, Pastores, ut tradit Diodorus: Romani in Patricios, Equites, Plebeios: Græci posteriores sex ordines constituerunt, Patricios, Illustres, Speciosos, seu spectabiles, Augustales, Clarissimos, Perfectissimos: Veneti Patricios diuidunt in Civibus, & Plebeijs: Alij olim, Grandes à Popularibus, & Plebe diremerunt, ac Popularium tres ordines fecerunt, Potentiores, Mediocres, Infimos. Nos omnino tres ordines facimus, Ecclesiasticos, Nobiles, ac Plebeios: ubique tamen Nobiles à Plebeijs diuiduntur.

R. E. S.

R E S.

F A C T A.

FACTA, idest, personarum dicta, scripta, gesta, actiones: Nam faciendi verbo haec omnia continentur, l. *verbum facere*, l. *faciendi verbo*, de verb. signific. Sed ea dumtaxat intelliguntur, quae iuris, aut iniuriae communionem habent. Caius, & Iustinianus omnem materiam Iuris, in Res, Personas, & Actiones diuiserant: sed uterque actionis verbum pro forensi actione usurpauit, contra quam putat Connanus: Qua diuisione praetermittunt conuentiones, testamenta, delicta, obligationes, liberationes, acquisitiones, alienationes, ex quibus oriuntur actiones forenses, seu effecta actuum momentanea, l. *consilio*, in fi. de curat. furio. Sunt autem Facta partim Nuda, partim Cum iure coniuncta.

Mista dandi, ac faciendi genera plurimum lucis afferunt ad perspicuam conuentionum cognitionem: hoc verò necessarium esse docet Callistratus in l. *Aristo*, de don. l. *cum seruus, de condit. & demon.* l. *quantiis*, eo. l. *exeris de contr. stip. C.* Negatio verò non dandi, non faciendi necessaria Paulo visa est, in l. *in facio*, de condit. & demon. licet is qui facit, quod debuit, videtur aduersus ea facere, quae non facit, in l. *qui non facit*, de reg. Ex quo refellitur Zali, & Bazutij opinio in l. 2. de verb. obl. qui mistum genus dandi, ac faciendi contrave repudiant contra perspicua verba, l. *sed & cum*, de negot. gest. l. *cum seruus, de cond. & demon.* ut rationes reddere, &c. Praeterea, mista simplicibus non conuentionantur, l. *vim passam*, §. *praescriptione*, de adult. Alex. consil. 116. nu. 9. lib. 2. Alber. per stat. q. 90. l. *hoc legatum*, l. *pediculis*, §. *quidam*, de auro, & arg. leg. Hoc etiam admonendi sumus, dandi verbum factum quoque significare, puta traditionem, l. 1. *ex empto, de actio. emptio. l. naturalis* §. *& cum do. de praescript. ver.* sed disciplinae causa distinguuntur.

Bibl. Seleae Sectio Secunda

N 2 Facta

Facta nuda, unde iuris questiones oriuntur

Conuentio. A.
Delictum. B.

Pollicitatio, vana promissum.

Huc tit. de Pact. de Pollicit.

Consensu nudo fa-
ctaPactum plurium
consensus, tria-
tiam diuiditur

Ex subiectis

In personam.

Nidum.

Facitum.

Ex forma

Exprectum.

Ex fine

Obligatum, quod in ipso contractu adijcitur.

Liberatorium, quod extra contractum obligationem contractam
ponit.

Certa.

Ex subiectis stipulatio

Incerta.

Ex adiectis

Temporum stipulatio

Pura.

In diem.

Sub conditione, vel modo.

Ex adiectis

Resum

Diuidua.

Rem pro re, Permutatio.

Rem pro pecunia, contrave

Emptio.

Venditio.

Pecuniam pro pecunia, & fructu pecuniarum

Fenus.

Pecuniam pro re, & pecunia, midum negotium habet, cum par-
tium res permutatur, partium venditur. Si dominium transari
conuenit, vt res fiat accipientis, singularis est contractus hoc
genere comprehensus, l. vii. de cond. causa da. l. vii. in fine, de ver-
bor. obligatio. licet aliquando emptio dicatur, l. si conuenit, de
contr. empt. sed hoc improprie.

Do, vt des

Do vt facias, aut ne facias

Locatio

Temporaria.

Perpetua.

Conductio

Facio, vt facias, aut ne facias. Infinitae conuentiones hinc oriuntur, quae nomi-
ne vacant, vt in reliquis consequentibus & facienti verbo, etiam non facien-
di, non tradendi, non alienandi, permittendi, non permittendi, contrahitur,
l. qui non facit, ff. de reg. i. l. vlt. autem, §. qui ad quod, de verb. oblig. ff.

Facio, vt des, contrave, i. ne des huius, vel illi.

Do aut facio, vt des, contrave.

Do, vt des ac facias, contrave.

Vniuersalis.

Societas

Singularis.

Sponsalia.

Nuptiarum contractus Vi-
ri, & uxoris conuentio ad
mutuam uitae coniunctio-
nem. Ea consistit in

Officiis mutuis.

Donis mu- Ex lege Donatio

tuis. nuptias.

Expacto

Iussu alterius

Fideiussio.

Mandatum

Prodigi.

Furion

Minoris.

Bonorum vacantium.

Curatio

Procuration.

Tutela

Testamentaria.

Daria.

Legitima.

Parentum.

Paronum.

Fiduciaria.

Mortis intuitu.

Quotique alterius conditionis, quae mo-
do non fit obligandi doparari causa,
pura in euentum rei futura posita.

Testamentum.

Codicilli.

Plures sunt aliae species creditorum,
vt si deponitur pecunia ex lege,
vt similis reddatur, depositi esse
desinit, l. vlt. de dep. l. vlt. cum
venerit fidei huius de pecun. l. pro
curatoris, §. planctus, de tributoria,
ff. in creditu ne d. aut si mutui,
comodat, depositi, mercede huius
nomine amittunt, nec ita proprie
locationis q. crediti verbo pinet.

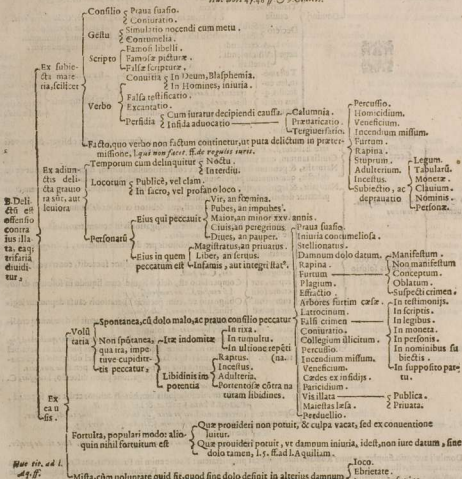
Mita

FACTA sunt vel nuda, vel cum iure canonica. Nuda vero sunt, unde iuris questiones oriuntur, et Conuentio, vel Delictum, A.

A. Conue-
tio est plu-
riū in idē
consensu
dan- dū, aut
facien- dū.
Q. Quā-
do obliga-
tione diff-
fert, quod
ea in eo
quod fa-
ctum, vel
non factū
sit, consi-
stunt. Cōue-
tio vero
in eo, quod
datur, fieri
vel debet,
l. qui libe-
ret, de ri-
tu nupt. l.
in fraudē,
quasi frau-
dēt, l. i.
de per. ff.
ac fructus
disputant
Rur. Alex.
& Ludou.
Rom. in l.
i. de verb.
obi. Nūm
stipulatio
fit iuris,
vel facti
cū in appa-
rentia fa-
cto verba
sunt, & ex fa-
cta ont,Stipulatione, quae verbis legitimis
præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potestStipulatio, quæ verbis legitimis præter contentum perficitur. Hæc bis
tiam diuidi potest

Supra dicta autem iurisconsultationem ad hanc disciplinam intelligendam facili est: ac tamen alii aliter diuidunt, nulla tamen in tanta rerum confusione commodior mihi visa est: Aut enim nudo consensu fit conuentio, aut prater consensum verbis quoque legitimis constituitur, aut prater vtrumque habet synallagma. Primum ad pollicitationes, aut pacta secundum ad stipulationes. Tertium ad contractus pertinet. Contractus autem omnes ad negotia pertinent, aut ad credita. Cetera facilia sunt. Sed hoc habet obicuitatem, quod inter contractus testamenta collocantur, cum tamen Labeo nihil ad omnino contractus pertinere diceret, *l. Labeo, de verb. sign.* Et hoc quidem subtiliter magis, quia n. ad id, quod i. docuit, acco. n. late. Nam cum n. d. sint omnino contractuum species, negotiorum, & creditum, necesse est alterutro genere contineri, quia non possunt credita uideri, quae testator legauit, dicitur tamen contrahere cum huiusmodi, *sed neque, de hered. inst. lib. i.* In *l. testamentum*, C. eo. ar. quae hinc argumeta dicuntur i. contractibus, ad testamenta, contraria, *l. qua de legato, de leg. i. q. i. testamentum, §. quacunque, de testam. l. iure de cond. & demonst.* Bal. Ang. & Sal. in *l. testamentum*. Accursium secuti negant appellationem contractuum testamentis venire, sed tamen cum hac exceptione in rebus odiosis: quae ratio friget. At hoc amplius tota Gallia, Germania, Italia, Hispania testamenta contrahit misere conueniunt, & Hebraei vno verbo testamentum conueniunt, ac testamentum conueniunt, & Graeci *diadema* cum *verbo* sepe conueniunt. Quod vero donationes causa mortis in gratuito contractuum genere posuimus ad id, quod lexpius fieri solet, diuisionem accommodare necesse fuit: non quod gratuito semper fiant, sed quae partim obligationem, partim gratuitam donationem habent, nullo genere complexi sumus, vt cum res partim venditur, partim donatur, *l. sed & cum, ff. de neg. gest. l. tran. actione*, C. de transact. In eo genere sunt etiam testamenta, Codicilli, & quae ex his sequantur. Quasi contractus, & quasi delicta isdem contractuum generibus completi visum est, ne diuisionis vniuersae membra conturbarentur.

Huc ubi 47. 48 ff. §. 9. Codicilli.

Possessio nis, id est usus à proprietate diuisi, l. <i>quæstio- nis verb. fig.</i> Acquisitio rei est, iurise adeptio. Alienatio rei est, iurise amissio. Domini	Naturalis tantum. Legitimæ tantum, quæ sola legis fictione sustentantur. Naturalis, ac legitimæ, cum ex iusta causa possident à domino traduntur, aut à magistratu tolluntur, aut uacant occupantur. Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.
C. Ante cedentia Alienatio rei est, iurise amissio. Domini	Naturalis tantum. Legitimæ tantum, quæ sola legis fictione sustentantur. Naturalis, ac legitimæ, cum ex iusta causa possident à domino traduntur, aut à magistratu tolluntur, aut uacant occupantur. Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.
C. Ante cedentia Alienatio rei est, iurise amissio. Domini	Naturalis tantum. Legitimæ tantum, quæ sola legis fictione sustentantur. Naturalis, ac legitimæ, cum ex iusta causa possident à domino traduntur, aut à magistratu tolluntur, aut uacant occupantur. Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.
C. Ante cedentia Alienatio rei est, iurise amissio. Domini	Naturalis tantum. Legitimæ tantum, quæ sola legis fictione sustentantur. Naturalis, ac legitimæ, cum ex iusta causa possident à domino traduntur, aut à magistratu tolluntur, aut uacant occupantur. Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.
C. Ante cedentia Alienatio rei est, iurise amissio. Domini	Naturalis tantum. Legitimæ tantum, quæ sola legis fictione sustentantur. Naturalis, ac legitimæ, cum ex iusta causa possident à domino traduntur, aut à magistratu tolluntur, aut uacant occupantur. Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.	Vusufructus recentione à domino facta, qui dominus, ac possessio est transfertur, l. <i>quisquis, C. de don. Clausula constituit.</i> Proximi agnati successione, qua possessio legis fictione omnium populorum consensu deicitur contra <i>heredes, de acquir. hered.</i> Annorum, cum bellum iure suscepit est.

Domini acceptio simplex, ac pura Romano iure significat proprietatem: Neque enim in Pandectis, aut Codice, at ne in Authentica quidem, ullum verbum extat vtilis, aut directi domini: sed ea verba ex usu Feudorum maiorum in vulgus: Deinde quibuidam visum est, fundanos dominos, & censuales, & fundanissimos appellare: Et horum quidam immediati, quidam intermedii, postremo loco sunt proprietarii, qui recta verborum interpretatione domini sunt: reliqui nihil aliud, quam ius praefationum, seu vectigii, seu feudum habent, dominum non habent: quia duorum simul esse non potest, si non certo, & si non communis, & hereditate, & pater, de cap. pater.

EFFI.

Ritus sacrorum .
 Legislatio .
 Magistratuum creatio .
 Forma comitorum .
 Actiones rebellionum .
 seu stylus notariorum .
 Extrajudicialis ,
 Imperialis , quæ in
 ipsis veti-
 tis , & per-
 missionem
 versatur :
 hæc in au-
 thoritate ,
 vel in pio
 consistit :
 Auctoritas , est publicæ magistratus assensio , quæ legimini actus comprobatur .
 Summum , Principis .
 Optimatum .
 Populi .
 Publicum ,
 Legitimum ,
 Privatum , quod à publi-
 ca potestate diuisas
 habet rationes :
 Maior , qui Principi tantum ,
 non item magistratui pa-
 rere tenetur .
 Minor , qui magistratibus e-
 tiâ parere tenetur .
 Curatoris , quem commodarius vocant .
 Vniuersitatis .
 Collegiorum .
 Familiarum .
 Viri in uxorem .
 Patris erga liberos .
 Domini in seruos .
 Voluntaria , quæ agen-
 tium consensu explici-
 tur apud eum , qui iudi-
 cationem habet :
 Contestationes , ac sententiæ voluntarie .
 Cessio in iure .
 Adoptio .
 Emancipatio .
 Manumissio .
 Frustratio est intentio , vel de-
 positio nulla sine contestatio-
 ne .
 Comparatio in iure .
 Subrogatio .
 Interruptio .
 Testatio in iure .
 Cautio .
 Missio in possessionem .
 Reiectio testium , vel iudicium .
 Interrogatio in iure .
 Pronocatio .
 Renunciatio .
 Decretum est
 id quod magi-
 stratus post
 cognitionem
 statuit sine li-
 tis contesta-
 tione , licet
 interduam
 sententia acci-
 piatur .
 Iudicium est
 sententia legis-
 actio quæ litis
 contestatione
 ac sententia
 constat .
 Ordinaria , quæ explicatur
 ex lege vel more consueto .
 Extraordinaria , quæ iudicis
 arbitrio regitur , aut cura
 totius , vel iudicis à principe dati cum iurisdictione .
 Propria ,
 Legitima , quæ iure magistratus competit .
 Lege soluta iure maiestatis competit ,
 & à principe .
 & à magistratu .
 Executoria duplex ,
 In eum qui sponte obsequitur .
 In eum qui non cogitur .
 In legibus supradictis *Litis autem* est iustitia .
 In legum acerbitate , vel lenitate temperanda . *Id respiciendum . Id bene*
dic de pen. ff.

Publicum

Ex materia iudicii est

- Civile.
- Criminale.
- Mistum.

Ex forma iudicii est

- Ordinarium.
- Extraordinarium.

Litis cōstitutio est legitima verborū cōceptio ex intentione, depulsiōne, ac magistratus interlocutoria iudici constituitur de causa.

Ex efficiēte in partes dividitur,

- Status causę est, in quo præcipue causā vertitur.
- Perficius.
- Dubia.
- Voluntarie confessionis.
- Actuum legitimorum.
- Tabularum, ac testium exceptione maiorum.
- Legum, & consuetudinis non dubig.
- Ex repugnantia legum, testium, tabularum.
- Ex varietate consentientis in questione.

Interlocutoria.

- Sententię.
- Decisoria seu diffinitiva.
- Multę.
- Infamie.
- Proscripcionis.
- Relegacionis.
- Exilij, deportacionis.
- Verberum.
- Amputationis.
- Abolutoria.
- Condemnatoria.

Penale.

- Gladio.
- Aqua.
- Suspensio.
- Contractio.
- Igne.
- Lapidatione.

Mortis naturalis.

Ex fine iudicii est,

- In simplicem seu principale.
- In accessiones ultra simplicem.
- Certas.
- Vrsu.
- Lege, & Forum nauticum.
- Pacto seu pœna conuenta.
- Id quod interest.
- Rei coherrens.
- Remotum.
- Incertas.
- Frustris.

Rei persecutorium,

Mistum, quod vniuersam complectitur litiß æstimationem.

Ex adiunctis constat,

- Achore iudice.
- Reo.

Ratione Arithmetica, quæ **Quantitas** dicitur, semper equalis facta factis, rebus, sine personarum deductu corquandos: eaq. positissimum elucet in rebus creditis, mutuis, pigmore, commodato, deposito, & similibus.

Ratione Geometrica, quæ **Inquantitas** vocatur, similiudinem non æqualitatē spectans. exempla in Leptialium, q. in sermone, de penis, l. ult. de incendit, l. vi gradatum, de numeribus.

Ratione Harmonica, quæ ex arithmetis, & geometricis rationibus coalescit, qualiter & similitudinis coniuncta ratione causas definiens, exemplum est in Lett. de ymnis.

Finis, iustitia suum cuique tribuens, idest **iustitia triplex**, quod in triplici proportione versatur, Arithmetica, Geometrica, & Harmonica, quæ quasi tres filii Theodosi ex complexu mutuo sount, **iustitia distributiva**, idest æquale iustitia, pax vel commodius **iustitia ad Arithmeticas** rationes, vt lex omnibus eadem: **iustitia ad Geometricas**, idest æquitas **iustitia ad Harmonicas**: quæ vnique consonat, ut iustitia ex lege & æquitate coalescit.

Proporrio Arithmetica.
In numeri
1. 4. 6. 8. 10.
12.

Proporrio Geometrica.
In numeri 1.
4. 8. 16. 32.
64.

Proporrio Harmonica.
In numeri
6. 8. 12. 16. 24.

Confidential

*Consideratio Viri Iurisperitissimi, Guidonis Panciroli in superiores Tabulas
de Iurisperitencia. Caput XXI.*

Ius quomodo
ad cetera
animantia per
tinere iura
penitus dic-
cat.

IN prima Tabula omittitur Ius naturale, quod nostri primæum appellant, & ad bruta etiam pertinet, & homines simul; hoc verò non intelligo vulgarem sensu, & appetitum, sed educationem liberorum, & amorem in eos. Videmus enim cetera quoque animantia ob huius peritiam iuris censer, id est, esse in quadam admiratione. Instit. de iure nat. gent. & civili, post principium ita verò in iure accipitur verbum, censer, & apud alios Auctores.

Naturale Ius homini ingentum est, etiam, quod nostri appellant secundarium, ideo non possunt separari.

Ius gentium
secundarium
quid.

Reperitur & aliud secundum Ius gentium, quod non est natura homini innatum, sed non est omnino præter naturam: sed ea prævia inductum hominum vsu, vt emptio, locatio, mutuum, societas, & ferè omnes contractus.

Ius illud gentium, quod aliquando est priuatum. § Videndum, quomodo hoc magis ad municipia, & collegia, quam ad alios pertineat, cum sit omnium gentium.

Ius gentium lex principis, aut magistratus vix esse potest, cum plerumque sint hæc propria aliorum populorum, non omnium gentium. Minus singularis lex, aut priuilegium, beneficium ve sub iure gentium esse poterit. Idem de consuetudine, præsertim municipij, aut collegij, quæ sub Civili Iure videntur comprehendi, ut opponit Iustinianus Instit. de Iure nat. gent. & civili; Fortè, vt bimembris sit diuisio, quemadmodum qualibet esse debet, possit diuidi ita.

Iuris diuisio
primaria e-
iusdem.

Ius	{	Naturalis	{	Omnium animantium.			
					Gentium	{	Cum natura natum.
Civile.	{						

Si dicatur, omnes populi legem aliquam habent, ergo lex Iuris gentium est: respondetur, habent, sed non eam, quæ illius est populi, nam civile est, vñ iure intelligi solet.

In Secunda Tabula Naturalis tantum filius est paterfamilias, quia non est in patris potestate, frater, foror, &c. Sunt innumeri, ex agnatis, patruus, patruus magnus, patruus, & plurimi alij iidem ex cognatis. Idem in affinitate, vt vitricus, & alij. Apparitores autem cohortales, & lictores sunt idem. Scribæ item, & Notarij, Actuariusque, Grammatici, ac Dialectici.

Augustales § hoc delerem, quia non est inter gradus harum dignitatum: Et Perfe-
ctissimus adderem Egregios, qui erat vltimus dignitatum gradus, de quo Lactantius,
Cassiodorus, & Iura.

In Tertia Tabula. Bona, peculium, etiam corporalia hæc sunt. § Homagium addi poterat, Emphyteusis, & illis similia.

Reditus. § Hi sunt corporales, si verò intelliguntur, qui feudi Domino dantur, vt quandoque contingit, id erat exprimendum. Et sequentes subdiuisiones possent omitti.

Facta intelligunt Iureconsulti, quæ in faciendo consistunt, vt scribere librum, edificare, & huiusmodi, vel quæ in non faciendo consistunt, Instit. de verborum obligatio. in Iure. sub rebus continentur contractus, testamenta, delicta, & obli-
gationes.

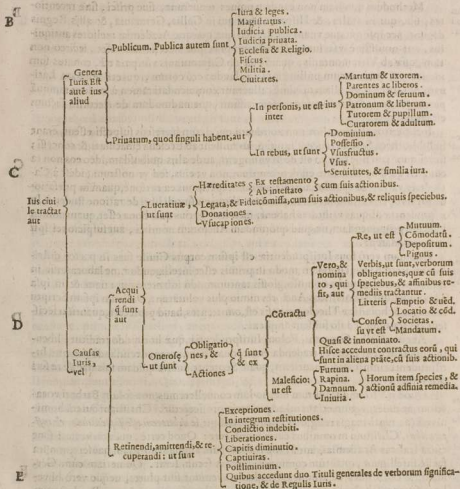
In Quarta Tabula est. Ius ortum ex conventionione, nec in facto consistit, L. de actione, & obligat. primum ad pollicitationes. Pollicitatio non est conuentio. Due sunt contractuum species, negotium, & creditum: id non admittitur. creditum enim nascitur ex contractu, qui versatur super negotio, sed ipse potest dici negotium. At non omne negotium est contractus, qui distinguitur à testamento. Nec testator contrahit cum hærede, quia reuocare potest testamentum, sed est hæres, qui adeundo hæreditatem quasi contrahit cum defuncto, & obligatur creditoribus, & legatarijs. Donatio causa mortis est gratuita, quia donatio; & potest reuocari.

In

A In Quinta Tabula liberatio, legitima, quæ satisfactio.] Hæc est mera obligatio, quia est fideiussio.

In sexta Tabula litis contestatio est secundum Doct. ubi reus respondet principali petitioni actoris in l. i. C. de litis contestat. Probatio dubia, ex iuramento.] Hæc non videtur venire ex iuramento, immò iuratur quia non probatur. Et hæc quidem Pancirolo.

TABULA LIBRORVM IVRIS CIVILIS A VIGELIO
conscriptorum seriem, ac ordinem complectens. Caput XXII.

RATIO.

Rationes cur superior tractatio de Iurisprudencia non vnam methodum complexa sit.

Respondetur item ad ea, quæ à probis Viris prudenter quæruntur.

vel dubitari potuerunt. Cap. XXXIIII.

Auctore cur
hanc biblio-
thecam con-
didit.

Condendæ Bibliothecæ meæ ea ratio fuit, vt methodus, pietas, & vsus meliorum librorum traderetur. Vitarentur autem, qui labe aliqua, aut hæresibus essent aspersi; Id quod initio vniuersæ Bibliothecæ præfatum sum. Qui verò libri non recensentur in ipsa Tractatione de Iurisprudencia, ij ex probationibus Catholicorum Auctorum catalogis seligerentur.

Methodus
iuris cur non
vna tradita.

Methodum quoniam non eandem omnes tenuerunt, siue priscei, siue recentiores, siue qui in Italia, & Hispania, siue qui in Gallia, Germania, & alijs Regnis degunt, nec ipse quoque vnam attuli, sed quæ quæque Academiæ meliores antiquitus, aut nouissime vsæ sunt. Quod cum præcipue necessarium esset, iccirco non tam, quæ ab Ultramontanis, quàm quæ ab Cismontanis vsurpata est, conatus sum innuere; & quidem cum nullius iniuria, laude verò eorum, qui etsi linguam Latinam, & Græcam, vel aliam minimè calluerunt, commendati tamen à me sunt tamquàm peracris ingenij, & Iurisprudenciæ scientissimi, quemadmodum de Accursio factum est, à quæ alijs.

Cur Iurisperi-
tos aliquos
non nomina-
uerit.

Iurisperitos aliquos alios non nominaui, quòd cum hæreseos suspecti essent, erant in Bibliotheca Selecta reticendi, nisi prius fuissent ab Ecclesia emaculati, & concessi; sicuti quoniam hoc factum est de Mynsingero, ac de alijs quibusdam, ideo eos non taceui. Si quid ex Gerbaldo est depromptum, non vt eius, sed vt nostrum, idest à Catholicis variè, ac sparsum antea traditum repetijmus ea ratione, quam in præfatione totius operis attulimus. At quoniam aliqui eiusmodi libri de ratione studendi Iurisprudenciæ aliquas vtilitates habent, ideo rem potius quæ bona esset, quam nomen iudicauit proponendam, ne quid quorundam Auctorum nomina, aut suspicio rei ipsi incommodarent.

Iurisprudencia
basis est
corpus ciuile.

Quoniam verò fons Iurisprudenciæ est ipsum corpus Ciuile suas in partes distributum, iccirco attrigi quoniam modo in primis esset intelligendum, ne laboraretur in ipso contextu; aut ne hoc omisso, glossis tantummodò in hæreremus: nam & in ipsa Theologia, qui Scholasticis Auctores nimio plus volutarunt, Diuinam ipsam Scripturam, quæ Scholasticæ Theologiæ basis est, omittentes, haud proficere, quantùm fecissent, si vtramque sedulo fuissent amplexi.

Methodus
Ultramontana
non repro-
banda.
Roma.

At cum Galli, Germani, Poloni Iurisprudenciæ, quæ hoc modo traditur, libentius operam dent, iccirco tradenda erant, quæ ab ipsis erant declinanda, ne cum Iurisprudencia impietatem hautirent, quàm Septentrionales quidam suis hæc de re scripris insperferant.

Quibus ma-
ximè auctor
laborauerit.

Quòd si Ultramontanorum methodum conuelleremus, non solum Barbari vocarentur, ac rudes; verum etiam nil ad pietatem proficeretur. Christiani autem homines est (ac tantò magis religiosi) vt, cum intelligit, se debuiorem esse sapientibus, & insipientibus, Christum in omnibus curæ lucrifacere: Quod certè, qui non versati sunt extra Italicas Academiæ; aut in vna Italia legum aliquam notitiam hauserunt, non ita faciliè intelligunt, quantum commodi hæc res secum ferat. Quinetiam cum Germani, & Galli, qui ad Catholicas Academiæ veniunt, sint plures; neque verò hi velint vsitatum scholarum morem, quo quæstiones longius expenduntur, Pandectarum autem lectio ijs magis arrideat, tenendum est, vt intra veritatis cancellos hoc modo inducantur, & ingenuam, atque auitam suorum Maiorum semitam etiam in Religione Catholica terant.

Præterea non professoribus (quamuis & præcipui viri, qui primas obtinent cathedras, sibi quoque vtilem istiusmodi tractationem fassi sunt) sed qui ingressuri sunt in hanc legum quasi syluam, sternitur via; nec qui eam suis tractatibus complanare tentarunt, silentio inuoluti sunt, quin etiam in fronte ostensi, vt sciretur, si

quid

A quid boni dixerint, vel ex ijs à me esse delibatum, aut ab alijs posse decerni. Porro suis cuique sensus, & bona mens fuit, nec cuiusque illorum adeo malus est liber, quin bona quædam contineat.

Quoniam verò ad Iurisprudentiam spectat, nosse quo iure quæque Prouincia utatur, aut Respublica, ideo variarum Rerum publicarum iura, quive de ijs scripserint, indicavi. Neque verò hic meus tantummodo sensus fuit, verum etiam Iuriconsultorum, & ipsius adeo Aristotelis, ac B. Thomæ Aquinatis multò antea fuerat. *Oportet (inquit Aristoteles) non ignorare differentias politiarum, quoniam sunt Respublicæ, quoniam modis componantur, eademque cum prudentia considerare simul oportet & leges optimas, & unicuique Politiarum congruentes, quandoquidem leges oportet ad politiam accommodare, sicut & omnes accommodantur, non autem contrario Respublicas, ad leges, ac*

B quæ sequuntur. Sed ut Rerum publicarum notitiam illam necessariam meis scriptis inferui, sic summopere in omnibus adiutus sum ex ijs rebus, quæ ad æquitatem noscendam, & in rem conferendam non tam ex libris, quam ex ipso vñu percepit, atque inprimis ex Deo bonis conatibus aspirante hausi. Atque ut eiusmodi plura à Theologis, & à Nauarro deinceps, ad omnes actiones humanas dijudicandas necessaria existimata sunt, quæ quàmvis antiquitus tradita ab alijs, non tamen ad vñum ab omnibus adhibebantur, utque regulæ de discernendis spiritibus ad nostras interiores actiones dijudicandas, vtilissimæ etiam sunt ad reliqua dignoscendas (licet, qui ijs non vtuntur, non eas magni aestiment) sic pernecessarium existimandum est, quod hac de tota re dictum est in Tractatione nostra. Nec tam ut prolegomena, quam ut regulæ, quæ præire, & prosequi iudicia omnia debent, accipiendæ sunt.

C Et hæc quidem ratio fuit instituti mei. Ceterum, quoniam aliqui suspicari possent, Accursium, & reliquos eiusmodi viros, ob paucos errores, minusque politum dicendi genus esse ablegandos, alij uerò nihil esse aduersus eos huncendum, utriq; hæc habeant quæ dixerò: Primum equidem existimo horum habendam esse mentionem perhonorificam, commendandumque iudicium, & probandam esse maturitatem; verum tamen consilium non esse taceri lapsus, aut emendatioris codices, ac typos non indicari. Et Patrum quidem aliqua, quibus ab Ecclesia inficietèr dissenferant, iudicata reiectaque sunt, quæ & eorum aliquis, ut S. inquit Augustinus, sanguine ipso martyrij eluissè credendus est. Retraxit item magna cum laude idem Augustinus, quæ olim minus apèrè scripserat: at doctrina, qua cum Ecclesia consentit, recepta est, atque seruata. Et Sixtus Senensis sua in Bibliotheca Sancta opera præcium censuit (id quod censuere optimi alij Theologi, ac comprobauit Ecclesia) si eadem Patrum loca, vel malè intellecta, vel quibus ipsi aberrassent à scopo, ostenderentur. Itaque nulla Accursio, ceterisue illis in iniuria infertur, si quid à reliquis Iurisperitis eruditissimis adnotatum est, quod minus rectè ob linguæ, vel Historiæ, aut aliarum facultatum eius sæculi inopiam, sunt assecuti. Quin iidem ipsi, & Accursius tantò libentius teri ab omnibus poterunt, quanto emendatioris sint. Id quod & in Iure Canonico sapienter factum est ab Gregorio XIII. Sanctæ memoriæ Pont. Maximo, qui, quod vniuersæ Academiæ Catholice summopere optarant, Gratianum, & reliqua ingenti labore iussit emendari.

E Iam quæ aliquibus dubitatio oborta fuerat de Philosophiæ studijs, num Iurisprudentiæ quidquam conferrent, ita crederem statuendum, non solum Philosophiam, verum etiam Theologiam Iurisprærito maximè profuturam, nam quod inde verebantur aliqui, ne scientijs, ac disciplinis intellectus non assuetus, aut in litibus euaderet Sophista, vel materias de contractibus, Iudicijs, & postremis voluntatiq; dedignaretur; isto timore liberabuntur, si cogitent, non aliundè ferme de contractibus, deq; sexcentis oriari alijs controuersiis: nisi quod aut Philosophiæ ea pars, quæ de principijs humanarum actionum, deque officijs agit, precepta rectè non est; aut Theologia igitur ignorat, quæ omnes earundem actionum qualitates, atque (ut cum Scholis loquar) passionès exquisitissima lance perpendit. Ac propterea factum est, ut non pauci, qui in Iurisprudentiæ studium illoris pedibus ingressi fuerant, euaserint nescio quales,

O mimum,

*Aristot. lib. 1.
Polit. cap. 7. m
fine lib. 4. cap.
1. sub finem.
S. Thom.
In eodem lo-
cum.*

*Auctor vnde
habuere, quæ
hic de æqui-
tate tradit.*

*De Accursio
& similibus
iudiciis.*

D. Cyprianus

*Gregorij
XIII laus
in Gratiani
emendatione
procurata.
Philosophia
& ipsa Theo-
logia Iuris-
consulto ne-
cessaria.*

nimirum, qui ad summum ingenium negotia quoque Religionis traxere, potius quam ve
ad veritatis normam sese componere voluerint.

*Iuriconsulti
Philosophia
& Theologia
exculi sunt
eminentes.*

*De iur. cons.
philos. & theol.
exculi sunt
eminentes.*

*Philosophia
exculi sunt
eminentes.*

Quod autem alij putent, istos parum profecisse, aut studia sua non cōtinuasse, quod
potiora illa studia prius amplexi essent, id tribuendum non est earum studiis discipuli
narum, sed alijs causis. Profecto enim meliores Iuriconsulti, qui hanc optimam viā
instituerunt, & Republice fute peritiles, saepeque uno momento in Synodis, & in gra
uissimis causis plus proficere, quam qui omisiss interioribus illis, contentiosum tan
tum, ac forense dicendi genus secuti sunt. De Baldo, vt tacem reliquos, notum est,
quid ē Philosophia commodi acceperit. De Bartholomeo, quam sedulo mathema
ta, & alias perdidicerit disciplinas. Quod si ob Theologiae, aut Philosophiae studia
vilesceret tractatio de contradiis, & eiusmodi alijs idem dici posset de ijs, qui pra
cticam Theologiam proficrentur, quasi Theologia istis rebus minutioribus, aut infe
rioribus incommodaret. At nec incommodat quidquam, sed pernecessaria est: &
Theologiae est praecipuus fructus, vt de qualibetcumque conscientiae casibus soli
dissime agat.

Porro Philosophiam qui recte discit, nouit sophismata euertere: quare non solum,
quibus non est ingenium ad Dialecticam perfiscendam, ij hoc conuicio hebetudinem
suam tegere sunt soliti, verum etiam Lutherani, & Caluiniani ideo sunt Scholasticis
Theologis infensissimi, quod experti sunt in isto genere pignae sese cominus feriri, vt
prorsus elabi nequant. At certe qui optimorum Iuriconsultorum, qui Philosopho
phiam, & Theologiam didicerunt, Tractatus cōtulit cum alijs, qui disciplinas il
las ignorarunt, videbit quā perspicue, verē, iuste tradiderunt, quae tractanda susce
perant.

*Iuriconsulti
quos & quan
tis libris indi
geant.*

*Iuriconsulti
quos & quan
tis libris indi
geant.*

At cum Viri prudentes consultant, vt studiis Iurisprudentiae absolutis copiosam
quique habeat Bibliothecam; omnium nempe, qui ius civile interpretati sunt, vel
Tractatus, vel consilia ediderit, ac Theologorum; vt Sancti Thomae, Bouauenturae,
Richardii, Augustini de Ancona, Medinae, Dominici Sotii, Jacobi Ledesmae: omnia
item Concilia, Doctores Ecclesiae, Ultramontanos Iuriconsultos, & alios libros ca
teros Iuriconsultis utiles habere curet, vt de quacumque re proposita, scribere, re
spondere, ac statuere possit: intelligunt ipsi quantum per se disciplinis illis sit incum
bendum. Vir enim aliquis solidi quidquam responderit ex Theologis, quorum sen
sa, voces, doctrinae ordinem non fuerit primò assecutus? Nec sanē, si quis mitteretur
ad provincias longissimē distitas, ad pacificationes statuendas, ad principum federa
icienda, ad deponenda arma, ad propagandos fines, in quibus quidem prouincijs, nec
tales Bibliothecae vllē reperirentur, nec iuris eadem formulae essent, ac iudicia eadem,
aliquid faceret destitutus tot libris. Certe cum de rebus vniuersalibus scientiae sint,
perque eas aperiantur fontes, ē quibus ad actiones quasque discernendas regulae tra
duntur, maximam sibi comparabit Bibliothecam, qui easdem disciplinas primò cate
nus hauserit, quatenus satis sint futuris rerum euentis dijudicandis, quae propē in nu
mera sunt. Deinde & libros, qui de iisdem rebus haberi possint ad manus, perlegat
ijs adhibitis cautionibus, quas antea ostendimus.

*Cap. de ne
sci vel mona
chi, excom
municantur,
monachi qui
ad studia qui
cunque sine
licentia van
dunt, & Do
ctores q. eos
physicam &
leges habitu
dimisso de
cent.*

*Hierat.
1 Tim 4.
Expurgati a
liquor Iuris
consulti.*

Atqui si alius dixerit, verendum esse, ne quis Regularis in poenas canonum incur
rat, si adiscendū Civilis iuris regulas praescripserit, is conuicte, si intellexerit, nil
inde periculi existere. Errarent enim, & Theologi, & Concionatores, & Confessarii,
qui plura quomodo iuste bellandum, a quibus rebus abstinendum: quomodo regnan
de ac in vnoquoque hominum genere, quid requiendum sit, docent; licet ipsi nec
militiam; nec alia mmera exercere debeant; funguntur nimirum vice cotis exortis
ipsi secandi pietas, & ad omnia valet. cum & necessarium sit praemonere plurimos, ne
in haereseis, & impietates impingant. Et uerò cum iam in Italia Molinæ, ac pleti
qui alij professorum, & studiosorum mentes infecerint, certe ad Theologos potissimū
pertinet, vt in sonent buccina, & proditores Ecclesiae prodant. Quae res fecit, vt anno
huius saeculi octogesimo septimo à Magistro Sacri Palatii vnā cum Theologis, & Iu
riconsultis aliquot eminentioribus Zasij expurgatio confecta sit, Hispanica autem
Inquisitio,

A Inquisitio, & Academia Louaniensis, atque Visitatores Sanctæ Sedis Apostolice, aut illorum Antistitem in Regno Neapolitano, & Sicilia, idem in alijs Auctoribus nouissimè præstiterint: Quæ tamen cum passim non habeantur ad manus, nec omnia typis adhuc sint data, quis neget ad pietatem Christianam spectare, vt de ijs moneatur Iuriconsulti, & habeant, vnde rectius inuenturi salutis iter cum scientia ostendant? Sed & Confessarij, vbi hæc liquidius cognouerint, rectius officio suo fungentur: Nam & in aliquot Academijs ipsi Iuris Professores hac ratione admodum adiuti sint: Iunioribus autem, qui alioquin in eisdem errores præcipientes ruiscent, hæc præcautione, & expurgatione consultum est.

B An verò, quæ de Iustitiâ, & Iure dicta sunt à nobis, ea relinquenda Theologis fuissent, dubitari poterat. Sed dubitationem exemit necessitas, atque vtilitas, quæ fuerant præmonendi animi adolescentum, vt scirent, vnde ista facilius, ac securius desumerent. Maximi enim momenti est, si antequam ad molem illam legum tam vastam accesserint, id quod de Iure, ac Iustitiâ dictum est, perceperint. Ac quidem sunt multa, quæ ad Theologos pertinent, quæ ab ipsis accuratius perpenſa attinent tamen ad Iurisprudentiæ Professores, & Auditores. Iuris enim peritos Christianos cupimus, & quid ius, & iustitia vera sit intelligentes. Præterquam quod, cum apud Hæreticos, aut fluctuantes, vel apud eos, qui Italicum studiorum morem haud sequuntur, isti Auctores Catholici, & Theologi non proponantur, studia verò hæc magnopere iuuent: Christianæ pietati, & animarum salutis quibuscumque rationibus consulendum est.

C At cum videri possit, quoniam prodierunt in lucem pleraque Dictionaria Horomani, Spiegelij, & aliorum; quibus, quod obſcurum in Pandectis, in Codice, in Nouellis, fuerat ab Ascariato, & alijs declaratum, id planius explanatur, idcirco non esse, quod laboretur in nouis illis Interpretibus adhibendis: sciant, qui hæc cogitant, eorum facinè mentionem à me factam esse, sed ita, vt inſperſa erroribus illa Dictionaria agnoscerentur, quādo quidem ab Hæreticis fuerant euulgata, sed neque ij satis sunt Pandectarū sensui euendo, nisi quis se putet Latinæ aut Græcæ Lingue vim, aut facultates ipsas posse perdiscere ex Calepino, & Lexicis tantū: Præterea varij idiotismi Iuriconsultorum; nec idem omnium stylus, cauſæ item diuersæ, cur eederent responsa, vel Imperatoribus referberent, connexio autem à Triboniano, & eius socijs plerumque; concisus facta ex pluribus, historiæque & reliqua eiusmodi, aliud quam sola requirunt Dictionaria ad Pandectas, & cetera intelligenda. Quamobrem optimè Guido Panciro

D la censuit vna cum optimis huius sæculi Iuriconsultis, Cuiacium in ijs, quæ ad Ius Canonicum haud pertinent, perutilem esse ad legum ciuiliū sensum assequendum, ac proinde legendum attentè, uti & alios quosdam, qui antea hoc in genere laborarunt, si quidem nulla in ijs fuerit labes.

E De Chronographijs autem, quæ ad Iurisprudentiam habentur necessaria, quæve Spiegelio videntur adiunctæ, is qui secundi nostri huius libri XXII. caput legerit, intelligit, quid de Chronologijs, & Chronographijs uerioribus censendum sit. Et verò, quoniam putatio temporum non ad solam Iurisprudentiam, sed ad Diuinas imprimis literas, atque ad ceteras pene omnes disciplinas, & historiam vniuersam pertinet, idcirco ei tractationi dandus erat locus certus. Quin & ibi recensentur præter alios Contius, ac si qui alij in ea laborarunt: deque ijs optimorum iudicium expressum est.

De Connano autem, cum sententia de me exquireretur, paucis respondi: nempe

me; quamquam ante viginti annos in Gallijs non semel de illius opere, ac methodo, meo iudicio diffidens, Iuriconsultos doctissimos, quid de eo sentirent consultuissem, silentio tamen data opera præterisse. Silentij mei causa fuerat potius methodi nouitas, & quod ab ijs, qui Italica frequentant tribunalia minus existimatur vtilis ad quæstum, & ad tribunalium vsum, quàm quod vnquā viri illius ordinem, stylum, ac redactas ad capita materias improbare poterim: cum fortasse ad eandem

Qsō Theo-
logis conue-
niat de iusti-
tiâ & iure di-
ſputare.

Dictionaria
Iuris nō suf-
ficiant ad ius
intelligendū.

Chronicæ
vniuersæ in
concordia
dispositæ

CVIACIUS
in ijs, quæ
pertinent ad Ius
Canonicum,
haud est se-
quendus.

Iurispruden-
tiæ historiæ
cognitio nec-
cessaria.

De Connano
Auctoris iu-
diciū.

methodum aptari Academicarum ratio docendi posset, relictis quæ in immensum ex creſcunt quæſtionibus, & (quas vocant) allegationibus.

Quæſiuerunt alij, cur Commentaria, & Tractatus Cuiacij, Duareni, Viglij, Connani, & ſimilium, Iudices, vtique, & Aduocati etiam in Romana curia non legant: ſecus verò Caſſanæ, Tiraquelli, Coraſij, & ſimilium: & excepto Tractu de præſumptionibus, nemo Alciatum verſet.

Sed reſponſum eſt, non ob Italos, tantum, ſed & ob alios Bibliothecam eſſe conditam. Si enim iſti in Italia non leguntur, leguntur alibi, & quidem cum fructu, noſtrates autem non ſunt in tanto vſu apud illos.

In variante
interpretum
quæſiuerunt
Iuris ſtudio-
ſus.

Scire alij cupiebant, vtilius ne ſit, alieni Interpreti eſſe additum, an paſſim omnibus, & quanam ratio extet, illos inuicem conciliandi: At reſponſum eſt, primò id pertinere ad eos, qui clauum Chriſtianæ Reipublicæ tenent: quod tamen propter rationem temporum, Mundique difficilem ſtatum, vix ſperari poſſit. Deinde ſecurum eſſe apponendam ad radicem: barbariemque & ſitum pecuniæ ablegandam: leges item in fonte percipiendas: Catholicam verò Religionem hauriendam, ne, dum leges Ethnicorum addiſcimus, Chriſtianam dediſcamus. Sanè verò (quod ad conciliandos Doctores pertinet) communior pars ſequenda eſt, de qua cum dubitatur, rationes alia, & perſaſes afferendæ ſunt, quibus veritas conſtet. Extat autem communium opinionum Syntagma, ſiue receptarium L.V. ſententiarum in tres Tomos diſtributum anno 1576. Lugduni rectius editum apud Philippum Tingium ex vnde viginti Iuriſconſultis noſtri temporis collectum. Quartus porro Tomus ſequentibus annis adiectus eſt: è quibus omnibus erui poſſit non minimum eorum, quæ ad eam conciliationem attinent.

Vide Chrono-
graphiam
Genebaudi.

Sed ſanè iuuerit Ioannem Baptiſtam Fiderum perlegere, qui ius ciuile, vel Theologiam iuridicam edidit: Qua indicat, veteres Imperatores, à quibus ius magna ex parte habemus, Catholicam Religionem fuiſſe profeſſos: ita vt ſi qui Iuriſconſulti ſint à Catholica Religionè alieni, hi aduerſus ſua principia, vel axiomata, & leges peccant.

Ultramonta-
ni interpre-
tes quomodo
diſtinguendi.

Num verò Ultramontani Iuriſperiti (expurgati quidem priùs, ſi quos continebant errores) legendi ſint poſt antiquos, viri padocti exiſtimarunt, primò de Ultramontanis eſſe diſtinguendum. Tiraquellus enim, & alij in ijs, quæ citra Religionis offenſam ſcripſerunt, cum aliqua ex parte morem ſequantur Italicarum Academicarum, ſuaque Commentaria ſulciant, & auctoritate, & argumentis Iuriſconſultorum eorum, qui celeberrimi ſunt apud noſtrates: non tanquam bellaria, ſed tanquam exquiſitæ epulæ habendi ſunt. Myſingerus item primis ſtudiorum annis præ manibus haberi poſteſt, qui ſua Commentaria gloſſis, & Bartholo illustrauit: At Myſingerus Ultramontanus eſt, qui tamen iam & Patuij, & Romæ, & in alijs Academicis legitur penè ab omnibus, quemadmodum & ſenſim ſit de alijs, ac frequentius fieret, niſi mos Tribunalium Italicorum aliud poſceret. Præterea Ultramontanorum alij eatenus legendi ſunt, quatenus contextum Institutionum, Pandectarum, & alia cuiusmodi liquidd, & pro capitu, ac ſine moleſtia Tyronum exponunt. Ij verò Interpretes, ſi Catholici ſunt, (aut certè emendati) potiùs antea percurrendi ſunt, quam alij noſtrates, qui ſolidiores gloſſas, aut maturiora Commentaria edidere. Alioquin enim accidit ſæpè, vt hac præpoſtera gloſſarum lectione, nec prius intellecta litera, non ſolùm Pandectæ, ac reliquis corporis ciuilis contextus in puluere relinquatur, verum etiam facultas hæc odioſa, & grauiffima non rectè contextum intelligentibus fiat.

Viglij me-
thodus qua
ſit.

Ad extremum, quæſitum eſt, quid de Viglio generatim eſſet iudicandum in ijs, quæ ad rationem cauſarum tractandarum pertinent. Sed cum ex ijs, quæ ipſemet tradidit, nemo ferè ſit, quin facile id conſequatur, ex eo quæ ſequuntur, hæc habeant.

Rationem igitur ille tam in ciuili, quam pontificio, necnon controuerſo iure digerendo ſecurus eſt eam, qua arbitratuſ eſt non ſolùm facilem vtriuſque iuris cognitionem, ſed & argumentorum forenſium inuentionem promptam, & expeditam ſele reddidiſſe. Hanc, cum ij qui in foro verſarentur, tanquam nouam, & à fori conſuetudine

- A** diue alienam, principibus uiris suspectam, & inuiliam facere conarentur, his uerbis respondit. *Cum ius, ars boni, & aequi, perinde, ac cetera artes, doctrina partim, partim usui pareretur, & exercitatione, ita sentio, doctrinam simul, & exercitationem iuris forensibus actionibus, admodum non nitiosis, debere esse accommodatam.* Est enim per arboris artem, artem ac scientiarum studia ab actionibus, quarum artes, atque scientie sunt, discrepare. Iam nemini dubium est, actiones forenses, quibus iuris studia sunt accommodanda, possumus consistere in argumentis causarum, quae in iudicia deducuntur, tum inueniendis, tum formandis, tum denique diiudicandis: quorum priora duo Aduocatorum munera sunt, posterum ad Iudicem, cuiusque assessores spectat. Argumenta autem causarum appello actiones, exceptiones, replicationes, duplicationes, & sic deinceps, quibus iura causarum & iuris disputantur. Huiusmodi disputationibus forensibus doctrinam iuris accommodari. Siquide proposito aliquo iure, eius exceptiones, exceptionum replicationes, replicationum duplicationes, & sic deinceps ordine subiecti: Hac re nihil aduersus fori consuetudinem deliqui: nec credo quicquam omnino, qui in foro versantur, tam iniquum, qui hanc meam iuris docendi rationem duxerit reprehendam. Quod ad rationem attinet argumentorum formandarum, seu apud Iudicem proponendorum, in ea (fateor) à fori consuetudine discrepo: nec enim quid in foro fiat, sed quid fieri debeat in hac re spectauit. Siquidem consuetudo fori, quae unum argumentum in per decem, viginti, uel triginta, interdum plures propositiones proponitur, quibus singulis singulariter ab aduersario responditur, à Dialecticorum, Rhetorum, & veterum Iurisperitorum praeceptis abhorret: ipsaeque causa statim, ad quae Iudici ante omnia in iudicando est respiciendum, ista ponendi, ac respondendi ratione inuoluitur, ut difficilibus Iudici apparere possit. Proinde non sine causa Princeps quidam hunc morem à suis iudicis per constitutionem repulit. Nec praua ista consuetudo defendi hoc colore potest, quod in locum interrogationum, quae olim in iudicijs erant receptae, successerit. Siquidem istarum interrogationum longe alia fuit ratio: tunc enim adhibebantur, quando actor dubitabat, an, & pro qua parte aduersarius heres esset, eiusque probatio difficilis erat. In positionibus autem, quibus hodie uincuntur, actor non dubitat, sed offert uerum esse, seu, ad probandum offert. Proinde praestitit syllogistica forma, & copiosius argumentum proponere, & aut negando, aut de illo quando ad id ab aduersario responderi: hoc enim ratio Dialecticorum, Rhetorum, & ueterum Iurisperitorum praeceptis consenti, & ad causae statum Iudicem rectè sine longis ambagibus perducit. Superest de argumentis propositis indicandi ratio, in qua mea Iurisprudentia ueteribus quidem Iurisperitis non incognita, nostris hominibus non a uidetur, esse, (ut ingeant fatear) hoc casu à fori consuetudine, seu corruptela potius prorsus aliena. Licet enim omnes fateantur, liti contestationem iudicis fundamentum esse: quid tamen liti contestatio sit, & quomodo lis contestanda, nemo intelligit, & ita in ipso iudicii fundamento oberratur ab omnibus: ex quo errore litium longaeuitas, & incertitudo, de qua graues hoc saeculo querela existunt, originem trahit. Imp. Severus, & Antoninus Augusti: Lis (inquiunt) tunc contestata uidetur, cum Iudex per narrationem negotij causam audire cepit. Quorum uerborum sensus hic est, Litem contestatam uidere, cum per actionem, exceptionem, replicationem, & alia huiusmodi causae argumenta, in iure uirum, nec proposita, Iudex id, in quo causa consistit, seu statum causae cognoscere caperit, nec enim audire causam alio spectare potest, quam ut Iudex statum totius negotij cognoscat. Quo cognito, uel actio, uel exceptio, uel replicatio, uel duplicatio apparebit controuersa: & aut de iure, aut de facto eius lis erit, de qua re alias copiosius disserui. Quod igitur in iudicio actio proponitur, excipitur, replicatur, duplicatur &c. omne eo pertinet, ut Iudici status negotij constare possit. Nec enim Iudici, quemadmodum aduocatus, qui argumenta ad causam agendam ac defendendam querunt, ad circumstantias causae, sed ad causae statum in iudicando respiciendum: nec causa illi in personis, & temporibus, sed in genere uarietate consideranda, & hypothesi ad Theſim reuocanda est. Quod & Cicero testatur his uerbis: Omnes controuersias ad uniuersi generis uim, & naturam referri: Item dum ait; Nullam esse causam, in qua id quod in iudicium venit, ex reorum personis, ac non generum ipsorum uarietate disputatione queratur. Hac ratione uſi ueteres Iurisperiti, non uerbis consilij, ut nunc fit, sed breuiter de iure soliti sunt respondere, ut ex Pandectis constat, Nec obstat quod in suis re-

In secunda
editione Me-
thodi Iuris
Canonici.

Argumenta
causarumque.

Consuetudo
fori repudi-
anda quae sit.

Iuris conte-
statio quae
sit.

Hypothesis
semper ad
thesin in iu-
dicio reuo-
canda est.
Cic. in parti-
tio. & in ora.

Bibl. Selectae Sectio Secunda.

O 3 sponſis.

sponsis, quemadmodum Imperatores etiā in suis Rescriptis, sapē certas personas, & res nomina-
 tim posuerint. Ex hoc enim non conuincitur, eos in respondendo ac rescribendo ad facti spē-
 ciem, seu ad personas, & tempora, potius quā ad genus vniuersum respectisse: cum nihil
 inter se vtrum respondatur Titium, qui Stichum seruum Kalendis Martijs dare pro-
 miserit, Stichō ante Kalendas Martias sine dolo, & culpa Titij mortuo liberatum
 esse: an sic, Debitorem speciei, interitū ipsius rei debita liberari, si dolo & culpa
 caret, nec in mora soluendi fuit. Nec item obstat, quod iudici interdum à legibus
 intingitur; ut pro qualitate persone, & causę duriores, vel humaniores sententiam
 ferat. Hoc enim in his causis obinet, quę magis ex arbitrio iudicis, quā ex certā
 legum auctoritate pendent, in quibus litis contestatione opus non est, nec iudex ad
 causam causę alligatur. Hęc ueteribus Iurisconsultis non fuerunt incognita, sed hodie noua
 uidentur, & sunt inaudita. Nisi tamen aliquando in usum reuocentur, frustra de litium
 longuitate, & incertitudine iudicis extirpanda in Comitij Imperij consultatur.
 Hęc Vigilius.

I V R I S C I V I L I S.

De Elencho Scriptorum, qui in Iure Ciuili, & Canonico laborarunt.

Quod Iurisprudentię studiosos nosce adhuc oportet (nam cum Iurisperitis, & veteranis vix hoc necessarium est) Ioannes Neuizanus, Ludouicus Gomeſius, Ioannes Fichardus, Ioannes Baptista Zilettus, Io. Volfgangus Freymonius pleraque nomina, & monumenta indicarunt eorum, qui in iure Ciuili, atque Canonico vel condendo, vel explicando laborarunt, Sed & postea celebres alij prodierunt, quorum ipsi mentionem facere non poterant. Accessit nimia quorundam diligentia, qui nullum scriptorem omittere nolentes, lutum cum auro commiscuerunt, nimirum qui cum hæretici fuerint, sensa legis humanæ, atque Diuinæ ad proprium sensum quasi oborto collo rapuerunt, suisque Consistorijs (si Deo placeat) ac nouis Tribunalibus plus, quàm recussimis legibus à legitima potestate siue sancitis, siue de claratis deferri voluerunt.

Nos igitur seligentes id, quod satis videatur initio fore, primo antiquos, qui de varijs iuris ciuilibus materijs, scripserunt, subdemus, secuti in hoc Fichardum; Mox nomina Iurisconsultorum, & ordinem in Catalogo Pandectis præfixo, & si quid aliud huc spectat, quam breuissimè huc adtexemus; Denique si non omnes, certè plures, qui ad ius ciuile potissimum scripserunt, cum reliqui, ex eorundem, quos nominauimus elenchis peti possint, ac præsertim Repetitiones Iuris Ciuilibus, quæ in uariis Iuris vtriusque Constitutionibus extræ Lecturas (vt vocant) reperiuntur.

INDICIS PRIMI DISPOSITIO PRIMA iuxta Librorum materias.

DIGESTORVM LIB.

ALVIVS Iulianus scriptor Digestorum librorum **xxix.**

ALFONVS Varus lib.

P. Rubeniens Celſus lib. **xxxix.**

Vlpivs Marcellus. **xxxix.**

Serbius Scauola lib. **xl.**

Aufidius Namula **viii.** Auditorum.

Sulpitij omnes libros digessit in cat. lib. **l.** ff. de orig. iur.

PANDECTARVM.

Domitij Vlpiani **xxix.**

Herennij Modestini **libri xii.**

IURIS CIVILIS.

Sabini Iuris Ciuilibus lib. **liii.**

Aemulij Papinianus **lib. i.**

Hermogeniani **libri vi.**

Quinti Murii lib. **xviii.**

INSTITVTIONVM.

Flourentinus lib. **xii.**

Tit. Caius lib. **xxix.**

Domitius Vlpianus lib. **li.**

Iulius Paulus lib. **li.**

Callistratus lib. **xvi.**

Aelius Marrianus lib. **xvi.**

AD LEGES.

Iulius Mauricius lib. **vi.**

Tereſtius Clemens lib. **xx.**

Volusianus Marrianus ad **L. Rhodiam** lib. **i.**

Vlpj Marcelli ad leg. lib. **vi.**

T. Caii lib. **xv.** & **lib. xvi.**

alias **vi.** tantum, ut in Catalogo Pandectis, præfixo videre licet.

Domitius Vlpianus lib. **xx.**

Iulius Paul. lib. **x.** & **idem** ad **L. i.**

Ad L. Acliam Sentiam lib. **liii.**

Ad regulam Catonianam lib. **i.**

Ad L. Velleiam lib. **i.**

Ad L. Cinciam lib. **i.**

Ad L. Falcidiam **In eandem** lib. **i.**

Maximus lib. **i.**

De legibus lib. **i.**

Aemilius Macer **lib. i.** *lib. i.* **siue** ad legem **in** **uicellianam** **hereditariam** lib. **i.**

Sexti Aclij **Tripartita** lib. **i.**

AD SENATVS CON.

Sextus Pomponius **Senatusconsultum** lib. **v.**

Iulius Paulus **ad S. C. Silanianum** lib. **v.**

& Claudianum lib. **v.**

Idem **ad S. C. Velleianum** lib. **i.** **ad** **Terul.** **ad S. C. Libonianum** lib. **i.**

ad Orphicianum lib. **i.**

De Senatusconsultis lib. **i.**

Aemilius Marrianus **ad S. C. Turpilianum** lib. **i.**

AD EDICTVM.

T. Caius **ad Edictum** **provinciale** lib. **xxxix.**

Idem **ad Edictum** **publicum** **qui** **haberi** **potuerunt** lib. **x.**

Domitius Vlpianus **ad Edictum** lib. **xxxix.**

Tul. Paul. **ad Edictum** lib. **xxxix.**

Idem **breuis** **Edicti** lib. **xxxix.**

Callistratus **Edicti** **monitorij** lib. **vi.**

P. Furius **Antiquus** **Partis** **Edicti** lib. **i.**

Saturnius lib. **x.**

Othilius lib. **x.**

Seruius lib. **x.**

AD EDICTVM CVRVLIVM.

T. Caius lib. **li.**

D. Vlpianus lib. **li.**

Iulius Paulus lib. **li.**

DE INTERDICTIS.

Venuleius **Saturnius** lib. **vi.**

Hadrianus lib. **ii.**

AD ORATIONES.

Iulius Paulus **ad Orationem** **Diui** **Seueri** lib. **i.**

Idem **ad Orationem** **Diui** **Marci** **&** **Commodi** lib. **i.**

AD CERTOS.

Saluius **Iulianus** **ad Minutium** **Nazaren** **libros** lib. **vi.**

Ad Vitiensem **Ferocem** lib. **liii.**

Isidoreus **ad Plautium** lib. **v.**

S. Pomponius **ad Q. Murium** **Lectio** **num** lib. **xv.**

Ad Sabinum lib. **xxxix.**

Ad Plautium lib. **vii.**

Dom. Vlpianus **ad Sabinum** lib. **li.**

Tul. Paulus **ad Plautium** lib. **xvi.**

Ad Sabinum lib. **xvi.**

Seruius **ad Brutum** lib. **li.**

Idem **ad Neratium** lib. **liii.**

Ad Vitellium **Sabinum** lib. **liii.**

RESPONSORVM.

Aemilius **Papinianus** lib. **xxx.**

Neratius **Priscus** lib. **liii.**

Vlpj **Marcellus** lib. **i.**

Serbius **Scauola** lib. **vi.**

D. Vlpianus lib. **li.**

Iulius **Paulus** lib. **xxxix.**

Iulius **Aquila** lib. **i.**

Herenn. Modestinus lib. **xix.**

Papirius **Fronto** lib. **liii.**

EPI-

EPISTOLARVM.
Sextus Iulianus lib. VIIII.
Labolenus lib. XIIIII.
Sex. Pompeius lib. XX.
SENTENTIARVM ET OPIN.
D.Vipianus Opinonum lib. VI.
Iul. Paulus Sententiarum siue Fa-
ctorum lib. V.
Separatarum receptarum lib. VI.
REGVLARVM.
Neratus Praetoris lib. XV.
S. Pompeius lib. XX.
Sedicius Sequola lib. IIIII.
D. Vip. lib. vi. s. et ceteris lib. VI.
Iul. Paul. lib. vi. t. extant lib. VI.
Regularum rectorum lib. VI.
Regularum tertium lib. VI.
Aelius Marrianus lib. X.
Heren. Modestinus lib. VI.
Licinius Rufinus lib. XIII.
T. Caius lib. XI.
MEMBRANARVM.
Neratus Praetoris lib. XV.
QVAESTIONVM.
Aemilius Papin. lib. XXXVII.
Africanus lib. IX.
Serabidius Sequola lib. XX.
Et idem Quaestionum publico-
rum tractatum lib. XVI.
Iulius Paulus lib. XXVI.
Callistratus lib. IIII.
Terullianus lib. IIII.
LECTIONVM.
S. Pompeius ad Q. Murtium Le-
ctionum lib. LX.
Varianum Lectionum lib. XV.
Iulius Paulus de variis lectionibus
lib. X.
Labor ex Calfio lib. XV.
DISPVTATIONVM.
D. Vipianus lib. X.
Claudius Tryphonius lib. XXI.
PVBLCORVM.
Voleius Marcianus lib. XIIIII.
Valerius Saturninus lib. IIII.
DE OFFICIIS.
De officio Proconsulis, Venuleius
lib. IIII. Iulius Paulus lib. II.
Consulis, Vipianus lib. VII.
Praefecti vrbis, Vip. lib. i. Paul. t.
Praefecti vigili, Vip. lib. i. Paul. t.
Curatores kept. Vip. lib. i.
Praetoris tutelaris, Vip. t. Paul. i.
Quaestoris, Vip. i.
Consularum, Vip. i.
Affectorum, Iul. Paul. i.
Praefecti Aemilii Maec. lib. II.
Praefecti praetorio, Aurelius Arca-
dianus Chariſius. i.
DE PVBLICIS IVDICIIS
pennalis & criminalibus.
Aelius Marrianus de publicis iudi-
ciis libris.
Aemilius Maced. de infidem lib. II.
De poenis omnium legum Iul. Paul.
lib. i.
De poenis de poenis militum lib.
i.
De poenis Paganorum & de iudem
Venuleius Saturninus lib. i.
De poenis lib. i. Heren. Modest.
Aelius Mariae de delatoribus lib. i.
De adulteris Aemil. Papin. lib. i.
Vlpia. lib. v. Paul. lib. III. & iterum
lib. i. Paul. lib. i.
Serb. Sequola de qñone familie. i.
I. Paulus de extraordinarijs crimi-
bus lib. II.
FISCALIA.
Iul. Paul. de iure fisci lib. i.
Callistratus de iure fisci lib. i.
CONSTITVTIONVM.
& decretorum.
Pappysius Iustus coactit lib. XX.
Iulius Paulus decretorum lib. VI.
IVDCIALIA.
D. Vipianus omnium Tribunalium
libros. X.
Callistratus de cognitionib. lib. vi.
Aurelius Arcadius Chariſius de Te-
stibus lib. VI.
De appellacionibus Vipiani. lib.
i.
Iul. Paul. lib. i. Aelius Marrianus
lib. i.
Aurelius Maecr lib. III.
De centumalibus iudicijs Iul.
Paul. libe. i.
ACTIONES.
Actiones primus scripsit Appian.
Clausius Venuleius Saturninus
lib. X Actionum.
Iulus Paulus libetorum. i.
AD CONTRACTVS.
Venuleius Saturninus Supulationi
lib. vi.
T. Caius ad hypothecarium forma-
lam lib. i.
I. Paulus ad eandem lib. i. & Aelius
Marrianus lib. i.
T. Caius de verborum obligatio-
nis lib. i.
TRACTATVS CERTA-
rum negotiorum.
Fideicommissorum, Sex. Pompon.
lib. vi. aburnius Valens vi. Volu-
sus Metranus xvi. T. Caius i.
Vlp. lib. vi. Paulus ii. De legis
& nedeicomm. Heren. lib. i.
De Testaments, Paulus lib. i.
Heren. lib. i.
De iure codicillorum, Paul. lib. i.
De insinociali Testamento, Iulius
Pan. lib. i. Heren. lib. i.
De legitimis hereditatibus Paulus
lib. i.
De secundis Tabulis, Panl. lib. i.
De liberatibus dandis, Paul. lib. i.
De manumissionibus, Caius lib. g.
Heren. i.
De tute patronatus, Paul. i. & idem
de iure patronatus quod ex Lu-
lia & Papii viron. i.
De operis libertorum, Paul. li-
bro i.
De assignat. libertorum, lib. i.
Paul. i.
De iur. singulari, Paulus lib. i.
De militari, Arrius Menander lib.
iii. Tarantius Paternus lib. iii.
Aemilius Maecr lib. i.
Doratian. Caius, lib. i. De differen-
tia doct. Heren. lib. i.
Excusatorem Heren. lib. vi.
De excusatorem tutelarem, Vipia-
nus, t. Paul. lib. i.
De pignori peculio, Terull. lib. i.
De iuris, Paul. i.
De gradibus & affinitibus, lib. i. Pa-
ul. i.
De censibus, Vipianus i.
Ad municipalem, Paulus i.
De portionibus quae liberis damna-
torum conceduntur, Pau. i.
De instructo, & instrumento, Pau-
t. i.
De iure libellorum, Paul. i.
De praescriptiõibus, Heren. i.
De manubus civilibus, Aurel. Ar-
cad. lib. i.
De porothribus, lib. vii. Grazian.
Iunni citatur i. prima, ff. de offic.
questo.
De Iurisdictione, Officium. i.
De legibus vicissim, Idem. i.
MISCELLANEORVM.
Antrocom siue rerum cotidiana-
rum, Caius lib. vii.
De emuleis casibus, Heren. lib. i.
De ambiguitatibus, Iulianus i.
Theophrast. lib. viii. & posteriorum
Arntitii Laeonis.
O. Qu. Q. Muti Scaevola lib. i.
Tit. Flavianus Heren. lib. i.
Differentiarum Heren. lib. II.
Definitionum, Papinia lib. II.
De verborum, quod ad ius perti-
net, significatione, Aelius Gal-
lenus lib. i.
Cassellii libe Benedictorum.
E' expositio aliquot Porcolan.
E' expositio Sex. Pomp. lib. II.
Manualium Iulius Paulus lib.
XII.
NOTAE IVRE CONSVL-
tationis.
Notas scripserunt Paul. in Sal. Tu-
llian. i. in Respõda & quaestio-
nes Papinian. in Libro veteribus
Laebonis, in Serb. Scruoliam.
Item, Marcellus in Iulianum,
Vlpia in quaestiones Papinian.,
Martianus in Vlpium Marcellum,
Claudius Trophoius in Scu-
rolan,
Et Scrius Sulpicius in Q. Murtium
Scruolum.
IN EPITOMEN REDACTI
Alfeti Vari Digesterum. ii. libri
in Epitomen redacti, per Paul.
posteriorum lib. Laebonis, Epito-
men fecit Labolenus.
E' expositio Iani Hermogenia. lib. i.

INDICIS PRIMI DISPOSITIO II. IVXA NOMINA IVRE-
consultorum, & ordinem, in Catalogo, Pandectis Florentinis prefixo,
approbatum, concinnata.

1 SALVII IULIANI
Digestorum lib. nonaginta-
nouem.

Ad Minucium Natalem li-
bri sex.

Ad Vreium Ferocem, libi. quat-
tuor.

De ambiguitatibus, lib. unus.

2 AEMILII PAPINIANI
Questionum lib. triginta septem.

Responsorum lib. decem & no-
uem.

Definitionum lib. duo.

De adulteris lib. duo.

Libi. singulares.

De adulteris.

3 QUINTILII SCAEVOLE
liber unus.

4 SABINI
Iuris civilis lib. tres.

5 ALFENTII VARI
Digestorum lib. quadraginta.

6 PROCVLI
Digestorum lib. octo.

7 ANISTII LABEONIS
Digestorum lib. octo.

Posteriorum lib. X.

8 NERATII PRISCI
Regularum lib. quindecim.

Membranarum lib. septena.

9 IAVOLENTIS
Ex Cassio lib. quindecim.

Ex Cassio lib. quatuordecim.

Ad Plautium lib. quinque.

10 I. IUVENII CELSI
Digestorum lib. triginta nouem.

11 SEXII POMPONTII
Ad Q. Murium lectionis lib. xxxix.

De iure lib. viginti.

Vanarum lectionis lib. quindecim.

Ad Plautium lib. septem.

Fideicommissorum lib. quinque.

Senatusconsultorum lib. quinque.

Regularum lib. unus.

12 ABVRNII VALENTIS
Fideicommissorum lib. septem.

13 VOLVSI MACIANI
Fideicommissorum lib. sexdecim.

Publicorum lib. quatuordecim.

Ad L. Rhodian lib. vnus.

14 IVLII MAVRITIANI
Ad leges lib. sex.

15 TERENTII CLEMENTIS
Ad leges lib. viginti.

16 AFRICANI
Questionum lib. nouem.

17 VLPII MARCELLI
Digestorum lib. triginta vnus.

Ad leges lib. sex.

Responsorum lib. vnus.

18 GERBIDII SCAEVOLE
Digestorum lib. quadraginta.

Questionum, lib. viginti.

Responsorum lib. sex.

Regularum lib. quatuor.

Libi. singulares.

De questione familie.

Questionum publice tractatarum.

19 FLORENTINI

Institutionum lib. duodecim.

20 T. CAII

Ad edictum provinciale lib. xxxii.

Ad leges lib. quindecim.

Ad edictum urbiu qui haberi

potuerunt, lib. duodecim.

Aureorum (sive venum cotidianarum) lib. septem.

Institutionum lib. tres.

De manumissionibus lib. tres.

Fideicommissorum lib. duo.

De verborum obligationibus lib.

tres.

Ad edictum aedilium curulium lib.

duo.

Libi. singulares.

De casibus.

Regularum.

Dotalium.

De formula hypothecaria.

21 VENULEII SATVRNINI

Stipulationum lib. decem & no-
uem.

Actionum lib. decem.

De officio Proconsulis lib. quat-
tuor.

Publicorum lib. tres.

De interdictis lib. sex.

De poenis paganorum lib. vnus.

22 TERTYLLIANI

Questionum lib. octo.

De Caltrensi peculio lib. vnus.

23 PAPYRII IVSTI

Constitutionum lib. viginti.

24 DOMITII VIPIANI

Ad Edictum lib. octoginta tres.

Ad Sabinum lib. quinquaginta

vnus.

Ad leges lib. viginti.

Disputationum lib. decem.

Omnium tribunalium lib. decem.

De officio Proconsulis lib. decem.

Regularum lib. septem.

Fideicommissorum lib. sex.

Opinionum lib. sex.

De adulteris lib. quinque.

De appellationibus lib. quatuor.

De officio Consulis lib. tres.

Institutionum lib. duo.

De censibus lib. sex.

Responsorum lib. duo.

Ad edictum aedilium Curulium lib.

duo.

Libi. singulares.

De sponsalibus.

De officio Praefecti vrbis.

De officio Praefecti vigilum.

De officio Praetoris Reip.

De officio Praetoris iudicialis.

De officio Quaestoris.

De officio Consulium.

De excusationibus iudicium.

Regularum rursus.

25 IVLII PAVLI

Ad edictum lib. octoginta.

Questionum lib. viginti sex.

Responsorum lib. viginti tres.

Brevis edicti lib. viginti tres.

Ad Plautium lib. decem & octo.

Ad Sabinum lib. sexdecim.

Ad leges lib. decem.

Regularum lib. septem.

Sententiarum siue factorum lib. sex.

Sententiarum receptorum lib. quin-

que.

Ad Virillum Sabinu lib. quattuor.

Ad Neratium lib. quattuor.

Fideicommissorum lib. tres.

Decretorum lib. tres.

De adulteris lib. tres.

Manualium lib. tres.

Institutionum lib. duo.

De officio Proconsulis lib. duo.

Ad legem Aeliam Sentiam lib. 3.

Ad legem Iuliam lib. duo.

De iure fisci lib. duo.

De censibus lib. duo.

Ad edictum aedilium Curulium

lib. 11.

Libi. singulares.

Regularum iterum lib. vnus.

Regularum tertio lib. vnus.

De poenis Paganorum.

De poenis Militum.

De poenis omnium legum.

De viuris.

De gradibus & adfinibus.

De iure Codicillorum.

De Excusationibus iudicium.

Ad regulam Canonianam.

Ad Senatusconsultum Orphitiae-

num.

Ad Senatuscons. Tertyllianum.

Ad Senatuscons. Velleianum.

Ad S. C. Libonianum, seu Clau-

diuum.

De officio Praefecti Vigiliu.

De officio Praefecti vrbis.

De officio Praetoris iudicialis.

De officio adfessorum.

De Extraordinariis criminib.

Ad Hypothecariam formulam.

Ad municipalem.

De publicis iudiciis.

De inofficioso testamento.

De Septemtribus iudiciis.

De iure singulari.

De secundis Tabulis.

Ad Oratorem Diui Scrueri.

Ad Oratorem Diui Marci & Co-

modi.

Ad legem Velleianam.

Ad legem Cinciam.

Ad legem Falcidianam.

De tacto fideicommissio.

De portionibus, quae liberis dam-

natorum conceduntur.

De iuris & facti ignorantia.

De adulteris.

De instructo & instrumento.

De appellationibus.

De adsignatione libertorum.

De iure libellorum.

De Testamentis.

De iure patronatus.

De iure patronatus quod ex lege

Iulia & Papia venit.

De actionibus.

De

Ad Neratium iv. Paul. xxv. 12
De Officio Consulii i. i. Vlpiani
xxiv. 1
De Officio curatoris R. e. publici
v. Vlp. xxiv. 20
De Officio Praefecti Praetorio
Arcadij xxxiv. 1
De Officio Praefecti Vigili
Vlp. xxi. v. 16. Paul. i. xxv. 39
De Officio Praefecti Vrbis i. Vlp.
xxiv. 19. Paul. i. xxv. 40
De Officio Praefidis i. i. Macri
xxv. 11.
De Officio praetoris tutelaris
Vlp. xxiv. 2. Paul. i. xxv. 40
De Officio Proconsulis iv. V.
nulei xxi. 3. Vlp. x. xxiv. 6. Pauli
ii. xxv. 18
De Officio Quistoris i. Vlpian.
xxiv. 13
Opinionum vi. Vlp. xxiv. 10
Ad Oratiōē D. Mar. i. Paul. xxv. 52
Ad Oratiōē D. Seueri i. Paul.
xxv. 51
De Officio i. Vlp. xxiv. 7. Modestini
i. i. xxi. 1.
De Officio i. Vlp. xxiv. 7. Modestini
i. i. xxi. 1.
Ad Plaurum v. Tabol. ix. 1
Pompon. vii. 21. 5. Paul. xviii.
xxv. 11.
De Poenis iv. Modest. xxv. 6
De Poenis Militum i. Paul. xxv. 16
De poenis Paganorum i. Vaulcui
xxv. 6. Paul. xxv. 27
De poenis omnium legum i. Pauli
xxv. 28
De portionibus quae liberis dāto
ri concedantur i. Paul. xxv. 56

Posteriorum x. Labeo. vii. 1.
De praescriptionibus i. Modestini
xxxi. 1
Protribunalium x. Vlp. xxiv. 10
De publicis Iudicijs i. Paul. xxv. 45
Publicorum xiv. Voluf. Mar. xii. 2.
Venulei i. i. xxi. 4. Marcia. ii. 1.
xxv. 4. Macri. ii. xxxi. 1.
Quaestionum xxxv. v. Vlpian. i. 1.
African. ix. xxv. 1. Serbidij Scruol
i. xxv. 1. Tertyllia. vi. 1.
xxii. Paul. xxv. 1. Calistrā
ii. ii. xxvii. 5
Quaestionum publicae tractatarum
i. Serbidij Scruol. xviii. 6
De Quaestione familie i. Serbidij
Scruol. xviii. 5
Ad Quinrum Mutium Lectionum
xv. Pom. xi. 1
Regularem xv. Neratij vii. 1. Pom
po. i. xi. 1
Serbidij Scruol. ix. xviii. 4. Ca
ij. i. xxi. v. Vlp. i. xxi. v. 8. Euf
de i. xxv. 1. Eufid. l. xxv. 2. 4. Mar
cia. v. xxv. 1. Modestini i. xxi. 1.
3. Licinij Rufini xii. xxv. 1
Ad Regulam Catoianam i. Pau.
xxv. 34
Responforum iii. Neratij vii. 1. 3.
Serbidij Scruol. vi. 3. Papin.
xix. 1. 3. Paul. xxi. 1. xxv. 5. Vlp.
ii. xxiv. 5. Iulij Aquile. i. xxx.
1. Marcelli i. xvii. 3. Modestini
xxx. xxx. 1
De Ritu nupiarum i. Modestini
xxxi. 1
Ad Sabinum xxxv. Pompo. xi. 4. Vi

pia. h. xxiv. 1. Pauli xvi. xxv. 6
De Secundis tabulis i. Paul. xxv. 49
Senatusconsultorum v. Pom. xi. 1
De Senatusconsultis i. Paul. xxv. 74
Ad Senatusconsultum Libonianū
feu Claudianum i. Paul. xxv.
Ad S. C. Ophidianum i. Pauli xxv.
33
Ad S. C. Tertullianum i. Pauli xxv.
34
Ad S. C. Silanianum i. Paul. xxv. 35
Ad S. C. Velleianum i. Paul. xxv. 16
Ad S. C. Turpilianum i. Marciani
xxix. 6
Sententiarum siue factorum vi
Paul. xxv. 39
Sententiarum receptarum v. Paul.
xxv. 10
De Septem vitalibus iudicijs i.
Paul. xxv. 47
De Sponfalibus i. Vlp. xxv. 17
Stipulationum xix. Venulei xxi. 1
De Tacito fideicomiso i. Pauli
xxv. 55
De Testamentis Paul. xxv. 63. Mo
destini i. xxxi. 11
De Testibus i. Arcadij xxxiv. 1
Variarum lectionum xv. Pompon.
xi. 4
De verbor. obligationibus Caij iii.
xx. 9
Ad Virellium i. i. Paul. xxv. 2
Ad Vreium Ferocem iv. Iuliani i.
3
De Viris i. Paul. xxv. 18
Y. de Viris i. Caij x. 14. Pauli i.
xxv. 43. Marciani i. xxxix. 6

INDEX PLURIVM INTERPRETVM,
Qui ad utrumque ius scripserunt.

ABBAS antiquus.
Abbas Affaldus.
Aburnius Valens.
Accurcius Gloffator.
Adamus Drathzier.
Adrianus Pulverus.
Aegidianae constitutiones.
Aegidius Bellamera.
Aegidius Betsburgius.
Aegidius Boffius.
Aegidius de Mandelbertis.
Aegidius Petrinus.
Aegidius Thomates.
Aegidius Tullius.
Aelius Gallus.
Aelius Martianus.
Aemilius Ferretus.
Aemilius Papinianus.
Aemilius Perotus.
Aeneas de Falconibus.
Africanus.
Agnus Vrbicus.
Albanus Spinarius.
Albericus de Maletis.
Albericus de Oliva.
Albericus de Rofate.
Albericus de Albertis.
Albericus Blandinus.
Albericus Brunus.
Albericus Cevalis Epifcopus.
Albericus de Ferraris.

Albertus Galeotus Pumenfis.
Albertus de Gandino.
Albertus de Oliva.
Albertus de Pergamo.
Albertus Pighius.
Albertus Trous.
Alexander ab Alexandro.
Alexander de Antila.
Alexander Ariolus.
Alexander Baldus Troianus.
Alexander Caraffa.
Alexander Imolenfis.
Alexander de Lentrā.
Alexander Iofcus.
Alexander de Neuo Vicentinis.
Alexander Ortiugus.
Alexander Picenardus.
Alexander de S. Elpidio.
Alfens Vetus.
Americus Buchardus.
Alphonfus Aluarez. Guetero.
Alphonfus de Caltro.
Alphonfus Gomefus.
Alphonfus Soto.
Amanellus de claris aquis.
Ambertus de Antramonā.
Ambrosius Catharinus.
Ambrosius Opizonus.
Ambrosius de Vignate.
Amodeus Iustinius.
Anastafius Platus.
Andreas Alciatus.
Andreas Anigonius.
Bibl. Selectae Sectio Secunda.

Andreas Barbaria Siculus.
Andreas Barutus.
Andreas Bauria.
Andreas de Befotis.
Andreas de Bononia.
Andreas de Capua.
Andreas Ciaffus.
Andreas ab Exea.
Andreas Hispanus.
Andreas de Ifern.
Andreas Malatinus.
Andreas Rentius.
Andreas Moncen.
Andreas de Pifa.
Andreas Serucus.
Andreas Tiraquellus.
Anellus Arcanonius.
Angelus Aretinus.
Angelus Capreolus.
Angelus de Claufio.
Angelus Felix.
Angelus de Horto.
Angelus de Gambilionibus, qui
est Aretinus.
Angelus de Periglis.
Angelus Politanus.
Angelus de Vbaldis Perusinus.
Annibal Troyus Canen.
Antefmus Bocherminus.
Antiffius Labeo.
Antoninus Archiepifcopus Floren
tinus.
Antoninus de Alexandro.
Anto-

- Antonij Auguſtinus
 Antonius Bernardus
 Antonius Boilius
 Antonius de Burro
 Antonius Burgis Hispanus
 Antonius Canis
 Antonius de Canario
 Antonius Caprius
 Antonius de Caputo
 Antonius Columbanus
 Antonius Columbertus
 Antonius Continus
 Antonius Contius
 Antonius Corſus
 Antonius Cuccius
 Antonius Franc. de Doctibus
 Antonius Florentinus
 Antonius Foguelinus
 Antonius Formis
 Antonius Gouanus
 Antonius Guſbertus
 Antonius Maſſa Galeſus
 Antonius de Mathieſis
 Antonius Monachianus
 Antonius Melius
 Antonius Nebucenſis
 Antonius Neſſus
 Antonius Nicellus
 Antonius Paparonus
 Antonius de Perſia
 Antonius Philotheus
 Antonius de Piceſis
 Antonius de Prato
 Antonius de Prato Tridentinus
 Antonius Rondinellus
 Antonius Roſellus
 Antonius Sacromorus
 Antonius Sanſonus
 Antonius Sorrentinus
 Antonius Taffara
 Antonius de Temol
 Antonius Vacca
 Antonius Villus
 Archieſcop. Laurinen.
 Aretia Parisius
 Argentinus Panſalus
 Arus Pinellus
 Arnaldus Albertinus
 Arnaldus Coraſus Narbon.
 Arnaldus de Solerio
 Arnolſus Terrentius
 Arnulphus Ruzens
 Arrius Menander
 Arſendius D. Raynerij
 Aſſenſis vulgo Aſſena
 Auguſtinus de Anchoſa
 Auguſtinus Berois
 Auguſt. de Bonifacienſis Arimi.
 Auguſtinus Canonicus
 Auguſtinus Sicutus Eugebinus
 Aurelius Arcadius Chariſus
 Aurelius David Sapius
 Author incertus, inf. incertus au.
 thor.
 Aymaricus Rinaltiſus
 Ayro Cravera
 Ayro Publicius
 Azo Bononiſis
 Azo de Ramenſis
 B
 B Agareus
 Baldus de Bartholinis, qui eſt
 Bald. Nouellus
 Baldus de Perſis
 Baldus de Perſio
 Balſopus de Perſio
 Ballencinus
 Baptiſta Bonius, infra Io. Baptiſta
 Baptiſta Cimatorius
 Baptiſta à S. Blaſio
 Baptiſta Valle
 Baptiſta Villalobos
 Barnabas Brifſonius
 Barſius Perſius
 Bartholomæus Belonius
 Bartholomæus Blarenus
 Bartholomæus Bologninus
 Bartholomæus Bonellus
 Bartholomæus Brixienſis
 Bartholomæus Bumanus
 Bartholomæus Capolla
 Bartholomæus Cai
 Bartholomæus Calepinus
 Bartholomæus Camerarius
 Bartholomæus de Capua
 Bartholomæus Catanianus
 Bartholomæus Caſſaneus
 Bartholomæus Fennius
 Bartholomæus de Navarra
 Bartholomæus de Salyceto
 Bartholomæus Scuta
 Bartholomæus Saluatus
 Bartholomæus Narnia
 Bartholomæus Socinus
 Bartholomæus de Spina
 Bartholomæus Sibylla
 Bartholomæus Vinciguerra
 Bartholomæus Stratus
 Bartolus de Huro
 Bartolus de Saxoterrato
 Benedictus de Barz
 Benedictus Canophilus
 Benedictus Capa
 Benedictus Curtius
 Benedictus de Plombino
 Benedictus de Vadis
 Beneuentus Stracca
 Benincafus Reptincafus
 Berengarius Fernandus
 Berengarius Paulachus
 Bermundus Coueroneſis
 Bernardus Bombinus
 Bernardus de Baſis
 Bernardus Diaz infr. Io. Bernardin.
 Bernardus Gammarus
 Bernardus Landrianus
 Bernardus Laurenti
 Bernardus Ruſſus
 Bernardus Rutilius
 Bernardus Scodobiſus
 Bernardus Axel
 Bernardus Compottellanus
 Bernardus Cordebi
 Bernardus Duennus
 Bernardus Gloſſator
 Bernardus Lincburgus
 Bernardus Vualterus
 Biſignetus
 Biturigum decretum
 Blaſius de Marcone
 Bonacurſius
 Bonaguida Aretinus
 Bonicontus Io. And.
 Bonifacius Antolinus
 Bonifacius de Vitalinis
 Bonus à Curtilli
 Boſcus iude infra Io. Boſcus
 Bouarum decreti, &c.
 Boucardus Lombienſis
 Bulgarinus de Bulgariis
 Bullæ diuerſorum Pontificum
 Bullæ, Beca & motus proprii
 C
 Cæſar Lamberſinus
 Cæſar Petri Michaelis Delphi
 ni
 Cæſar Parisius
 Cainus
 Caius
 Caieranus, infra Thomas de Vio
 Calliſtratus
 Camera Apollonia
 Camillus Catanus Valianus
 Camillus de Corte
 Camillus Melis
 Camillus Plautius
 Camillus Viſitatinus
 Carolus Guarnaria
 Carolus de Graſſalia
 Carolus Molinuz
 Carolus Ruinus
 Carpentarius Toſolanus
 Cataldus Boncompagnus
 Catellanus Cotta
 Cato Sacer Papienſis
 Celfus Hugo
 Celfus Maphus Canon. regula
 Cerebidiſus Scuola
 Chriſtophorus Albericus
 Chriſtophorus Caſtellionus
 Chriſtophorus Ehemus
 Chriſtophorus Landſchneidus
 Chriſtophorus Longolus
 Chriſtophor. Marcellus Venetus
 Chriſtophorus Pherſebus
 Chriſtophorus Portus
 Chriſtophorus Roſſianus
 Ciccinellus
 Claudius Cantincola
 Claudius Cothecus
 Claudius Digneus
 Claudius Dilius Caſſion.
 Claudius Marmerius
 Claudius Moronus
 Claudius Sanctus
 Claudius de Seyſello
 Claudius Triphonius
 Clemens Papa
 Colonus Pterus Saluatus
 Concilia varia
 Concilium Colonienſe
 Concilium Tridentinum
 Concilij Tridentini compila.
 Conradus Brunus
 Conradus Gerlenſem
 Conradus Sumenſat
 Conradus Vlmer
 Conradus Zolaus
 Conſil. Collegij Dni Ferdinandi
 Imperatoris
 Conſil. Collegij Bonon.
 Conſil. Collegij Padue
 Conſilium Collegij Papienſis
 Conſil. Collegij Ferrarie
 Conſilia diuerſorum Doct. cri.
 mi.
 Conſilia cauſarum crimi.
 Conſilia diuerſorum materiarum
 Conſilia matrimonialia
 Conſilia ad rem teſtamentariam
 Conſilia feudal.
 Conſilia diuerſorum collegiorum
 Conſilia pro Monte Pietatis
 Conſtantinus Coptus
 Conſtantinus Hamanopol.
 Conſtantinus Rogerius
 Conſtantinus Landus
 Conſti.

Constitutiones Apostolicæ.
Constitutiones diuerſæ.
Constitutiones Parisienſes.
Cornelius Boſincallus.
Cofmas Guimier.
Coffumerium Francis.
Cuiacius Toſolimus.
Curius Iuris Canonici.
Curius Iuris Ciuilis.
Cyrus Piſtorienſis.
Cyprianus Beneti.

D

Damaſus.
Darius Attendolus.
Deſtractor vitorum Summiſta.
Deſtlenus Langebecius.
Didacus Couarrauius.
Dionedus Maricunda.
Dionyſius Peruſinus.
Dodus.
Dominicus à Sancto Geminiano.
Dominicus Jacobatus.
Dominicus Lupoldus.
Dominicus de Porto Rippanus.
Dominicus Soro frater.
Durandus Episcopus Meldensis.
Dyauus de Muxello.

E

Eduardus Henrifonius.
Emanuel Colta.
Eguinarus Baro.
Episcopus Ciuitatis.
Eustachius Conſtantiopolita.
Examen ordinandum.

F

Fabianus de Monte S. Sabini.
Fabianus Boſer.
Fabianus de Giocchis.
Fabius Accorimbonus.
Fabius de Montelcone.
Fabius Ottinellus.
Flautus Longianenſis.
Federicus Nauſa.
Federicus Petrus.
Federicus Senenſis.
Federicus Scotus.
Felynus Sandeus.
Ferdinandus Abulenſis.
Ferdinandus Lozes.
Ferdinandus Paz.
Ferdinandus Cordubenſis.
Ferdinandus Tolofates.
Ferdinandus Valquiſus.
Flores Legum.
Florentinus.
Florianus à S. Petro.
Formularium Commiſſionum.
Formularium Inſtrumentorum.
Formularium Terminum.
Fortunatus Perſinus.
Fortunus Garzia.
Forum reale Hiſpaniæ.
Foſkeus.
Franciscus de Acceptantibus.
Franciscus Accurius.
Franciscus de Albergois.
Franciscus de Accolis Aretinus.
Franciscus Alciatus.
Franciscus Aluarorus.
Franciscus Arias.
Franciscus Balbus.
Franciscus Baldianus.
Franciscus Barſanus.
Franciscus Boezan.
Franciscus Brandus.
Franciscus de Caleſia.
Franciscus Caſonſus.

Franciscus Conanus.
Franciscus Coſcius decanus Senenſis.
Franciscus Crementis.
Franciscus de Cruce.
Franciscus Curtius ſenior.
Franciscus Curtius junior.
Franciscus Domazonus.
Franciscus Diarenius.
Franciscus Floridus.
Franciscus Folchius.
Franciscus Herculanus.
Franciscus Iamerius.
Franciscus Iouerius.
Franciscus Lucanus Parmenſis.
Franciscus Lucas.
Franciscus Ludo. Paſſat.
Franciscus Marcus.
Franciscus Niconitius.
Franciscus Papaſau.
Franciscus Parona.
Franciscus Petrus.
Franciscus de Piſis.
Franciscus de Platea.
Franciscus Ponzinibius.
Franciscus de Porcellinis.
Franciscus Ramponus.
Franciscus Scarabulla.
Franciscus Scilecenſis alias Squilacensis Episcopus.
Franciscus Secua.
Franciscus Somsbeckius.
Franciscus Tertius Crementis.
Franciscus de Theleſia.
Franciscus Torrenſis.
Franciscus Turzanus.
Franciscus Vargas.
Franciscus Viuius.
Franciscus Zabarella Cardinalis.
Franciscus Zoannerus, Bononiensis.
Fredericus Schenck.
Fulius Conſtantiinus.

G

Gabriel Biel.
Gabriel Catianus.
Gabriel Madzus.
Gabriel Palæus Caſid.
Gabriel Sarayna.
Gallencius.
Galluanus Beneuentanus.
Gaſpar de Arengueria.
Gaſpar Calderinus.
Gaſpar Odoletus.
Gaſpar de Peruſio.
Gaſpar Velafcus.
Gauſfridus de Satiniaco.
Geminianus.
Gentianus Heruetus.
Gentilis Albertinus.
Georgius Cruderus.
Georgius Ederus.
Georgius Natta.
Gerardus Alber.
Gerardus Mazolus.
Gerardus Senenſis.
Gerardus Teutonicus.
Gilbertus Regius Noſerenſis.
Gores Senenſis.
Goffredus Beneuentanus.
Goffredus Tranenſis.
Gotardus Alamanus.
Gregorianus Codex.
Gratianus.
Gregorius Haloander.
Gregorius Magalorus.
Guido de Baſio.
Guido Montrochierius.
Guido Papæ.

Bibl. selectæ Sectio Secunda.

Guido Parpinianus.
Guido de Suzaria.
Guilielmus Benedicti.
Guilielmus Bene.
Guilielmus Budeus.
Guilielmus Caſadorius.
Guilielmus de Cuneo.
Guilielmus Durandus.
Guilielmus Fornerius.
Guilielmus Hanneſtonius.
Guilielmus de Ludo.
Guilielmus Martenus.
Guilielmus Mayorerius.
Guilielmus de Monteferrato.
Guilielmus de Monte Lauduno.
Guilielmus à Perno.
Guilielmus Pontanus.
Guilielmus Realis Luere.
Guilielmus Rodonius.
Guilielmus de Rouille.
Guilielmus de Tulado.
Gundisalvus de Villadiego.

H

Hector Richerius.
Helenus Ribitus.
Henricus Agileus.
Henricus Boſchallias de Roerio.
Henricus de Boſis.
Henricus Buccelius.
Henricus Goedem.
Henricus Holtienſis Cardinalis.
Henricus Iſolitor.
Henricus Knaufius.
Henricus de Piro.
Hercules Seuerolus.
Herennius Modellinus.
Hermannottus Detus.
Hermannus Barchin.
Henricus Riſuicellus.
Hermannus Schilidis.
Hermogenes.
Hermogenianus.
Herucus Natalis frater.
Hieronymus Balbi Episcopus.
Hieronymus Butigella.
Hieronymus Cagnolus.
Hieronymus Campi S. Petri.
Hieronymus Cucalon.
Hieronymus Donatus.
Hieronymus Fortius.
Hieronymus Gabriellus.
Hieronymus Gigas.
Hieronymus Gratus.
Hieronymus Groslorius.
Hieronymus Laurenti.
Hieronymus de Luca frater.
Hieronymus Magius Anglarenſis.
Hieronymus Manfredus.
Hieronymus Monachus.
Hieronymus de Monte.
Hieronymus Mutius.
Hieronymus Panſetus.
Hieronymus Paulus Barchinus.
Hieronymus Piſca.
Hieronymus Preuſtellus.
Hieronymus Rota.
Hieronymus Tergulius.
Hieronymus Torriellus.
Hieronymus de Tortis.
Hieronymus Vereus.
Hieronymus Zanchus.
Hieronymus Zannetius.
Hippolytus Riminaldus.
Honorificus Bartholomius.
Honoratus Bonhor.
Horatius Lucius Calienſis.
Hormagorius, ſup. Hermannottus.

P a Hugo.

Hugolinus.
Hugo Donellus.
Hugurius.
Huldricus Fabricius.
Humbercus de Bouen.

Iacobus Albericus.

Iacobinus à Sancto Georgio.

Iacobinus Riminaldus.

Iacobus Acemilianus.

Iacobus Aegidius.

Iacobus de Aciello.

Iacobus Almain.

Iacobus Aluarcus.

Iacobus Ardzionus.

Iacobus de Areca.

Iacobus Aſaa.

Iacobus de Beſulio.

Iacobus Boulencus.

Iacobus Pontius.

Iacobus de Bepardis.

Iacobus Buttrigius.

Iacobus de Calſito.

Iacobus Conceſſus.

Iacobus Cuiarius.

Iacobus Curtius.

Iacobus Fontanus.

Iacobus Gentilis.

Iacobus Girardus.

Iacobus Labrus.

Iacobus Machellus.

Iacobus Mandellus.

Iacobus Menochius.

Iacobus Nacianus.

Iacobus de Nigis.

Iacobus Nouellus.

Iacobus Omphalius.

Iacobus Palco.

Iacobus Petri de Ptholo.

Iacobus de Puto.

Iacobus Raynardus Burgenſis.

Iacobus Rebuffus.

Iacobus Reſardus.

Iacobus Simanes.

Iacobus Sprengler.

Iacobus Traicinus.

Iacobus Varnerius.

Iacobus Venetus.

Iacobus Vindelſinus.

Iacobus de Villa Sancta.

Iacobus Zochus.

Iacobus Philippus Portius.

Iaffedus Cherinſis.

Iaffedus Lanfranchus Balbus.

Iafon Mayus.

Iaulenus.

Ieficulus de Caſſanis.

Ierccus Auſtor.

Innocentius Papa III.

Innocentius Papa VII.

Ioachim.

Ioachimus Camerarius.

Ioachimus Hoperus.

Ioannes Abbas Niucellenſis.

Ioannes à Dari.

Ioannes Agallus.

Ioannes Alcius.

Ioannes de Amicis.

Ioannes de Anania.

Ioannes Andree.

Ioannes Apellus.

Ioannes Antonius Rubens.

Ioannes Antonius Trigona.

Ioan. Bapt. Perſinus.

Ioannes Bapt. Perretus.

Ioan. Bapt. Cappelupus.

Ioannes Aquile.

Io. Archiepiſcopus Naſopolitanus.

Ioannes de Amone.

Ioannes Baccan.

Ioannes Bagnolus.

Ioannes Ballois.

Ioannes Barbatus.

Ioannes Bernardinus Maſcatellus.

Ioannes Bertachinus.

Ioannes Biffinus.

Ioannes Blancas.

Ioannes Blondel.

Ioannes de Bloaſco.

Ioannes Bolognetus.

Ioannes Boſcheus.

Ioannes Boſcus de Coag.

Ioannes Biffinus.

Ioannes Brachius.

Ioannes Breitenbuchius.

Ioannes Brucellus.

Ioannes Breon.

Ioan. B. Salomonius.

Ioannes Cephalus.

Ioannes Calderinus.

Ioannes Campagus.

Ioannes de Canibus.

Ioannes Carſa.

Ioannes Cefarius.

Ioannes Claudius Aprutinus.

Ioannes Cocanatus.

Ioannes Copus in Artificus.

Ioannes Corallus.

Ioannes Corteſius.

Ioannes Craſſus.

Ioannes Criſpanus.

Ioannes Criſpus.

Ioannes Croctus.

Ioannes Criqueus.

Ioannes Dayna Bionenſis.

Ioannes de Deo Hispanus.

Ioannes Dhaubert.

Ioannes Diaconus Hiſpanus.

Ioannes Dilectus Darant.

Ioannes Domaxus à Fina.

Ioannes Droſus.

Ioannes Eckius.

Ioannes Faber.

Alter Io. Faber.

Ioannes Fagiolus.

Ioannes Fantucius.

Ioannes de Ferrariis.

Ioannes Ferrault.

Ioannes Ferrus frater.

Ioannes de Felicitate.

Ioannes Richardus.

Ioannes Foucherus.

Ioannes de Friburg.

Ioannis Gironis.

Ioannes Gauducius.

Ioannes Gaudredi.

Ioannes Geneſius.

Ioannes Gerſon.

Ioannes Gillous.

Ioannes Graſſus.

Ioannes Grillon.

Ioannes Hunſbali de Canonis.

Ioannes Humbertus.

Ioannes Hugonis.

Ioannes Igneus.

Ioannes de Imola.

Ioannes de S. Iulia.

Ioannes Iuuenalis Verſinus.

Ioannes Kœlſer.

Ioannes de Lando.

Ioannes Leciet.

Ioannes de Lignano.

Ioannes Longouallius.

Ioannes de Lopus.

Ioannes Lonchius.

Ioannes Lucius Parſifentis.

Ioannes Lupus.

Ioannes Mauritus.

Ioannes Marcius.

Ioannes Millus.

Ioannes Milles.

Ioannes Moaachus.

Ioannes Montagne.

Ioannes Montanus.

Ioannes de Monte Parrato.

Ioannes Montolonus.

Ioannes Neria.

Ioannes Neurus.

Ioannes Nider.

Ioannes Olſenlorpius.

Ioannes Palech.

Ioannes Papa X & II.

Ioannes Papanus.

Ioannes Parſifentis.

Ioannes de Petruſia.

Ioannes Pierius.

Ioannes de Placo.

Ioannes de Placo.

Ioannes Pyrrhus.

Ioannes Quintinus.

Ioannes Ramus.

Ioannes Randleus Gallus.

Ioannes Raymondus.

Ioannes Raynaud.

Io. Robertus Aurelius.

Io. Rocherius.

Ioan. Rogen. Froc.

Ioannes Ronchegallus Goldus.

Ioannes Pagenus de Mota.

Ioannes Sadoletus.

Ioannes Saporis.

Ioannes de Saxonia.

Ioannes Saxoni Hatteſſius.

Ioannes Oenonorus repurgatus an
no 1604. Veneris nam alie edi
tiones ſcârê heretibus, & ceteris

Ioannes de Selua.

Ioannes Senerle.

Ioannes Richardus.

Ioannes Stramburgus.

Ioannes Scaphilus.

Ioannes Superior.

Ioannes Vargatus.

Ioannes de Terra rubra.

Ioannes Thronicus.

Ioannes Triemius.

Ioannes de Turcremata.

Ioannes Turnorus.

Ioannes Tyer.

Ioannes Vuanquel.

Ioannes Vara.

Ioannes Vandenſis Epicoſus.

Ioannes de Vico mercato.

Ioannes Villenatus.

Ioannes Vilchius.

Ioannes Ant. Delphinus.

Ioan. Anto. de Ferraris.

Io. Ant. de S. Georg. Prepoſ. Mediol.

Io. Ant. à Leone.

Io. Ant. Rabueus Alexandrinus.

Io. Ant. Trigona.

Io. Bapt. Egarius Venetus.

Io. Bapt. Annius.

Io. Bapt. Atellinus.

Io. Bapt. Bouus.

Io. Bapt. Cappelupus alias de S. Severo.

Io. Bapt. Cattelionus.

Io. Bapt. Cretus.

Io. Bapt.

Io. Bap. Maniofides .
 Io. Bap. Neua .
 Io. Bap. Paulianus .
 Io. Bap. Paulinus .
 Io. Bap. Penifinus .
 Io. Bap. Pinea .
 Io. Bap. de Plotis Nouariensis .
 Io. Bap. de Salis .
 Io. Bap. Rosellus .
 Io. Bap. Sufius .
 Io. Bap. Ziletus Venetus .
 Io. Bartholomaeus de Scarampis .
 Io. Bernardinus Dias .
 Io. Bernardinus Mufcatellus .
 Io. Christophorus Portius .
 Io. Franciscus Balbus .
 Io. Franc. Ozerius .
 Io. Franc. Paulinus .
 Io. Franc. Pius .
 Io. Franc. Poppius .
 Io. Franc. Pontinibius .
 Io. Franc. Purpuratus .
 Io. Franc. Ripa .
 Io. Franc. Scallonus .
 Io. Georgius Brandicus .
 Io. Hieronymus Albanus .
 Io. Iacobus de Canibus .
 Io. Iacobus de Leonardi .
 Io. Ludouicus Viues .
 Io. Maria Riminaldus .
 Io. Nicolaus Arelatannus .
 Io. Nicolaus Delphinatus .
 Io. Nicolaus Gimontius .
 Io. Paulus Lancelloca .
 Io. Petrus de Ferraris .
 Io. Rocherus Trocheus .
 Iodocus Clithouus .
 Iodocus Darmhouderius .
 Iordanus Bucci .
 Ioseph Cumia .
 Ioseph Monardus .
 Isidorus auctor Decretorum .
 Isidorus Hippalenis Episcopus .
 Isidorus de Iolanis .
 Iulius Aquila .
 Iulius Britannus .
 Iulius Capra Vicentinus .
 Iulius Clarus .
 Iulius Foretius .
 Iulius Mauricius .
 Iulius Frontinus .
 Iulius Paulus .
 Iulius Rondonellus .
 Iustinianus Imperator .
 Iustinus Goblerus .
 Iuuenalis a Costafredi .
 Iulius Aurelius .
 Iulius de Valle .
 Iulus de Thufcia .
 Lambertus de Pamponibus .
 Lambertinus .
 Lancelorus Conradus .
 Lancelorus Decius .
 Lancelorus Galliaula .
 Lancelorus Politus .
 Lancelorus de Oriano .
 Lapus de Castellione .
 Labre Batiales .
 Laurearium .
 Laurentius Ballarolus .
 Laurentius Bellus .
 Laurentius Caccaneus .
 Laurentius Molleus .
 Laurentius de Pallatis .
 Laurentius de Pina .
 Laurentius de Rodolphis .

Laurentius Syluanus .
 Laurus Corgerius .
 Lazarus Baiphius .
 Leo Spelmianus .
 Leobonus Dalerius .
 Leodegarius a Quercu .
 Leonhardus Celanus .
 Leonhardus Gerle .
 Leonhardus Cicarus .
 Leonhardus Venetus .
 Lielinus Rufius .
 Lotharius Rex .
 Lucas Craffus .
 Lucas de Penna .
 Lucius Honoratus Draco .
 Lucas de Castalis .
 Lucius Paulus Rosellus .
 Ludouicus Alferius .
 Ludouicus Aluanus .
 Ludouicus Babeonns .
 Ludouicus Bolognius .
 Ludouicus Burgeius .
 Ludouicus Caranda .
 Ludouicus Carterius .
 Ludouicus Caro .
 Ludouicus Clomarus .
 Ludouicus Comes .
 Ludouicus Gozadinus .
 Ludouicus Interamnas .
 Ludouicus Montanus .
 Ludouicus Nogarola .
 Ludouicus Orrianus .
 Ludouicus Pius .
 Ludouicus Ponranus .
 Ludouicus Rex Francie .
 Ludouicus Sarius .
 Ludouicus Suarez .
 Ludouicus Telfara .
 Ludouicus de la Torre frater .

M Acer .
 Maiorianus Augustus .
 Mandagotus .
 Manferius .
 Maphrus Vegius .
 Marcellus Bonus .
 Marcus Manius Benauidius .
 Marcus Menarchus .
 Marcus de Perusio .
 Marc. Ant. Bardus .
 M. Victorius Strigellus .
 Marc. Ant. de Bauceria .
 Marc. Ant. Belarmatus .
 Marc. Anto. Blancus .
 Marc. Anton. Cucchus .
 Marc. Anton. Marafcotius .
 Marc. Anton. Natta .
 Mare magnus .
 Margarita .
 Marius Socius senior .
 Marius Socius iunior .
 Marinus de Caramanico .
 Marinus Trezia .
 Marinus de Porta .
 Marius Arcades .
 Marius Salomonius .
 Marquardus de Sufannis .
 Martinus Augustus .
 Martinus Abbas .
 Martinus de Arles .
 Martinus de Fano .
 Martinus frater .
 Martinus Gualdo .
 Martinus Paudensis .
 Martinus Ramundus .
 Martinus Ranault .
 Martinus Sanctus .

Martinus Silimarius .
 Mathaeus de Afflicta .
 Mathaeus Bruns .
 Mathaeus Calaber .
 Mathaeus Gribaldus .
 Mathaeus Mathefianus .
 Mathaeus Nerucius .
 Mathaeus Offa .
 Mathaeus Vgonius .
 Maximus .
 Melchior Klingius .
 M. Melnartius .
 Michael Angrianus .
 Michael Caldonius .
 Michael Iterus .
 Michael Pochmaler .
 Michael de Mediolano frater .
 Michael Monachus .
 Michael Vulcurnus .
 Minantes .
 Monaldus Sumfia .

N Epodanus Sebastiani .
 Nellus a S. Geminiano .
 Nepos de Monte Albano .
 Neratius Prifcus .
 Nicaeus de Voerda Mecliniensis .
 Nicolaus de Agazzi .
 Nicolaus de Aufino .
 Nicolaus Bellonus .
 Nicolaus Berardus .
 Nicolaus Boerius .
 Nicolaus Brencius .
 Nicolaus de Bruxella .
 Nicolaus de Craffellis .
 Nicolaus Euerardus .
 Nicolaus Ciferius .
 Nicolaus Lefcut .
 Nicolaus Marius .
 Nicolaus Milis .
 Nicolaus Pignoldus .
 Nicolaus Plonius .
 Nicolaus de Porta .
 Nicolaus Rufius .
 Nicolaus de Spinellis .
 Nicolaus Supranus .
 Nicol. de Tudechis Abb. Panormi .
 Nicolaus de Valle .
 Nicolaus de Vbalfis .
 Nicolaus Vigelius .
 Nicolaus Anton. Grauat .

O Ctauianus Veltinius .
 Odoffredus Banecentanus .
 Odonellus Mercantilis .
 Oldradus de Ponte .
 Oliuerius Textor .
 Onufrius Paninius .
 Orpheus Cancellarius ord. minoru .
 Otho Sononenfis .
 Otho alter .

P Acificus frater Summiffa .
 Pamphilus Molus .
 Pandect .
 Panormitanus Abbas & vide supra .
 Nicolaus de Tudechis .
 Pandaleo Calderius .
 Papinianus .
 Pappius Iustus .
 Patria de Puno .
 Paulus Angelus .
 Paulus Caltrenfis .
 Paulus Citadus .
 Paulus Florea anti .
 Paulus Flore nrius .
 Paulus Grillandus .

P 3 Paulus

Bibl. Selecta Sectio Secunda .

- Paulus de Laxariis.
 Paulus Leonius.
 Paulus de Lignano.
 Paulus de Vener.
 Paulus de Montepico.
 Paulus de Oiano.
 Paulus Quartus Pontifex.
 Paulus de Roma.
 Paulus Antonius del Bene.
 Paulus Saxo.
 Pax Scala.
 Petrus Bellus.
 Petrus Albianus Trecius.
 Petrus Aldobrandinus.
 Petrus Aluarotus.
 Petrus Ancharanus.
 Petrus Aniboldus.
 Petrus de Aureliaco.
 Petrus Ballo.
 Petrus de Bellapertica.
 Petrus Bellaguardus.
 Petrus Beniaendius.
 Petrus Beyrandus.
 Petrus Belforus.
 Petrus de Basilio.
 Petrus de Boetius.
 Petrus Calepharus.
 Petrus Carelius.
 Petrus Coillius.
 Petrus Crispus.
 Petrus Duennas.
 Petrus Follenius.
 Petrus Franciscus.
 Petrus Gerardus.
 Petrus Godofricus.
 Petrus Grassus.
 Petrus Iacobi de Monte Pessulano.
 Petrus Iacobus.
 Petrus Lefnaudier.
 Petrus Licetus.
 Petrus Lignus.
 Petrus Loriotus.
 Petrus Matthesillanus.
 Petrus Moncada.
 Petrus de Monte Pessulano, supra.
 Petrus de Monte Venetus.
 Petrus Nitarus Nicrus.
 Petrus de Palude frater.
 Petrus Pape.
 Petrus Parpalea.
 Petrus Patricius.
 Petrus Peckius.
 Petrus Piccolus.
 Petrus Plancus.
 Petrus a Plaza.
 Petrus Plateanus.
 Petrus Raennas.
 Petrus Rebuffus.
 Petrus Royzins.
 Petrus Salernus.
 Petrus Sarcinas.
 Petrus Soto frater.
 Petrus Stella.
 Petrus Suberti.
 Petrus de Superailla.
 Petrus Tretius Albinus.
 Petrus de Vbalis senior.
 Petrus de Vbalis junior.
 Petrus Venderanus.
 Petrus Vendramus.
 Petrus Verrusius.
 Petrus de Vnzola.
 Petrus Andreas Gammarus.
 Petrus Dominicus de Musis.
 Petrus Franciscus Curtius.
 Petrus Ioannes Ancharanus.
 Petrus Michael Delphinus.
 Petrus Paulus Parisius.
 Petrus Philippus Corneus.
 Petrus Pirchus.
 Philibertus Bonetius.
 Philibertus Brusellius.
 Philippus de Cafolis.
 Philippus Decius.
 Philippus Francus.
 Philippus Probus.
 Philippus de Rotingo frater.
 Phonus.
 Pifanellus Summilla.
 Pius Antonius Bartolinus.
 Platina.
 Polydamas Tibertus Celenas.
 Pontificale.
 Proculus.
 Prodocimus de Comitibus.
 Prosper Caruatus.
 Prosper Farmaciatus.
 Pub. Iuuentius Celsus.
 Pub. Furius Antonius.
 Quintilianus Mandosius.
 Quintus Mutius Scazula.
 Raphael Cumanus.
 Raphael Fulgofius.
 Raphael Perlicor.
 Raphael Seilerus.
 Raphael Venulus.
 Raymundus Barchinensis.
 Raymundus Franguer.
 Raymundus de penna forti.
 Raymundus Senilis.
 Raynaldus Lonzon.
 Raynerius de Forliuio.
 Reginaldus polus.
 Reguerius.
 Remigius de Conuincione.
 Remundus Ruffus.
 Restanus Castaldus.
 Rhodogun leges.
 Richardus de Saliceto.
 Robertus Cenalis Arboricensis epi.
 Robertus Maranta.
 Rochus Curtius.
 Rodericus Soares.
 Rodericus Zamontensis episcopus.
 Rodolphus de Aunicia.
 Roffredus.
 Rogerius.
 Roglerius de Comitibus.
 Rolandinus passagerius.
 Rolandus a Valle.
 Rora.
 Sabinus.
 Saluius Iulianus.
 Salutiarius de Perufo.
 Scipio Ianuarius.
 Sebaltrianus Augustus.
 Sebaltrianus Brant.
 Sebaltrianus Darterus.
 Sebaltrianus Monticulus.
 Sebaltrianus Sapia.
 Sebaltrianus Vantius.
 Sergius Vrfonus.
 Seuerus Angulus.
 Sexrus pomponius.
 Sigismundus Loffredus.
 Sigismundus piconardus.
 Signorolus de Homodeis.
 Simon Vicentinus.
 Speculator.
 Stephanus Auferius.
 Stephanus Bertrandus.
 Stephanus Budzus.
 Stephanus Costa.
 Stephanus de Friderich.
 Stephanus Forcatulus.
 Stephanus de Gaicta.
 Stephanus Malaretus.
 Stephanus de Nois frater.
 Stephanus Gerardus Regimidianus.
 Syrlus.
 Syluester Aldrobundinus.
 Syluester de pierio.
 Tabiena Summa.
 Tancredus de Coneto.
 Tarantonus paternus.
 Terentius Clemens.
 Terryllanus.
 Theodorius Rex Francorum.
 Theodofianus Codex.
 Theodofius Augustus.
 Theophilus antiochenus.
 Tobias Nonius pensuinus.
 Thomas de Brandusio.
 Thomas Campegius.
 Thomas Chaloancus.
 Thomas Aquinas.
 Thomas Diplomatius.
 Thomas Doctus.
 Thomas Elysius.
 Thomas Ferratus.
 Thomas Grammaticus.
 Thomas Linus.
 Thomas Melephius.
 Thomas Munus.
 Thomas Partalia.
 Thomas de pipetata.
 Thomas de Vio.
 Titus Caius.
 Traianus Delidius.
 Troylus Maluitius.
 Tyndarus.
 Tyrosus Folsarius.
 Valconius a Vacca.
 Valentinianus Augustus.
 Valentinus Fezherius.
 Vbertinus Zuchardus.
 Vbertus de Bobio.
 Vbertus de Bonacurio.
 Ventura Coccus.
 Venuleus Saturnus.
 Veronensis episcopus.
 Vigilius Zuichemus.
 Vincentius.
 Vincentius Cingault.
 Vincentius Glacarius.
 Vincentius Hieraculus.
 Vincentius paleorus.
 Vincentus de sala.
 Vincentius Saluoliis.
 Virgilius de Sytheffris.
 Vitalis de Cambanis.
 Vitalis Nemaufens.
 Viuianus.
 Vdalricus Zafius.
 Vlpianus.
 Vlpianus Marcellus.
 Vlpianus de Zanis.
 Volusius Metianus.
 Volius.
 Vuigandus Hapellius.
 Xillus Medicus Venetus.
 Zacarias Perreus.

ARGUMENTVM

LIBRI DECIMI QVARTI

QUAM in tradenda Philosophia methodo rationem secuti sumus, eadem in Medicina Origine, Partitione, Cautiombus, Ducibus ipsius, et breuius tenenda est, quod tractatio superior de Philosophia platonem viam ad eandem Medicinam strauit. Deratione autem consultandi, Oberius aliqua interseruimus, quae nondum in lucem edita, ex viri perdocti laboribus ad nostras manus venerunt. Sed et alios interseruimus, qui eximie hoc de negotio egerunt. Quia verò ad pietatem spectabant, ea libentissime adieciimus, quod Medicina, si se corporis sanitatem spectet, plurimas tamen occasiones praebeat, viris in ea praestantibus non solum de Republica, verumetiam de Deo bene merendi. De Medicina Hippocratis Cuius, atque Galeni tamquam huius facultatis primariorum Ducum optima ex optimis, et eruditissimis viris attulimus. Elenchum Auctorum, qui de Medica facultate scripserunt, sat fuit modo innuere, vndenam esset petendus, nam omnium, qui vel Graece, vel Latine, vel Arabice, vel patria lingua scripserunt, is numerus est, ut bonam huius voluminis partem solus occupasset. Interum medici aliquot praestantissimi indicantur, qui si serio, ac sedulo legentur, pro aliis multis plusquam suffecerint.

ANTO.

ANTONII POSSEVINI SOCIETATIS IESV

BIBLIOTHECAE SELECTAE

Liber Quartusdecimus,

QVI EST DE MEDICINA:

TRAELOQVIUM AD METHODVM MEDICINAE.

VANDO vbi definit Physicus, ibi incipit Medicus, appositè
huc, quæ ad Medicinæ considerationem & cautiones attinent, a-
dijcienda sunt. Ac Medicinæ primò originem, mox partitionem,
deinde necessitatem, ac methodum, sic generatim attingam, vt
hæc postea liquidius innotescant, cum ad Hippocratem Coim,
& Galenum Pergamenum, qui duo Medicinæ lumina fuerit, ac-
cessero.

Am de Origine nota sunt, quæ viri præstantes scripta reliquere, nempe Artis me-
dicæ inuentionem Græcos ferè vniuersos qui tum erant Gentiles, in Deos ipsos,
atque illorum amicos retulisse. Quippe, Aesculapium ab Apolline patre instit-
utum, filios suos postea Medicinam docuisse, atque in hunc modum artem ipsam
Diuinis auspicijs, successione quadam hæreditaria, à parentibus propagatam
semper in liberos, ad Hippocratem usque (qui & ipse ex Aesculapio oriundus fuit)
peruenisse. Cautum siquidem erat in illa Asclepiadarum familia, ne quis artem & in-
dustriam medendi, possessionem sanè Diuinam, à Deoque (vt dicebant) solis ipsis
concessam, cuiquam communem faceret, qui ab eodem non esset genere exortus: id
quod fuisse in causa videtur, vt peritos artis illius *ἰατροὶ καὶ αἰσχροί*, hoc est, filios
Medicorum, Græci semper vocarint. Hæc illi. Sed & Clemens Alexandrinus, primo
Stromatum libro, assertor eorum sententiam, qui dicerent, Medicinæ inuentorē fuisse
Apim Aegyptium indigenam, priusquam Io veniret in Aegyptum, postea uerò Ae-
sculapium artem amplificasse.

Verumenimvero, quod dixi de Philosophia, idem de Medicina dicendum est.
Huius nempe originem ex ipsis primis parentibus à Deo exitisse, quibus rerum
omnium vires sic innotuerant, vt conuenientia quibusque nomina indiderint. Ob-
scuratam deinde peccatis humanam mentem, dum orbitam rectissime istius facul-
tatis amisisset, deflexisse in pleraque deuiā: planè, ut neque una iam Medicina ha-
beretur ab omnibus, sibi que originem istius varij uariam adscriberent. Rationalis
alij, Empiricæ reliqui, Methodicæ nonnulli, quemadmodum mox attingam.
Cum igitur potiora disciplinarum semina apud Hebræos seruata essent, ortum quo-
que istius, qua de agimus, Diuinis literis consignatum agnoscimus à Deo.

Creant

OTNA

A Creauit enim (inquit) Medicinam Altissimus. Et, à Deo est omnis Medela. Et, Ab-
 issimus creauit de Terra Medicinam Nonne à ligno (ait) indolcata est aqua amara? ad a-
 gnitionem hominum virus illorum, et dedit hominibus scientiam Altissimus honorari in mi-
 rabilibus suis. Atqui ab lignis Libani usque ad Hylopum disputauit Salomon.
 Ac cum trigessimum nonum lobi caput brutis animatibus infitas à Deo vires in nuar;
 easque nos in ipsis quoque cernamus, in vulneribus sanandis, in sagittis excutiendis,
 in noxijs humoribus egerendis: ecquis dubitet, hæc à Deo profecta, qui bruta creauit,
 & pro coru natura agit? Certè verò CHRISTVS Dominus, eiusque item serui,
 quibus dona curationum impertita sunt, sepius remedia corporibus adhibuerunt,
 supra, contraque omnem Naturæ modum; vt se omnis Medicinæ fontem ostend-
 deret.

B Itaque rectissimè Augustinus, cum de animi, corporisq; medicina loqueretur, sic
 ait: Sunt verò alia, quibus multi modi, varique morbi animorum, magna quadam
 & prorsus ineffabili ratione sanantur; quæ medicina nisi Diuinitus populis tribere-
 tur, nulla spes salutis esset tam immoderata progressionē peccantibus: Quamquam
 & illa corporis medicina, si altius rerum originem repetas, non inuenitur, vnde ad ho-
 mines manare poterit, nisi à Deo cui rerum omnium status, salusque tribuen-
 da est. Hæc Aug. Qui non vno loco in libris de Ciuitate Dei, cum scriberet aduersus
 Hermetem Trimegistum, qui se nepotem Aesculapij scripserat, ostendit, quàm falso
 Deo Medicinæ niteretur Romani, quem & præter constitutionem Numæ adiece-
 rant ceteris Dijs vnà cum aliorum numerositate Deorum; quique ab Epidauro edu-
 ctus, minimè opitulari potuit mulieribus, quæ ex pestilentia interibant, nimirum (in-
 quit) se excusans, quod appropinquare se, non obstetricem, profitebatur. Ceterum Clemēs
 Alexandrinus Oratione ad Gentes, cum ex ipsis Græcis Poetis Pindaro, & Euripide
 ostendisset, Aesculapium ictum fulmine jacere in sinibus Cynosuridis, idque ob aua-
 ritiam ei robur: Cum beneficio (inquit) afficientem Deum non intelligerent, effin-
 xerunt quosdam Seruatores, Castorem, & Pollucem, & Herculem *ἀλκιμονας*, id est
 in malis adiutores, & Medicum Aesculapium. Hæc quidem (subdit) sunt lubricæ & exi-
 tiosæ à veritate digressiones, quæ hominem à Cælo detrahunt, & in barathrum pes-
 fundunt.

Vide Aug. de
 Ciuit. Dei.
 lib. 3. cap. 8.
 17. & lib. 8.
 c. 66.

C Quæ se excusans, quod appropinquare se, non obstetricem, profitebatur. Ceterum Clemēs
 Alexandrinus Oratione ad Gentes, cum ex ipsis Græcis Poetis Pindaro, & Euripide
 ostendisset, Aesculapium ictum fulmine jacere in sinibus Cynosuridis, idque ob aua-
 ritiam ei robur: Cum beneficio (inquit) afficientem Deum non intelligerent, effin-
 xerunt quosdam Seruatores, Castorem, & Pollucem, & Herculem *ἀλκιμονας*, id est
 in malis adiutores, & Medicum Aesculapium. Hæc quidem (subdit) sunt lubricæ & exi-
 tiosæ à veritate digressiones, quæ hominem à Cælo detrahunt, & in barathrum pes-
 fundunt.

P. A. D. R. T. I. T. A. L. O. B. I. Cap. II.

D Neque verò eadem omnibus fuit Partitio Medicinæ; quod qui in ratione eius
 tradenda variarunt, varia quoque ipsius principia, partesque constituerunt.
 Nam Methodici, quorum princeps fuit Themison, Trallianus ætem abso-
 lutor: cum particulares omnes affectus redegerint ad generales duos, astrictionem, & la-
 xum; curationes quoque adhibebant vniuersas ad astrictionem eorum, quæ essent la-
 xa, & ad laxationem astrictionum. Hi proinde cum abditas morborum causas, quas
 Rationales indagabant inprimis, & experimenta respuissent, quæ Empirici potissi-
 mus spectabant, diuersam ab vtriusque Sectam instituerunt, quemadmodum Galenus
 libro de Sectis, Ilagogico præcipue, & Sextus Pyrrhonius, qui & Empirica scripsit,
 tradiderunt: cū & hic eos cum Scepticis inquit conuenire plurimum. At Empirici sub
 Philino Coo, inter quos primarij fuere, Creon, siue Aeron, Serapion, & qui hinc secuti
 sunt, Glaucias, Heraclides Tarentinus, & duo Apollonij, Menodorus, & Sextus Aferi;
 vsu contenti eorum, quæ alijs obseruassent, Medicinam à Methodicis, Rationalibus
 que diremerunt. Quæ res fecit, vt lacera & tamquam rimas agens Medicina, pluri-
 bus sæculis natauerit: sicut Plinius præter alios scripsit vigesimo octauo libri secundo;
 & tertio capite: & vigesimono primo, atque trigesimo capite primo & secundo.
 Hippocrates igitur dispersam cum collegisset, ac methodo rationali condidisset vni-
 uersalia præcepta, habuit fere insigniores omnes, qui Rationalem Medicinam colue-
 re, Dioclem Caristum, Praxagoram, Chrysippum Sophistam, Erasistratum ex Ari-
 stotelis filia genitum, & reliquos, donec post sexcentos propemodum annos Hippo-
 craticam

E Neque verò eadem omnibus fuit Partitio Medicinæ; quod qui in ratione eius
 tradenda variarunt, varia quoque ipsius principia, partesque constituerunt.
 Nam Methodici, quorum princeps fuit Themison, Trallianus ætem abso-
 lutor: cum particulares omnes affectus redegerint ad generales duos, astrictionem, & la-
 xum; curationes quoque adhibebant vniuersas ad astrictionem eorum, quæ essent la-
 xa, & ad laxationem astrictionum. Hi proinde cum abditas morborum causas, quas
 Rationales indagabant inprimis, & experimenta respuissent, quæ Empirici potissi-
 mus spectabant, diuersam ab vtriusque Sectam instituerunt, quemadmodum Galenus
 libro de Sectis, Ilagogico præcipue, & Sextus Pyrrhonius, qui & Empirica scripsit,
 tradiderunt: cū & hic eos cum Scepticis inquit conuenire plurimum. At Empirici sub
 Philino Coo, inter quos primarij fuere, Creon, siue Aeron, Serapion, & qui hinc secuti
 sunt, Glaucias, Heraclides Tarentinus, & duo Apollonij, Menodorus, & Sextus Aferi;
 vsu contenti eorum, quæ alijs obseruassent, Medicinam à Methodicis, Rationalibus
 que diremerunt. Quæ res fecit, vt lacera & tamquam rimas agens Medicina, pluri-
 bus sæculis natauerit: sicut Plinius præter alios scripsit vigesimo octauo libri secundo;
 & tertio capite: & vigesimono primo, atque trigesimo capite primo & secundo.
 Hippocrates igitur dispersam cum collegisset, ac methodo rationali condidisset vni-
 uersalia præcepta, habuit fere insigniores omnes, qui Rationalem Medicinam colue-
 re, Dioclem Caristum, Praxagoram, Chrysippum Sophistam, Erasistratum ex Ari-
 stotelis filia genitum, & reliquos, donec post sexcentos propemodum annos Hippo-
 craticam

eraticam doctrinam, ac methodum iterum iacentes, Galenus excitauit, de qua nos A
non ita multo post planius agemus.

Ex his autem potissimum partitio promenda est, qui ratione, vsque valentes, rectissi-
mam posteris viam complauerunt. Cum enim vniuersa Medicina in tres partes di-
stributa sit, Quæ victu, Quæ medicamentis, Quæ manu curat corpora, ideo illa Dieti-
ca, sequens Pharmaceutica, tertia Chirurgica à Græcis vocata est. Vniuersæ porro
qui principia perpendunt, hæc referunt ad essentiam, quæ sub considerationem gene-
ralem ac singularem cadit; Et ad accidentia, vnde Fortunata, Difficilis, Molesta,
Iucunda, Celebris, Admiranda, Contempra, dici solet; At cum ea cogitant, quæ
ab iisdem principijs fluunt. Medicinæ differentias sumunt à subiecta materia, hoc
est à salubribus causis, signis, corporibus, quorum ambitu omnia Artis theorematum
comprehenduntur, quæ tamen ipsa rursus distinguenda sunt secundum causas, in
Theorematum, alia spectantia ad Medicinæ materiam, ad corpus videlicet humanum;
quæ dicuntur Physiologica; Ad formam, hoc est, ad salubritatem & insalubritatem;
quæ Græcè nominantur, Πασθηλογικα; Ad efficientem, nempe ad instrumenta salubritatis
& insalubritatis, quæ Græcis Αιτιολογικα. Ad finē, positum partim in cognitione
per Signa, quæ ideo σημειωτικα partim in operatione, quæ θεραπευτικα vocantur. Sed
& differentias alias sumunt à Forma: Quapropter secundum Arabes partiuntur Me-
dicinam in Theoricam Vniuersalem, & Praxin particularium.

Necessitas, Vtilitas, Nobilitas. Cap. III.

1574. **I**Am verò ex his omnibus Necessitas, & Vtilitas, addo item Nobilitas, patet in-
gens, quæ non tantum ad curanda corpora, verum etiam ad sanandas, & exco-
lendas mentes summo opere pertinent. Extat initio sextæ Iuntarum editionis vita
Galenī ex Iulio Alexandrino, alijsque collecta, quæ utilissimam Medicinam Philoso-
gis, Philosophis, Theologis, accuratè, quī quis ille fuit, demonstrat: Plura item An-
dreas Tiraquellus Regius in Curia Parisiensis Senator Commentarijs de Nobilitate,
& iure Primigeniorum, disserit capite trigesimo primo. Et verò, hi Commentarij pos-
tremæ editione ab Auctore diligenter recogniti, & tertia amplius parte locupletati,
Venerijs excusi sunt anno huius seculi septuagesimo quarto, curante Dominico
Nicolino, & Lugduni octogesimo quarto à Gulielmo Rouillio. Porro toto eo ca-
pite cum sibi proposuisset tractandum, an Ars Medicinæ nobilitati deroger, plurimus
est in congerendis testimonijs ex vniuersa antiquitate profana Poetarum, Historicorum
Philosophorum, & Sacra, quibus originem, propagationem, difficultatem, præ-
stantiam huius facultatis ostendat. Præterea, quo eam magis reddat illustrem, enu-
merat Sanctos Angelos, Summos Pontifices, Cæsares, ac Reges, & Poetas, atque Phi-
losophos, qui Medici vel fuerunt, vel alijs eam adhibuerunt. Mox varia à Medicis
excogitata medicamenta per Alphabeti seriem attexit: cui & Catalogum adiecit eo-
rum, qui Græcè, Arabicè, Latine de Medicina scripserunt. Quin & extat Antonij Gue-
uaræ olim Episcopi (vt vocant) Mondogneti, Epistola Doctori Melgari medico scri-
pta de Damno, atque Vtilitate, quam Reipub. Medici afferunt. In ea verò agitur de an-
tiquissimis Medicinæ inventoribus, epistolamque inserit, quam Carò Vicensis filio
Marcello scripsit de Græcis, eorumque disciplinis, ne in Vrbem admitterentur: præ-
terea, de septē vtilitatibus, quas boni, & periti Medici deq. nouem damnis, quæ impro-
bi, & indocti Medici afferunt, mox quid & ipse de Medicina sentiat. Ergò qui in Artem
hanc serio incumbit, nouos semper Diuinę sapientię thesauros eruit, Philosophicę
ipsi magnum è Medicina præsidium accersit. Nam & Philosophis plus à Medicis
notitia recludi, & causarum, quam istis accessisse à Philosophis, Galenus facis indicat,
cū ostendit Aristotelem ab Hippocrate plura esse mutuatum. Sanè, in Diuino hoc or-
gano oculatum, quo Cælum illico, quæve ipsius ambitu continentur omnia cernimus,
siue neruos, humores varios, temperiem, positionem, numerum, siue actionem prima-
riam, quæ in chrysalino residet, cōtemplamur, quantum, optime I E S V, lucis elici-
mus, ad Platonis, Aristotelis, Stoicorum, & Epicuri, & Empedoclis, & Alhazeni, &
Vitellio-

- A** Vitellionis, & aliorum Opticorum de modo visionis, sententias expendendas, vel ad eas quæ inter Aristotelem & Platonem haud cohererent, aliquatenus conciliandas; quin etiam ad pernoscendas ipsas animi & intellectus actiones ac vires; qui vt in auri-
bus audit, & mouet in musculis; sic per oculos, & in oculis cernit; ad seseque hinc
phantasmata per sensus illos interiores, quasi per gradus sic admittit, vt functiones
illas edat in se mirabiles concipiendi, intelligendi, ac promendi quæcumque percipit.
At etiam hinc ad lucem illam æternam, cuius hæc caligo pene densissima & mera um-
bra est, magnum affertur momentum, vt deinceps anima meditetur, & cælestium re-
rum species liquidissimo quasi animi diaphano concipiat, & seruet. Ceterum in ani-
mi sedandis perturbationibus, quæ res ad Ethicæ spectat, & in imagine rectè consti-
tutæ, & æqualiter administratæ Reip. dum corporis membrorum principatum, famu-
latum, & mutuum ministerium aliquis intuetur, ecquantam haurit lucem, qui positio-
nes, & vsum reliquarum corporis partium ex Anatome acutius inspexerit? Fatæri
equidem hic, ad vnam CHRISTI Domini gloriam, cogor nihil vnquam præter
Diuinæ literas tam meo hæsisse animo, quam quæ Patavij, dum Philosophiæ operam
dabam, ex Fracastoriano, qui tum Galenum de vfu partium interpretabatur, pene casu
audiui, sepe verò animaduerti in Humanis, & Brutorum corporibus, quæ viri præstan-
tissimi dissecabant, Cæsar Pendasius Mantuæ, Riarius Romæ, Fallopius Patavij, Can-
anus Ferratiæ. Quoties autem meam tunc adolescentis hæc subibat mentem cogita-
tio? Ego nec corpus, animæ domicilium illusterrimum, in cuius officio tam mirabi-
lem Deum cerno, scædabo maculis, quod æterna vestiendum est gloria? At vbi iam
senescenti obrigit, vt quadriennium Patavij agerem, nactus eximios alios Medicos,
C anatomicum autem aliquarum insigniorum corporis partium, ex Hieronymo Fabricio
cernens, cum item doctissima eius scripta legissem; non miratus sum, Ciceronem al-
tero libro de natura Deorum, & Lactantium de officio Dei, præclare hæc de re scrip-
sisse; Galenum autem quamquam Ethnicum in eas, quæ satis notæ sunt, erupisse
sententias, cum inquit: At verò si de huiusmodi pecudibus plura verba fecero, me-
lioris mentis homines merito mihi forte succedant, dicantq; me polluere sacrum ser-
monem, quem ego conditoris nostri verum hymnum compono; existimoq; in eo ve-
ram esse pietatem, non taurorum hæcatombas ei plurimas sacrificari, & casias, aliaq;
sexcenta odoramenta, & vnguenta suffumigari; sed si nouerim ipse primus, deinde &
alii exposuerim, quenam sit ipsius sapientia, quæ uirtus; quæ bonitas. Quod enim
cultu conueniente exornare omnia, nihil suis beneficijs priuatum esse uoluerit, id
D perfectissimæ bonitatis specimen esse statuo, & hæc quidem ratione eius bonitas hymnis
nobis est celebranda. Hoc autem omne inuenisse, quo pacto omnia potissimum adorna-
rentur, Summæ Sapientiæ est; effecisse autem omnino quæ uoluit, uirtutis est
inuitæ ac insuperabilis. Et hæc quidem Galenus paucissimis verbis, Diuina San-
ctissimæ Trinitatis attributa, nesciens quid diceret, quasi aram ignoto Deo excitans,
designauit.
- Sed & profecto illud mirandum est, in hoc corpore, quanto laboratum est magis à
viris præstantissimis; cum omnia secando, partiendo, tangendo per tot sæcula tra-
ctauerint attentissimè, reperiit tamen indices noua, recessusque alios ex alijs aper-
iri, quos ignorauit Antiquitas: vt quemadmodum in hoc maiore Mundo subinde
deteximus, & motus varios, & diuersas Insulas, & nouos penè Orbes, sic in hoc alte-
E ro Microcosmo exerant sese quæ haud cernebantur. Nimirum immensi sunt (vt di-
ximus) Diuine potentie thesauri, qui in minimis quibusq; corporis particulis latent.
Ei honor, & gloria. Amen.

*Gal. 3. de vfu
part. 10.
Hieron. ab
Aqua pendet.
te.*

Methodum

Methodum Medicinæ non vnâ esse.

Cap. IIII.

A

AT quoniam in tanta Natura, hoc est, Dei qui naturam condidit, pent, totq; varijs morbis, quibus oppugnantur corpora, Methodus debet esse resissimâ, quæ sine ambagibus scientiam ipsam omnino Methodus noscenda est. Vita breuissima exercitationem suggerat; eadem omnino Methodus noscenda est. Quæ licet sumi possit ex partitione, quam attulimus, Medicinæ; quoniam tamè latius adhuc patet non vnâ hic statuemus. Pertinet enim ad studendi, ad consultandi, ad medicamenta componendi, ad medendi, ad Christianæ Medicinam adhibendi rationem.

Methodus Studendi Medicinæ vnde haurienda.

Cap. V.

B

IAm prima, quæ ad studium istius facultatis pertinet, ea ex dotibus Auditoris; Et Noctitia meliorum Auctorum; Ex ordine, quo legi debeant; Ex optimis Interpretibus, & Expositoribus petenda est.

Auditor Medicinæ qualis.

Cap. VI.

*Galen. lib. de
Const. Artis
Medicæ.
Hippocrates
lib. de Præ-
dictis.*

ET Philosophi quidem, ac Medici veteres in Auditore dotes necessarias esse dixerunt. Indolem ingenuam, Perspicax ingenium, Fidam memoriam, Acute iudicium, Validum, & laboris patiens corpus, Quodque Arithmeticam, & Geometriam, sed & Musicam, atq; Astronomiam, (Philosophiam in primis) sedulo didicerit: Addamus nos; Lingvæ Græcæ cognitionem, qua plena sunt omnia Medicorum scripta, & Pietatem, qua & Delectus Catholicorum Interpretum (non autem Hæreticorum) habeatur, & desiderium non minus consulendi Animæ salutis, quam corporis sanitatis, eorum, qui solent à Medicis curari.

Vt uerò ad eas disciplinas sunt peritiles libri Galeni Demonstratorij, atque ipsius hortatio ad artes discendas; Quin & historia, Philosophorum Galeno adscripta, & eiusdem liber prænotatus, Quod optimus Medicus, idem etiam Philosophus; liber item de optima Doctrina, & de Sectis, ac de Optima Secta, cuius uix octaua pars est in veteri versione, & liber de Subfiguratione Empyrica, ac de experientia Medica: sic ad verborum, quibus Medicinæ facultas potissimum utitur, ij magnopere conducunt, quos edidit de Vocabulorum rectitudine. De captionibus, quæ in dictione consistunt. Expositio antiquarum Dictionum Hippocratis. De significatione nominum Græcorum ex scriptoribus Articis, & Comicis congesti propter Philosophos, & Medicos, noua Dictionum Græcarum significata scribentes, libri 48. Qui quoniam desiderantur, adhibenda sunt Medica Lexica, & Libri Definitionum Galeni, si quis eos vniquam legitimos assequi possit. Nam qui definitionum Medicarum libri nomine Galeni circumferuntur, ut Galenica quædâ continent, ita etiam non pauca Galeni doctrinæ, ac veritatis pugnancia docere, Iacobus Syluius merito admonuit. Atqui sciendum, haud purum, neque semper verum esse, quod in Orthonis cuiusdam Medico Onomastico continetur.

Infigniores Auctores Medicinæ quinam.

Cap. VII.

E

AT sine dubio Hippocrates, Galenus, quique ante hunc fuit, Dioscorides Anazarbenis, primum obtinent locum, hi quidem Antiquiores, ac Græci; Reliqui verò, & Græci sanè, sed & alij, qui fuisse Arabes, & Latini; Quorum prænotandi sunt legitimi foetus, & purgatiore Editiones, quidve sit de ijs sentiendum, aut in ijs cauendum.

Hippocr.

*A*lterum non est, quod si dicitur, quod Hippocrates, cum Platonem, Aristotelem, & Galenum, cum Pythagoram, fuisse auditorem, primusque feratur inuenisse dissectionem corporum, intelligi etiam hinc potest, unde hausta sint Medicinæ principia, quemadmodum de Philosophia diximus, cum de Pythagora loqueremur. Ijs ergo ducibus, complanata est Hippocrati via, qui deinceps ingenio, moribus honestis, gravitate

VT autem Græci Philosophiam & Medicinam ad sese detrauerunt, e fontibus Hebræorum, & Chaldeorum, Platonem, Aristotelem, sic Hippocrates, & Galenus hanc mirifice, ut supra attigimus, illustrant. At ante Hippocratem Avus eius Hippocrates, & Alcmaeon Crotoniates extiterant insignes Medici, qui Alcmaeon, cum Pythagora fuisset auditor, primusque feratur inuenisse dissectionem corporum, intelligi etiam hinc potest, unde hausta sint Medicinæ principia, quemadmodum de Philosophia diximus, cum de Pythagora loqueremur. Ijs ergo ducibus, complanata est Hippocrati via, qui deinceps ingenio, moribus honestis, gravitate

Beritate descriptionis, peritia scientiarum interiorum, tantus evasit. Eius autem virum qui legerint, antequam ipsum versare incipiant, cautiones item in eius libris aliquas prae-gustaverint, quas paulo post subijciam, facile cernent, quæ dico. Porro vnum ipsum tempus, cuius filia est Veritas, quo per tot secula comprobata est ubique Hippocratis doctrina, satis est depellendis odiosorum hominum criminationibus, quæ aliena ruina struere sibi nomen cogitant. Et veteres quidem, eos, qui rationalem ac clinicam medendi Hippocratis rationem conuellebant, Galenus strenue, atque eruditissime confutavit. Qui verò novas hoc seculo commenti sunt opiniones aduersus eiusdem Hippocratis & Galeni doctrinam, ab vno omnium celebriorum consensu Medicorum scriptis, reque ipsa exploduntur. Quod dictum velim, ne Iuuentus curiosior, specie atque illecebra novæ cuiusdam medendi rationis, rapiatur in admirationem alicuius, quem secuta, eo denique præceptis ruat, ubi naufragium etiam fidei Catholicæ faciat. Neque enim ita multos ante annos vixit Theophrastus quidam Paracelsus, qui cum plures libros de re Medica, Philosophia, Theologia edidisset, aut solidioribus disciplinis, aut ipsi Catholicæ pietati recendit insidias. Et, vt mittam, quod Magicis dementationibus, & Geomantiæ esset addictus, Chymicam supra modum exercuit, ex qua remedia sanè validissima inuenit, in quibus sapientissime tamē facilius est abusus, atque perniciēs, quam vñs & salus. Hic cum mercurium, sulphur, & sal, deinceps autem spiritus constituisset suæ Medicinæ principia, Hippocratem atque Galenum deturbare è Scholis connixus est, quasi tria principia, & quatuor elementa non extarent in Hippocratis, & Galeni scriptis, proprijs tamen appellata nominibus, vi viros cordatissimos decuit. Sed & liturgiam illam suam mundanam inducens, fucum simplicibus fecit, quasi Hippocratem latuisset, hunc hominem esse *μικροβυσμος*, hoc est paruum Mundum. Iam verò Anatomen corporum reiecit, quam neque cognorat, neque exercuerat, sicuti etiam non censuit morbos ab humoribus gigni, sed ab elementis, quasi elementa non continerentur in humoribus; Quod tamen Hippocrates, & Galenus manifestissime asseruerunt. Quod verò Hippocratem reprehendit, temporum mutationes non obseruantem, mera est calumnia, & flagitis dignior quam calamo vindicæ. Extant apud Hippocratem & Galenum plures libri, quibus temporum observationes indicant accuratissime. In eo autem labitur, quo omnino negat, contraria contrarijs adhibenda esse remedia. Nam ut aliquando ea, quæ similitudine, vel propria facultate, & specifica non omnino contraria esse videntur, morbo tamen contraria sunt, id quod Hippocrates & Galenus non vno loco monstrant. Nec prisca artis Chymicæ ignari fuere, cum tamen qui eius abusum, qui maximè inualuit, fecerunt à recto vñs, hic rebus Diuinæ Sapientiæ contemplandis, multisque alijs rebus erendis vsui possit esse. Nos igitur Theophrasto isto, & alijs eiusmodi reiectis, ad Hippocratem redeamus. In cuius senis sapientis laboribus in primis laboravit penè ad miraculum Galenus; ut verè dictum sit, in hoc Hippocratem non minus viuere, quam in Hippocrate Galenum. Qui verò postea sudarunt siue in uertendo, siue in interpretando Hippocrate, ex ijs, quæ dicuntur, ubi de Galeno loquemur, quantum satis fuerit, elici poterit. Primum autem se offert, quod cuique studioso curæ esse debet, ut quam emendatissimum Græcè Hippocratem habeat, si hanc linguam, Medicis summo pere-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Q. necessa-

Paracelsus.

Ars Chymicæ.

necessariam, calluerit; Deinde legitimos à spurjijs libros Hippocratis non ignoret; Latine versionem omnium optimam tractet; Phrases, & idiotismos Hippocratis genuinos prænoscit, Methodum Hippocraticæ tum Philosophiæ, tum Medicinæ, diligenter hauriat (Philosophia enim animæ est Medicina.) Ac denique quæ contra pietatem Christianam faciant, sic intelligat, vt hæc salua, errores viri ethnici præmonstret, ac sapiat, cum opus sit, refutet.

Hippocratis editio emendatior, siue Græca, siue Latina. Caput I. X.

Venerijs.

Iam emendati Græcè & Latine Hippocratis libri, cum Hieronymus Mercurialis hæc tibi curâ postremo sumpsisset, editi sunt à luntis, anno huius seculi à Christo nato sexdecim octavo supra octogésimum. Itaque & inscriptio hæc est. Hippocratis Cui Opera, quæ extant Græcè & Latine, Interpretationis Latine emendatione, & Scholijs illustrata à Hieronymo Mercuriali Foroliuensi. Addit enim Notationes, & Scholia, quæ vt sensum, sic stylum Hippocratis illustrent. Quare & posteriore versionem Hippocratis, accuratiorē ijs, quæ præcesserant, siue Marci Fabij Rauennatis, siue si quis alijs hoc munere perfunctus sit, Mercurialis admodum iuuit, & verò Hippocratis voces, ex quibus eruiendus est sensus, exposuit, vbi oportuit, non mediocri accessione lucis ad ea, quæ cum in hoc genere primum Galenus, mox Erotianus collegissent, denique Eustachius Sanctoseuerinus, non ita multos ante annos auxit. Atque ex ijs, qui scripserunt in Hippocratem, cum multa hæc facere possint, tum si quis Francisci Vallesij Commentaria in Aphorismos, in Prognosticum, in libros De ratione victus in morbis acutis, in librum de Epidemicis, siue popularibus morbis, in librum de alimento, quin & ipsum Vallesij librum aureum de officio Medici versauerit, Hippocratis orationem, & sensum altius assequetur. Et sanè, libro de Epidemicis morbis, qui vniuersam, propriamque ægrotantium historiam complectitur, cum ea quoque tractentur, quæ ad hominem Medicum efformandum pertinent, magni momenti erit, si adhibito tanti commentatoris præsidio, perlegatur attentè.

At neque hic subleuit vilissimus labor Mercurialis: Libri enim, qui Hippocratis nomine circumferebantur, cum neque eiusdem omnes fuissent, germanos à spurjijs fecerunt, mox in proprias classes, magno studiosorum commodo, digessit. Et hoc quidem, quod ad ordinem spectat (altero illo librorum examine pernecessario omisso) Erotianus fecerat antiquitus, cum libros omnes Hippocratis nomine euulgatos, in significatiuos, naturales, siue causatiuos, curatiuos, & qui pertinerent ad artis præceptiones, distinxisset. Quæ distinctio dilucidior, vti fructuosior, & compendiosior reddita est à Mercuriali, cum sic Theorica (quantum huius generis extat Hippocratis) præctici præposuit, vt ea primo locarentur; deinde quæ rerum naturæ principia, & causas continent; tum morborum & signorum curationes; postremo ea, quæ siue victus ratione, siue medicamentorum vsu, siue manuum operatione, curationem doceant; Omnium autem siue Hippocratis, siue eius nomine editorum in vulgus librorum, quattuor classes fecit, prænotatis rationibus, quibus ad hoc adactus est.

Theorica.
Practica.

Methodus Hippocratis ex alijs. Cap. I.

Carolus V.
Vitteftein.

Veruntamen cum hæc distinctio Methodum ipsam Hippocratis quadante nus indicet, curarunt alij magna ex parte vel tabulis Methodicis, vel libris reddere clariorem. Et brevis quidem paucos ante annos ex Officina Chriftophori Plantini Antuerpiæ prodijt Commentarius Caroli V Vitteftein, siue à Petra Alba Placentini, inscriptus, Vera torius Medicinæ forma; qua Hippocratis, & Galeni Methodum quanta potuit diligentia, & breuitate ponit ob oculos, olim

A olim per duodeviginti annos Serenissimis, Matri primum, deinde Filio Alexandro Farnesio Duci Parmensi, operam præstans. Is igitur sanè prælegi poterit, qui & eodem opere pollicebatur maiore adhuc diligentia se editurum Vsum, & exercitium totius Medicinæ Formæ.

Sed ante hunc Franciscus Vallesius in initio Commentariorum in libros de morbis populariter vagantibus, Hippocratis methodum brevissimè attigerat his verbis. Operum Hippocratis, quædam continent præcepta, velut libri Aphorismorum, & Prædictionum, & De ratione victus, & quidam alij. Quædam solum observationes, velut hi libri, quorum enarrationem modo aggredimur, nulla enim præcepta continent, sed narrationem solum eorum, quæ Hippocrates fieri circa multos ægrotos obseruauit.

B Itaque hoc loco Auctor historicus est, non præceptor. Nimirum, cum Ars Medica ex Philosophia, & experimentis nascatur, perfectissimè videtur mihi hanc Artem tradidisse, seorsum scribens de natura rerum omnium, præcipuè verò Hominis, & de morbis, seorsum suas obseruationes, atque deinceps enucleatissimas sententias. Scripsit scilicet & Artis præcepta, & principia, ex quibus ea nata sunt. Verum, quia præcepta non ex his, quæ cuidam homini, aut paucis quibuscumque, sed multis euenerunt, capi debent, consentaneum fuit tempestatum infalubrium, in quibus fuerunt morbi communes multis hominibus, præcipuè meminisse, unde etiam acceperunt nomen libri Epidemicon, siue de morbis populariter vagantibus; nam tempestatibus salubribus accidere solent morbi rari. Nulla enim salubris adeo est tempestas, ut nullos ægrotos habeat; sed quæ non est morbosa, habet raros; in infalubribus accidunt multi. Morborum quidam vocantur ab Hippocrate communes, quidam sparsim grassantes.

C Communes sunt, cum omnes, aut plerique, ipsæque omnis naturæ & sexus, eodem morbi genere capiuntur. Sparsim, cum varij homines varijs morbis ægrotant. Atque qui communes, aut regionis, vrbisve naturam sequuntur, vocanturque ab Hippocrate Endemici, à nobis Patrij, aut Vernaculi, aut non, sed aliam causam, & vocantur Epidemici, siue Populares. De morbis vernaculis, in libello de aere, locis & aquis, videtur mihi satis scripsisse; De sparsis, in libris de morbis: In hoc opere de his omnibus agit, ut in ipsius operis decursu patebit; præcipuè verò de Epidemicis, quos nasci ex causa communi in libris de Natura Humana, & de statu dicit Hippocrates; sparsos verò non ex causa communi, sed ex cuiusque victu. Hæc Vallesius: Quæ antea Iacobus Syluius libello suo de ordinis ratione in legendis Hippocratis, & Galeni libris accurate est perfectus, ad cuius lectionem amandamus Medicinæ studiosum, qui inde magnam hauriet lucem.

Obseruanda in libris Hippocratis. Cap. XI.

C Eterum in libris Hippocratis, quædam aliquando quæ Diuinitatem designare videntur, fano sensu accipienda sunt; qualia quæ ad calcem libri de aere, aquis, & locis: nam cum quosdam morbos vocet diuinos, non est, cur pietatē, vel religionem ab eo magis estimatam fuisse censueamus: si quidem ijs in locis Diuinitas secretam quandam, & homines latentem morborum rationem notat, quam etiam naturalem esse dicitur: namque in Epidemicis, vagantes egritudines quodammodo Diuinas esse tradidit, & initio Prognostici, in morbis, quod Diuinum est, diligenter præstandum præcipit.

E Item in libris de morbo sacro, ac de Insomnijs (Hippocratis ne, quod Cælius putauit Aurelianus, nec dubitare visus est Scaliger, an Philotimi, vel alius cuius alterius fuerint: id quod ex Græca censura præposita codicibus Græcis, & ex ipsa scriptione euincitur) cum sint aliqua, quæ pietatem possint ledere, eadem præcauenda sunt. Nam quod ad insomnia generatim pertinet, videndum est, ne naturalia quæ sunt, cum Diuinis, aut Dæmoniacis confundantur, sensimque aliquos à veritate transuersos agat Satanas inuictor omnis doli fallacissimus. Id non inficior, signa interdum apparere, per quæ notentur affectiones aliquæ, ea verò tum exillere potissimum ex mortione hu-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Q 2 morum;

morum, quorum veluti signo, & in affectionibus, & in morbis corporum indicandis, Medici prudentes utantur: scitum enim abundantiam, vel phlegmatis, vel cholerae, ex aquae aspectu, vel gustatu, aut ex ignis imaginatione, perceptioneque caloris, conjici posse; Quod & Aristotelem mouit, qui in libro de Diuinatione per somnum, inquit nocturnum aera percipiendis visis commodiorem, quod silentior sit, atque placidior; & Galenum, cum sanguinem minui iussit ei, qui id somnabatur. Veruntamen quoniam & sortilegi, & alij Dæmonum ministri Accaronem potius & ipsi, quam Deum viderentem in secula, consulunt, permittuntur errare, & in errorem inducere, qui eiusmodi falsificationibus, potius quam prognosticis credunt.

Et erit igitur reuocandum ad memoriam studiosorum, ab optimis Medicis, quæ Magis ille Dæmi amicus Antonius Aegyptius de actu Dæmonum docuit, vt Dinius scripsit Athanasius. Nam, cum rerum naturas Dæmones agnoscant, præsentunt quidem nules in suis causis priusquam humano intellectu percipiantur, ac tamen neque in suis causis cuncta præsentunt, sed quæ tantum ex illis fluunt. Neque enim ea quæ nondum fieri cæpta sunt, referunt, quia Dominus solus est conficius futurorum; sed quorum conspiciunt in actu initium, eorum sibi tamquam fures apud ignaros vendicant notitiam. Norunt quoque & affectiones humanas, & propensiones, ex quibus sæpe coniectant, & tanto hominibus exactius, quanto sublimius est eorum ingenium. Expérimentissimi item sunt à primo æuo, & indicibili rerum memoria; quod sic, vt ex præteritis inuestigare, & coniecere futura minime difficile possint: dolo etiam sæpenumero præoccupant, & quasi dixerim, antecurrunt hominum mentes, & quæ ipsi actu ri sunt, prænuñtiant prius, quò prædictio videatur impleta: ea item, quæ iam facta sunt, cum subtilitate naturæ, perspicacitateque intelligant prius quam homines, quos & tempus & distantia impedit locorum, annunciant tamquam futura, vt veridici appareant, præsentia enim ipsis sunt & iam facta; remota autem ab hominum cognitione, ideòque futura existimata.

Potest Medici quibque nentinerint, hunc in locum posse opportune cadere, quod ex Euangelio habemus de Christo Domino, Dæmonibus iubente, vt obmutescerent, à quibus neque volebat in sui laudem quidquam pronuciari: Quod Athanasius considerans scribit: Quamuis vera fateretur Dæmon, compescebat tamen Christus eius sermonem, ne simul cum veritate, suam etiam iniquitatem promulgaret, vt nos etiam assuesceret, ne talia curemus, licet vera videantur. Nefas enim est, vt, cum nobis adsint Diuina Scriptura, & eius certissima Interpres Ecclesia, à Diabolo doceamur.

Tertia cautio.

Cautio de dieb. decretorijs

Eodem autem libro de Insomnijs, hæc quoque sunt verba, De significationibus quidem igitur astrorum sic iudicare oportet, prouiderique ac dixtam statueri, & Dijs supplicare; in secundis quidem rebus, Soli, Ioui celesti, Ioui possessori, Mineræ opulente, Mercurio, Apollini: in contrarijs verò, Dijs malorum auersoribus, & terræ, & Heroibus, quò mala, ac grauià omnia auertant. Hæc ille. Quibus verbis occasio capienda est, & confutandi, quæ de decretorijs diebus resutanda sunt (quod quidem ex ijs, quæ de Astrologia locuti sumus, facile liquet) & verum sacrificium offerendi ei, cui vnde bene sacrificium verissimum, & vnicum Christi Domini, & cordis nostri. Quo item loco patet campus, in quo Antiquitatis Ethnicæ error ostendatur, quo scelerata uota, & Tabulas Aesculapio, Iudi, & alijs falsis Dijs affigebat, & preciosissimas vestes Diane offerebat (vt extat in libro de morbis uirginum, qui Hippocratis nomine circumfertur) ijs curationem morborum tribuentes: Quò de errore cum egerimus alibi, dum Historicis refellimus; qui talia Imperatoribus quoque Gentilibus tribuebant, inde petenda sunt, quæ hic faciunt. Quæ item prænuñtiae poterunt lectorem aduersus eam quæ ex Maffæorum marmorea tabula Hieronymus Mercurialis initio sui libri de Gymnastica adscripsit: vt eruditio illi labori, si eadem, quæ ex Aug. & ex alijs nostro huic libro inseruimus, adicerentur, magis esset pietatis operæ pretium. Quod & eradendis ex eo lib. quæ nonnulli apposuerunt, obsecrans uerbis Martialis & imaginibus mulierij nudis, oporandū esset: Sic enim Christianis mentibus, & Medicis, & Militibus, sine labe vni esset, cum inde discatur, quid sit ipsa Gymnastica, quomodo, & quādo in

Auenta, aucta, perfecta, quot eius species, quid exercitatio, quot genera; & quomodo ab antiquis adhibebantur ad vsum; demum quid sit illa quantitas, qualitas, & occasio, quibus hæc ars adeo recte conferuandæ valetudini conducatur.

Iam verò in libro de morbo sacro, eiusdem Hippocratis nomine edito, nepotis forsan ex Dracone filio, hæc sunt: Quisquis lustrationibus & magicis incantamentis talem affectionem abducere potens est, is etiam alijs artibus abduxerit, & ex hac ratione Diuinitatis opinio penitus pessum it. Ac quæ sequuntur. In quibus etiam quedam sunt, quæ non videntur absõna, cauendum est tamen, ne id negetur, quod apertè Diuina Scriptura, Patresque & ipsa res sepe monstrant. Dum enim suis vti creaturis, etiam

Quarta cautio.

Bemonibus, ad opera suæ Iustitiæ, ac Sapientiæ patranda, nemo est qui ignoret, cum reminiscetur quæ Iob, & alijs, Deo vel iubente, vel permittente, euenerunt. Accipiunt sepe Dæmones, (ait Sanctus Augustinus) potestatem morbos immittere, & ac rem vitando morbidum reddere. Infinita nimirum Diuina potestas est, quæ armat creaturam suam omnem aduersus insensatos. Huc illud spectat, Nullum malum est in Ciuitate, quod non faciat Dominus. Et quidem de ea Dæmonum potestate extat illud testimonium, quod sic habet. Multi non dubitant, magicis artibus elementa turbare, vitam in fontium labefactare, & Manibus accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat inimicos. Et illa altera. Qui fruges excantassit, pœnas dato. Et illa, Ne alie nam segetem pellexeris incantando. Et illa. Ne incantanto, neu quem defraudanto. Videant verò Medici librum Quinque Inquisitorum, & Pauli de Grilandis tractatû de maleficis, sed potissimum libros Martini Delrij de Disquisitionib. Magicis, & quæ

Iob, r. 1.
Augu. de Diuinatione.

Lib. 4. de Malef. & Mathe.

Capite 28. de Sacra Philosophia cordatè, ac piè Franciscus Vallesius est persecutus de Saule, de Epilepsia, de homine Dæmonium habente, de Lycanthropia, cum cetera, quæ cauenda sunt, ad pietatem factam tectam tuendam, ex ijs, quæ de Galeno dicemus, intelligi possint.

Quin quod idem Vallesius, cum quod capite decimo Luca, ait Dominus: *Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum*: uideret posse reprehendi ab ijs, qui in Hippocratis uerba iurarunt, appositè questioni occurrit, inquires, ipsius Domini uerbis uideri ad uulnera oleum, & uinum commendari, quod Græcis uocatur *εὐδολον*. At uidetur (ait) ad id alia quidem ex parte Medicinæ placitis consonum, ex alia autem dissonum. Nam de Vino Hippocrates libello de vlcibus ita inquit: Vlcera uniuersa, nisi uino, humectari non oportet, nisi in articulo fuerit ulcus. At oleum (paullo post inquit) & quæcunque mollia, aut oleosa sunt, medicamenta, talibus ulceribus non conducunt, si non ualde iam ad sanitatem tendant; Quæ omnia cû Vallesius sapienter expendisset, ostendit denique nihil aptius etiam Hippocratis, & Galeni Medicinæ potuisse proponi, quàm quod à Domino IESV dictum est. Quamobrem concludit his uerbis Vallesius. Siue enim fustibus ictus sit, quod plagarum nomen fo nat, siue ense uulneratus, oleo necessariò indigebat. Nam si contusione erant inflicta uulnera, nihil potius: Sin autem sola incisione, tamen destituito sine alligatione tâ diu sub dio, ab aere haud dubiè essent exasperatæ, & refrigeratæ partes, cui malo nulla re melius succurreretur, quàm calente Qinoleo. &c.

Dioscorides Anazarbenfis. Cap. XII.

DE Dioscoride Anazarbenfi testimonium Galeni satis esset, ut illius & doctrina, & utilitas agnoscerentur, atque auidè à Medicinæ candidatis perciperentur. Verû cum Galeni iudiciû sine secuti, quotquot fuere Medici eximij, certè qui sese Medicinæ studijs addixerint, Dioscoridem necesse est, ut præ manibus habeant, ac tersent continenter. Et Galenus quidem cum libro 6. de simpl. Med. facult. Pamphilum quendam, qui librum de herbis composuerat, reiecisset, subdidit hæc uerba ipsa: At Dioscorides Anazarbenfis quinque libris materiam omnem utilem, absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fructuum, & succorum, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi vixque vi-

Galenii iudiciû de Dioscoride.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Q 3 detur

detur omnium perfectissimè Tractatum de materia medicamentorum confectis. Nā licet à maioribus multa de illis bene scripta extent, tamen à nemine omnium æquè de omnibus. Ceterum quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Crateus, & Mantias, non in vnum ordinem digesta, nec in vnum omnia collecta videntur, quemadmodum illa, quæ scripsit Dioscorides. Sic quidem Galenus, qui & primo libro de Antidotis subdit: Ac de omni Medica materia à Dioscoride sufficienter quinque libris traditum est: à quo tibi discere licet cum alias omnes notas, tum gustu, olfactu, quæ percepras, quibus maximè probatoria medicamenta à deterioribus cognoscuntur, & discernuntur.

At Petrus Andreas Matthiolus, qui optimè est meritis de Dioscoride, cum studii adolescentum etiam, atque etiam excitasset ad eundem Auctorem versandum, atque ad simplicium medicamentorum, quæ vsui Medicinæ competunt, cognitionem, ac facultatem sensibus exactè consequendam, ostendit additiones quasdam nominum, quæ insertæ fuerant contextui Dioscoridis, fuisse spurias: id quod huius rei testimonium præbuit, quo & in quibusdā antiquis Bibliothecis legitima Dioscoridis volumina reperita sunt ante plura secula, manuscripta, in quibus nullum prius ex ijs nominibus spuris legebatur. Quorum vetustam auctoritatem (ait idem Matthiolus) simul cum doctissimo Ruellio secutus in suis versionibus Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicauit, quemadmodum fecit in Latino Dioscoride: et si Hermolaus, & Marcellus vulgatis exemplaribus decepti nomina illa suis interpretationibus reliquerant tamquam Dioscoridis legitima.

Ergo Dioscoridem cum alij, tum Andreas Matthiolus Commentarijs Italice, ac Latine ab eodem conscriptis illustrauit, quam qui maximè. Cum verò Theophrastus, Crateus, Plinius, Apuleius, & reliqui, quos nominauit Galenus, sed & antiquitus hæc materiam tractassent, recentiores quoque in eandem sedulo incubuissent, hi sine dubio, quibus filia temporis Veritas ingentes thesauros aperuit, diligenter sunt studio eiusoluendi, per quos Dioscorides altius intelligetur, & conferetur in vsu. Atque ut miram Fuchium, cuius scripta (si versandus sit) omnino sunt expurganda, ceterè Jacobus Dalechampius Cadomensis in Gallia, plurimum diligentia, atque vtilitatis toti huic negotio adhibuit, non solum in Plinio, quem operose emendauit, atque ex Officina Gulielmi Rouillij edidit anno Domini 1587. atque in Athenæo, quem Latinitate donauit, utrum in primis eo in opere sat grandi, quod inscripsit Historiam generalem Plantarum in duodeuiginti libros per certas classes ingeniosè digestā. Quippe, cum ceteri ante illum eadem non digessimus, Andreas autem Matthiolo alium, quam, quem ipse Dioscorides tenuit ordinem, tenere non licuisset, Dalechampius præter conquisitas ex omnibus Prouincijs, atque adeo ex Indijs omnium generum plantas, stirpes, herbas, hæc omnia certas in sedes retulit, ne quem in tanta librorum multitudine, atque ordine tam confuso tæderet quærere, quæ vestigare. Addidit plantarum imaginibus iconicis expressarum descriptiones, & quibus nosceret lector vniuscuiusque genus, formam, ubi crescant, quo tempore vigeant, naturam temperamentis, ac proprias in Medicina vires. In singularum porro propemodum historia Auctorum de illis loci & citantur, & expenduntur, & interdum collatione explorantur, aut si pugnant inter sese videri possint, conciliantur. Quamobrem & tantus hic labor, cum labore Matthioli coniunctus Dioscoridi intelligendo perutiliter est adhibendus.

Vide autem quæ de Dioscoride in sua Bibliotheca Phorius

Galenus Pergamenus. lib. Cap. XIII.

DE Galeno breuius hic est agendum, quando quæ suprà de Medicis generatim, & de ipso deinceps Hippocrate, ac de Dioscoride dicta sunt, viam videri possunt trahere ad rationem studiorum Galenicæ disciplinæ. Accessere autem labores præstantissimorum in Arte Medica Virorum, qui in edendo Galeno desudauerunt. Quæ enim apud Iuntas, anno huius seculi octogesimo sexto Venetijs edita

A edita fuerunt, quæ quidem fuit editio sexta Galeni, habent non solum quæ legitima, & spuria, & integra, & manca fuerant ad illud usque tempus emulgata; verum etiam Commentarium secundum Galeni in librum vulgatum morborum Hippocratis secundum, nunquam aliâs vel Græcè, vel Latine editum: Galeni in libros Hippocratis de humoribus Commentarios tres, qui & in ipsorum quoque luntarum prioribus editionibus, desiderabantur: singulæ autem Hippocratis sententiæ à Galeno citatæ, & loca Auicennæ, quæ Galeni sententijs respondent, suo quoque loco indicantur. Quæcumque item hæcenus alij ad Germanum Galeni sensum exprimendū, margini adnotarunt, ea ut reliquerūt, sic multis obscuris locis claritati, & corruptis veritati restituitis; ex recognitione Ioannis Costei Medicinæ Practicæ in Bononiensi Academia supremo loco Professoris, dederunt operam, ut augerentur. Nacti uerò Indicis olim à Braſauola

B in Galeni opera constructi ratione, ea, quæ notatu digna in libris posterius adiectis videbantur, opportunis locis addi curarunt: Synopsim denique breuiter amplectentem quidquid vnoquoque libro, & cuiusque libri singulis capitulis continetur, qui ad propositæ rei argumentum spectet, Lucij Scarani labore eodem anno primum elaboratum, emiserunt in lucem.

Defectus librorum Galeni, & Methodus.

Sed quæ huic editioni præfixæ sunt epistolæ Hieronymi Mercurialis de defectu librorum Galeni, & Ioannis Baptistæ Montani Physici Veronenſis, de vera methodo ex Galeni libris eruendis; peritiles sunt ijs quibus cordi sit, ex tanta librorum mole, quid quoque loco, & ordine uerſandum sit, percipere. Eæ igitur omnino sunt prælegendæ.

Nec verò Mercurialis omisit, quæ uitum decebant uerâ eruditione, ac pietate, prædicium.

C Quod enim uix fortasse eatenus ab alijs profectum erat, id planius sub aspectu oculorum posuit; ac Galeni doctrinam uindicans ab obſcurioribus (quod & Montanus sapienter fecerat) Christiana libertate, non solum quid de libris, moribusque Galeni sentiendum esset, uerum quibus in locis potissimum pietatem læſerit, quasi digito præmonstrauit.

Ad Montanum quod attinet, cum hic ante Mercurialem scripsisset, uidisset autem Galenum potius de constitutione artis cogitasse, quam ut eam redegiſſet ad integrum Methodi rationem; Auicennam autem inter Arabes acris ingenij uirum, in opere Canonum appellatum, collectionem quidem compositiuo (ut scholæ uocant) ordine tentasse in vnum corpus omnium Galeni in Arte Medica monumentorum, quæ uarijs in libris sparsa sunt, sed & morte superueniente, finem tanto operi non potuisse imponere, & verò minimè eleganter, neque ad caput omnium exposuisse, statuit priusquam libros Galeni omnes in certas classes disponeret, ex ipsiſſime Galeni mendullis, placitisque priuatis rationem explicare, qua is ordo à se fuisset institutus: quem quidem prælegiſſe, antequam in labores Galeni pes inferatur, expedit: sicuti & reliquæ dispositionis rationem, quam Montanus prima parte sui operis de Medicina vniuersa sic tradidit, ut particularem quoque methodum aliquot Galeni, & adeo Hippocratis librorum, tamquam breuissimum compendium attulerit. Quod quidem ille vocat *ὁρίσματος ποίησις*, Libri Hippocratis de Natura humana, & librorum Galeni, de Elementis, de atra Bile, de Temperamentis, de Facultatibus naturalibus.

Sanè præter istos, extat Iacobi Syluij Methodus, & series omnium Hippocratis, & Galeni Operum, quam sequi studiosus quisque quosve alterutrius, vel coniunctim legere debent: quem optimum, & tamquam normam, ne materiæ, & ingenia confundantur, esse existimo.

E At præter istos Viros, & alios, qui in Galenum scripsere, idem, de quo antea dixi, Franciscus Vallesius, Galeni interpres fidus, breuis & perspicax est, quem omnino legere cum ijs Galeni libris, quos exposuit, aut ubi de iisdem materijs egit, vtilissimum fuerit.

FRANCO

Anatomic.

DVo verò prænotenda sunt in Galeno, quorum alterum ad Anatomem, ad Chirurgiam, ad vsum Thermarum, & ad loca pugnantia: Alterum autem ad pietatem spectat. Quippe hominis auctoritati nimium tribuunt, etiam ipsi antiquiores, ac celebres viri Oribasius, Theophilus, Arabes, & qui hoc seculo quoque vixerunt aliqui, cum nullum in Anatomicis eius libris errorem animaduertissent (quamquam ipse vsu edoctus, sæpe se ipsum corrigat, interdum autem sibi non constet) in varios abusus delapsi sunt, magno Medicæ facultatis dedecore, maiore eorum damno: falsus nimirum simiarum suarum sectione Galenus, quas etiam differre penè tantum putabat in digitis, ac poplitis flexu, ab humani corporis organis à quibus plurimis alijs partibus differunt, minus hanc partem absoluit; Quam deinceps ætate nostra primò Vesalius Belga Augusto labore, mox Fallopius, deniq; Hieronymy. Fabricius ab Aquapendente ad summum fermè apicem cucere. Qui sanè suo tempore, ac quasi continenter habendi erunt præ manibus, inprimis Hieronymi Fabricij labores, qui Vesalium, & alios omnes superauit.

Chirurgia.

Ex hoc errore Anatomæ factum est, vt neque Galeni lectio sufficiat informandis studiosis Medicinæ in ijs, quæ pertinent ad tumores præternaturam, ad vulnera, ad vlcera, ad luxationes, ad fracturas, & ad reliqua, quæ Chirurgi manum exposcunt. Sed & hæc cum plurimi tractauerint, tum certè Hieronymus Fabricius, & Hieronymus Capiuaceus, atq; Ambrosius Paræus accuratissimè docuerunt.

Ei Hieronymi quidem Fabricij Methodus extat Chirurgica à Francofurtensibus eo inscio euulgata, quæ sanè quamuis ille uberiorem, ac pleniorē, vt apud se habet, voluisset summum continet ad eam facultatem consequendam, momentum, ac fructum.

Quin & iidem Francofurtenses quam Capiuacei Methodum, siue Artem (vt ille vocauit) curatiua reliquit, eo demortuo emiserunt in lucem. Quæ Methodus certè utilissima censetur, cui adiunctæ sũt, Methodus Anatomica: Acroaseis de Viru lentia Gallica, siue lue Venerea: Consilia item de recta Caeteriorum administratione, & Eteroele ab eodem Capiuaceo, & à Collegio simul Patauino, alijsq; Medicis concripta.

Quod uerò pertinet ad Ambrosium Paræum, studiosi Medicinæ, ac Chirurgiæ sciant, eius qui Galliarum Regis primarius, sicuti & Vrbs Parisiensis Chirurgus fuit, Opera Chirurgica utilissima edita fuisse, primò quidem Gallicè, deinde recognita, & Latinitate donata Francofurti ad Mænum anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto. Sed Latino volumini deest liber ille de curationibus à se adhibitis, quæ Gallico adsunt.

De usu autem Thermarum, nemo (opinor) vberius, aut magis ad rem totam indicandam scripsit, quam Andreas Baccius Elpidianus, qui & suum librum Sixto Quinto Pont. Maximo dicauit.

Loca pugnantia Galeni.

Restant loca pugnantia in Galeno, de quibus etsi plerique scripserunt, vnus tamen Francisci Vallesij libellus de locis apud Galenum manifestè pugnantibus erit perlegendus, qui eiusdem Vallesij libro Controuersiarum Medicarum, & Philosophicarum fuit additus tercia editione Francofurti anno Domini 1590. Vt mittam, quæ Nicolaus Rorarius Medicus Vtinenfis secunda sua editione emisit de cõcillatione Hippocratis, Celsi, Galeni, Aetij, Aeginetæ, Auicennæ.

Pietas in Galeno desiderata.

Iam verò Ethnici quoque in Galeno pietatem desiderant, quasi immortalitæ animæ negante ipsamque animam nil aliud quam temperationem corporis esse, inueniente. Nemescius enim Platonicus libro de natura humana, confutat istam, quæ videbatur esse Galeni, sententiam: Veruntamen Galenus non tam ex temperatione corporis id collegit, quam ex defectu fidei, veræque Philosophiæ. Quo enim libro egit, Quod animi mores temperationem, seu constitutionem corporis sequuntur, mortalem inquit animam in corporis esse temperiem, cordis quidem temperiem iracundam animam, iecinoris autem temperiem desideratricem. Has uerò duas animæ partes,

Ates, seu potius species iracundam, & alumnā per hominis mortem interire fatentur Plato, & Galenus, sicuti eodem in libro capite tertio sensuit. At certē de anima rationali quid fenserit, ibidem Galenus ipse sic inquit. *Inter has autem animae species, parteque, rationalē esse temperatam Plato sibi persuasisse et suis est, ego vero si neam non sit, quid aduersus ipsum, obiectam non inperio.* Quibus verbis si rationalem animam existimasse esse corporis (vt aiunt) temperatam, haud esset verius eam aduersus Platonem appellare mortalem, cum omnis temperies interitui sit obnoxia, praeterquam quod si temperationem corporis eam statueret, cur pluribus in locis falsus esset, se animae substantiam ignorare? quando iam temperici natura, & substantia fuisset illi perspecta? At in libri citati capite tertio, & libri de formatione spirituum capite vltimo, & libri de vsu partium capite octauo, libri de vtilitate Respirationis capite quinto suam ignorantiam confitetur.

B Quā tamē ab eo auertere conati sunt viri, qui plus ex interiori pietate, quā ipsi erāt imbuti, quā aliunde argumenta ducebant. Id certum est, vt & Plinium diximus, reliquo vniuersi Opifice, nimis effecta contemplatum, ijs effectis honorem dedulisse, qui Deo debebatur: sic Gelenium ex visibilibus, non ad inuisibilem, quā decebat, fide se euoxisse; sed ad inuisibili, quo non putabat praecipitio, se demisisse ad visibilia, vt quae cumque denique sub oculorum aspectum non caderent, ea saltem dubitaret una cum corporis intentu euascescere. At homini eo magis haec crimini danda sunt, quem non latebat Christianae Religionis fama, & Martyrum constancia, quae toto orbe percrebuerat. Quin etiam istius constantiae Christianorum ipsemet fecit mentionem libro tertio de pulsuum differentiis, cum scribit: *Cittus apertus. Moyses affecit, & Christi fides deserant dogmata, quam qui Secis addidit sunt: item Medici, & Philosophi.*

C sane verbis se, quos; ipsum designare potuit aberrantem a scopis, & in errorem alios auctoritate sua trahentem.

DEum verō, & Naturam alibi distinguit, ac quae Natura facere nequit, materia aut defectu, aut ineptitudine, haec eadem inquit Deum neque aggredi, ac ne posse quidem efficere. Qui sensus medius est inter Moysis fidem, & placitum Epicuri. Nam ille (quod verissimum est) Deum simpliciter omnia posse, ac facere discretissime testatur: Epicurus autem ociantem fecit Deum, & sapientiorum quidem, at non Naturā potentiorē. Ergo quicquid Galenus interdum in hac veritatis inficitia, ne dicam profunda impietatis infantia, balbutiebat, explodendus est, & semita est agnoscenda eius, qui neque fallit, nec fallitur, qui nobis mysteria non minus factio, quam uerbo reuelauit, in sinu Patris existens, & naturae totius, ac materiae omnis Creator, illa, vt organo, quotiescunque vult, vtens, hanc informans, quacumque placeat forma; miracula uerō edens supra, contraque omnem naturam, ab artificibus, qui sine materia nequeunt agere quidquam, tanto distans intervallo, quanto ab impotente distat omnipotens: excellior uidelicet caelis, & capto omnium meritorum humanarum, & Angelicarum, quas ē nihilo condidit. Et libros igitur Galeni versantium sic praemuniendi initio sunt animi, vt Deum sciant intercedere flammis ignis, qualitateque ipsas, & ipsas, quae uidentur esse elementorum, naturas, quandoque uult, ut unico nutu seceretere: Quae uoluntas (ut inquit Augustinus) est ipsissima omnium causa.

E Nempe igni inticium est, ut ardeat, & luceat: Veruntamen uolente Deo non ardebat pueris in fornacem ab Nabuchodonosore coniectis; neque in Inferno impijs lucet: quoniam ita Deo placet Omnipotenti. Eclypsim quoque praeter naturae ordinem, Elio patiente, effecit, ne homines inde naturae adscriberent Diuinitatem, sed alius esse ualidiusque natura, proprium in CHRISTO Domino vniuersi agnosceretur: Quam ob causam excitati mortui, & desperatis restituta ualerudo, ac potius impedimentis, quam remedijs abacti morbi cecitatis, Deum nobis manifestarunt, non fratrem, aut socium, sed Dominum esse Naturae.

Augusti lib. 1. cont. Manich.
Tertius

2. h. 1. Bibl. Re.
la. 8.

2. 8. 1.

Christiane
Bibl. prelati-
na.

Malach. 1.

2. Pet. 4.

2. Pet. 5.

Vide Michae
lis Medice
opus de re-
cta in Deum
fide.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

2. 8. 1.

DEnique quod Galenus lib. 2. de diff. puls. Moyſis, ac Domini nostri IESV
ſcholæ repudiet, ſeu nulla roboratas demonstrationes, pleniffimum temeritatis eſt, atque blaſphemie: Refellerunt autem iſta æquales eius temporis
Viri ſancti, quique poſtea ſecuti ſunt Patres, quod alibi interdum monſtrauimus. Et
verò modus quo introducta eſt in Orbem Chriſtiana doctrina, probatam hanc eſſe di-
uinitus declarauit apertiffimè: Domino enim cooperantes, & ſermionem pauciſſimorum
pauperum indoctorum, inermium, nil carni, nil ambitioni, ut diuitijs dantium, admi-
rabilitèr confirmante, ſuperatus eſt Mundus, & inde colla ſubdidere iugo CHRIS-
TI, qui videbantur potentiſſimi, ſapientiſſimi, eminentiſſimi, ipſaſque in volupta-
tum delicijs penitus immerſi: Cuius argumenti vim maximam, ut indicauerunt Iuſti-
nus Martyr, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Damascenus, & alij plurimi, ſic Apoſtolus in-
telligià Conſtantijſi voluit, cum diuina illa verba pronuntiauit: *Videte* (inquit) *fratres*
vos uocationem eſſetram; quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes,
non multi nobiles, ſed que ſcilia ſunt Mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia
Mundi, & contempnibilia elegit Deus; & ea, que non ſunt, ut ea, que ſunt deſtrueret: Ac
& (ut ſecundo libro huius Bibliothecæ Selectæ copioſè oſtendimus, nunc autem in
ſtudioſum Medicinæ grâtiâ ſummatim dicendum eſt) conſtantia Martyrum, qui
innumeraſiles omnis ordinis, ſexus, & ætatis homines, Deo placendi cupidiffimi, &
vitæ ſanctitate conſpici, valdiſſimum argumentum fuit ad eandem CHRISTI
doctrinam comprobandam: quandoquidem Dei promittentia, & bonitas, & eiufdem
erga hominum genus multis modis teſtata charitas, id certiffimum reddunt: Accelsit
admirabilis quædam mutatio animi eorum, qui CHRISTI Domini doctrinam
complectuntur, & colunt, ſingulari videlicet animi robore concepto, quo peccata gra-
uiſſima omnia contra legem naturæ vitanda eſſe intellexerunt: *Erunt mihi* (inquit)
Deus per Malachiam *in die, quam ego facio in peculium, & parcam eis, ſicut parci uir*
filio ſuo ſeruiens ſibi: Et obauerunt, & uidebitis, quid ſit inter uſum, & impium, ut
ſeruiens Deo, & non ſeruiens ei: Sic ab hac ipſa animi mutatione duxere argu-
mentum Petrus, & Paulus: Ille enim ſcripſit: *Sufficit præteritum tempus ad uoluntatem*
gentium conſanmandam hijs, qui ambulauerunt in luxuria, deſiderijs, uolentibus, com-
meſſationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus: In quo (inquit) admirantur non
concurrentibus uobis in eandem luxuriæ conſuſionem: Paulus autem, *Eratis enim* (ait)
aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filij lucis ambulate, *fructus enim lucis*
eſt, in omni bonitate, & iuſtitia, & ueritate: Nil autem hic dico de miraculis, de conuerſi-
one Mundi hoc ipſo ſeculo, de ueritate impleta prophetiarum, quæ tanquam argu-
menta valdiſſima, & ex Diuinæ ſapientiæ penu deſumpta proutlerunt quotquot
iſtos Galeni, & ſimilium errores euicerunt: Vtinam autem, qui Medicinæ ſtudijs ſe
ſe addiduri ſunt, iſta percipiant, futuri ſic medendis corporibus, & animis non nomi-
ne tantum, ſed re excellentiſſimi.

Ceterum Comes Montanus Viceſtinus, librum edidit de morbis ex Galeni ſen-
tentia libris quinque, qui Venetijs editi ſunt anno 1591: apud Ioannem Guerillum
ad ſignum Saluatoris: Hic ut accuratè tractat quæ ad rationem medendi pertinet, ſic duabus Præfatio-
nibus, qui operi ſuo præfixit, altera Galenum laudat; altera uindicta ab ijs, quæ
Galeno Fernellius, & Argentærius Galeno in ſuis præfationibus, & illi obiecerunt:
Ariſtoteles, Theophrastus, Plinius, Aetius, Promotus, Neapolitus, Democritus, Cornelius,
Celfus, Arabes, & alij quidam, quo loco ſim habendi: Cap. XVII.

ID Primò ſciendum, qui morbos, cauſas, ſymptomata, ſigna, rationem curandi,
facultatem Medicamentorum ſcriptis mandarunt, eos rectè cenſeri inter Aucto-
res, qui uerè Artem tradiderunt: Nam qui uiam cum ratione non ſequuntur, magis
hiſtoriam

A historiam scribunt, quam Artem constituent. Quam ob rem si Plinium in ijs, quæ de Animalibus, ac de stirpibus, cum Aristotele de Animalibus, ac Theophrasto cum Stirpibus conferas, illum persequi historiam, & ordinem, quem sibi præfixit, tenere; hosce autem Methodum adhibere, qui singularum rerum genera perscrubentes, eadē suis fontibus hauriunt. Sanē & Oribasius, Paulus, Aetius, Alexander Trallianus, quamvis Magno in pretio habeantur, si quis acutius in eos inspiciat, inter historicos Medicinæ scriptores magis, quam inter peritos artifices numerabit.

B De Aelio Promoto, Neapolio, & Democrito, ita sentiendum est, sunt Medici, sūz Empirici, sunt ineruditi: Democritus est nouissimus, Promotus vetustissimus, Neapoliensis est iunior.

Democritus habet Bolum Armenium, & Zizipha, quorum nominum nemo ante Galenum meminit. Habet hydrargyrum, quo nomine nemo ante Dioscoridem vsus est. Chamofacten ait speciem esse Hellebori, quod nemo ex veteribus. Pæoniam Epilepticorum collo suspendit, quod ante Galenum nemo. Instituit curationem Lichenum, quem morbum nō ante Claudij Cæsaris ætatem Europam inuasisse testatur Plinius lib. 26. cap. 1. ad hæc *κρηάριον* inquit *ἐπερὶ τὴν βορρῶν καὶ τὴν καλὴν* quamquā mendose scriptum sit, *ἐπὶ τὴν βορρῶν* pro *ἐπὶ τὴν βορρῶν*; At Democriti ipsius prisici tēpore Romanorum vix dum in notitiam venerant, demū habet, *μαρῖλια, νύφαρα, & συμακίον*.

Neapoliensis in curatione Elephantiasis meminit cuiusdam Porphyrigeniti, quod nomen post Constantini Magni tempora primum cepisse constat.

Aelius Promotus antiquus quidem est scriptor, non tamen Oflanis illius Magi discipulus, quem Plinius lib. 30. cap. 1. testatur fuisse in exercitu Xerxis in Græciam trajicientis. Nam cum Promotus prolixam instituat curationem *τῶν ὑδροφόρων*, certum est, eum post tempora Pompei Magni vixisse, si Plutarchus fides habenda sit, qui Hydrophobiam tempore Pompei primum innotuisse memorat. Ad hæc citat Promotum Africanum, quem, etiam, ait vixisse tempore Antigoni Regis. Est autem Africanus vnus ex Veterinarijs Græcis. Habetur quoq; mentio Africani in Geoponicis. Antigonum verò est, cui defuncto Alexandro Magno, Asiæ Regnum obtigit. Præterea meminit Promotus Citrij, quod vocabulum esse noui ostendit Arhæneus, lib. 3. suspicor autē auctorem libelli *περὶ τοῦ βόλου καὶ τῶν πληθυντῶν φαρμάκων* fuisse non Aeliū Promotum, sed Aeschrium Empiricum, quem Galenus lib. 1. de simplicibus medicamentis, cap. de Can. ris, vocat Medicorum peritissimum senem, & præceptorem suū, ad quod credendum adducor, quod videam Promotum exhibere in morſu canis rapi di puluerem Canetorum fluuiatilium, & foris tale prorsus vulneri emplastrum imponere, quale Galenus loco citato Aeschrio adſcribit. Ceterum hic ipse Promoti tractatus eadem ferè continet quæ liber tertiusdecimus Aetij, adeo vt ex hoc non pauca in illo possint emendari.

In Cornelio Celſo nō Medicina, sed stylus est spectandus, sūma in illo est breuitas, facilitas mira, verborū delectus, numerus, ac siquid aliud dici potest, quod germanam Latinitatē sapiat. Quin quod ex Hippocrate quædam felicissimè Latina reddidit. Veruntamen qui nullam professus est Sectam, non Empiricam, non Methodicā, non Rationalem, omnes simul confudit, ac diuersa multorum Auctorum præcepta sine vlla ratione collegit, vt Rhetorem, aut florum concinnatorem iure dixeris, non Medicū. Huic verò anno vigesimo septimo huius seculi à Io. Baptista Egnatio, dictionibus Græcis restitutus emendato additum est Q. Sereni Pocema de Medicina nō inelegas, neque inutile ijs, qui facile, ac iucundè, res, & dictiones Medicas memorie commendare incipiunt. Sic autem incipit.

Phæbe salutariferum quod pangimus asserere carmen:

Vbi autem inuocationem aboluit, sic exorditur.

Balsama si geminis instillans auribus addas.

Tum poteris alacrem capitis reparare dolorem.

Inter Arabes fert primas Auicenna, qui item post Galenū reliquis est anteposendus. Eius ordo merito laudatur, quo sensim à simplicissimis ascendit ad maximè composita, quamuis ad inuentionem sit aptior ordo resolutionis, qui à compositis, uideli-

cet

Cet notioribus nobis, ad simplicia tanquam magis latentia descendit. Acta tamen ipsa A
ipse Auicenna cum constanter viam suam insilaret, rerum genera exponens, in ista-
men explicandis historiam magis texit, quam statuat artem; singillatim enim potius
statuat præcepta, quæ particulis coniungentibus connectit, quam ut ea eliciens & cer-
tis fundamentis comproberet. Quod certe Galenus effecit. Plurimum autem inter-
est (aiebat Aristoteles) hæc ne post hæc; an per hæc ad alia quædam alia transiret.

Petr. Ariz.

Sed ad Medicos Arabas quod spectat, legent deinceps suo tempore Studiosi Au-
dores, qui vel aduersus eos, vel pro ijs scribere, Inter quos exant, qui Lugduni sunt
editi anno 1534. apud Sebastianum Gryphum, in Opere ita prænotato.

Nouæ, quæ tum dicebatur, Academix Florentinx Opuscula aduersus Auicennam,
& Medicos neotericos, qui Galeni disciplina neglecta, barbaros colunt. Ea uerò
hæc sunt.

Dialogus, qui Barbaromastix, seu Medicus dicitur.

Petri Francisci Pauli Medici Galenici aduersus Auicennam de venæ sectione Tra-
ctatus.

Leonardi Giachini aduersus Mesuem, & vulgares medicos omnes Tractatus.

Scripti autem aduersus hanc Academiam Galfredus Condiaceus Apologiam,
quæ adiuncta Cribrationi Medicamentorum Symphoriani Campegi, vna prodijt Lu-
gduni eodem Typographo, & anno, quo Academix Opuscula sunt euulgata.

Ceterum quæ huc pertinere posse alia quædam viderentur, ea dicentur ubi de Me-
thodo medendi mox erit agendum.

De Cornelio Gemma Medico eiusque tribus libris de arte Cyclognomica. Cap. XVIII.

Prodierunt autem ex officina Christophori Plantini, anno millesimo Quingen-
tesimo sexagesimo nono, Cornelij Gemmæ Louanienfis, Medicinæ Professio-
ris, de arte Cyclognomica tomi, idest, libri tres, Doctrinam ordinum vniuer-
siam (his enim verbis operis huius materiam breui exponit) vnaque Philosophiam
Hippocraticam, Platonis, Galeni, & Aristotelis, in vnius communissimæ ac circularis
methodi speciem referentes, quæ per animotum triplices orbes, ad sphaeræ celestis
similitudinem fabricatos, non Medicinæ tantum arcana pandit mysteria, sed & inue-
niendis constituendisque artibus ac scientijs ceteris viam compendiarium patefacere
pollicetur.

Nouum igitur ordinem atque ideam uir iste concepit, ut quemadmodum Deus sen-
sibilem mundum mundo interiori, vel animæ rationali congruentem propter Analoge-
iæ speciem dicauit, sic ille artem istam suam unicam uno iussultu stabili cætro pro
tribus ordinibus rerum, trium circularum species continentem (quo virtus animæ, na-
turæque reducitur) vni Monarchæ consecraret.

Dion. Areop.

Permouit hominem ad hunc concipiendum ordinem, quod Dionysius Areopagi-
ta de Ecclesiastica Hierarchia scriptum reliquit in hæc uerba. Quod vti interioris ani-
ma sunt quadam corporeæ nota, rerumque scilicet occultarum foris passim apparet sensibile
simulachrum; ita celestem illam Hierarchiam non solum hæc mundi visibilis machina, sed
& homines singuli, atque vna ex multis constata Respublica representet. Ita igitur, inquit,
æternam Christi Ecclesiam terrenis oculis longè lateque semotam refert in terris al-
ter diuinus exercitus, partem corpoream trahens, quæ ramen cum priore illa sic coa-
lescit, ut non minus quam anima cum humano corpore unam constituit humani spe-
ciem animalis, sic quoque hæc præfens in terris cum illa superna, minusque conspicua
intra vnitatis vnius & indiuiduæ rationem fit comprehensa. Quemadmodum rur-
sus idem Dionysius in caelis Angelorum constituit ordines nouem, qui iterum in ter-
renarium redeunt, & hinc in vnitatem. Ita hunc cœtum (ait) esse in terris longè pul-
cherrimum; cuius caput incorporatum Deus; spirituale magis summus Pontifex; uti
corporeum Rex, quo cœtu nemò ad Regis æterni simulachrum propius venit. Didu-
cunt patenti hinc ordines trini in tres particulares alios distributi. Habitant verò hæc
regionem (ut uerbis, inquit, Hippocratis utar) & artes & uirtutes omnis generis, An-
geli,

A geli, & demones, senatus, confilia, polus quoque maximus stellis insignioribus coronatus. Ut iuxta distributionem Philonis lib. de Gigantibus, primus ordo sit summi illius Concilij pars sublimior, sacrae religionis antistes comprehendens, tanquam in vniuerso Angelicae classes, tanquam in humana fabrica caput, in anima diuinæ mentis particula. Succedit isti sublimis alter nobilium coetus, ducum, comitum, aliorumque virorum principum mirabilis fulgor, armis, consilij Rempub. Christianam iuuant, qualis heroum ordo inter exercitus vniuersi, cordis in humano corpore, vitalis animæ vis, aut spiritus inter illius ceteras potestates. Postremus ordo diuinus quoque, quamuis pro loci & rerum partium particularium multiplici vultu, maiorem in multitudinem effundatur, Ciuitates, Reges, & Cōsules habet, Duces, & Senatores, quorum ea ad ceteros comparatio est, & locus in vniuerso, qui & angelis bonis in illo circuitu **B** animarum, in corporibus hepatis, inter animæ vires, atque spirituum, potentiæ naturali. Sunt rursus in singulis, ut per naturæ reliquam ditionem, gradus inferni, medij, supremi sed horum omnium una quædam consensio, vna uirtus, & pulchritudo ad salutem mundi. Hæc, inquam, ille.

Phil. lib. de Gigantibus.

Præter hæc, & alia pleraque, adiecit ad finem operis appendicem, qua continetur epilogus, artificis Cyclognomice summa complexio; quam qui perleget, intelliget, tum quid hoc opere molitum sit viri eius ingenium; tum, quàm multiformis sit Dei sapientia; cuius vestigia qui venantur, tam multi sint, qui tam multis itineribus incedant.

Cum itaque Cornelius Gemma opus hoc de doctrina ordinum digessisset, facetur denique secutum se passim feriem tumultuariam, multaque sub fine tradidisse, quæ præmissis sed satius fuerat principij loco: plura quoque vel omisisse, vel obscuriora iustò sæpius inculcasse, ut fert ipsarum partium affinitas summa, rerumque tractandarū difficultas vix ullis rationum limitibus circumscriptas; utque fert demum prima quæque inuentio; de qua non dubitat, quin sibi vsuueniat, quod solet, ut vltus, ætas, ratio semper aliquid apportent noui, sintque vulgato prouerbio, *Δούρειας ἄρσενος ὀφθαλμοί*, hoc est, secundæ cogitationes sapientiores.

Hæc cum ita sint, vix aliquis vsus huius operis assequi poterit, qui diu æque accuratè sensum auctoris non præceperit animo, ac verò particularem exercitationem nō adhibuerit, quæ forsitan vires & vitam exhaurent, priusquam in rem conferatur. Et ipse quidem ad finem tertij sui libri promittit, sese de particularibus exercitationibus, deq. subsumptionis forma vberius locuturum proximo tomo, (quem non vidi)

Secunda cogitationes sapientiores.

D qui, inquit, iuxta analiticam seriem ad præcedentium illustrationem doctrinæ methodicæ, velut auctarium tradet; unaque paucissimis totius Philosophiæ, Logicæ, Physiçæ, ac Metaphysicæ seminata complectetur.

Quod superest, lectorem monitum velim, ut, etsi ingenijs sublimioribus hic liber cibum suppedietare varium potest, præsertim autem in ijs, quæ de methodo agit primi libri capite primo, nec verò quidquam in eo contineri, quod Sanctæ Romanæ Ecclesiæ fidei, aut Reipub. aduersetur, testatus sit Sebastianus Baer Delphius Colleg. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Antuerpiensis Plebanus, qui tum præerat eundem ea in Ciuitate libris, ea tamen circumspeditione legendus est, ne quid sensim irrepat, quo animus auertatur ab ea, quæ firma pietatis in nobis debet esse possessio.

Sebast. Baer.

E Placet etenim multa, quibus diuinum cultum, morumque compositionem extol-
lit, rerumque sub oculis cadentium, & adeo vniuersi aspectabilis huius mundi speciem proponit ad excitandam mentis aciem ad ea quæ sunt inuisibilia: ac nolim quicquam tribuat Imperiorum ac Regnorum conuersiones syderum motibus, aut eccentricitatibus; quod quidem ille videtur innuere capite octauo prioris libri. Placet item quod atheorum impiam rationationem ex euentibus rerum, atque ex his prouidentiam diuinam negantium, explodat. Cum enim (inquit) tantam viderent rerum humanarum inconstantiam, ut cuncta cunctis ferè in uita promiscuè obuenerent, iccirco nunc Deos cum homine tanquā pila ludere, nunc sortes omnium ceu iactu tescere pendere sunt arbitratu: immò de Dijs postremo, Deumque prouidentia cœptum est dubitari. Nam si à casu euentu singula, prouidentia tollas oportet, sin prouidentia statuas, eisdè sæpe &

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

R

iniustitiam

iniustitiam copulabis, nisi omisissis disputationibus, mentem captiuam Fidei reddas, & in vnus passim consensum antiquissimi inuiolabili auctoritate perficis: alioqui certe in Epicuri opinionem sublati primis principijs transferemur, perustratoque rerum circuitu, & mundum concessum disputationibus nostris, & vanos cum sapienter dicemus omnes coartatos hominum, etiam in sapientia mundi vanissimam vanitatem. Hæc ille.

Verum enimvero, nemini Christiano ita loquendum est, vt Deorum (cum Dei debuisset dicere) prouidentiam vocet, sicut ille facit, plus Ethnicæ antiquæ Latinitati studens, quàm quod re ipsa falli videatur.

Interim noluisse ab eo talem æstimari Erasimum Roterodamum, vt magoum illum, quasi honoris gratia, nominaret: id quod facit præsertim libro secundo, uersus octauæ capitis finem.

Methodus consulendi, sive (ut aiunt) colegiandi. Cap. XV III.

Consulendi, seu consultandi Methodus, quamuis percipi possit ex ijs, quæ de Medici officio disseruerunt Hippocrates, Galenus, Auicenna, quinque hominum fuisse interpretes; à nemine ante hoc seculum (quod sciam) ita proprio libro fuerat tractata, qualis omnino desiderabatur. Ioannes igitur Argenterius scriptum de consultandi sue (vt vulgus vocat) de collegiandi ratione in lucem edidit; quem Franciscus Vallesius (quoniam inquit ei suus non denegandus est honor) citat, quamquàm postea non desuere, qui illius Animaduersiones in Hippocratem, & Galenum consutauerint. Post illum verò, vel è cathedra cum publicè Medicinam profiterentur, vel ex scripto, vel typis, vel praxi ipsa idem scribendi genus alij aggressi sunt. Ac (vt modo loquar de publicis Academiæ Patuinae Professoribus, cum quibus diuturna mihi fuit consuetudo) ad meas quidem manus peruenerat non edita, sed quæ pietatem, eruditionem, atque iudicium spirat, Nicolai Curtij Methodus consulendi, quæ asseruata fuit ex doctis alijs eiusdem scriptis, quæ supina aliorum negligentia interierant. Quam, ne periret, & verò Medicis ea iunioribus vsui esset, inserui in Bibliothecæ meæ Selectæ prima Romana Editione. Præter Curtij Hieronymus Mercurialis alteri tomo Responsorum, & consultationum addidit collegiandi rationem, quæ primò Venetijs prodijt ex Isolitorum officina anno 1589. Reliqua huc spectantia cerni possunt in libris Horatii Eugenij, atque in duabus Methodis de legitima consultationum instituendarum ratione, & indicationum doctrina, quæ nouissimè ex prelis Francofurtensibus prodire ab Aemilio Campolongo, & Alberto Bottono uiris in re medica insignibus.

Sed Hieronymi Capivaccii Methodum suis Auditoribus dictatam, tamquam Viri iudicij accessimi, expedit huc, (paucioribus tamen neque omnino suis uerbis, sed sensu) adtexere: quæ fuit huiusmodi.

Facit historia proponatur non mutila, non confusa, non superflua, quæ neque ab alijs sit iterandæ fuerit aliquid necessarium omisum.

Qui ad suæ consilio supponant, quæ à primò, vel primis sint dicta.

Mox agatur de aeris qualitate, in quo uersatur ægrotus: diuersa enim ratione progrediendum in aere calido, aut frigido. Quò item referendum est, quod ad varias anni constitutiones, aut adeo ad regiones diuersas pertinet.

Deinde ueniat ad res secundum naturam, & quænam sint proponantur: præterea ad res contra naturam, in quibus nil aliud sit quam considerare recessum patientis à statu secundum naturam: Quod dum facimus, neminem latere debet quoniam fuerit eius status secundum naturam. In statu autem secundum naturam considerare possumus temperamentum & torius, & partium habitum, corporis ætatem, ueterem consuetudinem, ac cui rei est addictus, denique vel difficilem, vel facilem tolerantiam, patientis, causa tum morborum, tum auxiliorum. Verum tamen quamuis hæc sint proponenda; non tamen in omnibus, siue in quolibet patiente, nec in quacunque consultatione semper eodè modo pòderanda sunt, at diuersa ratione de his dicèdum. Quæ enim secundum

Georgius
Bernius cō-
tra Argente-
rium.

A secundum naturam dicuntur, ea, vel sunt manifesta, vel occulta: si manifesta, supponantur ut manifesta, ne tempus teratur; Signa autem proponantur planius, & plenius, siue nota, siue occulta. Atqui in rebus naturalibus explicandis cauenda est nimia diligentia, quam plerique adhibent proponendis temperamentis totius, & partium. In Febribus verò quæ totum hominem occupant, inquirendum, quæ nam sit totius corporis temperatura in morbo occupante: At secus in ijs, quæ totum non occupant hominem. Præterea laborandum in cognoscendo statu naturali partis laborantis, siue principalis, siue non principalis, ut in catharro è capite fluente, & capite quidem per essentiam affecto omni cum diligentia laborandum, ut noscatur status cerebri naturalis: si verò testes inficiantur, pariter noscendus status naturalis testium ac denique inquirenda sunt accuratè, quæ huc pertinent.

B Ceterum quoniam interdum rerum naturalium, dum consultationes habentur, historia recitatur ex scripto, interdum autem ex relatu patientis; tunc si ex relatu ipso videmus patientem, dum aliquid est ignotum, per signa est manifestandum: Quod si non aderit patiens, & verò historia extet scripto, quoniam non semper integra scribitur, indaganda sunt ex propositis, quæ desiderantur. Verbi gratia. In catharro non scribit Medicus quoniam sit dispositio patientis, quæ temperies naturalis cerebri, & tamen in scripto asserit patientem antequam in morbum laboraretur, habuisse somnos diuturnos, ac profundos, caput item excrementitium, ac proinde per os exspirationes copiosas, & nullus saporis: Tunc igitur patebit patientem habuisse caput frigidum, & humidum. Quibus propositis querendum, quonam modo ægrotus sit redditus dissimilis sibi ipsi, in quonam similitudo consistat, an verò cum antea non affligere

C tur à rebus præter naturam, iam, modo dum patitur, à rebus præter naturam uexetur. At quoniam res præter naturam sunt vel symptomata, vel morbi, vel causæ, tunc ex traditis in historia colligendum, quæ nam symptomata, seu morbi sint; Quod si morbi fuerint propositi in historia, mox videndum quæ nam sint causæ, in quibus proponendis duplex ordo potest adhiberi. Alter, ut si, qui primo loco est locutus, sit ordinatè progressus, is qui secundo loco dicturus est, alio utatur ordine, ne ea, quæ à primo dicta sunt, repetere videatur. Alter est, dum progredimur à symptomatibus in morbos, & alius dum à morbis in symptomata. Quoniam autem hoc non sufficit, sed multò maioris momenti est ita circa hæc progredi, ut nec superflui, nec diminuti simus, & ideo noscendum quonam, & quot capita sint proponenda. Nempe natura, & symptomatis, & morbi, & sedis affectæ, vel symptomatis, vel morbi. Dico vel symptomatis, vel morbi, nam pars potest duobus affici morbis, nimirum per consensum, & per essentiam. Si per consensum, locus potest esse vel symptomatis tantum, vel morbi. Quod si pars sit affecta etiam morbo, necesse erit consiteri partem illam per essentiam esse affectam, nec alio modo progrediendum esse in curatione.

E Præterea dum ad symptomata accedimus, ea transferenda sunt in rem præter naturam, in quam mediare infertur: immediatè & solet, & potest referri in morbum, ut dicit Galenus libro de differentiis symptomatum capite ultimo. Et hoc quidem dicimus, ut semper ostendi possit legitimus recessus à naturali statu, quoniam fieri potest, ut referatur in symptomata, & tandem in morbum, v.g. læsa functio immediatè procedit à morbo, læsam verò functionem sequuntur exequantia immutata. Dum igitur ad morbum accedimus, dicendum quoniam sit ille morbus, neque enim sistendum est in generalibus, cum in consultationibus ratio habenda sit morbi: cuius ideo dicendum quoniam sit affectus, & si is sit affectus in temperie, calida ne an frigida. Qui autem immorantur in differentiis morborum enarrandis, ut inde efficiant non esse ephemeram, neque hecticam, ergo putridam, annus est, antequam quæ dicunt, absoluant. Ad immediata itaque semper veniendum. Porro si manifestus sit morbus, nulla probatio ne opus est: sin minus, ex signis cõprobandum, ac monstrandum talem esse morbum. Quod si is, qui primo est locutus, apertè rem enunciat, id iam est supponendum tantum manifestum. At si deceptus sit, accuratè (sed amanter eius sententia improbanda, sius ut veritati sit locus: idque ex signis, ut facilius corruiat illa sententia.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

R 2

Præterea

Præterea referendus est morbus in suas causas, primo in externas, deinde in internas, primo in proximatas, secundo in remotas. Ac causæ querende à patiente non solum naturæ, sed adscititæ; deinceps primariæ, mox adiuuantes, nimirum sine quibus effectus produci nequeunt, v.g. si fiat erisipillas, considerande causæ quæ per se, quæ per accidens concurrant. Num aeris frigiditas prohibens defluxionem sit causæ per accidens calefactionis, num calidior aer sit causæ calefactionis per se, primaria causa bilis cõfluens; causæ verò adiuuans sit bilis tenuitas, causæ sine qua non, meatuum amplitudo. Quod si pars erisipellata affecta imbecilla fuerit, à principio generationis est causæ nativa; si minus adscititia: Quæ in re non diuidendæ sunt causæ in colloquijs, neque ars proponenda, sed artificium applicandum proposito.

Hæc ubi erunt à sta, verandum adhuc circa res præter naturam, atque monstrandū quonam tempore sint affectus, de quibus queritur: Considerandum item num in principio sint, an alio tempore; Quod si patet, supponendum est, ut manifestum; si minus, est signis probandum est. Denique res omnes præter naturam assilgentes ægrotum, de quibus consultitur, comparandæ sunt inuicem, quæ cum sint causæ morbi, lymptomata perpendendum est, ecquid ex his rationem vrgentis habeat. Tum ex traditis declarandum, quodnam habeat rationem causæ efficientis, vel conseruantis, quodnam rationem affectus, quodnam vel producat, vel conseruetur, ac tandem quodnam habeat rationem causæ sine qua non; de qua dicendum est antea.

Iam verò proposuimus causas sine quibus non produciatur affectus, ut modo agendum sit id, sine quo non potest aliquid præter naturam remoueri. Mox descendendum ad indicanda iuuantia, atque adeo ad differentias circa inuentionem iuuantium, sed & tunc disquirendum an liceat conseruentia, & iuuantia inuenire, vel per indicationes, vel per obseruationes, vel per Analogismos. Sanè verò damnandi sunt, qui per solas indicationes semper progrediuntur: namque interdum locum habet indicatio, interdum obseruatio, interdum analogismus, interdum omnibus utimur, interdum uno solo pro diuersitate rerum præter naturam: quæ de re Medici agunt in cura putridarum in generali.

Iam his absolutis antequam ad remedia veniatur, prognosticum faciendum est, præsertim post indicationes. At de prognostico quidem est loquendum, dum sermo habetur de patiente, qui non sit illico moriturus. Quod quidem dixerim, quoniam si quis proximè moriturus sit, non est tempus terendum in inuentione iuuantium, sed prognosticum faciendum. At si mors non adeo est propinquas, satis est, ut primò inueniantur iuuantia, v.g. si prius apparuerunt indicationes, tum prædicendum est, nū possint absolui nec ne, in quo ex altera parte perpendende sunt res præter naturam, & ex altera vis rerum naturalium, longitudo item, & breuitas futuri status morbi, è quib. patet aditus ad prognostica. Denique cum morbus curationem admittit, descendendum est vltimo ad materias præsidiorum, sed antequam fiat sermo vel de Chirurgia, vel de Pharmacia, vel de diætâ, ne qua contingat confusio, optimum est si repetatur, cui nam primò occurrendum, cui secundò, & cui tertio, & deinceps. Quæ si ignorentur, frustra adhibebitur curatio. At ubi innotuit quodnam habeat rationem causæ suæ efficientis, suæ conseruantis, quodnam item effectus, quodque tandem causæ sine qua non; facili negotio licebit asserere, esse primò occurrendum vrgenti, dummodo vigeat, de quo uidendus Galenus 7. methodi 22. cui est prius occurrendum, quod habet rationem causæ, sine qua non; Ac cum illa multiplicia sint, illi occurrendum est quod habet rationem efficientis, quibus explicatis, descendendum ad proponenda remedia, siue de Chirurgia, siue Pharmacia, siue Diætâ, in quibus omnibus ordinatè, ac distinctè progrediendum, cauendum autem ab eo, quod imperiti quidem facere solent, qui dum de Chirurgia, Pharmacia, & Diætâ consulunt, de his agunt ita confusè, ut & quod dixerint, ignorent, deinde loquentes de Chirurgia, miscent aliquid de Pharmacia, atque adeo ad Chirurgiam redeunt, subdunt aliquid de Diætâ, neglecto ordine.

Methodus

A

Methodus interrogandi aegrotos.

Cap. XX.

AT quoniam consulendi methodus pender è noticia eorum, quæ acciderunt aegrotis, hæc autem nequeunt innoscere, nisi rectè interrogetur, ideo & de methodo illum interrogandi præstat hæc pauca adijcere: Cum igitur constet ipsum esse Medicum qui dogmaticus sit, hunc autem esse qui per indicationes eas, quæ conferunt, uenerit, liquidem tanta vis est indicationum, ut conferentia inueniantur, quod citra observationes, & citra analogismos fieri nequit, denique etiam hoc sit tamquam fundamentum, unde iuuantia à noxijs secernantur; profecto ei, qui optimus uel sit esse Medicus, laborandum est, ut noxia rectè intelligat, percepturus mox facillimè iuuantia, & remedia adhibiturus. Itaque aegrotum primò roget, quænam sint, quibus afficitur, & quando ea ceperint illum uexare, quod nisi ipse dicere possit, dicant astantes; sic enim & Galenus monet primò de locis affectis. Quæ uerò patent, ac sunt præsentia, omittantur. Eò uerò prima tendat interrogatio, ut noscantur res secundum naturam, ex quibus in notitiam earum, quæ sunt præter naturam deueniri possit. Qui sanè ordo & iuuabit aegrotum, & efficiet, ut Medicum admiretur, quod eius morbum prænouerit, quare & in curatione libentius ei obtemperabit, ac sanitatem Deo iuuante consequetur. Verbi gratia. Aegrotus inquit se multum expuere, idque nullius esse saporis, is igitur tum interrogandus est, num alitè, diuque dormiat, nam ex ipsa pituita copiosa hoc conijcitur, quæ indicat cerebrum frigidum, & humidum esse: deinde progrediendum ad actiones, quæ cum sint in capite, propriæ sunt ipsius, nempe animales, deinde item perquirendæ naturales functiones, quæ extrant in omni uiuentis corporis parte, nimirum quonam modo circa actiones animales, & principales, & non principales, siue cognitiuas, siue motiuas se habeat, idque ea ratione est ante interrogandum, ut noscatur quonam modo se habuerit patiens, antequam laberetur in morbum, quæruntur enim res secundum naturam, & temperamentum capitis. Quæ ubi absoluta fuerit interrogatio, ueniendum ad actiones naturales, ad differentiam animalium quæ in capite sunt. Quæ quidem actiones naturales ad differentiam animalium quando non ita patent, ex ijs functionibus est intelligendum, quæ eas consequuntur, sunt autem exeuntia, sunt qualitates, seu affectiones. Exeuntia sunt & oris, & narium, & reliquarum partium, de quibus interrogandus aegrotus. Qualitates sunt, calor, & reliqua seu corporis, seu capitis; nam & è vario capitis dolore, & magnitudine uenarum uenitur in notitiam status naturalis capitis. Inde quærendum, quonam modo se habuerit aegrotus ante morbum pences uentriculorum, quis nam fuerit appetitus cibi, & potus quæ celebrata sit coctio cibi: Quæ noscuntur etiam ex exeuntibus mutatis, quæ per aluum descendunt; interdum item ex ijs, quæ per os exeunt. Tunc interrogandus aegrotus, an solitus sit pati nauſeam, uomitum, status & per os, & per infernas partes prorumpentes, è quibus intelligitur, bona ne fuerit uentriculi temperatura, necne; mox de iecore uidendum, bona ne fiat significatio, è qua noscitur temperies, & conformatio iecoris, ac status naturalis ipsius. Quæ item deprehenduntur ex exeuntibus, & ex affectionibus non ex actione, quia naturalis est non animalis; excrementa uero sunt melancholia, & excrementa bilis, quæ sunt duo excrementa sanguificationis, quæ fit in iecore. Præterea adest lotium, quod quamuis sit excrementum uenarum, & arteriarum, nihilominus tamen nequit iecoris statum indicare. Quam ob rem diligenter aegroti interrogandi sunt, num excrementa sint biliosa. Vbi enim gignitur bilis copia, qualis à iecore calido, exeuntia maximè citrina sunt & colorata. Ac dum uiget excrementum melancholicum, non raro per uenas hemorrhoidales melancholicus sanguis erumpit. Quod si noscatur ex alijs iecur esse calidius, non interrogandum est de lotio, sed dicendum, antequam ipsi aegroti dicant, lotium fuisse coloratum, uel subſtanti coloris. Mox quærendum ab iisdem de statu rerum, & uesicæ eodem modo, nam bene se habent hæc partes, cum sine dolore emittitur lotium.

His quæſitis, ad Vitales functiones est ueniendum, nimirum ad eas, quæ in corde, atque eas quæ extra cor eduntur. Mox tangendus pulsus, in quo cum possit esse

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

R 3 deceptio,

deceptio, (nam cum æger egrotat, pulsus non est secundum naturam) prudens Medicus animaduertet, quænam sit vis morbi, quo tunc corripitur ægrotus, & quam mutationem possit efficere, & ita functionem indicabit propter pulsum in statu naturali. E.g. laborabit aliquis febrè quotidiana, cui frequens sit pulsus, & uelox, quique illi febrì non responderet: dicendum igitur hanc velocitatem indicare, & frequentem, & velocem fuisse pulsum tempore sanitatis; Quod profectò Medici prudentiores spectant, qui noscere velint, quæ sit actio cordis, ac quænam sit vis animalis. Nec verò querendum, num ægrotus sit timidus, nec ne. Equis est enim, qui fortem se esse neget? At cum noscitur ex pulsu esse cor calidum, egrotus item nosceretur auidax, & fortis.

Hæc ubi acta fuerint, querendæ erunt res præter naturam, & omittenda interrogatio omnium exeuntium, ne tædio egrotis, & altantibus sit Medicus, qui tamen ex ijs intelliget, quænam sit pars affecta, v.g. si læsum sit caput, interrogandus egrotus, quænam secuta mutatio à statu naturali penes functiones capitis, penes exeuntia, penes qualitates mutatas, & alia id genus. Quam ob rem si quis malè habet in capite, nõ est interrogandus de alijs corporis partibus, nisi forte aliqua sit suspicio, symptomæ capitis non prodire ex capitis, sed ex aliarum partium morbo, quæ per consensum afficiunt caput: Quod cum per consensum afficitur, facile è traditis ab ægrotò, noscitur mutatio, quæ ventriculo acciderit. At quod de Ventriculo dictum est, de reliquis quoque dicendum est.

Methodus Medicamenta componendi.

Cap. XXI.

AT Methodum medicamenta componendi ex simplicibus iudicio summo delectis, & arte certa paratis, quattuor libris distributum, Iacobus Sylius Medicus Gallus præter alios scripsit; quam edidit Gulielmus Rouillius ante quinquaginta propemodum annos, quamvis postea sæpius è prelis aliorum Typographorum prodierit. Et Methodum quidem hanc ille sic confecit, vt Medicamenta sumeret.

Plantis, & harum partibus familiaribus, & dissimularibus.	Radice	Succulis	Corticibus
	Floribus	Folijis	Succis
	Stipite	Fructibus	Liquoribus
	Ramis	Seminibus	Resinis Gummiis.
Animalibus totis.	Vulpe	Limacibus	Ostreis
	Hirundine	Cicadis	Buccinis
	Motacilla	Cantharidibus	Purpuri
	Galerita	Canceris	Lumbricis, Tinea.
E. Partibus animalium.	Organicis, vt Capite Mænidum, Hepate Lupi, Testibus Fibris, Renibus Stincorum, Corpore toto Vipere, excepta cauda, & capite, pelle, interaneis.		
	Similariibus, vt Pinguedine, Adipe, Cerebro Leporis Medulla, Osse, Dente, Coagulo, Lacte, & eius partibus, Sanguine, Tunica interna ventriculi, Vnguibus Capratorum, Afiorum, Cornu Cerui, Vnicornis, Glutino Tauri, Senecta Serpentis.		
Animalium Excrementis.	Stercore	Canum	Bubulo
	Felle	Luporum	Caprino
	Urina	Puerorum	Columbino
	Sorde, Piliis,	Sudore, Saliva,	Lana succida.
Ceu excrementis, vt Ovis, Cera, Lacte.	Marinis, vt Salibus & eius partibus, Adarce, Spongia, Alecybano, Nitro, Asphaltis.		
	Terra multiplici.		
Terreis corporibus.	Lapidibus, vt Pumice, Iaspide, Iudaico, Smaragdo, Pyrite, Saphiro, Gagate, Hæmatite.		
	Metallicis, vt Salibus, Nitris fossitijis, Auripigmento, Sandrachia, Sulphure, Cadmia, Litargyro, Chalciti, Auro, Argento, &c. & horum partibus.		

Ex

A Ex quibus omnibus ecquis Medicinæ aut Doctor, aut Studiosus, non incenderetur ad Hymnos laudum Diuine bonitati ex animo concinendos, cum quæcumque condita sunt, ad vsum hominis creata videat; & quidem ita condita, vt crescant, viuant, intereant, dissecantur, pinantur, torrantur, & quasi suo Domino immoletur in dies: vt tandem aliquando tarda nostra hæc mens excitetur ad seipsam in eius tradendam obsequium, in cuius gloriam immensa charitate creati, & redempti in hac beneficio- rum omnium Academia excoli debemus, & erudiri?

Pietas quomodo hæc sumatur.

Methodus medendi vnde.

Cap. XXII.

A T Methodum medendi Humani corporis morbis Galenus quidem doctè, ac sapienter nobis reliquit libris quattuordecim, quos de ipsa medendi Methodo inscripsit. Verum quoniam hoc seculum desiderabat faciliorem, ac magis vberem, iccirco Donatus Antonius ab Altomari, iustum hac de re volumen, magno Studentium commodo conscripsit. Viderat enim verissimum esse id, quod non vno in loco apud Galenum habemus, vniuersalem methodum, quæ versatur circa vniuersalia quædam theoremata, bonum haud efficere posse Artificem absque multa in particularibus exercitatione. Quamobrem egit qua ratione quisque valeret affectû sedem omnem, ac quemuis præter naturam affectum, eiusque causam dignoscere: His autem cognitis, quidnam esset prænocendum, ac prædicendum, & demum si affectus is sit curabilis, sanandus iuxta Hippocratis, & Galeni monumenta potissimum.

Donatur Antonius, ab Altomari. Galen. 2. lib. de locis affect. cap. 9. Lib. 9. Method. med. at. 6. Lib. 9. c. 2. de Hippo et Platonis. Decretis.

C Quippe quæ ad dignotionem, curationem, & prognostica sint percommoda. At eiusdem Donati Antonij ab Altomari Methodus cum digna perfectu sit, nec facile pondenda de manibus, sic eius Opera antea sparsa, collecta tandem in vnum, & recognita, & aucta ab Auctore Gullielmo Rouillius anno huius seculi sexagesimo quinto Lugduni euulgauit in Gallia.

Sed & cum plerique alij optimi Medici de Methodo medendi egerunt, crediderim posse initio sufficere tam eos de quib. diximus, quam nosce singulares aliquos, qui postremo hac de re egerunt.

Extat Georgius Bertinus Campanus, qui libris viginti methodicè Medicinam absoluit, in qua præter multa, quæ huic pertinent, Græcorum etiam, & Arabum consensus, legitimam item aduersus Paracelsistas Defensionem; veramque Animaduersionem Argenterij in Hippocratem, & Galenum Confutationem: & locorum difficultum explicationem; atque accuratam hoc seculo nouatum rerum Observationem pollicetur.

Basilæ 1587.

Quin & post Bettinum Ludouic. Tramenus ex Perotij, Tridentinus, edidit anno 1589. ex officina Davidis Sertorij, Instolladij, Commentarium de vera, & perfecta medendi methodo iuxta Peripateticorum doctrinam.

Iam Hieronymi Mercurialis duos habemus Tomos Responsorum, & Consultationum, in quibus medendi methodus, qua vberè cum fructu Viri ille insignis est vsum, cernitur.

At qui legerit Francisci Vallesij tres libros de Methodo medendi, pauca in hoc genere habebit quæ desideret.

E Interim legant Studiosi per breuem summam, quam ex Io. Fernelij viri præstantissimi Methodo medendi, decerpimus, quam vberiore in eo deinceps sunt magno sui bono vifuri.

Summa Io. Fernelij Methodi medendi.

Cap. XXIII.

M Edici munus est, cito, tuto, & iucundè remedia conferre, interdum vt adiutor, interdum vt opifex primarius, vt cum luxatos artus reponit, & vulneris disuncta labra adducit. Habere enim ars instinctum, quo caret natura. Medicinæ autem finis est sanatio, quæ in morbis leuibus fit à natura, In periculosis & grauib. vt plurimum ab arte, est autem curatio recta, & conueniens remedium

Cap. 1.

diorum vsurpatio, quæ tripliciter considerantur. hoc est Genus remedij, Quantitas, A
& vtendi ratio.

Cap. 2. Morbus omnis contrario profligatur, quod contrarium aliud est positium, vt frigidum & calidum, aliud priuatium, vt plenum & inane, & reducuntur ad tria genera, ad Medicamentum, Chirurgiam, & Dietam. Rata igitur constansq; manet curandi lex per contraria, & si quidam contrarium velint, dum morbos similibus curari dicimus, quæ licet morbo similia sint, eius tamen causæ primariò aduerfantur, ut uomitus curat uomitum, materiam morificam è medio tollendo. Vnde quot morborum tot remediorum genera sunt constituenda: illa autem modo in intemperie simplici, modo in mixta, consistunt, & quilibet habet suum è diametro contrarium.

Cap. 3. Simplex affectus, simplici remedio, compositus composito repellendus: si autem obscurior morbi species nondum tibi penitus cognita, perspectaque est, huic ne properes remedia adhibere, sed rem totam naturæ committito si quid fortè experiri cogitis, leue id, esto ne fiat in re incipiti iactura grauis.

Cap. 4. Causa omnis priusquam affectus methodo rectè excludi & summoueri debet, in connexis uerò affectionibus ab ea curationis decet exordium, quæ ortu prima, inuestigatione uerò postrema fuerit inuenta. v. g. si quis cerebri distillatione uexatur quæ ex immodico excrementorum prouentu sit orta, nullatenus curabitur nisi prius excrementorum colluuiis sublata fuerit. Connexi uerò affectus omnes eò singillatim extirpentur ordine, quo sibi ortu succedunt.

Cap. 5. Morbi disparati, & qui sedibus ualde distant, ut unicuique sua possint remedia, ceteris intactis, adhiberi, omnes & singillatim possunt curari: nec refert cui primò propria remedia decernas; Impliciti uerò morbi methodo sunt curandi, qui si familiares fuerint poterunt simul curari. Si uerò contrarij temperatis remedijs, ut in inflammatione, ui qua repercutientia resoluentibus admisceamus. In ceteris uerò complicatis affectibus, illud prius est faciendum sine quo perfectæ sanitas haberi nequit.

Cap. 6. In affectuum connexionem interdum ab eo auspicanda est curatio, à quo maxime egro periculum impendit. Urgemur autem ad id faciendum aut essentię morbi magnitudine, aut læsæ functionis præstantia, quibus vires prosternuntur, & franguntur. Vnde si maius periculum propter magnitudinem morbi, quam propter virium prostrationem incumbat, illi tanquam grauissimo omni cura est incumbendum. Grauisimum autem dicere possis, vel quod maxime ægrum in vitæ discrimen adducit, vel de quo is grauissimè quaeritur. Qui tamen methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirat, pariter cum morbo plerumque hominem de medio tollit, sepe etiam grati alicui symptomati, quod nimis vires conuellat diligenter est succurrendum, morbo etiam interdum prætermissio. Et hæc est curatio extraordinaria.

Cap. 7. Expugnando morbo paria quodammodo exponenda sunt remedia, & considerandum, quantum egrotus à naturali statu distet, quod ex morbi magnitudine dignoscetur. In uariorum uerò administratione, consue est progrediendum, donec in naturalem, aut certè in pûssimum gradum sit recessus. Id autem modo subito, modo sensim est faciendum, hoc in morbis leuibus, iuxta Hipp. sententiam in extremis. Illud in mediocribus morbis; vniuersim; etenim aut vacuare, aut alterare est naturæ odiosum ex Hipp. Bisariam autem lentè, paulatimque curationes fieri contingit, uel paricontrario, uel inferiore recessus ordine. In ijs uerò quæ tertij gradus sunt, non est admodum tutus usus, etiam si in modica quantitate, & frequenter administrantur. Non. n. immodicum corporis calorem congruenter, uel Opio, uel Mandragoræ, uel Hyosciamæ exigua licet portione repetita, extingues, neque exuperantem humorem parua portione, uel scamonij, uel colocynthidis repetita utiliter detrahes: uiribus etiam imbecillis lenta curatio necessaria est, cauendum autem ne dum uni mitiori remedio insistis, illo assuesfacta natura contemnat remedium, unde per uaria & multa euagari licet.

Cap. 8. Remedij quantitas non solum ex morbi magnitudine, sed etiam ex partis conditio-
ne est sumenda, in qua considerari debent confirmatio, positus præstantia, & sensus. In conformatione consideranda est raritas, & densitas, In situ si sint uicina ori, uel non:

A non: In præstantia an vel sint principalia, an toti corpori, inferuentia; in sensu, num is hebes sit, an acutus. Densitas exposcit remedia validiora quam raritas. si procul distent ab ore fortiora, quia medicamentum ad illa refractum pertingit, omnia item præstantia membra requirunt remedia mitiora, quam ignobilia. Et qui sensu sunt acri acria renuunt medicamenta. Sciendum est autem fieri non posse, ut arte quis ad similem, aut meliorem statum redeat, in quo ante morbum erat constitutus.

Cap. 9.

Remediorum alia euacuante, alia duntaxat immutant, & affectum depellunt. Remedia quæ solum immutant, siue exterius, siue interius addantur, sunt parri affectæ proximæ adhibenda. Perspecta igitur oportet sit Anatome, unde ad caput purgandum optima via est quæ per nares, os, & occiput fit. Pectoralia optimè per euaporationem, Hepati, Ventriculo, & Renibus per ea, quæ per os sumuntur succutitur. Vacuatio autem triplex est, prima est eorum quæ citra motum, aut exagitationem peccant, secunda est reuulsio humoribus in preceps ductis idonea, tertia deriuatio eorum, quæ partim obfident ipsi quodammodo impacta. Reuulsio autem fit etiam venæ sectione, & purgatione.

Formæ remediorum sunt duæ: liquida, quæ competit locis distantibus, & solida, quæ etiam vicina iuuat. Porro liquida magis aperiunt, laxant, resoluunt, quàm solida. Quod attinet ad tempus id, quod prius est curandum, præcedat. Non enim schirrosus humorem discutere est tentandum, antequam is planè attenuatus sit, & emollius. In fluxionis initio astringentia, In statu digerentia, in declinatione resoluentia. In febribus quidem initio exuperantis materiæ portio euacuanda, reliqua deinde naturæ imitatione digerenda, & demum per loca congrua propellenda. Sed & vitæ ratio præscribenda est ex morborum temporibus, nam initio tenuis quodammodo est habendus, in cremento tenuior, in statu tenuissimus. Brevis morbus tenui victu indiget, longus pleniori. Cauenda accessio & accessionis inuasio, dum cibum, & medicamenta offerimus.

Cap. 10.

Methodus Christianæ medicinæ adhibendi.

Cap. XXVIII.

A T quoniam eruditior omnibus scholis est Charitas, hæc quæ excellentior est alijs via, & methodus, restat hæc, in qua erudiendus omninò is est, qui Medicinæ dat operam, eò magis, quòd pietas ad omnia valet, spemque habet presentis, & futuræ vitæ, ac præmium Christus Dominus certissimum spondendū ijs, qui egroratos inuisunt, propterea non solti quæ ad Oeconomiam ægrotantis attinent, conferenda sunt in rem à Medico, cuiusmodi sunt quæ secunda, & quarta sectione libri sexti de popularibus morbis, ac libello Medico, Hippocrates, & alij tradunt: verum etiam dispiciendum est, si cum ea declinauerit, quæ fugienda sunt, temporis & ægroti status postulant, vel monstrato Duce salutis spirituali, vel alia ratione, quam subministravit ipsa charitas, insillare possit ægroti sanitatem animi. Et mirum est autem, quantum Christianæ Reipub. commodare queat Medicus, occasionem sedulo captans iuuandarum animarum. Nec verò tanti esset, si cum plura lucentes Medici, hinc quasi tributum, & ipsi rependerent Deo, qui ægrotis iam conualescentibus libros pro cuiusque capto pios, militi militares, Politicis politicos (sed ad pietatem conscriptos) dono darent aptus sanitati corporis & animi statutuendæ; ne videlicet amplius is peccet, qui sanus factus est; ne (vinquit Dominus) deterius illi contingat.

E Porro non solum Medico declinanda sunt, quæ ij tradunt, qui de officijs agunt, quæ dicuntur casus conscientie, verum etiam quæ in primis Pontifices Maximi. vel Constitutionibus, uel anathemate sapienter cauerunt. Prioris generis, ut alij attingunt, sic postremo Nauarrus, vigesimo quinto capite Enchiridij Confessoriarum, & penitentium, numero sexagesimo, vsque ad quartum supra sexagesimum. Disserit enim, quanti momenti sint, quæ peccant Medici, & Chirurgi Medicæ artis ignorantie, atque abiectioe rationalis Methodi, & præceptorum, ex quibus remedia petenda sunt. Qui item fascinationes, adhibent pro Medicinis, vel morborum causas, & peritiales ex approbatis Medicinæ Auctoribus accuratè, ac vigili corde non perpendunt.

Vide Baptistam Codrô chiû de Christiana & iusta medendi ratione, editus est libellus Ferrariz anno 1591.

dunt. Qui visere ægrotos negligunt. Qui primariam animæ salutis curam respiciunt, neque eos hortantur, ut sacramentali peccatorum confessione coram Catholicis Sacerdotibus sese expient; & interdum curationem cum periculo differunt, seu denique illos deferunt: vel animis noxia contra Diuinam legem concedunt, aut consulti, ut corpora valetudinem assequantur. Præterea, qui moribundum haud in tempore præmonent, & adeo tunc plus æquo mercedis exprimunt, aut nimia inculcant medica menta. Qui etiam pauperi, uel diuiti solutionem destrictanti, non medentur: aut Medicorum aliorum detrunt famam. Quæ sanè omnia prælegisse Medicos, præstabit, ac identidem suos monuisse, in quos huius facultatis methodum deriuant.

Ceterum Pontifices Maximi Innocentius III. Paulus IV. Pius V. Gregorius XIII. Constitutionibus præceperunt, non solum ut Medici in primis monerent ægrotos, ut animarum medicos ad sese accerferent, uerum etiam, ut nisi hoc efficerent, tertio post die defererentur à Medicis: Quæ nisi hi executioni mandassent, præter penas in Constitutione Innocentij III. contentas, perpetuò essent infames, & gradu Medicinæ omnino priuarentur, atque eijcerentur à Collegio, siue Vniuersitate Medicorum; poenæ etiam pecuniariæ, arbitrio Ordinariorum, ubi deliquissent, multarentur. qui uerò gradus insignia susceperunt essent, ea ne assequerentur, quin prius publico iurciurando rite coram publico Scriba, & testibus id profiterentur: quo de iurciurando etiam in medendi, aut priuilegio, aut permissu, mentio fieret. Huc spectant, quæ Paulus III. & Pius V. cauerunt, ne quis Iudæorum Medicorum, licet uocarentur, & rogarentur, ad curam Christianorum accederet, uel illis interesset. Quas Constitutiones deinceps Gregorius XIII. eminenti, erga gregem sibi commissum pietate roboratas, planius adhuc, & fusius exposuit, & inter alia ad perpetuam memoriam edixit, ut quia sibi non sine magna animi sui molestia innotuerat, ea quæ Prædecessores sui mandauerant, minime obseruari, sed multos adhuc ex Christianis hominibus esse, qui dum suos corporum languores illicitis medijs, & præcipue Iudæorum, ac aliorum infidelium opera sanari cupiunt, ueræ salutis animarum suarum, & corporis simul immemores fiunt, & (quod valde dolendum est) in damnationis eterne maximum sepe discrimen incidunt, Medici Iudæis, & infidelibus huiusmodi ad ipsorum curationem uocatis, & adhibitis: unde fit, ut & Iudæis, ac alijs infidelibus magna detur delinquendi occasio. Idcirco tam Iudæos, qui aduersus mandata huiusmodi Apostolica committere audent, quam Christianos, qui illos ad se accersunt, vel medendi licentiam concedunt, & uiam ad delinquendum eisdem aperiunt, coercere uoluisse, ac supradictas prædecessorum nostrorum Constitutiones, Auctoritate Apostolica, tenore præsentium approbare, confirmare, & innouare, ac inuolabiliter obseruari mādare, atque ea in perpetuum ualitura constitutione, eisdem Constitutionibus, & præceptis, pro firmiori illorum obseruatione addentes, vniuersis utriusque sexus Christi fidelibus, districtè inhibere, & interdicare, ne posthac Iudæos, uel alios infideles, ad ipsorum Christianorum ægrotantium, & infirmorum curam uocent, seu admittant, aut vocari, admittive faciant, concedant, uel permittant.

Considerationes aliæ, & cautiones à Medicis in suis cordibus altissime imprimenda. Cap. XXV.

A Tqui ad hæc omnia accedunt dignæ Christianis mentibus considerationes, & cautiones, quæ Catholici Medici quanto magis auctoritate ualuerint, tanto altius imprimunt in suorum cordibus auditorum. Iam enim Europæ magna pars peccatis hominum, sanitatem non solum fidei, verum etiam Medicinæ abiecit. Passi autem hoc fidei naufragium, non desistunt tamen celeberrime adire Catholicorum Academiæ, ut arte Medicinæ exculsi, insignibus quoque Doctoratus susceperis, professi item falsò Catholicæ Religionis iurandum, ad suos redeant eo animo, ut opes, nomenque sibi comparent. Redeuntibus, quanto doctiores facti sunt à nostris, tanto aditus his latior patet ad Principes, & ad præcipuos omnis generis homines. Ut uerò filij seculi prudentiores sunt filij lucis, nihil non attentant, quo per medendi

- A** medendi occasionem, hæreses, & Atheismum in animos ægotantium infundant. Hi verò affecti morbis, non solum patientes aures adhibent, sed & argunt, atque tum opinione doctæ, tum necessitate ac desiderio recuperandæ valetudinis, quicquid non admittunt? Sic igitur fouetur impietas, si quæ peccerranti contagio via, ut hæretico, aut quouis alio infideli medico nullum præsentius venenum sit, quo Christiana tabescat Ecclesia, & longissimè ablegetur. Quamobrem quantopere initio sudandum sit Catholicis Medicinæ Tractatoribus, ne suis laboribus armentur infestissimi Catholica Religionis hostes, nemo non videt. Ac propterea, pijs, & fidei veritatem tutantibus libris, frequenti autem Catholicorum Concionatorum auditione, ut eosdem externos allieiant, summo opere enitendum est Medicis Prælectoribus, si salui esse velint: Ne dicam splendidissimam coronam adepturos, qui in hoc uigilauerint fortissimè. Nam ubi inualuit abusus, ut uel eadem hora, qua Catholica habetur cōcio (diebus etiam Quadragesimalibus) ipsi Medici publicè prælegant, uel continenter corpora curantes, nihili animorum salutem ducant, is ipse abusus sanè tollendus est, pro ea cura, quæ esse debet in corde uel Magistratum, uel Medicorum antiquissima.

Capita alia magni momenti de Christiana, & tota medendi ratione.

Caput XXV.

- Q**uod autem docti perorabant, ut aliquis inter præstantes Medicos de Christiana, & tuta medendi ratione ageret, id à Baptista Codronchio Forocompensi planè consecutus, quæ ille hac de re præcipua capita explicuit, ea nos huc necessariò apponimus, ut inde quisque & suæ conscientiæ, & salutis ægotorum consulat. Editus autem liber est primo quidem Italicè, deinde Latine Ferrariæ, quem Hieronymus Mercurialis, uir tantus, præfixa epistola maximè commendat.

Epistola Codronchii Philosophi, & Medici Imolenis.

- M**edicum grauius peccare sine sufficienti scientia ad medendum se exponente, exceptis casibus non periculosis, & damno remedia periculosa non adhibeantur, uel scandalum & occasio alijs non prestetur idè agendi.
- D** Medicus curando, antequam morbum cognoscat, peccat, nec in quibusdam morbis solos Practicos excipiendo esse contra aliquorum opinionem, ex quo horum vitia, & fraudes teguntur, & in morbo difficili cognitionis ali quod remediū leue adhiberi posse probatur.
- Q**ui medicinæ præcepta negligit, uel studijs uacare, cum est opus, contemnit, experimento suo nimis fidens, ac proprio sensui nimis tribuens, peccat, & damna præstare debet.
- M**edicus valde negligens in studendo, visitando, morborum signa animaduertendo, uel in consulendo cum est opus, grauius peccat, & aliquando ad damna tenetur.
- E** Agroti absentes nūm per nuncios, uel litteras tūtò, ac ritè curari possint, & quæ remedia ipsi offerant.
- D**ubia medicamenta præbens, ut experiatur, uel quæstus causa, aut ne videatur imperitus, graue peccatum admittit, quod modo mortale, modo veniale esse poterit.
- A**egrotum deferens non absoluta curatione peccat, & aliquando restitutioni tenetur, & quāuis in quibusdam casibus non peccet, tutius
- tamen esse dicitur, si usque ad ultimum interitum, uel completam sanitatem eum curet.
- D**eploratis cibis, uel potus morbo aduersantes non esse permittendos, & quodnam medicum hæc in re peccatum committat.
- M**edicum habita medicamentorum scientia grauius peccare, si corrupta, ac vetusta & noxia permittat ægotis dari, & recentiora ac meliora non eligat. Et Medicos collegij, uel alius officij, ac dignitatis, in multis alijs peccare, ut plurimum mortaliter, & quando medici priuati medicamenta, uel aromatariam inspicere teneantur.
- M**edicus lucri causa morbum protrahens, oportuna non adhibens, morbum augens, uel recidiuam faciens, peccat, & ad restitutionē tenetur.
- Q**ui medicamentum præscriptum, & deinde pro non conuenienti cognito commutare cum graui damno infirmi renuit, peccat, & satisfacere tenetur.
- S**ententiam mutare erubescens in dispositionibus, ac canonicam curationem ab alio medico aptius propositam, in dubiū reuocans, grauius peccat, & satisfacere tenetur.
- M**edicamentis nec experimento, nec ratione comprobatis non esse utendum, ubi aliqua de medicamentis veterum, ac recentiorum dicuntur.
- P**eccat medicus si medicamento nimis purgante

ergo damnum aliquod inferat.

Multos infirmos eodem tempore curandos admittere, si sit cum damno alicuius, peccat, in aliquibus tamen casibus nihil peccat.

Ergo membro emortuo, vel timore secundo, nihil trum idoneum non eligens, vel de sectione dubius scire dubius, & cui sanguinem mitte re, vel laedere vitus ignorat, mitit & incidit, vel cum sit peritus, negligit, peccat.

Medicum teneri ante curationem in prima visitatione, & omnibus morbis, sub peccati mortalitatis, ac perituri poena, hortari infirmum ad Confessionem per se, & non per alios, & nolentem, confiteri post triduum deferere.

Medicum teneri abentes infirmos per nuncios, vel litteras ad confessionem fovere.

In quibus casibus teneatur medicus mortem nunciare infirmo, & quomodo omittendo id peccet.

De eo qui ob corporis salubritatem, consilia contra salutem animae exhibet, ubi probatur Veneris visum esse nocivum corporis sanitati.

In matricis suffocatione ex redundantem, vel retentum semine, non habere medico feminis excretionem pronotare.

Abortum consulentes, procurantes, vel consentientes, siue factus animatus sit, vel inanimatus, prae ter peccatum, excommunicatur: ubi probatur ab omni lege prohibitum esse abortum.

Venerum consulens, vel exhibens nocendi, vel necandi causa, peccat.

Medicamenta narcotica sanis, vel lax exsiccantia in mulieribus mala intentione adhibens, vel consulens, peccat grauitur.

Exhibens, vel consulens ad coitum stimulantia solutis matrimonio, vel illicitum Venerem, aut sterilitatem inducentia, quacunque ratione id faciat, peccatum, committit grauisimum.

Ieiunijs corpora destrui tenens, vel sine causa legitima dans licentiam ieiunij frangendi, vel carnes uescendi, peccat, & quantum obicit nimia indulgentia in huiusmodi concessionibus, ita ut qui ouis solus, ac lactarijs uelci possunt, non habeant veniam carniuum.

Arcana grauiam commissa, & morbos, vel eorum causas laetali peccato annexas, palam faciens medicus peccat, & sapissime mortaliter, qui per se, non per alium ad correctionem fratrem nam tenetur.

Medicus non conductus à publico immodicum salarium petens, conductus aliquid notabile accipiens contra pactum, peccat, & ex quibus stipendium licitum metiri possit.

Nimium praeium timore mortis oblatum exigens potest peccare, & non peccare, si conuenientem mercedem semper accipiat.

In morbis non curabilibus Medicum posse salarium recipere, dummodo non taceat morbum insanabilem esse, vel cum mendacio salutem non ipondeat.

Certam mercedem pactus cum aegroto post curationem, si fiat recidua ex Medici culpa, de nouo curare tenetur. At si aegri causa, vel in dubio, non tenetur.

Prescribens maiorem copiam medicamentorum, ac maioris pretij, ex iniusta causa, & cogens aegrotos adire suam aromatariam aduersus leges, & iuramentum, peccat grauitur.

Pauper etiam sine mercede curandus Medicus est, alioquin peccat saepe mortaliter, aequo si renuat medicus curare positum in extrema necessitate, & medicamentorum pro aegro pretium soluere, si potest.

Aegrotus diem mercedem Medici, ac medicamentorum, & alia necessaria soluere nolens, curandus tamen est, & quibus casibus à medico peccetur, sumptus verò & merces possunt exigi postea, & aegroti etiam iniuri sunt curandi.

Detrahens alijs peritis mala intentione, uel malicetia graue damnum eis inferens, peccat grauitur, damnumque ac famam, si potest, retinere tenetur.

Aegrotantes, libidinosi, ac malo consilio, aut mente contectans, peccat.

Medicus adhibens sibi socium in curationibus, Inducum, vel alium ad medendum aduocans, vel medicamenta ab eis accipiens, exceptis qui busdam casibus, peccat.

Medicus vel non torum iuramento referens falsum iudici de aliquo morbo, peccat.

Decreta medicorum iuramento firmata non seruans peccat, & de tribus conditionibus iuramenti.

Septa monialium ingredienti medicus sine licentia, uel cum licentia absque necessitate, aut alia causa non explicita, peccat, & excommunicatur, cuius absolutio Papae reservatur.

Anatomen exercens in corpore humano sine licentia, peccat.

Qui optat, vel gaudet multos esse aegros, & morbos protrahi, qui tristatur nullos sibi esse infirmos, uel alium medicum plures habere, & qui mala consilia dat sanis, ut aegrotent, peccat.

De iustitia, charitate, & bonis moribus, & quomodo medicus in multis peccare possit, si ual de sint cetera iustitiam, uel charitatem, aut bonos mores.

LIBRI SECVNDI.

An Medicus sit necessarius, & utrum sit ab aegris uocandus. An uita nostra operantis medicæ produci possit, & aegrotantem in graui morbo Medici auxilium spernentem, peccare.

Infirmus non obediens medico, & aliquid sumens cum graui damno, uel periculo mortis, peccat.

Non licet confugere ad forilegos, uel maleficos, pro sanitate recipienda, & eorum remedijs uti. Medicis conuenientem mercedem soluere nolens, peccat.

Ministri

A Ministri dantes, vel facientes aliquid eum graui damno acri grauius peccant, & irregularitatem contrahunt, & ideo Medici, qui velint ad sacros ordines promoueri, debere à Sede Apostolica dispensationem petere ac quomodo Sacerdotibus ars Medica sit prohibita. Sanitatem multis rebus præstare probatur, pro qua conferenda utrum sint arte medica e-

geant, disputatur, & pars affirmatiua probatur. Concluditur sanos debere seruare medicritatem in victus rationes, si aliquid edat, vel bibant, eum graui damno salutis corporis, grauius peccant.

Verum in curatione infirmorum, melius sit plures vocare medicos, vel unum tantum.

Deum ad misericordiam allici nescitis aegrotis. Cap. XXVII.

Q Vi autem aegrotos inuisunt, ac de ijs bene mereri student, tam spirituali, quam corporali beneficio, Christiano munere funguntur, Deum quātumvis iratum, placatum efficiunt, & alliciunt ad misericordiam. Huc enim laus illa spectabat viri patientissimi: *Ab infantia mea creuit mecum miseria, & de utero matris mea egressus est mecum &c.* Exempla igitur, mox eius instituti rationem, & causas affertam. Tertullianus nascenti vicinus Ecclesie ad vxorem scripsit fuisse hoc Christianam conuicium, ut quæ item essent coniugata, vicatim aliena & pauperiora quæque turba circueunt, in carcere ad osculanda vincula Martyrum reptarent, cibum, potum, & reliqua subministrarent pietatis subsidia. Placilla Theodosij Imperatoris vxor à Deo Spiritus Sancti artibus obituit imperij firmitatem: Quæ de ipsa Scriptores memoria mandarunt, eequem legere, aut imitari pigeat? Verba Theodoret: hæc sunt. Habebat autem ipse Imperator, & aliam vilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet; coniunx enim de Diuinis legibus eum sapius admonebat, seipsam tamen perfecte prius erudiens. Non enim Regni fastigijs elata est, sed potius Diuino amore lucescens. Beneficij namque magnitudo maiorem ei amborem Benefactoris excitabat. Repente ergo ut venit ad purpuram, claudorum æque debiliū maximam habebat curam, non seruis non alijs ministris vtens, sed per seipsam agens, & ad eorum habitacula veniens, & vnicuique quod opus haberet, præbens; sic etiam per Ecclesiarum Xenodochia discurrens suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, ius gustans, offerens cochlearia, panem frangens, cibosque ministrans, calices abluens, & alia cuncta faciens, quæ seruis, & ancillis mos est sollempniter operari. Illis autem qui ei tales res nō debantur prohibere, dicebat: Auris distribuere opus Imperij est, ego autem pro ipso Imperio hoc opus offero bona omnia mihi conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marite, cogitare, quid pridem fueris, quid modo sis, Hæc si semper cogitaueris, in gratus benefactori non eris, sed Imperium, quod suscepisti legitime gubernabis, & harum rerum placabis auctorem. His ergo sermonibus semper vsa velut optimam quandam vtilitatem, virtutisque abundantiam coniugi suo alioqui ad optima propenso offerebat. Hæc Theodoretus. Secuta porro sunt alia vel nobilissima, Elizabetha Regina Pannonia, Si item Ludouici Regis mater, & vxor, & pleraque eius generis, quas nec matrimonij vinculum, nec regnorum cura deiuncta vinculo charitatis. Sanctæ item Virgines Pulcheria Imperatoris Theodosij iunioris soror, (ceteri fratris pueri moderabatur Imperium, eumque summa cura alebat,) cetera quæ adeo eius sorores eadem studia erga templa, erga egenos, mendicos, & aduenas libenter prestiterunt. Itaque factum est, ait Nicephorus, ut domus eorum rectè administraretur, ætasque Imperatoris optata caperet incrementa: Et aduersariorum insidiæ, bellaque orta omnia sua sponte soluerentur: Et Imperator ipse in dies rebus bonis accumulatos, laudatis sororis consilijs, veluti vera effigies, & statua in optimi Imperatoris formam expolita esset. Hæc ille. Qui paulo ante sententiam auream his de rebus pronunciarat. Amorem inuens Dei non consequi homines, nisi seipsos factis ipsis idoneos præbeant. Stetere igitur, & aucta sunt summa Mundi Imperia per hæc pietatis opera; & hæreses ipsæ, bellaque sua sponte ruerunt. Multa verò Hieronymus eiusmodi ad Saluinam, ad Gerontiam, ad Furiam viduas ea de re; multa reliqui ferè omnes eius equals Ambrosius, Augustinus scripserunt. Sed & Basilius leprosis, quos idem ipse curabat, Valetudinarium

Hoc item ea put additum est ad calcē libri huius. Bibliotheca, quoniam ad sodalitates pias, etiam pertinet. Iob 31. Iob 29. a. lib. ad vxorem. Vide Grego. Niss. qui sermone de ei morte habuit.

lib. 14. c. 1.

Hieronym. ad Saluinam ad Gerontiam ad Furiam.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

S construo.

Gregor. Na-
zianzen. de
Amore pau-
perum.

construxerat. Exat in illud Gregorij Nazianzen Episcopi sermo vndique charita- A
tem spirans, de pauperum amore, ac de ualeudinarijs, ubi ad leprosos uisendos & iu-
uandos, ut misericordia dignissimos, quibus, inquit, semper est maior morbi metus,
quàm spes sanitatis, Dei vir adhortatur. Et sanctum Ludouicum homini eo morbo
laboranti inferuisse, cibumque flexis genibus ministrasse à maioribus nostris accepi-
mus. Sic Deo, misericordiam misericordii Regi præstante, qui ab hominibus non uult
vinci, Albigenium hæreses ad nihilum reciderunt, Regum ad antiquam frugem, a-
uitamque religionem redijt, ipseque Rex præclarissima pro CHRISTI fide itinera
consecrit.

De Catalogis Auctorum, qui de Medicina scripserunt.

Però nequid eorum, quæ ad nostras manus peruenerunt, lateat Medicinæ can- B
didatos, fiant extare quidem Catalogus, siue Indices Auctorum qui de Medi-
cina scripserunt. Et inter alios, Alterum quidem Paschalis Galli Pictonis Vil-
lesanensis, quem prænotauit Bibliothecam Medicam, nempe qui scripserunt, Qua
forma, Quo tempore, Quo loco excusa, siue manuscripta Alterum, qui post hunc pro-
dijt, inscriptus Nomenclator. At si quis ab antiquo non Catholico, neque uero spa-
tium nobis datum est Auctores illos ita recensendi, quemadmodum instituti nostri
Ratio, & pietas erga Christianam Rempubl. postulant, propterea fuerit satis modo
præmonuisse nobiles Medicos, quib. cordi est non minus animos, quàm corpora curare.
Quoniam verò ijs, qui Medicinæ studiis sese dedunt, Theoricam Morborum, quæ An- C
tonius Alexandri Fratris mei Filius carmine cecinit, perutilem, uti & periuicundam
sapientes Medici existimant, ideo huc adnotandam existimauimus, Qua morborum
omnium causas, breuissime ponit ob oculos.

SCIPIONIS HONORII PRAENESTINI

V. L. D. de Ant. Posseuino iuniore.

Bella MARO cantat; Morbos ANTONIVS arcet:

Ille graui, hic miro concinit ingenio.

Ille neces; fragilem docet hic defendere uitam,

Ille ut delectet; quò inuict iste, canit.

Ille sui studios Patria hic quò profuit, & Orbi:

MANTVA utriq; parens iudicet ex meritis.

ANTO:

ANTONII POSSEVINI
IUNIORIS PHILOSOPHI,
AC MEDICI MANTVANI
THEORICAE MORBORVM
LIBER PRIMVS.

MORBORVM seriem; seu
quos prapostera vita
Normula, seu luxus, seu vita
effrانا libido,
Seu quos precipites, celsio
Deus aethere misit,
Criminibus pœnas, scelertq. piacula nostro,
Dicere celestis calor incidit: unde iubetis
Ferre pedem, sacro regnantes vertice Mentes?
Christe graues nostrum semper miserate labores
Corporis, atq. animi: summo qui sidere lapsus
Præualidos facili superasti nomine morbos,
Cum sine te non vera salus, nec cura paretur,
Adsis. Tug. etiam cali decus, & Medicinæ
Cosma non in ludos versu accersite profano,
Arte potens supera, Requies poscentibus ægris,
Diutinas lentis adspices viribus auras;
Nostraq. fac paræ sint carmina munerè plena.

Tu quoq. nascentis Patriæ, splendore decusq.
Vincenti, frontem regali ornate coronâ,
Spes Latij, famâ toto spectabilis orbi,
Suscipe pacatâ morborum nomina fronte,
Eq. isto vultu, qualem decet esse Patroni,
Curas pelle graues, curis cadentibus olim,
Audyt Augustus Mantoi carmina uatis,
Dumq. accres hominum, uoluisse, audisq. labores,
Fac ualeas, miserisq. ægris succurrere disce.
Forsthan immisso iludio, utaq. superstes,
Quæ tibi morborum mittit signacula Musa,
Hæc eadem curas Methodo tibi sisti apertâ,
Omnis pro Patria labor, et pro Principe sumptus.

Principio diu factus Homo mortalis, ad auras
Euasit, utaq. libertate potiri
Capit perpetuâ: Deus aethere lapsus ab alto
Imposuit leges, & ius fraudi, atq. nefandi.
Heu mea progenies, inquit, te certa sequetur
Pernicies, uotisq. Denum uenerabere seris
Morte grauis, mi te audientem, pietasq. fidesq.
Parcere signato per rura parentia Malo
Suaserit. Hunc rapida diuellerè ab arbore dextrâ
Esto nefas, nec uog. sacrum perfringere dente.
Heu fera natorum clades, inhumana quando
Crimina calesti nos libertate fugarunt.
Nam rapidi furto gens neficia fraudis anhelant,

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Et scelus expirant anidi, mens nescia quantum
Impietasq. potest sacrâ illud fronde supinum
Corripuit; tremuere manus, mens conscia furti
Hæsi in ambiguo, & sanam extinxere Parentes
Ingluuiem, genus immemores legibus superba.
Tarda nec aethere descendit Principis ira,
Innasitne reos, delicti pœna patrat.

Namq. Deo monstrante uiam, mox pallida tetro
Exyt Amne Stygis, totumq. agitata per orbem
Effera, mortales crudeli labe peredit:
Dira clade neces signans, ac corpore morbis.
Hinc exaudiri capitis mala, Tussis anibela
Capit, & acclusa latitans sub fauce Synanche
Febriæ edax, atq. ægra pedum structura, manūq.
Calculus, atq. sitis rava superabilis arte,
Innumereq. Erebi pestes, fufumq. per orbem
Morborum genus omne noui, non Aegnore tanta
Fluctibus impulsæ, pronæ in litore arena

Speculantur: folia Autumno, non tanta furenti
Steruantur Boræ; quanti morbo, lucine
Inuasere: omnes numero enarrare negatur.
Talis inexpleret innasit pœna Parentes
Vnius ob culpam sceleris, furtinaq. damna:
Anxia quid mirum, tantis stupet obuia morbis
Progenies, natio si seculo fada reatu,
Criminibusq. Dei perueniant noxia pœtus:
Vindiclamq. cient. V enient, mi falso petitis
Coniectura subest signis, sic Numine dante,
Tempora, cum tacitis cunctis languescere morbis
Incipient, prorsusq. salus omni excideret orbe.
Ni utiq. culpisq. modus ille atatur, & ælis
Fletibus, æterni placeat Numinis ira.
Horum igitur plures, certo deducere uersu
Incipiam summâ capitis regione petitâ.

Mæ de lapsa Polo, quia summo se sidere uenit,
Summa tenet, Capitisq. gerit mens ardua sedē,
Hanc triplici secuisse modo consueuimus: Vna
Fit Cerebri moles: Membrana est altera triplex
Quæ pia, quaq. dura est, Cranco q. foris inhasit
Tertia pars ductus, & uentres continet omnes,
Lataq. Diuino grassata est uertice pœtus.

Non igitur cerebro una est Descripta tantum.
Prima agit mugas: stultis patet Altera uerbis:
Tertia, se factis uesanas prodit incipis.

S 2 Hos

Peccatum
primi pa-
rentum.

Sinancho.

Peccata cau-
sa morbo-
rum.

Diuisio ca-
pitis.

Historia
morborum.

Desipien-
tia triplex.

Causa.	Hos vapor elatus Cerebro, vel feruidus humor Committens generat morbos; causa omnibus una, Sed modus haud vnus; Hinc Febris nulla molestat, Huic contemite Febris agit, Sine febre laborat, Quis caput attritum, quis est penuria metus Spiritus, raptusq; Vapor, potusq; cibiq; Adde Melancholiam, quae metus, & timor argenti A ratione procul, Quod si secreta petantur, Si latebras querant, patridisq; subire sepulchris, Si pigeat vixisse, licet necis ingratum horror Sanior est morbus, Furor hunc, & sana Mania,	Congerit in massam vorandis paribus aptam. Sed grauis a crassa lae qui sit pituita, Atq; Vapor pari, Cerebri dum summa laborant, Cataphoram, somnium, graui facit atq; eternum; Hic grauior, leuis ille, febris qui exordia primus Insicit: obicit dum fallit imagine mortem, Sed facilis vitio cura ad primordia: fertur Igne paranda salus; nam qua neglecta laborat, Transit in algentem Leithargum non sine febris: Huic vitae spes pauca subest, nam crassa supremo In cerebro pituita sciet, requiesq; putrescit.	Sonnus grauis.	Sonnus grauis.
Melancholia.	Excipit increfcentis, si tristesq; demanda catenis. Magnorum siquidem spectares more Luporum Exululare: Animi tot sunt incommoda lesi, Depibus in rabiem, iracundisq; in praelia pugnis Currere, Mortales semet discerpere morsu Prob sceleris; a Hominis lapsam, elatq; dolenda Hos nec cura grauis, nec ferrea vincula morbos Ferre queunt, non igne tibi, aut fas vincere ferro Perniciem, nec si Princeps foret artis Apollo.	Quod si languentem lux septima viderit agri, Hisq; superinuat, quamuis sopor inleat anhelus, Atq; expergisci quavis ratione recusat, Immunis rigido tamen est discrimine vita, Sonnuculos etiam sunt ex ordine morbos, Vel casso craneo, Cerebro vel vulnere lesio.	Cataphora. Veneris.	Lethargus. Causa.
Furor. & Mania.	Excipit increfcentis, si tristesq; demanda catenis. Magnorum siquidem spectares more Luporum Exululare: Animi tot sunt incommoda lesi, Depibus in rabiem, iracundisq; in praelia pugnis Currere, Mortales semet discerpere morsu Prob sceleris; a Hominis lapsam, elatq; dolenda Hos nec cura grauis, nec ferrea vincula morbos Ferre queunt, non igne tibi, aut fas vincere ferro Perniciem, nec si Princeps foret artis Apollo.	Quod si languentem lux septima viderit agri, Hisq; superinuat, quamuis sopor inleat anhelus, Atq; expergisci quavis ratione recusat, Immunis rigido tamen est discrimine vita, Sonnuculos etiam sunt ex ordine morbos, Vel casso craneo, Cerebro vel vulnere lesio.	Sonnuculos.	Sonnuculos.
Causa.	Nam Melancholicus premis humor, seu vapor, illiq; Aut sedes Cerebro est, aut toto in corpore, dicitur Aut de splene venit, Captiue adiungitur hostis. Quod si succensibilis nigra ad nec igne Igitur, febri, aut summum prodit sine febre calor, Fit Furor, a rara petitis curabilis herba. Omnibus his exola quies, mollisq; recusat Tradere se somno, placidq; inferre sopori.	Si lentior iactura subest, nec concava sorti Robore membra labant, iactu veniente soluta. Quid si nervorum ferro transectus origo, Findaturve caput, qui vulnere concidat ager Immotus, facilem cura exspectare salutem Astra negant; lasa mentis nam causa peruerget Nec tacuisse iunat Catalepsi, turpior iste Morbis: & adstantes vario tenet vixq; sapore. Nam motu, sensusq; caret: quaq; ingruit hora, Pestis, in ambiguo fixos determinat artus.	Causa.	Causa.
Desipientia a uulnere.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.
Phrenitis.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.
Delirium.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.
Causa.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.
Sonnus falsus.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.
Morbis somniferis.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.
Sonnus naturalis.	Desipientium sine febre etiam, quos lucis ab ortu Amentes natura creat, vel vulnere fixo, Vel male formato Cerebro, vel molis agente: Hos rigor educit morbos, frigusq; perenne. Sed sine febre tamen; cum febre Insania fertur Phrenitis, seu qua deliria plurima spectas, Febris in augmento, morbosq; eadente soluta. Hac procul a Cerebro, sed certo tempore sursum Elatus vapor, aut humor deliria promit,	Hi vigilantes quauis iaceant, noctesq; diesq; Insonnes ducunt; fallantq; quiete soporem. Causa, Melancholicus dum toto vertice succus Panditur, inq; habiles descendit percitus artus: Infandusq; ferit nervorum humore recessus. His satis est placasse Deum, & praedicere mortem Praesentem, causamq; ferit signare Cerebro. Nam desperatos remanet praedictio morbos. Qua ratione decet morbos innuere quosvis Spes ubi pauca subest, at vita certa ruina.	Causa.	Causa.

Dolor Pe
ntracui.

Nam quicumq; Vapor caput aestu innadit cubilo,
Si crani preclusa via est, nec pervius extra
Prorumpit fumus, capitis penetrat interiora.
Hinc frustra immensores est superanda labore,
Quando qua morbo reliqua est via, fidere dante
Deficit, & crassi latent in mente vapores.

Causa.

Quin dolor externam Pericranio urget ineptus,
Quem poteris digiti tactu cognoscere pressi,
Hoc fuge sollicita crines componere dextra,
Flectereq; adversam in faciem, nam pettine presso
Vertice, se pandit dolor hostis, & intima quaq;
Interdum, partesq; cana hac ratione laborant.
Omnibus est siquidem membranis cura reductis
Subiectos retinere oculos, ac cingere vallo.
Cumq; sit in tota, connexio maxima, vita,
Qualibet inmisistis, quod sit pars obvia nervis 3
Hinc morbo veniente oculi penetrat alia languenti;

Dolorum
species.

Hanc facile ardentem Maj fecere Kalenda,
Cum cutis aspiduo solis percussa calore
Arsit, & algentes exarsit noxia succos.
Hanc etenim quicumq; calor, frigusq; paravit
Diana, calore sciat, calor attrahit, aestu rigescit
Interdum, Pituita nocens dum parte resedit,
Nec dolor est vnus specie, modo pondere vexat,
Quo generat crasum summo sub vertice phlegma.

Vertigo.

Eit modo pungentis similis, quem feruidus edit
Humor, ut infixo lacerans penetrat alano.
Tertius alia peti, qui quod sit lentior aura
Dimellens fertur, faciliq; fugabilis arte.

Suffusio.

Tertia pars capitis, qua doctus continet omnes
Ipsa suas sortita vires, morbosq; latentes
Hauserit, & ipsa habile poscunt penetrat alia curam.

Causa.

Vertigo prima est: qua qua tenet ambitus omnis
Cernis agi circum, & rapidos immitter orbis.
Hinc suffusio fit, qua nubibus omnia circum
Tranquilla quamvis sint tempestate, teguntur.
Non grane viruque mala, quia certo tpe sursum
Tri vapor in ventres Cerebri, nec causa percussis
Humores cogit cursus agitare rotundos.

Vaporum
officina.

Sectari hoc canas celeres per denia vernos,
Fisus equi rapido circum campestria cursu,
Ardua nec queras agilis confendere Mala,
Poma legens, furtoq; amens letatus inani,
Ne preceps signata retro vestigia ducas,
Tantum verticibus fietis, circuliq; figure.
Concessum, fugienda rata est, & cursus agnari.
Nec vapor elatus cerebro de sedibus y scdm
Enasit, faciem venter, vel laxa dederunt
Illa, vel Cerebro connexus prodijt hostis.

Nunc Epilepsia turpis dicatur origo,
Quam specie monstrari diuinam nomine dicunt,
Huius erit rapido corpus vexare tremore,
Præcipitare agros motu, sensuq; sanos.
Ereptis, fidasq; trahens de gusture spumas.
Quin quod turpe magis, resolutio robore uitæ,
Atq; reuenticis effatio munere, tandem
Vrinæ, sterqusq; crient genitaliq; semen
Ignari. Hæc facilis Luna ad primordia pestis
Esse solet, latitat plures contagio menses.
Raræq; decedit, nisi quam mutatio uitæ,
Aetatisq; fugat, reliquis mors unica cura est.
Hæret fæda lues cerebro, partemq; lacessit
Perpetuò, ex imis abijt ad suprema venenum
Partibus, interdum leuior fit causa Vaporis.
Hæc Epilepsie maior fit forma. Minori
Vertigo nomen simili statuer figura.

Epilepsia.

Causa.

Quod progressa dein labem se mutet in illam
Bilis & atra, & crassa istam defert Pituita,
Aut Cerebro resident, aut sursum concita ab imis
Partibus, ut pedibus, cute, ventre grantiq; liene.
Quod non claudat iter prorsus, missiq; moretur
Spiritus cursum, tremor id manifestior edit
Spiritus siquidem pressis, immota ruina
Membra trahit, lentos morbus neq; commouet artus.
Sola nec est rigidis humoribus addita culpa,
Aut inimica lues, Cerebri, vitæq; venenum,
Partibus ex ipsâ, summâ defertur ad arcem,
Sacra lues, non mole premens, sed nixa veneno
Pestifero, summo sedes quod vertice fixat,
Procreat inferensq; sensus, motusq; ruinam.
Nec morbum superare tibi, aut euincere curâ
Sit facile, audentem cura aspernata magistru est,
Immutata licet monstrum decerneret atas.

Epilepsia
à causa ve
nenata, &c
maligna,

Incubus.

Incubus est grauior compresso pectore moles
Nocturnam requiem, & calidi spiracula cordis
Offendens, claramq; premens in pectore vocem.
Altius elatas siquidem clamoribus aurâs
Fallit caecâ quies, & iniquo pondere sistit,
Hoc, nелuti rigidus si pectora tunderet hostis
Mole grauis, miser infestatur sapis ægri,
Crassum ubi confudit circum præcordia phlegma,
Bilis & atra granans pulmones, ac diaphragma,
Quâ turgente leues reptant ad summa vapores,
Monstraq; portentis referunt enormia miris,
Crassitie indomita, ac fumo capita alia premente,
Monstra creat: somno incertum, vigiliæ labore,
Sollicitet, clamare animus, sed robora fallunt.
Principis obijt, sæpe his dum cura paratur,
Incubus in sociam mutauit signa Epilepsin,
Namq; Epilepsia species non magna vocatur:
Præsertim si spectra frequens tibi morbus adubret
Nec nisi morbosos liceat tibi carpere somnos.

Opinio
vulgi.
Causa:Apo
xia.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

S 3 Difficilis

Causa. Difficilis: quam crassa facit Cerebro pituita
 Ventriculisq. premens animalia robora clausis.
 Hac si forte malum, preceps tibi concedet ager,
 A motu, sensusq. procul rationis & resu.
 Fit gelida simulis morti, nisi missus ad auras.
 Spiritus elati recreet spiracula cordis.
 Sed si perniciem late se vertice pandat
 Iam vita positura modum, vis semisopita
 Respirare nequit, crassus quod iterior adumbrat.
 Pra foribus later interitus, nam accessio cunctis
 Rara redit, si forte malum, sed sanctas auras
 Spiritibus, cordisq. negans, Cerebrumq. laceffens,
 Quod si forte datum est, crudeli ut labe superstes
 Viuat homo, capitis pituita è vertice preceps
 Irruit, & nervos effuso robore truncat.
 Nare fluit patula, densisq. manarq. palato,
 Cunctaq. mucosis iurgescunt viscera succis.
 Hanc somnus, innox, crapula, atq. ignavia vita,
 Atq. Venus sine lege creant, Quot damna supina
 Producant mentes, & deses inertia vita?
 Est alacri secra magis tibi vita labore,
 Nam tener toto distillat corpore succus
 Si motus studium, siq. exercere voluntas.
 Sin minus, impacit mucosus ventre vapores
 Harent, & turpi languent statim munia fece.

Resolutio duplex. Nervos praterea duplex resolutio ledit:
 Altera qua sensum, motumq. procaciter aufert,
 Altera vel motum, vel sensum sola laceffit,
 Nam motu cessante solent esse organa sensus
 Fortia nonnulli: quod prima ab origine nervos
 Vtraq. vis constans propriis accepit influxus.
 Nunc pes laesus adeit sibi, nunc resoluta moratur
 Dexterâ praesidium, medio nunc corpore vires
 Effuse languent, quamvis pars altera conslet.
 Nam qua totius robur, vel munia soluit
 Est Apoplexia non dispar nomine forma

Causa. Causa: licet summo non sit connexa Cerebro,
 Lapsa sed è summo nervus insederit agris.
 Hinc tibi sollicito morbi natura labore
 Est oculis spectanda, malve effrans origo:
 Nam morbo positura modum medicina, dolenti
 Alius aptanda est parti, & scaturigo petenda,
 Quae crassam è laxis trudit nervis pituitam,
 Et fuget influxus in subdita viscera lentos.

Convulsio. Nam convulsi remanent signacula morbi;
 Nam quo praecedens sensu, motusq. carebat
 Morbus, in hoc statim natura excedit iterq.
 Non defessa tibi liceat distendere membra
 In requiem; Inuitos illud in contrariis semper
 Morbus agit nervos, ad prima exordia torquens.
 Rara quidem petitis, sed quae brevior recessu
 Fix cedat: curam interdum mora paucâ sefellit.
 Unica sed morbo si pars grauet, inq. relictis
 Partibus, innata consistant munia vite,

Interdum superata lues purgantibus, atque
 A Perduranti victa est materia cura.
 Anteriora trahens, Prothotonus. Altera fleffens
 Posteriora nocens Epithotonus horrida fertur;
 Tertia se partes dum membrum fleffis in ambas
 Terribus esse solet, nulla superabilis arte.
 Omnibus his indigna nulli sit atque origo
 E dorsi spina, motus namq. ea nervis
 Cuncta ceteri faciles in subdita viscera spargens.
 Nec solâ Labor in spina, dorsove locandus;
 Quisq. suos patitur manes, nervusq. locusq.

Nervos praterea duplex resolutio ledit,
 Altera, qua nervis pituita humentior amplis
 Imbibitur, siccis dum causa inimica refedit:
 Altera sub mēbris; Motus tamen omnibus & nus.
 A statu lenior quoque sit convulsio, quando
 Ima vapor crassus penetrat, nervosq. tenaces
 In molem extollit, quâ membra forma recedat.
 Aut cum laxa gravi caro mole instante tremisfit,
 Dum vapor internus cecis oclusus in antris
 Vincula ferre negat, ductumq. inquit aperit.
 Huic facilis cura est, utiens Accessio namque
 Humida febrili siccâ penetrat flamma.

Affinis quoq. languētes tremor occupat aris
 Mole sua, dum membra cadunt, motuq. virtus
 Tollere quarit, iners facit hunc discordia morbu.
 Quod senibus solum tardâ veniente senectâ,
 Cum virtus effata tacet, nerniq. laborant.

Qui lenis & exhaustus & ingruit humor variis
 Membra tremore quatit, facilis curatio virtusq.
 Ni feda in plures discordia transeat annos.

Iamq. exharrosos, quos distillatio morbos
 Producat referam, cuius vel noxia summo
 Materies ruit è cerebro, subiectaq. membra
 Passim mole gravi, & turpi languore laceffit,
 Formâ capax gravi ducendo aptata usport;
 Vel frigis Cerebro comes, & locus, Cardua namq.
 Mens tenet influxus portis est producere crassos.
 Verû qua partes subijunt, pulmone, recurve, haud
 Distillare queunt, rigidos neque spargere succos;
 Frigida sit Cerebrî cum summo vertice massa
 Frigidioris egens succi est; Quia maxima, pluri:
 Plurima sint etiâ Cerebrî excrementa necesse est,
 Quae tardant morâ, ut tandem data copia succi
 Antribus, & sudore fluit, spumq. oculisq.
 Sed si Arteria negenti adiutim, facilemq. morietur
 Membra viam, morbos, ubi concidit, edat inertes.
 Multa equidem Pringit cano se vertice condit.
 Multa caput, ventresq. grauat, uix eruta iussu
 Altera succedit sudore arecenda fluenit.
 Hinc narys Pituita malis inimica, labores
 Innumeros, longosq. parit, facileq. necantes.
 Quid mirum si doctâ modum mens, atq. requirat

Prothoto
 nus.
 Epithoto
 nus.
 Theranus
 nus.
 Causa, & illi
 locus.

Resolutio duplex
 nis causâ, & in
 duplex. & quib
 Inaniti, & omni
 & Keple- & illi
 tio.
 Causa, & illi
 a statu.

Tremor.

Causa.

Distilla
 tio.

Causa di
 stillatio-
 nis.

*Afiduè, Vomitu, lacrymis, sudore, recessu,
Cauterio, laqueo, infu, tenui, dieta?*

Morborum liquide certum est, q. maxima turba,

Phlegmatis in eadè culpà, lentius, catharro.

Qualis vbi celsio iocundus de vertice lapsus.

Irruit in segetes, campis trahit ille ruinam,

Nec pecuni frondens miserò, nec parvis ouilz,

Cenofam trahit usq; viam, quã scindere adunco

Vomere, & incassum certant superare coloni.

Nec satis, elatis modo perlus omnia, ripis

Inq; Vrbes, ac tota ferox, immania voluit

Corpora, succumbant venienti moenia moli,

Et fata, precipitesq; agitat sub sede ruinas.

Talis ubi rigidum fluit amplo à vertice phlegma

Quà tandem ratione fluit, seu viscera rore,

Seu nervus, rariusve leues, seu brachia fides,

Implacidus, seu summa malù, cerebrũq; lassat,

Perniciem in membris, morbosq; minatur edaces.

Sola hominũ rigidis obnoxia membra Catharris

Esse solent, sublime caput, subiecta tenaci

Viscera rore notat, spargitq; in membra liquorè.

Morbũ Capitũ feriem, formamq; modũq;

Diximus, & cunctis subiectas ordine causas,

Interna fuerint, siue ha, seu deforis acta.

Lumina unne qua clara premat incommoda, versu

Dicamus: præcelsa oculis curatio namq;

Digna, Frequens oculos Communio ladir, ut ager

In r. c. diuisiſ nequeat conuertere eandem.

Quis natura dedit, solito maiora tuendi.

Organa, seu patula quibus extant lumina frõte,

Debilis bis visus, quod paruula forma probetur.

Quodve foras lapsus minus obuia dāna phentur.

Quod si spollandis vis toto charior Orbe

Intereat, culpæ capiti, nervosq; solemus.

Temperie si summa carent, si obstructio crassius

Astideat nervis, si lumina vulnere languent.

Glaucoma sit glaucum, vitreus, si ferre colorcm

Incipias, in oculis egroti obstat fauenturq;

Quore oculus lesus fuerit, tinctusve colore.

Visa parem referunt speciem fumisq; teguntur.

Spes levis in morbo est, attret substantia namq;

Humoris, sic lesa tacet, reparandaq; nulli.

Suffusus oculis, surgit nona lesio, namq;

Obitus argentes, crassosq; adducere succos

Sollicitat, claram & tenetris velare pupillam,

Nunc dilatatur, diuulsiur, atq; subinde

Rumpiur, & sape à vincolo cõtr̃ ringiur arcto.

Spiritus id paucis, macies efficit, at illos

Peruia delati produxit copia succi,

Aut ietus. Tenebrosa tamen Caligo, nocensq;

Ob densam pellem, que Cornea dicitur esto.

Hoc solum atati vitium, curnaq; senectæ

Prodit; nam longo crasse sũt tempore & vngues

Sit nebula à tenui, quem gestat cornea, succo

Dicta, quod in nebula versentur lumina densa.

Crassior est densa, consistansq; albuginis humor

Vnea quem recipit lesurum tempore lumen.

Cornea si disrupta cadat subito albidus humor

Profluit, heu curã nunquam superabile mōstrũ.

Nunc et adherentis mēbrana signa canamus.

Vnguis mēbrana est, dura alba, oculisq; subacta

Angula custodit, claram regit atq; pupillam

Interdum; longo excrecit, nam tempore pannus

Rursus & Epiphora sunt lumina subdita morbo,

Cum tenuis tenuis lachrymā caluaz; suprema

Nunc salus, nunc vero suavis decidit humor.

Asianti Sol luce ferit, mōstrũq; lacescit

Palpebras, lachrymasq; ciet ridentesq; agras,

Ophthalmia nocens oculi est phlegmone crure,

Angula dum lucis, membranaq; de super herens

Inscitius, venaq; tumet, oculisq; rubescunt.

Ardor adeſt, lachrymaz; ruũt, dolor iima pulsāt,

Hanc tenuis seu bile scatens sentina laborem

Efficit, vena per tempora laxa recurrens.

Sed quia non lenis est oculorum nomine morbus,

Atq; dolor, dicendum etiam, que causa dolori.

Mēs ardēs facit hunc pēdēs sub lumine morbusq;

Ardor item, quavis de causa fortius iniet;

Nec statim est culpa minor, succisq; ruentis

E summo Cerebro, quorum proeunt abundat.

Quāvis parua Egilops phlegmone, inimica te

Palpebras vexare tamē cõfueit, & acra

Insistere modo, donec tumefacta calore

In sanie abscedat, purgataq; membra relinquat.

Hanc tenuis generat sanguis, fellisq; redundans

Nec nisi maturam semper curare memento,

Et tremulam docta sanie destrudere dextra.

Ne tortā decussa via, sibi quareve ductus

Cogatur, itaq; inos fidare recessus.

Aus neglecta loco succedat Fistula, & imò

Angula sub nari referant infensa cluacam.

Difficile est insulare malum, namq; angula lucis

Continuā Phlegmone rubent, virusq; profundũ

Compressa paries, si lucis summa premantur.

Igne paranda salus: Morbi violentia tanta est.

Palpebris scabiē calidus quoq; suscitatur humor.

Infecti & Callus, sine autē copia carnis

Illas inuertiis Grando his succedit inepta,

Durus & Abscessus, licet si sit molis egens.

Hordeolus superest signatus nomine morbus.

Exiguus, non artis egens natura, medelam

Ipsa sibi instituit soluendo purē dolorcm.

Duximus in seriē que lumina sacra lacesunt

Illantes, & quanta oculos incommoda vexent,

Quoz; caput, Cerebrumq; premat, edicere itadē

Artis erit, nervis qua nam si atatur origo.

2ni

Origo ner- vorum.	<i>Qui per subiectum discurrunt undique corpus.</i>	<i>Sensus & ipse gravi culpa deletur, ab actu.</i>	<i>Prostitatus</i>
Ex Antio- cle.	<i>Primana signidem statuunt ab origine venas,</i>	<i>Obstructis nervis, Anfractibus, ut putat carne</i>	<i>nasi.</i>
	<i>Arterias, nervosq; simul sacra turba siphorum</i>	<i>Crassa, Face, cauo missa cerebro Pituita.</i>	
	<i>Radices fixisse vno, & procedere corde.</i>	<i>Lesae etiam accensum soleant ferre Parotim</i>	<i>Parotis</i>
	<i>Quod velint celsa refidens Rex arce, sacroq;</i>	<i>Glandibus, & flexe affinem radicibus auris.</i>	<i>Caula.</i>
	<i>Imperio praesef dici consenti, & Vrbis.</i>	<i>A calido fuscis, celeri de vertice, fluxu.</i>	
	<i>Quodq; vni Imperij concedere somnia, decusq;</i>	<i>Irrumpis comitemq; geris febrim, atq; calorē.</i>	<i>Parotis cri- tica.</i>
	<i>Fas erat, & reliquos regi seruire minyftros.</i>	<i>Qua cessare solent lentis post tempora morbi,</i>	
	<i>Sic opus in toto membrum sit corpore, cuius</i>	<i>Phrantis, Capitisq; dolor febrisq; perennis.</i>	
	<i>Consilio vires, ac munia cuncta regantur,</i>	<i>Hanc tibi ferientes facili calor excitat artus,</i>	
	<i>Cunctorumq; simul constans existat origo.</i>	<i>Sollicita praescinde manu, matura ruinaq;</i>	<i>Apothema</i>
	<i>Hoc cor erit, Cerebrotanium, lecoriq; negandū:</i>	<i>Intulit, & saepe internas penetravit ad auras</i>	<i>ta Emu- cloriorum</i>
	<i>Sic sophia fiat, rectorq; paterq; decusq;</i>	<i>Sacra lues: Vires tantum perpende ruentes,</i>	<i>cradifcu- la (scāda</i>
Opinio Medicorū.	<i>Magnus Aristoteles, Medicis contraria summus</i>	<i>Nam nires superare dolor fetorq; docentur.</i>	<i>Dolor, & fcor op- primat vi- res.</i>
	<i>Hippocrates, atq; Parens nostra Artis Apollo</i>	<i>Quod si praedictas tenes Inflammant partes</i>	
	<i>Scrisperū, Galenus qua in Methodū insinuant</i>	<i>Persistente malo, gravior tibi morbus agitur.</i>	
	<i>His manum adiecti post secula pauci labores,</i>	<i>Purgando Cerebro nasum natura creant,</i>	<i>Morbi</i>
	<i>Anatomesq; via, rerū penetrat via visa,</i>	<i>Inq; decus frontis: Qui ductibus exit ab imis</i>	<i>nasi.</i>
	<i>Cuncta docet sensus sibi cunctans, fidere sensu</i>	<i>Humor, & hic lacerat penetrat clausa dolore,</i>	
	<i>Aduer sum quamvis pugnet ratio ipsa tenemur</i>	<i>Vlcere defadās. Facit hoc quoq; vlcus. At Vlcus</i>	<i>Vlcus.</i>
Vitio, qua satisfaciat, receptioe, an emissi- one.	<i>Altera promissa succedit quaestio causa,</i>	<i>Cospicui tamē esse nequit, quia vix dolor urget,</i>	
	<i>Qua Visus fiat ratione, intus e receptis</i>	<i>Atque mora impatiens vno se mense recondit,</i>	
	<i>Vi speculo, formis, radijs an lumine pulsīs</i>	<i>Donec sordescat prius, crustaq; tenella</i>	
	<i>In speciem: Instant visus sua munia complet</i>	<i>Tellam vicino saniem communicat offi-</i>	
	<i>Quicquid id est, reliqui funguntur munere sensus,</i>	<i>Oranam dicunt. Quod si Sarcinoma eosdem</i>	<i>Oreana.</i>
	<i>Nitq; foras mittunt: Quidni ratione petita</i>	<i>Ductus possideat, penetrans radice sub ipsa</i>	<i>Sarcinoma.</i>
	<i>A reliquis, specie immissa quoq; lumina cernent?</i>	<i>Nasq; deformi vatio labra perforat oris</i>	
Morbi an- tium Phlegmō.	<i>Nunc ratio poscit fixas veniamus ad Aures.</i>	<i>Factoremque parit, pestem spectantis, & agri.</i>	
	<i>Nam dira Phlegmone solent, acrisq; dolore</i>	<i>Vlceris incepti curam si negligis, ima</i>	
	<i>Vexari, dum caeca subit penetrat faecus,</i>	<i>Carne tument partes: Polipos, ac Sarcoma dicas,</i>	<i>Polipos.</i>
	<i>Inter Meningem crassam, pannumq; sonorum.</i>	<i>Naturā promptam sibi conciliante saluem.</i>	
	<i>Nec quamvis varijs partes anfractibus auras</i>	<i>Hae prohibent claras educere pectore voces,</i>	
	<i>Excipiant, tutasq; ideo Natura creant,</i>	<i>Et turpes tacitare sonos incommoda coeunt.</i>	
	<i>Immunes ratio morborum Regia fecit.</i>	<i>Deficit interdū vis cūcta, minorq; frequēt est</i>	
Causa.	<i>Hoc tenuis licet humor agat, stimulantē dolore</i>	<i>Sarcomate, aut Polipo, laso Cerebro, locore</i>	<i>Defectio</i>
	<i>Incidit in saniem, rigidis quae anfractibus acta</i>	<i>Nernorum, asiduis quā spiritus extima pulsat:</i>	<i>odoratus.</i>
	<i>Manat, & exosum fixat ima ex aure dolorem</i>	<i>Si tibi cura mala, morbos, causasq; require.</i>	
	<i>Sed lacerat partes ferus Humor, iamq; sequētur</i>	<i>Fit granitas nascit afflo ueniente carbarro,</i>	<i>Granitas</i>
Vlcus.	<i>Vlcera, quā sanies fluxu deducta feretur.</i>	<i>Quā tumet in mole, quā froti summa grauefcit,</i>	
	<i>Hinc medicas appone manus, nam vulnus inerti</i>	<i>Nec nisi per fauces vili spirare poteris,</i>	
	<i>Carne solet tumidos auris praeludere ductus.</i>	<i>Fluxio per nares quoq; sanguinis exit ab acris</i>	<i>Fluxio san- guinis.</i>
Vermis.	<i>Impurgata etiam vermes nascuntur in aure,</i>	<i>Humore, aut tenui, ni vulnere uena labores.</i>	
	<i>Dum qua fulua solet sanies prodire, putrescit</i>	<i>Aut vbi desitenti turgent sub pectore ductus.</i>	
	<i>Tēpore, et oclusos generat (proh crimina) vermes</i>	<i>Nec verō, à Cerebri nasi sunt vertice uena,</i>	
	<i>Sueta lues, tacito dum quis se fidere somno</i>	<i>Aut capitis de sede ruunt, sed ab ore, palatogue</i>	<i>Vene nasi.</i>
	<i>Andet: Erimisistis defadās faecibus aures</i>	<i>Erumpunt, flexusq; regunt penetrat densio</i>	
	<i>Musca fugax, Pulvisq; lenis, Vermesq; subacti</i>	<i>Splendida nec turpi facies secura labore.</i>	<i>Morbi fa- cies.</i>
	<i>Mole graves: fortiori patitur membrana dolore</i>	<i>Sollicitaque malum curā, dextraque fugandum</i>	
Flatus.	<i>Nec minus aure malum surgit, dū copia flatus</i>	<i>Vnica nam facies homines distinguit, & illi</i>	
	<i>Diucellit, cacos aditus, omnesq; pererrat</i>	<i>Omne decus, splendorq; comes, sic noscitur, itā</i>	
	<i>Secessus, exte vixat dum obstructio ventos.</i>	<i>Elatis ad calos, superos, atque astra videmus.</i>	
Sibillus.	<i>Flatus item sibillus, sonitus, strepitusq; laetices</i>	<i>Pustula prima tibi est vris, q̄ sēquitis antū</i>	<i>Pustula.</i>
Sonitus.	<i>Producti, tot in aure nocent incommoda densā</i>	<i>Subtilisque viam sequitur, Rubor excipit itam</i>	
Streptus	<i>Nec granis auditus lasas subterfugit aures,</i>	<i>Torā pelle tenus, similis quem tempore causa</i>	<i>Rubor.</i>
Gravis au- ditus.		<i>Efficit.</i>	

*Efficat. At certo redeat si tempore monstrum,
Hanc vapor educit, tenuis vel copia sacci
Suetia inueniunt labes, inueniuntibus annis,*

*Hancq; voluit licitos curare, sacrosq; hymeneos
Glaucia etiam, lincusq; solet, nigricansq; colore*

*Esse cutis morbos latitantes corpore cause
Efficiunt tectore exulto, tumidoq; liene,
Aut Pulmone lent, facili sit cura labori,*

*Viscere si liceat causas superare latentes
Pulmonum, lecorisq; solent, tumidq; licent
Signa canis: Raro veteres, obliqua e ductu*

*Intestina solent fedare patientem
Exiguus tumor est Varus, calliq; figura,
Lentigog, lenes maculas cuncte spargit in omni.*

*Sed quid ego ulterius faciei dicere morbos
Sollitici numeri morbis ac carmina defunt.*

*Os etiam spasma partem torquetur in vnam
Turpe malum, labrisq; paralytis infusa prodit,
Supradictorum morbis causa omnibus vna,*

*Omnia in immixtis nervus quod sinit origo.
Pertinet huc fissura labri, quam fecior vrens
Causa, & velati faciunt in viscere morbi*

*Dura licet, conuulsq; facit substantia dentes
Multiplices tamen illa modo, causaq; laborat
(Proh scelus) an nervus satis est, carneq; fluctet*

*Et venas, Cerebrumq; capax, vitaleq; membrum
Diversis languere modis? Non tuta labore
Ossa, sed in dentes quoq; morbos crimina tradit*

*Mortales omni vi possumus parte vocari.
Namq; stupens succo aut iero, vel frigore acerbo
Nigrescunt, crassiq; omnes lentore teguntur*

*A crapula, a dulcis, calidq; frequentius esu.
Mobilitate tremunt externo robore pulsi,
Vel putris in vacuis dum regnat sedibus humor,*

*Iamq; dolor facile inuadit, dum tempora pone
E Cerebro Pituita cadit faciliq; catharrus
Maxillas, nervosq; ferit sub dente tenello.*

*Quod si exesa habili Caries in dente moretur,
Si non purgata dudum teneatur in ore,
Fexq; levis, dentesq; tegat, fixumq; palatum*

*Promptius excipiet cerebrosus vertice fluxus.
Mole etiam maxilla tumet, dentesq; teguntur
Carne super, rigidis degentes sedibus, & qui*

*Frigore consuescit multum genere catharrum,
Quirve solent satira semper post tempora cane
(Inmissa quamvis fuces non dentibus herent)*

*Instigare vias cutris, dentesq; specillo
Fexantur. Puri interdum Phlegmone laborant
Maxille, qua iuncta caro radicibus instat*

*Dentis, & exili maceram se pure recludit.
Interior maxilla quoq; insciturat inquis
Spasmo, & Paralyti, nonnumquam fluxio laxa*

*Illius lacerat innitram, moleq; faciat.
Nec levis Aphtha tibi si cura hac pedula labra,*

*Gingive, ac lingua radix dentesq; laborant,
Vlceribus patridis, minimis, qui tempore strictos
Alcolis dentes depasta sede repellant.*

*Tor languent morbis, fortissima corpora, dentes
Felicis quibus intacti sub sedibus herent
Perpetuo, fortisq; sibi data munia complent.*

*Cocitio namque cibi laxo sit prima sub ore.
Quod reliquum si prima perit, spes panca secudis.
Nunc opus ut fauces refram, linguasq; sanoras*

*Qui feriant morbi, nulli evitare periculum
Concessit natura: suis sunt nomina morbis
In primis tenui dum pender ab vbere foras,*

*Et grauidas tenero mammam sub gutture fugit,
Lingua tenella imo spectant nexa palato
Hanc, ubi concessum faciles immittere cultros)*

*Scinditis, nam prohibet claras edicere voces
Infanti, & saturas sugendo absumere mammam.
Perditur interdum, facilis gustusq; saporq;*

*Dum proprii frigenti nervi, aut mucore redudat,
Dumq; per elatas ad guttura concans fauces
Aeger succus abit, sedans loca peruia gullu*

*Sed deprauat gullum natura latenti
Corpore conjungit latitante & viscere prodit,
Cum uitiolas tuest lingua, curuque palato*

*Humor, non grato fallens data fercula gustu.
Præcipue tetris ubi languent viscera succis
Ventriculifve capax inimico humore redundat*

*Nam facile fauces vapor, & causa guttura ladit.
Batrachus est Aedema iumentis, radice sub ipsa
Lingua, quod sanient maturo tempore profert*

*Corripit & totam interdum resolutio linguam,
Que spasmi causis dicitur fortitius easdem.
Lingua brevis, vel crassa grauem dū cœpiit intus*

*Vberius succum, aut arens, producere balbos
Consuevit, raro nisi partu emergit ab ipso.
Fauce subest Tonsilla etiā, tumor intus aperto*

*Gutture se pandit, scitio quod pure recedit.
Præcluditq; viam, potiusq; cibiq; patientem.
Hanc Humor falsus, Cerebroq; cadens Pituita*

*Profert membranæ Tonsille insula poredans
Tonsilla similis Columella est, lapsaq; sede
Vuca, quas præcepit induxit sanguis ab alto,*

*Instat namq; metus, ne suffocatio fauces
Corripiat, bolus strictonam gutture pendet
Inglutientem fallens, dum deglutire voluntas.*

*His faciles opponere manus, curatio certa est.
At Angina grauit fauces præcludit hiatu,
Mole super, facilesque cibos, potusq; uorari*

*Indignata, negat, nec respirare potestas:
Iamq; breui exitum miseris mortalibus infert,
Si lateri ore malum: Quod si inflammatio partes*

*Externas tenet securior extitit eger.
Perpetuo iundenda humeri tibi sine palati
Vena licet fauces nulla Inflammatio vixet.*

Prima co-
ctio in o-
re.
Morbi squa-
cium.

Lingua ne-
za palato.

Profratios
saporis.
Causa.

Deprauat-
tus sapor.
Causa.

Batrach.

Resolutio
linguæ.

Balbedo.

Tonsilla.

Columel-
la.
Vuca.

Angina.

	<i>At ingulum violare manu, cultrive recessus Internos lustrare cane, ne faucies illa, Et tu causa meis populo dicere petita.</i>	
Causa. Angina. Nota.	<i>Sanguis cū, & Bili generit, deducta per amplas E iugulo venas. Quod si non propria ladit Angina externas partes, faucesq; peredens, Hanc pituita facit. Cerebro delapsa retrorsum.</i>	
Vertebra luxata.	<i>Vertebra si luxata intro se ducat, eandem Angine speciem, simulatā fronte reducit. Turpe malum, sed rara lues puerilibus annis. Hanc dextra compelle manu, facilemq; retrunde.</i>	
Morbi Pe- ctoris.	<i>Hoc capitis lesi morbos, ac nomina vēr sū Edixisse satis. Nunc pectoris intima, quantis Exercere silent morbi, causasq; eandem.</i>	
Vitis pul- monis.	<i>Vsum Pulmonem variam natura creauit Infirmitem, ut tacto deducta pectore vocem; Vt trahat humentes sugens, seu spongia, riuos Quos flexa longiorista exstare recessu; Virg. ferat calidis algentes cordibus auras. Hoc laeso, non clara sonat vox: semper abundat, Anfractus succo, & crasso penetratis rore, Nec calor inuatus statim emergente tepescit, (est, Pulmo regitur modo friget iners, spiratio rara.</i>	
Morbi pul- monum. Frigus. Calor.	<i>Iamq; caler, succusq; subest, spiratio praecepz: Diversis satiare cibis, amor excitat ingens Inglutinem, curam interdum natura requirit. Sed si incepta, mora, līr, vel discordia in agram Transit amicitiam, nec tam pulmonibus actus Halius ager eat, cecis oclusa sub antris Delituit sapē, & spe fletū elusit amoris, Est quoq; forte malum latitans oblitusctio, nāq; Aegre ducuntur tumidis pulmonibus aura, Inferasq; agitant penetratia concava tusses. Hoc humor multus peragit, erassusq; tenaxq; Distillans Cerebro: Quem si membrana recingēs Guttur habet, vox rauca sonat, fallitq; vocācem. Quod si summa tenet, clauso et Thorace resedit, Tussis adeit enorme malum, atq; inimica sopori: Nam quod mole grauat, et succi acredine pūgit, Expurgare animus, purgareq; concava testā. Quod si materies tussis inittigante latefeat, Spes minor, aut nimia superata est mole cathar- tica, aut humor densitate repugnat, (ri, Vel etiam precipitem expectat natura rinam. Si tennis tibi succus adeit sub pectore, qualem Excipit increscens morbus si crassius intus Phlegma frequēs, tussis spūto allenitāq; paucō; Exstat in extremo fallax curatio utroq; At ubi nativus vires errent calore Fusq; subtilis circum praecordia massa, Sensim abi in teretes mucos, densosq; catarrhos, Viciā foras resilit gemitu murmure massa. Nec tamen impactos purgare ē pectore succos Perpetuo licuit, partem coniunctā recepit</i>	
	<i>Bronchia, & inflatis haest pituita sub antris, Iamq; mora vitrenon, vel fortis imagine Gippi Phlegma parit, solidū strictis penetrabilē adfās: Asthma malo nomen, rectā ceruice supini Respirant, strictiq; cadunt anfractibus aures. Plures sunt morbo forma, modus omnibus unus. Asthma vicius princeps ubi distillatio iūctā est, Sauciat, Anginam suppressā voce putabis. Rara redit, quamvis ledens accessio morbi, Nec nisi, vel nimio sub frigore delegit oritur. Vel certe Autumni sub tempestate molestat.</i>	Asthma.
	<i>Nec Vomica diuersa subest si pūctura tumētis, Sub Pulmone latet, sanies, vitruq; coactum Barbicula testam propria, quod iussis acerbō Ferre spūto potuit, strictiq; enclere ductū. Ipsa Tubercula sunt etiam Pulmone frequentis, Cruda quidem arterijs, caecisq; meatibus haerēt, Spiritus his agere trahitur, tussisq; lacetis. Nec lapides, durosq; Tophos reuicibimus; ipsos E pulmone actos, spūto natura creauit.</i>	Vomica.
	<i>Vidi egomet plures olim, quos iussis inanē Pro succo eduxit, clarasq; eiecit ad auras. Hec vitrea proles Pituita, ac mīnora sunt.</i>	
	<i>At constans, sanusq; alias vir (proh Deus) iunctus Seruabit morbis causas, sperabit & annos At ubi Pulmonia subest, deducitur agere Spiritus, & male subito fernore rubeſcunt, Iamq; tument oculi, tussis sese irrita torio Detegit anfractū, febris comitante, sitique. Hanc tenuis, fernensq; facit, succusq; cruorq; Venalis arteria sparsus, fususq; per omnes Pulmonis sedes, hic si primordia morbi. Sed si precipiti vitium, morbusq; trahatur Consensu: summo si distillans Cerebro Pleuritico, aut cessante malo, decumbet in agros Succus Pulmones, nec erit curatio certa. Rara mali species: quamvis qui vertice summo Decidit humor iners, tenuisq; sub ima penetrat Pectora, iusculam, & spirandi incommoda ducēs Et febris sensim absumens pia iussera lentā. Pulmonia solet simili ratione vocari.</i>	Tubercula.
	<i>Artis erit morbos signo diuoscere certo, Quod quoq; Pleuritis sit compar forma laboris, Fitq; dolor similis, quem distillatio simplex Efficit, fallax ut res, sic signa putentur. Eia igitur cecis mentem conuerſe sub antris, Clauſaq; morborum diuoscere signa memento, Nā dolor esto minor, quā quem Pleuritide speras, Atq; ferē alterius sequitur Pulmonia morbos. Hinc Phthis accedit, namq; acri ex vlcere totum Corpus ab affecto Plumone liqueſcit, et aret. Incipiente malo, iussim spūto ore cruento, Et tandem agrotus sanem, dolor excidit omnis, Febris adeit, cuncto similis quae tempore, sumpto Efferuere</i>	Lapis. Tophus.
		Pulmonia.
		Causa.
		Catharus.
		Phthis.

Vicus pul-
monum.

Efferrere cibo, veluit *Hæc* torrida fuerit.
Sordescere magis, magis & fatiente, latenti
Vlcere, se virus lymphæ quod subsidet, effert.
Quodq; agili peitem redoles si insederit igni.
Iamq; ubi confirmata lues, in viscere sedis
Porro Pulmonum spuitur, vultuq; supina
E' radice comae desecto vertice currunt.
Lineant mala, atq; vngues, auresq; debescunt.
Intertusq; grauis patulus pro positibus adiat.
Quemq; foras natura trahit de pectore statim
Teier, & infenso fatorem spargit odore:
Omnia sana vides, tandem sis decidit omnis

Ergo inuentus: Contagio peruita vastat,
In puerisq; magis sensit, dum languet adultus.
Profluit interdum Pulmonū sanguine vena,
Dum suppressa latet certi vacuatio membri,
Aut itius, clamorq; ferit penetralia fortis.
Difficilis tibi cura subest, dum tussis ab imā
Sede trahit gelidum, ne excreta mole, crorē,
Intima dilatat, manantis & oscula vena.
Quod si profusus caco pulmone recumbat
Sanguis, pure scatet: membri penetralia densa
Vlcere consumens, lapsosq; in corda veneno.

Fluxio sã-
guinis.

THEORICAE MORBORVM LIBER SECVNDVS.

Morbi
Thoracis.

N VNG vacuo Thorace lues,
quæ sitat, & error
Dicamus, membrana cauo qua
nexa cohaeret,
Horrenda Plegmone frequens,
fluxusq; laborat.

Nec dolor est vnus specie, nam saepe vagatur
Flatus in internis, vellent penetralia densa,
Pariibus, aut praeceps cum distillatio vexat
Externusve calet dira Phlegmone recessus
Pectoris: hac falsæ Pleuritidis esto figura.
Si membrana tamen, vicinā aut sede laboret
Musculus internus, vero sit nomine Pleuris.
Spiritus his agere trahitur, mox febris acuta
Et lateris dolor, & tussis vesana molestat.
Omnibus his sanguis subtilior, intima pulsans,
Decumbensq; cauis circum penetralia coitis
Causa fit, aut calido connexum phlegma crnori
Nec levis esto dolor, quem consistans iticus inuolat,
Quoq; vagi redeunt spatio distante dolores,
Et timidus sic illa Pleuritidis imagine fallunt.
Est speranda salus, spūto dum Pleurefis iniat
Verior, & tumidis sanies impacta canernis.
Visa tamen sudore foras Pleuritidis adacta,
Visa per vrteres fluxu emeruisse latenti
Interdum: præstitaq; fidem curatio certam,
Ipsa sibi cacos aperti natura recessus,
Quaq; potest, sanient, morbiq; exordia pellit.
Namq; exesa dolens dum se membrana refringit,
Tenet præcipitem succum vena ostia sugunt,
Insinuantiq; cauis pulmonibus: omnia tandem
Tussis agiti, pellitq; foras, ac comana purgat.
Dum quis prænubis audet se credere ventis
Sit milita quanius rectus precordia veste
Dumq; calens subito friget, dum pectore flamma

Aestuat, atq; ardens rigidis se poribus explet:
Certe adit morbos, sed non curatio certa.
Dira quoque ignaris adsunt consortia morbis:
Nam subitā in Pleurim, præceps Angina facit,
Hucq; modo succedit iners Pulmonia, & ima
Parie, malum serpens, tactis dolor excipit alter.
Pure ubi Pulmo scatet, thorax, septūq; grauefcis
Illuic infanda, morbi noua forma superitat.
Materies siquidem Angina mali noxia, Quæque
Pulmonia grauat, lacerans aut intima Pleuris,
Quique ruens celeri venit de sede Catharrus:
Ni spūto purgata sanant, tussiq; frequenti,
Vlcere deformi, sanies in pectore sensim
Fluctuat, hac sinuat thorax, pulmoq; recubens,
Donec tanta grauet penetralia copia morbi.
Quanta queat ductos arceri de pectore statim.
Nec sensum latet iste labor, nam pectore in imo
Pondus adeit: misa fuerit pulmonibus aure
Ante cibos: pulsusq; lues, tenuisq; notantur.
Præterea mugit, cecis agitata sub antris
Illuies: teneros Phisfin hac dispergit in artus.
Internasque licet summo sub pectore partes
Cor teneat, reptandūq; gerat vitæ, atq; calor
Munia, ab externo securum in pectore cassi,
Incurfusq; ideo primo contemnat ab ortu,
Robore virtutis freium sapienter, & inde
Proferat eximias in corporis organa vires:
Non porrit tamen audaces effugere morbos:
Intertusq; cauis inuasi corda sub antris.
Prob scelus, & laso prostrant munia fonte,
Hic genus omne mali posuit natura, pereuntis
Ne concessa foret miseris mortalibus aura,
Cumq; habiles ista veniant de sede, locove
Arteria & vira constans exordia mander,
Hinc facile quanius porrit languescere causa.

Empiema.

Angina.

Morbi cor-
dis.

Sana

Intemperies.	<i>Sana intemperies prima est, quæ spiritus ager Concidit, & toto vires in corpore languent. Plurima sunt etiam sacri sub cordis hiatus Vlcera, quæ partes externas solum læcessunt. Vulnera, quæ audaci quæ cordi nexa coherent. Deplorata salus cunctis, sed tardior extat Interitus: subitus, si ventres vulnere cadit, Iamq; tumor, scirrusrq; loco si infedit eodem Atq; mali genus omne tibi sua signa retexit. Syncope.</i>	<i>Nunc scirrur, ætæusq; Tumor penetrat alia vixat, Nunc etiam liquidus prohibetur semita, nuncq; Non nisi prædurus nexat penetrat alia bolus. Sape etia grave vuln' adest, q; ab illece circū Pendet adherentis; patet id namq; acris, salsa, Quique vias lacerat, mordes loco perna stueus, Infando pariem vellunt, panguntq; dolore. Porro omnis dolor in dorsum, spinamq; recumbit, In quam lapsa gula incumbunt velamina parit. Os quoq; ventriculi, similis labor occupat arctū Namq; Intemperies, omnisq; Tubercula moris, Summa parte latent, singultus causa frequentis, Culpaq; ne præcepti cibum intima testā penetret. Hinc gravis accedit confectio pure per amplos Illantes ductus, infis, vomitus, resurgens. Cumq; leues interia nervi de sede recumbant, Mentis adeit error Stomachi consortia signans. Nec dolor esto levis, quando salumve, rigensve, Aut acidum, crudumq; aliquid durivè voratur. Intima Vetriculi facit quoq; morbus adibrat, Nam seu pacato, penetrat alia rore madefiant, Seu delectis dapibus pars ima laboret, Venit ab amobus patiens incommoda fames. Nec quamvis vicina sibi sint corda, securve, Incumbatq; canis, potuit vitare periculum. Namq; Intemperies, ubi feruida viscere sedit, Ima sitis vesana tenet, non uincere monstrum Aude mero, claris ardens compefito lymphis. Nec cibis esto calens, nec aromata fercula cordi. Rara mali species, quod ventris testā fluenit Humescant succo, seu quod pars ipsa calore Vix ficeat proprio, nisi viscera cetera mandent. Si rigidus status est, decedit cura ciborum, Eternata iacet concoctrix, nec sitis inistat Peruvia, sed siccas amor est accedere mensas. Quod si præterea assus confederit humor Mole grauis, Ructu infenso, Vomitusq; patibit. Quodq; olet onorum speciem, putresq; vitellos Ore reddendabit, res insensissima laxo. Partibus interdum grauis Inflammatio sedit, Dum lenis & laxis prorumpit ductibus humor, Spargens rore graui visens, Stomachumq; cruore: Hic dolor, atq; tumor, vomitus febrisq; sequitur. Syncope sollicitat, constitans & cura bibendi. Ast ubi præcipient natura eicerit hostem Purgē, confectio mediatior intire saluam, Secessu sanicem, vixusq; educit apertio: Purgē, magis vna recta malo est; Purgare p aliu Hanc licet Stomacho si sint impacta recenter. Nam Medica primæua parens natura latentes Ventre, prius vomitu, morbos educere tentat, Si licium, hoc vettio, sicda propeit ab alio. Vlcera præterea clausa dum ventre reguntur, Vix callo ponere regi, nam transitus ipsis</i>	<i>Vulnus. Anus.</i>
Tumor. Scirrus. Syncope.			
Causa.	<i>Maxia nam tumido sunt hæc consortia cordi, Quippe vtero fumante, grauiq; tumente liene. Ventriculo, solent animi deliquia nasci. Nec ratio diuersa, latens ubi coe de venenum Delituit, sumptumve cibo, aut in corpore natū: Occulta siquidem causā vis deperit omnis, Securum placido quod pectore detinet hostem. Hanc omni perquirere viā, curaq; reuocande Perniciem, neglecta tibi sint tempora morbi; Nec concoctrix sint signa notanda, repente Lapsa cadit vixus, dum morbi tempora spectas. Ast age, quæ tandem nostrum Vitalis origo; Quidve prius natura parit Cerebrivæ, securve Efformet. Rerum causas ab origine ferre Est opus: Hic Medicus inter lus magna, Joseph; Hoc si quidem insulsum vitali excedit ab aura Tardius, & vixæ princeps, atque auctor habetur. Vana fides igitur careat, quæ præcipit Hepar Propterea primum vitalem assumere formam. Venturo cordi, quod nutrimenta procurat. Falsa quidē hæc, paucis siquidē formatio ab horis Perficitur, Nec viscus eget pinguantie liene Interes, amobus Cerebrum comes accipit artus. Cum tamen innatas inter vis maxima vires, Cor gerat, & vixæ constans sitatur origo, Corda prius natura parit, regemq; necesse est Tempore nō multo, paucas tamē instat ab horas. Sin minus haud animalis erit, nec in Hepar coc- Perfisset, cunctas præstat vitalis oportet.</i>		
Venenata vis.			
Origo cor dis.			
Palpitatio.	<i>Palpitatio interdum Cordis substantia, motu Natura, soliusq; magis, dum copia feruet. Sanguinis, aut mordens infedit partibus humor Nec minor est retro cum longis ductibus exit Splene vapor, cordisq; ferit penetrat alia, tanta Pellere cura malum cordi est, vis tanta resurgit, Vt possit luxare causas, & rompere coitas. Nec opus Exophagi morbos, ac dana canam. Parna licet membrana loco est, tamē obita multa Morborum illius, dorso connexa recumbit. Hanc Intemperies ledit, prohibetq; ciborum Defensum, qualis longævis visum agris.</i>		
Causa.			
Morbi E- xophagi.			

Partibus infusus, potusq; cibiq; lacebit:

Dum grauiore malo, febriq; sitiq; premente

Languez, & assumpsit dapibus non pasitur ager.

Deplorata salus morbo est; nec causa patescit.

Certa, per ambages signorum ducta frequenter.

Respirat inter dum praestantia fercula Venter,

Appetit atq; parum, dum toto corpore succi

Luxuriat, & landatus dum succus abundat.

Athletarum istud proprium fortisq; Inuentus,

Quod caleat interna fisco, quod sanguine abundet,

Viscera laudatis, multo & penetrat alore.

His medicas inferre manus, ac sanguine venas

Allentare, docet medica primarius artis

Hippocrates, carens quammis sub viscere morbi,

Vel grauis interas humor dum possidet arces,

Sed Priuita tenet. Quamvis quod pendet ab ima

Ludicum lingua, siomacho nolente pateat.

Ait ubi tunc, iasat, fames infederit, agrum

Extenuat, maciem graciles spargitq; per artus.

Exhaustus, facit bulisum corpore. Quod si

Interna ventris partes, stomachiq; graueant

Infando succo, salore, acidoq; putrine,

Pica subest, praesensq; fames tibi dicta canina,

Qua lapides erudit, tibi cineresq; vorantur,

Proh scelus, an ne Cocci, quae concoctere trecenti

Humano generi, satis ad conuitia non sunt?

Hac confecta lites grauidis, sanctisq; longo

Lex populo, iribini quicquid pesti ardor edendi,

Sin minus, educta signatis tempore fatus.

Nam modo praeduri haerent a frontibus artus

Pendula uunc partes caro detinet, atque supremam

Pelle tenus, Cerasusq; tumens, aut permixta fraga,

His facies imitata merum candore rubescit.

Sunt qui praeterea, crasso fortisq; reguntur

Viscera compacto succo faciente, manusq; e,

Sed tamen a nata non languent viscera carne.

Nec modus is rebus: diris porientia figuris

Interdum, bipos; homines connectit, eadem

Pelle, modo bigat informes natura Catellor.

Hinc itata, sollicitos nexat discordia Vates,

Virne vinctus, tuncq; urse homini sit forte catellus.

Coctio ventriculi, simili ratione laborat.

Ipsa quoq; Aut etenim copata & viscere causa est,

Frigus edax, pituita grauis, leuis esca caloris,

Aut letore ardentis, calor imo in ventre subactus

Angetur, rursusve aliud ventrale fatigat

Confectus infando, quo coctio tota labascit.

Nec minus ipsa tibi onerata frequentibus errat

Coctio, congestis siquidem, dum ventre refedit

Extinct longo mescit lentore coctus.

Ista inuenitis morborum fortis origo.

Nam veluti immixta sitne, sensim flamma refedit

Lignorum, pluriq; perit Pulcra ab esca

Sic calor innatus, luxu superatus amico

Bibl. Selectae Sectio Secunda.

Concidit, insertum vita de fonte capessens.

Excepit hanc flatus, Ructusq; ubi concaua tecta

Ventris cuncta tumet, da potus, & humor abundat

Dumq; suum liquida circum praecordia mensa.

Deniq; singulus ventres distendit inertes,

Dum Romachimembrana latens exhaustis acinus

Vberius succos, quos vix deducere tenias

Aut ubi longa preit, quouis de corpore, succi

Fluxio, quae Ventris penetrat mollis fides.

Sueta lues, ubi multa caua demissa per alium

Materies, pronusq; cruor per viscera fertur:

Aut ubi profusa languescunt sanguine naues,

Longave conclusos febris dissemperat artus.

Depascens firure habitum flammag, perennit

Sed quia ducit, si diuerfa est cura laboris.

Nec decet auent, fides inferre medelas

Morbo, nec fluidis humentes addere ruos

Ergo sollicita morborum exordia mone

Cerne, solent veteres eludi sapi magistri.

Sed grauior singultus adeit, dum Pulmo, recurue

Ventri phlegmone, faciet dum viscere ab uno

Habitus erumpit, referens in corda venenum.

Hinc utte spes pauca subest febre tatis illa

Cernitur, infando quae dicitur ordine pestis.

Pit quoq; singultus, ventris si summa premantur

Externo incurso, rictusque ad concaua uersis.

Turpe malum est, etia Vomitibus, quod sepe feruntur

Quae per subiectum debebant currere ventrem.

Debilitas est causa prior, dum tam a fatigat

Ventriculum, & sumptus renuas potusq; cibosq;

Interdum, vesana lites, sit causa malorum,

Dum late obvertor succus, dum pinguior esca

Copia dum laudata tibi, dum vexat acumen

Humoris, quod sponte sua sibi permixta quatit,

Dumq; Venenatis dapibus praecordia languent.

Sed Vomitus grauior morbo: dum sanguine rupta

Vena fluit, crassusq; foras cruor exiit, ab imis

Partibus, immixto maxtus, succoq; cibosq;

Nigrescitq; magis, si tempore clausus, anelo

Ventre sit. In grumos referat gutture cedens,

Nec vomitu deformis erit sceffus; in ipsa

Fecit, cruor pulpas tamarindi, & castia fallit,

Hanc animi sequitur nonnunquam hypotimia,

Putrefcens siquidem sanguis, grumosq; coactus,

Extra orium, Venasq; imitatur, sua Venena,

Hinc similis prima nita sub origine, cursus

Est: peris terro faeces signante cruore,

Ante cibos, primasq; dapes, sit Hepate erudi

Excedunt, alioq; humores tempore currunt.

Quod si Periculus fellic, cumularis, et Hepar

Mole graui bilem, cholera sit nomine morbus;

Dedignata etenim tantum natura periculum,

Et vomitu simul, & turpi se subleuat aluo.

Omnia flaua nides, sitis iniata, & obuia febri,

I Sed

Flatus:
Ructus.

Singulus.

Singultus

Singultus
a ficitate
& humiditate.

Singultus
aphlegmo
ne interno.

Vomitus:
causa.

Vomitus
cruentus.

Cholera.

Sed ternos superare dies vix omnia norunt.
 Hoc summa iniquitas monstris, morbusq; inerta,
 Dum furit innato virtus primaque calore,
 Astraq; precipies mandata de vertice flammis,
 Nec reuicere dapes licitum, si plurima venires
 Inficiant, Oriens que munera mittit amicus.
 Dolor.
 Nec dolor esto levis, mordax dū viscere succus,
 Aut vapor acer adeit, ventris pectoralia ladens.
 Morbi ic-
 cinosis.
 Duximus in feriem morbos, quicquid a viris
 Tecta tenent, Tecoris superest, cantare dolores.
 Multa lues morbo est, multo nam sanguine l'iscus
 Infaretum, succoq; haurit pars provida cunctos.
 Intempe-
 ries cali-
 da.
 Hunc Intemperies primū proferuida ladit
 Sueti lues passim, sitis inicit, ardor edendi
 Concidit, & manuum flagrant inter na pedumq;
 Cumq; mīdo, succus cactis retinetur in auris,
 Mixtus, in infernis totus se crucibus effert;
 Plere depascens arius, flammisq; perennat.
 Intempe-
 ries frigi-
 da.
 Quod si frigeat, maior sit cura ciborum
 Nec sitis instat, terq; potest ab origine morbus,
 Sponte, (uec id mirum) culpa prodire parentum.
 Praeuenit hoc totum vitatur o. igitur corpus,
 Quod sit cum tota membri communio vitata.
 Sunt qui succens longae tempora vitae
 Hepate praedicant, quod mors extinctio primi
 Sic validi: calidumq; queat Iecur addere stamas
 Deficiente succo, summa est infania, summa
 Stultitia est, morbis auctis, sperare salutem.
 Nam Iecur existim, calidos producere succos
 Sollicitat, cunctosq; mori violentius aduraz.
 Quis, riget, rigidos humores procreat, omnis
 Membra intemperies, succos sibi comparat aquos.
 Ista cachectia semper primordia sunt.
 Nam tumido quantū generatur in Hepate succi
 Diffusi in totum spargunt, sua munia corpus.
 Nūc quoq; putrescit Iecoris sub ita crassū,
 Sensim illo fragilis visio succumbat ut aeger.
 Et sperabit homo, natus deserviat astra,
 Quere, sit quamvis tā fadus in Hepate morbus?
 Odit aquas, purgus, petiti, satiari Lyco
 Perpetuus, comit emq; sitim, grauis halar ad auras
 Spiritus, interno lūent à viscere males
 Pinguis odor carnis, mensa veniente molestas
 Aeger amat sative mero penetratia multo
 Et stidus inimicus aqvis petiti ore hyem,
 Ipse sibi interitum texens, morbusq; fugaces.
 Sic, solat illecebris inimicus, & ore nitenti
 Plandit, iugulumq; petiti mole fidus amici
 Desperata, salus latitant nam corpore pestis,
 Nec studia quamvis multa curata recedit,
 Sanguine spermatico, q; pars putrescētia redūdet.
 Nec quamvis signis notescat morbus apertis,
 Perpetuo morbi curas ars docta reterit.

Tanta mali species Medicis est cognita doctis.
 At quos debilitas, & vis prostrata fatigat,
 Hepaticos ars docta uocat, se trahit languet,
 Sponte sua liquida exaluit a fundantur ab alio;
 Si retinens effusa iacet, eror effluet aeger,
 Maculataq; recens carnis lotura iacebit.
 Nec dolor acer adeit, siue sensu perfluit omnis
 Illuies, liquida similia cana viscera fece.
 Copia prorumpet crudorum, extremazq; crassa
 Mole tument, agilesq; pedes, ventrisq; manusq;
 Extremis cedit succet splendor, honorq;
 Quis, prius leui radiabant fronte colores,
 Squallenti & circa sedantur viscera carnes;
 Sanguifica, si robur abis, sic contigit aegris,
 Praeexisti quos longa probat duratio morbi.
 Hepatica cito frequent obstructio, tepora raras
 Immunes cito post Intervalla inferunt.
 Nam quā ducta patet succi vitia, quā recurra
 Per uenas, arguere lenes, eror itiq; redit;
 Vel mureo graui, vel crasso haerente catharro,
 Stricta nia est, laetantq; imitatur uena capillū,
 Humor enim vel mole prement, vel crasior imi
 Viscere compactus, sensim loca per uia claudat
 Hinc dextra grauitas, & tenio, qualis apertē
 Vix dapius sumptis, si quem inicit acrius, exhat.
 Nec crassus replere vias, ac concaua solum
 Humor conuenit, cholera modo radior extat
 Pulso, quā longis vibi sedat ductibus, aegris
 Passa moras, acri natura in ita mē calore,
 Atque suo, sensim lapide scit inermis in itar
 Dura lues scirrūs, digno reprimite remens,
 Si minus abdomen spectatur, dextera namq;
 Mole tument, versazq; dolor recubare signat
 Huius praecedens morbus primordia cecit
 Perpetuo, longo dures si tempore morbus.
 Namq; calor laxos, fenore ar dense catharros,
 Extenuat, primum, liquidos ducitq; vapores
 Pelle tenus, reliquos vrit, duratq; cognitq;
 Hinc est difficilis, quavis duratio forma
 Rara per ardores morbi generatio, namq;
 Pars feruore calens, abscessus procreat agros
 Esto tumor noua forma mali, breue tepus et āna
 Morbus hiet, breuitus morbus superabitur horis
 Si leuior: grauior partem dissendet in amplam
 Molem: quā digitos intis supponere coistis
 Sit vestium, membri notas signareq; formas.
 Causa mali, vel status inerts, vel crudior esca
 Quas ab exitus conuenit fructibus esse,
 Atq; mero dulci, suaves Iecur vndiq; succos
 Allici impense, tanta est laesina, et ipsos
 Nondum ventris prius coctos, deducit & inde
 Morbosam ruat in molem, fedosq; tumores.
 Est inflammati Iecoris quoq; noxia labe,
 Sanguinis hanc moles, succine acedo reuicent

Hepatici

Hemato-

sis legio.

Obstru-

ctio.

Scirrū.

Causa.

Tumor.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.

Causa.	<i>Inducit, venas extrâ prolapsus aperas. Hic cruer in saniem primum secedit olentem, Quæ lecoris populata locum, carnesq; rubentes Excavat, & membris vlcus penetrabilibus infert. Dextrâ parte dolor, ingulum, coitâsq; læscit, Et grauitas, spirare nefas, & iustus inanis. Purcat confecti, dum virus profluit, ingens Corda labor petijt, retro expirante vapore. Quid mirum, si rara salus, cum cerior exist Interioribus tantis causis vrgentibus agrum?</i>	<i>Pessima si multo defudet tempore corpus, Hanc ubi colluunt multo congestis acervo Præcipitem lecore è summo natura profundit, Hinc lateris tumor, & moles insensâ finitâ, Anxia se prodit, si crudior vnda lienem Materiesq; promat, decedet curâ ciborum Respirare nefas, facies flus perit omnis Platus in internis rugitus fluctuat agro, In dextrâq; negat morbus se flectere partem. Vfus id herbarum, ventiq; vndeque nocentes,</i>	Tumor.
Abcessus.	<i>Si leuis abcessus, natura in itante, per amplas Vreteres ibit sanies, aluo, vomituq; Aut, siuet in laxos abdominis vnda recessus, Quo fluit hydropis multo post tempore succus. Multiplici natura modo propellere morbos Consuevit sibi docta viam, cursusq; parauit.</i>	<i>Et fractus fecere malum; Natura ministra est Interdum, rigidâq; notat sub fronte venenum. Vt quos, nec situdium, nec uita effrena libido In risus possunt, vlla ratione cedere At quos omnipotens primo dignatus amore est, Inq; illos firmas vires ab origine, sanxit Hi nescire lucem sueti, nisi longior agros Morbus habet partes crasso lentore coactas At ubi materies, ærem per pressa calorem Duruit, in scitrum viscus, partesq; feruntur, Ad laxam quæ scita tenent tactusq; prementia Clarior inditq; moles se durior edit.</i>	Causa.
Vlcus.	<i>Nec reparare latens vlcus natura valebit, Vt neg, Eumones, quaq; ipsa ab origine pendens Spermate membra facit natura, & semine cõstat. Si tamen innato partes splendore resarcit Carne super, lentâq; altum pinguedine vultus: Summa cicatricem pars semper gestat apertam. Nec lecoris chistim morbi aufugere ruentes: Nam quæ laxa petit cholera intestina, vnaq; Quæ bilis chistim cursu iam permeat aquo, Crassa tenere solet partes obstruere vixâq; Aluus darat esurit, atq; abscenit crassa; Et flauæ urinae summas ducuntur ad auras. Flans & albentes tandem color occipat artus. Quod consueti casu detruiti è pectore moles Sedium egens, oculosq; petat, reuolue subactos. Calculus in chistis fellis concreuit, & ipse Rara quidem lapidis species, Tophiq; coacti: Sed leuis & lapsus, qui summis hereat undis. Hicq; per infernas est vlcus currere sedes. Heu lectior reperire viam, cursusq; latentes Incassum properas, naturæ arcana negantur. Materies bilis gravis est, quæ tempora sedes Vt tenuit, lentâq; morâ, circumq; ferti Non cessit, solitis neq; prodijt intestitis, Longanâ tandem suenit lapidescere causa. Aucta tamen bilis vomitu expurgatur aperto, Intermittentes nunc procreat inuida febres. Si caret immisso chistis substantia iucco, Et sit per summas totus fusus & perimas Mensuram supra, super atq; modum, labor vnus. Quod si iam nimio cholera substantia fluxu In molem chistim tollat, geminatio morbi Multa est, per superas vomitus, fluor esto pitar. Nunc age, qui splenem morbi, causâq; læscit, Dicamus: rarum viscus natura creauit, Vt trahit infensus, toto de corpore succus, Atq; melancholia purget caua viscera vino. Nam mala progenies cholerae est, succia, ingratis.</i>	<i>Hi nescire lucem sueti, nisi longior agros Morbus habet partes crasso lentore coactas At ubi materies, ærem per pressa calorem Duruit, in scitrum viscus, partesq; feruntur, Ad laxam quæ scita tenent tactusq; prementia Clarior inditq; moles se durior edit. Hæc grauior natura mali, nisi longior illam Cura, & languentis conetur vincere robur. Ieiunus sudare decet, campestris cursu, Aydua prarapti & superare cacumina montis: Abstinuisse mero, potu indulgereq; panco Et sit curarum retro domus vrbæ per annum. Nec viscus crassum solet inflammatio præcep Diuexare, agilis liquidem, tenuisq; calensq; Namq; vix leniore graues, callosq; coacti Laudatos renunt, è toto corpore succos. Si tamen hi veniant pro causa splenis alendi, (Nam fido partem succo, quo viscera languent, Nutriti, & morbo vires pollere negandum) Tâq; magis penetrant, & pars phlegmone labore; Arescent stimulatâ sicut pentalia, febri Acrior & leuæ paritis dolor ingret ingens. Nec minor est morbi species, dum clausâ liene Est bilis nigra, & vires acquirit eundo: Clauisve contigua, si targeat inuida parte. Huic licet est (res mira quide) vis maxima certè, Impar massa tamen suet, Natura Venenum In molem transire negat, vim nigrâ addens, Præcipitemq; foras boit em, morbumq; repellit. Si tamen interna succus retinebitur arce, Fit capitis deformè malum, V crigito, minaq; Febricula, ruetis acidi, statûsq; reclinis. Sapeq; post longos deliria ista dolores His veteres curam vomitu statuerè frequent. Sapius & succo per corporis infima pulso. Porro multa manent in tota incommoda vita, Quæ lecoris, splenisq; solent consurgere causâ.</i>	Causa. Ex diuturno morbo Tumor. Scitrus. Lien raro inflammatur. Venerata qualitas. Causa. Vomitus, Salutaris, Morbi lecoris, & Lienis.
Obstru- ctio.	<i>Et flauæ urinae summas ducuntur ad auras. Flans & albentes tandem color occipat artus. Quod consueti casu detruiti è pectore moles Sedium egens, oculosq; petat, reuolue subactos. Calculus in chistis fellis concreuit, & ipse Rara quidem lapidis species, Tophiq; coacti: Sed leuis & lapsus, qui summis hereat undis. Hicq; per infernas est vlcus currere sedes. Heu lectior reperire viam, cursusq; latentes Incassum properas, naturæ arcana negantur. Materies bilis gravis est, quæ tempora sedes Vt tenuit, lentâq; morâ, circumq; ferti Non cessit, solitis neq; prodijt intestitis, Longanâ tandem suenit lapidescere causa. Aucta tamen bilis vomitu expurgatur aperto, Intermittentes nunc procreat inuida febres. Si caret immisso chistis substantia iucco, Et sit per summas totus fusus & perimas Mensuram supra, super atq; modum, labor vnus. Quod si iam nimio cholera substantia fluxu In molem chistim tollat, geminatio morbi Multa est, per superas vomitus, fluor esto pitar. Nunc age, qui splenem morbi, causâq; læscit, Dicamus: rarum viscus natura creauit, Vt trahit infensus, toto de corpore succus, Atq; melancholia purget caua viscera vino. Nam mala progenies cholerae est, succia, ingratis.</i>	<i>Hi nescire lucem sueti, nisi longior agros Morbus habet partes crasso lentore coactas At ubi materies, ærem per pressa calorem Duruit, in scitrum viscus, partesq; feruntur, Ad laxam quæ scita tenent tactusq; prementia Clarior inditq; moles se durior edit. Hæc grauior natura mali, nisi longior illam Cura, & languentis conetur vincere robur. Ieiunus sudare decet, campestris cursu, Aydua prarapti & superare cacumina montis: Abstinuisse mero, potu indulgereq; panco Et sit curarum retro domus vrbæ per annum. Nec viscus crassum solet inflammatio præcep Diuexare, agilis liquidem, tenuisq; calensq; Namq; vix leniore graues, callosq; coacti Laudatos renunt, è toto corpore succos. Si tamen hi veniant pro causa splenis alendi, (Nam fido partem succo, quo viscera languent, Nutriti, & morbo vires pollere negandum) Tâq; magis penetrant, & pars phlegmone labore; Arescent stimulatâ sicut pentalia, febri Acrior & leuæ paritis dolor ingret ingens. Nec minor est morbi species, dum clausâ liene Est bilis nigra, & vires acquirit eundo: Clauisve contigua, si targeat inuida parte. Huic licet est (res mira quide) vis maxima certè, Impar massa tamen suet, Natura Venenum In molem transire negat, vim nigrâ addens, Præcipitemq; foras boit em, morbumq; repellit. Si tamen interna succus retinebitur arce, Fit capitis deformè malum, V crigito, minaq; Febricula, ruetis acidi, statûsq; reclinis. Sapeq; post longos deliria ista dolores His veteres curam vomitu statuerè frequent. Sapius & succo per corporis infima pulso. Porro multa manent in tota incommoda vita, Quæ lecoris, splenisq; solent consurgere causâ.</i>	Causa. Vomitus, Salutaris, Morbi lecoris, & Lienis.
Attrahis læsar.	<i>Et sit per summas totus fusus & perimas Mensuram supra, super atq; modum, labor vnus. Quod si iam nimio cholera substantia fluxu In molem chistim tollat, geminatio morbi Multa est, per superas vomitus, fluor esto pitar. Nunc age, qui splenem morbi, causâq; læscit, Dicamus: rarum viscus natura creauit, Vt trahit infensus, toto de corpore succus, Atq; melancholia purget caua viscera vino. Nam mala progenies cholerae est, succia, ingratis.</i>	<i>Hi nescire lucem sueti, nisi longior agros Morbus habet partes crasso lentore coactas At ubi materies, ærem per pressa calorem Duruit, in scitrum viscus, partesq; feruntur, Ad laxam quæ scita tenent tactusq; prementia Clarior inditq; moles se durior edit. Hæc grauior natura mali, nisi longior illam Cura, & languentis conetur vincere robur. Ieiunus sudare decet, campestris cursu, Aydua prarapti & superare cacumina montis: Abstinuisse mero, potu indulgereq; panco Et sit curarum retro domus vrbæ per annum. Nec viscus crassum solet inflammatio præcep Diuexare, agilis liquidem, tenuisq; calensq; Namq; vix leniore graues, callosq; coacti Laudatos renunt, è toto corpore succos. Si tamen hi veniant pro causa splenis alendi, (Nam fido partem succo, quo viscera languent, Nutriti, & morbo vires pollere negandum) Tâq; magis penetrant, & pars phlegmone labore; Arescent stimulatâ sicut pentalia, febri Acrior & leuæ paritis dolor ingret ingens. Nec minor est morbi species, dum clausâ liene Est bilis nigra, & vires acquirit eundo: Clauisve contigua, si targeat inuida parte. Huic licet est (res mira quide) vis maxima certè, Impar massa tamen suet, Natura Venenum In molem transire negat, vim nigrâ addens, Præcipitemq; foras boit em, morbumq; repellit. Si tamen interna succus retinebitur arce, Fit capitis deformè malum, V crigito, minaq; Febricula, ruetis acidi, statûsq; reclinis. Sapeq; post longos deliria ista dolores His veteres curam vomitu statuerè frequent. Sapius & succo per corporis infima pulso. Porro multa manent in tota incommoda vita, Quæ lecoris, splenisq; solent consurgere causâ.</i>	Causa. Vomitus, Salutaris, Morbi lecoris, & Lienis.
Morbi lie nis.	<i>Et sit per summas totus fusus & perimas Mensuram supra, super atq; modum, labor vnus. Quod si iam nimio cholera substantia fluxu In molem chistim tollat, geminatio morbi Multa est, per superas vomitus, fluor esto pitar. Nunc age, qui splenem morbi, causâq; læscit, Dicamus: rarum viscus natura creauit, Vt trahit infensus, toto de corpore succus, Atq; melancholia purget caua viscera vino. Nam mala progenies cholerae est, succia, ingratis.</i>	<i>Hi nescire lucem sueti, nisi longior agros Morbus habet partes crasso lentore coactas At ubi materies, ærem per pressa calorem Duruit, in scitrum viscus, partesq; feruntur, Ad laxam quæ scita tenent tactusq; prementia Clarior inditq; moles se durior edit. Hæc grauior natura mali, nisi longior illam Cura, & languentis conetur vincere robur. Ieiunus sudare decet, campestris cursu, Aydua prarapti & superare cacumina montis: Abstinuisse mero, potu indulgereq; panco Et sit curarum retro domus vrbæ per annum. Nec viscus crassum solet inflammatio præcep Diuexare, agilis liquidem, tenuisq; calensq; Namq; vix leniore graues, callosq; coacti Laudatos renunt, è toto corpore succos. Si tamen hi veniant pro causa splenis alendi, (Nam fido partem succo, quo viscera languent, Nutriti, & morbo vires pollere negandum) Tâq; magis penetrant, & pars phlegmone labore; Arescent stimulatâ sicut pentalia, febri Acrior & leuæ paritis dolor ingret ingens. Nec minor est morbi species, dum clausâ liene Est bilis nigra, & vires acquirit eundo: Clauisve contigua, si targeat inuida parte. Huic licet est (res mira quide) vis maxima certè, Impar massa tamen suet, Natura Venenum In molem transire negat, vim nigrâ addens, Præcipitemq; foras boit em, morbumq; repellit. Si tamen interna succus retinebitur arce, Fit capitis deformè malum, V crigito, minaq; Febricula, ruetis acidi, statûsq; reclinis. Sapeq; post longos deliria ista dolores His veteres curam vomitu statuerè frequent. Sapius & succo per corporis infima pulso. Porro multa manent in tota incommoda vita, Quæ lecoris, splenisq; solent consurgere causâ.</i>	Causa. Vomitus, Salutaris, Morbi lecoris, & Lienis.
Munus splenis.	<i>Et sit per summas totus fusus & perimas Mensuram supra, super atq; modum, labor vnus. Quod si iam nimio cholera substantia fluxu In molem chistim tollat, geminatio morbi Multa est, per superas vomitus, fluor esto pitar. Nunc age, qui splenem morbi, causâq; læscit, Dicamus: rarum viscus natura creauit, Vt trahit infensus, toto de corpore succus, Atq; melancholia purget caua viscera vino. Nam mala progenies cholerae est, succia, ingratis.</i>	<i>Hi nescire lucem sueti, nisi longior agros Morbus habet partes crasso lentore coactas At ubi materies, ærem per pressa calorem Duruit, in scitrum viscus, partesq; feruntur, Ad laxam quæ scita tenent tactusq; prementia Clarior inditq; moles se durior edit. Hæc grauior natura mali, nisi longior illam Cura, & languentis conetur vincere robur. Ieiunus sudare decet, campestris cursu, Aydua prarapti & superare cacumina montis: Abstinuisse mero, potu indulgereq; panco Et sit curarum retro domus vrbæ per annum. Nec viscus crassum solet inflammatio præcep Diuexare, agilis liquidem, tenuisq; calensq; Namq; vix leniore graues, callosq; coacti Laudatos renunt, è toto corpore succos. Si tamen hi veniant pro causa splenis alendi, (Nam fido partem succo, quo viscera languent, Nutriti, & morbo vires pollere negandum) Tâq; magis penetrant, & pars phlegmone labore; Arescent stimulatâ sicut pentalia, febri Acrior & leuæ paritis dolor ingret ingens. Nec minor est morbi species, dum clausâ liene Est bilis nigra, & vires acquirit eundo: Clauisve contigua, si targeat inuida parte. Huic licet est (res mira quide) vis maxima certè, Impar massa tamen suet, Natura Venenum In molem transire negat, vim nigrâ addens, Præcipitemq; foras boit em, morbumq; repellit. Si tamen interna succus retinebitur arce, Fit capitis deformè malum, V crigito, minaq; Febricula, ruetis acidi, statûsq; reclinis. Sapeq; post longos deliria ista dolores His veteres curam vomitu statuerè frequent. Sapius & succo per corporis infima pulso. Porro multa manent in tota incommoda vita, Quæ lecoris, splenisq; solent consurgere causâ.</i>	Causa. Vomitus, Salutaris, Morbi lecoris, & Lienis.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

T 2 Hæc

	<i>Hac quod purgandis succis natura creati, Sapius, & membri vires, ac munia cessant.</i>	<i>Vicinasque vias, circum penetralibus actus Vexet, & ardescent fumos emissit agros.</i>	<i>Causa.</i>
<i>Ictericia: Signa.</i>	<i>Icterus est prior, quo corporis extima turpi Flauescent succo, & squallent, conclusus in imis Sudor visceribus clarus non fertur ad auras, Mēs languore grauiat, dū corporis organa laquei, Ventriculūq; nocens vomitus febrisq; sequuntur.</i>	<i>Omnia, sedentes agri fugientq; sodales, Interdum furys acti delirio pingent, Tanta sub inieris incommoda, laus ad auras Fumus, & horrenda feriens capita ardua labe Efficit, interdum redolet vapor. ite Venenum.</i>	
<i>Causa.</i>	<i>Qua nisi sublato decedunt nascere succo Huius causa mali variat, calcata repente Vipera, quaeq; alia morfu miscere venenum Serpentes, puros offendunt dente recessus, Cumq; graues anido sorbentur gutture rini, Insurgente siti, quos vel causa horrida sensim Infecti, lenta quae putent stagna palude, Praua mali species, securior illa futura Cum felbes natura graues perpesa, calentes Exturbat succos, & corporis extima sedat. Exonerant interna fuso, nec segnior esto Forma mali, quando lecur inflammatione vexat Maxima, ut cuius, toto de sanguine massa Flauescit, summa & velox se pelle recondit. Febris adeit, dexteriq; grauiat, ferneq; recessus Sed dolor urget iners, lecoris subtilantia neruis Pene caret, quem summa regēs membrana coeret. Iam vero exactū morbum discernere mente Arts erit; Vera est siquidē, dum feruiit Hepor, Nec fuit vndanti chylis bene congrua succo, Quem lecoris vesana lues generauit, & ardor, Cumq; fugax nimis retineri mole recuset Septa intra, ductusq; suos, ē sedibus exit Impandus, variūq; aditum sibi tramite poscit, Cunctaq; venturum propellere viscera succum, Solicitant, pestem arcantis de sedibus arcent. Hinc crocea faeces, vrinaq; flaua recurrit, Sudor inest flauus, flauescunt lumina, & arisus. Nam flauus cunctis dominatur sedibus humor. Hinc morbus variare solet, si obstruēdo ductus Possideat fellis, nec succo secēta petantur Flauenti consuetā, causam nam missa per aluum Materies crocea immunitis spectabitur vnda. Icterus esto niger, cholera dum copia teire Sanguine mista probo, summos deferuntur ad arsus. Que visio interdum lecoris generabitur aut cū Turgeat vndanti plenis substantia succo, In summam pellem trudet natura venenum. His grauitant agri morbis durantibus arisus, Florescentq; perit frons decus, omnia languēt, Horridaq; oppressam perturbant somnia mentē, Concoctrix effusa iacet, non vlla ciborum Cura est, non latet horas impendere ludis. Solut amor potius, fortisq; in sedis aceti Nonnumquam: Hoc licet quāuis depellere morbos Est Hypochondriaca labis deformior oris. Namq; Melancholicus si splenem obseceris humor,</i>	<i>Fiet Atrophia species, cum cetera prima Cor, secur, & Venter, morbo grauiore laborant. Partibus aut ydem cholera prouentus abundat: Suavis enim, teiris scateat si facibus humor, Nec satur est summas, nec partes recreet imas, Hinc macies se turpis agit, nec squallida prater Pellem membra tegit, nec sanguine vena regēdo, Vt solet in molem, summa cute, nempe tumescit, Membra cadunt, corpusq; malo, morboq; liquefcit Sape comes monstris febris, quae lenta recessus Absumit, similis quam causa eduxit ad auras Huic medicas adhibito manus, & mente sagaci Inquirenda lues primū est, curaq; fuganda. Nam stallax est cura malo, dum multa vorari Et multa ingluuiem dapi falli forte videmus, Nam leuis ā dapius nutritio viscera firmat, Quin magis inmissis, languescunt viscera succo, Esto cachexia ratio diuersa, modusq; Sub qua plena licet morbus sit corporis, ipsa Attamen est vitiosa caro, color, atque laborans: Non Athletarum aires, non forma colori Vna graues facilis labeis vbi fascinat arisus. Impurus succus morbos efficit, & imis Visceribus latitans longi iam temporis error. Vt uacuas replere nias, ac membra decent Sic vitium succo, vel quod commissio ledat Impuri, vel quod partes, ac viscera languent Nec satis innato funguntur munere membra, Hinc quia sex variat, morbi mixta multa est, Alter flauescit, lentam hic redolet Pituitam, Iste Melancholico sedatur membra colore. Proxima sub sequitur totius corporis hydrops, Tupe malū, & rarum curā curabile monstrum. Primus Anasarca modus est, cum corpore toto Humor, & algefcet populatū membra catharr. Incipiente malo, primum languere trementes Consequere pedes, qui praecedente labore, Spontere sub tarda languentes nocte tumescunt. Quod si mucosus sub paribus haereat humor, Parte super digiti remanent vestigia prestis Interea, nec mole tumet humeris, manus, & Nec dorsum, uenterue lentis, sed languida sensim Membra cadunt, moriūq; leui nexata recumbunt. Febris at assidue consistit, talia morbi Principio, natura monet signacula; Causa est, Hepatis algefcens ad iuniora peruii frigius, Frigidus</i>	<i>Atrophia.</i> <i>Causa.</i> <i>Cachexia.</i> <i>Causa.</i> <i>Hydrops.</i> <i>Anasarca.</i> <i>Signa.</i> <i>Causa.</i>

*Frigidus & toto diffusus corpore succus.
Sive rigens tectoris natali ab origine culpa,
Seu calor immodicus, nimio qui frigore sensim
Decedit, similis diversæ ab origine morbus.
Hoc summo fervore malum, si haurire rigentes
Aeger siveit aquas, frigentes esse cibosq.
Nec minus educas venis dum currit apertis
Forte eror, calidus dū spiritus intima linquit,
Aut si deficit miserande debita viæ
Illumine vteri, aut inferna fluxio sedis.
Quisq. alias partes fluxus ratione, viasq.
Subleuat, oppressus pondus dum sedibus aufert.
His decem lues sensim, dum copia multa est,
Suffocare potest nativum sola calorem.*

Afcites.

*Hydrops est species Afcites dicta secunda,
Cum tamen abdomen congestis porce cathari,
Et reliqua exhausto procumbant robore partes.
Nec tectoris flugis semper, viresce soluta
Effecere malum: nam crudior esca patentes
Est sortita vias, quæ passim elabitur, aluo,
Vrina, sudore, graui, vomitu, atq. sterco.
Sape etenim qui mole premit causa visera succus
Rumpit inherentes, immo de viscere fusus
Membranas, miserosq. abdomine totus inhetet.
Nec, nisi quæ tegitur viscus membrana dehiscat,
Profluat humor inoris ductu caret illa poroso.
Hæc, scroto cum ratione solet, confertis morbo
Nantici, fluida totum dum fluctuat unda.*

Afcites pe-

doris

Vteri.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

Tympani.

*Non tumor, aut moles, qualis qui Afcite laborat,
Perceptitur: digito sonitum dat venter adact.
Hinc nomen, sed causa eadem, concoctio languens
Hepatis, aut vici status congestus edenti.
Rara mali species, nisi succi portio ledat.*

Morbi in-

testinorū

Obstruc-

tio.

Causa.

*Nunc causa qui vexat morbi intestina cunctū.
Prima mali species obstructio, concava claustra
Expurgare vetat, qualem tumor edidit olim.
Duratq. habili faeces sub ventre latentes.
Cura malo facilis, pituita porio crasse,
Multa vias ductusq. tenet, congesta ciborum.
Illumine, quatinus summo de vertice proceps,
Irruit, in germinos verum congesta renacet.
Aster etiam natura, nullo ut communis ab omni
Dicatur, cæcis generant faeces sub antris,
Partibus infernis cursu deducta sequaci.*

Sara.

Inflamma-

tio.

*Inflammari etiam solita intestina, viasq.
Sed raro graciles, quod sanguinis imber abundet
In crassis, dolor inde gravis, confluxusq. lacerat.
Nec velat in cholica chylisteri pena lenatur.*

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

*Hinc abit in pus materies, tum qui dolor urget,
Et febris, sanie iam descendente, recedunt.
A quibus, ut partem facies inere per agrum,
Vixere subiecto dolor inicit, amorq., sedendi,
Quod si mordaci stuerent causa viscera sicco
Insensos natura parit stimulat flores.*

Cholica.

*Immitis cholica dolor est, curaq. fuganda
Non facili, sese multos cum sedet in orbes
Laxior, & varias patefacto gutture feces
Excipiat, varijs ideo languoribus ardet.*

Causa.

*Flatibus is primam erudit, ventosq. laboras
Precipue, siquidem status natura subacti
Hanc statuit sedem, cui si vel fece negetur
Exitus, aut crassus praeludat comæna succus,
Languentem immenso distendit robore partem.
Hinc dolor immanis, Morbi sit dignior ille,
Qui retinere graues morum suadente decore
Pulsus status, viciusq. negat prodire viresces.*

Similis -
do colice
& nephri
tidis.

*Crassus etiam Pituita malum producit, & Acris
Materies in parte latens, quæ mordet, & trig.
Eito dolor constant, simili sub imagine, qui sa
Nephritim fingit, fixo id suadente dolore.
Fallax cura malo, calidis propellere morbum
Præsidij, certæ medicorum lege nomenur:
Sed tamen interdum calidam dysenteriam curat
Multa, dolorq. grauis, morsq. ipsa transi sequuntur.
Chylisteri lentas molli detruat feces,
Ante calor siquidem mucosus fomite status.
Sollicitat, diuersq. grauiant medicamina morbos.
Hæc cholice natura lais, Male benigna illa,
Quæ Peritoneon, vel quæ sub ventre locantur,
Membranas lacerat, cholice sub imagine morbi.
Longior hæc species, qualem fecisse vetustæ
Febres consueuerunt, veniente soluta.*

Delectio
pigna.

*Partibus his etiam ventris detectio pigna.
Esse solet, siue id nature more paretur,
Seu quando feces nativæ urgens calore
Sicescunt, duræq. vias penetrare recusant.
Aut quia sensus abest, summo id faciente cerebro,
Aut quia nec stimulus cholera penetrat tangit,
Quodve cauos ductus, ledens obstructio firmet.
Ileus hæc sequitur causas miserabile monitū.
Si stabiles fonteq. premant, namq. inextinguū,
Sedibus euntium proprijs conuoluitur, & que
Ire per infernos feces siveur recessus,
(Proh scelus) in fauces vomitu pperat recurrit:
Rara salus morbo est, nec summo si fide maior
Plaga, per afflicti am misit sua germina plebem.*

Ileus.

*Horresco referens, superi misere fite Dni
Nene precor tantum conscribere ventre dolorem.
At cita diuersis causis subnecto ventris
Inuadit liquore cibo, pingui, & graui,
Aut ubi ventre latent vermes, iuuenit, senine,
Aut lacerante vias succo, siue ille venenum,*

Fluor alui.

T 3. Pocula

Causa.	<i>Pocula seu fuerint medicata noxia succo; Seu cholera clapsa flnor intestina fatiget; Quod si cruda foras, nullusq; argente dolore Affligit, grani, & cibi sub imagine currant; Caliaca est; confusa etenim substantia, quando Districtus per membra nequit, dum copia pellit; Continuo foras naturae pellitur ausu; Emissioq; male, fluxus tibi desinet ager; Quod si desolatis, sumptuosam forma ciborum Sit, similisq; color, tibi licentia ferunt; Hanc facti innuunt languens concoctio ventris; Sæta lues, ubi longa malum, per tempora sedet; Aut ubi defuncti onerantur viscera mensis; Ima venter erit, sedes effusa recumbit; Eito Diarrhea species iam tercia, namq; Sincerus laxus desinitur sedibus humor; Nec dolor, aut vacuum dinedat tormina ventre; Nunc, Riuus fluit, Cholera nunc copia fulens; Rara Melancholicis succi, licet testimus atra; Deiciat pitis effigia excrementa recessus; Sed fallax est forma mali, nam rapia sub antris Vena ubi fermentum dissiudit venter eructem; Ille via, spatioq; latens siccificet, & erit; Atq; moratetrum sibi comparat usq; colorem.</i>	<i>Sunt alij teretes, paruiq; in sede latentes; Inferna; latit interdum intestina vagantur; Sunt alij longi, qui nutrimenta coquentes Ventriculi absumunt, & omittunt, aut nocte cuba In fauces, naresq; abeunt, si copia partes Inscit, Cerebro grauiora pericula superant; Vexigo, morbusq; cadens, desectio mentis; Et tremor: Et tandem mors non prauis praebidit; Nunc turpe qd morbus habet describere sedem Fas erit, à dira Phlegmone exordia sumo. Hanc ubi plus solio partes penetrant in aeras Effecit sanguis, dolor comitante dolore; Atq; febris, fecesq; ægri redduntur adactæ; Excipti abscessus Phlegmonæ, qui magis intus Serpit, & in tœnra sedem sibi parit procurat; Tandem pure foras actio, fundissima perstant; Vlcera, quæ longis abeunt vix acta diebus; Sin minus ægra loco generatur Fistula, qualem Podice disrupto Vescim inuadere vidi; Vlcera sunt etiam extremo defixa sub ano, Ragadias, dixere, dolor comitante acerbos; Nec nisi depressio apparent incommoda ventre; Materies, fecesq; arida fecere dolorem; Condiloma etiam partes sedit eisdem Tadæ quod præbet portus, quam parit dolorem; Huic eiforme malû, quæ cæca Hamorrhoides extat, Consequitur, dolor vixget iners, siccusq; figuræ, Parte sub inferna, nec fundit vena cruorem; Istæ Melancholicæ soboles humoris habetur; Quasq; cruore scitens, certo se tempore proferet Facile leuans nigros natura argente licens; Exerit interdum nimis conatus agendi Excrementa, album, & totus denaluitur extrâ; Vel quia vere madent partes, ac vixit multo; Vt pueris morbus raro permixto adulos; Aut solita morbus si priuæ robore partem; His scitisse satis morbis, qui concant venteris Tecta tenent, videret Superæ, edicere quanta; Serpentes, calidosq; premant incommoda renes; Est Phlegmone prior, quamvis rarissima parit; Præduram infestis, sicutq; tenacior abslet; Si tamen aut casu partes grauiore teneantur; Imbitiore alio succo, febri tigrinet ingens; Vrina seriore rubent, vixitq; læpitis; Quasi subest symcera tamen, nec conficia facti; Coxa supet, venterq; gignit fluxa munia linguæ; Præterea partem lacerans obstrictio necat, Quam præ lenta potest producere vix pituita; Sed lapis, aut toto latitante corpore arena; Istæ frequens natura mali; substantia renum Producit salebras, quarum communio, densos In lapides, fragiles tandem commutat arenas; Tum stimulos natura graues, & passa dolores Præterea</i>	Differen- tie Ver- minia.	Morbi fo- dis.	Phlegmō. Causa.	Abscessus.	Vlcus.	Causa. Condilo- ma.	Causa.	Recti inte- stini deice- sus.	Causa.	Morbi re- nō Phleg- mone.	Signa.	Obstru- ctio.	Lapis.	Artre.
--------	--	---	---------------------------------	-------------------	--------------------	------------	--------	---------------------------	--------	-------------------------------------	--------	---------------------------------	--------	------------------	--------	--------

V'terum in longos deducit saxa meatus,
V't resiliant: dalar inde grauis penetrat haec vexas,
Aspera si lapidi, aut maior sit facta figura,

Hic caua dilacerat, tandemq; ad an' atq;
V'inas leniore graues irahit, atq; fluorem.

THEORICAE MORBORVM LIBERTERTIVS.

NUNC age qui vacuum V'estam mor-
bus, & error
Diuexet dicam, tota est communio

Morborum, paucos quamvis sit sanguine pollens.
Calculus esto prior, qui formâ, nule colore,
A reliquis dilat, quâvis sint sede creati.
Sunt qui mucus caueantur viscere succos
V'terum laxis prolapsos sedibus, unde
Renum praecipitanti fuda excrementa, luciq;
Sed quia tanta nefas describere tempora succo,
Quin sicut in preceps, purgataq; membra relin-

quat:
Et quia quod studio medicorum cura sagaci
Aspirant lapides, natura arcanâ requirens
V'it in internis, renum latuisse labores
Principium morbi: Nec quemquam calculus ite
Inuasi, quem non Neophrisidii offerat ardor
Hinc erene mihi primordia ducere fas est.
Pube tenus grauitas, pruritus habetur, & aeger
Mictio sollicitus, nisi calculus inguine lapsus
Praedilatq; vias, ledatq; dolore pudendum
Exonerare animus, nâ sphinctere calculus haerens
Intestina premit, stimulosq; adiungit acutos
Quin salebras, mucusq; foras urina profudit.

Ista tibi sint signa mali, nisi conficia fraudes
Bursicula lapidem natura in viscere seruet
Aliis, unde seuis veniant de parte fluores
Nec languens acta penetrat haec caueia saxo
V'esciam non vlla premit phlegmâ, atq; gentem,
In ceruice tamen morbo veniente residit.

Asi ubi conercta est prâ sphinctero partis carnis,
Pigra foras urina nequit prodire, coactis
Ductibus, & crasso partem tendente tumore
Sanus adeit subito dolor, v'get febris acuta
Inquietas, pulsusque lenis, pectusq; caecis
Nec caecos fuerat ductus refricare Catheter
Ire, redire viam, tanta est angustia partis
Hic simulare nefas, niscusq; agere laborant.

Sapè etenim Cancerâ loco, vel sponte creatur
Qua veniente perit vite spes omni, & ipsa
Pure foras acta, febrisq; dolorq; recedunt.
Atque cauum remanet, cecis penetratibus vlcus
Per quos praecipit currentis urina meatu
Pure scatur, tenuiq; rubet deducta cruore.

Interdum: spes pauca malo, penetrare laborem
Ventre sub informâ medica obseruationidis
Ac vesicam illo facies misisse recessu
Tang, per v'eteres, vesicâq; insima sorpit
Vlcus, seu multa lenior, dum profluit vrens
Humor, & infarctio turgent penetrat haec vinas.
Hinc dolor, & febris, mingunt, & cura perennis:
Nec satis ista malo sedes, penetrat haec namq;
Pennis, & internos ductus exulcerat idem
Ardor, & infarctus morbo in corpore succi
Itq; puris sanies, tenuiq; notata cruore
Vrina, immenso partem stimulat dolore.

Eadem Priapismi species, cum viscera statim
Turgescunt, nimio graueantur spermate partes
Rara licet, deforme malum, partierq; cum ipsa
Non cedit mîa, superestq; e funere morbus.

Iam uero obsecro symptomatica plurima partis
Occurrunt, nunc languet iners, quod copia statim
Debita deficiat, carcatq; interna calore,
Aut petulans immo non sit quod corpore semen,
Aut quia, quod solium sacro sunt carmine partes
Obstricta, solubiq; erat quod cura creanda.

Quod si profuso gremio semine partes
Luxuriant, Gonorea subest, non viribus ullis
Non prodit studio, nec sunt infœmia causa
Rex fluida est, et aquosa foras, nec coacta recurrît,
Hoc mulier, passimq; viri languore sentitur.

Cum retinere effusa iacet, nec coctio vires
Exerit ipsa suas, coniungit interna frequent
Languescunt, ægra fluitas de corpore semen
Gallica porro noui inuasi corpora formis
Contagies, fœlogq; infecti semine uitam.

Flaua prius, viriditq; foras imitantia succos
Exampunt, fœtore grant, non seminis ulla
Forma, sed emisse sanies aspectus, v'ndorq;
Interea cecis, scripti penetratibus vlcus,
Quod facies, niscusq; leni signa erumpunt
Consecuit: dolor urina fortissimus acta

Major in arrepto pens est, nam subdita virga
Pars, incluis nervi languet, si pone trahitur
Quod superest faciles in comoda plurima micti
Solicitant, morbusq; novas nouis excitat ortus.
Prima Diabete, qua pocula sumpsit hiant
Guttur, nix nullo reddit signata colore.
Quod si prauitudo fluitat, sub corpore riuus

Progrēssas.

Vlcus
Causa.Morbipen-
dendos.Priapism.
Causa
Defunctus
pene en-
cto vilis
Vishrebet
Causa.

Incitatio.

Gonorea.

Causa.

Morbos
Gallicos
in Gonor-
ea.Morbos
Gallicos
in Gonor-
ea.Morbos
Gallicos
in Gonor-
ea.

Diabetes.

in sen-
tibus.

Et

Causa.

Resolutio
sphincteris.

Icturia.

Causa.

Stranguria.

Causa.

Disuria.

Causa.

Mictus pu
rulentus.

Causa.

Vrina ni
gra.

Et staseat iam venter aquis: agitata repente
Per facilemque vias mescit, & corpora renum
Præcipitat succus, tollitque è ventre tumorem,
Rara lues, nec certa salus, è renibus omnis
Morbus, ut ardens flagrant visera flamma;
Illi ab inextinguibili penientia potius venire
Solicitant, & lapsa foras per viscera mandant:
Debilis est tanta loco, languensque; retentrix.
Sphinctere cervicis resolutio, profluet omnis
Vrina, imperio mentis, nec robore pulsa.
Quod pueris commune quidem, senibusque, per ipsa
Somnia, nec morbos æger per somnia norunt,
Donec iam saturis inbanita lumina somno
Excipiant, spectentque, humeris stragula lecti.
Icturia mali diuersa est forma, modusque;
Nec licet immisso satietur rore recessus,
Ire foras vrina possit, concluditur intro
Fortius, & tumidis adunum sibi poscit in antris.
Iam uero morbi, locum, sedemque, sagaci
Artis erit spectare animo, atque absistere curâ.
Veterum siquidem lateat sphincteris ductus,
Nulla granant pedes, nec in uisus ulla dolori
Paribus indicia, at si sphincteris intima morbus
Obsidet, grauiusque noceat, pondusque dolorque;
Nec laxas replere vias, crassusque, tenaxque
Humor erit, post, hinc tibi calculus ibi præget,
Aut grauis adnata qui peris ab ulcere callus.
At si suppressis vrina è ductibus exit,
Gutturatimque fluat, nixu grauiore prementem
Aut acer dolor infuset, vel fluat absque dolore,
Stranguria malo nomen; Cui causa priori
Consimilis morbo, fortis stimulare dolore.
Aut lateat internis depascens sedibus humor,
Aut nocet exosus erodens calculus antris.
Disuria causam Vescam, sedè lacessit,
Siue frequens, tenuis, fluat, seu viscere curras
Conferunt, partem dolor urget maximus agrum,
Humor causa luis mordax, lassisque sub imis,
Vicus visceribus, fera quod phlegmone creant,
In quos per mictus æti pars multa eroris
Nec velint è reliquis proferant partibus ætus
Virtutem, vel rene stant, vel ductibus, unde
Omnis in infernam Vescam massa recumbit,
Sphinctere quin etiam lasos Causa omnibus una,
Calculus effringens, Viscusque in parte subaltum.
Humori quod si sanguis sit mictus adactus,
Rene fluit, mictura leuis ceruice patet.
Pus quod, deo mi partem populatur hiatus
Quod vel nuda leues Vrina educit ad aurâs,
Et de rene malum, vel sphinctere labitur ægro.
Et leuis est mixtura; Grauis tibi Calculus intus,
Vlcera, vel feruens humoris forma creabit.
Porro nigra foras interdum Vrina recurrit,
Seu stans adstrictis lapsus tibi calculus antris,

Quo misso, vapare viam fecerit, topique.
Hæc sibi morborum, quæ multo læsa, et tag,
Languescunt series, Testes edicere quam
Damna ferant superest, serotinis, referre labores,
Namque, agiles primum grauis inflammatio porres,
Et serotinum exicare soles, dolor asper adactus
Pollice, febricula comites, ac forma tumoris,
Feruidus è toto delapsus corpore riuus,
Bilis, & ægra malo causa est, modo læget vterque,
Quod rarum, Alternit modo parit diuina purget.
Solicitâ, certaque, malum depellere dextra,
Artis erit, densos siquidem Inflammatio callos
Non curata parat, quos vincere norma nescit.
Hernis præterea pariem fœdissima uexat,
Nam primum obstruit præbet in inguine signa,
Nunc diro totum, replebit pondere serotum,
Res variâ ratione mali, hincque delibet omentum,
Et modo disrupit sunt Intestina sub aluo.
Ambobus ducta venientia trahere dextra
Intestina satis, partique obitacula rupia
Opposuisse inuas, ne per sum perfluat aluus,
Hanc labor exsuperans, acri, seu cura gerenda
Aut status generare solent, longæque, reuulsi,
Hinc atque inde pedes, morbus fecere perennare,
Cura leuis pueris si sedibus sciore mis
Testis. Et excussit callum sub pectore firmes,
Hydrope subiectum tumuit quoque, retere serotum.
Maceries nec pulsa redit, sub lumbis aurâs,
Nunc status sub parte laet, quem crudior efficit,
Totiusque nocens generat corporis error.
Longa lues passimque, suo cum tempore crescent,
Nimium rene malum medici manus obita firmet.
Ista vitiis morbo struere incommoda solis,
Et sua famineus quoque crimina, secus habebis.
Menstrua profluunt, natura legibus acta
Post tria lustra venit, nisi nec veniente senectâ
Deficit ante decem, reliquis purgatio uite
Prosidium, & aures prestante sumit ab aluo,
Tardius interitum, citiusque, emergit, & ulula
Lustra decem perstitit adibus, variatio uite,
Atque, cibi, duratque morâ, uel sistitur ante.
Omnibus inditum firme, nati deique, salutis
Vita Valens, ualide uires, constansque, senectâ
Hos siues inira effluunt, suppressio languens,
Ni grauis aluus earis profluat ordine nullo,
Deficiatque fluor censetur plurima ab istis
Damna malis, ualide febres morbi, sequuntur.
Nausea, lumborum grauitas, capitisque, dolores
Causa malis, paucioribus, laboribus, laboribus,
Malis, & ex aliquo prorumpere auctore sanguis,
Impotuna alius deest, Causa timoris
Mnis, mactata, uotumque, & corpore crebris
Hic menses fecere moram, Penetrabiles ipsis
Et quoque causa frequens, tectori, Cordis, atque, Cerebro
Dum

Scroti

Inflammatio

Causa

Callus

Hernia

Diuersa

Causa

Hydrops

Morbi

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Menstrua

Dum frigent, dum crassa vias obstructio claudit.

Aut moles schirrosa subest, nam signa cruoris

Sistere casumque potis est, licet una priorum,

Nec petulans viles simili tibi labo carebis,

Nā tumor, & schirrus, rigor atq; obstructio, fset,

Menstrua, languens veluti inflammatio parte.

Excrecentiasq; caro, grunusq; calore coctus.

Multaq; praterea Medici scrutanda labore.

Ipse vterus pariter spectatur prodigus alio,

Idq; ultra viasq; modum, formamq; salutis.

Sanguines si fluent nimio penetrantia: Vires

Efflate, lesaq; iacent; Color abidus omni

Corpore se prodit, Nec amor, nec cura ciborum

Insidet, Inq; pedes tumor, & coniuncta vagatur.

Deniq; profusum generant, quacumq; calore

Sanguineam attenuant massam, venaq; latentis

Oscula, sollicito deducunt sanguinis ausa.

Haud secus affuso si turgent sanguine vena,

Plethoriam dixere, fluxor penetrantia vexat.

Cumq; gravis ratiō residens sub corpore fatus

Eruptis, vexatq; labor caua testā, dolorq;

Aut ebi transire parvis se sifit ad auras.

Ista quidem lacerantq; vias, venasq; laceflunt,

Matoresq; agro manent ex inguine fluxus.

Causa eadē crebro quaq; suscitāt acta fludres

Rore leui interdum multiebria viscera stillant

Perpetuo: exesa monstrum producere vena

Confluere, vteriq; vlenz penetrantibus herens,

Aut cernice, patens digito quod constat adacto.

Est vterina lues, qua non cror eminet ager,

Sed paritidum quoddam, varijsq; colorib. actum

Eruptis, sine odore gravi, modo sudus aperio

It vapor afflatu, modo subdita membra fluore

Vkerat, aut acri lingue sunt viscera succo

Nunc vteri morbo, modo principe viscere lefo

Conspicit, dum summa malos penetrantia riuos

Adgenerant, vteriq; lues emissa recumbit,

Es lument, & vtile: modo laquet frigore matrix.

Immissorq; alie succos sub viscere seruat.

Nec solum consueti viros gonoreas laceflit,

Sed multiebre genus, simili ratione laborat

Sepes, fluens siquidem, crudumq; in pectine semen

Profluit, & fluxu pariem deturpas iniquo.

At impura lues gonoream suscitāt ipsa

Interdum, virusq; causis se sedibus effert.

Visa turpe quidem, & fado male grauis odore

Nec fluxu iste patris undiq; signa nefanda

Turgescunt, fusq; come, nervisq; dolentes

Et depaentes in toto corpore plage.

Ex vteris tandem qua suffocatio causā

Euenit, horrendo vires absorbet biatu.

Morborum pars magna vteri, si leuior inslet

Ex vtero clapsus vapor, intima viscera rore

Lambit pelzifero: mox nauia subuenit, atq;

Per vomitum quies, longasq; dietas.

Sed cum praeceptis inuasis caua pectora, cursu

Fortē vapor, cordisq; ferit penetrantia, & ipsas

Irunt in fauces, Cerebrive arcana laceflit,

Pessima morborum soboles, Non ordine certo

Arteria, motusue cient, viresq; ministrant.

Spiritus in cassum tumido de pectore ductus

Sollicitas, mens languet iners, defectio multo

Tempore, ni medici praesto sit dextera, durat.

Tamq; caput vexante malo, deliria sensim

Insurgunt, furysq; animas, ac brachia solunt.

Multaq; non solita, casto licet ore, furentes

Effusiunt, rationis iners pudor effugit omnis.

Deficiente malo, mox lumina nescia somni

Tollantur, malisq; rubent, motusq; viresq;

Mens redit, & languis vegetatur robore Corpus.

Lesaq; mucosa stuant multiebria rore

Horridus elatus vapor ut penetrant ad arces,

Causa mali, minus hausta solent necesse venena;

Namq; vias, partesq; fures, vitalesq; manus

Sanciat, atq; ipso genius sub viscere, tandem

In deleterium soboles abit impia virus.

Hac vapor, at fado quam sit causa Vaporis

Dicamus, modo semcn iners penetrantibus actum

Putrefcit, modo consueti purgatio mensis

Multa vias, partesq; grauant, putredo vtriusq;

Noxia praereliquit fumos tibi suscitāt agros.

Nec satis est densos ad viscera scādere fumos;

Ex vtero Matrix, solitq; est sede recessit

Interdum, summisq; peti Thoracis hiatus,

Anxietas infensa subest, modo subditi agrz,

In dextrumve latus rapiunt, pariemve sinistram.

Cōspicua est sua forma malo, Vapor actus aperto

Viscere suū tollit, matremq; ad viscera torquet:

Humor ad infernas vterum propellere sedes

Conuenit, partusq; fugax, oneriq; fugando

Fortis amor, gratos vterus sectatur odores.

Odit & insensos, animalis munera matrix

Effugit, latitare animal sub viscere credas.

Nec satis haec, Phlegmonē vterus vexatur inepta,

Febris inest, & pario dolor, si pollice tentes.

At ubi corrupti putrefcunt sede cruores

Pus srit & secum, febrisq; dolorq; recedunt.

Vlenz ab abscissu sedum, modo viscere sensim.

Concrecit, modo feruenti stimulant calore

Permanet, atq; acri succo pars lesa pateflit.

Vlere praeterit matrix languere maligna

Conuenit, putri siquidem penetrantia rore

Facundant, morbosq; lues annexa procurat.

Illantes etenim putridi in sedibus acti

Haud satis experta medicorum lege sanatur.

Proxima schirrosa sequitur descriptio morbo,

Quem crassus, densusq; parit sub viscere succus:

Seu Phlegmonē prior, qua nec diffusā recessit.

Nec

Tritus co-
ceptus.

Causa.

Angi.

Hydropa
Vetri.

Causa.

Rhagade
Condilo-
ma.
Hemor-
tous.

Causa ste-
rilitatis in
mulierib.

Angi.

Causa ste-
rilitatis in
mulierib.

Causa.

Nec pure emisso penetralia pura reliquit.

Virritus insequitur conceptus, nomine monstri

Dicuntur; molaz; graues matrice coactae.

Has non materies, quae menstrua dicuntur esse,

Sola potest generare, viri coniunctio mang;

Hic decet, & languens effusus robore semen

Hinc quia lesa cadit profusi seminis aura

Imperfecta iterum nullamq; gerentia formam

Præferet, & monstrum pluriarum more vagabit

Pendula namq; utero retinebunt viscera carnem

Informem; venis tantum per membra tumescentem.

Turgescunt mammae, Purgatio menstrua cadit,

Et sensim in molem, matrice attollitur agrum

Motus at à vero scin diuersus, & rranq;

Nam ruit in partem, nec pondere cesserat blando

Et proles grauitant; faciet deperit omnis

Forma, cadunt male, praeficiant omnia sensim

Membra, ubi prorsus deedeat cura salubris

Ex utero uerum hydropsis & secundum ortus

Esse solet; fecerit morbos, tumidq; licet

Insequitur; eertis; malum iam tempore, sus;

Mensibus illante, non iusto more recedit

Rhagade porro, Condiloma, fedaq; parit

Nascentur interdum uenis Hamorroids amplis

Causa cadit turpem, quae missa in uinitis in anu;

Esse solet; morbos similit; aione sanabis

Nunc age quae steriles pariat incmoda matres,

Quae uiros referat facili tibi morbus utriq;

Non facili sit cura; saoris apponere nota

Aedibus & passa superos arare penates

Constitutum palma, tantus dolor urget utroq;

Quid quod sum steriles, scriper; ligisq; ne ulla

Permissa, quandam sociali è iure remota

Ludibrioq; uelut populo spectacula ferebant

Impuberes primum, rigidq; premiente senectâ

Sunt steriles, rigidu; his, liquidu; illis semen abundat

In istar aqua; & tota nulla est constantia massa

Nec uelut certâ natura lege cieitur

Quisq; licet ualida matris corpore uires

Exercent, grauiore tamen succubere morbo

Coguntur, languentq; agrâ sata semina uirâ

Nec minor est labis species, si princeps morbus

Viscere constituit, febris seu lenta molesti

Seu phlogis, aut patulo latrans obstruatio ductu

Seu phlegmone grauit; seu uitis ferrus aduult

Omnibus his, & eneris quatenus simulatur amore

Semen inops, languensq; agro de viscere manat

At muliebre genus secundu; semina roris

Ludis, & aptae sobolis primordia fallit

Namq; modo natum sub matrice prodiga semen

Propellit, mittitq; foras; modo semina matris

Deficiunt, laesae sopitur uiscere proles;

Aut proles inops, molâ ue imitatur inanes

Quin nitia obsecans dant uaria sedibus, agri

Sape male sunt causa, Paralytis, & Gonorea,

Deformis structura Vteri, seu laxa potest, aut

Seu pars angusto ductu non pracludat hiatus

Sine uiris iennis, solito seu maior agatur

Virga, facit sterilem canalum qualibet una

Nec reuocanda quidâ latrans obstruatio, & istus

Glandetenas, membrum uacuâ uirtute, dolorq;

Defecti ipsa modo in membro natura creando

Monstruâq; portentis reddit uix credita miris

Ut quibus, aut oculis speciem mutant, abortu,

Lamina si sub fronte carent, aut plurima iungit

Mbris membra aegris, digitisq; manusq; pedesq;

Aut ubi molestant paries, nec carne decora

Angescunt artus, & languent membra morbis

Hinc quoq; quae parula generat; portenta sub alio,

Intervu tantum forma uittante figuram

Præcludunt laxos aditus, ne mollia testâ

Tantum homi; parti, pro uirginitate sacrarunt

Progenies elapsa quidem; Quid inungere nois

Vota uentis; castas primâ uia origine fecit

Nonnullas natura ueri penetralia claudens

Nam neq; si monstrâ specie sunt paria pudendi

Membra, nec in molem licet infâs surgat iniquâ,

Ni natura malum generet; pracludere ductus

Pari poterit, stimulis uis maxima concitat ambag

Nec sat erit teneras mentito ungere colore

Aetates, atq; in teneris culpare puellis

Exiguus artus, nugis sunt omnia plena

Nam duodenis, equis non sciat esse potentes

Annis, uirgines artus, speranda uirg;

Subsidys nati certis signacula fatus?

Si tamen est ueritum grauidò turgescere uentre,

Atq; uiros explere, mali natura ministra

Est culpanda, alio nam sponsa assuesce cubili,

Si tibi sunt cura nati, si proles egenus

Sollicitas in nota Deum, nam incommoda nulla

Arte leues uxoris erit discindere ductus

Res fallax, callo siquidem turgescere paries

Confluere nonq; nec ubi tam laeta coacta

Vulneris existunt, aditum praclusa pariebunt

Viscera, nec multi curabunt parie dolores

Quid plura, admissio quamvis turgere marito

Virgo, tamen plenus non est producere fetus

Res facilis, perimit cunctos angustia parvis

Dû prodire labor; Quod si tamen exit ad auras

Aegra, uel in molem discendere brachia uescit,

Aut famur lentore grauari, nec luce potiri

Vitiorum quent paries, fed uiribus aegris

Deficiunt peros cal; & curatio paucos

Sernauit, monstrâ specie neminis ad inistat

Tot mala compressis exire meatibus extant

Porro intertempores secundâ inimica paruit

Sine calens, qualis petulant in uirgine pollet,

Sine rigens, effera uenus, mensq; latentes

Indicium.

Defectio
generatio
monstris.
Modificatio

Vulgus
periciat
vocat

Duodenis
annis
tatis

Scissio
ut pl
mi ob
ui co
nem
callo

In par
prospici
culum

Interper
causa
nilitatis

Podagra. Quin simili specie, pariem vexare podagra
 Consequitur, quamvis qui pollice morbus imberet
 Actor, is multo solas consistere mense.
 Est dolor ambobus, tumor, & vicina lacesit,
 In molemque; graues tolluntur corpore Venæ.
Icthia. Icthia sana lues, dolor ingens, partibus hæsit
 Acris ad nates, ubi nervus tergo lapsus
 Famora, & obiectas consuevit, rixere partes.
Anatome. Nec dolor hac solum perussit sede, sed imos
 Vsq; pedes, coxasq; graui taxare labore
 Assolet, externis creant licet omnia signis.
Causa. Causa rigens humor, Pituitæ semina sunt,
 Agrotis infixa lectis non sanguine paries
 Vexantur, ætæque artus humore redundant.
 Omnis enim (quacumq; agrotent) mibra podagra
 Est frigens, tumor ille lentus, exaq; calorq;
 Infixo venient partem stimulantem dolore.
 Quæ regione tamen fluvj extrema vitæ fada,
 Ignatum medicis approbata parturit error.
 Non etenim internis de sedibus effluit humor
 Namq; cachexie extrema qua parte resedit
 Illunes, agram nescit generare podagram.
 Veritice de summo, punitur, curfus aqua
 Pelle tenas propter: Cerebri extreme ita latetis,
 Crassa foras natura fugat, facillime palato
 Naribus, aut præcepit ventris penetrat: figit.
 Porro repenti qua causa inimica floris,
 Hac eadem lentas potis est proferre Podagras.
 Copia succorum, Cerebri de vertice summo,
 Et instillarum vires, minusq; sopita
 Cura tibi facilis, si morbi exordia, certâ
 Arte leues, capitisq; celer munimina ponas;
 Quæ vero infernas innasti libera partes
 Vix curâ poteris, studioq; quiescere labes.
Elephantiasis. Hinc Elephantiasis dicamus Carmine vires.
 Tarpe malum: Terrena etenim substantia sensim
 Deperit, & constans natura inuertitur ordo.
 Sæta lues, ubi multa cauo sub corpore crevit
Causa. Massa Melancholici succi, qua tempore, sensim
 Auicta, venenata pollet virtute, suisq;
 Perfimiles fucos, haud indeffissa minuit rat.
 Nec tantum in summa radices pelle coegit,
 Peitit, at interna quoq; viscera sede lacesit
 Acris ocluso depascens membra labore.
 Quaq; aliæ natura legat sibi prouida succos
 Nutrimenta; mali species, morbusq; parantur.
Elephant. Prima tamen sibi causa lecur, licet auicta licet
 Materies, pestem potis est efferre latentem.
Iecore. Orta alij capere malum, dum causa parentum
 Prima, quib; virius generade est maxima prolis.
Ab origi. Nec minus, vniuis si sit natura parentis,
 Inclinata malo, partus generaliter ager.
Generatio Multi multa docent, Proles tibi plena periculi est,
tempore Maternus fædo venter si mense laboret,
mentitui. Conciptatq; altis fædatur mensibus illa
 Progenies, iurpisq; artus deferunt ad auras
 Sponte suâ interdum morbi primordia sunt,
 Cum inuict infarcto tectoris substantia læcet,
 Cumq; Melancholicum diuexat massa licentem.
 Hinc consueua lues, ubi mentes prouida sistit
 Matris, aut tumida occultantur sede, arices.
 Incipiente malo, frontis color ille, dictusq;
 Excidit, & tota cute peitit signa notantur
 Aret enim mox palma manns, tibiæ, pedesq;
 In faciemq; grauis species, morbusq; vagatur.
 Frigescunt extrema tamen, Ferruca per omne
 Corpus it, & lingua primum radice pascit
 Tamq; extrema tament, fadig; tubercula moris
 Luida, ab affectu tandem, secessere tollunt
 Labra inuertantur, dum alarum pondera nati
 Intima precludunt; rimisq; patentibus agra
 Crustula, qua nigra sit tincta colore, superficialis
 Candida flantes oculi, natiq; reguntur.
 Vngue velut, fluitantq; pulvis, ita tanta venena
 lamq; pedum digitis, manumq; labore debiscunt
 Vngues sinduntur, totumq; liquefit, & arces
 Corpus, Et affectu sensus de pelle recedit
 Gustura rancefunt, nec respirare potestas
 Hælius ager adeq; corpore tritus aperto
 Exhalat fætor, tota sese vitæ carne
 Insinuant: partesq; grauis putredo lacesit.
 Vnius tot monstra mali, non vincere morbum
 Spes illa, aut certâ præscribere lege dolorem,
 Concessum, celsiq; salus de numine habenda.
 Gallica subsequitur signis notissima ceritis
 Illunes, sceloris panam, luxurq; flagellum
 Immisit Christus, toto tibi corpore labes,
 Vlçera, uel sanos generat vis agra dolores.
 Causa venenata vires, succusq; malignus
 Internò collecta suu, summisq; subacta
 Visceribus, tot pestem minantia vitæ
 Namq; ubi primo leuæni, uiscere parietem
 Cetera nascentis sumunt consortia morbi
 Membra, nec impacata languet pars unica labes
 Haud etenim tibi sola malo complexio languens
 Redditur, at sensim pura substantia nita
 Perditur, & fædo rorantur uiscera succo
 Tam crudele nefas, namq; halitus insicit ager
 Innocuos, nudore acceptus corpore, sudor
 Multa uia est, facitq; modus, sed certior esto
 Concupitus grauiorq; lues, et crimine habenda,
 Sæpius obsecans virus de partibus exit,
 Rarus à reliquis, quas uel in dæficiat aditus
 Sudor, & impressa accensis sape oscula labris
 Laditur impuro, purus. Si languet, ateriq;
 Amage morbo paulatim leditur aliter
 Si similis morbus, similis contagio, surget.
 Hæu caueas agram, fuge crimina stenda petenni.
 Hinc,

Hinc, illincq; mori, non qua tibi splendida vultu
Aridet, rogo ne genas perfusa colore
Spectatur, secunda malo: nam saepe latefit
Actus visceribus morbus, itationeq; certa
Non expectatus miseris se desegit egri.

Qui minus exatit morbi novere figuram,
Symptomataq; magis fisti, si tuere trecentas
Morboſa species labis, licet unica morbo
Forma sit, ing. nonas nequeat decedere formas
Magna, minorq; lues recte est statinenda, minor
Exigua exercent Symptomata membra dolore
Ingentem maiora premunt, nec nuncia pestis
Certior illa via est, quantis tibi parte recumbat.

Quod si caluitit oculos, membraq; caput,
Teda nota, utaq; fluant de fronte capilli,
Vt saepe, inactas frondoso vertice pompas
Autumnus ventosus agit, derectisq; longis
Brachia protendens solus, veniente pruina
Hinc leuior morbi species, fadissima quamvis
Causa, vapor leuior, cute qui derectis aperit
Lamq; comas lacerat, rarasq; effundere barbas,
Temporaq; & canos suent quosq; ferre capillos.

Altera subsequitur species magis noxia prima,
Turpis, at ingrato non est infusa dolore,
Cum tota macula florent cute, nulla in morbis
Signa dolor nullus, flava, rubraq; pateſcunt
Exterius. Tenis signacula promere sapientis
Pestifera insectis potius luez, inter morbum
Ad radice auulsa prius, tentare curo.

Tertia subsequitur species secunda laborum,
Impressa luis, faciem dum pustula fudit,
Aut nares, auresq;, ac concava tempora signans
Huc, nisi sollicito Medici succurrere dextra
Festines, vultus sensim cute serpsit in omni
Difficilis sit cura tamen, caro namq; tenella
Partibus atq; aggre Humores euadere cernes.

Morboſo porro Postrema est forma Veneni
Cum crescente malo, solida languere partes
Ossiq; neruq; ac membrane, ac vincula densa
Incipiunt, rara medijs, nisi an ossibus haeret
Huc ubi iam intum confedit partibus, alba
Excrementa pregeul, toto de corpore manant
Cum erodit uulsa caro dissoluiturq; ossa
Membranas, qui misso languet, pericula Veneni

Immanis vexare dolor, noctesq; diesq;
Aegros consuevit, spiritus omni in parte moleſtus
Nocte magis, febriq; acris, febriq; a dolor
Inuadit, donec rigiles producere noctes
Et quaela tecum distempere voce necesse est
Insonnes donec, quicq; laboribus agri
Succumbunt, venduntq; inopi pro crimine vitæ.

Hic breuiter Venens morbos dixisse dolentes
Sit satis, effuso sunt qui coarctare cothurno
Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Et curam, formamq; mali, fadissima certe,
Nobilitate tamen sunt crimina Carminē dicta
Nunc ubi morborum scripsisse arcana, modisq;
Iam videor, morbosq; veneni robore dignos
Edixi, superest, si qua est natura Veneni
Tangere, Quæq; æta est, Modus oib. ordo, vigorq;
Esse nequit, Species arcto quas dicere versu
Vix licitum, Innumeras homini natura nouerca
Sat facunda mali genuit. Tu Regia proles
Vincenti prohibeto nefas à limine sacro,
Sollicitusq; animo, dum vires discis iniquas,
Esto Venenatis cyathis inimicus, & omne
Huc confer studium, nil Principe dignius ista
Est cura, Patria ut uiuat fac uulere dicas.

Ergo Venenum illud certà ratione putamus,
Cui vires natura dedit, forma, speciesq;
Humane inferas vias, cordiq; latent.
Nam qua mole una, non certo robore ledunt
Esse Venenato haud pollentia robore possunt
Hinc nec frigus edax, nec iacti flamma caloris,
Sive cales summi, seu frigore torpet iniquo
Haud stantur uerum uerà ratione Venenum
Sed quis, quæcunq; implicio connectitur Orbis
Forma, suo debet iungi contermina initio,
Inde uenenatæ quæcunq; in corpore vires,
Aut frigus socium, aut ipsi merere calorem
Ambobus præstanda quidem curatio, quamuis
Prima Venenatas inspicit et prouida vires:
Hæq; per Antidotis omni ratione fuganda.
Qui uero leuiora refert signacula ueneni
Principium à calido, rigidog. exordia sumunt.
Namq; repentino sciantur si membra calore
Intumescat, Corq; magis uita cui cura tuende,
Languescat, facili uita iactura superſat.
Frigida quin etiam calide spiracula uite
Interdum, nimio uiculant si robore, uincuntq;
Pecor uterq; medus, forsitan securior illo,
Quod mens docta suo præsens sit fixa labori,
Præsidio, libens animos, ac pectora firmet.
Hæc labat interdum, mentis decus illud, honorq;
Et ratio, somnusq; agros determinat arius.
Quo curæ præſcia uita est, nec ferre medelas
Concessum interius, nisi languens pocula sumat,
Multi acris succi, seu perfida frigora agent.
Nec signis nouisse suis res uana uenenum,
Prouida nos natura docet, simul arq; minora
A calido nefana sitis, non uincere monstrum
Credet: merum, clavis frustra compescere lymphis
Concessum, maria ad curam sunt parua futura.
Interiora graui uexantur membra calore.
Ventriculusq; prior, Vomitum modo subuenit eger,
Et modo præruptus uentris flus, Infamia tandem
Inestina gemunt, uultu, fremitusq; querelas

V Accu-

Historia
Veneni.Quid Ve-
nenum.Omne Ve-
nenū co-
mes est ca-
lori aut
frigori.Venenum
calidum de
frigidum.Venenum
calidum se-
curius fri-
gido; eo
quod cura
in possit
agro con-
surgente.Signa spe-
cium Ve-
neni.
Signa cali-
di.

Accumulant. Aeger fluxu stimulanse dolore
Impatiens modo sese illuc, modo iactans illuc,
Quid superest, febri substat, sed lenta, seroq;
Corda furo stimulanse caloris, spatio praecepto
Sollicitat, sudor rigida de fronte recurrit.
Demum ubi conclusa fluxu cessare per aluum,
Materies, Pinguedo foras, cum sanguine fibra.
Iuxta inornata propter, superantq; morbo
Extima frigescent, pulsusq; interna subintrant.
Hac ubi visa, mali species deformior esto;
Nec misca, salus, si frigida forma. Veneno est
In vomitus primi motus, sed lenta per aluum.
Massa fluit, frigida ductus, ac vixera firmat.
Non dolor immans, ventris solum intima forti
Exigere quod nequcat vinci, ventisq; tenentur.
Hinc sumi ad superas sedes, cerebriq; coacti
Consedant, munda viresq; ac munia parvi
Surripiant, tremor tua petis, manuumq; pedumq;
Atq; caput, spirare frequens, ac hauribus anatis.
Ferre est exiguis partes persuadere sudor
Consueti, nisi dum vires, ac munia vitæ
Cunctis cadunt, oculi fixa regione ligantur
Membris, marmoreo veluti sunt nexa stupore.
Mors in propatulo est, quando succurrere febri
Nulla via est, iunctos dentes, geniove, malove,
Haud repuit, verum solidis hauris cæcis
Sunt que contactu solo læsio venena,
Constitutum, carni maculas inferre cruentas
Et bullas, calor ipse serox signacula perfert.
Cantharides meruere solum, non multa butyro.
Viscera rorare, aut folio tenera lactuca,
Sit satis in multis vixit, producere lucas
Vlcera consueti pellemq; de pelle renatam
Perpetuo feruore leuit; nec sistitur auto
Portentum, quam vesano vis casta veneno est.
Signa patient oculis, primum calor eminet aeger.
Interdum bullæ, modo sedis vlcera formis.
Contacta vero, sunt que non lacerare partem
Censuere, nisi his Epidermis desti amica.
Nam nec flagrantis Anguis tetigisse saluas
Contacta metus dextra, nec sua aconita,
Nec qua leitha poltere papauera succo
Dicuntur, licet interna virtute veneno.
Vis maior, calor atq; minor, sociatus agatur.
Quid quod sana lues, licet agra corpore distet.
Non modico spatio, liquidum tamen aera trahat
Alius, & miseros, quæ spiritus intima pulsas.
Innatis, cordisq; malum, & inop. diuina.
Tanta est pestifero virus concessa veneno.
Anguibus id commune quidem, dum passua diris
Explevere cibis, vanis se loquacibus efias
Perficere, & bufones haurire petyleos.
Hinc ferus adit, antea dum respirare voluntas,

Halitus innadit capitis, dolor inistat anhelus,
Et Vomitus, sine honore tamen; nam vixera fida
Labe carent, ventisq; cibis non languet adactis.
Sudor adeit, etiam febri tremor occupat artus.
Innocuos, pulsusq; leues cæca tempora completo.
Sunt quos praua lide constitit in corpore vires
Sustentant, superantq; nefas, sed lenta læsio;
Attamen infectis peitis, sed finibus vna
Cedit, & indicium sedata pelle relinquit.
Plurima portata hæc, nisi potus, & esca minifret
Plura tibi diuersa quidem, sed finibus vna
Hic mihi qua laceris calciti & verrice Mentes
Concedent, seriemq; mali, formasq; canenti?
Non tot crudeli moris sunt falce per orbem
Strati, nec tantos inimicos sustulit ensis.
Quat rapuit deforme malum, vixitq; veneni
Principio, que fuit tuis tibi memora tellus
Sollicito perquire animo, nam plurima solo
Tempore sunt nocua, insensu tibi caulis aperis
Est folys, ubi flagrantis itata hydra cor su
Perneat, & terras sacro Leo lumine corret.
Lenta limax etiam, proprias nisi prouida sedes
Purgati, illecebræ, carens, potius, cibosq;
Plures ante dies, dapibus non tua petitis.
Quid memorem patres pluvij, ardoreq; fungos
Concretos, alera, æq; inopi uenientia in horis.
Quæ super incruis uenerunt gressibus angues,
Et nocui dira sparsere arbesta salua?
Certa salus liquidis mensas immergere lymphis.
Nec secuta licet cum cortice mandere poma;
Suspicio præcæ abrasa tibi cortice cedit.
Omnibus his uomita primum curatio agenda
Si multus, stimulosq; aluum, & exare perenni
Desuet humor ineri, & que continuata veneno
Materies, summas ibi partesq; per imas.
Antidotis speranda salus, si rogia longe
Ars destit, medicæq; manus, perfundere olino
Vis fera multo, & vomitus properare frequenter,
Spec maior, uenitq; oleum iactare subactis.
Alia quid memorem, quid serora feda columbi
Mista meos metans inop, maratruine caducum?
Omnibus his reparare nefas, purgareq; cura est.
Nec minus ipsa suo Medicina est iusta veneno.
Nec minus assumpti præstet necis ingruit horror.
Parcius o Princeps penetrata viscera lade
Dextera quæq; iubent medici documenta parari.
Radix Barbarica tecori mala multa calens
Conciliat, nocet Agaricus tecori atq; palato.
Aloes ambobus, licet utilis esse putetur.
Perniciem nimia sumptum nec pandit apertam.
Quid Thurbis referam, Scamonea, quæq; perennis
Sena, solet medicas ornare incoquua mensas.
Omnibus

Vis validior
superans
Veneni

Venenæ
cibis

Nocua si
lo deperit

Lozio cæ
bori tutam

Oleu Anni
tidotum
ueneni
Allium
Stercus
lumbi
Menta
Maratru
Veneno
medicina

Reubarb
Agaricus
Aloes
Thurbis
Scamonea
Sena

Omibus his, ut multa solent incommoda tolli
Multa tamen surgunt, ni parēd pocula libes.
Qua tamen esse suis cognoscis feruida signis
Antidotis cura ē parā, quēis frigida massa est.
Frigidaq; aduerso curabis damna calore.

Hic mihi quod nulla est vita scēra tuenda.
Semita, quodq; patens sit cuncto angustia calle.
Quodq; nec tandem miseri succumbere dira
Cogimur, & calidos educere pectore flatus.
Nam licet externis non cedat uita uentis,
Pocula nec ledant Medici pręnantia succi,
Attamen interius morbis stimulantibus, artus
Dumcēnter facies, & viscera concēna complent;

Donec tanta premat penetrata copia morbi,
Vt sensim in diuin deccas fuda Venenum.
Quid maius, non dente ferox tibi Vipera mortem
Arte parat renuente, leues in pectore succi
Præsidio nequeunt medico superari aris.

Nec minus his certā curatio lege, paranda est,
Communi antidoto, cordis primaria cura
Sit tibi. Vix alio superamur uiscere lesio.

Nonne uidēs cūctos macule nē spargant in ar?
Vt frons inta parum reliquis uariare colores
Certatim si uideant partes, signisq; notari?
Talis ubi rigidiū decessit ab Aethere frigus
Tarda notat, squalensq; uiam per florida serpēs,
Ast ubi iam facilis radiantia lumina Titan
Aethere displicuit, lumenq; per aera fudit,
Continuū spolis gaudens exuta uictus

Mille sub ardentis calo leta explicat orbēs.
His tibi quor uariet signis, formisq; Venena
Diximus o Patrie lux, spectatissima moīre
Vincenti; Tu summe Deus, superumq; potestas
A tanto propelle malam Duce, Cuiq; Veneni
Nil natura dedit, miseris quod parere solum
Non scire scias) tutam concedito uitam.

Cura po-
tissima
cordis.

Signa.

Humidi-
tas radica-
lis in retri-
tabilis.

Calor Ele-
mentaris.

Humidi-
tas radica-
lis in retri-
tabilis.

Quib. eta-
tib. plus,
minusq;
infir.

Febris à
contenū.

Febris à
contenū.

Causę car-
calor in-
nō tenet.

THEORICAE MORBORVM LIBER QVARTVS.

AXIMA subsequitur su-
cepti cura labor is
Vltima, qui febres educit di-
cere uersu
Expedi, & certis describe-
re nomina morbis.

Magni opus aggredior, Vos o de Culmine mentes
Aethereo prębere, modos, & carmina nobis.
Seriāq; perplexis latē contexta Corymbis,
Qua diluta prius trepidantem ad nūminis vnda
Veitris sint manibus, capiti superaddite nostra.

Tuq; adeo spes vna mei, meta vna laboris
Vimentis Dux magne faue, vultuq; sereno
Inspice postremam connexo carmine partem,
Forsitan expleto studio, mea musa, laborq;
In laudes iura tuas, stirpemq; Ducalem,
Inq; tuos Decus Italia per secula natos.

Principio Febris mutatio certa calor is
Natiuit est in eum, qui non natiuus, & extra est.
Natura, vitiq; modum, Quic. ante latentem
Tempore uitam, succio. regēbat amica
Immanis, vira, cur sumq;, modumq; reuēctat.
Nec tamen ingenti quāvis cūcta organa flama
Depereant, febri certat ratione vocanda est.
Cordis nāq; prior labor est, mox sanguine passim
Spiritusq; foras toto se corpore spargit.
Nec calor immediatus satis est, nisi munia vita
Deiituit, pateatq; omni tibi lesio fonte.

Porro cūcta scātent natua corpora flama,
Et Radicali quā dicitur humiditate,
Bibl. Selecta Sectio Secunda.

Hanc igitur superare modum, nūc, necesse est.
Est Elementaris quoc. corpore forma calor is.
Qua perit, atq; redit sape, ducto robore causa;
Qua diuina tamen flama est, à Nūmine missa,
Humiditatis egeus natue sape labefcit,
Nutrimenta tamen, pleno qua copia coru
Snbstituit, nequeunt deperdita reddere damna.
Nec nisi peiori succo fere membra rigantur.
Huius massa quidē summa est puerilibus annis
Ponē subit nulla superanda à lege luuentis.
Inde uiri. Multo languens caret inde senectus.

Cumq; patet iuuenti, natui copia succi
Corpore, felici succedunt omnia cursu.
At contrā elapso, vares languere sopita
Incipiunt, cur uig. artus mimantur apertum
Interitum, ante fores cuius mors vnguib. adflat.
Deniq; non plures uno sunt corde labores.
Sed numero, speciei, unus, qui robore distant.

Namq; minus speciem, maiusq; inuicere nescit.
Denique sunt plures diuersa ab origine febres,
Qua parit egrosos, saum Apostema per artus
Consensu, Cordisq; sinus, ac viscera fadant.
Hinc flama in totum grassatur noxia corpus.
Nec licet interdum non toto in corpore feror
Conspurgat, verā Febri ratione neganda est,
Cum vel frigus iners, vel pars à vulnere crudo
Arteris, ueniens, caret ferore carebunt.
Cumve licet rapida penetrata subdita flama,
Fernefiant, tamen oculia ratione, modoc.
Extima marmorum scātantur viscera frigida.

V 2 Omnibus

Omni. his cōmune malū, calor intima complens.

Quisq; nequit, certā doctum sibi sumere causā.

Dicere subiectum superest fibrile, Sophorum

Omnia plena quidem, Natūm hunc esse & dōrē.

Et merito, flammā super additur altera prima.

Non naturā passim tunc munia vitā

Deficiunt, iusto quē sunt ardore coacti.

Ille quidem natus erit, qui vixit aqvis

Pollet, At extenuas, sub aduicta robore consistat.

Nunc quo quoq; modo febris confurgat habeto.

Principio implacitus morbi primordia motus

Efficit, & laeso producti vixere pētem.

Nam nimio tuncē sū audit, saltūq; recore,

Vt vixere modum, fortisq; hūere labori.

Continuo calidis concepti incensio membris,

Cuncta subit: cordisq; libens penetratio scandit.

Interitum, morbosq; graues, bellūq; daturā.

Fortis enim rigidus, si attritus, marmore, flammis

Excitat, & motu lassitans suscitāt ignes.

Quid faciat labor indomitus, si vixere certo

Ignē sciant, actūq; gerunt, pētralia flammās?

Attamen vixori expedit cognoscere sponsum

Ante dapes, lentamq; exire ē pēlore flammā.

Interdum, dum iussa cibos concoctio rīcat.

Sic tamen, & sine labe ibi concessio perit.

Sed labor esto, procul, solitos instare labori

Certa salus, coniecta probes, non sueta recusa.

Nec satis est nimis vixere laboribus artus.

Innocuos, quo febris cēat, morbosq; sequatur.

Sunt moderati etiam, mentisq; animiq; furores

Inmodici, studiūq; frequens, agitiū mentis

Ira ferox, Maiore nequit consurgere causā.

Febris edax, quam successis penetrabilibus irā.

Sunt quos insolita seruantēs i adia Mente,

Horrendum, febres rapuerunt, vixta nec ante

Atra lues, cedit quā cesserit ira veneni.

Altera morbosam Putredo consistit febrim.

Quē generat, satis cito frequens, obstructio cūctis

Causa prior, faciles humore tenente meatus,

Per quos ingenitū veniunt, redentiq; vocati

Succi, (si liceat) rotandis artubus apti.

Ergo calor densis vix torruit inguine massas,

Clauis vix, succo cit, & respirare patentes

Per venas, facilesve poris, hinc inde negatur.

Ipse calor faciles suetus transferre vapores

Pelle tenus, rigidusq; intro deducere flatus.

Marcescit, prohibente malis, massa omnis in ipso

Corpore putrescit, succi, penetrata flammā.

Inmodicum quantūq; pulsusq; arcana recondit.

Non tamen humorum putrescit quilibet, vix

Parie, suis studio, sunt omnia sedibus acta.

Alter corde tenus, lecor igit sanctat alter,

Sollicitis alter succendit viscera flammis.

Extima: Quāq; suos fortis est massa labores.

Nec tamen ignauam quēvis perdere, obrim

Massa potest, Putridusq; humor, sed certa cuiq;

Conditio, certusq; locus, canasq; lauites.

Cerne ut de formi Scabies exercita crusta.

Quisq; Elephantiasis signatur nomine, morbus.

Sint, sine febres, leuis putrescat massa subinde,

Quē febres exire queat per tempora sanas.

Tertia quē febres possit per tempora ductis.

Herens feruor erit, non qui studio, laboreve

Elicitus flammis sed enim consurgit apertis.

Solere successis radys per tempora ductis.

Est commune malum, sēu Sol super ariete fertur,

Sen premis implacitū dorsum crudele leonis.

Hunc tolerare nefas, nam fontes, flumina, riuī

Humiditate carent. Cerebri nec robora tanta

Esse queunt, Solis possint ut lamina ferre

Innocui, Alterius minus est securā malorum,

Causa, leues siquidem trahit ad canuexa vapores.

Ei Cerebrum languore gravat, nec vincere massā

Tam potis est, vixtaq; calor fera damna sopire.

Hinc dolor immanis capitis, non nocte, diq;

Vna, sed totis infestans mensibus extat.

Quā nisi vixit cura curantis lege dometur

Mensibus clapsis, lentos se extendit ad annos.

Nulla lues longēna magis, curaq; veniens,

Nec mirum non si toto tibi corpore Soles

Actiui fuerint, (caput hinc dē) sine diurni

Gestandi, facile fuerit conijungere febres.

Tanta caput, cordisq; sinus communitio firmat.

Quarta mali tibi causa manet, committit toto

Corpore cum calidis, subflantia feruida doctis.

Dicta olim, innocuo lateat, si vixere massas.

Nam neq; praecipit, satis est se dedere flammis,

Atq; vix studio Soles vixare diurnos.

Sollicitosq; graues animo renuisse labores.

Ore malum siquidem, ne recte vixare dicta,

Subuenit, & sano febris sub pectore consistat.

Non tantis sariare cibis, & aromate mensas

Inmodicē coudire caue, nam sumpta, voraces

Aggerare fauces, febresq; creare docemur.

Certa salus, carnisse enaco, pipere, atq; galanga,

Zinzibere, & reliquis, quāque forma, probatur

In medicos potius sunt transponenda labores.

Antidotisq; fauent imago, quā tibi, noxia mēsis.

His febres exire modis natura laborans,

Assoler, cit propria cunctis curatio lege.

Multa tamen vario causarum febri, abortu

Aduenit interdum, multissq; adhibere medelaq;

Cogimur, & varias, vario conamine causas.

Pellere, difficiles causarum copia curas.

Efficit, ac faciles ponit, si culpa noceat.

Ingenium his febri, causarum exordia forma

Dicta est, & tactu flagrantēs mēere flammā:

Nunc species dixisse inuit, confusa, & rem

Abnuat vixta subole. Ad mina,

Febres à
motu.

Animi mo
tus.

Febri à
putredine.

Loci diuer
sitas.

Scabies.

Elephan
tiasis.

Tertia fe
bris causa.

Capitū
dolor im
manis in
omni me
mbris.

Quarta fe
bris causa.

Subflantia
feruida.

Species fe
bris di
uersae.

Nomina, distincta prescribere lege tenemur.

Subiecti ratione quidem distinctio prima
Hæc fuerit: una nam febris subiecta docentur.

Spiritus Ephimeras, si flammis ardeat, egris

Efficit: Humores, febres educere putres;

Et solida partes illas, quæ Hæctica nomen,

Consuenerunt viscerant viscerant viscerant.

Pluribus hic eadem Doctores inter adultos

Disceptatur, et in dubium non pauca trahuntur.

Ephimera siquidem, Febresq. Humore coactæ

Non recta possunt morbi ratione vocari.

Nam morbus vita nascentia munia passim

Destruit, & vires intercipit immediatè.

Quæ tamen in solida solum consistere parte

Dicuntur non spiritibus consistere, fluentiæ

Humore, vitæ solum quæ Hæctica nomine morbi

Describi, solidis ardens namq. artibus agens

Expatitur, & in solidis stata munia tollit:

Falsa quidem ratio, nam spiritus intima pulsas,

Diffusisq. canis Humores sedibus omnes

Constituunt solidas consistat robore partes.

Præterea accensæ Febris non rara cruoribus

Esse solet, putrensque caret sub viscere succus.

Nec tamè Ephimera hæc, vel febris qualibet esto,

Spiritus nam tota caret, vel putrida, quando

Nulla putredo scaturit succensit tempore succi.

Attamen Ephimera species, formamq. subibit

Iste modus: dictaq. omnis tibi febris agitur

Partes, in ita uigili studio, non ite molesta.

Altera scitio, quæ morbos a proxima Febris

In Propria est, et tam quæ sit consensus egris,

Quam consensus agit, Nunc & Phlegmone latenti

Aduenit, atq. graves sequitur non iussa dolores.

Quæ Propria, alteri nec erit sub origine partis,

Sed sensim, seu sponte venit, sine intima causa est,

Seu fluat exterius suscepti culpa laboris.

Nec verum est unam pluri ratione, modoque

Febrim, nunc morbi, nunc & Symptomatis esse.

Tertia subsequitur febris Diuisio, namq.

Sunt alie, quæ forma subest, speciesq. maligna

Dicitur, & tacite vitalia munia frangit.

Postiſſer ite modus, vixq. est crudelior illa

Postiſſa, ab innatis impendent fera damna Veneno.

Altera morborum species vis viribus impar

Petite caret, diu a, sentiq. ardore Veneni.

Sunt alie implacida quæ torrent viscera flammæ

Perpetuè, nec suscepto desistunt igni

Ante, habitu donec morbus tibi decidat ager.

Continuas ars docta vocat, non tuta periculo

Illius toto obſſitas nisi robore contra.

Porro intermittens, certis redit acta diebus

Nec nocet assidue, certisque emanat ab horis.

Certa salus morbo est, Quædò languentia certis

Indicij membra, insensu licet hoste finiantur.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

At verò enati, non tempora noxia morbi

Simpliciter spectanda tibi, sed signa, modoque

Sollicito seruanda animo, nam plurima toto

Tempore febris adeit, quæ certis cederet horis

Sponte sua, nisi præcipiti compulsa ruina

Altera primæ premere: contagio finem.

Ista subintrantis dicuntur nomine damna.

Nunc age quæ Ephimera febris natura canam?

Dicta quidem, spatium quod non superare dei

Suenerit, & vires, paucas, quod fundas in horas.

Spiritus hæc faciles assumit concitus ignes

A causâ leniore tamen, quæ externa, fugaxq.

Exstat, & a facili superatur lege medentis

Ira, labor, coitus, crapula, timor, atq. parato

Spere, metusve animo, marore, atq. lugubres.

Letitiaq. leues studium, quæq. intima mentis

Robora, mutandi vires habuere caloris.

Ephimeras generare solent, non sistere putres

Perpetuè, nisi inclusa malo, subſistita præpta est

In flammis, facileq. egrum gerit ita calorem.

Haud etenim stipulas qui parvus conuerit ignis

Inditus, hic viridi flammam immittit ligno,

Aut poterit densos abſumere noxius agros.

Sed quoniam externis febris sæpe excita causis

Est putrida, hinc studio passim Medicina sagaci

Perquiri rerum causas: Et discere cura est,

Ephimera an similis febres præcurrere semper

Debeat, & flammis accendi spiritus agris.

Quod putridas enata sit succedere cursu,

Ephimera interdum solet, conclusio certa est;

Quodq. olim Ephimerox corpus vexante labore

Putrida succedit, Medicorum dogmata pandunt.

Non tamen ephimeræ Putridas præcedere semper

Est opus, externa quamvis sit origine morbus.

Nam veluti, quæ magna putres accendere febres

Causa solet, liquidis obſistere noxia semper

Spiritibus non ſuicunt, erit ratio tibi compar:

Namq. leues extrâ nexantes corpora causæ,

Oculi interdum putres ratione reducunt

Salus spiritibus, secus enim tempore adesset

Cum putrida Ephimera, & certo cedere sine

Vnica non ſciuit, nisi cederet altera febris.

His itaui poterit nulla ratione, latentes

Cedere posse putres, nisi cedat & Ephimera ipsa,

Regula falsa quidem, nec enim flagrare necesse est

Humores, ubi natus tibi spiritus ardet.

Nec contra: certis sunt vitæq. subſtita causis,

Nec nisi febrilem sparget sua causa calorem.

Hinc signis noniſſe suis primordia morbi

Artis erit certa, multos eludere formâ

Ephimera ſueneret, Calor moderatus Amicus

Natura toto ſenſim ſe corpore ſpargit.

Haud naturalis diſtalt pulſus ab ortu

Immodicè, celer, atq. frequens licet exſtima pulſus.

V 3

Vrina

Cura ratio in febribus.

Febris subintrans. Ephimera.

Pulchritudo.

Febris putrida.

An putris cedat non cedente Ephimera.

Signa.

*Vrina similes sanis, concoctio tota
Vrina confusa, calor est nascentis in ipso
Processu febris, sicut est levis, omnia tandem
Signa salutari sunt exornata figura.
Ei procul comminus, capula nisi forte trahatur,
Vrina non massa subit, nisi plurima ventres
Funda graui, sumpta aut sint libera dona Lyai,
Conferunt. flur exhausta non prodit ab alio,
Nigravit vixet penetratua concava succus.
Sudor adeit placido similis per cuncta vapori
Plurimus, atque breui disperdit tempore morbi,
Non fatis grauius, non retro irrisit odore
Quale eris hen. Putride signum indebile febris.
Horis, quae grauior, vigiliis affligere corpus,
Consequitur labes, lenior vix praeferit horas
Deas, Quae cecidit breuiori tempore suato.
Deficientis malo, capitis dolor excidit omnis
Nausea, debilitas, Et amor conjurget cadendi.
Nec rapida ut reliqua, sequitur sicut obuia febris,
Curas tibi facilis, nam si bene cognita labes,
In promptis praecepta geris, si nescia, vix
Ipsa sibi curam, sedata febre parabit.
Fallax cognitio morbi, namq. altera putres
Febres sueta referre, illis modo putrida labes
Consequitur, certo ut nequeas prae dicere signo,
Quae morbi species, Prae dicere gloria maior
Quam curare, leuissimae nuli si arcana rependas.
Nunc quia spirituum nobis est mentio facta,
Ephimerosq. illos massam praebere calori
Diximus, insurgit questio Tertia, frequenter,
Namq. alij sensum Cerebro, motum deliquit, rami,
Atque alij lecori vires, ac munia subdunt.
Postremi vix fontem, pulsusq. latentes
Conseruant, diuersa tribus natura, modusq.
Hinc nulgus Medici studium dogmatis inilat
Ephimera sit quis subiectum spiritus ignis,
Oes dāna premunt, quia quae substantia cunctis
Constituit, subtilis adeit facilisq. cremari.
Vitales sed enim quib. est non capta languens,
Nec calor eger inest, cordisq. arcana penetrant,
Sponte facies subeunt, febriliq. igne laborant.
Præterea Ephimeras certū est reperire malignas
Quas, pestem veteres communium nomine dicunt.
Haud etenim pestis putredine constat iniqua,
Fit multi statueret, Nocens namq. aera, forma,
Incerta pollens natura, si dā, ut actus
Spiritus, ac caco depromptis pectore, certā
Spiritus noxam lue comparet; Abdita labes
Cur putredo grauis temere statuatur, et ingens?
Adde quod insensa putrefecere spiritus aura
Nescias, ita calor, sicco sociatus amicu
Dumtaxat fugat; Natura sibi munimina firmat.
Nunc opus ardentis Synocha describere flamas,
Non Putrida, affinit res ordine pādere cura est.*

*Causa latens imo, sanguis, sub pectore malus,
Cordaq. ve sano torrens ardore, Malorum
Copia causa quidem, toto seu corpore abundat,
Viscere seu tacto tantum, Quod pectore multū
Luxuriet; Cerebro multū incommoda sitas.
Hanc modo ver blandi producti fumie crassam
Immodicus ver cibis, consuetaq. Lyaei
Otia, morbosa, et nullantia viscera carne.
Quae tamen aduasi conferur causa laboris
Plethora, per magnas ob sedit noxia uenas.
Ephimera tibi signa eadem, Duratio quamuis
Sit diuersa mali, ternas attingere noctes
Cognita, totq. dies, raro nisi lenior exiet
Non raptis aditum sibi naribus explicat, atq.
Oppressa, ex alia deturbat parte cruorem.
Si superare tamen ternas uolet anxialuce
In Putridam, quam certa notant signacula, cedit.
Post eritas quamuis rerum documenta negatis
Ing. suos sit nisa parum non grata nepotes
Attamen accensam consuevit synocha pectem
Concipere, et certo licet band subiecta periculo est,
Præcipiat, dum damna agro sibi ab aere morat.
Nam grauis insensu quae pendet ab aethere labes
Spiritus barere quidem, dehinc sanguine puro
Suenit, et band dubie tot se corpore misceat.
Synocha rara dāis apparet origine signis,
Plurima namq. putres imitatur, sicut luentis
His languere malis est ut ob damna calor.
Hos ne teres curare malam succedere, recita
Venas, et fermenti demisso de parte cruore,
Dum veluti placidas, veniant deliquit, somnas
Oppressis, fusosq. cadat pro tempore virius,
Et licet internis moderetur flamma sub aethere,
Et sudor, fluxusq. alui, moriusq. sequatur,
Vix secuta tamen morbi curatio cunctis.
Tanta reassumpto spes eminet unica curo.
Est quoq. progeniti non rara medela laboris,
Exhausta impense limpha, sed tempora morbi
Obernanda prius, vires, moresq. incoctis
Sin minus, interno lateat fit obstructio ventris,
Aut Phlegmone uias caco sub nifere seruet,
Perniciēs secuta, vndis explore nocatis
Velle sitim, fusosq. facies compefcere fonte.
Hectica consequitur, cuius non putrida massa
Intima diuexat, lentos sed febris in artus
Discurrit, fudog, habitum fenore lacefit.
Et solidas vix partes, roremq. latentem
Carnosos, pinguesq. artus, necnūq. lacefit.
Ossa tamen censere, nefas, quia nescia aduri
Internis, secuta colunt sub corpore testā.
At fons accensa flamma, seu febris origo
Corde subiecit, illinc rapide per decia sensim
Membra laceffentem diffundit uena calorem.
Raro sponte sua succenditur bullica, sipe
Lingua,*

Causa

Plethora
Signa.Signa Sy-
nocinae.Remedi-
a
Phlebotom-
ia.Alterum
Epota a
qua.Febris he-
ctica.Spiritus
diuersi di-
uersorum
functiones.Ephimera
maligna q.
& pestis.
Pestis non
cōtine pu-
tredine.
Causa pe-
stis.

Synocha.

Longa, & bi languens febris consumpsit aris,
Insequitur, longis est febris hectica amica,

Artibus exstis, atq; arefcentibus aegris,
Tres sunt porro gradus, quos Hectica suscipit. Vñ

Definit condantis naturam voris, at aliter
Carnosus, pinguesq; vorat, male pronidus artus.

Tertius implicis ideo sub corpore nervos
Absumit, rara est species: nam deperit ante

Cum vita compacta luce, quam nervus edatur.
Par nec erit ratio concepti in corde caloris

Febris à reliquis, illis consensus inusit.
Corde facit, hinc proprio consedi limine flamma,

Nec tamen hac subito cor consumatur oportet.
Et nequidum putride residens in corpore febris,

Semper corda putres inuadunt per uia massa,
Nomina diuersis sortita est febris ab annis,

Cunctorum quamvis variet natura modorum:
Hectica saepe solet dici, solet atq; Marasmus.

Et Phthisis, & ideo consumptio corpore fixa,
Hanc sine febre olim lenia uenisse senectâ

Per speculum, sudus re cano dum corpore succus
Nutrimenta negans lauit. Qui porro Marasmus

Dicitur, est species morbi tibi tertia dicti.
Aegra Phthisis pulmone laet, seu pure redundat

Viscera, & infarsit incitina fluentia fece.
Sed Pulmone grauis latens Phlegmone tument

At q; calidior immodico aëre corpora possunt,
Aut siccare, mala canis dicuntur, at illas

Omnis culpa premit, sudor, & vomitusq; sitisq;
Non tempestiuis fatiata in febris undis,

Leniq; languens, quæ febres conerit artus,
Adde cibos calidos, sicciosq; adunge labores

Præcipites, imoq; latentia corpore damna,
Vt Phlegmone, calidæ forma, aut obstructio lenta,

Morbosiq; omni recubantes corpore succi.
Iam uera certis cognoscitur Hectica signis.

Si solida astitit curâ, calor eger in omni
Corpore, sed quamuis febris lenis urgeat, extat

Ipsoq; nefano, quæ turba obicit labori,
Se nescit febrine, calor namq; æquus in omni

Parte est, unius male index altera pars est:
Squalidus in toto color emicat, obuia quamuis

Prandia, purpureo tingunt caua tempora fuso.
Omnibus id commune quidem, quod rapta perefo.

Nutrimenta habitus, seu calx diluta calefacit.
Nec proprijs urina caret, pinguedinq; signis

Quæ masule summo papulas effertur ad auras.
Sed lentior morbus paucos miscetur olino.

Si grauior, plari, Carnemq; liquante calore
Immunis morbo febris quamquam insilet, obest

Esse solent, lento fomes nam plurimus igni
Obuiat, & tarde pinguanes asserit artus.

Nec species tibi prima mali curabitur ægræ,
Cognitione licet plures eludat, Et inde

Altera succedat febris specie, hancq; tenaci
Deuicisse manu, res est non tanta periclo.

Tertia quæ sequitur, siquid ars est uirib; impar
Non tentanda quidem: finemq; edicere fas sit.

Porro quæ species, nomen sortita Marasmi est,
Tres habuit causas, Habitum, qui fece scatibat

Corporis, atque cibi non exoptata decentis
Tedia, quæ nulla possint ratione domari.

Vt iterq; inflatis Pulmonibus indita sensim.
Spes levis est cunctis, Est illis morbus amicus,

Quos humeri laxi exornant in super alis,
Qui graciles, longq; habitu, prolixaq; ualde.

Colla geris, quib; Asthma subest, colerag; frequē
Nec reuicere decet natura arcana nouerca,

Hæredes siquidem morbi facit, illaq; longe
Difficilis cura est, quæ aliena è febre subinit,

Quam uero insequitur fluxus crudelior alui
Pessima, nec dubium liceat sperare saluitem.

Si uero inuicibilis Autumnus morbus habebit,
Si quæ pura prius, tamen incuruabitur uinguis,

Si tibi in molem, sera sub nocte ferantur,
Desperata salus, similis sibi morbus agetur

Si siccos putres peruat febris in artus,
Iuncta putrescenti, sitq; Hectica noxia febrî.

His breuiter cunctis ediximus ordine febres,
Insauro quæ humore caret, seu spiritus illis

Materiam, seu forte cruor, seu mîbra minisrît.
Nunc putridas labor exacto referare labore.

Principio à crudo differt humore putredo,
Vt ille quidem natura: Putrida magis

Vilitate caret, semper est iuncta calori.
Frigore crudescunt illa, & liorioreq; flammâ

Si naturalis membris alimentis propinat.
Putrescent uerò, terroq; uapore laborant,

Infarsit sapè succi, cum per uia desit
Natura, calidi status dissilatio, & algor:

Nam naturalis dum corpore flamma latebat,
Et densos exire nefas per denia succos

Concipit immodicas humorum copia flammâs,
Nec tamen illa tibi uerè Putredo uocanda:

Namq; ea mixtorum propria est: sic noia rebus
Non ueris, vñ uera parat medicina, scholâq;

Tu rerum studium, non nomina mente teneto.
Nec loca quæ certo putrescat tempore succos

Conticuisse inuat, Vena, canax, viscera, ventres,
Externiq; artus morbo ueniente laborant.

Porro lues omnes ferit indistincta, premiisq;
Humores, secura tenet, tibi spiritus arce

Limina, nam nulla putredinis interit aurâ.
Quod reliquum cholerae succus si viscera vexet,

Quæ putrida; alterius febrim expectatio diebus,
Si Punita lucem capiat, secura malorum

Nulla diu: omni infestant incommoda luce.
De quarto in quartum, redit irritus, ne sciam, inci

Quartana,

Tres gra-
dus Hecti-
cæ.

Marasmi
Ptyhis.

Califici-
tia, & sic-
cantia, un-
de.

Signa cer-
ta Hecti-
cæ.

Obest cur-
immunes
ab hoc
morbo.

Marasmi
causæ.

Qui nam
Marasmi
facile in-
borcet.

Putres se-
bres.

Causæ.

Quartana. Quartana, & multis amens produciunt annis, Tota simul rapidis exactuat indita flammis;
Quando Melancholicus languet puradine succus,
Vna etenim a morbi radice, accessio toto
Si tamen ipse grani lue sanguis forte putrescat
Successu, ad finem protenditur; naq; morbo
Synochus est, supra signis descripta petendis.
Forma, per augmentum quamvis, statim feratur.
Nec fas eras modo bile fera candescere peccus,
Prædictas vltiã causas obstrictio, passim
Et putridi occurfus febris producere possunt.
Et modo frigenz Cerebrum genuisse catharro,
Nec commisit simul langueret massa, putrisq;
Humor cum Putrido febrem componeret vnam,
Difficilis tunc cura mali, nam vincere vitrumq;
Est opus, & certa ambobus succurrere lege.
Nec tamen vna tibi ratio statuenda, modusq;
Continuis etiam non raro febribus artus
Vexantur: quando concepia in viscere flamma,
Perpetuo resident, nec habent iã membra quiete,
Donec iam facili morborum incommoda sine
Cedant, & triuiti focus in Pulmone coactus.
Humanum porro corpus, venæq; latentes
Internus succus tantum, humorisq; benignos
Conferunt, qui præcipites extollere vires,
Naturamq; queant, atq; artus spargere vore:
Illa tamen, noto tenuis que sanguine massa
Constituit, astimile vocatur nomine Bilis.
Quæ nerò iam eruda, subest, & frigore lento
Tarda fluit, solita Pituita noce notatur.
At quæ crassa quide, sed frigida, sicq; massa est
Multa, Melancholicæ vocatur more figura.
Pura tamen, late nativo fœta calore
Quæ nec crassa, nec est tenuis; cerum utriusq; resio
Extremum, sanguis rectè a ratione uocatur.
Atqui illis, ea fixa prius cognomina massa,
Nam tenuis corrupto facit bilem, arrior atra,
Fit cholera, & frigens euadit Phlegma, suisq;
Omnia nominibus certa sunt indita lege.
Continua febris quæ causâ intermittens
Est eadem; vel mole præmens plethoria vexat,
Vel toto agrotans se pandit corpore succus,
Quem Cacoebium medici dixere uetus.
Continuis sed enim non est modus vnus, et ordo.
Est alyz, cæcis oclusus sedibus humor
Putrescens, venisq; lues malefana latefit,
Sunt alyz, quibus infarctis licet intima succis
Non fesciant; fœciã languet tamen intima labe
Vt cum prænata dilanguent Phlegmone recessus,
Quo putridas fumus venis se immittit apertis.
Est quoq; continuus accessio pernia morbis
Cum, quicorda feris succus, languinuzq; seruâs
Exili requiem reputat tempore ferre:
Falsa quies certè, donec nonus impetus agram
Seminet in uenas massam, tum feruere totum
Exemplo corpus, uenasq; iunescere cernes.
Par neq; erit, quæ certa suis accessio signis
Euenit, & tremulo diuexat membra rigore:
Illa etenim nullo, dum res moderat extat
Frigore concutitur, sic à assente quiete.
Deniq; continuam accendens substantia febrem

Tota simul rapidis exactuat indita flammis;
Vna etenim a morbi radice, accessio toto
Successu, ad finem protenditur; naq; morbo
Forma, per augmentum quamvis, statim feratur.
Prædictas vltiã causas obstrictio, passim
Et putridi occurfus febris producere possunt.

Nec tamen vna tibi ratio statuenda, modusq;
Continua, certâ ratione, & origine cerâ
Nonnulla, ut signis res est spectabilis, extant
Intermittentes alia licet intima nocent,
Alterius tamen aduentu, produciunt error,
Vt si cedentis peruasit altera finem.

tunc proprijs est quæq; lues abscondita signis,
Nam quæ continua est ortu, non frigore membra,
Aut horrore quatit quâvis nouus impetus instet,
Naturam proprijs redolens humoris, & alia.

At quæ Intermittens sine premis altera primò,
Certa, sui, signis præbet signacula, namq;
Frigiditas, comituzq; subest, & tremor occupat aris
Innocuus, somnuzq; graues, causâ tẽpõra complent.
Ergo acris persiste animo, reponz ordine certa
Metire, & rebus certas assigna curas.

Est siquidem diuersa sibi substantia morbi
Et longè seuuizta locis, non omnibus vna
Cura est, diuersis cures diuersa medelis.

Ardua porro subest rerum doctrina, perituz
Inter las grauior, quâ succus parte coactus
(Sine intermittat, seu semper febris aduat)
Putrescat, & veteres communi dogmate, Prime
Constituere habitum totius corporis. Iti
Materiam venas intrâ statuere latentes.

Sunt alij rerum studio, sophiazq; potiti
Vltiore uiri, quos non elapsa tulerunt
Tempora, sed tarda uenerunt luce, dieq;.

Hi siquidem latitare volunt intermittens
Febris corruptam circum præcordia massam.
Vt vomitu clarum, nec res perpectâ rigoris
Aut sudoris erit, siquidem penetrata, totum
Frigore concutunt, famosq; ad mēbra propellunt
Mordaces, horrore granes, sudoreq; fusos.

Deficiente malo, dubio res vitraq; multo
Præualeat, at causas rerum formasq; tuenit
Hac noua præterita delet doctrina fauorem.

Intermittens nec enim substantia passim
Tota ab it flammis simul, At dū uiribus instat
Pluribus, & vexat lentas accessio vires,
Pars à parte putret, donec natura, nocentes
Euacuet succos, & viscera pura relinquat.

At ratione graui causâs edicere cernit,
Quæq; tacent veterum vulgata amalia Patrum
Difficile est. Cur quæq; suos accessio succos
Respiciat, quanto culpam, qualiz, dedere
Nonnullis, & multi causâs statuere latentes.

Copia perficiet longas, defectio paruas
Mate.

Obstructio.

Intermit-

Materia

Lis inter

doctos de

loco pure

dialis.

Noua do-

ctrina de

puretine

præualeat

antiquæ.

Causâ cur

quæq; ac-

cessio suos

humores

respiciat.

*Materie febres, facili sibi notio morbi.
Certe supremum cuiq; est & Numine habenda
Sape recurrentis morbi, naturæ succi
Intima, quæ certo nisi tempore robora pandat,
Certam est. Continuas quado typus excitat ager
Interdum, saltim, novis contagio signis.*
*Oppressa, sed enim typus est Invasio vitæ,
Naturæ simul, dum pellere noxia vires
Solicitant, hostesq; suis propellere scitis.
Quid miri anticipans si accessio dâna minetur
Nonnumquam, aut certa promat tibi signa salutis.
Coniectura malo fallax; Postponere sape
Securum, dubium interdum tardatio signum.
Nunc opus inquit moros proferre rigoris;
Qui Putridus semper febris quando intermittit
Prævenit, & morbi deferi signacula futuri.
Hinc acres referunt morborum ab origine succi
Non feruore solum. Putredinis impetus ipse
Membra vigore quatit, fususq; in membra tenaces
Membranas, nervosq; ferit. Primordia ventres,
Et quæ prædulcem servant penetrantia vitam,
Constituere, omnisq; ex illa parte laborans
Fit rigor, in quo quamvis modo corpore sistat.
Hinc sudor frigusq; comes, post sumpta paratū
Pericula, cum dapibus saturatur viscera multis.
Mасса quidem, ut celeres febris veniente recepit
Flammæ, in rapidos diffunditur undiq; fimos.
His mordax natura, aris modo lacinat agros,
Aut ferit implacido excrescenti exenatremore.
Si tamen absint aut mordacis robora succi,
Frigus inest, qualis Boreali & spâre manit.
Horror, si lentior morbus, brevior recessu
Subsequitur, cæforme notatur symphonia morbo
Hinc si quæ febris careat rapido aestu rigore,
Est reliquis peior, nam toto tempore persistat.
Continua quamvis mores, formamq; secute
Intermittentes rigeant, vix norma certa
Visa malo, laticas siquidem penetrantibus humor
Acrior, & venter eductus pectora inndat,
Externosq; artus, & duobus actus ad auras
Trahit, atque rigor languentes concitet artus,
Non tamen à certa natura lege, profusa
Materia est, & rerum ratio symptomatis ipsam
Naturam stimulat, ponendi ponderis ardens.
His pateat febris nomen meruisse rigorem,
Esseq; morborum partem, nec copia sumi
Non nisi succensis poterit succrescere signis.
Et licet in cunctis nendum calor irritat artus,
Obuiat acredo tamen, ardoremq; moratur.
Nunc febres, morbosq; simul quæ signa signatur,
Dicamus, Varis languent febrilia signis.
Primus erit toto diffusis corpore sudor
Qui modo morbos, quem vel producere moles
Multa solet, modo mordacis natura fluoris.*

*Is vel fronte tenus, stricto vel pectore summa
E cuic conspicitur, noctesq; inuadit egenas
Virtutes, dum naturæ vis maxima contra
Nititur, hoc certo deprendes frigore montium.
Alter amans vitæ est febris qui extrema cadit
Excipit, effuso defudans ita regula morbo.
Mulus hic, & toto fluitat, multaq; solutus
Illuic, requiem membris, somnosq; procurat.
Omnibus esto mali fomes, qui nescia circum
Humor adeit, diræ exonerans penetrantia massa
Expultrix, natura, locus, cutis omnis, ad vngues
Visq; ad diffusos summa sub fronte capillos.
Naturam tamen impressi tenet ille vaporis.
Perpetuo, donec rigido sit ab aere visus,
Inq; vndas abeat primum oblitus honoris.
Febrili at Symptoma venit ratione secundum,
Sanguinis & nasi fluor, Hoc curatio certa est;
Phrenitis, Capitisq; dolor, deliria, ferror
Decedunt, missa spes est immensa cruore.
Sanguineis consuevit lues acie calenti,
Et quibus ardentes inflammant pectora mensæ.
Est alius, quo certa salus, dum crise paratur
Prædicium, & facili febrim, profusa curat.
Naturam Symptomatis alter, redoleatq; laboris,
Nec febris cura est, morbo sed ingignitur alter.
Quo fusa properant vires, quo fronte calores
Immanes, totq; ardores corpore inherant.
Alius porro fluor qui signet tertius esto.
Quem signis dicti poteris spectare fluoris,
Præcipuus olim, Medicina munita prime
(Quam minoratum dixere) emissus obuiat.
Attamen in primis non est res certa dictus
Quod potius vires effuso robore perdat,
Massaq; profusum, laudato humore grauetur.
Causa eadem forme est omni connexa fluori
Copia, ferror inters, acredo. Cæstio sensim
Digerat impactos opus est natina fluores,
Indeq; laudatos vngues artibus indat;
Et nocuos crisi tandem veniente repellat.
Estia dolor capitis, qui signet quartus, hians
Si subeat febris, febris languent recedit.
Principio tamen inuadit, quia vertice summa
Materies morbois subest, vel parte leuatur.
Inferna, nocuos Cerebro mittente vapores.
Qui modo principis cedunt, modo tempora morbi
Perficiunt, lapsa modo quamvis febre superstant.
Copia morbois facis, speciesq; vaporis
Causa mali, paucos paucos dolor esto vaporis.
Quia lues vomitus, multioria certa saluta,
Qui facile infantes deducunt tempore sicco;
Nam qui ventriculo non excessere labores
Ante, tibi, febres, cito faucis fereunt hians
Sæuere nec expectes coctibus munita, namq;
Plurima sub vacuo listitibus tempore massa.*

Secundus.

Causa.

Curatio.

Tertiu si-
gnum.Causa fluo-
ris.
Curatio.Quartum
signum.

Causa.

Curatio

Nec potis est natura malum coëctrice leuare:
Attamen afflicta vires discernere lance
Sunt tibi, penealido motu, ne variibus alta
Vena sinat, fluidumque cibi tollatur, & ante
Tempus, aut vires, & vita excurret in auras.

Nec lenia à nata veniunt deliria febri
Dum vel male grauius humor penetrat alia copleat
Acrius, inferna aut sublatis sede vapores,
Summa petunt, roburq; animi, viresq; laesse sunt.
Pessima morborum species, si exordia morbi
Infecta, multasq; labor tibi duret ad horas,
At lenior breuiore mora, nec tempora febris
Sollicitat, solo morbi feruore patiensens,

Nec febri morbusa carent in somnia dira,
Huicq; comes sepe est languens concoctio, toto
Ventre, nec qd de tibiis fluidum gendere paratis.
Ulicet effuso sanguine tibi viscera somno,
Long. agros fustili vibus deductur artus,
Sui minus intererit negete, spiracula uitae
Nec facili lassos requies exsiccitat artus.

Acrius interies, acri ma de sede vapores
Mordaces facere malum, dolor ipse malorum
Causa fit interitum, requies est nullis dolori.
Quin q turpe magis, qui concans viscera purgat
Sudores, non lesa quoniam in somnia ferre.
Meror uicem facili concipis pectore, lucas
Insomnes, noctesq; parant, superanda ferendo
Tadita, seu tristes casus, nil culmine summo
Dirius, aut mentis potius contingere peius.

Addit sitim rapidi, quam non euincere riuus,
Non mare, non flumini poterunt, incenda virili
Robore, et iuncta mollitum virtute domandum.

Nam spatio perfecta suo, quae febris inhaesit,
Virescit, rui ipsa sitis, signacula morbi
Cum morbo, simul unanimis decessus habebit
Nec tamen implacida labes curabitur arse
Mitius audendum, quando ferus omnia terret,
Phæbus, & aduerso latrat canis obitus axe.
Præterea febris sano constata calore
Intima sollicitat, parce succurre bibendo
Aegrotis, pere si ne sit, morbove latenti
Intererit nihil impietas procul esto medentis.
Tempore pauca suo languenti oblata iuuabunt.

Sunt qui praeceptis, quas ars effinxerit undis,
Fontis & in morem, pendentes flumine certent
Intra tellus, sitim vi curent, fluidumq; bibendi.
Perpetuum constructa situm non flumina sistet,
Ante iborum vitâ succeduntur ager ab unda.

His signis prodi febres suener: parata
Omnibus auxilium, & curas pro tempore habeto.
Quid memorem oblatis dapibus crudelia passim
Odia, nec dulci stomachum gaudere, nec acri
Tanta mali vis ventre sedet, defectio multos.

Deliquitq; premittit, quod vas prostrata minetur
Incertum, auxilio careat quod viscera cuncto.
Sunt quibus est acri ventres explere voluptas,
Nec nisi mor daci, spargunt data ferula aceto.
Virag, prava lues, petor primas, suisq;
Ambobus iudex medicati misit labore.

His moderanda manus, namq; acri viscera succo
Frige sunt, tardeq; cibi coëctrice dominantur.
Omnibus ad primos dapibus conijunge labores,
Dulcia, seu placeant, sin Ponice, & iusta recessit
Res olim, propterante cibo, dubysq; medendum.
Est potius, certa aegrotos quam ad scribere morbi.

Aluns item febrî succentia sistitur intus,
Quod febris exet, sicantur viscera flammâ,
Quaq; lenes abeunt in spiras membra salubem
Sollicita clystere peie, & supponere olino
Ne metuas, febris talis sinor extat amicus,
Si modicus, radiceq; mali per concans cedit.

Acri feror adeit vrinâ, dum flum exira,
Eximulat, sanusq; dolor vexare pudenda.
Et renes, ductusq; solet, non sistere dorso
Certa via est, parog, habitum mulcere melonum
Semine, dum morbus pariter febrîq; recedans.
Est Tremor extremis febris naq; excipit agros.

Interdum, atq; artus lacerans conuulsio vexat.
Si grauior morbus, causis, vel capta succi
Eduxit, fluidisq; amens contermina heruit.
Aut quia natuns, flammis excessit iniquis
Humor, & attractio stimulantur viscera morbo.
Exacte qua causa subest spectanda, medentis
Consilium, effectus ridet, causasq; requirit.

Multa via est cura, redgit spes certa salutis.
Igne dato, flammis flammâs arceret mouemur.

THEORICAE MORBORVM

LIBER QVINTVS

Putridæ fe-
bres.

VNC putridas referre labor, mo-
resq; febri
Expedit exacto conuellerè carmine
febres.

Quandoquidem elapso cunctis communia libro
Diximus, ut rerum causas, sic signa canentes,

Synochus esto prior, diuerso nomine multè
Hoc dixere malum, natura sit unica quamuis;
Laudati siquidem putrefciti massa cruoris
In renis, febresq; afflatu insinuat agros.

Proh scelus, à laque spe existere fonte;
Qua salus poterit, quando humiditate latentis;
Et

Vita mo-
uent.

Auerio à
cibis.

Vis pro-
fiata.

Curatio.

Tremor vi-
timus si-
gnum

Causa.

Curatio
precipua.

Synochus.

Causa.

Et feruore putres facili natura cruoris
 Et licet, infarcti quoties putredine vena
 Turgescent, sanguis reliquorum munia sumat
 Succorum, choleste inter dum, flauaq; nigraq;
 Attamen exiguo Putredo tempore massam
 Sanguinis inficit, nec erit Putredo perfecta
 Quicquid agat veteres, donec sitata flamma recedat,
 Nec tibi cum magno Galeno dogma tenendum,
 Qui modo continuus, modo dispare dogmata cre-
 Intermitteutes etiam consergere posse (dit
 Scilicet à summa dum virus parit coactum
 Dissidet, & tarde sanies sacra corda capefit,
 Res incerta quidem, nec enim nisi confusa ventis
 Sanguinis illuvies putredine fluctuat, agra
 Vt sit continuus, opus omnes surgere febres.
 Harum alij quantis Putredo inimica subit,
 Tantundem certà nature lege fugatur.
 Homotensum dixerat, grauis tibi forma laboris
 Imminet, & tarde vires, ac munia surgunt.
 Sunt alie, quibus innato Putredo calore
 Plurima natura ducta, stadiosq; recedit
 Est q; minor sanies, species Agmatice fertur.
 Cum sera conclusis Putredo confusa venis,
 Maior erit cura, minor Euacuatio morbo
 Namq; cit, at genitri pro tempore copia puris.
 Pestima succrescens demum, quæ consilias eodè
 Robore, febribus erit, mitis tibi tercia fiet.
 Quoq; minor morbus, maior spes vasa salutis.
 Sanguis causa mali, cæcis putrescere venis.
 Dum solet, & seipso prauerere munia fonte,
 Dum crassus penetrare grauat, dum copia succi
 Dumq; ribus nimis, dum pocula plurima vires
 Exercent, dum cura lenes assumere fructus.
 Acutius, gelidum generant quæ venire cruorem
 Si cessis soliti forsitan vacatione membri,
 Quicquid sua ledens debet curare sede
 Humor, in internis hæret penetratibus, atq;
 Infando totum corpus deficiat biati
 Si tamen interni cesset profusio ventris.
 Hinc magis exurgunt Putrida per tempora fa-
 At uero elatis si cesset naribus ire, (bres.
 Vt inueniunt consuecta solent, Quod copia solitum
 Inficit, synochum paucis quæ tempore daret
 Adgenerant, diuersa malis natura, modusq;
 Ingenio morbo capitis, grauitatio perit at,
 Vt colli tumor, & venis urgentia claustra,
 Per malas rubor ager adest, totosq; vagantes
 Corpore, diffusos venientes labe dolores.
 Delirant nonnunquam agra, rutilq; cornescant
 Lumina luce, subest toto dulcedo sub ore.
 Pulsus bist, feruore valens, nec forma caloris
 Acrior, & rine crassas ducuntur ad auras
 Ista frequens æstas lues, inuicilibus annis
 Si crapulis indulget homo, si fœta recessit

Phlebotome, dulceve grauent penetratilia vino.
 Sape salus prostrata iacet, si missio tarde
 Sanguinis, & venis inimicus permanet humor.
 Alliculare tamen urgenti membra cruore
 Res secuta magis missioq; insurgere succo.
 Caumatis insequitur cui nomina feruor inuist,
 Febribus, & ardentibus nonnullis dicta subinde.
 Nam bilis venas intrat, corpusq; putrescens,
 Si precul a sacro sedes sibi corde parari
 Consuevit cit: tamen ardentis non nomine digna.
 (Vt cunctas quas bilis iners generauerat, olim
 Ardentes Galene iubes cognomine dici)
 Si tamen implicitum cor morbo, & copia succi
 Sit cordi propius, febribus cui caumate nomen
 Efficitur species magnorum hac estio malorum
 Nec tamen illa tibi specie sitatur in ista
 Febribus, ubi salsum putrescit corpore phlegma;
 Namq; minor succo flamma, & penetratilia diro
 Vt si in ardentem, non sunt obiecta calori.
 Minor est q; lues, quamuis qua dicitur ardens,
 Interdum minor, interdum tibi maior agitur,
 Et cum materia turgent penetratilia rura,
 Si secunda mali, non pauca viscera fecerit
 Luxurient flaua, & paucis mittere succo
 Consequitur morbus, licet ardens dicitur esse.
 Nec signis nouisse suis res ardua morbos.
 Pulsus namq; valens, iteratq; mota vitæ,
 Et cordis, magnos etiam facti esse frequentes,
 Turbida nunc vixima subest, modo luita prædite
 Quod summo nobis latuit obscuratio signat.
 Tincta modo, & croceo latè diffusa colore
 Mingitur, infarcti quando substantia succi
 Labitur, à cunctis variant præfagia morbis
 Corpus in istas stamas tota, et causa viscera summe
 Frunant, sitis exhanito que cedere possit
 Nescias, insurgit lingua sub faucibus arenam,
 Nigrescuntq; simul: Non somnus viscera lenitis
 Aegra fonet, spirare antimus, laxosq; patientes
 Ore ctere auras, tantus sub pectore feror
 Ardet, ut ad requiem non vnde, aut spiritus æstus
 Sint satis, aut toto potati gutture fontes.
 Nec tamen implicitum intum est considerare signis.
 Namq; ubi corde tenus, putrescens machina succi
 Tota subest, celsaq; nihil consedere paries
 Vt caput affuenit, nec erunt deliria, nec quæ
 Ferme post morbos in somnia pernit spectas
 Prætere si mixta malo Putrida recurrat,
 E cerebri summo, patulo fluitetq; palato
 Vix morbofa sitis subest, stillante carbarro
 In fauces, licet interno focus ætius antro.
 Pronida sit Medici tibi dextera, cuncta sagaci
 Inquirenda animo, morbus deludet sape
 Affolet, atq; alijs altos effingere signis
 Morbos, prudenti quæ cuncta arcana patebunt,
 Criaq;

Causa.
 Missio in
 guinis qua
 do condu-
 cit.

Cauma.

Ardentes
 febres.

Galenus.

olam

Signa.

Signa.

Curatio.

Praefagia

Causa

Morbilli

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Certa, securis curabit damna medelis.
 Praefagire malum longe, res dignatur arte.
 Jam superest magno praesegis cognata morbo.
 Nulla quidquam multis, quae instrueret, arte
 Praxis, in extremis praedicere plurima morbis.
 Certa, scias Praxis, quae sunt, certa docebit.
 Ardens febris enim, cui us per signa patebit.
 Distans, necesse multo, requiem, somnosque, ministras.
 Vix sunt securae, minus est, leniusque, periculum.
 Si confusa malo requies, si subsidet ardor.
 Adueniente die, panca superataque lymphae.
 Desistit, ante sitis, quanto vis simul effluat omnis
 Naturae, et nimio nativum subsidat igni.
 Si tamen innata tres, ac multa consent.
 Aeris accensam propellet corpore, massam.
 Purgabitque, raras succa per concava pulso.
 Inque, cutem, seu forte habili, persisteret huius.
 Sen, sudore malum claras cadit ad auras.
 Educet morbi feces, succosque, mifidos.
 Morbilli, nunc Perisus agat, quos corpore toto
 Effluens prima monstrat statione iuventus.
 Res, non varia quidem, sed quae formae occupat oes.
 Si tibi cetera canant, ceterum documenta cetera.
 Quin quod inripe magis, diu raris non pulsa veneni
 Omnitino, rediens tarda, constanter, senectas.
 Dum virus, sinat insinuum, conclusaque, toto
 Corpore pestis, cat, purgataque, membra relinquit.
 Namque, ubi proximo, pariter, ac membra calore,
 Atque humore, scilicet, molem, formamque, possita.
 Plurima, laudat, succi tibi portio, praebe.
 Nutrimusque, necesse compellit, in viscera, succus.
 Itaque, ab utroque nativae exordia, proles
 Existunt, donec vitales surgat ad auras.
 Jam senior, caecosque, trahat sibi, prouida, succos.
 Ore petens, Purganda tamen, qua facibus instat.
 Intima mole premunt, qua menstrua portio fecit.
 Hinc, huius morbilli labes, nec desuper, ante
 Illuue quam purgata, penetrat confitent.
 At siquidem, pluri, perierunt viscera, labes,
 Atque, calore, valent, peris purgatio digna.
 Inprimis, tarda quamvis prodire iuuentia,
 Et, senio, soleat, nonnumquam, causa malorum.
 Est, diuersa, modus est, lenior substantia morbi.
 Crassaque, materia moles, iuuenique, senique.
 Est, culpanda etiam, cum qui, venere puello.
 Morbilli, toto de corpore ducere labem.
 Non potuere, laet, multos, contagio ad annos.
 Atque, venenata, pollens, virtute, recurrit.
 Curvato, senio, nonnumquam, mixta morbos.
 Namina, suspicantur, vari, sine, labore, periti.
 Horum, atque, cuiusque, gaudet, conjungere morbo.
 Crisibus, id, proprium, modo Plethora, suscitant, ingens.
 Et, modo morbos, moles, in congrua, succi.
 His, nativae, malum, lenat, et, nova, damna, prioris.

Damina fugent, morbis morbus curabitur, elim.
 Plurima sunt harum signacula, fulva colore.
 Hand, securae, satis, diffusi, forma, caloris.
 Atque, rubor nimius, caua, lumina, lampada, spectat.
 Perpetuo, missa, scintillant, intima, luce.
 Pruritus pro pelle laet, et, aeterna, constant.
 Nec, lachrymae, tacuisse, inuolunt, quae, necita, fundant.
 Tempora, coecepti, indicium, hoc, spectabile, morbi.
 Nec, tantum, summa, petitis, cute, subsidet, alim.
 Vix, premi, simili, penetrat, alia, concava, forma.
 Intestina, modo, et, fauces, itomachusque, securus.
 Cordaque, sed, tanta, nulla, est, curatio, labris.
 Quia, magis, infectio, nativa, ab origine, fecit.
 Vidimus, interdum, tantus, labor, intima, uexat.
 Qui, vero, morbillus, adeit, candore, minati.
 Plethorae, hic, culpa, est, ubi, tertia, morbi, colore.
 Insistunt, bile, asra, accedunt, Quos, rubor, vix.
 Sanguine, laudat, choleraque, ardore, patescunt.
 Hac, securae, magis, penetrat, alia, concava, forma.
 Dam, signalet, teris, nascens, pustula, membris.
 At, ubi, lenta, subest, febris, nec, lumina, morbo.
 Vexantur, nec, fauce, malum, nec, in, Hepate, scitis.
 Nec, fluor, ager, adeit, nec, virilis, intiger, eger.
 Effusus, nec, pestis, adeit, nisi, Cris, coacta.
 Nec, quae, consuevit, cito, latitare, recessit.
 Gaudet, securus, reddunt, signacula, morbos.
 Oppositus, spes, pauca, subest, curatio, quamvis.
 ALTERNIS, quae, porro, edidit, ceteraque, diebus.
 Febris, adeit, cananda, Malo, diuersa, patebunt.
 Signa, licet, certa, pateat, curatio, morbi.
 Quae, si, continua, est, nec, certo, tempore, toto
 Corpore, decedit, Causa, morbi, in, acut.
 Membra, foet, laet, quatuor, quae, signa, prioris.
 Sini, maiora, minor, leuibus, soleat, erere, flammis.
 Materies, siquidem, paritudo, confusa, calore.
 In, raris, quatuor, laet, tamen, omnibus, ortus.
 Longe, a, corde, patet, bilis, neque, irritat, acumen.
 Vi, Causa, morbi, habet, minor, est, substantia, quondam.
 Principibus, seivnet, a, locis, namque, vix, oportet.
 Lenior, atque, sitis, capitis, dolor, atque, sudores.
 Nec, quae, praecepta, vix, ac, robora, frangunt.
 Insistent, vigiles, studio, reuolunt, labores.
 Nec, tamen, alternis, accipio, facta, diebus.
 Hinc, soleat, esse, malo, rigor, omnis, frigus, abest.
 Quatuor, qui, vacuis, residet, penetrat, albus, humor.
 Natura, stimulante, suis, nonnulla, diebus.
 Signa, mouet, quibus, enatis, dignoscere, morbos.
 Res, facili, motus, dicunt, humoris, adacti.
 Causa, calor, nimius, seu, summa, est, labor, et, ca.
 Imo, seu, calidus, scilicet, penetrat, succus, et, ca.
 Congesti, a, nimium, mensa, natura, subinde.
 Aegroti, facili, morbos, ac, damna, coepit.
 Vix, stans, in, ducuntur, ad, auras.

Signacula

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Causa

Curatio non litata.	Et calor ad tactum, & pulsus languore molestus. Ista quidem ardentis signacula sunt minoras. Sed secunda tamen vix est curatio morbo, Si tarde auxilium, & medicas aduferis artes. Nec tibi perpetuo bilis abscondita ventis. Putrefcet, accis olim languere sub antris. Visâ: intermittens ista ratione creatur. Iamq; rigor ternas grauior qui dures ad horas. Sollicitas, calor, atq; sitis penetrat foris. Flammâ vrit, denas morbus vix praterit horas. Hanc astina parari tibi tempora, quæq; priorem. Adgenerant causâ, hanc etiâ producere possunt. Difficilis nec erit febris predictio, namq; Coctio si patet primis operata diebus. Vix quartam superare diem, signacula possunt.	Non naturalem virtus. perpeffa, calorem; Atq; cana labor in vena subsistat, Habeo Continuum. Licet interdum, Symptoma q; affert, Perpetuo insitat, licet humor putruit extra. Quod dolor, et uomit, stomachi subuerfo, et ar. Efficitur, solidam morbum perquirito mente. (dor Est quoq; morborum species, ac forma catharri, Vi diuersa subest, diuersa lege petenda. Salsa quidem vacuanda statim, quæ nitra nullo Robore natura membris alimenta ministrat. Gypsæa non flammis, non villo agitata calore est, Vi valent si pulsa loco sans cito latent.	Forma catharri variâ. Curatio.
Intermittens febribus.	Terminus febris. Vix quartam superare diem, signacula possunt. Quæ, licet statum nature pulsus aperte. Præuerit, tamen elapsa succumbere febris. Assolet, atque suis asseffit legibus ire. Id proprium morbi, cuius quæ causâ, modusq; Res medicis incerta, sua nec cognita praxi. Extimij quamvis Galeni dogmate distum. Exquisitis tamen febris, nec fida alienis. Existens succis, septem redit acta diebus. Ista omnes inter morbos secunda, breuiq;	Si tamen interitis putrefceret vna malorum. Partibus, ut stomacho, circâ præcordia, clauso Pectore, si torto premat intestina meatu. Est Intermittens, tota quæ nocte, dieq; Dinexat, paucis quamvis tibi cesserit horis. Impliciti mirum) tanta est duratio morbi. Nec modo difficilis rerum est editio, quando Principium, fumesq; mali, radiceq; peccatur, Sic quacumq; suo lasa est pars indice constat. Nâ vomitus, grauias, dolor, & defectio mentis, Et frigus sunt signa mali, latiansq; rugitus: Atq; sua facile decedunt omnia cura.	Implicitus, morbus. Signa.
Curatio.	Cedere ab arte solet; Quod securatio dextram. Porrigat oppressa natura, deperit ante. Quam fuerit morbus, circâ præcordia natus, Ante tamen certâ quam rem propellere curâ. Sollicitas, consilite animo, curatio certa est. Cognita ubi est morbi sedes, secunda malorum. Doctrina, et notis, quæ nam regione, viaq; Pellere morbosos in iter natura fluores. Ardua res certe est, nam diro instat ante fluore. Pre foribus, sudare canes, si sudor aperta. Pelle fluat, vomitu febrim; calidiusq; iuuare. Ne credas succos vrinâ sede trahentes. Dux natura tibi: Quæ si nexantia toto Corpore, ad extremum trudas, subsiste; Similla Officio sit pigra suo, sic porrigere dextram. Ut quâ tendit, iter morbo, ductusq; paratur.	Principium, inualidis rigor insit, ipsaq; longè Frigore læque sunt extrema, hinc atq; tremisunt. Primâ fronte calor mittit, sed tempore, pressa. Dextera, feruores; & flammâ sentiet æres. Namq; calor subtilis prius deducti; & inde Crassa foras putredo fluit; sic tempore fuscæ Vrinæ, modo sunt tenues, quia massa latefit. Interius, certo nec prodit vnta labore, Et modo crassefiunt, dum vires passa valentes. Materies, ductusq; foras est acta patenti. Sæta lues vetulis, pueris, nec fœmina comitant. Est morbo secunda, vix vix obuia fortis est. Qui tamen abentis referet multibrevia vultu, Qui lentos ori, rigidos qui possidet artus, Quæ interna rigent, si frigore subuenit annus. Immenso, si lena cibis tibi lymphâ sequatur. Abstemii	Abstemii
Febris quotidiana.	Quotidiana modo superest dignissima cura. Febris, & assidua vexans præcordia flammâ. Huius magna quidem toto pro corpore moles. Humoris residet, quod viscera concava rore. Cupit madent; artusq; leues, curaq; subinde Iunctura, nisi mucoso tibi rorè madescent, Continuo motu arefiunt, atq; calore. Nec tamen ipse fluor, succusq; fugabitur ante. Quam concoctis succumbat crudior igni. Deficiente cibo siquidem, Pinita subinde. Vterius concossa caua peruadere venas. Assolet, & succi egenus satiare meatus. Ergo ubi plus solito venarum arcana tumescunt. Hument, rigidæq; lues, & natia labefcit.	Abstemii dixeret, fero genitalia quando Ense cadunt, languentq; omni tibi corpore vires, Si crassas habitare animas, fœdatisq; lacunas, Si naturali languescant frigore membra. Et stomachus, quos esse cibos dectissima nūsq; Dextera, non tempus, nō liguida robora possunt. Morbus adit: varijs causis si pectus, adusq; Eluat vnda nitrum immanis; nec estq; diesq; Hos quæ quotidie febres innadere norunt, Infestant, eruda longè desistit ab vnda. Præterea inualidos præsentit dextera pulsus, Quod vires pmat hac febris, ita munita fræges Aut quod quæ repetit, quamvis per tēpora cedat Attamen effringit prolixo membra labore.	Abstemii

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

X

Ant

Præfagia

Aut quia, putrescis, Pinnia portio dulcis,
 Quæ multa potis est nutrire, incerta calore.
 Nec que præfugis medicorum dogmata iungum
 Sunt, recitanda, breuiumq; nimis superâda labore
 Fæbris erit, quæq; in, huiusmodi forma læssat
 Rara quidem potest, Et erim prolixior esse
 Exquisitis breuium, quæq; est mihi, putabis
 Et licet interdum, tantum per tempore morbum
 Frang, & exurgant nonnullis robora ab horis,
 Vix tamen est, secura necesse, quia maxima vitæ.
 Damna ferunt, longæ, hebetantur munia morbi

Quartana
febris.

His superat. Quarta lucis, quia tempora labi
Tarda patens, hinc requies nam luce paratur.
Igne terna malo praegrans crudelis ducat
Longae signacula dies sub nocte laboris.
Continua est raris saepe intermissis vasis,
Illa duplex, non una; triplex, ex cogitata quondam.
Sæta lucis trahit quando mens dedita lucis,
Nec vel quo Cæli, nec florida raris ministrant;
Nec qua maxime spectantur munera. Ponto
Allentitur tristes curas, ac conia corda.

Causa.

Quos Sors, et confusa grauium conforita, quosq;
 Iuere iunctis, sedes, fupernum & conuexa iucri.
 Bruta equidem melius tales dicuntur oportet,
 Non homines, quia Syluestri gaudere recessu
 Vt suuere fera, non plenas ire per vrbes.
 Non diuersarum gaudent examine rerum
 Non potus, non cura cibi est, nisi seuior in istis
 Ore feras, vixissetq; fides penetrat languens,
 Illa Melancholicis succi tria munera sumo.
 Hunc modo natium reliquis seingere succi
 Confluunt naturae, Mox fessum a aliorum
 Humorum qd; Iſto peius conſurgit ab ortu.
 Natum iuor morbus vacat omnia certis
 Indicijs quaerenda, male sedesq; latentes:
 Namq; a varijs varia morbi curatio cansa.

Effectus
Melancho-
liz.

Varij mor
bi melan-
choliaz vu
de.

Indicia

Nec licet interdum Primitia massa relicta
Quartanarum dicantur Medici generare latentem
Aut ratione carent, facies ostendere doctis
Humorum est animus: tetros & olentia succos.
Aut visus suscipit aspidibus, penetrat illa morbum
Efficiant, & spem lene labor, morbusq; pendens
Aut quia dum propria franguntur mania sede
Humores, trahit inualide, nec sumpta profundit
Continuo, aut exeat talis, dum obstruunt partes.
Aut quia, quia ceruis purgatio mensibus instat
Fœminæ sexus, longos deserit ad annos.
Aut quia, quos fœces Hamorrhoides rursus,
Firmantur pestifera cava sub sede latefcent.
Adveniente malo, trahit quod nocte subintrat
Frigus incens, hyemi propinquum, lingua lacescit
Terga prius, rigidusq; pedes, antresq; manusq;
Est septem implacidus durare est visus ad horas.
Hinc color insequitur, simili qui tempore perstat,

Interdum breuior morbus, si missa minor sit :
 Similis grauior notæque qui pene, dicebat
 Durat, ubi iusti moles effrena molestat.
 Meridies inimica molo, producere mortuum
 Affluet, hac fuit con surgere morbus in hora.
 Immensus, fluit soro de corpore sudor
 Immentes, vapores, ac stragula rore trabendo
 Haud satis, effusor vaporis viscera tabo.
 Ni grauis interius obstruxit partibus hæret,
 Vt leccori, & splenti, ni languent intima scirrui.
 His fidare necesse morbus, Duratio tandem
 Toti a mali breuor, terno tibi mensi patebit,
 Longa decem, denos febris peruasit ad annos :
 Mecenas comice tota ipsa ab origine vtra
 Sortitus ferit, fidalgum, tulisse laborem.
 Porro melancholicus, si non est altera succo
 Porro mixta, solet menses superare morosis
 Intermitentes siquidem superare premendo,
 Durandusq; solet. Securius omnibus extat.
 Nec quibus illa prior, vti mala munia læsit
 Et Elephantiasis, peracutæ aut nomine morbus
 Expectandus : habet pestis pro crimine laudæ
 Raro sponte sua vitales surgit ad auras,
 Sæpius alterius pernatæ noxia finem :
 Nec nisi verè solet ferme decedere niso.
 Humor porro nocens si venas pondere puri
 Infestis, ducitq; cæuo feræ massa recurrit,
 Continuas generare solet, si viscera circum
 Subq; premat, si splene malis, ex Hepate mæne
 Ferme intermitit, nisi qua Inflammatio mæris
 Sollicitet, casusq; nouo, nona damna procuret.
 Duximus in seriem curas ex ordine febre
 Quas simplex humor certâ ratione creauit.
 Seu sint continuæ, siue intermittere nise.
 Nunc, quia non uno languente corpore succo
 Commixtis, simul febris produciunt una,
 Quas dicere nobis, conuenit, & carmine dicam.
 Mator enim morbus curatio, plurima namq;
 Pluribus aris succis certa ratione petenda est.
 Difficile est siquidem succus in corpore toto
 Cerni impermixtos, quando communior illis
 Pena aditus, ac rectæ parat, si paucior extet.
 Massa tamen innitæ. Nec putrescente catharro
 Bils flaua, curq; comes, succedat, aperto
 Martis, licet tenui alterius signata colore est.
 Exquisita solet Febris cognomine dici.
 Quod si morbus æq; plures putredine causas
 Fit choleam, densaq; catharrum mole, nobisq;
 Pna erit: illius, cuius sub corpore massa
 Mator erit, febris nomen, speciq; subibit.
 Et merito, dominatur enim substantia, quæq;
 Signa mala, medicæ curantis ducis ab aris,
 Cuncta ferè illius causa, ratione, figurat,
 Itaq; notam bilis facit, atq; minor purgati,

'Duratio' motu.

Febres non credit
tha.

Exquisita ad usum
febris.

Si simul, ut quando febriles concipit ignes,
Vtriusq; & vnius typus ambas igne lacescit,
Alterna redit atq; die, nec dispere forma,
Massa melancholici succi febrem generabit,
Si bilem inficiat, sitq; huius copia maior:
Rarior ista, frequens prior est, siq; ordine certo
Morborum causas, ac signa patentia spectas
Ferre omnes reputare nothas cogeris, adacti
Viscere namq; sciant succi, est commissio cunctis
Communis, lateant cæcis licet omnia venis
Nec tamen ante mali nomen describere fas est,
Quam docili sit ab arte lues perspecta: Patebũs
Corpore compressi signacula plura catharri
Non putrescentis, choleram infestante calorez.
Nec tamẽ esse notham reputes: Putrescat oportet.
Que febrem generare volet substantia; Quãvis
Id natura tibi ista agrotantis, & annus,
Et studium, & morbis accessio congrua, et acres
Vrina, pulsusq; leues, ac tempora monstrant.
Non eadem tamen est cunctis duratio morbis,
Namq; Melancholicus cum bile est tardior omni
Iam specie, demum breuior mixtura catharri.

Iam signis natam facile est cognoscere febrem.
Spondilium vexat, grauitasq; dolorq; tumorq;
Nausea ventriculi, vomitusq; infestat anhelus.
Nec rigor, et pura validus; nec frigora, quanta
Quartanas repetunt, medium tenere labores
Hic tamen, (heu dictu mirum) producitur olim
Horis penè decem; succurrere namq; necesse est.
Sæpe rigor vires, ac munita sanciat ager.
Hinc calor acer adeit, non quem facit unica bilis,
Sed mixtus, Pituita modum imbet esse calori.
Porro cauis residens venis, qui putret, vterq;
Humor continuas generat; Modo viscera circum
Errat materies, & per præcordia, tamq;
Intermittet, is à varijs est sedibus error.
Tempora longa mali, nec rem describere fas est
Mense vno, binos, pluresq; excedit, & annos
Næ quartana mali succedat sine lacescit.

Quotidiana etiam, qua non sincera molestat
Diuersi exoritur lue succi, copia cuius
Sit minor, & crassi maior iactura catharri.
Hinc modo bilis atrox, modo fusi per uia succi
Massa melancholici inneta est, ab vtriusq; patebũs
Signa Humore, nequit calari morbus, & error.
Interius simorbus adeit, substantiaq; intra
Putrescat venarum adius commixta; parabit
Continuus, interius sed enim circumsita ventre
Intermittentem simili ratione creabit
Scalpello parca venas lacerato labantes:
Viscere namq; ligatus latitat, conclusaq; lenta
Membra hyeme, & foris vexantur iuncta labore
Sed turpes vomitus facili ratione cieri
Cura tibi, breuiare typos, ac damna docentur.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Nec calidis ascesce tamen, ne concita toto
Corpore flamma furat, seruenti, concita, febre.
Inter vtrumq; tibi medium supereffe memento.
Nec morbos curare iamen, febresq; latentes
Concessum, ni causa mali ratione petatur:
Crudior ut stomachi natura, splenis, lecorisq;
Peruia non vists obstructio paribus, vno
Alterutrum raro nisi laeso febris aduret.
Præsentim si certa suo purgatio mense,
Et turpes imo stulent si viscere fixces:
His siquidem oppressis, morbi curatio nulla est.

Est eadem quoq; quartani doctrina laboris.
Namq; Melancholico, cholera seu copia, succo
Seu Pituita, comes fuerit; Putredosq; vtriusq;
Obuia, certa nothas monstrant signacula febres.
Siq; malum internis sedes in paribus, agro
Splene velut, itomachosq; lateat, & exatio certo
Tempore sollicitat, nec continuare potestas.
Sin minus infarcti, venarum concata, succi
Inficiant, cuncto morbus tibi tempore durat.
Attamen ipsa minor duratio febris habetur,
Quam si purus adeit imis penitralibus humor.
Nunc Hemitritiæ species, ac signa canamus:
Maius opus, morbusq; ferox, cognoscere pei em
Primum difficile est; nec, ubi bene cognita labe,
Iam semper licuit Monstrũ, et dispellere Febrem.
Nomen habet prædulce quidẽ, ne in nomine curã
Constituas, miti sub nomine pessima res est.
Nec dubio rem quare nouo, seu continuetur,
Sine intermittat: siquidem consilium utraq;
Labe malum interdum; Nec qua putredo lacescit
Sola nocet, tetro sed enim expirante v'encuo.

Porro malum non morbofo confusa calore
Putredo pariet, certis, sed sedibus unus
Humor erit, itabitq; alto noua massa recessu;
Quoq; suos, facietq; typos materia: quorum
Hemitritans consensu inuadit iniquo.
Continuas cum continua, ratione negabis
Perspecta: siquidem ambarum substantia, uenas,
Infestat, restitq; locis putredo, statiq;
Hinc simul vtrasq; infestet confusio paries
Est opus, atque vna putrescant omnia sede,
Et notha febris erit, quacumq; à parte regantur
Intermittentes diuersa lege docemur

Continuis copulare, loco substantia quævis
Conflagrare suo poterit, febremq; creare.
Nec species reticenda mali, cum viscere pluri
Intermittentes veniunt, namq; omnia parie
Sunt disposita sua, signisq; patentibus inistant
Certa unde instantis patet curatio morbi.
Quaque suo curanda modo nec vtriusq; miti
Initandum; totis opus est insurgere neruis,
Et varijs varijs causis arcere medilis.
Hic duplex quartana tamen, vel quotidiana

Hemitriti-
tatum.

Intermit-
tēt febris
venis plu
ti vilcere.

X 2 Hami-

Galenus
secundum
pugnas.

Signa.

Curatio.

Pebis Er-
ratica.Varie cau-
se in febris
erratica.

Hemitriticus erit, namq. hoc conclusa labore
Materies, opus infando flagrauerit igni.
Nec tamen historiam Galeni posse malorum,
Nam scilicet pugnas nonnunquam, et dogmate falso
Nittur interdum, (tanta est obliuia mentis)
Dum pluri studio, & scriptis indulget abunde.
Binis iamq. nobis, sine intermissione aperte,
Hamitritica erit morbus sine altera rerum
Continui, si sede malum, si viscere diſcet
Et simul inceptas capiat subitanea febres.
Porro rigor, quacumq. premat, sibi forma patebit
Hemitritici, frigoris, ut prima malorum
Signa, laborantis insigni incommoda parit.
Sucta lues, ubi nativaeque corpora flamma:
Et cholera adueniente sciat, et atibus itund
Haud proprium, Romana malo satis obuia lecta.
Pulsi Galenus, erit succus testis abunde,
Pessima his morbis, & summi plena periculi.
Namq. ubi continua declinant, Altera rursum
Intermittentes uexant signacula febris.
Respirare nefas, dulciq. inhiare quieti.
Præterea breuior, quacumq. est forma, morosior
Ad menses trahitur, nec longis munita moribus
Tuta satis: pereunt aduero robore uires.
Quamuis, si lenior, breuiorq. euaserit error
Continua interdum cedant, diuereq. superstes
Sola intermittens, paucæ quæ luce superstes
Permanet, interdum variâ vice deficiit ista.
Continuæq. manent, curâ ulteriores domanda
Corda sive, lassosq. aris, ne concidas omni.
Robore cassi salus, tanta est iniuria morbo.
Nam neque cura cibos reparat, nec pascere tepus
Concedi, binis dubia est curatio causis.
Namq. dapes nisi flagrantis præbere labore
Est animus, sine ardoris spectare teneris.
Dumq. cibos affert, typus ægra subuenit, aſter
Vt secuta salus dapibus sit uisa negatur.
Deniq. subsequitur Febris natura fugacis,
Errantes dicere: quibus typus omnis, & ordo
Deficit, ut nullam typus expectatus agatur,
Nâq. modo aliteris, modo diſpare subuenit hora
Bisq. die validis accessio congrua signis
Inuadit, modo Quartana ratione recurrit,
Et modo longanos sciantur tempora menses
Idcirco errantes dicæ, namq. error habetur
In morbo interdum, modo quædam certa petantur
Tempora, semitis tamen extant damna dicibus
Diſſita, nec Medico Typus, aut natura patet,
Id longis solum morbis, dum uicta recedit
Febris primis. Aliæq. ardent sub viscere fœces
Consensu infando, cum redemptiq. frequenter
Insultus, morbi incassum sciat tempora spectas.
Bilis crassa etenim, specus & cuncta caſbarri
Atq. Melancholicus putrefcit corpore succus.

Hinc modo, quem cholera moles eduxit, habetur
Morbus: Et infarcta Pituita signa pateſcent
Interdum: aut Teira bilis signacula vexant.
Et variis, rursusque reſcit, quo uicta recedit
Errantesq. potest, nec morbi accessio consians
Vna potest omnem superare in corpore massam:
Sed variat, rursusque reſcit, quo uicta recedit
Omnis putredo, natura lege coacta.
Nec binus typus interdum satis esse putatur
Namq. triplex usus luce est, & tempore usum.
Inmunis licet ad mensum sit uita laboris,
Iamq. ubi deficiunt portenti signa, paratur
Quartana interdum lento ueniente Autumno
Quæ nisi sponte sua uenientia aſſere ſueſcit
Has curare neceſe, namq. incitata laborem
Vix lenit, Aſſi longis purgatio fontibus acta
Nam tarde superanda lues, concoctio lenta est
Humorum, crudos educere turpe putandum
Quod reliquum uisum potius, fortisq. diſcret
Contentas, longis superes impacta ſyrups
Perq. vices purgatio malum, si gloria curæ est
Sunt quoq. nonnulla specie non diſpare febris,
Quas prælenia ſicci ſubſtantia niſcere laſa
Contenta, & ſtudio raro ſuperata tenaci.
Quintanas dicere olim, variisq. nocentes
Deſcribere modis, antea prius tempore morbi
Vt quosq. Sextanas, Octanas, æque Decanas
Quæ tamen exancti non cedat tempore labor,
Eſt ſecura, magis breuiatio plena periculi
Fex facit humorum febris: nam crassa ſubinde
Sen bilis nigra est, ſeu flaua, ſeu pituita
Eſſecere malum: Quod ſi uanæ qualibet harum
Mensibus excedat binis, quartana labores
Excepit, & longo exerceat penitralis labore
Non tamen errantes dicæ, febrisq. fugaces
Namq. typi cerio excedunt ſibi tempore, quamcumq.
Eſſigiem certâ prædicere lege docentur, quoq.
Lenia curare queunt, mentemq. uicentem
In nemore, & clariſſis circumſpectare lacertis
Quid triſtes curæ? quid, deplorare ſubinde
Signa voluptatis inuani bene ſunt uita longe
Atque merito conſiſſe leni: Natura negant
Plurima, quæ variis ſyndyſis doctæ parant
Quod reliquum Epitilas ſignis ex ordine poſſis
Quæq. malo ſpecies dicamus. Plurimâ lentos
Exercere ſenes, uetulaſq. aſſuevit egentes
Continua eſt raro, ſæpe intermittere uſus
Et ſecura necis, niſi primam peſſima prendat
Peſtis, quæ in dubium, ſi quid, ſecurior eſſet
Vitrea prægelidis quo ſtat pituita ſub amix
Vt ſtamiachis, & ſhoracem languore læceſcit
Sen præmat inſluxus grana inſignia noxiis
Materia eſt ſolet his morbus ſub ſedibus aucta
Angeri maſſa febrisq. parare morbus.

Triplex uſus
pus uſus
eodem tēpore
porc.Quintanas
febris. Sextanas
Octanas
Decanas

Curatio

Epilæ

Ergo ubi mole premeus, & frigore noxia dira
Intima sollicitat, nec coctio docta calor
Natus superare malum, nec frigora novis,
Vt parcat superest, validis ardescere flammis
Incipit, atq; unis, fortis signacula rigoris
Partibus intrudit, calidas focus appetit auras,
Atq; calore, calor, languens, curatur adactio.
Interca valido dum flagrant igne recessus,
Pars nonnulla mali fumis abis acta nocens,
Qua fervore cutim, partisque extrema lacescit.
Donec flamma cadat, recidiuq; febris adurat.
Tardior esto morbus, nec qua prognostica spectas,
Sunt secura, malo si continuare voluntas.
Intermittentis melior modus, ipsaq; labis
Tempora longa, malum nativo urgente calore,
Est potius, & facies lentos, ac vincere febrim.
Arte docente viam: Purgantibus vivere tantum,
Et vomitu, dapibus ventrem ne pluribus auge,
Quod reliquum curae, nativo cede calore.

Pestiferas certo dicamus carmine febres,
Namq; malo uis magna subest, superare feroces
Magnus bonos morbos, leuibus natura subinde
Sola viam, sternitq; modum, maior a cananis
Nomen erit morbo pestis, dum fusa, latensq;
Contagies, toto vires in corpore promit.
Quod putredo neguit, solo producere tactu
Noxia, ut toto discurrat forma ueneni
Corpore (quam pestem dicunt) viresq; resoluat.
Qua, quia vel toto labes est noxia regno,
Aut urbi tantum, communis causa petenda est,
Quae sua per totam diffundat semina gentem.
Porro causa triplex pestes generare vagantes

Febres pe-
stifera.

Pe filis.

Causa.

Aura.

Lacus.

Aqua.

Astra.

Influxus.

Variæ pe-
stis species.

Diuersus lypiria modus, contraria prima
Omnia, nec veluti prima, est secura malorum.
Namq; ubi comelso flagrant ardore recessus,
Atq; stitis, fortisq; agitat iactatio partes,
(St tamen exterius Pruritus copia disce)
Partibus insulat, densa que mole ruentes
Impediat fumos, partisque rigore premantur)
Est lypiria species, substantia flagrans
Intima succorum, quatenusq; est massa malorum,
Si bilis tamen una, atq; ad praeordia sistat,
Extremisq; rigor, (qui nec veniente calore,
Nec submissio igne cedat) ruidet hor oneni
Est specie, fortis nequeunt praeordia morbos,
Diuersosq; pati: vitæ spes omnis abest.
Persistenti malo, stitis insitat, & ardor anhelus
Fauce subest, certore animus veniente grauari
Perpetuo, vixit esto dies, noctesq; laborans.
Nec tamen hic peior reliquis sit forma, subinde
Intima succrescens premit inflammatio recta.
Vt recur, ut stomachum, pulmones, atq; lienem.
Qua; sequit vacuas, membrana, corpore, partes.
His siquidem, dum clausa facies aerean recodit,
Allicuit quicunque calor sub corpore peristat,
Dante calore nam: Partes, quae extrema uocatur
Igne carent, frigentq; veluti feruoris egentes.
His raro speranda salus, nisi plurima pestem
Misto per uenas succi superabit, & actio
Igne, cuius calcat: partesq; extrema regentes.
Si tamen adnati decedat forma rigoris
Semiparata tibi cura est, spiratio fumis.
Nam terribis referata patet, Putredog. cedit.
Nec subeat toto morborum ex ordine, febres
Tollere velle istas, vrisque ima, atq; suprema
Languerent feruore, nisi tam causa reiecta
Obstaret, statuisse obtem pro dogmate sat sit.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

X 3

Interius,

Signa. Interius, modo tota manet, modo robore vitæ,
 Bubones dextrag, tument, aut parte sinistra,
 Sub scapulis, modo feda, laci ad brachia sedit,
 Præna, quidem, species, ætærum securior illis,
 Quod cæcisurgentis purgantur micula veneno.
Curatio Ptiq, quod incernis, polles sit partibus omnis,
 Sunt alie quas immoanæ educere febres.
 Conspicuis, modo sicc lentior, sub pectore flamma
 Acituar, at, sensim vires, ac vicia recedunt,
 Pectora dum pestis subit, à miserece, superna,
 Mactitas, miserosq, audi, nec sperne vocantes,
 Theononicis vasa est campis, ubi Cæsaris alui
 Substant imperio, labes poplisse colonos,
 Et, perudes imis, pisces singulasse, sub undis,
 Quodq, magis mirum dictum, fissile valueris,
 Acribe in æreo, & sparsos fuisse per agros,
 Prævenicada, Dui vincta, & supplice vici,
 Exoranda, salua, Medici, confidere fallax.
Alii putri Dum languens interna male, dum viscera, succo
 di morbi. Impura torquent, faciles assumere morbos,
 Aegro corde datur, Quod sanatus tenaci,
 Robore membra vale, durat, tamen irrita pestis,
 Spes minor est, valide munus sunt omnia cause,
Curatio. Qui tamen ei, IESI, M. supplex in vota vocant,
 Qui se criminibus, sua magis peste, piabunt,
 Quid dapius pauci, quis ratio munia pollent,
 Laudat, toto quis, sunt, in, corpore succi,
 Qui crassum superent quoq, multis æra flammis,
 Hi tanto immoanæ reddent, se, fo, te, periclo,
 Si tam immunes mintentur, fidera morbos,
 Id quoq, no, scitis poteris cognoscere signis,
 Namque frequens affris, ei in ære lapada fingit,
 Lumen, inest, lungaq, Cometa, exterrita cauda,
 Reptitium sed enim, seu que putredo creauit,
 Vancium species multos spectabis æcernos,
 In segetes quoq, signa patient, nam tepore, sparsa
 Semina, conueniente labant, simul æra, colonis
 Sgnallent, ac dudum miseri optata negatur,
 Mestis, & incasum studio vigilante colantur.
Curatio Adgenitum morbo fallax curatio, & agere
 tara. Spes adhibenda viris, opus est, vix fidere cuiq,
 Quando, F. enenatis miseri, praeordia languent,
 Viribus, æta tamen pestis, superataq, cura est,
 Cum pietas, Medicis vlla est, Germania multos
 Seruat amicos, putant Itali curare nefandum,
 Hen pietas, ben, prisa fides, clementia cerit,
 Numina sui habitura cohors, quos excitat ardor
 In miseros, vicia, & non auri insana libido,
 Lenta subest igitur, Febri, nua origine prima,
 Succumbunt ægi, donec robustior artus,
 Pestis habet, vicina quibus, sunt tempora morbi,
 Panca sicut vixat, nec amor, in diuine ciborum
 Instat, & ad vomitum procliuia viscera fudit,
 Principio virius, & eluti, si longior agras
 Vexasset morbus, pariter natina labefcit,
 Muna non dapius recreanda, aut ærie mededi,
 Lypothimia redit, non expectata subinde
 Vi facile morbi causas cognoscere possit,
 Quod iussit morbosq, est referare malignos,
 Pestiferos dixeret, Malum crudelius inud
 Febribus est reliquis, leniusq, est peste pariper,
 Namq, ubi conclusum vitali corpore virus,
 Delituit, cum signa mali sunt missa, certa
 Pestiferi est species, Multis statueret malignam,
 Humoribus in sola putredine, Cæsius esto
 Dogma venenato vixari viscera labo,
 Namque lent, iohno, paucq, premente tremore,
 Cui dolor omnis abest, qz erit timor, attamq, olim
 Non solium iuuenes, artis persape peritos
 Decipiunt, fortis signacula multa morbi,
 Si tamen enatam certis edicere signis
 Illuicni, febriq, cupis, Qua signa malorum,
 Nunc maiora patient, ad sunt lentiora subinde
 Quam ratio infensi videtur poscere morbi,
 Bina tamen species, alia putredine languent,
 Immani calor immodicus, iactatio multa est,
 Et sitis, inq, dapes, sunt odia maxima letas,
 Has calidius curare caue, fuge, Mithridatum,
 Et que casta, parat tibi commoda, I. peria, namq,
 A calidis scalar immodicus consurgere rebus,
 Assile, & misera finem concludere vita,
 Sunt alie, quibus interna, penetrat flamma,
 Languidiore se sent, tamen est vix multa, F. enent
 Interius, tacito, vires quod robore vincit,
 Hic, secura magis calidiorum incommoda, namq,
 Flamma vorax, pestem superat, viresq, F. enent,
 Certa tibi quoq, sit Papulis venenibus alie,
 E cute colluies educi plurima, curam
 Allenias, dultoz, foras per membra F. eneno,
 Si tamen infanda nestis, nunc membra labore
 Vexentur, vicia vires, ac robora cerne,
 Hac si quidem prima languens ab origine, cuncto
 Corda premente malo, Quin si vulgariter error
 Discurrat, morbusq, potes sperare laborem,
 Si tamen est curare animus, que mente paratit
 Auxilia, ad primam subito conductio lucem,
 Sin minus exacto frustra succurrere morbo
 Interdum cupies, Nascenti obste F. eneno,
 Hactenus, à summo capitis, per denia morbos
 Vsq, pedes, dixisse innat, Tu cerne laborem
 Vincenti Dux Magne, tibi causasq, modaq,
 Prescriptis vinctis Patrie compulsi amore
 Tu qua Principibus cylos est, Barbara mollis,
 A quibus extructum tibi iam venerabile Teplu,
 Lentis ubi vacuo surgebat Mincus, alio,
 Assen opem, morbosq, figa, Ducibusq, saluti
 Esto Diana tuis, Parriq, absterge dolores,
 ARGV-

Lypothi-
 ma.
 Morbi ma-
 ligni.

Signa.
 Species du-
 plex putre-
 dinis.

Theriacum
 quado fa-
 gida.

ARGUMENTVM

LIBRI DECIMI QVINTI.

QUAE me causa impulerit, ut Mathematicas disciplinas, quae loco, ac dignitate pleraque superiorum praecunt, huc retulerim, ea potissimum fuit, quod ea non solum reliquis scientiis, et Medicina, de quibus hucusque est actum, verum etiam apprime necessaria sunt bellis Ducibus, variis Reipub. administrationibus, Geographiae studiis, ac proinde item Humanae Historiae, cuius sine seriem, sine Auctores meliores xvi. liber continebit. Porro de Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia, ac quicquid inde fluxit ad Architecturam, Picturam, et Plasticam, id mihi in scribendo praescripsi, ut methodum quidem aliquam, et insigniores Auctores, sed imprimis, quae ad Pietatem facerent, attingerem: Syderalem scientiam à Divinitate, quam Iudiciariam vocant, adiungerem: Reliquas interim eiusmodi, quae summa Ecclesiae erga filios suos charitate damanatae sunt, indicarem: In Delectu Auctorum quaedam manuscripta Veterum commentaria non reticerem. Quam ad rem praeter alios, Christophori Clavii Mathematici Societatis nostrae, iudicium, et, quae vere dici potest, praesentia, magno mihi auxilio fuit: Quin et Musica, cum brevissimis illis praeceptis, ac propositionibus indigeret, quae semel quidem, sed mutila, Euclidis (rectius forsitan Pappi Alexandrini) Lutetiae olim prodierant in lucem: dedi, Deo iuvante, operam, ut nunc primo integre emitterentur à Græco Vaticanae Bibliotheca, et à libro Fulvii Ursini manuscripto diligenter collecta: ac Latina facti, editurus, Deo eodem adspirante, plenorem Musices antiquae tractationem, quam Hieronymus Meus vir eruditissimus, qui vitam ea in re iam ultra septuagesimum aetatis annum honestissime impendit, mihi denique, quod nunquam aliis voluerat, concessit. Ceterum quae vel cautiones, vel nota interserende visa sunt, ea cum reliqua materia sequentibus capitibus inveniuntur: In qua nihil de Pictura, et Sculptura coniecimus, quoniam pleraque ad Poësim pertinent: Quamobrem eas cum hac coniunximus, quemadmodum in decimo septimo libro videbitur:

ANTO. M

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
BIBLIOTHECAE SELECTAE
Liber Quintusdecimus

QVI EST DE MATHEMATICIS.

MATHEMATICA GENERATIM. VBI QVAE
nam eorum Necessitas, unde Dignitas, & utilitas, ac quantitas
certitudo. Caput I.

QUOD Patribus Mathematicae disciplinae haud semper in pretio fuerint; Quodque Romani (ut inquit Cicero) non tantum eas aestimauerint, quanti apud Graecos fiebant. Quod denique plerique ad eas animam non applicent, non propterea spernenda sunt: sed quorundam illi ea dixerint primo perpendendum est: mox attendenda Necessitas, Dignitas, Utilitas, Origo, Diuisio, Scopus. Et quidem Hieronymus vir ut sanctus, ita doctus, Mathematicas pietatis non esse scientias dixit. At & Augustinus retractauit, quod liberalibus disciplinis, in quibus & Mathematica collocantur, multum tribuisset, quas (inquit) multi sancti nesciunt quidem; & qui etiam sciunt eas, sancti non sunt. Ambrosius autem adhuc grauius in Geometras terrae ambitum metientes Diuinorum eloquiorum auctoritate inuehitur, cum perquisitas umbrarum causas, & Eclypsum marcescentes sapientiae vanitates vocat. Sanè hi Patres non tam disciplinas istas, quam ipsi abutentes increparunt: quoddam plurimi faciem caeli diiudicant, terrarum metiuntur, & alia huiusmodi satagunt, relinquunt interim potiora, sequi ipsos à seipsis, plusquam res à materijs abstrahant; reliqui vero sideribus, aut casibus tribuant, quae bonis, & Christiano dignis operibus eterne praemia debentur. Iam ad Romanos quod attinet, quoniam in Imperij administrationem sedulo incumbabant, ex ipsius disciplinis, quae negotijs explicandis necessaria videbantur, ea, ceteris omissis, usurparunt. Quamobrem Cicero inquit. In summo honore apud Graecos Geometria fuit: itaque nihil Mathematicis illustrius. At nos (ait) metiendi, ratiocinandique utilitate inspecta, huius artis terminauimus modum.

Verumenimvero fuisse alij siue Antiqui ethnici, siue postea, vel certe Patrum nostrorum memoria, Philosophi, qui hypothese Geometrarum, quae ducuntur inde argumenta negantes, Mathematica penè omnia, sicuti & facultates alias, conati sunt euertere: Et hi non solum Sceptici, verum etiam nostri temporis Philosophi quiddam fuerunt. De illis susius agit Sextus Empiricus. De vtrisque autem pressius Io. Franciscus Picus Mirandulanus cap. 61. & sequentibus libri tertij de examine doctrinae vanitatis Gentium. Socratem autem narrat Xenophon censuisse tantum opere dandum esse Geometriae, quantum agrorum mensurationi, ac distributioni esset satis. Neque enim ipsis probabantur, qui difficili figurarum cognitioni nimis inuigilarent, quam.

August. lib. de
Ordine.

Amb. lib. 6. in
Hexameron.

Cic. in prima
Tusculana.

Sextus Em-
piricus.
Xenophon
in lib. de do-
ctrina Socratis.

- A** quamvis Mathematica nosset egregiè. Sed sapienter ille quidem pro hominis ethnici capiti, quippe qui moralem Philosophiam, tanquam Reipub. vtiliorem, alijs quoque philosophiæ partibus præferebat, quòd in his plures sint nodi, qui cum fatigent ingenia, ij neque animi tranquillitatem, nec felicitatem pariunt. De Aristotele quidem negandum non est, quin dixerit, Antiquos fuisse deceptos, quòd cum naturalib. Mathematicas disciplinas commiscerent. Quare & Auerroes negabat eas ad felicitatem facere. Quod si verò aliquis perfectionem ijs arrogasset ex modo cognoscendis; respondit, perfectionem esse non posse ex parte cognitionis, vbi principia certa non essent: reuocantur enim in dubium diuisio continui infinita, & puncti, & lineæ, & alia permulta. Quin & alij illud attulerunt: Cum ad infinitum Geometricæ figuræ produci possint, demonstrari quicquam in eis per veras causas non posse. At omnes isti plus spectabant, quod habebant præ manibus, quàm vt sibi proposuissent eas disciplinas profiteri, in quibus si magis proficissent, ea respondissent, quæ Mathematici præstantes aduersus illa solent asserere. Professio non desistit Aristoteles, qualibet occasione à Mathematicis præsidium, aut exempla accipere ad id, quod in philosphis erat necesse comprobandum. Ad extremum haud defunt qui superuacaneam inquit esse operam in Euclidis theorematibus omnibus percipiendis, quandoquidem eius propositiones reduci possint ad pauciores. Veruntamen neque id superuacaneum fuerit, sunt enim paucæ quædam pro principijs; aliæ pro conclusionibus; plurimæ pro consequentibus, quæ vocant corollaria: non nullæ conuersæ, quas Euclides suo deduxit arbitrari ad exercendam iuuentutem. Quo magistro non licet maiorem esse discipulum.
- C** Hæc cum ita sint, necessitatem, dignitatem, atque vtilitatem disciplinarum Mathematicarum illa demonstrant, quòd ad contemplandi, atque ad agendi rationem Plato, & Aristoteles eas asceierunt. Vt Plato totum Mathematicum ex Arithmeticijs, & Geometricis genus à sensibus abductum, suis verbis appellet *Ἐπικύριον, ἀγῶν ἡ παραληπτικόν, ἀναγκαστικόν, μεταστροφικόν, ὁλοκλήριον, ὁλοκλήριον, ὁλοκλήριον*, hoc est eiulmodi. vt alliciat, impellat, excitet, erigat, conuertat intelligentiam, ratiocinationem, contemplationem, & veritatem. Quibus verbis non Sophisticas umbras, sed Logicam mētis actionem intelligit, qua veritatis demonstratio purius, & accuratius consideratur. Ac sanè Timæus Platonis, & Physica Aristotelis maximo sunt argumento, quantum præferant lucem Philosophiæ ipsa Mathemata. Nam in Timæo Plato facit Deum componentem Mundi animam rationibus Arithmeticijs, & proportionibus, deinde corpus Geometricis figuris. Quamobrem Physica Platonis, è numeris, & lineamentis, Arithmetica, & Geometrica est: quæ sanè ab Geometricis ignarijs intelligi nequeunt. Inde igitur factum, ut in Academia vestibulo præfixum esset à Platone tritum illud, *οὐδὲν ἀγνοεῖν πρὸς ἡστέον*. Nemo Geometricæ expertus ingrediatur. Aristotelis verò vniuersa de motu, & quiete, de tempore, caloque, ac de animalium progressu Historia, totaq. illa disputatio Physica non tam exemplis, quam eorum fundamentis Geometricis abundat. Primò enim libro in medium adducit tetragonismum Antiphontis, ut illum improbet. Secundo asserit exempla de duobus rectis in triangulo, præter id quod in Posterioribus Analyticis egit. Tertio de compositis gnomonibus attingit quædam. Reliquis de infinitate magnitudinis motus ac temporis. Vt in eam opinionem Viri docti venerint, eorum librorum integram à plerisque in triangulo, præter id quod in Posterioribus Analyticis egit. Tertio de compositis gnomonibus attingit quædam. Reliquis de infinitate magnitudinis motus ac temporis. Vt in eam opinionem Viri docti venerint, eorum librorum integram à plerisque
- E** Sed & in libris de Cælo Aristoteles non tacuit, quod diameter sit incommensurabilis lateri: deq. triangulis, atque pyramide, deq. sphaera octo pyramidibus composita. In Meteoris verò quam multus est in Mathematicis adhibendis. Idem de Metaphysicis dicendum est, nam ut reliqua missa faciamus, siue quæ Plato in Epinomide ad eius dialogi calcem asserit, inter speculatrias scientias Arithmetica adnumerans; siue quæ Alcinoüs Ilagogen in doctrinam Platonis scribens, & Mathematicas disciplinas extollens; quæve Carpentarius in eundem Alcinoium tradit: Certe Aristoteles ita Metaphysicè illa tria considerat. An mathemata, & quo pacto sint. An sint idem, & specificus numerus. An numeri & idem entium principia sint. Quibus omnibus

Euclide Magistro non licet maiorem esse discipulum. Necessitas. Dignitas. Vtilitas Mathematicarum.

Timæus Platonis.

Aristotele loci ubi agit de Mathematicis. Tetragonismus Antiphontis.

Compositi gnomones. Cur ab aliquibus omittatur expositio aliquorum librorum de Physico auditus Plato in Epinomide.

Alcinoüs. Carpentarius. Aristotel. ita Metaph.

per.

Plato 6. & 7.
de Rep.

Ad Theolo-
giam noscen-
dam utiles
Mathemati-
cz.

Medicine ef-
se necessa-
rias Mathe-
maticas.
Agricolæ qd
est Mathema-
ticis.
Architas.
Eudoxus.

Mechanica.
Volatus indi-
cus lignæ co-
lumbæ ab Ar-
chita.
Sphæra Ar-
chimedis.
Musca No-
rimbergæ.
Auiculæ Iris
Hydraulium
Claudij Gal-
li in hortis
Tybustinis.

Geodesia.
Radius.
Geodesicus
Geometrie
vultus.

Labor Hip-
parchicus.

Ducib. belli
Mathemati-
cas prodeffe.

per necessaria quædam Mathematicum scientia est. Atqui cum Plato 6. & 7. de Re-
pub. absolutam Philosophiæ distinctionem tradidisset: nimirum, ut Intellectualia Me-
taphysicæ constituerent, Sensibilia Physicæ, cogitabilia Mathematicam: Aristote-
les autem sexto Metaphysicæ per alia obiecta, concretionem vique materie, & ab-
stractionem secundum rationem, & secundum esse Philosophiam speculatiuam diui-
sisset: Si quis Mathematicas disciplinas ignorauerit, non solum quomodo in hac re in-
ter se consentire possint Plato & Aristoteles, ignorabit, verum etiam haud asseque-
tur, quomodo Aristoteles strictius illam assumpserit, cum de parte tantum primæ Phi-
losophiæ agit, quæ incorporæa substantias re à materia separatas rimatur: quo sanè
pactò Aristotelis diuisio rectè defenditur. At Plato vniuersam Metaphysicam intel-
lexit, qua in re ad diuersa obiecta necessariò erat confugiendum. Iam ad ipsam quo-
que Theologiam noscendam quantopere Mathematicæ pertineant, monstrant anti-
qua secula, & illud potissimum, quo Nicæna Synodus est habita: nouissima item, in
qua, ut in Nicæna, de tempore Paschæ, ac de reliquorum, ut vocant, mobilium fes-
torum celebratione agendum fuit: qua una re totius Christianæ Reipublicæ ordo, ac
gubernatio continetur; ne modo digrediar ad ea, quæ passim in Scripturis occurrunt
de stellis, orbibus, mensura, & architectura templi Salomonis, & de alijs plurquam
sexcentis. Sin Medicinam respiciamus, adest Galenus medicus negans corpusqum cu-
rationem esse committendam, qui temporum motus, & opportunitates ignoret: qui-
bus ignoratis plerumque interitum asserat, à quo salus & sanitas expectatur. Agrico-
læ verò ipsi, dum in tempore non sunt insitiones, plantationes, sementes, penuriam &
caritatem soliti sunt experiri. Architas quoque, & Eudoxus, ut refert in Marcelli uita
Plutarchus, cum Geometricas contemplationes ab animo, & rebus in mentis tantum
contemplationem cadentibus ad rerum sensibilibus, & corporearum exempla tradu-
xissent, Geometriam exornarunt non tam Logicæ, quam practicæ demonstrationis va-
rietate. Et Aristoteles Mechanica docuit, literisq. prodita euulgat. Neque verò
ipsi tantum ex hac re percepti sunt fructus, quod Architas lignæ columbæ volatum in-
diderit, quam ita libramentis suspenderat, ut aura spiritus occulta concitaretur; vel
quod Archimedes, & Possidonius sphæras eas fabricauerint, in quas, ut Cicero in-
quit, cum Solis & Lunæ, ac quinque errantium motus alligassent, effecerunt idem,
quod ille, qui in Timæo Mundum edificauit Deus, ut tarditate, ac celeritate motus
difficillimos una regeret conuersio: uel quod Museam, & Aquilam Geometricis pen-
nis illatâ Norimbergæ exhibuerit: uel quæ Claudius Gallus hisce proximis annis Ty-
bure in Atestini Cardinalis hortis nusus sit penè noua naturæ miracula edidisse; cum
effecisset, ut aquarum leni, ac placido illapsu æneæ auiculæ motu, uoce, cantu ad nocte
aduentum opportunè intermisso, ad eius discessum reperito opportunius, ita imitaretur
ueras, ut potius qui fectas assereret, temerarij, quam qui veras æstimaret, nimis cre-
duli nomen mereretur: (Addidit autem & hydraulium, è quo suauissimus & harmo-
nicus sonus inaudiebat.) Quodque (quod sanè fuit adhuc magis admitandum) ad
eius arbitrium celestis arcus, quem Latini Iridem dicunt, ita eleganter, ac uerè circum-
duxerit; ut esset laudandus Deus, qui tales, etiam in rebus huiusmodi, acumen huma-
ni ingenij dedisset. Non hi tantum inquam ex Mathematicis percepti sunt fructus
in rebus quæ sub actionem cadunt: uerum alij innumerati in una Geodesia; qui pri-
mus Geometricæ exercitationis, & actionis est campus, unicum radij instrumentum,
lineas, proindeq. superficies, & corpora metiatur. Geometrie autem non modo edifi-
cia quælibet, sed terras, maria, celiq. meatus radio descendant; & surgentia sydera di-
cant. Sic Geodesicus Geometrie usus latissimè per cælum, terraq. diffusus est: ut homi-
nibus celi cardines descripserit, uagis autem ac fixis syderibus domicilia, & sedes no-
tauerit, Europam, Africam, Asiam climatis distribuat ad celi speciem delineauerit,
laboremq. illum Hipparchicum, uel Superis (inquit Plinius) improbum sustinuerit.
Neque uerò his finibus adhuc laudes tantæ disciplinæ circumscribuntur. Historici
enim, & ante illos Plato scribunt, plurimum inter se Ducis exercitibus, Geometricus
sit, necne, ad castrametandum, ad locum anteuerendum, ad contrahendam, & laxan-
dam aciem, ad copias ceteris ordinandas modis: ad ipsa quoque itinera, & prælia cõ-
mittenda.

- A mittenda. Enimuerò vexillum à Centurione tanquam punctum statuitur, vnde vel circulus, si copias exiguas videre oporteat, vel quadratum, si magnas, circumquaque certo intervallo describitur, itinera in pontium, & navium fabrica, in fluminum derivatione equitum hinc, & illinc inter medios pedres collocatione, Geometrico officio, conficiuntur. Locus istem artibus oppugnatur, & propugnatur, hinc aggeres, vineæ, turres ambulatoriæ, ceteraq. machinæ oriuntur. Ergo Geometria utilitatem hanc militiæ attulit, eademq. suis figuris præliorum varietates admirabiles efficit. Cuneo factò pauci Cæsaris milites Sicambrorum aliquot millia pertruperunt, atque evasere incolumes. Orbe item factò trecenti Legionarij sex millia Morinorum amplius hostis quattuor sustinuerunt. Siraculæ verò aduersus Marcellum ab Archimede ita defensæ sunt, ut in illa oppugnatione Briareus, & Centimanus appellarentur.
- B à Romanis, tanquam poeticiis fabulis celebratos Gigantes, vel Ionem potius ipsum viribus æquaret. Proclus autem à Zonara memoratus, non solum Archimedis inventionem tenuit, sed ex sese nova quædam attulit, & adiecit, suis enim machinis apud Byzantium classem hostium deleuit: vrentia nempe specula ex ære fabricauerat, & eaque de muro è regione hostilium navium suspenderat, in quæ cum solares radij incidissent, ignis fulminis instar erumpens classarios, classemque combussit. Talis Geometria fuit, & Priscus ille apud Dionem in Seucro. Talis Drognetus apud Vitruvium, & alij permulci.

Geometrie
utilitas.
Cunei utilitas
in acie mi
liti Cæsaris.
Orbis utilitas
in acie.
Archimedes
Siraculæ, tu
tatur.
Proclus.
Specula urẽ
tis ex ære cõ
burnant clas
sem.
Priscus.
Drognetus.

- Et hæc sanè plusquam satis videri possent ad excitanda erga disciplinas istas ingenia, nisi quo ad earum adhuc laudem pertinet. Alterum, quod quidem à Platone dictum, quod nimirum (ut inquit Plutarchus) Platonicum characterem sapit, licet in eius dialogis non extet, nempe τὸν θεὸν μάλιστα πάντων γεωμετρεῖν. Alterum, quod ad earum originem spectat, quæ ab antiquissimo Patriarcha Abrahamo manarunt in alios. Sane vero is, cuius Divina mente ad omnium salutem, & conservationem cuncta providè administrantur, universitatem hanc Geometrica proportionem temperare, ac moderari à Platone dictus est; quippe qua omnis Dei functio contineatur; tam ea, quæ in contemplatione est posita, quam illa, quæ Mundi fabricatione, atque administratione perficitur. Et verò Plutarchus Deum inquit in Mundi productione Geometram ita egisse, ut problema illud Geometricum confecerit. Datis duabus figuris tertiam construere, alteri quidem æqualem, alteri verò similem. Quod Plutarcho auctore celeberrimum illud fuit, quo invento Pythagoras, siue Thales fertur sacrificasse: Sed & alterum, quod Pythagoræ omnino tribuitur à Proclo, & ab omnibus antiquis, illud est, quo in rectangulo triangulo lateri angulo recto oppositum, quadratū æquale probatur duobus reliquorum laterum quadratis. Sic igitur Deus ex Platonis sententia Mundum est fabricatus. Illa enim, è quibus prima Mundi origo constitit, Plato partitur in tria, Deum, Materiam, & Ideam, hoc est, Deum efficientium causarum præstantissimum. Materiam subiectum omnium maximè inordinatum. Ideā exemplarium omnium pulcherrimum. Quamobrem si quis animo concipiat Deum tanquam sapientissimum, atque omnium Geometricum Architectum, cui materia, atque idea tanquam duæ inter se discrepantes figure sint propositæ, quique Mundum debeat, tanquam tertiam figuram aliquam ex duabus propositis similem alteri æqualem construere, is intelliget Mundum à Deo ex omnibus subiectis, atque ex universa materia fuisse coagmentatum. Sed cum nihil vellet inconcinnum, atque inordinatum relinquare, sed ratione, mensura, numero exornare (nihil enim futurum erat Mūdo pulchrius, vel etiam a edificatore præstantius) Idcirco pulcherrimum, æternumque exemplar Mundi opifex est imitatus; Sic ergo Mundum formavit, ut æterni illius exemplaris, ac forme, quam Ideam appellamus, fuerit simulachrum. Mundum igitur materie æqualem, quod ex omni materia illum composuerit: Idem verò similem fecit, quod illius sit imago, & simulachrum. Duobus igitur, quæ (secundum Platonem) iam præerant, Materie scilicet, atque Ideæ, tertium addidit Mundum, Ideæ quidem similem, Materie verò æqualem.

Ab Abrahamo manasse
ad alios Mathematicas.

Euclid, lib. 1.
prop. 47.
Euclid, lib. 6.
prop. 25.
Athen. lib. 10.
Diog. Laert.
in vita Thales.
Vitruv. lib.
9. cap. 2.
Procl. in 47.
prop. 47. lib. 1.
Euclid.

Disca.

Auerroes in
2. Metaphys.
com. 16.
Thomas.
Aberius.
Marfius.
Megidius.
Zimara.
Suffanus.
Accursius.

Lib. 7. Meta-
phys. c. 12.

NVM verò Mathematicæ disciplinæ sic primo in gradu sint certitudinis, quem admodum Auerroes, alijque Philosophi inter Latinos asseruerunt, ita sentiendum uidetur, nec Auerroem falsa dixisse, nec tamen hos omnes de ea certitudine intellexisse, quasi Mathematicus vel solus, vel maximè demonstratione illa utatur, quæ nominatur potissimas; Quæ videlicet simul, ac liquidò innoteſcit, & quod effectus sit, & cur sit. Quasi, inquam, ex notioribus nobis, et naturæ demonstraret. Nec enim, è quattuor generibus causarum id potest efficere. Quod quoniam Alexander Piccolhomineus, ante quadraginta annos peculiari tractatione probauit, quam sùe in questiones Aristotelis mechanicas adrexit, iccirco cupimus, ut ad eum lector accedat. Ac tamen interim dicimus, res Mathematicas, ex quauis abstractione sint, se ipsas penitus, ac medullitus sensui nostro obijcere, atque exerere: quippe quæ non solum passionibus suas, verum etiam subiecta, & horum formas sensui nostro mani festissimas præbent: cum cuncta hæc sint quantitates, intelligibiles quidem, quæ in sensibilibus existunt, non tamen prout sensibiles, ut Aristoteles inquit. Quantitas verò est omnium sensuatorum sensatissimum. At ipsæ res naturales licet sensui nostro suas offerant operationes; differentias tamen ultimas hoc est formas ipsas, atque substantias, à quibus passionibus, ac denique actiones fluunt, occultissimè quasi in profundo, & obscuro naturæ sinu immerſas habent: neque hæc vix diuturno, & assiduo effectuum experimento, atque obseruatione illucescunt intellectu nostro aliquantisper. Quæ causa mouit Aristotelem cur sexto Ethicorum, ac septimo Metaphysices quærens, cur pueri nequeunt effici prudentes, sapientes, aut naturales, responderet; quoniam Mathematicæ sunt ex abstractione: aliarum uerò principia disciplinarum usu cõparantur: pueri verò, quibus experientia vix vlla sit, ad abstractionem Mathematicam tamē sunt aptissimi. Quamobrem ex Aristotele, atque ex eius antiquis interpretibus efficitur, non sine causa disciplinas Mathematicas esse certas, non ex vi demonstrationis, sed ex ipsius subiecti ratione. Quin & Proclus in primū Elementorū Euclidis inquit, *μαθηματῶν γὰρ τὸ ἀναγκαῖον ἔχειν τοὶ γεωμετρικοὶ λόγοι διὰ τὴν ὑποκειμένην ὁλὴν*, hoc est. omnino enim necessarium habent Geometricæ rationes ob subiectam materiam. Planius autem Aristoteles certitudinis Mathematicæ causam assignat, nempe quoniam in his disciplinis haud est limitata materia; quæ in corruptibilibus est causæ certitudinis, ac scientiæ destructiua ut ita cum scholis loquar. Secundo enim metaphysices libro habet hæc verba. *ἀκριβοῦς ἡ τῶν μαθηματικῶν ἐκ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, ἅλλ' ἐν τοῖς μὴ ἔχουσιν ὅλῃν*, hoc est certitudinem Mathematicā non in omnibus ex petendam: sed in ijs, quæ materiam non habent. Quippe quantitas ob imperfectiōnem suam cum semper ad sit materiæ primæ, nulli autem limitato subiecto sic addicta, atque ideo ab omni materia, facillimè abstrahatur, facit, ut certitudinem, & subiecto sensibus familiari, & domestico Mathematicæ disciplinæ nanciscantur.

At quoniam hæc sententia videri nonnullis potest aut longiore explicatione digna, aut noua, quum contraria apud multos peruulgata inualuerit, propterea sciunt locum hunc non esse, ut fusius de ea agamus: cō minus quod post Alexandrū Piccolhomineum, Benedictus Pererius è nostris, in suis libris de principijs, & affectionibus rerum naturalium quæstionem hanc diligenter expendit; tam primi libri capite duodecimo, quam capite quarto libri tertij. Altero enim loco probat scientiam speculatiuam non dici uniuocè de Mathematicis disciplinis, & alijs, quoniam Mathematica non est propriè scientia. Altero autem disquirat, num præstantissima illa demonstratio, quæ ab Aristotele describitur priore libro Posteriorum, uel solidū, uel maximè reperiat in disciplinis Mathematicis. At cum obiecta argumenta ibidem diluat, tum solidis argumentis ueritatem astruit, nostramque sententiam comprobare. Quæ quidem Platonis etiam fuit, qui in libro septimo de Republica diei Mathematicos somnare circa quantitatem, atque in tractandis suis demonstrationibus, non scientifice, sed ex quibusdam suppositionibus procedere. Quamobrem non uult doctrinam

corum

A eorum appellare intelligentiam, aut scientiam, sed tantum cognitionem. Fuit etiam Procli, quod & ex ijs, quæ ex illo diximus, & è plerisque alijs cerni potest, quæ scriptæ in primo libro suorum Commentariorum in Euclidem. Elicitur autem ex ijs quæ ab Aristotele i. Posteriorum de perfectissimo genere Demonstrationis dicuntur. Mathematicus enim neque considerat essentiam quantitatis, neque huius affectiones tractat, prout manant ex tali essentia, neque declarat eas per proprias causas, propter quas insunt quantitati, nec conficit Demonstrationes suas ex predicatis proprijs, & per se; sed ex communibus, & per accidens. Id quod ipse Pterius exemplis etiam ad ductis probat ijsdem in locis.

Origo, Divisio, Occasio pietatis, & Cautiones in Mathematicis. Cap. III.

B Am ad Mathematicarum originem quod attinet, si Græcos spectemus, eam Thale ti tributam fuisse notum est, quod eas ex Aegypto transuectas primus docuit, Pythagoras excoluit diligentius, Academia ad perfectum adduxit: Euclides potissimum, qui tempore primi Ptolemæi vixit, ut constat ex Proclo: Sed Abrahamum docuisse Aegyptios satis constat, unde postea, tum illæ, tum reliquæ disciplinæ in Orbem, ut supra diximus, emanarunt.

His cognitis, restat scientiarum Mathematicarum diuisio, quam si peramus à Pythagoreis, vniuersam ij Mathematicam quadrifariam distribuerunt. Vnam quidem illius partem Quoto; alteram Quanto attribuentes; harumq. partium vtranque duplicem ponentes: Quotum enim aut per se subsistere dixerunt, aut iuxta respectum ad

C aliud considerari: Quantum autem vel stare, vel moueri: & Arithmetica quidem, quod per se est, Quorum contemplari: Musica verò quod ad aliud: Geometriam verò quantum, quatenus est immobile, & sphaericum, quod per se mouetur. At hæc diuisio viris sapientibus non omnino probatur, quippe, quæ Mathematicas alias, siue: ex Mathematicis mixtas disciplinas excludat, Perspectiuam, Geodesiam, & similes: Rectius itaque aiunt, Geminum Mathematicas duas fecisse partes, quarum alteram in abstractis reposuit, alteram autem in sensibilibus: quam diuisionem Aristotel. amplexus est; atque eius quidem, quæ in abstractis versatur, duas longè primas, præcipuasque posuit partes, Arithmeticam nempe, & Geometriam; eius verò, quæ in sensibilibus officium, & opus suum exercet, explicat sex, Supputatricem, Musicam, Perspectiuam, Geodesiam, Astrologiam, & Mechanicam.

D Militarem autem artem, quam nonnulli inter Mathematicas numerarunt; eam inquam, quæ ad instruendas, coordinandasq. pertinet acies, ipse reiicit, siquidem ipsa modo est supputatrix, ut in recensendis legionibus, modo Geodesia, ut in diuidendis, dimetiendisq. castrorum metationis spatijs.

Rursus, quod ad Mathematica percipienda, occasioneq. ex iis quadantenus capiendam ad ea, quæ pietatis sunt, facere potest, id ex Boetio, atque ex Hugone à S. Vi ctore huc adtexendum est, quod quidem hic ex illo, ubi egit de ortu disciplinarum in suum Didascalicum inseruit. Boetius enim cum Philosophiam diuississet in Theoricam, Practicam, Mechanicam, & Logicam; Theoricam autem in Theologiam, Mathematicam, & Physicam, rursus ipsam Theoricam fecit in intellectibilem, in intelligibilem, & naturalem: per intellectibilem significans Theologiam, per intelligibilem Mathematicam, per naturalem Physicam. Hinc igitur Hugo cum dixisset, Mathematica abstractam considerare: quantitatem: hanc esse dicit, quam intellectus à materia separantes, vel ab alijs accidentibus, ut est par, impar, & huiusmodi, sola ratiocinatio ne tractamus: quod quidem doctrina facit, non natura.

Porro intelligibile d. Boetius dicit, quod similitudo quidem est sensibilem, nec tam men sensibile. Intellectibile autem, quod nec sensibile est, nec similitudo sensibilis, Intellectibile igitur, licet solo percipiatur intellectu, non solus tamen intellectus id percipit: Hic enim imaginatio, vel sensum adseiscit, quo ea, quæ sub sensum cadūt, comprehendat. Quamobrem tangendo corpora degenerat, quia dum visibiles corporum formas per sensum passiones percurrit, easque attrahit per imaginationem

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Y in fe

Origo Mathematicarum

Euclides.
Abrahamus.

Diuisio Mathematicarum

Quorum.
Quantum.
Arithmetica
an consideret
quorum.
Geometria
an quantum.
Geminus, de
quo vide Pro
clum cap. 13.
2. Physicon.
cap. 11.
Vera Mathe
maticarum di
uisio.

An Militaris
inter Mathe
maticas nu
meranda.

Vndenam oc
casio capien
da sit picta
tis infinitud
per Mathe
maticas.

Hugo de or
tu disciplina
rum in suo
Didascalico.

Intelligibile
quid sit Boe
tio.
Intellectibi
le quid.

Quomodo
intellectus d
generet.

in se trahit. toties à sua simplicitate scinditur, quoties aliquibus contrariis passionis A
qualitatibus informatur. Cum verò ab hac distractione ad puram intelligentiam cõ-
scendens in vnum se colligit, sit beatorum intellectibilis substantia comparatione.

Quin etiam idem vir sapiens Hugo occasionem capiens è Mathematicis, præter
tim autem ex Arithmetica docendi simul, & animos ad pietatem edificandi, sic agit,
vt huius progressionis, regressionisque rationem ipso etiam numero nos doceri de-
monstret.

Hugo à S. Vi-
ctore lib. 1. c. 3.
de quater-
nario animæ.
Quaternari-
um numerus. O-
tenuari-
um. Prima ani-
mæ progre-
ssio.

Die (inquam Hugo) ter vnum, sunt tria; die ter tria, sunt nouem; die ter nouem,
sunt viginti septem; die ter viginti septem, sunt octoginta vnum. Ecce in quarto gra-
du tibi vnitas prima occurrit, idemq; euenire videbis, si vsque ad infinitum duxeris
multiplicationem, vt semper in quarto gradu vnitas emineat. Rectissime, autem sim-
plex animæ essentia vnitate exprimitur, quæ ipsa quoque incorporea est. Ternarius B
quoque propter indissolubile mediæ unitatis vinculum congruè ad animam refertur,

secunda ani-
mæ progre-
ssio.

sicut quaternarius, quia duo media habet, ideoq; dissolubilis est, & propriè ad cor-
pus pertinet. Prima igitur progressio animæ est, quæ de simplici essentia sua, quæ mor-
nade figuratur, in virtuale ternarium se extendit, vbi iam per cõcupiscentiam aliud

tertia ani-
mæ progre-
ssio.

apparet, aliud peritiam contemnat, per rationem inter vtrumq; discernat. Et rectè à
monade in triadem profuere dicitur, quia omnis essentia naturaliter prior est poten-
tia sua. Rursum quod eadem vnitas in ternario multiplicante ter inuenitur, hoc signi-
ficat, quod anima non per partes, sed tota in singulis suis potentissis consistat. Neque

quarta ani-
mæ progre-
ssio.

enim vel rationem solam, vel iram solam, uel concupiscentiam solam, sentiam partem
animæ dicere possumus, cum nec aliud, nec minus sit in substantia ratio, quàm anima;
nec aliud, nec minus ira, quàm anima, nec aliud, nec minus concupiscentia, quàm ani- C
ma, sed una, eademq; substantia, secundum diuersas potentias suas diuersa sortitur vo-

secunda pro-
gressio.

cabula. Deinde à virtuali ternario secunda progressione ad regendam humani corpo-
ris Musicam descendit, quæ non penario componitur, quibus quia nouem sunt foramina
in humano corpore, secundum temperantiam naturalem insit, & effluit omne, quo
idem corpus vegetatur, & regitur. Hic quoque ordo est, qui prius naturaliter anima

anima natu-
raliter habet
potentias suas
priusquam
corpore com-
misceatur.

potentias suas habet, quàm corpori commisceatur. Postea autem in tertia progressio-
ne per sensum iam extra se profusa, ad visibilia hæc, quæ per viginti septem, quæ solidus
numerus est, & trina dimensione ad similitudinem corporis extenditur, figuratur di-

tertia ani-
mæ progre-
ssio.

spensanda per infinitas actiones. In quarta autem progressionem, soluta à corpore ad
puritatem simplicitatis suæ reuertitur, ideoquæ in quarta multiplicatione, ubi ter vi-
ginti septem in octoginta vnum excreuit, monas in summo apparet, ut euidenter, cla-
reat, qd anima post huius vitæ terminum, qui per octoginta designatur, ad vnitate suæ

quarta ani-
mæ progre-
ssio.

simplicitatis redeat, à qua prius discesserat, cum ad humani corpus regendum descen-
debat. Quod autem in octoginta meta humane vitæ naturaliter consistat, Prophetia
clarat, Si, inquit, in ualitudine octoginta anni, & amplius, eorum labor, & dolor. Hanc

psalm. 39.

quod quadruplam progressionem, illam quaternarium animæ, de quo supra locuti sumus;
quidam intelligendum putant, eumq; ad differentiam quaternarij corporis, quaternari-
um animæ appellantur.

psalm. 39.

Ceterum hoc loco præmonendum est, eos, qui præmuniti uelint aduersus seu ni-
miam curiositatem, siue penè ingénitam cupiditatem futura prænosceri, siue adeo
aduersus Commenta eorum, qui per Geomantiam, Aeromantiam, siue Auguria, &
Auspicia, Chironantiam, Astrologiam Divinatricem, & alia id genus proficuntur E

psalm. 39.

siue futura posse prænoscere; aliqua sanè ex ijs, quæ sequuntur intellectu, uerum
tamen & utiliter lecturos, nouem libros Ioan. Francisci Pici de Prænotione. Pri-
mo enim libro, postquam egit de prænotionis nomine, essentia, causis interioribus

psalm. 39.

siue principijs; deinceps autem undenam homini prænotio, & cuius gratia disqui-
renda sit; Mox secundo disserit de vera, Diuinaque prænotione. Tertio eam, quæ
secundum naturam est, adducit in medium, & prescriptos ei limites ostendit. Quate-
nus uerò in sequentes confutandis superstitiosis prænotionibus addixit. Astro-
logorum primo, qui quærem tenet locum in ordine; præliatur aduersus aperta cum Depone
pacta fœdera; & quibus ducatur, plurimè diuinationum species.

psalm. 39.

Tribus itaque
clum.

A eliminatur, quæ de occulto prodeunt pacto. Quintus aduersus Astrologiam pugnat: Quo & libros duodecim Io. Pici patrui sui contra eandem compendio clausit, nonnulliq; etiam adiectis omnium rationes dissoluit, & refutauit, quæ ad eam vsque diem aduersus illud Patrui sui opus prodierant in lucem. Sextus agit contra Chiromantes, Geomantes, Augures, & reliquam superstitiosam turbam. Septimus redarguit Magicas vanitates, & profanas, quæ inde scaturiunt, præfensiones, cum alterutro fulciantur pacto, & ab utroque dependant. Octauus prænotiones à naturalibus, ac superstitiosis, & cuiusvis dirimi queant.

Arithmetica princeps inter Mathematicas. Methodica eius expensio. Quinam contra illam, aut de illa viri celebres scripserint. Caput III.

B **Q**ui de Arithmetica scripserint Antiquiores, ij sunt, quos huic capiti adscripsimus. Qui ex recentioribus methodi ipsius tradidere, fuisse, vel Catholici, vel qui cum numeros subducere nouissent, si dei articulos aut ignorauerunt, aut intergrè credere noluerunt. Ex Catholicis autem successerint ad introductionem vel Christiophorus Clavius de Arithmetica, ubi accuratissime agit de supputatrice, vel (si summatim capita tractationis Arithmetice aliquis nosse sat habeat) Petrus Gregorius lib. 5. de arte mirabili, aut deniq; si ipsam Philosophicam Methodum ea de facultate assequi cupit, Iacobus Mazonius libro de triplici Hominum vita, à quest. 2928. vsq; ad 2683. nam bis millesimam sexcentessimam octogessimam quartam inchoat à Musica. Ceterum, ille inter Mathematicas disciplinas principem facit Arithmetica, rectè: quæ matris quodam modo ad reliquas proportionem obtineat: Siquidè sublata Arithmetica, Geometria quoque corruit, & cū sic non egeat, ceteris omnibus simplicior est, siquidem rimatur numerum, illiusq; proprietates: quarum cognitio hauritur absque positione, quod in quantitate continua non accidit.

Clavius Arithmetica præctica.
Petrus Gregorius.
Iacobus Mazonius.
Arithmetica princeps inter Mathematicas.

Vt verò methodicè hanc facultatem expendat, Numeri speculationē in duas principes partes partitur: numerumq; considerat, vel absolute ijs in reb. quæ Arithmetice tantū propriæ sunt, vel ut ad aliquid referitur, hoc est, ad ea, quæ in Geometricis figuris, & in eorum spatiorum dimensionib. possunt etiam perspicui. In prima parte, par, impar, perfecti, imperfecti, & superflui naturam, diuisionemq; absoluit. In secunda, numeri lineares, triangulares, quadrati, ceteri, quos sola pendit plana dimensio, nec non in equali laterum compositione coniuncti, solidi etiam, id est, Cubi, Sphærici, Pyramides, Latereculi, Cūncisq; hoc genus alij expenduntur.

Methodica Arithmetice expensio.

D Sic postquam egit de numeris, qui circa Geometricas dimensiones versantur, ad Arithmetica relaxat descendit, atq; inde ad proportionem Arithmeticas, Geometricas, Harmonicas. Exinde ad Arithmetica supputatricem tum absolutam, tum relatam. Ad artem denique, quam vocant Arabes Algebram. (Algebra enim significat restitutionem numeri) siue Almucabalam, quæ supputatrice est pars, quæ regulis Algebraicis perficitur, cuius primarium proprium est equalitatis proportio.

Algebra quæ designat.

E Quod verò contra facultatem Arithmetice Pyrrhonij disputauerint, Sextus Empiricus egit tam in tertio Pyrrhoniōrū, quàm in libro contra Physicos, ubi scripsit de numero motus, quàm etiā in lib. contra Arithmeticos. Ioānnes autem Franciscus Picus Mirandulans, summatim inde collegit, quæ huic facere videbantur, in itis à Numero capiendis, quæ Pyrrhonij vniuersi euertere procurarunt, unitate sublata, quam maximè Pythagorici coluerunt, sed differenter, quippe, quorum alij ex duobus principijs, unitate videlicet, & dualitate sine termino, numeros omnes confecerunt, ex numeris verò signa, siue puncta, & lineas, & superficies, & solida. Alij verò ex vno signo, p̄tote vniuersa constituint, ex quo lineæ, superficies, corpora, præcedentib. tamen numeris, ex quibus reliqua solida, Terra, Aqua, Aer, Ignis, & vniuersa Mundi fabrica. Cum autem de Platone, Socrate, & alijs, paucis, ac presè egisset, ad extremum inquit, Arithmetica, Geometria, & ceteras Mathematicas, disciplinas, adeo Platonici haud tanti fecere (quanquam illas habuisse in honore existimati sunt) ut censuerint per sese habendas magis in prectis, sed quatenus ad inuibilem essentiam comprehendendam con-

Pyrrhonij.
Sextus Empiricus.
Io. Franciscus Picus lib. 3.
Examiniis Vani. Geniū, cap. 7.
Pythagorici unitatem coluerunt, sed differenter.

Platonici qua tenus in hōmine Mathematicas habuerunt.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Y 2 ducerent,

ducerent, nec verò scientiæ nomine honorarunt, vti apud Platonem Alcimæon videri facile potest.

Auctores aliquot, qui de Arithmetica scripserunt.

B Arlaami Logistica.

Barocius de numeris Platoniciis.

Boetij Arithmetica cum Commentarijs Gerardi Ruffi Parisijs in fol.

Bombelli Algebra edita Bononiæ in 4.

Diophantes eximius Auctor libros 13. scripsit de numeris Poligonijis: sed non extant, nisi sex. Primus autem fuit, qui Algebram condidit. Editæ verò sunt in eum scholia Planude.

Chuthebertus Tonstallus de arte supputandi. Parisijs in 4.

Gemma Frisij Arithmetica practica. Parisijs in 8. Ex omnibus autem compendijis, melius esse iudicat hoc Christophorus Clavius.

Hieronymi Cardani liber de proportionibus, & Algebra probantur eidem Clatio, edita est Basilæ in fol.

Iacobus Mazonius suis questionib. de triplici hominum vita, agit de methodo Arithmetica, à conclusione 2528. vsque ad 2684. v. diximus: editæ autem sunt Cesennæ Iordanus in folio, Parisijs.

Iosephus Acosta libri primi 2. cap. de natura Noui Orbis mentionem facit artis numerandi, qua Indi excellunt.

Leonardus Pisanus. vide in voce Luca à Burgo.

Fr. Luca à Burgo liber de Arithmetica Venerijs excusus est: Qui quidem Lucas (quæ admodum & plerique alij) ex Leonardo Pisano antiquiore Auctore Italo, qui extat manuscriptus, sed nondum editus, multa desumpsit de verbo ad verbum.

Ludolphus Colonienfis molitur opus perfectum Algebrae in Belgio, vt audio.

Ludouicus Viues, vbi de corruptis disciplinis, agit item quedam de Arithmetica.

Michael Stiphelius edidit Arithmeticas, quæ probatur à viris præstantibus.

Nicolai Tarsaleæ liber non improbandus, Venerijs in folio editus.

Nicomachi Arithmetica, & Ioannes Grammaticus, & Asclepius in eundem Nicomachum.

Petrus Bongus de mystica numerorum ratione.

Petrus Gregorius in suo libro de arte mirabili: vbi de Arithmetica agit ille, non Petri Nonij Algebra Hispanicè scripta, & Antuerpiæ edita in 8. Nam de Arte nauigandi scripsit Latine.

Pfelli quadrarium.

Theologumena Arithmetica.

Musica ordo inter Mathematicas disciplinas: Subiectum: Methodus: Auctores

aliqui de Musica practica & speculativa.

Caput non vniuersale, sed particulare.

DE Musica Ordo, Methodus & Auctores attingendi sunt.

De Ordine id sciendum est, Musicam secundum scientiarum seriem non iuxta rerum ortum post Arithmetica rectè collocari.

Alioquin enim Geometria, & Astronomia Musicam præcedere videntur. Potrò Musices subiectum est Numerus, uti Sonorus: Consonantiæ autem numerus haud est causa proximi, sed remota.

Siquidem proportio est consonantiarum causa proxima. In Musica item id mirum est, secundum naturam ea esse priora, quæ compositiora sunt, ea verò posteriora, quæ simpliciora: quod inde fit, quòd Musica proportio secus procedit atque Arithmetica.

Siquidem hæc multiplicationi unitatum studet, illa verò diminutioni: Nam sicut termini progressionis Arithmeticae, sunt vnitates multiplicatae, sic termini Harmonicae sunt numeri partium, numeratarum in corpore sonoro, quæ ex illius diuisione oriuntur.

De Musicæ autem diuisione vide Martianum Capellam lib. 9.

A Iam Methodum Musices tractarunt antiqui Mathematicarum Cultores Aristoxenus, & Ptolemeus de hac Disciplina optimè meriti, ac reliqui item eorum serè Interpretes Porphyrus, Nicomachus, Gaudenius, Bryennius, Alypius, Aristides Quintilianus, & eiusdem classis aliquot Græci. Inter quos, quoniam consequiti iam sumus Euclidis, (sive forsitan Pappi Alexandrini) rudimenta Musices, & eiusdem Auctoris sectionem regulæ harmonicae, qui duo libelli nunquam integrè in lucem editi sunt, propterea nequid in hac re ad hanc scientiam tradendam docti viri desiderent, ipsam Euclidis introductionem factam quidem Latinam, sed auctam ex manuscriptis codicibus Græcis huic Tractationi adrexi. Ex ea enim septem harmonices partes optimè intelligantur cum theorematibus ijs, quæ ad regulas harmonicas pertinent.

Methodi Musices, scriptores aliqui.

Praeter Euclidem, & alios Methodum Musices à duobus recentioribus sat breuem fuisse scriptam. Et quam S. Augustinus ad insinuandum è Musica pietatem, elici possit occasio. Cap. V I.

Iam praeter Euclidem, Boetium, ac veteres alios, si quis compendiosam quaerat Methodum Musices, eam inter alios duo hac nostra ætate attigerunt: Alter Iacobus Mazonius, qui post consonantias, & dissonantias agit de Musica organica, ad quam item instrumenta Musices pertinent, mox de Mundana, deinceps de Humana, ac denique de Musica modis à quaestione 2684. vique ad 2777. Alter Petrus Gregorius libro duodecimo Syntaxis Artis mirabilis.

Jacob. Mazonius lib. de triplici hominum vita. de quo supra in Elencho Interpreti Aristotelis.

Ceterum cum sex libros, illos quidem non prolixos, sed succi plenos scripserit vir S. Augustinus, optandum est quàm quod maximè, ut sextum ex ijs potissimum legant, qui in Musices studiis proficere cupiunt. Prioribus enim quinque libris cum de vestigijs numerorum ad moras pertinentium egisset, ac putasset, ea fortassis, tanquàm leuia, non omnibus probatum iri, hæc verba subiecit, quæ sanè in omnibus bonis artibus essent attendenda. Sic autem inquit.

Sextum Augustini librum de Musica esse legendum.

Hanc nostram (hoc est superiorum quinque librorum) nugacitatem apud beneuolos homines facile fortassis excuset officiosus labor: quem non ob aliud suscipiendum putamus, nisi ut adolescentes, & cuiuslibet ætatis homines, quos bono ingenio donauit Deus, non præcipere, sed quibusdam gradibus à sensibus carnis, atque carnalibus literis, quibus eos non herere difficile est, ad rationem auerterentur, atque uni Deo, & Domino rerum omnium, qui humanis meritis nulla natura interposita, præsidet, incommutabilis veritatis amore adhaerescerent. Illoriturus libros, qui legent, inueniet nos cum Grammaticis, & Poeticis animis, non habuisti electionis, sed itinerandi necessitate versatos. Ad hunc autem librum cum veneris, si, ut spero, & supplex deprecor, Deus, & Dominus noster propositum meum, voluntatemque gubernauerit, & eo quo est intentus perduxerit, intelliget non tibi possessionis esse valem viam, per quam nunc cum imbecillioribus, nec nos ipsi admodum fortes ambulare maluimus, quàm minus pennatos per liberiores auras precipitare. Ita nos, quantum arbitror, aut nihil, aut non multum peccasse indicabit, si tamen de numero spiritualium virorum iste fuerit. Nam turba cetera de scholis linguarum tumultuantium, & ad plaudendum strepitum vulgari lenitate letantium, si forte intruerit in has literas, aut contemnet omnes, aut illos quinque libros sufficere sibi arbitrabitur. Istum vero, in quo fructus illorum est, & abijcet quasi non necessarium, vel differet quasi post necessarium. Reliquos vero, qui ad ista intelligenda erudit non sunt, si Sacramentis Christianæ veritatis imbuit, in xnum, & verum Deum summa charitate nitescentes, cuncta pericula transiolerunt, fraternè admonet, ne ad ista descendant, & cum hic laborare caperint de tarditate sua conquerantur, ignorantes itinera difficilia, & molesta pedibus suis, volando se posse etiam ignorata transire. Si autem legunt, qui & infirmis, aut inextricatis gressibus hac ambulare non possunt, & nullas pietatis alas habent, quibus ista neglecta præteruolent, non seinserant inconuenienti negotio, sed præceptis saluberrime religionis, & nido fidei Christianæ pennas nutrant, quibus superuacui laborem, ac puluerem huius itineris euadunt, magis ipsius Patrie, quàm viarum flexuosarum amore flagrant. His enim hæc scripta sunt, qui literis secularibus dedit, magnis implicantur erroribus, & bona ingenia in nugis conterunt, nescientes quid ibi delegerit. Quod si animaduertent, viderent, quæ effugerent illa recta, & quisnam esset beatissima secundus illis locus.

Non ullis possessionis esse ulem viam.

Delectionis, sed itinerandi necessitate versatos. Ad hunc autem librum cum veneris, si, ut spero, & supplex deprecor, Deus, & Dominus noster propositum meum, voluntatemque gubernauerit, & eo quo est intentus perduxerit, intelliget non tibi possessionis esse valem viam, per quam nunc cum imbecillioribus, nec nos ipsi admodum fortes ambulare maluimus, quàm minus pennatos per liberiores auras precipitare. Ita nos, quantum arbitror, aut nihil, aut non multum peccasse indicabit, si tamen de numero spiritualium virorum iste fuerit. Nam turba cetera de scholis linguarum tumultuantium, & ad plaudendum strepitum vulgari lenitate letantium, si forte intruerit in has literas, aut contemnet omnes, aut illos quinque libros sufficere sibi arbitrabitur. Istum vero, in quo fructus illorum est, & abijcet quasi non necessarium, vel differet quasi post necessarium. Reliquos vero, qui ad ista intelligenda erudit non sunt, si Sacramentis Christianæ veritatis imbuit, in xnum, & verum Deum summa charitate nitescentes, cuncta pericula transiolerunt, fraternè admonet, ne ad ista descendant, & cum hic laborare caperint de tarditate sua conquerantur, ignorantes itinera difficilia, & molesta pedibus suis, volando se posse etiam ignorata transire. Si autem legunt, qui & infirmis, aut inextricatis gressibus hac ambulare non possunt, & nullas pietatis alas habent, quibus ista neglecta præteruolent, non seinserant inconuenienti negotio, sed præceptis saluberrime religionis, & nido fidei Christianæ pennas nutrant, quibus superuacui laborem, ac puluerem huius itineris euadunt, magis ipsius Patrie, quàm viarum flexuosarum amore flagrant. His enim hæc scripta sunt, qui literis secularibus dedit, magnis implicantur erroribus, & bona ingenia in nugis conterunt, nescientes quid ibi delegerit. Quod si animaduertent, viderent, quæ effugerent illa recta, & quisnam esset beatissima secundus illis locus.

Etate nitescentes, cuncta pericula transiolerunt, fraternè admonet, ne ad ista descendant, & cum hic laborare caperint de tarditate sua conquerantur, ignorantes itinera difficilia, & molesta pedibus suis, volando se posse etiam ignorata transire. Si autem legunt, qui & infirmis, aut inextricatis gressibus hac ambulare non possunt, & nullas pietatis alas habent, quibus ista neglecta præteruolent, non seinserant inconuenienti negotio, sed præceptis saluberrime religionis, & nido fidei Christianæ pennas nutrant, quibus superuacui laborem, ac puluerem huius itineris euadunt, magis ipsius Patrie, quàm viarum flexuosarum amore flagrant. His enim hæc scripta sunt, qui literis secularibus dedit, magnis implicantur erroribus, & bona ingenia in nugis conterunt, nescientes quid ibi delegerit. Quod si animaduertent, viderent, quæ effugerent illa recta, & quisnam esset beatissima secundus illis locus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Y 3 Hæc

Contenta
summatim in
lib. de Mu-
sica S. Augu.

Lib. 6. cap. 9.
10. 11.

Lib. 6. cap. 16.
nec suis fia.

Lib. 6. cap. 16.
nec suis fia.

Lib. 6. cap. 16.
nec suis fia.

Vide 2. lib. de
mus. lib. 6. cap. 16.
nec suis fia.

Hec cum Augustinus de sancto pectore deprompsisset, egisset autem de sonorum numero quidnam esset, & quomodo deprehendatur, plura item de trium numerorum ordine differuisset, quorum alteri in memoria, alteri in sentiendo, alteri in sono essent: quinque verò numerorum genera nominalset, quorum primi dicerentur iudiciales: secundi progressores: tertij occurrentes: quartij recordabiles: quinti sonantes: ad aliorum numerorum superioribus præstantiorum disquisitionem ascendit, rationem omnis cōcinnitatis inuentricem ostendens: ac deinde summam numerorum aequalitatem ex crebris aequalitatibus inquirens, vt tandem ad Dei amorem cuncta esse referenda, ac quomodo mens triumphare de numeris temporalibus debeat, edoceat: Nimirum Harmoniam illam eliciat, quæ ex contemplatione Prudentiam: ex sanctificatione Temperantiam: ex impassibilitate Fortitudinem: ex ordinatione Iustitiam perficit: Id quod possimum in beata uita cēlites sunt consecuti.

Ac tamen cum hæc ita sint, meminerint qui hunc librum legerint, ut simul percurant, quæ sanctus ille Pater ex eo retractauit libro primo suarum Retractationum: Sic enim, inquit, sex libros de Musica scripsi, quorum ipse sextus maxime innotuit, quoniam res in eo digna cognitione versatur, quomodo a corporalibus, & spiritualibus, sed mirabilibus numeris peruenitur ad immutabiles numeros, qui tam in ipsa sunt immutabili veritate, & sic inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Quod qui non possunt, & tamen ex fide Christi viuunt ad illa certius atque felicius conspicienda post hanc vitam veniunt. Quid autem possunt, si desit eis fides Christi, qui vnus mediator est Dei, & hominum: cum tota sapientia sua pereunt. In hoc libro illud, quod dixi: corpora enim tanto meliora sunt, quanto numerosiora talibus numeris: anima verò vltis, quæ per corpus accipit, carendo fit melior, cum sese auerit a carnalibus sensibus, & diuina sapientia numeris reformatur, non sic accipiendum est, quasi non sint futuri numeri corporales in corporibus incorruptibilibus, & spiritualibus, cum multo speciosiora, & decentiora futura sint, ut anima eos sensura non sit, quando erit optima, quemadmodum hic eis carendo fit melior. Hic enim opus habet auertere se a carnalibus sensibus ad intelligibilia capienda, quia infirma est, & minus idonea vtriusque simul adhibere intentionem suam. Et in his corporalibus nunc illecebra vacuenda est, quando anima illi ad delectationem turpem potest. Tunc autem tam firma erit, atque perfecta, ut numeris corporalibus non aueritur a contemplatione sapientie, & ita sentiat eos, ut non illiciat ab eis, nec eis carendo fiat melior, sed ita fit bona, & recta, ut nec latere possint eam, nec occupare. Hæc Augustinus.

Sanè verò cum ad perturbationes animi sedandas Antiqui Musicen vsurparent, Ecclesiaq. Catholica in accendendis ad pietatem animis, eam rectius semper adhibuerit, summa ope enitendum est, vt rectissimus illius vsus infunderetur adolescentibus, iucunditasque illa, quæ de rebus spiritualibus percipitur existat tanta, quanta ad traducenda in Dei laudibus cum hilaritate Christiana vitam sit satis.

De ratione autem psallendi iam supra locuti, restat, vt Auctores, qui tum de hac, tum de omni cantu, vel sono, aut harmonia scripsere, huc adscribamus.

Auctores, qui scripsere de Musica Practica, & Speculativa.

A Abbas Sublacensis Benedictinus. Adrastrus Peripateticus. Aegidius de Marino. Albertus Pighius. Albinus. Alexander ab Alexandro. Alexander Aphrodisius. Alexander Fugiodiacus. Alpyius. Ambrosius. Andreas Pappius. Andreas Tiraguetus. F. Angelus Prigioneensis. Angelus Politianus. Annales Petri. Antonius.	Architas Tarentinus. Aristides. vide infra Quinilianus. Aristoteles. Aristoxenus. Arnaldus. Athenicus li. 4. di. p. 10. c. 5. & 14. 15. S. Augustinus. B Baptista Mantuanus. Bartholomeus Anglicus. Bartholomeus Cassianus. Bartholomeus Ramus. S. Basilus. Beda. Bernardinus Bogetanus Germanus. S. Bernardus Abbas. Bion.	Blaſius. Boetius. Bonauentura. Briennius Vide Emanuel. C Cælius Rhodius. lib. 1. lect. antiq. c. 1. & 2. & 3. Calderius. Campanus. Carol. Valgulius, qui venit Platææ. Cassiodorus. Cleonides. Cœciliorum. Vide Petrus Apponensis. Cyrilli Commendatoris S. Spiritus. Romæ epistola Italica ad Vgolinum Gualterium, qua agit de abusibus Musicæ in Templis. Didymus.
---	---	--

- D**
 Didymus.
 Diodorus Siculus.
 Dominicus Marcus.
E
 Emanuel Briennius.
 Enchiridion de arte Musica.
 Euclides, sive Pappus Alexandrinus.
 Eusebius.
F
 Flos Anglicus.
 Franciscus Gafurius.
 Franciscus Georgius, sed qui sit expurgatus.
 Franciscus Tovar.
 Franciscus de Colonia.
 Francus.
G
 Galeus de uoce.
 Galilaeus, qui Florentie scripsit contra Zarlinum.
 Gaudentius.
 Gaguinus Grauiensis, qui uerit Aristoxenum.
 Galafus.
 Georgius Anselmus Parmensis.
 Georgius Rahu.
 Georgius Valla.
 Gerson.
 Gualdus.
 S. Gregorius Papa.
 Guido Monachus Aretinus.
 Guilhelmus Petalidus.
 Guilhelmus de Podio.
H
 Henrici Glareani dodecachordon.
 Hieronymus Metus de Musica antiqua, qui extat apud me nondum editus.
 Hilarius.
 Hippocrates.
 Fr. Jacobus Faber Stapulensis, qui quattuor libris satis docte explicat quidquid Boetius scripserat de Musica.
 Ioannes Angelus.
 Ioannes Baptista Porta Neapolitanus.
 Ioannes Carmelitanus Anglicus.
 Ioannes Cartusienfis.
 Ioannes Fabricius.
 Ioannes de Lacu.
 Ioannis Manie Lanfranchi Scintille Musicae.
 Ioannes de Muris.
 Ioannes Ransius.
 Ioannes Spartianus Bononiensis.
 Ioannes Tindor.
 Iordanus.
 Isidorus.
 Iulius Pollux lib. 4. onomastic.
L
 Lancillottus.
 Laurentius Cremonensis.
 Lipomanus.
 Lucas Lufius.
 Lucianus.
 Ludouicus Celsus Rodiginus.
 Ludouicus Contarenus.
 Ludouicus Polanius.
 Ludouicus S. Francis Lufreni in libro, qui inscriptus est Globus Canonum, & Arcanorum Diuinae scripturae, Romae editus anno 1586. lib. 10. cap. 9.
 Ludouicus Viues, ubi de corruptis disciplinis.
 Lucinius Argentius.
M
 Macrobius.
 Marchetus Patavinus.
 Marcus Antonius Benedictus.
 Margarita Philosophica.
 Maricanus Capella.
 Martinus ab Aspilcueta. Vide in dictione. Nasarius.
 Maurolycus Siculus.
 Melchior Torrensis.
 Michael Castellanus.
 Michael Martinius.
 Michael Pomposius Monachus.
 Montoya.
N
 Nasarius, ubi de Oratione, ac quomodo canendus sit cautus figuratus.
 Nicolaus Burtius.
 Nicolaus Faber.
 Nicolaus Litenius.
 Nicolaus Vicentinus.
 Nicolaus Volitius.
 Nicomachus.
O
 Oddo Abbas.
 Ornito Parche.
 Otho Anglicus.
 Ottomanus Lucinius lib. Musurgie.
 Pareia.
 Parmensis.
 Patricius Senensis.
 Petrus Aaron Emusius.
 Petrus Apponenfis.
 Petrus Berchorius.
 Petrus Bonus libro de mystica Numerorum interpretatione.
 Petrus de Cannuccijs.
 Petrus Cinciarinus.
 Petrus Gregorius in Arte mirabili.
 Petrus de Loyola.
 Petrus Pontius.
 Petrus Valerianus.
 Philippus Bultus Mediolanensis.
 Philippus Veraldus.
 Philippus de Vitriaco.
 Philolaus supra Boetium.
 Plinius lib. 2. cap. 36.
 Plutarchus.
 Polydorus Virgilius.
 Porphyrius.
 Possidonius.
 Prodicimus Parauinus.
 Pteillus, ubi de quattuor Mathematicis disciplinis.
 Ptolomeus.
Q
 Quintilianus Antistides.
R
 Raphael Volateranus.
S
 Sebaldis Hayden.
 Speculum doctrinale Vincentij.
 Fr. Stephanus Vaneus quem vocat Tolcanellum, Italico.
T
 Tacuinus.
 Tapia.
 Theophaustus.
V
 Vaccus.
 Valla Placentinus.
 Vgolinus.
 Vincentius Lufuranus.
 M. Vincentius.
 Vincargus.
 Vfsualdus.
Z
 Zarlino Institutiones, & Demonstrationes Harmonice, contra quae scripsit Galileus Florentinus.

EVCLII

EVCLIDIS MUSICA

Quæ olim mutila Græcè, & Latine prodierat in lucem per
Ioannem Pennam Regium Mathematicum;

Nunc ab Antonio Posseuino Societatis I. E. S. V. multis in locis restituta & Vaticana
Bibliotheca, ac Fulgii Vrsini manuscriptorum Codicibus Græcis: Notæ
item ad marginem additæ. Cap. VII.

A Pud Suidam ita legitur. Pappus Alexandrinus Philosophus, qui circa Theodori
senioris Regis tempora vixit, quando & Theon Philosopher floruit scribens.

Ex his quæ sunt Pappi sic legitur in Vaticana Bibliotheca, sicut emendatum est,
hoc in libro in qua vera post Theonis Synopsin, quasi ad eam pertinencia hæc omnia ad uer-
bum descripta sunt; quæ uerba, quæ Auctorem, ni fallor, designant, ante illa, scilicet & aure-
scipia, hoc est, partes ipsius sunt scriptæ, collocata sunt.

Harmonice
quid sit, &
eius partes se-
ptem.

Harmonice, est scientia contemplandi & exercendi concentum. Est autem
concentus id, quod certum habet ordinem ex sonis & interuallis compo-
situm. Harmonices uero partes sunt septem: De Sonis, de Interuallis, de Ge-
neribus, de Constitutionibus, de Tonis, de Mutatione, & de Melopoia.

Sonus est concipiens uocis casus ad uiam extensionem.

Interuallum autem est, quod continetur duobus sonis, acumine & grauitate diffu-
rentibus.

Genus est, certa quatuor sonorum diuisio.

Constitutio est, quod constat ex interuallis pluribus uno.

Tonus, est quidam uocis focus, systematis capax, latitudine carens.

Mutatio est similis alicuius in dissimilem locum transpositio.

Melopoia, est usus harmonice tractationi subiectum ad decorum propositi argu-
menti.

Vocis duo
motus.

Continuus.

Græc. Cod.

Var. habet oc-

cultæ, inter,

Interuallis

distinctus.

Moræ.

Intermissio-

nes.

Tensiones.

In Græco

Vatic. Cod.

Titulus addi-

tus est.

Phrongi o-

ctodecim in

quolibet ge-

neræ.

Chroma.

Porro hæc omnia cernuntur in qualitate uocis, cuius duo sunt motus, alter quidem
continuus & fermocinialis nuncupatus, alter uero interuallis distinctus, & ad bene ca-
nendum accommodatus. Morus uocis continuus tensiones & remissiones occu-
tas facit, nec uisquam immoratur, quoadulque taceat. Vocis autem morus interu-
lis distinctus, contratio modo mouetur quam continuus. Moras enim facit, & inter-
missiones inter illas moras, alternatimque more intermissionibus intericiuntur. Mo-
ras ergo appellamus tensiones, intermissiones uero migrationes a tensionibus ad ten-
siones. Inequalia autem, quæ faciunt differentias tensionis, constant intentione & re-
missione, quarum effectus est acumē & grauitas. Quod enim intentione fit, ad acumē
uergit: Quod autem remissione, ad grauitatem. Quocirca intentionis quidem effe-
ctus, est acuties: remissionis uero, grauitas: quarum utriusque communis est tensio.

Itaque tensiones simul & Phrongi appellantur. Tensiones quidem ab instrumentis
ad eas comparatis à tendendo. Phrongi uero eo quod uoce etiam eduntur. Sunt
autem Phrongi tensionis quidem innumeri, potestate uero octodecim in quolibet
genere. Genera tria sunt, Diatonum, Chroma, & Harmonia. Et Diatonum quide-
m canitur per tonum, tonum, & semitonium, si quidem ab acuto in graue tendas.

Contra uero si à graui in acutum pergas, per semitonium, tonum, & tonum. Item
Chroma cum ab acuto in graue nititur, canitur per sesquitonium semitonium, & se-
mitonium. Cum autem à graui in acutum, contratio modo, per semitonium, &
semitonium sesquitonium. Harmonia denique si ab acuto tendat ad graue, canitur
per ditonum dielin, & dielin: si à graui in acutum, contratio modo per dielin, dielin
& ditonum. Sunt autem hi Phrongi in diatonico genere.

Prollambanomenos, id est, assumpta uox, Sonus.

Hypæhypaton, id est, principalis principalium.

Phrongi in
diatonico ge-
nere.

Parhypate

- A** Parhypate hypaton, idest proxima principali principium.
 Lychanos hypaton diatonos, idest index principium diatonos.
 Hypate meson, i. principalis, vel grauior, inferior mediarum.
 Parhypate meson, i. propinquior principali mediarum.
 Lichanos meson diatonos, i. index mediarum, diatonos.
 Mese, i. media.
 Trita Synemmenon, i. tertia coniunctarum.
 Paranete Synemmenon diatonos, i. proxima coniunctarum diatonos.
 Nete Synemmenon, i. postrema coniunctarum.
 Paramese, i. proxima media.
 Trita diezeugmenon, i. tertia disiunctarum.
B Paranete diezeugmenon diatonos, i. proxima disiunctarum, diatonos.
 Nete diezeugmenon, i. postrema disiunctarum.
 Trita hyperboleon, i. tertia eminentiorum, siue altiorum.
 Paranete hyperboleon diatonos, i. propinquior altiorum, diatonos.
 Nete hyperboleon, i. postrema altiorum.
In Chromate autem, hi.
 Proslambanomenos.
 Hypate hypaton.
 Parhypate hypaton.
 Lichanos hypaton chromaticæ.
 Hypate meson.
C Parhypate meson.
 Lichanos meson chromaticæ.
 Mese.
 Trita Synemmenon.
 Paranete Synemmenon chromaticæ.
 Nete Synemmenon.
 Paramese.
 Trita diezeugmenon.
 Paranete diezeugmenon chromaticæ.
 Nete diezeugmenon.
 Trita hyperboleon.
D Paranete hyperboleon chromaticæ.
 Nete hyperboleon.
In harmonia autem, hi.
 Proslambanomenos.
 Hypate hypaton.
 Parhypate hypaton.
 Lichanos hypaton enharmonios.
 Hypate meson.
 Parhypate meson.
 Lichanos meson enharmonios.
 Mese.
E Trita Synemmenon.
 Paranete Synemmenon enharmonios.
 Nete Synemmenon.
 Paramese.
 Trita diezeugmenon.
 Paranete diezeugmenon enharmonios.
 Nete diezeugmenon.
 Trita hyperboleon.
 Paranete hyperboleon enharmonios.
 Nete hyperboleon.

Phthongi in
chromat.

Phthongi in
harmonia.

In

Semidentifi.
Acridentifi.

Mobilium autem, alij *μεσόπυκτοι*, alij *ὀξύπυκτοι*, qui & diatoni vocantur. Et *μεσόπυκτοι*, quidem sunt hi quinque.

Parhyale hyacinth.

Parhypate hypaton.

Participate in fun.

Trité Synonymen:

Trite diezeugmenon.

True hyperbolæon.

Eodem modo *διφύρτοι*, generatim quinque sunt, in harmonia quidem harmonici, & in chromate chromatici: Genus enim diatonicum non est (spissi participans

Sunt igitur in genere quidem harmonico, hi.

Lichanos hypaton enharmonios.

Lichanos meion enharmonios.

Paranete Synemmenon enharmonios.

Paranète diezeugmenon en harmonios.

Paranete hyperbolæon enharmonios.

chromatogram, *h*).

Lichanos hyparion chromatice.

Lichanos melon chromatice:

Parametre Synemmenon chromatice.

Paranete diezeugmenon chromatice,

Paranete hyperbolæon chromatice.

per la sua perfezione e per la sua bellezza. E' un'opera d'arte che ha fatto della sua perfezione e della sua bellezza un punto di riferimento per tutti gli artisti che si sono occupati di questo tema.

Ex manuscripto Codice antiquo.

Hæc omnia
ad verbum
ex Aristide
Quintiliano
accepta sunt
lib. 1.

ἡ δὲ ἀνὰ τὴν ὑπερβολὴν χρωματικὴ. σκοπεῖ δ' ἐς τοὶς τριῶν φθόγων ὁμοίους, ἢ
 ἐς δύο ὁμοεικομένους συνεχόμενους, αὐτοὺς ὄντας, ἐλαττοὺς δὲ ἡμεῖς μακροτέρως τοὺς λεπτομέ-
 ρησμοναίους ἐν τοῖς ὁμοίοις. πάλιν τῶν φθῶγων αὐτὸ μὲν αἰσιν παρὰ ἀλλήλους σύμφωνον
 εἶναι, οἱ δὲ ὁμοιοὶ, οἱ δὲ ὑπερφῶνοι. σύμφωνον μὲν ἀνὰ μακροσύνῳ, ἐν δὲ μάλλιν τῶ
 ὁμοίῳ, ἐν τῷ βαρυτέρῳ τὸ μέλος ἐκτρέπεται. ὁμοίων δὲ δὲ ἅμα κρομίζοντων ἢ ἡμιζώντων
 ἑστὶς βαρύτερ γνῆται, ὁμοσύνῳ δὲ ὁτίσις δύναμιν μὴ ἀλλοίαν φωνῆς, τῶν δὲ
 λιγυτέρων, ὁμοφῶν δὲ φθῶγων πλείους, πρώτη καὶ ταπεινὸν ἐξούνηται, καβαρύνεται.
 ἡ δὲ καὶ ἡ ὁμοεικομένη μοχλῶται, ὅταν, ὁ μὲν ἡνικυμένῳ, ὁ δὲ πλείους ἐκωλύεται,
 ἢ καὶ ὁ συνημῶς, ὅταν ὁ μὲν ἴσῃ, ὁ δὲ ὀσιν μετῆξιν συνημῶς. τεταρτὴν καὶ τὴν
 ὁμοίαν τῶσαν, ὅταν ὁ μὲν μείζονος δὲ ἐλαττοῦς ἢ ἴσῃ. Τριῶν δὲ ὁμοίων τῶσαν, ὅταν
 λιγυτέρων, πέμπτη δὲ καὶ τὸ ἴδιον. ἑτέρα γὰρ ἡ τῶσαν ἐξούνηται, ἢ τοὺς ἡνικυμένῳ
 καὶ ἑτέροις τοὺς βαρυτέρους, ἢ τοὺς ὑπερφῶνας ἴσιν ἐκτρέπεται. Ἐτέρα μὲν παρὰ τὴν
 ὁμοίαν ἐστὶ, ἑτέρα δὲ λιγυροτέρων, τῶν δὲ ὁμοίων τῶσαν ὁμοφῶν αἰσιν πέντε.

Paranete hyperbolæon chromatica. Densum verò est certa trium sonorum dispositio, vel quod ex duobus intervallis constat, quæ composita minus in ternallum continebunt, quam reliquum in Diatessaron intervallum. Rursus sonorum alij sunt inter se consoni, alij dissoni, alij verò eiusdem tenoris. Consoni sunt, quibus simul pulsantibus, nihil magis acuto, quam graui soni decor constare videtur. Dissoni vero, quibus cœcumbitis carminis proprietates alterius sit: Eiusdem verò tenoris sunt, qui vim quidem uocis diuersam habent, intensiorem verò æqualem. Differentia verò sonorum plures sunt. Prima quidem est, quæ fit secundum intensiorem in grauitate et acumine. Secunda uerò, quæ cum intervallo est participatio; cum unus quidem in vno, alter uerò in pluribus communicare inspicitur. Tertia cum constitutione, cum unus quidem vnus, alter uerò duarum particeps est constitutionum. Quarta, quæ per uocis locum fit, cum unus maioris, alter minoris est loci. Quisnam verò sit vo cis locus, postea dicemus. Quinta uerò, quæ moralis est. Alij namque mores acutiores, siue Neteformes decant, alijs grauiores, siue hypateformes. Et alij rursus parhy pateformes, et alij lichanoformes.

Intervallorum autem differentie sunt quinque. Nam & magnitudine inter se differunt, & genere, & ut consona à dissonis, & ut simplicia à compositis, & ut explicabili-
multo 11 lia 2b

a In Codm.
f. inueniun-
tur hoc alia
scriptura

ὁ δὲ λόγος ἐστὶν
 αὐτοῦ. λόγος
 ἀφ' οὗ οὐκ ἦν
 ἀρχὴ κατ' ἀρχὰς
 οὐκ ἦν.
 D. la m. f.
 Græc. Cod.
 λόγος ἐστὶ
 μὲν οὗτο
 ἐστὶ, magnu
 do.

c M. f. Gr.
Col habet.
Puncta rufa.
Ung. rufescent.

[illegible]

Dionus, Tritonus, & his similia. Inexplicabilia uero, quæ explicabilibus maiora A
minoraue sunt, magnitudine aliqua inexplicabili.

Genera tria sunt, ea nempe quae iam antea declarauimus. Quocirca omne melos
erit aut diatonicum, aut chromaticum, aut enharmonicum, aut commune, aut ex his
mixtum. Diatonicum ergo est, quod diatonica diuisione utitur. Chromaticum verò,
quod chromatica. Enharmonicum autem, quod enharmonica. Commune autem,
quod ex statis phthongis componitur. Mixtum denique, in quo duorum vel trium
generum vestigia apparent, diatoni nempe & chromat, vel diatoni & harmonia,
vel diatoni, chromat & harmonia. Finit autem generum differentie in phthongis
illis, quos mobiles esse diximus. Lichanos enim, loco, mouetur per tunc interval-
la. Dochmion, ex quadiduo. Erro Lichanos acutissima est, quae tono distat ab

Constitutionum autem differentiae sunt septem: quarum quatuor sunt communes etiam intervalis: Differentia secundum magnitudinem, secundum genus, secundum consonum & dissonum, secundum explicabile & inexplicabile. Tres vero sunt propriae ipsis constitutionibus, differentia nempe continui, & ordine sequentis ab eo, quod aliquid omittit, nec ordine sequitur differentia coniunctae & disiunctae.

- A** *disiunctæ constitutionis: differentia denique constitutionis immutabilis.* Ac magnitudine quidem differunt constitutiones maiores à minoribus, ut diapason magnitudine discrepat à tritono, vel à diapente, vel à diatessaron, vel ab aliquo his similibus. Genere autem differunt constitutiones, ut diatonica ab enharmonicis, vel chromaticis: aut chromatica enharmonicæ à reliquis. Secundum verò consonum & dissonum differunt constitutiones contentæ pthongis consonis, à constitutionibus quæ continentur pthongis dissonis. Sunt verò constitutiones consonæ sex, in immutabili constitutione, quarum minima est *stereosia*, duobus tonis, & semisse confas, cuiusmodi est constitutio ab hypate hypaton ad hypaten meson. Secunda constitutio est diapente, tonorum trium & semissis, qualis est constitutio à proslambanomeno ad hypaten meson. Tertia est constitutio diapason tonorum sex, qualis est à proslambanomeno ad meson. Quarta est diapason & diatessaron simul, tonorum octo & semissis: qualis est constitutio à proslambanomeno ad netem synemmenon, vel ad paranetem diezeugmenon diatonicam. Quinta, diapason & diapente simul, tonorum novem & semissis: cuiusmodi est à proslambanomeno ad netem diezeugmenon. Sexta est disdiapason, tonorum duodecim, qualis est à proslambanomeno ad netem hyperbolæon. Constitutio autem quæ coniuncta appellatur, progreditur quidem usque ad quartam constitutionem consonam: Prima enim ipsarum est diatessaron, secunda diapente, tertia diapason, quarta diapason & diatessaron simul, quinta diapason & diapente simul: sexta denique disdiapason; vocis enim locus augetur usque ad octavam constitutionem consonam, nempe usque ad disdiapason simul cum diatessaron, & usque ad disdiapason simul cum diapente. Dissone verò constitutiones sunt omnes quæ vel minores sunt quàm diatessaron, vel inter prædictas consonas intericiuntur. Fiunt autem figuræ eiusdem magnitudinis ex iisdem simplicibus intervallis concretæ & numero aequalibus, cum ipsorum intervalloordo dissimilitudine aliqua variatur. (Quæ enim ex aequalibus & similibus omnibus, similiterque dispositis intervallis constantur, non faciunt figurarum varietatem.) Quocirca tres erunt species diatessaron, quantum prima à barypycnis seu graviter densis pthongis comprehenditur, cuiusmodi est ab hypate hypaton ad hypaten meson. Secunda à mesopycnis seu medijs densis pthongis continetur, cuiusmodi est à parhypate hypaton ad parhypaten meson. Tertia ab oxypycnis seu acutius densis pthongis, cuiusmodi est diatessaron illud, quod est à lichano hypaton ad lichanon meson. At in harmonia quidem & chromate, consonorum figuræ sumuntur ad densi habitudinem. At in diatono, figuræ non fiunt ad densi habitudinem. Quippe id genus in semitonia & tonos diuiditur. Suntque in consonantia diatessaron, semitonium quidem unum, toni verò duo. Similiterque in diapente, semitonium unum & toni tres. Item in diapason, semitonia duo sunt, tonique quinque. Considerantur verò figuræ seu species harum consonantiarum pro diverso semitoniorum positu. Itaque prima species consonantiæ diatessaron est, cuius semitonium ad graviolem partem est quàm toni. Secunda, cuius semitonium medio loco est inter duos tonos. Tertia, cuius semitonium acutius est tonis. Quæ omnia in reliquis generibus ab iisdem pthongis ad eosdem, ad eundem modum se habent. Species verò consonantiæ diapente, sunt quattuor. Prima continetur ab barypycnis, in qua tonus primum locum obtinet versus acutam partem, sitque ab hypate meson usque ad parameson. Secunda est, quæ à mesopycnis comprehenditur, in qua tonus penultimum locum obtinet, si à gravi incipiens in acutum tendas, sitque à parhypate meson usque ad triten diezeugmenon. Tertia continetur ab oxypycnis, in qua tonus ponitur loco antepenultimo, si à gravi ad acutum pergas, sitque à lichano meson ad paranetem diezeugmenon. Quarta comprehenditur à barypycnis, in qua si ab acuto in grave tendas, quantum locum possidet tonus. sitque à mese ad netem diezeugmenon, aut à proslambanomeno ad hypaten meson. In diatono autem, prima species consonantiæ diatessaron, est in qua semitonium primum, & gravissimum locum habet. Secunda, in qua semitonium primum locum habet ad partem acutissimam. Tertia, in qua semitonium penultimum locum habet tendendo à gravi in acutum. Quarta, in qua hemito-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Z 2 nium

Myxolydius
tonus.

Lydius.

Phrygius.

Dorius.

Hypolydius.

Hypophry-
gius.Communis
& Locius
& Dorius.

nium penultimum locum habet tendendo ab acuto in graue. Iam Consonantia dia-
pason species septem sunt, quarum prima à barypyncis phrongs comprehenditur, in qua tonus acutissimum locum obtinet, estque ab hypate hypatō ad parameson
qui modus ab antiquis Mixolydius uocabatur. Secunda species à mesopyncis conti-
netur, in qua penultimum locum tenet tonus, si à graui in acutū tendas, siq; à pary-
pate hypaton ad triten diezugenon, qui modus antiquis vocabatur Lydius. Tertia
species continetur oxypyncis, in qua tonus locum antepenultimum obtinet, si à
grauī tendas in acutum: est autem à lichano hypaton ad paraten diezugenon, qui
vocabaturque olim hic modus, Phrygius. Quarta species continetur à barypyncis
phrongs, in qua tonus quartum locum obtinet, si ab acuto tendas in graue, estque in-
ter hypaton meson & neten diezugenon, qui modus olim dicebatur Dorius. Quinta
comprehenditur à mesopyncis, in qua tonus quintum habet locum ab acutissimo, B
qui modus olim Hypolydius dicebatur, estque à parhypate meson ad triten hyperbo-
leon, Sexta ab oxypyncis contra tonum habet sexto loco ab acutissimo, sique
à lichano meson ad paraten hyperboleon. Vocatur autem modus hic, Hypo-
phrygius. Septima species, diapason est, quam continent phrongi barypynci, in
qua tonus grauissimum locum habet. Est autem hic modus à mese ad neten hyperbo-
leon, qui à prollambanomeno ad meson, qui olim & communis & Locius & Do-
rius dicebatur. In genere verò diatonico prima species consonantia, diapason est, in
qua hemitonium alterum est in parte grauissima, alterum verò in quarto loco, si à
grauī in acutum pergās. Secunda species est, cuius hemitonium alterum habet lo-
cum tertium à grauissimo, alterum verò locum septimum & acutissimum. Tertia
est in qua utrumque hemitoniorum ab altero extremorum abest vno loco. Quarta,
in qua vnum hemitonium grauissimo loco, alterum quinto ponitur versus acu-
tas partes. Quinta, in qua vnum hemitonium quarto loco post grauissimum, alter-
um verò septimo & acutissimo collocatur. Sexta, in qua vnum hemitonium
tertio loco post locum grauissimum, alterum autem secundo loco ab acutissimo
ponitur. Denique septima species consonantia diapason est, in qua vnum hemito-
nium secundo loco post grauissimum, alterum verò quinto versus acutam partem
collocatur. Porro hæc omnes species diapason sunt ab iisdem phrongs ad eisdem
phrongs eodem modo quo in harmonia & chromate: appellanturque hi modi iis-
dem nominibus, quibus illi qui in harmonicis, chromaticis, speciebus ipsius diapa-
son explicati sunt. Discrimine verò quo differunt explicabile & inexplicabile, diffe-
runt etiam constitutiones ex interuallis explicabilibus compositæ à constitutioni-
bus, quæ constant ex interuallis inexplicabilibus. Quippe constitutiones omnes ex-
plicabiles, constant ex interuallis explicabilibus. Quæ autem constant ex interuallis
inexplicabilibus, sunt inexplicabiles. Discrimine autem quo differt id quod conse-
quenter & ordine sequitur, ab eo quod aliquid transilit, nec ordine sequitur, diffe-
rent etiam constitutiones modulatæ per phrongs ordine consequentes, à constitu-
tionibus modulatis per phrongs minimè consequentes, sed per phrongs inter quos
aliquis est intermedius, quem canendo prætergressi sumus.

Coniuncti autem & Disiuncti discrimine differunt constitutiones: constare ex tet-
rachordis disiunctis. Est autem Coniunctio, duorum tetrachordorum consequenter,
ordineque modulatorum & specie similium, communis phrongs. Disiunctio verò, est
duorum tetrachordorum consequenter ordineque modulatorum & specie similium,
toni interpositi. Sunt autem in vniuersum coniunctiones tres, Media, Acutissima &
Graumissima. Et Graumissima quidem est duorum tetrachordorum, quorum alterū est tet-
rachordum hypaton, alterū verò tetrachordum meson. Communis enim phrongs
ea coniungit, qui est hypate meson. Media est coniunctio tetrachordi meson, & tetrachor-
di synemmenon, quæ coniunguntur communi phrongo, qui est Mese. Acutissima
denum coniunctio est tetrachordi diezugenon, & tetrachordi hyperboleon. Ea
enim unus communis phrongs, nete diezugenon coniungit. Disiunctio uni-
ca est duorum tetrachordorum, quorum alterum est tetrachordum mediarum, al-
terum verò tetrachordum netarum disiunctarum, quæ uno communi tono disiun-
guntur, E

- A** guntur, qui est inter mēsen & paramēsen. Ceterum, Cōstitutiones perfectæ duæ sunt: quarum altera minor est, altera maior. Ac minor quidem fit per coniunctionem à proslambanomeno ad neren synemmenon, suntq; in ea constitutione tria tetrachorda coniuncta, tetrachordum grauium, mediarum & coniunctarum, & præterea tonus contentus à proslambanomeno & hypate hypaton. quippe constitutio diapason & diatessaron simul, consonantiæ definitione comprehenditur. Maior autem constitutio perfectæ fit per disunctionem à proslambanomeno ad neren hyperbolæon, in qua sunt quattuor tetrachorda (quorum duò à reliquis duobus disiuncta sunt, inter se verò coniuncta, nempe tetrachordum grauium, mediarum, disiunctarum, & excellentium) & duo toni, quorum alter est inter proslambanomenon & hypaten hypaton, alter verò inter mēsen & paramēsen. Huic autem disdiapason constitutioni conuenit definitio consonantiæ. Sed cum in constitutione immutabili, quæ ex perfectis ambabus constat, sint quinque tetrachorda, horum quidem duo communia sunt utri que perfectarum cōstitutionum, tetrachordum grauium, & tetrachordum mediarum. Propria verò sunt coniunctæ quidem constitutionis tetrachordum netarum coniunctarum, disiunctæ verò tetrachordum netarum disiunctarum, & tetrachordum netarum excellentium. Differunt etiam discrimine mutabili & immutabili, quo constitutiones simplices à non simplicibus discrepant. Simples constitutiones sunt, quæ ad unam mediam aptantur, duplices uerò quæ ad duas, triplæ quæ ad tres, multiplices quæ ad plures aptantur. est autem media potestas phtongi, cui accidit in disunctione quidem tonum habere simplicem ad partem acutam, si constitutio immutabilis fit, ditonum uerò simplicem, vel compositum ad partem grauem. In coniunctione autem, cui accidit trium tetrachordorum coniunctionem esse vel acutissimum phtongum medij tetrachordi, vel grauissimum tetrachordi acutissimi. Ex hac media cognoscuntur reliquorum phtongorum vires. Quomodo enim quisque phtongus ad mediam se habeat, statim clarum fit.
- C** At tonus quattuor significationes habet. Vsurpatur enim & pro phtongo & pro intervallo, & pro loco uocis, & pro tenore. Ac toni nomen pro phtongo usurpant illi qui lyram appellant heptatonon, quasi septem tonis, id est phtongis, constantem, vt Terpander & Ion. Ita enim loquitur Terpander.

TONVS
quattuor mo
dis accipitur.

- At nos quadrifons in istantes sæpe canamus.*
- D** Inde nouos cythara heptatono celeb. abimus hymnos,
- Ion verò in Decachordo:*
- C** *Semper habes denas gradientes ordine chordas,*
- Et concordantes harmonias trijonas.*
- At Graeci heptatono cythara diatessara cantant,*
- Capientes raro carmine dulce melos.*
- Alij item non pauci eo nomine usi sunt. Pro intervallo verò usurpatur tonus, cum dicimus tonum esse à mese ad paramēsen. Pro uocis autem loco, vt cum dicimus uocis tonum Dorij aut Phrygij aut Lydij, aut aliorum aliquem. Sunt enim tredecim toni, vt uult Aristoxenus, Hypermixolydij, & qui Hyperphrygij dicuntur: Mixolydij duo, acutior & grauior: quorum acutior quidem appellatur Hypoastius, grauior uerò Hypodorius. Lydij duo, acutior nempe & grauior, uocaturque Aeolius: Phrygij duo, alter grauis, qui lastius dicitur, alter acutus: Dorij vnus: Hypolydij duo, acutior & grauior, qui Hypæolius etiam nuncupatur. Hypophrygij duo quorum grauior, uocatur Hypoastius. Vltimus est Hypodorius. Horum acutissimus est Dorius. Reliqui deinceps ab acutissimis ad grauissimum, hemitonio alij alios superant. Duo autem paralleli appellati trihemitonij. Eadem erit ratio in reliquorum tonorum distantijs. Tonus autem Hypermixolidij, est duplo acutior quàm Hypodorius: Pro tenore uerò usurpatur tonus, vt cum dicimus aliquem acuto tono aut graui tono, aut mediocri uocis tono uti.*

Mutatio
quot modis.

Mutatio fit quattuor modis, in genere, in constitutione, in tono, in Melopœia. Mutatio generum fit, cum ex diatono in chroma vel harmoniam, aut cum ab harmonia.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Z 3 vel

A λει. ἰσῶτικῶτα καλοῦνται, τινες, ὧν ἰδίαι ἐπὶ θάλαμμοι, καὶ κοινῶι. Ἐν γὰρ κοινῶι. Τρόποι δὲ λίσσονται ὅτε τὸ συνμικρῶν πᾶσι τὸ ἡδὺ καὶ τὰ μέλη τῆς ὁμοειδίας. Ὑπερβαίνει δὲ ἀλλήλων αἱ μελοποιίαι ὅσοι, ὡς εὐαρμόνιος, ῥεσματικῇ, ὕδατος συστηματί, ὡς υποτακτικῇ, μεσοειδῆς, ἡπειοειδῆς; Τὸν αἰ δὲ ὁμοίος, σφυγίος, λυδῆος. Τέσσα, οὐμικῶ, διθυραμβικῶ, τραγικῶ. Ἡ τῇ * ὡς φανερὸν τῷ μὲν συστατικῷ, δὲ ἡς παρὰ τὴν λυπρὰ καὶ ἡδὺν, τῷ δὲ * ὕδατος τικῷ, δὲ ἡς τὸν θυμὸν, ἔξ ἡρώδου, τῷ δὲ μέτῳ, δὲ ἡς εἰς ἡρό-
 μίαν τῷ ψυχρῷ περὶ τὸν θυμὸν, ἡδὺν δὲ τὰτα ἐπικαλεῖτο, ἵπειδ ἡπειρὰ τῆς ψυχῆς κατὰ
 σχήματα ὅτε τῶν πρώτων ἐδιωρίτο πᾶσι δὲ ἰωρῶτο. hoc est.

τα εἶδη.

ἢ ἐκαστοῦ.

Melopœia est vis effectiua cantus. Melos autem est, nexus sonorum dissimilium a-

Melopœia
quid.

B cumine, & grauitate. Huñs verò quædam est hypateformis, alia neteformis iuxta prædictas à nobis vocis proprietates. Partes autem ipsius tres sunt. ἀγῶς, idest acceptio, μίξις, mixtio, ῥέσις, vlus. ἀγῶς quidem ex qua musico licet inuenire, ex quonā vocis loco faciendū sit constitutio, ab hypateformi ne an ex alia, μίξις verò, per quam aut huiusmodi sonos inter se, aut vocis loca aptamus, aut generum melodias, aut modorum constitutiones. ῥέσις verò est certa melodiæ exercitatio. Huius rursus sunt quatuor species, ἀγῶς, plocē, pettia, tone. Agogēs verò species tres, recta, reflexa, circularis. Recta quidem est, quæ per sequentes sonos efficit intentionem. Reflexa verò, quæ in sequentes conficit grauitatem. Circularis verò, quæ per synemmenon intendit, per diezeugmenon autem remittit, aut contra. hæc autem etiam in mutationibus confideratur. πλοκῇ verò est, quæ per discretas moras, aut sonos duo, siue plures vnū emittit tonum, horumq. grauias, siue acuta accommodat. πεττία verò, quæ ab vno to-

Partes melo-
pœiæ quædam.

C no sapè fit pulsatio, quæ cognoscimus, quānam sint omittendi soni, quivē, & quoties singulis ipsorum sumendi, & vnde incipiendum, & quò terminandum. Hæc verò & morum est declaratiua. Τὰν verò est mora ad multum tempus vna prolatione facta, cum per eundem sonum plures canuntur dictiones. Differt autem melopœia à melodia, hæc enim est cantus professio, illa verò habitus effectiua. Modi autem melopœiæ generaliter quidem tres sunt, nomicus, dithyrambicus, tropicus. Nomicus ergo modus est Neteformis. Dithyrambicus verò meseformis. Tragicus verò hypateformis. Specie verò plures reperiuntur quantum per similitudinem licet generibus supponere. Namque amatorij quidam vocantur, quorum pars quædam Epithalamij, & Comici, & Encomiastici. Tropi verò dicuntur, quia mores quodammodo simul exprimunt iuxta mentis carmina. Differunt autem inter se genere melopœiæ, uelut enharmonia, chromatica, diatonus: constitutione hypathoides, meseoides, neteoides: tono, ut Dorius, Phrygius, Lydius: tropo, nomico, dithyrambico, tragicos: more, ueluti diamus, alia, esse contractiuam, per quam affectus tristes commouemus, aliam verò relaxatiuam, qua in itam incitamus, aliam verò mediam, qua in serenitatem animum inducimus. Mores uerò ista vocabantur, quoniam animi status per has primum conspiciuntur, atque corripiebantur.

Melopœia in
quo differat
a melodia.
Modi melo-
pœiæ.

Scholía.

E Quæ uero in impressis sequuntur usque ad extremū, in ea non leguntur, uidelicet, ὕδατος καὶ ῥέσις. Sed liber, quæ in extremo scripta sunt, uerbis clauduntur. Apud Epicurum uero à quo forte totus hic locus acceptus est, ea statim consequuntur, quæ supra adnotauimus, his tamen adiectis.

E διωρίτο πᾶσι καὶ δὲ ἰωρῶτο, εἰ ἔμην ἐκ μόνων, ἔγάρ μεταβολὴ μελοποιίας γίνεται, ὅταν ἐκ ὕδατος καὶ ῥέσις, εἰς συστατικὸν, ἢ σφυγιστικὸν, ἢ ἐξ ἡρώδου εἰς τὸν λυπρὸν γίνωτο. hoc est.

B Considerabantur, & corripiebantur, quamuis non ijs solis, nam melopœiæ mutatio fit, cum ex more relaxatiuo, seu impulsiuo in contractiuum, seu pacatiuum, aut ex pacatiuo in aliquid aliud ex reliquis transitus fiat.

C Descriptio, est plana figura uires eorum quæ canuntur continens. Vis autem, est phthongi ordo, quo cognoscimus phthogorum quemlibet. Melopœia autem, est usus

fubic-

subiectorum tractationi harmonice, ad decorum eorum, quæ cædenda proponuntur. A
Atque hic est finis & scopus tractationis harmonice.

Brianus libro primo capiti. 8. de Tono.

Οὗτοι ἄλλοι μὲν φωνῆς τόνον δ' ὀρίων, ἢ φρύγιον, ἢ λυδίον, ἢ τῷ ἄλλων τινά, καὶ γὰρ ἀπὸ
μὲν τὸν Ἀριστοτέλον τοῖσι εἰσι τρεῖς ὁ δ' ἕκαστος. ὁ ὑπὸ δ' ὀρίων, ὁ ὑποφρύγιος, ὁ ὑπολυδίος, ὁ
ὑποαῖολιος, ὁ ὑπολυδίος, ὁ δ' ὀρίων, ὁ φρύγιος, ὁ αἰόλιος, ὁ λυδίος, ὁ μειζολυ-
δίος, ὁ καὶ ὑπερφρύγιος, ὁ ὑπεραῖολιος, ὁ ὁ ὑπερμειζολυδίος, ὁ καὶ ὑπερφρύγιος. Κατὰ δὲ
Πτολεμαῖον ὀκτώ, ὁ ὑποδ' ὀρίων, ὁ ὑποφρύγιος, ὁ ὑπολυδίος, ὁ δ' ὀρίων, ὁ φρύγιος, ὁ λυδίος
ὁ μειζολυδίος, καὶ ὁ ὑπερμειζολυδίος. hoc est.

Cum uocis aliam dicimus, dorian, seu phrygiam, seu lydiam, uel ex alijs aliquam. B
Etenim secundum Aristoxenem toni sunt tredecim. hypodorian, hypoaolian, hypo-
phrygian, Acolian, Lydian, Mixolydian, qui & Hyperdorian; Hyperaolian, hypermi-
xolydian, qui & hyperphrygian. Secundum uero Ptolemæum octo. hypodorian, hypo-
phrygian, hypolydian, dorian, phrygian, lydian, mixolydian, & hypermixolydian.

EVCLIDIS SECTIO REGVLAE HARMONICAE

I nihil moueretur, sed omnia quiescerent, summum esset silentium; Si au- C
tem fieret silentium, nihilque moueretur, nihil audiretur. Quare ut ali-
quid audiat, necesse est prius motum pulsūque fieri. Cum ergo sonitus
omnes fiant ex pulsu: pulsus autem fieri non possit nisi præcedente mo-
tu: & motum alij sunt crebriores, alij rariore: & crebriores quidem motus faciunt
acutiores sonitus: rariore autem, grauiore: necesse est, sonituum esse quosdam a-
cutiores, eos nempe qui è crebrioribus pluribusque motibus constant; quosdam uero
grauiores, cum ex rarioribus paucioribusque motibus constent. Quocirca sonitus acutio-
res æquo, mediocritatem consequuntur, & remittuntur detractioe motuum. Grauios-
res autem æquo, mediocritatem assequuntur adiectione motuum, quæ fit in tensione.
Cum igitur soni, adiectione & ablatione mediocritatem assequantur, fatendum neces-
sario est, eos è partibus componi. Quæ autem è partibus componuntur, omnia inter
se numerorū rationem habere censentur. Quocirca necesse est phthongos inter se in D
numerosū ratione censeretur. Atqui numerosum alij sunt in ratione multiplici, alij in
superparticulari, alij in superpartiente. Quare phthongi etiam, rationes eiusmodi ne-
cessariò inter se habebunt. Sed & numerosum quidam uno nomine multiplices super
particulares inter se dicuntur. Quapropter hinc etiam poscimus, phthongorum quos-
dam consonos, quosdam dissonos. Et consonos quidem cognoscimus eos, qui ita mi-
scantur, ut una ex ambobus temperatio fiat: Dissonos autem, qui non ita miscantur,
ut ex ambobus una fiat temperatio. His positis, uerisimile est consonos esse in ratio-
ne eorum numerosum, qui uno simplicique nomine multiplices inter se, uel superpar-
ticulares dicuntur, cum ex ambobus una fiat uocis temperatio.

THEOREMA I.

Si interuallum multiplex duplicetur, interuallum quod ex duplicatione producetur, erit
multiplex.

Sit enim interuallum $\beta\gamma$, sitq. β multiplex ipsius γ , fiatq. ut γ ad β , ita β ad δ . id
est, duplicetur interuallum $\beta\gamma$ (ut docet 10. def. quinti Elementorum) dico δ multi-
plex esse ipsius γ , id est, interuallum productum, quod est $\delta\gamma$, esse multiplex. Quia
enim β multiplex est ipsius γ . Igitur γ metiuitur ipsum β (per conuersam 5. definit. se-
ptimi Elem.) Est autem ut γ ad β , ita β ad δ , est in hypothesi. Quare γ metiuitur ipsum
 δ . Igitur $\delta\gamma$ multiplex est ipsius γ . per 5. definit. sept. Elementorum.

THEO.

A *Si ex interualli duplicacione fiat interuallum multiplex, ipsum quoque est multiplex.*

Si interuallum $\beta \gamma$ fiatq. vt β ad γ , sic γ ad δ , sitq. δ multiplex ipsius γ ; dico etiam β multiplex esse ipsius γ . Quia enim δ est multiplex ipsius γ , igitur γ metitur ipsum δ . Didici autem (propof. 7. octau. Element.) Si sint quotlibet numeri continue proportionales, quorum primus metiatur extremum, intermedios etiam metiri. Igitur γ , ipsum β metitur. Quare β multiplex est ipsius γ .

T. H. E. O. R. E. M. A. I. I. I.
Inter duos numeros, quorum interuallum fit superparticulare, medij proportionales nunc neque vnus neque plures cadent.

B *Sit interuallum superparticulare β ad ipsum γ . Sintq. δ & θ numeri minimi eiusdem rationis, quam habet β ad γ . Igitur sola vnitas metitur ipsos δ & θ numeros (per 24. propof. & 12. def. 7. Element.) communi mensura. Ergo δ & θ aufer α ζ , numerum æqualem ipsi θ , relinqueturq. vnitas. Ergo δ & ζ numerus est superparticularis ad θ . estq. excelsus δ , communis mensura duorum numerorum, quorum vnus est δ & ζ , alter θ . Ergo inter δ & θ , nullus medius proportionalis cadit: Si enim aliquis inter eos cadat, ille necessariò erit minor, quàm δ & maior quàm θ . ideoq. necesse erit vnitate diuidi: quod absurdum est. Ergo inter δ & θ numeros nullus medius proportionalis incidit. Quot autem inter duos minimos incidunt medij proportionales, tot inter eandem rationem habentes eis, incidunt (per 8. prop. octau. Elem.) Nullus autem medius proportionalis cadit inter δ & θ . Ergo inter β & γ , nullus medius proportionalis incidit.*

C **T. H. E. O. R. E. M. A. I. I. I. I.**

Si interuallum non multiplex duplicetur, producitur interuallum quod neque multiplex erit, neque superparticulare.

Sit interuallum non multiplex $\beta \gamma$, sitq. vt γ ad β , ita β ad δ . Dico δ neque multiplex, neque superparticularem esse ipsius γ . Esto enim primum (si fieri possit) multiplex δ ipsius γ . Quia igitur didicimus (secundo theoremate) si ex interualli duplicatione fiat interuallum multiplex, ipsum interuallum antequàm duplicaretur, fuisse multiplex: ergo β multiplex esset ipsius γ , quod est contra hypothefin. Fieri ergo non potest, vt δ sit multiplex ipsius γ . Sed nec superparticularis est, propterea quod

D *inter duos numeros superparticularem rationem habentes, nullus cadit medius proportionalis numerus, per præcedens theorema. Atqui inter δ & γ , cadit β . Non potest ergo δ , ipsius γ esse vel multiplex, uel superparticularis.*

T. H. E. O. R. E. M. A. I. V.

Si ex interualli duplicacione non producat multiplex interuallum, ipsum non est multiplex.

Sit interuallum $\beta \gamma$, fiatq. vt γ ad β , sic β ad δ . ipse autem δ multiplex non sit ipsius γ . Dico nec β , ipsius γ multiplicem esse. Si enim δ esset multiplex ipsius γ , esset igitur δ quoque multiplex ipsius γ . (per primum theorema.) Atqui id est contra hypothefin: Ergo β , non est multiplex ipsius γ .

E **T. H. E. O. R. E. M. A. V. I.**

Duplex interuallum constat ex duobus maximis superparticularibus interuallis, & sesquialtero nempe & sesquitercio.

Sit enim $\beta \gamma$ sesquialter ipsius δ ζ , ipse autem δ ζ sit sesquitercius ipsius θ . Dico $\beta \gamma$ duplum esse ipsius θ ; ex δ enim aufero θ æqualem ipsi θ . Item ex $\beta \gamma$ aufero λ γ , æqualem ipsi δ ζ . Quia igitur $\beta \gamma$, sesquialter est ad δ ζ , ergo β λ est triens quidẽ ipsius $\beta \gamma$, dimidium autem ipsius δ ζ . Item quia δ ζ sesquitercius est ad θ , igitur δ λ est ipsius quidem δ ζ quarta pars ipsius autem θ , tertia pars. Cum igitur δ λ sit tertia pars ipsius δ ζ , & β λ sit tertia pars ipsius $\beta \gamma$. Est verò etiam α γ , tertia pars ipsius θ . Igitur β γ duplus est ipsius θ .

A. L. I. T. E. R.

Sit α sesquialter ipsius β , ipse autem β sesquitercius ipsius γ , dico α duplum esse ad γ . Quia enim α sesquialter est ipsius β , ergo α continet totum β & eius semissem. Ergo duo,

A duplum autem ex duobus maximis superparticularibus componitur: igitur interuallum diapason ex interuallis sesquiplo & sesquitercio constat. Hæc enim sunt maxima, siquidem diapason ex diapente & diatessaron interuallis superparticularibus constat: quorum superparticularium interuallorum diapente quidem, quia reliquo maius est, sesquiplum erit. Diatessaron autem, sesquitercium. unde manifestum est, interuallum quod fit ex diapason & diapente additis, esse triplum. Ostendimus enim (octauo theoremate) ex interuallis duplo & sesquialtero additis triplum interuallum fieri. Qua ratione etiam efficitur, interuallum disdiapason esse quadruplum. Ostensum ergo est quodlibet interuallorum consonorum habere phthongos, quibus continetur in tribus rationibus, inter se.

THEOREMA XIII.

B Restat ut ostendamus, toni interuallum esse sesquioctauum.

Didicimus enim (nono theoremate) ex ablatione interualli sesquitercij ab interuallo sesquiplo, sesquioctauum interuallum relinqui. Atqui si diatessaron auferatur à diapente, relinquitur toni interuallum. Igitur toni interuallum est sesquioctauum.

THEOREMA XIII.

Diapason est minus sex tonis.

Monstratum antea est (theoremate 13.) interuallum diapason esse duplum: & nunc monstrabimus toni interuallum esse sesquioctauum. Atqui sex interualla sesquioctaua sunt maiora quam duplum interuallum (per theorema decimum) ergo diapason est minus sex tonis.

THEOREMA XV.

C Diatessaron est minus duobus tonis & hemitonio. Item, diapente minus est tribus tonis & hemitonio.

Sit nete diezeugmenon β , paramese autem γ , mese δ , hypate meson, ζ . Igitur γ δ interuallum, est tonus. Interuallum autem β ζ est diapason. Quocirca minus est sex tonis (per præcedens theorema.) Reliqua ergo interualla, β γ nempe & δ ζ , quæ æqualia inter se sunt, minora sunt quinque tonis. quare interualli β γ quod minus est quæ duo toni cum hemitonio, est diatessaron. β δ autem quod minus est tribus tonis & hemitonio, est diapente.

THEOREMA XVI.

Tonus in duas pluresve æquales partes diuidi non potest.

D Ostensum quippe est, toni interuallum esse superparticulare. Atqui inter extremos numeros interualli superparticularis, neque vnus neque plures medij proportionales numeri possunt cadere. Tonus igitur in partes æquales diuidi non potest.

THEOREMA XVII.

Paraneta & lichani sumentur per consonantiam hoc modo.

Sit mese β , à qua ad γ intendatur diatessaron, a γ verò ad δ remittatur diapente. Igitur β δ est tonus: item à δ ad ϵ intendatur diatessaron, & ab ϵ ad ζ remittatur diapente. Tonus ergo est ζ δ . Atque ideo ditonus est. ζ β . Quare ζ erit lichanos, eodem modo sumentur Paraneta.

THEOREMA XVIII.

E Parhypate & trite non diuidunt densum æqualiter.

Sit mese quidem β , lichanos autem γ , sitque hypatemeson δ , remittaturq. diapente ex β in ζ intendatur autem diatessaron à ζ in ϵ . Igitur vtrunque interuallorum, ζ δ nempe & γ ϵ , sigillatim est tonus. Eorum utrique addatur commune interuallum δ γ . Igitur ζ γ æquale est ipsi δ ϵ . Sed ζ ϵ est diatessaron. Ergo inter ζ & ϵ nullus medius proportionalis cadet, propterea quòd diatessaron est interuallum superparticulare. Ab eo ergo auferantur vtrunque æqualia interualla, quæ sunt δ ζ & γ ϵ . Ergo inter γ & δ , id est, inter lichanos & hypathen, nullus cadet medius proportionalis. Quare fieri non potest vt parhypate diuidat densum æqualiter. Eadem ratione, nec trite poterit densum in partes æquales diuidere.

THEO.

THEOREMA XIX.

Canonem de scribere iuxta fuit ena, quod immutabile dicitur.

Est canon seu regula tanta longitudinis, quanta est longitudo chordæ $\alpha \beta$, diu-
daturq. ea regula in quatuor partes æquales, per puncta γ & δ . Ergo phthongus $\alpha \beta$ cū
sit grauissimus, erit bombus, eritq. sesquitercius ipsius $\gamma \beta$, itaque $\gamma \beta$ ad $\alpha \beta$ continet
diatessaron, ad acutam partem. Est autem phthongus $\alpha \beta$ prosilambanomenos. Ergo
 $\gamma \beta$ est lichanos hypaton, item quia $\alpha \beta$ duplus est ipsius $\delta \beta$, ergo $\alpha \beta$ ad $\delta \beta$ concinit
diapason. Quocirca phthongus $\delta \beta$ erit mese, item quia $\alpha \beta$ quadruplus est ipsius $\epsilon \beta$,
ergo phthongus $\epsilon \beta$ erit nete hyperbolæon. Hinc diuido bifariam $\gamma \beta$ in puncto ζ , ita
ut $\gamma \beta$ duplus sit ipsius $\zeta \beta$, igitur $\gamma \beta$ ad $\zeta \beta$ concinit diapason, estq. $\zeta \beta$ nete synem-
menon. iam sumo ipsius $\delta \beta$ tertiam partem, nempe $\delta \eta$, fietq. $\delta \beta$ sesquialter ipsius
 $\eta \beta$. Quare $\delta \beta$ ad $\eta \beta$ concinet diapente: eritq. phthongus $\eta \beta$ nete diezeugmenon,
inde pono $\kappa \beta$ æquale ipsi $\eta \beta$, ut $\delta \beta$ ad $\kappa \beta$ concinat diapason. Quare $\delta \beta$ erit hypate
meson, deinde sumo intervallum $\theta \kappa$, quod est tertia pars ipsius $\theta \beta$ eritq. $\theta \beta$ phthon-
gus sesquialter ipsius $\kappa \beta$. Quocirca phthogus $\kappa \beta$ est paramese. Deniq. sumo $\lambda \kappa$ æquale
ipsi $\eta \kappa$, eritq. $\lambda \beta$ phthongus hypate hypaton. Atq. hoc modo sumpti erunt in cano-
ne omnes phthongi systematis immutabilis.

THEOREMA XX.

Recitat vi phthongos mobiles in eodem canone sumamus.

Diuido ergo $\alpha \beta$ in octo partes æquales, quarum vni æqualem sumo μ , ita ut $\mu \beta$
sit sesquiquarta ipsius $\alpha \beta$. rursumq. diuido $\mu \beta$ in octo partes æquales, quarū vni equa-
lem facio ν . Quocirca phthongus quidem $\nu \beta$ tono erit grauior quā $\mu \beta$, & phthon-
gus $\mu \beta$ tono grauior quā $\nu \beta$. phthongus autem $\nu \beta$ erit trite hyperbolæon. Et ph-
thongus $\mu \beta$ paranete hyperboleon in genere diatonico. Iam tertia parti ipsius $\nu \beta$
æqualem pono ξ , ita ut $\xi \beta$ sit sesquitercius sit ipsius $\nu \beta$, & ad grauem partem concinat
diatessaron, sitq. trite diezeugmenon. Rursum sumo ipsius $\xi \beta$ semissem, cui æqualem
facio ζ , ita ut $\zeta \beta$ ad $\xi \beta$ concinat diapente. Erit igitur phthongus $\zeta \beta$ parhypate me-
son, inde pono π æqualem ipsi ζ , ita ut $\pi \beta$ phthongus sit parhypate hypaton, item
sumo ipsius $\gamma \beta$ quartam partē $\gamma \rho$, ita ut $\rho \beta$ sit lichanos meson in diatonico genere.

Geometria, & Astronomia, quæ de ijs scripserunt. Cap. VIII.

Geometria, æque Astronomia subiectum, ordinem, partes affectiones, quæ
ad Geometriā pertinent, Geodæsiā, Opicā, Catoptricā, Picturā, Scul-
pturā, Architecturā, Mechanicā pleriq. sunt persecuti eruditis libris.
At paucos ante annos compendia quadam earundem tradidere præter alios, iidem,
quos supra nominauimus Iacobus Mazonius libro de triplici vita, & Petrus Grego-
rius. Veruntamen omnium Magistri fuerit Euclides, Archimedes, Ptolemæus: In quos
quoniam qui Commentarios ediderunt, aut qui ex eorum præceptis occasione sum-
pserunt de pleribus Geometricis, Astronomicis, Mechanicis agendis, egregie suo of-
ficio functi sunt; præterea, ne actum agamus, sat fuerit meliores, quos nouimus cum
aliquo de nonnullis eorum iudicio huc adtexere. Hi autem sunt.

Abelis de Fullone Holometrum.
Venetijs 1769. in 4. probatur
Christophoro Clauio. primo
Gallicè scriptum à viro Gallo in
genio, deinde Italicè rursus.
Albategnii & Theodosij sphaerica
Græcè, & Latine, Parisius in 4.
Albertus Duræus de Symmetria,
in fol.
Alberus Duri Geometricæ Insti-
tutiones, Symmetria &c. Parisijs
in fol.
Alberus Bighius contra Marii Be-
neuentani Astrologiam, Parisijs
in 4.

Alexādi Piccolhominei Paraphra-
sis in Mechanicis Aristotelis. Ve-
netiis in 8. aut Romæ in 4.
Eiusdem de magnitudine terræ, &
æquæ Venet. in 4.
Alphonſi Tabule.
Anthemij fragmentum de Machi-
nis, eiusdem de Paradoxis.
Apologia noui Calendarii aduer-
sus Michaelē Martimum scri-
pta doctrinā à Christophoro
Clauio.
Apollonij Conica. Bononijs 1566.
in fol.
Apollonii Pergei Conicorum li-

brī, 4. cum Commentariis Fede-
rici Commandini.
Idem Apollonius, & Serenus Lati-
ne editi Bononijs. 1566. in 4.
Archimedes cum Commentariis Fe-
derici Commandini Latine Aldi
1554. in fol.
Eiusdem opera quædam versā à Co-
mandino Venet. 1558. fol.
Idem de his quæ uehuntur aqua. li-
cet autem eiusdem Archimedis
lucubrations plerique ad me-
chanicā pertinentes solent à
doctis desiderari, eruditissimus ta-
men libellus de æque ponderan-
tibus

tibus præ manibus hominum ad huc uersatur, in quo (ait Guido Vbaldus de Marchionibus Montis) tanquam in copiosissima penu omnia ferre mechanica dogmata reposita uidentur, quem hæc libellum, si ætatis nostræ Mathematici sibi familiariorē adhibuissent, reperissent incertitias multas, quas ipsi firmas & ratas esse docent, subtilissimæ, atque uerissimæ conuulsæ, & labefactas.

Aristarchus Samius de magnitudine Solis, & Lunæ Pisauri in quarta parte folij editus.

Aristorelis mechanica.

Astrolabium demonstratorium, in quo sine instrumento per solum circinū, & regulam, omnia, quæ ad primum mobile pertinent, inueniuntur certissime, ita ut iam uisus Astrolabi centies larius pateat, quam antea. Opus à nemine hæcenus tentatum, ac nouissimè à Christophoro Claudio editum Romæ 1593. in quarto.

Astrolabium Catharticum, hoc est, uisuale.

Athenæus de machinis bellicis.

Athenæi Mechanica cum Bitone, Onofandro, Africano, Herone.

Autolycus de sphaera, quæ mouetur, & de oribus, & occubus.

Bartholus de Eluionibus cum Butrigiano Bono. in 4.

Blanchini Tabulæ, & Purbachij Eclypsium Basilii in fol.

Bombelli Algebra. Bononiz in 4.

Cæsareum Astronomicum in fol.

Christophori Clauij Sphæra, edita Lugduni 1591. quæ est auctor ceteris, & emendatior. & Apologia pro Calendario & alia pleraque. Vide in uoce, Euclides, in uoce, Gnomice, in uoce, Apologia. Quin & nouissime libellū editū mole exiguum, uirtute magnum aduersus Iosephum Scaligeri clementis, & castigatio Kalendariorum à Christophoro Claudio Bibergerensi Societatis Iesu castigata. Quo libello iterū Gregorianum Calendarium optime defenditur. Quæque Iosephus Scaliger aduersus me scripsit fictitatur, ut aduersus Maritimum fecit.

Claudij Ptolemæi libri de Analemmate à Federico Commandino Vrbinate iudicatur, & commentarijs illustrati.

Cleomedes circularis inspectio.

Cosinus Bartholus de arte metriædi Venet 4.

Cresibus, Philo Byzantius simul cū alijs in Vaticana Bibliotheca.

Empedoclis Sphæra.

Fr. Egnatii Danti perspectiua. Florentiz edita in 4. Item Astrolabium Italicū, ibidem. cum additione planisferi.

Rosæ. Deinde annotationes in tractatum astrolabi & Planispherij uniuersalis Ignatii Dantis à Girardo Spino Florentiz in lucē emisso.

sus apud Bartolomæum Sermartellum ann. 1570.

Euclidis Optica & Captrorica, & Harmonica Græcæ, Latine, mutilus est tamen. Parisii in 4.

Euclidis Phænomena de leui, & graui in Vaticana Bibliotheca.

Euclides Græcæ, Latine autem factus uariis habuit interpretes; Proclum, qui in primū Euclidis scripsit, quique editus est Patuij 1560 in fol. Deinde Campanum, quem Bahæ excuderunt, Præterea Federicum Commandinum, qui illum Italicè edidit. Pisauri. Franciscus item Candalla interpretatus est, qui Parisijs prodijt in lucem 1578. Sed Christophorus Clauius perfecta Commentaria edidit in eundem, quæ iam tertio Coloniz Agrippinæ sunt edita anno 1591. aliquanto ordinatiora, quam secunda Romana, licet hæc ætiora, & emendatiora prodierant, quam prima editio ne fuerat factum.

Eurocius Afcalonita in Bibliotheca Varicana, & alibi, in Archimedeum.

Fabrica, & usus instrumenti Horologiorum unū cū nouis ratione describendorum Horologiorū.

Federici Commandini liber de Horologiorum descriptione, sed à Christophoro Claudio lib. 6. Geomonicis redditus breuior, & uersatior.

Euclidem liber de centro grauitatis solidorum.

Idem de ijs, quæ uolūt in aquis. Francisci Bordini Quæstorum, & responsum Mathematicæ disciplinæ Chilias.

Frontini Stratagemata. Venetijs in quarto.

Gemma Phirrus, & alij de radio astronomico, Parisii in 4.

Idem de uisū globi. Antuerpij in 8.

De Astrolabio Antuerpij in 8.

Geminij meteora. Christophori Clauij.

Gnomonice Christophori Clauij.

Gulielmij Chou de castametatione Romano rum. Venet in 8.

Guidi Vbaldi de Marchionibus montis mechanica. Pisauri in folio.

1577. Eo autem opere continetur tractatus de libra, de uetere, de trochlea, de axe in peritrochio, de cuneo, de cochlea.

Guidi Vbaldi Planisphaerium uniuersalium theoria. Pisauri in f.

Heliodori Larizæ optica.

Heronij Geometromena.

Euclidem Spiritalia. Pisauri in 4.

De Machinis bellicis. Venet in 4.

De ijs, quæ per se mouentur.

Euclidem & Creschij Geologia mechanica pneumatica, automata, poliorctica.

Item Geoponica libris xx.

Hyria, & Zygia in Bibliotheca Medica.

Hieronymus Cardanus de proportionibus, & de Algebra, probatur Christophoro Claudio Basilii in f.

Hipparchus in Arati Phænomena Græcæ, & Latine 1567 in fol.

Hypotyposes orbium eclypticum Argeus.

Hypocleis anaphorice libervinus in Bibliotheca Varicana.

Iacobi Bessonii Theatrum instrumentorum, & machinarum, editum Lugduni.

Ioannes Buteo de quadratura cicula Lugduni 1559 in 8.

Ioannis Fernelii Cosmologia in fol. Parisijs.

Ioannis Grammatici de Astrolabio.

Ioannes Iucundus à Iulio Cæsare Scaligero uocatur Architectonij summus, de subtilitate cōtra Castanum.

Ioannes Laurentij Ananij Cosmographia. Venet 4.

Ioannes Lucidus de emendatione temporum.

Ioannes Paduanus de Horelogijs. Venet in 4.

Euclidem Vinidarium Mathematicorum in quo ferè omnia quæ in rebus Astronomicis desiderantur posita pertractantur.

Ioannis Regiomontani Kalendar. in fol. & eiusdem Tabule dictionum, in 4 & Epitome in folio, & De triangulis, in fol. & De torqueto, in 4.

Ioannis de Reus Astrolabium. Parisijs, in 4.

Euclidem Planisphaerium, Parisii in 4.

Ioannis de Sacro bosco Sphæra cū Commentariis Christophori Clauij, quæ anno 1593. Lugduni edita, iam quatuor recognita ab ipso Clauio, & emendatior.

& habet motum octauæ sphaeræ, quæ eius aliq. nō habet editiones.

Ioannes Strophileus in sphaeram Procli, in fol.

Ioannis Vernerij opuscula, ubi de motu octauæ sphaeræ, in 4.

Idem in primum Geographiæ Ptolemæi.

Ioannes Pauli Gallucij De Fabrica, & usu Hemisphaerii Vrbicæ.

Euclidem rona fabricandi horaria mobilia, & permancntia tam ac magnetico, quam sine acu excogitata.

Ioannis Baptiste Vimercari dialogus de Horologijs Italicè scriptus.

Iordanus de ponderibus in 4. Fragmentum est, ex quo possit parum elici.

Iosephus Cerechius de modo attolendarum aquarum, editus Italicè Parmæ.

Isaac, & Barlaam scholia in Euclidem.

Laurentij Serapartij Eques, qui Practicam perspectivæ Italicè scriptam edidit Venerijs per Hieronymum Franciscum Senensē ann. 1596.

Leonis Baptiste Alberti Architectura.

Leoniscus in Mechanica Aristotelis Machometus Bagdedinus de fustipercutium diuisionibus, qui etiam

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

etiam Italicè impressus est Pisauri in 4.
 Marini Commentarius in Data Euclidis. Datorum lib. 1. Prævia ad optica. Opticorum lib. 1. Catopticorum lib. 1. Prævia ad Phænomena. Phænomenon lib. 1.
 Martinus Bassus Disputari in materia architectura, & Peripetia. Nauigationis tria volumina. Venet. in fol.

Nicolaus Copernicus cura Commertaris, sunt autè Tomi duo in fol. Idem de reuolutionibus orbium celestium.

Nicolai Tartaleæ quæstia. Venet. Eiusdè Nicolaus Tartaleæ noua scientia cum additione ad 3. librum. Eam verò diuisit ipse in quinque libros, quos Italicè scripsit. Primo agit theoricæ de natura, & effectibus corporum æque graui in duobus cæmentis motibus. Secundo Geometricæ, de qualitate, similitudine, proportionibus transversum illorum pro variis eorum motibus, eiectione, attractione, & aliis distantis. Tertio, de noua mensurandi præxi, & aspectu. Quarto, de tormentis, siue bombardis, eorumq. visu. Quinto, de naturæ origine, ac diuersorum gumorum, oleorum, aquarum stillatarum, & variorum fossilium, cum natura, tum arte fabricatum. Addit aliqua de pyrotechnia, hoc est de his, quæ igne conficiuntur. Sexto, de variis inuentionibus, & deinde iterum de munitionibus ciuitatis. Septimo, de aliis in-

uentionibus ex principis Mechanicorum Aristotelis. Octauo, de quæstia in scientiis, Arithmetica, & Geometrica, & in Practica, & Speculatiua Algebra, ubi nem de cubis.

Altero autem Opere Italico, quod inscripsit. Traughata inuentione, hoc est uexatam inuentione. De extrahendis nauibus submersis. Deq. conuersione diuina sub aqua. De matatione tæpedit in gratiam, & vsum Nauigationis. Addit interpretationem libri Archimedis Syracusani de Insidentibus aque. Cui tractationem adiecit de proportionibus, quare habet materiale aliud corpus, quod aqua sit grauius cuius ipsa aqua. Oronci Geometria, & Sphæra, cū commento ipsius.

Pappi collectiones Mathematicæ non integre, licet iam in lucem editæ.

Pauli de Migdeburgo Paulina. Respectus Danielis Barbari, in fol. Perspectiua communis in 4. Vide infra Vitellio.

Petri Appiani quadrens, in fol. Eiusdè Cosmographia, in 4.

Petri Nonii Algebra Hispanicè edita Antuerpiæ. De arte autem nauigandi scripta. Latine. De crepusculis uero Clisipponæ impressus est liber anno 1542. in 4. Eiusdè opera alia Coniunctis, in fol. Prænoticæ Tabule, in 4. Proclus in primum Euclidis Patum, in fol.

Hypotyposis, Sphæra, & Atlas cū

Theone. Eiusdè Hypotyposis Græcè, & Latine, Baldetti in 4. Pellius de quatuor Mathematicis disciplinis, Græcis, deinde & Latinus editus. Qui quoriam antiquus est, legi potest, at non magis cum utilitate, cum aliam diligenter, & doctus de iisdem egerint.

Ptolemei liber primus Almagesti cum scholiis Italici Rheinhodi in 8. & in fol. Eiusdè magna constructio cum Theone de Analens mate. Planisphærium. Quadripartitum, & Geographia Basil. in fol. & Italicè Venetis in 4. Planisphærium cum Cômmentario Frederici Cômmandini Venet. anno 1538. in 4. Ruellius Nematensis. Bononiæ. Serenus de sectione Cylintri, & Coni.

Splius Bellus de modo mensurandi per visū Italicè Vener. & probrum Christophoro Claudio.

Speculum Nauicium Aurigari. Theodosii & Menelæi Sphærica Mathematicæ Latine edita, sed Theodosius à Christophoro Claudio redditus clarior cū Paraphrasi, & Scholiis De habitationibus lib. 1. & De dieb. & noctibus lib. 2.

Theon Smyræus de locis Mathematicis apud Platonem.

Theoricæ planetarum cum scholiis Ibrahm Chemeidi. Parisiis in 9. Vitellionis & Alhazeni Theaurus Opticæ.

Vitruuius cum Philadros. Euglian. in 4. & cum Daniele Barbaro. Venet. in fol.

Instrumenta rerum Mathematicarum.

Cap. I. X.

Theoricæ solida.

Octaua Sphæra Copronici.

Octaua Sphæra Alphonsi.

Armilla Ptolemei.

Torquetum. de quo Petrus Appianus.

Astrologus Phrysi.

Annulus Astronomicus.

Radius Gemmæ Phrysi.

Verforia, siue Pyxis, vel Acus Nautica.

Instrumentum Ptolemei ad obseruandam diuersitatem aspectuum.

Metheoroscopium Ioannis de Monte Regio.

Circinus ad faciendas sectiones Conicas.

Horologia lucida.

Astrologia Indictaria refutatio. Cap. X.

Astrologiam esse, quæ possit prænoscere ex syderum obseruatione futura rerum euentu, quæ pertinent ad vitam, siue ad ea, quæ pendent ex arbitrij libertate qui crediderunt, hi plerique fuere vel ethnici, vel si Christiani nomen gentes in eo errore persisterunt, à fide denique naufragarunt. Nimium & D. Scripturam, omnemq. Theologiam, veramq. omnem moralem Philosophiam, quantum in eis fuit, peruerterunt, atq. adeo sustulere. Qui. n. eiusmodi Astrologiæ pro certo sibi persuader esse verasq. materiales, ac mortales facit animâ intelligentem, libertatē demit arbitrij, Diuinâ inficiatur prouidentiam, qualē fides tuetur Catholica. Miracula, quæ Diuinitus facta sunt, ad cælestes causas, & virtutes reuocat: licentiam libidini inuenit: amandat operi bonorum obseruationem, & executionē: uelamen flagitiorum importat: Diuinis, & humanis legibus crudelitatem iniquissimè tribuit. Et noui

Zu'ch. lib. 6.
 de præpar. E.
 wang. c. 9. ex
 Origene.

A ego, qui insignes habebantur Philosophi, cum ex Aristotele conati penè totam vitam fuissent animam hominis intelligentem mortalem facere, fuimer ipsorum homicidii eterni, hos tandem Diuino vrgente iudicio percussos tanta cecitate fuisset, ut vanissime isti Astrologi credent; Natiuitates (vt dicitur) efformarent, & tanquam oracula futurorum cederent: denique miserè interirent. Et verò Suidas in voce *βλαστημονας* refert tributum fuisse stultorum, quod Alexandri pendebant Astrologi, quoniam à stultis confulerentur, *βλαστα* enim inquit *ἐστὶν ὄντος*, hoc est, stultum, & mētis impotem, à pisce ita dictum, qui Siluro similis, adeo inutilis, aut insipidus est, vt ne canes quidem gustare quidquam ex eo velint.

Diuinatricem igitur Astrologiam istam improbarunt omnes sapientes viri: Patres autem constanter confutauere: Damnauit Ecclesia Catholica.

B Cum de sapientibus viris loquor, intelligo etiam ethnicos, quibus veritatis aliqua lux illuxit. Cicero 2. de Diuinatione Eudoxum, inquit, iudicasse, non esse in his qualitatibus credendum Chaldaeis: quas etiam Panæcium, Anchialum, Cassandrum, & Scyllacem Halicarnassum summos Astrologos omnino repudiassse testatur: solum Diogenem illum concessisse, vt possent prædicere, qualis quisque natura, & ad quam maximè rem aptus futurus sit: quod tamen negat illis Cicero, & multis eo loco prosequitur. Et vt præter Astrologos, aliorum de Astrologia iudicium intelligamus, auctor est Theodoretus, Pythagoram, Socratem, Platonem, & Stoicos eam nunquam recepisse: Bion risit semper Astrologos, qui cum non videant pisces iuxta se nantes in littoribus, eos, qui in cælo sunt, videre se dicant. Cui simile est illud Democriti. Quod ante pedes est, nemo spectat, cæliq. scrutantur plagas. De Aristotele, & Peripateticis constat, cum velint, cælum solo lumine, ac motu agere. Extat item Opus Alexandri, in quo fatum cum ne euerit. De Ptolema habentur libri eius, De fato, De prouidentia, & an stellæ aliquid agant, in quibus hæc copiosè confutauit, & ostendit, stellis non esse horum effectuum causas, sed interdum fortè significare, tanquam iudicia communia, & confusa, ut coniectura sit admodum fallax, & incerta. Quare Porphyrius scribens illius vitam, affirmat, cum post longum Astrologiæ studium uidisset Astrologorum iudicijs non esse credendum. Quod etiam vlt. lib. suæ Metaph. & affirmat, & probat multis rationib. Auicenna. Refert Gellius lib. 14. cap. 1. integram, & copiosam Phaurini disputationem contra Chaldaeos huius artis professores. Adfert etiam Picus Diogenem Laertium, Plutarchum, Senecam, Severianum, & alios plures tum antiquos, tum recentiores, & alibi refert dictum Porphyrij: Tunc mentita esse oracula, cum Astrologicis

D nixa dogmatib. respondebāt, & idē Porphyrius apertè loquitur apud Iamblichū. Extat verò (quæ huc facit) disceptatio Sexti Empyrici in Opere aduersus Mathematicos. c. 21. Quinam præcipue ex Patrib. aduersus Astrologiam Diuinatricem scripserunt. Cap. XI.

Q Vi autem Græcorum, & Latinorum Patrum cathenā ab Aloyio Lippomano collectam in Genesim leget, facile videbit, quot uiri insignes Diuinatricem Astrologiam sint detestati, cum ea primi capitis Geneseos verba interpretabantur, quæ ita habent. Dixit autem Deus. Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, & noctem, & sint in signa, &c. Neque enim defuere, qui postrema hæc uerba, & sint in signa: haud rectè ad scientiam syderalem referrent.

E At præter istos legenda sunt, quæ scripta sunt ab Aug. lib. 4. Confessionum, cap. 3. & lib. 7. c. 6. lib. 1. contra Acad. c. 7. lib. 2. de Doctrina Christiana, capitib. 21. 22. 23. 24. lib. 2. de Genesi ad literam, c. 17. lib. 8. 3. Questionum, q. 45. lib. 21. Sententiarum, c. 3. lib. 7. de Ciuitate Dei à c. 1. ad 8. lib. de hæresib. c. 70. In additione post enarrationem Psalmi 61. & in explanatione Psalmi 140. Tractatu 8. in Ioannē, in illa uerba capit. 2. Nondum venit hora mea. Et in libro de decē chordis, c. 11. A Damasceno lib. 2. ca. 7. & eius enarratore Iodoco Clitoveo in eum locum: A Basilio hom. 6. in Hexaemeron, & homilia, Quod Deus non sit auctor mali: Ab Ambrosio lib. 4. Hexaemeron c. 4. A Gregorio homi. 10. in Euangelia: A Leone, sermone 7. de Natiuitate: A Nazianzeno, oratione in laudem Celsarij: A Cypriano de singularitate Clericorum. Ab Epiphanio, hæresi 16. A Iustino, oratione ad Senatum Romanum: A Cyrillo lib. 10. contra Iulianum.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

A a 2

num,

Picus lib. 2.

Pic. lib. ult. ca. 11. 6.

Iamblich. de myst. c. 30. et cap. 42.

Auctores, qui contra Astrologiam Iudiciariam scripserunt.

num, non procul à fine, & libro 4. in Esaiam c. 47. A Chrysostomo, homil. 6. in Mattheum, & inser opera eiusdem Chrysostomi, homil. 2. in Mattheum incerti Auctoris: A Theodoro, q. 16. in Genesim: ab Origene apud Eusebium, & ab ipsomet Euseb. lib. 6. de Prepar. Euang. c. 16. A Nysseno, lib. 6. Philosophiæ, c. 1. A Nemesio in lib. de natura hominis: A Gregorio Neocesariense in Ecclesiasten, c. 11. A Lactantio passim: Et à B. Tho. 1. par. q. 17. art. 4. Secunda secunde, q. 95. artic. 5. Et Opusculo de iudicijs astrorum. Qui omnes, & hoc studiū damnant, & plenum esse temeritatis, ac impietatis ostendunt.

Quibusdam legibus prohibitis sunt Astrologi Diuinatores. Cap. XII.

Afferet Sixtus Senensis libro secundo Bibliothecæ sanctæ, in verbo, *Cursorum arithmetici libri*, libros omnes de Astrologia Iudiciaria non minus in Ecclesia Primitiua fuisse prohibitos, quàm qui de Arte Magica, necarijsq. alijs artibus fuerant scripti. Eò autem refertur quidquid in Actis Apostolorum extat, in quibus habetur. Multos ex ijs, qui fuerant curiosa sectari, comportatos libros combussisse eorum omnibus: nempe Magiæ, ac Diuinationis omnis illicitæ, qualis est Astrologica. Neque verò (resistente Epiphasio in lib. de ponderib. & mensuris) alià ob causam ex Ecclesia pulsus est Aquila, quàm quod geniturarum inspectionib. & natiuitatū Diuinationib. vacaret. Nec Augustinus Mathematicum in Ecclesia recepit, nisi post publicam penitentiam. Quin etiā secunda parte Decreti Gratiani omnino prohibetur Christianis: & afferret inter cetera Concilium Martini Papæ, & Decretum Gregorij Iunioris, Alexandrinū quoque Pontificem Tertium, refert Pius lib. 1. integro anno ab Altaris ministerio reiecisse Sacerdotem quendam, qui per Astrologiam scrutari uoluit futurum factum in quadam Ecclesia: cui simile est, quod scribit Socrates in Historia Scholastica, Eusebium Emislenum non fuisse ab Emislenis admissum ad Episcopatū, propterea quod Mathematica exerceuisset: affert etiam Pius Codicem Iustiniani, & fors est lib. 9. tit. 18. de Maleficis, & Mathematicis: in quo & ars hæc interdicitur, & ei, qui Astrologiam consuluerit, pena capitis decernitur. Ipsumq. Iustinianum asserunt, ita exotos habuisse Astrologos, ut si in eius comitatu aliquis esset repertus, ad eulei statim raperetur: Ac tandem constituisse eandem pœnam & ijs, qui hæc docerent, & ijs, qui discerent. Hinc etiam eos Roma pulsos semper fuisse, scribit eodem loco, & e. 16. libri 1. Iulij, & sub Vitellio, Tyberio, Diocletiano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, & Theodosio, uel deserere professionem, uel pœnas dare fuisse coactos. Sanè Iustiniana causa fuit, cur Ecclesia zelatrix gloriæ Dei, & suorum salutis apida, Synodū Tridentinam impulit, ut in librorum prohibitorū Indicijs Regula nona, omnes de hac re conscripti libri prohiberentur.

Pater Sanctos Patres, & Theologos pene omnes, fuisse & ex eunte superiore, & hæc secuti, qui Iudiciarios istos Astrologos optime confutauerunt. Cap. XIII.

Verò ræcam plures, qui facillè occurrunt uiris eruditiss, qualis fuit Thomas Vualdensis, qui in Opere de Sacramentalib. Tomo octauo, cap. 7. ex S. Augustino agit aduersus Iudiciarios Astrologos, & Iulius Sirenus, qui fusè lib. 3. de Fato à cap. 1. 3. & lib. 9. à cap. 29. fere usque ad finē hac de re agit, sanè Ioannes Pius Mirandulanus Princeps, Astrologorū istorū fundamenta funditus euertit, quidquid nescio qui recentiores ueritati oblitescere ausi sint, ut pietate, si ceteri quis uisi illius dotibus omnibus inferiores. Pius igitur duodecim libros sublimitate eruditionis referit, quibus ista, ut diximus, Astrologiam expugnauit: cumq. extremi libri postremis capitibus, unde orta, quibus somentis aucta, quomodo propagata, deinde & qua ratione ab Aegyptijs ad alios Astrologos deueniret, enarrasset, a piffimè offendit, quantopere hic cæcet serpat etiam inter meliora ingenia, & viros Principes, atq. adeo Reges ipsos, nisi impia superstitioni sedulo eatur obuiam. Nam tū ab Aegyptijs ad Græcos Astrologia istiusmodi traiecit, auctoribus ignobilibus cā uentibus

- A tibus secum, primò excepta circulatorum domibus, Lycæum tamen, & Academiam, sed neque omnino in Porticum intrauit. Centesimo deinceps, & quadragesimo post Christum Dominum anno, eam Ptolemæus, licet parcius coluit: sic, vt non tam (inquit Picius) infania isti fauere, quàm modum ponere voluisse videatur. Rapuit nomē Ptolemæi Græcos aliquos in errorem, alioquin ad superstitionem pronos: & Porphyrum, cuius in Dæmonum cultu operam, ipsi quoque eius Præceptor Plotinus, & discipulus Iamblichus damnarunt. Ex Græcia ad Arabes migrans Astrologia hæc audius est hausta, mirantibus illis, quidquid à Græcis ea de re scriptum inuenerant. Secutus est Aboasar Grammaticus quidam, vt Philosophiæ, sic Mathematicæ omnis inscientissimus, loquacitate graciosus apud populum, ac proinde semina istius impietatis in multorum cordibus sparsa relinquens. Creuit ijs temporibus Mathematicæ studium, sicuti totius quoque Philosophiæ, ac disciplinarum omnium in Hispania, in qua cum regnaret Alphonsus, in numeris Mathematicis, & cælestium morum supputatione diligentissimus, ab ijs, qui Mathematicis impensius operam dabant, quique nō adeo altas in Theologia radices egerant, multa in eius gratiam, Arabum, & Græcorū eius artis monumenta ad nos peruenerunt, præsertim per Ioannem Hispalensem, ac Michaelæm Scotum homines nullius ponderis, maximæ verò vt superstitionis, sic leuitatis. Inde igitur semper aut defluxit ad alios, aut propagata est. Sed quemadmodum adolescente in Chaldaea, & Aegypto Idololatria, hæc quoque adoleuerat, & propterea à veris Dei cultoribus, Moyse, Isaia, Hieremia, & alijs Prophetis damnata est: sic etiam in Græciam veniens, Pythagore, & alijs non placuit; Eudoxus Cnidius in Mathematicis princeps ætatis suæ, nullo modo (quemadmodum supra innuimus) credendum Astrologis affirmavit. Fecerunt id ipsum reliqui graues Philosophi. Roma item quotiescunque ex Babylonia, vel Aegypto veniebant Diuinatores isti, seuerissimis legibus submouebantur. Cum verò Hadrianus Imp. horum prestigij (pronitate quædam natura erga Aegyptios) delectaretur, Plautorius illos aperte, Plutarchus oblique fugillauit. Cum autem sub Ptolemæo visa esset honestari, Plotinus illic, & Alexander Aphrodisæus, sed & Origenes sapientius eam infamarunt. Ad Arabes ipsa veniens dum detinetur ab Abenragele, & Aboasare, explosa est ab Auerores, & Auicenna, qui si in Christum Dominum credidissent, veramq. omnino Philosophiam hausissent, validioribus adhuc machinis eam expugnare potuissent. Vbi vero tandem Lutetia irreperere tentauit, uix à curiosis impetratum est, quin igne prorsus absumeretur: cumq. postea Rogerius Bachon, & alij quidam eam honestare attentassent, Gulielmus
- D Aruernus Parisiensis Episc. & Nicolaus Oresmus Mathematicus excellens, & Henricus ex Hafsia, & Ioannes Caton, & Brenlanus Britannus, non solum qua parte lædit Religionem, sed planè totam vt vanam, & falsam exploserunt. At vbi denique Sathanas vidisset Christi Domini uexillum, ac fidem in Indias, nouumq. Orbem importari, duo genera hominum excitauit, per quos hanc sibi illatam iniuriam ulcisceretur in Europa: Hi fuere Diuinatores isti, & Magi, deinde Hæretici. Vix autè dici potest, quantopere illi, etiam apud Principes laude pietatis, ac dignitatis alioquin celebres, laborarunt, ut eo contagio infecti uiam patefacerent Atheismo. Nobile igitur istud, de quo diximus, Ioannis Pici ingenium Deus exciuit peropportuno tempore: Quod mox sub secutum est alterum ei, ut sanguine, sic perspicacia, & doctrina mirabili proximum, Ioannis Francisci Pici, cuius inter opera, qui nouem extant libri de rerum Prænotatione, secundam supellestem continent aduersus Diuinos omnes falsos, Magos, Chirromantes, Geomantes, Augures, & ceteram supersticiosam turbam. At quintus liber aduersus Astrologiam Iudiciariam pugnat, quo & libros duodecim Ioannis Pici eius Patruj aduersus eandem compendio clausit, nonnulla item adiecit, omnium rationes refutans, quæ eatenus per nouennium contra præclarum illud Ioannis Pici Opus scripta fuerant ab Astrologiæ Iudiciariæ amatoribus.
- E t Marcellus quoque Ficinus libro 4. Epistolarum, epistola antepenultima, quæ est ad Franciscum Hippolitum Gazeldum, & Iandunus questio. 6. in octauum Physicorum, in eiusmodi homines appositè scripserat, cum postea quæ Antonius Bernardus Mirandulanus lib. 22. de euerfione singularis certaminis, ac Driedo libro tertio

Gulielmus
Parisienfis.
Nicolaus O-
resmus.
Henricus ex
Hafsia.
Ioannes Cat-
on.
Brenlanus
Britannus.

Io. Francisc.
Picius.

Marcellus Fi-
cinus.
Iandunus.
Anton. Bern.
Mirandulan.
Driedo.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Aa 3 de

Sivus Senen-
fit.

Lib. 2. in Ge-
nes. in dispo-
adversus, &
Philoſophos.

de Ecclesiasticis Scripturis, & dogmatibus cap. 2. Et postremo Sixtus Senensis, lib. 6. A
Bibliotheca sanctae, annotatione decima, hac de re egerunt, percommoda sunt istius
pietati ex hominum mentibus eradicanda. Sanè Sixtus materiam praeiit multis, vt
prudenter possent istorum Iudiciorum commenta refellere.

Accessit praeter alios erudita hoc de toto negotio Benedicci Pererij tractatio, tanto
dignior lectu, quanto post istos, quos perlegere potuit, ad haec capita breviter eam, ut
peracti est iudicio, redegit: Primo igitur capite Divinationem Astrologicam Divoine
Scripturae, disciplinae Ecclesiasticae, ac Doctrinae Theologicae docet esse contrariam.
Secundo capite, à Philosophia redarguit, & convinci, primum quidem ea ratione,
quod istiusmodi Astrologi celestium rerum sint imperitissimi. Tercio capite: Etiam si
Astrologi summam rerum celestium cognitionem teneant, non posse tamen eos futu-
ra diuinare. Quarto capite, Non modo alia non esse causas, sed neque esse signa fu-
turarum rerum. Quinto capite: Quanam ratione nonnulli Astrologi multa vera
praedixerint.

Ex his omnibus efficit, eos quoque fide lapsos fuisse, qui Hysleriam cum

Astrologia Iudiciaria, conciliare voluerunt.

Cap. 3. 111.

AT & idem Pererius tertio capite eiusdem disputationis, iussu exprobrat Pe-
tro Aliaensis figmenta istiusmodi (vt ait) stultissimè credentis, ac vanissimè
gaudentis in libro suo de concordia Historiae, atque Astrologiae. Ostendit
enim Pererius, quod & Picius fecerat, cum Albumasar, Petrus Aliaensis, & similes tur-
pissimè errauerint in chronologia, hoc est computatione temporum, fieri non potuis-
se, ut certam ex observationibus Astrologicis praedictionem indicarent. Ab initio Mi-
di, inquit Petrus Aliaensis, vsque ad diluuium, fluxisse annos plus mille ducentos, quos
draginta duos diluuii autem ad Christi Domini aduentum, & ortum, nec mille cen-
tum, & duos annos, hoc posito, probare nititur quicquid in orbe terrarum, valde me-
morandum, & insigne quocunque tempore acciderit, eodem tempore magnam ali-
quam constellationem in caelo apparuisse. At enim uerò cum perspicue falsa sit com-
putatio annorum, quae uelut fundamentum illorum ratio, & doctrina fultur, nonne ed
sequens est, quae ducuntur, & pendunt ex illa computatione esse falsa? Etenim ab A-
dam ad diluuium, mille sexcentos quinquaginta sex annos praeteriisse constat ex Sacris li-
teris; quo fit, vt constellationem, quam aiunt isti fuisse in exordio Mundi, aliquot se-
culis Mundum praecessisse necesse sit. Deinde tempus, quod inter diluuium interluit,
& Christi Domini aduentum, ne numerum quidem bis mille quadringentorum anno-
rum impleuit, Si Genebrardi Chronographiam, quae probatur aliquibus, sequimur, Ex ea
efficitur, vt coniunctio astrorum, quam aiunt ducentis annis antegressam diluuium, non
nisi sexcentis octoginta quatuor annis post diluuium potuerit existere. Praeterea di-
cunt quartam coniunctionem maximam fuisse annis nongentis quadraginta duobus
post diluuium, sexdecim nimirum annis ante natum Abraham: quem tamen li-
quet ex sacra Chronologia, ducentis nonaginta duobus annis natum esse post diluuium.
Quare necesse est, quartam illam coniunctionem sexcentis triginta annis post Abra-
hae ortum contigisse. Ad haec notantur illi sextam coniunctionem magnam, ducentos
viginquinque annos fuisse ante Christum; nimirum falsò: nituntur enim supradicta
computatione annorum à diluuii ad Christi aduentum, quam nos mendosam esse ostē-
dimus; quin si veram sequamur chronologiam, necesse esset, sextam illam coniunctio-
nem sexcentis ferme annis post Christi Domini ortum contigisse. Postremo quā fue-
rit Petrus Aliaensis uere Christianae Chronographiae rudis, & profusus expertus, uel hoc
uno indicio manifestum esse potest: affirmat. n. anno ab ortu Christi 70. ad quod tempus
septimam coniunctionem magnam refert, natam esse in Ecclesia pestem hereticorum, maxi-
mè uerò eam, quae fuit Arianorum, quorū tamen haeresis circa annum Domini 300.
extincta, ante 600. extincta est. Quis igitur tam multas istorum praedictiones pexas me-
dicissimis Chronologijs, inanes, & mendaces esse dubitet? Et haec quidem Pererius:

Quae

A Quæ omnia etiam quadrant in Joannem Bodinum, Reguatum conversiones astro-
rum revolutionibus, & concursibus sic satis tribuentem; cum & dies, qui excurrerit,
obincrum. Solis cursum, qui que tum Casare Dictatore ab Sosigeno, tum postea
ab Synodo Nicænâ, denique à Gregorio XIII. revocati sunt ad certos terminos,
non respondeant temporibus seu punctis, quibus instituta sunt, quæ postremo passa
sunt interitum, Regna.

Quales habendi sint, quibus hoc seculo scribere pro Astrologia Iudiciaria, adversus
Joannem Picum Mirandulanum, eam confutantem. Cap. XV.

B Q Voniâ verò inter eos, qui hoc seculo pro Astrologia Iudiciaria pugnant vi-
sus est quibusdam eruditè, ac validè scripsisse Lucius Bellantius Senensis Ma-
thematicus, & Physicus, cuius liber questionum de Astrologica veritate
multos ante annos abs se conscriptus, prodijt in lucem opera Germanorum Basilea,
anno huius seculi, quinquagesimo quarto, vix cum Defensione Astrologiæ contra Io-
annem Picum Mirandulanum, ac Dialogo Gabrielis Pirouani, qui inscriptus est, de
Astronomiæ veritate; Franciscus autè Iuntinus libros & ipse hæc de re nostro tēpore
satis ingentes edidit, ideo monendi sunt, qui istos æstimât, nec Luciû Bellantiû, neque
reliquos, qui Astrologiæ istius Diuinatricis quâcumque pretextu patrocinij suscepe-
re, esse tractandos, aut versandos. Primò, quoniam oblique insinuant in animos eam,
quæ prorsus à Deo prohibita est Diuinandi ex lyderibus rationem; deinde & quam,
vix monstratum est, Catholica semper Ecclesiâ, nouissimè autem & quæper Synodi

C Tridentinæ Indicem detestata est. De Bellantiij ingenio pauca dicam, cum ipse sese
suis scriptis prodât, qui exul à Patria, Reipub. suæ partem gratus, opus illud suum ag-
noscat, ut abortum, potest quam partum; impietatis etiam impiè arguit Picum, quod
Astrologiam Iudiciariam oppugnaverit, quam ipse Bellantius inter primas artium
liberalium esse satis putidè audent dicere. At si quis legerit quæ Ioannes Franciscus
Picus quinto lib. de Prænotione rerum respondit illis oblatatoribus, quæve nouissi-
mè Petreus in Genesim scripsit, aliud sentiet. Et Ioannes quidem Franciscus aduer-
sus ipsum Bellantiû eodem libro data opera scripsit, cordatissimè illius argumenta
diluens, in quæ etiam priorè eiusdem libri capite verba illa convertit, sic iniquens:
Itaque qui hoc re perfugio tuteis, & quasi putpurisillo defensionis. Astrologiæ fron-
tem obliis luei, honestus tibi, atque salubris cõsultuiflex, si professione generulica
posthabita, veritati accessisses, cum nec puenisses, nec præuidere potueris tibi, quâ Pa-
tria pulsus, Ami pisciculos esitare, nec delectis exendi hospitium horis, quibus cõsi-
debas, tutari valuisti, quin post paululum hostilibus gladijs, aduersæ factionis, occum-
beres, nullis demum Martis fauoribus, nulla Astrologica vanitate protectus, cui abij-
ciendæ, vnde cum, quæ sequuntur, capita destituimus, & hoc ordine distribuimus, ut
quattuor primâ rationibus eis, quibus confirmari posset Astrologia, rectandis, refel-
lendisque dediceretur, duobus autem sequentibus auctoritates cum Diuinâ, tum hu-
manas, & quæ in eis fundati possunt rationes aprabimus: tribusq; deinceps eadem
Astrologia rationibus Physicis, & Theologicis prosterneatur: Reliquis verò, ex prin-
cipijs dogmatis Astrologorum, quasi in hostili agro enframetati, ipsam vanitatem, &
superstitionis artem suis ipsis tormentis, machinisq; deiectam apertè monstrabimus.

D Hæc Ioannes Franciscus Picus, quæ promissa præstitit, quibus & Bellantiij, & Pirou-
ani temeritas, & locuta Religionis species consolla sunt.

E De Franciscopurè Iuatiis paucis præstat loqui. Homine ego in Gallia noui exulâ-
tem, teterimissis studijs istis operâ dantem, cum antea in Carmelitanorum ordine
plures annos professus, & Sacerdos, deniq; item Provincialis munere perfungens va-
ledixisset votis, professioni ordinisq; & Apostata sese profugus in Gallias recepisset:
deinde item à Catholica fide cum naufragium fecisset, opera piorum redactus est qua
dantenus in viam: nam & publicè in Aede S. Crucis Lugdunî abiuratis hæresibus,
bonam uisus est aliquandiu operam Ecclesiæ Catholice velle nauare: Sed ut fieri
non potest ponentem manum ad aratrum, ac retro respicientem, aptum esse Regno
Cælorum,

Radix, lib. de
methodo hist.
qui liber in-
dissolubile probi-
bitus est, ut
qui etiam mul-
tas hereses co-
tingat.

Lucius Bellan-
tius.

Gabriel Piro-
uanus.
Franciscus
Iuntinus.

Franciscus Pi-
ci aduersus
Lucium Bel-
lantium.

Cælorum, non uidimus eum libros suos de impietate Diuinatrice retractasse, neque consilium Sapientum virorum secutum, sibi, reliquisque consuluisse, id quod præter quosdam etiam ethnicos, S. Augustinus fecit, sua retractans placita, & S. Gregorius Nazianzenus, qui Maximi Philolophi laudes, & vituperationes composuit: Ad extremum igitur hic, cum ad sexaginta numum aurerorum millia per scens, & mercatorum permutaciones, quæ dicuntur cambia, collegisset (specimine hoc suæ scilicet pietatis, ac Deo promissæ paupertatis relicto) extra septa suæ, ne dicam Catholice Religionis obiecto. Quibus autem eam legauit pecuniam: Nam & luntis honestissimis Typographis (in quorum ædibus sæpè librorum correctionibus operam Lugduni posuerat) mille aureos nûmos cum moriens legasset, ij mihi fassi sunt, eos, vti reliquos euauissiles nimirum omnia perdita fuisse, quæ perditus ille anxie hinc inde cõpulerat. Et hi sunt Dij eorum, qui Diuinos istos magnificiunt.

Quanto igitur tectius, ac tutius est, Deū ipsum loquentem audire, qui sic ait per Esaiam. Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dij estis vos, & alibi. Ego sum Dominus irrita faciens signa Diuinorum, & hatiolos in furorem vertens, conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum sultam faciens, & paulo post, deridens Deus Babylonios, & Chaldaeos syderalibus suis obseruationibus fidentes.

Sta (inquit) eum Incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: Stent, & salutent te Augures Cæli, qui contemplantur sydera, & supputabane menses, vt ex eis annunciantur ventura tibi. Et paulo antea dixerat. Sapientia tua, & scientia tua hæc decepit te. Jeremias quoque ait. Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis Cæli nolite mereri, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt. Salomon verò. Homo (inquit) ignorat præterita, & quid post se futurum sit, quis poterit indicare? & alibi. Homo ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuncio.

Ceterum Michael Medina secundo libro de reâ in Deum fide, cum nouem considerationes proposuisset, quibus fidei assensus in animo roboratur, & augetur, deque prophetico euentuum vaticinio primo capite egisset, Diuinatricis istius Astrologiæ, vti blasphemæ, ridiculæ, & (vt ille vocat) nuguentiæ, atque ab omnibus sapientibus explosæ, deinde & physiognomiæ, ceterarumque huiusmodi superstitionum fundamenta perdoctè conuellit, vt sanè vnus pro omnibus sufficere possit. Vbi verò firmissimis rationibus eadem euertit, duplicem illam Criticam Astrologiam, quam Ioannes de Indagine garriebat, alteram nimirum Abrahamo, Iosepho, Moyse & alijs sapientibus notam, alteram superstitiosam, vrget Medina, nullam Iudicianam Astrologiam fuisse vnquam præter vnâ, quæ & superstitiosa est, & ad impietatem ducit: quæ sanè Chaldeis, & Aegyptijs accepta refertur: in quam item non solum Romani Pontifices, Concilia, Cæsares, & Reges Christiani anathemata, & leges, ac multas promulgarunt, verum ipsi quoque Imperatores Ethnici edicta, & penas intulerunt. Concilium sanè Tolerantium sic habet. Si quis Astrologia, vel Mathesi existimare esse credendum; Anathema sit. Constantius Imperator C. de malef. & mathem. l. nemo. Nemo Aruspiciem consulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum, Augurem, & vatium prauam confessionē conticeat; Chaldaei, & Magi, ac ceteri, quos maleficos, ob facinorum magnitudinem, vulgus appellat; nec ad hanc partem aliquid moliantur, sileat omnibus perpetuo Diuinandi curiositas, etenim supplicium capitis feret. Sed & ad Taurum Præfectum adhuc plura in hanc rem scripsit.

At & Diocletiani, & Maximiani extat Edictum, quo ista prohibebantur, & Vlpianus inquit. Si quis Astrologus, vel qui aliquam illicitam Diuinationem pollicetur, consultus aliquem furem dixisset, qui non erat, iniuriarum cum eo agi non potest, sed Constitutiones eum tenent.

C. de malef. & mathem. l. nisi excepta, ff. de iniur. l. si famul. libella. l. item.

Archite

A

Architectura origo.

Cap. XVI.

DE Architectura post principes Mathematicas disciplinas dicendum est, quandoquidem illæ ab his pendent, earumque ductu perficiuntur. In utraque verò Origo, Methodus, Pietas suo loco expendenda sunt: Mox discipendum, num ex uno Vitruvio, & ædificijs antiquis, ac præsertim ex Basilicis siue Ethnicis, siue item ex Salomonici Templi structura petenda sit ædificandi ratio, quæ sit omnium præstantissima.

B Originem igitur non Architecturæ modo, verum etiam ceterarum Artium ex primi Parentis nostri mente Diuinitus imbuta mansisse, ab eo ad posteros fluxisse, Patres vnanimes asseruere Clemens Alexandrinus, Ambrosius, Cyrillus, Eusebius. Ac testatur aduersus Apionem Iosephus, ab Abrahamo, ad quem ille à posteris Adami peruenierat, edoctos fuisse Aegyptios, à quibus Græci, inter quos fuere qui Architecturæ inventores sunt habiti, Scientias, atque artes cunctas accepisse. Clemens autem Alexandrinus primo Stromatum libro probat artes etiam à Deo emanasse, ex trigesimo primo Exodi capite, quo loco ex Architecturæ traditione, quæ liquido in Diuinis literis cernitur, alias quoque probat artes à Deo fuisse profectas.

Certe Deus ipse inquit: *Impleti* (nempe Architectum quidquid fabrefieri possit, *virtu Dei, sapientia, intelligentia, & scientia, ad excogitandum Tabernaculi Befeleel*) *Spi.* Et alibi. Misi ergo tibi virum prudentissimum, & scientissimum, qui sciat adiungere prudenter quodcuque in opere necessarium est. Ac ipsa Salomonici Templi schemata ab ipso Deo fuisse Dauidi, atque ab hoc Salomoni tradita, constat ex ijs verbis primi Paralipomenon, quæ sic habent. Dedit autem Dauid Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi & cellariorum, & coenaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiatoris, necnon & omnium, quæ cogitauerat atriorum, & exbedarum per circuitum, in thesauros Domus Domini, & in thesauros Sanctorum, &c.

C *Omnia inquit exherunt scripta manu Domini, ad me, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris.* Et in Ezechiel legimus sic: Figuram domus, & fabricæ eius exitus, & introitus, & omnem descriptionem eius, & vniuersa præcepta eius, cunctumque ordinem eius, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum. Quin etiam multo antea Moyse mandauerat Deus, *vt Tabernaculum faceret, ad exemplar, quod ei monstrauerat in monte.* Elucebant videlicet in eo ædificio ea omnia ad miraculum

D quæ optima Architecturæ legibus præcepta sunt: Ordinatio: Dispositio: Eurythmia: Decor: Distributio: Symmetria: vique madmodum humanum corpus è cubito, pede, palmo, digito, cæterisque partibus symmetron est, sic & illud opus è eolum natum crassitudinibus, atque è triglypho, ac reliquis partibus conueniens consensus, atque ex separatis partibus ad vniuersæ figuræ speciem tota partis responsus efficere tur. Accessit ad hæc omnia mysterium in ea structura latens, vt cum tota nullum, aut apex in Diuino Codice nullus sit, quin celestem illam, & multiformem sapientiam spiraret, omnia verò ad doctrinam nostram scripserit, certe hoc viri iusque Testamenti capita, quibus eiusdem ædificij mentio fit, diuissimam aliquam penum mysticæ æternis temporibus taciti continebant, quæ erat suo tempore gentibus etiam aperienda. Quæ quidem, inquam, omnia obcuritatis tenebris involuta iacebant, relictæ ipso B.

E Hieronymo, qui assidua meditatione, Interpretum lectione, & Sanctorum Scripturarum vsu, coniecturas ingenij sui, potiusquam commentaria in eos Scripturæ edidit locos, non est tantum edidit, sed etiam aperit, vt patet ex his verbis.

Ut etiam hoc ædificium sit, dubium non est, quin à iuuentute deinceps, & perfecta sint plurima, quæ non extra hanc antiquitatem. Nam rationalis anima, quæ ferè siue intellectus primordia consequendo à sensibus plura eruit, atque ad perfectum agitatione ipsa mentis adducit (eo magis cum Diuina luce radiare, & exulta disciplinis, vsu exercitata, atque in se collecta est) semper aliquid conatur efficere, quippe quæ ad Dei imaginem facta non potest non operari. Ac tam noli in hac intelligi, quasi intellectum agentem facerem iuuentorum Audientem. *Inuentum enim non est, sed per assiduum*

Origo Arch.
cellarum & a-
trium artib.
Clem. Alex.
Ambros.
Cyrillus.
Euseb.
Ioseph. contra
Apionem.

Exod. 31.
1. Reg. 7.
1. Paral. 2.

Ezech. 40.
Ezech. 41.
Ezech. 42.
Ezech. 43.
Ezech. 44.
Ezech. 45.
Ezech. 46.
Ezech. 47.
Ezech. 48.
Ezech. 49.
Ezech. 50.
Ezech. 51.
Ezech. 52.

Architecturæ
leges.
Ordinatio
Dispositio
Eurythmia
Decor
Distributio
Symmetria

Mysterium
Templi Salo-
monici
quod est
mysterium
Templi

Hieronymus
quid de myste-
rijs Tem-
pli.

INVENTA
fuisse plura
precedenti-
bus, feculis.
Intellectus
agens non est
inuentum re-
tum Auditor.

Bombardæ
vnde primi
excogitæ.

Arts cutio
nographiæ.
Horologia
fabuli.

Solaria.

Horologia

Rotarum.

Pictura.

Architectu-

ra.

Tribus modis

probatas

eum artium,

tum metallo-

rum explora-

tur.

afflictionem impertitus est Deus suorum ministerio nunciorum: aut emerferunt quasi conclusiones ex propolitis notis. Quod ut constet, afferri solent exempla huiusmodi. Bombardarum tubi sunt primum excogitati, quia lebetis chymistici operculum in laquearia impulsu est vi pulueris, qui ipso in lebetis erat, igne concepto. Ars Cæteritographiæ ex gemmarum sigillis. Horologia fabuli ex clepsydra. Solaria à pastoribus ex umbris arborum. Horologia rotarum ab alijs machinis. Pictura ab Ichnographia. Hæc ab umbris, à quibus & Oprieæ. Architectura à natiuis specibus. Vnamquodque verò postquam erutum est ex inuolucris suarum causarum, repetita perpensione, exagitata, & reuocata sunt ad Lydium lapidem, aut ad incudem, aut ignem: id est ad reflexionem rationis: metallorum more: quorum probitas tribus illis legibus exploratur.

An ædificandi ratio peti debeat ex Vetro Vitruuio. Num item ex Salomonici Templi, quæ olim extabat structura. Cap. XVII.

AN verò ædificandi ratio, quæ omnium præstantissima sit, peti ex uno Vitruuio debeat, an potius ex antiquis basilicis, potissimum autem è Salomonici Templi structura, sicuti quidam existimant, expendendum est modol. Sic enim ea, quæ pieratis sunt, afferre cupimus, vt tamen veritatis suus locus: methodum autem quicquid rectissimam ex eminentibus Architectis acceptam teneat, qui se isti facultati addixerit.

Ac primum hæc ingenue conferam, quæ potissimum præter alios optimè hæc de tota re sapè disseruere mecum Bartholomæus Ammanatus insignis Sculptor, Pictor, Architectus, & Iosephus Valerianus, Michaelis Angeli Bonarotæ à puero æmulator, grandior autem natu factus, imitator, multis certè abhinc annis & Pictor & Architectus, idemque iam Sacerdos societatis nostræ. Architecti (aiebat hic) qui veram Architecturam callent, non omnino è Vitruuio, sed ex ratione, ex attenta obseruatione, optimoque veterum modo pendunt. Nam etsi Vitruuius Architecturam in vnum corpus redegit, atque huius leges, ac præcepta egregie tradidit, quæ quidem omnia fateretur ab Antiquis se accepisse, multa tamen putauit se docuisse, quæ cum ad rem veniant, & usum, nequaquam succedunt, ne quid dicam de incommodis, & inutilibus mensuris Capituli Corinthii & basium omnium, atque coronarum, quas ille attulit.

Sanè, quod peritissimi quique Architecturæ asserunt, id Graphidis defectu factum est. Quod quidem exemplis, & rationibus comprobandum est; non solum vt huic facultati rectissime se dedant ingenia præstantia: vtque aliquando definant haberi Architecti, qui eam facultatem probè non sunt assecuti, verum etiam ne pecuniæ, temporis, existimationis, atque adeo Diuini cultus iactura fiat, si ij, qui non sint, quales esse deberent, Architecti consulantur. Ioannes quidem Baptista Toletanus Philippi II. Régis Architectus, Regij Cenobij in Scoriaco, quod in Hispanijs non procul abest Mantua Carpentana, quæ Matridium dicitur, viginti impendit annos in Italia, vt Graphidem primò, mox Architecturam addidiceret: nec verò tantum sine hoc studio vnuquam euasisset. In Basilica verò, quam Daniel Barbarus posuit, desiderant Architecti eximij multa: quæ absolutiora fuissent, nisi mordicus Vitruuio adhæsisset, quem simul fuisse minus in inueniendo perspicacem Christiani plerique omnes rectiores Architecti agnoscunt. Quin & Leo ipse Baptista, qui de Architectura scripsit, eundem Vitruuium sapè reprehendit pluribus locis. Ac profectò ita se res habet: Cui Graphidis peritia defuerit, vt quæ particularia membra sunt, ea ita non apter, vt non tam adglutinata, quam nata esse videantur, is integer haud habebitur Architectus. Inde igitur accidit, vt ingentia ruant ædificia, vel maneant mutila, manca, luxurata, prodigatur census, vbi necesse non sit, retineatur cum esset infumens. Porro ad reliquam Architecturam cum magnopere spectet ornatus, quippe quæ Naturam imitetur sua quæque varijs ornamentis decorantem, ac continentem, id verò Antiquorum monumenta, quæ super sunt, adhuc testentur; nimirum, Tempia, Theatra, Porticus, Arcus, Amphitheatra, Intercolumnia, Zosori, & alia; certè ipsa Graphidis ars, his

Bartholomæus Ammanatus.
Iosephus Valerianus.
M O D V S
hic Italice
ab Architectis
dicitur
Maniera.

Graphidis
quam Itali
vocat, Designo, necessitas Architecto.

IOANNES
BAPTISTA
Toletanus.

BASILICA
Danielis Barbari.

ATVTVI
quia illi
dicitur
et non
tunc illi
ita de
et tunc
et tunc

A ars his optimè disponendis pernecessaria est. Addo, cum Architectura non tam sita sit in quinque ordinibus Hetrusco: Dorico: Ionico: Corinthio: Latino, siue misto: quæ ipsius Architecturæ sunt membra, quàm in alijs siue principijs, siue ijs quæ illam integrè constituunt. Inuentione, etuditione, præceptis, obseruatione, vel vsu: horum omnium quasi fons, atque directrix est graphis, ex qua Pictura, glyphice, Sculptura, ceteraq; artes, quas vocant Mechanicas, rectius dixissent Banauificas, fluxere.

Betrusch.

Nun verò ex Salomonici Templi structura ratio Architecturæ addiscenda petenda sit, eò magis examinandum est, quod non desuere, qui dixerint, eos, qui gentium ædificijs, & præceptis sese dederunt, adumbratam potius quàm veram Architecturæ methodum didicisse. Quòd certè haud verum est. Ethnicis enim Deum fuisse impertitum veram ædificandi rationem ex eo liquet, quòd hanc ad ipsa quoque sua, in

B quibus colitur, templa construenda, adhibitam fuisse, atque adhiberi identidem certissimus. Neque verò quoniam Beseleeli spiritum suum, sapientiam, atque intelligentiam, ac scientiam dedit ad excogitandum, quidquid in eo fabrefieri posset, propterea integram Architecturæ ideam in Scriptura monstrauit. Neque item par ratio est mystici illius Templi, quod suo tempore erat abolendum, cumque ipso eius lapides omnes euerterendi, atque esse debet in nostris ædificijs, & Templis. Iam quod attinet ad proportionem, præcepta, symmetriam, atque adeo ad vniuersam Salomonici Templi structuram, ea intelligendis quidem Diuine Scripturæ mysterijs commodare posset, struendo non item. Primum, quod antiquis illud sacrificijs, & immolationibus brutorum, deinde ceteris futurorum vmbis dicatum fuerat, quæ vbi cessassent, prius erat euerterendum; denique atria illa, & porticus Iudaici Templi erant distinctæ pro varietate gentium, atque sacrificiorum, & sacerdotum, ac cæremoniæ: Quæ cuncta sublata sunt. Translato enim Sacerdotio, translatio factæ est legis, & illius Templi (vix dicam) Architecturæ. Ex quo certè Diuina Prouidentia miraculum cernitur. Pantheon enim, ac Mineruæ, & aliorum fallacium Deorum Templum Romæ, & alibi stare voluit, eaque Beatiss. Virgini Matri, ceterisque cælitibus dicari: At Iudaici Templi ne vestigium quidem superesse permisit. Quin & Iudæi per aggressi illud reedificare, non potuerunt. Deo enim bellante (inquit Chrysostomus) superare impossibile est. Sed quid dico de Templo? ipsam quoque Ciuitatem nunquam amplius conspici voluit, in qua illud ipsum fuerat Templum.

Eusd. 31.

C **D** Adrianus nomen Hierosolymæ imposuit, cognomine Victoris & Euerforis. Iudæi enim mota seditione conati sunt illam instaurare. Sed ille penitus eam deleuit iterum, & statuum illo in loco suam collocauit, & nomen suum imposuit cinitatis ruinis.

Chrysost. orat. aduersus Iudæos.

E Sub Constantino rursus eadem aggressi sunt. At ille amputatis eorum auribus, ac rebellionis signo impresso corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiua mancipia, ac eos, qui per omnes regiones erant sparsi erudiens, ne in posterum eadem conarentur.

Sub Iuliano Apostata, cui Iudæi dixerunt. Si vis nos videre sacrificantes, redde nobis Ciuitatem, restitue Templum; nec puduit impijs, & impuras manus uocare ad extruccionem sanctorum, non perpendentes, quod si homo illa demolitus fuisset, potuisset homo illis eas restituere.

E At Deus, qui comprehendit sapientes in ipsorum astutia, protinus ipsis factis declarauit illi, quod Dei decretum omnibus est potentius, ignis enim exiliens è fundamentis exussit multos, & intempestiuam pertinaciam interrupit.

E Ut faber, ait idem Chrysostomus, iactis fundamentis, erectis parietibus, concamerata testudine, ipsaque concameratione in vnum lapidem in medio positum connexa, sicum tollat, totam ædificij compagem soluerit; i Deus cum eam Ciuitatem fecisset quasi nodum totius Religionis Iudaicæ, ac mox eam subuerterit, nonne pariter & vniuersum eius Ciuitatis statum dissoluit.

Architectu-

*Architecturæ partes, atque diuifio: Quanam spectanda priuquam adificia
inchoentur, præsertim ea quæ ad viros religiosos
attinent. Cap. XV III.*

*Vitruius
lib. 3.
Lea Bapt.
proem. de rea.
lib. 1.*

*Arist. 2. Metaph.
lib. 1.*

*Vitruius
lib. 9.*

*Vitruius
lib. 1. c. 1.
Finis Archi-
tecturæ 2. quæ
huius consistit.
Vitruius
lib. 3.
Palladius lib.
2. cap. 1.*

Alb. lib. 1. c. 3.

*Vitruius
lib. 1. c. 4.*

Alb. lib. 1. c. 3.

Nequè verò eas tantum Architecturæ dicimus partes, quas supra attigi. Ordinationem, Dispositionem, Eurythmiam, Symmetriam, Decorem, Distributionem, verum etiam quæcunque ad eam rectè constituendam iuuant, siue sit fabrica, quam vsus manus exequitur, quò fabri, & machinæ spectant, siue materia, quam qui nouit, Architectus quodammodo est, sicut Aristoteles dixit: seu denique Ratiocinatio, quæ proportionem ostendit, atque Gnomonica, quæ cum versetur in Geometriæ principijs, atque mensuris, quibus Architectus areas mente complectitur, ac per lineas, ac figuras metitur, tum agit de rationibus vmbiarum per stylum horologiorum: quam ob causam Astronomicæ notitiæ partem requirit.

Ac quidem, licet de his omnibus egerint ij, quorum nomina, libroque recensuimus, præstat tamen ipsius architecturæ methodum ea ratione ob oculos ponere, quâ iidem, quos diximus de linearum, dum & ex melioribus Auctoribus, & veterum adificijs varia ipsimet struxerunt varijs in locis adificia. Id quod eò libentius facimus, quòd cum omnem operam ad ea struenda adhibuerint, in quibus religio, & bonæ artes exercentur, poterunt hinc reliqui, qui religiosam vitam agunt non minimum haurire commodi ad sua vel construenda, vel instauranda domicilia, & templa.

Architectura igitur est duplex. Altera quæ ponitur in præceptis, operumque ratione: Altera, quæ ad ipsorum adificiorum actionem & fabricam pertinet, quarum vitæque præditus esse debet Architectus: ambæ enim ad eundem finem spectant, nimirum vt firma, vtilia, venusta sint adificia: Siquid enim eorum desit, infirma, iniurialia, inuenusta erunt. Porro firmitatis habetur ratio, si iacta solidè fuerint fundamenta, omnisque selecta materia sedulo parata fuerit: vtilitatis autem, si locorum, membrorumque apta curetur dispositio: venustatis denique, si membra suas habuerint symmetrias, proportionisve responsus. Itaque ad hunc finem omnia præparanda sunt, qui duplex potest institui, loci, atque materiæ.

Locus.

Locus eligendus saluberrimus, in quo quanto purior fuerit aer, tanto meliore indole, ac virobis robore homines degunt. Ad salubrem verò locum perspicendi sunt quatuor: Situs, Cælum, Aer, Aqua. Ex situ, aer est saluberrimus, si excelsus, non nubilosus, nec pruinosus. Ex Cælo, si regiones non estuose, nec frigide, at temperatæ. Ex aere, si palustris vicinia declinetur, vnde & nebule, & status pestilens in corpora diffunditur. Ex aquis, si mœnia, vel muri fuerint in paludibus secundum mare, spectentque ad Septentrionem, aut inter hunc, & orientem: ipsæ autem paludes exceliores sint litore marino. Ex maris enim tempestatum redundantia, vel cum in mare patet exitus, sit vt palustrium genera venenatorum in fossis non nascantur, vel vbi fuerint nata, infusa fluctuum faldine necentur. At, quæ sunt aquæ stagnantes, putrescunt, pestilentesque vapores emittunt. Sin autem secundum mare ad meridiem, aut occidentem vergant, eæ vitæque salubres haud fuerint, quoniam æstate cælum meridiana sole exorto calefit, meridiæ ardet. Quodque spectat ad occidentem, id sole exorto tepescit, meridiæ calet, vespere feruet. Quamobrem mutatione caloris, & refrigerationis, corpora, quæ in ijs locis sunt, vitantur. Albertus ait regionem diligendam vbi arbores nascantur multæ, rectè, non autem ex latere vno cadentes (quod indicium fit ventorum continenter eas agitantium) copiose, magnæ, vberes fructibus, pulchre, gustui gratæ, vbi nascantur homines pulchri, multi, graciles, bonæ indolis, & humani. Et Prisci quidem, num pecorum iocinora liuida, insectæue essent, obseruabant, vt inde rationem aquæ, ac terræ, siue ciborum agnoscerent. Quamobrem fertilitas, commodumque omne perspicendum, incolique consulendum est, ne quo naturali

A turali morbo locus infectus sit, vel bestiarum venenatarum copia, herbarum, vel alia quavis ex causa. Hippocrates (sanè libro de Aere, aquis, locis, ait. Quæ ad orientem solem sunt sitæ, eas par est esse salubriores his, quæ ad Septentrionem; & his quæ ad calidos ventos sitæ sunt, ceteramvis stadium Solis interfit. Primum enim moderator est caliditas, ac frigiditas, ac quæ ibi sequuntur: Sed de aquis planius modo.

Aquæ, ac quam optima.

Et copia, & qualitas aquarum perspicendæ sunt, quæ ad alendum, & purgandum sint optime. Vtriusque rei indicia sunt, si fuerint accolæ corporibus validis, colore

Vitr. lib. 8. ca. p. 5. At lib. 3. ca. p. 4.

B novus fuerit effusus, atque inde in vas Corinthium, siue alterius generis, vel item æneum aqua fuerit illata, quæ sparsa maculam non inusserit, ea erit optima; qualis etiã quæ in ahenò defracta (hoc est coacta) fuerit: ac postquam requieverit, exempta, nil arenæ, aut limi in fundo aheni reliquerit. Addo. Si legumina celeriter coxerit, teneraque, & mollia cito reddiderit, panem bonum, album quæ effecerit, si in fonte limpidâ, clara, perlucidâ non muscosa fuerit, nec iuncum procrearit, nec fons aliquo cœno sit inquinatus, nec saporem, odorem, coloremque vllum habuerit. Plura verò aquarum genera recenset Læo Albertus, earumque naturam explicat, multa item ante illû Vitruvius. Consentunt autem omnes, nullam esse salubriorem, quàm quæ ex imbribus colligitur, quippe quæ (aiunt) gignatur ex omnibus fontibus leuissimis, subtilibusque tenuitatibus; deinde per aeris excitationem perfusa tempestatibus, lique-

Defracta id est coacta, vt ex At lib. 1. cap. 4. colligitur. Vtrum vitruvianum. At lib. 3. ca. p. 4.

C scendo defluit in terram. At vbique immota insalubris est: reddigans autem pessima illa est, quæ hircines alit, ubi verò anguille innatant haud adeo est noxia.

Duo item aquarum genera Hippocrates, alterum è pluuijs, alterum ex fontibus comprobat. Sed Laurentius Iouberius Paradoxarum Questionum medicinalium, cum plurium Auctorum scientias hac de re attulisset, quinque esse ait aquarum genera. Primo, ac laudatissimo loco pluuiarum: Secundo fontium: Tercio fluuiatilium, si leues, clares, molles, bonæ: Quarto puteorum quæ sunt insalubres: Vltimo stagnantium quæ pessimæ.

Hippocr. lib. de aere, & locis.

Solum.

Dantequam solum deligatur extruendo edificio, id in primis dispiciendum est, num complanatio eius, quod sit montuosius, vel expletio eius, in quo aut valles, aut precipitia cernerentur, esset sumptuosior. Ceterum, Solum cum diuersum diuersis in locis se habeat, nil de eo certum tradi potest. Sed hoc obseruandum, vt quàm solidissimis in locis substructiones fiant, quibus si natura præstabit, faciliè dignosci poterit.

Vitr. lib. 1. ca. p. 1.

Sin minus ad artem confugiendum est, vt quàm creberrimis palis, ac siltucationibus adactis muniatur. Palladius, Albertus Barbarus conueniunt, excauationibus crebris solum esse pertentandum; id quod non magis ad aquam eximendam, quàm ad firmitatem experiendam valet. Priusquam autem Solum attentetur, ea erunt eius naturæ indicia, si herbæ fuerint, quæ humidis in locis enascuntur, lutosum enim id erit. Sin arbores in ficcis regionibus adoluerint, ibi erit fabricandum. Sin autem saxa, soliditatis erit signum. Contra, scaturientes aquæ, fontisque terræ ex grauium rerum casu, siue motu, fabricam non admittent. Si item vasa aquarum plena, vel membranae tympanorum humi stratae, heque graui aliqua re decedente nō crepidauerint, aut sonitum ediderint, neque, uerò aqua diffundatur, firmitatis erit signum. Hæc vbi extrinsecus innouerint, iam crebris excauationibus soli natura interius pertentanda erit. Ac quidem natura multis quasi cutibus, aut corijs solum contextit, vel grassiore sabulo, vel minuta quadam arena, interim glareâ, quandoque creta, vel argilla, nonnunquã toptho, vel cœno, atque item permixtione quadam rerum diuiditur, ita ut non eadem soli qualitas sit in superficie, sed alia sub cute, alia in ima parte cernatur.

Pall. lib. 1. ca. p. 7. Barb. lib. 1. ca. p. 1. At lib. 3. ca. p. 3.

E Ab omni igitur arenoso, glareoso, molli, palustri, atque congesto Solo causâ dū est. Solidius potro fuerit Solum, quod ferro magis obstitet, cumque, madefactum fuerit, nō

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Bb

disfol.

dissoluetur. Hæc de Solo. Sed qua ratione excavandum, & quomodo cõgestitijs paultribusq; in locis substruendum sit, paullo post erit dicendum, vbi de fundamētis iaciendis breuiter agemus.

Pallad. lib. 4.
cap. 1.

Aedibus fa-
eris, & reli-
giōsis domi-
bus extruen-
dis quædam
Arce parantur
dæ.

Quæ ad Arcas collocandas, ob variam diuersorum generum qualitate præcepta traduntur, ea Palladius, & reliqui scripsere, à quibus peti possunt.

At quæ de aedibus sacris, domibusque, vel collegiis religiosorum dicenda erunt, non ita omnes cogitant. Primum itaque erit arca eligenda frequentiori nobilitati, vt animarum saluti facilius consulatur: cetero opportuniore ciuitatis loco: nimirum (si fieri possit) procul à strepitu, & vel improbo conuentu: Ex ad Orientem versus latas plateas habebant, vt non solum frequentie dignitate, sed & religione animi afficiant. Si cluius in ciuitate fuerit vacuus, (quem quidem liceat deligere) est deligatur. Si minus, eiusmodi sit saltem, vt tribus gradibus in Templum ascendatur. Vbi aqua inuenitur, is quidem erit aptior, at tōe gradibus, quot sepulchre substruendis fuerit opus, ne forte corpora in aquam demersa scetorem inhaled. Ceterum & hic dispendiendum est, ne (quod superioris capitis initio diximus) sumptus superet cœsum, æquandaque arca maior, quàm deceat, fiat impensa. Aspectus Templi versus maximam, & frequentissimam Ciuitatis partem esto, præcipue versus ad orientem; reliqua verò membra secundum climatis rationem, eodem spectent, vnde lumen excipiant.

Vitr. lib. 6. ca.
pit. 1.

Arce parantur
dæ.

Quæ sub Septentrione aedificia construuntur, ea necesse est, vt sint restidinata, & maximè conclusa, ac versus calidiorem cœli plagam conuersa. At, quæ Solis impetibus, regioque meridiana torrent, ea Septentrioni, vel Aquiloni pateant. Sic pro ratione aliarum regionum, vbi loci natura seditur, ea arte corrigenda est. Quæ uerò spatia præcesserint arcas, magnam vtilitatem afferent, valendūque commodabunt, si cisternæ, ac separatim subterraneæ cloacæ ad immensa aliò deriuada cõstrui possint.

Arce parantur
dæ.

Ne verò huc plura cumulem, quàm instituti nostri ratio postulat, de Materia, quando cadenda sit, videndus est Vitruuius lib. 2. c. 9. & Palladius lib. 1. cap. 2. Sed & Leo Albertus lib. 2. c. 4. 5. 6. & 7. agit quomodo materies condeuda sit, quænam item ratio adhibenda, vt vniuersa eque arefcat. Præcauendum enim, ne initio per rorem, sed post meridiem trahatur, quin etiam ne rore madida, nec contra nimum arida leuiganda est. Ante triennium non arefcere aiunt. Verum consulendi sunt petri, quamnam regio materiam ferat, quæ singulis apta sit. Quæ autem à Vitruuio commendatur. Vide lib. 2. cap. 9.

Arce parantur
dæ.

Lapides, Latres, & Calx.

Pallad. lib.
1. cap. 2.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

Arce parantur
dæ.

A

Arena.

Arenæ tria genera sunt fossitium, fluuiaticum, maritimum. De his Vitruuius lib. 2. c. 4. Barbarus in eundem, Palladius lib. 1. cap. 4. Albertus lib. 2. c. 12. Fossititia arena optima, sed quæ ex arenarijs recenter sumpta, atque effossa; alioquin inualida. Maritima testorijs optima. At de arenarum communibus indicijs, deque Puteolanorum paluere, cum alijs, tum Vitruuius lib. 2. c. 6.

Ratio fruendi, & fundandi adificia.

Ante omnia, typo, siue fabricæ graphidi danda opera est. Ea verò vel ad ichnographiam, id est, vestigium fabricæ pertinet, quod plantam Itali uocant, vel ad orthographiam, id est frontis, & laterum erectionem; vel ad sciographiam, id est internæ partis sectionem, & formam (quod nostri profilum dicunt) qua murorum crafitudinem describunt.

Paratis.
Pianta.
Fronte.
Profilo.

B

Tum area, secundum ichnographiam suis lineis, & dimensionibus delineata effodienda est usque ad solidum, vel in solido complananda. Id verò, ac reliqua quomodo efficienda sint Vitruuius, Palladius, & Barbarus sat commonstrant. Quomodo excavandum solum. Quomodo structura solidanda. Quæ sint soliditatis signa. Quæ ratione substructiones iactandæ. Quenam amplificandæ substructiones. Super ruinas non esse superstruendum. Fundamentorum in modum alia pyramidis, alia gradationis iacienda.

*Vitr. lib. 1. c. 1.**Lib. 3. c. 3. lib. 1. c. 3.**Pallad. lib. 3. c. 3.**Barb. in Vitr. lib. 3. c. 3.**Pall. lib. 1. c. 1.**Audietur qua de Archi-**tura scrip-**tur.*

De substructione autem in aquis palustribus, & congestijs locis Vitruuius legendus est lib. 3. cap. 3. & lib. 5. cap. 12. Barbarus ibidem in eundem, Hieronymus Catanensis de re militari, Palladius lib. 1. c. 8. Leo Albertus lib. 4. cap. 3. & reliqui.

C

Cetera verò omnia, quæ ad vniuersam adificiorum structuram spectant, cum eorundem rationem tradiderint Vitruuius, Palladius, & Leo Baptista Albertus, superuacaneum fuerit huc adijcere. Nam neque hæc addidissim, nisi ad areas deligendas, materiamque parandam, hinc aliquid lucis hausturos existimasse eos, qui cum Religiosorum familijs præsumt, necesse est, ut ea prænoscant, ne facile à quolibet decipiatur.

PRAEMONITIO EX PLINIO IIS QVI TERRAM contemplantur, & studijs Geographiæ se dedunt.

D

Acc tot portiones (inquit Plinius) terræ, immò verò, ut plures tradidere, Mundi punctus (neque enim est aliud terra in vniuerso) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes, hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam ciuilia, murisque cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transcam, hæc in qua ceterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo affodimus, ut qui latissimè rura metatus fuerit, vltraque fines exegerit accolæ, quanta terrarum parte gaudeat? vel cum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

Plin. lib. 2.
Nat. historia.

COSMOGRAPHIA, ET GEOGRAPHIA,

ubi methodus eas tradendi, quæ de ijs egerint. Cap. XIX.

E

Astronomiam, tractatio sequitur Cosmographiæ, quæ cum describat Mundum & quatuor elementis, ac Cælo constantem, circulos imprimis contemplantur, è quibus supercælestis sphaera componi intelligitur, deinde ex ipsorum distinctione demonstrat terrarum illis subiectarum situs, & locorum commensurationem, atque rationem climatum, dictumque, ac noctium diuersitates, quatuor Mundi cardines, Poli elevationes, Parallelos, Meridianos circulos, & reliqua iuxta Mathematicas ostensiones. E quibus omnibus plurima se occasio dat amanti Deum, atque erudito Cosmographo Diuine gloriæ manifestandæ, atque animos ad supercælestia, atque ideo pulchriora cœhendij, quemadmodum ex Patribus qui-

COSMO-
GRAPHIÆ
Scopus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Bb 2 dem,

dem, qui scripserunt in Hexaemeron, Basilio potissimum, & alijs; sed & è recentioribus liquet, Augustino Steucho in eius Cosmopœia, & Benedicto Pererio Commentario suo in Genesim primo.

GEOPRA-
PHIA.

Strabo lib. 1.
Moyles pri-
mus scriptor
Geographi-
æ. Lib. 1. c. 5. in-
sue Biblioth.

Methodus
quoniam o-
mnium in tri-
denda Geo-
graphia.
Duplex Lo-
cus.

DEVS cur
vocetur.
MAKON.
Bened. Arias
Mont. libris
2. altero, qui
Phaleg alie-
ro, qui Chana-
næi inscrip-
tus est.
Moyles in
Gen.

Arias Mont.
Gibb. Gene-
bræ.
Iosephus.
Henochia
prima Ciui-
tas.

Nod.

Caim ubi
habita-
uerit.
Professor
Geographi-
æ vnde in-
choare Geo-
graphiam de-
beret post ge-
neralem Mû-
di diuisionē.

Cosmographiæ autem Geographia subditur, quæ rationem Orbis terrarum describendi, atque sub oculis ponendis præbet. Id quod Claudius Ptolemæus Princeps inter Geographos, sic præstitit; vt eius ductum secuti reliqui penè omnes Tabulas Regionum, vel eadem, vel similes posteritati mandauerint. At quoniam neque is, nec Strabo, nec Marinus, quem Ptolemæus, nec Eratosthenes, quem Strabo reprehendit, nec Homerus, cui primas idem Strabo in Geographia tradenda detulit; primi scriptores Geographiæ fuerunt; sed Moyles, quemadmodum secundò libro ostendimus; ideo vera quidem origo Geographiæ agnoscenda est; deinde ante omnia generalior alia diuisione faciendâ, quam quæ per Zonarum partitionem facta est à Geographis: mox gentium ipsarum in varias Mundi partes migratio, & statio, vnde & ipse provinciarum nomen sortita sunt; præterea vtilitas, necessitas Geographiæ monstranda, vt deniq; inde propius ad Ptolemæum, ac reliquos Auctores, atque ad methodum, siue introductionem, quæ habentur hoc tempore aprioris, veniatur.

Locus alter immensus, aliter finitus.

Ac primo perplacet, quod Benedictus Arias Montanus ex Diuina Scriptura Locum ostendit esse duobus naturis constantem: Alterum immensum, in finitum, ab omni corporali societate, aut occupatione distinctum, sui ipsius compotem, seque ipso plenum, & cetera omnia, nulla occupatione sui continentem, atque virtute, efficacitateque permeantem, hoc est, Dominum DEVM: qui propterea inter alia plurima nomina MAKON vocatur Hebraicè id est, Locus. Alterum autem, qui est Mundus de cuius creatione, mox figura, deinde de duplici causa eius condendi, ac tribus illius partibus, earumque diuisione, siue descriptione, & origine cum scripserit, certiorém præferre lucem, quam siue Ethnici, quos diximus: siue alij, qui licet Christiani essent, mentes tamen non sustulerunt ad id, quod erat præcipue spectandum. Ac quidem Moyles, cum primò egisset de Paradiso Terrestri, deinde de fluminibus, qui eum irrigabant, præterea de hominibus primis, qui Terram incolueret, quorum nomina, atque seriem posteriora secula, rerumque vicissitudines, ac mutationes vel perturbant, vel corruerunt, iussit ac proprijs adscripsit locis: cuius descriptionem Prophetæ omnes, ac reliqui sacri Scriptores, qui post illum uixere, sunt secuti, eamque Saram conseruauerunt, & integram; adeo vt quamuis ipsi regionum, vel incolarum nomina post multa secula immutata inuenerint, eadem tamen illa antiquissima vsurpauerint, quod quidem nisi ab ipsis obseruatum fuisset, esset plane nihil, quod de gentium origine ex alijs scriptoribus cognoscere possemus.

At quomodo in varias Mundi partes post Turris Babelis excitationem primi illi populi migrauerint, ex eodem Aria, & ex Genebrardi Chronographia licet cognoscere. Quin & Iosephus antea, hæc partim indicarat, cum inquit, fuisse multo prius quàm primi illi populi dispergerentur, à Caimo locum adificatum Nais nomine deinde ubi familia fuisset auctus, extructam ab eodem Henoch, siue Henochiani Ciuitatem, in qua primi Regni, seu potius latrocinij sedem constituerit, quo pios impij ad Diluuium vsque sunt infestati. Deinde, ait, videri Nais corruptam pro Nod. Nam Nod inhabitasse dicitur post fratricidium. Erat autem regio ad Orientalem plagam Mesopotamiæ, in qua Dominus Paradisum plantauerat ab initio (uel ab Oriente) ab euentu sic nominata, quoniam Nod designat fugam, uel exilium: quod in ea Terra à Patre, & pijs profugus habitauerit, qui ad Occidentalem plagam eiusdem Edon in Syriæ partibus morabatur.

Post Paradisi igitur Terrestris explicationem consultius esset Geographiæ Professori hinc incipere, quàm ab incertis sedibus, aut fictis quibusdam indigenis, quemadmodum Ethnici nonnulli fecerunt. Deinde licet fermè per decem, ac septem secula potuere usque ad Diluuium condi plures aliæ Ciuitates, nihil tamen certi de his dici potest, nisi quòd foedata facies Terræ ex tanto Mundi naufragio, cuncta habens vel euerfa, vel omnibus incolis destituta, alias subinde stationes, ac Ciuitates

A Ciuitates populi, qui erant in lumbis filiorum Noe, parauit. Benedixit primum Sem (inquit Genebrardus) et quo ortus Abraham credentium Pater. Deinde Iaphet, a quo dilatare est gentium plentitudo, et ingressa in Tabernacula Sem, idest Ecclesiam. Postremo Chanaan filius Cham infelicitati seruitutis subiectus. Vnde: Chanaan, qui in vndecim gentes creuerant à posteris Abraham, Lot, et aliquot aliorum delicti sunt funditus.

Cham autem, quia destitutus est paternâ benedictione, non paruam plagam posteritati suæ attulit, vt & ipsa indignationem Dei in suum parentem testaretur.

Nam filij Mizraim secundo geniti, vt Aegyptij nigri, & deformes nati sunt. Genuli præter nigrorem ore putidi, vt cogantur salem perpetuo habere in ore.

88. Filij Phut septuageniti, vt Mauri, nigri, fimi, labeones, aliove modo prodigiose affecti.

8. Filij Chus primogeniti nigerrimi, &c. Nam certissimum est originem nigredinis non à regione propriè (vt hæcenus est existimatum) ob Solis ardore, sed à stirpe, & sanguine Chus provenire. Quoniam sua aqutore, & locis vtrique tropica vicinis inter istos nigerrimos [pari feruntur] albi, vt cineritij, qui illhic in sua albedine perseverant, vt qui manarint è sanguine Abrahæ, Salomonis, Iudæorum, & aliorum iniquiorum. 2. Secundo: Quia nec in Indis littoribus per eodem climate, immò verò parallelo (nisi ex traducta aliunde stirpe) eo colore tinguntur. Sed nec in Atlantica, in qua homines sunt oleastrino, Indove aut vt plurimum cineritio colore, præter paucos in vno solo loco, eo câmque rem vicinis inuisos, cum alioquin vteri Aethiopes sibi de sua summa placeant niredine. Tercio: Quia vsque ad trigessimum qui-

Cum gradum latitudinis in Africa ultra equatorem fuisse atterimi, cum apud nos Hispania, Sardinia, Syria, Arabia, Babylon, Chaldaea, Perſis, Suſiana, Gedroſia intra 35. gradum latitudinis cis equatorem nullatenus Aethiopes ferre videantur, vt aliqui credant, (quod modumque Genebrardus refert) fidem habendâ eſſe traditioni Hebraicæ, ique ex albo parente Cham (ſicut & Iaphet, & Sem albi erant) natum aſſeruat Chus (aut ſateſcit eius poſteros) atro colore in ſcleris paterni argumentum præter calamitatem ſervitutiſ. Nam Arabiae gentes, quâ & Chus deſcenderant, ab Iſmaele, Eſau, & Madian, & ceteris Abrahæ filijs, & Cethura, à Moab, & Ammon Loth filijs partim extincti, partim ſub iugum miſſi ſunt. Africa autem populi perpetuo Europæorum, & Aſianorum ſervituti obnoxij, qui proinde Reges ferè habuerunt extraneos, olim Iudeos, Perſas, Ptolemæos, Græcos, Romanos, Saracenos, hodie Turcas Iſmaeli-

orum Preto Ioannes suam originem refert.

Hæc igitur vbi Geographia profellor generatim exposuerit, in Syriam, & Palesti-
nam ac Phœnicem, & terminos totius Terre Promissionis suaverit defendat.
Hanc vero descriptionem præterea, quæ in secundo libro huius Bibliothecæ indi-
cavimus, Petrus Gassius Galatæ Episcopus Caurienfis, sexto libro suarum Euan-
geliorum præfixit.

S. Gardias-Galarza *philoporus* C.

libro suarum Euang

Arias Montanus in Apparatu ad sacras literas.

Vadensam diffidia utrarum nationum mansuerunt.

Seytharum, & Aegyptiorum diffidia vide.

Cur Israhel genus ducatur in Graecis, & Latinis.

Vide Ariam Montanum in Prophetis.

Vtilitas sacrae Geographiae.

etiam in terra contineatur. Quin etiam moralis Philosophiae non tam Interpretem, A quam administratorem intelligunt; ex qua statui possit, quid cuique genti pro loco rationis conveniat, id quod ex diversis hominum ingenijs perfici potest. Sed & Medici, ac Nautae, & Mercatores, & milites ea indigent; praeterim autem qui studijs sacrarum literarum sese dedidere, in quibus nullum verbum ociosum est, nullum non scitu dignissimum. Ex ea sane (quod praclare Arias monuit) facile conijci potest, quanam olim natio, cuius in amicitia, societateque permanerit: contra verò quanta, & cuinam infensa fuerit, & inimica: quos inter populos eadem iura, eadem foedera, eademque vivendi ratio communis fuerit: hinc etiam simultatum, iniuriarum, bellorumque causas, minorem certe labore, maiore verò fide, multoque certius, quam ex quolibet alio scriptore cognosci possunt. Quaedam enim gentes quodam veluti hereditario odio, atque discordijs inter se laborant: aliae verò perpetuo quodam societatis B iure semper fuere coniunctae. Atque haec quidem, siue odia, & inimicitia seu foedera, ac societates verisimile est ex gravi aliqua causa originem duxisse: quae postea temporis progressu, non paucis de causis inter illas ipsas gentes, ac populos conservata sunt; quorum ipsi initia dinumerare non poterunt. Quae tamen necessario ex ijs principijs, atque causis, ex factorum librorum lectione observatis, manasse fatendum est. Legimus enim Chanaanos, Aegyptios, Aethiops; Libios, & Afros raro inter se bellum gessisse: sepeque suas copias vel ad aggrediendos, vel hostes à finibus arcedendos coniunxisse. Neque etiam nos praeterit Assyrios hisce gentibus hostes fuisse insensibilimos: atque Hebraeos tum Assyrijs, tum ijs, quas commemoravimus, nationibus: perpetuo vel iniustas, aut saltem suspectos fuisse. An non haec omnia Cham, C atque Sem, qui primi illarum gentium fuerant Auctores, diversum indicant ingenium, quod quidem in eorum altum familijs postea ad posterum derivatum est. Illam verò Seytharum, & Aegyptiorum veterem de antiquitate contentiorem quibusdam ex causis emanasse credendum est, praeterquam ex illa inimicitia, quae in Tabernaculo Noe est orta post impiam illud flagitium Cham, qui quas corporis partes Patris sui tegere debuit, eas per summum scelus prodidit. Porro quod Graeci, atque Latini à la phetio in Partem filio genus ducunt, illud est in causa, quam obrem ij & in rerum omnium natura cognoscenda, & Philosophiae studijs excolendis, atque id, quod maximum est, in eloquentia excelluerint, multoque praecleariorum, quam aliarum gentium conditio in hoc genere fuerit. Illi enim pater, & vapore pietissimus filio pulchritudinem, elegantiam, atque decus in benedictione promissit. In nostris ijs, quos in Prophetis edidimus commentarijs ex antiquarum historiarum cum libris sacris collatione ostendebamus, Aegyptios, Chanaanos, & Aethiops inter ceteras omnes nationes iam inde à praefitis illis seculis ad nostram usque aetatem servituti iapud alias gentes maxime fuisse obnoxios. Id quod sine dubio ex illa Patris sententia manat: Male dictus Chanaan servus servorum erit fratribus suis. Infinita prope alia sunt, quae ad mores, ritus, religionisque gentium, ad publicarum, ac privatarum rerum administrationem, ad belli pacisque rationes, ad commerciorum usum, ad omnem denique vitae consuetudinem, mores, atque adeo ad ipsam vestimentorum rationem referunt, quorum cognitio, si ex sacra petatur Geographia, non est dubium, quin illa perfectam quandam, atque absolutam harum omnium rerum scientiam sit exhibitura; ex eaque non parum accedet Iudaeis ad eorum omnium intelligentiam, quae tum in sacris, tum in profanis leguntur libris: ac verò absque ea non pauca alioquin difficillima, & E obscurissima etiam diligentissimum Lectorem retardabunt. Haec Benedicius Arias.

Auctores antiqui, qui de Geographia scripserunt.

Quae recentiores introductionem ad Geographiam tradiderunt. Qua occasione agitur de ratione tam docendi, atque discendi. Cap. XX.

Claudius Ptolemaeus principem inter Ethnicos Geographos, eo potissimum nomine obtinet locum, quod per mathematicas rationes rationem describendi Mundi

- A** Mundi rectiorem inuenit. Eam autem ex Græco Latinam primus (quod sciam) fecit Iacobus Angelus anno 1409. mandato Nicolai de Cusa Cardinalis, quam & Alexandro Quinto Pontifici Maximo dicauit. Deinde altera editio Romæ secuta est aliquanto castigatior anno 1490. cum tabulis in ære pro ea ætate elegantissimè excisis, quibus Auctor, nisi fortè is sit, qui Registrum ad Ptolemæi libros addidit, in quo sub nomine Edeffe se Genuam aliquoties ait esse peregrinatum. Tertia editio fuit ex uersione Bilibaldi Pirckeymeri, sed recognita à Michaelè Villanouano ad Græcæ, & antiqua exemplaria, quæ editio Lugduni prodijt in Gallia anno 1537. quæ quidem in numeris sepe à duabus præcedentibus differt, ac proinde fidelius est excusata. Successit anno 1540. Colonjæ editio ex uersione Ioannis Noniomagi, quæ plus satis mendosa fuit, atque à reliquis omnibus haud parum in numeris distat, ut aliud ille habuisse videatur exemplar Græcum, quam quæ supra memorati habuerint. Quinta fuit Iosephi Moletij, qui uersionem Bilibaldi rursus cum multis codicibus Græcis contulit diligenter. Postrema fuit Gerardi Mercatoris, qui opus Ptolemæi, hoc est, ipsius Geographiam alia ratione, seu regula desumpsit: quam regulam ex primo capite secundi libri Ptolemæi desumpsit, quam uel idem Ptolemæus ad ipsam ueritatem ueluti directricem sibi præscripsit, cum à sinistris ad dextra, à superioribus ad inferiora, hoc est ab Occiduis ad Borealia, à Borealibus, ad Australia se ordine progressurum dicit, qui ordo duabus de causis ab amanuensis turbari potest nominum transpositione, & numerorum mutatione, quam obrem Mercator quinque illis uersionibus, siue editionibus sic se usum testatur, ut eam Ptolemæi regulam, quoad licuit, inuolatam seruaret, & quandiu à præscripto ordine non recederet, plurimum consensum, aut si uerus locorum situs, uel natura non otuerat, id quod proximè illi huc accederet, sequeretur. Sin contra ordinem numeri tenderent, & unius alicuius longitudo, alterius autem latitudo iunctæ ab ordine haud dissentirent, componere illos non dubitaret. Quoties autè siue in longitudine, siue in latitudine aberrarent ab ordine omnes, sic ut nulla pro ueritate conciliatio fieri posset, errorem uel ex cognito uero situ, uel ex numerorum fallaci similitudine, uel alia probabili causa, quin & uerissimi nonnumquam coniectura castigaret, horumque omnium rationem in fronte cuiusque Tabule, ordinem Ptolemæi sequens afferret.

Cetera, quæ ad insigniorum urbium longissimos dies, earumque à meridiano Alexandrino distantiam pertinebant, & in quibus putauit Villanouanus Ptolemæum errasse, uel adeo quæcumque alia ad exactiorem Geographicarum Tabularum illius restitutio nem, uel intelligentiam spectabant, idem Mercator præstitisse uisus est, quod quidem tum præfatione in eas ubere, quæ tanquam ad Geographiam uniuersam methodica est introductio, tum reliquis adnotationibus, quas singulis tabulis præfixit, studiose cuiuslibet Geographicæ liquebit.

D At & præter easdem Tabulas ex ære expressas, & Colonia Agrippinæ typis Godefridi Kempenis anno 1578. editas, additus est triplex Index in tres orbis partes, tanquam in tres classes distinctus iuxta trimembrem continentis, & tabularum diuisionem, quo indice quicquid in ijs descriptum est, facili obtutu incurrit in oculos. Quæ cum ita sint, cauendum est tamen ab alijs Gerardi Mercatoris Operibus, præsertim ab eo, qui inscriptus est Atlas, qui quidem scater heresibus: Item ab eius Chronographia à Sleidano, & alijs hæreticis collecta, & damnata à Sancta Sede Apostolica, & si qua alia ipsius sunt huiusmodi.

E Porro ad Ptolemæi Geographiam intelligendam non desunt, qui methodos, siue introductiones alias scripserant, Ioannes Vernerus, Petrus Applanus, Gemma Phrisus, Amiriucius Constantinopolitanus, Iosephus Moletius, licet hic Italicè scripserit, uel mox dicemus. Et Ioannes quidem Vernerus, etsi in primum librum Geographicæ Ptolemæi scripsit, perutilis tamen est ad uniuersum illud opus intelligendum. Ac uerò cum tradidisset in quo differat Geographia à Chorographia, quæ item supponenda sint Geographicam præfationi, reliquis capitibus tnetur Ptolemæum aduersus Marinum, ac recentioribus Historicis ostendit esse inherendū ob uarias, quæ acciderunt in Terra mutationes:

Prima editio
Latina Geo-
graphia Pto-
lemæi.
Secunda edi-
tio Latinæ.

Tertia editio
Latinæ.

Quarta editio
Latinalis,
Noniomagi.

Quinta editio
ex uersione
Iosephi Moletij.

Sexta editio
Geographiæ
Mercatoris.

Regula quam
Ptolemæus sibi
præscripsit
ad Geographicam
Tabularum
recte facien-
dam.

Exad. 31.

tionem: denique autem agit quam ratione Orbis in Sphæra, & alia eiusmodi sint describenda.

Quin & idem Appianus edidit librum, quem inscripsit Geographicam Introductionem in doctissimas Veneri adnotationes, continenti (vt præfert titulus) plenū intellectum, & iudicium omnis operationis, quæ per sinus, & chordas in Geographia confici potest, adiuncto radio astronomico cum quadrante nouo Metehoroscopij, hoc longe utilissimo. Huic accedit translatio noua primi libri Geographiæ Claudij Ptolemæi. Translationi adiuncta sunt argumenta, & paraphrases singulorū capitulū libellus quoque de quatuor Terrarum orbis in plano figurarionibus, Auctore Venero. Locus etiam pulcherrimus desumptus ex fine septimi libri eiusdem Geographiæ Claudij Ptolemæi de plana Terrarum orbis descriptione, iam olim à ueteribus instituta Geographis, unā cum opusculo Amirucij Constantinopolitani de ijs, quæ Geographiæ debent adesse.

Italicam uerò Introductionem ad Geographiam, siue (ut Auctor uocat) Discursū in lucem edidit Iosephus Moletus, qui cum antea eundem emisisset, auctiorem deniq; anno 1573. & euacuatorem Italicè nobis scriptum reliquit.

At & Hieronymus Ruscellus Claudij Ptolemæi Geographiam non solū è Græca in Italicam linguam conuertit, uerum etiam notationibus non negligendis, nominibusq; locorum recentioribus, & antiquis à Ioanne Malumbra collectis, illustrauit, quibus addidit expositiones, & introductiones uniuersales in uniuersam Ptolemæi Geographiam cum 37. Tabulis ex præ expressis orbis Terrarum tam antiquis, quàm nouis, cumque charta nautica, & alijs eiusmodi ad Cosmographiam spectantibus. Hic autem labor anno 1574. Venetijs ex Officina Iordani Zileti plenior in lucem prodijt.

Ceterum de Ptolemæi tabulis, quæ adhuc dici possunt, ea cum alijs, tum præcipuè Vincentius Burginus Florentinus in libro Italico de origine Florentiæ accuratè scripserat, deinceps Marcus Velscius V.C. in primo libro rerum Augustanarum pleraque notant. Et hic quidem sic.

Nisi tamen me multa fallunt, valde apertum est, ut Ptolemæus in Mathematicis disciplinis palmam auferat; Strabonem in historicis, quæ Geographiæ præcipua lux, longè præcurrere.

Ac non ita multo post in eadem pagina.

Quin igitur quod res est, Ptolemæi peccatum agnoscimus liberè uolens lubens fatetur, nihil à quoque de Ptolemæo tam magnificè & splendide dictum, quin eius excellens ingenium, & solers industria, omnia exuperet. Pèrspectum tamen habeo, multa hoc tantum ingenium iacuisse, multa industriam subterfugisse. Nque mirabimur, qui conditionem rerum quas explicandas sumpsit, Vniuersi orbis, tum uniuersam, tum priuatas descriptiones, posuerit ob oculos. Si ipse reditiuus detur, censuram ultro agniturum, atque inconsideratam eorum leuitatem, si qui sunt, qui aliter fieri potuissent persuasum habent, usurum existimo. Quod liceat illius errores manifestos colligere, ab ijs qui Germanica, Gallica, Hispanica, Britanica scripsere, obseruato: Quoties hominem Alexandrinum in Italiæ descriptione, quā una propter Imperij Sedem nihil illustrius, suggillant? Exempli loco non prætereō, apud Græcos Aethaliam, apud Latinos Iliam insulam Italiæ adicere legerat, duas et cecidit, quæ reuera una eadem est, Binomia Plinio teste, & uti credidit, in tabulas retulit. Neque dissimulo eundem in Strabone errorem, nisi codex corruptus, quem interpres eo loco aliàs suspectum habebam & mihi uix sit credibilis, in homine qui se Corsicam Sardiniam, Aethaliam suis oculis uidisse, alibi testatum reliquerit. Sed quidquid huius sit, quidquid etiam Ptolemæus in reliquis prouincijs vel rectè vel perperam descriperit, horum quæ in alpijs & trans alpes sunt, imperitissimum fuisse palam est. Nec quicquam tam iniquè eius fautor, quin fateri necesse habeat. Liquidò affirmare ausim, nullum esse ab alpijs ad Danubium flumen, nullum populum, nullam urbem, in cuius descriptione multis passuum millibus non aberrarit, siue metiendi rationem quæ ab Occidente in Orientem Geographis, longitudo, siue alteram quæ à Meridie ad Septentrionem latitudo est, respicimus, latitudinis errorem. Auentinus agnoscit, ex eo pendere arbitrat

Pli. lib. 3. c. 6.
Strabo lib. 1.
Strabo, lib. 6.

Aut in cho
rige. V. m. c.

- A** tus, quod maxima alpium pars, ad nos præsertim vergens, neglecta, extima quæ ad Italiam pertinet, tantum observata sit. Hinc euenisse ut integer assis (gradum appellat) intercederet. Certum habeo multo largius peccatum esse, & testes chorographice aliorum tabule diligentissimè confecta in manibus sunt. Sed demus; sanè hic unus gradus aliquot centena stadia conficit. Quis ergo tam iniquus, omnes finium regundorum lites isto arbitro decidendas adhuc contendet? Cum præsertim etiam lacum, quem Strabo inter Retos & Vindelicos constituit, ignorauerit, nam Rheni fontem id loci constituisse apparet. Atqui vix est ut huius provincie quidquam perspectum habere potuerit, quem lacus fluctibus, (Virgilij verbis utar) & fremitu marino assurgens latuit. Mela & Solinus, quamvis Geographica breuissimis verbis explicarent, neutiquam prætereundum existimauere; Nec alium credo Nicolaus
- B** Damascenus voluit historiari libro centesimo octauo, uti Athenæus retulit. *Circa montes Alpium lacum esse in multa stadia porrectum.* Sic profecto est, Ptolemæus qui uerum terminum lacus nesciret, & præter Lycum, nullius Ratici fluminis nomen in audisset, hoc substituit, quod verisimile crederet, confines populos potissimum fluij alueo discriminari. Hæc Velsæus.

Præter Ptolemæum autem Alexandrinum habemus ex antiquis, qui Terræ, Oceanique situm, regionumq. dispositionem, ac reliqua ad Mundi, uel Geographiæ cognitionem spectantia scripsere. Hi autem præcipui fuerunt sequentes.

Abisfedeia Ismael lingua Arabica.
Abraham Ortelius, qui Theatru Orbis Terrarum edidit, editioni autem huius, quæ facta est anno 1579, plures addidit sunt Tabule, quæ in prima non erant, præterquam quod de Mona Druidum Insula, cuius in Angliæ descriptione mentionem fecerat, uti et de Romano armentario, cuius meminerit in descriptione Hollandiæ, tractationem præfixit, uerecens nomen Geographi corum Indices addidit, in quoru priore per alphabeti ordinem primo Latius uetis antiqua nomina posuit, in posteriore autem recentia nomina iuxta ordinem antiquiorum preposuit.

Alexander Citolinus in Typocofmia.
Antonini Augusti (si uerus est titulus) itinerarium.

S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus in opere historico, tit. i. cap. i.

Antonius Pinetius, Gallica lingua descriptus, & iconibus exhibitus quamplurimas (ut titulus habet) tam Europæ, quam in Africa, Asia, & noui Orbis Regionum, Vrbium, Oppidorumq. Tabulas.

Antonius Veronensis.
Apuleius in libello de Mundo.

Aristoteles, siue potius alius Auctor, cuius exeat liber de Mundo ad Alexandrum Magnum.

Benedictus Bordonus, totius Orbis Insulas edidit.

Diodorus Siculus libris quinque prioribus Bibliothecæ.

Dooy fuis Alexandrinus, & eius Commentator Eustathius.

Dominici Marii Negri Veneti Geographia lib. ii.

Franciscus Monachi epistola ad Archiepiscopum Panormitanum.
Gaudencius Merula lib. 5. memoria-
bilibium.

Georgius Bruin Agrippinensis post Theatrum Orbis Terrarum ab Abrahamo Ortelio editum, alterum edidit inscriptum Ciuitates Orbis Terrarum: quæ quidem per diligenter delineatæ addita earum origine, uel administratione duobus libris continentur, quorum utriusque uerbes præfixit de Colocationis humanæ origine, uel administratione, de Architecturæ rudimentis, de Oppidorum Auctoribus, & Arcium, de aureo sæculo, de Regno, ac de Politia, cuius fundamentum merito statuit Religionem. At quoniam in ea Vrbium Topographia libero re (ut ait) sermone expatiari non licuit, sed pro capacitate loci in altera pictoriarum facie vacui, Vrbium, oppidorumq. conspersionem da fuit descripto, hinc, factum est, ut quæ par erat dignitate de illis differere nequiebat, propterea ad calcem utriusque libri appendices addidit, quibus quidquid ceteri ex historiaru monumentis, aut aliunde deliberare potuit, id protulit de iisdem ciuitatibus.

Georgius Rytbamerus.

Gerardus Mercator in Tabulas, & Geographiam Ptolemæi, deinde item in Tabulas suas Geographicas, quibus distinctionem Ordinum, & Rationem, quæ Germaniæ, Galliæ, Belgii, Hungariæ, & quædam aliarum Prouinciæ penè hoc ipso sæculo administrabantur, adtexuit ex iis, quos existimauit diligentius eandem rationem tradidisse. Id uero se fecisse scripsit, ut quoniam modo sese inuicem possent illustrare Geographia, & Politia, paterecet. Verum enim uero si altior pietatis infusio accesserit, summâ inde Christiana pectora uilitatē capient: præterquam quod,

si, antequam eorumdem Regnoru perlegantur historię, innotuerit, quibus ex partibus illorum administrationis confectæ in Geographicas Tabulas hincin historias autem illi; ita inspicere poterit, ut memoria, tanquam dispositis imaginibus, & locis fere perpetua hactent minus uacillet, & respiciat: Qui uero negotia Respublicarum, & huiusmodi inconsumpta temporum, personarum, locorum, sciant quo quæque tractata sint ordine: Regio autem Catholica (id quod ualidet debet esse antiquissimū) propugnatur, cum Regina religione constituta fuerint, atque firmata. Nos itaque ubi de Historia Humana egimus, Auctores quidem indicauimus aliquos, & quibus ea admi-
strationis ratio perspicere possit: sed & aliquibus Tabulas ipsas adieci-
mus, quæ sine hâc potissimum esse huius negotio profuturas.

Potè ut descriptionibus, quas hæc-
ceptus & Gerardo Mercatore accepimus, & expressis Regionu, Hispaniæ tabulis desunt; quibus dare operam nunc una cum filio Romualdo uiro illarum facultatum perito, resuli mihi uir Germanicarum rerum scientissimus Minutus Minutius Pontificus Secretarius, postea Archiepiscopus, Ladericus.

Gualterus Ludouicus in Speculo Orbis.

Hieronymus Giraua.

Ioannes Bohemus, & Alexander Sardus omnium eius gentium, populorumq. mores, & ritus.

Ioannes Camers in Solium.

Ioannes Honterus.

Ioannes Mandenius, & eius comes Odoenus a foro Iulij.

Isidorus Hispalenis.

Iulius Ballinus celeberrimus totius Orbis.

Mela lib. 3.
Solin. c. 54.

Athen lib. 3.

ARGUMENTVM

LIBRI SEXTI DECIMI.

In septem Sectiones distributi.

EARVM AVTEM PRIMA CONTINET

HVMANAE historiae necessitatem, commoda partiti-
onem, notas et indicia ad veritatem Historicorum noscen-
dam: Auctores qui de ratione condendae historiae scripse-
runt, ubi de Davide Chytraeo, ac de Methodo Historiae So-
bodini quid sentiendum. Unde item ordiendae sit Historia lectio, ac qua-
nam Chronologia certior. Dignitates Occidentalis, & Orientalis Impe-
rii, quae praenoscenda sunt ab iis, qui veterum seculorum historias lege-
re, exponere, scribere apposite voluerint. Quo demique animo (praefer-
tim a militibus, & Viris aliis nobilibus) ad legendas historias sit acce-
dendum; Vbi & perutiles Cautiones.

Secunda Sectio continet

Ad Graecos Historicos legendos, quae generatim praemonenda, siue ca-
uenda sint. Ad eosdem intelligendos quanam plurimum conferant. Iu-
diciū de celebrioribus Historicis, qui Graece scripserunt; Vbi ratio eos
legendi per seriem temporum. Quidue nonnulli antiquiores, ac celebri-
ores Ethnicis Historicis contineant. Id quod praecipue factum est, ut cum
aliquid istiusmodi attenta uerit David Chytraeus in libro de ratione lectio-
nis historiae instituenda, intelligant etiam, qui eius partium sunt, nimi-
rum qui sunt extra Catholicam Romanam Ecclesiam, quam illud fuerit
mancum, ac potius ad haeresim aestimandam, quam ad Veritatem, atque
Pietatem statuendam pertinens.

Tertia Sectio continet

Quenam conferant ad Romanam Historiam per seriem temporum
legendam, intelligendam, exponendam, scribendam, Quanam de pri-
mis Regibus Romanorum; deinde de insignioribus quibusdam aliis Ro-
manis; aut de Romanis Imperatoribus scribere. Iudiciū de celebriori-
bus

bus Historicis, qui Latine, aut etiam Italice scripserunt, aut quorum frequentior est usus in Gymnasiis: siue qui plurimum manibus teruntur.

Sectio Quarta continet

Iudicium de Annio Viterbiensi, de Beroso, de Metasthene, ac de alijs supposititijs, et spurjijs historicis. Quin & de Philostrato qui vitam Apollonij Thyanaei scriptam reliquit: deinde item de Amadisio, ceterisque eiusmodi non solum mendacibus, verum etiam Magia illius insinuatoribus, quae commercium cum Daemonibus procerat. Praeterea, de eiusmodi alijs, qui obscenitatem, et impietatem continent. De Nicolao item Machiauello. De Lutheri, Melanchthonis, Io Carionis, Gasparis Peuceri, Dauidis Chytrai Chronologis. De Io Sleidani historia. De Caluino, et alijs, qui ad Diuini cultus euersionem, atque ad Euangelium labefactandum falsas afferunt historias, aut veras praeuicte detorquent.

Sectio Quinta complectitur

Historicos, qui generatim de Europa, siue de rebus gestis in varijs eius prouincijs, ac regionibus scripserunt.

Sectio Sexta continet

Historicos, qui gesta in Asia, vel de Asiaticis rebus posteritati tradidere.

Sectio Septima continet

Historicos de rebus Africanorum, vel in Africa gestis: & Insularum, qui tam in Oceano, quam in Mari Mediterraneo viuunt: Praeterea, Appendicem de historicis aliquot Ciuitatum, & familiarum.

Porro in his ipsis sectionibus sexta, & septima, agitur suis in locis de nouo Orbe terrarum, ac de Indijs, in quas Euangelij lux ab ipsis tantum Catholicis hoc seculo est illata.

Addita est ad Operis calcem, Methodus ad Geographiam, deprompta ex Auctoris Bibliotheca Selecta.

Postremo,

Libellus Luciani de ratione scribenda historiae, qui cum monita habeat utilia (licet in alijs suis scriptis impietatem redoleat) huc erat adtexendus tanquam plerisque alijs antiquior.

LECTOR

LECTORI.

VM ad humanam historiam non solum Auctores ij pertineant, qui bella, gestave alia scriptioni mandarunt, verum etiam qui de Vitis Philosophorum, deque politicis rebus, ac de rerum inuentoribus, vti & de Chronologijs egerunt, hæc paucis amice Lector accipe.

Vitas Philosophorum Eunapius, & Diogenes Laertius potissimum scripsere. Ille nouissimè excusus Græcè, ac Latine à Francofurtensibus: hic verò olim vtraque lingua Parisijs, At demum Romæ accuratius: cum illum priusquam è viuus excessisset Thomas Aldobrandinus, in Latinum è Græco, à se versum scholijs auxisset; vir eruditus, & ad pietatem natus; qui & frater erat eius, qui nunc clauum Ecclesiæ tenet Clemens VIII. Pont. Max. Vtrique igitur Eunapio, & Diogeni priusquam manum admoueat, rectè feceris, si quid delibaueris vel è primo Quinario Ioan. Baptistæ Crispi de Philosophis cautè legendis: vel ex eo libro Selectæ nostræ Bibliothecæ, quo de Methodo actum est ad omnem Philosophiam sine noxa tractandam.

Polydorū Virgilium si legeris, caue ab eo, qui ab hæreticis auctus fuit, & deprauatus, eum verò perlegere poteris, qui Romæ anno 1576. emissus est expurgatus à Congregatione Recognitionis Indicis Librorum.

Ioannis Bodini libros de Repub. iustissimis de causis explosit Ecclesia Catholica: quas nos antea, R omæ, Innocentio Pontific. Maxim. mandante, euulgauimus. Id quod factum est item à plerisque de Macchiauelli historicis, aut politicis rebus: de quo vide, quæ tum in prima, tum in quarta sectione huius Operis adtexa sunt.

Si Iulii Lipsij Politicos libros versare volueris, scito, eos anno 1596. ab eo recensitos, ac septimo libro auctos, in quo de vna vera, Catholica, Romana Religione agit, succi autem, & historicarum rerum, ac solide prudentiæ omnes esse reſertos.

De Chronographis non deerunt, quos seligere possis, si, quod de ijs in prima huius libri sectione scriptum est, inspexeris. Verum quoniam Henricus quidam Buringus apud bibliopolas Italos apparuit, qui antea non innotuerat. Is verò volumine sat grâdedito apud Brunſuicenses, absolutam Chronologiam se edidisse profitetur, iccirco scias velim, eam scaturire erroribus, & blasphemijs. Dum autem hæreticos extollit, potestatem Pontificiam à Christo institutam conuellit, blaterat item aduersus Gregorianum Kalendarium. Quod nō fecisset (opinor) si præter alios insignes viros, Christo phori Clauij Mathematici, è nostris Apologiam pro eodem Calendario: ac Scriptum editum Romæ ab eodem legisset, atque intellexisset, quo Iosephi Scalgerij castigatio nem Kalendarij castigauit.

Sed & è Francofurtensibus prelis prodire paucos ante menses libri tres Ioannis Temporarij, Demonstrationū Chronologicarum, ad sanctissimam Dei (vt ille scribit) Ecclesiam. In quib. quàm intelligat Ecclesiam (cuius tamè se iudicio subijcit) non aperit. Porro pauca attingit ex ijs, quæ seculis à Christo nato sequentibus euenerunt. De Patribus item, de Martyribus, de Pontificibus Maximis Christi Vicarijs in Terris, de optimis Catholicis principibus pleraque tacet. Ac cum ad Operis calcem de extremo Iudicii die, deque Antichristo scribit, loquitur subobscurè: præterquam quod inter dum affert, Diuine Scripturæ verba secus quàm habet Vulgata Editio, quàm Sancta Tridentina Synodus grauissimis rationibus adducta commendauit.

Idem de quibusdam alijs, qui subinde è Germania prodeunt, dicendum est in hoc genere, qualis fuit is, qui librum prenotauit Autoptica, quem dum versauimus, carbones pro thesauris comperimus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

DE

DE ATLANTE, SIVE DE GOSMOGRAPHICIS

Meditationibus, Gerardi Mercatoris, ac de alijs.

M A. M. verò cum hic noster Apparatus ad Historias, & eum breui ad Geographiam
methodo nostra, haud semel fuisse excoisus; aliquos autem eorum, quae adhuc
superstes Gerardus Mercator, in lucem ediderat, in eadem nostra methodo
facta fuisse mentio, & commendat: eius in Ptolemeum, ac tabulas Geographi-
cas laboret, apparuit novum opus, eius nomine ita inscriptum.

Atlas, siue Cosmographicae Meditationes de fabrica mundi, & fabricae figurae.

Quod opus Duisburgi in Cluvia editum, hyperbicum est: in prioris sectione videntur
capitulum comprehensum agatur, de Trinitate, de Ideis, de Operibus sex dierum, ac de lapsu A-
dami: in posteriore autem, quam Anglicae Reginae Rannoldus eius, filius dicit, Septentrionalium
regionum Tabula continentur. At & in praefatione ad Lectorem tres alios tomos pollicetur.
præter eum, qui ab illo prodijt, de Gallijs, Germania, Italia, & Syria. Et vero primus e tribus
his tomis Hispanias, secundus Africam, Asian, & Americam, & tertius Magellanicam, siue Me-
ridionalem Terram continet.

In opere regitur, quod tam prodijt, quæ in scribitur Atlas, ea sunt, quæ constant legendo
sunt, imò verò & expungenda. E multis hac pauca indicasse fuerit satis, donec quæ
liberis censuræ, & expurgatio, in primis attineat, decernant. quid de iis hoc libro sit faciendum.

Sane, quod de peccato originale loquens sic præter alia inquit. At qui etiam in tenazis
hæret peccatum originale. Totum hoc heresim supra, quæm idem Spiritus sanctus edocta Tri-
dentina Synodus merito damnavit in quinta Sessione. Qui enim asserat peccatum originale
esse illam inclinationem, docet peccatum originale remanere post baptismum. Satramenti
ante baptismum, & efficacia, quæm & Christi meritum, tollit. Quod sane, sexcentas
seculi errores involuit.

Porro, quod angelos ex materia creatos esse, versum similitudinem dicit, cap. 9. v. 3. scilicet, temeritas
est; quam Latine nesci Concilium ingens illud Episcoporum in Trinitate thesaurum, qui
nocentiverno expoliti, non constat in cap. Firmiter, de Summa Trinitate, his verbis: Qui sua
omnipotentia virtute ab initio temporis utantur; de nihilo condidit creaturam, spiritua-
lem, & corporalem Angelicam videlicet, & mundanam. Atque si, creati sunt angeli
ex materia, sequitur eos esse corporeales. Quod item idem Concilium in sessione reprobat, sed &
D. Augustinus scripsit Deum duo fecisse, alteram præ se sibi, hoc est angelos; alteram præ se
nobis, hoc est materiam, nimirum primam illam informem hylam.

Animam autem hominis ex traduce generari error est, manifestus: quænamodum præter
alius docuit Bellarm. Card. li. 4. de amissione Gratie. Quod si superioribus scriptis hoc est
quæstio tempore, quæstio hac haud omnino apud omnes inuenerat, Divina tamen sapientia rem
liquens declaratas non vult non dubitationibus, ac tenebris involui.

Quæm & Mercator inquit unum Deum, sub tribus personis Sanctissimam Trinitatem
esse, non placet, eum sicut genus, sub speciebus, sic sub tribus personis Deum quævis de re
videatur. Accedit agitur D. Arrianus, si unum Deum in Trinitate, hoc est in tribus personis consi-
teri nos docet, alia quoque hæretica hæretica superius indicantur.

Quod vero, subdit de Spiritu Sancto, cum hunc splendorem quendam sic vocet, ut quasi ac-
cidens faciat, illa tota res à Synodo Florentina, & ante illam à Lugdunensi cunctis est cap. Fi-
deli, de Sanctæ Trinitate, in sexto, rectissime declarata fuit. Is autem Mercator sic habet in
primi capite, post Prolegomena in Mundi Fabricam. Sunt autem Pater, Logos, siue Filius,
& Spiritus Sanctus, ideo unum existentes, non quia unus sunt essentia, ut homo ho-
mini, sed quia una numero sunt essentia, tota; essentia Patris latens, velut æterna ge-
neratione in Logon. (hæc enim voce ferè vitur, pro Verbo, sicut & Triadis, ac etiam tri-
plicitatis nonnunquam pro Trinitate) eradiet. Ita ut Logos sit lucidus character, & ex-
pressa Patris essentia, ea dem; essentia à Patre per Logon in uniuersum Mundum
splendeat, Qui splendor Spiritus sanctus existit.

Sane verò superius in capite hoc est secundo post Prolegomena proponit Mercator doctri-
nam Platonis de Trinitate infinitis propemodum erroribus respergit, & Ariani mo-
di.

plurimum fauentem, cui licet quoad prius ipse aduersatur, sic tamen frigide hoc facit, ut impingas in eos, quos supra attigimus errores.

At & falsum est, quod inquit ante Mundum fuisse tempus.

Quartum porro librum Esdræ inter Cantabros libros recensens, non caret eadem temeritate, quod sibi plurimum tribuat, quam vniuersæ antiquæ Ecclesiæ, quæ nunquam hunc librum inter canonicos recensuit, quemadmodum in 2. lib. de Doctrina Christiana D. testatur Augustinus. Quid quod liber ille ne Græce quidem extat; quod argumentum est Ecclesiæ veteri eum band innotuisse.

Vulgatam Bibliorum editionem non affert.

Ceterum & Peripateticæ, atque adeo vere Philosophiæ plerumque aduersatur, ut satis fuisse Mercatori a sua mercatura non discedere.

Iam vero ex paucis hæc Lector intelliget, quid in reliquis eiusmodi scriptis latere possit errorum, cum & conscripserit Harmoniam Evangelicam, quam 1592. editam fuisse audio, quamvis ad meas manus non peruenit: & in eius Vita, quæ Atlantis initio præfixa est, promittatur fore, ut alia quæ reliquit in epistolam ad Romanos in Ezechielis aliquot capita, in Apocalypsim, & pleraque alia prædant in lucem.

Quid inquam, errorum possit in his omnibus latere, eam & morienti nullum adfuisse Sacerdotem, nullum Sacramentum ritæ, ac de more Catholico adhibitum fuisse in eadem ipsius vita legatur, sed tantummodo Concionatorem, hoc est Ministrum adfuisse, quem ut pro se publica preces finita Concione celebrarentur, more nimirum hæretico) rogauit.

Ceterum eundem Mercatoris Chronographiam fuisse merito à S. Apostolica Sede prohibitam Index nouissimus librorum prohibitorum, qui Clementis VIII. Pontif. Max. iussu editus est, ostendit. ea enim Chronographia ex Sleidano, & alijs peccatis collecta, ecquid nisi contagium Christi Domini animabus potest afferre?

At Suida Historiæ, ceteraque omnia Græce extant, quæ aliqua ex parte spectant ad rerum gestarum notitiam. Hæc autem, si quis à Hieronymo Volsio in Latinum fuisse conuersa, emendata vero (ut titulus præfert) & aucta: ac deinceps Basilicæ edita anno 1581. At quoniam Hieronymus Volsius inter primæ classis hæreticos in Indice librorum à Clemente VIII. Pontif. Max. prohibitorum adnumeratur, dedimus operam, et translationem illam, & adeo Suidæ ipsius Historiæ recognoscere. Quamobrem quæ notata digna comperimus, ea retulimus in Apparatum Sacrum, de quo vide in verbo Suidas.

Denique quod attinet ad vias Pontificum, & si in eodem nostro Sacro Apparatu hæc de tota re agitur, hoc tamen interim hic dicendum est.

Baptistæ Platine Opera in quibus ea sunt scripta, licet ab Onufrio Panuimio, recognita sive sint quæ etiam ab alijs forte castigatis edita, expectari tamen, quæ nouissime iterum expurgantur.

Ad extremum, si quis præterea cupit, mulierum Illustrum vias, vel acta cognoscere, plures quidem de his scripsere. At unico volumine anno 1525. è Simonis Colynæ Typographi Parisiensis Officina editi sunt. Plutarchus de Claris Mulieribus. Iacobus Bergomensis de Beatissima Maria Virgine, deque claris mulieribus tam Christianis, & Virginibus, quam Ethnicis, Ioannes Pinus de Vita B. Catharinæ Senensis, & de Illustribus Fæminis. Valerandus Varanus Abbaniliensis Theologus Parisiensis de gestis Ioanne Francæ Virginis Poematione, de qua tamen Ioannes Gerson scripsit. At & postea prodire libri, quibus Virginum, & aliarum Sanctarum Vitæ continentur, de quibus in Apparatu Sacro egimus passim.

De his denique, qui Vitas Philosophorum Veterum scripserunt egimus in Apparatu ad Philosophiam.

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
BIBLIOTHECAE SELECTAE
Liber Decimus sextus,

DE APPARATV AD OMNIUM GENTIVM
HISTORIAM,

Ordinæ legendam, intelligendam, interpretandam, scribendam,
& ad vsum adhibendam.

PRIMA SECTIO.

Humana Historia necessitas, & commoda. Caput I.

Aristot. 1. E-
lench.

Aug. de utili-
tate civitatis
ad Honoratū
c. 10. & de fi-
de rer. iuni-
fil. c. 1. & 2.
Cicer. in 1. de
Oratore.
utitur it. in 1. ou-
ganio.
August. impera-
tor libello qui
in scriptis.
Mithridat. reges
Mithrid. c. 56.

D primò ponendum est, necessarium esse, ut homines hominibus credant, nisi pecudum more vita degenda sit. Quod cum Aristot. comprobasset, ac certè pro certo poluisset, dicens: *Oportet addiscere credere*; S. Augustinus deinceps de utilitate credendi, ac de fide rerum inuisibilem diligentissimè monstravit. Idem fecit vna cum alijs Theodoretus in libris de curatione affectionum Græcarum. At Cicero: *Historiam esse magistrā vitæ, & lucem veritatis*, brevissimè, sed verissimè dixit. Nam cum semper eadem sint negotia, consilia, rerum vicissitudines, & conversiones Regnorum, singulique tantum singulis erantibus succedant, sit, ut aliorum euentus nos doceant, & q. præteritis rebus præsentia statuantes, futura prospiciamus: sicque *Historiam perpetuam possessionem* vocavit Thucydides, quoniam semper fructus edit. vberrimos. Quæ item res fecit, ut Basilius Imperator filio Leoni eam egregiè commendauerit his verbis: *Per veteres historias ire ne recusa, ibi reperies sine labore, quæ alij cum labore collegerunt; atque illinc hauries, & bonorum virtutes, & improborum vitia, & varias humane vitæ mutationes, & rerum in ea conversiones; Magni huius instabilitatem, & Imperiorum præcipientes casus; & ut verbo complectar, malorum se emorum penas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in Divina iustitiæ manus incurras; hæc amplecteris, ut præmij, quæ ea comitantur, potiaris.* Sic Basilius Imperator. Neq. verò politicæ, aut domesticæ administrationi tantum utilis est, sed & in omni facultate rudes sint, necesse est, in quorum lucubrationibus Historia obmutescit. Accedit tertium ingens incommodum, q. Theologum contra fidei adversarios mirificè inuēt. Id quod cum Melchior Canus vndecimo suorum *Communium Locorum* libro apposuit probauerit, inde ij viderint, quibus hæc incubuerit cogitatio, & necessitas: docet autem qualia in Theologiæ vsum ex Humana Historia ducantur argumenta: deinde qui nam ij sint Scriptores, quos in Historia Theologi admittere debeant: postremo, argumenta refutat opposita.

Melchior Ca-
nus lib. 11. de
locis Commun.

Historia quid, ac quod simplex, & quid quæque contineat. Cap. II.

Plato in Cra-
tilo.

Qvod de Historia generatim alibi attigimus, in Idea Bibl. Sel. in Rom. editio. hic propriū hēt locum. Ac quidē tunc diximus Historiā non tā à Platone, q. labentiu rerū fluxū quodāmodo fuisse, q. à Græcis, q. res nobis cōspiciendas, quin et speculandas.

- A** das obijciat, fuisse appellatam. Et historiam mundi Plinius vocavit suum opus, atque alij, qui de rebus naturalibus scribentes, naturalem historiam prænominarunt, licet videri posset historiam rectius dici eam dumtaxat, quæ contenta cum sit narratione simplicis, describit, quæque res facie sit, & quibus affectibus. Aristoteles enim suos de Animalium historia libros inscripsit, quamvis hac de re ita egerit, ut vniuersæ animantium nature potius, quam singulorum animalium rationem habuisse videatur: ac tamen ita egerit, ut non solum quantum satis esset, vniuersalia ipsa, quæ sub scientiam cadunt, verum etiam rationes securaretur, hoc est quo quidque modo, à quo, ubi, quando, quatenus fiat: quæ quidem operosior altera Philosophiæ tradendæ ratio est. Atqui Theophrastus (ut mittam ceteros, qui suum in locum referuntur) sic de causis plantarum scripsit, ut harum historiam à nobilissima illa Philosophiæ parte non abiunxerit, quæ conquiret causas substantiarum, à quibus elicit affectuum productiones naturalium, atque ea principia, quibus hi inhiærent illis, siue sint apparatus ad generationes, siue rei generatæ perfectiones, quibus omnia naturæ opera finem suum consequuntur. Historiam autem cum dico, primo Vtiuam intelligo, quæ Veteri, ac Novo Testamento continetur: deinde Ecclesiasticam, quæ de Religione potissimum agit, deq; Ecclesiæ administratione: schismataq; & hereses, ac si qua alia sunt, quæ ad præsentem quoque rerum statum attinent, notat: præterea naturalem, quam Ethnici, & Orientales, & Græci, & Latini, ac deinceps Christiani quoque tractarunt: vniuersæ naturæ magna ex parte Plato, accuratius Aristoteles: totius orbis, Plinius: Cæli, Hyginus, & Aratus, Maniliusq; (nihil enim refert, metronem, an soluta oratione, historia scribatur, modo historia sit) terræ, & maris Ptolemæus, Strabo, Solinus, Mela, & alij Geographi: hominis quatenus vivere possit incolumis, Hippocrates, Galenus, & alij: animalium terrestrium, aquatilium, auium, plantarum, gemmarum, fossilium, partim Aristoteles, partim Oppianus, & Ouidius, partim Theophrastus, & Dioscorides, & Aelianus, partim Orpheus, & alij, ut mittam recentiores, qui hoc præcipue seculo egregiè in hac tota re operam præstiterunt: sicut suis quibusque locis plurimum nomen, rationeque scribendi, atque emendationes libri in Bibliotheca nostra indicati sunt. Sed & qui Christophori Columbi, qui Magellani, & Castellanos, ac Lusitanorum cursus, sicut Ioannes Leo, Damianus à Goa, Laurentius Gamba, Olorius, Ioannes Barrius, Ferdinandus Lopez, Ioannes Petrus Massius, quivè positiones, & situs Regionum, ac Civitatum, ut Leander Italiae, Coppus Istitiæ, scripserunt, qui etiam Topographias, & Chorographias delinearunt, ij quoque qui Mathematicas disciplinas tractarunt, ad hoc historiæ genus spectant. Nisi quoddam quæ reliquæ naturalium rerum narratio hi, quæ quidem certis causis & finibus definiuntur, acta hominum, ac bella, & mores adiungunt, ideo ad humanam quoque historiam pertinent. Quam denique eam intelligo, quæ res, aut publicas, aut priuatas, quæve varias Reipublicæ formas, uel Imperia, & Regna continet: Quare huc etiam quadantenus referuntur legum, & Iuris scientia, quique præstantium virorum vitas, Commentaria, Ephemerides, siue Diaria, Annales, Chronologia, Apophthegmata, Dictæria, Stratagemata, rationesque munierum, Civitatum, & eiusmodi alia nobis reliquerunt.

Historia partitio altera ex Eustathio in Dionysium de situ Orbis. Cap. III.

- E** T Eustathius humanam ipsam historiam, de qua potissimum hoc Opere agimus, constare ait ex topico, ex pragmatico, ex chronico, ex genealogico.
- A** τὸ δὲ παρὰν ποίημα (inquit loquens de Dionysij librodè situ Orbis) ἱστορικὸν καλεῖται οἱ παλαιὸι συγγραφεῖς ἐκ τῶν τριῶν, & πραγματικῆς, καὶ χρονικῆς, & γενεαλογικῆς, εἰς ἃς κερατῶν τὴν ἱστορίαν φασί, ἢ μὴ τοιαύτῃ, ὅτι & ὁ πῶς ἐπὶ ταῦτα τὸ βίβλιον σκοπὸς, πότῃ καὶ γὰρ ἐστὶ περὶ τοῦτο. πραγματικὴ δὲ, ἐν οἷς ἄλλα τι τινὰ ἱστορεῖ & ἰδὲν ἰδὴ ἐν τῇδε τοῦ χρονικῆς δὲ ὅς ὅτι καὶ μὴ μὲνεται, καὶ ὅτι αὐτὸ περιέχει, ὅτι διὰ τὴν ἡλικίαν τῶν ὑπαγόντων, ἄλλ' ὅτι τῶν ἀνδρών, γενεαλογικὴ δὲ, οἷον ὅτι τοὺς σωματάς, ἢ ἀμολόγον εἰσα κατέγραψεν, καὶ ἐν δούλων τὰς ἐπιχειρήσεις λοκρούς, hoc est, Præsentem autem opus historicum præci vocant, constat ex topico, pragmatiko, chronico, genealogico: in quæ genera historiam distribui aiunt. Ex topico sane,

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Cc Dd 3

Abus scriptoribus Ecclesiasticis, Ambrosio Cypriano, Hieronymo, Augustino, Gregorio in Dialogis, verius adhuc est, in quibus mendacium suspicari cum his, quae ad memoriam sempiternam transferre illi scribendo voluerint, videretur esse piaculum. In profanis igitur Auctoribus quoque haec lex locum habet, cum narrant, quae videntur. In quibus et si pietas, absolutaque virtutis officia non spectentur, licet tamen cernere probitatem quandam, bonitatemque naturae in plerisque rebus, quas referit. Lex secunda. Ut eos Historicos ceteris anteferamus, qui ingenij severitati quandam adiungere prudentiam, & ad eligendum, & iudicandum. Quae lex in ijs rebus locum habet, quas neque scriptores ipsi sunt intuiti, nec à viris fide dignis, qui videntur, audierunt: homines enim grauos, & seueri non solent in anem vulgi sermonem aucupari.

Lex tertia: Si cui Historico auctoritatem Ecclesia tribuit, hic dubio procul dignus est, cui nos eam auctoritatem adiungamus. Contra verò cui Ecclesia derogauit fidem, ei quoque nos fidem iure, ac merito derogabimus: collaudauit illa vitas à D. Hieronymo conscriptas, collaudauit Orosium, Eusebij Chronica non reiecit, eas igitur tantus admittimus. Porro in quibus animi quaedam maior vis, & acrior est in iudicando prudentia, si sine hisce regulis exacuentes ingenij aciem, vera deligent, reijcientque contraria. *Mibi sane* (inquit Canus) *aliquando, & verum ipsum in scribentis sinceritate, candoreque elucet, & mendacium contra, Auctoris quidam angor, & calliditas patefacit.*

Indicia alia ad Veritatem Historicorum dignoscendam. Cap. VI.

Ad veritatem Historiae testantur, si tempora, si loci natura, si ratio administrationis, si numerus certus pugnantium, siue ad expeditiones euntium, diligenter, ac rectè scribantur, praeter ipsas res gestas, quae in primis narrandae suscipiuntur.

Ad loci naturam, & regionum dispositionem quae pertinent, ea tractata sunt, ubi egimus de Geographia. Quae enim meliores tabulae sint, quive de his exactius egerint, inde licebit intueri: ut & qui minus ueraces sint Historici (quod ad hanc rem attinet) eadem opera queat intelligi.

Ratio administrationis spectat ad Magistratum officia, ceterasque Reipublicae partes, quas, tum in libro de civili Iurisprudencia, vnà cum formis variarum Rerum publicarum indicauimus; tum postea dicemus, cum de Romana Republica hoc ipso in libro agemus. Id certum est, cognito rerum, ac munus statum, quae in Atheniensi,

DRomana, & ceteris Rebus publicis, nostro autem seculo in Imperio, in Regnis, & in Vrbe Romana extant, fore, ut simul agnoscat, num Historicus recta incedat, an erret de via. Numerum verò militum, & opes, qui suae non adrexit historiae, suspectus sit, aut parum verax, ut plus credi, quam res habeat, facile ostendat se uelle. Strabo, quidem, Plinius, ac Ruffus Prouincias attrigerunt, opes autem Romanorum commiserunt: sed illi credo, non quod Romanae res tenues essent, at quod norissimas torique iam Mundo perspicuas esse cernerent, neque verò ita (ut factum est) interituras cogitassent. Appianus autem eas non omissequare & memoriam illarum unus propemodum inter omnes Historicos cum laude seruauit, uti infra suo loco dicetur.

Quinam inter alios scriptores de ratione condenda Historiae. Cap. VII.

E Veritibus Graecis, qui de ratione condenda scripserunt historiae, duo mihi sunt, qui agmen ante alios ducerent, si eis lumen fidei ad pietatem, sine qua laetitia, & scriptio omnis solidam utilitatem haud asserit, affuisset, Lucianus, & Dionysius Halicarnassensis: Ille breui libello, hic altero, quem inscripsit, Iudicium de Thucydide; quibus texende historiae normam proposuerunt: sed & eadem opera Halicarnassensis in Verborum Thucydidis pondere examinando sedulus est, locosque aliquot illius interpretatur, uti planius suo loco indicabitur. Et hunc igitur operi huius nostro interteximus, ut praeflo legentibus sit.

Inter

Joan. Iuua-
nus Penta-
nus.

Joan. Anto-
nius Viper-
anus. *Historia for-
ma quali ex
Viperano.*

Franciscus
Robertellus.

Franciscus
Patricius. *Octo per-
petua consi-
deranda in hi-
storia.*

Sebastianus
Foxius.

Vherius Fo-
lieta.

Franciscus
Baldwinus.

Lambinus in
Antiquis Pro-
prietatibus.

Aristoteles
Poetica.

Inter Latinos autē, qui operam huic scriptiōni dederunt, Iohannes Iouianus Pontanus Dialogum edidit, quem Actium inscripsit, ubi simul de Historicis fert iudicium; Poetas interdum cum Historicis, & Sallustium cum Virgilio conferens, & Historicum esse solutam Poësim inquitens.

Nostro verò propè tempore Io. Antonius Viperanus, qui cum de bello Melitensi historiam texuisset ad Antonium Perenotum Cardinalem librum de scribenda Historia misit, quo testatur se, dum id ageret, inspexisse in illam tanquam in Virginem quandam liberam, & incorruptam, nulli appetitioni seruientem, ueritatis culticem; moribus grauem, sani succi, coloris suauis, omni membrorum magnitudine, & compositione perfectam, non leuibus rebus, & inanibus deditam, sed studentem gramibus, & magnis, gradientemque ornatu modico, & decente, non ad uoluptatem, sed ad honestatem exquisito, qualis matrone concupiscit, non ut meretricis ille fucus, qui est Poëtarum maximè proprius.

Accessit Franciscus Robertellus, qui ordinem professus se fecit, quem Aristoteles in Rhetoricis reuocit, conatus est ad artem illam praeclaram, quam breuissimè res digere totum hoc scribendi genus, ut noua ueluti quædam peculiari nomine à ceteris distincta extaret facultas, sine ars Historica: nam qui (inquit) de eadem re, aut tam accuratè scripsit, aut eo ordine, quo nos, plane, noui neminem.

At Franciscus Patricius decem Dialogos scripsit eruditos, qui ex Italica lingua in Latinam eleganter sunt uersi. Hic autem, cum in historia scribenda octo esse potissimum consideranda dixisset, Principium, ordinem, finem, res quæ vel silentio prætereunda sint, vel enarranda, atque harum quasnam obiter tantum dicere conueniat, & in quibus sit diutius immorandum, quomodo denique res gestæ narranda sint, non omittit priore dialogo quid sentiat de Luciano, de Pontano, de Francisco Robertello suo præceptore dicere. Sed secundo Dialogo agit de Historiæ diuinitate. Tercio de definitione Historiæ. Quarto de fine. Quinto de ueritate. Sexto de uiculis Historiæ genere. Septimo de Historiæ minore. Octauo de Historiæ, quæ de uno homine scribitur. Nono de Historiæ uilitate. Decimo de Historiæ dignitate, & collocatione.

Post Patricium habemus Sebastiani Foxij Mezilli Hasslensis librum de institutione historiarum, grauem, & doctum, quo ubi de historiæ origine, & causis, atque auctoribus, incremento, & decremento egisset, præcepta eius scribendæ omnia nititur attingere, Dionysij Halicarnassensis sententia resurata, qui in Historiâ scribenda putat primò cernendum, ut conueniat, gratumque lectoribus quæreretur argumentum.

Scripsit etiam Vherius Foliet de ratione scribendæ Historiarum ad Octavianum Pasquam Episcopum Hieracensem, cui adtexuit alteram tractationem de similitudine normæ Polybianæ ad Raynaldum Corsum.

Sed Franciscus Baldwinus, alia ratione inrita, libros duos emisit de institutione Historiæ uariæ, nimirum de eius cum Iurisprudentia coniunctione, quæ de re egimus in nostra tractatione de Iurisprudentia. Quin & audio quendam Ventrurum Cæcæm emisisse Bononiæ librum de historiâ conscribenda.

Dionysij scem Lambinus qualitates ipsius historiæ explicat, ostendens quam orationis forma in historico esse debeat, quidve inter hunc, & Philosophum simile sit, aut dissimile: Philosophum quidem, inquitens, in rebus uariis uersari: Historicam partes, personas, temporum momenta, inclinationes, & res singulares persequi. Addit discrimen inter poësim, quæ fingit qualia probabile est esse facta, & inter Historiam, quæ ea, quæ facta sunt, ita ut facta sunt, exponit. Utilitatem deinde maximam historiæ declarat, quod ea doctrina, quam & rerum singularium usu consequimur, magna mercede nobis constet, & periculis. Lectio autem historiæ omnium incommodorum experiri doctrinam in se inclusam continet. Cuius item comoda recenset complura.

Alix ex pulchritudine, mensura, ueritate, perfectionem metiuntur Historici, quas est se Boni ipsius qualitates Plato in Philo agnoscit. De ijs autem agitur, ubi de Frâncisci Guicciardini Historiâ iudiciū feretur, quâdoquidē & Thomas Porcæus idē fecit.

Ceterum

A Ceterum (vt quid hac in re probi alij viri sentiant huc addam) maximè probandus eorum est scopus, qui & si res humanas, & res Principum gestas attingunt, non tamen omnino prætermittunt, quæ ad Diuinæ Providentiæ vias, atque ad rescissendas obiter hæreses spectant. Qui enim altiora Theologiæ mysteria non capiunt, nec que runt, his pro eorum captu panis frangendus est. Quod si Historici omnes ita essent Spiritu sancto afflati, quali fuere, qui Iosue, ac Regum historias scripserunt, nullam Methodum aliam meliorem sequendam esse nemo ingenuus non diceret.

Quin etiam quadriennium est (quæ tamen his duntaxat diebus peruenit ad manus meas) cum prodiit ex Officina Plantiniana in lucem IOANNIS Bernartii de vtilitate legendæ historiæ tractatio, duobus libris comprehensa, quam Iusto Lipsio elegans, & eruditus inscripsit. Ea per hominum præstantium colloquium, moustrat

B ciuilem prudentiam gigni ex historia; simulque quidquid contra historiæ, histori-cosve dici possit, ita excutit, ut lance quadam eos expendens, suos denique historiæ legitimæ conferat honores, ac fructus; Neque verò quamlibet historiæ ad Prudentiam prodesse asserit. Sed & subdit spectanda esse in lectione historiæ exempla, & consilia, quid, quare quomodo, quando, quo rerum statu dictum, factum sit, & quibus prudentiæ fupellectilem inquit comparari. Ad extremum, quid historia commodi, lucis, subsidij afferat Theologiæ, Philosophiæ, Iurisprudentiæ, Medicinæ exponit.

Quæ in ijs, quæ David Chytraeus, de lectione Historiæ instituenda scripsit,

obseruanda sint, & cauenda. Cap. VIII.

C Ed & David Chytraeus de lectione Historiæ instituenda, & Ioannes Bodinus de methodo Historiæ libros ediderunt, de quibus præstat aliquid dicere, ne quis incautè in scopulos, qui in ijs latent, impingat. Ac de Dauide quidem Chytraeus, fat elset monere nescios, cum ab Ecclesiæ explosum fuisse, videlicet propter hæreses quas vel inuexit, vel in suis penè scriptis omnibus sparsit. Verum tamen quoniam non omnes sibi religioni ducunt, quæ sanctæ, atque ad salutem fidelium ab eadem Ecclesiâ prohibentur, putant verò in ijs, quæ ad humaniora studia, historiæque noscendam pertinent, cum haud mediocriter comodum præstare posse, jecit eo hæc habeant. Primo in diuina Historia cæcutisse, deinde in Ecclesiastica plurimum errasse, præterea in Humana quoque lapsum.

Ad diuinam Historiam quod attinet, fuerit factis, quæ de Berofo, Metasthene, Philone de temporibus, ac de Annij scriptis a se seruit, cum illos multis Bibliorum, & aliorum scriptorum libris lucem singularem afferere dixerit, qui tamen cum commentitij fuerint, ac supposititij, Sacræ paginæ seriem, & veritatem non uno in loco euertunt. Id quod vbi de Chaldeorum Historicis infra actum est, atque item opere altero nostro aduersus Chytræum cõscripto copiosè docuimus.

D Nam & eiusdem lapsus in Historia Ecclesiastica eodem in opere aperuimus, quod falsis canonibus pro ueris, & ueterum SS. Patrum exemplis subdole abusus fuerit ad hæreses contra coelibatum, & visibilem in terris Ecclesiæ Romanæ Principatum, ac sacrosanctam Eucharistiâ, & inuocationem Sanctorum, atque aduersus alia pleraque omnia stabilienda. Atqui in lectione Humani Historiæ instituenda per summa illa capita, quæ ex argumentis Hereticorum corrasit, multa sciens, nesciens peccauit. Nam Hæreticos Historicos cum Catholicis miscuit, vbi certa legentibus labes aspersa sub specie Historiarum, hæresim propinat incautis: quale illud est, quod Chronico Conradii Abbatis Vrspergensis, cogitur, inquit, dignissima esse Paralipomena rerum, quæ annis trecentis postea in Germania, & in reliquo fere orbe, vsque ad statum nostram memorabiles acciderunt. Ea enim Paralipomena, vt alijs, sic actorum Lutheri, quæ in ijs commendantur, erroribus scatent, quamobrem iure ab Ecclesiâ fuere reiecta: miscet item cum Catholicis Ioannem Cuspinianum, cuius scripta eandem ob causam Ecclesiâ noluit legi. In reliquis autem, siue Ethnicis, siue Christianis auctoribus recensendis, nec cautiones huic rei necessarias adhibet, nec quis, cuius fidei, sectæque fuerit, attingit; cum scriptores aliquot Germani, & Greci posteriorum seculorum (quod suo dicemus loco) præsertim Zonaras, & eiusmodi alij, quos ille recenset, non tam vbique texuerint

historias,

A **VXORIA STIRPS.**

Tiberius Nero qui imp. cui vxor Vipsa max Agrippina M. Vi- plian. Agrippæ, ex Pomponi Atacila- lia ex hac Flaxor Lu- lia Augusti F. ex ea proles, sed infans ex- tincta.	Drusus, cui vxor Li- uia, siue Liulla for- er Germanici ex hac	Tiberius Gemellus, quem Caius suffulit. Suet. cap. 14.
T. Claudius Ne- ro, cui vxor Livi- a Drusilla, po- stea Augusta, ex hac	Germanicus Cæsar, cui vxor Agrippina, Stirps posita supra.	Gemellus alter, cuius nomen non proditum, qui perit quadrimis ex Rubellus Plaurus, quem bellius Blandi- mero suffulit, cui vxor ex hac. Pollux.
Drusus Nero Germanicus, cui uxor Antonia minor, ex hac	Germanicus Cæsar, cui vxor Agrippina, Stirps posita supra.	Germanicus Cæsar, cui vxor Agrippina, Stirps posita supra.
Drusus Nero Germanicus, cui uxor Antonia minor, ex hac	Drusus, cui desponsa Seiani filia, Sueton. Claud. cap. 27. Tacitus Claudia, quam abiecit.	Germanicus Cæsar, cui vxor Agrippina, Stirps posita supra.
Drusus Nero Germanicus, cui uxor Antonia minor, ex hac	Drusus, cui desponsa Seiani filia, Sueton. Claud. cap. 27. Tacitus Claudia, quam abiecit.	Germanicus Cæsar, cui vxor Agrippina, Stirps posita supra.

De Ioannis Bodini methodo historiarum.

Cap. IX.

IAm, quod ad Ioannis Bodini methodum historiarum spectat, rerum usus, variarum-
que in viro illo scientiarum species, adde & alia, quæ illo in libro interseruit, al-
licit legentes, et quæ animaduersione digna sunt, præsertim in ea methodo, quæ
eius nomine prælis Germanicis prodijt, fucum facere possint incautis, è Germani-
cis inquam prelis. Nam aliam, quæ ex alijs typographijs emissâ fuerit in lucem,
nullam vidi, sit autem mihi verisimile, aliquos à fide Catholica alienos immiscuisse
multa, uti & Genevates Bodinum reprehendentes in libris eiusdem de Republica ple-
raque immutarunt. Ceterum hæresim sapit aperte, quod Lutherus, Caluinus, Mel-
anchthon & reliqui eius farina homines, honorificè eo in libro nominentur. Histori-
ci verò ij vsurpentur ad faciendam historiarum fidem, qui & Hæretici fuere, & in historia
turpiter sunt lapsi. Quod si Catalogus Historicorum, qui in ea methodo adiunctus
à Bodino (quod vix crediderim) sic prodijt, quemadmodum Basileæ editus est anno
huius seculi septuagesimo secundo, sanè Scriptor minimè excusari posset. Eo enim
Catalogo tanquam manu ad libros quosque Hæreticorum, atque ad cenosas illas Mag-
deburgensium Centurias tractandas adducitur: cum & in ipso methodi opere plura
alia expungenda sint, quæ iam pridem damnata sunt ab Ecclesiâ; quale est illud, ubi
Sancti Ioannis Apocalypsis auctoritas (Caluinus enim & in hoc sectatus est, cuius
& hoc de libro, tanquam festiuium, sed impudens dictum refert) non tam elevatur,
quam prius tollitur. Cum ramen Patres antiquissimi, ipsaque adeo Ecclesiâ Catho-
lica Spiritus sancto edocta, ut sacrosancam, & plenissimam Diuinozum mysterio-
rum Apocalypsim illam semper agnouerit.

Negar porro, Deum efficere posse Deum, quia, inquit, infinitum ab infinito fluere
nequit. Quæ ratio ei, qui, nec Philosophus, neque Theologus esset, errorem posset
illum instillare, nec Deum ex Deo, neque Filium ex Patre, neque Spiritum sanctum

Ioannes Bodi-
nusAnno 1577.
Secunda edi-
tione librorum
Bodini de Re-
publ.

1572.

a Dion. A-
rep. cap. 3.
Erat. hierar.
Irenæus lib.
5. non longe
à fine.
Iustin. dialog.
cum Triph.
Tertull. lib. 4.
aduersus Mar-
cionem.

cx

A optimo cuius statui Virtus obesset: Id quod vt solum cogitetur, indignum sanè est, ne dicam, & à pietate alienum.

Inter illas Religiones, quæ Regna, atq; Imperia euerterunt, Christianam numerat. Atqui, vbi Christiana Religio integrè seruata est, imperia semper, & Regna floruerunt, quæ subiecta Dæmonibus, & perfidis, eam admisserunt, mirabilem illico pietatem affe- curat, fructus edunt vberimos, quales Indiæ, ac nouus Christianus Orbis, hodieque ostendunt.

pag. 127.
Fide iudiciū
Andree de
Machuello.
pag. 113.

Aut Pontificum (ait) libidini ad hæc vsque tempora seruit. Loquitur autem de Ro- manorum Imperio, Romanorumque Pontificum sacrosanctam, & à Christo Domi- no institutam potestatem arrodit. Et tamen CHRISTVS Dei Filius est, qui dixit: Tibi dabo claves Regni Calorum, &c.

B Geneuensem Remp. pietate florentem (si Deo placeat) appellat.

pag. 145.

Pontifices grauissimis censuris egere confirmat. At quos nam ille censores adhibe- bit? Hæreticos ne, an laicos viros Politicos? Sed ceritè quæcumque à Deo sunt, ordina- ta sunt, nec suæ defuit sapientissimus Dei filius Ecclesiæ, in qua posuit Apostolos, Do- ctiores, & alios, per quos, vti & per Synodos, Pontifices maximi iuuarentur, penes quos tamen interea staret integra illa potestas, quam Christus in augmentum corpo- ris sui mystici eis tradidit.

pag. 144.
Rom. 13.
1. Cor. 12.
Eph. 4.

Reuerentiam, quæ ob Diuinitus imperitam potestatem Romanis Pontificibus deferitur, irri- det. At Deus qui eam statuit, ac seruat, vique ad consummationem seculi, non irridetur.

pag. 143.

Ecclesiasticam Monarchiam beatiorum futuram esse existimas, si iure legitima succe- ssio- nis, non electionis, huic illiue iraderetur. Et quibus verbis sequitur, Christum Dominum in statuenda sua Monarchia, & Petri Primatu, minus vidisse, quam Bodinum. Quam- obrem facesset Ecclesia Christiana, vt Synagoga succederet, ac paterent fores car- nalibus amplexibus, vt abiret cœlibatus.

pag. 142.

Tradit formas omnes in materia ex nihilo generari, quæ nemo physiologi peritus dixerit.

pag. 141.

Cum igitur hæc, atque alia nonnulla Methodus historiæ Bodini contineat, facien- dum est, quod de hoc opere ipsa iussit Ecclesia Catholica per Clementem Octauum Pontificem Maximum, nempe, vt non nisi Magistri sacri Palatii prodeat Romæ ex- purgatus.

Fide Andree
et R. Putat
non indur-
dare
Cap.
sec. 7.

Vnde ordiendæ lectio Historiæ.

Cap. X.

Qui in historia vniuersali à breuissimis Chronicis, siue Chronologijs inchoandū consulunt, iij rectè sapiunt. Primò, quòd, vt alibi diximus, apud quos ratio temporum non coheret, apud hos, nec veritatis, neque historiæ fidei ratio vlla possit constare; etenim, ignorata rerum origine, atque progressu, certum est, men- tem, quasi nauim, hac illac fluctuantem, & vt ita dicam, scopulis identem, aut naufragium pati, aut ad portum veritatis ægerrimè, ac (nisi aliquo casu) appellere. Deinde, quòd eadem Chronologiæ, tanquam exemplar aliquod, atq; idea se se legètiū oculis offerūt, vt ad earum partes queat aprari, quidquid deinceps, vel fusiùs de gestis ab orbe cõdito, vel de singulis quibusq; Provinciis, aut Imperijs, Regnis, Rebusq; Dynastijs, scriptum est. Quæ duæ causæ fuerunt, cur tantopere sudarunt antiqui, & horum pos- siteri, vt certam Chronologiam, siue Cronographiam texerent. Quo in negotiò cum

Lib. 2. Bibliot.
Selecta c. 26.

Chronologi
huius aut.

E versati sint ante omnes ipsi Hebræi, deinde Græci, tum Christiani, tum Ethnici; post- mo autem diligenter hæc nostra ætate Octavius Pantagathus, Pacarus Brixiensis, O- nuphrius Panuinius, Antonius Cõrius, Benedictus Arias Mõranus, Melchior Canus, Petrus Gaspar Galaría Episcopus Caurienis, Alexander Sculterus, Benedictus Petre- rius noster, Gilbertus Genebrardus Archiepiscopus Auenensis, qui & libellum edidit quem prænotauit NOTAS CHRONICAS, siue eius Chronographia, iegi poterint, donec his castigatio alia chronographia præsertim à Io. Decherio Theologo nostro prodeat. Quibus decessis, ita veniendum est ad Historicos vniuersalis historiæ, vt eorū emendatiorum editiones, seu versiones, & in quibus nulla ab hæreticis sit labe- inferis, legantur, ea ratione, quæ subinde suis in hoc opere locis, de vnoquoque Hi- storico est indicatum.

Genebrardus
petrius.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Dd

Quintam

Quinam primus scriptam Mundo reliquit Historiam, Quare alij Chronologiam,
sive Epitomen vniuersalis Historie conscripserunt. Cap. XL.

Mosis pri-
mus scripte
historiam.

Moyses autem, is qui Hebræum populum, Dei iussu ex Aegypto educum re-
xit annis quadraginta in deserto, primus omnium scripsit historiam ab orbe
condito vsque ad obitum suum, per bis mille septingentos, ac nouem au-
nos, cum integris omnino viribus, neq; oculis caligantibus, nec labantibus dentibus,
centiesimum, & vigesimum annum expleuisset. Adiecitse Iosuem (alij Eldram) serunt,
quæ de ipsa Moyſis morte extant à trigelimo quarto Deuteronomij capite, vsque ad
finem. Et Iosephus, inquit, ipsum iam mortuum, eadem de se scripsisse querentem, quin
Hebræi à Deo raptum prædicarent.

Deut. 34.

Ioseph. lib. 4.
antiqu. circa
finem.

Claruit anno
Christi 312.

Eusebius.

Ad Chronologos autem, siue ad eos, qui historię vniuersalis Epitomen conscripse-
re, quod attinet, Iulius quidem Africanus de temporibus ab orbe condito vsque ad an-
num Christi trecentiesimum, & vigesimum scripsit, sed iam dudum est, cum non extat.

Sed cum Eusebius pleraque ex eo sumpsisset, suum autem, & ipse ab orbe condito
Chronicon confecerat, vsque ad trecentiesimum à Christo nato annum, fecit, vt mi-
nus desideraretur Africanus, nisi quod ne Eusebius quidem est integer, siue superio-
ra secula, siue que sunt consequuta spectentur.

Et tamen quod ad superiora secula spectat, Amaldus Pontæus Episcopus in Gal-
lia Vafarensis, Chronicon Eusebij, Hieronymi, Prosperi, sic emendauit, vt bis mille er-
rores ex ijs emendauerit, collatis varijs Codicibus n. l. qui & Genebrardus Chrono-
logiam à Christo nato usque ad nostra tempora suppletauerat.

Hieronymus.
Prosper Aquitani-
cus.

Palmerius
Florentinus.
Et alter Vafa-
nus.

Phreoluphus.
Beda Angli-
cus.

Ado Vienne-
sis.

Hermanus
Hirmandus
Contrarius.

Marianus
Fuldenſis Sco-
tus.

Zonaras.

Hieronymus annos adiecit quinquaginta. Prosper Aquitanicus quadraginta. Pal-
merius Florentinus mille, & vndecim, Palmerius Pisanus triginta.

Ac Phreculphi Epitome historiam ab orbe condito vsque ad annum Christi quin-
gesimum, & quinquagesimum continet.

Beda verò Anglicus Chronica ab orbe condito usque ad annum septingentesimum scripsit.
Ado Viennensis de sex Mundi ætatibus vsque ad annum Christi nongentesimum.
Helmandus Chronicon ab orbe condito vsque ad sua tempora, hoc est ad annum
Christi millesimum, & sexagesimum sextum.

Hermanus Contractus Heluetius, de sex ætatibus, vsque ad suam ætatem, hoc est ad
annum Domini millesimum, & sexagesimum septimum.

Marianus Fuldenſis Scotus, Chronicon ab orbe condito vsque ad suam ætatem, hoc
est ad annum Domini millesimum, & octogesimo octauum.

Zonaras fusam historiam vsque ad annum Christi millesimum centiesimum vigesi-
mum septimum, tres in partes distribuit, primam Hebræorum, secundam Græcorum,
tertiam Latinorum.

At que cautio in Zonara, sicut & in alijs Græcæ historię post Christi natum Aucto-
ribus, sit adhibenda, diximus, vbi de Græcæ Historię Scriptoribus agit, hoc in Apparatu.

Honorius Au-
gustodunensis.

Sigebertus
Gallus.

Abbas Vriper-
gensis.

Vincentius
Belluacensis.

Antonius Ar-
chiepiscopus.

M. Antonius
Sabellicus.

Honorius Augustodunensis, Chronicon ab orbe condito vsque ad sua tempora,
hoc est ad annum millesimum centiesimum, & vigesimum.

Sigebertus Gallus, Chronicon ab anno Christi trecentiesimo octogesimo primo,
hoc est à fine historię Tripartite, vsque ad annum millesimum centiesimum decimum
tertium, cum appendice incerti Auctoris vsque ad annum millesimum ducentiesimum
decimum sextum.

Abbas Vripergensis, Chronicon ab orbe condito vsque ad Fridericū Secundū Impera-
tore, hoc est ad annum millesimum ducentiesimum vigesimum nonum. Sed à quo Chroni-
co abbit appendix ab Hereticis addita, & inscripta, Paralipomena, quæ, vt alibi monui-
mus sunt heresibus aspersa, ac proinde proscripta ab Ecclesia in Romano Indice.

Vincentius Belluacensis historiam ab orbe condito vsque ad annum Christi 1267.

Antonius Archiepiscopus Florentinus vniuersam historiam fusè ab orbe condito
vsque ad annum millesimum quadringentesimum octogesimo quartum, is verò his
annis editus est emendatior Lugduni in Gallia. Vide Apparatu Sacrum.

Marcus Antonius Coccius Sabellicus Enneades vndecim historię ab orbe condito,
vsque ad annum millesimum quadringentesimum nonagesimum.

Donatus.

A Donatus Boffius Mediolanensis historiam ab orbe condito vsque ad annum mille finum quadringentesimum octogefimum nonum.

*Donatus
Boffius.*

Ioannes Naclerus Chronica ab Orbe condito vsque ad annum Christi millesimum quingentesimum.

Philippus Bergomensis historiā ab orbe condito vsque ad annum Christi millesimum quingentesimum tertium.

*Ioannes Nau
clerus.*

Strabo Cappadox libros 16. in quibus breuem omnium populorum historiā, cum Geographia coniunxit. De Strabone autem vide alia, quæ scripta sunt ad finem Operis vbi de Geographia.

*Philippus
Bergomensis.
Strabo Cappa
dax.
Claruit ante
Christum an-
no 20.*

Pomponius Mela Hispanus de situ orbis, vñ cum historia populorum.

*Pomponius
Mela.
Ætate Chris-
ti 1500.
Raphæli Vola-
terranus.
Gottfridus
Viterbiensis.*

B Raphael Volaterranus libros triginta octo, quibus uniuersam historiam cum Geo-

graphia complexus est.

Ar & Gottfridus Viterbiensis olim à Cōrado Tertio, Friderico Primo, & Henrico Sexto, Imp. Sacris & Scrinij præfectus, Pantheon (vt alibi monstrauimus) siue Vniuersitatis libros, qui Chronici appellantur, viginti conscripsit, omnes omnium seculorum, & gentium tam sacras, quam profanas historias summam complectentes.

*Michael Egi-
zius.*

Is liber Basilæ fuit editus ann. 1559.

Thesaurus vero Principum hac ætate in Europa viuientium à Michaele Eyzingero Austriaco scriptus prodijt Colonia Agrippinæ auctori 1591. cum Paralipomenis, anno 1592. et postea planius dicemus.

*Historici van
rietum verū.*

C His addi possunt Historici rerum variarum, quales sunt Athenæus, Aelianus, Tzetzes, Solinus, Valerius Maximus, Plinius, Suidas, & eiusmodi alij.

Edita est autem Symphonia iuris vtriusque Chronologica, in qua, vt libri inscriptio præfert, non modo omnium Pontificum, Imperatorum, Consulum Romanorum, Iurisperitorum item tam veterum, quam recentium nomina, successiones, ætates, temporaque concurrentia ex diuersis hinc inde in vnum corpus, & consonantiam redacta, velut in tabula, spectanda proponuntur: Sed & quid ab vnoquoque, vel Pontifice, vel Imperatore in vtroque iure constitutum, sanctum ve sit, quæ quoque tam Codicis, quam Nouellarum constitutiones, quibus Consulibus, quo anno, quo mense, quoque die mensis datæ, vel acceptæ sint: quæ item ex responsis prudentum in singulis Pandedarum leges translata, quæ ex iisdem in Codice, Nouellis, & Institutionibus citata, à Labitro recensentur, obseruata temporum, & annorum symphonia, præcipuis insuper textuum concordantij, & discordantij, multisque similibus obseruationibus passim insertis, non ratione ostenditur auctore Ioanne Vvolfgango Freimonto Bauaro. Ea verò, quæ Symphoniz Chronologicæ extra ordinem accedunt, succincta delineatio originis, & progressus tam Imperij, quam iuris Romani à primis orbis conditi temporibus ad C. Iulium Cæsarem vsque (à quo Symphonia incipit) ex probatis deducta sunt Auctoribus.

*Symphonia
vtriusque iuris
Chronologica
quid em
lineat.*

Labitrus.

*Iean. Vvolfs-
gangus Frei-
montus Baua-
rus.*

Præterea, Synopsis omnium ætatum mundi vñ cum Hebræorum, Græcorum, Latinorumque veterum, pariter & recentium diuersis supputationibus.

Ordo & successio quatuor Monarchiarum, quibus accedit Regum Assyriorum, Persarum, Macedonum, & ex quibus Romanum promanauit Imperium Troianorum, & Latinorum nomenclatura.

E Index omnium fere Historicorum, qui res gestas totius orbis per singula Monarchiarum tempora ordine descripserunt.

Catalogus Exarchorum Italiz, quive hos proximè subsecuti sunt, Imperatorum Orientium, à translato ad Germanos Imperio vsque ad Turcarum Principem Selymum, qui nouissime decessit, & Amurathem filium reliquit suorum regnorum hæredem.

At qui ætatis nostre gesta vniuersali pene historia complexi sunt, non pauci reperuntur. Quæ tamen omnes non facile sunt admittendi. Sanè uerò extant.

Pij Secundi Pont. Max. Commentarij rerum memorabilium, quæ temporibus suis contigerunt à Ioanne Gobellino iamdiu scripti, & à Francisco Piccolhomineo Archiep. Senensi ex uetusto exemplari recogniti, & Gregorio XIII. Pont. Max. dicati.

*Pij Secundi
Pont. Max. o-
pera.*

Philologon Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Eiusdem

Dd

[Eiusdem item Pij, dum Cardinalis esset, responsio ad Martinum Mayer pro defensione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Romæ ex typographia Domini Basilii 1584. adiectis Epistolis, & alijs quibusdam, quæ eorundem Commentariorum intelligentiæ commodant.

Exstat idem liber manuscriptus sub nomine Commentariorum Pij Secundi, qui sunt iidem, quos postea edidit Ioannes Gobelinius (quippe qui eorum auctor fuerit) Romæ tandem, ut diximus, editi.

Ante manuscriptos autem, quos ego vidi Senis, tum apud Archiepiscopum Senensem, tum apud Hippolytum Augustinum, iudicium præfixum est Ioannis Antonij Campani Episcopi Aprutini, quod ille tulit de operibus Pij Secundi Pont. Max. scribens Iacobo Cardinali Papiensi. Commendat autem Pium Secundum ab eloquentia, à rebus gestis, à legationibus, & à dignitatibus, quas obtinuit summis, aut à peregrinationibus ingentibus; ut etiam quidam allusio homini eius rectè videatur, qui pro Pio secundo pensabat, ut ea tractaret, dicentes inuenerit, tanquam ad omnia totum, nullius rei manum, cuncta vnum perficientem, quæ multæ conari quidem potuissent. In manuscriptis autem istis Commentarijs plura inueniuntur, quàm in ijs, qui editi sunt Romæ: fortasse quòd existimatum sit aliqua esse reticenda, quæ minus erant temporibus illis commoda.

Paulus deinceps cuius historiam omnium penè populorum sui temporis est amplexus ab anno Christi millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto, vsq; ad millesimum quingentesimum quadragésimum.

Italice verò nostrorum temporum historiam penè vniuersam, scripsit Ioannes Tarcagnola, ac si qui alij fuisse, qui tum ex ijs, tum ex alijs catenam, & seriem gestorum confecerunt. Nam & postea Ioannes Boterus breues Prouinciarum penè omnium, seu Nationum, quas ille Italice nominauit Relationes, erexit in lucem, huic negotio commodas, quæ deinde prodierunt auctiores addita parte ab hæredibus Petri Bibliopolarum Vicentiæ anno 1595. Italice & Latine anno 1609. sed & Latine deinceps deinceps accepimus.

Cæsar item Campana secundum Tomum Historiæ Mundi edidit ab anno 1580, ad 1596.

At alij, qui Chronica, vel vniuersalem historiam scripsit, subinde notantur in hoc Opere, præsertim autem post cap. 15. quinta sectionis.

Quin & Ioan. Nicolaus Dolionus anno 1594. è Typographia Damiani Zenarii edidit Compendium Historicum Vniuersale à Mundi creatione vsque ad annum eundem 1594. Venetijs.

Quin & Ioan. Nicolaus Dolionus à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

Has vero videtur à Fido Panciroli Fure Iurisperito summo, qui vniuersalem primo, ac deinde particularem historiam superiorum seculorum fructuose legere, & edidit.

A tinopolitana ex innominatis Auctoribus; que quidem ad eandem vtriusque Imperij notitiam fert aliquid opis. Quibus omnibus idem Vidus adiecit Interpretationem quattuordecim regionum urbis Romę, ac totidem Constantinopolis. Atqui dignitates Orientalis Imperij Romani cum ita primo libro præfixisset, ut unico aspectu (ex notitia nempe illa nobis per manus, Constitutionesq; tradita) constaret; eam prælecturis Orientis historiam Romanam, que tempora illa complexa est, perutilem quibus agnosceret, quam ideo huc, & methodi, & compendij causa volumus adtexere, sicuti & sequentem, que spectat ad eiusdem Romani Occidentalis Imperij dignitates.

B

Præfectus Prætorio Orientis sub quo Prouincię I.
Præfectus Prætorio Illyrici, sub quo Prouincię X.
Præfectus Urbis Constantinopolis.
Magistri militum V.
Præpositus faci cubiculi.
Magister officiorum.
Quæstor.
Comes largitionum.
Comes rerum priuatarum.
Comes domesticorum equitum.
Comes domesticorum peditum.

Illustres.

Præfates. II.
Per Orientem.
Per Thracias.
Per Illyricum.

Dignitates
Orientalis
Imperij Ro-
mani.

Specta-
biles.

Primicerius cubiculi.
Castrensis peculii.
Primicerius Notariorum.
Magistri Scriniarum IIII.
Proconsoles. II.
Comes Orientis.
Præfectus Augustalis.
Vicarii V.
Memoria.
Epistolarius.
Libellorum.
Epistolarius Græcarum.
Agi.
Achæ.
Asianæ.
Ponticæ.
Thraciæ.
Macedoniæ.
Daciæ.

Comites rei militaris. II.

Ægypti.
Sauris.
Per Ægyptum.
Phœnicis.
Euphratenfis, & Syriæ.
Palestina.
Olybrensis.
Mesopotamix.
Arabix.
Per Ponticam. [Armenia].
Per Thracias II. Mesix secundæ.
Scythiæ.
Per Illyricum. II. Daciæ Ripensis.
Mesix primæ.

D

Duces XIII.

Palestina.
Phœnicis.
Syriæ.
Ciliciæ.
Cypri.
Pamphiliæ.
Helleponti.
Lydiæ.
Galarix.
Byzantiæ.
Europæ.
Thraciæ.
Per Ponticam. II.
Per Thracias. II.
Per Illyricum. III.
Crete.
Macedoniæ.
Daciæ Mediterraneæ.

Clarissimi. Consulares. XV.

Per Ponticam. II.

Per Thracias. II.

Per Illyricum. III.

Clarissimi. Correctores. I.

Augustanice.

Baphlagonice.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ee 3

Præsides.

Presides. XLII.	Per Aegyptum. V.	1. Libia superioris. 2. Libia inferioris. 3. Thebaidos. 4. Agypti. 5. Arcadiæ.
	Per Orientem. VIII.	1. Palæstina Salutaris. 2. Palæstina secundæ. 3. Phœnicie. 4. Euphratensis. 5. Syrie salutaris. 6. Oxybonæ. 7. Mesopotamiæ. 8. Ciliciæ secundæ.
	Per Asiam. VII.	1. Pisidiæ. 2. Lycæoniæ. 3. Phrygiæ Pacatiæ. 4. Phrygiæ salutaris. 5. Libiæ. 6. Cariz. 7. Iulidarum.
	Per Ponticum. VIII.	1. Hæmonias. 2. Cappadociæ primæ. 3. Cappadociæ secundæ. 4. Hellenopontis. 5. Ponti Polemoniæ. 6. Armeniæ primæ. 7. Armeniæ secundæ. 8. Galatiæ salutaris.
	Per Thracias. III.	1. Hæemi Montis. 2. Rhodopes. 3. Mæsiæ secundæ. 4. Sciæ.
	Per Illyricum. VIII.	1. Thessaliæ. 2. Epiriæ. 3. Epiri nouæ. 4. Daciz Repens. 5. Mæsiæ primæ. 6. Præualitanæ. 7. Dardaniæ. 8. Macedoniæ salutaris.
Perfectissimi.	3. Præses Arabiæ.	
	2. Præses Iauriæ.	

Dignitates Imperij Occidentalis.

	Præfectus Pretorio Italiæ sub quo Prouinciæ XXI.	
	Præfectus Pretorio Galliarum sub quo Prouinciæ XXI.	
	Præfectus Urbis Romæ.	
	Magister equitum.	
	Magister pedum.	
	Præpositus cubiculi.	
Illustres.	Magister officiorum.	
	Quæstor palatii.	
	Comes largitionum.	
	Comes priuatorum.	
	Comes domesticorum equitum.	
	Comes domesticorum pedum.	
	Primicerius cubiculi.	
	Castrensium peculii.	
	Primicerius Notariorum.	
Specstabiles.	Magistri Scriniorum. III.	Memoria.
	Proconsul Asiæ.	Epistolæ.
	Vicarij VI.	Libellorum.
	Comites rei militaris. VI.	
	Duces rei militaris. XII.	
Clarissimi.	Consulares Prouinciarum XXI.	
	Correctores Prouinciarum XII.	
Perfectissimus.	Præfides Prouinciarum XXXI.	
	Præfides Dalmatiæ.	

Quæ verò, & quales Prouinciæ dignitates insignia fuerint, abundè idem ipse Virdus post alios eodem secundo sui Commentarij libro differuit, futura & historici, & Iurisperitis non minus iucunda, quam vtilia. Quamquam si ea omnia collapsa, inuersa, & euerfa confideremus, nihil est quod ad vicissitudines Regnorum, & ad fastum inanem Mundi contemplandum animum possit à rerum humanarum æstimatione magis abducere.

Quo animo præsertim à militibus, & viris alijs nobilibus ad legendas historias sit accedendum. Cap. XIII.

At quoniam plerumque milites, & nobiles viri historias libentius, quam ceteri legunt, ideo commemorat quicunque eas legere vtiliter, ac militiæ adscribi voluerit, in qua ferrum tractatur, militiæ se esse alteri fuisse iam pridem adscriptum, in qua lucidius armorum genus alterum splendet, & hostes fortiores, quæ qui sub aspectum cadunt, sunt debellandi: proinde sciat, & legendum, ac præsertim agendum.

Ado, præstandam sibi esse interioris militiæ fidem, finemque illius acerrimè retinendū, si istius externæ disciplinam consequi velit. Hoc igitur, ut rectissimè quisque faciat, expiet primo animum Sacramentis, sicuti & Baptismo fecit, tum cum Christianæ militiæ nomen dedit. Neque verò semel hoc faciat, sed ut ad vires seruandas cibū corpori præbet identidem, sic ad lucem, roburque mentis diuina illa esca sese pascat, quamquam indice discernat quid probum, improbumve sit. Legendo autē nil odio habeat eorum, quæ Deus fecit; propensiones seu promitates ableget, ne affectu aliquo, aut colore infectus oculus caliget, atque viridi uirescere, rubro rubescere cuncta arbitretur. In omnibus uerò id, unde maximè diuini nominis gloria eluceat, attentè consideret, atque unde seipsum agnoscens ad perfectionem tendat in omnibus. Cum enim studiorum, ac reliquarum actionum voluntas sit domina, & directrix, hæc, quo plus sese ad sui exemplaris voluntatem componet, eo magis dirigetur ab illo, cui se tradiderit instituendam. Sic enim Moyse (obseruat Theodoretus) non prius tantæ hominum multitudinis Dux est creatus à Deo, quam dexteram illam, quæ mare diuisura, totque res admirandas editura esset, insertam in sinum suum leprosam animaduertit: nimirum ut homines in meditatione, quam sinu, intelligant, quid ipsi per se sint, quid munere ac beneficio Deis atque illud factis experiantur, quod scriptum est: *Dextera Domini fecit uirtutem.*

Moyse quomodo modo à Deo Dux factus gentis est creatus.
Exi. 4.

Ysa. 117.

Ceterum, principes, nobilis, ac quilibet alius, bonos versabunt Historicos, ut cum, quod ad sese perficiendos attinet, inde sumpserint, reliqua Dei gloriæ cōmendandæ, deestantibus peccatis, fugiendisque uitijs, tanquam normam adhibeant, & maximam sese victoriam reportaturos de hostibus, intelligant, si se ipsos à uitijs immunes custodierint. Neque uerò ideo legant historias, ut gentem suam iactantundè alijs præferant, animo uel plus uni, quam alteri nationi adhareant, aut inde obloquendi de alijs capient occasionem. Quanquam enim in bello iusto ab ijs, qui militiæ adscripti sunt, pugnare, atque iecirco affici liceat erga illum, cui causa iusta adiudicata est, non tollitur tamen id, quod Christus tam serio mandauit *Diligite*, inquit, *inuitem, sicut dilexi uos.* Alioquin pessima nobis esset historia, quæ charitatem, quæ *sinit est legis*, & Euangelium tolleret, sicut & Euangelium esset mutilum, si disciplina militaris suis exculca legibus abiiceretur, cum Apostolus dicat, *gladium non sine causa stringi ad uindictam malorum, laudem uerò honorum.*

Matth. 23.

Rom. 13.

Neque uerò abiiciet animum in legendo, non inchoatas relinquent historias, non modo hanc, modo illam curiosius arripient, sed integras obseruent, ut & in reliquis rebus ad exitum adducendis, viros sese præstare cordatos, & strenuos assuescant.

D Porro ætas historiæ studiis idonea semper est, tenerior quidem ad mandanda memorie, quæ audit, prouectior autem ad percipiendā, aut efficiendā, quæ percipit.

Præterea cum non eorundem, qui militiæ seruiunt sint eadem officia, artes, munera, ideo suus quisque status agnoscendus est, ad quem propriæ discipline, & lectionis historice ratio referatur. Neque enim Sacerdoti, qui sequitur castra, versandi sunt libri, qui de ratione arces expugnandi, stratagemata molienti, copias in aciem educendi, equitandi, cursum in mari tenendi, ad scopum collineandi, & iaculandi, lanceas ad congressum aptandi, ac de alijs huiusmodi agunt, sed ii, quibus uitæ Christianæ institutio, ac conscientie militum uincula, & solutio, exempla quæ ad omnem uirtutem, & cohortationes ad pietatem, heresumque, atque Ethnicorum perfidie expugnatio, & sacramentorum denique administratio traditur: Quorum omnium methodus, monstrata est quinto selecte huius Bibliothecæ libro.

E At & cum maritima alii, terrestria reliqui bella tractent, ita se uir militaris initio comparet, ut ne frustra in his tēpus terat, quod legendis alijs fuerit uilius infumendū. Quæ quidem fuit causa, ut quo ordine quascunque historias, præcipue uero Romanam, & Græcam ex uarijs historiis utilissimè posset quilibet legere, suis locis infra indicaremus.

Hoc igitur animo qui ad legendas historias accesserit, alijs deinceps, quæ sequuntur, cautionibus & legibus præmuniendus est.

Prima, ut nihil inde concipiat, ex quo tepeſcat in Christiana pietate, ac Religione Catholica

Artes historice idoneæ.

Sacerdoti munus in castris.

Catholica Romana, vel alienior fiat à reuerenti erga Catholicos Principes obsequio, vel quicquam remittat de diligentia, & fortitudine rei, quæ iustè, ac maturè à principibus legitimis deliberata, promouenda sit. Itaque sicubi ab Historicis auctoritas, bonumve nomen Pontificum, Cæsarium, Regum, & aliorum Principum, ac Rerum publicarum carpitur, aut etiam non omnino inuultè reprehenditur, nihil præiudicet, omnia verò vt non illico respuenda, sic neque facillimè credenda esse arbitretur, memor illius Diuini verbi. *Quicquid credit, lentis est corde.* Fieri enim potest, vt historicus, haud æque alterius, atque principis gesta, causas, peristales (hoc est circumstantias) sit assensus: aut si eas nouerit, expedire tamen non existimauerit, vt quæ essent recentissima (dum is, de quibus agebatur, erant superstites) omnia prodirent in vulgus; vnde vide licet erumperent dissidiorum semina, vel populi irritarentur aduersus principes, aut composita aliqua pax turbaretur. Mitto spem præmiorum, assentationem, odium, ceteras animi perturbationes, & alia, quæ forsitan vel promissa, vel collata nonnullis fuerant, ut non ita religioni sibi ducerent, si quid silentio inuoluerent, vel obsecrarent, vel exaggerarent, vel denique falsarent. Et ipsa quoque rerum susceptarum consilia, variaeque rationes, quæ non statim omnibus liquent, plurimæ esse possunt; puta finitis, personarum, temporum, vt qui in historijs reprehenduntur, non modo non affines culpa, sed maxima potius laude afficiendi sunt. Itaque, & suscepti consilij rerumque gestarum exitus tranquillo oculo spectandus est. Eri enim prudentiam inde, fortitudinemque viri alicuius, æquitatemve, siue iniquitatem causa: haud semper rectè colliges, (quoniam & hæc omnia posunt alienis peccatis impediri, quæ pluribus haud innotuerunt) tantam nihilominus id lucem affert, vt planum fiat, Deum ipsum (licet idem viri principes cuncta fortè non perpexere) eorum cordibus illapsum obfirmasse in his deliberationib. illorum animos, quæ Historicis, & reliquo orbi Christiano, longissimè à iusto videbantur abuisse.

Cautiones alia vniuersales in legendis historijs.

Cap. XIII.

AT & aliis cautionibus præmuniendus est animus, vbi propius ad legendas historias accesserit: nimirum, ut intelligat, si Græcum Latinis Historicis conferantur, hosce Græcis veraciores, ac proinde maioris fuisse auctoritatis; sed nec Latinos tamen semper esse veraces. Primum, quod Romanarum rerum historiam laudationibus factam fuisse mendosiorē Cicero ipse fateatur. Deinde, quod haud semper viguere ingenia, quæ priscis illis temporibus memoriæ gestarum rerum posteritati rectè mandarent: ac cum Commentarii, qui ab iis dicti sunt Pontificii, publici, & priuata olim extitissent monumenta, hæc, Vrbe incensa, perierunt. Quam ob rem Liuius non solum reuocat in dubium, quæ ab Vrbe condita ad eandem à Gallis captam, & inde ad nonagesimam octauam Olympiadem, quinque conscripserat libris, verum etiam testatur, nullos sibi plerumque fuisse annales certos, atque probatos, ne linceos quidem, qui nihil ferè præter Consulatum, aut Magistratum nomina continebant; quos, si qui citassent, aiebat, esse negligendos, quales M. Licinius, & Thurbio, alter aduersus alterum asserbant. Atqui & Flauius Vopiscus, Sallustium, Liuium, Tacitum, Trogum, in aliquo aut esse mentitos. Et conciones quidem, quæ varios Liuii facit loquentes, scimus ex ingenio potius ipsius, quam ex ipsa ueritate prodixisse; ac quæ in Ciceronis laudem redundare potuissent, à Sallustio pleraque fuisse suppressa. Sed, ut hæc vera sint, haud propterea sunt abiiciendi, quoniam eloquentia, notitia rerum, atque prudentia plurimum in eo genere scribendi ualere, ac bene utentibus possunt esse non inutiles; quæ admodum Caius Cæsar, Valerius Maximus, Tranquillus, Tacitus, Marcellinus, Eusebius, Cornelius Nepos, Q. Curtius, & alij.

At, ut omnes, quoniam Ethnici fuerunt, uera Religione caruerunt, falsos quæ Deos, quos ne ipsi quidem credebant, sed (ut inquit Plinius, demonstrant autem rectius Iustinus Martyr, Tertullianus, Sanctus Augustinus, & alij) laboriosa mortalitas, & mortalium illorum cæcitas sibi confinxerunt; cauendum est, ne quid animis, aut tenebrosioribus, aut inquinatis inde maculæ aspergatur. Nam & vidimus ipsi

Cicero de oratore, Commentarij tempore Romanae Reipublice, quoniam dicti sunt Pontificij, Liuius lib. 6. l. 8. 9. et 10. Lincei libri quidam apud Romanos. M. Licinius, Thurbio, Sallustius, Liuius. Tacitus in aliquo mentis. Trogius.

Plinius lib. 2. cap. 7. Quod cauendum in Ethnicis historijs.

A ipsi in Christianorum castris, non minimam augurij, fortibus, & dæmonum responsis haberi fidem. Se de quid fecis non exhaurit inanissima gloriæ sitis, speique & metus humanus? Proinde, quæ de his scripta sunt ab historicis eorum seculorum, uti & dæmonum oracula (quæ suo tempore iam euauisse, ac vim amisisse fateretur Plutarchus homo licet Gentilis, & Græcus) respuenda sunt, priusquam ad ethnicas historias legendas, quicquam venietur. Quæ sanctissima prolegomena, si iij, qui historicos alijs legendos offerunt, aut etiam in scholis interpretantur, initio adhibuerint, Christianum, ac per necessarium præstabit officium. Quod sanè ut fiat, meminerint (quod ad auguria pertinet) Gentilium quoque ipsorum Duces ea spreuisse. E paminodas, n. cum duo contraria auguria, quo tempore castra moturus erat, apparuissent: quorum altero victoria, altero clades portendebatur, anxios inde milites conspiciat, ac sciens istiusmodi res esse vanissimas, animos addidit militibus, cum dixerit, moneri altero exercitum, si fortiter hostem aggressus esset, victoriam promitti, altero autem in perniciem, nisi ordinem in acie tenuissent, vel Ducibus non obtemperassent. Ac in miraculis quidem, quæ Ethnicis Dijs, aut Imperatoribus suis ascriptæ sunt, alium Satanae facili agnoscat, quicquid libri decimi de ciuitate Dei sextumdecimum caput, D. Augusti, perlegat. Sciebat enim Satanas de Christo Domino multa eiusmodi fuisse prædicta à Prophetis, quæ si similib, sed fictis miraculis obscurasset, diuinum ad se sperabat cultum detorquere, qualia colligi poterant ex tabellulis, alijsve donariis, quæ in templis Aesculapij, & Iliidis cæca fingebat antiquitas, quæ adhuc in tabella marmorea exstant, quam in Insula Tiberina inuentam, seruari Romæ ab Maphæis Romanis patricijs scriptis suo de Gymnastica libro Hieronymus Mercurialis. Eo spectant, quæ non solum Tacitus Vespasiano tribuit, quod lumen cæco, gressum claudere iussit ac, quæ Cicero de Augure, quæ nouacula cotem abscecidit, & Valerius Maximus de Virgine Vestalis haurentem aquam cribro, deque statuis, & brutis loquentibus, verum etiam quæcumque, Hæreticis, Iudeis, Mahometis, magicæ artis, ac futuro Antichristo de genere hoc tribuebantur. Quæ omnia, cum post ueteres Patres, atque Theologos, Iacobus Pamelius in notis ad Tertulliani Apologeticum capite 22. & 23. ac Robertus Card. Bellarminus noster romæ primi libri quarti capite quartodecimo Disputationum suarum, & deinceps Benedictus Perretius egregio de Magia libello optime refellunt, non est, cur ipse, hic aliud addam.

Iam verò cum antiquissimè Tertullianus oracula, miraculaque dæmonum refutaret, ac dixisset, eorum operationem esse hominis euerfionem, malitiamque spirituale à primordio fuisse auspiciatam hominis exitium moxq; addidisset, unde illis, hæc facilis facultas suppeditetur, rationes aptissimè affert, quibus ea conatur explicare, quas quæ nos merito hic inferuimus ad auertendos ab omni errore eorum animos, qui ethnicos, aut alios historicos incautè legerent. Vtuntur enim (vix) præteritis quibusdam, quæ, si naturæ eorum, cognoscatur, facillima illis esse putabimus, Omnis spiritus alex est, hoc est Angelus, & demones: igitur momento ubique sunt. Totus orbis illis locus vniuersus est, quid ubique fiat, tam facile sciunt, quam enunciant: Vt locitas diuinitas creditur, quia instantia ignoratur. Sic & auctores interdum, idem voluunt eorum, quæ annuntiant, & sunt plane malorum nonnumquam, bonorum tamen nunquam. Dispositiones etiam Dei, & nunc Prophetis conationibus excerpunt, & nunc lectionibus resonantibus carpunt. Ita & hinc iuuenes quasdam temporum sortes, emulantur. Diuinitatem, dum furantur diuinationem. In oculis autem, quæ ingento ambiguitates temperant, in euentus, sciunt Cræsis, sciunt Pyrrhi. Ceterum, insiditum decoquit cum, carnibus per uis, Eubius co medare nuntiatur, quæ supra diximus momento apud Lydiam fuerat. Habent de incolæ aeris, & de uictima iudicant, & de commercia nubium aloites, sapere præparas, & plantas, quas iam sentiunt, repræsentant. Benefici plane, & circa curas valeudinum. Ledunt enim primo, de his remedia præcipiunt ad miraculum, noua, siue contraria, post quæ desinunt habere, & curas creduntur. Quid ergo de ceteris ingenij, vel etiam viribus fallacia spiritualis edisserant? Phantasmata Cæterum, & aquam cribro gestitam, & nauem cingulo promotam, & barbam tactu irruptam, & numina lapides credentur, & verus Deus non queretur. Porro si & Magi phantasmata edunt, & iam defunctorum incantant animas, si pueros in eloquium oraculi eliciunt, si multa miracula

Plutarchi lib.
quod oracula
cessant.

Vespasiana
legendis istis
vici necessi
ria.

Augusti et
de Eubius
Dieribus pre
teritis.

E paminoda
vultus in oca
fides capien
da & dardem
traxit augu
rijs ad accen
denda, noster
tam animis
ad pugnam
nauacula fal
sa. Proprijs
vel Eubius
quibusdam im
peratoribus, ad
scripserat
Satana vnde
ita.

Mercurialis lib. de
Gymnastica.

Cornel. Tacitus
lib. 4. præ
ter finem.

MTul. lib. 1.
de diuinis
lib. 1. præ
ter finem.

Lib. 4. Valer.
Max.

Vide Tertul.
Apologet. ca.
22. & 23.

Vt locitas da
monum credi
tur. Diuinitas
instantia igno
ratur.

Vide Augusti
regis. Aug.
& de diuina
nature. De
monibus lib.
1. præter
ad iterum. &
17. & 18. Lib.
1. præter
finem. lib.
1. c. 15.

Phantasmata
Cæterum
Aqua cribro
gestata.
Nubium iudic
io promoti.
Barba tactu
irruptam.
Magi phant
asmata edunt.
Circulatorum
præfigia.

Seminarũ Ca
pra, et immis
so mensa per
Daumier de
winant.
Cautro in q̃s,

Causa in q̃,
qua de fato
locuti sunt
historici
Cur Turcā
praefecti fac
tribuant im
litum intari
tus, ac necor.
Eusebius ad
uersus eos qui
factum asseu

Adolescenti
Principi,
primumque
de legenda
historia quid
ex Constanti
ni Imper. ora
tione ad San
ctoru. catum
proponendu.
Et cap. 6.

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

*Illud curque
accidit, quid*

quisque me-
detur.
Essentia Dei,
per salutem
hominum de-
finita.
Deus semper
animadu-
sus factum
mullorum.

*Vide S. Th. in
2^a 2^a 2^a 4. 13.
& interpre-
tes in eum.*

culis circularibus præfixis ludunt. sic & somnia immittunt habentes semel inuita eorum Ange-
lorum, & demonum assistentem sibi potestatem, per quos & capta. & mente diuina conse-
ruant, quanto magis illa potestas de suo arbitrio, & pro suo negotio studeat, suis viribus ope-
rari, quod aliis præstat negotiationis? Hec Terralibus.

Idem autem vi de fato locuti sunt historici, dicendum est. Nam inde, vel hoc tem-
pore plerique hauserunt venenum, ut quo sibi mortis metum in pugnando adimerent,
necesseario fato putarent fieri, quicquid accideret. Quae opinio utinam ne solos ni-
bilulter Torcorum animos, licet arte id Duellibus eorum fiat, ut omni sese periculo mili-
tibus exponat intrepidè. Et Satanas quidem per Ethnicos, & eos, qui in ceno peccatorum
demerunt in Deum ipsum, siue in fatalem necessitatem culpæ suorum seclerum con-
ijcere conabantur, ac lassissimè errore hunc pessilentem humanis mentibus iniecit,
quem tamen cum antiqui Patres exploserint, atque adeò à Philosophis magis sobrijs
explosum ostenderint, prælegenda essent, quæ Eusebij quinto capite sexti libri de
Præparatione Evangelica, & sequentibus capitibus scriptis, cum interim adolescenti
Principi, siue alteri cuilibet, antequam inferat pedem in historie lectionem, consul-
tissimum futurum sit, ut nonnulla ex oratione Constantij Imperatoris ad Sæcutorum
coetum inferri possit, & ad oporem Eusebij calcem adiuncta, delibet, qualia hæc sunt.

Verum (inquit) plerique homines, qui sunt in mundo imprudentiores, huius rerum vixit scilicet
 sumum oritur casum, naturam asserunt; nonnulli illorum fatum, aut casum fortitum. Qui
 autem illarum rerum potestatem fati asserunt, si quando fatum nominant, quid sibi ve-
 lit, ne intelligant quidcumque nomen proficiat, cum nullum illius actionem, neque naturam,
 quæ illi vocis subiecta sit, ostendant. Quodnam esse ipsum fatum per se, si natura omnia
 procreet, aut quid putetur esse natura, si fati lex infringit, & violari nequeat? Quæritur ite-
 gem quandam esse fatalem asserunt perspicue indicat, omnem illam legem omni esse illius, qui
 ea causa promittit. Quod si fatum, cum lex sit, Dei tacuerit, sit omnia profecto Deo subiecta
 ita sunt; & eius virtutis nihil esse expers, & fatum ex Deo esse, & idem eius voluntatem esse
 ferat, approbamus; verum quomodo iustitia? Imperantia & reliqua virtutes cum fati obedi-
 re possunt? Vnde et, quæ sunt his contraria, iustitia, iustitia imperantia? Quod si prentias
 esse libere voluntate non ex fatum scitur, virtus quoque & recta vite, morumque, institutio. Pœ-
 eia autem; recte facta, quæ sunt bona, pœdæque voluntatis propria, cum aliter aliquando
 euentum, nunc fortune, aut fati ascribenda sunt? Omnia etiam que ex aquitate, & ex iustitia
 & que quidque pro dignitate cuique tribuit, sunt, quomodo fati fieri dicemus? leges item,
 exhortationes, ad virtutem, a vitia auocationes, huius item, & vituperatio, supplicia, omnia denique,
 que ad virtutis studium pellunt, auertunt, & prauitate, quid esset, eius fortuna, & eius
 & easus temeritate, non norma iustitie, que est Dei omnia Providentia sua gubernantis, con-
 sideranda sunt? Nam propter diuina hominum uitæ rationem, quod quisque meretur, illud cui-
 que accidit, interdum pœtis, & seditio, modo annonæ caritas, modo abundantia sequitur,
 quæ quidem palam, & aperte voce propè emissa, indicant quid sit, quamobrem ipsa, alioque eius
 generis vitæ nostre importetur. Ipsa enim Dei essentia, recta hominum tenetur voluntate, im-
 pietatem omnium detestatur, moderationem animi amplectitur, adiciam, & insolentia plus-
 quam belluinam odit. Quarum rerum demonstrationes, licet perspicue in primis existant,
 & ante oculos cuiusque posita, tamen quoties cogitationes nostras intra se conuincamus, & men-
 tis acie velut in angustum adducta, causam eorum nobiscum cogitamus, toties multo clarius,
 & euidentius elucet. Quare vitam modeste, & placide instituere oportet, nec animam supra
 id quod natura passitur esse, sed illud cogitatione sedulo completi, faciorum nostrorumque
 nobis semper adesse animarum forem Deum. Hec Constantinus Imp.

Porro quæ nos scripsimus aduersus Astrologiam fyderalem, quam vocant iudicia-
riam, huc quadantenus faciunt: faciunt item, quæ Theologi de fato circumfpectiffimè,
ac sapienter locuti sunt.

SECTION

A

S E C T I O S E C U N D A.

Qua agitur de Historicis, qui Græcè, vel de Græcis, siue
item de alijs Gentibus scripserunt.

Ad Græcos Historicos legendos, cautio. Caput Primum.

B

Qui Græcè scripserunt historiam Ethnici, vel Christiani; hi humanam, aut
Ecclesiasticam, vel utranque simul complexi sunt; in quibus id, quod de
Chaldaeis, Aegyptijs, atq; alijs suo loco scribimus, cauendum est; fugiendi
nimium, qui nomen Christianum præferentes, suis hæreses libris inper-
ferunt; sed & parum, vel nihil curandi, qui fabulas, pro historijs attulere, vel interdum
inquinare magis, quam purgare, atque illustrare legentium animos solent.
Iam vero vt hæc cautio sit circumspicienda, præstat summam huc asserere, quæ pos-
sita fere singillatim, ac plenius attingentur, ubi ipsa Græcorum historicorum Opera
perpendemus.

C

Neque enim ita cito abijcienda statim Græcæ sunt historiae, quod Scipio apud Li-
nium lib. 18. Cicero non vno in loco in Orat. pro Flacco, primo de Legibus, & ad Iu-
lium, Iuuenalis Satyr. 10. Quintilianus lib. 10. cap. 1. & lib. 2. cap. 4. Plutarchus in
Solone, Paulianus in Corinthiis, & alij scripserint, Græcos ethnicos non coluisse re-
ligionem, aut dixisse pugnantia siue mendacia, vel fabulas immiscuisse.

Neque item proflus respuenda aliorum aliquæ, qui Christiani non fuerint, ab Ec-
clesia cordatissime sic notati sunt, vt tamen non omnia illorum explodi voluerint.

Prænotandum autem interea, cur vitiose sint lapsi, & quibus in rebus haud in-
utiles. Ac Philo quidem lib. 2. de vita Moysis de Græcis ethnicis historicis sic ait.

Ipsè vero Moyses, qui fuerit non multis, satis notum est, fortasse propter inuidiam, aut pro-
pter instigatorum eius ab alijs ciuitatibusque plerisque discrepantiam, Scripserunt Græcis nō
dignatis cum memorijs quorum tantarū pars fuisse, scribendi abis, sunt, tam in oratione so-
luta, tum in poematibus, et si ad comedias, & fabellas Sybariticas nota turpitudinis, obsecra-
tatisq; cum debuissent naturæ dāvis, uti ad prædandas res gestas, vitasq; bonorum & rerum, et
nec honestæ exempla vetera, non ad tradendum obliuioni, ac silentio, cum præluere possint po-
sterioris; nec omnes multioribus argumentis, audiri indigna anteponebantur, præsertim probri, ho-
nestatis specie.

D

Verum ego istorum inuidiam prætereo, malens de hoc vtro dicere, quæ & sa-
cris libris didici, quos reliquos mirandum monumentum siue sapientis, & à quibusdam nostræ
gentis senioribus, qui veteri lectioni semper addehant aliquid, quæ magis & ipsa habuissent, est mi-
hi cognitæ. Hæc Philo.

Iosephus autem cum de dispersione Gentium in vniuersas terras post edificatio-
nem Babylonice turris ageret, ait, dispersi sumus passim propter diversita-
tem linguarum, colonys & bique deduciti; & eam terram cum suis & iniquis occupauit, ad
quam eos Deus adduceret, vt tam maritima, quam mediterranea cultioribus replerentur. Nec
desuerunt, qui consensu manibus ad insulas habitandas traierent; Porro gentium quædam
adhuc seruantes deriuant à suis conditoribus appellationem, quædam etiam mutauerunt, non
nulla in familiarem accolis, & nouam vocem sibi creauit, Græcis possumus talis nomen
relaturæ auctoribus. Hæc enim potioribus scilicet veterem locorum gloriam sibi & superne-
runt, dum Græci nominibus sibi notis insensum & dnmq; tanquam ad suum tunc attulerent,
impres quoque propter in illis inueniunt. Hæc Iosephus.

E

Hinc ergo sapienter S. Hieronymus: Non debemus, inquit, eorum auctoritati acquie-
scere, quorum mendacia detestamur. Et in Concilio Florentino decretum est, Græcorū
& Romanorum ethnicorum historia nequaquam in rebus fides esse videntur. Quare &
Innocentius solas Ecclesiasticas historias in causis Ecclesiæ sciendis approbat.

Quæ licet ita se habeant, nihilominus ex ethnicis non inutiliter suo tempore legi
poterunt, qui veraciores habui, testimonium quoque à prudentibus, & à Christianis

*Phil. lib. 2.
de vita Moys.
Ioseph. lib. 1.
Satyr. cap. 10.
Quint. lib. 10.
cap. 1.
Plutarch. in
Solone.
Paulian. in
Corinthiis.
Ioseph. lib. 2.
de vita Moys.
Ioseph. lib. 1.
Satyr. cap. 10.
Quint. lib. 10.
cap. 1.
Plutarch. in
Solone.
Paulian. in
Corinthiis.*

*Euseb. Ca-
p. 1.
Ioseph. lib. 2.
de vita Moys.
Ioseph. lib. 1.
Satyr. cap. 10.
Quint. lib. 10.
cap. 1.
Plutarch. in
Solone.
Paulian. in
Corinthiis.*

*Phil. lib. 2.
de vita Moys.
Ioseph. lib. 1.
Satyr. cap. 10.
Quint. lib. 10.
cap. 1.
Plutarch. in
Solone.
Paulian. in
Corinthiis.*

*Phil. lib. 2.
de vita Moys.
Ioseph. lib. 1.
Satyr. cap. 10.
Quint. lib. 10.
cap. 1.
Plutarch. in
Solone.
Paulian. in
Corinthiis.*

*Phil. lib. 2.
de vita Moys.
Ioseph. lib. 1.
Satyr. cap. 10.
Quint. lib. 10.
cap. 1.
Plutarch. in
Solone.
Paulian. in
Corinthiis.*

*Concil. Flor.
Sess. 7.
Innocentius
dist. 30. de
quibus.*

nae Eusefij luminibus habuerunt qualis Polybius, Dionysius Halicarnassus, Thucydides, Strabo, Pausanias, Diodorus item Siculus, quem Iustinus Martyr, Africanus apud Eusebium, Cyrillus, Tertullianus, Hieronymus, commendant, quidquid contra eum minus verè scripserit Viues, quemadmodum paullo post de eo, ac de alijs, uti & primum de Herodoto dicemus.

*Eusebii
historia
antiquior
cur
autem legemur.*

Ecclesiastici autem antiquiores, qui Græcè post Christum Dominum historias cōscribere, minus in his claudicarunt, tum quoniam post institutas Olympiades Græci (quod ait Eusebius) intra cancellos veniaris sese magis continuerunt, tum quod ob ipsum Religionis Christianæ donum, magis à mendacijs abstinuerunt. Ac tamen sic isti legendi sunt, ut Antiquorum Patrum, qui etiam fuerunt eiusdem gentis, monita ne obliuiscamur. Eusebium enim Casariensem, quanquam meritò Hieronymus collaudat, quod diuinorum librorum fuerit cum Pamphilo martyre studiosissimus, atq; chronologiam ex probatissimis Auctoribus libauerit, alibi nihilominus testatur fuisse propugnatorem Ariani impietatis, cuius idcirco epistolam publicè lectam, quoniam Arianismum sapiebat, reiecit septima Synodus. Et Epiphanius scribit in omnib; opusculis (potissimum historicis eum fuisse Ariannum, ac duplicis animi, ac Synodo Nicenæ subseripsisse: Gelasiusq; Pontifex eonamine respuit in his, quibus Origenem laudat, cum ceteroquin chronica eius, & historica fide digna censent, *quæ ideo, inquit, frequenter suscitauit Ecclesia.* Historiam verò Tripartitam, præter quædam, quæ Socratius, Theodoretus, Sozomeno interdum tribuuntur, id quod in Apparatu fidei diximus, vitiauit sua versione Andreas Musculus, additis inscriptionibus, quibus à veritate (ut reliqui solent heretici) legentes auerteret. Quamobrem quam Christophoronus conuertit, ea potius legeada est, Musculi verò, ac si qua similia alia extat, prorsus omittenda.

Chronica Eusebii cur adstruuntur.

Historia Tripartita male ab Andrea Musculo versata.

Idem Notæ.

Idem Notæ.

Vide Auctoris librum de Notis Periegræ, ubi de quatuor primis Synodis, & de cælesti aduersus Eusebium.

Sed sanctissimi illi Pontifices, qui sanguine adificauerunt Ecclesiam, & reliqui Græci Patres, qui probatissimi sunt, Basilii, Gregorij duo, Chrysostomus, & alij nonnulli, cum multa sui temporis, & maiorum suorum enarrauerint, inoffenso pede possant decurri summo fructu, solida voluptate, optimo Christianis exemplo. Verum enimvero, præter antiquiora illa tempora, inter eos Orientales, qui Christum agnouerunt, cum alij, postquam sese à Catholicis, ac Romanæ fidei regula seium xerint, mendacijs aduersus eam in texuerunt historias suas, iij cautè legendi sunt, præsertim qui ab octingentis annis de rebus ad Religionem, Imperium, & ipsæ gentibus, egerunt. Cum enim in Latinos implacabile odium conceperint, eum item Patriarcham Constantinopolitanum primum æquare, deinde præferre Pontifici Romano Petri successori conati essent, eumque Canones hæresibus aspersos in Synodos ipsas latenter auti fuissent ad perniciem Orientis inferere, quæ postea secuta est atrocissima, vix vlla ab his prodijt historia, quæ à mendacijs omnino fuerit immunis, quemadmodum de Zonara, Nicephoro, & reliquis eiusmodi historicis infrà dicitur.

Ad Historicos, qui Græcè, ac præcipuè Græca scripserunt, intelligendos, quænam conferantur. Cap. II.

Michael Sophianus.

IAm verò ad Historicos, qui Græcè, (ac præcipuè Græca) scripserunt intelligendos, quattuor plurimum conferunt, præter illa, quæ generatim reliquis alijs eiusmodi Scriptoribus ad vsum adhibendis conducere diximus.

Primum nosse Græci, ac finitimarum Prouinciarum naturam, delineationem, ac loca. Quæ quidem, ut antiqui tradidere Geographi, Strabo, Ptolemæus, Dionysius de situ orbis, ita hoc seculo Michael Sophianus, egregiè ob oculos posuit, nec desuere, qui eius Tabulam de Græcia explanarunt.

Secundum. Ut quæ non tantum ex Ethnicis, atque adeo è Christianis Chronographis, verum etiam, quæ ex alijs Auctoribus fide dignissimis, ac præsertim ex Patrib; diligenter collecta sunt de Regno Sicyoniorum, Argiutorum, atque Atheniensiū, ea sic percipiantur, ut quasi eo filo recta ducamur in seculorum sequentiū notitiā. Quod qui dem frequentibus huius libri capitibus, tertio, quarto, & quinto liquidius intelligitur.

Tertium:

V Tertium. Ut innotescat qualis fuerit Respublica Atheniensium, Lacedæmoniorum, & aliorum. Quæ quidem ut Pausanias Cæsariensis magna ex parte attigit, sed (ut ita dicam) sparsim, dum Attica, Corinthiaca, Laconica, Messeniaca, Elea, Arcadica, Boeotia, Phocensis posteritati tradidit, sic Carolus Sigonius magnam lucem omnibus his pretulit. Quatuor enim libros de Republica Atheniensium scripsit, quibus postea tractationem adiecit de temporibus Atheniensium, ac Lacedæmoniorum. Hoc enim additamento Atheniensium Reges, Archontes, Democratiæ, Tyrannidem Pisistratidarum, Principatus, bella, auxilia, Oligarchias, Duces, Dominatus, liberationem, tum ab aliis, tum ab Antigoni dominatus; Deinde Lacedæmoniorum itidem Reges distincte, ac brevissime subiicit oculis. Porro hæc omnia cum separatim edita fuissent, unico postea volumine Lutetiæ prodierunt apud Iacobum du Puys anno M D L X X V I. cum eidem volumini libros undecim eiusdem Sigonij de Antiquo iure populi Romani præposuisset.

Carolus Sigonius.

Quartum. Ut ordine legantur Auctores ij, eorumque particulares libri, qui ad ipsam Græcorum rerum historiam pertinent. Quam quidem non Atticæ solum, aut Peloponnesi intelligendam velim, sed eam item, ad quam spectant Iones, Acoles, Dares, qui in minore Asia, & Europa à Dantubio, Acrocerauijs, & Hemo monte usque ad mare Ionicum in Insulis, & Continente sedes fixerunt.

Ordo legendi Græcos Historicos.

C Ordinem cum diximus, intelligimus sequentem, ut primo legantur Herodoti Halicarnassæi, libri novem, ubi sparsim de Græcis agit usque ad fugam Xerxis, complexus historiam annorum 240. de qua postea agemus.

Deinde Thucydidis Atheniensis lib. 8. quibus à fuga Xerxis, usque ad annum circiter 21. belli Peloponnesiaci annorum 90. historiam conscripsit.

Mox Xenophontis Atheniensis libri 7. quibus Thucydidis narrationem persequitur eorum rerum, quæ annis 43. in Græcia gestæ sunt, usque ad prælium Lacedæmoniorum, & Thebanorum, ad Mantineam.

Deinde Georgij Gemisti libri duo breves, quibus Xenophontis historia ex Plutarcho, & Diodoro continua serie perpetuatur, à prælio ad Mantineam, usque ad cladem Cherronæam.

Diodori Siculi liber decimus sextus, continuam item Gemisti narrationem persequitur de Philippo, & Alexandri Magni rebus gestis.

D Deinceps Polybij liber secundus, quartus, quintus cum Epitome sequentium, & Livij quarta Decas cum fragmentis quintæ Decadis, qui libri res Græcorum complectuntur, quæ cum Alexandri successoribus gestæ sunt.

Plutarchi Aratus, Philopemen, ac Demetrius plurimum conferunt ad posteriores Græcorum historias intelligendas.

Pausanias Cæsariensis Attica, Corinthiaca, Laconica, Messeniaca, Elea, Achaica, Arcadica, Boeotia, Phocensis, uti supra innuimus.

Procopij libri 7. rerum sub Iustiniano gestarum.

Ioannis Zonaræ tomus tertius à Constantino Magno usque ad obitum Alexij Comneni, idest ab anno Christi 300. usque ad annum 1132.

E Annæ Alexiadis libri 20. rerum ab Alexio Patre Imperatore gestarum, quibus Zonaræ narrationem persequitur.

Nicéphori Gregoræ historia centum, & quadraginta quinque annorum, à Theodoro Lascari, usque ad Andronicum Palæologum posteriorem.

Nicetæ Acominati Choniatae annorum 86. ab anno, quo desierat Zonaras, usque ad exitum Murzuzuli Imperatoris, id est usque ad ann. 1203. libris 19. comprehensa.

Aemilius Probus, siue Cornelius Nepos, de vitis Græcorum Imperatorum.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ee Nomina

Nemina verò Græcorum Imperatorum, quorum Vite ab Aemilio Probo, seu Cornelio Nepote, scripta, hæc sunt.

Milciades.
Themistocles.
Aristides.
Pausanias.
Crino.
Lisander.

Alcibiades.
Thrasylbulus.
Cono.
Dio.
Iphicrates.
Chabrias.

Quæ verò in memoratis Scriptoribus admonenda sunt, ac quarum cautiones sint adhibenda, mox dicetur: De singulis enim, ac potissimum, de celebrioribus historicis Græcis hoc ipso in libro agitur.

Herodotus Halicarnassæus. Caput I I I.

*Judicium de
Herodoto Ha-
licarnassæo.*

AC de Herodoto quidem Halicarnassæo vberior mihi oratio instituenda est; sicuti & post hunc de Thucydide fiet, quandoquidem ex duorum istorum notitia, poterit hauriri liquidior lux, & ad rectam historicorum normam inspiciendam, & ad pendendam æqua lance veritatem. Quæ veritatis opinio (præsertim de Herodoto) antiquitas, ac quasi per manus tradita usque ad nostrum hoc seculum, non ea fuit, quæ omnino de verace historico habenda est. Quod eum ita sit, ac tamen docti, & prudentes viri Herodotum ab eo crimine, plerisque in rebus vindicauerint, primum asseram, quid de illo siue præci Ethnici, siue nostri recentiores censuerint. Mox, quid de illo verè sentiendum sit. Denique quid eius historia summatim complectatur, quisve illius possit esse usus, cum ad alia, tum etiam ad Divinæ Scripturæ aduersus eos, qui hanc pernegare: historiam omnium veracissimam, si non comprobandam, certè indicandam, atque asserendam.

Strabo lib. vi.

Inter Græcos igitur Thucydidi, Ctesie, Straboni, Plutarcho, Herodotus non vique-
quaque probatus est; quod nimirum mendacia, quod fabulosa, quod nullo verè Chro-
nologię ordine suam texerit historiam: quam ob rem Strabo, eius, nō historiam, sed
fabulosa, hoc est fabulosam historiam, esse existimavit: ideo nec esse, cur in illo
historię ratio refectur ad vivum. Quin & ipsum aiunt Musas Opus suum inscripisse,
quibus fabulæ ferè tribuuntur.

*June, Sat. 10.
Et quicquid
Græcia men-
dax audet in
historia.*

Inter Latinos autem Iuvenali Herodotum præbuisse iniquiunt occasionem inse-
standi Græcorum historiam, hancque appellandi mendacem; quod ille de monte A-
tho velificato, de compedibus Hellesponti, epotisque fluminibus Medo, de ingenti Ba-
byloniē magnitudine, de fertilitate soli Assyrii, de numero copiarm Xerxis nimio, de
formicis Indicis, de Phœnice ave, ac de aliis cuiusmodi egerit.

*Melchior Ca-
nat lib. ii. Lo-
curnm Com-
munitum.*

Acceffere Melchior Canus, & Benedictus Perrierus hoc tempore: Ille suis Locis
Communibus: hic scribens in Daniele, qui & veritatem, & Chronologiē rationem
in Herodoto desiderant.

Lib. i. de Ora.

*In oratio. ad
Brutum.*

At Aldus Manutius Pauli Pater ineunte post Christum natum quindodecimo secu-
lo hunc tuetur, quem alij sequuti, idem conati sunt facere. Ex quibus omnibus id quā
breuissimè colligendum est, quod commodo, pieratque legentium, sine labe aliqua
futurum sit satis, si prius quid de illo Cicero, & Quintilianus scriptum reliquere,
subicerem.

Et Cicero quidem inquit: Nāque & Herodotum illum, qui princeps genus hoc ornauit, in
causis nihil omnino veracem esse accepimus. Atqui tanta est eloquentia, & me (quantum ego
Græce scripiā intelligere possim) magnopere delectat. Et alibi idem Cicero ait. Quo magis
sunt Herodotus, Thucydidesque mirabiles, quorū aīas cum in eorum tempora, quod nominati,
incideret, longissime sum ipsi a talibus delitijs, vel potius ineptijs absuerant. Alter enim, sine
vllis faleris, quasi sedatus amnis, fluuit; alter incitator furtus, & de bellicis reb. cantū etiā quo-
dammodo

- A** dammodo bellicum. Primisque ab his (ut ait Theophrastus) historia commota est, ut auderet liberius, quam superiores, & ornatus dicere. Sic igitur de Herodoto Cicero, qui & cum historia patrem libro primo de Legibus vocat, & in Hortensio, quem admodum apud Nonium extat, Quid, inquit, aut Herodoto dulcius, aut Thucydide grauius? Accedit ad Ciceronem Quintilianus, qui ait: Itaque ut confiteor penè ultimam Oratoris artem compositionis quæ perfectâ sit, contigisse, ita illis prisca habitum inter curas, in quantum adhuc profecerant, puto. Neque enim mihi quamlibet magnus auctor Cicero perhaserit, Lysiam, Herodotum, Thucydidem parum studiosos eius fuisse. Quin & idem Quintilianus aliquantò post subdit: In Herodoto verò cum omnia (ut ego quidem sentio) leniter fluunt, tum ipsa dialectus habet eam iucunditatem, ut latentes etiam numeros complexa videatur. At cum libro sequenti, de historicis iudicium quoddam ferret, Historiam, inquit, multè
- B** scripsere præclare, sed nemo dubitat duos longe ceteris præferendos: quorum diuersa Virtus, laudem penè parem eis consequuta. Densus, & brevis, & semper instans sibi Thucydides; dulcis, & candidus, & fusus Herodotus, ille concitatus, hic remissis affectibus melior; ille concionibus, hic sermonibus; ille vi, hic voluptate.

Hec cum ita in vtraque partem dicta sint de Herodoto, videamus num vera sint, quæ illi obiecebantur.

Ac primum Thucydides Herodotum, quod sciam, nunquam nominatim carpit: quamquam verisimile sit, notasse antiquiores historicos, quorum iucunditati, & commentis, veritatem rerum, ac maiestatem, ut ita dicam, grauiorum gestorum merito præposuit.

- C**tesiam autem non nego Herodoto obiectisse mendacium in narrandis Persicis rebus; quippe qui Ctesias, ut ipsemet inquit, in Persia, & apud Persarum regem vixerat. Verum tamen, ut ut Ctesias potuit esse veracior, huic tamen ipsi Ctesia à Plutarcho exprobratur in vita Artaxerxis, & ambitio, & propter hanc falsitas aliquando in eius historia. Illud verò (inquit Plutarchus) iam Ctesia nobile est mendacium, qui se cum Zacyntio Phayllo, & quibusdam alijs missum refert ad Grecos. Nam Xenophontem non lauit agere in Regis conspectu Ctesiam. Quare Nuntium eum, & tanta legationis interpretem non præterijisset tacitum; ac Phaylli Zacyntij mentionem fecisset, sed mire scilicet ambitiosus Ctesias, nec secus Laconum, & Clearchi studiosus, passim in historia aliquas sibi tribuit partes, in quibus cum est, multa, & præclara de Clearcho commemorat, & Lacedæmone. Atqui & idem in eadem vita Plutarchus Ctesiam arguit non obscure exaggerantem, quæ ad Clearchi commendandam memoriam attinebant.

- D** Strabo autem sequutus alios, & pleraque vix credibilia in Herodoto observans, & quòd Geographica ipse verius nosset, atque accuratius scriberet, tanquam fabulosam historiam Herodoti, ut diximus, agnoscit, ut & reliqui fecerunt, à quibus ob Musarum inscriptionem idem ab eodem Herodoto de sua historia cogitatum putarunt. sed de fabulis post. De inscriptione autem, constat, historiam hanc, ab eo in Græciæ frequentiori Olympiorum conuentu recitatam sic placuisse, ut libris nouem, qui adhuc extant in tegri, Musarum nouem indiderint nomina. Vnde & Græcum illud elogium breui antiquo Epigrammate Virum ita commendat.

Ἡρόδοτος μῦθας ὅντιν ἐξέτω, τῶν δ' ἀπ' ἐκείνου
Ἄρτι φιλοζῆτιος βιβλῶν ἰδοὺν μίλιν.

- E** Quod Latine sic:

Hippius Herodotus Musas excepit, at illi
Librum cum Hippii nomine quæq. dedit.

Plutarchus sanè magis negotium facessere videtur, quòd homo grauis, prudens, eruditus, acerbè Herodotum pestinxit, edito aduersus eum libro; quem *περὶ κακῶν βίαις ἡρόδου* hoc est, de malignitate Herodoti inscripsit, quo quidem in libro cum initio notas quasdam afferat, quibus Historicis interno sci queat à calumniatore, reum facit Herodotum, quod pleraque Respublice immerito atque indignè reprehenderit, quòd

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ee 2

acerbis

Theophr. in
rebus de He-
rodoto, et Thu-
cydide
Cice. lib. 1. de
legib.
Quint. lib. 6.
ubi de compo-
sitione.
Quint. lib. 10.

Vide Photiu,
qui Persica,
et alia Ctesia
in Compendio
redegit.
Plutarch. in
vita Artaxer-
xis.

De Ctesia
quid Plutar-
chus sentiat.

Strabo quid
in Herodoto
carpat.

Plutarch. in
quib. Herodo-
tum reprehendit.

acerbis vocibus pro dulcibus, vsus fuerit, quod exprobrationibus, & maledictis gaude-
deret, quod inter alicuius laudes eiusdem vitia interferat, quod cum in veramque par-
tem de aliqua re disserter, deteriori adhaereat, quod preclara gesta perturbationibus ani-
mi tribuat.

*Defenditur
Herodotus.*

At is qui Plutarchum attentè perleget, facillè intelliget eius libri scriptiõni causam dedisse odium, atq; iram. Nimirum Herodotus aduersus Boeotos, siue Thebanos, Plutarchi patriam, quadam bona fide narrauerat, quæ Plutarchus ægrè ferens, putauit eo libro posse ex animis hominum euellere. Et bona, inquam, fide Herodotus ea scripsit. Nam & apud omnes iam pro certo habebatur proditio illa Thebanorum, de qua egit. Ac Demosthenes ipse inde argumentum sumpsit eorum leuitatis, atque perfidiae. Et sermonibus passim vsurpabatur, decimam à Thebanis Apollini esse persolueendam, cuius mentio haud semel fit à Xenophonte. Cum enim communi decreto statuisent Græci Ciuitates, quæ aduersus barbaros conferant, ab ijs, qui nulla ne cessitate coacti sese Persis subieciissent, Delphico Apollini decimam bello confecto esse exigendam, Thebani quidem potentia sua resistere decreto, sed quod illo tenerentur, fama, memoriaque hominum constanter perdurauit.

Lat. 1.

Hoc, igitur Herodoto, contra quàm par erat, obiectum, fecit, vt candor ille, atque æquitas in Plutarcho desiderarentur, quam in sensu animus nequaquam parit. Verissimum enim est quod Apostolus scriptum reliquit. *Iram hominis iustitiam Dei non operari.* Nam & cum Plutarchus Herodotum inter alia, cælum ipsum, dierum rationem, omnia confundere clamiter; si ad rem propius accesseris, ipsumque Herodotum in fonte, vt aiunt, legeris, negasse Lacedæmones posse contra legem, ante plenam lunam in expeditionem proficisci, mansisse igitur in patria, quousque luna orbis completeretur. Verumtamen profectus sic iter accelerasse, vt Lacedæmone in Atticam tridui spatio peruenirent. Quibus in verbis ecqua cæli, dierumve, siue rerum omnium ratio confunditur?

Eodem spectant quæcunque obscurè de Philyspide, de vsu nominum asperiore, de verbis mollioribus, de minutis, aut ieiunis laudationibus, ac de plerisque sententijs Plutarchus in Herodoto carpit; quamuis postremo, uel conscientia reclamante, vel quod silentio plura inuoluerat, quæ perutilia sunt, laudis adiectione uituperationem conducerit.

Ac quod attinet ad genus scriptiõnis ab Herodoto vsurpatum, tantum abest, ut Plutarchi reprehensio in eum iustè cadat, vt Dionysius Halicarnassæus cum Thucydide illum conferens, hõde Herodoto scriptum reliquerit. *Herodotus autem (ait Dionysius) & in verborum delictu, & in compositione, atque in ipsa figurarum varietate longe ceteris excellit, & ita suam orationem instituit, vt vel optima poësi solutam orationem similem faciat, propter suadelam illam & venustatem, ac ad summam usque perductam voluptatem, qui ne illas quidem maximas, quas diximus, & præclarissimas dicendi virtutes omisit, præter genus illud certaminibus aptum, idque siue quod natura ab eo dicendi genere abhorreat, siue quod suis quibusdam rationibus adductus, sponte illud, tanquam historys minime accommodatum, contempsit;* enim, neque concionibus multis, neque alijs ad contentionem accommodatis orationibus vsitur, neque ullam ad concitandos animorum motus, & res augendas, amplificandasq; vim habet.

*Fabulosa ple-
raq; imperiti
putant, quæ
ipsi posita ve-
ra esse dicunt.*

Iam de fabulosis, ac mendacijs, quæ Herodoto obijciuntur. primum, aio multum videri posse incredibilia ijs, qui pedem domo in alienas regiones non extulerint. Quod si Asiam, Africam, Indiam peragrauerint, eos sententiam mutatu-
ros; Id mihi non semel si dixero accidisse in ipsius tantum Europæ peragratione, haud men-
tiar. Adolefcens enim in Gallia Olai Magni de Gothicis rebus historiam perle-
gens, quasi somnia esse putabam. In Gothiam, & Suetiam post multos annos haud
semel missus, comperi plura esse vera, quæ existimaueram esse commenta. Idem con-
tingit mihi, dum cum Moscis, Tartaris, Scythis agerem. Quamobrem æqua lanee pen-
denda sunt, quæ in Herodoto leguntur. Neque enim fabulosa puto, quæ de Scy-
this feruis retulit: quippe cum hi dominorum absentium uxores cepissent, ac
repelli

*René. Perer.
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

*Herodotus
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

Cic. de Leg.

*Cicero lib. 1.
Epist. ad Q.
Fratrem epist.
1.
Perer. lib. 7.
in c. 6. Dav.
Herodotus et
Xenophon in
quibus dissen
siant circa
Cyrum.*

Herodotus

*Herodotus
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

*Herodotus
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

*Herodotus
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

*Herodotus
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

*Herodotus
in lib. 1. in Da
ni. cap. 3.*

nedictus Perrétius noster, suis in Daniele Commentarijs attigit, vt alibi; sic lib. 6. A
in caput quintum eiusdem Danielis Prophetae. Et *Herodotus enim libro primo (ait) La
binium filium regina Nitocris, quam ingruis, nobiliorem fuisse, & illustriorem Semiramide
prima Assyriorum regina, qua posteriorum fuisse illam dixi quingentis, & mille annos postero
rem Semiramide.*

Observandum est item, cum Xenophon, & Herodotus inter sese dissentiant in qui
busdam, (præcipue Persicis rebus recensendis) non iccirco statim pro alterutro sentē
tiam esse ferendam. Nam & Cicero, qui Herodotum collaudarat, non pauca eius esse
mendacia testis est; & rejicit idem ipse Herodotus, quem cum non antecessissent ceti
alij auctores Græci, aut alij, qui certam rerum historiam tradidissent, neque verò Di
unam historiam nosset, quasi Stomatæ citum, & aliarum Ethnicarum superstitionu
num collegit, vt, quæ audisset, aut vidisset, testata posteritati relinqueret. Xenophoni
tem porro & Cicero libros illos de Cyro non ad fidem historiam, sed ad effigiem iusti
Imperij, atque optimi Principis scripsisse dicit, sed quibus in rebus Xenophon, & He
rodotus (ait Perretius) in historia Cyri, & Astyagis inter se discrepant, hæc fere sunt.
Principio Herodotus Astyagem facit vitum Medorum Regem, Xenophon penultimu
m. Tum ille negat Astyagi fuisse filium, sed vnicam tantum filiam: hic negat Xe
nophon; filium eius appellans Cyaxarem. Postea ille scribit Astyagem debellatum
esse à Cyro, regnoque pulsum, & relegatum in Catmaniam ibi obiisse. Xenophon ta
di illum in Regno suo admodum puerulo Cyro, naturali morte, degessisse, Regnum
que filio Cyaxari reliquisse. Deinde tradit Herodotus Cyrum obscuro natum patre,
& humiliter educatum inter pastores. Contra Xenophon, Cyrum aitque patre
Perfarum principe, quique genus duceret ex Perseo, generatum, & in aula patris, ap
que Atti educatum. Ad hoc Herodotus Cyrum miserrime in bello, quod gessit cum
Tomyri Mafageratum Regina perisse. Xenophon verò scribit illum domi suæ tran
quillissime, ac felicissime vita functum. Denique Herodotus prodidit Cyrum regnal
se nouem, & viginti annos, Xenophon autem annos duntaxat septem.

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

Herodotus

- A. Ad quoniam idem Henricus Stephanus Apologiani pro Herodoto scripsit, sciendum est, tum Latinam, tum Gallicam erroribus aduersus Catholicam Ecclesiam esse referam, librum autem ea occasione Gallicè emisit, quem ob dicatitatem, & rabiem aduersus Catholicos, ne ipsi quidem, qui sunt eius partium, pati potuerunt, ut & pecunia multatam ideo fuisse asserant. Vertit autem ante quadraginta annos Herodotum à Græco in Gallicam linguam Petrus Saliarius, cui versionis compendium adiunxit Georgij Gemisti, dicti Plethonis, de rebus quæ post Mantinæ bellum contigerunt.
- B. Quin & David Chyrtæus Compendium, & animaduersiones quasdam in Herodotum scripsit, ubi de lectione historię instituenda egit: Sed ut & ipse à castris Ecclesiæ ob hæresim fuit transfuga, neque uerò attigit ea, quæ ex partibus Græcis, & Latinis poterant in eius Historiographi interpretatione afficri, hos & ipsius Herodoti historiam breuius, & usum, ad Principes potissimum ex ea melioribus documentis imbuedos, huc subiiciemus.

Henrici Stephani apologia pro Herodoto positiuissima.

Petrus Saliarius.

Compendium, & rectus historie Herodoti usus. Cap. V.

- D. igitur primo sciendum, antequam ad Herodoti lectionem veniatur, expedire maxime, ut tempus noster, quo hanc ille conscripsit historiam, nimirum prope illa tempora, quibus Esdras, & Nehemias templum Salomonis, & Hierosolymam instaurarunt. Deinde quo tempore, quæ tunc erat Ecclesia, & populus Dei, multa passus à barbaris fuerat, quorum florebat imperium. Orosius igitur potissimum legendus, ubi summam hæc persequitur. Deinde legenda Chronographia Gilberti Genebrardi, siue eius Notæ Chronica ab anno conditi Mundi 3464. usque ad annum 3779. Siue potius quando ista plerumque claudicant, ea, quas quidè expectamus à Io. Deckero Theologo societatis nostræ.
- C. Postea ad discendæ Ptolemæi tabulæ, in quibus Asia, atque Africa sunt delineationes, ac descriptiones, vnde lux Herodoti historię intelligendæ, ac memoriæ rerum confirmandæ præsidium non mediocriter comparabitur. Vide autem, ubi egimus de Historicis Persicis, Indicis, & Africanis quinta, & sexta Sectione. Denique ex Benedicti Petterij Commentarijs in Daniele præfæctum ex lib. 4. 5. 6. & sequentibus, veritas, et nominum Regum, & Imperatorum Persarum, Medorum, Chaldaeorum, Assyriorum petenda est. Mirum enim est quam diligenter ille Historicus consulit inter se, ac veritatem inde historiam eliciuit.

Historia Herodoti quanta scripta, Etd. 1. cap. 3. & 4.

Oros. lib. 1. ca. p. 19.

Benedictus Petterius laudatur.

- D. QUAE CONTINEAT PRIMVS HERODOTI LIBER.

- E. T. quidem primus Herodoti liber causas continet inscriptionis, & cur Asia cum Græcis pugnauerit, Græci cum Asia, bellorum tantorum originem in raptas utrinque mulieres indicat fuisse Io. Europam, Medeam. Adeo vel caro, vel ambitio Mundum pessundere semper, atque euerterunt Imperia. Gygis deinceps Lydia Regis Asia & reliquorum, Cræsi que abnepotis eius, quem Cyrus cepit, & Persici initium Imperij sub eodem Cyro, atque huic denique necem à Tomiri Massagetarum Regina illatam. Cyri pediam non omnino ad Veritatem historię, ut dictum est supra, sed ad regis institutionem fuisse scriptam ostendens. Plures autem ubique Herodoti sententiæ pascunt animum, quæ Principes eas audientes auertere possint à malo. Illi primum de Candaule, qui à Gygē interfectus est. *Malum vitæ exitum Candaulum excepturam, qui uxorem nudam Gygi ostendisset. Mulierem autem exutam uelle, exuere non pudor em, ac necundum.* Colloquium deinde Cræsi cum Solone, qui finem uitæ spectandum esse Cræso dixerit, si sit de felicitate, aut infelicitate cuiuspiam statuendum: *aduersis enim casibus quicquid in homine est, subditum se dicitur non esse ab Sparte & Cyropa* hanc ob causam à Cræso Solon cecus, & factus obuiam Aesclopo, ab hoc audit cū Regibus aut non loquendum, aut, quæ illis placent, esse dicenda. Quæ tamen Aesclopi pro Mædi capri prudentior, quàm verior sententiā nobis, quibus Christus veritas sapit, esse debet: sit postea ab hoc Historico Gregorū anni antiquioris mentio, qua

Sententia Herodoti pulcherrima.

qua de re ab ijs, qui hunc Auctorem interpretarentur, nonnihil agi posset de Grego-
 riano Calendario, caussisque anni à Cæsare, ab Apostolis, à Nicæna Synodo, à Grio-
 gorio Decimo tertio emendati, quo de negotio breuiter in refutatione aduersus Chy-
 træm egimus; Christophorus autem Clavius noster fuit, doctissimæ quoque apologia
 sua egit contra Mæstlinum, ac denique in castigatione Iosephi Scaligeri, quæ Romæ
 edita est anno 1595. Sequitur porro in Herodoto fuga Adrastræ nepotis Mydæ regis
 Phrygum obsecramis in interfectum; Deinde expiationis genus, quo & Dæmo-
 nes uti uolebant, sed quæ omnino ablitæ uera expiatione: quemadmodum & uera non
 fuit Patris Adrastræ aduersus filium excommunicatio. Adduntur oracula Creso red-
 dita, quæ ambigua erant, sic ostendebant, quantam in Ethnicorum animis Sa-
 tanæ alius uim habebant. At quoniam plerumque de oraculis istiusmodi agit He-
 rodotus, primum iudicium suarum lectiones, ne quam fidem his habebant. Satanam enim
 eiusque oracula obmutuisse certum est, cum Christus Dominus illuxit Mundo: Sal-
 piens autem esse cordis Deum in omnibus consulere, qui ferio querenti se, ac fa-
 cienti iustitiam, occurrit. Preterea narratur commissum contra Cyrum temere bel-
 lum à Creso, qui iociter cum Lacedæmonijs societatem inierat, quamobrem & regni
 amissit, & super pyra, qua comburendus erat, Solonem inelamans, huius de humana
 felicitate colloqui recordatus, ubi à Cyro auditus est, liberatus à morte, ac ciuitate
 donatus, ipsi, & Cambysii filio à consilijs fuit. Hic uero Cyri historia perenda est ma-
 xime à Domina scriptura: nam eius dextera usus est Deus ad liberandum Iudæicum
 populum, atque ad instaurandam Hierosolimam, & templum. Inter alios autem,
 qui de hoc Persarum Regno egere, Benedictus Paterius noster accuratius commen-
 tarijs in Danielum scripsit. Est autem in hoc primo Herodoti libro supplicium
 Astiyæ sumpsum, qui nepotem exponit Cynum, & Harpago Harpago filium ipsum
 comedendum apposuit. Agitur item de moribus Persarum, quos maxime pudebat
 mentiri. Quem ad locum referri nonnulla possunt ex melioribus Persarum mori-
 bus, atque institutis, ex Ctesia, Xenophonte, & alijs, quos supra nominauimus. Dixi
 melioribus: nam quæ non struere, sed destruere pietatem queunt, sobrie tangenda, &
 inculcanda sunt, tanquam à peccato hominem perueniente profecta. Post hæc narra-
 tur origines duodecim tribuum Ionicarum, aliquot seculis ante Cyri bellum, condita-
 rum. Exilium Phocenium, qui Massiliam in Gallia, Veliham in Italia edificauerunt.
 Calamitates Carizæ, ac Lyciorum. Descriptio urbis, turris, & regni Babylonici, quod
 Cyrus in suam potestatem redegit. Deliberatio Cyri de bello aduersus Malsageras
 suscipiendo, quod Creso primò dissuaserat sapientissimis uerbis, quibus ostendit ea,
 quæ sibi ingrata acciderant, dum à Regno excidit, documenta facta fuisse. Τα μοι πατέρα
 μετα ταύτα ἀγάρ, ualidius uero γίγνεται. Itaque subdit Cyro. Si nos ite hominem
 esse, id primò dicere, uisissimum humanarum omnium rerum, quæ uicissitudo non sunt
 unquam eosdem semper esse felices.

Cyrus.

At Cyrus dum Malsageris pertexit bellum sine causa inferre, ulticem diuinam
 maugm sensit: eo enim in acie interfecto, caput præcisum in virem sanguinis plenum
 à Tomyri Malsagetarum regina positum est hac locuta. Sanguinem fisti, sangui-
 ne saturare.

S E C T I O N D A L I B E R.

Habet Aegypti, Niliq; uberè descriptionem, causas item Nili exundationis,
 multaque de eius fontibus, qui tamen fuerit Herodoto ignoti. Addit Aegy-
 ptiorum mores, ritus, sacrificia, cultus erga bestias, oracula, & templa fal-
 sorum Deorum, quæ quia Diuini cultus ueritatem haud nouerat, religiosè exponit,
 abstinent à quibusdam turpioribus, quæ suæ historiæ inquit senoluisse immiscere.
 Agitur item de originibus eorum Deorum, quos fultè coluit Aegyptus, Græcia, & ce-
 tera antiquitas, unde liquet antiquissimā & uerissimam omnium fuisse Religionem,
 quæ Deus homines primò imbuit, cum hæc tardius inuicta fuerint: mox Aegypti Re-
 gum feriem texit usque ad Amasim, cōtra quem Cambyses, Cyri filius, & Rex Persa-
 rum bellum gessit. Porro ad Aegyptum, & Africa partes illas pertinebit lectio Petri
 Garfij,

A Garfif Galatife, Episcopi Caurientis, qui inter octo libros Euangelicarum institutio-
num, aliqua de Aegypto inuitur; Qua occasione breuiter commemorari poterit
quid Abraham, ceteriq; Patriarchæ, quid⁶ Moyses in educendo populo Dei, quid^c
Christus Dominus cum B. Virgine illuc fugiens, quid Eremitæ Thebaidos, quidque
Alexandrina Patrum Academia, Marci Euangelistæ, Panteni, Origenis, & aliorum,
quid Bibliotheca item Ptolemæi regis, & versâ à septuaginta Interpretibus Biblia fue-
rint, præter bella, quæ in ea prouincia Romani antiquitus, quæue hoc seculo Turcæ,
qui eam suo subdidere imperio, ibidem gesserunt.

In ijs autem, quæ de Neco Aegypti rege agit, legendus Diuinus codex 2. Paralip.
cap. 35. & 4. Reg. 23. At in ijs quæ de Aprie rege Aegypti loquitur, legendus Iere-
mias Propheta cap. 44. Nam hic Aprii minatus interitum, interfectum quoque
fuisse denique scribit. Id quod Herodotus aperte indicat, cum scribit cum à Præse-
cto suo Amasi strangulatum fuisse, iam adeo superbia elatum, vt à nemine siue Deo,
siue homine regnum sibi ademptum iri diceret. Vbi verò vel Hammonis in Lybia,
vel Iouis Dodonæi in Græcia meminit, declaranda est veritas historiæ, à qua animos
ad impium falorum Deorum cultum Ethnica prauitas detorsit. Huc faciunt, quæ de
filijs, & nepotibus Noë dici possunt, qui septuaginta duas colonias ex Armenia Sa-
ga in varias mundi partes deduxerunt, vt vniuersam terram denuo replerent. Quæ
de re vide quæ in editione hac Veneta Bibliothecæ nostræ egimus, vbi de Geographia:
In Romana autem editione in c. 5. lib. 2. eiusdem Bibl.

B Ad Deorum illam recentem generationem, quam Hesiodus, & alij suis Theo-
gonijs inuexere, cum vera Dei notitia, & Mundi creatio, arque Patriarchæ tot ante se-
cula præcessissent, per quas vniui Dei fides innotuerat, monstrandum hinc, quan-
to firmitate nitatur fides nostra. Iustinus autem Martyr, & Theodoretus de cura af-
fectionum Græcarum, præter Eusebium, ac Latinos patres, hoc optimè (vt abhi
ostendimus) sunt persequuti. Vide item cap. 8. Tractationis meæ de Poerica, vbi de
Hesiodi Theogonia, ac quid de huiusmodi commentis merito Epiphanius dixit.

Circumcisionis autem in Aegypto, & Palæstina adhibite, cum Herodotus mentio-
nem faciat, populum Dei quoniam modo ea ratione multo antea Deus à Gentili se-
creuerat, opere præteritum erit hic meminisse.

TERTIUS LIBER HABET.

C Ambyfis acta, qui Aegyptum suo regno adiiciens, & aduerso rerum successu
ab Aethiopibus repulsus, Smerdim fratrem necari iussit, sororem prægan-
tem, quam duxerat vxorem, interemit, filium Presaspis, à quo fuerat admo-
nitus, & reprehensus, telox transfodit ebrui, furens pleraque commisit immanitatis,
vt & præcipitis animi, plena. Quæ quidem ipsi breuitatem temporis in regno, & mox
regni amissionem, sed & æternam damnationem peperere. Cum autem suos iustispe-
ritos, siue consiliarios consularet, num sibi sororem ducere liceret, responsum accepit,
quale permittit Deus dari ijs, qui rectum nolunt, dum specie quadam honesti rectum
sciscitantur. Responderunt enim, nullam extare legem, quæ huc permittatur; sed ex-
tra-
ve tamen alteram, quæ licet Persarum Regi facere, quicquid velit.

E Bellum Samium, & Polycratis Samiorum Tyranni primò summam felicitatem,
deinde finem infelicitissimum, cruci enim suffixus est, cum antea sibi nihil aduersi pos-
se accidere stultè cogitasset.

Darij Histaspis gesta, qui cum sex alijs Smerdim Magum, qui Persiæ regnum inua-
serat, occidit, ac primò consultationem inter eos de optimo regni statu, quem in Mo-
narchia situm esse rationibus eueit. Hic cum Cyri edictum renouasset de instauran-
da Hierosolyma, occasionem præbet eorum temporum mentionem faciendi, quibus
& Iudeorum status, & rerum ipsorum successus varij monstrati sunt. In Esdra ve-
ro, Aggeo, Zacharia Prophetis, mentio plerumque fit Darij, cuius in Daniele com-
mentarijs digna notatu multa affert Benedictus Perrierus noster.

Enumerationem prouinciæ Persicæ Monarchiæ, ac reddituum annuorum, & auri

a Gen 10.

d Vocatur E.

phree in dnu

ni literis mu

tatis pandit

non literis.

Anno 1517.

d Vocatur E.

phree in dnu

ni literis mu

tatis pandit

non literis.

Gen 10. & 1.

Paralip. 1.

Lib. 3. Bibli-

teca Seleucæ

Aulæ.

Gen. 17.

Cambises gr.

et qualis fue-

rit.

Darij Histaf.

pi Medorum

regis gesta.

1. E. d. 6.

Agg. 1. et 2.

Zach. 1. et 7.

auri Indici à formicis ingentis statura custoditi; Arabiae felices descriptionem; Babylonem, industria Zopyri, à Dario expugnatam; Casum Democedis, qui pedem Darij fanauerit.

Q V A R T V S L I B E R.

Bellum à Dario contra Scythas infelicitè gestum complectitur. Præterea, Scythiae Europæ diligentem pro eo tempore descriptionem. Nobilis in Lybia familie Minyarum, & ab his in Lybia edificatæ Cyrenes, & Persicæ expeditionis in Lybiam, ac regionis, & populorum Lybiæ narrationem. In Dario id memorabile ad proborum Cõsiliatorum commendationem, cum manu punicum malum tenens dixit, *tot se Megabyzos cupere, quot punico malo grana inerat.*

In Anacharisi, & Scyle fratribus à suis popularibus interfectis, quod Græca sacrificia, & mores peregrinos in Patriam inuexerant.

In Scythiæ Europæ descriptione præsertim Moscouiæ, Poloniae, Moldauiae, Valachiae, & quidquid ab Istro versus Boream continetur, occasio se offert statum narrandi. Vide Vngarica Antonij Bonfinij, Polonica Chrometi, Moscouitica Commentaria nostra.

In fluuijs, quos Herodotus nominat, Istro, siue Danubio, qui supra Tubingam in eremo Heluetiorum nascitur. In Borythene, quem hoc tempore incolæ nominant Dnieper, ac cuius originem ignorauit Herodotus, cum circiter triginta millia ab Vrbe Moscuæ distet versus occasum prope Dnieper s. Ko, Moscouiæ pagum. In Tyra item, quem Nestrum incolæ Vngari uocant, qui, in monte Carpatho, procul Cassiovia scaturit. In Volga, quæ non semel traieciunt in Moscouia, quodq; flumen per Moscouiam, perque Casanenses Tarraros, & Astracanenses decurrens, pluribus ostijs in mare Caspiû influit, quod quidè Ptolemæus Rhu, Tartari Edel nominat. In Duna, qui fluuius è Moscouia ueniens, & Polociam, deinde Liouoniam, & Rigâ eius provinciae ciuitatè alluens in Balthicum mare decurrit. In Tanai, qui Asiam, ab Europa dirimit, multa sunt, quæ tẽpus ipsum indicauit esse alia, quam quæ Herodoti, atque adeo Ptolemæi tẽpore ignorabatur. Iam de Hyperboreis môtibus, qui nulli conspiciuntur, ac de Sarmatia Europæ, siue Polonia, quæ posteaquam fidem Christianam exceperit, multis donis à Deo est aucta; In Chiouia, quæ Russiæ erat metropolis, & ubi ferunt S. Apostolum Andream fundamenta iccisse fidei Christianæ, multa dici possunt, quæ occasio ne Herodoti Historiæ Ethicas illas, quas narrat, ineptias ostendant, & meliora nostra esse hæc tempora indicent.

C V I N T V S L I B E R.

Continet historiam Thraciæ, Peoniæ, Macedoniæ à Megabizo Persarum Ducè occupatæ, ac seditionis Ioniæ ab Aristagora Milefio aduersus Darium infelicitè motæ, & eiectionis Pisistratidarum ex vrbe Atticâ.

At occasione huius historiæ, & libri tria maximè obseruanda sunt. Primum inditum à Deo omnibus legem naturalem, ita, ut licet Herodotus fuerit Ethnicus, & uerò Principes ij, qui bella gercebant procul ab omni iustitiæ, seu pœnæ tramite viderentur, ea tamen dixerint, fecerint, passi sint, quibus Deus scrutator cordiû & animaduersor pro eorum capto monstrabatur. Ecce enim Sisannem, Rege Persarum iubente, exoriatum, eiusque pellem in tribunali extensam, quod cum esset magistratus dona acciperet, Oranem uerò Sisannis filium, in patris locum succedum, at quæ admonitum à Rege ut in paternam pellem inspiciens iustè iudicaret. Ecce item Aristagoræ Milefij, & Histij in crucem acti, supplicia seditioforum, ingenia Ionum; Curum, Cypriorum punita, & reliquos cõmonestatos, ut, quod inquit scriptura, *timeat quisque Deum, & Regem, nec cum seductis commisceatur, quoniam cito perditio eorum aduenit.* En quoque tyrannidis reprehensionem, atque vituperationem in Solidis, Corinthij, & in historia Cypseli, & Periandri. Ecce denique luxuriæ pœnam à Deo nunquam

Lex naturalis in infidelibus quantum viget.
Psal. 7.
1. Paralip. 18.
Jerem. 17. &
17.
Sisannem exoriat, qd dona accepisset.

Prov. 24.

Aquam prætermiffam; in ipfis quoque legatis Perficis ad effectum perductam. Hi enim ad Amyntam Macedoniæ Regem miffi, matronarum, & Virginum Macedonicarum finus atrectâtes, à filio regis Alexandro, Magni illius abauo, per fubfiteuros in mulierum locum adolefcentes veſte muliebri indutos, omnes interfecti ſunt.

Secundum. Sententias grauiffimas eſſe, quibus ij, qui Reipublicam tenent, magno potere doceri poſſunt.

Tertium. Conferri poſſe Herodotum cum Machiauello (non ut legatur, ſed ut ab legatur) nimirum ut Chriſtianos neſcio quos pudere debeat, & Machiauello, qui non men Chriſto dederat, deteriora hauriri, quam ex Herodoro, qui & Ethnicus, ac tot ſecula Chriſtum præceſſit.

Porro inter alias, ſententiæ illæ ſunt inſignes. Prima. *Eaque Dei ſunt, quæ ad Deum pertinent, debere nobis eſſe antiquiora, quàm quæ ſunt hominum.* Quod planius, & alto ex pectore Petrus Apoltoſus, cum dixit: *Obedire magis oportet Deo, quam hominibus.* Secunda. *Neminem unquam ſceleris penam eſſe effugere.* Sequitur nempe ſua poena nocentem. Tertia. *Poſſeſſionum omnium honorificentiffimam eſſe virum amicum, prudentem, ac bonæ mentis.* Quarta. *Diſplicere Deo peccatum committi, atque conſpicere.* Quinta. *Hominiſ fidem præſtantis potenter eſſe meliorem.* Id enim Glauco Spartano dictum, qui depoſitam apud ſe pecuniam negabat.

S E P T I M I S L I B E R.

Habet præter inſperſas ybique autem ſententias, enarrationem inſauſte ſeditionis Toniz. Mileti excidium. Hiſtiæ principis ſeditionis ſupplicium. Habet item Principes aliquas familiarum origines, vnde Militiades, & Reges Laconum ab Herule progeniti, & Alcmonide, qua ex familia Clyſthenes Atticus, & Pericles orator, & Alcibiades orti ſunt. Habet prælium commiſſum ad Marathonem, quo in prælio Milriadis Athenienſium Ducis virtus enituit; quippe cuius conſilio, ac fortitudine ingens Perſarum exercitus à ciuitate Attica proſtigatus eſt. Id prælium anno vigefimo poſt excidium Piſiſtrati filium Hippiam, qui præcipua belli illius fax fuit, & anno decimo ante Xerxis expeditionem; & pugnam Salaminiam, commiſſum eſſe Thucydides ſcribit.

S E P T I M I S L I B E R.

Continet expeditionem illam memorabilem Xerxis Perſarum Regis in Græciam. Deliberationem in Regio Perſarum Conſilio habitam de bello aduerſus Græcos ſuſcipiendo; In eo autem Conſilio pleraque ſunt ad prudentem rerum conſultationem ſpectantia. Ibi Artaban, ibi Demarati, & aliorum reſpoſa cordatiſſima. Et quidæ Artabanus Hiſtaſpis filius, ac Xerxis patruus, cū bellum illud Xerxi diſuaderet (Mardonio enim, qui ſuâ ſententiâ dixerat, nemo audebat aduerſari) ita modeſtiſſimè, & apertiſſimè loquutus eſt. *Fieri nō poſſet, Rex cū ſententiâ ſibi aduerſantes propoſita non fuerint, ut aliquis eligat meliorem; ſed ea, qua lata fuerit, utendū eſt. At cum contrarie proponantur in mediū optio illa datur: quemadmodum aurum purum haud per ſe di-gnoſcimus; ſed cum domum cum alij affricuerimus.* Idem uerò Artabanus alibi: *Duo hæc*

E*Rex à me parit eſſe momenti indicantur, bene ſentire, & ad alterum, qui bonam in medium ſententiâ proferi, accedere.* At quam appoſite illud, cum Xerxem (ut credi poteſt) miſerâs, eos, inquit, qui aliquin probi ſunt, ab iſs colloquy, qua cum improbis habent, profunda-
re. *Quemadmodum, ait, mare, quod hominibus utiliſſimum eſt, venit in iſum ingruentes natura uti ſua non permittunt.* At & illa eximia eiſdem Artabani: *Cum nemo, inquit, ſuarum iſpſis ſapientie, ac virium conſiſſione, quæ magni periculi ſunt, neque ſunt neceſſaria ſuſcipere debeat. Deum enim unico momento ſummam quamlibet euertere potentiam poſſe: ſuperbos, ac in uſos, odio habere, & illud Virgilio Ordes præſta ræ in præſentia xilæuen, & γὰρ εὖ ποτὲν ἄλλοις μῖχα, ἢ καὶ τοῖς hoc eſt.* Solet Deus omnia eminentia iubere. Neque enim ſunt alium pluſquam ſeipſum ſapere, & ſeſtinationem improvidam, & cæcam eſe inſanſam,

fuit illam, cumilationem autem inhiudentem errantes animos impetibus magnas afferre utilitates. A
quæ licet illico non cernuntur, suo tamen tempore certo inuentiuntur. quæ ille Græcè sic
ἐπεὶ δὲ τὸν πρῶτον μὲν τὸν ἑσπέρου πατέρα, οὐδὲ τὸν ἑσπέρου, ἔπειτα ἀγῶνι, εἰ μὴ ἀπὸ
αὐτοῦ δὲ καὶ τὸν ἑσπέρου, ἀδελφὴν γὰρ τὸν ἑσπέρου ἔδειξεν. Huc etiam illa spectare possunt,
quæ Demaratus non semel Xerxi ipsum consulenti, cordatè respondit, præcipuè, id
cum antequam ei responsum redderet, dixit, *Verane, an incundas, o Rex, vis tibi loqui?*
cuius Rex significaret, malle se verà audire, ea tantis laudibus quo animo accepit. De-
maratus enim postea id expertus subdidit: *Sanctus scilicet Rex, mea civitate apud re-*
stantem, minime tibi incunda loquaturum, sed puerum moribus, ac solibus, non

Xerxi re-
gratia
males.

M. Ciceronis
A. Origines,
Eide A. Gel-
ty lib. 3. cap-
tu. 7.
3. Reg. 14.

Arabs re-
spouum sa-
piens.
Homerus, 7.
2. m. 1. 1.

At & hoc libro quemadmodum & sequenti, Xerxis maximus ille bellicus aduer-
sum Græciam apparatus ad nihilum denique redactus, fugaque ipsius in Persiam, &
Victoria Leonidae cum trecentis Lacedæmonijs, qui vicies mille Perfas trucidarunt, &
atque pro patria fortissimè occubuerunt, ingentem vicissitudinis omnium rerum des-
clarandæ occasionem præbent, cum hæc non tam cum Q. Cædicio militum Tribuno,
qui cum quadringentis militibus universas Carthaginiensium copias in Sicilia ceci-
dit, atque cum ter mille Heluetijs, qui prope Basileam viginti Armoracorum milli-
bus in æronipris ipsi quoque vniuersi cæsi sunt, quam cum Ionatha, & eius armigero
hostes fundente, & cum paucis milibus Cartholicis Mofortij Comitis militibus, ad-
uersus Albingenses Hæreticos, & cum Gottifredo, duobusque millibus militibus in
bello Syriæ sacro plus centum Saracenorum millia superantibus conferri possunt.

Quin dignissima notatu sunt, & Xerxis fletus, dum tantum exercitum confpicatus
fuit, tanquam ante centum annorum spatium moriturum, & sapiens Arabani res-
ponsum, quo dixit: *Hoc tam brevi hæmæ ætæ spatio plurima tamen euenire homini-*
buz, ut sepius indunt mori, quam vivere. Item illud: *Si hominum cuiusvisque miseras*
suas conferret in medium, atque oculis aliorum obiceret, communiæ volens cum vicinis, tum
verò singulis in miseras, nec unum in spem facientes, liberaret eas, quas ipsi attulisset, domum rur-
sum pecunia relicturos fuisse. Ceterum & Græcia, & Mediterranei maris Insulæ, quæ ver-
gent ad Orientem, & Thracia, per quam ductus fuit Persarum exercitus, & Asiæ ma-
gna pars huius libri lectione spectari poterit. Vbi cum ad earum, quæ olim fuerant
maximæ Ciuitates, Atque Respublicæ, enarrationem, fuerit ventum, omnium penè
inuerfus, atque euerfus status potèrit ostendi.

Q. C. T. A. V. S. L. I. B. E. R.

Habet exitum earum rerum, quæ in septimo exponi cœpta sunt. Habet Græ-
corum victoriam navalem apud Salaminem aduersus Persarum classem.

Habet Atheniensium moderationem, atque concordiam suo iuri ob publi-
cum bonum cedentium, ac seditionis fibras ipso initio præcedentium. Habet The-
mistoclis, atque Aristidis duorum præstantissimorum Ducum Belli exempla. The-
mistoclis solertiam, & sapientiam. Aristidis probitatem, amorem erga patriam, ius-
titiam. Habet deductam à Themeno Herculis abnepote Regum Macedonicorum
progeniem.

Vide Thucy-
dides librum
1. 2. de The-
mistocle
lib. 1. 2. 3.
lib. 1. 2. 3.
lib. 1. 2. 3.

N. O. N. V. S. L. I. B. E. R.

Continet Græcorum victorias ad Plateas, & Mycalem Asiæ promontorium
aduersus Mardonium, & reliquos Perfas, atque adeo contra eos, qui à Græcis Græ-
ci defeecerant ad barbaros. Verum enimverò Herodoti singularis diligentia,
& declarandæ veritatis historiciæ studium in hoc potissimum libro elucet. Porro exem-
plum Diuine iustitiæ cum in tanta plaga Persis illata, tum in præcipuis quibusque im-
probiorum hominum, atque libidini seruitutis factis cernitur. In Lycida, quem De-
mosthenes Cysium nominat, suadente seruitutis cōditionis à Mardonio Duce Xer-
xis oblatas; quem Athenienses lapidibus, vri & mulieres Atheniensium eandem
ob causam Lycidæ uxorem, ac filios, obruerunt. In Xerxe cum nepre, atque uxore
fratris

Demosth.
Orat. 2. 2.
c. 1. 2. 3.
c. 1. 2. 3.
c. 1. 2. 3.
c. 1. 2. 3.

A fratris, aut scelus patrans, aut occasionem cadium, & fratricidij præbente. In Artayta viro sacrilego, quem Sesto expugnata Xantippus Atheniensium classis præfatus laqueo vitam finire iussit. At ut poena in istis, sic præmium laudis, atque virtutis Atheniensium, & Pausaniae Spartani Ducis recitantur. Atheniensium quidem, cum præter alia Thegearis contententibus de altero exercitus cornu obtinendo, Lacedæmonij, modestissime responderunt. *Quocumque in loco erimus positi, non parcentes opere, quin pugnemus quemadmodum bonos, ac strenuos viros decet.* Pausania verò tum fortitudinem, ac dexteritatem in bello: tum pudorem, cum post victoriam ad Plateas partam abstinuit à Captiua Coa, neque seuijt in cadauera hostium interfectorum, sed satis sibi esse respondit, *si iusta faciens, & docens, Spartani placuerit suis.*

*Artayta viri
sacrilegi iusta
morte.*

B *Thucydides. Cap. VI.*

DE Thucyde, qui post Herodotum historiam texuit à fuga Xerxis à Græcia vsque ad exitum belli Peloponnesiaci (annis nimirum 70.) quinque mihi facienda sunt non exiguo legentium fructu. Primum, si series eius historiam quam breuissimè ita ponatur ob oculos, ut simul ostendatur, quæ ex eo legendo capi alicubi queat occasio ad Christianam pietatem insinuandam. Secundum, si summam addidero, quæ viri docti de illo senserint. Tertium, si ipsummet Dionysij Halicarnassæ de Viro illo iudicium subiecero: nã is idem Dionysius in eo expendendo, & veri Historici formam sapienter attingit, & interpretis munere non vno in loco fungitur, ut sine illo Thucydides ægrè intelligi possit. Quartum, si subdidero quinam eius interpretes, aut scholiastæ extant; quæve editio, versioque sit emendatior: Quintum, si ex eodem Dionysio Herodotum cum Thucyde cõtuler. Id autem Primò sciendum, Thucydidem, etsi octo libris, quos reliquit de bello Peloponnesiaco, scripsit bellum ciuile, quod Græci Ciuitates inter sese gesserunt, cum iam post Persicæ victorias, opibus atque potentia creuissent, animisque de rerum successu elatis, eodem bello concidissent plura tamen interseruisse, quæ ad vniuersam Græciæ historiam, quæve ad omnium Reripublicarum administrationes, & casus pertinent.

*Quinque ab
Auctore bro-
ponantur de
Thucyde ex-
pendenda.*

*Thucydides
ad quid con-
ferat.*

Occasiones, atque causas belli Peloponnesiaci ex fœdere Corcyreorum, & Atheniensium aduersus Corinthios, & obsidione Potideæ, & exclusionè Megarensium à portu Attico. Deinde historiam annorum quinquaginta, qui inter finem belli Xerxis, (quod Herodotus scripsit accuratè) & belli Peloponnesiaci initium interfunt; summam, & ut ille inquit (*ἐκλογὴν*) recenset. Descriptionem veteris Græciæ, inde vsque à temporibus Argonautarum, & belli Troiani. Legationem Lacedæmoniorum, qui Atheniensibus, etiam Religionis prætextu, bellum indixerunt. Interitum, & alia quædam insignia, veti, & interitum duorum præclarissimorum virorum Pausania, atque *7 hemistichis*. Orationes aliquot illustres. Deliberationes de bello.

SECUNDO AVTEM LIBRO.

REs huius belli triennio gestas à Græcis, bellum, famem, pestem, quibus populi illi, nunquam dormitante Deo, iustissime vexati sunt. Ciuitatis Atticæ descriptionem, quam Græci vniuersè fuisse Academiam, & magistram virtutis, atque gloriæ, cum Pericles ostendisset ea funebri oratione, quam Plato in Menoxeno illustrauit, nos cum Christianis Academijs conferentes; postulum ostendere, quantum ab his illa abfuerit. Quæ de re vide primum nostræ Bibliothecæ Selectæ librum, vbi agitur de Europæ Academijs quibusdam Christianis. Quin & Thucydides eodem loco primam originem Atticæ Ciuitatis à Theseo exagris coactæ, &

*Athena Gra-
cia vniuersa
Academia.*

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ff potentiam,

potentiam, ac reditus annuos, & vrbis, ac portuum omnium situs, & præsidia, auxiliaque omnia, quæ initio eius belli euenire, commemorat.

Adhærationem Archidami ad curam, atque vigilantiam Periclis auctoritatem, atque in administranda Repub. dexteritatem, & eloquentiam. Prodigia, quæ pestilentiam præcesserunt. Pestilentie grassantis vim, atque aduersus eam conatus, & remedia adhibita. Quæ tamen Thucydidis narratio, si cum ea conferatur, quæ accuratè, atque sincere scripta fuit à Carolo à Basilica Petri, Episcopo Nouariensi, de vita, & rebus gestis Caroli Borromæi Cardinalis tituli Sanctæ Prædix Archiepiscopi Mediolani, libro quarto, erit inde quisque perspicat, quantum à Christiana dilata Viri Ethnici historia, & quantopere virorum Dei amantium gesta præcellant ipsæ, quæ nimirum in Ethnicis celebrantur, aut suspiciuntur, nimirum quod Christiani scriptores, qui emineuerunt, haud ita versantur ab omnibus, quemadmodum deceret. Atqui ratio auertende pestilentie certissima, & fructuosissima cernitur in eadem Caroli à Basilica Petri historia, de quo diximus, cum, quod ad hanc historiam Thucydidis partem attinet, eam accuratè, doctè, & elegantè Opere proprio sit interpretatus Fabius Paulinus Vtinensis, quod lunæ Veneri Typographi Venerijs nouissimè emisit. Tamen vero Thucydides post eius pestilentie descriptionem, agit de Phormione Atheniensium Duce, consilio, ac uirtute præstanti, deque eius nauali victoria, de regibus Thracum atque Macedonum; nonnulla item de Getis, atque Pæoniis ad Istrum, cum interim narret, quæ ad Potideæ obfidionem, famem, deditionem, quæ ad obfidionem Platensium spectant.

T E R T I O L I B R O .

EXtant sequentis triennij belli Peloponessiaci narratio; Mytilengorum, siue Lesbiorum ab Atheniensibus ad Lacedæmonios defectio, ac cursus in potestatem eorum redactio, atque punitio. De horum pena deliberationes, atque orationes hinc inde contrariæ, hæque perillustres, vti & tota eadem narratio accurata est. Pluræ vrbis expugnatio, & solo æquatio, atque hoc in loco orationes itidem illustres. Descriptio seditionis Coreytæorum, quæ quidem horum temporum seditiones facile possint ostendere. Demosthenis Ducis res gestæ. Deductio coloniæ Laconicæ in Heracleam Trachiniam, & Insulæ Delæ expiatio, si tamen profana illa expiatio, dicenda sit expiatio. Bella Atheniensium cum Aetolis, & Ambracijs. Prodigia, Terremotus, alluuiões, & molis ardentis ex Aetna erupcio. Hesiodi Poetæ mentio interfecti in templo Iouis Nemæi apud Locros Ozolas, & eiusdem Hesiodi in mare iecti: cuius cadauer à Delphinis postea reuectum, & interfectores, qui nauim consecderant, in fuga, naufragio perijisse ferunt.

Ad Lesbiorum autem defectionem quod attinet, plura se offerunt, ex quibus ostendi possit infirmissima esse humana fœdera, quæ humanis tantum consilijs nitantur; filo tenuissimo vinciri, quæ propria, & terrestria duntaxat commoda respiciunt; frustra edificari, vbi Deus non sit architectus: Ex Dei, non ex hominum uoluntate si quis pendeat, certo loco sua res ipsum constituturum. Gentiles id ipsum posteritati scriptum reliquisse. Inter eos auream extare illam Iocratem sententiam, qua inquit OPTIMUM, ET FIRMISSIMUM FOEDVS ESSE RECTE AGERE. Cum huiusmodi enim hominibus Deum ipsum sancire fas est.

In quinto anno, quæ de summò iure, atque equitate lites disputata siue à Cleone, qui de pœna fumenda de Lesbijs nihil remittebat; siue à Diodoro aiente rigorem summi iuris esse equitate mitigandum, & dicente celeritatem, atque iram bono consilio maxime aduersari, pericula sunt lectu, præsertim si eodem tempore his adtexantur, quæ Demosthenes in Cleonis sententiam Oratione contra Timocratem scripsit.

Quinto anno, quæ de summò iure, atque equitate lites disputata siue à Cleone, qui de pœna fumenda de Lesbijs nihil remittebat; siue à Diodoro aiente rigorem summi iuris esse equitate mitigandum, & dicente celeritatem, atque iram bono consilio maxime aduersari, pericula sunt lectu, præsertim si eodem tempore his adtexantur, quæ Demosthenes in Cleonis sententiam Oratione contra Timocratem scripsit.

QVARTO

QUARTO LIBRO.

Leguntur acta tertij triennij belli Peloponessiaci. Sic primò Messenæ Siciliae Ciuitatis ad Syracusanos ab Atheniënsibus defectio Agidis Spartani Regis irruptione in Atticam. Expugnatio Pyli vrbs Messenæ in Peloponesso Demosthenes Attico Duce, qui & eam communiuit. At & septimo potissimum anno mira victissitudo, & exitus obsidionis Pyli cernitur, mox legatorum Laconicorum oratio pacem ab hoste victore petentium, qua de rerum humanarum inconstantia, deq; modestia in secundis rebus, de clementia, & moderatione in Victoria, & alia pleraque consilia proponuntur. Ad hæc Victoria Niciæ de Corinthijs. Exitus seditionis Corcyreæ immani plebis crudelitate trucidatis optimatibus sedatæ. Mors Artaxerxis Longimani Regis Persarum. Octauo autem anno contingere, quæ & narrantur à Thucydide, Eclipsis Solis. Terremotus. Lesbiorum exilium. Infulæ Cytheræ, atque Nicesæ arcis ab Atheniensibus occupatio. Eodem hoc anno, & libro, Hermocratis Oratio efficax habita, qua Siculas Ciuitates inter sese diffidentes conciliauit inuicem, iniuriarum omnium obliuione propolita Brasidæ Laconici Ducis apti na-
*Brasida Duce
Siciliani.*

ti ad omnia dispensandi virosque eius prædita virtutibus magnis præditi, qui Thessaliam, & Thraciam cum exercitu paruo obiens, ac se Græciæ libertatis ab Atheniensibus oppresæ auctorem proficiens, plures eorundem vrbes cepit. Præterea obsidio, atque receptio à Bæotijs Delij, ac prælij, quo uicti Athenienses milites, ac inter hos, Socrates quoque Philosophus, & Alcibiades Parastatæ fugerunt: denique nono anno consecutæ induciæ. Loca item quadam Thraciæ à Brasida in potestatem redacta.

VINTO LIBRO.

Afferuntur a morum septem insequentium, hoc est vsque ad belli Peloponessiaci decimum septimum rerum gestarum successus, vsque ad belli Siculi initia. Cleonis, & Brasidæ interfectio propè Amphipolim. Pax quinquaginta annorum inter Athenienses, & Lacedæmonas inuitis socijs; quæ tamen neque septennium impleuit. Varia utrobique fœdera, dum quæque pars suis rebus consulens nouis fœderibus sese communiuerunt. Alcibiadis, quæ incipiebat, claritas. Vbique sententiæ aures extant.

SEXTO LIBRO.

Descriptio Siciliæ, quam postea Ptolemæus, & Strabo, atque Io. Iouianus Pontanus ad finem sexti libri de bello Neapolitano sub aspectum planius posuere. Deliberationes variæ de bello Siculis inferendo, cum Nicias esset diluitor. Alcibiades autem impulsor, & inuitator, idque temerè. Missa Athenis in Siciliam classis. Exercitus Atheniensium quadraginta millium militum in Sicilia trucidatus, & ipsa vrbe Attica anno post illatum Siciliæ bellum decimo à Lacedæmonijs capta. Sicilia verò pene vniuersa, quæ in Carthaginiensium, quæ in Tyrannorum manus veniens, donec post ducentos annos Carthaginienses à Romanis ex ea Insula eieciti fuere. Dionysius sanè Hermocratis Syracusani filius, defensionem Siciliæ prætexens Syraculis tyrannidem incepit eo anno, quo cum Carthaginiensibus in Sicilia transactum est, & Athenæ imperio, & libertate amissis à Lyfandro fuere occupatæ, atq; muris ad cantum tibiarum euerfis, & nauibus crematis triginta Tyrannis seruire ceperunt. Ceterû quæ in hoc libro habentur orationes decem ad Principum virorû, & Rerum publicarû deliberationes maximè spectantes, atq; inter has, ea quam Athenagorâ habuisse Thucydides scribit de Democrati, atq; Oligarchiæ collatione, dignæ sunt, quæ legantur. At celeberrimum Ducum uirtutes, quales in Nicia Aristoteles quoque agnouit; & quales fuere in Alcibiadæ, sed quæ mixtæ uirtis fuerint;

Sicilia descripta.
*Atheniensium
classis mirabilis.*

Bibl. Selectæ Sectio Secunda. Ff 2 cum

cum & Siculi belli fax fuerit, & ab Atheniensibus ad Lacedæmonios, ab his rursum ad Athenienses, hisque etiam relictis in Hellesponto priuatus vixit; quales item in Hermocrate Syraculano Duce perspicui potuerunt, magno quibuslibet documento esse queunt, qui publicas res tractant. Quin & in Nicia morte qui bello Siglo implicatus, quod enim dissuaderat, amisit exercitum; & à Siculis caprus, est, trucidatus, & in Alcibiadis interitum, cui denique Pharnabasi Persarum Ducis iussu concremata fuit domus, quique miserè perijt interfectus. Atqui & in Hipparcho Pisistratili ob scelera, libidinemque, ac illatam Hermodio contumeliam, interempto, & ejectione postea fratris illius Hippia, nemo non uidet sibi materiam suppeditari, qua Diuinam iram respicientia, & fructibus poenitentiae dignis anteuertat.

Nicia mori
est dicenda.

Hipparchus
Pisistratus filius
eum interem-
pit.

Milelesi Ciuitatis mediterranea: Beotiae expugnatione, ubi horribiliter sauitum est, ita ut etiam in scholis pueri trucidarentur, quorum ea in Ciuitate erat numerus ingens. Atheniensium enim Dux milites Thraeces mercenarios eo duxit, atque ita ciuitas subito oppressa perijt. Dum verò talia crudelitatis exempla cederentur, magne imminuebant clades, quae & Atheniensibus acciderunt. Belli deinde Siculi narratio, & dampnum, de quo diximus supra.

Atheniensium
magnanimitas
facili elucit.
Suum consilium
rebusque
hic dum ea
laetitia mouet
nec aliquis.
Omnis sermo
à quo opera
ab sunt, inane
quidam est,
ac vacuum.

Atheniensium magnanimitas rebus licet ex Siciliensi clade attritis eluxit. Tum enim quisque magistratibus, ac legibus parere: facere damna, cupiditates reprimere; exercitum, & classem instaurare: reuocare homines ad frugalitatem; maiore auctoritate magistratum seniorum creare, remque publicam in summis periculis constitutam erigere, & regere: sic etiam morem re ipsa gerere, ut non verba, sed facta legibus responderent; *Omnis enim sermo* (inquit Thucydides ibidem) *à quo opera ab sunt, inane quidam est, ac vacuum.* παρὰ γὰρ λόγος ἀνὰ πῆ τὰ ἔργα, μάταια τε γίνονται, καὶ κενόν. Adicitur autem huic narrationi mutatio voluntatis hominum, ubi clades Atheniensium audita est, sic eorum subditi, & foederati plerique ad Lacedæmonios, Sic Tisaphernes Phrigiae, atque Ioniae, uti & Pharnabalus Hellesponti Satrapae ad eisdem se aggregauerunt; & Alcibiades ipse ex Sparta in Asiam trajiciens, socias Atheniensium ciuitates, in quibus & Miletum, ad defectionem impulit. Qui non ita multo post à Lacedæmoniis, qui ei mortem intentarant, in Asiam ad Tisaphernem veniens, cum à Lacedæmoniis ad Athenienses reuocaret, amicosque Athenis, ut se restitui curent, hortatur ea conditione, ut populari statu sublato, Oligarchia constituitur. sic uero Democratici status mutatio secuta est, sed & eodem anno Oligarchia sublata post cladem Atheniensium ad Eretriam, & amissam Eubaeam, & Alcibiades publico decreto Athenas reuocatus; pauloque post à Thrasillo duce Atticae classis, Dux Lacoicus Mindarus in Hellesponto ad Abydum, & Sessum est profligatus. Qua victoria, & Cyzico recepta, Athenienses aliquanto melius habere ceperunt.

Quidam viri docti senserint de Thucydide. Cap. VII.

In Thucydide igitur, quem praeter ceteris veracem existimauit antiquitas, plurima sunt ualde digna Historico; quippe cui etiam tria prudentiae genera tributa sunt, ciuilius, bellicae, historicae. In primis autem quaedam pietatis species cum commendat, quae Religionem sapere potuisset, si ueram, & integram in Deum habuisset fidem. Iosephus cum inter omnes Graecos Historicos scrupulosum uocat. Demosthenes eum tanti fecit, & ex illo se tantum proficere putauit, ut ideo illum descripserit ostes, quemadmodum tradidit Lucianus. Cicero tanquam prudentem rerum explicatorem commendat. Antiquitas varietatem figurarum in eo est admirata: quare & id quod ad sententias pertinet, hoc est γρηγορολογικόν dixit esse pulcherrium, & omni laude dignum, πάλαι, & πάντως ἐπαννέον, Sanè res, & personas, occasiones

Iudicium pri-
uatum de Thu-
cydide.

Thucydides
quanti sit.

A occasiones, momenta rerum, consilia, errata, euentus, & causas appositè describit, superuacanea prædicit, acutus, concitatus, nervosus, densus, solidus, & sapiens, ut multū inde ad iudicium, ad mores formandos, atque ad Rem publicam administrandam percipi utilitatis queat. Genus orationis Atticum, graue, sublime, ac quod antiquum obtinet: quale Cato est cerneremus, si huius extarent historiae. *Accumulatus est* (inquit Marcellinus) Homeri *Oeconomiam*, siue dispositionem, Pindari verò graue, ac sublimè genus; obscurè item locutus est de industria, ne aditus ad eius lectionem pateret omnibus, facileque intellectus minoris æstimaretur. Nonnihil etiam (ut ait Antyllus, atque ut Marcellinus refert) Gorgiæ Leontini in eo est imitatus, ut uerba uerbis quasi demensa respondeant, & in collatione contrariorum id quod illa græte maximè à Græcis probabatur. Prodicum quoque Ceum in uerborum delectu secutus est. **B** merum uerò in primis, & in uerborum delectu, & in exquisita eorum compositione, & in elocutionis vi, orationisque pulchritudine, ac velocitate. Cum uerò bellum Peloponnesiacum viginti, & septem annis durasset, viginti tantum, & vnius historiam tenuit morte interceptus. Itaque res gestas reliquis sex annis supplere Theopompus, & Xenophon in τοῖς ἑλλήνων. At librum Thucydidis octauum, aiunt quidam (ut scribit Marcellinus) supposititium esse. Verum peritioribus (inquit) Thucydidis quidem esse uidetur, nõdum tamen perpolitus, sed inchoatus tantum, & rudis, multa summarim complectens, quæ & expoliri, atque vberius poterant explicari; Quamobrem (ait) adducimur, ut dicamus hunc librum à Thucydide iam ægrotante conscriptum, eanique esse causam, cur & languidius scriptus sit, ac breuius; dum enim non bene ualeat corpus, animus vires nonnihil remittit. Inter animum enim (inquit) & corpus, est quasi consensus quidam, atque naturæ coniunctio. Hæc ex Antyllo Marcellinus.

Marcellinus lib. de Vita Thucydides genere dicens Antyllus Thucydides quos sit imitatus.

Porrò Thucydides, ut prudens, at sibi conscius incerti temporis, quo historiam suam scribebat, licet per ætates, hyemes, & Olympiadas, res Atheniensium, & Lacedæmoniorum exposuit, nusquam tamen Olympiadis certæ numerum proposuit, nec quota ijs temporibus ageretur Olympias significauit.

Cur Thucydides Olympiadum certatim censuit.

Sed & pleraque in Thucydide obseruauit Dionysius Halicarnassæus ac præter alia poeticam in delectu uocum libertatem, in compositione sanè asperiore, atque subhorridam, multa que non coherens, qualia prisca illa ætas vsurpabat, quam obrem veteres dixere, scripsisse illum grauius, & maiestatis plena, non autem dulcia: contra verò à Xenophonte scripta esse iucundiora potius quam grauius. Et quidem Marcellinus aduersus Dionysium inquit.

Elocutio Thucydides quam.

D *Elocutionem ipsius (hoc est Thucydidis) ac uerborum compositionem, sunt qui in eo reprehendant, quasi pedestri, ac civilis dictione uti nequeat. ignorat uidelicet Dionysius singularis cuiusdam facultatis hoc potius esse, habitusque, perscriptissimum.* Ceterum qui de Thucydide rectius sentire uoluerit, legat, quod de eo iudicium tulit Dionysius Halicarnassæus, qui simul scribendæ historiæ methodum ostendit.

Thucydides interpretes, & scholiastæ quinam, deinde quam Græcæ editio emendatur: quæ illum in alias linguas uerterunt. Cap. VII.

Scripsere autem plures in Thucydem, Phlegamon, Afclepius, Antyllus, & fortasse alij, qui non exstant. At scholia in eum Græcæ extant, hæcque non vnius, sed diuersorum longè dissimilium, ut quædam antiquam illam eruditionem, reliqua recentem è truiro redolent doctrinam. Porrò hæc eadem Scholia fuisse emendata, additis proparsæ, & annotationibus in eadem scholia. Extrat item Marcellini de uita Thucydidis (quam etiam Aphthonius scripsit) & de genere dicendi excerpta ex integrâ ipsius historia, dissertatio Græcè scripta, & in Latinum quoque uersa: præter id, quod è Dionysio Halicarnassæo iudicium petendum esse diximus, quodque ex eodem ipso mox subdemus, cum scribens Ammæo summo amico suo, respōdit tum de alijs Scriptoribus, tum de præcipuis historicis.

Ceterum in Latinam Linguam è Græcâ Thucydides uertit Laurentius Valla, cuius uersione, addita margini correctione, emendauit Henricus Stephanus. In Gallicâ uerò linguam Claudius Seyfelli Episcopus, in cuius item uersione multa desiderantur,

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ff 3 id

id quod literas callenti Græcas, & contextum Thucydidis cum Seisellij interpretatio, A
ne conferenti planum fiet.

Secunda verò Henrici Stephani editio auctior, & emendatior est, eaque cum Lati-
na, & emendata versione Laurentii Vallæ ab Henrico recognita, ipsidemq; scholijs, de
quibus diximus, anno 1570. emissâ in lucem.

Collatio Herodoti, ac Thucydidis ex Dionysio Halicarnassico. Cap. IX.

DE Herodoto autem (inquit Dionysius Halicarnassicus) & Thucyde hæc
sentio.

*Primum He-
rodoti officiu.*

*Herodoti argu-
mentum his-
torie præpa-
rat. Thucy-
dis argu-
mentum.*

Primum officium esse puto, & id vel maximè omnibus necessarium, qui res gestas
hominum, monumentis annalium mandare student, materiam eligere pulchram, &
iucundam, ac eam, quæ animos legentium voluptate afficiat, atque perfundat: quod B
Herodotus mea quidem sententia melius vidisse, & expressisse videtur, quam Thucy-
cidides. Ille enim, communem Græcorum, & barbarorum historiam conscripsit, ne
& res gestæ maiorum oblitterarentur, & ne eorum facta, & alia, quæ enumerat, inter-
ciderent, atque ex hominum memoria tollerentur. Idem enim est ipsum proœmium
idem exorsus, & finis historiæ. Thucydides autem vnum tantummodo bellum scri-
ptura persequitur, & id neque honestum, neque fortunatum, & quod nunquam geri
oportuit, sin minus, obliuioni, & silentio traditum, à posteris ignorari debuit. Quod
autem malam materiam sibi sumpsit, etiam ipse in exorsu planum facit. Ciuitates
enim multas, & bello partim à barbaris, partim à seipsum vastatas, & funditus euersas
fuisse, & exilia, proscriptiones, cædes hominum tantas factas esse, quantas post homi-
num memoriam vñquam, & terræ motus, siccitates, morbos, inualitudines, & alias C
multas calamitates importatas: ita vt statim in principio lectores, qui totius Græ-
ciæ calamitates sint audituri, ab alienentur.

Quantò autem ea scriptio, quæ admiranda opera, & facta tam Græcorum, quàm
Barbarorum aperit, antecellit eam, quæ miseranda, & funesta mala Græcorum nun-
ciat, tantò meliores partes Herodotum Thucyde in eligenda materia secutum esse
video, neq; enim illud asferre licet, eum necessitate coactum, ad eam se descriptionem co-
tulisse; cum eum non præteriret, & illa pulchriora esse, & noller hæc in aliorum mō-
nus uenire. Aliter enim se res habet, dum maiorum res gestas in exordio conuictijs af-
ficat, & sua ætate pulchras, & admirandas gestas esse asserit: quæ manifestè declarat,
eum non præter voluntatem ad hanc se materiam contulisse. Hoc tamen Herodotus
minimè fecit: & quamuis Hellanicus, & Charon, qui ante eius tempora uixerunt, D
eandem materiam persecuti sint, non tamen eum à proposito auocarunt: quin etiam
sperabat se ipsis aliquid pulchrius allaturum, quod etiam fecit.

*Secundum
Historici of-
ficium.*

*Hic etiam
Thucydidi p-
fectus He-
rodotus.*

*At dum Pa-
triam laudat,
dum dæmonas
Pogonem lau-
dam.*

*Nec minus
est eius, nec
bonus His-
toricus, inquit
quidam.*

Secundum munus est eius, qui facta hominum memoria mandare uoler, scire vnde
principium sumendum est, & quousque progrediendum, quæ in re Herodotus lon-
gè prudenter Thucyde esse uidetur. Primo enim loco causam describit, ob
quam barbari Græcis iniurias inferre cœperunt: & progrediens, in barbarorum puni-
tione, & vltione describenda conquiescit. Thucydides uerò exordium sumit sue hi-
storiæ à parum felici, & florenti statu rerum Græcarum: quod eum facere (cum & Græ-
cos elset, & cuius Atheniensis) non oportebat; vel maximè, cum non elset ex hu-
mili, & plebeio genere ciuium, sed ex his, quibus Athenienses primas deserebant, &
quos militari præfectura, ac alijs summis honoribus dignos censebant: neque ita aper-
tè, vt apertissime belli causas sue urbi ascriberet: cum alias multas occasiones habe-
ret, quibus eas attribueret. Ac initium narrationis facere debebat, non à Corcyrensi
bus, sed à præstantissimis patriæ factis, quæ statim post bellum Persicum ediderant.
Quorum deinde tamen inconuenienti loco non ita recedè, sed quasi cursim mentio-
nem facit. At cum hæc narrasset, summa cum beneuolentia, & studio, vt uir amans
Ciuitatis, deinde inferre debebat, Lacedæmonios horum inuidia, & metu commotos,
alias interrim causas prætendentes bellum suscepisse. Ac tum demum Loerensium
res, & contra Megarenses scitum, & si qua alia uoluit, exponere debuit. Fines autem
pluribus erroribus scatent: quamuis enim dicat se omni bello interfuisse: & se om-
nia

Ania polliceatur esse narraturum; tamen in nauale prælium Athenienfium, & Peloponnesiorum, quod prope Eynossema gestum fuit anno vigesimo secundo finem facit, satius verò erat, dum persequeretur omnia, historiam terminare admirando, & auditoribus gratissimo reditu exulum à Phyle; qui fuit initium ciuitati recuperandæ libertatis.

Tertium munus est Historici considerare, quæ res illi in historiam referendæ, quæ silentio prætereundæ sint: quæ etiam in re postremas mihi partes ferre uidetur Thucydides, nam cum Herodotum non præteriret, omnem narrationem, quæ longitudine quadam sermonis prædita esset, si respirationes, & moras quasdam reciperet, animos auditorum summa suauitate perfundere. sin autem in eodem rerum statu permaneret; etiam si res maximè succederet, auribus tamen quandam satietatem parere: Homerum secutus, in omnem partem effusam, ac summa varietate conditam efficere voluit scriptiorem; libros enim eius cum in manus sumimus, vsq; ad extremam syllabam suspicimus, & semper nescio quid magis requirimus. Thucydides autem vnum bellum, & aliquot pugnas sine vlla interpretatione persequitur, pugnas pugnis, apparatus belli apparatus orationibus cogerens, & coaceruans. Ita vt mens, & cogitatio eorum, qui audiunt, laborare cogatur. Satietatem enim gignunt, ait Pindarus, & mel, & dulces res aliæ. Iam verò & illud in animo meo reputaui, quam suauis, & iucunda res sit in historia, scriptiōis varietas, & immutatio. Atque hoc in duobus, aut tribus locis fecit, tum in Odeysarum principatu exponendo, quibus de causis ad magnam deuenerint potestatem, tum in Sicilia vrbibus.

C Ad hæc est etiam munus historici in partes tribuere, & vnumquodque eorum, quæ exponuntur, suo loco collocare. Quæ est igitur vtriusque dispositio? Thucydides tempora sequitur. Herodotus rerum complexionem. Fit autem Thucydides obcurus, & cuius sententiam difficile animo comprehendere possis. Cum enim multa eadem ætate, & hyeme in diuersis (vt sit) locis gererentur, imperfectas primas res gestas relinquit, alias attingit, quæ eadem ætate, & hyeme gestæ fuerunt. Erramus igitur, quemadmodum par est, & summa cum difficultate res expositas mente iam turbata assequimur. Herodotus uerò initium capiens ab imperio Lydorum, & vsque ad Cræsum descendens, ad Cyrum confestim, qui Cræsi Imperium euertit, transit, atque deinde ad Aegyptiorum, Scythiarum, Libycorum exponere aggreditur, partim ppter rerum seriem, partim vt iucundiores redderet narrationem suam, persequens autem, & exponens res gestas Græcorum, & Barbarorum, quæ ducentis, & viginti annis gestæ sunt in tribus continentibus, & fugam Xerxis describens non diuellit orationem: sed accidit huic quidem, vt vno sumpto argumento vnum corpus multas in partes diducat. Illi, verò ut multis, & varijs argumentis assumptis vnum corpus sibi consentiens faciat.

D Vnum autem genus historiæ negotiosè commemorabo, quod nō minus, quàm quæ recensimus in historijs requirimus; Animum inquam scribentis, quo in rebus confcribendis utitur. Herodoti quidem animus in omnibus lenis, & mansuetus est, & qui bonis quidem collatur, malis uerò condolet: Thucydides uerò animus natura sua quadam rigidus, & acerbus est, ac patriæ exilij recordatione, offensus: peccata enim accuratissimè persequitur, Eorum uerò, quæ ex animi sententia gesta sunt, omnino non meminit, aut uelut inuitus. Atque ob hæc in ea parte, quæ ad res pertinet, vincitur ab Herodoto Thucydides. In ea uerò parte, quæ continet elocutionem, aliàs superiorem, interdum inferior. In nonnullis etiam æquas partes tenet, dicam uerò etiam de ijs quemadmodum sentio.

E Virtus omnium prima est, sine qua nulla alia est orationis utilitas. Quemam illa est? sermo purus, proprietatem linguæ Græcæ retinens. Hanc ambo studiosè conseruant. Herodotus enim Ionice linguæ optima regula est; Thucydides uerò Atticæ. Tertium locum habet breuitas, in qua uidetur Thucydides Herodotum antecelluisse, quanquam dicere aliquis posset, breuitatem iucundam uideri, si cum perspicuitate coniuncta elaborata fuerit: sin ea caruerit, acerbam, & austeram.

Verum nihil esto præterea. Post hæc perspicuitas collocata est: quæ cum uirtutibus

Tertium historiæ officium. Varietas rerum maior est in Herodoto quam in Thucydide.

Et Herodotus ad Demum quatuordecim libris utitur.

Quartum historiæ officium.

Thucydides historia consusa est.

Herodotus scripsit, quæ 130 annis contineret.

Quintum historiæ officium.

Sextum historiæ officium.

Septimū historiæ officium.

bus adiunctis primas tenet in qua satis diligenter ambo elaborarunt.

Post hanc uirtutem constituit lenium, & vehementium affectuum mutatio; quā inter se partiri sunt scriptores. Thucydides enim, in grauioribus affectibus exprime-
dis melior: Herodotus in lenioribus effingendis præstantior.

Secundum hæc statuuntur illæ uirtutes, quæ summum, & admirandum studium, & apparatus ostendunt, in quibus historici pares sunt.

Succedunt ijs alia, quæ orationis vim, & vehementiam, & similes facultates com-
plectuntur: quibus Herodotum Thucydides superat: suauitatem autem, persuationē,
delectationem, & alias uirtutes cognatas longè præstantiores Herodotus Thucyde
inducit. In uerborum elocutione proprietatem naturæ Herodotus secutus est; grauita-
tem Thucydides, qui & in uerbis sui similis est totus.

Virtutum omnium maxima, & quasi princeps est decorum: quam diligentius Thu-
cydide Herodotus seruauit: similis enim hic in omnibus; at in concionibus magis, quā
in narrationibus. Mihi quidem, & charissimo Cæcilio, Demosthenes eius enthyme-
mata, uel maximè expressisse, & imitatus esse uidetur. Ut autem vno uerbo omnia
complectar, elegantissimæ sunt utriusque poëses (non enim uerebor poëses eas appel-
lare) sed hoc uel maximè à se inuicè differunt, quòd constructio Herodoti hilaris est,
horribilis uerò Thucydidis. Sed de his historiis hæc dixisse sufficiat, cum multa nobis
alia dicenda sint, de quibus alius erit differendi locus. Hæc Dionysius Halicarnassus.

Xenophon. Cap. X.

Quintil. lib.
10. c. 1. M. T.
Cicero. ad Q.
Fratrium.
Xenophon.

Xenophon in Socratis schola eruditus, rei militaris gloria præstans, quippe qui
expeditioni Cyri aduersus Artaxerxem interfuit, ut Fabius ait, *magis inter*
Philosophos, quam historicos recensendus est. Is enim optimi Principis formā,
& ad exemplum uitæ magis, quam ad fidem rerum in Cyro conatur effingere: ut expe-
ctandum non sit, qualis nam Cyrus reuera fuerit, rex licet eximius, sed qualis futurus
sit in Rebus. Imperator: quare & Scipio Africanus eum de manibus ponere facillè nō
solebat. Ac tamen septem libris ἐκ τῶν πρῶτων παραλειπομένων hoc est, derelictarum
rerum Græcarum, à siue Thucydidis historia: incipiens, bella inter Græcas ciuitates
gesta circiter quadraginta quattuor annorum usque ad Epaminondæ præliū ad Man-
tineam conscripsit. Adiecit altero libro διὰ τῆς ἀρχῆς, factaque digna memoria, quæ ille ἀπο-
μνημονεύματα uocauit.

A sine Thu-
cydide Xeno-
phon suam or-
dinem histo-
riarum.
Xenophonis
expugnatio.

In historia igitur huius siue Græcæ, siue Persicæ, suauitas, fides, & circumspèctio re-
ctè obseruata sunt; sic quidem, ut magis ex eo prudentia ciuilis hauriatur, quàm ut vl-
trò propinetur. Agnoscent autem meritò uiri ingenuitatem, qui, cum haberet in
sua manu ut opprimeret Thucydide adhuc latentē, primus ipse protulit, & euulgauit.

Causa in qui
hæc dicitur
nihilæ Xeno-
phonis.

Porrò ex Xenophonis opertum interpretationib. Græcolatinis, Hispani Theologi
in expurgatorio suo indice monuerunt, ut deleterentur præfationes, & nomina hæreti-
corum Ioachimi Camerarij, Sebastiani Castellionis, Ioannis Ribitri, Bilibaldi Pirka-
meri, & Conradi Gesneri. Id quod etiam Theologi Louanienses in altero suo Indice
expurgatorio ex parte monuerunt. Porrò conquestus est Henricus Stephanus, edi-
tione Thucydidis, & Xenophonis, quæ nuper prodijt à Leuynclaiō, factum sibi fuisse,
ut & lectionis fucum. Verū (inquit) alia de re mihi sum gratulatus: nimirum quòd
ille Xenophonis interpres Leuynclaius in recognitione suæ Interpretationis, cum
quo scriptore sibi res esset, minus quàm antea cognouerit, ac idiomatis huius scripto-
ris, & sibi officij oblitus fuerit: interdumque bonam interpretationem suam mala sua
mutauerit. Vnde factum est, ut multò latior campum meis in hunc Scriptorem
lucubrationibus aperuerit.

Georgius Gemistus, qui superiorum historicorum consecutas historias
rexit. Caput X I.

Post lectionem Herodoti, Thucydidis, Xenophonis, post quæ prælium commis-
sum ad Mantineam, quæ apud Græcos gesta sunt, ea collegit, & in duos breues
libros, tamquàm in compendium redegit Georgius Gemistus, appellatus Plethō By-
zantius,

Azantius, non solum historiæ, sed & Platonici Philosophus, qui Byzantio in Italiâ venit, cum & Theodorus Gaza, & alij traicere uiri perdocti. Inscriptis hos libros ἱστορίαι, sicut septem suos de rebus Græcorum gestis inscripsit: Xenophon, quibus egit de bello Peloponnesiaco, secutus quod reliquerat Thucydides usque ad prælium apud Mantineam commissum, unde Georgius Gemistius incipit, uolens ut uideatur, ab soluere historiam Monarchiæ Persarum usque ad tertiam, quæ ab Alexandro incipit, nam & scribit usque ad Philippi eius patris mortem, qui ab uno è suis, quem perditè amabat, interfecus est, autem hanc monitionem ab alijs non nisi uicini committunt. Ar hic Gemistius Gallicè quoque à Petro Saliato uersus est, & Herodoto itidem ab se uerso adinæq.

*Post expugna-
tam uideret
a Turcis Con-
stantinopolim.*

Polybius è Megalopoli Arcadiæ ciuitate oriundus, omnium, qui nobis supersunt historiæ Romanæ scriptorum uetustissimus, quippe qui prolemgo Euergete in Aegypto regnante, scripsit, cum uir peracri iudicio nactus esset occasionem ingentem eius, & excolendi, & monstrandi, insignis fuit. Historicus. Occasio fuit, q Scipionis iunioris, qui Carthaginem deleuit, non tam præceptor, quam consiliarius, & comes perpetuo fuerit. Romanam autem à primo bello Punico historiam texuit, multam illam, & præclaram, omnium ferè populorum, qui suis florere temporibus Olympiade 122, hoc est ab orbe condito 3689, usque ad annum 3766, idque libris 40. quorum magna pars, aut perijt tota, aut mutilata ad nos uenit. Et in hac tum pleraque de militari, & urbana disciplina, deque historici officio, disputat: ut sæpe non tam narret, quàm ex professo doceat, sensusque suos magis, quàm Thucydides fecit, loca uero, & regiones diligenter explicet, non uerius superiorum temporum, & historicorum ignorantiam sæpe argueret, qui multa de Romanis fabulosè scripsissent. Extant quinque priores libri, & sequentium duodecim Epitome. Ar & habemus Iusti Lipsij de militia Romana libros quinque, ad præcam historiam, militiamque illustrandam per utiles cum commentario ad Polybium præter eos, quos item de machinis, tormentis, telis emisit, cum tertiam partem historicæ Facis polliceatur, qua de triumpho clausula felici belli est acturus.

*Polybius anti-
quissimus Ro-
manæ historia
scriptor.
Hoc est circa
annum 100.
ante Christi
ortum.*

*Quanam Po-
lybii extant.*

Dionysius Halicarnassæus. Cap. XII.

Dionysius Alexandri filius, Halicarnassæus, cuius integra non extat historia, homo Græcus, & nullo in Romana Republica magistratus adeptus, Varroni, Tuberoni, & Pompeio Magno magna beneuolentia coniunctus, de Romanis multo uerius, ac melius scripsit, quàm Fabius, Sallustius, aut Cato, qui in sua Republica opibus, & honoribus floruerunt. Nam Polybius homo Græcus sæpe mendacij coarguit Fabium, & Philinum; quod alter Romanus, alter Carthaginensis de bello Punico contraria scripserint, ille præclara omnia de Romanis, & de Peni. Contra Philinus Pænos omnia laudabiliter, ac fortiter (sic enim Polybius) Romanos autem turpiter, & grauiter gessisse. Dionysius igitur Halicarnassæus, cuius maior fides est in historia, quàm Liuij, Tranquilli, Taciti, Arriani; quippe de aliena, non de sua Republica scripsit, & omnium Commentarios, ac ciuitatis arcana, ex Actis publicis collegit, propter moderatū dicendi genus, & Atticam puritatem, antiquitates Romanorum, ab ipsius origine Urbis, tâta diligentia conscripsit, ut Græcos omnes, ac Latinos superas se uideatur: Nam sacrificia, ludos, triumphos, magistratum insignia, tum uni uersam Romanorum in gubernanda Republica disciplinam, censum, auspicia, comitia, totiusq; populi discilem in classes, ac tribus partitionem, postremo Senatûs auctoritatem, iussu plebis, magistratum imperia, populi potestatem, unus omnium accuratissime tradidisse uidetur. Quæ ut planius intelligerentur, Græcorum leges, ac ritus, cum Romanis institutis comparat, & iura clientelæ, quæ Romulus instituit (quanquàm ea quoque Gallorum cōmunia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus, & Thebalis alijs receperit, ac Romanū Dictatorem potestatem habuisse, atque Harmostenem Lacedæmoniorū, & Archum Thessalorum, & Aczimnetē Mytlenæorum. Leges sanè Romuli, Nume, Seruij, unā cum antiqua Romanorū origine sine hoc auctore penitus

*Dionysius Ha-
licarnassæus.*

*Fabius, &
Philinus he-
storiae sunt
quomodo fa-
brius falsè
reddiderunt.*

*Fides, ac dili-
gentia Diony-
sij in historia
& quidem in
Rom & Repul,
tenenda est o-
culis.*

nitus interfessent: quæ idem Latini quasi peruulgata negligerent omiserunt, quod ferè omnibus historicis contigisse videtur, vt, quæ vulgo cognita sunt Reipublice inscripta, prætermittantur, quasi exteris æquæ, ac ciuibus nota, vel etiam immutabilia fore iudicarent.

Dionysium Siculorum
sui in quo ne
libri historici
contineantur si
bi proponere
debeant.

Cetera hæc in re falsum non est, qui desiderauit in nostri temporis historicis, vt Dionysium sibi proponerent ad imitandum, qui singulas historiarum utilitates vbique colligens, omnia didici, facta, consilia ad bene instituatæ ciuitatis formam reuocauit. Habemus autem ipsius libri decimum, & vndecimum malè versum. Res porro gestas ante, ac post urbem conditam vsque ad bellum Tarentinum, & Regis Pyrrhi aggressus est: sed in his quæ extant (maior enim parte caremus) paucis annis post 12. tabulas finem scribendi facit. Vixit Octauio Augusto Romæ.

Diodorus Siculus
apud
Græcos nomen
magis
plus, in præ
fatis de histori
natus.

Diodorus ex Aegypto, siue Argyrio Siciliae ciuitate, Siculus appellatus, quem Plinius inter Græcos ait de hisse nugarum Iustinus Martyr celeberrimū Græcorum historicorum; Eusebius autem Pampili illustrem virum appellauit: totos triginta annos in condenda Bibliotheca se insumpsisse, & magnam Europæ, atque Asiæ partem magnis cum ærumnis, atque periculis peragrasse testatur, ad menseis duobus ad rem absoluendam vsus, tum tractandi in commune bonū huius argumenti cupiditate: tum omnium rerum, quæ huc facere poterant, copiam Romæ consecutus; quā ille Triumuiris in Rempublicam scientibus, diu incoluit; quippe quæ adeo super alias omnes emineret, vt eius potentia vsque ad extremos Orbis terminos pertingeret. Nos enim (inquit) ex Aegypto urbe Siciliae oris, atque ob commercium, quod habet cum Romanis in Insula versantibus erat, magnam linguæ Romanæ cognitionem adepti, omnia huius Imperij gesta ex vetustis, quæ apud illos asseruantur, monumentis desumpsimus.

Euseb. lib. 1.
præf. Euseb.
Iust. Martyr.
Plus.

Esti verò Bibliotheca Historiarum titulus præferebat operi huius Diodori, alij tamen numero plurali eam Bibliothecas vocauerunt. Eusebius, inquit, ὁ τῆς Βιβλιοθήκης τῶν ἱστοριῶν οὗτος καλεῖται, Iustinus Martyr. ὁ τῆς Βιβλιοθήκης τῶν ἱστοριῶν.

Diodorus
quæ reliqua
historiarum præ
fatis.

Et alij quidem Historici vnius gentis, aut vrbis, aut Principis gesta ferè tractauerunt, eum Diodorus maius opus aggressus est, quo res omnes eodem tempore gestas, vel in remotissimis orbis partibus, quæ in vna, eademque tabula sub vnum aspectum posuit.

Ex Herodoto
igitur, Ctesia,
Thucydide,
Xenophonte,
Theopompo
Ephoro,
Philisto,
Callisthene,
Timæo, & alijs,
præterea item
de Romanis
monumentis
historiam
libris
quadraginta
vsque ad Iulium
Cæsarem
complexus
Bibliothecam
inscripsit. Quin
que prioribus
libris, quos
Pogius Florentinus
Interpres, & alij
in sex distribuerunt,
ex vltima sibi
cognita vetustatis
memoria originem
Mundi, antiquitates
Aegyptiarum,
Græcarum,
Libyæ, atque
aliarum gentium
res gestas
summatim
repetens.

Ex Herodoto igitur, Ctesia, Thucydide, Xenophonte, Theopompo Ephoro, Philisto, Callisthene, Timæo, & alijs, præterea item de Romanis monumentis historiam libris quadraginta vsque ad Iulium Cæsarem complexus Bibliothecam inscripsit. Quinque prioribus libris, quos Pogius Florentinus Interpres, & alij in sex distribuerunt, ex vltima sibi cognita vetustatis memoria originem Mundi, antiquitates Aegyptiarum, Græcarum, Libyæ, atque aliarum gentium res gestas summatim repetens.

Primus Diodorus
vixit in
antiquissimis
diuinitatibus.
Pogius Florentinus.

Ex quadraginta tamen eius libris non solum posteriores viginti, uerum etiam quinque illi, qui inter quintum, atque undecimum erant, seculi superioris iniuria, vel potius Diuina Providentia interierunt. Fragmenta duntaxat quædam ex illis posterioribus libris excerpta prodierunt in lucem unâ cum Græca ipsius editione nouissima.

Primus autē liber diuisus fuerat in duas siue sectiones, seu partes: quod notatur ijs uerbis; πρῶτος δὲ ἱστοριῶν, quâuis antea τῆς μὲν πρὸς τὸν (uti opus erat) nō fuerit scriptū. Quæ res fecit, ut Volaterranus, & alij, sexto Diodori libro, qui non extat, tribuerint, quæ in quinto habentur, uersionem autem eorum quinque librorum, quos sex numerauit Interpres, qui eam edidit haud bonam, ceteris praebuisse ansam errandi certum est. Vbi enim Diodorus posteriorem libri partem inchoat, ille initium libri secundi facit, Vbi deinde secundum ille librum auspicatur, ipse tertium inde credit incipere. Ceterum qui aliqua ex uerè historici huius sexto libro legere cupit, uideat Eusebij librum secundum Euangelicæ Præparationis.

Neque uerò quoniam omnium librorum Diodori una fuit inscriptio Historicae Bibliothecæ.

A. Bibliotheca, propterea eodem singulorum extitit. Quintum enim, quod in eo de Infulis egit, *ιστοριων βιβλιον*, hoc est, *infularum librum* inscripsit. Quae cautio fuerit, ne, si quis in alios incidere Auctores, qui *ιστορικα βιβλια* citent, eum esse de numero librorum Historicae Bibliothecae inficietur.

Atqui Diodorus ipse, quidquid suis libris continebatur, particulatim exposuit, cum haec inquit. *Ex libris nostris primi quidem complectuntur res ante Troiani belli tempora gestas, & ex quae fibulis tradita de eo saeculo fuerunt, atque horum tres posteriores Graecas ferè complectuntur: Undecim autem sequentibus à Troiano bello vniuersitatem rerum gestarum usque ad Alexandri mortem, memoria prodidimus; In ijs quæ supersunt viginti tribus reliqua omnia gesta collocauimus usque ad initium belli Romanis aduersus Celtas exortit.* Haec ille.

B. De temporis autem longitudine, quod toto suo complectitur Opere, paulo post ipse, scribens, ait, *se id quidem tempus, quod bellum Troianum antecessit, certo spatio non definire, sed à Troiano bello (Apollodorum Atheniensem sequens) nonaginta annos usque ad Heraclidarum reditum statuerè: ab hoc autem usque ad primam Olympiadem trecentos viginti octo, à Laedemoniorum Regibus tempora computans. Postremo à prima Olympiade, usque ad Celtici belli initium (quo suam historiam clausit) septingentos triginta annos. Adeo, ut vniuersum opus, spatium annorum mille centum triginta octo complectatur, etiam tempore rerum ante Troianum bellum gestarum excepto.*

Porro Diodorus, licet vniuersalem historiam temporibus, & annis distinxit, duo tamen obstant, quæ non integram chronologiae rationem suppeditant. Alterum quod desiderantur ij libri, in quibus eam expresserat. Alterum, quod modo *αρχοντων* hoc est Archontum, modo Consulum, interdum vtrorumque simul nomina secus apud eum, quàm apud alios scripta inneniuntur. Quin etiam, quod ad temporum notationem attinet, peculiare illi est non solum Archontum, & Consulum, verum etiam virorum Illustrium nominibus ea signare. Interdum etiam tempus, quod describit, efficitur, à quo hic, vel ille suam sit orsus historiam, simul & tempus, in quo ea definit significans.

Stylus autem non adeo fluens, aut placidus, atque Herodoti. Sed vicissim neque Herodotus, nec Thucydides, neque Xenophon vniuersalem eiusmodi historiam scriperunt. Fieri enim vix possit, quin ij, qui tantam moluntur molem, cum in varios Auctores incidunt, è quibus colligunt permulta, variationem aliquam concipiant.

Certe dum in texendas res incumbunt, vix tantam verborum curam habere possunt.

D. Id verò Scriptori huic proprium est, ut sapienter pleraque intertulerat, quibus Providentiam Dei, iustitiamque demonstret, dum à cogitatione fortunæ homines auocat, suumque esse dicit institutum, fortis alicuius viri morte narrata laudes eius adtexere. Modum interim tam in laudationibus, quàm vituperationibus teneat non pauca intermisceat Diuinæ historiae nostræ vestigia, quam si nouisset, clariora potuisset exprimere.

Hæc cum ita sint, Ioannes Ludouicus Viues vir alioquin doctus, & prudens, de Diodoro ita scribit: *Diodorus Siculus ab inundatione, quæ sub Ogyge fuit, Rege Baotia ad sua tempora, hoc est ad C. Cæsarem Dictatorem historiam deducit, quem Plinius nescio qua de causa dicat primum apud Graecos desisse nugari, cum nihil sit eo nugatus. Nisi forsitan quod nullum operi suo illecebratum, aut magnificum titulum indiderit, sed inscripsit tantum Bibliothecam.* Haec ille. At neque credendum est, Diodorum, qui tanto studio connixus est, ut historiam texeret, voluisse comminisci mendacia, licet *αρχεπολυταξ* illas antiquas fabulosas recitabat, aut quas antiqui fabulas putabant: in quibus tamen quædam vera latebant, ab Ethnicis existimata falsa, qualia de Moyse, cum alij, tum Hecataeus, & Alexander Polyhistor arbitrati sunt: quemadmodum item quæ de diluuii Berofus, Hieronymus Aegyptius, Mnaseas Abydenus scripta reliquerunt, quæ, ut somnia delirantium esse Ethnicis putarunt. Quod autem ad res Romanas attinet, eas minus diligenter est persecutus. Porro cum Diodori Bibliothecæ aliqui Dydim Cretensis, & Daretem Phrygium adtexuerint, non est cur his Scriptoribus fides habeatur, id quod capite quadragesimo tertio sectionis tertiæ huius Operis planius persecuti sumus.

Josephus

Herodum. Epi.
lib. 2.
Rehi. Seleucia.
lib. 1. c. 15.

Antioch. c. 100.

Antioch. c. 100.

Antioch. c. 100.

Testimonium J.
de re de Chris.
lib. 1.

Antioch. c. 100.

Antioch. c. 100.

Antioch. c. 100.

Antioch. c. 100.

DE Iosepho, qui Iudaicam historiam texuit, ac quem Sanctus Hieronymus honoris causa Liiium Græcum appellat, quadam summatione attigimus secundo libro Bibliothecæ huius selectæ: plura dicturi in Apparatu Sacro, qui iam ceptus est. Sed cum hic quoque Græcè scripserit, ac Romanorum gesta ista attingat, licet Iudaicæ Antiquitates in primis, sacrarumque historiarum texuit, locos postulat, ut nonnulla interseramus: ne videlicet auidi historiarum lectores plus de illo sentiant, quam opus sit. Quæ igitur in libris Iosephi extant, pleraque magnum habent momentum ad Diuinam historiam planius percipiendam: ad Gentium errores confutandos, qualia sunt, quæ scripsit aduersus Apionem: ad pietatem insinuandâ, siue cum de Dei nomine libro secundo Antiquitatum capite duodecimo, siue cum de mandatis libro tertio Antiquitatum, capite sextor: siue aduersus Epicureos libro decimo. Antiquitatum capite quattordecimo versus finem; siue cum de Moyse populum, & de Samuele Saulem alloquentibus agit libro Antiquitatum sexto, capite nono: ad ueram item antiquitatem rerum gestarum, vel prædictarum enarrandam, cum de legitimis Beroso, Megasthenes, & alijs, ac de Sybilla scripsit, libris primo, capite quinto: libro primo, capite octauo in medio: & capite decimo quinto uersus finem: & libro decimo, capite duodecimo in fine; & decimotercio post principium: & libro primo Antiquitatum, capite nono in fine. Sed & illud in primis summi momenti est, quod cum res gestas Iudæorum post Christum Dominum attigisset, eiusdem Christi Domini non potuit non mentionem facere, cum ita locutus est: *Et tunc fuit Iesus vir sapiens* *Est tamen virum cum suis esse dicere erat enim mirabilium operator, & Doctor eorum, qui libenter ueræ suscipiunt, plurimosque tam de Iudæis, quam de Gentibus sectatores habuit.* *CRTSTP* *Sic erat. Quem accusatum à nobis re gentis principibus, cum addisset crucis, nihilominus non desisterunt eum diligere, qui ab initio caperant. Apparuit enim eis totius die uisus, ita, ut diuinitus de eo Prophetæ hoc, & alia multa miranda prædixerant. Et uisus in hodiernum diem Christianorum, genus ab hoc denominatum, non deficit. Hæc Iosephus.* Cuius testimonium (inquit Cæsar Baronius Cardinalis tomo primo suorum Annales) in perpetuo Iudæorum codice, in quo eius historia è Græco in Hebraicam translata, antiquitus scripta sunt, cum hic Romæ requireretur (ò perfidiorum impudentia) abrafum inuentum est, adeo ut nulla ad excusandum scelus posset afferri defensio, cum mensbrana ipsa id exclamare videretur. Habes eiusdem Iosephi de Christo testimonium ab Eusebio libro primo capite undecimo suæ historiæ, & ab alijs compluribus recitatum.

Ceterum, ut hæc de Iosepho verè dici possunt, ita & contrâ sentiendū est de illo, quem & eius historiâ, & Hegesippus, is qui post tempora Constantini scripsit, arguit haud equum fuisse Historicum in multis, sanè verò Hegesippus de Iosepho, sic inquit *Vitam tam religionis, & ueritatis attentus, quam rerum indagini, & sermone sobrietas fuisse: consorem enim perfidie Iudæorum etiam in ipso sermone se exhibuit, quem de eorum supplicio manifestauit: & quorum arma deseruit: eorum tamen sacrilegia non dereliquit: deplorauit scilicet erumnam, sed ipsius causam arumque non intellexit.*

Tam verò, licet se nihil adiecturum Diuinis libris, prætermisurum ut scripserit in proemio Antiquitatum (quas quidem constat ab eo post bellum Iudaicum scriptas fuisse) multa tamen adiecit: quædam etiam videtur consultò omittere: ut de Iuda ad Thamar. Gen. 38. de Aegypcio à Moyse, exso. Exod. 2. de adoratione vituli Exod. 32 & alia pleraque. Quædam item frigidius narrat, Gen. 27. Tacet dolum filiorum Isaac Gen. 34. parum nem fidelis à nonnullis habetur, quòd & ex eo conijciunt, quòd suppuratio, quam ab Adam facie usque ad diluuij tempus, diuersa sit non solum à ueritate Hebraica, verum etiam ab editione septuaginta interpretum: neque admittunt, quòd mendum in codice iterepserit, cum exemplaria omnia in hoc conueniant. Notatur item quòd nouem Herodis annos prætermiserit; de Pilato secus quam Philo; & rei ueritas postulet, scripserit: In temporibus descriptionis Quirini Vari; Exilij Archelai: Coponij Procuratoris: Pontificatus Ananias: in numero legatorum

ad

Ad Caium Fastis Consularibus: in Historia Herodiadis: in causa excidij Hierosolymitani, quam potius Iacobi neci, quam morti Christo Domino illata tribuit, lapsus est, ut item in alijs nonnullis.

Plutarchus Cheronensis Traiani Principis moderator, ac denique Iſtriae Praefectus, ut multa praeferat, atque ad mores pedestantia scripsit, vno illo (quod quidem maximum fuit) dolendus est, quod inter Christianae veritatis radios, qui passim emicabant, Ethnicam vnam Philosophiam seclatus, inde tantum monita deproplexit, quaedam item miscuerit, quae pietatem labeficiant. Sanè centum post aonos, quam Christus Dominus passus est, vixit. At quod ad Historiam pertinet, se quor eorum deuentiam, qui inter Graecos medium cum locant, ac dignum Principis Scriptorem faciunt, qui iudicium formet, & ad prudentiam ducat. Viſas autem Graecorum, & Latinorum quinquaginta scripsit, orſus in Graecia a Theſeo Athenarum Rege, ac ſiſiens in Philopemene Duce Achaorum, qui post bellum Antiochi Magni cum Romanis centum propemodum, & octoginta ante Christi natalem annos obiit: In Latinis verò a Romulo vsque ad Galbam, & Othonem, Bellorum quidem causas, initia, progressus, offensiones, victorias, non aliter quam bonus Imperator diligenter explicuit. Si quid fabulosum interſerit, addit verbum illud, *φᾶσι*, hoc est (aiunt) ne quis temerè credat.

Veruntamen, quod alibi subindicauimus, iidem illi, qui de Plutarcho ita iudicant, non negant, animaduersione dignum esse, quod Graecos Principes cum Graecis, & Romanos inter se bona fide comparauerit. Graecos verò cum Romanis non item: Id quod facile intelligi possit, in comparatione Demosthenis, ac Ciceronis, Catonis, & Aristidis; Syllae, ac Lylandri; Marcelli, ac Pelopide. Interdum etiam in Romanorum antiquitate labitur: quod in homine Graeco, qui se lingua Latinam non satis intellexisse in uita Demosthenis consistit, mirum uideri non debet. Scribit enim Graechum equites cum Senatoribus rogatione Sempronii de iudicijs coniunxisse: qua tamen adempta sunt iudicia Senatoribus, & ad Equites omnia translata, ut Velitius, Appianus, Alconius, Tacitus, & Florus confirmant. Itaque legem Iuliam pro Sempronio, & Graechum pro Druso usurpauit. Simile est illud, quod Romanorum denario drachmam, librae minam aequauit in uita Fabii, & Antonij. Id quod Budaeo praebuit errandi occasionem. Nam his fundamentis malè iactis, errores uarii consequuntur. Quod item in Catone Vticensi mutuum, dare uxorem apud Romanos licuisse tradit. Notant denique id quod cum de suis ciuibz ageret, sibi temperare non potuerit, quin aduersus Herodotum, *ἑπὶ τῶν ἑλπίων* scriberet, in quo nihil aequè recte hendat, atque scripta de Bæotis, & Chæronæis. Nec Ganus tacuit dicens: Plutarchus, alioqui uerax, in rebus Graecorum illustrandis, & cæcutire, & fingere uidetur interdum.

Ceterum cum in eorum uitis, quas scribit, pleraque, lance illa Ethnica prudentia duntaxat, pendat; que uerò in Opusculis de amore puerorum scripta sunt, expulsioue, & igne indigeant, nolim illum aestimari tanti, ut Salomonis sententia, sed & potissimum Christi Domini, atq; Apostolorum dicta cum Ethnici scriptoris dictis comparentur, aut (si Deo placeat) possi habeantur.

Appianus Alexandrinus, qui tempore Marci Aurelij Imperatoris vixit, & si in Romanorum antiquitate saepè lapsus esse deprehendatur, vnus ex omnibus Historicis est, qui Romanorum Provincias, opes, exercitus, totiusque Imperij descriptionem proponit. Magna uerò historia: Appiani pars interiit. Nam libri Siculus, & Macedonius desiderantur. Quae tamen saeculi poterant Opere. Dionis Calsij, nisi maior esset huius, quam illius iactura, tamen Xiphilius in Epitomen, quae porius contulit. Porro de Appiano sic Suidas. Appianus Romanam scripsit historiam, quae Imperatoria dicitur. Ac tres eius primi libri ea contri-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

G g nent,

Plutarchus
quam re ma-
ximè dolendus.17579
Lp. 111.Plutarchus
non agitur in
de iter Gra-
ecis, & Roma-
nos.Vide Ludou.
Videm. lib. 2.
de causis cor-
rup. lib. 10.
Errores Plu-
tarchi circa
Romanorum
historiam.Vide Diony-
sium Halicar-
nassum
Melchior
Caues lib. 1.
de Romana
historia in Lo-
ci Communi-
bus.Appianus
Alexandri-
nus.

A si meliorum temporum res tanto ordine, & ea, quæ tunc vigeat, dicendi copia scripserit, inter Græcos Historicos, qui Latina memoriæ mandarunt, principem locum procul dubio obtinisset. Veritatem autem à Græco in Latinum, hunc Historicum Angelus Politianus tanta felicitate, ut plerisque in locis æquet ipsum Herodianum Græcè scribentem; Quæ verò licentius uertisse alicubi existimata sunt, hic duo tantum attingam præter alia plura. Quod igitur Herodianus de Marco loquens dicit: *Μάρκος αὐτὸς φιλοσοφία, & ἐπὶ νύκτιαν προσηγορίαν* Politianus vertit, *Marcus ipse Philosophia simulatur, ac mansuetudinis, cum vertendum fuisset. Marcus ipse qui Philosophiam sibi, & mansuetudinem vindicabat, siue asserbat, potest enim quispiam, qui aliquid sibi vindicat, id iure facere, quam ob rem προσηγορίαν ibi non simulare, sed vindicare designat.*

B Eodē in li. 4. ἀποδοχῆς, καὶ ἀφολάκτως ὁ Ἀντωνίνος διηροῖν. *Polit. De improniso Antoninus minime defensus occubuit, cum planius dicendum fuisset. Antoninum minime à suis defensum fuisse, cum defendi posset. illd enim ἀφολάκτως sonat absque cuiuslibet, vel remotis custodiis.* Et verò custodes erant Germani equites, quibus Antoninus meritò fidem habebat; quique tunc illum minime circumsteterant, sed simul, atque facinus illud fuere confecti omni ad persequendum interfectorem, contentionem, & celeritatem adhibuerunt, & quidem tantam, ut missilibus confoderent. Quin & post mortem illius amoris sui indicia ostenderunt.

Vides Lector à paucis iniuriam, siue notam, & Germanis equitibus, & Herodiano, & Marco in omnem posteritatem posse iniri, nisi rectissime versiones fiant. Lege, quæ in Examine de hac ipsa versione, ante Herodianum, & in Notis ad eum extant in fine Francofurtensis editionis Historicorum minorum Græcorum cum suis versionibus anno 1590.

Joannes Zonaras. Cap. XIX.

Ioannes Monachus Constantinopolitanus Ordinis, seu familiae sacrae, sed iam colaplae, S. Basilij, cognomento Zonaras, qui olim Byzantii magnus Drungarius Bigla, seu excubiarum, ac Protosecretarius Imperatoris Alexij, & Ioannis Comnenorum, sui, historiam universam Græcè scripsit à Mundi primordio usque ad obitum Alexij Comneni Constantinopolitani Imperatoris. Iudæorum quidem, & sacrae historiam priore tomo à Mundi initio usque ad excidium Hierosolymitanum. Secundo autem tomo ab Urbe condita usque ad Constantinum Magnum, Gesta, terra, marique.

D Tercio denique ea, quæ in Oriente sunt acta à Constantino Magno usque ad annum Domini centesimum decimum septimum supra millesimum est persecutus. Is scripsit Græcè. Versus autem est Latine. Vixit sub Alexio Comneno Imperatore Constantinopolitano, quo tempore Galli Syriam, ac Palestinam subegere post annū Domini millesimum, ac nonagesimum. Cum autem rerum seculi esset persegus; Magistratusque in Palatio gessisset Imperatoris, atque in solitudine fecisset, agnominarus est monachus. Tum verò rogatus amicorum, uti & maiorum suorum iussu, Historiam, quam diximus, conscripsit. Quin etiam Oecumenica septem Concilia, & Eparchica multa per Græciam vna cum Carthaginiensibus collegit: quibus Epistolas nonnullas antiquorum Sanctorum Patrum canonicas, atque corundem dogmata Catholica multa adiunxit ad Ecclesiae constitutionem utilia, quæ & breuib; quibusdam Commentariis explicuit homo Græcus, atque (ut modestè de illo inquit Ioannes Quintinus Hæduus, ac Parisiorum in Universitate professor) in plerisque non satis Ecclesijs Latinis æquus. Porro ipse Ioannes Quintinus octoginta quinque Canones Apostolorum à Zonara collectos in Latinum vertit, atque cum Hilario exemplari, quod in Regia Philippi Catholici Bibliotheca extat, consulit, quemadmodum licet videre ad calcem historiæ rerum in Oriente gestarum, quæ edita fuit anno 1587. Francofurti ad Moenum vna cum eadem Historia universa. Vide autem quæ in Apparatu Sacro scripsimus de his octoginta quinque Canonibus Apostolorum, in verbo, Clemens Romanus, & in verbo, Apostolorum Canones. Ceterum

Historia Zonara quid continet.

Zonara scripta alia.

E Bibl. Selectæ Sectio Secunda. Gg 2 Carolus

*Signif. de ea
iudicium.*

Carolus Sigonius hanc, (quæ præsertim ante Constantini gesta scripta ab illo fuit) ineptè, ac parum diligenter elaboratam (de Latinis rebus loquebatur) iudicauit. Sed à Constantino deinceps Imper. vtilem, ac quod ea diligenter enarraret, quæ meliores non habent scriptores. At Zonaram fuisse Schismaticum, nemini, qui eum attente legerit, erit dubitandum, ut etiam Gilbertus Genebrardus Scripserit, se, dum Poemata Zonaræ aculeatissima de spiritus S. Processione, & alia aduersus Latinos composita, in Latinum uerteret, criminationes illas consulto omisisse.

Nicephorus. Cap. XX.

DE Nicephoro autem Callisto, oprandum est, ut in Apparatu nostro Sacro vbi proprius est librorum Ecclesiasticorum locus, iudicium nō tam nostrum, quam cordati cuiusque perlegatur. Sanè Gennadii Constantinopolitani Archiepiscopi Apologia pro Synodo Florentina, qualis ille fuerit, nempe Schismaticus & Latinis infensus, ostendit.

Laonicus. Cap. XXI.

LAonicus Chalcocondyla eandem historiam perduxit vsq; ad tempus Byzantii à Turcis capti, cui appendicem adtexi curauit Sigismundus Fecabendus, in qua orditur ab Amurathe (de quo non ita clarè Laonicus Chalcocondyla) vique ad ea quæ inter Christianos, Turcas, & Persas nostro tempore acta sunt; Quamuis Minadous historiam postea Persici belli ulterius extendit, quemadmodum dixi, vbi de Persici rebus est actum.

Nicetas. Cap. XXII.

*Ab anno Christi
an. 1118.
vsque ad an-
num crester
1410.
Nicetas qua-
lit sit.*

NICETAS Choniates Græcanici res Imperii, orsus à Ioanne Comneno Alexii Filio ad Vrbe captam, siue ad Balduinum Flandrum, quem Viri docti dignū notitia purumque, & rectum ingenium (si aliud ab illo auo,) esse agnoscunt. Sylum quidem eius operosum, ac sapientem Poetas, & Homerum; at rem, & narrationem ipsam distinctam, compositam sine uanitate, sine ineptiis, breuem, quod factis sit, & fidam; Crebra, & opportuna monita: Iudicia non libera solum, sed sana, vbi de religione non agit; Nam & ipsum fuisse schismaticum eius produnt monumenta.

Nicephorus Gregoras. Cap. XXIII.

*Nicephorus
Gregoras qua-
lit.*

NICEPHORUS Gregoras historiam Nicetæ Choniatæ, & filum narrationis eius excepit, at non laudem. Scripsit enim ab Vrbe capta res ad Andronici Paleologi posterioris mortem: sed nequaquam pari castigatione, aut industria, & ultra plura traxit sui aui. Superfluit, aut euagatur: & res, orationesque propius misceat, indecore, immò (pergit iustus Lipsius) ineptè, Iudicia tamen eius crebra, & plerumque recta, causæ euentuum curiosè posite, pietas inculcata, & multa opportuna ad primam illam causam, idest Deum, relegata. Prouidentiam asserit. Sed tamen cautissimè legendus tum vbi agit de fato, tum quod dissidia in sacris recitans, non equus est iudex. porro vide caput sequens.

Ioannes Cantacuzenus. Cap. XXIV.

*Cantacuzenus
Gregoras qua-
lit.*

IOANNES Cantacuzenus vir nō solum illustris, sed pene regius nobilitate, Virtute, diuitijs, auctoritate, qua administrauit Imperium; demum pietate, qui secesserit, è Mundo, vt cælestibus rebus monachus vacaret, quamuis seculum illud obuolu- rum Schismate integram fidei Catholicæ lucem non admitteret, scripsit pro Christia- na fide aduersus Mahometanos, atq; Iudeos, Dialecticè potius quàm fusa oratione: De rebus autè ab Andronico Paleologo iuniore Imp. Constantinopolitano, & à se gestis libros quatuor synero, & historico, ac proinde laxiore stylo: & hæc quidem omnia Græco idiomate, elegantiore utiq; quàm illa ferebant tempora, quod è præcis Græcis quos versabatur, nitorem hauserat. Porro quatuor his Libris res gestæ sub Andronico auo, & nepote, ac sub Cantacuzeno filiorum nepotis tutore, atq; Imperatore nar- rantur: vt Primo libro contineantur dissensio, bellaq; inter Andronicos; Secundo, Minoris Andronici Imperium; Tertio, Bellum Cantacuzeni cum obrectatoribus, & hostibus;

- A** hostibus; Postremo eiusdem Victoria, triumphiq; , ac deniq; Acta inter Ioannem Palaeologum legitimum heredem, atq; Andronici sui Genitoris successorem, focerumq; Cantacuzenum, & eiusdem filium Mattheum, cum quibus dissidia ei intercesserunt: Hæc uerò gesta fuisse à salutis nostræ anno 1321. ad annum plus minus quinquagesimum nonum, nimirum, vnde quadraginta annis, aut circiter, Iacobus Pontanus notat Societatis, qui primus hos libros è Bauarica Bibliotheca Latio egregiè donatos, è Sartorii typographia Ingolstadiensi euulgauit, sapienter subducit, quemadmodum item huius Auctoris genus, atq; familiam, uxorem, liberos, nepotes, honores, doctrinam, mores, diuitias, elogia, diligenter, ac breuiter operis initio est persecutus, non parcens operæ, quin Volumen uniuersum & Notis illustrauerit, & locos aliquot parum sanos per textis in ipso contextu animaduersionibus explanauerit. Quas quidem Animaduersiones eiusdem Pontani rogatu, Iacobus Cretserus, Societatis notitæ Theologus eximius conscripsit. Ceterù, cum pleraq; ex hoc Auctore Ioanne Cantacuzeno commoda, & prudentia consilia peti possunt, ita quænam fides Nicephoro Gregoræ historico, cui proximè succedit, ac cuius narrationes (nò omnino tamen) cõtinuat, habenda sit, ponit ob oculos. Vitia enim illius, atq; mendacia obseruans, & historica clarius, veriusq; contexens, de Gregora inter alia, sic scribit: *Imperatorem* Lib. 4. c. 24.
verò Cantacuzenum, postquàm ipsum per se deprimere, atq; euertere non potuit, Palaeologorum Imp. bellum multum pro argumento sumens, & partim ignorantia rerum gestarum, partim gratia corrupta veritate, ac totis viribus, elus in fabula comminiscenda mentiens, deinde ordine ad bellum, quod nostra memoria contra Cantacuzenum excitatum est, progressus, tum alia complura crimini dat, securitates, cades, trucidationes, & populationes, & quæcunque Romanis per id bellum Laetuosâ inciderunt, illi adscribens: tum ob amorem dominandi, Imperialisque fastigij cupidinem malorum illorum nullam duxisse rationem, affirmat. Illud autem Cantacuzenum potissimum vellicat, & cor eius rrit, quod mentitur, cum adhuc viuente Andronico, Imperij Romani longè appetentissimum, cum id assequi non posset, ad monachos in monte Atho, qui viri sancti, & à Deo assistati, futurorum præseensionem habere indicabantur, profectum esse, & an ad se Romanum Imperium perueniturum esset, percontatum. Hæc Cantacuzenus, cum primò historiam illam sub alieno nomine euulgasset. Scio autem scriptorem hunc haud prorsus ab ea culpa abesse, cuius historici eorum temporum arguuntur, nempe schismaticis: sed tamen vt eiusmodi fuerit, quod est summo perè vituperandum, certè erga Beatissimam Virginem præcipuo cultu ferebatur, & cum Clemente VI. Pont. Max. de Synodo habenda, deque concordia Ecclesiarum
- D** statuenda, & sedulo, & reuerentissimè egit, cum quo etiam laborauit, ne malè audiret propter Barbaros, hoc est Turcas in auxilium accersitos, vastatamque bello ciuili prouinciam, cum etiam unâ cum eodem Pont. Maximo arma aduersus infideles pro gloria Crucis Christi coniungere cupiuiisset: sed raro uideris hæreticis, aut schismaticis membris Dominum IESVM vt ad suam faciendam Ecclesiam.

De Pachymerio, Cedreno, Glyca, Constantino Manasse, Io. & Gregorio
Cypriolatis. Cap. XXV.

- A** T de istis quos huic xxv. Capiti præfiximus, idem, quod ad schisma pertinet, dicendum est. Extant loci rerum memorabilium è Codice Augustanæ Reipublicæ carie confecto, & mutilo, per singulos libros excerpti, vnde li-
E quid constat, ex quinto, & octauo potissimum libro, quàm Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Catholicæ infensus fuerit Pachymerus. Vide adiuncta ad Gregoram Latinum.

Eodem morbo alios laborasse cernitur, vt sapienter Iacobus noster scripserit: cernatur, cum dixerit, per illa tempora tam non fuisse monachum, aut scriptorem à Romana Ecclesiâ non alienissimum in Græcia, quam hodie difficile est pseudopræconem inueniri Catholicum in Prouinciis, quæ Lutheri, Caluini, & aliorum ueneno fuerunt infectæ.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Gg 3 Zofimus

Zosimus. Cap. XXVI.

*Leuclaini
baretici pra.
Z.oma cōtra
pios Apologiā
scripsit.*

Testum al-
ter pars.

*Martyrologiū
Rom. ibidem.*

Euagrios lib.
5 hist. Eccl. c.
24 § ult.

*Antargētum
Chryseia.
Vide Nice-
phorum lib. 1.
Ecclesiast. c.
1. lib. 16. cap.
40 & seq. vsq.
que ad 44. in-
clu. sūt.*

Extat porrò Zofimi historia Græcè inſcripta in Bibliotheca Vaticana.

Extat porro Zofimi historia Græcè inscripta in Bibliotheca Vaticana.

Normandus

A

Iornandus Gorbus Episcopus.

Cap. XXVII.

Iornandus Gorbus Episcopus omnium temporum Chronicon potius, quam historiam scripsit ab orbis conditio ad Iustiniani Imperatoris tempora, Stylus barbarus est, verum historia utilis, quod multa ab ijs omissa persequatur.

PROCOPIVS.

Cap. XXVIII.

Procopius Rhetor Carliensis de Palestina oriundus, Iustiniani temporibus vixit; Bellisarij prestantissimi Ducis a secretis, omnibus eiusdem expeditionibus quae multae fuerunt, interfuit, bellorum Gothici, Italici tribus, Persici duobus, Vandalici totidem libris historias optima fide Graece conscriptas nobis reliquit, diligens in scribenda historia, verum mediocri stylo, ac plane naturali dictione, quae Asiae propior est, quam Aethiopiae: ipse enim Asiaticus fuit, ac cōciones, & epistolae quasdam breues interposuit, haud prorsus in eo genere ineptas.

Agathias.

Cap. XXIX.

Agathias Scholasticus Smyrnaeus quinque libris res Iustiniani Principis, eiusque Ducum Bellisarij, & Narsetis in Italia, Africa, Perside, & apud Byzantium gestas post Procopium conscripsit stylo tenui, & crebris interpositionibus, confuso. Verum utilis est, quod ea persequutus sit, quae meliores Scriptores non habent.

Idem autem Agathias, ut habet Suidas, Lazica quoque scripsit, & Byzantina, praeter libellos quos tum metro, tum soluta oratione conscripsit, quae ipse de sui temporis Poetis collegit Floruit, Iustiniano Imp.

Veruntamen Agathias errasse conuincitur in Narsete, cuius Regni exordium secū dum statutam ab eo Chronologiam perperam incidere videtur in annum Domini ducentiesimum nonagesimum, cum constet ex Vopisco in Probo, sub Probo ante vixisse, & saltem vsq; ad decimum octauum annum Diocletiani vitam perduxisse. Verum & in eo corrigendus est, dum de Sapore iuniore agens ait vigesimo quarto anno Regni sui accepisse a Ioviniano tunc creato Imperatore oblatam Nisibin Civitatem, quod contigit anno Domini trecentesimo sexagesimo tertio: Qua ratione dicendum esset, inchoatum esse Regnum Saporis anno Domini trecentesimo trigesimo nono, biennio post obitum Constantini, quod quidem absurdissimum est, cum constet eum vixisse etiam sub Constantino. Baron. Card. Toiz. Annal. sub anno D. 369. Marcelli autem Papae VI.

Suidas.

Cap. XXX.

DE Suida, quae obseruauimus, quoniam pleraque spectant ad Historiam Ecclesiasticam, ea videnda sunt in Apparatu nostro Sacro, in Verbo, Suidas, in cuius quoque versione ab homine haeretico facta, notati sunt, quae digna notatu sunt visa.

E

HISTO-

HISTORICORVM GRÆCORVM^A QVORVM MENTIO, VEL COMPENDIVM extat apud Photium in eius Græca Bibliotheca.

ACESTORIDÆ, vel Acefodori Scythica historia.
Agarharchidæ Gnidij Grammatici historia Asiatica lib. 10. de Trogloditis lib. 5. Europiaca lib. 49. de mari rubro lib. 5. Epitome Lydes Antimachi, Epitome de mirabilibus ventorum. Excerpta historiarum, & Homilia. Eiusdem sermonum duorum, hoc est Primi, & Quinti, qui de mari rubro, ac de alijs rebus admirabilibus, siue Paradoxis agunt, summam excerpfit Photius, camq; contulit in suam Bibliothecā satis fusè, ubi item de piscibus, deq; animalibus, & alijs, quæ in Arabia, Aethiopia, & alibi reperiuntur. Sed & quædam fabulosa de Dijs gentiū.

Alexandri Magni admirabilium collectio.

Amyniani de Alexandro Macedone ad Marcum Imp. Rom. & Vitæ, vt Plutarchi.

Antimachi Lydes Epitome per Agarharchidem, vt diximus suprâ.

Antonij Diogenis de Thule insula libri XXIV.

Antonij Diogenis de incredibilibus vltra Thulen lib. XXIII.

Africani historica à condito Mundo vsque ad Christum Dominum, deinde ad Marium vsque Imp.

Appiani Hist. Romana.

Appiani autem Alexandrini librorum historicorum, qui cum essent 24. tredecim tantū extant Summam idem Photius in sua Bibliotheca Græca collegit, quam breuissimè, quem dictione inquit ἐκπεριττον, & ἰσορροπῶν δι' ἰσορίας ἀνὰ τὸ βῆσι φηλαλῶν, nimirum non superfluum, & veracem, optimum item (addit) esse exprimendis affectibus.

Apollodori Grammatici Bibliotheca.

Apollodori Atheniensis Bibliotheca à Saturno ad Theſeum.

Arriani Parthica lib. XVII. de rebus Alexandri lib. 7. de his, quæ post Alexandrum lib. 10. Bithynica lib. 8. de Epiſteto lib. 8. Alanica, Indica; & Nearchi Periplus. Euxiniponti Periplus. Maris rubri periplus; De Cometis lib. 1.

Athanasij Magni Vita.

Basilij Cilix de historia Ecclesiastica.

Candidi historiarum lib. 3. à Leone Imp. vsque ad Anastasium.

Candidus Patria Ifauricus, Vir Christianus, & Orthodoxus, quod quartam Synodū laudibus coronet (vt inquit Photius) libros tres historiæ scripsit, incipiens, a Leone, ac finiens in Anastasium. Huius uerò Candidi historiam in compendium idem Photius redegit, atque in suam Bibliothecam intexuit, qui & de eius dictione, atque alijs ad ipsum spectantibus, suum iudicium promittit.

Cassiani Couiani, siue Couij Dionis.

Cephalionis Gergirij historiarum lib. 9. Musarum nominibus inscripti (Herodoti) à Nino & Semiramide ad Alexandrum Magnum.

Cephalionis historiæ compendium.

Cononis Narrationes quinquaginta, quas Archelao Philopatori Regi nuncupauit, De Mida, de Phrygiis pluribus, quæ in Asia, De Scheria insula Phæacis, De Priamo, & Troianis, De Roma non nihil, De Anaphe Insula, De Alexandro Pherego, qui Thebis dominabatur, deque alijs. Hæc autem omnia in compendium (sæ copiosum Photius redegit. Eundem uerò Cononem Atticè loquentem, & gratum Scriptorem fuisse indicat.

Ctesiae Gnidij Indica lib. 1. hist. Perfarum, & Assyriorum lib. 23.

Cyri Antiopolæ Iambico uersu in Mauricium Ducem.

Damaſcij de Vita Iſidori Philosophi.

Demetriij

- A** Demetrii Sancti Martyrii.
 Dexippi de rebus post Alexandrum gestis libris quattuor, & Scythica, Synopsis item historica, usq; ad Claudij Imperium summam.
 Diodori Siculi historiarum libri 40. extant 17. & paulo plures habuit Photius.
 Dionis Conij historica.
 Dionysij Halicarnassij hist. 20. ab aduentu Aeneae ad Olympiadem CXXI. & eorum Epitome libris quinque.
 Eunapij Chronicon lib. 14. à Claudio Caesare ad Arcadium, & Honorium.
 Eusebius Caesariensis De Constantino Magno. De Apollonio Tyanæo, contra Hieroclem Ecclesiastica historia, De Preparatione, De Demonstratione Ecclesiastica Evangelica.
B Heliodori Phœnicis historia Aethiopica.
 Hermie Hermopolitæ Iambicis uersibus de Patria.
 Herodiani historiarum lib. 8.
 Herodoti historiarum lib. 9. Musarum nomine. Hesychij Milesij hist. to. 6. à Belo ad Anastasium.
 Hesychij Illustrij Didascalica historia.
 Ioannis Constantinopolitani Episcopi acta inter Cononem, Eugenium, & Themistium Trideita s.
 Ioannis Presbyteri Aegæatæ Ecclesiastica historia.
 Ioannis Laurentij Philadelphensis, Lydi.
 Ioannis Moschi.
C Ioannes Stobæus, qui libros quattuor in duobus voluminibus collegit in gratiam Septimij (Alij legunt Sestimij) filij, Eclogarum, Apophthegmatum, & aliarum rerum ad Physicam Logicam, Ethicam, Politicam, Diuinam à Philosophis Antiquis, à Poetis, Rhetoribus, & Regibus, ac Ducibus, utilis iis, qui ipsorum Auctorum Commentaria perlegunt, quin & iis, qui scribere, & declamare student Eorundem autem Auctorum, ut hic labor fuit congestus, nomina quæ sunt plurius, sive Bibliothecæ adscripsit, ubi de ipso Ioanne Stobæo egit.
 Iosephi de bello Iudaico, & de capta Hierosolyma, & de antiquitate.
 Isidori Vita à Damasco composita.
 Iusti Tyberienis Chronicon à Moysæ incipiens in Agrippa finiens.
 Iustini Martyris Apologia pro Christianis, & alia quædam.
D Memnonis histor. lib. 9. Heraclej Ponti Verbis, Mithridatis Regis res narrantis.
 Metrophanis; & Alexandri Sanctorum Patrum Administratio, in qua & Vita Constantini Magni.
 Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani Epitome historica, ab obitu Mauritii usque ad Nuptias Leonis, & Irenes.
 Nonnosij historia rerum à Iustiniano contra Aethiopes, & Saracenos gestarum.
 Olympiodori historiarum libri duo supra viginti, ab Honorio Imp. usque ad Valentinum Imp. Ipse autem historicus, Patria Thebanus Aegyptius (Thebe enim erant quoque in Aegypto) paganus autem siue Ethnicus fuit qui suas Theodosio Imp. Arcadij Imper. filio historias nuncupauit. Quarum summam suæ Bibliothecæ Photius breuiter intexuit.
E Pamphilæ Epidauriæ Miscella historiarum lib. 8. marito suo nuncupari.
 Phegonis Tralliani liberti Adriani Imp. collectio Olympionicarum à prima Olympiade usque ad Adrianum.
 Philippi Sederi Christiana historia.
 Philostorgij Historicum.
 Philostratus Tyrius de Apollonio Tyanæo.
 Philostrati Tyrii de Vita Apollonii Tyanæi Lib. 8. Eiusdem Lexicō in x. Oratores.
 Praxagoræ (alii Anaxagoram vocant) Atheniensis de Constantino primo hist. lib. 2.
 de Regibus Atheniensium lib. 2. de rebus gestis Alexandri lib. 6.
 Ptolemæi Hephæstionis librorum sex historiarum compendium, quos uerè uulgo Photius

Photius testatur, ne quis, quæ alibi sunt sparsa conquirens, conterat tempus, quamquam multa monitrosa, & incredibilia contineant, verumtamen antiqua, tum de prisca hominibus Græciæ atq; Asiæ.

Pythagoræ Vita.

Sergii Confessoris historica à Michaelē vsq; ad nefanda Copronymi.

Socratis historia Ecclesiastica.

Sotion, de fluminibus, fontibus, & lacubus.

Theodoretæ Ecclesiastica historia.

Theodori Antiocheni de Magia in Perside.

Theophylacti Simorati Aegyptij historiarum libri octo, à principio Mauricii usque ad Phocam. In iis autem etiam de bello cum Cosroa. Porro Photius Epitomen horum octo librorum suæ inseruit Bibliothecæ.

Theopompus, qui, ut Ephorus, Isocratis fuit auditor, & in declamando æmulator scripsit historiam, cuius quinquaginta tres siue libri, siue sermones fuisse seruatō scribit Photius, quamvis sese non vidisse segetum, septimum, nonum, vigesimum, & trigessimū dicat, quos interisse aliqui ex antiquioribus asseruerunt.

Eiusdem historia breuem summam, ac Theopompi genus, educationē præceptorem, & æquos, quæ eo tempore nōpe uixerūt, sermones, Rationem agendi, & ideam, seu formam dicendi, consilium, siue electionem, ac quonam tempore vixerunt paucis idem Photius in sua Bibliotheca perstrinxit.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

Victorini Lampadii Antiocheni Orationes in Zenonem Imperatorem.

TERTIA SECTIO,

QUA AGITVR DE HISTORICIS,

qui Latine de Romana historia, sed & de alijs gentibus scripsere. Vbi & celebriores Historici Latini, atque

alii quidam Itali expenduntur.

Ad Romanam historiam, per seriem temporum legendam, intelligendam, exponendam, & ad sum adhibendam, quænam conferant.

Caput I.

Historia Romana omnis historiarum princeps, & qua in ceteris formanda.

DE instituta Romana historia lectione præfanda hæc sunt. Primò in hac magis, quam in alijs, tanquam in totius humanæ historię principio, seruandum esse rerum gestarum ordinem, qui solet esse memorie custodire.

Deinde cum sapè variata sit Romana Respublica, siue Imperij Romani administratio, variæ quoque ipsius formas præstatio.

ne temporum esse prænotandas. Præterea familias, stemmataque (in primis familie Augusti, quam in prima huius Opus Sectione inseruimus) petenda esse inde, ubi ceteris fuerit conscripta.

Denique Opes, Nummos, siue Numismata, Circos, Ludos, Sacrificia, cruciatus Martyribus illatos, Inscriptiones, quæ hodieq; in marmorum fragmentis antiquorum inueniuntur, (præter id, quod generatim ad omnes historias per-

cipiendas in superioribus sectionibus scriptum est) diligenter esse obseruandas.

Ordinem autem eiusdem Historię, præter alios contexere Carolus Sigonius (at, q̃ sciam hic non emisit in publicum) Petrus item Angelus Barginus vir doctissimus & poetæ eò insignior, quò castior & purior, idem priuato ad amicum scripto, præstitit.

Quorum aliqua paulo post subiiciemus, ne tantorum virorum perca labor.

Patib, Obsoles, Magistratus, Leges, Paullus Manutius, Onufrius Panuinius quamvis non temper uerax, & Carolus Sigonius, præter alios illos, de quibus egimus in libro de Iurisprudentiâ, Sigonius autem præter Fastos Consulares, edidit opus de antiquo iure populi Romani: alterum item de antiquo iure ciuium Romanorum, aliud de antiquo

Petr. Angel. Barginus.
Paulus Manutius.
Onufrius.
Sigonius.
Sigonius opera ad cognoscendam historiam Roma, vtilis.

A antiquo iure Italiz, aliud de antiquo iure Prouinciarum, quorum postrema editio locupletior prodijt in lucem anno 1574. Præterea de Iudicijs. Deinde de Occidentali Imperio. Denique de Regno Italico, qui eos libros, quibus agitur de Occidentali Imperio, excipiunt. Libri autem de regno Italiz sunt quindecim, qui historiam ab anno 570. vsque ad 1200. continent.

Familias, Antonius Augustinus Ilerdensis Episcopus, & Fuluius Vrsinus Romanus, & alij.

Opes, Appianus Alexandrinus. Cum enim tribus mundi partibus Romani imperassent, non quidem vsquequaque, sed latissimè tamen. Terminis autem Occidentalis Imperij fuisset extremis Hispaniz, Orientalis Eufrates, Taurus, & Armenia, Septentrionalis, Rhenus & Danubius. Australis Aethiopes. Dominarentur item

B vniuerso mari Mediterraneo, & omnibus, quæ in eo sunt insulis. Præterea in Boreali Oceano, ipsi Britanniz: Non dubitat affirmare Appianus omnes priores Monarchias Assyriorum, Medorum, Persarum, & Græcorum vix dimidiatam Imperij Romani partem possedisse. Quod ipsum in exordio suæ historiæ confirmat Polybius.

Bellica potèrè potentia, terrestribus quidem ordinaria, ac militum stipendiariorum varia fuit, diuersis temporibus, nunc maior, nunc minor tempore Appiani, hoc est principatu Adriani, sicut ipse Appianus scribit in proœmio historiæ Libyæ his pene verbis. Erat bellica potentia Romanorum; Ducenta millia pedum; Quædraginta millia equorum; Trecenti Elefantum bellicosi: Tria millia currum, Armorum vero in supplementum, trecenta millia. Nec minor erat navalis potentia; habebant enim Romani duo millia nauium, mille & quingentas triremes, magnas vero naues proris puppibusque armis, scilicet ab ostentationem Romanæ Maiestatis, & vsus Imperatorum, octoginta. Ad hæc parua erant instrumenta naualia eo numero, ut armande duplo maiori, quam quæ dicta est, classis, sufficere possent.

Postremo de incredibili copia pecunie, in diuersis ararijs ad vsus bellicos comparatæ, scribit Appianus, eam fuisse ad septuaginta quinque millia talentorum Aegyptiorum; talentum autem Aegyptium, sicut auctoritate Varronis confirmat Plinius lib. trigésimo tertio, cap. tertio, pendebat pondo, seu libras octoginta, quocirca si singulis libris aureos centum assignemus vnum talèrum Aegyptium idem valebat, quod octo millia nostrorum aureorum: quò fit vt summa illa quinque & septuaginta mille talentorum Aegyptiorum, secundum nostram supputationem, sexcentis denariis contenta millia aureorum, & vt vulgo loquimur, sexcentum milliones efficeret.

Numismata Fuluius Vrsinus pleraque explicuit, Iacobus item Strata, Vicius, & alij, præsertim verò Hubertus Goltzius Herbpolitæ, cuius extant quattuor volumina de Numismatibus, quæ & copiosè exposuit: in quorum altero continentur Fasti magistratuum, & triumphi Romanorum cum numismatibus, qui ad eadem pertinent, Altero Cæsar, eiusque historia, & numismata: Tercio, Augustus, eiusque historia, & numismata. Quarto Numismata Græca Italiz, & Siciliae, & alia. Ea verò Volumina Brugis in Belgio excusa sunt. Porro cum is Hubertus Goltzius esset pictor egregius, in numismatibus exprimens penicillo suo aptissimè, vt alieno calamo in eisdem exponendis vsus est.

Atqui & eiusdem Huberti Goltziz nouissimè prodijt Historia Augusta siue Imp. Caesarum; Romanorum Vitæ & res gestæ ex antiquis inscriptionibus collectæ anno 1602, apud Petrum de Tongris Antuerpiæ.

E Ad theatra, Circos, ceteraq. eiusmodi noscenda, quæ plerumque occurrunt historiæ Romanæ legenti, peritiles sunt libri, quos Iustus Lipsius edidit, de venatione, de Amphitheatris, de Spectaculis, de Circo, de Scena, de Cruce. Quin etiâ per eòmodi ad pietatem infinuandam, cum in Theatris singulis Martyrum effunderetur, maxime quæ etiambus afficerentur, qui plurimis spectantibus Spectaculum fiebat Angelis & Mundo. Nam vnum ipsum Amphitheatrum, quod vulgo Romæ Coliseum dicitur, capiebat octoginta, & septem hominum millia, præter duodecim millia, qui variis in locis, puta præconationibus, vel alijs, quæ prominebant, assidere poterant. Sed & quæ Tertullianus, & S. Augustinus in lib. de ciuitate Dei de spectaculis scribere, materiam candem, non tam ad intelligendam, quam ad suscipiendam Diuinam sapientiam, & bonitatē

Ant. Auguff.

Imperium Romanum quâ late patuit.

Bellica Romanorum potentia quali & quantitate temporis adrianæ imp.

Pecunia Romanorum quantitas. Talentum Aegyptium quid.

Iulius Vrsinus, Iacobus Strata, Vicius, Hubertus Goltzius.

Iustus Lipsius in his vitæ.

1. Cor. 4. Amos 6. 1. 2. 3. 4.

cx

ex historicorum libris ethnicorum suppediabant. Sed & ipse Lipsius librum de machinis, tormentis, telis, edidit; cum & quinque alij libri ab eo prodierint de militia Romana, cum Commentario ad Polybium, sicuti diximus supra. Ceterum Ioannes Antonius Valtrinus Romanus, de Societate nostra, libris septem de re Militari Veterum, Romanorum egit.

Ex libro quidem primo agitur de Bellorum indictione, Secundo de Militum delectu, Tercio de Militum ordinibus, Quarto de Itineribus militariis. Quinto De praelio, ubi & de Acie instruenda, De oppugnatione Urbium, de machinis, ac tormentis bellicis. Sexto De iis, quae fierent post praelium, Septimo De iis, quae Ducibus victoribus honoris causa decernerentur.

Hic autem labor & eruditione, & elegantia, & quod ad intelligendos Romanos Historicos maximè prodest, legendus est. Is autem anno 1597. Coloniae Agrippinae ex Officina Birkmannica prodijt.

Onuphrii quid
scripsit.

At & ante Lipsium Onuphrius ipse Panninius librum edidit de Ludis, in quibus descripra sunt haec. Antiquae urbis imago; Circi fragmenta in edibus Masserorum; Augustio Circensis Romani; Circus Fulgini. Ichnographia Circi Maximi, & aspectus Circi; Circorum fragmenta, Circus Castrensis, Eiusdem Ichnographia, & ruinae. Pompei Circensis. Eiusdem nummi. Sacrificandi ritus. Naumachia ornatissimi triumphi delineata. Et liber Ludorum secularium, & Origo Sybillarum, & Carminum Sibyllinorum. Quinque item libri Fastorum, Magistratum, & Impp. à Romulo primo usque ad Ferdinandum primum prodijt antea, Parauit apud Antonium Galassium an. 1563. Virinus Pifo de Magistratibus Romanorum.

Porro & Iacobus Pamelius in suis Annotationibus in Tertullianum in libro de spectaculis Circi Maximi delineationem à Pyrrho Ligorio factam inseruit, qua Cassiodori epistola ad Faustum de ludis Circensibus, & Dionysius Halicarnassaeus, & prima Horatii ode ad Mecenatem, rectius, quam antea intelliguntur. Quin & xij. Panegyrici veteres ad antiquam, editionem, & scripturam emendati, quos Ioannes Liui-neius Belga Gandensis recensuit, & notis illustratos edidit. Antuerpiae ex Officina Plantiniana, apud Ioannem Moretum ann. 1599.

Panegyricorum autem Index hic est. C. Plinii Panegyricus Traiano A. Claudij Mamertini Maximiano A. Eiusdem Gethiciacis Eumeni pro restaurandis Scholis. Incerti Panegyricus Maximiano, & Constantino. Incerti Constantino A. Nazarii Constantino A. Eumeni gratiarum actio Constantino A. Flauensium nomine. Eiusdem Panegyricus Constantino A. Eiusdem Constantio Caesari Claudij Mamertini pro Consulatu gratiarum actio, Iuliano A. Latini Pacari Drepani panegyricus Theodosio A. Denique Tabula Itineraria.

Sed & Tabula itineraria ex illustri Peutingerorum Bibliotheca Augustae Vindelicorum beneficio Marci Velseri Duxburgii Augustani in lucem edita fuit. Antuerpiae M. D. XCVIII. apud Io. Moretum. Fragmenta verò tabulae antiquae, in quibus antiquot per Rom. Prouincias itinera eodem Velsero explicante, & edente Venetijs 1591. apud Aldum.

De gentibus, & familiis Romanorum Ricardi Steuini, Venetijs apud Aldum eundem iuniorum.

Fasti verò Latini, & Graeci, tam de Capitolinis Romanis, quam de Siculis à primis Consulibus Bruto, & Collatino, usque ad decimum octauum Consulatum Heraclij Augusti hoc est ab anno Urbis 244 usque ad annum eiusdem 1380. E. fastis Onofrii Panuini, & praefixi editioni Francofurtensi anni 1590. Historicorum Graecorum minorum. Ad calcem autem editionis Imperatorum Chronologica series duplex, prior à Iulio Caesare, usque ad Michaellem Comnenum, posterior à Iulio Caesare, usque ad Constantinum, & Romanum eius socerum.

Anthonium
Lipii.

Ad inscriptiones porro antiquas, quod attinet, extat earum liber, quae passim per Europam inveniuntur. Accessit Auctarium à Iusto Lipio perdignum lectu, quod ex officina Plantini prodijt anno 1588.

Tam de Dignitatibus Orientalis, & Occidentalis Imperii ad posteriores Historias intelli-

A intelligendas in prima huius Operis sectione diximus Vidum Pancirosum post alios librum edidisse per commodum; sed legendus est, qui post eius mortem relictus ab eo, recognitus, emaculatus, & auctus, recusus est apud Franciscos Venerijs, anno 1602. Georgius Codinus siue, ut vocant, Curopalata libro de Officialibus Palatii, Constantinopolitani, & officijs magnæ Ecclesiæ: Græcè scriptus, & vna cum Græco contextu Latinus factus.

Georgius Codinus, Curopalata.

Ordo legendi Romanam historiam per temporum seriem.

Cap. I.

Dionysius Halicarnassensis primus est, cuius historia complectitur vetustissimas Italorum, & vrbis Romæ origines, & Romanorum res gestas domi, forisque vsque ad Laetrem Herminium Exquisitum, & T. Virginium Tricostrum Celsimontanum Coss. idest ad annum ab vrbe condita trecentesium septimum.

Dionysius enim primus sub historia Ro. legendus.

Deinde T. Linius: cuius primi tres libri ab aduentu Aeneæ in Italiam vsq; ad Laetrem Herminium, & T. Virginium Tricostrum Coss. conueniunt cum vndecim libris Dionysij, qui extant, & eadem omnino tractant, quæ Dionysius, sed breuissimè, si cum Dionysio comparatur. Postea hoc ordine sequentes,

Prima sectio Romana historiae.

Eutropij primus liber ferè totus cum iisdem tribus libris T. Lijui coniungendus,

Romulus.

C Plutarchi { Numa Pompilius, } cum primo {
P. Valerius Publicola. } Lijij,
Cn. Martius } cum secundo {
Coriolanus. }

T. Lijui extremus tertius liber à Laetre Herminio scilicet, ac T. Virginio Tricostrum Coss. vsq; ad extremum decimum librum, idest ad annum ab Vrbe condita CD LII. q. 10 anno fuisse Coss. Q. Fabius Maximus Gurgès, & Iunius Brutus Scarra, & erit decursus circiter 155. annorum.

Secunda sectio.

Eutropij extremum caput primi libri de capta Vrbe à Gallis.

L. Flori extremus primus liber de seditionibus, de prima, secunda, tertia, & quarta Vrbis discordia.

A. Q. autem Fabio Max. & Iunio Bruto Coss. vsque ad P. Cornelium Scipionem, Tertia sectio.

D T. Sempronium Longum Coss. quibus Coss. geri coeptum est bellum Punicum secundum, Anno videlicet 586. ab Vrbe condita, Lijij historia 74. annorum amissa est. In eius locum leguntur T. Lijui libri à L. Floro in compendium redacti, quæ vulgo Epitome nominantur. Sunt autem isti.

T. Lijui liber 11. ac reliqui 9. qui cum statim sequuntur à Q. Fabio Max. Gurgere, & Iunio Bruto Scarra Coss. vsque ad P. Cornelium Scipionem, T. Sempronium Longum Coss. Atque hic erit (vt paullo ante diximus) erit erit 74. annorum decursus.

Plutarchi Pyrrhus.

L. Flori de bello Tarentino, & cum Pyrrho Rege de bello Picente; de bello Salentino: de bello Volturnensi.

Polybij primi duo libri.

E L. Flori secundus liber primo bello Punico: de bello Lygustico, Gallico, Illyrico.

Eutropij liber secundus de Tribunis Mil. de Coss. potestate, vsque ad initium belli Punico secundi.

T. Lijui liber vigesimus primus ac nouem, qui cum statim consequuntur, à P. Cornelio Scipione, & P. Sempronio Longo Coss. vsque ad Sext. Sulpitium Galbam, C. Aurelium Cottam Coss. ad annum videlicet ab Vrbe condita 554. Est autem decursus annorum circiter 18. ab initio scilicet belli Punico secundi, vsque ad initium belli Macedonici primi.

Quarta sectio.

Appiani Alexandrini de bello ab Annibale gesto libellus vnus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Hh

Polybij

Polybij tertius, & quartus liber. Preterea nonnulla in fragmentis, vsque ad ex. A
eremum 17. librum. Quæ tamen quia manca sunt, & valde perturbata, separari com
modè poterunt à tertio, & quarto libro, atque ex ordine rejici.

Eutropius de bello Punico secundo, quod extremo capite tertij libri comprehen-
sum legitur.

Plutarchi { Q. Fabius Max,
M. Claudius Marcellus,

L. Flori historia de bello Punico secundo quæ libro secundo legitur.

Quinta se-
tio. Hinc ad primum bellum Macedonicum pergendum est, quod cum Philippo Rege
Persei Patre gestum fuit: ideoque post superiores continuò legendi sunt.

T. Livij liber 31. ac reliqui novem, qui cum statim consequuntur, à Ser. Sulpicio
Galba, C. Aurelio Corra Coss. qui anno ab Vrbe condita, 554. Consularum gesse. B
runt, vsque ad C. Claudium Pulchrum, T. Sempronium Gracchum Coss. idest ad an-
num ab Vrbe condita 577. quo anno bellum Istricum gericoeptum est. Et erit decur-
sus circiter 24. annorum.

L. Flori de bello Macedonico primo, de bello Syriaco Regis Antiochi, de bello
Aetolico.

Plutarchi M. Porcius Cato Censorinus, seu Maior, ut ab alijs appellatur.

Appiani Alexandrini liber de bello Syriaco, &

Eutropij lib. 4. de bello Macedonico, & de bello Syriaco: & hic est decursus ferme
duorum, & viginri annorum.

Sexta se-
tio. Plutarchi T. Quinctius Flaminius.

Ab Vrbe autem condita 577. T. Livij lib. 41. & reliqui quattuor, qui postremi con- C
sequuntur à C. Claudio Pulchro, T. Sempronio Graccho Coss. vsq; ad C. Sulpitium
Gallum, M. Claudium Marcellum Coss. Annum scilicet ab Vrbe condita 588. & erit
decurfus 11. ferme annorum.

L. Flori liber secundus de bello Istrico, de bello Gallogreco, de bello Macedoni-
co secundo, ac de bello Illyrico.

Plutarchi L. Aemilius Paulus, qui Perseum vicit, ac de Macedonia trium-
phavit.

Eutropij liber quartus de bello Macedonico secundo: Et hic erit decursus 12. fer-
mè annorum.

Septima se-
tio. T. Livij liber 46. & tredecim, qui proximè sequuntur, à L. Floro in Epitomas re-
ducti, (nam ipsi, qui erant integri, perierunt) legendi à C. Sulpicio Gallo, M. Clau- D
dio Marcello Coss. vsque ad extremum 59. librum, idest à M. Aemylum Lepidum,
L. Aurelium Orestem Coss. annum scilicet ab Vrbe condita 628. & erit circiter 40. an-
norum decursus.

Appianus Alexandrinus de rebus Libycis, sue Carthaginensium.

L. Flori de bello Macedonico tres libri, de bello Punico, tres, de bello Achaico, de
rebus in Hispania gestis, de bello Numantino, de bello Asiatico.

Eutropij de bello Punico, tres, de bello Macedonico, tres, de bello Achaico, de bel-
lo Numantino.

Plutarchi C. & T. Gracchi Vitæ.

L. Flori de legibus Gracchanis, de seditione T. Gracchi, de seditione C. Gracchi,

Octava se-
tio. lib. 3. T. Livij lib. 60. ac 30. qui deinceps illum sequuntur, à M. Aemilio Lepido, L. Au-
relis Orestis, Coss. vsque ad extremum 89. librum, idest, ad M. Aemylum Lepidum, E
L. Volcatium Tullum Coss. annum scilicet ab Vrbe condita 688. & erit ferme 60.
ann. decursus.

C. Crispi Sallustij liber de bello Iugurthino.

L. Flori de bello Iugurthino, de bello Allobrogico, de bello Cymbrico, Theutoni-
co, & Tigurino, item de bello Thracio.

L. Flori de seditione Apuleiana, de seditione Drusiana, de bello, quod adversus so-
cios gestum est, de bello Servili.

Eutropii de bello Iugurthino, de bello Cymbrico, de bello sociali, de bello
civilis

A ciuili Mariano, & Mithridatico: item pars sexti libri, vsque ad bellum cum Spartaco
gestum, & Plutarchi { C. Marius, L. Cornelius Sylla.

Appiani Alexandrini primus liber de bellis ciuilibus.

T. Liuij liber 91. ac qui eum ordine sequuntur vsque ad extremum 108. idest à M.

Aemyljo Lepido, L. Volcatio Tullo Coss. ad C. Claudium Marcellum, L. Cornelium

Lentulum Coss. annum videlicet ab vrbe condita 703. quo anno geri coeptum est bel-

lum ciuile Cæsaris, & Pompeij. Et erit circiter 17. annorum decursus.

Eutropij lib. 6. de bello cum Spartaco, de bello ciuili Mariano, Sertoriano, de bello ciuili

sub Lepido, de bello Mithridatico.

B Plutarchi Sertorius.

L. Flori de bello Pyraticeo, de bello Cretico, de bello Balearico, de expeditione in

Cyprum, de bello Gallico, de bello Parthico.

L. Licinius Lucullus.

Plutarchi { M. Licinius Crassus.

M. Tullius Cicero.

Dionis fragmenta 35. & 36. libri, in Xiphilino.

Appiani Alexandrini libellus de bello Mithridatico.

C. Crispi Sallustii de coniuratione Catilinae.

Dionis liber trigessimus septimus in Xiphilino.

L. Flori bellum Catilinae.

C Eutropij coniunctio Catilinae, bellum Gallicum vsque ad Cæsarem Dictatorem.

C. Iulij Cæsaris Commentarij de bello Gallico.

Dionis liber trigessimus octauus, ac duo deinceps, qui eum continuò sequuntur vs-

que ad extremum librum quadragesimum in Xiphilino.

T. Liuij liber centesimus nonus, ac septem, qui deinceps eum sequuntur, à C. Clau-

dio Marcello, L. Cornelio Lentulo Coss. vsque ad C. Iulium Cæsarem, M. Antonium

Coss. annum scilicet ab Vrbe condita, 710. quo anno Cæsar in Magistratu occisus est.

Et erit decursus circiter quinque annorum.

C. Iulij Cæsaris libri de bello ciuili, Alexandrino, Africo, Hispaniensi.

Suetonii Tranquilli C. Iulius Cæsar.

L. Flori liber 4. de bello Cæsaris, & Pompeij.

D Dionis liber quadragesimus primus, ac duo sequentes vsq; ad extremum 43.

Eutropij C. Iulius Cæsar Dictator.

Plutarchi { Cn. Pompeius Magnus.

C. Iulius Cæsar.

M. Porcius Cato Uticensis.

Appiani Alexandrini liber secundus de bellis ciuilibus.

T. Liuij liber centesimus decimus septimus ac viginti tres, qui deinceps eum ordi-

ne sequuntur: præter quos nulli alij ad nostram ætatem peruenierunt, à C. Iulio Cæsa-

re, scilicet, & M. Antonio Coss. vsq; ad Neronem Claudium Drusum Germanicum,

T. Quintium Crispinum Coss. quo in magistratu Drusus est mortuus; anno scili-

cet ab Vrbe condita 745.

E Et erit circiter 35. annorum decursus.

L. Flori extremus quartus liber de Cæsare Augusto, ac reliqua deinceps omnia.

Eutropij liber septimus vsque ad T. Claudium Neronem Cæsarem Imp.

Plutarchi { M. Antonius.

M. Iunius Brutus.

Appiani Alexandrini de bello Illyrico, & tres extremi libri de bellis ciui-

libus.

Dionis liber quadragesimus quartus, & duodecim qui continuò sequuntur, us-

que ad extremum, 56. librum scilicet, idest vsque ad Imperium T. Cl. Neronis ex

Xiphilino.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

H h 2

Suetonij

Suetonij Tranquilli C. Iulius Cæsar Augustus: & erit decursus circiter 27. anno-
rum à Druso scilicet, & Crispino Coss. vsque ad Sext. Pompeium, & Sex. Apuleium
Coss. quibus Coss. Augustinus obiit. Et hunc annorum decursum cum superiori de-
cursu coniungi oportebit.

Huc addemus prius, & posterius volumen Velleij Paterculi, in quem Iustus Lip-
sius edidit Notas; Ioannis Zonaræ Annales ab Vrbe condita, vsque ad Imperium
Tiberij Cæsaris, & Iornandis Episcopi librum de Regno, & Temporum lucces-
sione, qui perpetuo, & continenti ordine ea breuissime complectuntur, quæ à Romu-
lo vsque ad Tiberium domi, forisque acta sunt; quanquam hi (quia continuata hito-
ria est) facile coniungi cum superioribus poterunt; sic veteres cum rebus, tempora cum
temporibus aptissime conueniant: Id quod intelligi etiam volumus de Diodoro Si-
cul., de Pompeio Trog., de Valerio Maximo, de Paulo Orosio, de eo qui libellum de
Viris illustribus scripsit. Omnia enim, aut capitibus ita distinguuntur, vt sine ullo
labore ad rem præsentem accommodari possint; aut ita continenti oratione perferi-
buntur, vt dissecari nequeant, quin legentis ordinem, & cursum perturbent; ac
remorentur.

Decima ter-
tia sedes.

Perducta igitur historia ad obitum Augusti, id est, vt diximus, ad annum vrbs 756.
hæc quæ sequuntur, supererunt legenda, vt perpetuo ordine Historiam, ad hanc ita-
tem nostram perducamus.

P. Cornelij Taciti ab excessu Augusti Annalium libri 5.

Dionis liber 57. & 58. quibus continentur res domi forisque gestæ; annorum cir-
citer 26. ab excessu Cæs. Augusti, ad excessum C. Caligulæ.

Suetonij Tranquilli { Tiberius Cæsar.
C. Caligula.

P. Cornelij Taciti liber vndecimus, ac reliqui, qui sequuntur, omnes: nam, à
quinto ad vndecimum amissi sunt.

C. Suetonij Tranquilli { C. Claudius Cæsar.
Nero Claudius Cæsar.

Sergius Galba.

Plutarchi Sergius Galba.

C. Suetonij Tranquilli Otho Syluius.

Plutarchi Otho Syluius.

C. Suetonij Tranquilli { Aulus Vitellius.
Vespasianus.
Titus.

Flauij Iosephi libri de bello Iudaico.

C. Suetonij Tranquilli Flauius Domitianus.

Ioannis Zonaræ eorundem Imp. Vitæ, quæ & ipsæ apud illam ab alijs distinctæ
seorsum legi possunt vsque ad Iustinianum Imperat. ad annum scilicet ab Vrbe condi-
ta 1280. à Christo autem nato 529.

Iornandus Episcopus de rebus Geticis.

Procopius de bello Gothorum, de bello Persico, de bello Vandalico.

Agathias de bello Gothorum.

Leonardus Aretinus de bello Italico aduersus Gothos.

Ioannis Zonaræ Iustinianus.

Paulus Diaconus de gestis, & origine Longobardorum.

Hinc prosequenda, quæ à Dione Cassio, ab Aelio Spartiano, à Iulio Capitolino,
ab Aelio Lampridio, à Trebellio Pollione, à Flavio Vopisco, à Volcatio Gallico,
ab Herodiano, à Sexto Aurelio Victore, ab Eutropio, à Pomponio Laeto, ab Amma-
no Marcellino, à Iohanne Zonaræ, à Niceta Choniato postremo à Petro Messia Hi-
spano, de Cæsaribus, siue Imp. perscripta sunt. Quæ omnia ita separari, ac rursus
componi possunt, & ex vnoquoque auctore seligi, vt singillatim Imp. Vitæ, & res
gestæ continenter legantur.

Huc addi præterea debent.

Ioannis

- A** Ioannis Villani ab anno 1347. vsque ad 1390.
 Matthæi Villani ab anno 1347. vsque ad 1390.
 Blondi Flauii Poroliuensis.
 M. Antonij Sabellici.
 Leonardi Aretini.
 Poggij Florentini.
 Pauli Iouij Nouocomenfis.
 Compendium rerum Neapolitanarum, & alia huiusmodi sexcenta, quæ à nostris scripta sunt. Sed & in primis quæ Carolus Sigonius de Regno Italie, ac de Imperio Occidentali scripta reliquit.

B Caroli Sigonij Ratio legendi Romanam historiam, et à quolibet scriptore per temporum seriem petenda est.

Q Vin etiam Carolus Sigonius ab amico rogatus, vt historie Latine ordinem scriberet, nimirum qualis ordo à quoque scriptore per temporum seriem esse petendus, sequentem misit, quem ob viri celebritatem huic loco addentes, aliquid è nostris adscribendum existimauimus.

De his quæ ante Reges in Italia, & sub Regibus Romæ gesta sunt annis ducentis quadraginta quattuor, scribere.

Dionysius Halicarnassæus Græcus libris quattuor.

T. Lilius libro primo.

Lucius Florus libro primo.

P. Velleius Paterculus libro primo.

Pl. Eutropius libro primo.

Plutarchus in Romuli, Numæ, & Poplicolæ vitis.

Plinius de Viris illustribus.

Paulus Orosius libro secundo.

Sextus Ruffus.

Ioannes Zonaras tomo primo.

Solinus capite primo, & secundo Polyhistoris.

D Ab exactis Regibus ad leges duodecim tabularum anni quinquaginta octo, quæ conscribi cepta sunt anno urbis condite trecentesimo tertio.

D Ionyfius libris sex sequentibus.

T. Lilius libris duobus.

L. Florus libro primo.

Eutropius libro primo.

Plutarchus in Poplicolæ, & Conolano.

Plinius de Viris illustribus.

Paulus Orosius libris duobus.

Sextus Ruffus.

Ioannes Zonaras tomo primo.

E Diodorus Siculus nonnihil libro vndecimo, & duodecimo.

A duodecim tabulis ad bellum Tarentinum, & Reges Pyrrhi, qui anno Urbis quadrigentesimo septuagesimo quarto, in Italiam venit, annis centum septuaginta, & vno.

D Ionyfius pauca libro decimo, & vndecimo.

T. Lilius, à libro tertio, ad decimum. Item ex Flori Epitome lib. vndecimo, & duodecimo, & historie libro primo.

Eutropius libro primo, & secundo.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Hh 3 Plutar.

Plutarchus in Camillo.
 Plinius de Viris illustribus.
 Paulus Orosius libro secundo, & tertio.
 Sextus Ruffus.
 Ioannes Zonaras tomo primo.
 Diodorus Siculus nonnihil libro decimotertio, & decimoquarto.

Et à Pyrrho ad secundum bellum Punicum, quod captum est anno Urbis quingentesimo trigesimo sexto, annis sexaginta duobus.

Polybius libro primo, & secundo.
 L. Flori Epitome à decimo tertio ad vigesimum: & in historia lib. 1. & 2.
 Eutropius libro secundo.

Plutarchus in Pyrrhi, Marcelli, & Fabij Maximi Vitis.

Plinius de Viris illustribus.

Paulus Orosius libro duodecimo.

Sextus Ruffus.

Ioannes Zonaras tomo primo.

A bello Punico secundo usque ad tertium, quod fuit anno Urbis sexcentesimo quinto, annis viginti.

T. Liuius à vigesimo usque ad quadagesimum quintum.
 L. Flori Epitome à quadagesimo quinto ad quadagesimum nonum.
 Polybius libro tertio, quarto, & quinto, & fragmenta reliquorum.

L. Flori historia libro secundo.

Eutropius libro secundo, tertio, & quarto.

Silius Italicus libro octauo.

Plutarchus in Annibalis, Fabij Maximi, Scipionis, Marcelli, Catonis Maioris, Pauli Aemilij, & Flaminij Vitis.

Plinius de Viris illustribus.

Aemilius Probus in Annibalis, & Catonis Vitis.

Appianus in Syrio.

Paterculus libro primo.

Paulus Orosius libro quarto.

Sextus Ruffus.

Ioannes Zonaras tomo primo.

A bello Punico tertio ad Caesarem Dictatorem, qui fuit anno Urbis septingentesimo sexto, annis centum.

L. Florus in vtraque Epitome Liuij à quadagesimonono ad centesimum nonum, & libro secundo, & tertio.
 Appianus in Libyco, Hiberico, Mithridatico, & primo, secundoque bellorum civilium libris.

Eutropius libro quarto, quinto, & sexto.

Plutarchus in Gracchorum, Marii, Sillae, Sertorij, Pompei, Luculli, Craffi, Caesaris, Ciceronis, Catonis, Antonij, & Bruti Vitis.

Cornelius Nepos in Attici Vita.

Sallustius in Iugurthino, Catilinario, & Concionibus.

Dion libro trigesimo septimo, octauo, nono, quadagesimo.

Suetonius in Caesaris Vita.

Lucanus libro decimo.

Caesaris Commentaria.

Velleius Paterculus, libro primo, & secundo.

Plinius de Viris illustribus.

Paulus

- A Paulus Orosius libro quarto, quinto, & sexto.
Sextus Rufus.
Ioannes Zonaras tomo primo.

A Caesare Dictatore ad obitum Augusti, qui fuit anno septingentesimo sexagesimo septimo, annis sexaginta duobus.

- D** Ion, à libro duodecimo ad quinquagesimum sextum.
Suetonius in Caesaris, & Augusti vitis.
Appianus libro secundo, tertio, quarto, quinto bellorum civilium, & in Parthico.
Velleius Paterculus libro secundo.
B Caesaris Commentaria de bello civili, cum A. Hirtio, seu Oppio.
Florus in utramque Epiomen Libri à centesimo nono ad centesimum quadragessimum, & libro tertio, & quarto.
Plutarchus in Caesaris, Ciceronis, Antonii, Bruti, & Catonis Vitis.
Eutropius libro sexto, & septimo.
Cornelius Nepos in Attici Vita.
Tacitus initio libri primi.
Paulus Orosius libro sexto.
Sextus Rufus.
Sextus Aurelius Victor.
Ioannes Zonaras tomo secundo.
C Zozimus libro primo historiarum, sed in quo cauenda sunt, quæ de eo diximus supra.
Iosephus Iudæus libro decimo quarto, decimo quinto, decimo sexto, decimo septimo.
Ab obitu Augusti ad Domitiani necem, quæ fuit anno millesimo trecentesimo quadragesimo primo, annis octoginta duobus.
- D** Ion, libro quinquagesimo septimo, & quinquagesimo octavo.
Io. Xiphilinus Epitome.
Cornelius Tacitus lib. vigesimo primo.
Suetonius in reliquis decem Imperatorum Vitis.
Eutropius libro septimo.
D Sextus Aurelius Victor.
Sextus Rufus.
Zosimus libro primo.
Paulus Orosius libro septimo.
Ioannes Zonaras tomo secundo.
Iosephus Iudæus libro decimo septimo, & vigesimo Antiquitatum, & de bello Iudaico libro septimo.

A Nerva principatu ad Constantini Imperium, quod fuit anno Urbis millesimo quinquagesimo octavo, annis ducentis decem.

- E Eutropius libro octavo, & nono.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Rufus.
Io. Xiphilinus in Epitome Dionis.
Paulus Orosius libro septimo.
Aelius Spartianus.
Iulius Capitolinus.
Aelius Lampridius.
Herodianus Grammaticus.
Volearius Gallicanus.

Trebel.

Trebellius Pollio.
Flavius Vopiscus.

Ex recentioribus.

Pomponius Lætus.
Zozimus libro primo.
Eusebius in Chronicis, historia Ecclesiastica, &c.
Ioannes Zonaras tomo secundo.

ni 2. *Adhuc vivam ad in Juliani Imperatoris obitum qui fuit anno Christi quingen-
tesimo sexagesimo quinto, Urbis vero condita millesimo trecentese-
mo decimo septimo, annis ducentis, sexaginta, & uno.*

Ex recentioribus.

Pomponius Lætus.
Eutropius libro decimo.
Eusebius Pamphilus Cæsariensis in vita Constantini libro quinto.
Paulus Orosius libro septimo.
Sextus Aurelius Victor.
Sextus Rufus.
Ammiani Marcellini libri posteriores octodecim.

Zozimus à libro secundo ad sextum.

Paulus Diacopus ab undecimo ad decimum & unum.

Socrates Scholasticus in historia Ecclesiastica libro decimo.

Hermianus Sordaniensis in historia Ecclesiastica libro nono.

Theodoretus Cyrensis in historia Ecclesiastica libro sexto.

Historia Tripartita. Sed ex antiquis illis omnibus, & veris Cæsar Baronius Cardina-

lis in suis Annalibus recognovit & le-

Ioannes Gothus in Chronicis.

S. Hieronymi Chronicon Eusebii adiecta. Sed quæ Arnaldus Pontacus Episc. Va-

satenfis emisit emendata.

Prosper Aquilensis in Chronicis.

Procopij liber septimus.

Agathis Scholastici liber quintus.

Anastasiu S. R. E. Bibliothecarius in vitis Pontificum Romanorum, & in historia

Ecclesiastica: Sed qui à Io. Buxæo prodijt emendatus.

Theopanes Hæarus.

Nicephorus Callistus Xantopulus in historia Ecclesiastica de quo & quid sentien-

dum, & quænam cauenda sint, partim diximus supra, partim, ac quidem ubertius in

Sæculo Apparatu.

À Iustiniano Imperatore deinceps.

Eugarius Scholasticus.

Beda Anglus.

Paulus Diaconus.

Anastasiu S. R. E. Bibliothecarius in vitis Rom. Pontificum, & historia Ecclesiastica.

Ioannes Zonaras tomo tertio.

Historici de Regibus primis Romanorum, deinde de imperatoribus quibusdam

Romanis, max de Imperatoribus Romanis, iuxta tem-

porum seriem. Cap. IIII.

Rimò sciendum est à Raphaele Volaterranno Historicis nominari, qui vita

Romanorum Principum conscripserunt; ipsum autem Volaterranum historicum

breuem omnium eorundem Regum texuisse libris viginti, & tribus libris

Historias item Cæsarum à C. Iulio vsque ad Maximilianum Petrus Moissas Hifp-

anicè

A niēd scripsit: id quod Ioan. Baptista Egnatius Latinē fecerat, quemadmodum item de viris Bernardinus Corius, & alii fecere, vel epitomatibus, vel Chronographiis, vel aliis eiusmodi. Nam quæ Onufrius Panvinius scripta de Imperatoribus reliquit, ea, quod sciam, excusa non sunt. Nos in Bauarica Bibliotheca Monachii vidimus manu scripta, apud Serenissimum Ducem Gulielmum.

Id verò meminierint cordati lectores historiæ Imp. quas Ethnici præsertim, aut heretici haud fideliter conscripserunt, vtilissimum fore, si Annales Cæsaris Baronii Cardinalis simul adiungantur. Quod si etiam hic noster labor ante alios prælegetur, erit opere pretium ad reliquos eiusmodi, Scriptores inoffenso pede decurrendos.

B Porro Romuli vitam scripsit Plutarchus, ac quædam de singulis septem Rom. Regibus C. Plinius de Viris Illust. Quin & Plutarchus, & de Amulio patruo Romuli, ac de Ilia, & de Romulo, ac Remo egit in Parallelis minoribus. Gellius autem responsum prudens de vfu vini à Romulo datum notat, cap. quartodecimo, vnde decimi libri. At Ioan. Boemus egit de Romulo, & eius ciuilibus institutis. Quæ uerò Ouidius lib. 14. Metamorph. de eodem attingit, quoniam fabulosa sunt, huc non spectant. Taceo quæ Liuius, & alii de primis Urbis Romæ conditoribus scripserunt, qui huc quadantenus faciunt.

Nume vitam Plutarchus, pleraque autem de eo Crinitus, Cælius, & eiusmodi alii. Tarquinii Superbi Alexander ab Alexandro secundo lib. 3. 2. capite & quinti 27. & Crinitus, ac Gellius primi libri decimo nono capite nonnulla sunt persecuti.

Iunii Bruti primi Romanorum Consulis C. Plinius de Viris Illustribus mentionem facit.

C Pompei siue Cn. Magni C. Plinius de viris Illustribus, Aelianus Græcus variè historiæ lib. Plinius etiam 7. lib. 2. 6. cap. & primo trigésimi septimi, quemadmodum & Gellius decimi libri primo cap. quædam ad Pompei laudem, triumphum, ac theatri dedicationem persecuti sunt. Sed cum Cæsar suis Commentariis de bello ciuili pleraque scripserit, de bello inter se, & ipsum Pompeium, Plutarchus autem Pompei vitam scripserit, sat inde multum, quod huc attinet, colligi potest. Quod si quis Pompei, & Sertorii commissum in Hispania prælium, & carmine conscriptum legere voluerit, legat Pontani dialogum inscriptum Antonium. Ceterum nemo nescit quæ de bello ciuili Pharsaliæ M. Anneus Lucanus carmine cecinit.

De Romanis Imp. adhuc plura, & quidem ordine. Cap. II.

D **I**ulius Cæsar apud Plutarchum in Vitis, apud Suetonium, apud Dionem, apud Appianum libro de bello ciuili, apud ipsummet Cæsarem suis Commentariis de bello Gallico, & de bello ciuili, apud Aelianum lib. de varia historia. De laudibus autem C. Iulii Cæsaris Plinius lib. 7. cap. 25. & Franciscus Floridus libris tribus de præstantia Cæsaris. Vide infra, vbi de ipso Cæsare fusius egimus. Quin & Egnatius eius vitam scripsit.

Octavius Augustus Cæsar apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, Plinium lib. 7. cap. 45. Appianum Alexandrinum, Ovidium quintodecimo libro Metamorphoseos, B. Antoninum Archiepiscopum Florentinum tit. 4. cap. 6. & titu. 6. cap. 21. Aelianum variæ historiæ, Gellium, Crinitum, Cælium, Egnatium.

E Tiberius Cæsar apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, Plutarchum in vitis, B. Antoninum Florentinum tit. 6. cap. 21. Egnatium, & aliquos ex ijs, quos supra nominauimus.

C. Caligula, qui & Germanicus cognominatus est, apud Dionem Suetonium. Statium lib. 4. Sylvarum: D. Antoninum Florentinum, & apud Egnatium, quin & Senecæ ludus extat de morte Claudij.

Nero Claudius, apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, B. Antoninum, Egnatium. Et uerò à Plinio vituperatur ipse Nero lib. 3. o. cap. 2. & Lucianus agit de eodem, vbi de fustione Isthmi.

Sergius

Sergius Galba, apud Dionem, Suetonium, Plutarchum in Vitis, Sextum Aurelium, A
Victorem, Egnatium.

Otho apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium.

Aulus Vitellius apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium.

Vespasianus apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, B. Antoninum Florentinum, Egnatium.

Titus Vespasianus, apud Dionem, Suetonium, Plutarchum in Vitis, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium. Atqui Iosephus, ubi agit de expugnatione Hierosolymæ, quæ alijs de excidio Hierosolymitano scripserunt, huc pertinent.

Domitianus apud Dionem, Suetonium, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium: Quin & C. Plinius lib. 10. epist. & Statius lib. 4. Sylvarum quædam de via Domitiana, & de quibusdam eius epistolis.

Nerva, siue Cocceius Nerva. Apud Dionem, Sextum Aurelium Victorem, Georgium Merulam.

Vipius Traianus, apud Dionem, apud C. Plinium, Cæcilius in Panegyrico eiusdem, apud Plinium lib. 10. epist. Sextum Aurelium Victorem, Plutarchum, Egnatium. Atqui & Tzetzes de Traiano egit, & de Istro ponte iuncto. At huc pertinent quæ de Diaciarum historiarum scriptoribus, ac de columna Traiana, quæ adhuc Romæ extat, scripta sunt.

Aelius Adrianus, apud Dionem, Aelium Spartianum, Sextum Aurelium Victorem, B. Antoninum tit. 7. cap. 3. Georgium Merulam, Egnatium. Sed & Tzetzes de Adriano vrbe Aelia, & Sarapio in Panegyrico Adriani, & Gellius, & Cælius, & Crinitus, & eiusmodi reliqui pleraque.

L. Aelius Verus apud Aelium Spartianum; Et uerò hic à Traiano adoptatus, & Cæsar ab eo dictus, non fuit tamen Imperator.

M. Aelius Antoninus Pius Philosophus apud Dionem, Herodianum, Iulium Capitolinum, Sextum Aurelium Victorem; Sed & Cælius, & Crinitus varia uariis in locis, & Antonius Guevara epist. sua 57. pulchrè nonnulla de eo.

Verus Imp. apud Iulium Capitolinum.

Audius Cassius apud Volcatium Gallicanum.

Commodus Antoninus apud Dionem, Herodianum, Aelium Lampridium, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium. At Commodi, ac Fulviæ historiam, Cælius, & quædam Tzetzes, & Crinitus.

Helvius Pertinax apud Dionem, apud Herodianum, Iulium Capitolinum, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium.

Didius Iulianus apud Dionem, Herodianum, Aelium Spartianum, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium.

Sepimius Seuerus, apud Dionem, Herodianum, Aelium Spartianum, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.

Foscennius Niger apud Aelium Spartianum.

Clodius Albinus, apud Iulium Capitolinum.

Antonius Caracalla, apud Dionem, Herodianum, Aelium Spartianum, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.

Antonius Geta, apud Aelium Spartianum.

Opilius Macrinus, apud Dionem, Herodianum, Iulium Capitolinum, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.

Antoninus Diadumenus, apud Aelium Lampridium.

Antonius Heliogabalus, apud Dionem, Herodianum, Aelium Lampridium, Aelium Spartianum, Egnatium; Quin & Cælius, & Crinitus pleraque.

Alexander Seuerus, apud Dionem, Herodianum, Aelium Lampridium, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.

Maximi duo apud Herodianum, Iulium Capitolinum, Sextum Aurelium Victorem, Egnatium, B. Antoninum Florentinum tit. 7. cap. 6. & tit. 8. cap. 2.

Maximinus Iunior, apud Iulium Capitolinum.

Gordiani

- A** Gordiani tres, apud Iulium Capitolinū, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatiū.
 Gordianus Junior, apud Herodianum, Iulium Capitolinum, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.
 Maximus (qui & Papienus) & Balbinus, apud Herodianum, Iulium Capitolinum, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Philippi, apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Marcus, & Severus Hostilianus Imperatores apud Pomponium Lætum.
 Decius, apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, Egnatium, B. Antoninum Florentinum, tit. 7. cap. 6.
 Verius Gallus, & Volusianus Imperatores, apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
- B** Æmilianus apud Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Licinius Valerianus apud Trebellium Pollionem, Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, Egnatium, B. Antoninum Florentinum, tit. 7. cap. 7.
 Valerianus iunior, apud Trebellium Pollionem.
 Gallienus apud Trebellium Pollionem, Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Solonius Gallienus apud Trebellium Pollionem.
 Triginta Tyranni Gallieni tempore exorti apud Trebellium Pollionem.
 Claudius apud Trebellium Pollionem, Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Quintilius apud Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.
- C** Aurelianus apud Flaviū Vopiscum, Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Tacitus apud Flaviū Vopiscum, Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Florianus apud Flaviū Vopiscum, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.
 Probus apud Flaviū Vopiscum, Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Firmus, Saturninus, Proculus, & Bonosus apud Flaviū Vopiscum.
 Carus apud Flaviū, Sextum Aurelium Victorem, & Egnatium.
 Numerianus apud Flaviū Vopiscum, & Pomponium Lætum.
 Carinus apud Flaviū Vopiscum, & Pomponium Lætum.
- D** Diocletianus, & Maximianus Imperatores, apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Constantius Chlorus, & Galerius Maximinus Imperatores apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Severus, & Maximianus Imperatores apud Egnatium.
 Licinius, & Constantinus Imperatores apud Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Constantinus, Constans, & Constantius Imperatores apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Iulianus apud Sextum Aurelium Victorem, Ammianum Marcellinum, & Egnatium.
- E** Iovianus (qui & Iovianus) apud Pomponium Lætum, Ammianum Marcellinum, & Egnatium.
 Valentinianus, & Valens apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, Ammianum Marcellinum, & Egnatium.
 Gratianus apud Sextum Aurelium Victorem, apud Ammianum Marcellinum, & Egnatium.
 Theodosius apud Sextum Aurelium Victorem, Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Arcadius, & Honorius apud Egnatium.
 Theodosius iunior apud Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Valentinianus Tertius apud Pomponium Lætum, & Egnatium.
 Flavius Valerius Martianus apud Pomponium Lætum, & Egnatium.

Flavius

- Flavius Valerius Leo apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Leo Iunior apud Egnatium.
 Flavius Valerius Zeno, apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Flavius Valerius Anastasius apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Flavius Valerius Iustinus apud Pomponium Latum.
 Flavius Valerius Iustinianus apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Flavius Valerius Iustinus secundus apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 De laudibus autem Iustini Minoris agit carmine Chorippus Africanus: Agit item de morte Iustiniani, editus autem est hic anno 1584. Antuerpiæ.
 Tiberius, apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Mauricius apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Phocas apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Heraclius apud Pomponium Latum, & Egnatium.
 Ceteri autem Imperatores, apud solum Egnatium habentur.
 Ioannis verò Cuspiniani liber inscriptus Imperatorum, & Caesarum vitæ, cum imaginibus ad viam effigiem expressis, quandiu emendatus, non prodierit (variè enim errores in eo inscripti sunt) à sancta Apostolica sede, prohibitus est, ut & alibi diximus.
 Vide autem supra, ubi de vitis Græcorum Imperatorum.
 Ceterum Caroli Magni gesta, & vitam, Turpinus, Eginardus, Acciaolus, duo priores illi ætate quidem Caroli Magni, tertius autem anno 1490. posteritati reliquerunt, B. item Antoninus Florentinus tit. 14. cap. 4. & tit. 16. capit. 1. Paulus Aemilius yti, & Ferronius eadem lingua Latina, sed & Franciscus Belleforestus Gallicè.
 Lotharius Imperator apud B. Antoninum Florentinum tit. 16. cap. 3.
 Ortho primus apud Vitichindum.
 Ortho secundus apud B. Antoninum Florentinum.
 Ortho tertius apud eundem.
 Henricus Secundus apud eundem.
 Henricus Tertius apud eundem.
 Henricus Quartus apud eundem.
 De hoc item Bernardus Corbiensis Monachus.
 Conradus Tertius Imperator apud B. Antoninum Florentinum tit. 17. cap. 8.
 Fridericus primus apud Othonem Frisingensem, & Radevicum Frisingensem, ac B. Antoninum Florentinum tit. 17. cap. 6.
 Henricus Quintus apud B. Antoninum Florentinum tit. 17. cap. 6.
 S. Henricus Imperator apud Adelboldum.
 Fridericus Secundus apud B. Antoninum Florentinum tit. 19. cap. 15.
 Sigismundus apud Ioannem Boccacium.
 Fridericus Tertius, vel de rebus sub eo gestis apud Æneam Sylvium.
 Maximilianus, & Carolus Quintus, Vide ubi de rerum Austriacarum Historicis egimus infra.
 Pleraque verò interdum Flavius Blondus suis Decadibus, Carolus Sigonius libris de Regno Italiae, ac de Occidentis Imperio, Paulus Iotius de elogijs, & libro de vitis duorum Principum, de varijs Imperatoribus, & Hieronymus Rubeus libris 11. historiæ Rauennatum intexuerunt. Quin & Francosurti ad Menum anno 1591. editi sunt tomus quatuor veterum scriptorum, qui Cæsarem, & Imperatorum Germanicarum res per aliquot sæcula gestas literis mandarunt, ij autem sunt Ioannes Turpinus, Luitprædus, Vitichindus, Rosemius, Dithmarus, Robertus Monachus, Guterus Poeta de expeditione Friderici in Italiam, Richardus. Vetus tamen his recte intelligentis admodum proderit lectio Roberti Card. Bellarminij, qui librum (ut diximus alibi) edidit de translatione Imperij ad Germanos. Huc quoque facit Thesaurus Principum hac ætate in Europa viuentium à Michaelē Eyzingero Austriaco editus Coloniae Agrippinæ 1591. cum Paralipomenis eiusdem alterum in librum congestis, qui prodijt in lucem anno 1592. quemadmodum supra in dicauimus capite vndecimo sectionis primæ.
 Huc

A Huc item quadamtenus facere possunt, quid de varijs Rebus sub Imp. Regum, & aliorum Getis, ac Dictis scripsere, quales sunt præter alios, quorum in hoc lib. memini-
nimus Ludouici Dominici historia de Dictis, & Getis notabilibus variationum Prin-
cipum, & hominum priuatorum. apud Gabrielem Iolium, Venetijs. M. D. L. & VII.

Italice. *Franciscus Sanfouinus de Regnorum, ac Reipublicarum antiquarum, & recentium administratione, apud Melchioris Sessæ heredes. 1567. Venetijs, Italice.*

Petri Messie Sylua variae lectionis, cui quartam partem addidit Franciscus Sanfouinus apud Georgium Caballum. 1566. Venetijs, Italice.

Et Ioannis Tarcagnore integrior historia, in qua laborauit Cæsar Campanus magna cum laude, quæ nouissimè Venetijs recuditur.

B *Celeberrimos aliqui Latini historici, quorum est maior celsus in Gymnasijs, et scholis pluris, quam qui sapienter rerum plurimum manibus.* *Curius. Cap. VI.*

Q Curius (quem hic ponimus ob antiquius argumentum rerum, de quibus scrip-
sit) probus est, legitimusque historicus, si quisquam fuit, mira (vt rectè testatur Li-
pius) in sermone eius facilitas, in narrationibus sepos; altitudo idem, &
profundus, subtilis, & clarus; sine cura vlla accuratus. Verus in iudicijs, argutus in
sententijs, in orationibus mitificè facundus. Quod si varium magis argumentum ha-
buisset, sine dubio variae prudentiae eximium magis specimen præbuisset. Sed Alexan-
der quid (ait idem Lipsius) nisi bellæ caret initio quod Quintianus Stoa suppleuit.

C Ceterum de Alexandro Magno scripsere Atrianus, & alij, præcipuè vero qui de
Asiæ rebus aenequis scripserunt. At & Suidas meminit Varronis historici, qui Epi-
tomen scripserit rerum Alexandri.

Caius Sallustius Crispus. Cap. VII.

C Sallustius Crispus, qui Cæsaris Dictatoris, Pompei Magni, & M. Tullij Cice-
ronis cum quo grauissimas inimicitias exercuit, tempore vixit, nobis totus pe-
nit, quod ad libros historiæ attinet, quas rerum ac temporum suorum
scripsit. Ijs enim S. Augustinus in libris de ciuitate Dei vsus est. Iugurtha, Catilina, &
conciones eius specimen fuerunt. mirandus magis (ait Lipsius) quam iudicandus. breuis

D *sed nil non ex breuitate comprehendens, sententijs gaudens, & antiquis verbis, Romana primus in historia appellatus à Martiali, cum Thucydide inter Græcos à*
Quintiliano collatus: reprehensus tamen à Pollione Asinio tanquam nimis antiqua-
rius, atque à Catonis Originibus verba mutuatus: Trogo autem Pompeio minus est
probarus, quod nimis longis, atque directis orationibus vsus sit, quæ ac Thucydides.
Sed quidquid hi duo dixerint, certè dignissimus fuit Historicus. Qui cum sapissimè
prodierit, denique Antuerpiæ editus est emendatus ex fide veterum codicum, fragmen-
tis centum auctus, additis Petri Ciacconij Notis, & columnæ Rostrate expositione,
apud Plantinianam Typographiam. ann. 1602.

E *Caius Iulius Cæsar. Cap. VII.*

C Ai Iulij Cæsaris, qui fuit secundus post Syllam Dictator, de bello Gallico sep-
tem, de ciuili tres Commētarii extant, quos Plutarchus ἱστορίαι, ac Strabo
ῥητορικὴν ὑπομνησιν vocauit. In quibus autè de bello Gallico agitur, vbi
cum octauo libro A. Hirtii, qui septem alijs Cæsaris adiunctus est, nouennij continetur
historia, quæ Cæsar bella gessit in Gallijs. Post Cæsaris Commentarios tres adhuc
sunt libri A. Hirtii. Vnus de bello Alexandrino. Alter de bell. Africano. Tertius de
bello Hispaniensi.

De historici huius vi, elegantia, & ceteris dotibus multa dici possent. Sigonius cū
ad amicum scribens genus orationis elegans in Cæsare agnouisset, adiecit hæc verba.
Nec ob nimiam diligentiam adiosum. Probabat maxime in eo perspicuitatem, ac singu-
larem.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ii larum

latum rerum, temporum, locorum, consiliorum, atque actionum explicationem.

Mitto quæ Quintilianus lib. 10. & 12. Tacitus in Dialogo de Orationibus. Plutarchus in Cæsaris Vita. Plinius lib. 1. & 5. Epistolarum, eodem hoc de genere scribendis aut dicendi testati sunt. Sanè verò magni iudicii Viri, idemque summus Imperator exercituum, Stephanus Barthoreus Rex Polonie, dū de historicis colloqueremur, mihi hæc de Cæsaris Commentarijs verba proutit. *Cum Cæsarem lego, adeo mihi cerere*

*Stephani Bar-
thorei Regis de
Cæsare dicti.*

te summe agentem, quæ scriptis, non solum autem scribentem, quæ egro

*Suetonius in
Cæsare.*

Cæsar igitur et si (quod Hirtius scripsit) non præbuit, sed præcipuit, materiã scribendi alijs, eiusq; stylus sit castus, & veritatis plenus, ac rebus, quibus inter-

*Cæsar nimis
seruus in-
fuit et huma-
na induplex.*

tra, aut ab utraque omnia pendere putari possit ab eo, cui liquidior veritatis lux haud illuxit: cum, si ille sapuisset, deque eo fuisset questum, eequid esset fortuna, confusus (opinor) fuisset, aut eam nihil esse, aut Providentia Dei regi omnia, cuiusque iustitia tribui cuiq; suum; quod sanè in Divinis historiis patet aperitissimè; quodq; ex Constan-
tini Magni oratione ostendimus. Taceo quo stimulo in susceptis bellis permotus, innumerabilium hominum cædes fecit, vnde denique, & ipse interficeretur, ac sempiternum pro fluxa gloria sibi compararet interitum. Itaque cum egregijs animi dotibus (si quis alius vnquam Ethnicus Imperator) polleret, iudicio, diligentia, vigilantia, (vt ait Cicero) horribili; ac verò summa fortitudine omnes sui temporis Romanos anteisset, non intelligebat tamen, ea omnia sic iustissimè Deo permitti, atque dispo-

*Cic. lib. 8. ad
Att. ep. 9.*

*Nota qui Cæ-
sarem adio-
scentibus in-
terpretari.*

ni, vt denique Diuina sapientiã, pro suo captu, esset instrumentum ad complandam meliori Dictatori viam; ignorans venturum paulò post Christum, qui Mundo pax to, pacem alteram interiorẽ in hominum mentes inferret; & Romanam illam sedem transferret denique ad Piscatorem; atque ad Christianum Pontificatum.

*Carolus Ma-
gus cum Cæ-
sare conferen-
das, & ante-
ponendas.*

Hæc verò qui ad Cæsaris lectionem, ex Orosio, & S. Augustini libris de ciuit. Dei adhibuerit, & eius vitam à Plutarcho scriptam cum Caroli Magni vita contulerit, sic, vt gesta, & bella cum bellis & gestis, victorias cum victorijs, trophæa cum trophæis, & templis diuino cultui dicatis, mortem cum morte, reliquias posteritatis, cum reliquis, gloriam illam fluxam cum perenni gloria Caroli Magni componat, habebit excellẽtiores in Cæsarem Notas, quàm quas adhuc præstantia in eum ingenia ediderit.

Castigator editio, & interpretatio Cæsaris, vnde, & vbinam prodys: Deinde & cautio de Francisco Hotomanno, qui Notas ad illum edidit. Cap. IX.

*ad 30. h. 10.
ad 10. h. 10.
ad 10. h. 10.*

Quæ autem è multis ad manus nostras venit editio, & interpretatio locorum difficultium Cæsaris, & Hirtii Commentariorum, ea fuit, quæ primò Lugduni prodit si tamen Lugduni (nam typi, papyrus, & alia, quæ mox annotabimus, sapiunt Genèuam) anno huius seculi septuagesimo quarto, in octaua partè folij Gallici, cum scho-
liis Francisci Hotomanni, Pului Vrsini Romani, Aldi Manutij Pauli E.

*Nota in Cæ-
sarem quid
contineant.*

Et primò in hac editione se offerunt præfatio Hotomanni, deinde figuræ pontis à Cæsare ad Rhenum extructi, Bisontis, Aleis, Vri, murorum Gallicorum, Aleisq; & operum ad ipsius oppugnationem, Aggeris, & Lorice, Liliorum, idest stipitum, & talearum, ac cipporum, Turris ad Masiliam, & expugnationis; præterea observatio eiusdẽ de aliquot rei bellicę instrumentis: Deinceps capita vniuersiusq; libri. Postremò Notæ in omnes Commentarios: At post Notas in octauum librum, interiecta est ea pars Itinerarij, quod aliqui vocant Antonini, quæ ad Galliam pertinet, simulque Regum, ac principum Gallorum, Germanorum, & Britannorum, Barbarorum nomina, literarum ordine ab Hotomanno collecta.

*Sapientia Dei
maxime vi-
si administran-
da.*

Et quidem quoniam he notę hominis fuerunt à Catholica fide alieni, atque adeo inter hereticos prinẽ classis ab Ecclesia prohibiti, ideo non sine Ecclesię permisso legende sunt, ceterum præfatio eius nescio quid latentis habet, quo oblique Christianũ Pontificatũ carpit: Videlicet, qui admirari diuitijs sapientię Dei debebat, quæ factum est, vt pes piscatoris calcaret colla Ethnicorũ Imperatorũ, & iugo Christi subderet, is, contrã, indolet, populu orbis Dominũ, victorem, & triumphatorem, omnesq; fere gentium

A tium exterarum Reges, Tetrarchas, Dynastas sibi seruire cogentem, nunc sub vniui hominis dominatu subactum esse (vt idem inquit) miseramam suis posteris eiusdem seruitutis hereditatem reliquit. At secus Etaias, S. Augustinus, Orosius, & alij, rectissime hic intelligunt, quod infirmum erat Dei, potentius fuisse omnibus hominibus; & potestatem diuinitus institutam vigere maximè in eius successores, quibus Christus Dominus clauis Regni celestis, & oues suas pascendas tradidit.

Esa. 26.
1. Cor. 1.
Matt. 16.
Ivan. 21.

Eiusmodi est item illud in Hotomani Notis capite quarto in librum sextum Cæsaris, vbi cum hæc verba ex Tacito attulisset; Non aliunde aduersus valedissimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulunt: sed per principes factionibus, & studijs trahuntur: Ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur. Itaque cum diuturnis civilibus bellis Galli inter se conflictati essent, Cæsar hanc occupande Galliæ occasionem sumpsit. Statim Hotomannus, siue aliquis Geneuensis Caluianus infarctor, adiecit hæc blasphema. Et hæc easdem artes, qui magna bella simulacrum appellatus est, studiose retinuit.

Blasphemia
Hotomani.

Cum autem Hotomannus interdum citet alios suos labores, sicut capite vndecimo libri primi Cæsaris Commentariorum facit, lectorem mittens ad disputationem suam de feudis, cap. penult. qua egit de Diuinationibus & sacrilegijs, videndum est, ne quid sit eiusmodi, quod vbi de Iuris prudentia egimus, cum de illo, tum de alijs Lectori minimus. Quamquam vt omnia eius scripta proscripta sunt, aboleri omnino debent.

Nota.

Porro eidem editioni adiuncta sunt Fuluij Vrsini Romani primò fragmenta aliarum rerum ad Cæsarem quidem, sed non omnium (sicut mox ostendemus) pertinentium, varijs eius epistolis, quæ sunt inter familiares, & eas quas ad Atticum Cicero scripsit; Deinde Fragmenta orationum eiusdem C. Iulij Cæsaris: Fragmenta Anticaronis, Librorum de Analogia, Apophthegmatum, Auspiciorum, Poematum, Dictorum.

C Mox sequuntur eiusdem Fuluij Vrsini emendationes in eundem Cæsarem, & aliquid Hirtij ex Varicano, & alijs vetustioribus codicibus.

Denique scholia Aldi Manutij Pauli F.

Post Aldi scholia est locuplex index Latino Gallicus, Galliæ populorum, vrbium, fluuiorum montium.

Deinde nomina Ciuitatum, cum interpretatione Germanica, & propria, hoc est in index Latino Germanicus.

Denique nomina vrbium quarundam, & locorum Hispaniæ, Hispanicis vocabulis relata.

Postea Commentariolus Aldi Manutij Pauli F. de Galliæ diuisione.

D Ad extremum veterum Galliæ locorum, populorum, vrbium, montium, ac fluuiorum Alphabetica descriptio, (sed quæ sapit scholia) auctore Raymundo Marliano.

Scriptores alij, qui ad Cæsaris commentarios recte intelligendos, atque ad usum adhibendos magnopere conferunt. Cap. X.

V Enetijs autem Cæsaris Commentarij Italicè versi, sunt editi vna cum delineationibus, siue ichnographijs Palladij, anno 1575. in quarta parte folij.

Ferrarij verò in Italia primò, mox & Venetijs emendatior (ac quidem non semel) prodijt liber Italicus hac inscriptione. Brancatius de vera disciplina, & arte militari in Iulij Cæsaris Commentaria redacta ad usum militarem.

E Quo libro Brancatius interiora militaris disciplinæ persequitur, & antiquam Cæsaris cum nostra facit conferre, ut lucem non exiguam afferat ijs, qui plus rerum militarium, quam verborum in perlegendo Cæsare curam habere velint.

Brancatius
de arte militari
redacta
in Iulij Cæsaris
commentaria.

Eodem pertinere aliquatenus possunt, quæ Gulielmus Bellayus vir in Gallia primarius, quique Francisco Rege Primo, armis, literis, nobilitate excelluit, scripta reliquit eo in libro, quæ primo Partijs Michael Vascosanus anno 1553. edidit Gallicè, hac in scriptio: Instructions bellica è libris Polybij, Frontini, Vegetij, Cornattani & aliorum bonorum auctorum excerpta. Gallicè sic. Instructions sur le fait de la guerre et traittez des livres de Polybe, Frontin, Vegete, Cornazan, & plusieurs autres bons auteurs. Nisi quod vbi Machiavelli affert de reb. militatibus loquentem, id expungendum est, ob eas causas, quas infra de illo diximus. Cui autè initio eius libri Bellayus disputat, nū liceat Christianis

Gulielmus
Bellayus quid
scripserit, ac
quomodo usi
sint Cæsari
intelligendo.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ii 2 bella

bella gerere, piè, ac sapienter monet ensem in perfidos vnanimi consensu esse strigendum potius, quàm vt sanguis Christianus inuicem fundatur.

*Pauli ad Rom.
14. 1. Cor. 12. 13.
1. Cor. 12. 13.
1. Cor. 12. 13.*

Si quis verò Pauli Aemilij historiam de vitis Gallorum Regum, cum Cæsaribus Commentarijs coniunxerit, eundem ad notitiam, locorum, personarum, rerum, tum ceterè ad pietatem maximè proderit.

Iam cum lucundus, Budaus, Cardanus, Puteo, Turnebus, & alij de ratione pontis, quem Cæsar fecit, ad Rhenum transeundum, aliqua scripserint; ea quidem ad eius fabricam percipiendam facere possent, nisi quoddam non omninò rem assecuti putantur ab iis, qui posteriores in Cæsarem Notas accuratè scripserunt. Iulius autem Cæsar Scaliger exercit. 2. 9. eundem pontem planius exponit vir acris ingenij, quam expositionem huc subiecimus, sed postea planius, & accuratius Iustus Lipsius, de quibus sequenti capite.

Cæsaris Pons.

Cap. XI.

*Scaliger ad
exerc. Carda-
nus, de pon-
te Cæsaris ad
scripserit.*

Cæsaris pontem miror (ait aduersus Cardanum Scaliger) quibus verbis luculentius, aut purius, aut ornatiùs pingere te posse persuadebas. De tuo namque nihil affers præter figuram, quæ quàm sit miserè, & intellecta, & expressa, vix dici queat, satis enim se ipsam prodit. sed illa additio præclara. Verba Cæsaris sunt. Tigna bina sesquipedalina paulum ab imo præscuta, dimensi ad altitudinem fluminis, intervallo pedum duorum inter se iungebat. Cardani verba hæc: Tigna bina sesquipedalina crassitudine longitudine tanta, vt in imo fluminis fixa, aqua superficiem attingant, duorum pedum intervallo vtrinque iunge. Quam verborum appendicem hæc optimam asserre formam, & quantitatem materiæ ad pontem faciendum palam est. Nam quanta erunt tigna, si non superent fluminis superficiem, aut super quo cõstruatur. Quomodo fibulata trabes super strata materia virgentem fluij vim sustinebant, si sub blicarum capita non extent. Quomodo immiseris inter duo tigna trabes? At ut in tua figura pingebas ita, vt tignis superimponerentur. Illa te fecerunt, cum dicerent, dimensa ad altitudinem fluminis. At hoc volebat ille vt & infingerentur, & extarent, & breviorẽ magnitudinem ita operiret aqua, vt non possent, quantum opus exigeret, superesse; Tu verò fecabas ad superficiem. Obsecro te, saltem in pictura tua fibulas ostende mihi. Ioannes lucundus cuius nobis, nobili genere prognatus, qui Maximiliani iussu cum Hieronymo Dominio Norico fortissimo, ac sanctissimo viro inter tyrocinii rudimenta me vtriusque literaturæ disciplinis imbuir, vir fuit in philosophia Peripatetica non ignobilis, Scoticæ sectæ summus Theologus, in Mathematicis nulli secundus, in Optice, atque architectura facillè princeps. Meque is tamen, neque Aldus cum tota Academia sua, quid fibula esset hæc, assequi potuerit, & res est alioqui, vt mihi quidem videtur, non admodum magni momenti ad intelligendum. Est enim fibula corpus durum, oblongum, quod ingreditur in foramen aliquod ad quippiam cohibendum, ne laxetur, aut prolabatur, quasi findat illud, quod perforat. Talis æcus ærea, vel aurea vt est apud Poetam, quæ in annulo transuersa transadigit corrigiã ad cincturas. Item ligna talea, pro rei modo parua, magnave, quem cum alijs in partibus indita, tum in extantibus extra patietes, tignorum capitibus, prorsum infixa, multos ipsos arcet, ne diducti prouant. Talis rotarum quoque modiolos, ne dilabuntur, cohibet axis extremitatibus impacta. Quis enim nescit fibule morsum, à Poeta dici? Quis à Græcis τρεβλῆν, propterea quod transfigat? Quis à Catone parari confibulas ad comprimendas arbores torcularis? At illi magniviri pro fibulis interpenfua trabibus, supponere. Tu verò quam nobis affers subtilitatem? An tandem putemus abs

Ioannes lucundus qualis.

*Hieronymus Dominio Norico
peripateticus
non.*

Fibula quid.

*Ovid. 8. Met.
tamor.*

- A** te illius Pontis repetitam descriptionem, vt cum Cæsare dicendi puritate certares? Igitur plusquam Latinè sic locutus es. *Hic pons stabilis est omnique oneri sufficiens, nec commendendus.* At intererat tuæ subtilitatis ostendere tam decantatæ firmitatis rationem. Ea est in robore, ac mutuo responsu fibularum. Nam cum ex aduerso tignorum summa fastigia prona sint, necesse est fibularum exteriorum demissionem ab inferiori longiore distantia tignorum prohiberi; interior autem fibula præstat id, ut ne tigna magis inclinent mutuo nutu, atque ita decumbant trabes. **B.** Tigna prona in loco, **A.** ubi est fibula Trabs, **C.** quæ est in tractu **AA.** non poterit descendere in tractum **DD.** est enim maius interuallum. Etiam uellem docuisses nos, quid sint disclusæ fibulæ. si nescis (nesciunt enim alii quoque) disclusæ erant, quia altera interior, altera exterior, ut pro se utraque ab altera disclusæ, alteram uicissim discluderet, ne interior extrorsum, exterior introrsum prodiret, mutuo obiectu inter se prohibebant, itaque nec obfistere tigna cedendo poterant, propter exteriorem, neque prorsum inclinari, & coire propter interiorem, reuinctæ uerò erant in contrariam partem, ut totum opus magis cohereret. Hæc Scaliger.

Ceterum descriptionem huius Pontis Iuliani ad Rhenum adhuc clarius ac firmissimè exposuit Iustus Lipsius Dialogo V. lib. secundi Poliorceticæ siue de machinis, &c. qui omnino legendus est. Nam & in reliquis Dialogis librorum illorum quinque magna lux tum reliquis historicis, tum Cæsari potissimum intelligendum affertur.

Reliqua uerò, quæ ad Gallicæ res, Prouinciasque pernosceudas conducunt, suo sunt loco, ubi generatim de Gallicæ Historicis, siue Geographicis egimus infra.

C. Cæsarem, De quo mentio in libris de Oratore, non esse Cæsarem Dictatorem. Cap. XII.

- C** **A** T Opinio illa à Fulvio Ursino in suis Cæsarianis fragmentis hinc inde collectis haud dudum incerta, & in Bibliothecæ nostræ selectæ atque in Apparatu huius nostri superiores editiones deriuata (nimirum non omnino integrè amadueria) minus uidetur esse probabilis; quippe quæ possit probatorum Historicorum auctoritate faciliè refutari. Ea est: Ciceronis quædam uerba, quibus mirificè Cæsaris eloquentia commendatur, dicta esse de Dictatore Cæsare, quæ de altero Cæsare te uera sunt dicta. Verba autem sunt huiusmodi. *Quid noster hic Cæsar? nouus nouam quandam rationem attulit Oratoris, & dicendi genus induxit prope singulare? Quis unquam res præter hunc Tragicas penè comicæ, tristes remissæ, seneras hilaræ, fiorescens scænitæ uenustate tractauit.* Quæ uerba Fuluius minus caute examinans, quæ de Cæsare Cæculi teatre affirmata sunt, de alio Cæsare dicta putauit. Rationes autem, cur illum errasse patemus, hæc ferè sunt. Primum quidem, si Cicerone ipso iudice utamur, dubium non est, quin nobis subito adiudicanda lis sit. Etenim hunc **C. Cæsarem** eodem quo **M. Antonius**, & **L. Crassus** tempore floruerunt, uiguisse, tradit his uerbis in Bruto. *Antonius: quæ maximè expetebatur, facilis in causis recipiendis erat, fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat: horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philippum ferè, aut ad Cæsarem.*

Porro Antonium, & Crasum multis annis Ciceronis eloquentiæ antecessisse uel ex eo patet, quod eo anno Crassus est mortuus, quo Cicero nulla etiam dicta causâ agebat ætatis annum decimum sextum, Antonius bello ciuili prius occisus est, quam Cicero causas in foro dixerit, ut tum ex tertio libro de Oratore, tum ex Bruto satis constat. Si ergo Ciceronem Cæsar ille, de quo loquimur, antecessit, proculdubio Cæsarem etiam Dictatorem Cicerone sex annis, septem uel minorem præiuit ætate: ex quo sequitur Ciceronem de alio Cæsare, quam de Dictatore esse loquutum. Ceterum, quæ sparsim, ac diuersis locis de hoc Cæsare tradidit, ea nos omnia colligentes ponemus ob oculos, quod res clarius elucescat. Primum autem huius Cæsaris uidetur fuisse maxima laus in eo posita, vt omnes orationes suas iucundissimo facetiarum sale condiret. Id Cicero his uerbis affirmat in Bruto. *Festinitate, & facetiis C. Iulius L. F. & superioribus, & aequalibus suis omnibus præstitit, oratorque fuit minime ille quidē uehementer, sed ne nouumquam urbanitate, nemo leporè, nemo suauitate conditor.* Rursus lib. i. de Officiis Marcum filium instituens, *Perior*, inquit, *Oratio L. Crassi nec minus faceta, sed bene loquendi de Cæculi opinio non minor.* Sale uerò, & facetiis Cæsar Cæculi pariter frater necesse

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ii 3 omnes.

Crassus etiam Cic. 3. de Oratore.

omnes. & in libro eodem inferius. *Erat in L. Crasso, & in L. Philippo mulus lepro, maior etiam, magisque de industria in C. Cesare L. Filio.* Item libro quinto Tusculanatum quæstionum; *C. Caesar, in quo mihi videtur fuisse specimen humanitatis, salis, suauitatis, leporis.* Hinc M. Antonius libro secundo de Oratore; *Hoc, & in nobis animaduerit recte potest Cesar, & Cotta: quorum alter inuictum quidem nostris Oratoribus leporem quendam, & salem, altero acutissimum, & subtilissimum dicendi genus est consecutus.* Hinc denique M. Tullius libro secundo de Oratore de facetijs bene longam disputationem ei, ut homini facetissimo demandauit. Eum scripsisse Tragoedias est auctor in Bruto, quod etiam his verbis confirmat Aconius, quæ minus verè ab Vrsino in alium Cæsarem detorquentur. *C. Cesar inter primos temporis sui oratores, & Tragicus poeta bonus admodum habitus est.* Quibus ex verbis patet, quid sibi velit illud, *Quis inquam res præter hunc Tragicas penè comicæ, triles remisse, seueras hilare, cum enim hic Cesar facietias, & sales suis omnibus lucubrationibus admisceret hinc Tragica comicæ, tristia remisse, forensia scenica uenustate tractauit.* Aconium autem hunc Cæsarem indicare uoluisse, quæ sequuntur verba declarant; subdit enim eum à C. Marij, satelliti- verò esse occisum, quod profectò in Dictatorem Cæsarem conuenire non potest. Tam verò M. Tullius, quem ab admirabili quodam lepore dicendi maximè commendauerat, quem in secundo de Oratore induxerat de facetijs facetissimè disputantem, quem verbis illis in tertio de Oratore tanquam à Grasso profectis summis laudibus exornauerat, hunc bello ciuili Mariano obruncatum dolens, hæc in proœmio tertij de Oratore post recensitum Antonij, Crassique casum habet maxima animi commiseratione coniuncta. *Neque verò longe ab eo (C. Antonio scilicet de quo supra verba fecerat) C. Iulij capiti hostis Hetrusci scelere proditum cum L. Iulij fratris capite iacuit.* Hæc ibi deplorans omnium, quos in Dialogo loquentes inducebat, miserum casum; quippe qui haud multo post tempore sequente peste belli ciuili occubuisse. Cum ergo confiter Cæsarem eum, de quo agit in libris de Oratore Cicero bello Mariano ciuili occisum esse, quæ potest esse dubitatio, quin sit à Cesare Dictatore diuersus, qui post bellum primum ciuile, vsq; ad secundum per multa lustra vitam feliciter propagauit? Neque verò aut unus Cicero Cæsarem illum bello Mariano occisum esse, aut ille semel affirmat. Est de eodem Cæsare tunc oppresso in Bruto satis locuples testimonium. *Occiderat (inquit Cic.) Sulpitius illo anno, tresque proximo trimum etiam oratores erant crudelissime interfecit, Q. Catulus, M. Antonius, C. Iulius.* Eadem habet lib. 5. Tusculanarum quæstionum, dum ait: *Cinna collega sui Consulis Cn. Octauij præcidi caput iussit P. Crassus, L. Casaris nobilissimorum hominum, M. Antonij omnium eloquentissimi, quos ego au-* C

dierim, C. Casaris, in quo mihi videtur fuisse specimen humanitatis, salis suauitatis, leporis. Hæc Cicero, quibus optimè congruunt, quæ scriptores alij suis historiis posteritatis memoriæ commendauerunt, inter quos primus numeratur Appianus, qui bellum ciuile inter Syllam, & Marium summo odio, maximaque potentia gestum, profectus, hæc habet lib. 10. Bell. Ciu. *C. Iulius & L. Iulius fratres, in foro comprehensi, ingulantur, L. prætere Florus lib. 3. his uerbis hinc C. Casaris mortis adstipulatur; Octauij Consul caput pro rostris exponitur; Antonij Consulatus in Marij ipsius mensis: C. Cesar, & Fimbria in penatibus domorum suarum trucidantur, Liuiana denique Epitome 80. hæc modo dicta confirmat. Cinna, inquit, & Marius in urbem recepit sunt, qui velut captam, eam cadibus, & rapinis vastarunt. Cn. Octauio Coss. occiso, & omnibus aduersæ partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, & C. Cesare, quorum capta in rostris posita sunt.* Hæc ibi. Cum ergo ex superius dictis & ex alijs, quæ addi possent, facile constet C. Cæsarem, de quo sunt illa verba tertij de Oratore, fuisse eundem, qui à Cicero est inductus in Dialogo (illum enim præsentem Crassi præsentis Cicero de signat verbis illis, quæ suo loco posuimus) hunc autem pateat Ciceronis, & aliorum, quos citauimus auctoritate bello ciuili à Marianis militibus interfectum, planè efficitur duos esse constituendos Cæsares, de quorum primo non de Dictatore, verba Ciceronis illa sunt dicta.

A

Titus Livius, & eius editiones, atque interpretes. Cap. XIII.

Titus Livius priore Decade C D L X. annos ab V. C. Altera uerò decade 74. tertia XVIII. quasi serò ad historiam aggredetur, reliquis decem, & centum libris 192. annos complectitur. Nam ab Vrbe condita ad Neronis Drusi obitum, qui fuit annus Urbis septingentesimus duodecimus, libris centum quadraginta historiarum conscripsit, & quibus triginta quinque tantum extant eorum quæ ante Pyrrhum, & bellis Punico secundo, Philippico, Antiocheno, & Persico sunt gesta. Vixit Augusti temporibus, in quibus historia est finis. Porro nullo propemodum tempore populus Romanus à belliscòquieuit. Quin etiam multò plura gesta sunt ab exactis ab Vrbe Regibus vsque ad Appium Cæcum, quam inde ad Cæsarem. Sed id factum, quòd veterum commentarios, qui nascente Imperio pauci, & florente innumerabiles existerunt, in vnum quasi corpus cooptauit. Cum autem in eos incidere, qui ceterius scripserant, ij se totum addixit, vt liquet in Punico bello, cuius historiam ad verbum de Polybio transtulisse videtur. Ceterum magnitudinem, ac maiestate ceteros anteit. Diffusus ille (inquit Lippius) & placidus in concionibus maxime, & talis omnino, qualem Fabius descripsit, qui eum magnopere commendat, & eum Herodoto, in concionibus presertim, comparat, ediscendum pueris suadens ut Ciceronis imitatore. Patavinitas ei obiecta ab Asinio: id est, nisi fallor, sermonis quadam peregrinitas, nec iam in verbis, quam stylo toto. Nos quoque (inquit idem Lippius) supinum cum alibi, aut frigidum, immò & τωτολόγον agnoscerimus, deriuatur libenter, tamen in exscriptores hanc culpam, Indicis, sententijsq; bonus est; & si non frequens, quid refert? pro ipso doquuntur, docetq; copia tot euentuum, & exemplorum. At Princeps Cuius tamquam uerbo sum, & negligentem notauit.

Et quidem alijs quoq; visus est Livius nimis religiosè, vel superstiosè scripsisse: Nihil enim frequentius, quam boues locutos, scipiones attisse, statuas sudasse, quod pluuio cælo frequenter acciderit, Deum Annibali apparuisse, Infantem semestrem triumphum clamasse, Vt Polybius eiusmodi scriptores Tragicos appellarit. Quamquam Polybius de religionibus nefariè scripsit. Certè uerò negandum non est, quin Livius aliquanto copiosior in laudibus alienis fuerit. Cum enim P. Semppronium ciuibus omnibus antetulisset (in quo reliquis iniuria fieri videtur) omnibus humanis à natura, fortunaque boni congestis instructum fuisse tradit: Nec eo contentus singula copiosè amplificat à generis splendore, opibus, eloquentia, forma, ætate, animi magnitudine disciplina militari. Furium uerò Camillum in cælum vsque, Africanum supra cælum tollit, ut mirum uideri non debeat, si Augustus Pompeianum appellauit, quod in Pompeio laudando satietatem explere non potuisset. At in reprehensionibus parcus est, & grauis.

Et si uerò editus est Livius anno 1578. Francofurti ad Mœum, cum adiunctis, siue opusculis, siue Interpretibus: Sciendum est tamen Simonem Grynaum, Cælium secundum Curionem, & Ioannem Velcurionem inter Auctores primæ classis Indicis librorum à Sancta Sede Apostolica prohibitorum connumerari.

Porro reliquorum Auctorum, qui unà cum T. Livio editi sunt, hæc sunt nomina.

Bartholomæus Marlianus de origine Urbis Romæ. Melsala Coruinus ad Octavianum Augustum, in quo Romana historia ab exordio quam breuissimè describitur.

Sexti Ruffi viri Consularis de historia Romanorum brevis libellus.

Tabula Concionum, atque Orationum omnium T. Liuij uelut generis diuisionem in species complectentes, ad communem quandam omnium generum scribendi, dicendique facultatem comparandam.

L. Flori epitome in singulos T. Liuij libros.

Chronologia noua in T. Liuii historiam accommodata ad Tabulas Capitolas Verrii Flacci.

Francisci Robortelli Vtinenfis de conuenientia supputationis Liuijanæ; Adnotationes cum

*Liuij historia
quæ temporis
copiosè tractatur.*

*Liuij aliquot
errores deteguntur.*

Augustus Liuij Pompeianum appellauit.

Liuij addita priore tomo.

cum marmoribus Romanis, quæ extant in Capitolio.

Pomponij Leti de Antiquitatibus Urbis Romæ libellus.

Ioannis Bartholomæi Marliani de antiquæ Romæ topographia Epitome.

Publij Victoris de Urbis Romæ Regionibus, & locis libellus.

Henrici Lorici Glareani Adnotationes, cuius tamen aliqua in Rom. Indice sunt prohibita.

Carolij Sigonij Scholia, quibus T. Liuij Patauini historia, & earum Epitome partim emendantur, partim etiam explanantur, cum Glareani responsione.

Eiusdem Chronologia.

Laurentij Vallæ iudicium de quibusdam apud Liuium locis; ex quo proficitur se offendere, quæ cura, ac diligentia sint auctores legendi.

Emendationes eiusdem in sex libros de secundo bello Punico.

M. Antonij Sabellici, Beati Rhenani, Sigismundi Gelenij adnotationes.

Io. Saxoniæ Hattestadii Commentarioli duo ad T. Liuij Patauini historiam ab Vrbe condita lib. 21. & 22.

VVilhelmi Godolæ in omnes T. Liuij libros obseruationes ex variis Auctorum scriptis collectæ.

In T. Liuij historiam accommodata ad Tabulas Capitolinas Verrii Flacci: Adnotationibus disensionem Auctorum, circa Consulum Romanorum nomina, demonstrantibus. Porro & Io. Camers Ord. Minorum scripsit Adnotationes in Liuium, quæ viâ sternunt ad veteres historias Romanorum, quin & Florum est interpretatus, ac Colonia Agrippinæ prodit Anno 1537. cum Argentorati anno 1528. prodisset. At & idem ipse Solinum explicuit, & alia. Vide Apparatum nostrum Sacrum in verbo Io. Camers: & dilucidationes ad varios Historicos à Donato Marcello conscriptas, & Venetiis editas ann. 1603.

C. Velleius Paterculus. Cap. XIII.

C. Velleius Paterculus, vir nobilis, quique sicuti & eius frater, primo anno Imperij Tiberij fuit destinatus Prætor, cum & alia munera in Republica obierit, iacebat fœrme sepultus vsque ad Patrum nostrorum memoriam, cum ex Murbacensi Bibliotheca est in lucem editus: quem denique Iustus Lipsius animaduersionibus illustrauit. Mutulus autem est libellus hic, sed in quo distincta antiquæ Latinitatis lumina cernuntur, ac stylus pressus, fluens, idemq. dilucidus; quamuis non de sit, cui videatur esse tenuis alioqui verbis, & ordine non satis accuratus, vitio certe adulationis laborans, dum Augusti, & Tiberij Cæsaris gesta commemorat. libelli duo sunt (inquit Lipsius) ex Rhenani, aut codicis eius diuisione, sed diuisione hercle parum scita, aut æquabili, si quis copiam, molemq. rerum videat, quæ perierunt. An in vnum, & priorem librum incluseris, quæ à capite omnia defunt de Græcis à Troia redeuntibus, & variè parlis; quæ postea de Antenore, aut Aeneâ; quæ de Latij, & Albæ Regibus; quæ de ipsius Regibus Romanorum? imò quæ de Consulibus, aut Tribunis militum vsque ad bellum Numantinum? Nam hæc omnia (vix illa quidem partitio est) necessario habuit liber primus. Vide Epistolam 1. ad Petrum Diuizum insertam in Criticis Lazij lib. 1. cap. 8. l. 2. c. 5. lib. 5. c. 5. de migr. gent. lib. 8. Quod verò Lazijs scripsit partem Velleianæ historiæ abs se repertam in peruetusto codice membranco literis antiquissimis scriptam, Pseudo Velleiana sunt iudicio virorum clarissimorum, præcipue Marci Vellerij, in iis, quæ libris octo subiunxit rerum Augustianarum; & Iusti Lipsij, qui inquit. Primo oculo deprehendi falsum illud, & vile metallum, quod miramur (imò non miramur vt homo fuit) Lazium vendidisse pro auro. Sed tu ad Lydium lapidem iudicii affricuisti, sine blanditia dico, accuratè, & doctè. Hæc Lipsius accuratus, & verè doctus, ad Vellerum accuratum, & verè doctum.

M. V. Ale.

A

M. Valerius Maximus.

Cap. XVI.

Mareus Valerius Maximus nouem libros reliquit exemplorum, quæ ex ple-
risque historiis contulit in proprios locos. Sed & ex omnibus elicit, qui se-
pè inter sese varii sunt, sepe item haud sibi constat. Tiberii Cæsaris tempo-
re scripsit. Mira in eo adulandi ratio, ait Sigonius, sed qui (inquit) melius fecisset, si
nomina historicorum, vnde illa decerpserit, addidisset. Certè, qui cum in scholis vtilius
volet prælegere, Christianorum uirorum exempla cum Ethnicis illis comparabit, ut
maior inde gloria Dei, & solidior uirtus elucescat. Id verò cum ex Sancti Augustini
libris de Ciuitate Dei, atque ex Marci Maruli, & similibus qui exempla, & flores
Virtutum collegerunt, peti possit, non est cur Dei amantes Viri id detrectent, stu-
diosi enim etiam eruditiores in historiis euadent.

B

C. Suetonius.

Cap. XVI.

C. Suetonius Tranquillus historicus prudens, & verax, Antiquitatis autem
Romanorum, & Græcorum peritus admodum, ut nemo idoneè magis de
plerisque scripserit, quæ Tzetzes, Priscianus, aliq; de illo referunt. Ac sanè,
cum causas in foro magna cum laude egisset, atq; Hadriani Epistolarum magister
fuisse, mirum uideri non debet, si tantus in decem librorum scriptione euaserit. Scripsit
autem, (quæ nescio an alicubi extant) de Regibus, de Prætoribus, de Romanorum
institutiis, de officiorum institutione, de signis, siue notis, de anno Romano, de vestitu
generibus, de spectaculis, item de Græcorum certaminibus, siue ludis. Et ludicræ
quidem historiæ mentionem Gellius fecit, quæ plena fuit ingenij, ac uenustatis. At

Suetonius
laudatur.

C

quod de uitijs corporalibus eū scripsisse asserit Suetonius in Virg. Eclogas, id ad edictum
edictum, sicuti & ad sacrorum ritus libros de ominosis uerbis esse referendum existimat
Læuius Florentius, qui secundo in Suetonio emendatoria, præter castigaciones Theodori
Pulmanni: & Scholia quædam Lugduni apud Gulielmum Rotuiliū anno 1545.
edita, scripta verò à Ioanne Renerio.

Istius scri-
ptæ.

Veruntamen, quoniam, quæ iniuria temporum, à Suetonij Julio Cæsare excide-
rant, de gentis Iulij origine, deq; familiis, in quas scissa gens descendit, ea Io. Lodo-
uicus Vines attentauerat restituere; nec profus fuerat assecutus, debemus & hoc Læ-
uino Florentio, quod præter cetera, hoc ipsum perfecit; restituens, quæ affirmata

D

temerè, aut minus è veritate historiarum petita fuerant: ut pauca illa addita ad Strem-
ma Augustæ familiæ, quod huius operis primæ Sectioni è Lipsio inferuimus, Ro-
manæ lucem historiæ non mediocrem sint allatura.

Quin & Fragmenta Historicorum ab Antonio Augustino collecta, & à Fulvio Vr-
fino emendata, quæ anno 1593. primò prodierunt è Plantiniana Officina ad Sallu-
stium, ad Cæsarem, ad Liuium, ad Velleium, ad Tacitum, ad Suetonium, ad Spar-
tanium, & alios, magni momenti erunt ad eiusdem Romanæ historiæ notitiam con-
sequendam. Nam & huc suam operam contulere, præter illos duos, Octauius Pan-
tagathus, Gabriel Faernus, Petrus Ciacconus, M. Antonius Muretus, Latinus Lati-
nius. post quem alij laborarunt in eundem, sed quorum alter Parisiis sudat sub prælo,
cui Catholicam fidem ex animo precamur, alter, qui iam decessit, excuditur Venetijs
Marcellus Donatus Mantuanus suis in varios Historicos Dilucidationibus.

Fragmenta
Historicorum.

Cornelius Tacitus.

Cap. XVII.

Cornelius Tacitus cum ceteris post annos scripserit, quæ Tiberius, Claudius, Caius,
Nero ex hac vita decessere, procul (quod ipse initio suæ inquit historiæ) habuit
causas cur vera de his non crederet, sed & metus abfuit, atque assentatio, quæ uiuentibus illis
impulerat alios ad illorum facinora laudib; ornanda. De hoc aut, licet Iustus Lipsius ma-
gno, ut solet iudicio sic iudiciū ferat, ut tantū Historicū commendat à prudētia, à præceptis,
ab

Lipsij de Ta-
cito iudiciū.

Tacitus im-
peratorem ar-
guitur a Li-
pio.

Quomodo Ta-
citus legem-
dat.

Lib. 10.

Tertulian apo-
log. ad Gen-
tes. c. 6.

Tacitus divi-
na negat pro-
videntiam.

ab amore veritatis, à breuitate, à sententijs passim intertextis sine ulla confusione, aut noxa, non est tamen, quin agnouerit in eo interdum impietatem, quam & margini hac voce *ἀσεβείας* adscripsit. Sed & Lipsij non id consilium omnino fuit, ut ad eam lancē Ethnicos penderet, quam nobis, qui in hac pietatis Christianæ, ac religioſæ paleſtra uerſamur, propoſuimus, quæve in huiusmodi Scriptoribus legendis eò magis necesse-
ria nunc est, quòd plerique nimia huius Historici commendatione, sic erga illum affe-
cti sunt, ut minus ijs sapiant, quæ Christus Dominus in administrandis, atque ge-
rendis rebus præſcripſit; cuius tamen unica ſyllaba omnibus Taciti ſententijs præfe-
renda est.

In Tacito igitur etſi acer est Scriptor, ſuasq; fert utilitates his temporibus, qui-
bus, dum Principum illius ſeculi aulas, interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſide-
rat, occaſionem præbet, ut obuia in plerisque ſimilitudine pares aliorum Principum
exitus animo percipiantur; utilitas tamen, & ſeditas oratorum potius à nobis
conferenda est cum Chriſtianis Imperatoribus, & Sanctis Pontificibus iis, qui tum
à Tyrannibus eius ſeculi affligebantur. Sic enim Diuinæ ſapientię, ac veritatis mira lux
exerabitur ei, cui vel Chriſtiani mica falſis inſit in pectore. Vbi autem Tacitus de
Chriſtianorum necibus agit; qui (vt ait ille) *ſtammabantur*, cecitas in illo maxima &
cerni debet, & caueri: Quippe immerſus Romanis rebus, vera Chriſtianorum geſta,
quę in oculis erant omnium, ignorans, maligna mente carpebat: cum etiã in Iudæo-
rum origine, quos à monte Ida, qui eſt in Cræta, Idæos dictos fuiſſe, mentiatur; de
quibus tamen coactus eſt ſcribere adoratam ab iis vnum Deū, licet ii quoque à Chri-
ſti Domini ſanctiſſima morte velamen ſuper oculis cordis denſiſſimum gerant.

Ea ergo cauſa eſt, cur Tacitum Tertullianus mendacem loquaciſſimum vocat, quę
nos & terrenę prudentię faſtu elatum, pleraque dicentem, à quibus non abeſt im-
pietas, & Diuinę iuſtitię ignoratio, recte dicere poſſumus. Quale illud, quod priore
tribus huiusmodi poſtremis libris, ſic ait: *Nec enim inquam atrocioribus populi Romani*
eladibus, magisve iuſtis indicijs approbatum eſt, non eſſe cura Dyſſecuritatem noſtram, eſſe
uſionem: Sic Tacitus. Qui ſi Dei conſilium nouiſſet, peccata Romanorum, qui Chri-
ſtianos affligebant, pleſtentis, certè non ita locutus fuiſſet. Quo de toto genere re-
rum S. Auguſtinus libris de Ciuit. Dei optimè, præter alios Græcos, & Latinos egit.
Scripterunt autem in Tacitum Andreas Alciatus, Carolus Paſchalius Cuneas, qui
Pariſijs prodijt 1581. apud Robertum Colimbellum, Annibal Scotus Placentinus,
Romæ anno 1589. excuſus; ſed ad extremum Iuſtus Lipſius Notas peracri iudicio
ſcriptas vnã cum ipſo Tacito euulgauit, quę cum ab Antonio Gryphio Lugduni fuiſ-
ſent excuſæ anno 1585. denique auctiores, atque emendatioreſ Antuerpię anno
1588. prodierunt.

Quin & Scipio Ammiratus, & Philippus Caprianus, & Marcellus Donatus Man-
tuani, ille Italicis diſcurſibus (ut vocant) hic Latine, ac ſolidè iam edendus in eum
ſcripſerunt. Sed & Iuſti Lipſij nouiſſimè prodijt Diſpunctio Norarum Mirandulani
Codicis ad Cornelium Tacitum è Typographia Plantiniana apud Moretum.
ann. 1602.

C. Plinius Iunior.

Cap. XVIII.

C. Plinii Cæcilii ſecundi iunioris, ſeu alterius, Romanorum ducum Geſta no-
bis ſuperſunt. Is ut elegantia Romana haud mirabilis eſt, ita propter ma-
gnitudinem materię valde nobis vtilis, licet non ſemel erret, & pleraque di-
cenda omittat. Floruit ſub Traiano, Taciti amiſſimus.

Ammianus Marcellinus.

Cap. XIX.

Ammianus Marcellinus, vt ipſe de ſe loquitur, Græcus miles, & in Latino ſer-
mone, qui ſuo tempore corruptiſſimus erat, parũ verſatus, Latine huiusmodi Rom.
ſcribere

A scribere aggressus est, ab obitu Domitiani ad Valentis Imperatoris, sub quo vixit, interitum, libris vno & triginta, ex quibus priores tredecim nobis defuncti, ubi ad temporum suorum historiam quæ libris, qui extant, continentur, deuenit, diligenter scripsit, sed ea quæ pertinent ad Christianos traducens, ac detorquens: Adco autem duro, aspero, inepto, & planè turbato sermone, vt vix, quod dicat, consequi alioquin possis; librorum quoque errore mutilus est, & deprauatus, utilis tamen est, ubi intellexeris; nam ea scribit, quæ meliores auctores non habent. At expedit omnino prælegere Annales Cæsaris Baronij Cardinalis eorum temporum, de quibus Ammianus suam historiam scripsit, sic enim, si qua utilitas ex eo capietur, poterit esse sine noxa. In hunc autem Marcellus Donatus Manucianus Dilucidationes scripsit, quæ Venerijs erant excudendæ. Ceterum Vide Apparatum nostrum sacrum in verbo

B Ammianus.

Sextus Aurelius Victor.

Cap. XX.

Sextus Aurelius Victor vir Consularis, breuiter ab Augusto ad Theodosij senioris mortem, sub quo vixit, Imperatorum vitas memoriæ mandauit: nonnulla alia præterita persequutus est.

C Corrigendus est autem dum tempore Conuentus Mediolanensis ambos Constantinij filios creatos fuisse Cæsares tradit, cum aliter constet ex Eusebio lib. 4. cap. 40. Vitæ Constantinij. Ceterum longè à Victore discrepat Zosimus, & ipse errore lapsus, dum Licinianum Licinij filium à Patre creatum Cæsarem dicit, non cum uiginti mensium esset infans, sed annos viginti natum. Vide Baron. Card. To. 3. pa. 131. primæ editionis.

Sextus Rufus.

Cap. XXI.

Quid de Sex. Ruffo diceret Sigonius vix habebat, vsque eò concisus ei uidebatur vt re ipsa est, vt nullam haberet historiæ similitudinem. Victorias ille Pro uinciarum Pop. Rom. breuiter attigit, enumeratis locis, ac Ducibus, tenui alioqui, & plane corrupto stylo. Vixit autem sub Valentiniano maiore.

Paulus Orosius Hispanus.

Cap. XXII.

D Paulus Orosius Hispanus nonnulla ex Eutropio, & ex Floro excerpta collegit. primæ illi partes in religione Christiana meritò laudantur, vti & in veterum superstitione explodenda. Vixit sub Honorio principe, Augustini, cuius discipulus fuit, temporibus, vt hoc nomine, atque ad eo breuiteris cuiusdam facundæ dignissimus sit, qui legatur. De hoc autem præcipuè egimus in Apparatu Sacro, in verbo, Paulus Orosius: De quo tamen demiror (inquit V. C. Marcus Velserus lib. 1. Rerum Boicarum) quos auctores Orosius sequutus prodierit, certamen prope Arretium commissum, Atilium Cos. cum tribus hominum millibus occisum, octingenta millia in fugam acta fuisse; quæ à Polybij fide longè apud ipsum Velsenum potissima, multis modis abscedunt.

Marcellinus Comes.

Cap. XXIII.

Marcellinus Comes uir Consularis, Chronica, siue annales scripsit, ab obitu Valentis usque ad Iustiniani Imperij vigesimum annum, breuiter illorum temporum historiam, seu potius commentarium sat diligenter complexus.

Beda Anglus.

Cap. XXIII.

Beda Anglus Chronica, siue annales scripsit à mundi initio ad Imperatorem Leonem I conomachum, qui Cononis cognomen habuit, cuius ætate uixit; cum uerò ad tempora sua deuenit, latius res explicauit; diligēs, & uerè Venerabilis Scriptor: de quo

de quo Vide quę in Apparatu nostro Sacro copiosę de illo, & de omnibus eius scriptis A
norauimus. in uerbo, Beda, *Ben. enorię aduoc. & anglic. & alijs. min. y.*

Anastafius S.R.E. Bibliothecarius. Cap. XXV.

A Anastafius S.R.E. Bibliothecarius uir pro eorū statu Gręcis, & Latinis literis eruditus, & Theophane Mauro, & Nicephoro Patriarcha Constantinopolitano Gręcis scriptoribus, inepto, ac planę barbaro stylo, uerū optima fide, & diligentia historiam decerptam, Latine conscripsit à Christi natali ad Michaelē seniore cognomine Rangales Constantinopolitanum Imperatorem, Nobis autem ualde charus esse debet, quod ea, quę nec meliores, nec peiores scriptores habebant, literarum monumentis tradiderit. Vide item de hoc in Apparatu Sacro in uerbo, B
Anastafius.

Sextus Iulius Frontinus. Cap. XXVI.

Sextus Iulius Frontinus Strategematum libros conscripsit, in quibus, ex omnibus historijs exempla in certos locos distincta enumerat copiosę, & magna cū utilitate, licet pleraque librorum errorre ineptę sint repetita. Neruæ, & Traiani temporibus uixit.

Æmilius Probus. Cap. XXVII.

Æmilius Probus, siue Cornelius Nepos, eleganter, Gręcorum Ducum, & Punicorum, atque Catonis Maioris Vitam, breuiterque conscripsit fragmenta uerò Cornelij Gręchorum matris addita sunt editioni Parisiensi, quę ex Plantiniana prodijt anno 1602.

L. Florus. Cap. XXVIII.

L. Flori, qui Hadriani Imperatoris principatu uixit, extat duplex Epitome, Altera Liiij, nimis concisa: carpit enim quędam insigniora, utilis tamen in his, quę ex Liiuo amissimus. Altera, rerum Romanarum, quattuor libris distincta, quę Sigonio Declamatoris potius, quàm historici uidetur, dum singula bella in singulis capitibus minus aptę descripsit.

Iulius Capitolinus. Aelius Lampridius. Trebellius Pollio. Flavius Vopiscus.

Aelius Spartianus. Vulcatius Gallicanus. Cap. XXIX.

De Iulio Capitolino, Aelio Lampridio Trebellio Pollione, Flauio Vopisco, Aelio Spartiano, & Vulcatio Gallicano, qui uno serę tempore Diocletiano, & Constantino Magno Imp. Rom. Principum uitam conscribere, uix habemus, quę dicamus, adeo temporum iniuria, & librorum negligentia uidetur intiles, & corrupti. Ex his tamen quę exstant, facillę colligere possumus eos pro temporum conditione non indiligentes in historia conscribenda fuisse: sed rerum di spoliatio, qua usi sunt, minus apta, stylusque tenuis: pleraque etiam dicenda omittunt, multis, quę ad rem parum faciunt, additis, & cū breuitati studere conantur, in nimia uerbositate incidunt, minima quęque persequentes. Qui quidem chariores esse debere aliquibus uidebantur, cum qui eorum temporum texerint historias, meliores non extare scriptores opinarentur: Veruntamen post Annales Cęsaris Baronij Cardin. qui, ex Christianis, & Ecclesiasticis Historicis eadem exactissimę tradat, minus chari debent esse: legendi tamen cum eiusdem Baronij lance.

C. Iulius

A

C. Julius Capitolinus. Cap. XXX.

Iulius ipse Capitolinus omnium Principum Romanorum vitas in duas partes distinxit, Priorem Diocletiano Augusto, Posteriolem Constantino Imperatori, conscripsit, sed solum extant Pij, Marci, L. Veri, Pertinacis, Macrini, Albini, duorum Maximinorum, trium Gordianorum, Maximi, & Baldini, reliqua perierunt: ipse citatur à Flauio Vopisco in Probi Imperatoris vita. Vide Marcelli Donati Dilucidationes.

Aelius Lampridius. Cap. XXXI.

Aelius Lampridius eiusdem Diocletiani temporibus Romanorum Imp. Vitas expleuit. Commodus, Heliogabalus, Alexander nobis tantum super sunt, reliqua non extant. citatur à Flauio Vopisco in Probi Vita, inter eos, qui Romanorum Principum Vitas posteritati mandauerunt. Vide item Marcellum Donatum in suis Dilucidationibus.

*Trebellius Pollio.**Cap. XXXII.*

Trebellius Pollio, Diocletiano, & Maximiano Imp. Constantij Caesaris patris Magni Constantini omnes Imp. qui à duobus Philippis usque ad Claudii fratrem Quintillum fuerunt, tam claros, quam obscuros, (ut in Aureliani Vita refert Flavius Vopiscus) scripsit. Deest à Philippis ad Valerianum, nam quod extraxit hoc exordium habet. vide Marcellum Donatum in suis Dilucidationibus.

*Flavius Vopiscus.**Cap. XXXIII.*

Flavius Vopiscus sub eisdem Principibus ad Celsum quandam Vitas eorum Principum scripsit, qui ab obitu Claudii, & eius fratris Quintilli fuerunt usque ad initium Imperij Diocletiani. scripsit autem paulo ante bellum, quod cum Pertinax gessit Maximianus. Extant quidem omnia, sed librorum errore deprauata: In qua nonnulla Marcellus Donatus suis Dilucidationibus scripsit.

D

Aelius Spartianus. Cap. XXXIV.

Aelius Spartianus Diocletiano Imperatore omnium, eorum, qui non solum in Romano Imperio principem locum tenere, Augustique appellati sunt, uerum, & illorum, qui uel Caesarem nomine, uel quolibet alio genere siue in famam, siue in spem principatus uenerunt, (ut eius uerbis utar) uitas enarrauit, Galieno, & Constantino Caesaribus iam creatis. Hadrianus, L. Aelius, Iulianus, Seuerus, Niger, Caracalla, & Geta tantum extant, reliqui nobis desunt. Scio autem Spartianum emendatum, & notis uiri eruditi illustratum Patris excudi, cuius uiri eruditio, cum se exeret iuncta cum fide Catholica, erit à cunctis uiris uere probis excepta obuiis uis. & uero in hunc ipsum Spartianum aliquid item nouissime scripsit Marcellus Donatus Mantuanus in suis ad varios Historicos Dilucidationibus, quae Venetijs praelo subiiciebantur.

E

Vulcatius Gallicanus. Cap. XXXV.

Vulcatius Gallicanus, qui etiam eisdem temporibus Imp. Vitas scripsit nobis pene totis perijt, una Aurelij Cassij uita excepta, Vide uero Marcelli Donati Dilucidationes.

Bibl. Selectae Sectio Secunda.

Kk

Flavius

Flavius Eutropius sub Valentiniano Imp. vixit, & Parthicae expeditioni cum Iuliano interfuit, qui & prolixiorum historiarum pollicitus erat, minus quidem elegans, sed cum ex Iulio, & Sallustio res nobis nunc ignotas decerneret, & omnium historiarum Romanarum breuiter ab Vrbe condita vsque ad Iuliani Principis mortem libris decem persequatur, magni à nobis fieri debet. Is autem cum Latine scripsisset, postea Graecus est factus à Praenina quodam, siue Praenio, ut eum vocat Sigonius. Vtriusque editionem Graecam, & Latinam emisit Fridericus Silburgius (cui fidem Catholicam ex animo precamur) anno 1590. Francofurti, cum Notis ad eum, & ad reliquos scriptores Graecos Minores, quos cum eo coniunxit. Is autem Eutropius historiarum suarum Breuiarium inscripsit, quem non recte Suidas opinatus est fuisse cum, qui Iulij Decades in compendium redegit (hoc est Lucium Florum) qui tantum periocham librorum Iulij à primo vsque ad 1142. fecit, Florus autem vsque ad tempora Valentiniani & Valentis Impp.

Ceterum Eutropius, & Orofius falsi sunt, qui diuersum existimant fuisse praetorium à Constantino gestum aduersus Licinium in Pannonia, ab illo, in quo Cybali pugnatum est. Constat enim firmè apud omnes unum & idem fuisse, & Cybalum in eadem Pannonia ciuitatem extitisse.

Paulus Foroluiensis, cognomine Vanicfridus, Diaconus Ticinensis Ecclesiae, octo historiarum libros Eutropio addidit ab obitu Iulianj Imperatoris ad Leonis Iconomachi Constantinopolitani Principis Imperium, diligens in his, quae literis mandauit, verum tenui, & quasi barbara dictione, pleraque etiam dicenda omittit: vixit Caroli Magni Romani Imperatoris temporibus.

At quod alibi attigimus praesè, hic planius explicandum est, & in uno Iustino, qui Pio Imperatore floruit, ac Trogum in Epitomen redegit, ostendendum, quàm mendaciter tum ij, de quibus haecenus egimus, tum alij gentiles Scriptores sacras historias prodiderint, quales fuere Appion, Possidonius, & reliqui, quos aduersus Appionem Iosephus commemorat. Iustinus igitur lib. 36. breui oratione describens gentis Iudaeorum primordia, & incrementa, tot penè in sua narratione errores admisit (ut scitè inquit Perretius in Daniele) quot posuit verba.

Primus fuit, quo ait originem Iudaeorum esse ex nobilissima Syriae Vrbe Damasco; genus autem à Syriae Regibus, & Regina Semiramide.

Secundus error: in Damasco primo regnasse Damascus Regem, post hunc Abraham, Moysen, Israellem etiam ibi fuisse Reges.

Tertius; Israel decem fuisse filios, quibus ille populum in decem Regna diuisit, omnesque ex nomine Iudae, qui post diuisionem decesserat, Iudaeos appellauit, cuius etiam ab omnibus memoriam coli iussit: eius autem portio omnibus alijs accesserat.

Quartus: filiorum Israel minimum naru fuisse Ioseph, hunc Magicae artes in Aegypto doctum, scientiam interpretandi, prodigia, & somnia, primum condidisse.

Quintus: Huius filium fuisse Moysen, quem propter scabiem, & pruritum, quemque latè, grauiterque in Aegypto grafsabatur, Aegyptii cum omnibus egris, ne ea pestis ad plures ferperet, Aegypto pepulerunt.

Sextus: Quoniam Moyses in deserto cum suis exulibus fame, sitique fatigatus, die septimo elset eo malo releuatus, propterea septimum quemlibet diem, more gentis appellatum sabbathum, in omne auum ieiunio sacrauit.

Septimus: Quoniam metu contagionis pulsos se Aegypto meminerant Iudaei, ne eadem causa inuisi apud incolae forent, cauerunt, ne cum peregrinis communicarent, quod ex causa factum paulatim consuetudo in disciplinam, religionemque conuerteret.

Octauus error: Post Moysen (ait) eius filius Aruas Sacerdos sacris Aegyptijs, mox Rex creatus: semperque exinde hic mos apud Iudeos fuit, ut eosque, & Reges, & Sacerdotes haberent.

Quam multa percauerint
Iustinus in
historia verum
Iudaeorum.
Falsum ex
Gen. 11. &
12.

Falsum ibid.
Falsum ex
Gen. 19. &
30. & Gen.
11.
Falsum ibid.
ex Gen. 40. et
clarum Psal.
104.

Falsum Ex. 2.
& 12. & Ps.
804. non erat
inquit in
tribus verum
infirmus
Falsum Ex.
17. & 10.
Psal. 77.
1. Cor. 10.

Falsum, sed
propter rei
grauem.
Exod. 14.
Deut. 7.
Falsum Deu.
ter 14.
14/1.

A Quorū iustitia religione permixta, incredibile, quantum concludere. Sed errat Iustinus. Nam ut idem essent. Principes seculares, & Pontifices Iudorum, tempore Machabæorum primum fieri cœptum est, præsertim autem principatu Aristoboli, qui primus Iudæum principatum summo pontificatui coniunctum in regni forma vertēs diadema sibi imposuit annis post reversionē Iudorū ex Babylonica captivitate in Iudæā 480.

Nonus error: Xerxes Persarum Regem, primum omnium domuisse Iudæos. Atqui nec Xerxes Iudæis bellum intulit: quippe qui iam inde a Cyro primo Persarum Rege, Persico imperio semper fuerant subiecti: & plus centum quinquaginta annos ante Xerxem Chaldæorum Rex Nabuchodonosor iam ter domuerat Iudæos, grauique subegerat, & afflixerat seruitute.

Ceterum Iustinus res nationum externarum post hominum memoriam non indifferēte enumerat, quod ad Epitomes scriptorem attinet, ordine tamen non ita recto. In Romanis autem rebus mira ieiunitas, atque, ut in quadam oratione apparet, odium aduersus eos haud leue.

Ceterum postremo excusos est auctor hæc Inscriptione. Iustinus Trogi Pompei historiarum Philippicarum Epitome ē I. Cuiacii, & Puteani, utriusque Pithei, aliisque 6. manuscriptis codicibus, correctā multisque scholijs illustrata. Et ipse Iustini textus cum singulorum librorum breuiarijs, & notis marginalibus, nimirum

Notę Iacobi Bongarsii, &

Prologi veteris cuiusdam Anonymi in oēs Iustini libros.

Quibus additæ exceptiones Chronologica: ad Iustini historias accommodatæ.

C Item Variarum lectionum liber, eodem auctore.

In decem libros anteriores Scholia Theophili Langiferi Saxohalensis, Vrsellii anno 1602. Sed quoniam, qui in eundem Iustinum commentarios addidit Victorinus Strigelius, proscriptus est, & in Rom. Indice inter Auctores primæ classis, ideo viderint cordati Catholici, ne quid sit in ijs unde offendantur.

Paulus Æmylius. Cap. XXXIX.

Qui Paulum Æmylium Gallorum Regum vitas scribentem comitem Cominæo dedit, quique eum dixit esse, penē vnum inter nouos, veram, & veterem viam Historiæ videntem, eamque pede firmo calcantem, vera dixit, quemadmodum & illa cum inquit. Genus scribendi eius doctum, nervosum, pressum, ad subtilitatem,

D & argutias inclinans, & relinquens, desigensque aliquid in animo serij lectoris. Sententias, & dicta sæpe misces, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus seruator, seuerus Iudex, nec legi (inquit) nostræ ævo, qui magis liber ab affectu. In tantis tamen virtutibus videtur aliqui bus, quod stylum parum nectat, & spargat, diuidatque cum in minuta quædam membra. Deinde quodd inæqualis. Quoddque vetustatis nescio quid affectet in nominibus hominum, locorum, urbium immutandis, & in veterem formam redigendis: sæpe tamen eruditè: Notant quod Chartierium Gallorum Cancellarium, Quadrigarium vocauerit, cum Præfectum iuris dicere potuisset: quodque Regem Tarracensem, Castu Ionensem, Ducem Gelbudensem, qui nobis, & maioribus fuere Aragoniæ, Castellæ, & Geldriæ, aliisque eiusmodi pleraque. Sanè Catholicam religionem spirat ubique, ac nihil temerè affirmat, rumores vbique peruulgatos non omisit, centesimo post anno cum Italus de Gallis à Ludouico Gallorum Rege adscitus scripserit, ostendit, id se ita fecisse, ut nulla vel gratia, vel odio, vel metu commoueretur.

Philippus Cominæus.

Cap. XXXIX.

Philippus Cominæus Historicus quintodecimo exeunte seculo, sed cum antiquis melioribus est comparandus. At Io. Sleidanus, qui cum Latinum fecit ex Gallo, à nobis feceris accusatus est, quodd, que Cominæus de religione Catholica scripserat, is ipse Sleidanus suppresserit, aut inuenterit. Qui verò Cominæū legendum suadent, modum hunc præscribunt. Vt neque Cominæo de laudibus Ludouici vndecimi scribenti, omnino assentiantur: sed etiam Meierum Belgicarum rerum scriptorem adhibeant: Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Antonij Possuini
scripsit legem
dum cum Co-
muni.
Quid Iustus
Lipius de Co-
muni.

neque hunc tantum, verum etiam Paulum Emilium; propterea quod alter plenus est laudum Ludovici: Alter eas omnino reliquit: Tertius medium ferit: At Iustus Lipius eum dicat *visum esse Patrum*, & nostro *quoque* historiam cum communisse, sic ait. *Scriptis eam ante annos paulo minus centum Philippus Communiavit: laudabiliter, ut nihil creas com-
ponere eum cum quoniam antiquorum. Incredibile est, quam ille omnia videat, penetrat, &
cana consiliorum eruat, & subinde in ista nos salutaribus, rarique preceptis. Et id diffusè
Polybium quodam exemplo. Quamquam vetera Polybium, aut talem aliquem ille nec videt.
Et hoc quoque laudem eius augeat, quod tanta praeclari, literarum omnium rudis, solo ista
verum peritus, & naturali quadam iudicij bonitate. Enchiridion Principibus Communi
est, dignus Alexandris omnibus, hic Philippus.*

Franciscus Guicciardinus.

Cap. XLII.

His accedit Franciscus Guicciardinus acris iudicij vir, uti, & usus in publicis rebus administrandis. Is enim cum è nobili familia esset natus, resque bello, & pace gessisset, Mutinæ in Gallia Cisalpina vetustissimæ ciuitati præfuit: set; apud Pontifices Maximos qui eius ætate uixerunt præsertim apud Leonem X. Hadrianum VI. Clementem VII. graciosus fuisse, nec tamen opibus ecclesiasticis inhæssit, suis contentus, quæ fuere mediocres, permulta nosse potuit interiora, quæ ad maturè scribendam, quam suscepit, Italicam sui temporis historiam attinebant: Quamobrem hæc, & in Latinam (sed quæ egeat expurgatione, sicuti dicemus) & in Gallicam, & in Hispanicam linguas conuersa est. Eius vitam qui decurrere cupiat) quod quidem facit ad huius æui statum retinere) ad Guiciardino scriptarum ferè planius intelligendam) legat Remigium Florentinum religiosum virum, quicquid diligenter conscripsit.

Remigius Flo-
rentinus.

Ceterum tres Viri præter alios de Francisci Guicciardini historia vatum rulare iudicium Thomas Porcarius, Io. Baptista Leo, Iustus Lipius; Illi Italicè, hic Latine.

Thomas Por-
carius.
Io. Bapt. Leo.
Iustus Lip-
sius.
Iudicij Tho-
mas Porcarij
de Guicciardi-
ni historia.
Pulchritudo.
Mensura.
Veritas in hi-
storia.

Et Thomas quidem Porcarius iudicium eidem historiæ præfixit, quod una cum ipso anno huius seculi septuagesimo quarto Venetiis prodit & Georgij Angelieri typographia: cui historiæ deinceps ad marginem vtiles sue collationes, siue adnotationes adiecit eorum, qui de iisdem rebus historiam nostro tempore euulgarunt. Eo in iudicio tria illa in Guicciardino agnoscit, quæ BONO accidere Plato scripsit in Philebo, Pulchritudinem, Mensuram, Veritatem. Ad pulchritudinem autem spectare ait, quicquid primò in rationibus, mox in iudicio, in descriptionibus, in concionibus, in gravitate sententiarum, in eloquentiæ varietate cernitur. Quæ omnia (inquit) non modo pulchram, verum etiam fructuosam reddunt historiam. Ad mensuram vero, siue Historicam legem spectare, Materiæ nobilitatem, Delectum memorabilem, Notitiam rerum interiorum, Indicationem iudicij ad docendos, & permouendos legentium animos, Reprehensionem opportunam, Laudationem mediocre, Iudicium acre, Administrationem Reipublicarum, Memoriam repacem, Diuisionem aptam, Argumenta solida, Tractationem moralium, & politicarum rerum, quantum satis sit, Descriptionem item appositam munitionum, atque naturæ locorum: Quæ cuncta diligenter (ait) Historico, ac maiestatem conciliant. Ad Veritatem denique ait attinere veracem, & integram eorum narrationem, quæ contingere. Hæc igitur ex Guicciardini Historiæ partibus cum copiosè comprobare Porcarius studuisset, eandem à quorundam iudicij vindicare conatus est, qui nimium affectu, siue alia in hoc Historico obseruanda esse existimant.

Thomas Por-
carius.

Iustus Lip-
sius.
Io. Bapt. Leo.
Io. Pol. de Ca-
ro.

At Io. Baptista Leo, ann. 1583, per Iolitos typographos Venetiis librum de eadem Historia emisit, quem considerationes de Italica Francisci Guicciardini Historiæ inscripsit. Iis autem considerationibus, quas in quinque libellos redegit, pleraque notat in Guicciardino, in quibus Veritatem, aut minorem aduersus aliquos affectum desiderat, quæ quoniam obuia sunt legere volentibus, non est cur hic inferam.

Deniq; Iustus Lipsius summum Historicū inter nostros dicit, inter veteres mediocre: quin & prudentē, peritumq; scriptorē agnoscit, & qui tales sui lectores faciat. liberū item & veracē, ab affectibus immunem, si tamen (subdit) ab odio. Sententias aut bonas, vtilesq; inserentē, sed parum affectas. Virtus duo propria (inquit) huius qui non

A non effugientem. Quod & iusto longior sit, & Quod minutissima quæque narret, parum ex lege, aut dignitate Historiæ quæ, vt lib. 26. Ammianus ait, *discurrere per negotiorum celsitudines assuetæ, non humilium minutias indagare cussarum*. Sed nec orationes eius satis (ait) vegetæ mihi, aut castigatæ. Languent sepè, aut solutæ vagantur. Et hæc quidem tres ij viri. In reliquis autem, quando Historicorum lectoribus cordi debet esse potissimum, nihil vt ex ijs hauriant, quod conscientiam lædant, optandum est ne in Guiciardini lectione impingant in id, quod vel in ipsis Ethnicis Historicis cauendum esse monstrauius supra. Fato enim, atque fortunæ, quæ nihil est, sepè tribuit exitus bellorum, ac Regnorum conuersiones: Quod etsi loquendi consuetudine potius, quàm mentis errore factum à viro alioquin pio cederim, facile tamen hæc labes hæret in animis eorum, qui ista legentes haud facillè Diuinam prouidentiam à Fortuna secerant, aut adeo ignorant, quid inter consilium, atque sententiam Theologi cordatissimè docet, quemadmodum item Ethnici ignorarunt (inquit S. Augustinus) fatum nihil aliud esse intelligendum, quam **SANCTIONEM, & VOCEM DIVINÆ MENTIS**. Porro æquissima lance Deus omnia pendit; ac ipse est Deus exercituum, qui victorias præbet, cum ipsum sibi Ducem præponentes, sub Christi vexillo, fortiter, castè, fideliter prælia Domini milites præliantur. Quoniam verò hæc, de qua diximus, Francisci Guiciardini Historia ex Hetrusca in Latinam Linguam à Carlo Velutione Heretico haud omnino rectè conuersa est; propterea versio illa à sancta Apostolica Sede in nouissimo Clementis Octauii Pontificis maximi Indice prohibita est donec expurgetur.

C Paulus Iouius. Cap. XLII.

DE Paulo Iouio longior non fuero, quod & idem ipse Lipsius eodem in loco, quo de Guiciardino egit, paucis, (at satis) iudicium tulerit suum. In eo uerò cum aliqua desideret, stylo tamen bono, grauemque esse, & plane ad historiam agnoscit, laudandum item, & legendum ob variam rerum seriem, quas redegit compositè, & dilucidè in unum historiæ corpus.

De Carolo Sigonio, Martino Chromero, Onuphrio Panuino, & alijs insignibus Viris. Cap. XLIII.

DE Carolo Sigonio, qui magnis ingenij dotibus vixit, ac de Republica literaria meritis est optimè, quique historicos libros, præter alios, nobis reliquit, plura dici hic possent: sed cum passim hoc in Opere, mentio ipsius facienda fuerit (præsertim autem secundo capite sequentis quintæ Sectionis, hoc est, post vnam vel alteram paginam) propterea cò amandamus Lectorem.

De Martino autem Chromero Episcopo Varmienti, qui de rebus Polonorum, ac de eorumdem Republica, vti & aliqua aduersus Hereticos iterspit accuratissimè, ac quidem historico, & eleganti stylo, pauca hæc dicere sat fuerit. Virum nempe illum fuisse in negotijs, & legationibus, ac denique in functionibus Episcopalibus uersatum. Qui cum à seceris Poloniæ Regis Sigismundi fuisset, Archiuæque Regiæ, & qui de iisdem rebus scripsissent, per diligenter euoluisset, Historiam ab initio illius Regni vsque ad sua tempora perduxit, additis multis, quæ ad finitimas eius Regni nobilissimè gentes pertinebant, puta Moscos, Tartaros, Prutenos, Germanos, & alios.

E Sed de Onuphrio Panuino plurimè lectionis, vti & laboris, ac descriptionis homine, superfedemus hic loqui, quod in Sacro Apparatu nostro id erit præstandum. Nam & cur liber eius de Pontificum Vitis, atque alij lima & emendatione indigerint, tum dicetur.

Ceterum de Baptista Egnatio uix aliquid huc adrexere voluimus: quod & si eius labor, & conatus in historia fuit commendandus, homines tamen nostri cui Romanâ historiam planius illustrarunt, is autem (quod & Baronius Card. testatus est) vbi Romanam suscepit historiam illustrandam tenebris offudit, lib. 1. Rom. Principum, ubi agit de Roma ab Alarico obsessa. Vide To. V. Baronij subann. Do. 410. nonum autem Innocentii Pont. Max.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Kk 3

To. Petrus

Horatius Tor
solinus Socie
fatu lego.

Ignatius Lo
yola funda
tor socie
Iacobus Lan
noz.
Petrus Ri
badeneira.
Andreas Sco
tus.

Orbe Bafior.

Melchior Ban
dinus.

Gulielmus Ca
durencis.
Iacobus Bar
bionus.
Iacob Fontan.
Nicolaus Vil
lagano.

Antonius
Goffredus Vna
dura diffus.
Antonius Pa
nauus.

10. Petrus Maffæus.

Cap. XLVII.

DE Io. Retri Maffæi historia certum est. id iterè posse dici, quod de eximjis hoc in genere scriptoris auctoribus dictum est. At in eo postillimum excellit, quod Christianam texuit historiam omnium clarissimam, nempe Otien tatem Inditam cum gestis Lusitanorum, qui maxima vt. forti tudine, sic pietate ingen tes illos noui penè Orbis traditus. CHRISTO, fuisseque Regibus subiecerunt. Por roridem iusto Volumini Maffæus addidit tamquam appendicem Acta Francisci Xa uerij. Viri admirabilis, qui primus è nostris in Iaponios, & Sinas lucem Euàgelij intu lit. Cuius Xauerij Viram, litterarumque Horatius Torfellinus fulius, ac stylo accurato est, persecutus. Et quod ad Maffæi pertinet historiam; in ea, dictio elegans, & lima ta est. Veritas rerum, quam & labore, & magnis itineribus in Lusitaniam usque sus ceptis potuit ex interioribus Archiuis erui. Vitium iudicium, & quidem ad pie tatem, quæ ad omnia utilis est. Dispositio rerum apta. Difficillimarum rerum, siue item machinarum, & locorum descriptio perspicua; vt & accurata; cum historiæ, qui Indias Epistolas nostrorum, easque præsertim, quas hic ipse Maffæus Latinas fecit, adiungit; simulque vias Ignatij Loyolæ, Iacobi Laincz, Francisci Borgia, trium So cietatis Iesù. Præpositorum, quas Petrus Ribadeneira conscripsit, sicuti & Maffæus Ignatij, æque Andreas Scotus Francisci Borgia Viras edidit, causas, & occasio nes expeditionis nostrorum ad Indias, ac pleiæque alia, quæ ad religionem attinent, liquidius intelligit.

Iacobus Bosius.

Cap. XLVI.

Historiam sacri ordinis militaris S. Ioannis Hierosolymitani plures attentarunt, huius ratione prædignitate eduserunt. Alij vero partem aliquam ipsius cū laude conscripserunt. Sed Iacobus Bosius, postremus omnium id accurate præstitit, qui, & anno 1594. è Vaticana, & Apostolica officina primam, & secundam historie sue partes Italice scriptas emisit in Lucem. Sanè (quod ille testatur ingenue) diligen tia fratris sui Orthonis Equitis Rhodij, acque Ordinis sui, Procancelarii adiutus, pluri ma ex archiuis, & monumentis alijs collegit, quæ ad operis ipsius Historici absolutio nem facere potuerit. Quod in quatuor partes cum distinxisset, egit in prima de or gine, progressu, & gestis sacri illius Hierosolymitani ordinis ad id vsque tempus, quo ex illudra, Syria vè, quæ Terra Sancta dicitur, expulsa est, quamuis deserint, qui initio, Ordinis filius, res gestas ab Equitibus sacris posteritati mandassent. In secunda uero de iis, quæ contigere quouique ex Insula Rhodo à Turcis expugnata eiecit sunt. In ter tia ætatem se pollicetur de alijs; quæ postea ab eisdem gesta sunt usque ad fugatam Turcicam Classem ab Insula Melita, nouamque in ea Ciuitatem extructam quam Va letiam appellatundam. In quarta, quæ ad hæc usque tempora euenerit. Qui autem olim de Equitibus Rhodiorum, siue militum sancti Iohannis Hierosolymita ni gestis scripserat, huius sunt; Melchior Bandinus eiusdem ordinis Cancellarius, & Eques, sed ipsius historie interitum. Gulielmus Cadurencis Procancelarius, eius dem ordinis, qui suis quibusdam commentarijs de obidione Rhodi scripsit. Quod in idem bellum Gallicæ, ac breuissimè Iacobus Borbonius in Gallia eiusdem ordinis Prior, Latine autem Iacobus Fontanus appellationem in eadem Insula Iudex nobis reliquerit; quemadmodum deinceps Nicolaus Villagano, Eques & ipse Rhodius per eleganter Latino idiomate ad Carolum V. Cæsarem obidionem, & expugnationem Impolitis editam misit. Antonius uero Geofredus, cui cognomen Vinadiera, & Eques Rhodius, cum mandato Ordinis sui fuisset orsus historiam Ordinis sui conscribere, (quæ tamen non extat) moriens non potuit in ea progredi: cum tamèn Vaticanam in M. the Bibliothecam inuisens, plura memorata digna, & ad hi storiam hanc spectantia collegit, quæ ad Iacobum Bosium perueniunt. Antonius uero Ioannes Hispanus, Hispanica lingua uniuersam Ordinis sui (nam ipse quoque fuit Eques Rhodius) usque ad sua tempora historiam diligentius texuit, quàm cate nus fuisset factum, sed & alij bellum Melitense nostra ætate scripserunt; cum deniq; eiusdem Ordinis decreto id iam scribendi munus Iacobo Bosio delatum est, atque ab eo sic

A eo sic ad effectum perductum, ut inter bonos, ingenios, prudentes, ac (quod verè dicendum est) inter pios historicos connumerari debeat: ut tum Equites ij, tum nobiles quique Christiani, qui pro Christo, ac fide Catholica serio pugnare voluerint, viderem ex hac historia fructum, ac stimulum ad virtutem sint capturn.

Neque verò me lateat, quid alij suis historijs magis vniuersalibus de eiusdem Ordinis gestis perferre, siue Archiepiscopus Tyri, siue Paulus Aemilius de Vitis Gallorum Regum, siue Paullus Iouius, & alij. Quos omnes cum Iacobus Bosius perlegere potuerit, atque expendere, iacturam temporis sustulit, quòd in alijs decurrendis tereretur.

Iam cum Torquatus Taxis Poemate Italico ac quidem perpolitò Hierosolymam recuperatam cecinerit, postrema eius editio emendatio additis eiusdem Scholijs legenda præ alijs erit.

Hieronymus Rubeus. Cap. XLVI.

Hieronymus Rubeus vir nobilis, doctus, ac perdiligens historicarum Rauennarum libros decem ediderat, cum eos altera editione anno 1589. Iulio vnde-
mo auxit, quæ prodiit Venetijs ex typographia Guerræa.

Addit Indicem scripturarum, quæ in tabulario, seu Archivio Romano habentur, spectantium ad Archiepiscoporum, Ecclesiamque Rauennatem. Quibus priuilegia Pontificum, & Imperatorum, & lura quarundam Ciuitatum, siue oppidorum cernuntur. Deinde Concilia Rauennarum Prouincialia quattuor antiqua. Præterea Hymnos

C B. Petri Damiani Rauennatis S. R. E. Cardinalis episcopi Ostiensis ad celsis. quosdā Rauennates, Lirianas item conuentus Presbyterorum Parochialium Ciuitatis, Ra-
uennæ, & Græca in Latinam linguam conuersas. Indicem Archiepiscoporum Rauennatium. Picturas duās antiquas, & earum expositionem, quæ extant in duob. Templis Rauennæ, Iustiniani tempore, expressas opere ressellato, siue vt vulgo aiunt, musiuo, vel mosaico.

Sanè verò cum vetustissimis euoluendis libris, ac temporibus conciliandis, rei. tam dem omni tractandæ operam (quòd & ipse testatur) omnem dedisset, Martyrum etiam atque aliorum sanctorum virorum gesta interseruit; ut tum hoc nomine, tum ob Prouincialium Conciliorum, & eorum, quæ dicta sunt appendices, locum, & in hoc libro, & in Sacro nostro Apparatu habere debuisset nemini non visurus sit.

D Quòd si historia hæc conferatur cum Annalibus Cæsarii Baronii Cardinalis, vbi de ijsdem rebus ab utroque scriptum est, liquidior lux haurietur: atque in quibus reb. expensio aliqua integrior adhibenda sit, intelligitur. Vterque enim vt antiquitatis peruestigator est sedulus, ac temporum collator eximius, sic nonnihil subinde obseruauerunt, quæ totum huius historiæ negotium maximè illustrent.

Scriptis Latina lingua eleganter, ac qui pro rerum variarum statu, quas suscepit scribendas, possit inter meliores Historiographos censeri.

Cæsar Baronius S. R. E. Cardinalis. Cap. XLVII.

Cæsar Baronius Soranus, primò Sacerdos Congregationis Oratorii Romæ, deinde à Clemente Octauo Pont. Max. in numerum Cardinalium S. R. E. cooptatus, Martyrologium, & Annales Ecclesiasticos scripsit, illud horatiu Gregorii XIII. Pont. Maximi, hos vigente Ecclesiæ necessitate, ac Deo ipso, ut piè licet cōficere, impellente. Quippe delatum alijs negotium de Ecclesiastica historia scribenda, cum haud successisset, Baronius denique qui in eam scriptionem à pueritia propensum erat, feliciter aggressus, magno labore, ac sincero, & verè Christiano diendi genere, quod ab omni fūco, & fallaciis abest, plures iam tomos eiusdem historiæ emisit in lucem. Potrò ea fuit Ecclesiæ necessitas, quòd heretici, præterquam quòd, vt Diuini verbum, sic antiquas historias peruerterant, aut aboleuerant, Centurias quoque ab Ecclesia nascente vique ad pleraque secula confarcinauerant, vnde expugnari traditio-
num

num veritatem posse sperabant. Contra quas centurias profuere quidem plurimum A
Virorum doctissimorum scripta, sed in primis earum iugulum petit Annalium Baro-
nij scriptio. Quorum aliqua prestat huc adtexere, vt cum varia eorum utilitas constet,
tanta libentius quisque eam arripiat.

Apostolicas enim traditiones, & ritus Ecclesiasticos legitimos explanauit, explana-
tos constituit, atque illustrauit passim, vbi se dedit occasio, Synodos pleraque, quæ
erant abditæ, aut de quibus ob præposterum ordinem, vel altum silentium dubia erant
fides, accuratissimè conquisiuit, & quasi rediuuias fecit. Sacros Canones plures qui
dem è densis larebris eruit, & sic eruit, vt passim opportunè doceat, qui germani, qui
spurij, qua pietate obseruandi, quantum Cæsare iuri præsent. Vt Anastasius Germa-
nius Vrbini Ducis apud Clementem VIII. Pont. Max. Orator, idemque vtriusque Si-
gnaturæ Referendarius interrogatus cæquid de Baronij Annalibus sentiret, responde-
rit. Ego vero Baronianam historiam, quasi calestem faciem suspicio; atque oblatam nobis In-
cem cupidissimè intueor: Interdum etiam Auctorem ipsum in arcanis Pontificum, & Concilio
rum Actis consulo peritudois. Sic quidem Germonius, qui antea Canones sacros Au-
gustæ Taurinorum multis annos ingenti cum laude docuit, & perlegantibus, ac per-
doctis Commentarijs est interpretatus. At præter hæc Baronius ponit ubi oculos
martyrum gesta, labores, victorias; cibum vtrique fulciendis viribus piorum, vt & fi-
dem Christi Domini tueantur, & præcepta, & consilia pro sua quisque vocatione ser-
uet, ac demum impavidus ad coronas æternas aduolet. Quin & non desuit, qui ex
Melchioris Cani Locis Communibus Theologicis osce, idit ab Annalibus Baronij pos-
se comparari plurima, quæ ad Theologum (vt ita dicam) efformandum spectent, quæ
in alijs disiecta, vel lacera, vel adeo pugnantia, vel ambigua in vnum veluti corpus ac-
curatè examinata redegit, sortitus à Domino Iesu Diuinum donum, bonam Valetu-
dinem, spatium temporis diuturnum, quo Romæ integris viribus vixit. Quadragesimam
enim totos annos in hunc laborem impendit, cum decem iam Tomos eiusdem histo-
riæ ediderit & quidem nouissimè à se recensitos, quibus reliquos pergit adungere.

Ad Martyrologium autem Romanum quod attinet, quodque in primis illustrauit
scholis, quique labor optimè ab eo est positus, esciant studiosi editionem, quæ Antec-
piæ facta est et si typographi emendatiorem esse in Operis fronte testati sunt, non fuisse
tamen pro tali ab eo agnitam, quare & quæ in Martyrologii editionibus qualibet
cumque variatio aliqua reperitur, monuit ingenue eam ad Annalium normam esse
corrigendam.

Marcus Vellserus. apud. Cap. XLVIII.

A T Marci Vellseri Matthæi F. historia rerum Augustanarum venit ad manus
meas integra serius quam cupieram. Quam ateniè legens atque perpen-
dens non solum Germanicis, verum etiam Romanis rebus, præsertim Colo-
niis pernoscendis perutilem si quis neget, maximè errauerit. Dictio Romanam digni-
tatem, sine vllis ambagibus sapiens. Nil in ea turgidum: nil laxum: si qua in re immo-
ratur, id ad rem solide explicandam facit. Historicorum porro lapsus (Auentini
præsertim) planissimè reteggit. Quod si reliqui historici (dicam fidenter) etiam anti-
qui celebriores adeo accuratè cum gestorum ipsorum narratione chronographicas ta-
bulas rectè delineatas, & antiqua monumenta siue nummorum, siue marmorum, & In-
scriptionum antiquarum coniunxissent, non ita fuisset sequentibus seculis laborati.
Quin & semel perspecta memoriæ tenacius inhaesissent, eadem autem opera ingens
eruditus ingenij supellex veterum notitiæ rerum accessisset. Veneritis autem hæc La-
tina historia cusa est anno 1594. apud Aldum Paulli F. Venetiæ. quædam enim
Ea verò res Augustanas, & Ræticas per quingentos quinquaginta annos à Colo-
nia Augusta deducta continet, quib. paruit Romanis, & Gothis, donec denique sub
Francorum Imperium, ditionemq; recidit, sed & nouissimè Historiam Boicærum rei
è Typographia Augustana edidit, tanto dignam ingenio, de qua vbi de Bauaricis Hi-
storiciis agetur, erit aliquid dicendum.

Vincen.

A

Vincentius Burginus. Cap. XLIX.

Vincentius Burginus Florentinus Ordinis D. Benedicti, at denique Prior eius pij, atque opulenti Loci Florentiæ, qui dicitur, Innocentium, scripsit suo idiomate Opuscula quædam, quorum prima pars, anno 1584. secunda anno 1585. prodijt à typographia Philippi, & Jacobi Iuntarum, Florentiæ.

In prima parte continentur, Opusculum primum, De Origine Ciuitatis Florentiæ. Secundum, De Ciuitate Fesularum. Tertium, De Etruria, & huius prouinciæ Ciuitatibus. Quartum, De Municipijs, ac Colonijs Romanis. Quintum, De Colonijs Latinis. Sextum, De colonijs militatibus. Septimum, De Factis Romanorum, deque ratione Annorum citandorum.

Hæc, vbi de Geographia.

B

In secunda parte extat.

Primum, De Familijs Florentinis, Secundum, De pecunia, seu moneta Florentina.

Tertium, Num Florentia fuerit euerfa ab Attila, & à Carolo Magno instaurata.

Quartum, Num libertatem redemerit à Rodulpho I. Imp. Quintum, De Ecclesiâ, & Episcopis Florentinæ Ciuitatis.

Dictio pura est, ac sine fucò, vt hodieque perlegatur à cordatoribus auidius, quam vel ipse Boetacij Decamero. Ratio scribendi, ac methodus exquisita: vt ilis autem non secus non tam Ethnicæ, quam Romanæ historiæ rebus. Et legentium mentes eo perlecto conquiscent: sic enim plerique soluuntur nodi, ea nimirum perspicuitate, atque diligentia, vt quantolibet obiectiones euascent, cum primum ab eo discussæ sunt, neque verò vllam omittit, quin ad amussim sua cum omni peritassi perpendat.

C

Qua in re, cum interdum videatur prolixior, denique tamen intelligitur ea prolixitas fuisse necessaria ad veritatem liquido pernoscendam. Porro iudicium de alijs scriptoribus ita fert candidè, vt cum nullum alios carpendi promat iudicium, solo veritatis studio adductus videatur, qui de ijs, quæ prorsus dicenda essent, loqueretur. De Malepino, De Villano, De Leonardo Aretino, De Volaterrano, qui Florentinam, & Etruriæ historiam texerunt, magna ex hoc Auctore lux hauritur. Nam diducit offendit in plerisque eos aberrasse à scopo, dum aut quæ vulgò à maioribus acceperant, aut aliorum narrationes minus solidis nixas fundamentis sunt secuti. Neque adeo horum duntaxat scripta examinat, sed Plinij quoque senioris, Ptolemæi Geographi, in quo plura notat, Flori, Frontini, siue Mipfi Agrimenforis, & aliorum id quod & de antiquis marmoribus, atque inscriptionibus facit appositè ac pereruditè. Quamobrem non mentiar, opinor, si cum inter primos rerum historicorum huius scriptores adnumerem.

Barnabas Brissonius, Papirius Massonus Ioannes Mariana, & alij eiusmodi insignes Historici. Caput L.

E

AT quoniam longior fieret nostra narratio, si celebres quosque Historicos huc adtexeremus, ideo sat fuerit de plerisque alijs dictum à nobis fuisse in sequentibus sectionibus, nimirum de Barnaba Brissonio V. C. vbi de Persicis; De Papirio Massono cuius peracris iudicium, & scriptio casta, vbi de Gallicis; De Ioanne nostro Mariana, vbi de Hispanicis Scriptoribus est actum; cum & de his duobus postremis etiam in Apparatu Sacro sit actum.

SECTIO

SECTIO QVARTA. DE HISTORICIS, VEL SVPPOSITITIIS, vel non veracibus.

De Beroso, Metasthene, Philone, de temporibus, ac de Annis, deque alijs, qui circumferuntur,
quid sentiendum, quidve in his cavendum sit. Caput I.

E quem autem fallat aliorum, qui supposititij fuere, Historicorum no-
mina, & libri, atque in primis Berosi, qui non ita multos ante annos,
erutus in lucem, præstantibus etiam viris imposuit; eò magis hoc lo-
co dicendum est, quòd quamvis legitimos Berosi partus, vna cum a-
liis interitis, certum sit, non defunt tamen, qui Berosi istius suppositi-
tij, uti & reliquam Annij Viterbientis lectionem, Diuinæ historiæ percipiendæ; licet
à seipsis committentiam habitam, existiment vilem: quippe moti aliorum quorun-
dam, & verò (si Deo placet) etiam Davidis Chytræi hæretici verbis, qui cum de le-
ctione historiæ instituendæ hinc inde varia corrogasset, Catholicis auctori-
bus, qui hac de re magna cum laude egerunt, imprudenter adiunctus est à typographis, nec agni-
tus, ut hæreticus.

Res igitur, ut liqueat, quando Raphael Volaterranus, Ludouicus Viues, Blondus
Foroliuiensis, Ioannes Vergara, Melchior Canus, Benedictus Pererius, & alij, per quos
veritas hæc innotuit, haud semper haberi poterunt ad manus, sciendum est, Annium
Viterbientem, cuius opera Berosus, & alij auctores e mentito nomine, vel prodierunt,
vel ad eam formam scripti sunt, Chronographiæ, ex qua temporum, & historiæ om-
nium certitudo pendet, pessimè consuluisse. Sic enim doctissimi alioquin viri, & in
fide Catholica constantissimi, qui factum hoc ignorauerant, decepti sunt, Ioannes Drie-
do, Nauclerus, Valerius Anselmus, Ioannes Lucidus, Michael Medina, Sixtus Senen-
sis, & reliqui: ne quid dicam de Ioanne Bohemo Aubano Teutonico, qui cum breui
compendio gentium omnium mores, leges, & ritus collegisset, ac propterea versetur à
multis, ut inde quoque plures mutuauerint, quæ scriptis mandarunt, hac in re præter
alias esset expurgandus.

Et verus quidem Berosus vsque ad Cyrum, qui post bellum Troianum plus sexcen-
tis annis vixit, historiæ suam texuit. At hic alter Annij res gestas Assyriorum, & Chal-
deorum perducit ad ipsum duntaxat Regni Troiani exordium, nempe ad decimum o-
ctauum Assyriorum Regem Dānai synchro-num, qui primus Troiæ Regnavit. Rursus
Berosi veri de Chaldaicis rebus tres libri extabant, Iosepho teste: huius verò alterius
Berosi vnus tantum apparet de Assyriorum Historia: Metastheni quoque historico al-
teri confecto ab Anno aduersatur, cum ab eo dicatur, Berosum historiæ Regū Assy-
riorum prosecutum usque ad Sardanapalum, qui fuit postremus illius Monarchiæ Rex:
ut mendacem oportuisse memorem esse nemo non uideat.

Plura adhuc in Metasthene supponendo peccasse Annium constat, quando lapsus
est etiam in ipso nomine. Metasthenem enim uocat uniuersè ignotum Antiquitati:
cum Strabo, Plinius, Solinus, Iosephus, Eusebius, Hieronymus, Metasthenem rectum,
Indicarum scriptorem sæpè citauerint; hunc uerò Metasthenem de rebus Persicis scri-
bentem, numquam. Lapsus est item Annius in Chronographia. Et uerò in percen-
sendis precibus historicis, atque adeo Ecclesiæ Patribus, uidetur suo nimium concessisse
iudicio, aut (dicam quod res est) audaciæ, nam post Herodotum, Iustinum, Iosephum,
reiecit quoque Clementem Alexandrinum, Iulium Africanum, Eusebium, Hiero-
nymum, Orosium, Bedam, & alios uiros oculos, quorum aliqui fuere quoque sanc-
cti. In exordia autem Metasthenis, quod Annius præscripsit, in Monarchia Persarum,
solos Metasthenem, & Ctesiam Gnidium, uti ueraces, esse sequendos, uerum non est.

Quia

Volaterr. lib.
14. Anthrope
logia.
L. Viues. lib. 5.
de trad. dif-
finitas in
sua Italia.
Io. Vergara
lib. 1. de
Metasthen
Ca-
nus lib. 11. de
Lucis Thele-
gia.
Bened. Perer.
in Danielem.

Iosephus ad-
uersus Apes-
torem.

Annium in
exordia libri
Metasthenis.

Ctesias Gni-
dium.

Quin Diodorus Siculus Cresiam potissimum in historia Regum Persidis fecerat, & cum Herodoto, Thucydide, Iustino congruens, omnino à spurio isto Annij Metasthenes discrepat. Adiecit autem auctores illos contra fidem omnem publicam scripsisse, Babylonem captam esse, à Dario Medo aliquot annis post Cyri mortem, cum constet oppugnatam à Cyro, & Dario Medo ante Iudaicæ captivitatæ solutionem. Neque verò Annij iste, aut legitur, aut, si legitur, cogitare voluit, ab Herodoto, & Iustino narrari bis à Cyro, & Dario captam esse Babylonem, prius à Cyro, post quam ipsa de fecisset à Persarum imperio, atque à Dario, non Medo, sed Hytaspæ quarto Persarum Rege. Accedit error Anniani Metasthenis laudantis Berosum in historia Chaldaeorum & Assyriorum Regum, ac tamen ipsi Beroso de rebus ijs planè contraria dictis. Tradit enim, Nabuchodonosorum regnasse quadraginta quinque annos, Euilmerodachum triginta; Niglisarem, seu Negassarem, tres; Labosardachum sex; Balthasarem quinque: At verus Berosus longe secus annos istorum Regum digessit, qui tribuerit Nabuchodonosoro quadraginta tres annos; Euilmerodacho duos; Neglisari quattuor; Labosardacho novem menses; Balthasari, siue (ut ipse nominat) Nabonido septemdecim annos. Ceterum ex eo clarissimè liquet, istum Metasthenem esse totum commentitium, & cui nullatenus credendum sit, quòd in Monarchia Persarum ab omnibus Græcis, & Latinis melioris notæ Scriptoribus maximè discrepat in Regum Persidis numero, annis, nominibus, rebus gestis, denique in ipsius monarchiæ diuturnitate. Nam cum ex omnibus historijs Græcis, & Latinis, ut supra confirmat Hieronymus, exploratissimum sit, à Cyro usque ad Alexandrum Magnum quatuordecim fuisse Reges Persarum, eamque Monarchiam ad triginta, & ducentos annos stetit; iste Annianus Metasthenes octo duntaxat Reges enumerat, nec plures vno, & nonaginta, centumque annis Imperium Persarum durasse affirmat.

Ergo Metasthenes iste commentitius Auctores facit, & fundatores Persicæ Monarchiæ Cyrum, & Darium Medum fratres; qui constituta monarchia, simul regnarunt duobus annis. Deinde (inquit) Cyrus, mortuo Dario, solus regnavit viginti duobus annis; post Cyrum Priscus Artaxerxes filius Darij Medi, viginti annis: quarto loco post Cyrum regnavit Darius Nothus, annos decem, & novem: quinto loco regnavit Artaxerxes Darius Mnemon annis quinquaginta sex; sexto loco Artaxerxes Ochus, viginti sex; septimus Rex Arsēs, quattuor annos potius imperio octauus, & postremo Rex fuit Darius, qui sex annis regnavit, & victus est ab Alexandro. In quo Catalogo Regum Persidis, præter hæc, quæ dicta sunt, prætermittit tres Reges Persarum, Cambysem, Darium Histaspis, & Xerxem, (qui fuit Græciæ terror, ob magnitudinē, & diuturnitatem Imperij, celebritatem rerum gestarum, multitudinem, & claritatem scriptorum, qui de illo prodiderunt) omnibus notissimos, ac testatissimos. Negare autem (inquit) Pererius, qui post Canum, & alios diligentissimè hæc collegit) hoc fuisse Reges Persidis, simile est, ac si quis negaret, Iulium Cæsarem, Octavianum, Augustum, & Liberium fuisse Imperatores Romanorum, præsertim verò cum de illis Regibus scripserint vicinissimi eorum temporibus: si quidem Herodotus scripsit non solum de Cambyse, & Dario Histaspis, sed etiam de Xerxe, cuius tempore (ut refert Diodorus) claruit ipse; præterea Thucydides, qui superfuit Herodoto. Alter error est, successorem Cyri facere Priscum Artaxerxem Assuerum filium Darij Medi; cum nec ullus Rex Persarum eius nominis memoretur ab ullo veterum; & Darium Medum, qui Ciaxares nominatur à Xenophonte, constet apud omnes caruisse filio, & ab omnibus historicis proditum sit, Cyro in Regno proximè non alium nisi Cambysem ipsius filium successisse.

In Manethone quoque profusè cecutiit Annij. Quem enim hic edidit, is scripsit multo secus de rebus Aegyptijs, quam Manethon verus, cuius longam recitat orationem Iosephus. Præterquam quòd Annianus Manetho à Danao usque ad cladem Troianam paulo plures triginta supra trecentos annos enumerat, cum Iosephus ex vero Manethone à Danao usque ad excidium Troiæ sexcentos ferme annos effluxisse commemorat.

Tantò verò, præter istos supposititios historicos, declinandus est magis Philo, quæ Annij

Herodotus lib. 1.

Berosus apud Isid. lib. 1. aduersus Apionem.

Hieron super 7^a 11. Danielis.

Diodor. lib. 3.

Manethon.

Ioseph lib. 1. adu. Apionem.

Philo de tem porib. cur declinandus.

Annus de temporibus Breuiarium scribentem fecit, quāto cum alijs mendacijs. di-
uina historia planissimè aduersatur. Mendacia illa norauit inter alios Canus. Triu-
enim Liuium (ait) publicos Monarchiæ Romanæ Annales secutum esse, ac Philonem
Liuij in istis vestigijs, scribit vbi multum omnino de gradu Philonem solum deiecit:
qui si publicos omnium Monarchiarum Annales habuisset, ut paulo ante Annus dix-
erat, imprudenter sanè, ac leuiter Liuium secutus est; quem constat primum nullos
publicos annales habuisse, deinde in plerisque dubitasse, denique errasse in multis, &
ita errasse, ut errorum quorundam ab alijs euincatur; quorundam etiam se ipsem
arguat.

Præterea, quæ legitima Philonis opera extant, nil quidequam habent simile cū istis
Annianis Philonis, quippe stylo, eloquentia, grauitate, pietate, veritate præstant, quæ
nulla sunt in hoc altero. Sed neque Eusebius, nec S. Hieronymus, neque Suidas, em-
titi istius mentionem fecerunt. Vt etiam falsissimum sit quod habet, stirpe
Salomonis in Ochozia defecisse, & Ioam, qui illi in Regno successit, non de Salomō-
nis, sed de Nathanis fuisse progenie. Eam falsitatem Diuina scriptura planissime ostē-
dit. Quæ omnia, vt alia, cum idem Canus docet, ac silius persequatur, inde à studiosis,
si quando necessitas ferat, poterant peti.

Ceterum idem intelligendum est de Fabio Pictore, de Porcij Catonis Originibus,
de Myrsilio Lesbio, de Cato Sempiterno, de Xenophonte, de Archilochio, quibus libel-
li de Aequiuocis falso tribuuntur, cum nulli tales veri, ac legitimi extant: post tē-
pus autem Eusebij vsque ad Annianū istum fuerint ignoti. Quāobrem & ij pro
nihilò habendi sunt, vt bonæ horæ in veris historicis ponenda sine vitulis; abstine-
ndum autem sit à Chronologia Massæ, à Sicilia Phaseli, & Maurolyci; ab ijs, quæ
Driedo scriptæ de hebdomadibus Danielis, à Chronico Io. Lucidi, ab Itaha Leandri,
à generationibus Nauclerij, atque ab alijs auctoribus, vbi istiusmodi Scriptoris sunt
vii, ac denique proflus à Geographia Sebastiani Munsteri, quod hic liber cum erro-
ribus historiæ, hereses quoque conficitur.

Neque item Dyctys Cretensis, & Dares Phrygius, qui Diodori Bibliothecæ adiu-
guntur, legitimi sunt illi, qui antiquitus habebantur, licet vni, hoc est Dycty, Cæli Se-
ptimij Romani, alteri verò Cornelij Nepotis epistola addita sit. Et quidem Isidorus
mentionem istius historiæ facit, cum inquit primum gentiliū fuisse, qui histo-
rias scriperit, idque in folijs palmarum. Sed nil horum ad nostra tempora peruenisse
certissima illa sunt argumenta, quod Liuius, Diodorus Siculus, Pōpeius Trogius, Vel-
leius Paternulus, & Eusebius, atque alij non tam frigide, ac timide narrassent gesta
Troianorum, si tam luculentam habuissent historiā, atque eiusmodi testibus ocula-
tis vt potuissent. Nec verum est, quod conficta illa Septimij epistola habet de libro
Dyctys Cretensis, cum dicat cum laculise, quousque oblati fuerit Nerōni.

De Philostrato, qui Apollonij Thyanaei vitam scripsit.

Per id tempus quo Seneca vixit, Apollonius Tyaneus Pythagoreū Philosop-
hū foris ostentans, Magicis autem artibus apprime vtens, quem Satanas
Simoni Mago demōnio suffecerat, vt Mundum à CHR4STI admiratio-
ne auerteret, dedit Philostrato suo discipulo occasionem, vt librum de vitā illius scri-
beret, qui dignissimus est, qui coneremetur. Nam quæ de illo tanquam diuina eōm
manifestant, quæ quidem merè circulatorum præstigia erant, diabolus conuabat humanis
oculis obicere, vt quemadmodum in Aegypto coram Pharaone, Magi opera Del
per Moysen facta, & Romæ Simoni Magus coram Nerone per Petrum gesta insula-
bant, sic Ephesi, & alibi, quæ signa Paulus, & alij Apostoli edebant, Apollonius stultis
nonnulla, sed non vera facitans eleuaret virtutem, quæ de cælo erat per CHR4-
STVM Dominum. Verum spuria vitulamina (vt alij Sapientis) non dabant altæ
radices, nec stabile fundamentum collocabant. Illius enim præstigia penitus euane-
runt; & Dei Ecclesia, vt columna, & firmamentum veritatis, licet innumeris agitata
turbiniibus, tamen quia supra firmam petram fundata est, incondulsa omni ex parte

A in perpetuum duratura substitit.

Iam quoniam Philostratus sic Apollonii exulit (quod & Hierocles Philosophus vnus ex Areopagi iudicibus fecit) vt complures illum, vt Deum sub nomine Herculis Alexiaci colerent, & Alexander Imperator eum inter suos Deos in suo Larario collocauerit; sacra denique ipsi fierent, eiusq; statua responsa, operatione demonum, daret, ideo legendus est Eusebij Cæsariensis liber aduersus Hieroclem, libris de Demonstratione Evangelica adiunctus, quem Zenobius Accaiolus Ordinis Prædicatorum è Græco in Latium conuertit. Cum enim Alemannus Rinuccinus nostro hoc seculo Philostratum de vita Apollonij Tyanæi scribentem è Græco Latinum fecisset, putans fortè inde aliquam rerum nouarum cognitionem Mundo potius præbiturum, quàm perniciosam, quæ in multorum animis iam hæsit, illaturum; Zenobius cordatissimè Eusebij librum edidit, tamquam faciem, quæ ad Philostrati scopolos euitandos præferretur. Huius igitur Philostrati, & Hieroclis, ac Damidis scripta, qui Philostrati acta in cælum efferebant, Christoq; Domino anteponebant, valde euincit Eusebius, fabulosaq; illa, & portenta, & mendacia norat: cumque de morte Apollonij idem Philostratus dubia scribat, *apud Dioscorum* tamen illi, quasi viuis sit in cælum inuolutus, tribuat; Stoi cum fatum Eusebius refellit: Vt etiam hinc liceat agnoscere, quibus artibus, quàm peccatorum vi, quàm astu dæmonis, & moralis philosophiæ specie, fallacibusq; signis perterrita fuerit Christianorum fides, vt in errorem, si potuisset fieri, etiam inducerentur electi.

Sed & ante Eusebium Iustinus Martyr scripsit, quod dæmonis ipsius in Apollonij statua insidentis, & homines, oculis edendis, in errorem, vt Apollonium sicri Deū honorarent, & colerent, inducentis, os Dominus obturauit, responsus eius abolit, De quo Lactantius, & Anastasius libro Quæstionum, & Lucianus in libro Pseudomantis (vt qui atheus atheum norat,) aliqua scripserunt, cum hic eius morem Tragediam vocitet. Ac tamen ne quid heretici, aut mendaces, ex aliis intentatum relinquerent, suppresso Philostrati, ac similibus nomine, libros euulgarunt eorum argumentis insarctos, quibus CHRIS TVM Dominum, atque eius æternum staturam Ecclesiam labefactare conati sunt.

De Amadisio, & alijs eiusmodi Auctoribus. Cap. III.

E T hinc quoque Satana patebunt stratagemata, quæ expugnandis otiosioribus animis hoc seculo adhibuit. Tentauerat enim omnibus seculis, omnique hominum generi varias, tamquàm peritus auceps, disponere pedicas, in quas illaquearet incautas mentes, vt à Deo certissimo scopo obtutum auerterent. Itaque curauit, à paganis spectacula edi, in Theatris homines cædi, ab Oraculis responsa peti, vocatos Demones adesse vocantibus, & pleraque obijci spectra, per eos etiam, qui cum Romani tenerent Imperij clauum, populus ita retineri in officio melius putabant. Accessit auctoritas quorundam Philosophorum, qui altius sapere visi sunt, Iamblicus, Pictellus, Porphyrius, Apollonius Tyanæus: sed qui euauerunt in desiderijs, & fastidijs suis; neque verò heresis penè ulla cæpta est, quæ talia non habuerit quasi progymnasmata. Tum enim dementatos istis prestigijs animos, securius inuasit spiritus nequam, & audenter sub Dei specie, diabolica quæque semina proiecit, & abiit. Et quoniam postuires animi interiores deceptas, ipse quoque irascibilis, & concupiscibilis, obiectu fallacis fortitudinis, atque libidinis, facillè incenduntur, factum est, ut & istis machinis expugnate, nihil non auderent petrumperre sepium, quibus animum, tanquam diuinum hortum, circumsepserat Deus. Sic Poetarum illorum veterum, de quibus diximus, reteros & impios labores cum Satanas haud fuisse irritos expertus esset, fabulosa alia nobilitati post multa secula obtulit, quæ fere quingentos annos Europam, & ipsas Principum aulas peruagata sunt. Inde igitur quò non intrarunt Læcelotus à Laeu, Persefortis, Tristanus, Giro Cortesius, Amadisius, Primaleo, Boecaciusq; Decamero, & Ario sti poemata? ne hic enumerem aliorum ignobiliorum Poetarum carmina male texta, & cardè uedita: Et plerisq; igitur istis omnibus suauis uenena influerēt: dedit de spiritu suo Diabolus, eloquētia, & inuēione fabularum ditans ingenia, quæ tam misere suppellectilis

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ll officinæ

officinæ fuerunt. In uno Amadisio ista intueamur. Venerat hic liber aliena lingua in Gallias: Luthero autem ita Satanæ vtebatur tamquam mancipio in Germania, quæ penè ois, aut ceciderat, aut nutabat ad casum; cumque in solidissimæ fidei Regnum vellet inuadere, Amadisium curauit in Gallicam linguam eleganter verti. Hæc igitur prima fuit illucebra, & tanquam sibilus, quo inescavit nobiliū Aulicorū ingenia. Sparserat enim eo in libro, quilibet eius fuit auctor, amores fecdos, inauditos congressus equestres, Magicas artes. Sic his mentes, illis corpora pertraxit in nassam, in qua innumera propemodum animæ perierunt æternum. Nam sic ablegata sunt studia sacrarum rerum, diuinæque historiæ obliuioni sunt traditæ, atque horum loco Pantagruelles, & ramenta quæq; Tartari successerunt: prælia verò Domini ignorata; inuocatio omnipotentis Dei omissa, blasphemiarum receptæ, labes, & libido tanquam torrens inuectæ; proque veris militariis studijs, hic malè sanus Satanæ nouitiatus professionem militiæ pessimam præceffit. Quin etiam visum est peccatum leue, atque adeo festiuium sapere, si quis Magiam Virgandæ, & Alchiuij, Arcelai, Meliæ, Magni Apollidonis passim recenseret; ut interim desideria sensum irreperent eadem experiendi, Magosque accerendi, qui nouas ipsi humanarum mentium libarent primitias, & homines ad ipsam imaginem Dei factos feuocaret ab vno vnus Dei syncerissimo cultu. Hinc ergo castitueri, quæ postea vigerunt, forislegia, lamiæ, auguria conquisita, consulti Dæmones à uiris, qui uidebantur eminentiores, relataq; in syderum aspectus, & concursus, euenta, sexcentaque illa alia, quibus cadentia ipsis oculis vidimus Regna, qui olim vna Christiana, & Catholica Religione per tot secula steterant.

De Theatro uitæ humane cum multiplicem habeat historiam, cautio. Cap. IIII.

Theatrum autem uitæ humane, quod à Conrado Lycosthene Rubeaquisensi congestum, ac deinceps à Theodoro Zuingero Basileensi digestum in viginti libros, & ab eodem postremò nouem alijs auctum in lucem prodijt, ut multiplicem habet historiam, sic quoniam alienus à Catholica fide uterque fuit, multiplicem habet in historicis Ecclesiasticis, & alijs, vel omissionem, vel errorem. Et (mitto, quæ non pauci, vnde collectum est opus, heretici fuere) cum de hereticis agitur, qui quolibet seculo fuerunt, omittuntur, & Lutherani, & Caluiniæ, totque aliæ sectæ, quæ ex ista huius seculi heresum hydra repullularunt, quasque accuratissimè Patres antiqui indicantes, fecerunt, ne quis in eas impingeret. Ij ergo, è quibus collectum est hoc Opus, cum de Pontificibus Maximis, aut de alijs eiusmodi scripserunt, ea hinc inde & ipsi decerpébant, quæ in humanas mentes haud cautissimas, instillare possent alienationem ab vno veræ Ecclesiæ Catholice fide. Quæ verò ad Religionem Christianam statuendam interferenda erant, nec attigerunt, aut, si quidquam attigerunt, id sicissimè primò fecere, potius, ne liber inter Catholicos non esset venalis, quam ut inde manaret aliquid, quod ad euehendos in Deum animos solidè faceret. Mitto plura in eo Theatro allata exempla, è quibus obscenitas citius quam uirtus addisci potest. Quamobrem, nisi prodeat, & erroribus sublati expurgatissimus, pietate autem Catholica ditatus (quod certè hæcenus effectum non est) legendus non est. Instructissimam enim mentem, & conuiuium exquisitissimis cibis ornatum, nemo nisi stultissimus appetet, qui sciuerit vel tantulum ijs veneni fuisse admixtum.

Errata ab officio sancto Inquisitionis adnotati in Theatro Vita humane.

At scio ab ijs, qui inspectionem habent in sacra, adnotatos fuisse errores, quibus volumina scatebant, cum primum è Parisiensibus Sonnij typographi prelis prodierunt. Nā & quæ ex Germania illhuc primò fuerant missa, plurib; adhuc scatebant errorib; Porro notationes illæ pertinent ad exempla, titulosque de Physiognomis, de somniorum interpretibus, de Magia, deq; plus quam sexcentis alijs; ad falsas item, & apocryphas historias, ad corrasas è Magdeburgensib; Centurijs quicquillas, ad nomina, & scripta, & Vitas Hæresiarum, & aliorum hereticorum una cum Catholicis, & sanctis uiris commixtas, & celebratas, ad incertas Chronographias insinuandas, ad Theologos Scholasticos, & ad dogmata fidei obliquè traducenda, ad turpia exempla proponenda, ad Ethnicos, & Deos, & eiusmodi alia sine delectu recensenda, ad auctores,

Typo-

- A** Typographosque prohibitos commemorandos. Hac igitur omnia cum vnâ cum ip-
fis hæreticorum nominibus delenda esse iussissent ij, qui sancto Inquisitionis officio
præfunt, intelligunt pij, quàm diligenter ab ijs sit abstinendum. Nam si etiam omni-
no emaculati fuerint, expedit tamen, vt adhuc sciatur, nihil boni ab hæreticis ma-
nasse, quin antea collectum, aut editum à Catholicis fuerit. Auctores enim plures a-
lij, vnde Theatrum in eam molem excreuit, & Marulus, & Eborensis, & ceteri eius ge-
neris fuerunt: antiqui item Ethnici, quos Catholici emiserunt pridem in lucem. Deinde
sanè expediebat eum laborem ad magis perspicuam rationem inueniendi locos redi-
gimus & plurimi loci essent optimis rebus, quæ ad fidem, ac pietatem attinent, imple-
di ex ijs libris, ac disciplinis, quas ordine, vt Catholicè traditas in hac nostra Selecta
Bibliotheca ostendimus. Interea verò dolendum est, tantum operæ ab ijs fuisse susce-
ptum, qui si ex Ecclesiæ sinu haud exiissent, poterant & hominum, ac (quod caput est)
Dei gratiam, Deo ipso donante, in seipsis augere. Ac tamen is inde fructus à perspicua
cibus mentibus percipi potest, coactos fuisse hæreticos (voluerint, noluerint) & tot te-
ligiosis Ordinibus sacris, atq; Ecclesiæ columnis plura decerpere, quæ vtilissima sunt:
eosque miris laudibus efferre, quos eorum antesignani Lutherus, & alij hæresiarchæ,
ex hominum memoria delere connixi fuerant.

Quæ autem ex eodem Mundi Theatro eximenda, & repurganda essent, ex editio-
ne quidem Parisiensi apud Sonnium anno 1571. Theologi Hispani suo expurgatorio
Indice ea notarunt, quæ sequuntur, quæ quidem in prima nostra editione Bibliothecæ
ad finem primi libri locaueramus.

C In Tomo I.

Lib. 1. tit. Philosophia diuina, in initio tabula.

S. qui incipit, Auctoritate potius. colum.
175. deleantur illa verba, Vtrinque pec-
catum, &c. usque ad illa, contrariam esse
crediderunt.

Eod. lib. tit. Metaphysici. §. 5. Hermes. col. 177.
deleantur illa verba, Primus de sacrosan-
cta Trinitate, &c. usque ad finem §.

Eod. lib. tit. Ecclesiasticæ, Apostoli, concionato-
res, col. 181. deleatur titulus primi seculi,
qui incipit, Ex Centuriis Ecclesiasticæ
historiæ, &c. usque ad illa verba, tantum
attigerimus.

Eod. lib. tit. Seculi. 4. §. 25. Athanasius. colum.
189. ad fin. §. deleantur illa verba: Et pro
Ecclesiæ passus esset. &c. usque ad fi-
nem §.

Eod. lib. 1. eod. tit. Seculi, §. 17. Cyrillus
col. 193. deleantur illa verba, Ambitiolus
tamen fuit, &c. usque ad finem §.

E *Ibidem, §. 27. Alypius. col. 195. deleantur illa*
verba: Item à Romano Pontifici, &c.
usque ad finem §.

Ibidem, §. 34. Leo. col. 196. deleantur illa ver-
ba: Primatum Romanæ Ecclesiæ, &c. us-
que ad illa, alias Ecclesias. & ibidem in fi-
ne deleantur eodem verba.

Ibidem, §. 50. Hilarius. col. 198. deleantur il-
la verba: Infernus ei fuit, &c. usque ad fi. §.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ibidem lib. 1. tit. Hæretici, falsi doctores. §. 7.

Saturinus. col. 205. deleantur illa verba:
Imagines Christi, &c. usque ad illa, &
adorabant.

Ibidem, §. 13. Cataphrygæ. col. 206. deleantur
illa verba: leuius leges introduxit.

Ibidem, §. 51. Pelagiani. col. 210. deleantur il-
la verba: Liberum arbitrium per Adæ
peccatum perire non potuisse.

Ibidem, §. 62. Monothelita. col. 211. deleantur
illa verba: Et in ea ob id ipsum damna-
tus, &c. usque ad finem §.

Ibid. §. 5. à fine Ioannes Monothelus. col. 212
deleatur totus §.

Lib. 3. tit. Prudentia in corporis bonis. sub titu-
lo, Aliorum uita consulere. §. 2. Aegyptia.
col. 433. deleantur illa verba: Quidquid
tamen horum sit, &c. usque ad illa, men-
dacio velata.

Ibidem, §. 3. Rabab. deleantur illa verba: Nisi
hoc mendacio, &c. usque ad finem §.

Ibidem, §. 4. Mulier deleantur illa verba: De-
buit ne quod res erat, non &c. usque ad
finem §.

Eodem lib. 3. tit. Astutia fraudis, atque dolus. §.
2. Erat Amantis. colum. 627. deleantur illa
verba. Erat is non ignotus, usque ad illa,
ab eo receptam.

Li. 4. tit. Mortis meus. §. 2. Discipuli. col. 653.
deleantur illa verba: Verum non Bario-
na, quem tam &c. usque ad fin. §.

L. I 2 Eodem

- Eodem lib. tit. Morborum & agriitudinum, sub tit. Mortis naturalis. col. 664. delectatur §§§. Io. Rinius, Christophorus Vucidmoferus, & Neg. solv. eteres, qui sunt §§§. 2.3.4.
- Eodem lib. tit. Tolerantia, siue Patientia. §. 4. Christi. col. 677. delectatur illa verba. Idcirco etiam oblata postea repetit Dominus. &c. usque ad finem §.
- Eodem lib. tit. Fortitudinis bellica. §. 50. Carolus Magnus. col. 754. delectatur illa verba: Hispanosq. male, &c. usque ad verbum, subiugavit.
- Lib. 5. tit. Abstinencia vini. Ethica. §. 2. 1. Monica. col. 792. delectatur totus §.
- Eodem lib. tit. Vitium in defectu. col. 861. delectatur totus prologus, qui incipit: Ecquis huic vitio obnoxius reperiri potest? Minermus, &c.
- Eodem lib. 5. tit. Parsimonia in victu, in specie, sub tit. In sumptu sacrificiorum. col. 864. §. 1. Socrates. delectatur illa verba: Hoc dictum & ad nos Christianos pertinet, &c. usque ad finem §.
- Eodem lib. ad finem tit. Luxus in comitatu feruorum. §. 21. col. 876. delectatur totus §. qui incipit, Cyrellus.
- Lib. 7. tit. Certamina, & emulationes. col. 979. delectatur §. 2. 1. & penult. idelicet, Philippus Melanchtho, Eobanus Hessius.
- Eod. lib. tit. Honores quosuis alios oblatos respuere. §. 24. Gregorius ille magnus. col. 989. delectatur totus §.
- Eodem lib. tit. Honores quosuis alios, non oblato, indigni sibi arrogare. col. 1006. delectatur §. 5. 6. 7. & 8. idelicet, Innocentius, Hormisda, Ioannes, & Bonifacius.
- Eodem lib. tit. Minores honores, & se etiam antedicti indignos, ambitiose persequi. §. 13. Theodorus. col. 1010. delectatur totus.
- Lib. 8. tit. Erga hostes religionis moderatio. col. 1025. delectatur totus §. D. Martinus.
- Eodem lib. tit. Ira. & vindicta immoderata erga amicos, aut inimicos. §. 2. 1. Sixtus Romanus. col. 1066. delectatur totus §.
- Lib. 9. tit. Vitia & peccata sua libere confiteri. col. 1113. in prologo, qui incipit, Ad libertatem & veritatem, &c. delectatur illa verba, Idcirco non tacita tantum, &c. usque ad illa, & turpitudinis exaggeratione fieri debeat.
- Eod. lib. tit. Libertas in reprehendis aliis.
- rum vitij. §. 36. Velanus. col. 1119. delectatur totus.
- Eodem lib. tit. Vitium in excessu. col. 1139. in prologo qui incipit: Veritati in genere mendacium, &c. delectatur illa verba: Et respectu finis, ad quem referuntur, &c. usque ad illa, vituperabile erit.
- Eodem lib. tit. Altorum errores acce bē nimium exaggerare. col. 1155. in primo §. Gregorius, delectatur illa verba: Sed, pace Gregorij, non fuit, &c. usque ad finem §.
- Ibidem, delectatur §. 2. qui incipit, Genebaldus.
- Eodem lib. tit. Inconstantia religiosa. §. 8. qui incipit, Salomon. col. 1162. delectatur illud, Et ab inimicis occiditur.

In Tomo II.

- Lib. 12. col. 75. Deorum voluntatem quacunque ratione inuestigare. plurale.
- Deorum, vultur in singulare, Dei. Similiter in tribus titulis sequentibus: Deos, Deos, vel Dijs, in singulari Deum, vel Deo vultur.
- Eodem lib. tit. Qui Eremiticam, vel monasticam vitam, religionis ergo amplexi sunt. §. penult. Dionotus. col. 116. delectatur totus §.
- Ibid. seculo 2. col. 117. §. 1. Ioan Damascenus delectatur illa verba: Et Saraceni perfidie &c. usque ad verbum, simulavit.
- Eod. lib. & tit. col. 119. §. qui incipit, Euegarius presbyter, delectatur illa verba, Multa scripsit &c. usque ad finem §.
- Eodem lib. tit. Religionis correctio. col. 137. in prologo, qui incipit: Religionis correctio & restitutio &c. delectatur illa verba: Et primum eorum, qui per se in religione, &c. usque in finem.
- Eodem lib. 12. tit. Concilia, & Synodi Ecclesiastica. col. 139. in prologo, delectatur illa verba, Ex historia Ecclesiastica, Magdeburgensium.
- Eod. tit. & col. §. Aiana Synodus à Polyrate Episcopo, delectatur illa verba: Aut Titum ab Apostolis seruatum, neque Victoris nautias hac in re esse audiendas.
- Eod. tit. & col. §. Carthaginiensis Synodus ab Agrippino, delectatur, Et rebaptizandis.
- Eod. tit. §. Mediolanensis mortuo Comiti ante, col. 141. delectatur illa verba: Praefertim cum

- A** cum *uſia*: uocabulum niſquam in ſa-
cris literis reperitur.
Eodem tit. §. Carthaginiſis VI. ſub Honorio
& Theodoro. col. 143. deleantur illa uerba.
Non audita altera parte.
Eodem §. paulo inferius, deleatur ab illis uer-
bis: Ac ſimul extorqueat, uſque in ſinem.
Eod. tit. & col. §. Chalcedonenſis Synodus ma-
gna. deleatur ab illis uerbis: Et quia Leo
Pontifex Romanus primatum affecta-
bat, uſque in ſinem.
B *Eod. tit. col. 145. §. Conſtantinopolitana à Leo-*
ne Imperatore indiſta. deleantur illa uerba:
In qua Sanctorum imagines in foro com-
buſtæ fuerunt.
Eod. tit. & col. §. Conſtantinopolitana VII. de-
leatur uſque in ſinem.
Eodem tit. §. Romani, ſub Hadriano Pont. col.
146. deleatur ab illis uerbis: Deinde ius
eligendi Pontificis in poſterum accipit.
Eodem tit. & col. §. Francfordiana anno 794.
deleantur illa uerba: Et Hadriani Ponti-
ficus decreta. uſque in ſinem.
In ſine eiusdem tit. eadem col. paulo inferius, de-
leantur illa uerba: Hæc hæcenus ex octo
Centurijs hiftoriæ Eccleſiaſticæ Magde-
burgen.
Eod. lib. 12. tit. Cruditatis, impietatis, perſi-
diæ, perſecutionis contra ſacros homines. col.
167. deleatur §. 4. à ſine, qui incipit: Con-
ſtantinum & Irenen.
D *Lib. 13. tit. Teſtamenta iuſſe reſciſſa. col. 329.*
deleatur §. 7. Ludouicus vnde cimus.
Eod. lib. 13. tit. Perfidie publice erga patriam.
col. 667. §. 6. à ſine, qui incipit: Adelga-
rius totus deleatur.
Lib. 14. tit. Impij abſoi, qui Deos eſſe negant.
§. ult. Scelerum Brachij ſenioris. col. 398.
deleantur illa uerba, que addidit Fulgoſi,
videlicet: Si religionem, in qua Bra-
chius nutritus fuit, &c. uſque ad ſinem §.
E *Eodem lib. 14. tit. Sacros homines malos, & im-*
pios. col. 411. deleatur §. 4. Veneti ſtudio-
ſi alioqui Pontificij nominis, &c.
Eodem lib. 14. tit. Superſtitioſi. col. 416. §. 9.
Conſtantinus Imperator. deleatur totus.
Lib. 15. tit. Perſidi in teſtimonio, vero quidē
&c. col. 491. deleatur totus §. Irachius.
Eodem lib. tit. Inno. non eſt dignis adimere. §. 3.
Leo Papa. col. 499. deleatur totus §.
Eodem lib. 15. tit. Literarum, & doctorem
hominum contemptores. §. ult. Paulus
col. 502. deleantur ad ſinem illa uerba:
Homo ut indoctiſſimus, ita nequiſſi-
mus.
Eodem lib. tit. Inuiſe damnati, damnatio in
iura. §. 4. à ſine. col. 520. deleatur totus
§. Danthes Florentinus, &c.
Lib. 16. tit. Inuidia. §. 7. à ſ. Theophilus, col.
568. deleantur illa uerba: Cum ſi Theo-
philus, &c. uſque ad illa, ſtructuram im-
penderet.
Lib. 17. tit. Vxorē eſſe ducendam certam:
col. 636. deleatur totus §. ultimus, uide-
licet, Pius II.
Lib. 18. tit. Dyſenteria, & ventris profluui-
morini. col. 827. deleatur §. 5. Leo, &c.
Eodem lib. 18. tit. De modo moriendi, Mors
uſque in ſinem:
placida. §. 4. Omnis uirtutis ſons. col. 838.
deleantur illa uerba: In alieno monu-
mento condi uoluit, &c. uſque ad illa,
humati fuimus.
Eod. lib. 18. tit. Veſtitus frugalis, atque te-
nus. §. 5. Apoſolorum. col. 891. deleantur
illa uerba: Rideant hanc tantam tenui-
tatem, &c. uſque ad ſinem §.
Ibidem, col. 892. deleatur totus §. ult. Quan-
to etiam melior, &c.
Lib. 19. tit. Sacerdotes nouæ legis. pag. 987.
deleatur totus prologus, qui incipit: Euan-
gelij Sacerdotes nulli protectō alij
ſunt, &c.
Eodem lib. 19. tit. Serui quantum domino ſo-
biſciantur. col. 1051. in prologo, qui inci-
pit: Conſule titulum de dominorum,
&c. deleantur illa uerba: Nam corpus
aſſigere poſſunt, &c. uſque ad illa, &
commutare.
In tit. proxime ſequentē, De gloria & honore,
in prologo, qui incipit: Gloria inter om-
nia fortunæ bonæ, &c. deleantur illa
uerba que habentur lib. 7. Eoq. fir. ve
Deus optimus maximus non holocau-
ſta, &c. uſque ad illa, à peccatore re-
quirat.
Eod. lib. 19. tit. Nomen alicuius delere, & obli-
terare. col. 1066. deleatur §. 3. Paulus.
Eodem lib. tit. Funera, & exequie, &c. col.
1088. deleatur §. ult. Sebaſt. Caſtallioni.

Nicolaï Machiaveli opera, quæ iustissime prohibuit Ecclesia, erroribus, & historijs
ad impietatem detortis scaturere. Caput V.

Diximus alibi, non defuisse Machiavello acumen, sed defuisse pietatem, & vsum rerum, quibus tamquam duabus alis, qui ceciderat, se volatum attenter, præceps ruat necesse est.

De Machiavello, igitur id rursus statuendum est, hominem fuisse, cuius consilij qui adhibuerit fidem, facillimè sentiet non ita multo post, quantumcumque solidum Principatum, Rempublicam, Regnum, Imperium, conuelli, & cadere. An verò poterat consilium dari pessilentius, quàm cum principi suaderet, ut spreto alieno consilio, suæ ipsius prudentiæ innitatur? pietatem, & Religionem, quam etiam non habeat, præseferat? si quid in Religione falsum sit, comprobet, ac firmet, dum id profit fouende quæ licumq. Religioni? Religionem Ethnicam præferat Christianæ? Doctores Christianæ Religionis nihili faciat? De Romana Catholica Ecclesia pessimè sentiat? Moyseis auctoritatem, & leges, vi & armis, non fide ac Deo nixas fuisse credat? Fortuna & casui felicitatem, non virtuti, & Religioni verè tribuat? Et hæc quidem sceleratum illud Satanæ organum prioribus duobus libris, quibus de Principe agit, sic insipienti mundo obtrusit, ut hoc veneno epoto plerique sese ingentes Politicos, & consiliarios æstimantes, constitutas optimè optimorum Regnorum res, facili negotio pessum dederint. At naturalis, & multo magis supernaturalis luminis radij secus illustrant sapientum hominum mentes, qui à Deo conditi, cum sceltati essent ductum maiorum suorum, qui probissimi, & fortissimi fuerant, experti sunt, pietate, ac vna Catholica Religione, mox consilio, veritate, humilitate Imperia stetit; contrarijs autem virtijs corruisse. Id quod pluribus hoc seculo ex provincijs, ac Regnis quondam florentissimis, in oculos passim incurrit. Inter multas Ecclesiæ notas, vna est (inquit Bellarm. Card.) felicitas temporalis diuinitus collata eis qui Ecclesiam defendunt. Numquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhaerunt, quin facillimè de hostibus triffi vici, quo Moyseis Pharaonem. Et de eo sic ait Augustinus, *Conuicti autem imp. non supplicantes demonibus, sed ipsum verum Deum colentes, tantis terrenis implent munibus, quanta optare nullus auderet, vniuersum orbem Romanum vnus Augustus tenuit, ac defendit; in administrandis, ac gerendis bellis victoriosissimus fuit, in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est, grandævis ægritudine, & senectute defunctus est, filios impenantes reliquit.* De Theodosio seniore scribit idem Augustinus, quòd quia Catholicus erat, adeo prospere illi omnia succedebant, ut in præliis tela hostium in ipsos, Deo agente retorquerentur. Addit Theodoretus SS. Ioannem, & Philippum Apostolos apparuisse in equis albis, in eodem prælio, qui pro eo pugnabant. De Honorio etiam planè Catholico, & Romano Pontifici additissimo, ut patet ex eius Epistolis ad Bonifacium Papam, scribit Augustinus, ita Deum pro illo pugnasse, ut vno prælio amplius quam centum millia hostium prosternerentur, & Rex ipse hostis cum filijs caperetur & occideretur, ex Romanis ne vno quidem vulnerato, ne dicam extincto. De Theodosio iuniorè scribit Socrates, quòd eius exercitu pugnante cum Persis, cum Saraceni venissent in auxilium Persarum, Angeli turbauerunt Saracenos, & eorum circiter centum millia in Euphrate submerferunt. Iustinianus, donec Catholicus fuit, felicissimè imperauit, ita ut Italiâ, & Africam, & alias multas regiones Rom. Imperio restituerit, ut patet ex Euagrio. Id ubi hæreticus factus est, & edictum proponere voluit de sua heresi recipienda, mox repentina morte sublatu est, & Ecclesiâ magno metu liberavit idè Euagrius scribit. Heraclius similiter, dum Catholicus esset præclarissimè victoriâ de Persis reportauit, & crucè Dñi recepit, quândo res Romanæ desperatè videbatur. At postq. factus est hæreticus Monothelita, oia ei infelicer successerunt, & ipse non uox, atq. inaudito morbo extinctus est. Constat et ex historiis Græcorum, Zonaræ, Nicephori Gregorè, Laonici Calchocodyle; Imperatores Orientis ab eo tpe, quo

August. lib. 5.
de Cuit. Dei.
cap. 25.

Ibid. c. 26.

Theodore. lib.
5. hist. Eccl. ca.
pit. 14.
Aug. lib. 5. de
Cuit. ca. 25.

Soc. lib. 7. hist.
Eccl. cap. 18.
Iustinianus
in heresim in
erat.
Euagrius lib.
4. hist. cap. 16.
c. 19.

Ibid. cap. 15.
Heraclius.

- A** propter disfidii circa imagines se ab Ecclesia Romana separarunt, semper magis ac magis decreuisse, donec tandem Imperium amiserunt. In Occidente verò liquer ex historiis nostris, Nauclero, Sabellico, Antonino, & alijs, semper Imperatores magis vel minus floruisse, prout magis vel minus Romanæ ecclesiæ se filios, & protectores ostenderunt. Tempore Innocentij III. in Gallia ab octo millibus Catholicorum cæsa sunt uno prælio centum millia partim Albigensum hereticorum, partim eorum qui illis faucebant, ut scribit Paulus Æmylius. Nostris temporibus anno 1531. quinq; prælia commiserunt Heluetij Catholici cum Hæreticis Heluetijs, & semper Catholici vicerunt, cum tamen essent numero, & armis multo inferiores. Vide Cochleum in actis Lutheri anno 1531. Carolus item Quintus miraculo Diuino victoriam reportauit de Lutheranis ann. 1547. in Gallia quoque, & Belgio multas victorias Catholici de hæreticis non sine miraculo reportarunt; immò uix unquam fuerunt hæretici superiores, quando iusto prælio dimicatum est. Hac Bellarminus Cardinalis.

Lib. 6. histor.
Francor.

- Sed redeo ad eadẽ labes Machiauellii, vt cognita pestis magis declinetur attentius. Neque enim quidquam perniciosius effari poterat, quam cum statuit belli iustitiam in ea, quam quisque sibi putat esse necessitatem. Quippe hac occasione iuste inflammasse orbem uniuersum Neronis, & impii quique atque hæretici omnes pro sua libidine dicerentur, cum tamen belli iustæ tantummodo causæ sint, defensio, aut restitutio Religionis, Patriæ, Pacis, & aliorum bonorum magni momenti, à legitimis potestatibus. Nihil item magis venenatum, quam cum ait, Principi, ut omnem penitus pacis spem ac desiderium præcidat, insignibus iniuriis violandos esse aduersarios. In Prouinciis subactis Colonias sic esse collocandas, ut ueteres ablegentur incolæ: quibus autem mutatio grauis est, omnes esse subuertendos, & familia s funditus tollendas. (viden hinc Mahometisum palam statui) prauis moribus esse implendam seu Prouinciã, siue Ciuitatem, quas sine bello uelit ulcisci. Stultum esse, si quis putet, veterum iniuriarum obliuionem induci nouis beneficijs. Principi Tyrannum aliquem insignem imitandum esse, temnendamq; crudelitatis famam, dum in officio subditos contineat. Expedire, ut metuatur plus, quàm ametur. Amicitia haud fidendum. Si autem placere aliquem uelit, speciosum aliquid esse prætexendum. Leonis, & vulpis induendum ingenium. Immanitatem uno impetu, sensim uerò exercendam beneficentiam. Factiones esse alendas inter subditos: tollendos autem de medio boni publici amantes. Pessima denique omnia, arte, dolove, & ruina subditorum esse patranda. Hæc igitur, & huiusmodi alia nebulo ille impius, naturæ, iuris, religionis osor, & Atheismi inuector; quare & blasphemans & moriens uo mult damnam animam.

- E** At etsi à prudentibus Ethnicis haud male, à Christianis autem optimè ista omnia fuisse prius refutata, quã à Machiauello collecta, fuit tamen nõ ita pridem inter Caluinianos quidã, qui cum Genuã aufugisset, librum edidit, quem Antimachiauellũ, suppresso nomine, inscripsit. In eo ex antiquis historiis ducit quidem argumenta, quibus Machiauellus oppugnatur, sed ubi Machiauellus Catholicam oppugnat Ecclesiam, vel ubi occasio sese dat, faciliè Machiauellum blasphemando æquat, & superat. Quare quod poterat usui esse, ac quidquid præmii consequi apud Deum, & homines ei licuisset, si in Machiauello confutando persistisset, utrumque perdidit perditus amisit. Quod sanè hæretici ferè faciunt, dum antidotis abutuntur non ad tollendam, sed ad tegendam, & ad instillanda venena.

De Lutheri, Melanchthonis, Io. Carionis, Gasparis Peuceri, Davidis Chytrai Chronologis, deque Io. Sleidani historia, eiusque à Gallica lingua uersio in Latinam Philippo Comines, quid sentiendum. Cap. VI.

Porro quidquid Lutherus, Melanchthon, Ioãnes Carion (præsertim subdole ausus quinto libro, à Gaspare Peucero, genero Philippi Melanchthonis) in antiq; Chronologie monumentis quadantenus colligendis laborarunt, id omne non minus scætet mendacijs, quam impietate: quare & id quidquid est, (præter quam quod

Davidis Cly
trai impoſita.

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

Auctoris ſer-
uor, qui detur-
tur Refuta-
tio.

Ioannes Sle-
idanus.

Julius Philo-
gius, epifco-
pus Number-
genſis.

Io. Fontanus.

Sorbus.

ſ. ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

ſubſtituit ſibi

quod ab ecclesia prohibitu est) certe ne lectu quidem dignum est. David autem Chy-
treus, dum videri uoluit sapientissimus in methodo historię tradenda, quam (bone
Deus) præter ipsas hæreses, purus est, ac fallax; varios autem Reges Perſidis dum
commiſiſſe, atque inſcitie ſuæ latebras querit; corpus historiae haud totum ſibi
propoſuiſſe (quod Polybius prudenter monuerat faciendum utens hæc voce *τοπογραφία*)
sed partes se quorundam historiographorum ſolum attigisse, aut delibaſ-
ſe, facile offendit: cumque haud attente legisset Daniele Propheciam, mirum non
est, ſi, quod omnes hæretici in ſacris historiis, & codice Bibliorum effecerunt, id ip-
ſe quoque attenterauerit, ad ſuum iſta retorquens, non ad veritatis ſtudium referens.
Sed eius impoſturas in deprauandis historiis, Synodis, & aliis, qui vel it legere, vi-
deat Refutationem noſtram aduerſus eum, quam Ioanni Tertio Suetiæ Regi dicauim-
us præter illa, quæ ſeſſione prima huius Operis de historiis de eodem Chytreo
diximus. Ioannes item Sleidanus, qui ex peſte mortuus Argentorati, peſtem alteram
ſua historia in Germaniam, & aliò inuexerat, terribissimos errores de Religione, re-
busque Caroli V. geſtis continet. De quo homine voces illæ leguntur, & à Julio Philo-
gio Episcopo Numbergenſi, viro ob ſapientiam, & eratem perſiſſimo rerum Im-
perij, & ab ipſo Carolo V. ſæpe dum eius legerentur ſcripta, pronuntiata: *Nebula
ille mentitur, Nebula ille mentitur.* Hominiſ verò iſtius fraudem retexit, vera edita hi-
ſtoria, Ioannes Fontanus Gallus, & Sorbus, atque alij. Sed & idem Sleidanus cum
libros Cominæ Latinos feciſſet, quod Catholicam Religionem, & cultum ſapiebat,
vel pertinebat ad ſacrificium noſtrum Corporis Chriſti (quippe Cominæ ſuæ erat
vir prudens, ſic erat verè Catholicus) ille alter infelix, aue inuertit, aut abſtraſit.

*Cautione credendis historiis, quas Ioannes Calvinus, & alij citant, ut ad ſuas hære-
ſes ſtatuentes ſibi ſervant viam.* Cap. VII.

Cum autem Caluinus putaret iſtius ſcriptionis ſuæ librum facilius admiſſum iri,
ſi prius antiquitatem à ſe ſtare ſignificaret, hoc aſtu uſus eſt, ut Episto-
la, qua
dicauit librum primo huius nominis Franciſco Regi Galliarum, ſummari-
cas hiſtorias attingeret, quibus Catholicam fidem validius oppugnare crederetur. Ea
Episto-
la videtur prima facie triumphum accerſere Caluino. Sed qui ſenſim, quidquid
in ea ſcripſit, confert cum fontibus historiarum verarum, vix ſe continebit (hec ſit
Caluinianus) quin & Inſtitutionem illam, & quidquid peſtis illa contagij vique
ſparſit, in ignem coniciat. Suſcepit igitur ſelici conatu inter alios laborem aperien-
di iſtas Caluini hiſtorias impoſturas Ioannes Duræus Scotus Theologus Societatis
noſtræ, eo libro, quem ſcripſit aduerſus Vitacherum hæreticum Anglum: quem qui-
dem librum maximè expediet legere.

Plerique verò alij in Pontificum Vitis aut detorquendis, aut fallandis, aut denique
ex improba aliquorum vita doctrinam fidei volentes euertere, cum multi fuiſſent, ac
fallaciſſimi, hi poſiſſimum à Bellarmino Card. conſoſi ſunt; ea præcipue p̄tini libri
parte, qua quinquaginta Pontifices Romanos à Caluinianis hæreticorum vindicat.

Inſtitere autem eandem Caluini viam, qui temerario aſtu, vel atrepta occasione
negandi donationem Conſtantini Magni factam Eccleſiæ, vel carpendæ Synodi Tri-
dentinæ, quot verba protulere, tot penè blaſphemias euomerunt. Sed & hoc om-
nes iam plurimi, tum & ipſe ſolus Bellarminus Card. reas eſſe iniquiſſime criminis
oſtendit. Itaque ad eodẽ conſugiendum eſt, ut interim taceam, quæ fraudulenter
commenta diſcordis illius nouiſſimæ Smicheliniæ Concordiæ, illico ante omni-
quæ ſenſu, & conſenſu reprobara ſunt. Et hæc quoque planiſſime eo libello moſtran-
tur, quem Card. Bellarminus ludicrum de Cõcordia illa inſcripſit: cum & quæ Fride-
ricus Staphilus de Theologia Lutheri, & aduerſus Melanctonem ſcripſit, originem
omnium mendaciorum apoſiſſime aperiat. Et Gaſpar quoque Hennibergerus non ita pridem hiſtoriam rerum Prutenicarum
Germanicè ſcripſit (pollicitus vberiore edere) ſed ita blaſphemis, atque menda-
ciis ſcatentem, ut nihil ſupra. Et hic homo inter alios, qui ſeſe Pruſſicos Theologos
vendi-

Staphilus in
ſtruitur
Theologia
Lutheri
aduerſus
Melanctonem
ſcripſit.

Staphilus in

ſtruitur

Theologia

Lutheri

aduerſus

Melanctonem

ſcripſit.

Staphilus in

ſtruitur

Theologia

Lutheri

aduerſus

Melanctonem

ſcripſit.

Staphilus in

ſtruitur

Theologia

Lutheri

aduerſus

Melanctonem

ſcripſit.

A venditant, extat in Catalogo illorum, quos libro eius, quam diximus, Concordiæ affixerunt; ut mirum non sit, si ij qui sanctissimam Trinitatem conuellerẽ, minu- reque in Christo Domino naturam antea fuisse ausus, mox in historia sua tres illos gentium Deos, & idola pessima, Pocollum, Potrymphum, & Perikum, cum san- ctissima Trinitate conferens, Iudas sceleratissimẽ in re Diuinissima Kyriatum Borullum summo Pontifici, Vvedolochos sacerdotibus Catholicis similes faciat, initia verò hæreseos, quæ irrepsit in Prussiam, taceat; quæ qui cernere velit, extant veræ historiæ manuscriptæ in Bibliotheca Varmiensis Episcopatus Heilbergæ in ipsa Episcopali Prussia, præter ea quæ idem Cromerus fidelis, & sapiens scriptor historiis suis de rebus Polonorum non semel editis inseruit. Quæ quidem Colonix Agrippinæ editæ sunt pleniores paucissimos ante annos.

B Centurias Magdeburgensium & Librum Matthiæ Flacci Illyrici de translatione Imperij non historias, sed mendacia, & imposturas continere. Cap. V III.

A T Matthias Flaccus Illyricus antesignanus eorum, qui Centurias Magdebur- gi collegerunt, gloriosum titulum præfixit nouo monstro, quod idem Eccle- siasticæ historiæ nomine uelauit.

Aduersus igitur nouum istud monstrum (neque enim uocauero historiam Ecclesia- sticam) primus, ut opinor, scripsit Conradus Brunus Germanus, uir æterna dignus me- moria: deinde alij ferè, quotquot Catholici Theologi hæreses huius seculi subin- de confutauerunt. Ac præter alios Petrus Canisius libro de uita B. Ioannis Baptiste, & de Beatissima Virgine; Franciscus Turrianus cum alibi, tum libro erudito de Epi- stolis Pontificiis: Genebrardus ultima suæ Chronographiæ editione anni 1585. Ro- bertus denique Card. Bellarminus passim, uti & Cæsar Baronius Cardinalis Annali- bus suis Ecclesiasticis. Sed & optimè habet, quod isti turrim alteram Babelis excitare uo- luerint, quæ inchoata, & hians inhalat ubique fetores impietatis suæ; quippe ubi cen- turias aliquot consecratarum sine calce, sine ordine, sine Ecclesiæ auctoritate, hoc est sine uoluntate Dei, iam item illæ explosæ sunt ab aliis hæreticis; quas & proscripsere Saxones, anathemate illi suo (si Deo placeat) ferientes quoscumque nouum illud ge- nus historiarum retinere, aut legere cognouerint. Ad librum autem eiuſdem Mat- thiæ Illyrici de Translatione Imperij, quod attinet is totus audaci non tam astutia,

C quam temeritate, ac mendaciis reſertus est. Eum ego librum cum in Germania uidiſ- ſem manibus teri multorum, & quidem magistratum; quibus hominis fraus, & fal- ſitas in producendis testimoniis, atque historiis erant ignotæ; dedissem autem operam ut ad Gregorij XIII. Pont. Max. manus perueniret, effectum est, ut Robertus Bellar- minus Card. optimo scripto, quod deinceps in lucem prodijt, pestilentia Illyrici com- menta confutaret. Tredecim autem rerum capita, primo deprehendit, quibus Illy- ricus tum cum seipſo, tum cum aliis suis operibus pugnat.

D Quin & ubi Illyricus addidit se abhorreere ab omnibus erroribus, quos Romanum (in- quit) Imperium, Confessioque Augustana damnarunt; fraudulenter, & mendaciter loquitur. Quasi verò Romanum Imperium Confessionem Augustanam cõprobauerit quam Carolus V. Imperator, Electores quinque, centum & septem Imperij princi- pes, tum Ecclesiastici, tum Laici, undequadrageſa Ciuitates liberæ Imperiales dāna- runt, pauculis tantum quibusdam eam admittentibus: Cum & antea, quicumque Imperio potiti sunt, resque omnes publicæ, atque omnes Christi Ecclesiæ, monstro- ſos illos errores abominati sint: ut etiam ipſe Philippus Melanchthon diſcreti Ioanni Oſernburgo in hæc uerba scripſerit: *Non delector recodatione Comitiſſorum Auguſta- norum, in quibus tristi, ac atroci ſententia damnati ſumus.* Ex his ergo habet lector, que- nam fides huiusmodi hominibus, & historiis adhibenda ſit. At quoniam eadem, quæ Illyricus attulit, Matthæus Dreſſerus hæreticus, neſcio quis Grammaticus, ex eodem Illyrico emulgaro ſcripto repetiit; propterea pluſquam ſatis erit ipſum Bellarmini Card. opus de Translatione Imperij perlegere, qui quidem liber nouiſſimè adun- ctus eſt tribus euſdem tomis Diſputationum ſue Controuerſiarum quæ poſtremo re- cuſæ, ſunt emendatæ, atque auctæ anno 1596. Ingolſtadij, deinde Venetijs anno 1601. & 1602. iterum preliſ, uti & Lugduni, atque Colonix ſubiectæ.

Chronogra-
phia Gene-
rardi anno
1585. edita
Parisijs.

SECTIO

SECTIO QUINTA.

QVA AGITVR DE HISTORICIS, QUI VEL DE EVROPA generatim, vel de varijs eius Prouincijs, Rebus nimirum gestis in ijsdem, historias scripserunt.

Historici de Europæ generatim. Cap. I.

GEOPGRAPHI, Chronographi, Historici plerique omnes. Aeneas Syluius sua in Europa. Ioannes Boemus de Europæis. Luitprandus de rebus in Europa gestis: præter scriptores, quorum mentio habita est in tertia, & quarta huius Operis sectione. Europæica verò Agatharchidæ Gnidij nec vidi, neque scio an extent adhuc, licet quidam ea citent.

Historici de rebus Italicis generatim. Cap. II.

Primò id omne huc facit, quod scriptum est ab ijs, qui de Origine Urbis Romæ, deque Regibus, Consulibus, Republica, bellis civilibus, & externis Romanorum Cæsaribus, & Imperatoribus egerunt: Quod quidem in superiore quarta Sectione continetur. hæcque est causa, cur mox Historicis Italicarum rerum atteximus hac Sectione ijs, quos Romanæ gesta texuisse diximus, incepturi alioquin propter rationem, atque ordinem Geographicarum tabularum ab Hispanijs, in quibus & Lusitania censetur.

Præterea, Blondus Flavius, libris suis Italiæ illustratæ, & Carolus Sigonius, atque Albertus Leander in Italia ab eo conscripta & edita Italicè.

Sanè uerò cum Leander, Annij Viterbientis, & eiusmodi aliorum, quos esse supposititios monstrauius, fecerit uti diximus supra mentionem, circumspicere legendus est: Id quod etiam in Blondo Flavio est faciendum. Nam de libris Caroli Sigonij qui tum de Regno Italiæ, tum de Occidentali Imperio inscripti sunt, cum aliqui iudicium suum tulerint, quod apud aliquos est euulgatum: quasi eos desiderassent in rebus Ecclesiasticis recensendis pleniores, & in sacris enuntiandis magis ad Ecclesiasticam normam scriptos, ut non negandum est, plurimum ab eo viro laboratum esse, sic qui ea tempora, quæ ille desecipisse, apud Cæsarem Baronium Cardinalem in Annalibus, & Hieronymum Rubeum de rebus Rauenatarum, ac Robertum Card. Bellarminum de translatione Imperij prelegerit, uix habebit, quod amplius in tota illa historia desideret.

Familiarum porro diuersarum nobilitum Scipio Admiratus texuit, Neapolitanarum Florentinarum, Sfortiarum, Piccolominiarum, Montium, Milanorum, Castriotarum, Corrigensium, Scaligerorum, uti & alius Cæsarum, præter illas, quæ sunt Austriacorum, & Lusitanæ Regum.

HISTORICI DE Prouincijs ALIQVIBVS

Italiæ, ac primò.

De Regno Neapolitano. Cap. III.

Chronica Neapolitana Italicè Neapoli edita anno 1526. Pandulphi Collenutij compendium cum additione vsque ad annum 1562. Ac Thomæ Costæ usque ad annum 1586. Historia Io. Baptistæ Carassæ Neapoli edita. Angelus Constantius. Michael Ritijs de Regibus Neapolitanis, atq. Siciliæ.

Bar.

- A** Bartholomæus Facius de rebus gestis Alphonſi Aragonij Regis, editus Lugduni, & Mantuæ.
 Iacobus Pontanus de bello Neapolitano.
 Philippus Comminæus de eodem bello Neapolitano.
 Io. Albinus de gestis Rerum Neapolitanorum ab Aragonia, editus Neapoli.
 Camillus Portius de coniuratione Procerum aduersus Regem Ferdinandum primum, Italicè editus Romæ anno 1565.
 Vberti Folietæ Tumultus Neapolitani editi Neapoli.
 Felini Epitome de Regno Apuliæ.
 Annales Aquilæ Ciuitatis Bernardini Cyrilli, Romæ editi.
 Descriptio Neapolis cum breui suorum Regum historia, edita Italicè à Ioanne Tarcagnola.
B Scipionis Mazzellæ Descriptio Neapolitani Regni, edita Italicè.
 Aloyſius Contarenus, Crucifer, de origine, ac nobilitate Neapolis, Italicè edita Neapoli.
 Vberti Folietæ Dialogus Brumanus, de laudibus Vrbis Neapolis, Romæ editus vnâ cum eiusdem Folietæ Subsecſiuis.

Historici de rebus Venetorum. Cap. IIII.

- B**ernardus Iustinianus, de Origine, & Gestis Venetorum, quæ historia etiam Italicè est versâ.
 Blondus Flauius, de Venetorum origine, ac gestis.
C Pius II. de Venetis.
 Antonius Sabellicus, de Vrbe Venetiarum.
 Gaspar Contarenus Card. & Donatus Iannotius, de Venetorum Republica.
 Antonius Sabellicus, & Andreas Dandulus, de gestis Venetorum.
 Marinus Sanutus, de Vitis Principis Venetorum.
 B. Antoninus Florentinus, tit. 19. cap. 7.
 Petrus Bembo Cardin. de rebus gestis Venetorum.
 Scio autem à Iusto Lipsio in secunda centuria suarum epistolarum aliquid in Bembo desiderari; Quod quoniam potius ad styllum, & dictionem, quàm ad res ipsas pertinet, viderint qui velint ipsum Lipsium. Prudenter. n. quædam generatim admonet, quæ etiam ad pietatem faciunt. Scribit autem Lipsius ad Douſam hac de re. Ceterum, de variis Ciuitatibus, & Insulis, quæ Reipublicæ Venetæ ditioni subiacent, Vide caput secundum Sectionis septimæ huius Operis, ubi de Insulis, & Appendicem Ciuitatum aliquot quæ sunt in Continente, ad calcem eiusdem Sectionis.
D Reliqua, quæ Venetiâ spectant, vide infra in Sectione septima, cap. 7.

Historici de Aquileiensibus, & Foroſiulienſi regione. Cap. V.

- F**lauius Blondus.
 Iacobus Candidus, qui libros 8. ea de historia conscripſit.
 Marcus Antonius Sabellicus, de vetustate Aquileiæ.
 Albertus Leander in sua Italia ſat diligenter, vbi agit de Foroſiulio. At & Nicoletus Ciuitatēſis, libros manuſcriptos de Patriarchis Aquileiæ reliquit, quibus vberem de Foroſiulij historiam texebat, quos m. ſ. in Foroſiulio uidi.
E Ad Ciuitatem autem ipsam Aquileiæ quod attinet, uix rudera tantum extant, uno Templo excepto, quod ſeruatum creditur, quoniam in eo veneranda reliquiæ SS. Hermacoræ, & aliorum adhuc ſeruantur à Canonicis, qui anni partem hyemalem (æſtate enim valde inclemens eſt cælum) eò ad Diuinâ peragenda conueniunt. Foro ad viciffitudinem rerum humanarum contemplandam præſtat huc carmen adtexere.

De

De Aquileia Ciuitate scriptum ad Io. Vincen- A
 titum Pinellum Virum illustrem . Nec veris liceat tollere laudibus ,
 Circum egre veteris terra Palatii
 Se neglecta sustinent .

CARMEN DE AQVILEIA.

Pinelle egregi qui genus inclitum
 Splendore ingens , clarius efficit ,
 Huc aduerse animus , dum tibi carmine
 Pingo visam Aquileiam .
 Quamquā , heu , nullamibi visa Aquileia est ,
 Vix sparsos cineres , atraque fas datur
 Aspectare oculis buia , fuit , fuit
 Tanti gloria nominis .
 Nil firmum penitus Cynthus aspicit ,
 Occasusq. manet , summaque , & infima ,
 Et quod longa dies prouehit , inuidi
 Punctum temporis abiecit .
 Vrbis magnanima commemorabiles
 Sustinent titulos exiguae domus
 Testeque , & numero strataq. gramine
 Herbescentia plurimo .
 Proturbata putri saxa situ iacent
 Hic , illic , hedera summa licentia
 Quicquid forte solo prominet , ocyus
 Tamquam ture suo occupat .

Hic olim imperio diuite Pontifex
 Nunc diras coluber , multiq. noctua ,
 Bubonesq. habitant , corda equidem mihi
 Horror percussit insolens .
 Spectanti medium Cynthus aethera
 Non dum conigerat , triste silentium ,
 Infirmitate latebra , fidaq. nascitas
 Rerum cernitur omnium .
 Hic restant , rapidus cetera Barbarus
 Ferroque , atque audis perdidit ignibus
 Et celum astifero hydere noxum , &
 Clausis multa palus aquis .
 Describamne etiam nersibus incolae ?
 Paucis omnia habe , liuida corpora ,
 Confecta macie , & febribus improbis ,
 Et perrara locum tenent .
 Ad quid multa ? quod est dines opum Ty-
 rus ,
 Quod Carthago ferox , quod caput Vrbis , et
 Orbis Roma , quod & protinus omnia ,
 Fient , hoc Aquileia est .

Historici de rebus Etruria , siue Thufcia , seu Tyrrhenorum . Cap. V I.

Plutarchus in Parallelis minoribus de Acolo Rege Thufcorum .
 Blondius secundo libro .
 Alexander ab Alexandro lib. 3. vigesimo octavo capite .
 Aelianus in uaria historia de Tyrrhenorum Republica .
 Plutarchus de uirtutibus mulierum , ubi de Tyrrhenorum mulieribus .
 Io. Bohemus tertio libro cap. 21. de Thufcia . & gentis eius antiquis moribus .
 Vincentius Burginus , de quo uide cap. 49. Sect. 3.

De rebus Florentinorum . Cap. V II.

Iacobus Pogius .
 Florentinorum Chronica Ioannis Villani .
 Leonardus Aretinus de gestis Florentinorum .
 Antoninus Florentinus titulis 20. 21. 22 .
 Plura Paulus Iouius in suis historijs , sparsim : uti & ante illum Franciscus Gui-
 ciardinus .
 Martilius Ficinus libro primo epist. 26. de Laudibus laurentij Medicis . Et in fune-
 re eiusdem oratio funebris Pogij Florentini ad Carolum fratrem Laurentij . Reliqua
 in Italia Leandri , in Chronographis , in Genebrardo , & Geographis .
 Vincentius Burginus de origine Florentiae Italicè in suis (ut vocant) Discursibus .

De rebus Senensibus , & alijs . Cap. V III.

Pius Secundus .
 Augustinus Dathus .
 Iam verò de reliquarum Etruria Ciuitatum historijs vix sunt qui sic libros
 conscripserint , ut ad easdem tantum ciuitates pertineant . Itaque illa tum in Io. Vil-
 lano , tum in ijs , qui de rebus & gestis Etruscorum egerunt , perlegi possunt , ac de-
 mum

mum in Paulo Iouio, & Francisco Guiciardino, & alijs: sed & vide Appendicem ciuitatum aliquot quam ad calcem huius operis adiecimus.

De rebus Genuensium, & Lygurum. Cap. IX.

- B** Londus de Lyguria, siue Genuensi Regione.
 Augustinus Iustinianus suis annalibus Genuensium.
 Iacobus Genuensis suo chronico Genuensium.
 Pius II. & Ioannes Bohemus de Lyguria, & Lygurum prisco viuendi more.
 Vbertus Folietta de rebus Genuensium.
 Reliqua Geographi, & Chironographi, quæue Leander in Italia.
 Gregorius item Cortesius Cardinalis, de direptione vrbs Genue: sed & aliqua in Appendice aliquot Ciuitatum ad finem septime Sectionis huius Operis.

De rebus Longobardorum, siue de Gallia Cisalpina, quæ nunglo dicitur Lombardia. Cap. X.

- P** Aulus Diaconus de gestis Longobardorum libris sex.
 Marcus Aurelius Cassiodorus suis epistolis ad Theodoricum Regem.
 Blondus lib. 7. sue Italia illustratæ.
 B. Antoninus Florentinus tit. 1. c. 9. de Regibus Longobardis.
C Carolus Sigonius, vbi de Regno Italiae.
 Paulus Iouius ubi de bellis inter Carolum Quintum Imperatorem, & Franciscum primum Gallie Regem.

De rebus Mediolanensium. Cap. XI.

- P** Ius Secundus.
 Bernardinus Corius suis Chronicis.
 Galeatius Capella de Mediolanensium gestis libris octo.
 Georgius Merula de antiquitatibus Mediolanensium Ducum.
 Paulus Iouius de Vita Sfortiæ clariss. Ducis.
 Frânciscus Philelpus de Vita, & rebus gestis Sfortiæ, & funebri in eundem oratio.
D Ioannes Simoneta de gestis Francisci Sfortiæ.
 Franciscus Guiciardinus, præsertim vbi loquitur de Ludouico Sfortia.
 Paulus Morigia Mediolanensis de Antiquitatibus Mediolani, atque quot Principibus, seu Dominis fuerit subditum. A quibus item baptismum acceperit. Additus est catalogus sanctorum Archiepiscoporum Mediolanensium, Ecclesiarum, Coenobiorum, siue Monasteriorum, Sodalitatum, Collegiorum, Scholarum, & eiusmodi aliarum rerum; Italicè conscriptus, & Venetiis editus. 1591.
 De rebus autem Siculis, & Sicilia locis. Vide infra in Sectione septima. cap. 6. ad finem capituli.

De varijs Ciuitatibus Gallie Cisalpinae, & Subalpinae. Cap. XII.

I Am quoniam longior haberetur oratio, si de reliquis Gallie Cisalpinae, ac Subalpine ciuitatibus (licet insignibus) singulatim dicemus, primo sciendum est, à varijs Historicis, quos citauimus, (vbi & à Geographis, atque à Stephano qui Græcè scripsit de Vrbus, factum est) pluraque de iisdem agi: In Appendice autem, quæ septime Sectioni propè Operis finem est adiuncta, de scriptoribus aliquot ciuitatum mentionem haberi; ut mirandum non sit, si hoc loco de Bononia, Ferraria, Mantua, Patauio, ceterisque illustribus ciuitatibus Scriptores non recensentur. Cum autem Mantuam dico, Montem item Feratum, seu feracem intelligo, quando quidem vterque Ducatus vni Duci subiectus est.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

M m

Hist.

*Hispanica hi
storiae qua
tur etates
distribuitur.*

Hispanicam historiam, qui recte scribendam suscepunt, hanc in quattuor eta-
tes quasi partes primarias partiti sunt. Primam, quae tamquam infantia, hoc
est rerum Hispanicarum initiis responderet, quo nimirum tempore ea re-
gna simplici naturae ductu vitam agebant, nulla cum aliis bella gerentia, neque res
mundanas persequentia, neque curantia. Secundam, quae quasi adulescentie, dum His-
paniae sub iugo aliarum gentium administrabantur, quales fuere Romani, Gothi, &
aliae nationes: Sub his autem Hispani rerum usu multarum edocti, vi item, atque inli-
diis Arabum, & Maurorum cognitis, prudentiam haud mediocrem sunt affecuti. Ter-
tiam iuuentutis, ac Virilitatis, nempe, cum iam Hispani viribus propriis, atque forti-
tudine iugum illud Mauritanum coeperunt excutere; Quo in bello septingenti prope-
modum, & amplius anni effluerunt, quibus pro aris, & focis bellacissimè pugnarunt.
Quartam maturae Etatis, qua expulsi ex uniuersa Hispania à Ferdinando Rege ho-
stibus fidei, Imperium vna cum Christi fide propagarunt. Id quod praecipue in In-
dijs hoc sextodecimo saeculo à Christo nato fecerunt, & Deo aspirante faciunt.

B

Et quidem primam illam Aetatem vix aliqui scriptis attingerunt, nisi quod ex Diui-
nis literis, & Pomponio Mela, qui fuit Hispanus, à Thubale filio Iapheti, cum Iberi
Aquilonares iuxta Mæotidem condesissent, videtur ab his Iberis deducta Colonia
Hispaniam occupasse, eamque Iberiam, seseque Iberos appellasse.

*Hispania cur
Iberi dicitur, &
à quoniam de
aere argenti.
Thubal filius
Iapheti pri-
mus cultor li-
spaniae.*

Porro quemadmodum fama est Thubal fuisse primum illius regionis cultorem, sic
in prima editione Bibliothecae Selectae nostrae diximus (ex Guidonis Fabricij Bode-
riani epistola ad Philippum Catholicum Regem in Biblia Plantini, in Testamētum
nouum abs se à Syriaca lingua conuersum vti ex alijs) Hispaniam apud Hebraeos nō
solum Sepharad dictam, & ex Abdiae vaticinio intellectam, verum etiam à vo-
ce Sepharad Hebraicè, sic appellaram, quod portum, seu limitem designat. Syriacè
verò à nauigandi peritia sortitam esse denominationem.

*Hispania cur
Hebraicè de-
dit Sepharad,
& Syriacè
Phinex, &
Arabice Sui-
pharatum.*

Diximus item, ex iisdem, Hispaniam, & Phaniam à Spina Hebraicè, & Chaldaicè
nominatam fuisse. Vnde Syris Saphineo, & Arabibus Saphinatum, quod nauium, seu
nauium classem notat; inde etiam naucleri Sapanim Chaldaicè, & Sapone Syriacè
nuncupantur. Quamobrem eò spectasse verba Abdiae putarunt, quae sic habent.

Abdia. c. 1.

Et transmigratione Hierusalem, quae in Bosphoro est, possidebit civitates Antiri, &c.

*Franciscus
Ribera.*

Veruntamen quoniam hanc sententiam pluribus rationibus oppugnat Franciscus
Ribera Societatis nostrae Theologus, qui in duodecim Prophetas erudita scripsit Cō-
mentaria, facile in eius sententiam descendimus, veritatem potius, ac rationē, quā
aliorum auctoritatem secuti. Demonstrat autem sensum Abdiae planissimum (vt eius
verbis vtar) ac germanum, esse, quem Hebraeus praeceptor S. Hieronymo indicauit, ni-
mirum Sepharad esse Bosphorum. Est autem Bosphorus, siue Bosporus angustum
mare, à bubus meabili transitu ita dictum, ut auctor est Plinius lib. 6. cap. 1. Duoque
ab Auctoribus nominantur: Alter Thracius, qui hodie fretum, siue, vt ita loquar Stri-
ctum Constantinopolitanum vocatur. Alter prope Mæotidem paludem, qui Cim-
merius dicitur, nec longè alter distat ab altero. De priori loquitur Propheta, in quo
pars Iudaeorum relegata fuerat, & inde dicit in Vrbes suas esse restituendam. Haec Ri-
bera, qui fufius eadem subinde comprobatur, ad quem amandamus Lectorem.

*Duo Bospori.
vi.*

*Scriptores ve-
rum Hispani-
carum.*

Ceterum quae ad secundum Hispaniae gratem pertinent, plures à praefatis Latinis, &
Graecis, ex Hispanis item recentioribus scribere, dum simul res gestas à Romanis
sunt persecuti, Cornelius Tacitus, Aelius Spartianus, Dio, Iulius Capitolinus, Hero-
dianus, Læpidius, Flavius Vopiscus, Ammianus Marcellinus, Trebellius Pollio, Vol-
catius Gallicanus, Eutropius, Paulus Diaconus, Suetonius Trāquillus, Ablauis Jo-
nandus, Gulsilas, Agathius, Procopius, Gennadius, Prosper, Senerus Sulpitius, Euse-
bius Cæsariensis, Hieronymus. Hispani autem, Victor Episcopus Toletanus, Ioannes
Abbas Viclarenfis, quem Vulgus de Velclara nominat, quorum vterque appendices
Eusebij Chronico adiuxerunt vsque ad tempora Recaredi Regis Gothorum in Hi-
spania. Isidorus item vir sanctus, idemque Archiepiscopus Hispanensis Chroni-
con

*Isidorus quid
de Hispani-
scripserit.*

A con breue condidit Vandalorum, Alanorum, Sueuorum, Gothorum, quo primum tempore isti ex eorum regionibus exiere vsque ad Regem Baniam, qui Princeps Gothus regnauit in Hispania: Addidit librum de viris illustribus Ecclesie, secutus Hieronymi, & Gennadij Catalogum, seu de iis narrationem, rursus his libellum adiecit Ildephonsus vir sanctus.

Post Regem Baniam, Chronicon Hispanicum Iulianus quidam recte disposuit, quem suspicamus Toleranum fuisse Archiepiscopum cognomento Pomerium, licet Felix & ipse Toleranus Antistes, dum Iuliani libros, atque horum materiam recenset, nullam eius Chronici mentionem faciat, sed tantum libri eius meminert, qui de quorundam equitum defectione agit à Paulo quodam incitatorum aduersus Baniam Regem Gothum.

B Post Iulianum gesta Hispanica persecutus est Iulianus Diaconus Toletanus, natione Græcus, at Toleranus incola. Hic (vt Florianus Ocampus existimat) rectius, quam ceteri, qui eatenus scripserant historiam, hanc edidit, qua repetitis breuitur Hispanicis Antiquitatibus, sulus disserit de periculis ex victorijs Sancti Regis Pelagii, quo tempore is uiuit.

Reliqua vsque ad Alphonsum Regem huius nominis secundum, cognomine castus, scripsit diligenter Sebastianus Salmantica designatus, siue (ut vocabatur) electus.

Post hunc vsque ad Bermudum, qui dictus est Podagricus, nonnullas historias tetxuit Zaphirus Episcopus Asturicensis, quem item *Sampyrum* nominarunt. Hinc Pelagius Episcopus Ouetensis Chronicon continuauit vsque ad mortem Alphonfi Octauu, quem diademate Imperatoris Hispanie ornarunt, cum ex Vrraca regina, eiusque coniuge Raymundo S. Egidij Comite fuisset natus.

C At non desunt, qui Hispanie recentiora literis mandarunt; Isidorus Minor Episcopus Badaioensis, Lucas Episcopus Tuitiensis, Rodericus Ximinius Archiepiscopus Toletanus, Alphonfus Carthaginis Episcopus, Ioannes Aegidius Zamorensis, qui generale Chronicon digessit mandato duorum Regum Alphonforum; quorum alter deuicit Insulas Algeziras: alter appellatus est Sapiens. Horum igitur quorum scripta Florianus Ocampus sic probat, ut ex iis potissimum se collegisse dixerit, quæcunque scripsit. Quanquam Ambrosius Morales narret, hunc morientem non reliquisse alia, quæ huc facerent, quam priores quinque Chronici libros. Etsi verò Gironensis Episcopi extabant, quæ Paralipomena Hispanie inscripta sunt, quæve Ioannes Rihuergensis, & alii quidam collegerant, Ocampus tamen eas sese minime admittere uoluisse scripsit, quod integram iis fidem haud habuisset.

Ad Florianum Ocampum vt redeam, hic mandato Caroli V. Imp. Chronicon generale Hispanie collegit, cuius quinque libros habemus, editos Compluti an. 1578. apud Ioannem Ignatium Lequericensem. Ex his autem libris fuit, qui quattuor integros descripsit, ac suo nomine Hispanicè editos, dicauit Regi Catholico, tñ Hispanie Principi, hac inscriptione. *Liber de rebus memorabilibus, & magnis Hispania gen. is. Prodyt autem ex typis Dominici Roberti Hispali anno 1549.*

Porro quinque Ocampi libros septem alij consequuntur, quos Ambrosius Morales de Chronico Hispanie generali conscripsit, quique annis 1574. & 1575. Compluti ab eodem Typographo fuerunt euulgati. In his autem libris Viri celebres tam gentiles, quam Christiani, Imperatores quoque ac Philosophi, & uiri sancti commemorantur. Adiecit decimo libro, qui est Ambr. Moralis quintus, compendium, earum rerum, quas quinque prioribus libris conscripserat, quibus etiam egit de Romanis, qui bellarunt in Hispaniis, de Prouincijs, & regionibus, populis, Insulis, Hispaniis ciuitatibus, oppidis, fluminibus montibus, tam antiquis, quam recentioribus, lapidibus, & numismatibus antiquis, locis Auctorum declaratis, aut emendatis, Concilijs Hispanicis; In his autem omnibus non omisit uiros sanctos, qui sunt in celis, quorum mentio fit in uoquoque libro.

Vndecimo autem, & duodecimo libro primum de ratione supputandorum annorum, deinde de libris antiquis, atq. aliquibus alijs subiectis, quæ consecutus est mandato Philippi, Catholici Regis.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

M m 2 Mox

Reu Bamba

*S. Ildephonsus
Iulianus scrip
tor
reum
Hispanicum*

*Iulianus Dia
conus*

*Florianus
Ocampus*

*S. Regis Pela
gi Vitoria*

*Sebastianus
Salmantica*

*designatus si
ue electus*

*scripta de Hi
spanicis reb.*

*Alphonfus rex
Hispanie dea
demate impo
ratoris orna
tus*

*Recentiores
qui de rebus
Hispanicis
scripserunt*

*Ambr. Mora
les*

*Episcopus Gi
ronensis*

*Io. Rihuerge
nsis*

*Habetur ha
tus res memo
ris initio ope
ris Florianus*

*Ocampus post
regium prius
legum minus
in literis seu
typis*

*Ambr. Mora
les quatuor
rebus Hispan
icis scripsit*

Mox scribit de Prouincia Gothica, & Gothis. *monasterium V. siliu* A
 Post duodecim librum de antiquitatibus Ciuitatum Hispania, quæ tota tracta-
 tio cum plena sit eruditionis, deque Itinerario agar (vt vocant Imp. Antonini) Geo-
 graphisq; aliquibus, & historicis tam Græcis, quam Latinis, & Hispanicis, ac plerisq;
 alijs, vnde Historiæ, & Geographiæ certitudo desumitur, lucem non solum Hispani-
 cis, verum etiam alijs historiis affert.

Porro omnibus his libris historia vsque ad 716. annum à Christo nato continetur
 eorum quæ in Hispanijs contigere post Thubal, qui mandante Noë ad eas appulit,
 ut hominibus, qui ex Diluio perierant, impleret; Quo item circiter anno Mauri ve-
 nerant in Hispanias, maximasq; iis clades intulerant. Et quidem Florianus Ocar-
 pus, præfatione in quinque priores libros pollicitus erat, sese vsque ad hoc sæculum,
 & Caroli V. Imp. qui & Rex Hispaniarum fuit, ætatem; ac gesta scripturum; Verum
 tamen id præstare non potuit, nisi usque ad annum bis centesimum ante Christum
 natum. Quare Ambrosius Morales reliquum Chronicon pertexit. Atqui & Ocar-
 pus, cum ingenuè suam historiam scripsisset, deprecatus est culpam, si quid in eam re-
 pisset errorum ex Auctorum defectu, qui turbulentis Hispaniæ temporibus, aut nul-
 lam, aut minus certam historiam conscripsissent.

Et ille tamen adhibuit diligentiam in peruestiganda rerum gestarum serie; nisi
 quòd (ut nihil simul inchoatum, & absolutum solet prodire) cauendum est; nò id,
 quod ille ex Beroso Babylonio se accepisse scribit ad Hispaniæ pertinet antiqui-
 tatem, ullam fidem faciat, cum nullus Berosus Babylonius iam existeret, quemadmo-
 dum suprà ostendimus. Fictitium autem illum Annijs Viterbiensis nemo prudens ad-
 misit, nisi sibi cum historia Diuina consentiat, ac tum penes istam, non penes

Quòd verò ad Hispanice historiæ Scriptores hos attinet, nunquam sanè comen-
 dari satis possunt, cum præter sinceram rerum gestarum narrationem, sincera pietate
 vitas Sanctorum eorum suis inseruerunt historiis, qui vel Hispania lumina, vel ecce
 trè attritis eius rebus maximo præsidio fuerunt. Sed & cum Synodorum, ac reliquo-
 rum huiusmodi meminerit Ambrosius Morales, est, quo gratiæ agantur Deò; quòd
 Philippi Secundi Catholici Regis mandato vir ille omnes peragauerit Hispanias;
 quidque in quaque celebriori Bibliotheca asseruaretur, quidve præstaretur ab Eccle-
 siis in Sanctarum Veneratione reliquiarum, aut in sacris pro Regibus qui olim obie-
 re, faciendis, qui item libri essent antiquiores, accuratè perquireret; Quo ex studio,
 & itinere historiam suam magnopere auxit, & ornauit.

At antea quoque Hieronymus Zurita scripserat Annales regum Aragonensium
 siue Aragoniorum vsque ad mortem Ferdinandi Catholici, stylo pereleganti Hispa-
 nico, quamuis prolixior fuerit, quod nomina omnium, interferat eorum, qui in Re-
 gum illorum expeditionibus fuerunt. Ii verò annales, quinque voluminibus, compre-
 henduntur, quæ & si perampla sunt, utilitas tamen, quæ ex iis capitur, molestiam, &
 temporis iacturam superant. Idem autem deinceps Latine cuncta illa in compendii
 redegit. Quæ omnia Cæsar Augustus prodierunt in lucem.

Stephanus quoque de Garibay, & Zamalloa Cantaber Nauarrus, & ipse copio-
 sus, licet non ita elegans, Hispaniæ Regna singula, Maurorum item, & Lusitanorum
 descripsit, perquisitis undique diligenter uestigiis originibus rerum, & scriptis,
 ac temporibus additis. Quos duos Auctores vir illustrissimus Gulielmus à S. Clemē-
 te, qui plures iam annos apud Rodolphum Cæsarem Legati munere pro Philippo
 Catholico Rege fungitur, posse plusquam satis esse ad res Hispanicas pernoscendas;
 mihi scripsit, cum ille sedulo historias illas scrutatus fuisset, ac perlegisset.

At sequentes item libri tribus Tomis Latine editi materiam vberem suppeditant
 Hispanicarum rerum noscendarum, nempe Marii Aretii Patricii Syracusani Hispani-
 cæ Chronographia, & Ioannes Gerundenfis Episcopi Paralipomenon Hispaniæ
 libri 10.

Roderici Archiepiscopi Toletani Ostrogothorum historia.
 Eiusdem Hunnorum, Vandalorum, Sueuorum, & Silinguorum historia.

Eiusdem

- A** Eiusdem Roderici Toletani Præfûlis de rebus Hispaniæ libri 9.
- Roderici Sanctij Episcopi Palentini historię partes 4. Hispanicę.
- Ioannes Vafrei Burgenfis Hispaniæ Chronicon.
- Alphonſi à Carthagera Episcopi Burdenſis Regum Hispaniæ Anacephaleſis.
- Michaelis Riri Neapolitani de Regibus Hispaniæ libri 3.
- Franciſci Taraphæ Canonici Barchinonenſis de origine, ac rebus geſtis regum Hispaniæ libri 1.
- Brenis rerum à Philippo II. Hispaniæ Rege geſtarum deſcriptio.
- Lucii Marinei Siculi regiſi historiographi de rebus Hispaniæ memorabilib. li. 2.
- Laurentii Vallæ de rebus à Ferdinando Aragoniæ rege geſtis lib. 3.
- Aelii Antonii Nebriffenſis rerum à Ferdinando V. & Helifabeta Hispaniarum regibus geſtarum Decades duæ.
- Eiusdem de bello Nauarrienſi lib. 2.
- Damiani Goes Equitis Luſitani Hispanica genealogia regum Hispaniæ, recens ex Italico translata, & diuerſorum Principum, ac Ducum Catalogi.
- Aluari Gomeſii de rebus geſtis à Franciſco Ximenio Cifnerio Archiepiſcopo Toletano libri 8. per digni lectu.
- Continet autem hiftoria hæc ſeptem libris, ortum, educationem, vocationem Ximenii ad Franciſcanorū Ordinem, ad officium Prouincialatus, ad munus Conſeſarii apud Reginam Iſabellam vxorem Ferdinandi Aragonii Reis Catholici, ad Archiepiſcopatum Toletanum, ad quem inuitus aſſumptus eſt, ad magni Inquiſitoris officium quo functus fuit, ad Hispaniarum Adminiſtrationem, ad Complutenſis Academiæ institutionem, ſive erectionem, ad Meſſalcabienſis Africani portus, eo conſulente, expugnationem, ad Orani, ipſomet traiciente in Africam, expugnationem, ad ſummam prudentiam, & conſtantiam, Philippo Primo Rege Caſtellæ adoleſcente, ac Ferdinando Rege Catholico, ad Caſtellæ Regni Præfecturam, denique ad officium Proregis biennio ab eodem Ximenio adminiſtratum in uniuerſa Hispania, dum Carolus Philippi filius, qui poſtea Carolus Cęſar V. dictus eſt, ex Belgio in Hispaniam tranſmiſiſt.
- Eo uerò tempore quanta egerit Ximenius in Hispaniis, & Belgicis rebus, & in Republica iuuanda, ſuſius iſdem libris enarratur.
- Ceterum, obiit uir tantus, ætatis ſuę anno 80. cum omnia ſacramenta pię ſumpſiſſet, plures ſacras ades extruxiſſet, rationes regni, & litres maximas compoſuiſſet.
- D** Octauus liber Aluari Gomeſii continet, quę contingere, à condita à Ximenio Academia Complutenſi, atque huius progreſſu, uſque ad Bartholomęum Mirandam, Archiepiſcopum.
- Extant item Chronica Hispaniæ Petri Antonii, Hispanicę.
- Appiani Iberica.
- Petrus Methinna de rebus memorabilibus Hispaniæ, idiomate Hispanico.
- Chriſtophorus Scobar de præclaris Hispanis.
- Mariæ Siculi Aragonenſis Hiftoria.
- Ioannis Bracelli de bello Hispanico libri quinque.
- Caroli Verdi de expugnatione Regni Granatæ, & eiſdem Bætica Hiftoria.
- De noua autem Hispania. Vide infra, ubi de Inſulis.
- Atqui nouiſſimè Io. Mariana è Societate noſtra prodierunt hiftorię de rebus Hispaniæ viginti libri, Toleti ex typographia Petri Roderici, quę quidem eò poſſunt eſſe utiliſſimæ, quòd qui viderit alios, qui præceſſerunt, neque affectibus duci uoluit vir Theologus; & uariis diſciplinis excultus, ſcopum veritatis, (& quidem præſe, ac Latine ſcribens) aſſequi potuit. Veteres quidem Hispaniæ hiftorias quòd ille non diſſetur, euoluit, excuſſit veteres ſchedas, monimenta antiquitatis, acceptas publicè ex vetuſtis temporum tabulariis, ab amicis quę priuatim præſtanti eruditione viris. Arabum annos cum noſtris annis exacta ratione primus comparauit, atque exæquauit. Locis, oppidis, fluuiis, montibus vetera nomina reddidit, neque Reipublicę caſus, ſed vti etat neceſſe, Eccleſiæ etiam viciffi-
- Bibl. Selectę Sectio Secunda.

Rodericus Sæ
dis episcopi
palentini.
Ioh. Vafreus
Burgenſis.
Alphonſus à
Carthagera.
Michael Riri
Neapolitanus
Franciſcus
Tarapha.
Lucius Mari
neus.
Laurentius
Valla.
Aelius Anto
nius Nebriffi
ſenſus.
Damianus
Goes.
Aluarius Gome
ſius.

Franciſcus Xi
menius breuis
rerum geſta
rum anace
phaleſis.

Bartholomæus
Miranda.
Petrus Anto
nii.
Appiani Ibi
berica.
Petrus Me
thinna.
Chriſtophorus
Scobar.
Maria Sicu
lus.
Io. Bracellus.
Carolus Ve
rardus.

Hiftoria Ioan
nis Mariana
Hispanica.

M m 3 tudines,

tudines explicuit. Cumque à primis temporibus, nimirum à Iapheci filio Thubale (ut diximus) qui mortalium primus in Hispaniam uenit, camque multis per late patentem provinciam deductis coloniis, oppidis constituit, iusto imperio tenuit, historiam noster hic orsus fuisse, usque ad aenorum nostrorum memoriam texuit, cum Maurorum dominatio euerfa est in Hispania; recentiora enim sapienter tractare noluit, tum ob vitandam multorum offensionem, tum quod plerique hoc seculo historici id abundè præstiterant.

Iam de Lusitanorum regibus, & gestis, cum pleraque in ijs, quos citauimus, Historicis perlegi possint, sequentes tamen proprius ea scripserunt. Ioannes de Barroli Io. Leo. Hieronymus Osorius. Ferdinandus Lopez. Damianus Goes, sue à Goz. Io. Petrus Maffeus Societatis nostræ. Quin & Lusitanæ Regum Arbores edidit cum aliis familiis Scipio Admiratus. Deinde verò Cæsar Campana, & Hieronymus Francus Italicè scripserunt de Lusitania adiuncta ad Regnum Hispaniæ, & Ferdinandus Lopez de Indiis Orientalibus, qui etiam idiomaticè Italico prædicitur in lucem Venetiis, hic anno 1577. ille anno 1585. Hieronymi Conflagii. Patricij Genueusii. De Portugalli conjunctione cum Regno Castellæ historia diuisa in decem libros, & ex Italico sermone in Latinum conuersa. Francosurti, apud Claudum Marium, & hæredes Io. Aubrii. 1602. Sed & reuere sunt simul Historiæ ad finem anno 1602. pag. secundè 167. sub Hieronymo Conflagio. De rebus Hispanicis, Lusitanicis, Aragonenicis, Indicis, & Æthiopicis Damiani à Gots, Lusitani, Hieronymi Pauli Barcinonensis, Hieronymi Blanci Cæsaraugustani, Iacobi Teuij Lusitanæ Opera. Coloniz Agrippinæ in officina Birkmannica.

Vide verò, quæ in Apparatu sacro scripsimus in verbo, S. Eulogii martyris, quæ morale martyrum, & alia de Cordubensibus scripsit, & ad quem Notas addidit Ambrosius Morales.

Quæ Sepulueda scripsit de Era Hispanorum; Quæ aly rectius. Quod quidem in oblatinæ ad Historiam Hispanicam rectè intelligendum. Cap. XLII.

IN designandis temporibus, Historici non solum aenorum ab Orbe; vel alij ab Vrbe condita, siue Olympiadum, vel Consulum, vel Natalis Domini, vel Indictionum, vel Hegitarum, de quibus loquimur, ubi agemus de Turcica, & Arabica historia, verum etiam Æræ Hispanicæ mentionem sæpè faciunt; quam nosse expe dit eos, qui Hispanicam legent Historiam. Ac quidem de Æræ Ioannes Sepulueda vir præstans, veritatem attingisse visus est multis, qui rem altius non peruestigant. At alij rem aliter se habere monstrarunt, quemadmodum infra subiiciemus, si prius quæ pro se attulerit Sepulueda, dixerimus. Is autem sic habet.

Hispanorum fuisse consuetudinem repetendi annos ab Augusto Cæsare, Iulij Cæsaris successore: quod illis Augusti felix, & salutare fuerit Imperium, tum cum Hispaniarum ad ipsum solum priuatum delatum fuit dominium. Id verò fuisse factum post bellum Perusinum, statim post Lucii Antonii Consulatum, hoc est, quarto triumuiratus anno, Cn. Domitio, & C. Asinio Coss. testatur, Plutarchus in Antonio, & Dion in Augusto: quod quidem tempus incidit in annuæ ab vrbe condita 714. annis ante natum Dominum 38. Tum autem, Hispania, Italia, & reliquæ occidentales circa mare Ionium regiones in Augusti solius Imperium concessere; sicut reliquis orbis ad Orientem Antonio permissus est, & Africa Lepido attributa. Ex eo tempore, rerum actuum, & gestuum annos soliti sunt Hispani annotare in hunc modum: *Acta sunt hæc, exempli causa, Corduba, pridie Kalendas Aprilis. Annus erat Augusti septuagesimus.* Deinde breuiter gratia principia verborum duntaxat scribebant, sed punctis sciunt in hunc modum. A. ER. A. LXX. id est, *Annus erat Augusti septuagesimus.* nonnulli

Posteriorum autem socordia, & temeritate factum est, vt omnis punctis eadem literæ, velut in unum verbum, cuius prima syllaba esset diphthongus, Æ. scribereur confusè, non aliter, quam dum Æræ scribentes, nummos æreos volumus intelligi. Ita ne diligentia, & inscitia librariorum, & tabellionum confusa illa verba pro vna voce sunt accepta,

A accepta, cui posteriorum ignorantia declinationem attribuit, qualem voluit. Cui et ymmon quoque ab eadem incertae officina profectum, accommodavit: errore multiplex ex vno, sicuti fieri solet, varie disseminato. Moxem autem notandorum annorum per aeras fultulit Ioannes Rex eius nominis primus, lege lata de ea re anno Domini 1572: qua fuit cautum, ut anni deinceps, & tempora à Christi Domini die Natali, & non ab aera Caesaris computarentur. Hæc ille. At alij verius, quæ sequuntur.

Io. Rex I. fultulit morem notandorum annorum per aeras.

Aeram, inquit, Hispanicam non solum 38. annis præcessisse natalem Christi, sed etiam attributam esse Julio Cæsari ab Hispanis, sciunt qui illorum libros, & Alphonsi nos indices legerunt. Quemadmodum Antiocheni, Aeram Alexandri vocant, quæ tamen est Seleuci Nicanoris, ab eo, quod initio anni Alexandri veniunt ab Autumno, & clade Darij ultimi. Sic etiam Hispani cum annum, quo formam Iulianam acceperunt, B Julio Cæsari attribuunt, qui tamen annus erat septimus ordinationis Iulianæ, sextus à cæde Cæsaris. Annus natalis Christi Dionysianus est Periodi Iulianæ 4713. deductis 38. remanent 4675. Verus annus Aerae Hispanicæ, cyclo Lunæ primo, Solis 27. Sed is annus erat secundus cycli vitiosi Iuliani: uterque cyclus tam verus, quam vitiosus habuit litteram Dominicalem B. sed quia in vitioso præcipitata est Bylexi intercalatio, à terminalibus feriæ illius anni non competunt cyclo emendato.

Reditor sententia de Aera Hispanarum quæ quæ fuit Sepulveda.

Aerae Hispanicæ mentionem faciunt plerique in Hispania cippi, & alia monumenta, ut apud Ambrosium Moralem virum optimè de historia meritum legimus. Porro Concilium Toletanum celebratum est Fl. Stilicone, Fl. Aureliano Coss. anno Dominico vulgari 400. In fronte Concilij, in vetustissima membrana ita scriptum fuisse testis est is, quem modo nominavi, Ambrosius Morales. Incipiunt exemplaria professio-

Aera Hispanica qui meminerunt.

C num in Concilio Toletano, contra sectam Priscilliani, Aera 438. Porro extant, & cippi complures in Hispania cum Era annotatione. Ut in agro Hispalensi: *Paula clarissima femina, famula Christi, vixit ann. 24. menses 2. Recepit in pace 16. Kal. Feb. Era 582.* In agro Eborensi. *Iulianus famulus Christi, Episcopus Ecclesie Eborensis Hysus est: Vixit ann. plus minus 70. Rec. in pace Kal. Decembris. Era 604.* In agro Hispalensi: *Marcarius famulus Dei vixit annos 52. Recepit in pace, die 10. Kalian. Era 558.* In eodem agro: *Alexandra clarissima femina vixit annos plus minus 25. Recepit in pace 10. Kal. Ianuarias. Era 503.* Plura apud eundem Moralem reperies:

Sed quærent multi, quid sit Aera, & vnde dicta. Sepulveda Cordubensis, in libello quem de anni emendatione edidit, ait vitiosè interpunctum AERA, pro A.ER, A. idque esse dicit. Annus erat Augusti. Mirum (inquit Scaliger cui fidem Catholicam ex animo precamur) est hominem doctissimum, ac præterea Hispanum, cum tot monumenta extant in Hispania, in quibus huius rei mentio sculpta est, ne vnum quidem vidisse. In illis nunquam Aera, sed Era exaratum est. Sed esto, in omnibus exaratum fuerit AERA. Quis vnquam legit annum singulari A in compendiis scriptiois antiquæ, aut in veteribus monumentis? Quare A. singulare annum potius, quam Agrum, aut aliud potius significet? Cur verò, Era duabus litteris, non singulari E. notatum est? Denique cur ex duobus A. A. singularis alterum Annus, alterum Augusti significat in tribus tantummodo verbis? Tamen illi viro erudito adeo placuit commentum suum, ut eius rei gratia dumtaxat scriptioem illius libelli de anni emendatione suscepisse videatur. Postremo quare Augusti anno interpretatur; quos Hispani semper Iulio Cæsari attribuerunt *de aera rōe egyptias.*

D Sciamus igitur Eram perpetam pro Aera scriptum, illo barbaro sæculo. Id probat Nonius Marcellus, qui ab Era deducit. Nam quamuis is Grammaticus Aera nomen apud Lucillum extare falsò putat, tamen rectum, & verum est tum etymon, ab Aere, cum etiam Aera numerum significare. Ita enim vsurpat Paulus Reginentis primo de Spiritu Sancto: Sacer (inquit) numerus dedimus: quia trecenti in aera sue supputatione signum Crucis C. &c. Isidorus ex Canonibus Evangelicis Græcis Eusebij Cæsariensis semper, quod Græcus Scriptor, ἀριθμὸς. Per singulos, inquit, Evangelistas numerus quidam capitulis affixus adiacet, quibus numeris subiecta est aera quædam minio notata, quæ indicat in quoto Canone positus sit numerus, cui subiecta est aera, verbi gratia, si est aera prima, in primo Canone, &c. Hæc ille. Vbi aera est titulus numeri,

Aera idem est quod numerus.

meri, aut per numeros conceptus. In vetere Breuiario Codicis Theodosiani Imperator Theodosius Aera 22. Acram, siue Eram vocat tituli numerum. Hildericus Galus aequalis Isidoro aeras dierum dixit, pro numeris dierum. Aera igitur sine controuerfia est numerus. Quod nomen seculum ineruditum ex neutro in femininum mutauit; quemadmodum in veteri lingua Latina, Ostiam oppidum ab ostiis Tiberis fluminis. Et in Ecclesiastico Idiotismo Aetheram pro Aethere consuetudo deriuauit. Deinde Enallage numeri commissa est à plurali in singularem, vt & in ostia videmus: & Idiotismus Epactam dicit, tamen plures sint Epactæ.

Veteres enim illi, qui purè locuti sunt, partes assis, & cuiuslibet integri numeri aera vocarunt: quales sunt sextulæ, vncia, silici, & ceteræ minime partes assis, quas minutias vocant, ex quibus scilicet summa conficitur. Vnde aera summæ dicitur; quasi *μικρὸν τὸ ἄρα hoc est partes totius*. Lucilius. *Hæc ratio peruersa est: aera summa subditi à improbe*. Cic. in Hortensio. *Quid tu, inquam, soles, cum rationem à dispensatore accipis, si aera singula probasti, summam, quæ ex his confecta sit, non probare?* Varro. *Veteris consuetudinis, vt retro aera dicerent, ita vt semisquintus, semisquartus, semisfilius pronuntiarent.* Volusianus Martianus: *sive denaria, sive sestertiaria ratio conficeretur, isdem notus, idest libellarius, & singularum, & ternariorum præposita nota denary, & sestertij, vt aera ratio, aera exprimebatur.* Manifestissime his τὸν καλλιστον, & τὸν κερματισμὸν aera vocari apparet.

Quare vt Aera Latinis est verbum mensurarium, camporum, collybistrarum: sic etiam apud Hebræos recentiores, & apud Arabas, propria sunt voces. Rursus, quemadmodum aera pro quouis ratiocinio, & numero etiam extra rem monetariam iuncturita etiam illud Hebraicum, atque Arabicum. Item propriè aera sumitur in Abacolo gillo pro numero subiecto millenarijs, nempe centum, nonaginta, sexaginta, &c. Ad eundem modum illa duo Hebraicum, & Arabicum. Nam Hebræi vocant suum numerum cuiuslibet epochæ subiectum millenario. Arabes verò suum. Quare in hoc anno Dominico 1593. illud 590. quod subiectum est millenario, sunt aera ratiocinii annorum Christi, vt Latini loquuntur: ex consuetudine autem posteriorum seculorū aeras vocabimus. Quod autem anni vnius epochæ vocentur numerus, hoc verò nouum non est. Cum Iudæi epochem Selucidarum vocent numerum contractuum, quod ex consuetudine Hispaniæ diceretur aera contractum. Hæc igitur est vera de Aera Hispanica ἀρχαιολογία, quæ cum 38. annis Natalem Christi Dionysianum præcesserit, vix tandè in Aragonia deliuit ann. Christi vulgari 1350. In Castella anno 1383. in Portugallia 1415. quare hodie penitus desita est aera in Hispania, eiusque nomen in libris duntaxat, & monimentis superest. Hæc Scaliger.

Historici Gallicarum rerum, ad quas pertinent Celta, Belgæ, & Franci, qui Rheni, Pyrenæis, Alpibus, & vtriusque mari hoc est, Oceano, & Mediterræneo alluantur.

Capit. XV.

ANtequam autem de Historicis Gallicorum, Germanicorum rerum scriptores adnumerem, sciendum est à veteribus ita Gallos cum Germanis commisceri, vt difficillimè quinam Galli, quinam Germani fuerint, dignosci possit. Dion certè, qui eb tempore vixit, quo Galli & Germani Romani innotuerant, scripta hæc verba reliquit. *Celta, quos Germanos appellant.* Plutarchus item in Aemilio partem exercitus Spartacij promiscuè Galatas, & Germanos vocat. Quin & qui Plinium, Appianum, Epitomen Liuij, Senecam Oratorem, Velleium, Valerium, de historia ferui, qui ad Marium interficiendum est missus, cõferet simul, inueniet eos confusè nominare illum, Gallum, Germanum, Cimbrum. Atqui & Cicero, & Orosius Cimbro, & Teutones vocant, Gallos, quod & Sallustius, cum inquit: *Aduersum Gallos ab Ducibus nostris L. Scipione, & M. Manlio male pugnatum.*

Post Hispanicam igitur Historiam, sequitur Gallica, cuius sequentia monumenta extant.

C. Iulij Cæsaris de bello Gallico libri septem; & Hircii libri consequentes. Quæ nam

A nam verò melior editio, aut à quibus explanata sit, vide supra vbi de Cæsare. Vbi etiam, quid in illo cauendum, vel obseruandum est, diximus.

Huinibaldi libri octodecim de Francis, quos à bello Troiano ad mortem Antenoris sex prioribus libris deducit, consequentibus sex ad Varamundum vsque, deinceps in Clodouei temporibus definit.

Appiani Celricus, siue de bello Gallico.

Ioannis Tilij Parisiensis Epitome historiarum à Pharamundo vsque ad Henricum Secundum.

Huberti Leonardi de origine Francorum liber vnus.

Pauli Aemilij Veronensis historia Francorum à Pharamundo vsque ad Carolum Octauum, de quo vide quæ supra de eo diximus in quarta huius Operis Sectione.

B Ioannis Ferronij Galli consequentium Regum Historia vsque ad Franciscum Primum.

Io. Tritemij Germani de gestis Francorum ab anno 423. ante Christum, vsque ad annum Christi millesimum quingentesimum.

Guagnini historia vsque ad Carolum VIII.

Nicolai Gillij siue Lilij Annales Francorum.

Bocheri Annales Aquitanie.

Hermannii Comitis de rebus Francorum vsque ad annum 1525.

Aemundi de Ducibus Burgundie, Flandrie, Brabantie, Hollandie à bello Troiano vsque ad Carolum V. Imperatorem.

Beisselli de Flandrensiu gestis.

C Meieri Belgica historia.

Adriani Barlandi Brabantia, Antuerpie ann. 1551.

Annales Burgundie incerti auctoris.

Gulielmi Paradini de antiquo statu Burgundie liber vnus.

Gregorij Turonensis Episcopi Historie Francorum libri decem, ab eorum origine vsque ad annum Christi sexcentesium.

Annonij, siue Aimoini Monachi libri quinque de Regibus Francorum ab anno Christi 420. vsque ad annum 826.

Ruperti de Gallorum gestis aduersus Saracenos libri decem.

Froissardi historia de bellis Francorum, & Anglorum ab anno Christi 1335. vsque ad annum millesimum quadringentesimum.

D Enguérani Monstrelij Chronicon Gallie vsque ad Ludouicum XII.

Philippi Cominai historia ab anno Christi 1462. vsque ad Ludouicum XII. Monstreletio coherens. Vide autem, de Cominæ supra, quem ostendimus à Sleidano falsatum.

Galeatii Capellæ de bellis in Italia gestis.

Gulielmi Paradini consequentium annorum historia vsque ad annum Christi 1555.

Andreae Nauagerij iter Hispanie, & Gallie editum Venetijs ann. 1563.

Biturigensis historia Gallicè scripta à Ioanne Chauueau nostro tempore.

At pleraque item licet legere in Gregorio Turonensi, & Adreualdo, quem admodum item in Ioanne Boemo, ne quid dicam de Aeliano, deque Cælio Rhodigino, qui suis in libris, modo de Gallis, modo de Celtis agunt, eorumque ingenia, & mores attingunt.

E Porro legationem Gallorum ad Regem Alexandrum Crinitus suo inseruit operi.

Qui verò alij, siue Latine, seu Gallicè de Gallorum Regibus, vel Priuilegijs scripserunt, nimirum antiquiores, ac recentiores aliqui, & hi quidem viri Catholici, ac qui procul habebant causas mentiendi, vel assentandi, hi sunt, quos paulo post per series Alphabeti recensebo. Quos verò omifero, id fiet, quòd ad meas manus haud peruenerunt, sed & Plutarchus in Parallelis minoribus, vbi de Atepomaro Gallorum Rege, & de Brenno.

B. Antoninus Florentinus Archiepiscopus tit. 1. cap. 4. de Regibus Francorum usque ad Carolum Magnum. Deinde tit. 2. 1. cap. 1. de Philippo Francia. At tit. 19. cap. 9.

cap. 9. egerat de Ludouico Rege, eiusque transitu contra Saracénos. A

Sigebertus Monachus Gemblacensis de vita Regis Sigeberti.

Pius II. de Delphino Viennensi.

Christophorus Longolius de Gallorum laudibus, & Sancti Ludouici Regis.

Marfilus Ficinus lib. 12. ep. 33. quædam de Carolo Magno Gallorum Rege.

Io. Fernelius de Regum Franciæ priuilegiis.

Io. Gerson, & Pius II. in Europa de puella armata in Francia, & eius uictoria.

Eguinardus de vita Caroli Magni, quæ quidem vita olim prodijt in lucem anno

1521. apud Io. Soterem Colonia Agripping vnâ cum Annalibus Monachi cuiusdâ

Anonymi, Benedictinæ familiæ. Quibus Annalibus continentur gesta Regum Franco-
rum Pipini, Caroli, Ludouici ab anno post Christum Dominum natum 741. usque ad
annum 788. B

Rupertus Rhemenfis de Gallorum gestis contra Saracenos.

Almani Threni super Francia, quæ à Normannis vastabatur.

Iam verò idem, quem diximus, B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus titu. 17.
c. 9. egit de bellis inter Gallos, & Anglos, sicuti & tit. 20. cap. 8. egerat de bellis Flandren-
sium, seu Belgarum aduersus Gallos.

Legi verò, extare, at ipse non vidi, Michaelis Coccinij historiam Gallici belli, &
Marinum Sanutum scripsisse de illo ante aliquot annorum decades. Nam quæ postea
subsecuta sunt bella à duodeviginti annis vtique ad annum 1596. multi scripsere; &
quidem variè pro cuiusque, vel affectu, vel rerum notitia, cum & plures, qui eam ed-
dere, haud Catholici fuerint.

Porro Flaualdus Rhemenfis vrbis conscripsit historiam, vtî & Lingonum Ciuita-
tis Ioan. Thomassinus, Lugdunensis verò urbis originem, & laudes Io. Rainierius, qui
etiam Camberij, quæ ciuitas est in Sabaudia, laudes addit.

Verum enimverò inter eos, qui Gallicæ, & eleganter ea lingua scripserunt, vnus
censeri potest Franciscus Belleforestius vir nobilis. Hic igitur præter alia multa vitam
nouem Carolorum Galliarum Regum emisit in lucem Parisijs apud l'Huillier.

Catalogum item illustrium virorum, qui scientia, & sanctitate splenduerunt in Ceno-
biis, cuius Operis mentionem ipse facit in sua Cosmographia, vbi de Lutetia, siue Pari-
sis loquitur folio 193. columnâ secunda prioris eius editionis: Qui tamen Cosmogra-
phiæ liber Belleforesti in aliquibus quæ ad Historiam attinent, diligenter perpenden-
dus est.

At cum Ludouicus Guicciardinus Francisci historici fratris filius Italicè Belgicam D
Galliam, quæ Germania inferior, & Flandria dicitur, accuratè descripsisset, eamque
apud Plantinum Antuerpiæ anno 1582. vnâ cum ipsis ichnographiis septuaginta sei-
ptem ciuitatum, atque aliorum superborum ædificiorum edidisset, idem Franciscus
Belleforestius eandem Gallicè uersam emisit.

Poëma quoque historicum scripsit Belleforestius, quo originem, antiquitatem,
atque præstantiam familiæ Turnoniæ exposuit, quod prodijt è typis Hulseau an-
no 1568. Parisijs. Sed & Vir doctus cognomento Vinierius uniuersam Gallicarum
rerum Gallicè historiam complexus est postremus omnium eorum, qui inter præstan-
tiores censentur.

Porro quæ diximus de Galliæ descriptione, deque ijs, qui in Cæsaris Commenta-
ria scribentes lucem historiæ Gallicarum rerum antiquæ pernoscente plurimam attu-
lerunt, ij adnotati sunt ubi de Cæsaris Commentariis egimus supra. Quò item perti-
nent, quam in Galliæ tabulas Gerardus Mercator edidit, Instructio, siue Galliæ in suas
Provincias, & Regiones, Marchionatus (ut vocat) & Ducatus distributio, licet ali-
qui Comitatus deinceps fuerint mutati in Ducatus. E

At Annales Francorum Papirii Massoni Latine conscripti eiusmodi sunt, ut non
solum alios nostri, sed & antiqui temporis historicos æquent, ne dicam, & superent:
de quo uide alia ipsius in uerbo, Papirius Massonus in catalogo sequenti.

Scriptor

A Scriptores, qui ferè Gallico idiomate historias licet etiam de alijs, qui ad Galliam non pertinent, texuerunt, per seriem Alphabeti. Cap. XVI.

Adamus Vandelandus Andegauensis, Ciuitatis, & Academiæ Andegauensis Ichographiam, & Delineationem emisit, anno 1575. apud Nicolaum Chelneau Parisijs.

Alanus Bochartus magna Chronica, & Annales Britannicæ Armoricæ à Rege Bruto, vsque ad Regnum Ioannis Ducis Britannicæ anno 1514. Gallicè apud Galeotum à Prato. Parisijs.

B Alanus Charterius Normannus, quique à secretis fuit Caroli Quinti, Sexti, & Septimi, Historiam Caroli Septimi, Parisijs apud Galeotum à Prato anno 1526. vna cum ceteris eius scriptis, tam soluta oratione, quam carmine, quæ deinceps recula fuerunt anno 1593. apud Corrozetum.

Alexander Van de busche Belgæ, cognomento Syluanus De mulieribus virtute illustribus, Parisijs 1575. apud Nicolaum Bonfons.

Andreas à Vinea (de la Vigne) à Secretis Reginae, ac Ducis Sabaudi, iussu Caroli Octau Regis expeditionem bellicam in Regnum Neapolitanum, Parisijs anno 1493. Is autem liber inscriptus est Gallicè *Verger d'honneur* hoc est *hortus honoris*.

Antonius Capusius (Chapuis) Delphinus, Descriptionem Limaniæ, qui tractus est in Aruernia Gallie Prouincia, cum Gabriel Symeon Florentinus Italicè eam edidisset Lugduni apud Gulielmum Rouillium 1565.

C M. Antonius Iunæus Eques, & Regij Consilij Consiliarius, Dominus de Blande, Historiam à constitutione mundi scripserat, vsque ad nostra tempora. At (quòd sciam) initium eius duntaxat prodijt in lucem Parisijs apud Nicolaum Chelneau, anno 1574.

Antonius Guersinus Delphinus, historiam Rholandii, Reinaldi, & Rugerij sex libris complexus est, quæ à Gulielmo Rouillio edita est Lugduni.

Antonius Pilo (du Pois) Ducis Lotaringi medicus, accuratè, sed Gallica lingua, disseruit de Antiquis Numismatibus præsertim Romanis, quæ & eleganter exprimi, atque edi curauit apud Mamestium Patissou 1579.

Bartholomeus à Prato (Du Pre) historiam Turcicorum Imp. à Latino Gallicam fecit vna cum ratione bellica, & ciuili eorum ratione administrandi.

D Bernardus Argenterius siue (de Argentre) Dominus de Gofnes, de Forges, & de la Guischarriere, Consiliarius Regis, Præses Senatus in Britannia, scripsit, quæ Parisijs prodijt apud Iacobum Du Puys, anno 1583. Genealogias item antiquarum Familiarum Britannicæ, sed quæ nòdum anno 1584. erant euulgatæ, Adnotationes autem, quas ad Consuetudinem Britannicæ scripsit, excusæ sunt in Ciuitate Britannicæ, quæ dicitur Renes.

Blasius Vigenarius (de Vigenaire) præter varias historicorum, & aliorum in Gallicam linguam Versiones, Chronicon, & Annales Regni Polonici emisit Parisijs anno 1593.

Carolus Stephanus librum quem Discutsum inscripsit (Discours) de historiis Lotaringicis, ac Belgicis, Compendium item historiarum Vicecomitum, & Ducum Mediolanensium à Paulo Iouio.

E Carolus Michalus Sabaudus Dominus de la Chabaudiere, de Antiquitatibus, & Singularitatibus Sabaudicæ, De Laudibus item Comitatus Burgundiæ, quem vocant *la Franche Comtee*. Deque alijs scripserat, sed an emisit in lucem, nescio.

Christophorus Landæus Aurelianensis historiam nostri temporis.

Christophorus Richerius, qui Francisco huius nominis primo Gallie Regi fuit à cubiculo, historiam Turcicam, tam Gallicè, quàm Latinè, Parisijs anno 1542.

Claudius Camperius (le Campier) Lugdunensis, secundum edidit librum De singularitatibus Gallie, quo antiquas Ciuitatum ipsius fundaciones, siue extruções scripsit: Adtexuit autem Fluios, Thermas, Loca sancta, & alia in eo Regno memoratu digna.

digna. Parisi apud Dionysium Iannortum anno 1538. & Lugduni apud Benedictum Rigaudum 1556.

Claudius Falcherus, (Falcher) edidit Antiquitates Gallicas, apud Iacobum du Pois. Vertit item in Gallicam linguam elaboratè Cornelium Tacitum, quamquam neque versionem huic, neque Gallicis Antiquitatibus nomen suum adscripsit.

Claudius Seifellius (De Seifel) historiam singularem Ludouici XII. scripsit, quam, & recognouit Dominus Du Pre; apud Aegydiū Cortozetum Parisijs anno 1558. Item legem Salicam, eiusque originem, vna cum libro de Rep.

Claudius du Tillet, nobilis Parisiensis quattuordecim prodigiosas historias, cum ijs quas item Belleforestius scripsit.

Claratonus è Latino in Gallica carmina conuertit Historiam Galfridi Moheuentensis continentem octo libris gesta Anglorum, & Britonum.

Castellus secundum Volumen Chronici Martiniani, quod & ipsius, & Gaguini historici editum est Parisijs apud Antonium Verardum anno 1500; floruit ipse anno 1529.

Dionysius Posset Iter terræ Sanctæ copiosè, quod Parisijs excusum est, apud Simonem Colineum.

Edouardus Bredinus Geometra descripsit Diuionum, quæ Ciuitas est in Heduis, siue Burgundia anno 1574.

Elias Venerus Antiquitates Burdigalæ, & Burgi, Xantonum item Engolismensis, & aliorum finitimorum locorum, præter alia opera; Edidit autem hæc Burdegala apud Milangeum typographum Regum anno 1565.

Emarus, siue Aimarus de Chabanois, qui locus est in Ducatu Engolismensi Antiquus Gallie Historiographus, scripserat historiam Engolismensem, quæ tamen nesciebatur an prodijisset in lucem; Belleforestius, & Cortius mentionem faciunt plerumque ipsius.

Euguerardus Monstrelianus Cameracensis nobilis, etia iusta Volumina Gallicæ historie, quæ edita sunt apud Ioannem Paruum, & Michaelem Nigrum 1512. ac deinde apud Michaelem Sonnum, & apud Chelneau, & alios 1572, recognita, & aucta Parisijs.

Franciscus Alaudanus (De Alloerte) tractatum de nobilibus, deque Virtutibus, quibus imbuendi sunt, vna cum descriptione Genealogicâ Illustrum familiarum, De Coucy, & Veruin in Morinis, Parisijs apud Robertum Magnier. 1576. Genealogiam familiæ Alarte in Germania Parisijs apud Martinum le Jeune 1584; originem Gallo- rum, siue Francorum, Tractatum de Regno, & Statu Populi Hebræi, Deque huius similitudine cum Gallico.

Franciscus Arnaultus (Arnault) De Antiquitatibus Petricoriorum, Anno 1583; quem librum ad Franciscum Belleforestium misit, ut ipsius Cosmographiæ inferretur.

Franciscus Belleforestius, Cosmographiam, siue descriptionem Vniuersi, Parisijs, apud Nicolaum Chesneau 1575. & apud Michaelem Sonnum, & alios; Magnos itè Annales, apud Gabrielem Bonum 1573. deinde auctos 1579. Apud eundem; Historiam verò nouem Carolorum Gallie Regum ibidem apud Huillerium 1568. Deplo- rationem mortis Comitis, Martiguenis (De Martigues) Historiam Vniuersi, quæ est quasi Compendium Cosmographiæ Parisijs apud Geruasium Mallot, quæ postre- mis editionibus est plus dimidio auctior; Lamentationem in obitu Ducis Aumalla-

qui in oppugnatione Rupellæ mortuus est. Collectionem aliquarum Historiarum prodigiosarum, Parisijs apud Io. Burdigalensem. Poema historicum de origine, & anti- quitate, & præstantia familiæ Turoniarum Parisijs apud Huileum. M D L X V I I I. Catalogum Virorum illustrium, qui floruerunt in Canobijs. Tractatus, siue Opuscu- la De Tumultibus, & Bellis Civilibus Gallie. Innocentiam Reginæ Scotiae Parisijs absque Auctoris nomine editam, Thesaurum historiarum Tragicarum Parisijs apud Mallot, M D L X X I I I. Quinque vel sex Tomos Historiarum Tragicarum ex Au- tore Banello desumptas, Parisijs apud Gabrielem Bonum, Geruasium Mallot, Ioan- Burde-

Burdigalensem, & alios. Litteras Principum Parisiis apud Ioan. Ruellium 1572. præter alia multa, quæ in Gallicam linguam vertit à Latinis, Hispanicis, & alijs Auctoribus.

Franciscus Faber (le Faure) è Græca in Gallicam linguam vertit historiam Theodosij Pontificis, & Philippi hominis Christiani, quæ secreta Iudæorum panduntur, Rothomagi apud Gasparum De Remottier, & Marguerinum d'Orual 1557.

Franciscus de la Guillottière Descriptionem totius Regni Poloniæ, & Austriæ, ac Transylvaniæ.

Franciscus Rabotinus Burgundus de Bellis inter Henricum Secundum, & Carolū Quintum Imperatorem, apud Michaelē Vascosanum 1555. & 1559. Parisiis.

Franciscus Roaldus Ruvenensis, quæ ciuitas est in Tractu Tolosato, vberem Galliæ

historiam rexit, quæ tamen non erat excusa.

Franciscus Roserius (De Rosiers) nobilis Lotaringus, & Canonicus Tulensis in Lotaringia, De Politicis, & rebus publicis Mundi iam editis, De Monumentis item (Memoires) Familiæ nobilissimæ Lotaringicæ, quæ nondum prodierant aliquot ante annos, præter alia, quæ Latine scripsit.

Fresse Episcopus Bayonæ De Statibus, & familiis Illustribus Christianis: Parisiis anno 1549. apud Vincentium Sertenas.

Gabriel Simeon Florentinus de Illustribus observationibus in nouissimum Itinerarium suum Italicum, Lugduni apud Ioannem Tornesium 1558.

Descriptionem Limanæ Arturiæ, quam ex Italico in Gallicum idioma conuertit Antonius Châpuis. Originem item Venetiarum, Mediolani, & Mantuæ, quam

Aegydius Corrozetus Gallicè vertit.

Georgius Cestelanus (Cestelain dicitur Auenturier) Templum destructionum aliquorum nobilium in seculum Gallicorum, & aliorum, ad imitationem eius libri, quem de eiusmodi hominibus Boetacius scriptum reliquit, Parisiis apud Galeottum à Prato 1517.

Geofredus (sive Goffredus,) Rudelinus, nobilis Sabaudus, De Bello Tressini Principis Saracenorum aduersus Reges Arelatenses in Provincia, qui nondum erat prelo datus, Gallicè autem vocatur Geufroy Rudel.

Geofredus de Ville Harduin Eques Gallus, Dux Militum Campaniæ in Gallia versus Palaestinam Anno 1181. vsque ad 1200. De Christianorum expeditione in Terram (vt vocant) Sanctam, Petrus autem Piræus in suo Catalogo Episcoporum

Trecensium, vocat eum *Gulielmum*, & non *Geofredum*.

Gregorius Arfagartus Dominus de Corteilles in Normandia, De suo Hierosolymitano itinere, qui liber apud quosdam m.s. habebatur.

Guidus (Guy. Coquille) Dominus de Romenay, Generalis Procurator Niuernensis Ducatus, Antiquitates insigniores eiusdem Ducatus collegit, quæ editæ fuerunt vnâ cum Francisci Belleforesti Cosinographia in secundo Volumine, fol. 393. primæ editionis.

Guidus de Feure Dominus de la Boderie, ex Italico in Gallicum idioma conuertit Confusionem Mahometicæ Sectæ ante à Ioanne Andrea Hispanicè scriptam, edita est Parisiis apud Martinum Iuuenem 1574.

Gulielmus Aubert, sive Albertus, Historiam Palaestine, sive Terræ Sanctæ à Christianis expugnate, Parisiis anno 1562. ad insigne Concordiæ.

Gulielmus Bellayus, Dicta, & facta memorabilia Galliæ, & Franciæ apud Vincentium Sertenas 1556.

Collectionem (Recueil) Exempla, Dictorum, & factorum memorabilium Gallicorum, imitatus Valerium Maximum. Alterum item Opus, quo Plutarchum est imitatus in Parallelis, gesta quorundam Regum, Principum, & Ducum Militarium Galliæ, conferens cum alijs Græcis, Latinis, & Barbaris. Qui liber paucos ante annos nondum prodierat in lucem; Latine item, & Gallicè Rege ipso Galliæ mandante, Historiam Gallicorum, quæ tamen nondum prodierat, quod sciam.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Nn Gulielmus

Gulielmus Cretinus Ludouici Duodecimi fuit Historiographus, & Poeta, Annales, & Chronica (idque Carmine) quadripartita. Ea extabant m.s. in Bibliotheca Domini à Cruce Cenomanni.

Gulielmus Gauterot de Conquins, ex Italico in Gallicum vertit Georgij Castriotæ, quem Scanderbergium vocarunt, Vitam. Parisijs, apud Dionysium Iauuortum 1544.

Gulielmus Gueroult Rothomagensis, Chronicon, & gesta admirabilia Rom. Imp. vñà cum eorum effigibus, duobus voluminibus. Lugduni apud Balthasarem Arnoulet. 1552.

Gulielmus Paradinus, Chronicon Sabaudie, Annales, & Chronicon Burgundie, Lugduni apud Antonium Gryphum 1566. Historiam Ecclesie Gallicanæ, Monumenta (Memoires) historie ibidem.

Gulielmus Rouillius Proprietaryum Numismatū Gallicè, Latine, Italicè, Hispanicè.

Gulielmus Telinus (scu Thelin) Aruernus, Dominus de Gurmour, & de Morillonvilliers, Collectionem (Recueil) historiarum edidit, quibus ostendit Imp. & Reges antiquos fuisse ditiores, & magnificentiores ijs, qui hoc seculo vixere, Parisijs, apud Maturinum Prepositum (le Preost) 1565.

Gulielmus de Terraube Abbas de Boilas in Vasconia, Henrici Secundi Regis Gallie Eleemosynarius, Breuem Tractatum (Discours) De rebus magis necessarijs, ac dignioribus intellectu in Cosmographia, quem ipse recensuit, atque emendatiorem secundo emisit, apud Federicum Morellum Parisijs 1568.

Haitonius Dominus de Courchy Regis Armenie Consobrinus, Orientalem historiam Gallicè, quem librum, Transitus (Passage) ad Terram Sanctam prænotauit, quem item Nicolaus Salconius (sive Salcoin) iussu Clementis V. Pontificis. Maximi Latium fecit, 1307. quæ versio in Germania est edita anno 1529. cum & ipse Haitonius, qui fuit Ordinis Premonstratensis, eandem historiam Salconio dictasset, siue narrasset.

Helinandus Bellouacensis in Morinis, Monachus Abbatie de Froimont (sive Fremont) anno MCC. scripsit Chronicon ab initio Mundi vsque ad eundem annum MCC.

Hermanterus Monachus Sancti Honorati in Insula Lirinenfi in Prouinciâ, præter Vitas Poetarum Prouincialium, descripsit Insulas, quæ vulgo dicuntur de Yeres, ac Pagorum qui extant in ijs; Genera item Plantarum, herbarum, & florum, fructuum, Beluarum, & omnium Animalium, quæ ibidem reperiuntur, mortuus est anno 1408.

Iacobus Bouinus (Bouin) Andegauensis, è nouo Castro Regale, (le Royal) Carmine Gallico scripsit Vitas Regum omnium Gallorum vsque ad Henricum Tertium, Qui liber nondum extat editus. Alterum item de decem Reginis.

Iacobus Bouile, è Diocesi Bellouacensi, Theologus Parisiensis, & Parochus Sancti Germani veteris in eadem ciuitate, præter alia scripsit Discursum, vt vocant, De ciuitate Mande capta ab Hæreticis, apud Henricum Thierry Parisijs 1580.

Iacobus Fourré prope ciuitatem Carnutum, Theologus, & Concionator Caroli IX. Regis Gallie, & Ordinis Dominicanorum, cuius Vita extat in Antiquitatib. Catalauni, quæ prodierunt in lucem cum magno eius Volumine de Origine Heduarum, siue Burgundionum.

Iacobus Guisus, De Guise, natus inter Morinos, & Ordinis Franciscanorum, atque Theologus, Latine primò, deinde & Gallicè tribus Tomis Chronicon, & Historiam Comitatus Hannoniensis in Gallia Belgica emisit in lucem, hortatu Comitatus Gulielmi Hannoniensis: apud Galleortum à Prato 1531. Parisijs; ea historia ad annum vsque 1244. pertinet. Quod autem Latine scripserat, extraxit Valentianus in Hannonia, in Cœnobio Franciscanorum, uti Ioan. Maire in suis Gallicis illustrationibus refert.

Iacobus Lalainus (de Lalain) nobilis Eques in Hannonia Gallie Belgicæ, librum De suis gestis, floruit anno 1400.

Iacobus

A Iacobus Lauardinus, doctè, & copiosè historiam Georgij Castrioti, dicti Scanderbergij, Ducis Epiri descripsit. Item historiam Turcicam quæ tamen nondum erat euulgata.

Iacobus Pelletarius (Pelletier) Poema Gallicum, quod inscripta, Sabaudiam, de qua scripsit quicquid in ea memorabile vidit.

Iacobus Pignorus, generalem descriptionem omnium itinerum, locorum, finium per quos transiri potest ex Gallis in Italiam, præsertim autem per quos Hannibal, Julius Cæsar, Carolus Magnus, Carolus Octauus, Ludouicus Duodecimus, Franciscus Primus in Italiam venerunt, hac inscriptione *Diuisio Mundi*, Parisijs apud Alanum Lotrain. 1539.

B Ioannes Alphonsus Tractationem vberem (le Discours) De suis Itineribus Maritimis, atq; Terrestribus, quem Melinus à Sancto Gelasio Pictauji edidit apud Ioannem Marnefium. 1559.

Ioannes Amelinus, nobilis ex oppido Sarlato in Petricorijs, Galliarum Historiam nondum editam scripsit, cuius meminit Petrus Ronsardus. Viuebat Henrico Secundo Rege Galliarum.

Ioannes De Beaugue nobilis Gallus (nisi tamen, nomen, aut cognomen sit supposititium) Historiam de Bello Scotico scripsit, qua narrat, quomodo Scotiam inuaserint, magna; ex parte ceperint, ac deniq; restituerint Angli, Editæ est historia anno 1556.

Ioannes Bellus (le Bel) Chronicon sui temporis Galliarum, & Angliarum, anno 1326. Id autem Chronicon fecutus est Frossardus, quemadmodum in Præloquio historiarum suarum testatur. At Ioannis Belli historia non exstat, quod sciam.

C Ioannes Bernardus à secretis Cameræ (vt vocant) Regis, librum, quem vocat (Discours) De Gestis insignioribus Regum, & Principum Angliæ ab hinc quinquaginta annis, vñ cum Genealogia Regum Angliæ, & Scotiarum, præterea Ducem itinerum (la Guide) ac de naturis locorum, & descriptione primariorum Ciuitatum, Arcium, Fluminum Angliæ. Parisijs apud Geruasium Mallot anno 1579. post eiusdem Ioan. Bernardi obitum.

Ioannes Pauchet Pictauensis, annales Aquitaniarum accuratè, quos Robertus Cenalis Episcopus Arausicanus, siue d'Auranches dignissimos esse inquit omnium historiarum Gallicarum, quique vertendus esset in Linguam Latinam, vt ille met Cenalis admonet. Historiam item Clotarij Regis, & S. Radegundæ eius Vxoris scripsit, præter alia pleraque.

D Ioannes Gurius (des Caures) Morinus, Opera Moralia, quibus historias, & exempla plura intexuit operosè, conscripsit, quæ primo Parisijs edita sunt apud Gulielmum Chaudiere anno 1545. deinde dimidio ab Auctore auctiora anno 1583. apud eundem Chaudiere.

Ioannes Calamæus, Chaumeau, Dominus De Lassay Tractatus Bituricensis (de Pays de Berry) Bituricensem Originem, gesta, Priuilegia, Libertates Bituricum complectentem. Lugduni apud Antonium Gryphium, anno 1565.

Ioannes De Iury librum Caroli Curri Mamertini Latinum vertit in Carmina Gallica De Triumphis Galliarum. Parisijs 1508. apud Gulielmum Fustachium.

E Ioannes Dongois Morinus, Typographus, & Bibliopola Parisiensis, Promptuariū rerum memorabilium, quæ ab orbe condito vsque ad annum 1576. contigere, Quo antea cum idem Promptuariū in lucem prodijisset, tanquam Calendarium, siue Diariū, anno deinceps 1579. dimidio auctius, recusum est à Ioanne Burdegalenfi.

Ioannes Duretus Harmoniam, & Collectionem (la conference) Magistratuum Romanorum cum Gallicis, tam Ecclesiasticis, quam Laicis, quam in tres libros distribuit, Lugduni apud Benedictum Rigault.

Ioannes Feronius Catalogum eorum qui vulgo Contestabiles, siue Comites stabiles, quique Magni Magistratus, *Marescalli*, Cancellarij, & Præpositi Parisiorum nominantur. Addidit illorum insignia, & Inscriptiones apud Michaellem Vascofanum M D L V. De Primitiua item institutione eorum, qui Gallicè vocantur *Hervaults*, & aliorum eiusmodi, Parisijs apud Mauritium Meuerium M D L V. Historiam

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

N n 2 quoque

quoque, quam inscriptis Armorialem redactam in duodecim volumina cum Insignibus, Inscriptionibus, Nominibus, Cognominibus, & perpetuis Monumentis Regum, Nobilium complurium Regnorum Christianorum, & Gentilium, præferim autem Gallie. Qui liber paucos ante annos nondum erat emissus in lucem. Præterea, Catalogum Equitū diuerforum ordinum à Regibus Gallie institutorum, qui non erat editus, Genealogiam quoque Familie de Sanzay in Pictaui, seu Pictauiensibus, quæ quidem apud eam Familiam extat M. S. Genealogias plurimum Familiarum nobilium Gallicæ, Lucemburgensis, De Croy, siue Crouij in Morinis, Ducum Atescotesium, Bononiæ ad mare, Nauour Normannia, & aliorum. Le grand Blason D'Armoyries scriptum anno 1544. Symbolum Armoriale, Gallie, & Scotiæ eodem anno, Insignia omnium Regum, Reginarum, & Filiorum Gallie, à Pharamundo, vsque ad Henricum secundum, vna cum breui descriptione eorum gestorum. Nil tamen horum in lucem prodierat anno 1584. nescio verò, an deinceps fuerit excusa.

Ioannes le Frere de la Val, vberem nostrorum temporum historiam texuit, quæ primo Parisijs à Nicolao Chefneau, deinde duplo auctior apud eundem, & Ioannē Poupyum prodijt Anno 1581. cui suum Nomen noluit adscribere, ne quem læderet, pluram autem alia scripsit, & conuertit in Gallicam linguam.

Ioannes Froissardus, Froissart, natus Valentianis in Hannonia, Thesaurarius, & Canonicus de Chimai, celebris Gallie Historiographus, Chronicon Gallie, Angliæ, Scotiæ, Hispaniæ, Britanniæ, Vasconie, Belgij, & locorum finitimorum triginta sex libris Parisijs 1505. apud Michaelē Nigrum (le Noir) ac deinceps apud alios.

Ioannes de Iouille, siue (Ioauille) Eques, & eiusdem loci Dominus, historiam de Vita, & Gestis S. Ludouici Regis Gallie, apud quem vixit, reliquit, quæ denique Pictauij apud Marneffios fuit edita, quæ quidem materiam eandem conscribendi præbuit Ludouico Lassere Magistro Collegij Nauarraei, quod est Parisijs, & Iodoco Clichtroue. At historia Ludouici Lasserei de Vita S. Ludouici Regis extat ingenti in Volumine, quod de Vita Sancti Hieronymi conscriptum edidit Regnante Ludouico Duodecimo Gallie Rege.

Ioannes Lincuelois, antiquus Poeta Gallus, versibus Alexandrinis Vitam Alexandri Magni.

Ioannes Macer Burgundus historiam Indicam Latine, & Gallice.

Ioannes de Maire, Hannonius in Belgio, insignis Historicus, laboriosum opus emisit Illustrationum Gallie, singularia quædam Trecentis Ciuitatis attingens, Lugduni apud Ioan. Tornesium, & antea Parisijs, atque alibi sæpè. Tractatum de apertione Sancti Sepulchri, seu collectionem Compendiarum (Recueil sommaire) Itineris Christianorum in Palæstinam, seu Terram Sanctam, Promptuarium Conciliorum Ecclesiæ Catholice in Schismatibus, & dissidijs. Parisijs apud Gulielmum Brellum 1543. Legendam Venetorum vnâ cum suis Illustrationibus Gallie, Genealogiam Turcarum, & horum gesta, vsque ad hæc tempora, Geographiam, seu descriptionem Turcicæ Diuisionis, & Græciæ, ac vicinarum Insularum. Floruit Rege Gallie Francisco primo huius nominis anno 1520.

Ioannes de Mandeuille, vberem scripsit Discursum, vt ille vocat, suorum Itinerum, in Scythiam, in Magnam, & Paruam Armeniam, in Aegyptum, Lybiam, Arabiam, Syriam, Mediam, Mesopotamiam, Persiam, Chaldaeam, Græciam, Illyrium, Tarrariam, & alias Regiones; Quæ Itinera ille scripsit Latine, Gallicè, Anglicè. Triginta verò, & tres annos in illa Itinera insumpsit. Discursus autem hic nescio an prodierit in lucem: Id scio, eius meminisse in sua Bibliotheca Gallica Dominum à Cruce Cenomanum, testatum apud se extare Gallicè M. S. vixit anno 1532.

Ioannes Manregardus, Librum de Acquisitione (conqueste) Velleris autè per Thersalij Principem Imaginibus expressum, earumque expositione à Iacobo Cohorrt addita Parisijs 1563.

Ioannes Marotus Itinera duo Regis Ludouici duodecimi Genuam, & Venetias herico carmine; vixit eodem Ludouico Rege anno 1509. Ea verò excusa sunt Lugduni apud Franciscum Iustum anno 1537.

Ioannes

A Ioannes Mafseus (le Masle) De Origine Gallorum, & Andegavorum, & Cenomanorum, apud Renatum Trois Malles in Oppido Fleche, quod est in Tractu Andegavorum; Idque Carmine Gallico.

Ioannes de Monstreul, siue Monstreuil, in Morinis, Praepositus Insulae Flandriae, Rege Carolo Septimo Anno 1423. Secundum Chronicon scripsit, quod vulgo vocant Martinianum, quod nonnulli tribuunt cuidam nomine, *Cassello*, atque item *Guaguino*. Parisiis apud Antonium Vetard. 1500. Tractatum etiam, quo narrat quid Edouardus Angliae Rex iuris pretecebat in Gallia.

Ioannes Mothe nobilis Arelatensis, quem alij nominant Iame, siue Iammes, hoc est Iacobum, scripsit de Mausoleis, Pyramidibus, Obeliscis; & praeis alijs monumentis Provinciae in qua est Massilia, nil tamen horum prodierat in lucem paucos ante annos.

B Ioannes Nageretus Archidiaconus Rothomagensis Ecclesiae, scripsit Chronicon, & descriptionem Normandiae. Descriptio edita est Rothomagi anno 1578. vna cum Chronico, cui adiecit Catalogum omnium Archiepiscoporum Rothomagensium, Vitas, & tempora, quibus floruerunt. At vero item quidam Odericus Vitalis, qui vixit anno 1070, eleganter (ut ferebant illa tempora) Chronicon, & gesta Normanorum est persecutus.

Ioannes Nostradamus & varijs auctoribus. Vitas insigniorum Poetarum Provinciae collegit. Lugduni apud Basilium Bouche 1575. Historiam item Provinciae.

Ioannes Poldus d'Albenas in Tractu Nemaufensi, qui est in Gallia Narbonensi & Latina in Gallicam linguam conuertit historiam Taboritarum ab Aenea Sylvio, qui

C deinceps dictus est Pius II. Pont. Max. conscripam. Discursum item, ut vocant, historiale Veteris, & illustris Civitatis Nemausi, cum effigie antiquorum in ea aedificiorum, Lugduni apud Gulielmum Rouillum 1560.

Ioannes Tilius (Du Tillet) nobilis Parisiensis, Episcopus Melduni, Chronicon Regum Galliae primo Latine, deinde & Gallice à Pharamundo vsque ad Henricum huius nominis secundum hoc est ad annum 1553. cum antea Latinum fuisset excusum apud Michaelem Vascosanum anno 1551. Parisiis. Porro nomen Auctoris haud fuit adscriptum nisi duabus his notis. T.T. Atqui id Chronicon valde commendatur.

Ioannes Tilius eiusdem Episcopi Frater, plura monumenta rerum memorabilium, ad Politiam Gallorum spectantia edidit primo Rothomagi apud Philippum Tyronefem, anno 1577. deinde iterum, & quidem auctiora, atque emendatiora apud Iacobum

D Du Puis, Parisiis, quin etiam alia texuit opera, quae nondum, (quod sciam) fuerunt euulgata. Collectionem item (Recueil) modo historico, atque ordinem Regni de omnibus querelis trium stirpium Regum Galliae, cuius Collectionis meminit Epistola, quam suis monumentis (Memoires) Regi Galliae Carolo Nono inscripsit. Dominia item Corporum Gallicae iuxta Prouincias, Leges, & statuta, post Legem Salicam; collectionem quoque separatam earum rerum, quae pertinent ad personas, atque familias Regias; Formam Antiquae administrationis trium statuum, & Iustitiae Regni cum eius conversionibus, siue mutationibus, idque omne sex libris, quorum quatuor De querelis; Quintus de Statutis, siue Legibus, aut Edictis; Sextus de Personis, atque Familijs Regijs agunt. Quos cum Henrico Secundo Regi obtulisset, non tamen euulgauit.

Recueil.

Ordennances.

E Ioachimus à Portis (des Portes) in Carnutibus natus, Compendium (Discours Sç. maire) Regni Caroli Noni, eiusque obitus, & aliorum dictorum, quae postremo pronuntiavit, Parisiis apud Ioannem de Laistre. 1574.

Ioannes Taboetius (Taboet) Coenomanus, & Regius Procurator Camberiaci in Sabaudia anno 1557. Historiam Galliae Gallicè quidem scripsit, at incertum num emisit.

I.D.S.A. scripsit de similitudine Regnorum S. Ludouici, & Caroli Noni.

Leo Tripaldus (Tripault) Autelienensis, De antiquitatibus Aureliani, primo in eadem ciuitate editis anno 1573. deinde saepius vsque ad annum M.D.LXXX. De obsidione item Aureliani apud Saturnium Hottot, 1576. Aureliani. Deinde de sa-

Bibl. Selectae Sectio Secunda.

Nn 3 ctis,

R127.

etis, & gestis Puellæ (la Pucellæ) Aurelianensis, Latine, simul & Gallicè. apud Eligium Gibbier 1583.

Leonardus de la Ville, recensuit, emendauit, auxit Discursum (vt vocant) De Antiquitate, Origine, ac nobilitate Ciuitatis Lugdunensis, Lugduni 1579. apud Gulielmum Testefort.

Ludouicus Regius, *le Roy*, Normannus, Ideam (Ptoier) Regni Gallie, qua Idea decem libri conficiendi erant de integro Regni statu apud Federicum Morellium 1570. Monarchica item, qui liber ad Monarchiam, & eius conseruationem spectat vnâ cū collectione Regnoium, & Imperioium celebriorum, antiquorum, atque recentium, Parisiis, apud Iacobum du Puis 1570. & apud Federicum Morellium. Discursum quoq; de Regno Persarum, & educatione illorum Regum ex 3. Libro Legum Platonis apud Federicum Morellum Anno 1562. præter autem alia multa, Vitam Gulielmi Budæi scripsit.

Madelon Tarry de factis Gallorum scripsit, & vti creditur egregiè, sed nō euulgauit. Martinus Fuimæus, nobilis Parisiensis Indicam historiam conscripsit.

Martineus Beroal, siue Beroaldus Chronologiam Latinam.

Melinus, siue Merlinus à Sancto Gelasio Ioannis, Alphōsi Xantonis, (Xantongei)

Centurionis felicia itinera edi curauit, Pictaui anno 1559. apud Marnesios.

Nicolas Barceus de Navigatione Villagnonis Equitis in Americam, Parisijs, apud Martinum Iuuenem 1558.

Nicolaus Bergeronius historiam Valesiam, & Valesiæ Regiæ familiæ scripsit, cuius compendium Auctor emisit hac Inscriptioe *Valesius Regius (le Valois Royal)* Parisijs apud Aegidium Beys 1585. Tabulam item historicam, siue Compendium eorum, quæ à condito Mundo vsque ad sua tempora contigere. Parisijs apud Ioannem Clericū, & alios 1584. At & apud Vascosanum fuerat edita 1562. Tractatum item Gallie, & Franciæ originem, initium, & progressus Gallorum continens, præter alia, quæ ad historiam non pertinent.

Nicolaus Bertrandus de Gestis Tolosatium primo Latine. Tolosæ 1517. deinde item Gallicè.

Nicolaus Chesneau, siue Querculus, è Ducatu Rhetenſi, Historiam Ecclesiæ Metropolitane Rhemensis, è Latino, quod Edoardus eiusdem Ecclesiæ Canonicus scripsit, Gallicam fecit.

Nicolaus Durandus, cognomento Villagagno, Eques Rhodius insignis, De Bello Melitenſi Parisijs apud Carolum Stephanum.

Nicolaus Houel, siue *Hael*, cuius Parisiensis Historiam Regine Artemisæ, & historiam Gallicam, atque huius Compendium scriperat. Edita verò nūc sūt, me læter.

Nicolaus Du Mont de Vita Caroli Noni Regis Gallie, Parisijs apud Ioannem La streum 1574.

Nicolaus Nicolai Delphinus, quique Henrico Secundo Rege floruit, Navigationes, & itinera in Turciam, ac pleraque alia, quæ ipse obseruauit. Venetijs primo, de inde Antuerpiæ typis tradita apud Gulielmum Syluium anno 1576. Atque hic Liber Italicè, porro Hispanicè, atque Anglicè uersus est. Quin & Tabulas Geographicas, Chronographicas, atque alia huiusmodi parauerat, quæ paucos ante annos nondum erant excusa. Sed & Navigationem Regis Scotiæ Iacobi huius Nominis quinti, circa suam Insulam, Hebrides, & Orcades Insulas cum Additionibus ad Nauigandi artem spectantibus emisit. Parisijs apud Aegidium Beys anno 1583.

Nicolaus Salconius (vti supra diximus) Historiam sibi ab Haitono dictatam de Rebus Orientis scripsit.

Nicolaus Viniesius Historiam Gallorum Parisijs edidit, apud Sebastianum Nivellium 1579. Tabulam item de Statu, & Origine antiquorum Gallorum. Trevis in Campaniâ 1582. apud Claudium Gerneſium: Quin & Bibliothecam Historicam Temporum, atque historiartum dispositionem, atque concordantiam, vt ille vocat, Statum ite celeberrum Monarchiarum, & Principatuum Mundi; Fastos veterum Romanorum, Græcorum, & Hebræorum, præter alia.

Nicolaus

A Nicolaus Volckirius, præter id, quod de abbreviato Chronico Regum, & Ducum Austriæ, ab eo scriptum fuisse alibi diximus, Historiam Victoriæ, quam Antonius Ca labrig Dux & Lotaringiæ de Lutheranis reportavit conscripsit, quæ Parisijs est edita anno 1526.

Nicolaus Gilles, siue Gillius, siue Ægydius anno 1496. floruit, & Annales, ac Chronica Galliarum scripsit magna cum laude, quæ & sæpe recula, & demum recognita, & aucta à Dionysio Sauvage, seu *Syluestro* Domino du Pare, usque ad annum 1552.

Nicolaus de Manes Præfes Lucemburgi, Vir doctissimus, collectionem historiarum scripsit uti Richardus Vasseburgensis in Auctorum Catalogo refert, quorum ope Galliarum Belgicæ Antiquitates conscripsit.

Nicolaus Du Fail, siue du Failh, nobilis Brito, doctam historiam Britanniarum scripsit, sed non emisit.

Papyrius Massonus Annales, & Chronica Regum Galliarum Latinè, & Gallicè; Elogia item Illustrum Virorum huius ævi. Historiam Hispanicam, Libros sex de Vitis Episcoporum Urbis Romæ, sed qui sint correcti ab Auctore cum approbatione Magistri Sacri Palatii, quemadmodum Romanus Index Clementis Octavi Pont. Max. admonet. Catalogum denique Fluviorum celebriorum Galliarum, ac descriptionem. Quoniam verò idem Papyrius in consiciendis Annalibus Galliarum Regum variis & antiquis, & mss. codicibus usus est ad solidam Historiarum suarum narrationem, iccirco quinâ, & ubi extant, eos huc adicere operæ pretium duximus.

In *Annalibus Galliarum Latinè scriptis à Papyrio Massono*.

C Annales monasterij Dionysii sacri, ex Bibliotheca D. Ioannis à Sancto Andrea, Canonici Parisiensis.

Abbo Floriacensis ex Bibl. R. Petri Danielis Aurelianensis m.s.

Arnulphus Lixouienis ex Bibl. collegij Nauarrici m.s.

Claudius Scottus ex Bibl. Claudii Mondini Aduocati Parisien. m.s.

Faustus Cassinensis ex Bibl. V. C. D. Cheuernij m.s.

Frodoardus Rhemenis Pont. ex Bibl. D. Io. à S. Andrea Canonici Parisiensis m.s.

Gallicus Scriptor, cuius Annales Lutetiae in Bibl. Scholæ Nauarrorum seruantur.

Gerbertus ex Bibl. Petri Danielis Aurelianensis m.s.

Glaber Rodolphus ex Bibliotheca D. Io. à S. Andrea Canonici Parisien. m.s.

D Helgaudus Floriacen, Monachus ex Bibliotheca Papyrii Massonis, Galli.

Helmoldus Slavorum historicus.

Hildebertus Cenomanorum, mox Turonum Pont. ex Bibl. D. Clementis Puteani Consiliarij Regij m.s.

Hugo Floriacensis monachus ex Bibl. D. Ioannis à S. Andrea Canonici Parisien.

Ioannes historicus ex Bibl. maioris monasterij.

Io. Iuuenalis Vrsinus ex Aduocato Fisci Pontif. Bellouacorum ex Bibl. V. C. Domini Cheuernij m.s.

Ioannes Orieuilla ex Bibl. Papyrii Massonis Galli m.s.

Iuo Carnutum Episcopus ex Bibl. Claudij Mondini Aduocati Parisien. m. s. 1.

Lupus Ferrariensis in Bibl. Papyrii Massoni m.s.

E Morinensis Cenobij Annales ex Bibl. D. Petri Fauchetij Præfidis Curiae Monetales, m. ss. ij fuere conscripti à Teulso, & aliquot illius loci monachis. Et Morinenses Cenobium contra Stampensium Urbem situm est. Vide Papyrium Massonum 3. lib. suorum Annalium Galliarum.

Nangius historicus, & Appendix ad Nangium ex Bibl. V. C. D. Cheuernij.

Nicolaus Oresimus de moneta ex Bibl. D. Petri Fauchetij m.s.

Nouiomenis Ecclesiarum Kalendarium in Bibl. Papyrii Massonii Galli.

Odo Abbas S. Mauri ad Ligerim in Bibl. Papyrii Massoni Galli.

Odorannus Senonensis monachus ex Bibl. D. Petri Fauchetij m.s.

Pactius Locensis m.s. in Bibl. Papyrii Massonij Galli.

Paulini

Paulini Ephimeris ex Bibl. D. Io. à S. Andrea m.s.
 Ricordanus in Hetruscis Annalib.
 Rigordus ex Bibl. D. Io. à S. Andrea
 Relius Andegauensis Episcopus.
 Rodolphus præles Aduocatus Parisiensis.
 Scholasticus auctor Appendicis ad Gregorij historiam
 Somnium viridarij de Regia, & Pontificia auctoritate.
 Sordellus Mantuanus Poeta Satyricus.

Sugerius præfectus monasterio Dionysij ex Bibl. eiusdem monasterij m.s.
 Synodi variz in Gallia. Vide Annales Gallie Papyrij Massonit.
 Vitaldos ex Bibl. Antonij Matharelli Aduocati Parisiensis m.s.
 Villarduinus historiam Belli sacri scripsit, quæ extat in Bibl. Regiæ, m.s.

Ceterum Scriptorum, qui Gallie scripserunt.

Pachalis Robinus du Faux nobilis Andegauensis, & doctus, Historiam, & Chronicon Regionis, & Ducatus Andegauensis. Collectionem item Illustrium Familiarum tam eiusdem Ducatus, quam vicinarum scripsit, veruntamen usque ad annum 1584. non euulgarat, exiguum tamen, quod prænotat *Discernum*, tanquam commissarium, siue præcursorem Historiæ suæ præmisit, quo de Andegauensium præstantia, & antiquitate agit, deque iis, qui eos rexerunt, aut ab iis originem duxerunt. Parisiis apud Emmanuelem Richardum 1582.

Philibertus Pingonius, Nobilis Sabaudus, Camberienfis, de Nobilibus, & Antiquis Ducum Saxonum, & Sabaudorum Familiis scripsit, quem Taurini 1582. euulgauit; alia uerò de Numismatibus, quæve Munimenta de Sabaudia, & huius antiquitatibus collegerat, nescio an prodierint in lucem.

Philippus Cominæus, & Dominus Argentoni, optimam, uti supra ostendimus, sui temporis, ac Regni, Ludouici XI. Regis historiam emisit, cum antiquis conferendam historicis.

Philippus Oglerus Catalogum Ecclesiarum, & Virorum Parisiensium vnâ cum quotidianis tantæ Ciuitatis sumptibus, ante annos sexaginta conscripsit.

Petrus Balthasar Flandricè appellatus *Baltens*, Ciuis Antuerpiensis Genealogias, & antiquas stirpes Comitum Flandriæ, Vitas quoque, & gesta eorum summam Antuerpiæ apud Andream Bax 1580.

Petrus Belonus Cenomanus Medicus de obseruationibus singularitatum, & complurium memorabilium rerum in Græcia, Asia, Iudæa, Egypto, Arabia, & Regionibus aliis externis, Parisiis, apud Ægydium Corrozetum, & Gulielmum Lauclatum 1555. Additæ sunt effigies Hominum, Volucrum, & aliorum Animalium, quæve alia eiusmodi memoratu digna censuit esse scriptione. Sed & historiam serpentum, quæ non emisit, & Piscium alteram, quæ Parisiis Latinè, & Gallicè, & alteram quæ in eadem Vrbe apud Rinaldum, siue Regnault Chaudiere, excusa fuit anno 1551.

Petrus Boistuan cognomento *Lannay*, Nantuas, quæ ciuitas est in Britannia Armorica, Theatrum Mundi Gallicè emisit, quo de miseris humanis egit eleganter, quod & Latinum fecerat, sed num prodierit in lucem, nescio. Id Parisiis, Antuerpiæ, Lugduni, Rothomagi, atque alibi editum est. Gallicè. Robertus Magnetiæ, & Io. Longius, Bibliopola Parisiis sæpè euulgarunt exigua forma. Scripsit item idem Petrus Boistuan Historias prodigiosas à Græcis, & Latinis Auctoribus desumptas tam facris, quam profanis, Parisiis, apud Vincentium Serfenam, & alios, quæ historiæ antiquiores prodierunt à Francisco Belleforest, & Claudio Theserando Parisiensis, Historiam item Chelidonij, & alia, quæ vel è Latino in Gallicam linguam vertit, uel scripsit suo Marte.

Petrus Deshay Trecentis in Campania, collegit Chronica magna Caroli Octauj Gallie Regis ab anno 1484. vsq; ad 1496. Parisiis apud Ioan. Paruum, & Michaelem Nigrum 1512. Qui liber ad textum est tertio Volumini Chronici Monstreletii.

Petrus

- A** Petrus Brouetus de Gaillard de Methodo adhibenda lectioni Historicorum, Parisijs apud Petrum Cauelatum 1579. quam quidem non vidi. Antea verò emiserat Tabulam Chronologicam, & Methodicā de noscendis omnibus Mundi Historiis, Parisijs apud Martinum Iuuenem 1570. Chronologiam item deinceps à creato Mundo vsque ad hæc tempora, quæ tamen nondum erat edita anno 1584.
- Petrus Ickeham, siue Yckeham, Anglus Cantuariensis, qui Parisijs operam literarum studijs dedit anno 1274. Genealogiam Regum Angliæ, ac Regum Britannię scripsit, sed editam nescimus.
- Petrus le Bauld, seu Bault, Chronicon de la val, & de Viétray.
- Petrus de l'Isle, qui se nominat Anachoretam, è pluribus Auctoribus antiquis, & recentibus, originem omnium Regum, ac Ducum Galliæ collegit, quæ edita est anno 1521.
- B** Vitas item Sancti Bartholomæi, Sulpicii Episcopi, & Ieprem Fratrum Martyrum. Iter Terræ Sanctę, diuisum in tres libros, quem inscripsit *I. Aduenturier*.
- Petrus d'Ondeghest, siue d'Ondegert, Belga, Insulanus, siue Insulensis, Annales, & Chronicon Belgii, quæve in Belgio memoratu sunt digniora ab anno 600. vsque ad annum 1476. Antuerpiæ apud Christophorum Plantinum.
- Petrus Paschalis nobilis ex inferiori Gallia Narbonensi, Historiam Galliæ Regi Latinę, & Gallicę, quæ nondum erat edita; At ea, quæ gessit Henricus Secundus Galliæ Rex, ab eodem scripta, & apud Vascofanum Parisijs prodierunt in lucem.
- Petrus Rogerius Pictauensis; veram, & integram historiam Tractatum Pictauensis, Rupellensis, & Insularum, quas vulgo nominant, Marennes, partemq; Kantoni edidit, Parisijs apud Franciscum à Pratis.
- C** Petrus à Sancto Iuliano Nobilis Burgundus, siue Heduus, Decanus Catamanensis Ecclesiæ, plures libros de Origine Burgundionum, de quæ Antiquitate eorum Statuum, ut vocant; De Antiquitate Augustoduni; Duos libros de Antiquitatibus Catalauni (Chalon) ad Ararim; Tres libros de Ciuitate Matiscenensi, Vnum de Abbatia, & Ciuitate, quæ ab Incolis vocatur Tornux, Parisijs apud Nicolaum Chesneau 1581. vnâ cum effigibus Ciuitatum Burgundiæ. Quibus libris in Epistola Dedicatoria testatur se historiam item Burgundionum scripsisse ab eo tempore, quo relicti Galliis ad has denique redierant. De quæ Infantia, & Adoleſcentia Burgundionum, sed quindecim ante annos nondum prodierant in lucem.
- Petrus Turellus Tabulam Chrotophagicam Burgundiæ, & historiam Burgundionum scripsit.
- D** Perdicon Nobilis è Tractu Gynodani antiquus Poeta Gallus, Victorias Raymundi Berengeri, postremi huius nominis, Comitiss provincię, quas in eadem provincia obtinuerat aduersus eos, qui ab ipso defecerant.
- Renatus de Voyer Vicecomes de Paulmy plures Turonensis Tractus Antiquitates collegit, quas ad Franciscum Belleforestum misit Cosmographiæ ipsius adtexendas, quæ in secundo eius Volumine cernuntur, vbi de Turonensibus agit.
- Richardus de Vassebourg Archidiaconus Viridunensis in Lotharingia, vbi & natus est, Primum, & Secundum volumen Antiquitatum Galliæ Belgiæ, Regni Galliæ, Austriæ, Lotaringiæ, & aliarum provinciarum, ac Principatum edidit; Quæ omnia complexus est in Vitis Episcoporum Viridunensium, collectis ab eodem Vasseburgio, vnâ cum Compendio Vitarum Pontificum, Cæsarum, siue Imperatorum, Regū, & Principum, à Iulio Cæsare vsque ad hæc tempora, Parisijs. Addita sunt duo illa Volumina à Francisco Giraldo Typographo anno 1549. Librum item scripsit de gestis Godefridi in Bello Sacro.
- E** Robertus Guagninus Duacensis in Gallia Belgica, Minister Generalis Ordinis Sanctissimæ Trinitatis, pro redimendis Christianis captiuis, quem Ordinem vocant Galli, Maturinorum, præter alia Opera, Chronicon, & historiam Regum Galliæ scripsit, quæ sæpè variis in locis fuit excusa.
- Rochus, siue Roc le Bailly, seu *Bailly*, præter alia, quæ ad Medicinam pertinent, scripsit de Antiquitatibus, & singularitatibus Britannię Armoricę, & de Ciuitate, quam nominant, Rennes, apud Petrum le Bre. 1578.

Simeon

Siméon Fontanus Theologus historiam Catholicam nostri temporis euulgauit. **A**
 Parisiis apud Gulielmum Iulianum 1562.

Symphorianus Camperius (Campier) Lugdunensis, inter alia scripsit fundamentum, & Originem Titulorum Nobilitatis, Parisiis 1535. Naueum Principum Parisiis. Naueum Sibyllarum, & prædicationum illarum. Magna Chronica Gestorum Ducum, & Principum Sabaudia, ac Subalpinorum. Parisiis, apud Ioannem de la Garde 1516. Chronica Lotaringia. Triumphum Franciæ, Floruit Rege Ludouico XII. & Francisco primo huius nominis Rege Gallia 1515.

Stephanus Forcatellus Biterrens propè Narbonam, Iuris in Academia Tolosana professor, familiæ Memorantiæ libellum edidit, præter alia non pauca, quæ Latine scripsit. Libellus ille Lugduni prodijt in lucem apud Ioannem Tornesium anno 1571.

Stephanus Gormelanus è Britannia Armorica, Medicus, historiam Britannia, quæ nondum erat edita. **B**

Stephanus Lucinianus Cyprius, descriptionem totius Insulæ Cypri, Parisiis, apud Gulielmum Chaudiere. 1579. Chronicon item Cypri, & Genealogias nobilium familiarum Christianorum, quæ nescio, an prodierint excusæ; prodierunt tamen Valesia, Borbonia, Luciniana, Principum Lotaringorum, Comitum Bononia ad mare, & sexaginta familiarum insigniorum, à Theodorico secundo Rege Burgundia, atque Austria.

Stephanns Pascherius Parisiensis, sex libros rerum Gallicarum; Quorum duo editi fuere Parisiis, & Aurelia.

Stephanus Perlinus, descriptionem Regnorum Angliæ, & Scotia anno 1558. apud Franciscum Terpeau Parisiis. Cosmographiam item, siue totius Continentis Descriptionem, & Diuisionem, una cum Imperiorum, siue Regnorum, mutationibus. **C**

Thomæ Cornerii Alenconii, Rerum gestarum Henrici Secundi Regis Gallia libri quinque, Parisiis apud Sebastianum Niuellium anno 1584.

Sed & ex Bibliotheca Petri Pithæi V. C. anno 1596. prodierunt Francofurti Historia Francorum ab anno Christi 900. ad annum 1285. Scriptores veteres tredecim, in quibus Glaber, Helgaudus, Sugerius Abbas. M. Rigordus Guillelmus Brito. Guillelmus de Nangis, & alii anonymi. Extrema stirpis Carolina, & Capetiorum usque ad Philippum D. Ludouici Filium Regem, explicantes. Capita verò quæ hoc toto volumine continentur, hæc sunt.

Glabri Rodulphi, S. Germani Cænobii Antistiodorensis primus, postea Cluniacensis monachi, ad Odilonem Abbatem Cluniacensem, Historiarum lib. 4. ab anno 900. uel potius ab anno Milleesimo, qui fuit Roberti Regis 13. ad annum 1045. **D**

Helgaldi, siue Helgaudi Floriacensis monachi, Epitoma Roberti Regis ex alterius monachi scriptis.

Aquitanica historia fragmentum.

Fragmentum historia Franciæ à Roberto Rege, ad mortem Philippi Regis, ex ueteri exemplari Floriacensi.

Vita Ludouici Regis, filii Ludouici Crassi Regis, descripta à Magistro Rigordo Chronographo Regio.

Guillelmi Britonis Armorici, Philippidos lib. 11. siue gesta Philippi Regi Franciæ.

Fragmentum continens gesta Ludouici V III. Regis, qui S. Ludouico Regi pater fuit. **E**

Gesta S. Ludouici Francorum Regis, descripta per Fratrem Guillelmum de Nanngis monachum S. Dionysii in Francia.

Gesta Philippi, quem Audacem cognominant, Regis Franciæ, filij sancta memoria Ludouici Regis, fratris Roberti, qui auctor Borbonia Familia.

Historici alij de rebus Belgicis, siue Germania Inferioris; præter eos, qui superiore capite indicati, non pauca de Belgicis item rebus sunt perscripti. Cap. XVII.

G Etardus Nouiomagus, de historia Germania Inferioris. & de historia Batauica, & de nobilitate Batauorum.

Adrianus

- A** Adrianus Barlandus de Oppidis Germaniæ inferioris.
 Huberti Thomæ Leodij, Commentariolus de Populis Germaniæ inferioris.
 Qui verò scribere in Cæsaris Commentariis, ij Belgicis antiquis rebus intelligent
 dis sunt utiles, de quibus vide quæ suprà, vbi de Cæsare locuti sumus.
 Qui etiam generatim de Gallicis rebus scripserunt, quos suprà recensuimus, vbi de
 Gallicis rebus historicos nominauimus.
 Lambertus Hortensius, Secessionum ciuiliū Vltraiectinarum, & bellorum ab
 anno 1324. vsque ad translationem Episcopatus ad Burgundos, historiam nobis
 reliquit.

Chronica Burgundica.

- B** Iodocus Aquensis, de rebus Flandrorum.
 Chronica Flandriæ Jacobi Meyeri.
 Iodocus Beyssellus, de gestis Flandrensiū.
 B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus tit. 20. cap. 8. de bellis Flandrensiū
 aduersus Francos.
 Emondus de Genealogia Ducum Brabantiæ, Flandriæ, Hollandiæ, & Burgundiæ.
 Pius II. in Europa c. 44. de Gandauensibus.
 Chrysofomus Neapolitanus de historia Bataua.
 Pius II. in Europa de Hollandia.
 Ioannes de Beke, de gestis Comitum Hollandinorum.
 Pius II. in Europa de Frisia cap. 35.
 Matthæus Herbenus de instauratione Traiecti superioris patriæ suæ.

- C** Huberti Eburonis Historia Eburonica.
 Florentii van der Hæer, De initiis Tumultuum Belgicorum Libri duo, quibus eo-
 rum temporum continetur historia, quæ à Caroli Quinti Cæsaris morte usque ad
 Ducis Albani aduentum, administrante Belgium Margarita Austriæ, Parmæ, & Pla-
 centiæ Ducissa per nouennium in eodem Belgio existerunt.

Adrianus porro Hollandiæ Comitum historia, & Icones, ac Vita Caroli
 Burgundiæ Ducis, Francofurti ad Mænum editæ anno 1585. Sciendum est autem,
 eiusdem (vt Regum) Adriani Barlandi librum selectas quasdam Epistolas Erasmi Ro-
 terodami continentem, esse prohibitum in Indice Pontificio.

- D** Plures autem de Belgicis, Gallicis, & Burgundicis rebus Gallicè scribentes uide
 suprà in capite 16. in proximo catalogo per Alphabeti seriem disposito. Ioannes
 autem Boetius à secretis S. P. Q. Antuerpiens. scripsit Latine Historicam narrationē
 professionis, & nauigationis Alberti, & Isabellæ Austriæ Archiducum, & Belgii
 Principum Antuerpiæ 1602.

Michaelis ab Isselt Amorsfortii sui temporis historia, in qua res in toto orbe terra-
 rum geste, sed præcipuè tumultus Belgici scribuntur, sub Philippo Secundo Hispa-
 niarum Rege, vsque ad annum 1586. Colonia apud Arnoldū Quentelium, an. 1602.

Historici Daniæ, Noruegiæ, Gothiæ, Sueciæ, Vandalia, seu Finlandiæ.

Cap. XVIII.

- E** Alberti Krantii historia Daniæ, Noruegiæ, Sueciæ, quæ Scandia, & Gothia di-
 cta est, ab eorum origine vsque ad an. 1504. Sed non legenda illa quæ Franco-
 furti est edita, nisi repurgeatur. Sic enim in Romano Indice Clementis VIII. Pont.
 Max. admonemur.

Saxonis Grammatici de historia Danorum libri sexdecim.

Olai Magni Gothi Archiepiscopi Vpsalensis, de rebus Gothorum lib. 22.

Alberti Krantij liber de Vandalia.

Sciendū est autem, non esse Gothos hosce Septentrionales, aut Vandalos, de qui-
 bus historici, siue Græci, siue Latini antiquiores egerunt; quamuis hi esse illorum Go-
 thorum, & Vandalorum reliquæ videantur, qui Europæ, atque Africæ provincias,
 aut ceperunt, aut sunt depopulati. Et hæc quidem nos non solum eorum Historias le-
 gentes, sed regiones illas non semel peragrantes, non indiligenter obseruauimus.

Historici

*Historici antiquiores, sine item recentiores, qui de alij Gothis, & Vandalis,
Albanis scripserunt. Cap. XIX.*

Procopius de rebus, & bello Gothorum, & de Vandalia.
Aurelius Cassiodorus de gestis Gothorum, & Romanorum spatium.
Ablabius de bello Gothorum.

Agathius Smyrnenus Græcè de bello Gothorum: Versus est item Latine.
Iornandes Episcopus de bellis Gothorum, & Romanorum.
Idacii Chronica à Theodosio Magno vsque ad an. 400.

Sidonij Apollinaris Galli, qui in Regia Gothorum sub Rege Alarico apud Tolosates clauit, variz Narrationes rerum à Gothis gestarum.
Pius Secundus in Asia de Gothis, & Alanis, vbi de Seythis.

Iornandus monachus de Origine, & gestis Gothorum.
Leonardus Arëtinus de Gothorum bellis.

Crinitus. Quonam modo per Epistolam Belisarii, consilium vastandæ Romæ: At illa deferuit.

Maximus Cæsar Augustanus de gestis Gothorum in Hispania. Vide item historicos qui de rebus Hispanicis.

Bernardinus Iustinianus, & Guido Rauennas de bello Gothorum.

B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus de Catalogo Regnorum Gothorum, & Vandalorum tit. 11. c. 6. & 7.

Cælius 13.35. de Theodato Gothorum Rege.

Victoris Vicensis historia persecutionum Vandalicarum, quæ ad ipsos Africæ historicos propius attinet.

B. Antoninus de Regis Totilæ gestis contra Italiam, Romam, Cæsarem tit. 12. c. 5.

Philippus Callimachus de gestis Attilæ. In Attilam verò Callimachi Q. Emilia nus Cymbriacus.

Cl. Claudianus de bello Gildonico, & de bello Getico contra Alaricum.

Dion Cassius de Geticis rebus.

Pius Secundus de Albania, & Albanis in Europa cap. 15. quanguam hi pertineant ad Asiaticos populos.

Cælii Calcagnini de Rege Albanie Dialogus.

Quin etiam huc quadantenus spectant, quæ scripsit Carolus Sigonius de Regno Italiæ, & de rebus Longobardorum: quæve Historici rerum Hispanicarum de his potissimum sunt locuti.

Historici Germanicarum rerum. Cap. XX.

*De Rebus
hanc operis.*

P Cornelius Tacitus de Germanorum populis, & moribus. In Tacitum verò, quæ vel scholia, vel quasi Commentaria scripsere, dictum est supra, vbi actum de celebrioribus Latine historiæ Scriptoribus. Quin & additum est, quid de eo sit sentiendū.

C. Plinius secundus libris viginti de rebus Germanicis, siue bellis Germaniæ.

Einardus Cancellarius Caroli Magni, & Rheginio.

Abbas Vspergenensis plura in Chronicis suis de rebus Germanicis, Chronicon enim ab Orbe creato vsque ad Fridericum II. texiit, ubi cetera quidem breuissimè, res verò Germanicas fusè scripsit. Sed quibus non sint addita ea Paralipomena, quæ diximus esse prohibita à S. R. Ecclesia.

Ioan. Tritemius de Origine, Regibus, & gestis populorum Francorum, & Germanorum.

Lupoldus Episcopus Bambergensis de zelo uterum Principum Germanorum erga Religionem.

Lamberus Schafnaburgensis de gestis Germanorum.

Aeneæ Syluii Germania.

Ioannes Bohemus de Germania, & illorum institutis.

Crinitus

A Crinitus de ueterum Germanorum Republicarumque moribus, institutis, legibus, tam in militia, quam in Religione. Deque Romanis spectaculis, & ludis Probi Imperatoris, cum de Germanis triumpharet, ex historia Flauii Vopiscii: nonnulli uero

Porro Germanorum aliquot clarorum Viri à Rodolpho Agricola & Christophoro Longolio scripti, adtexe sunt nonnullis Scriptoribus, quorum aliqui fuisse hæretici; Quamobrem cauendum, ne iis fides integra habeatur, qui Ecclesiæ Catholicæ fidem nullam habere uoluerunt. Sanè, ut aliarum plurium, sic Austriacorum Scipio Admiratus edidit Arbores.

Extat Bernardini Molleri descriptio Rheini, quæ Colonix est edita anno 1570. Marcus Vellerus, de quo supra versus finem tertie Sectionis, inter abnegatos

B *Historici Sueuicarum rerum. Cap. XXI.*

G eneratim qui de Germania scripserunt. At postea, Iohannes Bohemus de Sueuicis, & Sueuorum moribus, tum priscis tum recentibus.

Marcus autem Vellerus feliciter res Augustanas est prosecutus ut diximus ad finem eiusdem tertie Tractationis.

Porro historia tribus Tomis comprehensa Germanicè circumfertur, sed tudeant Catholici, quibus propria salus debet esse magis cordi, quam sciendi curiositas, ne quid in ea sit, quod merito sit cauendum.

Historici Austriacarum rerum. Cap. XXII.

C richardus Bartolinus Perusinus libris duodecim Austriados.

Editi item sunt Oeniponti anno 1592. proprii Annales rerum in bello, domique gestarum ab Austriacis Habsburgicæ gentis Principibus, à Rodolpho Primo usque ad Carolum Quintum. Quos Annales cum Gerardo de Rodolpho di Archiducis Bibliothecarius congerisset in unum, Conradus Decius à Vvyeenberg eiusdem Archiducis à secretis, emisit in lucem.

At reliquas Austriæ, vel Austriacæ Familiæ res gestas, Regnorumque, & Religionis propagationem cum permulti eorum, quos partim nominauimus, copiose narrauerunt, neque verò uni Proinciæ possint aptari, iccirco Lectorem cupimus adire ad earundem Proinciæ Historicos, aut ad eos, qui eorum vitas scripsere, quos quidem indicauimus. Vide in secunda Sectione huius Operis, ubi Historicos recensimus, qui de Vitis Imperatorum scripserunt. Sanè Arnoldus Wyion (quem admodum non uno in loco diximus) originem Austriacæ Familiæ, ad Aniciam Romanam multis argumentis refert initio Libri, quod prænotauit, Lignum Vitæ.

Albertus verò Bosteken Germanus, Ordinis Augustiniani, scripsit utriusque Pannoniæ historiam, quam hodie Austriam, & Stiriam vocant.

Historici Bauaricarum, siue Boicarum Rerum. Cap. XXIII.

S cio extare Chronicon Bauariæ, ac Sueuicæ Ducum: Ioannem item Auenerinum de Boiis scripsisse. Sed quoniam hic ab Ecclesiâ Catholicâ ob alias res est prohibitus, propterea legendus absque eius permisso non est: Ad noscendos autem il-

E lius errores confecti plurimum, si quis perlegat & octo libros Marci Velleri Scriptoris verè nobilis, quibus per quingentos quinquaginta annos à deducta Augusta Colonia res Augustanas accuratè conscripsit, uti, supra meminimus, & quinque alios libros, qui de Boicis rebus postremo ab eodem ipso prodierunt. Scio item quotquot de Auaribus, qui bella cum Romanis, atque aliis gesserunt, de Bauaria Regibusque, & Ducibus ipsius necessariò, & quidem antiquissima scripsisse: Eos quoque qui res in Germania, & Hungaria gestas commemorarunt, Theodonis, Grimoaldi, Tassillonis, Ludouici, Henrici, Arnulphi, Alberti perhonorificè fecisse mentionem, qui plures Proinciæ rexerunt, quique rem Christianam auxere pluri-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

O o m m u n.

Theodolinda.

Ad Theodolinda scriptis
D. Greg. ep.
a. li. 3. ep. 47.
lib. 7.

Gisala quid
Vogaris pro
Riterit.
Chunegida.
Henricus II.
Imp.

Primus in
ser. seculares
Electores Ba
varum.

Albertus &
Guilielmus Ba
varia Duces
Serenissimi &
& quapro
fide Catholica
regissent.

mun. Quin, & huc pertinent, quæ de Theodolinda Galibaldi-Bavariæ Regis fi-
lia, & Agilulphi Longobardorum Regis uxore, quæ maritum ad Christianam fide
m conuerit, æque ab excidio Romanæ Urbis, quam ætæ obfidiōe ringebat
auertit, perque cum deinceps iel tota Italia religionem iacentem erexit. Quæ
& ad eam à Magno Gregorio huius nominis primo Pont. Max. litteræ extant,
quibus ei gratias agit. Cum & quatuor libros suos de Vitis Sanctorum idem
dem Theodolinda Gregorius incipiflet. Pertinent, inquam, huc etiã eæ, quæ
scripta sunt de Gisala Henrici II. Imp. sorore, quæ Stephano I. Vngariæ Regi Sancto
nupta, Vogaris occasionem præbuit suscipiendæ Religionis Christianæ, & iusticiæ
propagandæ pietatis. Deinde quæ de Chunegunda alterius Henrici Bavariæ Ducis
filia, & Henrici Imperatoris uxore scripta sunt, quorum uterque coniunx, ut exi-
mia fuit sanctitate, sic in Sanctorum numerum uterque relatus est; plura deinde legi
possunt in fundationibus Bambergensis, Feisingensis, Ratibonensis, Episcopatum
& Salisburgensis Archiepiscopatus, quos Bauari Principes præter amplissima alia
sacerdotia, & Abbatiæ instituerunt. Atqui & ex his, quæ scripta sunt de Sacri Imperii
Electores, & ex aliis Auctoribus cum Imperatores & Bavaria familia fuerint, ab-
cebit, vniuersique præratione temporum, siue colligere, siue peroptatam Bau-
aricam historiam noscæ. At uetò nostra ætate historia plus factis, quam scriptis, no-
ta est de his, quæ summo in rerum, & hæc summa periculo Serenissimi Alberti, &
Guilielmi Duces utriusque Bavariæ gessere, dum in ea farram, rectamque Religionem
sic tutari sunt, ut Collegiis quoque, quibus iuuentus instituitur, tanquam firmis-
simis præfidiis munierint, ac denique imminentem flammam ab Archiepiscopatu Co-
loniensi, quem Archiepiscopus secedens à Catholica fide, summo in discrimine po-
suerat, Guilielmus ipse Dux Serenissimus repressit, ac simul Vvestphaliæ ab ip-
so heretico liberauit, Germaniæ ipsa nimirum ostendens, quæ ratione Principes
causam fidei Catholicæ possint tueri, dum vnam præ oculis habent gloriam Dei.

Ceterum, de Bavaria Pius Secundus in Europa, vti & Ioannes Bohemus de Bavaris
& Carinthia, earumque præcis legibus, & moribus, quibus hodieque valent, egere, ad
historiam Saxonicarum rerum. Cap. XXXIII. non negat quæ
Alberti Krantij extat historia Saxonum, sed ea quæ Francosurti nouissimè pro-
diit, expurgatione (vti suprà ex Romano Indice monuimus) aliqua indige-
ret, etiam in ipso Indice; quem illi adtexerunt. Reliqua uetò plerique huius
temporis tum in Paulo Iouio, tum in aliis extant; de quibus agitur infra, non mu-
to. Quæ uetò Lubecæ de Saxonis rebus Chronica audio prodidisse, non vidi, quare
nec qualia sint possum dicere.

Historici Bohemicarum rerum. Cap. XXX.

Ius II. in Europa cap. 24. siue Æneas Syluius.
Eiusdem Æneæ Syluii historia Bohemica.
Ioannis item Episcopi Olomucensis, & Ioannis Dumbrauii historia Bohemica.

Ioan. Bohemus de Bohemia, & moribus Bohemorum.

Historici Silesiæ, & Moraniæ. Cap. XXXI.

Ius II. in Europa cap. 23. & 24.
Martinus Chromerus, de quo in cap. sequenti.

Historici

AA

*Historici Rerum Polonicarum, sine Sarmaticarum, ac Prutenicarum.
Cap. XXVII.*

Chronica Polonorum excusa primo Cracouiae 1521. nullius in Europa Philippo Callimachi Polonica historia contra Turcas. Quadam in Antonio Bonfinio, dumires Hungaricas persequitur. Martinus Chromerus Episcopus Varmienfis, tam libello de Republica Polonorum, quam triginta libris de rebus Polonorum, quibus nouissimè additi sunt Commentarij, Reinoldi Eidenstenij de Moscouitico bello à Polonis gesto, in editione Colonienfi ab Arnoldo Mylio Typographo.

BB

Pius I. in Europa cap. 25. Ioan. Bohemus. Pisonis Epistola de conflictu Polonorum, & Moscouitarum. Erasmus Stella de Antiquitatibus Borussiae. Patricij Nidecij qui postea obiit Episcopus Vendenfis, de Tumultu Gedanenfi, regnante Stephano Batoro in Polonia.

Historici Lituanorum, & Liouonum. Cap. XXVIII.

Pius II. in Europa cap. 26. de Lituania; de Liouonia verò cap. 18. Ioan. Bohemus de Lituania, & Lituanorum vita 3.7. de Liouonia verò, & Prussia, ac Marianis militibus 3.8.

CC

Ant. Polseuini eiusdem Commentarius in lucem edendus, & Moscouiae Commentatio addendus.

Historici Rutenorum, & Moscorum, sine Moscouitarum. Cap. XXIX.

Ioan. Bohemus. Pius Secundus in Europa cap. 27. Herbestanus de Legatione sua ad Moscum. Pauli Iouij Commentarius de Moscouia. Nos item emissimus in lucem Commentarios duos de Legatione ad Poloniae Regem, & ad magnum Moscouie Ducem, quibus adiuncta est Tractatio, & Epistola de pace inter eos composita, deque Liouonia per eam compositionem restituta Regno Poloniae. Cum autem ij Commentarij sint varijs in locis editi Latine, Italicam tamen versionem Ferrarie primò emissam in lucem, typis Manimatelli, non agnosco ut meam, quippe quæ mendis scateat. Itaque secunda editio Italica edita Mantuæ typis Francisci Osannæ, tanquam emendatio, & verior legenda erit. Ad eosdem Commentarios adiecta sunt, quæ de Rutenorum Religione dicenda erant.

EE

Additus item Catechismus ad Rutenos instituendos ex Patribus Græcis antiquis, atque ex Gennadio Patriarcha Constantinopolitano in ordinem redactus, idemque utilissimus de Processione Spiritus sancti à Patre, & Filio. Sed & huc facit, quæ in Bibliotheca nostra Selecta egimus, ubi actum est de Ratione iuuandorum Græcorum, & Rutenorum.

Reinoldi Eidenstenij Commentarij de bello Moscouitico gesto à Stephano Batoro, eius nominis Primo Poloniæ Rege. Porro hi primo Cracouie sūt editi, deinde Coloniæ Agrippinæ additi sunt Historiæ Poloniæ Martini Chromeri, uti diximus supra.

Historici Hungaricarum, sine Pannonicarum rerum, ubi & de Transiluanicis. Cap. XXX.

Antonius Bonfinius Decadibus tribus. Michael Ritijs, Coronidem Hungariæ historiæ, ac de Regibus Hungariæ scripsit.

Bibl. Selecta Sectio Secunda.

O o 2 P. Calli.

Antonio Posseus Moscouia edita vixit in locis. In Lituania. In Belgia. Colonia in Germania. In Galia. In Italia.

P. Callimachus Experiens.

T. Alexander Cortelius.

Ioannes Turotius.

Georgius Collimitius.

Pius II. in Europa cap. 1.

Io. Bohemus de Hungaria, & de Institutijs viuendi Hungarorum.

Chronica verò Hungarica Germanicè scio extare, sed neque à me lecta sunt, nec qualia sint, possum asserere.

Ioannes Sadoletus de Regno Hungariæ à Turcis oppresso.

Rogierus de Vngariæ destructione per Tartaros.

Celij Calcagnini funebris oratio in Beatricem Reginam Hungariæ.

Melchior Soiterus de bello Pannonico.

Petrus Randanus.

Pius II. de Transylvania cap. 2. in Europa.

Celius 17. 25. de Scythione Dacorum Duce.

Alphonfi Ciacconi historia utriusque belli Dacici à Traiano gesti, edita Romæ anno 1571.

Hungaria explicata à Io. Nicolao Doliono, qua, quæcunque contigerunt in eo Regno, exponuntur ab eius Regni initio vsque ad annum 1594. apud Damianum Zenarium Venetijs 1594. Italicè.

Historici Illyricarum & Slaucarum rerum, seu (ut vocant) Sclauoniarum. Cap. XXXII.

Appianus Alexandrinus in Illyrico.

Pius II. de Illyria, siue Illyricis in sua Europa cap. 16.

Pius II. de Dalmatia in Europa, c. 17.

Idem de Liburnia.

Antonius Bonfinius in sua de Pannonicis rebus historia, pro occasione gestatarum rerum cum Veneris, non pauca ad eas provincias spectantia attigit.

At & Celius, & Leonicens, & ante istos Aelianus varia scripta reliquerant de Illyricis populis, & moribus, de Seruia, de Epidano. Quin, & Leonicens de Polæ vrbis edificatione, de Dyrrachio, & alijs eiusmodi egit, quæ faciunt quadantenus ad eas regiones noscendas, quales nimirum erant antiquitus.

Quoniam verò Pœonia non procul ab his abest, ideo & huc spectarent, qui aliquid de illa tradidere, qualis fuit Tzetzes, qui agit de Xermodigesto filio Regis Pœonum.

Quæ autem accidere hoc seculo, ea tum Paulus Iouius, tum reliqui historici nostri sui literis mandarunt, de quibus egimus in prima Sectione huius Operis, vbi Auctores indicantur, qui Vniuersalem historiam conscripserunt.

Porro Helmoldus presbyter historiam Slauium à Carolo Magno ad Fridericum Aeno barbum posteris reliquit. Sed & Vincentius Pribeus de successione Slauium Historiam Italicè edidit, quæ iam secundò Venetijs est edita.

Historici rerum Macedonicarum. Cap. XXXII.

Praeter illa, quæ Diodorus Siculus de gestis Philippi, Alexandri, & aliorum Macedoniarum, siue Ducum, siue Regum, quæque Plutarchus, & Aelianus veteres scriptores, ac Iustinus nobis reliquere, egit &

Pius II. de Macedonia, ut mitram, quæ Celius Rhodiginus, & ante illum nonnihil Aulus Gellius, & Tzetzes, & Crinitus, & B. Antoninus Archiepiscopus Florentinus attigere.

At vitam, & gesta Alexandri Magni quoniam Quintus Curtius, & Arrianus Nico mediensis, ut alibi diximus, scripsere, non est quòd antiquiores quæramus, qui vel nusquam extant, aut vix ad alicuius manus peruenerint, quales Clitararchus, Polycrates, One sicritus, Antigènes Istus, ceterique, quorum mentionem fecit Volaterranus.

Antiqui Macedonicarum rerum Scriptores, qui non extant.

Historici

*Historici Rerum, quæ in Thracia, ne ex ea foris contigerunt.**Cap. XXXII I.*

AD historiam Thraciæ, præter locorum, & aliarum eiusmodi rerum narrationem duo pertinent: Alterum, quod ad Reges, siue Imperatores, qui deinde Constantinopoli sedem fixerunt: Alterum quod ad subsequentem Turcarum Dominatum spectat.

Ac Ioannes Bohemus de Thracia, & Thracum moribus egit. At ante illum Aelianus, & Tzeizes Græcæ; Cælius autem Rhodiginus, & Leoniceus, Crinitus Latine aliquid sparsim, Vti de Arho monte Aelianus, deq; Aphyræis, qui iuxta Pallene Thraciæ sunt siti. Leoniceus autem de Abdera Thraciæ Ciuitate, eiusq; præclaris ciuibus.

Aphyræi.

B Diogenes verò Laertius Protagoræ Abderitæ, sicut & Plutarchus Eumenis, Vitas conscripserunt.

Iam quæ generatim attinent ad Imp. & Duces, qui Remp. siue Imperium bello, paceve administrarunt, peti possunt è Vitis Imperatorum, quos supra secundum temporum seriem proposuimus tertia in huius Operis Sectione.

Protagorus: Eumenet.

Iustiniani porro, & Belisarij epistolæ Græcæ extant, quibus rerum Thracicarum eius rei pars innotescit.

Sed & de capta Constantinopoli B. Antoninus Florentinus Archiepiscopus egit titulo 22. cap. 13. Quod tamen cum ad cladem inuectam à Turcis pertineat, referendum est ad Turcicarum rerum historicos, quos subieciimus. Et quidem anno 1532. Basilicæ prodierunt in lucem vnâ cum Eutropij Romana Historia, & cum Paulo Diacono de gestis Longobardorum, Constantinopolitani Annales, quibus variorum Regnorum, ac gentium (Turcarum in primis & Saracenorum) origo, sectæ, impietates vti & Iconoclastarum referuntur. Quin, & iidem ipsi Annales (licet Auctoris nomen desit) aliam præferebant inscriptionem, his verbis.

Annales Constantinopolitani.

Græcorum Imperatorum vite, de rebus in Oriente, & Constantinopoli, Persia, Arabiaq; gestis.

Quæ verò ab alijs affertur *Scilaris* cuiusdam historia Constantinopolitana, ea mihi non innotuit.

Sanè quod diximus à B. Antonino scriptum fuisse de capta Constantinopoli, idem de clade Constantinopolitana tum epistola quadagesima prima Enæ Syluij, tum in historia Leonardi Ghiensis, & in Gennadio Patriarcha Constantinopolitano legi potest. Id quod & alij postea sunt persecuti.

D

SECTIO SEXTA.

Complectens Historicos, qui gesta in Asia conscripserunt.

Historici Asiaticarum rerum generatim. Cap. I.

EVicunque Geographica scripsere, plura narrarunt, quæ ad res Asiæ spectant, Strabo, Ptolemæus, Dionysius de situ Orbis, Pomponius Mela, & alij, quorum mentio facta est, vbi egimus de Geographia.

Diuina verò scriptura in primis, quique præsertim ad Genesim, atque ad Daniele propheta Commentaria ediderunt, qualis potissimum Benedictus Petterius noster.

Chronographi quoque, & antiqui Historici Græci Ethnici, vti Herodotus, & alij qui tamen ea cautione legendi sunt, quæ monstrata est in huius Operis Sectione secunda, quæ iis examinandis fuit attributa.

Romanarum rerum, & Imperatorum Historici, de quibus actum est supra.

Annales Cæsaris Baronij Cardinalis.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

O o 3 Ac

Ac generatim quidem de Asia Pius Secundus; sicuti & de celebrioribus Asiæ gen-
tribus Ioannes Boemus, uti & de pluribus Ioannes de Vitriaco Atheniësis Episcopus
& Americus Vespucius libris de sua navigatione, & quicunque uel Alexandri Magni
gesta, ut Quintus Curtius, & Arrianus Nicomedienfis, uel aliorum, qui postea inter
se partiti sunt Alexandri regna, Vitas, & gesta conscripserunt, Quæ item Iustinus
in Epitomen ex Trogo Pompeio redegit, exceptis erroribus, siue mendaciis, quæ in
eius historia supra indicauimus.

Historici De rebus gestis in Asia Minore, Bithynia, & Ponti Prætorie. Cap. II.

A Riani Periplus Bithiniæ.
Iter in Bithyniam C. Plinij lib. 10. epi. 6 15. Quæ i quidem Plinius eodem li-
bro plura scribit de Ballineo Prusensium, de Nicensib. & horum Theatro, de
aqueductu Nicomedienfium, atque fabricarum Nicomedienfium Collegio, de Aqua
Sinopensium perducenda, de platea Amastrianorum, de petitione Amisenorum;
Idem C. Plinius de Mithridate Rege Ponti lib. de Viris Illustribus,
Appiani Alexandrini Mithridaticus, de eius item Mithridatis interitu.
Leoniceus, ac de eius potentia, & moribus Cælius; ac de uariis linguis, quibus
Mithridates ille loquebatur, & de Artabazo eius filio, qui fuit Armeniæ Rex; Tzet-
zes item, ac Cælius, uti & idem Tzetzes de Tritechma Artabazi filio.
Pleraque uero alia attigit tum idem Leoniceus, tum antiquius Tzetzes, uti de
Lampfaco & Angica urbibus, & de Amastij.
Idem C. Plinius in sua Asia, ubi de ipsa Bithynia, c. 5. 6. & ubi de Salone, & Nicea, cap. 60.
At post subactam à Turcis Bithyniam, pleraque extant in recentioribus Historiis,
qui Turcica scripserit, de quibus suo loco infra actum est.

Colchidis.

Cap. III.

D E Colchorum moribus Elianus in sua varia Historia, uti & de Medea.
Pius II. in Asia cap. 22. sicuti & sequente de Dioscuriade Urbe in Colchide,
nam & de Iberia 21. cap. egerat. Cælius autem & Leoniceus pleraque sparsim, id
quod ex eorum indicibus liquet.

*Ouid. lib. 9.
Metamorph.*

Quæ uero Poetæ de Iasonis in Cholehos expeditione cecinerunt, huc quædam
attinent, quatenus nempe à ueris Historijs eorum fabulæ agnosci possint, aut quod spe-
ctabant, exponi eruditius, & uerius queat. Nam & de Acta Cælius, ac de Medæ
filijs à Corinthijs lapidibus obrutis, ac de Medo Medæ filio, Laoniceus.

*Amazonum Scythicarum, & Sarmaticarum, & aliorum populorum, propè, uel ultra,
uel citra Perui Prætoriam. Cap. IIII.*

D E Amazonibus uti & de Scythijs Mæoticis, ac de Caspijs Albanijs Tibarenis,
Stachmis, præter eos, quos diximus, Geographos Tzetzes, Leoniceus, Cæ-
lius pleraque suis scriptis inseruerunt.

Huc etiam spectant qui Georgiani uocantur, quorum aliquid attigimus in Mosco-
uia nostra ex relatu Stephani Batorei Poloniæ Regis; præter id quod nobis relictum
est ab iis, qui de Turcicis rebus scripserunt.

Cappadocia, & Galatia. Cap. V.

Aderitarum Chalcædonis.

P Ius II. in Asia à cap. 46. ad 49. integrum; Idem de Galatia. Nonnulla item Leo-
niceus, & Cælius.

Eustochij Sophistæ apud aliquos mentio fit, qui de antiquitate Cappadociæ, atq;
aliarum gentium scripserit, at hunc auctorem non uidi, neque adeo extare puto.

Rerum

A

Rerum Troianarum, & Dardaniarum, ac Phrygum. Cap. VI.

Quamuis à Poetis, magis quàm ab Historicis res Troianæ peti soleant, ac proinde certa è Poetis nequeat historia elici, plura tamen noscuntur, si cum quibusdam siue historicis, siue scriptoribus variarum rerum conferantur.

Et poetæ quidem è Græcis, vt omnibus notissimum est, fuere Homerus, & Q. Calaber, qui omiſſa ab Homero Græcis versibus supplēuit; Ilij etiam expugnationem versibus Heroicis Græcis fuisse à Tryphiodoro nescio quo scriptam ferunt; E Latinis autem Virgilius, & Ovidius 15. Metam. & Pontanus lib. 4. de Stellis.

At Historicis, vel qui varia contexuerunt, fuerūt,

B Callisthenes, cuius mentionem facit Cicero, sed ille non extat, quod sciam; Dares autem Phrygius, & Dictys Cretensis Latini è Græcis facti, vt præfert inscriptio, ille à Cornelio Nepote, hic à Q. Septimio. Sed cum ostenderimus eos esse supposititios, non est cur illis fides habeatur.

At Suidas inquit; Dictys historicus, scripsit acta diuina, prætermiſſa ab Homero nouè lib. Res Italicas, de Troiana Rep. de raptu Helenæ, & Menelao, & vniuersa Troiana Historia. Cum autem sub Claudio Imperatore Creta terremotu concussa fuisset, multis sepulchris apertis, in quodam Opus historicum Dictys est repertum, quod bellum Troianum contineret. Quod Claudius descriptum edi iussit. Sed esto fides apud Suidam.

Extat Bononiæ apud adem S. Saluatoris historia Troadis sermone Græco communis, siue corrupto conscripta, quam ibi vidimus.

Cononis item liber quinquaginta Narrationes continebat è pluribus veterib. collectas, quibus Asiatica commemorat, Phrygum item, & Trois, & Ilij, & Paridis, & aliorum meminit: Earum verò Narrationum summam vide in Photij Græca Bibliotheca.

V Guido Columna de Historia Troiana, de quo ipsius Pastoris historia Leoniceus.

At Troiam non fuisse captam, Vide in Dionis Historia.

Pius II. de Troianorum ad varias regiones migrationibus, post Vrbis excidium in sua Europa, c. 38. vbi de Francia nobili prouincia.

Itemque Leoniceus, vbi de Græcis diuersis qui post Troiam euersam disiecti diuersas diuersis in locis sedes fixerunt.

D Idem Pius II. in Asia de Dardania agit, c. 66. deq; Ilio duplici, sequenti capite.

Aelianus de Troianis, vnde vtilitatem sint assecuti, deq; Dardanijs, de Aenæ pietate, de Antenore, de Euridamante, de Sileno, de Mida, de Polydamante, de Hecore, de Alexandro Priami filio, sparsim, vbi de varijs lectionibus in varia sua historia.

Quin & Plutarchus, vbi de virtutibus mulierum scribit, & in Parallelis minoribus nonnulla ad Troianas res spectantia, vt de Priamo, Polydoro, Polymnestore, interferit.

Sed & Tzetzes, & Leoniceus, & Cælius idem faciunt.

Atqui & idem Tzetzes de copia filiorum Priami.

At antea de Hæctoris caduere indignè tractato Proclus apologiam reliquit in Commentariis ad Platonis Rempublicam.

E Porro de Palladio, & Ilio Plutarchus in Parallelis minoribus & Cælius, hicque ipse de Ida Promontorijs.

Ac Leoniceus, quomodo Idea Vrbis in Syphilo sit absorpta & de Eucarpia minoris Phrygiæ vrbe mira soli fertilitate, & Cælius, vnde Pefinus Ciuitas.

Myserum. Cap. VII.

Idem Tzetzes, Aelianus, Cælius, Leoniceus.

Ephe.

Theodorus
Peltano.

Idem; ac de Ephesia Diana Politianus, & de Aegeſiftrato Ephesio Plutarchus in parallelis minoribus, nonnulla verò digna lectu in Ephesino Concilio, eiusq. è Græcis versione in Latinum facta à nostro Theodoro Peltano. Vide in Apparatu Sacro, in verbo, Ephesium Concilium.

Ionum. Cap. IX.

Aelianus in variis Græcis.
Pius I. in Asia. cap. 75. vbi cur Iones dicti sint Athenienses, & de Clazomenijs capite 80.

Leonicenus de Myuntis vrbis interius à culcibus, deque delphine, & puero in Poroselene Ionie Ciuitate.

Plutarchus in Parallelis minoribus de Smyrnæis, de quibus item Leonicenus.

Aristidis Monodia ob Smyrnâ; quæ igne, & terræ motu euerſa est, Epistola ad Antoninum, & Commodum Impm. pro eius instauratione. Oratio ad Smyrnæos & Pali-nodia item pro ea instaurata.

Aelianus in variis Græcis de luxu Colophoniorum.

Aeolum, sine Aeolicarum rerum, & Mileſiorum. Cap. X.

Pius I. in Asia cap. 73. vbi de Cuma Aeolicarum Ciuitatum primaria.

Aelianus in variis Græcis de Repub. Cumanorum.

Tzetzes, & Coelius nonnulla, & Crinitus, vbi de Biante Priænæo.

Aelianus in variis Græcis de Mileſijs, Tzetzes de Mileti captiuitate; Gellius de Legatis Mileti, & Demosthene Rhetore. Leonicenus & Coelius de Mileſiorum moribus. Tzetzes de Histiazæ Mileſiorum Tyranno, & de Aristagora. At Leonicenus de Adamantis voracitate.

Coelius cur Thales Mileſius nuptias recusauerit.

Plutarchus in Græcis Problem. 32. Qui sint Amanthes apud Mileſios.

Gellius de voluntario, & admirando interitu Virginum Mileſiarum.

Theocritus Idyllio 11. & 13. de Nicia Mileſio.

Polycianus 1. 16. de Aristide quædam, deque Mileſiorum delicijs.

Magnetum, sine Magnesium. Cap. XI.

Aelianus in varia historia Græca.
Pius II. in Asia cap. 81.

S. Ignatij Antiochiæ Episcopi, & Martyris sanctissimi extat epistola ad Magnesianos.

Cælius aliqua de Axonum dicacitate, 18. 25.

Carie. Cap. XII.

Pius II. in Asia, capit. 83.

Plutarchus problem. Græc. 45.

Aelianus, Gellius, Leonicenus, Cælius, Polydorus de Mausolæo sepulchro; Artemisia, Códalo, Mausolo Carie Rege, de Mycale, de Ogoa apud Caras falso Deo. Leonicenus, de Podalyrio, quamnam gesserit apud Caras: Item de Cannis lienosis, de Alabandæis.

Lydorum

Lydoorum vbi Sardiani, & Tralliani. Cap. XIII.

Herodotus.

Aelianus in varijs Græcis.

Tzetzes, Leoniceus, Cælius, qui & de eorum moribus, de Torrebia palude, siue Nymphæa; de Omphale, de Gyge, & Gygis annulo, de aureis lateribus, de Alcimi Regis Lydoorum felicitate.

Cælius Rhodiginus de Telephane Lydoorum Rege. Aelianus in varijs Græcis.

De Pythio Lydo & de Lytierra Tzetzes.

Plutarchus in Parallelis minoribus de Sardianis: Cælius autem de dulci cubitu apud Sardos. Idem Plutarchus de Trallianis in Problem. Græc. 46.

Crinitus 12. 10. de Phlegonte Tralliano.

Lycæonia, siue Lycia.

Cap. XIV.

Aelianus de varia història, vbi de Lycionum Republica.

Plutarchus de virtutibus mulierum, vbi de Lycijs mulieribus.

Pius II. in Asia cap. 87. & 89.

Leoniceus de Patarae Lyciæ vrbis ædificatione, Piscium apud Lycios aruspina, de Telephi fonte in Lycia.

Cælius de Lyciorum moribus, de Lyciarchis, & de alijs.

Cilicum, seu Cilicia, & Pamphilia.

Cap. XV.

Tzetzes 7. 117.

Pius II. in Asia cap. 91. de Cilicia duplici, & de Mallo cap. 94.

Ignatii Martyris sanctissimi extat epistola ad Tharsenses.

Crinitus de Tharsensibus populis, & cæli potestate. 1. 6.

Cælius de Cilicum moribus. 8. 3.

Leoniceus de Tharsi vrbis origine, & nominis causa.

Idem de Phaselitarum in Pamphilia origine, eorumque anniuersario sacro, sita-
men sacrum dicendum sit, quod erat execrabile.

Cælius de Phaselitis, & Sidetis. 11. 13.

D Crinitus. Quomodo patuerit mare Alexandro Macedoni Pamphilicum mare tra-
cienti, id quod à Iosepho traditur.

Syria, Phœnicia, Palaestina, Iudæa.

Cap. XVI.

Appiani Alexandrini Syriacus.

Ludouicus Patricius de Syria.

Cælius de Syrorum moribus. 18. 34. & de Syriarchis sequenti cap. quam-
ue habeat rationem ad Plinianum. Multa Syrorum olera, Cælius 25. vbi & de Syro-
rum rore, ac manna. Antea verò egerat de Syro, & locis alijs. 14. 15.

Statius lib. 3. Sylvarum scripsit Propempticon Mesij Celeris ad Legationem Syria
eam ab Imperatore missi.

Gulielmus Tyri Archiepiscopus de Bello Sacro.

Cum autem Syriam hic dicimus, non omnes eas, quæ hoc nomine censentur, intel-
ligi volumus. Est enim triplex, nimirum quæ Magna, quæ Damasci, quæ Antiochiæ
dicitur. Et Magna quidem Syria, (vt Petrus Garlas Galarza Episcopus Caurien-
sis diligenter ostendit) à Septentrione Iseis montibus Ciliciæ, ab Oriente Assyria, Baby-
lonia, Chaldæa: ab Euro Arabia deserta, Petrea, & Ægypto, ab Occidenti mari magno
concluditur. Plures autem Prouincias complectitur. Cappadociam vtramque siue
Aramæam inter Pontum, & Taurum montem, vnde Aramæi. Mesopotamiam inter
Tyrum, & Euphratem, vnde ortus Abraham. Syriam Damasci, ubi campus Damasco-
nus.

*Syria triplex.
Petrus Gar-
las Galarza
libri Enange-
licarum Insi-
entionum.*

nus, & terra Hus, vbi ortus Iob. Syriam Antiochia, vbi Petrus Apostolus primam sedem posuit. Pheniciam, seu geminam Galileam superiorem, & Inferiorem, & Palestina, quae Iudaeam, & Samariam continet.

De his autem praesertim Syria Antiochia, Syria Damasci, Phencia, Palestina, scriptores Ecclesiastici Iosephus, & alii plura scripserunt, quorum aliquos annotauimus infra.

C. autem Plinius lib. de viris illustribus, de Antiocho Rege Syriae. Aelianus item in varijs Graecis de eodem. Leoniceus Antiochi Epiphaniis instructissimam triumphi pompam, ut pleraque

alia de alijs scripsit sparsim. Tzetzes de Herode, deque eius morbo, deque eius filijs ex Iosepho, ac de Diophanto scriba eiusdem Herodis.

Aelianus in varijs Graecis de Seleuco forti.

Leoniceus de Seleuco Nicaenoris, & cur in eius numis insculpta anchora cernatur.

Celsius de Zenobia Palmyrenorum Regina.

Crinitus de epistola Aureliani Imperatoris ad eadem Zenobiam, & eius responsi.

Iosephus de epistola Demetrii Regis ad Ionatham lib. 13. capit. 3. Iudaicarum Antiquitatum.

Phenicum. Cap. XVI.

DE Phenicibus quaedam Iosephus lib. contra Appionem.

Aelianus variae historiae Graecae.

De Phenicum moribus Celsius & Leoniceus quaedam.

At sacrae literae, quique in eas scribere Commentaria, vel qui de Ecclesiasticis rebus egerunt, plura vti & veriora attulerunt.

Palestina, quae Iudaeam, & Samariam continet. Cap. XVII.

Scriptura sacra, quique in ea interpretanda laborarunt. Iosephus Iudaeus.

Egesippus de excidio Hierosolymitano. Io. Bohemus de Iudaea, & Iudaeorum viuendi ritibus.

Pleraue de Iudaeis apud Cornelium Tacitum, sed non recte narrata, sicuti diximus, vbi examinatus est Tacitus. Plutarchus item nonnulla lib. 4. symp. problemate quinto: & Leoniceus.

Plura quae ad Iudaeorum mores, opiniones, rationem eos confutandi attinent, vide in lib. 5. nostrae Bibliothecae Selectae vbi auctorum nomina sunt, qui vel antiquitus, vel nostro penè aeo aduersus Iudaeos scripserunt. Id quod ad Iudaeorum acta, errores venoscendos, & confutandos non mediocre subsidium affert.

Gulielmus Tyri Archiepiscopus de bello Syriaco.

Benedictus de Acoltis de bello Christianorum pro Iudaea.

Paulus Aemilius de uita S. Ludouici Regis Galbae, in lib. de Regum Gallorum viris.

Atqui Iosephus Iudaeus huius Regionis urbem olim primariam Hierosolymam accuratissime descripsit.

Barthardus Monachus.

Andreas Theueus in sua Cosmographia Orientali.

Petrus Bellonius in suis observationibus.

Iodoqus à Ghiselo.

Bartholomaeus à Saliniaco.

Benedictus Arias Montanus in suo Biblioec apparatus.

At & ante Benedictum Ariam scripsere de Terra Sancta, siue de Palestina.

Georgius Agricola.

Hammonius in Itinerario B. Mariae.

Christianus

A Christianus Adricomius, de quo vide in Apparatu nostro Sacro, in verbo, Christianus.

Jacobus Pantalco Gallus Patriarcha Hierosolymitanus.

Ioannes Hulsius.

Rodolphus Langius Canonicus Monasteriensis.

Bernardus de Brendebach, & Gerardus Ruyretorff Campensis.

Petrus Anthole Prior in Volxepde.

Edo Robes Consul in Sneek.

Io. Scorel Canonicus Ultraiectinus.

Io. Henricus Prætor Delphenis.

Io. Pascha Carmelita Mechliniensis.

B Gulielmus Tyri Archiepiscopus.

Hermannus Barendse.

Bonaaventura de Hircia Louanienfis Ord. Minorum.

Gerardus Ioannes.

Michael Nitzing.

Georgius Bryn Decanus ad gradus B. Mariz, Coloniz.

Fabius Licinus Venetus.

Laurentius Surius.

Petrus Calentinus.

Io. Godsealcus Herman Delphenis.

Godofredus Delphenis.

C Baptista Vandeleen Mechliniensis.

Petrus Lychenstein.

Antonius de Angelis Ord. Min.

Præter omnium autem (ut alibi diximus) chronologiam, seu chronographiam, Cœ-

cilia, Cornelij Iansenij, Concordia Evangelica; & si qua sunt alia huiusmodi, ut

Certe verò Petri Garzæ Galatizæ Episcopi Caurienfis narratio brevis, ac recte di-

tributa omnino legenda esset, arque animo quasi insculpenda. Quibus adiungendus

est omnino Commentarius Hieronymi Prati, & Io. Baptiste Villampani de Socio

tenostro in Ezechielem, & Hierosolymam, atque aliarum Palestinae rerum periscarum

enarrationes ac delineationes accuratæ.

Porro quæ Leoniciensis de Damasco Syriæ vrbe, Acalonij oppidi origine, & nomi-

ne, de Biens vrbe Galilæe de Iordane egit, non inutilia esse possunt. Quemadmodum

item quæ de privilegio Apamæorum C. Plinius hb. 10. epistolarum; De seditione An-

tiochiæ Libanius, de Antiochia Tzetzes 7. 118. de miræ naturæ loco apud Seleucian

Cœlius 8. 12. scripta reliquerunt.

Chronicon autem Hierosolymitanum, hoc est de bello sacro historiam libris du-

decim anno 1384. Helmetadij editum fuisse scio, in qualicet idem de quo diximus.

Arnoldus Vuion nil observauerit cauendum, quoniam tamen ei ad texta left historia

Orientalis Haithonis Armenij cum epistola dedicatoria, & in Appendice Reineri Re-

neccij ad Haitonum nonnulla sunt, ubi agit de familia Turcica, quod etiam epistola Mar-

tini Crassi Tubingensis, quæ expungenda sunt, propterea viderint Catholici necubi

impingant, eo magis, quod tardius rescitum est, eundem Reineium à fide Catholica

esse alienum.

Arabum, sive Arabia. Cap. XLX.

Herodotus de felici Arabia: & apud Tzetzem 8. 25.

Ludovicus Patritius de Arabia.

Ioan. Bohemus de Panchaia, & moribus Panchaionum.

Hermani Dalmatæ Chronica Saracenoium.

Cœlius 18. 36. de Saracenoium institutis, & Nabathæonum moribus, & de ritibus

maximè miris 18. 35.

Et Andreas quidem Morales cum in sua historia de rebus Hispanis, tum in D. Eu-

logij

logij martyris scripta, de quibus locuti sumus in Apparatu Sacro, narrat, Qui status Christianæ Religionis Cordubæ sub Arabum Imperio fuerit; Quod & ipse Eulogius in suo Memoriali martyrum, & in Epistola ad Vniuersadum Episcopum Pampilonensem, & alibi monstrat.

Quin etiam idem Morales meminit Rasis, & Ruderici Toletanorum, Anathemum, qui Arabum historiam reliquidit, sed quæ nondum excusa fuerit.

In Ioanne autem Mariana nostra non desunt, quæ ad Arabes, atque illa tempora pertinent.

De Hegira qua in notandis temporibus videntur Mahometani, & Arabes.

Capit. XX.

ID autem sciendum est (quod quidem ad intelligendos historicos Arabes facit) Alphraganum Mathematicum docere, Arabum annum constare diebus 354, quos nempe dies consuecunt menstrua spatia duodecim, unde menses illi sunt erronei, & incerti veluti sedibus vagantes, quos tamen sua ratione constituunt, & reuocant ad Solis, & Lunæ statos circuitus; anno interim Lunari videntes, suo postea modo accommodant ad Solis conuersionem. Ceterum Hegira, quod quidem experito linguæ Arabicæ viro cognitum est, fugam significat. Mahometis autem fugam, ex Medinath Alnabi felix suorum temporum initium statuunt Arabes. Est autem Medinath Alnabi idem, ac si dicas Prouincia Prophetæ, quo nomine videntur Turcæ, & Arabes significare Munichiatem, quæ in Arabia Petrea ad finem Elamiticum, vbi alius esse sepulchrum Mahometis, quem vulgo Mahumetem nominant. Sic enim ait, Mahometem, cum docuisset, & munus Prophetæ obijisset aliquot annis in Medibath, Alnabi, Phylarchis Arabum venisse in suspicionem rerum nouarum, unde coitiones, & turbæ sunt excitatæ, quarum causa maximum adijce vitæ periculum Mahometes: nam penè furens lapidibus obrutus ab ijs, quibus res nostras moliri videbatur, fuga tamē auit cum euasisse è tanto periculo, deinde valida manu Arabum collecta rem vi aperta gerere coepisse. Quoniam verò ex eo tempore Saraceni res, siue Arabicæ coeperunt esse clariore, factum est, ut tempora configurare Arabes ab ea fuga, id est, ut ipsi loquuntur, *Hegira*. Obliterata autem post id tempus, & oppressa fuit Satana astu, & Mahometis imposturis, quæ illis locis claruerat, Christi Domini doctrina. A quo verò Domini anno Hegira incipiant, ita nostri annotant: Mahometes completo anno Domini 621, dedit legem, à quo tempore computantur anni Arabum sub Honorio Papa I. & Heraclio Imperatore anno Imperij eius vndecimo.

Historici qui de Turcicis rebus.

Capit. XXI.

VT antiquiores, ita recentiores quidam historiam texere de Turcicis rebus. Ioannes Zonaras tertio tomo suorum Annalium, id est lib. vii. v. lib. vii. Nicetas Acominatus Choniates suis Annalibus, Nicéphorus Gregoras nonnihil libris suis de Romanâ historia agit, vel de Constantinopolitani Imperatoris aduersus Orchanem Bithyniæ Principem expeditione, libro nono, vel de Scytharum incurfione, libro vndecimo, vel scilicet obiter Orientales clades attingit.

Laonicus Chalcocondylas de rebus Turcicis.

Haitonus Armenius cum mandante Clemente V. Pontifice Max. historiam Tartaricam (vbi paulo post iterum erit dicendum) literis mandasset, fecit cap. 13. mentionem initij virium atque opum Turcicarum in Asia auctarum, prope annum millesimum quinquagesimum primum: Quæ quidem opes, ac vires ab Ottomano Orthogulis filio initium sumpserunt, cuius Regnum incepta à Christi Domini anno millesimo, & trecentesimo vsque ad Mahometum Secundum, qui Byzantium cepit anno Domini 1453, defuit in annum 1464.

Menauinus item res Turcicas diligenter scripsit, nã & Baiazetis Turcarum Imperatoris

Medinath Alnabi apud Arabes: cuiusda signum. Munichiatem ciuitas Arabia Petrea.

Virgine quid sit.

De his historiis, qui vide supra ad fin. u. scilicet huius operis.

Laonicus Chalcocondylas Armenius: Maurus præfationem falsam.

- A**ris captivus fuit; Sed Menaurini prefationem falsavit Leoniceus hæreticus; dumque defectui verbi Dei, atque idololatriæ (sic enim Catholicos insinuat) Turcarum amplitudinem tribuit, taceret interim amplitudinem illam Turcarum, opera eorum qui ab Apostolica fide, ac sede defecerunt, accidisse. Verbum autem Dei sanum, & legitimum, quale à Christo in Cælum ascendente prædicatum fuerat, obtinuisse in Germania, Regnorumque aliorum plurimis locis, Idolaque Lutheri, & Calvini, atque aliorum hæresiarcharum, ablegato iuge sacrificio Christi, passim fuisse excitata. Regum itaque Christianorum corda per eiusmodi homines averti necessario fuisse ab eodem dis Turcis, quoniam aduersus legitimos, & Catholicos Imp. bella commisissent, sique ingentem Hungariæ partem devenisse in manus Solymanni. At si repetere antiquiora velimus, intelligemus, Mahometem sectæ Turcæ caput in Africam irepisse, cum iam pridem in ea schisma Donatistarum, & aliæ hæreses grassatæ fuissent; quibus Mahometes quasi flagellum Dei iustissime in Africanos immisissimum est. Hæcigitur cum debuisset dicere Leoniceus, quæ quidem verissima sunt; cum silentio involuere non debebat, Deum hoc ipso seculo ostendisse, ademptum Ecclesiæ Catholice ab hæreticis in Septentrione decorem, centuplo plus additum eidem Ecclesiæ re ipsa fuisse in Orbe nouo Christiano ad occasum Solis, in Meridie apud Brasiliis, in Oriente apud Indos, ad quos Christi nomen, & Euangelium ac Sacrosanctum Altaris sacrificium ab una ipsa Catholica Romana Ecclesia, non autem ab hæreticis importata sunt. Ceterum aduersus Leoniceum, & aliorum insidias, qui dum Turcarum historias texuerunt, veneno proposito abiecerunt antidotum, necessarium fuerit prælegisse quæ S. Augustinus in libris de Civitate Dei de Constantino Imperatore, & de aliis scripsit. Eadē enim opera, quæcunque de octo mandatis Turcarum, & de fato, ac de aliis eorum erroribus leguntur quasi speciem virtutis habentia, confutari poterunt: cum etiā id quod S. Augustinus inscriptum, nimirum, à Valentiniano institutum fuisse consortem Imperii Gratiani scatem, maximè valeat ad Turcarum leges, & mores aperiendo, sanguine suorum sedantium regias & Parricidiis fundamenta Imperii statuere solentium. At & huc generatim faciunt, quæ à Catholicis edita sunt aduersus Turcarum Alcoranum, ut vocant (Coranum enim dicendum esset) quæ sanè prælegenda essent ab iis, qui uel curiosius istas feces lambunt, uel cum Orientalibus uersantur: præterquam quod impium est haurire oculis, & animis historias de rebus, ritibusque Turcicis, dum, ne Religionis quidem nostræ capita noscuntur, ritus autem sacri, in quibus diuina latent mysteria, quoniam ignorantur, & quali habita ad manus uiscerare debeant, conueniuntur.
- D**enique Christophori Richerii Torignei de rebus Turcarum libri quinque 1530. Martinus Barletius de rebus gestis aduersus Turcas, & Alexandri, siue Scanderbergii Ducis Epirotarum Vita libris tredecim. Quæ tamen uita Scanderbergii quam brevissimè in Appendice ad historiam Orientalem extrat, quæ adrexta est Ioanni Zonari, Nicetæ Coniari, Nicéphoro Gregori, Leonico Chalcocondylæ anno 1587. Francofurti ad Menum.
- Andreas Carabinius de origine Turcarum Italicè. q. xix. Man. Vat. Lib. 1. & 2.
- Paulus Iouius lib. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 32. 33. 34. 35. 36. 37. & in Elogiis uirorum illustrium, ubi agit de Vitis Imp. Turcarum.
- Henricus Penna de bellis inter Ismaelem, & Selymum gestis.
- E** Benedictus Accolus de bello pro Christi sepulchro.
- Ioannes Boterus suis Relationibus Italicè editis.
- At quoniam Turcæ longè, lateque suum Imperium propagarunt, atque in Thracia sedem fixerunt, propterea ex Eliano quoque, ubi de Byzantiis antiquiora quædam elici possunt, ex eius varia historia, recentiora uero, ac propius ad Turcas spectantia ex annalibus Constantinopolitanis, incerto auctoris nomine, sed qui cum Romana Eutropii historia Basileæ prodierunt in lucem anno 1532. una cum libris sex Pauli Diaconi de gestis Longobardorum. Inscriptio porro horum Annalium hæc erat. *Græcorum Imperatorum Vitis, de rebus in Oriente, & Constantinopoli, Persia, & Arabia gestis, Quorum gestorum enarrationem. Annales Constantinopolitanos vocantur.*

*Vide nouum
auctoris
librum
sua
bi
biot
selecta.*

*Annales
Constantinopolit.*

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Pp At de

At de excidio Byzantii, siue de capta Constantinopoli Habertinus Puscus, A
Leonardus Chienfis, Aeneas Syluius epist. 41. B. Antoninus Archiepiscopus Floren-
tinus tit. 2. cap. 13. egerunt, præter ea, quæ Gennadius Patriarcha Constantinopoli-
tanus Græcè in suis orationibus ad Græcos scripta reliquit, quæ Gregor. XIII. Pont.
Max. Romæ sunt editæ.

Nonnulla item legimus in Io. Bohemo de Turcia, & de Turcarum moribus.
Atqui Christophorus Richerius ad Franciscum Gallorum Regum quinque libros
edidit de rebus Turcarum, de origine item illorum, de Otomanni Imperio, de morib.
& institutis illius gentis de Constantinopoli expugnata, de Castelli noui Dalmatiæ
oppidi direptione, quæ quidem nostra ætate contigit.

Pius autem II. in Europa cap. 4. de Turcarum origine, propagatione, visu, vestitu,
moribus, sicuti & de origine Turcarum Ioannes Baptista Ignatius, & Beatus Antoni- B
nus Archiepiscopus Florentinus de Turcis tit. 16. cap. 4. & Paulus Iouius, qui librum
de vitis Turcicorum Imperatorum emisit.

Huc spectare possunt, quæ Pius II. in sua Europa capitibus 5. 6. 7. 8. de Bello inter
Turcas, & Philippus Callimachus in historia Polonica contra Turcam, & Io. Ludoui-
cus Viues de Europa, & Turcico bello, & B. Antoninus de bellis aduersus Græcos, &
Turcas, tit. 17. cap. 6. & Crinitus 334. & de Tamerlano contra Baiazetem Turcarum
Imperatorem scripta reliquerunt.

Reliquos non adijcio, quoniam vel eorum quidam hæretici fuerit, vel alij ad meas
manus non peruenerunt.

Huc spectant quicunque aduersus sectam Mahometaniam scripsere, de quib. nos,
quantum visum est, satis esse, quæ potuimus delibantes attigimus libro nono nostræ C
Bibliothecæ Selectæ, qui omnino legendus esset. Quemadmodum, & Gulielmus Pæri-
fienfis, ubi agit de Turcis iuuantis, est perutilis.

At & Ioan. Thomas Minadous Rhodiginus scripsit vltima Turcarum bella gesta
cum Persis, Italicè vti mox dicemus.

Martinus autem Crusius Germanus Turcogræciæ libros octo edidit anno 1594.
Basileæ, quib. Græcorum status sub Imp. Turcico, in Politia, & Ecclesiâ, Oeconomia,
& scholis iam inde ab amissa Cōstantinopoli ad hæc vsq; tempora describitur. At plu-
ra in iis, libris octo contra fidem & pietatem, ac bonos mores inueniuntur, cum etiam
pleraque inserta sint, quibus Luterana, & reliquæ hæreses euerti possunt. Certe Mar-
tinus Crusius vt in Tubingenfi schola professor fuit Latine, & Græcè lingue, ac inter
hæreticos hæreticus vixit, voluerit verò haberi eruditus, & rerum Orientalium sciens, D
satis habuit, si qualiacunque potius ex hæreticis, schismaticisque congereret, atque
in lucem ederet, admiscens interdum Catholicos Auctores, e quib. errores ipsi hæreti-
corum cuiuncuntur: præterquâ quòd vbi secundo præsertim lib. quadam è Græco in La-
tinum conuertit, vel ad personas Sanctissimæ Trinitatis, vel ad alia mysteria Christi-
anæ religionis spectantia, turpiter labitur, quippe neque solidæ Theologiæ terminos, &
propriis dictionibus intelligens, & hæc ineptè atque erroneè vertens, mirum non est,
si à Clem. VIII. Pont. Maxim. proscriptus est in Romano Indice, donec expurgeretur.
At nos quidem alia de illo planius in nostro Sacro Apparatu in verbo, Martinus
Crusius.

Prodijt autem postremò, hoc est anno 1601. Francofurti Volumen quo trium va-
riorum Auctorum libri continentur, idque prænotantur Turca Nuntij, hoc est
Piscibiles.

Historici de rebus Persicis. Cap. XXXI.

Primo. Qui in Diuina Scriptura Prophetæ leguntur, præcipue verò Daniel, ubi
agit de quattuor Regnis, quo in loco legendus Benedicti Pererij Societatis no-
stræ Commemratus in eundem Prophetam, præter id quòd Eusebius in Chro-
nicon, S. Augustinus in libris de Ciuitate Dei, Orofius, & Beda de iis attigerunt.

Ex antiquis Ethnicis auctoribus, Herodotus, Xenophon, Strabo lib. 15. & ij, quos
diximus

A diximus Alexandri Magni gesta conscripſiſſe, quive de Turcicis rebus hiftorias edidiffe memorantur. Et Herodotus quidem lib. i. interitum Regni Medorum, & translationem ad Perſas enarrat.

Extant item Cteſiæ, & aliorum fragmenta, quæ ad calcem Herodoti adieſta ſunt, qui Græcus in lucem prodit anno 1570. Et eos quidem hiftoricos, quinam fuerint, quantave in aliquib eorum adhibenda ſit cautio, diximus ubi egimus de ſecunda Herodori editione in ſecunda huius operis Sectione.

Io. Zonaræ primo tomo, in quo vna cum ſacra hiftoria, de qua agit, Aſſyriorum, Perſarum, Macedonum Regnorum hiftorias interſerit.

Nicetas Acominatus Choniates ſexto præſertim lib. ſuorum Annalium.

Petrus Bizarrus hiftoria Perſica.

B Henricus Porſius de bello Perſico.

Appendix ad Orientalem hiftoriam Io. Zonaræ. Nicetæ Acominati Choniatæ, Nicephori Gregoræ, Leonici, Chalcocondylæ, qui quidem ſimul, vt diximus, editi ſunt anno 1587. Francofurti apud Menum. Porro in eius appendicis poſtrema parte agitur de bello Perſico nouiſſimè geſto. At Io. Thomas Minadous Italicè idipſum belluſuſius eſt perſecutus, quippe qui ſequentium etiam annorum hiftoriam earum rerum texuit, quæ inter Turcam & Perſam actæ ſunt addita eorum narratione, quæ ad religionem (ſi religio dicenda ſit, quæ quidem vera non eſt) atque item ad copias, ad adminiſtrandi rationem, & ad Regionem Perſarum attinent. Is liber Venetiis emiſſus eſt in lucem anno 1594. apud Andream Muſchium, & Baretium Bateriaum. Ceterum quæ intelligendi iſtiuſmodi Auctoſibus poſſunt conducere, (præſertim ubi de Regione Perſarum agitur) ea vide, quæ in lib. nono Selectæ noſtræ Bibliothecæ ſcriptæ ſunt de ratione procurandæ ſalutis Iudæorum, Mahometanorum, & ceterarum gentium. Nam & ibidem alii Auctores enumerantur, qui cum illorum errores reſellerunt, multa de iſſdem, quæ ad hiftoriam attinent, ſuis libris inferuerunt.

Et hæc quidem viderentur eſſe ſatis, niſi curioſior aliquorum propenſio eò ſerretur, vt nonnullos etiam ſuppoſitiſſimos Auctores verſare vellent, qualis fuit Metaſthenes ne ſcio quis, quem Annii Viterbienſis cum ſua pseudohiftoria obtudere Mundo voluit, à quibus cur cauendum ſit, diximus in quarta huius operis Sectione.

Porro exant de bello Perſico antiquiore Procopii libri duo. Narratio item de Perſis in libello quodam Græco Romæ in Bibliotheca Varicana, & Io. Bohemus agit de Perſiæ, & Perſarum moribus, ritibus, & inſtitutis. Ac B. Antoninus tit. i. cap. 3. Reges Perſarum enumerat.

D Verumenimvero Aſianus, & Tzerzes, ante quem Plutarchus in Parallelis, & ante hos omnes Plinius, plura de Perſis, atque eorum moribus poſteritati reliquerunt, quæ, qui noſſe uelint, ſat erit, vt ex eorum indicibus inueniantur.

Scytharum, ac Tartarorum, ſive de Taſtaricis rebus. Cap. XXIII.

Primò ſciendum eſt varios eſſe Scythas, qui & Tartari vulgo, Tarari autem ab aliis vocantur. Hi igitur ſunt tum in Taurica Cherſoneſo, & in Hordis, hoc eſt regionibus Caſani, & Aſtracani, de quibus egimus in noſtra Moſcouia, prope quam item ſunt Czeremiſſæ, tum alii alibi, aliqui enim Tartarorum vicini non procul abſunt Vilnæ, quæ eſt Lituanie Metropolis: ſed & in Aſia plurimi ſub maximo eorum Imperatore, quem Chamum vocant, quique vſque ad Sinarum Regnum pertinent: de quibus quidem, quoniam ſermè in India cenſentur, uide quinam de Indicis rebus ſcripſere uerſus ſequentis capitis finem.

Pius II. in Aſia cap. 28. & 29.

Io. Bohemus.

Plura Chromertus, ubi de Polonicis rebus ſparſim.

Aelianus, Tzerzes, Cælius, Leoniceus, Crinitus uaria de Scythiis.

Luciani Toxaris.

Americus Veſpucius libris ſuarum navigationum.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Pp 2 Ceterum

Ceterum, Commentarium de Tartaris Præcopensibus à nobis acceptum, qui à nobili Polono fuit scriptus, emisit Colonia in lucem. Arnoldus Mylius nostris de Moscovia Commentariis adiungens.

Indorum, sive de rebus Indicis.

Cap. XXIV.

Quoniam hoc seculo censentur Indi non tam qui in Asia, quam qui in Occidente in nouo orbe terrarum inuenti sunt. Quin & Brasili, qui ad Meridiem vergit, idcirco de iis omnib. quos aut vidi, aut habemus Historicis meliores, huc inferam. Omisissis autem, quæ Herodotus, Aelianus in varijs Græcis, Tzetzes, Cælius, Leonidenus attingere de Indicis rebus, neque verò vlla habita ratione Metasthenis, quem supposititum esse ostendimus, ij sunt quos recensimus; nempe,

Diodorus Siculus lib. decimo septimo.

Plutarchus in vita Alexandri Magni.

Strabonem Nicomedensis Indica fusiis, præsertim à 4. lib. vsque ad historici finem.

Quin & habemus selecta quædam in eius libro, in quo de Indicis rebus egit. At selecta quidem illa, quæ Græcè inscribuntur *Ἰνδοὶ καὶ ἐκ τῆς τῆς Ἰνδοῦ ἰσθμίου*, adiecta fuere Herodoto, qui Græcè prodit anno 1570.

At & Bassarica, sive Dionysiaea. Soterichus scripsit sub Diocletiano, vt testatur Suidas.

Sed nostro ævo Barnabas Brissonius, Præses Senatus Parisiensis nobis reliquit eruditissimos tres libros de Regio Persarum Principatu ex Aduersariis de promptis, ac Parisiis editos è Typographia Stephani Præuostei anno 1590. Quintus Curtius, in quo desideratur initium Operis, quod à Quintiano Stoa supplementum ferunt.

Ioannes Bohemus de India, & Indorum moribus. 2. 8.

Americus Vespucius libris suarum nauigationum.

Albertus Vespucius Epitome nauigationum.

Iosephus Indus suis nauigationibus.

Ludovicus Romanus Patricius libris nauigationum Aethiopiæ, Aegypti, veriusq; Arabia, extra, & intra Gangem.

Ferdinandus Colubus de vita genitoris sui Christoph. Colubi Italicè edita 1570.

Laurentius Gambara poemate de Noui orbis inuentione, Romæ edito 1600.

Io. Baptista Stella poemate, quod inscribitur Columbeidem.

Franciscus Lopez historia generali de Indiis Hispanicis.

Paulus Iouius lib. 18. suæ historiae.

Christophori Columbii, Genensis Nauigatio ad Insulas antea ignotas.

Petri Aloysii nauigatio.

Chronica Peruenfis tripartita Venetijs edita 1560.

Damianus Goes libro de Rebus Lusitanorum in India gestis.

Aloysii Cadamusti Nauigatio ad Terras nouas.

Andræ Theueti Franciæ Antarctica Parisiis edita anno 1558.

Augustus de Zarate de inuentione Perù, sive Peruenfis tractus, Hispanicè editus Antuerpiæ 1555.

Historia notabilis Floridæ à Bassanerio Gallicè scripta, & Parisiis emissa in lucem anno 1580.

Litteræ Indicæ Patrum Societatis Iesu.

Io. de Barros Lusitanus in Asia abs se descripta, qui egregium se Scriptorem hac nostra grate prestitit, licet materna sua lingua scripserit.

Hieronymus Osorius Episcopus Syluentis, vir eloquens, & elegans.

Ioan. Petrus Maffei de Societate nostra, de quo diximus supra.

Ioannes Acosta, è Societate nostra, de Natura noui Orbis, in quo diu vixit.

Franciscus Bencius nostræ Societatis, insigni Poemate quinque Martyrum.

Ominò autem legenda sunt, quæ de ratione iuandorum Indorum, præcipuè Sinenfium, Iaponiorum & aliorum coniecimus in nonum, decimum, vndecimum libros nostræ Bibliothecæ Selectæ, primi Tomi.

Ad An. 3. Se.
dis. huius op.
rec.

A At Haitonus Armenius, cum post militiam, quam professus erat, Monachi vitam in Cypro instituisse, in Galliam veniens Tartarorum in Asia Imperium, & reliqua Orientis regna, quæ sunt in India mandante Clemente V. Pont. Max. descripsit. Quin & Marcus Paulus Venetus lib. secundo & tertio Tartarorum Imperatoris Magni Chæ, qui tum Chublai, siue (vt Haitonus scribit) Chobilas vocabatur, imperium in India, & Oriente latissime patens persecutus est in sua peregrinationis, siue navigationis historia: & Chublai quidem, qui à primo Tartarorum Imperatore Chanigio, qui anno 1200. vixit Gestanarravit.

*Magnus Chæ
Tartarorum
Chobilas, siue
Chublai 98.*

Regni autem Mogor, quod hoc tempore ab Echebare possidetur, qui ab Temitha no, seu Tamerlane octauus est, quodque Regnum citior antiquis India fuit, Regum fines, mores, spem conuersionis ad Christum Dominum, paruulo, sed periculis libro **B** persecutus est Ioannes Baptista Peruscius Societatis nostræ anno 1597. usque liber tum Romæ tum Veronæ apud Discipulum, & Brixiæ apud Petrum Mariam Marchettum prodijt in lucem.

Porro vide Catalogum Scriptorum, qui Gallicè scripserunt, vbi aliquot indicantur, qui de rebus Indicis scripserunt in cap. 10. Quintæ Sectionis huius Operis.

Historici Chaldaeorum, siue de rebus Chaldaicis. Cap. XXV.

D Iuina Scriptura, quique eam sunt interpretati, præsertim Benedictus Pererius in Genesim, & Danielelem.
Herodotus, atque ij, qui de Asiaticis rebus generatim historias antiquitus conscripserunt.

C Plinius de Spina Babylonis regia 13. 24.
Petrus Martyr ab Angleria libris tribus Babylonicæ Legationis.
B. Antoninus Florentinus de Nabuchodonosore Chaldæo tit. 4. cap. 1.
Cælius Rhodiginus nonnulla.

Tzetzes de Belesio Babylonia quædam vetustiora.

Ceterum, quæ Berosus, Annianus, & reliqui scripserunt, haud vera sunt, vti sæpè dictum fuit. Quæ verò Iamblichus, & eiusmodi alij, quibus Christianæ fidei lux haud illuxit, suis scriptis intexuere de Chaldæorum mysterijs, de Sacerdotio, de Deo, ac de Dæmonibus, ea cautione legenda sunt, quam in prima Romana Editione Bibliothecæ nostræ Selectæ libro primo ostendimus.

*Berosus sup.
pignus.*

D *Affyrorum. Cap. XXVI.*

Idem penè qui supra.

Aelianus in variis Græcis sparsim aliqua.

Io. Bohemus de Assyria, & moribus Assyriorum.

Qui à nonnullis citantur libri duo, Iubæ de Assyrjs, eos non vidi.

Nonnulla Tzetzes, Cælius, Crinitus de quorundam Regum delictijs, & luxu vt Sar danapali, deque Semiramidis sepulchro, &c.

Vide autem quæ ad finem sequentis capitis diximus de Regni Assyrii ad Medos translatione.

Medorum, & Parthorum. Cap. XXVII.

E **P** Ius II. in Asia capitibus 32. 33. 34. de Media.

Io. Bohemus de Media, & Medorum moribus.

Cælius de Medorum ritibus.

Tzetzes de Arsacea Medo.

Appiani Alexandrini Parthicus.

Polyeni tres lib. Parthici triumphij haud vidi.

Christophorus Richerius de rebus gestis Tamerlani Parthi, & Crinitus quædam, & qui generatim de historia vniuersa (Itali præsertim) scripsere, Io. Tarcagnora, & si qui eiusmodi alij.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Pp 3 Arde

At de Regni Assyrij ad Medos translatione Iustinus lib. 1. & ante illum Velleius Patricius lib. primo.

Augustinus lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 21. Orosius lib. 2. cap. 2.

Beda de sex aetatibus.

E Græcis autem Herodotus in Clio.

Diodorus lib. tertio cap. 7. & 8.

Eusebius in Chronico.

Cyrillus aduersus Iulianum.

Gilbertus Genebrardus in sua Chronographia.

Sinenfium, & Japoniorum. Cap. XXIX.

Vide supra ubi de historicis Indicarum rerum egimus capite 26. Ioannes Gonzalez, siue *Consalvus* Mendoza. Ordinis Augustiniani de Historia Sinæ, seu Regni Sinenfium, Hispanicè. At Italicè versus à Francisco Auantio. Apud Io. Martinellum Romæ 1587. Veruntamen vide certiorum historicarum rerum Sinenfium narrationem in primo Tomo huius Bibliothecæ, ubi de iuuandis Indis egimus.

SECTIO SEPTIMA.

QVA CONTINENTVR

Historici de rebus Africanorum, vel in Africa gestis, & Insulanorum, qui tum in Oceano, tum in mari Mediterraneo viuunt. Caput I.

Allustius, Titus Liuius de Bello Punico, Silius Italicus de eodem bello. Leonardus Aretinus de primo bello Punico. Historia de populo Romano, deque populo Punico, quòd pari prope vigore fuerint æmuli. Gellius 10. 27. Diodorus Siculus de mutuis bellis Agarthonis Sicilia Tyranni, & Carthaginienfium. Appiani Alexandrini Lybicus. A. Hirtius de bello Africano. Ticonius Afer de bello intestino.

Appianus qui historiam Annibalis scripserat, quæ Annibalica dicta est. At Plutarchus Annibalis Vitam, præter ea, quæ in tertia Decade Titii Liuij de eo extrant, & in C. Plinio, ubi de viris Illustribus. Sed quonam modo idem Annibal Antiochum Regem ea uillatus sit, vide Gellium, 5. 5. Plutarchus in Parallelis minoribus de Hasdrubale, Acilianus in uarijs Græcis de uictoria Syracusanorum contra Carthaginienfes. Idem quonam modo Hanno inter Deos referri uoluerit. Iura uerò de Cyrenensibus, siue Cyrenæis, idem sparsim, ac de eorum Republica in iisdem varijs Græcis. De quibus item Cyrenæis Cælius & de Barto Cyrenes conditore, Leoniceus & ante eos Theocritus in Idyllio 4. & 10. De Barti autem annulo, & Silphio tum Cælius tum Tzertzes, præter illa quæ in Chiliadibus leguntur. Tam Plutarchus, ubi agit de uirtutibus mulierum, scribit, quomodo Cretephila Cyrenæa Naucratem uirum Tyrannum ciuib. tradidit. Gellius autem de Artilio Regulo à Carthaginensibus capto 6. 4. Veruntamen Cælius & de Hippona 21. 14. & de Legato Carthaginensi 20. 2. ac de Carthaginis euerfione 27. 1. & unde Ammonij 18. 37. ac Leoniceus de Numidis iuxta magnam Syrtim incolentib. 2. 1. ubi item de Masinissa Rege, quòd q. Gigantes in Lybia fuerint, qui cõficerent è florib. mel factitium 3. 77. Ceterum Afrorum diuersissimos ritus Cælius 18. 38. Tzeizes 5. 1. de Atlâte & 3. 86. de Gelimerte Mauruso. Herodotus autem plura, ubi item de Pphyllis, qui in Africanis Syrtib. de quib. Pphyllis quedam Gellius 16. 11. & Crinitus 1. 3. Sed & huc faciunt quæ & Pl. lib. de naturali historia; & quæ de Pénis, & ceteris

Africa

A Africæ populis primò Geographi Antiquiores, deinde item Io. Bohemus 1.6. ac quæ Franciscus Belleforestius in sua Gallica Cosmographia, S. Augustinus, Optatus Mileuitanus, quæ item Iacobus Pamelius in Tertullianum, & in Cyprianum. Paulus Orosius, Victor Africanus de Vandalica persecutione in Africa, plura ad Africanam antiquam historiam, præsertim Ecclesiasticam spectantia scripserunt, quam deinceps Cæsar Baronius Cardinalis suis Annalibus persecutus est atque persequitur.

Historici Africanarum rerum recentiorum. Cap. II.

Paulus Iouius.

Nicolaus Villagagnò, qui expeditionem Caroli V. in Africam scripsit.

B Et qui vniuersam historiam vel per Chronographias, ut Genebrardus, uel per collectionem, ut Ioan. Tarcagnota, vel per vitæ Caroli enarrationem, ut Alphonsus Villosa, scriptis tradiderunt. Sed & perdigna est lectu Leonis Afri Geographi historia omnium Africæ regionum, ac populorum accuratam descriptionem completens, quæ & Italicè, & Gallicè in lucem prodit.

Franciscus Aluarezius, siue Aluarez Africam Hispanicè descripsit, quæ item verba est Italicè.

Quin & paucos ante annos hoc est anno 1588. è Typographia Damiani Zenarij Veneri assecuti sumus Opus illustre, Geographiam nempe Italicè à Liuiò Sannuto conscripam, qua præter plurimum Ptolemæi locorum, ac nauticæ acus expositionem, Proinciæ, populi, regna, Ciuitates, montes, flumina, lacus, & mores Africæ enarrantur, cum eiusdem Africæ tabulis ex ære expressis.

C Africanæ item historię delibatio cum scholiis Francisci Balduini Lutetiæ Parisiorum anno 1567. edita fuit.

Aethiopicarum rerum, siue Aethiopum. Cap. III.

Præter aliquos è memoratis, ac præter eos, qui suas nauigationes scripserunt, de quibus actum est, vbi de Indicis historicis locuti sumus, extant Ludouici Patritii Nauigationes Aethiopiæ, Aegypti, utriusque Arabiæ intra Gangem, & extra.

Io. Bohemus 14. de Aethiopia, & eius præcis moribus.

D Damianus à Goes de Aethiopum fide, religione, moribus, de qua Religione vnde pleraque quæ ad seculum hoc spectant, in litteris Patrum Societatis Iesu, quæ Indiciæ vocantur.

Varia porro de Aethiopibus Tzetzes, præsertim de Aethiopia inhabitabili. Coelius, 5.3.

Leonicienus 3.59. & rursus Coelius 13.18. ac Lucianus de Macrobiis.

Nonnosus Græcè historiam conscripsit, qua complectitur legationem suam ad Aethiopas, Ameritas (aliq. *Ἀμεριται*) & Saracenos, & ad alias gentes Orientis, Iustiniano Imperatore. Vide Photium in Bibl. qui summam eius legationis, & historię narrat capita potius fabulosa *μυθώδης ἢ διαλειτουργία*. & quædam de Pigmæis.

Historici Aegyptiacarum rerum, siue Aegyptiorum. Cap. IIII.

Præter Diuinam scripturam, quique eam sunt interpretari, præter item Chronographos & Geographos, quos paullò ante inuimus, vbi de Aethiopicis scriptoribus dictum est, ac præter Pierium Valerianum, qui post alios antiquiores egit de Hieroglyphicis, prælegenda sunt, antequam quisquam admoueat oculos ad legendam Aethiopum historiam, ea, quæ de Annio Viterbiensi, de Berofo Chaldeo supposititio, de Metasthene, siue Megasthene, deque aliis eiusmodi diximus.

Ex his autem, cum eorum plerique, qui postea scripserunt, hauserint materiam, quâ suis scriptis inseruere de Aegypti Regibus, & Sacerdotibus, siue de Aegyptiacis rebus:

*In quarta Se-
ctione huius
operis.*

rebus: facile agnosceret cordatus Lector, ecqua fides iis ipsis, quibus falsitas earum hi floriarum haud innouerat, sit adhibenda.

Ceterum, de Aegypto, qui uel recentiores, uel antiquiores egerunt, hi sunt. Qui tamè circūspectè (præsertim in ijs quæ sunt ex Antiquioribus excerpta) legendi sunt.

Ioannes Bohemus de Aegypto, & ritu gentis uetus 1.5.

Ludouicus Patritius Romanus de Aegypto.

Cœlius Calcegius commentatione de rebus Aegyptiacis.

Crinitus de Aegyptiorum antiquitate 8.5. ac de iudicio Adriani Imperatoris, de Aegyptii populis, eorumque moribus 12.10.

Cœlius de iuuentis Aegyptiorum, & eorundem ritibus 18.37. deque nonnullis alijs locis sparsim 13.25. & 3.16. & 7.11. & 20.31.

Polydorus 3.11. quales essent Aegyptiorum literæ. Vti & Cœlius 29.26. Sed videndus Pierius Valerianus, ubi de Hieroglyphicis.

Iam, quæ Iamblicus, & eius generis alij, de symbolis, opinionibusq. Aegypto rum scribere, confutata sunt à Theologis, Philosophisque Christianis abundè: sed & nouissimè Ioannes Baptista Crispus perdocta patrum Panoplia, quam Romè edidit aduersus Platonem, hoc munere magna cum laude functus est. Nos item ubi de Platonica Philosophia cegimus duodecimo libro huius Bibliothecæ nostræ Selectæ, pleraque hæc de re studiosos præmonere studuimus.

Antonius Guevara epistola 52. de moribus Aegyptiorum in funeribus amicorum.

Diodorus Siculus, quædam de gestis Aegyptiorum, quæ fabulosa potius, quàm hi storica habentur.

S. Hieronymus, & Scriptores Ecclesiastici de Monachis in Aegypto, sed hæc ad Ecclésiasticam historiam attinent.

Aulus Hirtius de bello Alexandrino.

Leoniceus de Alexandria Urbis edificatione, magnitudine, priscis nominib. 3.68.

C. Plinius lib. 10. epist. de impetratæ ciuitatis gaudio pro Hippocrate.

Plutarchus, Aelianus, Tzetzes, Cœlius, Leoniceus varia de Aegyptiorum Regibus sparsim.

Self. A. huius
operis.

Quæ autem circūferuntur Manethonis Sacerdotis supplementa ad Berosum de Regibus Aegyptiorum, commentitia esse non semel offendimus.

De Nili incremento Lucretius lib. 6. Tzetzes, Aelianus in variis Græcis, Leoniceus, præter illa quæ Plinius, & reliqui, (præsertim Geographi) tradiderunt.

Manethon le
gimus haud
quar.

Porrò de Regno Aegyptiorum scripsit Herodotus, Diodorus Siculus, Manethon, qui refertur ab Eusebio in Chronico, & à Iosepho lib. 1. contra Apionem: sed iam verus & legitimus Manethon haud extrat. Quin & Herodotus dissidet à Diodoro, & Iosephus ab Eusebio ac primi duo illi, ab his duobus. Dinastias item Aegyptiorum ponit Eusebius. De eorum antiquitate Diodorus, & ante hunc Herodotus, & Pomponius Mela, & Plinius, sed pleraque illa veritatem haud sapiunt.

De religione item illorum Strabo, Plinius, Eusebius libris de præparatione Evangelica, Pausanias in Corinthiacis. Tertullianus apologia ad gentes, & aduersus Marcionem. Aug. lib. de ciuit. Dei, Quin & Iuuenalis inquit.

O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis.

Numina.

Quæ verò de rebus Aegyptiacis sunt digniora scitu. Primò de Nili inundatione Plin. lib. 5. cap. 9. ac de eius caussis. Diodor. lib. 1. cap. vlt. Strabo lib. vlt. Pomponius Mela lib. 2. c. 9. Solinus cap. 45. Seneca lib. 4. Moral. q. c. 2. Plinius addit solum Nilum inter flumina nullas spirare auras.

Ofiridem, & Isidem Diodorus ait præcipuè ab Aegyptiis coli solitos fuisse, quòd multa ad communem vitæ vsum inuenerint.

Historici

A *Historici Insularum aliquot, siue Insularum Maris Oceani. Cap. V.*

Anglia, Scotia, Hibernia.

T Zetzes de Insulis Britannicis.

Beda Angli libri quinque historiarum Anglosaxonum usq; ad suam ætatē.

Polydorus Virgilius Verbinas libris 26.

Gildas Britannus.

Georgius Lilius Britannus Chronico ab Hengisto, hoc est ab anno Christi Domini sexcentesimo usque ad annum 1560.

Pontius Vitruvius Tarnisius libris sex.

B Pius II. in Europa de Anglia cap. 45. & de Scotia cap. 46. quam aliqui minorē Britanniam, alii secundam Britanniam uocant.

Io. Bohemus 3. 26. de Anglia, Scotia, Hibernia, ubi & de plerisque alijs Insulis, atque Insularum moribus.

B. Antoninus Flor. tit. 16. cap. 6. de Regibus Angliæ, & S. Dunstano. Tit. autem 17. cap. 9. de bellis inter Franciam, & Angliam.

Volaterranus lib. 3. de Britannia, varijsq; populis, & Regibus in ea.

Ioan. Maior Scorus de Angliæ, & Scotiæ historia.

Coelius 18. 21. de moribus Britannorum.

Galfridus Arturus Anglus de rebus Britannorum libris octo.

Galfridus Monemutensis de Regum Britannię origine, ac rebus gestis, Parisiis editus.

C Humbertus de gestis Britannicorum.

Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis de gestis Gulielmi Comitis.

Stephani Perlini descriptio Angliæ, & Scotiæ Parisiis 1588. Gallicè.

Mattheus Paris historiam maiorem Anglorum edidit.

Nicolaus Trinefius Anglus Annales Anglicos scripsit à Comitibus Andegauensibus, hoc est ab anno Christi 1135. usque ad 1507.

Nicolaus Sanderus de schismate Anglicano Romæ editus: auctus postea ab Edoardo Rishono editus primò in Germania, deinde Romæ emendatior apud Bartholomæum Bonfadinum anno 1586, sed & è Latina in Italicam linguam conuersus, & excusus.

D Historia Ecclesiastica Anglię in quattuor libros distributa, quę continet quidquid ab Henrici Octavi tempore usq; ad hoc tempus euenit à Hieronymo Pollino Dominicano Italicè conscripta, & edita Romæ apud Gulielmum Facciottum anno 1594.

Hector Boetius de Scotorum historia.

Crinitus 3. 10. de iis, quę Hieronymus scripsit de Scotis gente Britannica.

Tzetzes de insulis Hesperidibus, ex triginta insulis, quas Orcades uocant.

Ioannis Lessæi Scoti Episcopi Rossensis. De origine, moribus, & rebus gestis Scotorum libris decem, cum accurata regionum, insularum Scotię & uera eiusdem tabula Topographica Descriptione. In edibus populi Romani. 1578. Latine; quę sanè lectu sunt et digni, & utiles.

E Porro de Scotis, ne pereat Scriptum, quod non ita pridem ad manus nostras peruenit, ad antiquitatem Christianę Religionis apud Scotos pertinēs, idque à viro probò, & docto Georgio Thomfsono Scoto conscriptum, huc illud attexendum duximus. Sic autem habet.

BRITANNIA Insula in Scotiam, & Angliam diuisa est: etsi Scotiæ Regi, præter Scotiam Hæbrides Insule numero quadraginta tres, & Orcades numero triginta & vna, sint subiectæ, quarum aliæ triginta, aliæ viginti quattuor miliaria Italica in longitudine continent.

Seuerus autem Imperator illam Britannię partem, quę Romani parebat Imperio, vallo, cuius vestigia in hodiernum diem extant, à Scotia distinxit. Postea tamen factum est, vt, quod intra vallum Seueri, & Tuedam fluiuium interiacet, Scoti suo Regno adiecerint, vt nunc Tueda flumine ab Anglijs diuidatur.

Georgius Tili
Iunior Scorus
Hæbrides, ES
Orcades Insulæ
Britannia, et
Scotiæ descriptio

Et

Et quamvis Britanni à reliquo orbe sint diuisi, Et Scoti, in extrema etiam illius A parte sedes suas acceperint, ea tamē erga illos Diuina exitit prouidentia, ut inter primos ferē Europę populos, Christianam fidem susceperint, ac longissimo etiam tempore ad nostram vsque ætatem eam diligentissimē conseruarint.

Donaldus
Scotia Rex
Christianus
factus fuisse
fuit.

Ex Scotorum quippe annalibus, ac perpetua quadam maiorum traditione constat, sub Victore Pontifice ad annum Christi 203, Donaldum Scotiæ Regem cum vniuerso suo Regno Christiana sacra suscepisse, cuius etiam rei non obscurus testis est Tertullianus, qui in libro suo contra Iudeos, *Britannorum inquit inaccessa Romanis loca Christo uero subdita sunt*; neque enim ignorabat vir in Romanorum historiis versatissimus, quod tunc toti orbi notissimum erat, & sub Iulio Cæsare, & sub Claudio Imperatore alteram Britannię partem Romano Imperio subditam fuisse, præsertim tū, vt, refert Iosephus de bello Iudaico lib. 2. cap. 16. Romani in Britannia Insula, ne quam populus ille seditionem excitaret, quattuor legiones perpetuo alerent; quo sit, ut apud Tertullianum ea Britannię pars intelligi debeat, quæ nunc Scotia dicitur, in quam Romanorum arma nondū ea ætate penetrarāt. Chrysostomus etiam in serm. de Pentecoste, ex illa vulgi opinione, qua Scoti humanis carnibus uesci putabantur, Britāni, inquit, qui aliquādo humanis vescébatur carnibus, nunc animas suas ieiuniis reficiunt. Et in Homilia. Quōd Deus sit homo; apud eos fundatas ait esse Ecclesias, & erecta altaria. Eodem spectat, quod refert S. Hieronymus ad Marcellam, Britānos, si in religione processerint, occiduo sole dimisso, quærere locum sibi fama tantum; & scripturarum relatione cognitum. Neq; qui in Veterum scriptis vel mediocriter versatus est, ignorare potest, inter eas gentes, quæ tum Christianam religionem profitebantur, Britannos etiam, (ac non sine laude,) numerari. Inter Britannię verō populos Scoti antiquissimi, Scriptorum opinione, censentur; ut inter alios testis est grauissimus Auctor Petrus Venerabilis lib. 8. ep. 16. ubi varias Ecclesiarum origines enūmerat. Et quanquam in ea Britannię parte, quæ Romano subdita erat Imperio, variæ in religione mutationes extiterint, in Scotia tamen, vt ex certissimis historiarum monumentis liquet, nulla in hanc vsque ætatem mutatio extitit, sed in ea, quam semel acceperunt Scoti fide, ac Religione constantissimē permanserunt.

Diocletiani quidem temporibus grauissima, in ea parte Britannię, quæ Romanis parebat, persecutio est excitata, in qua & Albanus miles martyrii palma est coronatus, de quo Fortunatus de Laude Virginum.

Egregium Albanum secunda Britannia profert, cui pignus mississimum attulit. H. de

Ea tamen Scotorum fines non attigit. Ariani postea eandem Insulæ partem suis heresibus insecerunt, ut inter alios testis est Beda lib. 1. historię cap. 8. sed Scoti ab ea quoque procella Diuino etiam munere sunt seruati; neque ex ulla constat historia, Ariane hereseos contagionem Scotiam peruasisse.

Pelagius reus
mortis p.
fuit.

Post Arianos exorti sunt Pelagiani, qui eō magis pertimescendi videbantur, quōd Pelagius illius heresis primus Auctor in eadem Insula natus esset, quem propterea S. Augustin. transmarinam pestem nominauit. Et Prosper carmine de Ingastis, vocat

Colubrum sermone Britannum.

Germanus
Aurelianus
Apostolicus
Legatus
Teceus in
Scotiam missus.
Refert Aquilanus
Germanus
Scotiam fecit
catholicā per
Palladium.

Sedis tamen Apostolicę cura, & sollicitudine Scotis prouisum est, ne Pelagii heresi inficerentur. Nam ut ex Galliis Germanus Altissiodorensis Episcopus, & Lupus Trecentis ad Britones profecti sunt, qui doctrina, ac miraculis heretis ibi succrescentem represserunt; Ita à Celestino Papa tum Petri sedem tenente missus est in Scotiam S. Palladius, qui eam à Pelagiana heresi tueretur. Missus est, inquit Beda lib. 1. cap. 13. *Palladius in Scotiam ad Scotos in Christum credentes.* Et ante illum Prosper Aquitanicus, qui Celestini ætate vixit in libro contra Collatorem, sub finem. *Ordinatio, inquit, à Celestino Palladio Scotis Episcopo, dam Romanam insulam fides seruare Catholicam, fecit:* Britannia enim tum Romana Insula dicebatur, quam non tota Romanorum subdita fuisset imperio. Palladius verō, non modo ab heresi Pelagiana

A gianē peste eam Britannię partē, ad quam missus est, conseruauit, sed & Orcades Insulas cum barbaras, & incultas, ut ex Scotorum constat annalibus, ad Christum conuertit. Cuius Sancti Palladii memoria in Mernia Scotiæ Provincia, in qua illius conditæ erant reliquæ frequentissimo hominum concursu, ac summa pietate ad nostram vsque ætatem colebantur.

*Reliquia san-
cti Palladij.*

Sub hæc tempora religio Christiana in grauissimum adducta est discrimen. Inter Britones enim qui Romanis subditi erant, & Scotos, perpetua bella gerebantur. Cuiusmodi Britones à Scotis peremerentur, epistolam ualde supplicem ad auxilium implorandum Romam mittunt in hæc uerba, refert Beda lib. i. cap. 13. *Axiu ter Consul.*

*Quamtem-
pore Christi-
ana religio in
Scotia muta-
re cepit.*

*Axiu ter
Consul.*

B nus Theodosius iunior, cuius Imperii vigesimo anno hæc epistola scripta erat, nullum ad eos subsidium mittere, ne quid non experirentur, malum malo sibi cumulant. In Germaniam ad Saxones falsorum Deorum veneratores auxilii gratia confugiunt, quod illi quidem tulerant libenter, sed maximo Britonum ipsorum incommodo, cum enim Saxones numero & viribus potentiores euaderent, Britonibus magna ex parte suis sedibus depulsi, illam ferè Britannię partem, quam Britones prius incolabant, sibi vindicauerunt, & ab eorum etiam duce, siue gentis illi nomen imposuerunt, ut Anglia deinceps vocaretur, & populus Anglorum vel Anglofaxonum nomen accepit. quo etiam factum est, ut Saxones adhuc gentiles, suam gentilitatem in magnam illius Insulæ partem inuherent, quod ad initium Imperii Mariani Imperatoris contigit. Scoti verò ea tempestate, ut cum Saxonibus bellum gerebant, quod suas ditiones ab eorum incurribus tutas, & intactas conseruarent, ita in religione Christiana sinecepa nihil ex nouo Saxonum in illam Insulam aduentu incommodi sunt passi, quin potius cum à Gregorio Magno ad Anglofaxones Augustinus Episcopus missus esset, ut populum illum gentilem Christiana religione imbueret, Scoti diligenter etiam operam in eo populo excolendo contulerunt: ut testis est Beda lib. 3. cap. 3. *Oswardus*, inquit, *Rex missus ad maiores natu Scotorum, cuius ministerio gens, quam regebat Anglo-*

*Saxones inue-
niunt in An-
gliam falsum
cultum.*

*Anglofaxo-
nes inde.*

C rum, *Dominicæ fidei, & dona discedet, & suscipiet sacramenta. Missus vero est Pontifex Aedannus summe mansuetudinis, ac pietatis vir: Et paulo post. Imbuebantur à præceptoribus Scotis paruuli Anglorum cum matribus, studiis, & obseruatione disciplina regularis. Id quidem verum est, quosdam Scotorum Episcopos in certimoniis quibusdam Augustino Anglorum Episcopo restitisse, quod eas non existimarent esse Ecclesiæ Romanæ, sed ab Augustino inuectas, ac etiam in suis Digressibus morem adhuc illum Asiaticum retinuisse, ut non nisi decima quarta Luna, iuxta veterem Iudæorum consuetudinem, Pascha celebrarent. Missi, inquit Beda lib. 2. cap. 19. Honorius Papa litteras gen-*

*Oswardus
Rex Scotia.*

*Aedannus pō-
tiffex in Sco-
tiam missus.*

D ti Scotorum, quos in obseruatione sanctæ Paschæ errare compererat; exhortans ne paucitatem suam, in extremis terræ finibus constitutam, sapientiore antiquis, siue modernis, quæ per Orbem terrarum erant Christi Ecclesiis, æstimarent; neque contra Paschales computos, & decreta Synodaliū totius Orbis Pontificum aliud Pascha celebrarent. Sed mox ille, & nouus erat, & à paucis receptus, ut ex epistola clericorum Ecclesiæ Romanæ ad Scotos constat. Scripta, inquit, quæ per latiores ad sanctæ memoriae Setherinum Papam adduxerunt, eodem de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea, quæ postulatæ fuerunt siluerunt, quibus referatis, ne diu tantæ questionis caligo indiscussa remaneret, reperimus quosdam Prouincie vestre contra Orthodoxam fidem nouam ex veteri hæresim renouare conantes, Pascha nostrum, in quo immolatus est Christus, nebulosa caligine resuantes, & quarta decima Luna, cum Hebraei celebrare nitentes. Quo epistole principio, inquit Beda lib. 2. cap. 19. manifestè declaratur, & nuperim temporibus illis, hanc apud eos hæresim exortam, & non totam eorum gentem, sed quosdam ex his, hæc fuisse implicatos. Hæc Beda. Quin etiam pauci post sedis Apostolicæ admonitionem, errorem suum summa animi demissione reliquerunt.

*Honorius Pa-
pa Scotis ma-
nor de rebus
celebratione
Paschæ.*

E His etiam temporibus occulta, & latentia in quorundam animis Pelagianæ heresis semina emergere cœperunt; ut ex eadem epistola constat. Et hæc, inquit, quoque cognouimus, quod vitis Pelagianæ hæreses apud nos denno reuifescit, quod omnino horremus, ut à

ut à uersis membris huiusmodi uenenatum superstitionis facinus auferatur. Et paulò post, **A**
Horiamur ne quorum arma combusta sunt, apud nos cineres sustineantur. Sed, ut antea. Pe-
 lagiana heresis nullas in eo Regno radices figere poterat, ita & ea etate, illius rena-
 scentis reliquiae, mox sedis Apostolicae auctoritate sunt suppressae.

Neque ab hoc tempore, vique ad annum Christi millesimum quadringentesimum,
 legimus, haereticam ullam Scotiam inuasisse. Illo uero seculo nullus est Paulus Cra-
 nius à Vicleffo Anglo, qui haereseos suae in eo Regno spargeret uenena; Quod eust
 ille in Academia Sancti Andreæ summa calliditate esset aggressus, ubi virus se prode-
 re coepit, capitur, ac cum neque Patrum auctoritate, neque scripturarum testimo-
 niis cederet, meritis suae impietatis poenas, flammis consumptus, perfoluit. Neque
 verò satis fuit Scotis religionem suam domi integram conseruare, sed & suis minimè
 contenti angustiis, apud exterarum etiam gentes, eam summo studio propagarunt. **B.**
 Huius rei testis est S. Mansuetus primus Tullensium Episcopus, quem Scotorum fuisse ex
 antiquissimis Ecclesiae Tullenensis monumentis constat.

Testis est S. Chilianus Herbipolensium Episcopus, quem Beda in Martyrologio
 ad 8. Idus Iulii, ex quadam Insula Scotiae testatur cum sociis profectum in Germa-
 niam, & ad Mænum Fluvium Christi fidem predicasse, & martyrio coronatum. Ob
 cuius scilicet Episcopi memoriam apud Herbipolenses fundatum est amplissimum
 pro Scotorum gente monasterium.

Testis est S. Bonifacius primus Moguntinorum Episcopus, qui Frisiam, & alios
 Germaniae populos fide Christi illustrauit. Marianus Scotus, lib. 2. sub finem memi-
 nit epistolæ Gregorij tertii, quam scriptam testatur ad Bonifacium Scotorum Mogun-
 tinum Episcopum. Et Trittenius de Scripturis Ecclesiasticis, eum quoque Scotorum
 fuisse testatur, & in hodiernum diem in Rossia, quae Scotiae provincia est, extra oppidū
 Rosmarky, ubi natum fuisse Bonifacium, una est & consentiens illius populi à uari-
 ribus accepta traditio: Ad cuius etiam memoriam, & Cathedralis Rosensis Eccle-
 sia dicata est, Multaque alia extant illius in ea provincia in hodiernum diem monu-
 menta. Sed quia in Italia vitam monasticam aliquandiu professus est, uulgo Anglus
 putabatur. Testis & S. Romualdus, qui ob Christi fidem martyrio est coronatus. Co-
 litur Mechlinie Kal. Iulii; ac ut refert Malonus, in suo Indiculo Flandrie, pro Mechli-
 nensium Apostolo habetur. Testis est S. Colmanus cum sociis, qui cum uniuersam
 ferè Germaniā Euangelij predicandi causa obuiisset, martyrii etiam gloriam adeptus
 est, cuius ac sociorum triumphū, Ioannes Stabius sub Maximiliano primo saphico
 carmine eleganter descripsit. Testis est S. Patricius propè Glasgensem ciuitatem in
 Scotia natus, cuius opem infantes Hiberni ex matrum pendentes uberibus implere
 uidebantur, ut refert Beda, in Hyberniam insulam à Celestino Pontifice ad
 illius gentis salutem procurandam missus est. Plures recensere opus non est, cum
 his plena sint Martyrologia. Quantum etiam apud Scotos Monasticae, ac Reli-
 giosae uitae studium uiguerit, testantur tam multa ab his, & tam praeclara excitata
 Monasteria, in quibus tot uiri sanctitatis, & doctrinae illustres floruerunt, ut non tau-
 tum domi, sed & apud exterarum etiam gentes, ardentis uirg exempla haud obscure re-
 liquerint. Cuius rei uel unus Columbanus (qui, quod in monasteria Scotiae parte na-
 tus esset, Scotorum Hybernus, à Beda, à Mariano Scoto, & ab alijs nominatur) testis
 esse potest, qui in Gallia, Germania, & Italia monasteria amplissima erexit. Apud
 Burgundos sub Theodorico Rege, celeberrimum ab eo fundatum est Luxouienfe Mo-
 nasterium, in quo is erat Monachorum numerus, ut à huiusmodi succedentes, diuinas
 laudes assiduo cantu personarent, ut locus ipse ab omnibus Laus peregrinis longo tem-
 pore diceretur.

In Apenninis etiam montibus, cum ex Burgundia in Italiam uenisset, Bobienfe
 ab eo monasterium est erectum. S. Gallus illius discipulus, etiam Scotorum, celeberrimū
 illud S. Galli Monasterium apud Helueticos erexit. Alia possunt id genus plura refer-
 ri, sed instar omnium est, quod in Germania quatuordecim opulentissima Monaste-
 ria in Scotorum gratiam sunt fundata, in quibus, ex sola Scotorum gente in religio-
 se possent adoptari, quod etiam ante haec tempora utrique & Germanorum & Scoto-
 rum

Paulus Cra-
 nius à Vicleffo Anglo
 uisus in Sco-
 tiam, & ea etate,
 illius rena-
 scentis reliquiae,
 mox sedis Apo-
 stolicae auctori-
 tate sunt sup-
 pressae.

S. Mansuetus
 Tullensium epi-
 scopus.
 S. Chilianus.

S. Bonifacius.

Rosmarky
 episcopus.

S. Romualdus
 S. Colmanus.

Io. Stabius.
 S. Patricius.

S. Columbanus.

S. Columbanus.

Monasterium
 dictum laus
 peregrinis.

Bobienfe mo-
 nasterium.
 S. Gallus.

Arum genti feliciter cessit: quamvis hac ætate in Scotorum manibus tantum sit Ratibonele Monasterium, cui præest Venerabilibus vir D. Ioannes Albus, suo dignissimus loco. Quod sanè antiquam Scotorum pietatem haud obscure commendat, cum ob eam etiam apud exteras gentes, in tanto fuerint honore, vt tam præclara, ac magnifica illis Monasteria edificarentur. Cui etiam pietati & Vualafrius de rebus Ecclesiasticis c. 15. præclarum affert testimonium; *Quamvis*, inquit, *geniculationis morem tota seruet Ecclesia, tamen præcipue huius operi, Scotorum insitit Natio, quorum multi pluribus, multi paucioribus sed certis vicibus & dinumeratis per diem, vel noctem genu flectentes, non solum pro peccatis deplorandis, sed etiam pro quotidiana deuotionis explectione, studium frequentare videntur.* Hec ille. Hanc etiam antiquam Scotorum religionem, fat indicat Templorum magnificentia, ac splendidissimum eorum apparatus in ipso Scotiæ Regno, ut res ferè fidem superet, tot & tam illustria ædificia, ac tã bene instructa, in tam angusto Regno esse potuisse: cuius tamen rei testes esse possunt multi, qui ea oculis suis aspexerunt, & qui ea non viderunt, ex rudimentis quanta ædificiorum magnificentia existeret, faciliè coniungunt. Ea fuit etiam status Ecclesiastici dignitas, vt Episcopi, & Abbates in eo Regno, & ob familiarum suarum splendorem, & famulorum, quos alebant multitudinem, exteris etiam gentibus, quæ regnum illud inuisebant, essent admirationi. In Monasteriis quoque ea vigeat charitas, & hospitalitas, ut omnes sine discrimine ad ea diuerterent, in quibus tanto ordine omnia erant disposita, ut sine Religiosæ disciplinæ impedimento, non modo Principes viri, sed & ipsi etiam Reges in illis subinde hospitarentur. Religiosis etiam mendicantibus, tam liberaliter populi elemosynis subueniebatur, ut à Diuino cultu illi minime auocaretur, & multorum etiam paupertatem suis elemosynis subleuant; Aded verò apud eos infame erat à Religione semel suscepta deficere, vt nullus in eo Regno Apostata consistere auderet. Et quamquam ad extremum mundi angulum sint redacti, ita tamen Diuina prouidentia illis consultum est, ut corporis viribus valeant, & animis ad omnè disciplinam, si cultura adhibeatur, sint idonei. Neque et inter illos defuerunt, qui doctrinæ laude excellerent, quorum aliqui nonnulla illius monumenta posteris reliquerunt.

B Testis est Sedulius, qui sub Theodosio Imperatore vixit, vitæ & in humaniore literatura, & in Scripturis eruditissimus. Testis est Sacre Parisiorum Scholæ fundator Alcuinus, à veterum literarum maiestate minimè degenerans. Testis Marianus Scotus historiographus clarissimus. Testis Richardus à S. Victore, cuius Epitaphium æneis literis in sculpsum in ingressu Abbatie S. Victoris Parisiis extrat.

C Tellus quem gentis felici Scotia partu, Hunc regi in gremio Gallica terra suo.

Testis est Ioannes Duns, qui ob ingenij acumen, nomen subtilis Scoti adeptus est. Testis est Franciscus Maronis, qui Magistrum Sententiarum doctissimus Commentarijs illustrauit.

Testis est & nostra ætate Ioannes Maior, qui & in Magistrum Sententiarum Commentarios, & alia etiam plura ingenij sui monumenta reliquit.

Apud Tritemium, & eos, qui de scriptoribus Britannicis Catalogum confecerunt, longè plures licet excerptere.

Et certè quãdiu apud Scotos Catholica religio vigeat, non tantum viris doctis, sed fortibus abundabat, vt domi, ac foris ob rei militaris gloriam essent celebres,

E Testantur id tot bella domi gesta cõtra Britones, Anglos, Danos, Piccos, quam præclara et suæ fortitudinis exempla apud Germanos reliquerint: quo tempore cum Carolo Magno, cū quo scedere coniungebantur, militarent, ac post etiam in Gallijs non raro, & in Italia cum Carolo octauo, & Ludouico XII. & in ipsa etiam Palestina ex multarum gentium constet annalibus. Quod sanè mirum non est, cum ea illius gentis pristina fortitudo existeret, ut inter alias Romanorum laudes, hanc etiam Hege-

fippus lib. 5. de excidio urbis Hierosolymitanæ cap. 15. numerare non dubitaret, quod eos etiam Scotia tremeret. Quid aliæ tam, inquit, Britannias interfecto mari toto orbe diuisas, & à Romanis in Orbem terrarum redactas, tremis hos Saxonia inaccessa paludibus, & inuis septa Regionibus, tremis hos Scotia, quæ terris nihil debet. Sed ex quo à Sedis Apo-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Q q Iolica

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

Gray Scale

0 1 2 3 4

stolica obedientia sese præciderunt, non modo à pristina illa dignitate uidentur degenerasse; sed qui antea clari, & toti Orbi notissimi erant, uerè nunc *scototuro*, siue obscuri esse uideantur: ut qui pristinam illius Regni faciem, & gentis dignitatem, quâ de in ea Catholica florebat religio, ante oculos ponunt, tam breui temporis spatio eam tantopere degenerare potuisse, magna ducantur admiratione.

Nam et si ab anno fere 1540. occulta quædam hæreseos femina in eo Regno spargere, ac sensim etiam in multorum animis germinarent, ante annu tamen 1560. res in apertam non erupit defectionem; à quo tempore adeo ciuilibus bellis Regnum illud exarsit, adeo cædibus ac sanguine cruentatum est, ut aliud nihil quàm perpetua quædam laniena extitisse uideatur. Sed Deus, qui in finem iram suam continere non solet, iam ab aliquot annis multorum oculos aperuit, ac eorum etiam, quorum est in eo Regno præcipua ferè auctoritas, ut facili uideant, ex quam felici rerum omnium statu, in quam profundum se malorum gurgite demiserint, & iam pristinae suæ temeritatis, ac insaniæ peracti, ad Ecclesie Catholicae gremium, à quo se sacrilego furore præciderunt, summa animi demissione indies accurrunt, adeo ut magnis à breui tempore incrementis Catholica religio in eo Regno aucta sit. At, quod summa commiseratione dignum est, pro tam copiosa messe ad horrea domini colligenda, operæ deficiunt.

Et sanè à Gregorio XIII. se memoratæ Missiponti in Lotaringia pro Scototuro genitum erectum fuit seminarium, & à Clemente VIII. qui nunc Petri Cathedram tenet, pro sua solitudine Duacum in Flandriam, ob belli incommoda, quibus Lotaringia premebatur, translatus, id tamen prouentus habet ita tenuis, ut ut optime spei adolescentibus, qui ad exterarum nationes, qui pietate, & literis exculti, gentis suæ salutem procurant, quotidie confluant, minime alendis, sufficiat. Quibus nisi pietum liberalitate, ac munificentia succurratur, Diuini nominis propagatio, ac animarum salus in Scotia regno non mediocriter retardabitur. Ceterum spes magna omnibus affulget, Christum Dominum, qui hanc mentem Clementi VIII. Vicario suo, ut inter tot grauissimas curas, ac omnium Ecclesiarum sollicitudinem iniecit, ut ex paternis viscibus, hoc Scotorum Seminarium, pietum omnium elemosynis committeret, fore, ut eorum quoque uoluntates permoueat, ut liberalitatis suæ fontes aperiant, minimeque tam præclarum opus, quod ad Diuinam gloriam, & eternam animarum salutem procurandam tantopere spectabat, ob exiguam rei familiaris inopiam impediri ulla ratione patiantur, quam eorum liberalitatem Deus Opt. Max. æterna felicitate compensabit. Et Regnum illud, si, ut speramus, ex misera hæreseos seruitute tandem aliquando emerferit, tam insignis beneficii, memoriam perpetuam conferuabit.

De Gulielmo Candeno Historico, qui de Anglia, Scotia, Hibernia scripsit.

Let autem in Indice librorum à Sancta Sede Apostolica prohibitorum non sit Lexpressum nomen Gulielmi Candeni, qui librum tertio item recognitum, & auctum, primò in Germania emisit Francofurti ad Menum anno 1590. quo de Britannia, hoc est Regnis Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, atque adiacentium Insularum agit, ad-dita Chorographica descriptione, cauendum est tamen, ne minus circumspectè legatur, cum de rebus piis, Virisq; Catholicis obloquatur interdum. Qui tamen natus, seu latus, opera Arnoldi Vuion Duacensis, Belge, ac Benedictini, ubi sublatus fuerint, ere do expurgatus emittetur in lucem.

At denique eiusdem, cuius supra meminimus Ioannis Monsoni prodierunt Inscriptiones historicæ regum Scotorum, continuata annorum serie à Fergusio primo Regni conditore ad nostra tempora. Præfixus autem est Catalogus, siue de gentis Originis Fragmentum Andreae Meluini Amsteldani apud Cornelium Claflonum an. 1602.

Historici aliarum Oceani Insularum. Cap. V. I.

Cosmographi, deinde Americus Vespucius, & alij, quos supra indicauimus, ubi de Indicis, & de Asiæ Historicis locuti sumus, in enim libris suarum navigationum, plerasque istarum attigerunt.

Ioan.

- A** Ioan. Bohemus de Taprobana insula, & gentis eius moribus. 3. 27.
Epistola Patrum Societatis Iesu de Mosambico, Goa, Cochimo, Iaponia.
Hieronymus Oforius Episcopus Syluentis.
Ioan. Petrus Massæus, libris de Indicis rebus.
Leoniceus 2. 69. de Seria insula Rubri maris, ac de illius accolis, & de Sere animalibus in illa, à quo dictum fectum.

Insularum Sarmatiae Asiaticae, ac Scythiae. Cap. VII.

- P** Linus 4. 122. de Scythia, & de Scythiarum rebus.
Insularum Balthici maris. Cap. VIII.

- B** Olaus Magnus Gothus, ac qui alij de rebus Suecorum, & Gothorum Septentrionalium scripsisse enumerati sunt supra.
Insularum Maris Mediterranei. Cap. IX.

A Egina, & Egineusum Aelianus in variis historiis; Plutarchus in Problematicis, & in Parallelis minoribus, Leoniceus, Celsus, Tzetzes item, ubi de Aeaco, de eius filio Ovidius libris Metamorphoseon, uti & de Phoco Aeaci filio Aelianus in variis historiis, & Plutarchus in Parallelis minoribus.

- E** Andri Insula, siue Andrienusum Leoniceus, ubi de celebri die Dionysij. At Historici de Graecis rebus, quorum supra meminimus, plura de Cycladibus Insulis.

De Amorgo autem vna Cycladam Aelianus in variis Graecis.
Antledon quae sit, Plutarchus in Problematicis suis egit.
Balearidum, & Ebuse, quarum Gerion imperium tenuisse fertur. Tzetzes Celsus, Leoniceus nonnulli.

Ceorum, siue Coorum, & Coi Reipublice Aelianus in variis Graecis. Macareus de Coica historia. Vinum bibere filiis, & filiabus non licebat in Co usque ad certum tempus.

Aelianus in variis Graecis, ac item de Simonide Coe, seu Coo xiv, deque luctibus mortuorum, & de Apelle: Celsus item de Cois: Leoniceus autem de Iulide vrbe. Tzetzes de Sisyphe Coo 5. 29. De Cois verò mulieribus cornutis Ouid. lib. 7. Metamorphoseon. Chij Insula Pius II. Chiorum castitas, & alia apud Plutarchum de virtutibus mulierum, & Celsium, ac Leoniceum.

Corcyra, & Corcyraeorum Aelianus in variis Graecis. Tzetzes de Corsica insula, & de Syluestri in illa à Romanis inuenta materia. Leoniceus 1. 75. Celsus, cur Cynij Macrobij, 21. 3.

Crete, atque Cretensium Io. Bohemus 3. 4. Cretensium Reipub. & aliarum rerum Aelianus in variis Graecis sparsim. Tzetzes item nonnihil, ubi quid Creta effugium.

Celsus verò de adulteri poena apud Gortynam, & de Cretensium moribus.

In Vaticana Bibliotheca extat libellus Graecus de occupatione Cretae.
Plutarchus in Problematicis, Quinam apud Cretenses dicebantur Cantacaurae, curque apud Gortynos mos fuerit mutuum accipientibus argentum rapere.

- E** At Leoniceus, & Celsus plerumque de Biennae in Creta urbis origine, de Cretensium coniugijs, de Curetibus, de Antenoico colle in Creta, de Oaxo Crete ciuitate, deque Ereatho eius Tyranno, & Phronyma illius uxore. De choro Ariadnes, & de Androgeo Minois filio. Quin & Ovidius lib. 8. Metamorph. de Labyrintho, & Ariadnae corona in sydo. Tzetzes de Boiae Minois, & de Dycti Cretensi, ac de Dedalo, & Icaro, & de Idomeneo. Aelianus in variis historiis. Ac de Minoe Celsus 30. 34. cur dicatur Dedalus fecisse simulachra mouentia.

Vide Petrum Bernarium, ac recentiores historicos de rebus Venetis, ac librum nostrum de iuandis Graecis in primo Tomo huius Biblioth.

Cypri Pius II. in Asia cap. 95.

Bibl. Selectae Sectio Secunda.

Qq 2 Ilocrates

Ifoocrates de laudibus Euaſore Cyprii, Patris Nicoclis.

Aelianus in variis Græcis, ubi de Cytheriis.

Epiphani Episcopi scripta aliquam afferunt lucem earum rerum, quæ in illa con-
tigerunt.

Scriptores item de bello sacro, quod gestum est in Syria.

Quin & ii, qui de Cypro à Selymo Turcarum Rege capta hoc sæculo historias con-
scripserunt.

Plutarchus autem in Parallelis minoribus de Myrrha Cinaræ filia. Crinitus de
Exagono legato misso in dolium serpenti. Leoniceus de Platano Cypria non-
nulla agit, quæ uiam ad historiam faciunt.

D E L I, Aelianus in uariis historiis, & Leoniceus 2.48. 2.14.19. ubi de Dio-
medis Insulis historia.

Delos.

Eubrides

Insula.

Epyra.

Eubæa.

Electridum Insularum Leoniceus 1.83.

Ephyre Aelianus in uariis Græcis.

Eubæe Tzetzes, Leoniceus pauca quedam. At de expugnatione Nigroponti, Hi-
storici huius sæculi. Mattheum verò Herbenum, qui hanc historiam dicitur scri-
pisse, nec legi, nec qualis fuerit Scriptor, audiui.

Chalcia.

Chalcidii, Aelianus variæ historiæ, ubi de Magistratus, & legationis munere ap-
ud Chalcidenſes, de ira Athenienſium aduerſus Chalcidenſes, & Plutarchus non-
nulla in Problematis. Tzetzes 6.58. Cælius 21.19.18.34. quid sit Chalcidiffare, &
vnde Chalcis nominata Leoniceus 1.74.

Eritrenſium

reſſus.

De Eritrenſium verò Republica Aelianus in variis Græcis, & de Caryſto Eubææ
vibe, de qua item Leoniceus nonnihil, & Cælius 1.16. de Glauco Caryſſio.

Gnido.

Gnidi Insula, Politianus, ubi de Gnidiis nodis 1.39. Cælius, quoniam sint Amme-
mones in Gnido 20.10.

Ioffenſes

ſine Taſſa.

Icaria Inſu-

la.

Ichthusa.

Ithaca.

Alalcomene.

Ioffenſium, ſive Taſſorum Aelianus in variis Græcis, Cælius 19.11.

Icarie Inſule, Pius II. in Aſia cap. 77. Cælius 21.47.23.30.

Ichthusa Aelianus in uariis Græcis.

Ithacæ. Idem Aelianus in uariis Græcis. Plutarchus de Alalcomenio Vrbe Itha-
cenſium in Problematis. Quæ uerò, uel uera, uel fabuloſa dicta ſunt de Siſypho, &
Autolyco Cælius, & de Autolyceis furſis Tzetzes, ac de Vlyſſe autopyræ Aelianus;
deque Telemacho, & Telegono, deq; Erigone ſorore Penelope, & de ipſa Penelope
idem Aelianus. Leoniceus autem de Elpenore, & Cælius de Prociſ Penelopeis.

Locri. Cælius 18.26.

Lesbi.

Lesbus.

Lesbi, & Lesbie regulæ Cælius 7.22. & Arionis Herodotus, & lapidis Lesbi, & fa-
tinæ Lesbie Cælius.

Leucadi.

Lipara.

Meli.

Leucadis Cælius 23.30.

Lipare. Ex Ariſtotele Leoniceus 1.89.

Meli, ſive Meliarum ſceminarum facinus Plutarchus libro de virtutibus mulierum
Melitæ Inſulæ Nicolaus Villagagno; Statuta item Melitenſium equitum edita Flo-
rentiæ. Vide in diſtione Rhodus, ubi de Iacobo Boſſio locuti ſumus, cap. 45. Seſtione
tertiæ huius lib. xvi.

Mitylene.

Naxos.

Rhodus.

Mitylenſorum Aelianus in uariis historiis.

Naxiorum Leoniceus 3.7.

Rhodiſorum Plutarchus in Problem. plura. Cælius, & Leoniceus ſparſim. Quin
& ab aliquo referuntur vndeiginti libri historiæ Rhodiſorum à Philippo Amphi-
polita conſcripti, quem non vidi, quemadmodum nec quod dicitur Theodoricus Ada-
mæus ſcripſiſſe de Rhodo inſula, & militibus eius. Iacobus autem Fontanus, ſcripſit
de Rhodi expugnatione ad Adrianum V I. & Gulielmus Rhodi Procancellarius.
Sed vide etiam huc ſpectantia, quam de ordine ſacro Rhodiſorum Equitum historiã
tenuit idem Iacobus Boſſius, de quo ſuprà egimus cap. 45. tertie Seſtionis.

Philippus

Amphipoli-

ta.

Iacobus Fon-

tanus.

Gulielmus

Rhodiſus Vice

cancellarius.

Salamina.

Samotheſis.

Samotheſia.

Sicilia.

Salaminiorum, Telamonis, & Aiæis Plutarchus in Parallelis minoribus Samio-
rum. Aelianus in variis Græcis. Leoniceus, Cælius.

Samotheſia Aelianus.

Sicilia,

- A** Sicilia, Aelianus in variis Græcis. Philippus Syracusanus de Siculo rum variis gestis contra Syracusanos. Michael Ritus de Regibus Neapolis, & Siciliae. Io. Iouianus Pontanus ad finem sexti Libri de bello Neapolitano. Dionis autem Syracusani Vitam Plutarchus scripsit, iuri & in Parallelis minoribus de Arontio in Aegestæ & Aelianus aliqua de eodem in variis Græcis. Seneca lib. 1. r. Epist. 80. de Aetna Scylla, Charibdi. Plura de Ciuitatibus quibusdam Siciliae, & de reliquis eius Insulae rebus, & Tyrannis Aelianus in variis Græcis. Tzetzes, Diodorus Siculus, Plutarchus in Parallelis minoribus. Leoniceus, Cælius, Italia Leandri, Sicilia Maurolyci. B. Antoninus Florentinus tit. 20. c. 4. ad Thomas Faiellus Siculus Ord. Predicatorum, qui de locis, ac rebus Siculis Decades duas conscripsit, quas Remigius Florentinus è Latina in Italicam linguam conuertit; Vixebat autem hic Thomas Faiellus Carolo Quinto Imper. cui suas Decades anno 1560. inscripsit, quas bicennio post emendatas, & auctas Philippo Regi eius filio dicauit. Vide infra in Appendice de variis Urbibus cap. sequenti.
- B** Tenedi Insule, siue Tenediorum Resp. Aelianus in variis Græcis Cælius 247. Tenedos.

Appendix Historicorum Ciuitatum aliquot, quarum & aliquot illarum mentio facta sit supra. Cap. X.

- A** Quilæ in Brutis Italiae, Bernardini Cyrilli Annales Aquilæ Ciuitatis Aprutinae Romæ. anno 1590.
- C** Inscriptiones antiquæ Augustæ Vindellicorum, duplo auctiores, quàm antea editæ, & in tres partes distributæ, cum notis Marci Velferi Marthæi F. & Duumiri Augustani, Augustæ Vindellicorum. Venetiis MDXC. apud Aldum. Vide autem supra inter Scriptores rerum Germanicarum, uelut finem tertie Sectionis cap. 48.
- Aurelianensis obsidio Ludouici Miquelli Parisiis. 1580.
- Bergomum Francisci Belafilii.
- Bononia Leandri Alberti, & Caroli Sigonii.
- Brixia Helie Capreoli Historia Brixienfis, quæ deinde è Latina est facta Italica à Patricio Spina, additis, quæ usque ad annum millesimum quingentesimum octogesimum quintum acciderunt, hæcque versio excusa est Brixie eodem anno apud Franciscum Mariam Marchettum.
- Catarum Iosephi Betusij Venetijs 1584.
- D** Constantinopolis Leonardi Gienfis de Capra Constantinopoli, & Francisci Rosa Galli historia Gallica de expugnata Constantinopoli à Balduino Nono huius nominis Comite Flandriæ. anno 1204.
- Ioannes Cantacuzenus Imp. Constantinopolitanus Bella inter Andronicum auum, & Nepotem gesta libris quattuor Græcè, & elegantissimè scripsit, quos nouissimè Latinos à se factos edidit in Germania Iacobus Pontanus Societatis nostræ, uti supra de historicis Græcis in secunda Sectione monstrauius.
- Cremona Io. Baptistæ Burdegalii.
- Cremona Antonij Cautellij.
- Crema Alemanni Fini Venetijs edita anno 1566.
- E** Ferrara Gasparis Serdi de Ferrara, & rebus Ferrariensibus, & Io. Baptistæ Pignæ historia Ferrariensis, & Atellinorum.
- Florentia. Iacobi Nardi historia Florentina Lugduni 1582. & Florentiæ 1584.
- Iacobi Pogij Florentia.
- Florentia Io. & Matthæi Villani, & Leonardi Florentini historia Florentina, & Ricordani Malespini apud Iuntas ann. 1568. Italicè. & Vgolini Verini lib. 3. Parisiis 1583. & Petri Boninsegni historia Florentina Italicè Florentiæ 1580. At Florentinarum familiarum Arbores edidit Scipio Admiratus, Mediceorum, Diacretorum, Albiziorum, Cancellariorum, Cambiorum, Refalitorum, Macingiorum, Valoriorum, Soderinorum, Acciolorum. Sanè verò apud alias familias suæ extabant Arbores Monaldeseorum, Bondelmontium, Nerorum, Saluatorum, Anselmorum, Bottorum, Concinorum.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Qq 3 Vincen-

Vincencius autem Burginus quàm accuratè scripserit de Origine Florentiæ, deque Ciuitate Fesularum, & de Etruria, vide 49. caput tertiæ Sectionis huius libri xvi.

Genus Antonij Galli de historia Genuensi ab anno 1466. vsque ad 1482. & Iacobi Bracelii. Scripsit autem hic bellum gestum cum Alphonso Rege Hispaniæ vsque ad annum 1446.

Augustini Iustiniani Episcopi Nebienfis historia Genuensis Italicè.

Georgii Stelle de Genua, & rebus Genuensibus, ab anno 1299. usque ad 1422.

Bartholomæi Senarege Historia Genuensis.

Iacobi de Voragine Archiepiscopi Genuensis De rebus Genuensium vsque ad annum 1296.

Caphari de rebus Genuensibus ab anno 1488. vsque ad 1514.

Petri Bizari historia Genuensis, Antuerpiæ 1589.

Ioannis Stelle Genuensis historia ab anno 1422. vsque ad annum 1435.

Christophori Cyprii historia Genuensis, huic autem multum tribuit Iustinianus. Parthenopæi historia Genuensis ab anno 1527. vsque ad 1541. & Pauli Interiani historia Genuensis.

Vberti Folietæ de Repub. Genuensi Romæ 1559.

Mantua Marci Æquicolæ, & Ioan. Baptiste Platina. Et vide infrà in verbo, Montferratæ, siue Monstera, & in dictione, Tridentini Duces, & Mantuani, Iani Pyrrhi: & Francisci Sansouini, qui Mantuanam historiam scripsit, sed tantum inchoatam, quæ extat apud me.

Benacus Lacus quem carmine descripsit Georgius Iodocus Berganus, Monachus S. Zenonis, Veronæ. ann. 1546. quo tempore viuebat.

Mediolanum, Bernardini Corij historia Mediolanensis, & Bossi Cronicon Mediolanense, & Galeatii Cappella de Francisco secundo Duce restituito. ann. 1535. Venet.

Melita. Io. Antonij de bello Melitenfi 1567.

Mons Ferratus, siue Mons Ferax Ducatus Ducis Mantuæ Benuenuti à S. Georgio è Marchionibus Montisferrati.

Neapolis, Zenobii Acciaoli, & Bartholomæi Facii, & Benedicti Falci descriptio, Neapoli excusa, & Ioannis Iouiani Pontani, & Pandulphi Colleenutii Neapolitanæ historia.

At Neapolitanarum familiarum Arbores edidit Scipio Admiratus Regum Neapolitanorum, Aquaiuarum, Aquinorum, Capuanorum, Caracciolorum, Caurianorum, Cosciorum, Gambacurtorum, Marzanorum, Magistri iudicum, Monachorum, Menfonum, Sanctiæuerinatium, Suardorum, Refalitorum, Rotarum.

Nouocomum Ioannis Porcatij.

Patauium, Acephali, vrbis Patauine apud Antonium Capiuaccium extat liber manuscriptus. Quin & Andree Danduli Chronica, in quibus multa de rebus Patauinis, Et Andreas Fabafufca de insignibus familiarum Patauinarum, & Gulielmi Cortusi de Ciuitatis Patauine extructione, siue origine, ac de gestis Ezzelini, deque iis, quæ inter Guelfos, & Gibellinos contingere, ac de Scaligeris. Extrabant autem apud eundem cognomine Doctum Patauij hæc Opera manuscripta. Præterea Albergheti Cortusi continuatio elegans historiæ Patauini, erat apud Io. Baptistam Ramnutium. Sed Verlati Annales Patauini, apud Scardeonium. ibidem. Ioannem item Nouali de Patauij edificatione, cum descriptione 120. Familiarum apud equites Doctum, & Capilistum manuscripta historia, sicut & apud eundem Scardeonium erat Zamaldoni historia Patauina manuscripta. Et verò de rebus Patauinis authenticus liber in Monasterio carcerum, Venetijs, & alter liber de iisdem, in eide S. Zachariæ ibidem. Et annales antiquissimi, qui non editi, sed Veronæ, num. 55. asseruantur prope Cancellariam.

Editi sunt autem Basileæ anno 1560. Bernardini Scardeonii Canonici Patauini, de Antiquitate vrbis Patauij, & claris ciuibus Patauinis libri tres; & Eiusdem Appendix, De sepulchris insignibus exterorum Patauij iacentium.

Pistorium,

- A** Pistorium, Renati Serrauallini historia Pistoriensis.
 Pifæ. Agnelli Historia Pifanæ.
 Placentia Humberti Locati.
 Puteoli, Ferrandi Loffredi antiquitates Puteolorum, Italicè.
 Rauenna. Hieronymi Rubei historia Rauennates Venetijs.
 Roma, Pyrrhus Ligorius de Vrbe Romæ Italicè, Venetijs 1553. & Ludouici Contarini Antiquitates Romæ cum origine Nobilitatis Neapolitanæ. Neapoli 1569. At quicumque citati sunt cap. 2. Sectionis terciæ.
 Rhodus Gulielmi Caorfini, seu Cadurcenfis, De Obsidione Rhodi descriptio. Venetijs 1560.
 Scodrensis obsidio Marini Barletij Venetijs 1504.
- B** Senæ Pij II. Pont. Max. Et liber alius inscriptus De Senarum, eiusque Archiepiscopus antequiritate. At & Scipio Admiratus de familia Picolhomineorum Genealogiam Italicè edidit.
 Taurinum. Philiberti Pingonij Augusta Taurinorum, & arbor gentilitia Sabaudia, Saxoniæque Ducum, Taurini 1577.
 Tridentini Duces Iani Pyrrhi Pincij de Ducibus Tridentinis, & Mantuanis 1546.
 Venetijs, & Venetorum. Statuta Venetijs. Et Iacobi Purtiliani Comitiss de administratione Reip. Venetæ, & Marci Antonij Sabellici, & Petri Marcelli, & Germani Auduberti Aurelij Venetijs 1583. apud Aldum editæ eleganti Carmine heroico descriptæ, & Petri Iustiniiani historia Venetæ, ab Vrbe illa condita vsque ad annum 1575. & Latina in Italicam linguam conuersa, & Iulij Faroldi Annales Veneti Italicè, editi Mediolani 1574. & Petri Bembi Card. & Ioan. Baptista Egnatij.
 De Romanorum, & Venetorum Magistratum inter se comparatione libellus Guerinii Pisonis Soacij I. C. Patauini, ad l. i. ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. apud M. Ant. de Galassis. 1563. Latinè. At Bartholomæus Patuta De Vitis Ducum Venetorum. Vixit anno Dom. 1480. & fuit Abbas Sancti Gregorij Congregationis Cluniacensis atque Episcopus denique, Arnold. Vberissime autem, & quidem Italicè Franciscus Sansouinus ann. 1581. Venetijs apud Iacobum Sansouinum.
 Verona Hieronymi à Corte, siue *Curijs*, libri vberes Italicè 1596. editi de rebus Veronensium. Et Sarinæ. Arborem verò familiarum aliquot Veronensium, vide in Scipione Admirato.
 Vercellæ. Francisci Laurentij Vercellarum laudes, Patauii 1568.
- D** Vincentia Iulij Barbarani.
 Præter hos extitit hæc ætate Georgius Bruin Agrippinensis, qui edidit Theatrum Ciuitatum, siue Ciuitates Orbis Terrarum, ac præter earum diligentem delineationem, de pluribus adrexit narrationem perutilem. Hæc autem sunt in fine prioris libri quæ huc sunt adscriptæ ad eum modum, quo illas disposuit.
 Adenæ vrbs Arabiæ.
 Amstelrodamum Hollandiæ Metropolis.
 Ancona ad mare Adriaticum.
 Ansa celebre quondam Africæ Oppidum.
 Antuerpia in Brabantia, celeberrimum Emporium.
 Aquisgranum.
 Argentoratum Alsatie Metropolis.
 Arzilla quondam Africæ vrbs.
 Atrebatum.
 Augusta Vindelicorum in Rhetia.
 Azamutum Africæ oppidum.
 Barcino citerioris Hispaniæ vrbs
 Basilea.
 Bethleem Lustranæ vicus.
 Brema Vvestphaliæ vrbs.
 Bruersaauia Zelandiæ oppidum.

Brugæ

- Brugæ Flandrorum oppidum.
 Bruxella, Regia in Brabantia sedes.
 Brunsvicum vrbs Imperialis.
 Buda Hungarici Regni caput.
 Burdigala nobilis Gallie Ciuitas.
 Burgos antiquissima Gallecie vrbs in Hispania.
 Buscamducis fienum Brabantie oppidum.
 Canonor vrbs Indie maxima.
 Calecut in India.
 Cayrus quondam Babylon.
 Calsale Lufitanie oppidum.
 Cassula vrbs Hætie.
 Cefala Africæ Insula.
 Colonia Agrippina.
 Confluentia oppidum inter Moguntiam, & Coloniam.
 Constantinopolis Metropolis Thracie vrbs olim Byzantium.
 Cusco Peru Regni Ciuitas.
 Dius Regni Cambaie in India Insula, cuius descriptionem Ofsorius, sed & diligenter Petrus Massius in sua Historia India edidit.
 Drepanum Siciliæ oppidum.
 Dresda Misnie vrbs.
 Ecia Hispanie oppidum.
 Egra vrbs in primo Bohemie aditu.
 Erdordia Thuringie vrbs.
 Famagusta vrbs Cypri.
 Florentia prima Etrurie vrbs.
 Friburgum oppidum in Vechlandia.
 Frisinga ciuitas Episcopalis Bauarie.
 Francofurtum in Germania ad Menum.
 Francofurtum Marchionatus Magdeburgensis Oppidum ad Oderam.
 Fulda.
 Gades Hispanie Insula.
 Gandauum vrbs Flandrie.
 Genua Lygurum Italie vrbs.
 S. Georgij oppidum, quod prius dictum fuit Aldea, in Hispania.
 Glarona, vulgo Glaris Helueticæ foederis regio.
 Goa Insula, & vrbs commune nomen.
 Goricum apud Sconhouiam.
 Granata, siue Gar Nata, vel Illiberis, & Illyberia, Regni Granatenfis ciuitas.
 Groninga vrbs in Phrisia.
 Hamburga, siue Hamburgum quondam Metropolis in Vuægia Vuudalie regione.
 Heidelberg iuxta Neccarum, & Hercinium.
 Herbipolis, vulgo Vuitzburg Francie Orientalis Vrbs.
 Hierosolyma nunc Turcarum Colonia, olim Iudaici Regni Metropolis.
 Hispalis in Hispania.
 Iena Thuringie oppidum.
 Leodium vrbs Germanie inferioris.
 Lindia Insulare Imperij oppidum.
 Lipia Ostlandie quondam Metropolis.
 Londinum vrbs Angliæ.
 Lubeca inferioris Saxonie vrbs.
 Lucerna Helueticorum ciuitas.
 Lugdunum vrbs Gallie Transalpinæ.
 Luneburgum Saxonie vrbs.

Lutetia

- A** Lutetia Prouinciæ Senonenfis.
 Magdeburgum Metropolis, & Imperialis vrbs in Saxonia.
 Malaca in Hispania.
 Melita in Mediterraneo mari.
 Marpurgum vrbs, Haffiæ Metropolis.
 Mechlinia Brabantiae vrbs.
 Mediolanum Metropolis Insubrum.
 Meffana vrbs Siciliae.
 Mexicum in noua Hispania.
 Moguntia, vulgo Mentz.
 Mombaza oppidum Africae.
- B** Monachium in Bauaria.
 Monasterium Vuestphaliae Metropolis.
 Monspessulanus in Gallia Narbonensi.
 Montes vrbs in Hannonia.
 Neapolis Campaniae vrbs Regia.
 Nemaufum vrbs Galliae Narbonensis.
 Nordlinga Rhetiae inferioris oppidum.
 Norimberga Germaniae vrbs.
 Olyfippo Lusitaniae vrbs primaria.
 Ormuz Persiae oppidum.
 Panormus Siciliae Metropolis.
- C** Parma Longobardiae vrbs.
 Parthenopolis, vide Magdeburgum.
 Pincia, siue Vallisoleum in Hispania.
 Pictauium in Prouincia Burdigalensi.
 Praga Regni Bohemiae Metropolis.
 Quiloa oppidum Africæ.
 Ratifpona vrbs ad Danubii ripam in Bauaria sita.
 Rhodus, Insula, & oppidi Mediterranei maris nomen, prius Ophiusa, deinde Staclia, demum Zelchin nominata est.
 Roma vrbs in Latio mundi caput.
 Rostochium Ducatus Megalopolensis Saxoniae finitimum oppidum.
- D** Rotenburgum Franconiae oppidum.
 Rothomagus Normandiae Metropolis.
 Sala Mauritaniae oppidum.
 Saltzburgum Norici Ciuitas.
 Scaphusa Oppidum ad dextrum Rheni latus.
 S. Sebastiani insignis oppidum in Guipuzcoa Hispaniae.
 Sedunum primarium Valesiae oppidum.
 Senæ in Etruria.
 Septa vrbs Mauritaniae maxima.
 Soloturnum Heluetiae Oppidum.
 Spira ciuitas Episcopalis Germaniae.
- E** Straubinga Bauariae oppidum ad Danubii ripas.
 Suiria Heluetiae vicus.
 Syluania Heluetiae vicus.
 Tingis Mauritaniae ciuitas.
 Tolerum in Hispania.
 Traiecti nomine duo oppida vocantur, alterum inferius apud Batavos, alterum superius in Thungria.
 Treuiris ad Mosellam flumen, vrbs primaria Galliae Belgicae.
 Tuium (Germanice zug) oppidum.
 Turonum ciuitas Galliae.
 Tigurum,

Tigurum, vulgo Zurich, Heluetiæ oppidum.
 Pzaffin Africa oppidum.
 Vallisoleum, vide Pincia.
 Venetiæ vrbs in Hadriatici maris sinu.
 Vienna Austria.
 Vlma Sueuiæ vrbs.
 Vrselle Heluetiorum vicus.
 Vrsina (vulgo Berna) Heluetiæ oppidum.
 Vucimaria Thuringiæ oppidum.
 Vuesalia inferior, vrbs apud Rhenum.
 Vuismaria Ducatus Megalopolensis Oppidum.
 Vuitemberga Ciuitas Saxonie.
 Vuormatia Vangionum Metropolis, ad Rhenum sita, quondam Borbetomagus appellata.

Ad finem autem libri secundi hæc vrbes habentur.

*Georgii Præm
 appendix.*

Africa, quondam Aphrodisium Africa oppidum.
 Alexandria ciuitas in Aegypto.
 Algeria oppidum in Africa.
 Alhama Regni Granatenfis in Hispania Oppidum.
 S. Ander oppidum in Hispania, Cantabricæ Prouinciæ.
 Antequera Granatenfis regni oppidum.
 Auenio vrbs Pontificis Maximi in Gallia.
 Aurelia siue Aurelianum Gallie vrbs.
 Badenia Ciuitas Heluetiæ.
 Baix Ciuitas Campaniæ.
 Basilea vrbs sita ad Rhenum fluuium.
 Buriges (vulgo Bourges) vrbs Gallie.
 Blamont oppidum Lotaringiæ.
 Bloys Gallie oppidum.
 Bonna oppidum, ad citerioris Rheni Ripas, & Colonienfi vrbi proximum.
 Briellium Hollandiæ oppidum.
 Barburgum Flandriæ oppidum.
 Calcaria Cliuorum oppidum.
 Campi vrbs apud Iselam.
 Candia vrbs, & Insula Mediterranci maris, quæ Creta antiquis.
 Cantabrigia vrbs Angliæ.
 Cliuia Ducatus Cliuensis oppidum.
 Colmaria Alsatiæ vrbs.
 Conil Hispaniæ oppidum.
 Constantia vrbs Sueuiæ.
 Corfu nomen Insule, & oppidi, in mari Mediterraneo, antiquius Corcyra.
 Damascus vrbs Syriæ.
 Dantiscum, vide Gdanum siue Gedānum.
 Dordracum vrbs Hollandiæ.
 Dunkerka Flandriæ oppidum.
 Duisburgum Germaniæ veteris celebre oppidum.
 Embda vrbs Orientalis Phrugi metropolis.
 Embria Cliuæ ducatus ciuitas.
 Flauiobriga, vulgo (Bilbao) in Hispania Cantabriæ, siue Biscaliæ vrbs.
 Fribergum Misene oppidum.
 S. Galli oppidum Heluetici fœderis.
 Gdanum Prussiæ vrbs.
 Genna.

- A** Gennapium dirionis Cluensis oppidum.
 Gorlitium superioris Lusatie oppidum.
 Grauelinga Flandrie oppidum.
 Grodna, siue Grodno Lituaniae oppidum.
 Groninga Phrisiae meridionalis oppidum.
 Guleta Africanae ora arx.
 Hala Sueviae oppidum.
 Harlemum Hollandiae oppidum.
 Hierosolyma olim sancta ciuitas.
 Huium ad Mosam fluium Leodiensis dioceseos.
 Hypræ ex præcipuis Flandriae urbibus.
B Leida, siue Lugdunum Batavorum oppidum in Hollandia.
 Loxa Regni Granatensis oppidum.
 Limburgum oppidum.
 Mantua Longobardiae ciuitas.
 Massilia in Narbonensi Prouincia.
 Metis ciuitas nunc Gallie, olim Germaniae.
 Middelburgum oppidum in Zelandia.
 Milenta ciuitas Miluenisium.
 Modona.
 Mosca.
 Namurcum (iuxta Mosam) oppidum.
C Nouiomagus ex quatuor Geldriae ciuitatibus.
 Nouesium alias Nouesum, vel Nussia oppidum Colonienfis dioceseos.
 Oenipons, vel Oenipontus Tyrolensis Comitatus oppidum.
 Oxonium oppidum in Anglia.
 Parentium Histriae ciuitas.
 Pennon de Velis Africae oppidum.
 Puteoli Ciuitas Campaniae.
 Rochella (Latine Rupella) Gallie oppidum.
 Roma regina Urbium in Italia.
 Rubeaquum, alij Rufucum, & Rubiacum Alsatie superioris oppidum.
 Sibenicum ad Hadriatici maris litus.
D Sontina oppidulum Dioceseos Colonienfis.
 Traiectum ad Mosam oppidum.
 Tunes maxima Africae urbs. Tunctum.
 Vegel Hispanie Betice oppidum.
 Velis Malaga, Hispanie oppidum.
 Vindeforium Angliae castrum.
 Vuissenburgum urbs non procul à Rheno.
 Xeres Andalusie prouinciæ in Hispania urbs, siue oppidum.
 Iulius quoque Ballinus celebrium orbis urbium icones edidit cum earundem bre-
 uis historica narratione, vt diximus, vbi de Geographia egimus.
 Gulielmus Pastregius Veronenfis librum edidit, De Originibus rerum: in quo agi-
 tur, De scriptis Virorum Illustrium Ordine literarum: De fundatoribus Urbium:
 De primis rerum nominibus: De Inuentoribus rerum: De primis dignitatibus, Deq;
 magnificis Institutionibus. Venetiis apud Nicolaum Bascacinum anno 1547. in octa-
 uo, char. 16. & dimidia.

Iulius Balli-
 nus de celebri-
 bus urbibus
 orbis.

OTMA

ARGV-

ARGUMENTVM

LIBRI DECIMISEPTIMI.

PROESIM & Picturam hoc libro coniunximus, tum quod aqua utrinque sit potestas; tum ne essent iter ande de pietate cautiones, ac monita; non interea nesci, Picturam afficti & Plasticam, ac Glyphicam, quod ad proportionem, lineasq. ducendas, atque ad aptissimos colores inducendos pertinet, potissimum ab Arithmetica, & Optica mutuare complura; ut sine illis haud posse profici eximij Pictores antiqui dixerint. Accedit, quod tota vis Poeseos, atque Pictura duobus absoluitur docendo, et delectando; quodq. Poesis efficit narrationibus, episodis, encomiis, troicis, et eiusmodi aliis; idem Pictura facit; quae coloribus utens, ex ipsis rebus, aut quales haec esse deberent, capessit notiones, quibus lineamenta, lucem, umbram, recessus imitatur. Vtraque item, quidquid ubique praestantissimum reperit, idem multis in unum, quod sibi proposuerit, transferit: ut non tam a personis, aut a natura didicisse, quam potius his dare leges posse videatur. Quamobrem aequum erat, ne dissociarentur, quae tot symbolis persimiles, ac quasi nexibus aptae essent inter sese. Nos igitur, quae de his tractanda sunt, distinximus in capita, quae sequuntur.

ARGV

ANTO.

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
BIBLIOTHECAE SELECTAE

Liber Decimus septimus,

QVI EST DE POESI, ET PICTURA ETHNICA,
humana, & fabulosa, collata cum vera,
honestâ, & sacra.

Quinam de Poetica scripserunt, seu Græcè, siue Latine. Caput I.

POESEOS Originem, ac poematum per genera, & modos diuisionem: materiam item, quæ ad pedes pertinet: præterea Partitionem eorum, ad quæ referuntur personarum expressio, ceteraq. peristafes, ac virtutes Poetæ, nimirum prudentia, efficacia, siue energia, varietas, suauitas. Figuram quoque, ac figuratum species. deinde Characterẽ, hoc est formam dicendi multiplicem, addo & Imitationem, atque ludiciũ; Et Græcorum cum Latinis, atque horum cum iis, qui Italica hodierna lingua scripserũt Collationem: quæ uel reliqua ad Poeticæ utilitatem, iucunditatem, ac dignitatem spectare videbantur, Plato, Aristoteles, Horatius, quique in eos Commentaria ediderunt, Hieronymus item Vida, sed & Pontanus, Marantia, Parrhenius, Micellus, & alii, de quibus dicendum est postea, tractarunt: Sanè uerò Bartholomæus Lombardus Veronensis, præfatione in Aristotelis librum de Poetica ad Academicos inflammatos: quæ uel alia in eundem librum, vnã cum Vincentio Madio Commentaria adiecit: Quæ item Madius hic in Poeticam Horatii, & Alexander Picolhomineus in Poeticam Aristotelis scripsit, plura suppeditant, quæ huc faciunt. Sed & Lilius Gregorius Gyraldus Ferrariensis, cũ historiæ Poetarum, rã Græcorum, quàm Latinorum Dialogos confectisisset, ex quibus scripta, & uitas eorum expressit, addidit iudiciũ de Poetis: de quibus item Andreas Tiraquellus egit, uti de aliis solet. Accessit denique Latina Iulii Cæsaris Scaligeri Poetica, spissum sanè opus, & perspicacissimi ingenii, atque ingenit in uiro eruditionis argumentum. At cum Opus illud partitus esset in libros septẽ Historicum, Hylẽ, Ideam, Parascæuẽ, Criticũ, Hypercriticũ, Epinomicũ, pollicus est se de Poeti historicè scripturũ, quod tamen non præstitit, cum de origine Poeseos egit, quemadmodum sequenti capite ostendimus, neque item omninò æquũ de Poetis iudiciũ tulisse uideri posset, si quæ scripsit, integrè à typographis fuissent excusa, nam hereticos Geneuenses, qui eius Poeticam ediderunt, quædam ademisse, quædam adieçisse eius operibus, ut postea dicemus, mihi pro comperto est. Quin & in quibus Veteres, & alii notantur, atque ubi de ritibus Catholicæ Ecclesiæ nonnulla carpitur, eò magis hic præmonenda sunt, quòd sub tanti Viri nomine sensim possent le gentium mentes à semita ueritatis auerti.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

R r

Quadam

Andreas Tiraquellus ubi de nobilitate.

L. lib. 2. cap. 2.

Cap. 11.

Cap. 2.

Lib. 1. cap. 2.

Cap. 23.

Tertullian.
de Corona
militum.Corona Re
ligiosorum
antiquissi-
ma.

a Dionysius,
b Anicetus
Pont. ad spi-
ropos Galles,
c Athan. lib.
d Pallad. in
hist. Lusit.
cap. 47.
e Hieron. epist.
ad Iovin.
f Epiphanius
repl. 10.
g Aug. de op.
Monach. lib. 1.
h Hieron. ep.
ad Aug. qua
est 26. inter
Aug. epist.
i Idem. epist.
147.

K Conc. Car-
thagi. 4. cap.
46.
l Tolet. 4. ca-
no. 10.
m Ido. lib. 2.
n Idem. lib. 2.
o Idem. lib. 2.
p Idem. lib. 2.
q Idem. lib. 2.
r Idem. lib. 2.
s Idem. lib. 2.
t Idem. lib. 2.
u Idem. lib. 2.
v Idem. lib. 2.
w Idem. lib. 2.
x Idem. lib. 2.
y Idem. lib. 2.
z Idem. lib. 2.

AC quidem ubi abundantiore sensu Aristotelem, Pausaniam, & ceteros repre-
hendit, non adeo magni momenti essent, ut præcauerentur, nisi quod quanto
luculentius in omni veritate vestiganda curabitur, efficitur cum inspectio, tanto
deinceps oculatio fiet aliis in grauioribus rebus, ut neque omni spiritui credat, & ve-
rò quod bonum est tantum requirat, & teneat. Neque enim desunt, qui ægrè ferunt
à Scaligero reprehendi Aristotelem, qui tragediam in fabulam mores, dictionem, sen-
tentiam, apparatus, melodiam diuiserit; cum tamen hunc doctissimi viri tueantur eo
loco non quantitatibus, sed qualitatibus partes enumerantem: Platonem autem accusan-
dum esse non censent, quasi omnes à Republ. Poetas exegerit (quem tamen excusat
Maximus Tyrius, cum improbos tantum eiecisse dicat) quodque Phedonem, & Sym-
posia scripserit, quæ Scaliger nominat monstra. Nec me laret, quæ de Pythiis ludis, B
atque Hercule dicat, quem admeto Regi seruuisse constat à Pausania. At cum de co-
ronæ usum loquitur, quem à Promethei vsque temporibus deductum à doctioribus
scribit, poterat addere, eundem morem ab Athenæo ex vetustissimo Auctore tribuiti
Iano; ac Tertulliano referente, ex antiquissimo Scriptore Claudio Saturnino à Pan-
dora primam coronam inuentam fuisse. Ceterum idem ipse Saturninus scripsit sensisse
Pherecidem, Saturnum fuisse coronæ inuentorem, Saturnum autem & Ianus sine
dubio fuisse Prometheo antiquiores. Addo Diodorum, eodem Tertulliano scribente,
velle Iouem, qui Prometheus vinxit, coronatum fuisse vicis Titanibus. Sed & alia
sunt, quæ antiquitatis periti facile animaduertent, si alterum semper oculum antiquo-
ribus legendis admovent, quemadmodum alteri parti audiendæ melior auris semper
perferenda est.

Sed quoniam extant in alijs eius Operibus nonnulla, quibus mores Catholicæ reli-
gionis carpuntur, eadem omnia delenda sunt, & luenes præmonendi, ne quam inde
labem animis suis aspergant. Quæ illud, dum tanquam ridicula exprobratur, corona
Monachorum: aut cum hæc ipsa leguntur verba libro 3. Poetices, qui & Ideæ inseri-
bitur, cap. 1. Nam ita nostra monstra (inquit) quæ Monasticam addidere, non intelligunt,
hominem esse animal sociale. Sicibi. Vix autem crediderim à Viro, qui peracri fuit iudi-
cio, & plurimæ lectionis, ista excidisse, cum coronæ Monachorum, & Sacerdotalis, ple-
rique antiquissimi Viri mentionem fecerint. Dionysius Areopagita, Anicetus Pô-
tifex, Athanasius, Palladius, Hieronymus, Epiphanius, Augustinus, ac rursus
coronæ sacerdotalis Hieronymus, & Augustinus, Concilium item Carthaginien-
se, Toletanum, Ildorus denique & Bedæ. Ac de statu Monachorum, quæ encō-
mia & in sacris & in Patrum scriptis passim leguntur, superuacaneum fuerit dicere
iis, qui vniuersam antiquitatis scholam, veteresque Christiani Orbis Patres legerint,
Videlicet huius vitæ (Monasticæ) auctor Paulus, (inquit Hieronymus ad Eustochium)
illustrator Antonius, & ut ad superiora consendam, Princeps Ioannes Baptista; de quo, uti
& de toto Monastico statu cum sexcenti, ne dicam mille, tum nostri Petrus Canisius,
& Bellarminus Card. egregie scripserint, blasphemias hæreticorum calumnias facile
conuincunt, quæ eo proclius irreperunt Opera Scaligeri, quod apud Ioannem Cri-
spinum Caluianum Genæ primò sunt editi, licet locum supprefferit, ut venalia es-
sent exemplaria. Quare quod subiectum est Francisci Beroaldi Epigramma Græcū,
eiusdè Crispini hominis pestilentis laudē, pari cura ex eodè hoc Opere eximendum est.

Scaligeri Iudicium de Poetis antiquis, atque recentibus. Cap. III.

Pergit autem Scaliger de Græcis, Latinisque Poetis iudicium ferre, præter illa,
quæ Quintilianus, & alii attulerunt: idque facit accuratè libro quinto, qui
& Criticus dicitur, ubi agitur, de imitatione, atque iudicio; & libro sexto
quem inscripsit Hypercriticum; Quirò nimirum, ubi confert Græcos Poetas cum
Latinis, ac in primis Homerum, atque Virgilium, & ex his alios; Sexto autem, quo
scribit iudicium de ætatis Poetibus Latinæ, quas statuit quinque, ubi expendit
Plautum, & Terentium, deinde & recentiores, Marullum, Petrarcham, Philiphium, Va-
gium, Bigum, Augurellum, Angerianum, Baptistam Fieram, Mycillum, Quinciam, Ba-
ptistam Mantuanum, Carmelitam, Accium, Rogerium, Vulteiū, Cordū, Molonū, Ama-
seum,

A sœum, Alexandrum, Gaidanum, Mombritionum, Rodophilum, Doletum (quem reprobat) Verinum, Egnatium (ac de Verino inquit): *Circumferuntur Michaelis Verini adolefcentis quedam carmina maturo digna viro, quibus ob illius præbendam, ob ipso vni gravitatem, non solum à me nulla castigatio, sed etiam ab omnibus Poëtis debetur summa laus*) Strotios, Mutium, Palagenium, Pietium, Cottam, Aonium, Beatianum, Nangerium, Collatium, Alciatum, Castillioneum, Faustum, Bonincontrum, Lancinum, Alitium, Erasum, Melanchthonem; De quibus Erasmo, & Melanchthone, vt de Stigelio, Aemilio, Acontio, Vuolfio, Camerario, si ca, quæ opus erant in primis scripta fuissent, videlicet, eos aut in fide nutasse, aut in hæreses prorsus corruisse, minus eos laudasset, cum & hoc ad hæreses illorum insinuandas malè sanis mentibus possit addere stimulum: Quamvis & hæc libris adiuncta fuisse Scaligeri ab hæreticis, est cur dubitem, qui **B** poemata ipsius in Gallis ante triginta annos scripta, & edita viderim: vt neque mirandum sit, nihil de Prudentio, Sedulio, & alijs præfice, ac ipsi Poëtis hoc libro à Scaligero agi, cum hæc Genæ, vbi liber est editus, haud eudantur. Ceterum, & reliquos Poetas ferè aequales nostros, ac certè huius seculi Scaliger iudicat Pontanum, Sannazarium, Fracastorium, Cerratum, Bombum, Politianum, Vidam, in quibus cum nõ semper, neque in omnibus neruum, numerum, candorem, venustatem admiretur, errores item notat, & corrigit. In alio autem nostri seculi Poeta cum quædam reprehendat, quæ legenti Scaligerum eo in loco sunt obuia, sic (inquit) *idem etiam cum Domitium Heroæ vocat, valde me commouit, sanè vox impia, & viroque indigna, ne argueretur quippiam herocem è semisse Deum, ex altero semisse hominem. Non possunt monstrorum fragmenta vero Deo nostro conuenire. Nam qui et magnanimit quoque adiecti epithetum; aut Aristotelem, aut ipsum Iesum ludere dicitur. Hæc ille.*

Michaelis Verini carmina cur digna lectu.

C Hos cum expendisset, ascendit ad quædam ætatem, in qua agit de Marco, Sereno, Sidonio, Calphurnio, Boetio, Ausonio, Paulino, Claudiano: de Nemesiano item acturus, nisi quod cum Gratio, qui fuit secunda ætate, cum comparaturus, illuc retulit de eo iudicium: Ac de Boetio quidem ait: *Boetij Severini ingenium, eruditio, ars, sapientia, facile prouocat omnes auctores, sine illi Græci sint, sine Latini, seculi barbarie eius oratio solum deterior inuenitur: At quæ libuit ludere in Poësi, diuina sanè sunt, nihil illis cultius, nihil granius, neque densitas sententiarum Fenerem, neque acumen abstulit candorem. Equidem censeo paucos cum illo comparari posse. Valla docet cum Latine loqui, at Valla Boetius bene sapere. Sic Scaliger cordatissimè.*

cap. 5. super cret.

Boetii Laus.

D Mox venit ad tertiam ætatem, in qua agnoscit Sulpitium, sententiamque suã pronunciat de Persio, Iuuenale, Martiale, Seneca, Valerio Flacco, Silio, Statio, Lucano; illud de Martiali præ, hoc est rectissimè obseruans, cum inquit: *Multa sunt eius Epigrammata diuina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculentia est, & versus verò eandem candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Aliis fæda ne legerem quidem, tantum abest, vt ad censuram vocem.*

Deinceps secundam persequitur ætatem, in qua Gratium, & Menesianum, Quintilium Varum, Sabinum, Propertium, Ouidium, Tibullum, Catullum, Horatium examinat, nec tacet quibus è locis explodendæ sunt partes eorum ob impudicitiam, & lasciuiam, vt de Catullo item dicat: *Multa (in eo sunt) quorum pudet, multa languida, quorum miseret, multa coacta, quorum piget,*

Cap. 7.

De Iulij Cæsaris Scaligeri Poematibus. Cap. IIII.

E T verò vt ad ipsa Iulij Cæsaris Scaligeri poemata veniam, quando, & hinc aliquod de viro iudiciũ, ferri potest, sciendum est plura extare, quorum nomina hæc sunt. Apiculæ, vbi epistolæ. Adamantij Catelli tumulus. Vrbes. Nemesii. Heroes. Logographi. Teretis marta, vbi Satyræ, Archilochus, Manes Catulliani. Noua Epigrammata. Hipponax, Ata, Farrago, Sydera, Hymni, Thaumantia, Anacreontia, Epidorpidum lib. 8. Aræ Fracastoreæ, Lactimæ, De Regnorum euerfionibus, Nimphæ indigene, Aenigmata.

Veruntamen quoniã & hæc à Genuensib. hæreticis edita fuerunt ann. 1574. suppresso loci, & Typographi noĩe, propterea sciendũ est, vt pleraq; passim in scripta sunt adue-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Rr 2 fus

fus Ecclesiam Catholicam, siue in Teretismatibus, siue in Hiponace, & Logogryphis, siue in libris Epidorpidum, & de Regnorum euerfionibus, sic ab iisdem hæreticis detruncata esse quæcunque Scaliger de calitum sanctitate, veneratione, & inuocatione olim piè, ac catholicè scripserat.

Græcorum monita in legendis Poematibus. Cap. V.

IAm verò est Basilus, ac Plutarchus Græci Auctores, Christianus ille Theologus, Ethnicus hic scriptor, ea ratione, qua ceteri, de Poetica non scripserunt: ea tamen in legendis Poematibus profanis præcepta, & monita tradidere, vt nemo Poetas lecturus, vel exposituus, præcipua quædam ex illis prætermittere debeat: Quæ vtinam tanquam antidota propinarentur adolescentibus, antequam ad venenâ, quæ in plerisque Poetis latent, accederent.

Quin & Gregorius Nazianzenus, cum re ipsa, qualia essent pangenda carmina, summus videlicet Theologus, atque Poeta monstrasset, paucis, sed facundissimis carminibus, quænam, & quanta Christianis ingeniis materia Poeseos se offerret, sic innuit. Orantium Dei fum, ac bene modulatis carminibus Dei, quem omnia contemiscunt, laudes cano, cano inquam, non Troiana, non Argonautas, non aprinum caput, non celebrem Herculeum, non quomodo aptissima compage terra cum mare cohercat, non gemarum splendorem, non cælestium orbium cursus, non furiosos amores, non eximium iuuenum lyram prioribus digitis molliter pulsantium, formam. Verum Deum illum magnum, Trinitatisq. lumen cano, magnosq. Angelorum hymnos, quibus propius stantes certatim mecum celebrant, cano etiam Mundi concentum, & quidem presentis vitæ concentum longe præstantiorem, quem omnibus rebus ad vnum finem prope rantibus auidè expecdo. Cano in super immortalē Christiani passionum gloriam, quibus me humanam formam cælesti admiscens Diuinitate affecit.

Mixtionem meam, & temperationem cano, neque enim creationis meæ ratio ullo fermone pro dignitate explicari potest, quoque pacto ex cælesti, & terrena natura concinnatus sim. Hominiibus postremo Dei legem, Mundiq. facinora, ac consilia, rei, q. vtriusq. fidem cano, vt nimirum, & illa animo tuo condas, & ab his quàm longissimè fugias, diemq. aduentantem extimescas. Hæc sunt, quæ lingua mea cytharæ cuiusdam intitat modularur. Quò magis nobis, qui sacerdotii munus obimus, prouidendum est, ne què vllum sonum edamus, qui ab huiusmodi concentu discrepet. Equidè ipse puris sacrificijs, quib. magnum illum Regem mortalibus concilio, puram linguam seruabo: Neque enim committam, vt ab aliena lingua, sedaque, atque obscena mente viuifici illud sacrificium purissimo Deo mittam. Ex vno eodemq. fonte non simul & dulcis, & amarulenta aqua scaturiet: purpureæ vestis canum minimè conuenit. Quid enim? Nonne sacerdotis filijs ignis alienus olim exitium attulit, q. sacrificio manus suas impune admouissent? nonne sacrosancta Dei Arca mortè ei accersiuisset, qui labantè, & inclinatam contrectaret? His exëplis cômoueor, grauissimèq. vereor, ne quid mihi mali purâ Trinitatè impurè attingenti diuinitus accidat. Atq. vtinam sceleratam quoque mentè dies multos huc, illucq. temerè vagantem velut fræno quodam propius ad me tam cogere, atque insectere, aut certè à fraude, & impostura omninò liberam in pectore retinere liceret. Hæc (Græco licet carmine) Nazianzenus.

Verènimicro multo antea Moyses, & David eadem cecinere, qui & Poetices materiam vberissimam, verissimam, sublimem, dignam mentibus, quæ à Deo faciæ ad Deū anhelant, posteris reliquerant. Quæ sî, vt secundo libro huius Bibliot. Selectæ scripti mus, cum omnibus Epicis, cumq. Pindari Epinicijs, quæ ille inscripsit Olympionica, Nemeonica, Pythionica, conferantur, nemo non viderit, quàm ista meras sapiant nugæ, & ineptias præ Diuinis illis, ac iucundissimis laudibus, quibus inuendi essent adolescentum animi, prius quam falsis Poetarum tabulis, ac somnijs opplet, locum deinde aut angustissimum, aut nullum cælestibus, quæ altissimè animos attollunt, & pascunt, mysterijs linquerent.

Sed & incute hoc seculo Macarius Mutius Cameris auctori emisit libellū de ratione scribendi Poemata, quæ deniq. diu delitescēt, ac penè ex hominū memoria penitus sublātū, huic nostro labori adtexuimus, dignissimū quidem qui legatur ab omnibus.

Atqui

Greg. Nazianzenus. quam materiam delegit ad poematum.

Sacerdoti nullus edendus sonus, qui à concentu Diuino discrepet.

Moyses, & David quænam cecinere.

Macarius Mutius Cameris.

A Atqui & plures ante annos, quàm scriptor ille ad nostras manus perveniret, rogati à Laurentio Gambara Brixiano Poeta, ut eius nomine tractationem de recta Poetico ratione scriberemus, assensimus; Quae sæpè è Typographis Romana, Lugdunensi, Veneta prodierunt.

Quinam hoc seculo de Poetica scripserunt Italica lingua. Cap. VI.

I Nter eos vero, qui & Italica hodierna lingua, & soluta oratione de Poetica scripserunt, numerantur quatuor, Antonius Minturnus, Ioannes Baptista Giraldus, Io. Baptista Pigna, Franciscus Patricius. Ludovicum Castelletrium haud addimus, nisi quateus concessu Apostolicæ Romanæ Sedis alicui legere licuerit expurgatum, quemadmodum Indice prohibitorum librorum admonemur: Qui etiam si legi possit, expedit, ut quæ Annibal Charrus aduersus eundem Castelletrium scripsit primo percurratur.

Ant. Minturnus.
Io. Bapt. Giraldus.
Io. Bapt. Pigna.
Franciscus Patricius.
Ludovicus Castelletrius.

B Sed ad Minturnum quod attinet, præcepta ille Heroica, Tragica, Comica, Satyrica, & aliarum Poeseon etiam Italicarum tradidit. Franciscus autem Patricius accuratè, eruditè, fideliter historicam Poetarum decadem de origine, ac progressibus Poeseos sic edidit, ut primo libro egerit de furore Poetico. Secundo: num Poesis orta sit è causis ab Aristotele allatis. Tertio: num Poesis sit imitatio. Quarto: num Poeta sit imitator. Quinto: num Poemata scribi possint oratione soluta. Sexto: Num fabula magis, quàm versus sit propria Poetæ. Septimo: num Empedocles maior Homero, Poeta fuerit. Octavo: num ex historia possit Poema formari. Nono: num antiqua Poemata constabant harmonia, & rhythmo. Decimo: num sint plures imitationis, modi: quibus expendit, quæ sibi fuerant obiecta: quæve ad eximij Poetæ Torquati Taxi Poema Italicum de Hierosolyma recuperata, siue de bello Syriaco pertinent, quod tamen editum est postea ab eo recognitum.

C *Poetices Origo, Divisio, Virtutes, Ac num Poetæ vocandi sint, qui de naturalibus, & moralibus, & supernaturalibus, vel item de moralibus historicæ, sed carmine scripserunt.* Cap. VII.

P Lato in Ionè Poeticam Divinam cuiusdam tribuit Numini: quam obrem artem esse negat, quasi non tam indultia, & labore, quàm Divino afflatu comparetur. Ea vero, quoniam res, non tam imitari, quàm facere videtur: (vnde & nomen *παρὰ φύσιν* in æceptis) addat autem ficta veris: vel fictis vera imitetur: deinde item, quoniam maiore ornamento tum apparatu, quàm Rhetorica, proposuit sibi materiam explicatam ab eodem Platone species Rhetorices fuscatrix in Gorgia esse dicitur.

D Aristoteles autem naturalem quidem dicit esse Poeticam, sed quæ arte iunari queat, & perfici. Sed & cum dicit, Poetarum aliquos à natura esse bene formatos: non negat tamen aliquos à mente abstrahi tanquam furore percitos. Id quod postea planius Cicerone, ut solet, pronunciauit, cum scripsit: Poetam, neminem sine inflammatione animorum existere posse, & sine afflatu quasi furoris.

Arist. lib. Poet. C. 2. de Oratore.

E Pindarus in eo se gloriatur aduersariis Bacchylide nimirum, & Simonide esse superiorem, quod ipse natura Poeta sit, illi autem didicerint à Magistris, in quo tantum esse vult, ut eo potissimum nomine, se aequè, illos, cornuotum similes esse dicat:

Σοφός (inquir) *ἐπὶ πολλὰ ἔσθ' ὅς φησιν, πᾶσι γὰρ λόγια, καὶ πάντες αἱ ἀπαντα γὰρ ἄνθρωποι μάθοντες ἐκ λαβρῶν Διὸς πρὸς ὀργῇ θεῶν.*

At rursus Plato, quemadmodum variae sunt imitationis species, sic varias Poeticas facit. Veram alteram, quam *εἰκαστικὴν*: alteram falsam, quam *φανταστικὴν*, hoc est phantasticam nominat. Veram inquam illam, quod honesta docendo delectet, quippe quæ versatur in materia laudabili: falsam autem, quæ obscena, & vitiosa in animos hominum suis illecebris instillet: quam propterea idem Plato è sua Repub. exterminare iussit. Nos primum de vera, deinceps de falsa dicemus.

Divisio Poeticæ.
Vera Poetica.
Falsa Poetica.
Plato lib. 10. de Repub.

Primum igitur se offert Divina Poetica, cuius ante omnes Sacræ literæ mentionem faciunt, sicut de Moyse locuti, ostendimus. Eius vero Poetica: qui primum Auctorem Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Divina Poetica.

Lib. 1. Biblioth.
Secl. 8. ca. 25.

Naturalis
Poësis.

Moralis Poe-

rica.

Oeconomi-

ca, & Politi-

ca Poësis.

Poëtica.

Epica.

Lyrica.

Comica.

Tragica.

Epigramata.

Nū veni Poe-

te dici pos-

sint, qui hi-

storica, vel

naturalia, &

alia Philoso-

phica conspe-

ciunt, carmine

Dionysii La-

mbini senten-

tia.

Primo loco
debet Poetę
homines fa-
cere melio-
res: inde de
lectari.

Lambinus re-
cte putat Poe-
tam non esse
imitatione
sola merien-
dam.
Quę requi-
tur in Poeta

Os magna fo-
rans Poeta
debet esse.
David, & alij
Isaia nega-
phi, veni Poe-
te.
Poemata fa-
bulosa veras
esse fabulas.
Aristot. alle-
git Poetas
multa me-
riti.
Honestę Poe-
tę laus.

faciunt Tubalem, quem Scriptura dicit Patrem fuisse omnium canentium cythara, A
haud male dixerunt; quamvis & antiquior fuerit, quemadmodum euicimus, vbi Scali-
gerum Piero Macedoni Poeticę originem tribuentem refutauius. Porro sacra-
mentum Poësim attentatius imitari Orpheus, Musæus, & alij Gręci antiquiores: sed vt liqui-
dam cęlestium rerum notitiam non hauserant, Poeticam ipsam contaminarunt.

Sequitur Naturalis, qualis inter Ethnicos fuit Empedoclis, Nicandri, Oppiani,
Arati, Lucretij, Pontani, Fracastorij, & reliquorum: sed quę in Lucretio cauenda sint,
ea postea dicam.

Naturali succedit Moralis, vt Phocylidis, Pythagorę, Theognidis, & eorum, qui-
mox Elencho Poetarum aliquot tam veterum, quàm recentiorum erunt adscripti.

Sub Morali locari possunt, qui Oeconomica versu conscribere, quales Hesiodus, &
Virgilius suis Georgicis: quive Politica sine ciuilia, vt Solon, Tyrteus, & reliqui: Dein B
de qui varia illa persecuti sunt Epica, Lyrica, Comica, Tragica, Epigrammata, non ab-
leganda, si ad virtutem inducant, vitiosa non admittant.

Hic verò litrem non fecero, num ii Poetę sint, qui argumenta rerum naturalium, vel
Geographica, vt Dionysij de situ orbis, vel qui Columbeidem, hoc est Christopho-
ri Columbi navigationem, vel historica, quemadmodum Lucanus, carmine sunt per-
secuti. De his enim cum agitata res sit ab ijs, qui de Arte Poetica scribere, tum in
sententiam Dionysij Lambini dudum est, cum descendam, qui in Epicis non eos tantū
numerandos esse ducit, qui res fortiter, & præclare gestas, bella, cecinerunt, vt Home-
rus, Apollonius, Ennius, Varus, Virgilius, Lucanus: aut qui de agricultura scriperunt,
vt Hesiodus, aut qui de piscibus, & venatione, ut Oppianus: uerum etiam, multoq; a-
deo magis eos, qui rerum causas occultas, atque à natura inuolutas uersibus explica- C
runt, ut Empedocles, & Lucretius: & qui de affectibus animi comprimendis, de uirtu-
tibus expectandis, de uitii fugiendis heroico carmine præcepta reliquerunt, ut Pytha-
goras, ut Phocylides, ut Horatius. Nam cum è rerum naturalium cognitione, morū-
que, ac uirtutum explicatione homines efficiantur, nescio quo modo, maiores, atque
elatiore; & cum ex utraque re animi magnitudo contra aduersa, rerumq; humanarum
imbecillitatem, fortitudo contra mortis timorem, temperantia contra libidinem, con-
stantia Catholicę Religionis contra hereses comparetur: Poetis autem hoc maxime
propositum esse debeat, ut Lectorem reddant meliorem: secundo loco, ut delectent;
absurdum sit profecto, eum, qui talia argumenta heroico carmine pro rerum dignita-
te tractat, indignum Poetę nomine iudicari: bellorum autem, & rerum rusticarum,
ac similibus Scriptorem, solum in Poetarum numero, cetiq; collocari. Magnopere e- D
tiam Lambinus ab ijs dissentit (quamvis graues sint Auctores) qui Empedoclem, &
ceteros huius generis Scriptores è Poetarum choro sustulerunt, nihil eos neq; Poetę
propriū, neque cum Homero commune, præter numeros habere pronuntiant, ijs
uero libentius assentitur, qui illum, & Philosophum præstantem, & optimum Poetā
fuisse censuerunt. Non enim poësim imitatione sola, sed numeris, & figuris, & uirtuti-
bus poeticis meritiendam putat: neque Poetam imitatore quendam statuit tantū,
sed ingenio excellentem uirum, & mente concitatum, & penę (vt ille dicit) diuinum:
uerbis porro non semper utentem vsitat; & popularibus, & de medijs sumptis, sed
interdum, & quidem sæpius nouatis, priscis, longę arceffitis: res magnas, res admirabi-
les, res abstrusas, ac reconditas in lucem proferentem. Denique cui, cui sit ingenium,
cui mens diuinior, atque os magna sonaturum, dat nominis huius honorem, vt iubet
Flaccus. E

Hęc igitur cum ita se habeant, certissimum est, ea, quę Regius Propheta, quę ealii
ad Dei gloriam concinuerunt, tantum abesse, quin veram Poëcos formam habue-
rint pro ratione rerum, quas scribendas susceperant; vt reliqua Poemata, quę tantum
ex fabulosis inuolueris constant, fabulę potius sint, quàm Poemata; nam & propter
huiusmodi Poematum genus, vetus illud prouerbium in ore multorum fuit, Poetas
multa mentiri; vt vel ipse Aristoteles inquit primo libro Metaphysicorum.

Ceterum honestę omnis Poëcos ingens utilitas est, atq; ad res edificandas con-
moditas: vt vera dixerit, qui eam adolecentis animi nutricem, & alumnā uocauit.

Certe

A Certè ipse carminum flexus, & numerus, ut animum allicit, sic memoriæ hæret; variaque, iucunditate mentem permulcens, facit, ne penè unquam ea, quæ rectè percepit, obliuiscatur. Quin & incitat ad laudanda Dei opera, magnoque est ad remissionem curarum leuamento. Quæ quoniam duabus Orationibus, quæ sunt sexta, & septima Franciscus Bencius noster eleganter, ac piè est persecutus, Lectorem ad illum remittimus, cuius extant uiginti duæ orationes, Romæ editæ, quæ & Ingolstadij postea reclusæ sunt numero aucto. Quin & ex Poetarum, & apum comparatione, quam M. Antonius Muretus lib. 8. cap. 1. variarum lectionum argutè, ac doctè attulit, utilitatem ipsius Poeticæ vnusquisque intelliget. De qua item Petrus de Valentia in Benedicti Ariæ Montani hymnos, & secula hoc ipso anno breui præloquio satis cordatè scripsit.

Poetarum, & Apum cõparationem uide in M. Ant. Mureti lib. 8. c. 1. variarum lectionum. Ariæ Montani hymni editi Antuerp. 1593.

B *Vsus qualis, ac fructus e Poetis Ethnicis. Adduntur cautiones.* Cap. VIII.

CAVTIO PRIMA.

ID verò ante omnia fatendum est, è plerisque Poetis Ethnicis multa quoque intelligi posse, quæ ad rerum naturas vestigandas, & ad mores efformandos pertinent: Stylum item, ac verborum proprietatem siue Græcæ, ac Latine siue aliarum linguarum ex his posse comparari: delectum tamen eorum habendum, & cautiones omnino adhibendas, quas ipsimet Ethnici, sed altius, atque solidius Patres hac de re docuerunt. Earum verò prima hos, qui sequuntur, auctores habeat.

Quod facere (inquit Isocrates) duxeris esse turpe, ea existima, ne pulchrum quidem esse dicere. Idem Persæ, ut ait Herodotus, obseruabant.

C Ac Iuuenalis inquit: Satyra 14.

*Nil dictu fædum, nisi que hæc limina tangat,
Intra quæ puer est: procul hinc, procul ita puella,
Lenonum & canis pernoctantis parasiti;
Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras. Nec tu pueri contempseris annos;
Sed peccata uro obijstas tibi plus infans.*

Eodem spectant, quæ Ouidius cecinit.

*Eloguar inuitus, teneros ne tange Poetas,
Submoneo doctes impius ipse meas.*

D *Callimachum fugito, non est inimicus amor;*

Et cum Callimacho tu quoque Coe nocēs;

Me certe Sappho meliorem fecit amica,

Nec rigidos mores Musa Thaleia dedit.

Carmina quis potuit tunc legisse Tibulli?

Vel tua, cuius opus Cynthia sola fuit?

Quis potuit lecto durus discere Gallo?

Et mea nescio quid carmina tale sonant.

Plutarchus certè homo, licet à nostra religione alienus, monet, haud minus paratos esse debere, qui Poetas legunt, quàm qui ad vitandam ebrietatem de collo pendenticibus amethystis lapidibus vtuntur. Quemadmodum enim (inquit) ad verbis expugnationem, reliquis aliis obseratis, satis vna est, quæ pateat porta, qua hostes irumpant, ita custoditis sensibus, si ipsæ tantum aures falsæ, turpiaque excipiant, summam afferunt perniciem menti, cuius propè sedem locati sunt. Quamobrem, & perito Duce opus esse ait; & inter tot fabulas, atque commenta, quæ tumultu omnia opplent, mentemque è proprio quasi deturbant loco, cautiissimè incedat oportet, quisquis salutis sue serio curam gerit.

S. Hieronymus illa interpretans verba, *Et dedit Terra eorum ranas in penetralibus Regum ipsorum*, in ranis inquit, Poetarum carmina designari; qui à Catholica regula discerpantes, Regum reterorum corda deceptionum fabulis replent.

Eadem fermè repetit, cum alia illa verba expendit. *Et ranam, & disperdit eos.* Quin & Damaso scribens; Absit, inquit, ut de ore Christiano sonet, Iuppiter omnipotens

Prima cautio. Horatius ad Dionysium. Herod. lib. 1.

Iuuenalis.

Ouid. lib. 2. de remedio Amoris.

Plutarchus C. puse quomodo legendi sunt Poetæ.

Hieronymus, in Plal. 77. Verba quædam Poetarum magis portenta quam verba.

impotens, & mehercule, mecastor, & cetera magis portenta, quam verba. Quae cum una cum alijs dixerit Vir sanctus Augustinus, ea alibi attulimus. Is autem torquentem Tartareum Poetarum istorum lectionem vocat.

Detiores denique esse perniciosissimis lenonibus, non deservire qui dixerint Poetas, quod isti & libera fronte, & quasi perpetua illecebra animos & statu dimouent honestatis.

Adde, Patres antiquos (si quis illos nobis obiecerit) tum Graecos, tum Latinos, diligenter quidem voluisse Poetas Ethnicos, ac ideo, ut non tam inde elegantiam discendi addicerent, quam ut gentiliū errores confutarent: nam cum suum quoddam Graeci habuerint naturale testamentum, nempe unius Dei cognitionem, quam illis Deus apertam exhibuit, ex suo ipsorum testimonio porre conuincit, quod (ut Cyrellus ait) Graeci contra ineffabilem gloriam omnipotentis seculum figmentum composuerunt, ac quodam quasi laqueo animas simpliciorum illaqueantes, quem cognouerant Deum, non ut Deum glorificauerunt, sed partim metu, partim veritate in inuilitia decinentes, euauerunt in cogitationibus suis: ac proinde Sapientiam Dei quae iustissimè illos deseruit, fuisse iustificatam. Quamobrem sicut Hebraei vala argentea, & aurea mutati sunt ab Aegyptiis ad eorum expoliationem, ac submersi in iniustitia decinentes, euauerunt in cogitationibus suis: ac proinde Sapientiam Dei quae iustissimè illos deseruit, fuisse iustificatam. Quamobrem sicut Hebraei vala argentea, & aurea mutati sunt ab Aegyptiis ad eorum expoliationem, ac submersi in iniustitia decinentes, euauerunt in cogitationibus suis: ac proinde Sapientiam Dei quae iustissimè illos deseruit, fuisse iustificatam.

Et sane, ut strenui militis est suis ipsius armis ferire hostem, ita (quemadmodum S. inquit Gregorius Nazianzenus) prudentis est viri efficere, quod in venenatis quibusdam, & reptilibus feris accidit, quarum carnes utiliter ad salutem pharmacis, & remediis adficientur. Sed ut grandis est prudentiae aurum in luto quare, ita nec prohi, nec iudicio rectè utentis est hoc moliri, priusquam sanctorum Scriptorum libros euoluimus; quibus edocemur, quae ratione ea tela ex hostium manibus extorquenda sint. Quin etiam, sicuti, qui venena tractaturus nisi prius antidotis sese praemuniat, quique ad bellum profecturi sunt, nisi ante sibi arma comparent, praecipites, atque imprudentes iure existimantur; ita ad impiorum dogmata, fabulas, portenta, impudicos amores perlegendos, ut imparati, nec praemuniti accedamus, iudicet is, qui verè prudens sit, quantae prudentiae fuerit.

TERTIA CAUTIO.

Denique aio consiciendum esse absolutiorem Poeticum Apparatum, quam qui hactenus prodijt: in quem etiam multa conferantur ex obsequis Poetis haud obsecna, citrà Diuini honoris offensam, & pietatis iacturam. Is autem Apparatus qualis, & quantus esse debeat, dicemus, si prius causas attulerimus, quae nobis illius cogitationem iniecerint. Earum verò prima est, quod satisfaciendum uidetur ingenijs, quae veterum Poetarum phrasibus, atque elocutione, ac numero priuati nolunt, sed quae minus, quod hoc seculo quam quo maxime, excitata sunt ubique Poeseos studia, additaeque incitamenta ab his, qui obsequis Poetas Graecos, & Latinos, ad hoc recensentes pliarum gentium, versionibus; Scholiis, atque elegantibus typis illustrarunt, de ipsa Poeti, vberius quam umquam antea, scribentes. Accedat, quod, qui paucos ante annos Priscorum carmina, obsequitate sublecta, edidit, curant, non omnino sunt assecuti, quod aliqui sapienter optauerant. Cum enim demptis plerisque carminibus interpositae fuissent stellulae, reliquae essent quasi hiantes loci, hi magis lectores illexerunt, ut integra poemata conquirerent, atque perlegerent, quae fortasse neglexissent. His omnibus adduntur Commentarij, & Dictionaria, reliquae eiusmodi sedatibus iisdem sententia, quae si qui pij viri mundarent, sanctum esset opere pretium. Ceterum ea purgandi ratio, quae pro turpioribus rebus,

- A** aut verbis, honestiora subrogat, non probatur, tum quia quantacunque adhibeatur purgatio, semper tamen liber, cuius argumentum curpe sit, pristinum, ac nativum redolet odorem, aut saporem: (certè ipse dicendi character, allusiones, rerum series, vis affectuum, schemata, aliq; huiusmodi, quod viros hauserunt ab Auctoris animo, id in Lectoris mentem, quamvis ea de re nihil cogitantem, latenter insillant.) tum quia quidquid in eorum, quæ scripsit Auctor, locum sufficit, uix pertingere potest ad eam vel inuentionem, vel Latinitatem; quæ ceteris respondeat. Quod si denique huiusmodi expurgatio esset adhibenda, ea paucissimis vocalis, & commode, ac cum dignitate præstari posset: alioquin in eunda potius videretur alia quædam ratio longè aptior, nempe ut ex uno aliquo Auctore, verbi gratia, Horatio, scilicet libro præfigeretur. Selecta quædam ex Horatio, vel ex Catullo, vel ex Tibullo, &c. Præterea qui flores (ne dicam spinas) Poetarum collegerunt, ut Textor; vel comparationes eorum inter sese contulerunt; non separarunt preciosum à utili.

CAVTIO QVARTA.

- Primum ergo à Poetis, qui insanabiles sint, non omnia quæcunque scripto mandant, discenda sunt. Quamobrem sat esto, si quæ ex bonis Poetis hauriri nequeunt, tantummodo ex aliis sumantur, quæ ad poeticam elocutionem spectent. Nam inuentionem, & dispositionem imaginum abundè suppeditant nonnullæ partes Virgilij, Horatij, Senecæ; aliqua item Claudiani Panegyrica, parsque sylvarum Statij; ac si quid in elegantioribus Epigrammatibus Claudiani, Ausonij, Martialis sit, quod sine labe à Christianis oculis aspicì possit. At cum Poetica elocutio præcipuè inuanda sit exemplis, descriptione rerum, locorum, personarum, temporum, comparationibus, consimilibus, ornatuq; sententiarum, & fictionibus rerum vel naturalium, vel moralium, vel aliarum; breuius illis sanè, sed exquisitis; hæc à Lucretio, Tibullo, Catullo, Propertio, Ouidio de Arte, de Remedio, de Metamorphosis; Achilleide Statij, Claudiano, Silio Italico, Lucano, Terentio, Plauto, sic peti possent, ut ad quatuor tamquam locos communes, & capita redacta essent. PRIMVM descriptiones bellicorum Apparatum, congressuum, victoriarum. Veris, Diei, Temporis Inuidia, Fluminis, Animalis alicuius, & aliorum eiusmodi, quæ sunt prope innumera. SECVNDVM. Comparationes, quarum disponendarum ratio è Scaligerò posset hauriri; cû ceteroquin eam ipse rem potius delineauerit, quàm absoluerit. TERTIVM. Sententiæ honestæ, & graues, quæ pro Virtutum, ac Vitiõrũ ordine, quando plerunque ad humanas actiones pertinent, quantò copiosiores essent, ac selectiores, tanto admirabiliorem vim haberent ad informandos animos, puritatemque, & elocutionem solidam insinuandam. QVARTVM. Fictiones, quæ tum è Latinis, tum item è Græcis, Homeri, Pindari, Hesiodi, & aliorum poematibus (adiuncta Latina versione) posset decerpì, cuiusmodi illæ sunt: Quòd terra columnæ innitatur. Quòd Mundus hic aurea uinciatur catena. Quòd fama sit monstrum. Quòd serpens, qui caudam mordet, sit Tempus. Quòd dum Deus loquitur, creaturæ contremiscant, & altum agant silentium. Præter quam quòd ad tollendam obscenarum fictionum occasionem, plerq; poeticæ inuentiones breuissimè suo ordine locari possent, salua in omnibus Religione, è Mercurio Trismegisto, Platone, Philone, Plutarcho, Maximo Tyrio, sanctisq; potissimum ipsis Patribus, quos Diuinus Spiritus mirificè afflauit.

Exempla à Patribus, qui Poetarum Ethnicorum testimonijs nisi Ethnicos oppugnarunt. Cap. VIII.

QUoniam autem modo ex Ethnicis Poetis ad vnum Deum indicandum, plures autem Deos reiiciendos, imitati Apostolum, tum Clemens Alexandrinus, Eusebius, Theodoretus, & alij, tum Iustinus ex Homero, Æschylo, Philomone, Orphico,

Quatuor loci communes Poetici Apparatus.

Patres quomodo possint esse scholiastae Poetarum Ethnicorum.

pheo, Pythagora, Sophocle, Euripide, Menandro ostenderint, & sequentibus liquet. ut si versus quos adiciemus, separatim, quasi è luto exemptæ gemmæ ob oculos ponantur, eisdem Poetis ad vsum rectè adhibendis, ac quasi ad eas gemmas in auro concinnandas, possint idem Iustinus, & reliqui Patres esse tuti scholiastæ, atque (ut ita dicam) opifices.

Afferam exempli causâ paucos versus è Sophocle, atque Philemone, ex quibus idem Græcos op pugnat, probans unum esse Deum, & extremum Iudicii diem prænuncians.

Σ Ο Φ Ο Κ Λ Ε Ο Υ Σ.

Vnus Deus.

εἰς ταῖς ἀληθείαις ἐν εἰς θεός.
οὐρανὸν ἦτο δέξαι, καὶ γαῖαν μακρὰν,
πῶν τε χαροπὸν οἶμα, καὶ νέμων βίαις,
θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίᾳ πλανήμονες,
ἰδρυσάμεθα περικτάν παραφύχας,
θεῶν ἀγλάματ' ἐκ λίσσαν, ἡλαλίαν,
ἢ χρυσὸν ἡύκτων, ἢ ἑλεφαντίνων τυτμῶν
δυσίας τὴν τοῖς, & καλὰς παρηγύρεις
τυγχόντες, ὅπως ὑπεβῶν τομίζομεν,
hoc est.

SOPHOCLES.

Vnus verè, vnus Deus est,
Qui Calum condidit, amplamq; Terram,
Amenosq; fluctus maris, & ventorum im-
petus.
Sed nos multi mortales, corde errantes,
Exerimus molibus solatia,
Deorū simulacra, ex lapidibus, & lignis,
Aut aurorum, aut eburcorum signuras,
Hisq; sacrificia, & pulchros conuentus
Peragentes, putamus nos esse piores.

Falsorū Deorum simulacra nōde in-
picta.

Σ Ο Φ Ο Κ Λ Ε Ο Υ Σ.

Ἔστω γὰρ, ἔστω καὶς ἀνὴρ ἀνὴρ χρόνος,
ὅταν πυρὸς γήινοντα θησαυρὸν χάσῃ
χρυσὸς ποτὶς αἰθέρι, ἢ δὲ βοσκυθίσα φλόξ
ἀπαντα τ' ἀπείγῃ, καὶ μεταρσῇ
Φιλιζέι μανίσα. ὅσας δ' ἐκλίπῃ τὸ πᾶν,
Φαῖδος μὲν ἔστω κυμάτων ἅπας βυθός,
γῆ δ' ἐδ' αἰσῶν ἔκρηκος, ἢ δ' ἀρ' ἐπὶ
πῆρσιν τὰ φύλα βυσσάσει πυρμύτιν.
& γὰρ καὶ ἄδ' ἐκ δ' οὐ βίβας τομίζομεν,
μῖαν δεικνών, καὶ ἀπείραν τῶν ἀδίκων.
hoc est.

SOPHOCLES.

Dies Iudicii
extremi præ-
dictus à So-
phocle.

Erit enim, erit illud seculorum tempus,
Cum plenum ignis thesaurum laxabit
Ignens æther, passique flamma
Omnia & terrestria, & sublimia
Comburet infanscentes. Vbi deinde desferent
omnia,
Nusquam erit fluctuum omnis gurgites.

Eritq; Terra sedibus deserta, nec amplius
Volucrum genus portabit dum ardebit.
Nā ad Inferos duas semitas exitit marmora
Vnam iustorum, alteram iniustorum.

Φ Ι Λ Η Μ Ο Ν Ο Σ.

Οἱ εἰσὺ τῆς θανάτου ἀ Νικόστρατε
Εὐφῆς ἀπάσης μεταλαβόντας ἐν βίᾳ,
καὶ γῆν καλύψαν, οἷς δαὲν τὸ πᾶν εἰς
χρόνον
πεφύκαται τὸ θεῶν ὡς καλὸν ὄντας ζῶντες
ἐν δίκῃ ὁφθαλμός, ὅς τ' ἐπὶ δόξῃ.
εἰ γὰρ ὁ δίκης, & ἀσπίδ' ἐξουσίαν
ἀρπαζέμεθα, καὶ τῶν ἀδίκων ἐκείνων
μὲν δὲ πλεονέχοντες, ἐπὶ καὶ ἀδίκους
ἢ πλεονέχοντες θεὸς οὐκ ἔστιν ἀσπίδα
& τοιοῦτον φοβέρον ἢ δ' ἀν' ὁμομάχη
ἐγὼ. hoc est.

Philemon.

Putasne in mortuos, ἀ Νικόστρατε,
Omnibus diuitis in vita porcos, & ceteros
Terra ius rectum ar, ut deinceps in omni
tempus
Effugerint numen tanquam latuerint
Eis aequitatis oculus, qui omnia uidet.
Si enim iustus, & impius eadem conditione
fuerint sunt,
I, rape, furare, fraudare, mife.
Errare noli, est & apud Inferos iudicium,
Quod faciet Deus omnium Dominus,
Cuius nomen formidabile ne nominare qui-
dem ausim.

Et verò nil prohiberet hos versus (sed
ab aliis secretos docere pueros, ut scirent,
quidquid deinceps Ethnici illi effutue-
runt de suis Dijs, id uel Magistratus merui,
vel peccatis aciem mentis obsecantibus
eos scripsisse).

Admonitio

Neque item obesset si addicerent, quæ
ipsimet Poetæ Ethnici aduerfus seipso
scripsere in derisum falsorum Deorum,
aut contra Poematum suorum mendacia.
Qualia illa sunt Callimachi, de quo a-
lia paulo post afferemus; cum enim di-
xisset uelle se canere Iovem dante Geli-
tibus

A tibus iura, ilicò dubitat cuius ille sit. Inquit autem & Iouis genus esse controuersum, & Cretenses semper fuisse mēdaces. Ait autem.

Πῶς κρήν, Δικταῶν αἰόνων, ἢ λυκαῶν;
ἐν δ' οὐκ ἴδ' αἰῶνι. Συμοί, ἐπεὶ γένος ἀμφή-
ρισον
Ζεὺς τὸ μὲν ἰδ' αἰῶνι σὲ κρήσι φασὶ ἡνέσθαι
Ζεὺ, σὲ δ' εἰς Ἀρκάδ' ἴν, πότιρον πατέρα
ἐψεύσαντο,
Κρήτες αἰεὶ ψεύσαι. &c.

Latinè autem sic.

B Sed quid? Dicā canābimus, ane Lycæum?
Hic mihi mēs heret, quia discipulū origo.
Impiter, Idæis memorant te mōibus ortū.
Ait alij Arcadicis, mētū sunt, Pater, viri?
Creta usque est mendax.

At cum Paulus testimonium huius aduersus ipsos Græcos retorserit, videt Christiana mens, quatenus Poetarum illorum testimonio interdum utendum sit. Quin etiam cum ipse Apostolus dixerit. Qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit; Callimachus autem hoc ad falsos Deos, atque ad Phœbum referat, intelligitur, quinam apud Christianos debeat esse v. fus istiusmodi Poetarum.

Neque verò satis habuit Callimachus, qui Iouem ita irriserit, sed eodem hymno veteres Poetas mentitos esse asserit, qui

Saturni filius tria Regna Cæli, Maris, Inferni forte tribuerint. Inquit autem sic.

Διὸς αἰὶ δ' ἔπ' ἀνέκταν ἀλγέρας ἦσαν αἰὶ δ' οὐ
φαῖτο πάλιν Κρονίδ' ἡδ' ὀφείλ' ἔχ' αἰὶ δ' οὐ
νύμει.
τὲς δ' αἰεὶ ἐπ' ἀλύμπτω τε, & αἰὶ δ' οὐ κληῖον ἐ-
ρύσαι,
ὅς μάλα μὴ νοῖνλος, ἐπ' ἰσάην γὰρ ἔοικε
σπύλασθαι. τὰ δὲ τόσον, ὅσον ὅλ' πλείον
ἔχουσι
ψέδ' οὐκ ἐστὶν αἰῶνις ἀμὲν πιστοῖσι ἀκμή.
ἔσθ' θεῶν ἰσότης πάλιν ἴσας, ἔργα δὲ χε-
ρῶν
σὴ τε βίη, τὸ τε κάρτος, ὅ ἐπ' ἴλας εἰσαο
δ' ἔργα
θίκας δ' οἰωνόν μ' ἔγ' ὑπέροχον ἀγγελο-
τῶν.

Latinè sic.

Dicāq. prisorum haud sunt veracia Fatum,
Saturni hac natis sortem tria Regna dedisse.
Nam Cælum, atque Erebum quisquam commit-
tere sortē,
Quis sana sit mente, velis? nam aequalia, quæ
sunt
Sors patitur: Verum hac discrimina plurima
sunt.
Mentirer, quæ aures alicuius credere possent,
Non fors te Regem Diuum, sed dextera fecit,
Visq. tua, & robur, solo quod semper adheres
Insisti altitum tua ferri à Principe tantum.

Poetarum Græcorum antiquarum distinctior expensio: & quanam ratio est utendi,
ac primò de Homero. Caput X.

D

I Am verò Poetas Græcos Ethnicos, qui habebantur principes heroici carminis, & nonnullos alios accepimus Græcè (& quidem castigatiores) editos simul vno volumine ante quadraginta circiter annos. Ij autem sunt.

Homerus, Hesiodus, Orpheus, Callimachus, Aratus, Nicander, Theocritus, Moschus, Bion, Dionysius de situ orbis, Coluthus, Triphiodorus, Musæus, Theognis, Phocylides, Pythagoræ aurea carmina. Fragmenta denique aliorum, hoc est, quædam ex Elegiis Solonis, quæ continent γνώμας, hoc est, sententias morales. Ex Tyræo περὶ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, hoc est, de bellica virtute. Ex Riano, ex Naumachio, ex Panyaside, ex Euphorione, ex Antimacho, ex Orpheo, ex Lino, ex Mimnermo, ex alijs Callimachi.

E

Fragmenta verò heroici Poematis Empedoclis extabant quidem manuscripta, at nescio cur adiecta non fuerint. Sanè, hunc de rerum natura libros scripsisse nemini literis tanto ignotum est; quin etiam aliorum ipsius Scriptorum Pachieneris philosophus in Aristotelis Ethica; Sopronius in ijs quæ de anima scripsit, Simplicius in primum Physicorum fecere mentionem. Hymnos verò naturales edidit, sicuti à Meandro est proditum. At cum ab alijs erroribus immunis non esset, palingenesciam quoque credidisse videtur ex ijs illius versibus, quos Origènes asserit in libro philosophumennon.

Poetæ Græci.

Empedoclis fragmenta quædam extant.

Origènes quid de Empedocle.

Χαίρετ'

Χαίρετ' ἔγω δ' ὕμιν θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητός
ἦδ' ἢ γὰρ ποτ' ἔγώ· χρόνῳ λυγρῇ τε, κόρος τε
θάμνος τ' οἰκός τε, καὶ ἔξ ἄλλος ἑμπορος ἰχθύος. *hoc est.*

*Non ego mortalis vobis Deus ipse, valete.
Ille ego qui quondam fueram Virgoque, puerque.
Atque frutex, volucerque, & venditis ex mare piscis.
Sine potius, Volucer, nec non maris incolae piscis.*

De Homero,
Herodotus.
Plutarchus.
Dion Chry-
sostomus.

Iam igitur de Homeri origine, & vita Herodotus; at de vita, & Poesi eius Plutarchus, qui copiose, ac diligenter de dictione, figuris, coloribus, sententiis, philosophicis eius dogmatibus egit. De Vita item ipsius Dion Chrysostomus: at de Homericis quaestionibus, hoc est περὶ ζητημάτων triginta Porphyrius Philosophus, atque de Nympharum antro in Odyssæa, scripserunt. E quibus latus patet campus eruditus, & probo, tum linguae Græcæ diuitias, tum ea quæ ad mores, uel ad rerum naturam faciunt, indicandi: sed & simul inprimis scernendi improbum à probo.

Eustathius.

Scio autem Eustathium Archiepiscopum Thessalonicensem, qui Homerum interpretatus est Græcè ἐν ταῖς παρεμβολαῖς, ita de Iliade Homeri locutum.

Eustathius
in Homero,
in autem Eustathius
anno 1180.
Alex. (11. sub
Andronico
Imp. Græco.

Καὶ ἔστιν ἀληθὴς βασιλικὸν σπράγμα ἢ ὁμήρου ποιήσεις, καὶ καλίστα ἢ ἱλίας. Καὶ σπαρομια μύθους, καλῶν ἰλιάδων φησὶ, αὐτὴ δὲ καλὰ σπαντὸς ἐστὶν ἱλίας. ὁ ραυματικώτερος μὲν ἔστι ματιζομένη δὲ τῆς μοσείδους μὲν, πολὺν προσώπῳ δὲ ἀρρηγνύει, γίμνασι δὲ μυρίων, ὧν αὐτὴ νῆποι, καλῶν, φιλοσοφίας, ἱστορίας, στρατηγικῆς, οὐστραχίας, διδάσκαλίας τῆς περὶ ἡθικῶν ἀρετῆς, τεχνικῶν ὅλων σπαντοῖων, ὧ ἐπιστημῶν. ἔχει τις & δόλους ἐπαγνέτους ἐκείδον παθεῖν, καὶ ψόδῳ κερδάλειν συμβίσις, καὶ σωματικῶν δριμυτητές, καὶ ἰγνομίαν μεθόδους, φρόνησιν δὲ ἐκ ἑστῶν νῆπιν, ὅσην περιποιεῖται τῷ προσώπῳ ἐξ ἑλάνου. Καὶ ὅσα δὲ τῇ ἱστορίᾳ ἐπιβουλεύεται σιμνα οὐκ ἂν ἰδὲ τῶ ὁμήρου τυχόν τῆς ἱστορίας ἀποκρίση τίς, τῆς πολυπειρίας, τῆς ἀκούας ἡδυνῆς, καὶ καὶ ψυχρῆς ἀμφιδύτης, τοῦ ἀρετῶν ἐπαγνέτους, ἢ ἄλλων, δις ἱστέον ἐκείδον σιμνα. Εἰ δ' ὅτι μύθους γέμει, ἐκτίπεν αὐτὸς κινδυνός ἐστι τὰ ὅμα καὶ ἐξ ὁμήρου, ἀλλὰ πρότερον μὲν, οὐ πρὸς γέλωτι οἱ ὁμηροὶ μῦθοι, ἀλλ' ἡτοιμασμένοι ὄντες ἐκείδον ἑστῶν, ἢ ἀπαρτίσματα. *hoc est.*

Eustathius
de Homero.
Iliadem Homeri
non esse
maiori, sed
bonorum Iliadem.

Et est profecto regum quid Homeri poesis, & præsertim Ilias. Et pargemia quidē, ait malorum Ilias, hæc verò omnis boni est Ilias, Dramatis quidem in modum confecta vniuersi, sed plurium constans narratione personarum, scatens verò omni, quæ quis dicere possit, bonorum genere, Philosophia, Rhetorica facultate, bona ducendi exercituum arte, virtutum disciplina moralium, artium denique quarumlibet, & scientiarum. Discere quis inde potest & laudabiles dolos, veruorumque mendaciorum effusiones, & acerbitates dictionum, & methodum enigmorum, prudentiam vero dicere vix posset aliquis, quantum pariat attendere volenti.

Que etiam historię laudabilia inesse videntur, ijs Homericam artem nemo privabit, multa experientia, aurium delectatione, animorum informatione, ad virtutem, excitatione, aliisque, ob quæ historiam conficiens laudatur. Quod si quia fabularum plenus est, ideo nulla dignum admiratione quis putet, primum quidem, non mouent quoniam fabule risum, sed nobilium sensuum vmbre sunt, aut etiam quædam, hæc Eustathius.

Nicolai Ma-
iorani Apo-
logia Hom-
eris
Plutarchi lib.
quoniam o-
portet iuue-
nem poetam
audire.

Sed & cum Eustathij Commentarij ob paucitatem exemplarium, non procul abessent ab interitu; Nicolaus autem Maioranius eos recudi Romæ curasset, præfixit Operi Apologiam de Homero factam, & eruditam, quæ quid Plato te verum, quid Aristoteles, quid Strabo, Plutarchus, Dion, Chrysostomus, & alij veteres, addo item & Patres, Basilus, & Gregorius Nazianzenus de Homero senserint, non adeo multis verbis, sed præse explicuit, vindicans illum (ut inquit) ab Homeromatiyibus, simulque docens, cur Poetæ sub fabularum involucris, variae Philosophię secreta texissent; adiecit quoniam lucubraciones siue Commentaria in Homerum scripsisset; quorum reliquias quæ extabant Eustathius in suas παρεμβολας, siue decerpta, contulit.

In Eustathij verò Cōmentaria Matthæus Deuarius Indicē confecit, in quæ res om-

A nes memoratu dignas contulit, sed & minima quæq; totumq; penè ipsum Eustathium in ordine concinnè distributum, sub unum quasi aspectum oculorum subiecit.

Math. Deu-
rius Gregor.
xij. Pontif.
Max. Romit.

Encomia porro Homeri hæc sunt inter alia.

Εοικε μὴ γὰρ τῇ καλῶν ἀπαίτων τούτων τῇ βικητικῇ φράσει διδασκαλίας, & ἡγ-
μὴν ἡρίσθαι.

Plato ro. de
Rep.

Idem in 2. de Rep. Deorum filios, & Prophetas Deorum vocat Poetas.

In Lycia Patres, & duces sapientia.
In Ione. ἄμα δ' ἀναγκάζονταί τε τῇ ἀλλοις ποιηταῖς διδασκίβειν πολλὰ καὶ, & ἀγαθοί, &
δὴ καὶ μάλιστα οἱ ὀμῖροι τῶν ἀρίστων καὶ θεοτάτων τῶν ποιητῶν, καὶ τῶν τέκτων διδασκίβειν ἀμα-
θασίν, μὴ μόνον τὰ ἐπὶ τῇ ζηλωτὸν ἔστι.

Diuisissimū
Poetarū Ho-
merum vocat
Plato.

B In Theæteto, allatis plurimum philosophorum nominibus. Τίς αὖτις (inquit) ἐπὶ
πρόσῳ τὸς ἄλλους ἐκείνους, καὶ ἐκείνους ὁμῶς δὲ ὑμῶν ἀποδείξω βελτίους μὴ ἐκα-
τάστατος ἡμῶν.

Præfās Dux
exercitus. Ho-
merus Plato
ni.

Plutarchus docet in Libro περὶ μουσικῆς non solum musicam oblectationem, sed
etiam reconditos sensus Homericis versibus contineri: & μὴ μὲν ὑπολαβόντες, οἱ
πολλοὶ τέρψιν μόνον ἡγεμῶν καὶ τῶν καλῶν ὁμῶς δὲ τῶν καλῶν, ἀλλὰ & βελτίους ἔστι
τοὺς ἡγεμῶν τοῖς καλῶν.

Plutarchus i
lib. de Musi-
ca quid de
Homero sen-
tentia. Plu-
to.

Democritus, Dione referente, ait: ὁμηρος φύσεως λαχὼν θαυμάσιος, ἐπὶ τὸν κόσμον
ἐκτελέσας, τῶν πάντων, οἷς ἐ κινεῖν αἰδομένης, καὶ ἀμυνόμενος φύσεως ἦτορ σφά, & καλὰ
ἐπὶ τῇ φύσει.

Dionysius Halicarnassus. Κορυφαῖ μὲν οὖν ἀπαίτων (ait) καὶ σοφῶς, ἐξ ἑκαστοῦ πατρί-
στοιχοῦ, & πᾶσα θάλασσα, & πᾶσα θηρία, ἀνὴρ ὁμηρος λέγειτο, πᾶς γὰρ αὐτὴ πόσις οὐ
καὶ ἀνέστη, καὶ οἱ ἀνθρώποι, & γλαφυροί, ἀρμονίως εἰς ἄνθρωπον ἐξέπαισι.

Dionysius
Halicarnas-
sus.

Aristoteles cum Θεοποιῶν appellat. alibi vidē. πρὸς γὰρ τοῖς ποιηταῖς λέγει καὶ θεοποιῶν
πάντας ἐπεβέβληκε. & alibi. καὶ ἡ δὲ ἀνέστη, ἀλλ' ἔχον ἴθους. & alibi. ὁμηρος δὲ γὰρ
ἀλλὰ πᾶσι θεοῖς ἐπαμύνησθαι, & δὴ καὶ οἱ μόνον τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ, οἱ δὲ ποι-
εῖν αὐτὸν.

Aristoteles
Bædæ.

Socrates Homeri dictus est discipulus à Dione Chrysolomo.

Basilus. πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῶν ὁμῶν ἀρετῆς ἔστιν ἵππικος, & πάντα αὐτῶν πρὸς τῆς
το εἰρεῖας, πᾶσι παρέρχεται.

Socrates Ho-
meri dictus
discipulus.
Basilus.

Gregorius Nazianzenus. καλὸν ὁμηρον vocat, hoc est inclytum.

Gregor. Na-
zianz.

D Similia verò idem Eustathius dixit in præfatione in Odyssæa Homeri. At expedie
bat adiciere, quæ Clemens Alexandrinus, quæque pleriq; antiquissimi Græci Patres de
variis Homeri Poematis partibus iudicarunt: ne quid dicam de Platone, qui cum in-
tegrè non admisit, nec pueris voluit prælegi. Et Dionysius quidem Lambinus vir val-
de doctus, idem quæ Parisijs nostra ætate italicarum literarum professor regius, etsi in
Ethnicis Poetis putabat non debere nos esse nimis severos, neque fastidiosos, non
tamen continere se potuit, quin faterentur, plura in Homero esse remotissima à veri-
tate, atque à religione Christiana: quæ quidem ex eo malui huic loco inferere, quàm
ex meipso promere: ne quis cogitet, quoniam Diuinis disciplinis diu est cum ope-
ram damus, à nobis hæc iniquius, aut rigidius perstringi.

E Quam multa sunt, inquit ille, apud eum de Diis absurda, eorumque maiestate
indignæ: quàm multa fœda, obscena, flagitiosa, turpia (quamquam magna quædam, &
recondita mysteria in huiusmodi fabulis involuta delitescere non me fugit, quæ non
est huius loci aperire, aut explicare) sed tamē cui sunt illa inaudita? Iupiter ipse Deo-
rum, atque hominum Rex, sexcentis adulteriis, stuprisq; nobilitatus? Ganymedes ab
eodem propter formam raptus? Mars à Vulcano in adulterio deprehensus? Mercurius
Marti complexum Veneris invidens, sibi quæ talem amoris successum exoptans?
Iuno muliebri illo dolore à Iouis incontinentia suscepto exercuciata? Venus in prælio
à Diomede fauciatæ? Thetis, & Aurora Iovem pro filiis, ne in acie cadant, deprecantes
? Iam Herobius, & fortissimus rotius Græciæ, atque Asiæ uiris quam personam
imponit? quos mores attribuit? quam orationem affingit? iurgant inter se, conui-
ciantur, maledicunt, libidine inflammantur, ira incenduntur, ægritudine contabe-

Dionysii Lā-
biniverbu de
Homero.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

S f sunt,

scenē, pforant, lamentantur. Achilles Apollinē minatur: cum Xantho fluuio decer-
tare paratis est: iuuenibus Troianis captiuis crudelissimē interfecit, Patroelo paren-
tar. Eundem mortuum tantum vite desiderium afficit: tantum mortis odium percipit,
ut dicat, malle te ad inferis excitatū hominē non adeo copioso mercenariam
operam prāstare, quā mortuis omnibz imperare. hęc Lambinius.

Ceterum, qui utiliter, atque honestē voluerit Homerī carminibus uti, is sequi
poterit vel consilium Eudociae, quę Ceironēs ex eo in Christi Domini laudem conse-
cit: vel Nōnum imitari, qui profano poemate abiecto, sacra Poetis elegantissimis
versibus scripsit: vel Gregorium Nazianzenum sequi caelestes sibi (non laureas & lim-
briales) necientem coronas, dum celesti spiritu cecinit.

De Orpheo & Musis

Cap. I. I.

DE Orpheo, & Musis, uti alijs opusculum erat, qui hactenus illos edidere,
unam uel alteram cautionem adscripsissent. Nempe alteram, quā prae-
moniti fuissent Lēctores, nil uerū, aut boni in his exultare, quod ad eos non in-
nauerit ab illis, qui ea etatē Diuinam Scripturam fide casta seruabāt. Alteram uero
Quā de Dñs dicuntur, ea ipsa nunc esse plerāque omnia uel falsa, sic inutilissima. Mon-
strosum uocat Benedictus Arias Montanus, & facile illegum, qui autumant ex uapori-
bus Deorum carmē consistere non posse, hoc est, sine Ioue, Baccho, Marte, Vulcan-
no, atque illis innumeris Gentiliū Dīs: Quare & Victor Gifelinus scitē monuit
sequeute Pargēsī, quantopere ista cauenda sint. Ita autem cecinit.

Ab valeant tandem ratum lasciuia primum
Carmina: sat secessu, sat numerisq; datum.
Nunc quibz adhibe uano strepitus, & sentigine
Lectum inde fessū pangit ab arte melos
Nuda nunc uenero pulsans uocalia plectro,
Nunc dignus en hanc sile sonora legens.
Atq; aduclat, Deum numina mille facit
Quē prope mellis suo deducunt pectine cantu.
Sine Capulle tuus, sine Tobulle iuuat
Cuius palis adest quoque uoluit, ora sinu,
dne regni glandes in fura, atque Alchola
Præcipue raris toties quē in fusa canentem
Audis attenti Flammis Iberos agens
Coruina, post habito satre, meraq; sequit
Abstulit hinc animum tenent dextra turpis
Quin calat potius cam Ioue turba suo
Mittit bellis, totū Pueris, feda Origis Bacchi
In hic plectens, Christus epiphanis nequit.
Cui nomen quod si dedimus, utamque peris
Quisquis at infelix, in honesto carmine, Circe
Pomus in patris mystica thura facis, ilq; au Peula scitatus,
Hinc non mens illa uelit, excepta loquatur.
Phlegeton, & Sygysq; manent uada lin-
Phinis in laudem, quidquid agemus, est, nou
Cuique diem reuclat Phœbus, cum Luna tenet
Phlegon, & Sygysq; sua lupter igne coquet
Ghauiter hinc grates barbares ista sonet,
Ergo vni sacris libeat modo cinere Musis
Equis ab humano dignior ore cani
Quam gas meritis opes homini concedit, & illi
Sed Christi exstinguit uindicta lympa sit,
Asteris uero conicit igne sui
Ergo Deos, iterum dicam, sileamus ineptos,
Moribus & castis quidquid obesse potest
Proq; his Asister summo meditemur honores
Fecit, ut Patum gloria magna, puer
Sine illum laud Regem suspexit Idume
Tu quicunque sitis non abunde leuas

David.

Qui Theogoniam Hesiodi legerit, meminerit eorum, quæ Epiphanius contra Valentinianos siue Gnosticos scripsit, qui, quæ Theogoniam Hesiodi, trigintaque illa secula sunt imitati in absurdissimas hæreses inciderunt. Et id horum (exclamat Epiphanius) nugacitatem, & tantam vanitatem, qui coniugarunt Poeticis, & gentilibus fabulamentis suam ipsorum nugacitatem. Ac paulò post idem Epiphanius offendit ex Hesiodo, Orpheo, ac Stesichoro innumeros illos, qui apud ipsos Dii nominantur, fluxisse id, quod & Irenæus prædixerat ex Apostolo, reprehendens eos, qui sermonibus falsis, & genealogiis uanis, atque interminatis futuri erant, ut intenderent.

Epiph. 3. l. hæresis.

At non ipsi tantum Christianæ Ecclesiæ Patres, uerum etiam alii habuere ubi Hesiodum carperent. Extrat enim Luciani Dialogus, qui Hesiodum in scribitur, in quo Hesiodum de se multa narrantem inducit, eumque ipse, ut solet, irridet; extantque idem Epigrammata in Hesiodum plura. Præterquam quod notum proverbium illud est de iis qui supersciscunt. **HESIODIA SENECA**, de quo & Pindari distichon habetur.

Lucianus cōtra Hesiodū in lib. Epigrammatū.

Hesiodia seneca.

Ceterum, quod ad emendatiorem Hesiodi editionem pertinet, cum in antiqua non tam Opera & dies, quam Theogonia, & Aspis essent mendosissimæ, minus tamen mendosissimæ fuisse, quas in Veneta accepimus, quam cum scholiis edidit Io. Franciscus Trincæuellus anno 1537.

Verum ne cui rerum celestium auido veræ Theogoniæ exempla Græco carmine scripta desint, habeant erudita ingenia quæ possint alius vel proponere ad Christi Domini natiuitatem celebrandam, uel item ad imitandum, hæc quæ sequuntur.

De Nanno Panopolita. Cap. XIII.

Καὶ φάσι προκείμενος ἀνὴρ πύσιον φανέν, Νόνη ποικίλῃ παντοπόλῃ, μεταβολῇ τοῦ ξυμῖν μαρτυρίῃς ἐν πᾶσι θεοῖς γαμονί λαῶν.

Καὶ γὰρ τοῦ πατρὸς ἐκ τῶν τοῦ ἀρχαίου τοῦ φῶς Μουσουργῆς λίγος, ἥσυχος ἀνὴρ πάντα καθαίρει.

De Federico Lamio V.C. Cap. XIII.

Προματικάς ἀντίστοι κατωγάρον φῶς ἀνδρῶν.

Ερρομένην ἀβὶ γαίαν, ἔν δ' ἐν ἀπείρῳ κόσμῳ,

Ἀπείρῳ δ' ἐκ κόσμος ἀπείρῳς ἔσται δ' αὐτῷ.

Καὶ λόγον ὕψιστον ἐπ' ἡλῦδα κόσμος ἐπ' ἡλῦς,

Εγγύς ἐστιν ἰδῆναι, ἰδῆναι δ' ἐμὴν ἀφρονί λῦσιν.

ὡς εἶπον ἐκ ἑγέρων, ὅσοι δ' ἐμὴν ἐμφορῇ θημῶ

Ἀπ' Ἀπείρῳ δ' ἔσαντο, καὶ ἐπ' ὅσον ἐγὼν ἐπ' ἡλῦς,

Οὐρανὸν πάντα τετὰρ μίαν δ' ὠροῦσιν αὐτῶν,

Τίνα θεοῦ χυμῶντος ἀνέκοντος ἀκῆαν,

Οὐς φῶς ἐκ ἑγέρων, οὐδ' ἐκ ἑγέρων, ἀνδρῶν μὴν βλάστημα θαλάμῳ τοῦ δ' αὐτῷ

Σαρκοῦ ἐρωτοῦ τοῦ κοῦρα μῆλῳς πρῶτον ἐπ' ἡλῦς,

Ἀλλὰ θεοῦ γαίαν ἀπ' ἡλῦς τῶν τοῦ τοῦ τοῦ,

Καὶ λόγος αὐτῶν ἐπ' ἡλῦς ἰδ' ἀρχαῖν θεοῦ ἀπ' ἡλῦς,

Οὐδ' ἡλῦς, πρῶτον ἐπ' ἡλῦς, ἐκ ἀπείρῳ πᾶσι δ' ἡλῦς,

ἑμῶν. Ζαῖ ἡλῦς βροτῶν δ' αὐτῶν μαρτυρίῃ.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Sf 2 Kai

Kal' Idos' Emos' Ipaie' suu' a'nd' p'otōi, x'p'is' x' d'ēos
 Eid' o'm'p' a'nd' p'otōi'ou' cō' d' m'p'as'ou', c'ō' d' t' i-
 m'p'as'ou', c'ō' d' m'p'as'ou', c'ō' d' m'p'as'ou', c'ō' d' m'p'as'ou',
 Kal' x'p'is' c'ō' d' t' i' m'p'as'ou', c'ō' d' t' i' m'p'as'ou', c'ō' d' t' i' m'p'as'ou',
 Kal' x'p'is' c'ō' d' t' i' m'p'as'ou', c'ō' d' t' i' m'p'as'ou', c'ō' d' t' i' m'p'as'ou',

Que quidem Nonni Carmina ita in gratiam ru-
 diorum veritatis, verbum, verbo reddentes,
 ne quid ob pedibus astrictum argumen-
 tum, Maifesti tam immenſe gene-
 rationis, obſcurius diceretur.

Sine tempore erat, incomprehenſibile, ineffa-
 bili Verbum principio,
 ſequē exiitens Patri vero, ſilius ſine matre,
 Et verbum per ſe exiitens Dei, lumen, ex lu-
 mine lumen :

Aparecerat indiuſū, eterna nua ſedēs in ſede:
 Et Deuſ aligentius erat Verbum, hoc ab initio
 Aeternū ſimul ſplendebat cū Deo opifice mundi,
 Antiquius mundo: & erant omnia per ipſam
 Non ſpirituſ & ſpirituſ, & laborioſo ſine verbo
 Nihil natum eſt quod quidem erat: & inſira
 erant in ipſo

Vita omnibus chara, & cito morientium lumen
 virorum.

Vita omniū alitrix erat: in caliginoſo vero mūdo
 Celeftibus ſplendebat radijs terram illuſtrans
 fulgor

Et ſurgō non eum apprehendiſti, ſuſtus autem
 ab apibus de paſſa

Erat quidem montinagus deſerta ciuiſ petra,
 P'cedo primigenijs baptiſmi: nomen vero ipſi
 Diuinus Ioānes, populū ſeruans, hic ſurrexi
 Te ſimulnū, ut omne unius praconis voce
 Rectā fidem haberet, inſinitam, matrem mūdi.
 Non tamen illa erat intelligens lumen, ſed vi-
 ſum.

Omnibus aperiret diuinū lumen mentem.
 Et tuminis praeſtor non praeſtor appareret
 Commune teſtimonium dicēs Deum recipienti
 populo,

Et enim ſuo cum Patre uerum primitiuū lumē
 Vigenſ: non Verbum erat, quod hominem om-
 nem mundat.

Spirituſ albus radijs illuſtrans naturā hominū
 Penitentium in terram, erat autem in incredū-
 lo mundo

Imp'ouſus, & mūdos inſinitus erat per ipſum
 Et Verbum non cognouit aduenā mūdos errā.

Prope erat apud ſuos, ſui verō ipſum inſpicien-
 te, rabe

Vt hoſpitem non honorabant: qui verō ipſum
 prudenti animo

Non errantes ſuſceperunt, & non mentem ha-
 bebant errantem,

Celestem omnibus unam donantem honorem,

Fily Dei patris ſemper vni ut diceretur.

Quos natura non peperit puerpera, non vita co-
 gnouit

Humana germen voluntatis neque ipſum

Caris amore genti nuptiale arant cubile,

Sed Dei nati ſunt non arati ſily patris

Et Verbum per ſe exiitens caro factum eſt

Deus homo

Sero genitum prius genitum, ineffabili quodam
 vinculo

Confectus Diuinum mortaliſ comparē formā,

Et Deus domū incoluit cura hominū;

gloriam eius

Viſimus humanis oculis, quaſi honorem

Fily vigenſ ab altifſimo Patre

Et gratia repletus eſt, & ueniat Patris

Sed initium Euangelij D. Ioannis perle-

gar pius Gymnaſiarcha, cui curā fuerit va-

nam Heſiodi Theogoniam conferre cum

plena, & ineffabili quam D. Ioannes Eu-

angelista propoluit, & cruciāſ pectore,

quod altē hauſerat à Deo. Verō ne in

ſcholis adoleſcentum aliquid altius dica-

tur, quā quod iuuentus capere poſſit, con-

tineat ſe intra terminos. Quod ſi ipſe Gym-

naſiarcha ſibi ipſi aliquid altius haurire cu-

piat, legat quaſio Ioan. Maldonatum in

idem Ioan. Euangelij initium.

At ne quis pater Gracis, & quidem Chri-

ſtians, liceoſte Carmine Theogoniam veram

effari, ſeiant, & noſtra aetate nūc rnum Poe-

tam exiſtiſſe, qui eandem, licet non Gracē na-

tione, Gracē, ac Latini, aptiſſime cecinerunt.

Teogonia.

Μαλιστα δὲ ταῖς ὁραῖς ἐὺ φρονά κέλευσε μολ-

παρ

Τυρόκορ μάλιστα ἀδύτὶ μάχος ἐν.

Ηἰδα σαμρον ἐς φας ἄλνθι κιδνός ὅποι-

μαι

Τίτος, ὑπὸ πλάγγων ματρὸς ἀδίστοχου,

Ματρὸς ἀδίστοχου, εὐν ἄλνθι ἐδῆσθον ὁρε-

Πυθῆον ἀδῆσθον, ἀδῆσθον ἀδῆσθον,

ἀδῆσθον τὶ δῆμα, πᾶσι μόνι, ὅρα σαόση

Βυτελατῶν τε γῆος, καλλῆκῶς τε βου-

Μᾶλα τε, κ' ἐμπετόων ἀγγῆσθον ὅτι ἀόνα μᾶ-

λων,

Καί γε ὑσῶν ἵσθον ἐκ λαχῶν ἀδῆσθον,

Ὅρα ἵσθον ὑσῶν ἀνείσθον ὑσῶν ὀλβου,

Νόσθον ἀνείσθον καλλῶν, νόσθον ἀνείσθον τε μα-

χῶν,

ἀνείσθον ὀλβου ἀνείσθον ἀνείσθον

- A** ὄρα νῆας τὸν πᾶνα τεβίσιμονες ἑσπερον θυμῷ,
Μισθ' ἐπὶ παγκράτει τῶν χθονος ἑχάται.
A τὲ δ' ἴκα πολὺν βαδίζον ἀσφαλὲς, ὃ τὲ
παρὰ τοῖς.
Εἰρήνη, θνητῶν κοίρανον τι χορεύς.
Οὐκ ἔμπεδος χρονοβόλος ἐπὶ πόντῳ, οὐ φθόνος
αἶα.
Δις φρονὶ μάστιγι δὼν βάσκανον αἰσθῆσις,
Οὐτὲ φρονὶν παραχαλὶ θυμολογίης, ἢ κα-
κῆρας.
Νεῖκος, ἐρικλαχὶ τῶν οὐκ ἐσθλῶν πολέμων.
B Ἔσλος ἐπὶ ποιμᾶν καὶ τραχὺν ῥομβὸν ἀ-
κόντων.
ῥυτίχῃ, λογχαῖν ἡται ἀμακαμῶτων.
ἑνὸς δὲ δυνάμει μιταμάχεται ἄλιον αἰ-
χμᾶν,
Καὶ ποσσὶ γαίας τῶτον ἀραστοῖς ἔμποι,
Καὶ βαρύνει ἐπὶ πολίκεϊς μεταβησάτας ἀμφι-
τομνῶτας
χαλκοῖς, δὲ ἀγχατᾶν ἡν ἑξ ὅσων ἡλομένων.
Νῦν δὲ λυκοὶ πᾶσι ἀπὸρ ὁμοφρονα θυμὸν ἰ-
χνοῦτι,
C Μνηστὴρ δ' ἀλλὰ τοῖς λυγρῶν τοιῶντι βροτοῖς
Μαλθαζῶν βασιλῆος ἀμυντορὰ θυμὸν δὲ
λύμπων,
Φατρίτῃ γῶσά μοι ῥῶν ὑπαιτιάσται.
Νῆιδ' αὖτ' ἀνδρῶν πᾶσι ἀλυστήμονες ὄρα δὲ ἀν-
Κυκλοφῶρον ἐπὶ τῆς αἰχλῆς ἡλίας, (ὅναι
Ἀδελφῶν ἀντίστοιχὰς σπλάσσειν ἀμβροσίᾳ νύξ)
Ἀνδρῶν δὲ θύμῳ ἐμφανίσασα τρίβας,
Ἰομὲς ἐν ἐνὶ πᾶσι ἀτόμονα ποιεῖν πᾶσι
Εὐχρησάτω κόρας κῶν ἐποφύμῳι.
Ἡνὲς σκαπτοῦ τοῖς ποιμῶσι, ἀγέτω μύθοις,
Ἡνὲς κυβερνᾶν ἱσμὸς ἐρισθῆναι,
D Παιδὰς διαβροπῶν ζαθέω πατρός ὄρα σί-
βῶνται.
Σῶτε νῦν, ὀφίλοι, σῶσθε πολυσπερίης.
Δωροῖς ἐν τῇ παιδὶ ἐπαξίοντι κῶν ἀμύρας,
ἢ γὰρ ἄλλος, ἢ πότανον, θνητὰ βροτοῖς ἰπρί-
παι.
Οἷστοις ἀγχατῶν κακὰ θάρμῳ ἡτορ ἀνακλῆ-
οἷστοις ἀφ' ἑαυτῶν θυμὸν ἀδύνατα δ' ἴκα.

THEOGONIA.

- E** *Asiores anidam letis date canibus aure,*
Acrobis hinc curis dulce lenamen erit.
Eccē hodie summum Patrorem lucis in oras
Proculus ex aluo prole beata parens.
(Prole beata Parens aequani temporis annis
Virgo pudica fuit, virgo perenne manet)
Miratur Calum puerum cervice, bubulcos
Seruet ut agrestes, cornigerumq; pecus;
Lanigeras ut serues ones, ontumq; magistros:
Deirabat & pigris aurea secla iuoris.

Vi liceat post hac cura, belloq; solatis
Immoia nobis prosperitiae fini.
Panaq; calicem letamini mente colamus
Omnisq; extremos orbis aduque sinus.
Iussita humanos carus que fultit, & vides,
Ei pax iniussa proxima sede regent.
Non discors aderit Nemesi, non innuda tabes,
Que flagro damni luida corda domat:
Nec moius animorum acres, nec iurgia dira:
Non strepera nubes horrida militis.
Namque bonus Pastor rigidi cum turbine sels
Proteret innicta spicula missa manu.
Vomere letibalem sicam mutabit obuncio,
Qui patulum terra fertilis aquor aret.
Aerq; in antipicem vertet funesta securis,
Qua modofusferi militis ensis erant.
Iam bene conuenient animis agniq; lupig-
Nec mala vicino qui medietur, erit.
Solus hic vltices mulebit numinis iras.
Solus & auersum leniet ipse Patrem.
Annos mille quater tenebris inuoluerat aris
Incautos homines deuius error agens.
Ignibus at rapidis non hac diuina cornifans,
Impaudum recto tramite pandit iter.
Eia agite unanimes moderantē cuncta puellū
Visamus, tenera Virgine Maie factum.
Sceptrigeri tenere Duces, tenere tyranni.
Turbas; commisit nobilis imperijs.
Patre Deo natū ut colerent, hominemq; Deūq;
Ferte citi comites, & nidiq; ferie gradum.
Sed puero que digna damus nō liba, nec agnū.
Non lac mortalem dona caduca decet:
Innocuum puro donemus pectore Regem,
Donemusq; animo, qui sacra intra colat.

De Prospero Martinengo. Cap. XF.

Sed & exiant sequentia Carmina ex Prospero
Martinengi Theotocodia.

Εἰς τὴν ἀγίαν συντήρος ἡμῶν γέννησιν.
Αἰὼν γνήμῃσι χροῖστος ἀμφοῖς.
χρυσὸς γὰρ σαλαίς χυαδὸς ἀπ' ἀφ' ἑσπερος.
μυθὸς δ' ἢ δ' αὖτας τότε παλαίσματος
ἔσθου γιγνομένης διός.
ἀμὰς δ' ἀρνιμῶν λύτρων ἔσθου θεός,
τὸ χρυσὸν γιγνομένης κρείστος ἀγαθός,
ἐμπλήσας πᾶς κόρας χαλὸν ἀγνὰς πίνης
τὸν πλοῦτον πορρὸν ἀρετῆ.
ὁ δ' ἴν' ἀμυλίοις ἀμμι βίοντος.
τὰ τὰ μιν βασιλῆος ἐμπέδον ὄρκιον,
καὶ κλητοῖς, ἀποχρύσι γ' ἀμματος ἑρᾶν
ἐνίσσῃς φυγάδας δ' ὁμοῖς.
τὲς φωνᾶν ἐνέποι δ' ἀδ' ἑα χαρματα,

Καὶ ἀναγινώσκει, ἀρετῶν γὰρ αἰται τὸ δῶν-
σιν,
Νοῦμα ἐστίται τῇ διδόνῃ ξανθὸν σάτυρον.
Πορταῖα τραχεῖαι σαφυλὴ βλαψήσῃ ἀκάν-
θαυ.
Ἡ δ' ἐξ ἰδρωσούτι δρυεὺς δροσέρον μέλι
ἐσπέρῃ.
Γῆνα σμικρὰ δέλου ἀτὰρ ἀρχαῖον ἰοφῶ-
σιν,
Ὅς πρῶτον ἀφόνον ἦεν· περὶ τοῖμα δ' αἶ-
μα.

Ὁς πόλιν βάλλειν, καὶ τίμνειν αὐτὰν ἄ.

Η πόλις ἣτις τοῖς ἄλλοις ἐστὶν Ἀργεῖα,
 Ἡ πόλις Ἡρώας, πόλεις μοι ἄλλοιτε ἴστανται.
 Καὶ πάλιν ἐς ἱερὰ Τροίης πολλὰν ἔξετ' Ἀ-
 χιλλεύς.
 Ἀλλ' ἐπεὶ ἡλικίας ἀκμὴν σέ γε ἄνδρα ποιεῖσι
 Εἶξεν καὶ πόντος ναῦταις, τίτους οὐτ' Ὀδ-
 λασιν.
 Κτήματα ἀλλάξει πᾶσ' ἔσχατ' ἀμφοροῖς αἶα.
 Οὐκ ἐπὶ χθονὶ θυρῶν, δρέπαρον μὴ ἄμπε-

Ἡ δὲ Ἐπισβαρὸς ζυγὰ βυστὴν λύσει ἀρατῆρ.
 Ψάλλεται οὐδ' ἔριον τὰ χρώματα ποικίλα
 λελόν.
 Αὐτὸς ὁ ἀλλὰ κρὶος λεμῶσιν πορφυρέοιο
 Ὄφειν, ἡδὲ πέλκον μεταμείψει λυσισμαχίῳ,
 Σάδ' οὐκ αὐτομάτως βόσκων ἐσθήσεται ἀρ-

Αἰῶνας τοίοις τελείων, οἷς εἶπον ἀτράκτοις

Μοῖρα ἀκίρηται συμπάσαι ὁμοφροὺς αἴσαι.
Θυσιαστικαῖς τιμαῖς ἐγχείρει(ν)α ἄλλος ἔσται)
Ὡς τίκος ἀθανάτων μέγα ἡ δὲ δ' ἰστροφίς ἐρ-
ρος.

Θάσσαι αἰς κόσμος πύει ἐπὶ ἀχθεὶ κοιλῶ
Καὶ χθινῶν, καὶ πότου πείλαρος, καὶ οὐρανὸς
αἰπύς.

Θα σ' επ' ελευθερώω ως παιδρά ἅπαντα
αἰῶνι.

Αἰθε τοσον ζωης-στυματος μίμη μέρος ἡμῶν
Πνεύμάτε τόσον ὅσον σά ἐμ' ἀρκέσει ἔργα

Οὐτε μὲν μέλει σὺν νικᾷσει Θράκιος Ὀρρεὺς,

Οὐτε λίνος, τῷ περ μήτηρ, ὁ πατὴρ ἔχειν,
Ορφεὶ Καλλιόπεια, λίνος ἄρατος Ἀπόλλων.

Παῖρ εἰ Ἀρκαδίας κρινῶσι, ἄμμι' ἔρυσθεν,
 Ἀρκαδίας Παν' κρινῶσις νικῆϊς· ἐμὲ εἴποι.

Ἀρχεο μικκὸ γέλοι γυπώσκειν μετ' ἑρα κοῦρε.
Μητ' ἑρα οἱ δὲ κα μῶντες ἐνέεικαν πῆματα πολ-

Ἀρχὴ μικρὴ καὶ ὧν μασὶδ' ἴσωνται τοκτεῖς.

Ὁ ὕθις ἐστὶν ἑστὸς, θεὸς ἡξίον οὐτε βαπτίζης.

Sf 4 At

Herzog August Bibliothek

A horizontal ruler with markings from 0 to 4 centimeters. The markings are in millimeters, with major ticks every centimeter and minor ticks every millimeter. The numbers 0, 1, 2, 3, and 4 are printed below the major ticks.

0 1 2 3 4

e/74-quod-2f-2/start.htm?imag

Parthenodia
Martinengi
Græca, & La-
tina.

At & honesta Ecloga, siue Idyllium est in Theotocodia, siue Parthenodia Titi Prospe-
ri Martinengi; qua Ecloga laudat eximium quandam Archimandritam, qui nomina-
batur Astrum, seu Sydus. Interlocutores sunt Sebinus, & Daphnis. Incipit autem sic.

Δαφνίς ὁ χίτωνος, καὶ εἰς χαμῶσι σεβίνοις
ἀροσίον γηγῶσι πολὺ δ' ἀρνὶ δ' αἰεὶς ἱταῖος
κρηνομανὴ βοτὰ κατὰ κατ' ὅρα μακρὰ τὸ μῦθον.
ἄμφο τῶν ἥττω θαλάσσιον ἀλλήλα κηλῶ.

Et que sequuntur. Hæc verò cum reliquis Græcis carminibus habentur in appendice ad eius-
dem Auctoris sacra Poemata.

Neq; verò me latet, quas piscatorias Eclogas Iacobus Sannazarius, & Ioannes Iouia-
nus Pontanus pastorales, & Antonius Geraldinus sacras, & alij alias scripserunt; sed
cum præter nitorem, & elegantiam carminum, nos ipsam cum eadem elegancia piete-
tem præcipuè spectemus, probos, & ingenuos adolescentēs, deinde item in primis eo-
rum Præceptores, & Parentes in Domino precamur, vt si eandem Græcam, & Latinā
Virgilij Eclogam sibi propofuerint, simul Constantini Magni Imperatoris, quam ha-
buit ad fideliū cætum de ipsis Virgilij versibus, tanquam fociam, & interpretem ad-
hibeant; quæ vt habeatur ad manus, huc adtexendam duximus; addituri statim post il-
lam nouum, & sanctum genus Eclogarum, quod collaudando Deo, mira pietate, vti &
iudicio Iacobus Pontanus noster, inter alia sua Poemata confecit: quod collatum cum
quarta, & octaua Ecloga Virgilij, intelliget quisque, cequid hoc præ illis ad verè edifi-
candos animos sapiat.

Ex Constantini Imperatoris oratione, quam habuit ad sanctorum cætum.

De Virgilij Ecloga. Cap. XVII.

Constantini
Magni Imp.
interpretatio
Eclogæ Vir-
giliij.

Iam noua progenies cælo demittitur alto.

Et iterum in alio Bucolicorum libro:

Sicelides Musæ paulo maiora canamus.

Quid isto apertius? Addit enim.

Pluma Cumæ venit iam Carminis ætas.

Cumæam vult planè Sibyllam esse. Neque his contentus erat ille quidem: sed pro-
gressus est longius, adeo vt eius vii testimonio necessitas postulare videatur.

Magnus ab inægro seclorum nascitur ordo:

Iam rediit & Virgo, redeunt Saturnia regna.

Quid ergo? Quæ est illa Virgo, quæ rediit? An nō quæ plena, & grauida facta est? Spi-
ritu sancto? Et quid obstat, quo minus puella hæc grauida è Spiritu Dei, Virgo maneat
perpetuò? Reuertetur, etiam Dominus ipse, qui Virgo est. Secundò, & orbem affli-
ctum aduentu suo leuabit. Adiungit item Poeta:

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

Desinet, ac toto farget gens aurea Mundo,

Castra Lucina faue.

Hoc duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,

Irrita perpetua soluent formidine terras.

Perspicuè igitur possumus intelligere, etiam hæc, quæ dicta sunt per allegoriam occul-
tis, his qui vim verborum altius perquirunt, Christi Diuinitatem sub aspectu subijce-
re: ac poetam ne quis Princeps in ciuitate, quæ caput Imperij est, ipsi, quod contra pa-
trias leges scripsisset, quoddam maiorum instituta olim de Dijs sancta reiecit, crimi-
ni dare posset, ueritatem tanquam inuolueris quibusdam texisse. Vidit enim, credo,
beatum, & eximium aduentus Saluatoris mysterium: verum ut immanem ciuitate
crudelitatem, mentes audientium ad suam ipsorum consuetudinem traduxit, aitque,
nouæ proli aras extruendas esse, templa apparanda, sacrificia obeunda. Ea igitur, quæ
sequuntur apud ad prudentum intelligentiam inducit, ait enim.

Ille Deum vitam accipiet, Diuisq; videbit

Permissos herbas, & ipse videbitur illis.

Pacatumq; reget paupers virtutibus orbem.

Virgilius cur
rexit inno-
lucris uerita-
tem.

A At tibi prima puer nulli minusscula cultu
Errantes hederas passim cum baccare tellus;
Miliatq. videnti colocasia fundet acantho.

Vir admirabilis, & omni doctrina eximie ornatus, accuratè illorum temporum perspi-
ciens crudelitatem.

Ipsa lacte domum (inquit) referent distenta capelle

Vbera, nec magnos mecum armenta leones.

Vera planè sunt, quæ dicitur, nam regie aula principes fides non extimefceret.

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores,

Occidet & serpent, & fallax herba veneni

Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.

B His certè nec verius quicquam, nec ad Saluatoris virtutem aptius dici poterat. Ipsa
enim Dei cunabula Spiritus sancti virtute flagrant flores nouæ soboli extulerunt.
Serpens vero, à quo primi nostri parentes primum in fraudem impulsus, & mentes eo-
rum à temperantia naturaliter ipsis insita ad voluptatum blanditias traductæ erant,
vt interitum ipsorum ceruicibus impendentem planè perspicerent, omnino perijt, &
venenum eius pariter sublatum est. Quippe vt ante Saluatoris descensum ignoratio
immortalitatis, quæ iustis tribuitur, animos hominum nulla spe bona adhuc confir-
matis penitus fregit: sic cum ille passus fuisset, & corpus, quo circumdabatur, esset à
Spiritus sancti communione ad tempus separatum, resurrectionis vis hominibus pa-
tescenda fuit: & si quæ labe humanorum scelerum residebat, illa vniuersa sacro baptis-
matis lanacro absterfa. Tunc igitur illos, qui ipsi parebant, bono animo esse iussit: &
veneranda sua, eximiaq. resurrectione admonitos, similia sperare mandauit. Itaque

C non sine causa fallax herba veneni occidit: occidit etiam & mors: resurrectio autem
tamquam sigillo confirmata est. Cum autem dicit Assyrium amomum ubique nasci:
Assyriorum genus, quod fidei diuinæ causa fuit, multitudinemq. hominum Deum re-
ligiosè colentium innuit. Quæ planè non aliter, quàm densa ramorum velut multitu-
do ex una radice odoriferis floribus pullulat, ex æquabili roris temperatione rigata ef-
forescit. Eruditè igitur & sapientissime Poeta Maro, dixisti, & quæ sequuntur omnia
his aptè respondent.

At simul heroum laudes, & facta parentis

Tam legere, & quæ sit, potest cognoscere virtus.

Per heroum laudes iustorum hominum rectè facta significat: per uirtutem Patris Mû-
di fabricam, & molitionem Dei ad æternum tempus duraturam intelligit. Fortasse e-
tiam leges, quibus Sacrosancta Ecclesia vitatur, dum uitam humanam exiustit, & tē-
perantiæ regula instruit. Est præterea illud summe mirandum, quò pacto homines, quo-
rum uita quasi media inter bonorum, malorumq. uitam interiecta est, quæq. subitam,
repentinamq. mutationem neutrquam admittit, ab eo rudis, mediocriq. uitæ genere
ad celeste, ac Diuinum, quod in rebus mente sola cōprehensibilis positum est, ascenderint.

Mollis paulatim flauescet campis arista.

Hoc est, fructus diuinæ legis ad hominum usum producetur.

Incaluisti, rubens pendebis sentibus una

Id est, mores, qui non erant impia uiuendi ratione deprauati.

Et dure quercus sudabunt roscida mella.

E Inscitiam hominum illius temporis, & rudes, impolitq. mores describit. Ac fortasse
etiam eos, qui labores à Deo exantlatos audiant, suauem quendam fructum ex sua ip-
sorum in arduis rebus tolerantia percipientes demonstrat.

Pauca tamen subeunt prisce vestigia frandis,

Quæ tentare Theban ratibus, quæ cingere muris.

Oppida, quæ iubeant telluri insindere sulcos,

Alter erit Typhis, & altera quæ uchat Argo.

V Delectos Heroas: erant etiam altera bella,

Aequæ iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Scitè

Scire quidem à Poeta sapientissime; poeticam enim facultatem non extrà decori fi-
 nes prouexisti. Nam tibi, cum non esses Propheta, uaticinari non erat propositum.
 Obstat etiam, credo, periculum quoddam, quod ipforum capitibus imminet, qui pa-
 tris instituta coarguunt. Prouidè igitur, & absque periculo, quoad eius fieri poterat,
 his, qui intelligentiæ acumine ualent, ueritate aperuit, ac turres, & bella criminatus,
 quæ certè iam in hominum uita cernuntur (Seruatorem ad bellum Troianum profici-
 scentem) depingit: per Troiam Mundum uniuersum intelligit. Nam & prouidentia
 propria, & parris iussu in terram demissus ex aduerso cum improba hostium manu di-
 micauit, sed quid postea dicit Poeta?

Per Troiam
 allegorice
 Mundum no-
 tat.

Hinc ubi firmata uirum te fecerit aetas.

Hoc est, ubi adoleuerit, malis, quæ uitam humanam occupant, radicitus extirpatis, to-
 tam terram pacis ornamenti decorabit.

Cedet & ipse mari raptor, nec nautica pinus
 Mutabit merces, omnis se uet omnia tellus:
 Non rastro pascitur humus, non vinea falcem,
 Nec uariis dyset membris lana colores.
 Sponte sua sandix pascens uetiet agnos.
 Aggredere o magus, aderti iam tempus, honores,
 Chora Deum soboles, magnus Iouis incrementum.
 Aspicte connexo nutantem pondere Mundum,
 Terræque, tractusq; maris, calumq; profundum.
 Aspicte neutro latentur ut omnia seculo.

O mihi tam longe maneas pars ultima uitæ,
 Spiritus & quantum sat erit, tua dicere facta.
 Non me carminibus uincet, nec Thracius Orpheus,
 Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic Pater adsit.

Pan etiam Arcadis mecum si iudice ceret,
 Pen etiam Arcadis dicat, sed uide uictum.

Aspicte (inquit) immensi Orbis, & omnium elementorum hilaritatem. Ista aliquis for-
 te parum prudens, de hominum ortu, ac stirpe dici existimauerit. Verum quam ratio-
 nem habere poterit, ut prole hominis satù edita, terra non rastro, non aratra passura
 esset, nec uitæ falci aciem, nec alium cultum desideraturam? Aut quo pacto hoc,

quod dicitur, in humana sobole ac stirpe intelligitur? Est enim natura diuini scilicet
 maiusculi quali famula, non humani præcepti ministra. Quin etiam hilaris elementorum
 aspectus, Dei descensum, non hominis alicuius conceptionem indicat. Quod autè

Poeta uicè exitum sibi longius propagari optet, est diuini planè aduentus inuocatio,
 A Deo enim, non ab homine uitam, conseruationemq; petere conseruimus. Erythra
 etiam cum Deo sic loquitur: Quid mihi, Domine, diuinandi necessitudinem imponis,
 acnò portus è terra in sublime sublati, ad diè usq; sanctissimi aduentus tui reuersas?

Et quidem ita Constantinus Magnus, tantus licet Imperator, sed, & è nouo Ecloga-
 rum genere, qualem lubet nominare adiunctam, perspicere potest, quam latè adhuc pa-
 teat campus ad maiora illa in Eclogis canenda, quæ Virgilius non intelligens, aut non
 lens intelligere, cecinit.

Natura diuini
 no mandata
 famula.

Iun.
 Ex Iacobi
 Pontani Vo-
 lum. 3. Pro-
 gygnasma-
 tu Latinita-
 tis. parte 1.

Cæus pudici florumque uirginum,
 Quibusq; cani iam spar erunt tempora,
 Dein nos, quibus adhuc aut sanguis integer,
 Suosq; solida uires adiungi robore,
 Venite, calo oculos, auresq; tollite,
 Pernoscite rem miris mediis mirabilem.

55102

- Mens afflata calet, ventis se Deus inferat.
Societum canum canibus caelestium.
- S.** Nostra quoque ad vestra adscribere sententia
Totaq; tot nomen cohonestemus laudibus.
Ditamusq; regnatorum, hominumq; principem
Mortali quantum lingua predicaverit,
Tantum conemur predicare, & amplius.
- Iu.** Laudationis plures adhibere socios
Aequum est, namq; Deo laudē debet omnia,
Quaecunque suo natura complexu tenet.
- V.** Mentes beatae, qualibet
Concretionē libere
Quas Mando in ipso exordia
Communis Auctor conditas
Nouem diremit classibus:
Tum quorūq; estis celsites,
Vinclis leuati corporum,
Meritisq; adeptis premia
Dicamus almo numini
Amplissimum preconium.
- 2.** Orbeq; vos Olympi
Tu fons diurni luminis
Tu tacita noctis arbitra,
Et vos cornice lampades,
Fundamus electam melos:
Deo feramus iunctas
Laudes, honores, gloriam.
- S.** Sub caelis duo bis corpora maxima
Vnde exorta ferunt corpora cetera,
Grando, vos, pluuia, cum glacie minores,
Et cum frigidibus fulgura, fulmina, ventus,
Feni, sylui, agi, marmorcum gelu,
Tempestas violens, & tepor, & calor,
Ipsum perpetuis psallite laudibus.
- Iu.** Omnia per magnas labentia flumina terras,
Sylua nemoraq; frondeasq; longi
Cunctaq; mobilibus pomeria interflua riuus,
Atque arborum mille speciosus binae
Pinguia campora, & pubenter gramine valles,
Et flos, & herba multiplex, huius
Assiduū insistant magnū celebrant Tuantemq;
Laudare & effusimē.
- I.** Nec vos silere numinis sacri deus, & iussit
Alumni aquarum condecet
Nec vos, quia humo summissa deute largier
Tonderis auidū pabula
Volatile genus omne, modulemur Deo
Noua semper, & noua cantica
Huic scepra Reges turgidi, huic potentiam,
Auctoritatem Praefides:
Huic iura vestra Iudices concedite,
Regi omnium iustissimo
Eiusq; nomen prosequimini mentibus
Castissimis, gratissimis.
- Vrbes, & arces, castra, propugnacula,
Cunq; oppidis Prouincia,
Populiq; gentesq; & fruentia spiritus,
Diuitiarum concinant
Barbata iunguntur choralis, & tympana cornu,
Tibia, sambuca, lyra, buccina, cimbala, sistris,
Et chorus, atq; chorus noster, & sistris, & chorus
Hymnionas, iuuenes, iuuenes ad sidera vocet.
En age, dum alterna vocant ad carmina rym-
En secum meditantur, habent quo vincere
possint.
In medio palma est, animos comendatē vestros
Celsitum rector, quamnam te digna canemus?
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
Nos quoque roborem, quorum consiliorū
atq;
Alterna cupimus, si fas, certare Camena.
Omnipotēs genitor quo te cumulamus honore?
Sexcentis opus est ad tanta encomia linguis,
Maior honore Deus, & inenarrabilis vultus.
Si sedet hoc animo collatis praetis signis
Tentare, & numeris sacraūm erigere labore,
Dicte longius, nos respondere parati.
Plurima dixeritis, linquentis pluvina nobis.
Maior honore Deus, & inenarrabilis vultus.
Qua refores sol iungit equos, qua mergit in
Aurea terrigenis portantes lumina currus,
Nota Dei virtus, clara, & memorabile nomen,
Quod neq; Terra capiti spatio sa nec astra Caeli
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
Omnia Divino quondam sunt condita nutu,
Omnia Divino sunt consentientia nutu,
Diutius rerum moderatur singula nutus,
Diutius penitus procedunt omnia nutu.
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
Hic sapiens, & erus, iustus, pius, atq; benignus,
Contra actas hominum facilisq; remittere culpas,
Et miseris miserari, humilesq; audire pre-
Solari mactos, rauritū tendere de stram
Maior honore Deus, & inenarrabilis vultus.
Regale ad solium soles ille vocare modestos,
Frangere praefractos, & debellare superbos,
Manuq; curas mirando incensus amore,
Sensit in ingrauidis, & in undiq; repellit, & in
Maior honore Deus, & inenarrabilis vultus.
Quae dulcis Dominans sese querētibus, & aqua
Blandula sunt nostras querē erba iusurari im-
aures.
Illius amplexus, illius, & oculus nobis
Contingant, seu vita manet, seu vita recedit.
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
Laude.

- Laudemus Dominum, veneremur, & admiremur.*
Viribus, & totis, & totis sensibus illum.
Pectorebus totis, & plusquam nosmet amemus.
I. *Laudemus seu vita manet, seu vita recedit.*
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
Felices quicunque Dei mandata facessunt.
S. *Felices in qui spes desigere gaudent.*
Felices ab eo expectantes usque salutem.
Felices nimium, quibus omnia in omnibus ipse est.
Iun. *Maiores honore Deus, & inenarrabilis unus.*
Acutiores dantes magnis anfractibus orbes.
Voluntur, nossemq. dies formosa sequetur.
Et patres, natosque, & quinaescentur ab illis.
Et matres, nataque, Deum memorare iuvabit.
V. *Maiores honore Deus, & inenarrabilis unus.*
Ossa, artusque, mei, praeordia & ipsa loquantur.
Calculosque Patri laudes & carmina promant.
Quaecunque in me sunt, o fiant omnia lingua.
Admiranda operum diuorumque, profantur.
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
I. *Ne finite ex animis elabi commoda vestris.*
Mortales, quibus ille Deus, Deus ille Deorum.
In vos saepe suum est, clare testatus amorem.
Et quales quales meritis persoluite grates.
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
S. *Pectoribus promptis divina capebite insula.*
Iussa Dei, veniat donec pars ultima vite.
Omne bonum Deus est, cuius stant omnia verborum.
Maiores honore Deus, & inenarrabilis unus.
profundi.
Maiores honore Deus, & inenarrabilis unus.
Lacior est terris, calo sublimior exiat.
Omnia plena Deo, calum, mare, tartara, tellus.
Qui potis in nihilum tantas convertere moles.
Et potis è nihilo ter centum fingere mundos.
Maiores honore Deus & inenarrabilis unus.
Sine Deum canimus, canu nil suavius illo.
Sine Deum loquimur, verbis nil dulcius illis.
Incundum est audire Deum, enarrabile nomen.
Incundum est imisq. Deum versare medullis.
Par tibi laus nullo Deus, o Deus, editur ore.
Lucidior sole est, & flore fragrantior omni.
Pulchrior & Luna est, & Stellis prior, ipse.
Supra aurum, gemmasque, Deus, uridaeque, smaragdus,
Et pretium pretiorum, & Mundi solus opum Rex.
Par tibi laus nullo, Deus, o Deus, editur ore.
In nostros Deus, in nostros illabere sensus.
Eia tuos gelidis accende in cordibus ignes.
Discede luce tua terram caliginis umbram.
Esuriesque, sitisq. Deus te nostris requirit.
Maiores honore Deus, & inenarrabilis unus.
Felices anima, quibus extra hunc omnia for- dent,
Quae desiderijs nocturnis, atque diurnis.
Hinc solum exoptant, sola oblectantur in illo.
Atque ita praecipunt, quae solis nota beatis.
Maiores honore Deus, & inenarrabilis unus.

De Pindaro, & alijs Lyricis Graecis.

Cap. XVII.

Pindarus inimitabilis Horatio.

Fuisse novem Lyricos Poetas Graecos habitos celebres, quorum Pindarus tulerit palmam, nemo peritus literarum Graecarum ignorat; certe quadam spiritus (ut ita dicam) magnificentia, sententiis, figuris, rerumque, ac verborum copia, sic ille polluit, ut Horatius inimitabilem dixerit. Id autem initio suorum carminum cernitur, cuius ea primo occurrunt verba: Si certamina (inquit) anime mi proloqui desideras, ne potius solum contempleris aliud feruentius fulgidum altum per desertum aethera, neque Olympico agone: & quae sequuntur. Deinde laudat Hieronem Syracusanorum Regem ab Olympica victoria, à iustitia, à sapientia, à peritia musicae, atque item ab equo, quo victoriam retulit, deinde à loco, ubi Olympica certamina aguntur, nempe Peloponnesum, denique ad Tantalum, & Pelopem digreditur. Hinc ergo, atque ex similibus intelligit quisque cordatus, & pius, quanto melius certamina maritum cani possint, quamque ad ista, quae preciosa sunt, verba illa sanè pulchra sint transferenda. Idem dico de alijs Lyricis, quemadmodum fufius egimus infra, ubi de Ode, ac de Horatio scripsimus. Interea, num res sacre possint nitido carmine Pindarico celebrari, hæc quae sequuntur ostendunt, cum qui reliqua huiusmodi scripserint, ex his peti possint, quos Elencho Poetarum adscripsimus.

Cap. s. i. huius libri.

KPI.

ΑΚΡΙΣΤΟΤ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ.

Νικαφορίας ὁδὸν λαθεύουσα ἐλκετοῖσι παρὰ

Εἶδος Πυρραμίδος. Στροφή καὶ ὠδὸν.

Δροσινάδας, καὶ θροσινάδας παλάμῃ παρὰ

Fe. Ποικιλοχρῆσται ὄντοί, μοισίων

Εἶδος ἀρχαίου θράκουτος

Ia. Καλλιπλοκάμους ταμίαν

Κερταλλομυή θύσαν ἐξείλιτο, καὶ ἀνέστη

ὅσιν ὀφεινοστέροι, τιμωροῖσι

Δαυὶν τετραβία ἐργασμαζών.

Ταῦται φέρεται ἀρχαίαν, εἶδος

Επιδόδος καὶ ὠδὸν

ὅστις γανθίσας μαλακῇ γλυκερόν

Θαῖμα παμφάνους ὀρεκλαῖς

εἰκάς ἄντων,

Αδύπ. γαρυέριν.

Ταῖ βασιγῶντι κοίνοτος

Αιμασινυ μοισαίων ἰλῶν πεδὶδ' ὅσον

ΤΨιν φησὶ γὰρ ὁ σωτήρ ἔλκεν

Νικαφορὸν ὀρεκλαῖς

B Μυῖαμα παύσαντι γὰρ πρὸ τῆς καλλιζον ὀδῶν.

Δίπρον, ἀγνόρα Δίρεκας

Αντιστροφή καὶ ὠδὸν

Αἰτόν ὕψι πῆται ἰχνυόμεν.

Τυμβιδίων γὰρ ἂν εἰμαίω κράτει

Αλλὰ τυτῶν χαρίτων εἰδὸς εἰς μεθεῖναι

Κεῖθ' ὁ μὲν λητὸν σιγῶν

Κάπρον ἀειδ' ὀρέον

Αἴψων, ἀβάταν πρότερον θνατοῖς κλυτοῖν

Ευμῆνι ψυχῇ χάριν δίξαι ταπεινῶν.

CHRISTI RESVRRECTIO.

Carmen Pindaricum. Strophe Colon 9.

C Varie sonantes hymni Musarum pulchris capillis spectandarum chistodem [Myss ornata & illustrem] domum advenies, ferre hunc extimium splendorem, dulcemq. florem vitoria vore molli irrigate [hanc insignem vitoriam suavi carmine decantantem] quam gratuliter sonantis Regis in altis nubibus habitans proles servatur [Christus] reportantis: monumentum pulcherrimum priorum omnium certaminum

Antistrophe Colon 9.

Id Sepulchralis enim antri linguas intrepido robore cautatatem opacant, inaccessam antea mortalibus, ineluctam vitorie vlam ingressus est Dominus, manique potenti misicrum mortalium genus ex veteris draconis rapacibus malis eripuit, hostium feriem vim virtutis domans.

D Epodus. Colon 9.

Miraculum sane omni sono [carminum] murmure celebrare sinit. Nos igitur Musarum curru vitorie reportatorem altius a terra agitare aggressi [longe nos ab humo tollentes, grandia & sublimia canere] generosam Dircēs Aquilam alitivolantem sequimur [Pindarum poetam Thebanum scilicet, qui verba grandia loquitur, & in araguite sublimis, & longissime remotus a terra, volat.] At tu, qui nosti gratiarum hortum celeberrimū decerpere [qui gratiarum favore frueris, & poeta es] beneuolo animo hoc manifestulum suscipe.

Ceterum Agoristicon Petri Fabri de re Athletica, ludisq. veteri Gymnicis, Muscis, atque Circensibus, Spicilegiorum Tractatus prodit Lugduni Gallie ann. 1591. qui Pindaro intelligendo, præter illa, quæ sunt ad illum Græca Commentaria, vitia esse possunt. De Gymnastica verò Hieronymi Mercurialis V. C. locuti sumus in libro de Medicina.

De Callimacho.

Cap. XIX.

Callimachi autem cum non pauca sint non solum iu Iouem, Apollinem, Dianā, Delum, lauacrum Palladis, Ceterē, inde seligenda viderentur quæ possent ingenijs esse vsui futura citra animi noxam. Inueniuntur autem extra ipsius librum, qui circumfertur, varia apud Interpretes Pindari, Theocriti, Apollonij, & aliorū Poetarū, apud Diogenē Laertium in vita Pitraci, & lib. 9. & in Anthologia Epigrammatō lib. 3. in Heraclitum Poetarū, deinde apud Plutarchum in vita Antonij, in Timonē & lib. 1. de placitis Philosophorum c. 7. & in alterum apud Athenæum lib. 2. c. 1. & li. 15.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Tt non

Strab. lib. 1.

non procul à principio. In Polypum lib. 7. & 32. In Polas Colchidis urbem apud Stra-
bonem libro primo, & quinto Geograph. In Theram Insulam libro ultimo Strabo-
nis. In literarum perpetuitatem apud Stobæum serm. 79. In puerum serm. 75. Et in
amico *συμπάβιος* serm. 111. ac quæcunque ex anthologia Græcorum Epigra-
marum in Nouercas, Theetrum in Poetas, in Saonem, & in aliquos alios, ac deniq;
in Catullo, qui ad Ortalum de coma Berenices poematum Callimachi Latinis ver-
sibus redditum misit. Extant inquam hæc Callimachi, quæ, sicuti aliorum quorundã
antiqua ethnica poemata, à quibusdam hæreticis in lucem edita, penè in Cælum esse
runtur, vt & omnibus Philosophorum meritis anteponant, & è Strabone solos Poe-
tas dicant esse sapientes: Veruntamen lectores essent præmuniendi ea, saltem admo-
nitione, ut enitendum esse Christianis intelligerent, ut in Diuinas laudes conuertere-
rent, quæ illi in falsorum Deorum celebrationem, in Comematitios illos Ioues (quo-
rum 300. numerauit antiquitas) in Apollines, Dianas, & reliquos effutiebant. Calli-
machus porro minus excusabilis videtur, quàm ceteri, quòd cum esset Philadelpho,
& Euergetæ Ptolemæis Aegypti Regibus familiaris, ac Regiæ illorum Bibliothecæ
præfesset, poterat videre translationem Diuine Scripturæ ab 70. Interpretibus fa-
ctam, & Deo iuuante efficere, ut gentilium Deorum falsitatem non solum ex animo,
sed & à suis scriptis omnino abstergeret: id quod tamen non omnino tacuit, sicuti
suprà monstrauius.

De Phocylide. 2. Cap. XIX.

Phocylide
ex Sibyllinis
carmibus sua
fabripuit.Vade nam er-
ror eorum,
qui Phocylidi
Christianam
pietatem tri-
buerunt.

DE Phocylide autem, licet satis moralis videatur, sunt tamen ad memoriam
reuocanda, quæ Suidas dixit sequentibus verbis, *εὐσεβὲς καὶ ἐν τῷ σὶ βυλλίῳ
καὶ ἐν τῷ μύθῳ*. hoc est, versus illius sunt è Sibyllinis subrepti. Sanè verò
Phocylidis versibus Sibyllinos, ac Sibyllinis Phocylideos mixtos esse nò defuere ij,
putarunt. Quin & alia recentiorum quorundam malè formata carmina inseruere ij,
qui Phocylidi Christianam pietatem tribuere voluerunt. In quem errorem facile
sunt lapsi, quòd Stobæi eadem citantis fuere cum collectaneis Gesneri commixta.

Hoc ego tamen dixerim, posse, qui Phocylidem fulciperet interpretandum, vbi
in versus Sibyllinos incideret, ex his sumere occasionem ad statuendam in animis au-
ditorum veritatem, atque ad pietatem insinuandam. Quæ verò item in Sibyllinis ver-
sibus cautio adhibenda, ac quanta nam sit eorum vtilitas, ex testimonio Pauli Aposto-
li, què Clemens citat Alexandrinus in sexto libro Stromatù, nos quidem aliquid in
secundo libro huius Bibliothecæ Selectæ attigimus. Veruntamen Sixtus Senensis in
secundo lib. Bibliothecæ Sanctæ ex Lactantio, ac D. Hieronymo ea accuratè collegit,
vt iude ea sine labore peti, atque huc conferri possint, magno iuuentutis commodo,
qui ferè semper retinent, quod haurierunt à pueris.

De Tragicis, & Comicis Poetis Ethnicis antiquis tum Græcis, tum Latinis; quid generatim
sentiant, haud dissimulauit. Itaque ille sic: Veniamus ad Tragicos, qui omnium mani-
feste sentiantur, qui assidue leguntur, qui ediscuntur. Primum ipsa tragœdiarum ar-
gumenta partim sunt atrocita, scelerata, & impia; partim flagitiosa, & incesta, par-
tim incredibilia, atque absurda: exempli gratia: liberi à matribus trucidati: matres à li-
beris interfectæ: viri ab vxotibus, adiuuante adultero, de medio sublatis: indomitæ, at-
que effrenatæ mulierum libidines: filiorum cum matribus concubitus: nouerçæ priu-
giorum amore flagrantes: fratres mutuis vulnibus animam cum sanguine profun-
dentes: patres per speciem, & causam religionis, filias immolantes: forissimi viri alii
accipere iniuriæ dolore ad insaniam redacti, alii ne ad bellum proficiscantur, futurem si
mulantes: sexcenta his similia. Deinde sententiæ talibus argumentis confirmantur.

Dionysius La-
binus præla-
tione in Lu-
cretium Ca-
rum.

IN Tragicis, & Comicis Dionysius ipse Lambinus, quæ moribus aduersari pos-
sent, haud dissimulauit. Itaque ille sic: Veniamus ad Tragicos, qui omnium mani-
feste sentiantur, qui assidue leguntur, qui ediscuntur. Primum ipsa tragœdiarum ar-
gumenta partim sunt atrocita, scelerata, & impia; partim flagitiosa, & incesta, par-
tim incredibilia, atque absurda: exempli gratia: liberi à matribus trucidati: matres à li-
beris interfectæ: viri ab vxotibus, adiuuante adultero, de medio sublatis: indomitæ, at-
que effrenatæ mulierum libidines: filiorum cum matribus concubitus: nouerçæ priu-
giorum amore flagrantes: fratres mutuis vulnibus animam cum sanguine profun-
dentes: patres per speciem, & causam religionis, filias immolantes: forissimi viri alii
accipere iniuriæ dolore ad insaniam redacti, alii ne ad bellum proficiscantur, futurem si
mulantes: sexcenta his similia. Deinde sententiæ talibus argumentis confirmantur.

Oderint

- A** Oderint, dum metuant. *Ἄλλοι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Natus sepulchrum ipse est parens: *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Nam si violandum est ius, regnandi gratia: *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Violandum est, alys rebus pietatem colas: *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Intraui lingua, mentem iniuratum gero: *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Τὸ μετὰ δὲ τῆς τοῦ δ' ἄνθρωπον ἀντιφάσις, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Τὰ δ' ἔργα τὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀντιφάσις, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Opinionem tui hominis tibi para,
 Sed quaestiosa quæ sient, facito omnia. *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Τὸ μετὰ δὲ τῆς τοῦ δ' ἄνθρωπον ἀντιφάσις, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Dulce est lucrum, partum licet ex mendacio. *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
B Πολλὰ τὴν μορφήν ὁ θεὸς ποιεῖ, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Σφαλλόντων ἡμᾶς, καὶ τῶν ἀνθρώπων, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Multis labefacti nos, sapere artium modis, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Praestantiores quippe longe viribus. *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Εὐφρανέσθωμεν, οἷον, τὰ καὶ ἡμᾶς βίβωμεν, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Αἰσχρὸν γὰρ, τὰ δ' ἄλλα τῶν τῶν, *Ἦναι δὲ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔχουσιν ἀγαπᾶν, ἀλλὰ φοβούμενοι αὐτόν.*
 Animum tuum oblecta: bibe: praesentem diem,
 Tuum esse, cetera omnia fortuna puta.

Quid Comici? nonne hi quoque (addit Lambinus) si summo cum eis iure agere volumus, è bibliothecis omnibus erunt exigendi? Nihil dicam de Aristophane. notum os veteris comœdij. nota verborum illius non libertas, aut licentia, turpitudine atque impudentia. Plautini item sales nemini sunt inauditi. mitto quàm sint improbi, quàm securiles, quàm obsecrati. Ne Terentius quidē, quem omnes eruditi Comico rum omnium pudentissimum, & uereturisimum farentur esse, omni ex parte sermonibus pretextatis, atque impudicis uacat.

Ne multa. totum argumentum comicum ex senibus avaris, stultis, deliris: ex adolescentibus amatoribus, intemperatibus, scortatoribus, profusis, ac perditis: ex virginibus aut vi aut pretio corruptis, ex meretricibus procacibus, ac rapacibus: ex seruis fallacibus, ac furacibus: ex lenonibus impiis, ac peritiis: ex parasitis edacibus: & ex militibus gloriosis constat. Hæc Lambinus.

De Latinis Poësis Epicis Antiquioribus, ac primis de Ennio.
 Cap. XXII.

- D** Ennius primum inter Latinos Poetas Epicos locum obtinet, quem & Virgilius sibi imitandum proposuit, & M. Varro discipulum Musarum, quem admodum M. T. Cicero summum Epicorum Poetarum uocat. Porro grauissima de illo testimonia habentur, qualia sunt Horatii in Poetica.

Ego cur acquirere panem.

Si possum inuidior? cum lingua Catonis, & Enni

Sermonem patrium ditauerit: & non a rerum

Nomina protulerit?

Et ibidem.

Et Enni.

In scenam missos magno cum pondere versus,

Aut opera celeris nimium, curæq. carentis,

Aut ignorate premit artis crimine turpi.

Nectacuit Quidius.

Ennius arte carens, animosq. Attius oris

Casurum nullo tempore nomen habet.

Et alibi.

Vig. suo Martem cecinit, gravis Ennius ore,

Ennius ingenio maximus, arte nudis,

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Horat. in Poetica.

Quid. lib. 1.
 Amor. Eleg. 15.

Tc 2 Quin

proper. lib. 3.
lib. 2. & lib.
4. eleg. 1.
Martial lib.
10. l. 1.
Macrob. lib.
Saturnal. c. 4.
lib. 6. c. 3. &
9.
Agell. lib. 4.
c. 17.
Sonec. apud
Cundem li. 2.
c. 2. & lib. 7.
epist. 7. li. 3.
de Tra.
Scaliger de
Ennio.
Hicrony. Co-
lunna.

Petr. lib. 3. de
lingua Lat.

Quin quæ de eo veteres alij testati sunt, ingens tanti Poetæ desiderium possunt
iniciere: Nam præter Propertium, Quintilianum, Macrobiū, Agellium, & alios;
certe Seneca scriptum reliquit. Quidam sunt tam magni sensus Q. Ennii, ut licet scri-
pti sint inter hircoslos, possunt tamen inter vnguentos placere.

Nec tacuit nostra ætate, qui in diiudicandis Poetis iudicio tanto valuit Scaliger,
cum præter cetera de Ennio carmina hæc scripserit.

Magne senex, cui torna graui sonat hõrrida caniu

Bucina, belluci cum crepat hastæ manu;

Dic Romæ, dic Phœbigenis, te hinc concedere vitam;

His donare sacra semina magna tubæ.

At vt ex his desiderium augeatur: ita dolendum est interiisse pleraque, quorum
fragmenta cum tanquam ex naufragio collegerit nouissimè Hieronymus Columna, B
qui & Ennii vitam & vestigia illius eruditionis, atque scientiæ, iustis, & eruditis Com-
mentariis explicuit, habent docti vnde speciem illam venerationis, ac certas
quasdam Latinitatis diuitias interiores odorantur. Certe collata cum Homëro, at-
que Virgilio excitant ingenia ad Poësim grauius tractandam, cõdendosq; versus, qui
maiestatem præferentes inuitent ad reuerentiam animos, præsertim si ad heroica
illa scribenda adhibeantur, quæ cælestia trophæa meruerunt.

Ceterum Elenchi fragmentorum, quæ Hieronymus Columna collegit, hoc est,
initium eorum, quæ primo libro tractatæ, est ille Versus.

Musæ, quæ magnum pedibus pulsatis Olympum.

In secundo autem sunt fragmenta.

Phageticorum,

Epigrammatum,

Scipionis,

Epicharmi,

Afoti,

Satyram,

Protreptici,

Præceptorum.

In Terzio.

TRAGœDIARVM.

Medæ,

Iphigeniæ,

Achillis,

Aiacis,

Telamonis,

Hectoris Lustrorum,

Alexandri,

Andromachæ,

Hecubæ,

Eumenedum,

Dulorestis,

Erechthlei.

Crespontis,

Athamantis,

Andromedæ,

Telephi,

Thyestis,

Phœnicis,

Menalippes,

Alcmeonis,

Cressarum,

Alcestitis,

Nemææ,

Iliong, siue Polydori.

COMEDIARVM.

Amphithraonis,

Ambraciæ, deinde.

PANCRATIÆ STAE.

Item incertarum Tragediarum, & Comœdiarum quædam.

In Quarto.

Evemeris, siue sacre Historiæ, in quo etiam minutiora quædam habentur frag-
menta, quæ incertum prorsus fuit, quoniam referenda essent.

De

A

De Lucretio Caro.

Cap. XXIII.

Nemini, qui Latine nouerint, dubium esse potest, Lucretium inter eos, qui carmine de rebus naturalibus scripsere, subtilem, argutum, enucleatum, limatum, elegantissimum esse, licet antiquum obtineat in uerbis, quibus magna ex parte excoletis, alia demum mitiora successerunt. Ac proponendi adolescentibus uersus illi non sunt, quibus aut Venerem inuocat, (licet ut & piceus Deos illos suos nihil curasse crederet) quibus item laudat Epicurum, aut infelici proposito sibi argumēto, immortalitatem animi, prouidentiam Diuinā, Religionem omnem tollit, præter insanas illas, & absurdas opiniones, quas de atomorum concurfione fortuita, ac de mundis innumerabilibus suo Poemati inserit: Ac tamen, si prelegerentur, expedit, ut uera de his dogmatibus sententia è regione poneretur è uersibus uel Græcis, Gregorij Nazianzeni, uel Latinis Boetij, uel ex aliis aliorum illustribus.

Cautio in Lucretio.

B

Sane aduersus mortalitatem anime Nazianzenus sic cordatissime scribit.

Gregor. Naz.
7. carm. seu
sermone de
Anime.

Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἀνὰ θεῶν ὡς ἐν ἀνθρώπῳ
Οὐρανόθεν γονισθεῖσα, φάος ἀπὸ πύργου λαμβάνει
Ἀλλ' αἵματος θύει τὴν ἑγὶ ἀσπίδα, ὡς γὰρ οἷον
Εἰκόνα τοῦ ἐν γάλοις θεοῦ λόσθαι ἀνθρώπου
Ἐρπυσσέον οἷον βροτοῖσι τὴν ἀσπίδα ἑστίαι
Καὶ τὰ λοιπὰ, hoc est.

Pressas figere literas.

Sed mens, si proprijs uigens

Nihil moribus explicat

Sed tantum patiens tacet

Notis subdita corporum,

Cassas, in speculi ritem

Rerum reddit imagines

Vnde hæc sic animis uiget

Cernens omnia notis

Qua nunc singula prospicit

Aut, quæ cognita diuidit

Quæ diuina recolligit

Alternumq; legens iter

Nunc summis caput inserit

Nunc descendit in infima

Cum sese referens sibi

Veris falsâ redarguit

Hæc est efficiens magis

Longe causâ potentior

Quam quæ materia modo

Impressas patitur notas

Præcedit tamen excitans

Ac ætæ animi mouens

Vino in corpore passâ

Cum uel lux oculos ferit

Vel uox auribus instrept

Dum mentis vigor excitatus

Quas intus species tenet

Admotus similes uocans

Notis applicat exteris

Intusq; reconditis

Formis misceat imagines.

C

Numinis est animus status, qui calitus ortus
Nexum terrens subijt cum carnes iugalem
Haud secus ac lumen, quod caro obducitur
Diuinus tamen est, mortisq; ignarus acerba
Non etenim uis bruta, & pecudes ratione car-
rentes

Nunc summis caput inserit

Nunc descendit in infima

Cum sese referens sibi

Veris falsâ redarguit

Hæc est efficiens magis

Longe causâ potentior

Quam quæ materia modo

Impressas patitur notas

Præcedit tamen excitans

Ac ætæ animi mouens

Vino in corpore passâ

Cum uel lux oculos ferit

Vel uox auribus instrept

Dum mentis vigor excitatus

Quas intus species tenet

Admotus similes uocans

Notis applicat exteris

Intusq; reconditis

Formis misceat imagines.

D

Quin etiam, non solum contra Empedo-
clem, & Lucretium, uerum etiam aduersus
Stoicos cognitionem ex sola re obiecta gi-
gni dicentibus, cum tamen in hac quoque
uirtute ipsius etiam mentis uirtute actione
pendeat: afferri, & edisci posset car-
men illud Boetij, quod sic habet.

Nunc summis caput inserit

Nunc descendit in infima

Cum sese referens sibi

Veris falsâ redarguit

Hæc est efficiens magis

Longe causâ potentior

Quam quæ materia modo

Impressas patitur notas

Præcedit tamen excitans

Ac ætæ animi mouens

Vino in corpore passâ

Cum uel lux oculos ferit

Vel uox auribus instrept

Dum mentis vigor excitatus

Quas intus species tenet

Admotus similes uocans

Notis applicat exteris

Intusq; reconditis

Formis misceat imagines.

E

Quondam porticus argutus
Obscuras nimirum senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri stylo
Mors est a uore pagina,
Quæ nullas habeat notas

Nunc summis caput inserit

Nunc descendit in infima

Cum sese referens sibi

Veris falsâ redarguit

Hæc est efficiens magis

Longe causâ potentior

Quam quæ materia modo

Impressas patitur notas

Præcedit tamen excitans

Ac ætæ animi mouens

Vino in corpore passâ

Cum uel lux oculos ferit

Vel uox auribus instrept

Dum mentis vigor excitatus

Quas intus species tenet

Admotus similes uocans

Notis applicat exteris

Intusq; reconditis

Formis misceat imagines.

Ecce ratio non negauerim perlegi posse in Lucretio quæ de morte contemenda, de amore fugiendo, de coercendis cupiditatibus, de sedandis animorum motibus, de mentis tranquillitate comparanda, de somno, de ortu, obituq; syderum, de Solis, & Lunæ defectu, de natura fulminis, de celesti arcu, de causis morborum, ac plerisque eiusmodi rebus disputat: præsertim autem carmina illa, quibus uelit noluit, ludicijfutu-
turi postremum diem indicat.

Quoniam in
Lucretio legi
possint.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Tt 3

Vna

*Vna dies dabit exitio, multosq; per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi;
Nec me animi fallit, quam res noua miraq; mundi
Accidit exitum cali, terraq; futurum.*

Ceterum Lucretius hic Poeta Epicureorum amatorio poculo in furorem ver-
sus, cum aliquot libros per infan-^{ti} interualla conscripseret, quos Cicero emenda-
uit, se sua tandem manu confecit, etatis anno quadragesimo quarto.

De Virgilio, ubi & de recto eius vsu. Cap. XXIII.

QUAE de Virgilii Eclogis dicenda erant, ea commodè ceciderunt, ubi de Theocri-
tò locuti sumus. Restant quæ generatim de tanto Poeta quantus est Virgi-
lius, dici possunt: vt vsus illius rectior constet.

Facilius Vir-
giliū, quam
alios posse
pugnat.

Ac primò facilius quàm ex Ouidio, Catullo, Propertio, Tibullo, & aliis eiusmodi,
excerni liceret è Virgilio, quidquid est obcenum, aut pietati aduersatur, qualia sunt
Deorum inuocationes, amores fœdi, concubitus Aenæ ac Didonis, ac reliqua, de
quibus non ita multo post.

Quenam verò adhibenda sit ratio, & cautio in eo uersando, ex quattuor obserua-
tionibus patere crediderim.

Quattuor
obserua-
tiones in Virg.
Tucca.
Varus.
Franciscus
Campanus.
Macrobius.
Sebastianus
Conradus.
Scaliger.
Guiselmus
Modicus Mi-
sservatus.
Filius, in quo
nondum est
Virgilium à ca-
lumnias, it au-
tè editus est
pauca uerba.
Horat. Tusca-
nella.
Q. Obianus
Austri.
Perellius Au-
gustinus.
Herennius.
Modicus Aru-
sianus.
Falsius Præ-
silius.
Virgilii es-
latine Gra-
corum Scri-
ptorum illu-
stratus.

P R I M A. Ne nimis anxii simus in iis reiciendis, aut notandis quæ ad pietatem
non pertinent. Quæ enim Tucca, & Varus obiecere Virgilio, quem negligentia
arguerunt, haud tanti momenti fuerint, quin cuius possint. Præstitit hoc Franci-
scus Campanus, libello, quem inscripsit Questionem Virgilianam, quæ Parisiis edita
fuit ann. superioris seculi quadragesimo secundo: qua occasione conatus est pleraq; Ae-
neidos loca, præsertim secundi, & sexti libri obscura aperire. Macrobius item, ac
Sebastianus Conradus alia obiecerunt. At Iulius Cæsar Scaliger Virgilium vindica-
uit. Quinetiam Guiselmus Modicus paruo libello secutus est Scaligerum. Aeta-
men non pauca dixere Macrobius, & Conradus, quæ ad uerorum Poematum for-
mam, siue emendationem attinent. Et uerò habentur Observationes Horatii Tusca-
nellæ in opera Virgilij, quibus conatus est docere, atque (vt ille ait) detegere præ-
xim artificiorum summi momenti artis Poeticæ, cum ipsius Virgilij exemplis. Cete-
rum, præcos auctores cum plerisque aliis, temporum iniuria perdidit, nempe Q. Osta-
uium Auitum, qui octo voluminibus homoteleton, quos, & vnde versus transula-
rat Virgilius, adnotauerat. Perellium Augustum, qui furtia Virgilij: Herennium, qui
eiusdem vitia contraxerunt: Messium Arusianum, qui bellum elocutionum Virg.
lianarum, & formas loquendi Poetæ persecutus est. At demum Falsius Vrsinus egre-
gias lucubrationes edi à Plantino permisit, quibus Virgilium collatione Scriptorum
Graecorum illustrauit, quamquam & antea, hoc est anno 1575. scio Commentatio-
nes, & Paralipomena Germani Valentis Guellij prodixisse in lucem ex officina Plan-
tini, quibus cum Graecis Auctoribus Virgilij confert: id quod item factum est à Iose-
pho Scaligero in Appendice eidem Guellij labori addita. Sed epistola Guellij dedecora
expungenda est, pietasq; alticubi potuisset interfieri ex ipsis auctoribus Graecis.

S E C V N D A. Quæcunque commodè possunt exponi, vt animi ad virtutem, atq;
adeo ad veritatem accendantur, ea ne omitantur. Id quod S. Augustinus nos docuit,
præter id, quod ex Constantino Magno Imp. attulimus in octauam Virgilij Eclogâ.
Et Augustinus quidem sic:

Mirari autem soleo etiam apud Virgilium istam Domini reperiit sententiam, ubi
ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æ-
terna tabernacula. Et infra. Nam cum Elysios campos Poeta ille describeret, ubi pu-
tant habitare animas beatorum: non solum ibi posuit eos, qui propriis meritis ad il-
las sedes peruenire potuerunt, sed adiecit, atque ait:

Quisq; sui memores, alios fecere merendo.

Id est, qui promeruerunt alios, eosq; sui memores promerendo fecerunt. Prorsus tanquã
ei diceret, quod frequentatur ore Christiano, eū se cuiq; Sanctorū humilis quisq; cõ-
mendat, & dicit: memor mei esto: atque ut id esse possit, promerendo efficiat, hæc ille.

TER.

August. lib. 2.
de Civ. Dei
cap. 27.
Luc. 16.

Aeneid. 6.

A TERTIA. Ut quæ pietati, ac Religioni aduersantur, ea potius ex solidissima Patrum auctoritate, quàm è nobis, planissimè refutemus. Et sanè idem ipse Augustinus acerrimi vir iudicij, hanc quoque viam nobis strauit: quemadmodum è sequentibus intelligitur.

Nam ista (inquit) peritura prædicta sunt, prædicta omnino. Non enim negare possumus, quod prædictum est. Dominus tuus, quem expectas, dixit tibi: Exurge gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Habent mutationes terrena regna. Veniet ille, de quo dictum est. Et regni eius non erit finis. Qui hoc regnis terrenis promiserunt, non veritate ducti sunt, sed adulatione mentiti sunt. Poetæ illorum quidam induxit Iouem loquentem, & ait de Romanis.

Hic ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Imperium sine fine dedi.

B Non planè ita respondet veritas. Regnum hoc quod sine fine dedisti, in terra est, an in cælo? Vtique in terra. Et si esset in Cælo, Cælum & Terra transirent. Transirent quæ fecit ipse Deus, quanto citius, quod condidit Romulus? Exurge gens hinc exagitare Virgilium, & insultare, quare hoc dixerit, in parte tolleret nos, & diceret nobis. Ego scio. Sed quid facerem, qui Romanis verba vendebam, nisi hac adulatione aliquid promitterem, quod falsum erat? Et tamen in hoc cautus fui, quando dixi. Imperium sine fine dedi, Iouem ipsorum induxi, qui hoc diceret. Non ex persona mea dixi rem falsam, sed Ioui imposui falsitatis personam. Sicut Deus falsus erat, ita mē dāx vates erat. Nam vultis nosse, quia ista noueram? Alio loco, quando non Iouem lapidem induxi loquentem, sed ex persona mea locutus sum, dixi.

Non res Romana, perituræ, Regna.

C Videte quia dixit peritura regna. Dixit peritura regna, non tacuit peritura. Peritura veritate non tacuit, semper mansura; adulatione promisit. Non ergo deficiamus fratres, finis erit terrenis omnibus regnis, hæc ille.

Expedi autem, ut quisque Virgilij tractator perlegat quattuor primi libri capita de Ciuitate Dei, quæ ille in scriptis Augustinus. Primum enim agit de aduersariis nominis Christi, quibus in vastatione vrbis propter Christum Barbari pepererunt victis: quo capite expendit, quomodo, quod Dei est; superba quoque animæ Aeneæ spiritus inflatus affectet, amertq. sibi in laudibus dici:

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Deinde ostendit, quod nulla vnquam bella ita gesta sunt, ut victores propter Deos eorum, quos ulcerant, parcerent uictis: Nonne (ait) uidit Aeneas Priamum *Per Aras*

D *Sanguine fadantem quos ipse sacrauerat ignes.*

Nonne Diomedes & Ulysses,

Cassī summa custodibus arcis,

Corripuere sacræ effigiem, manibusq. eruentis.

Virgineas ausi Diua contingere viitas.

Nec tamen quod sequitur uerum est.

Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri,

Spes Danaum.

Postea quippe uicerunt, postea Troiam ferro, ignibusq. deleuerunt, postea confugientem ad aras Priamum obruncauerunt.

E Nec ideo Troia periit, quia Mineruā tradidit. Quid enim prius ipsa Minerva perdidit, ut periret? an forte custodes suos? Hoc sanè uerum est, illis quippe interceptis potuit auferri. Neque enim homines à simulachro, sed simulachrum ab hominib. seruabatur. Quomodo ergo colebatur, ut patriam custodiret, & ciues, quando suos non ualuit custodire custodes?

Tertio uerò capite cum Augustinus docere uellet, quā imprudenter Romani Deos penates, qui Troiam custodire non potuerant, sibi crediderint profuturos. Ecce (inquit) quibus Diis urbem Romanam seruandam se commendasse gaudebant. O nimium miserabilem errorem. Et nobis succensent cum de Diis eorum talia dicimus: nec succensent auctoribus suis, quos ut edicerent, mercedem dederunt. Doctoresq. ipsos insuper,

*Aug. ser. 29.
in Ena. secum
dum Lucam.
Mar. 13.
Luc. 1.*

*Virg. lib. 1.
Aeneid.*

*Aug. l. 2. 3. 4
capit. de C
uit. Dei.*

*Simulachrū
nō seruabat
homines, sed
seruabatur
ab hominib.*

Dammum in
pueris ex Vir
gili lectio-
ne.

Acen. 1.
Dij Troia
victi.

Demonia ma
la, nō Numi-
na bona Di
Euhimorum.

Dementia fa
cile per-
ueritatis.

Cap. 4.

Collatio Tē-
plorum fal-
rum Deorum
cum Basilicis
salforū Do-
rum.

super, & salario publico, & honoribus dignissimos habuerunt. Nempe apud Virgilium, quem propterea paruuli legunt, ut videlicet Poeta magnus, omniumq; praeclarissimus atque optimus teneris ebibitus annis, non facile obliuione possit aboleri, secundum illud Horatij.

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem,
Testa diu.

Apud hunc ergo Virgilium nempe Iuno inducitur infesta Troianis, Acolo ventorum Regi ad hunc eos irritando, dicere.

Gens inimica mihi Tyrrenum nauigat aequor,
Ilum in Italiam portans, victosq; Penates.

Itane istis penatibus victis, Romam ne vinceretur, prudentes commendare debuerūt? Sed haec Iuno dicebat velut irata mulier, quid loqueretur ignorans? Quid Aeneas ipse pius toties appellatus, nonne ita natus?

Panibus Oristes, arcis Phaeiq; sacerdos,
Ipse trahis, cur suq; amens ad limina tendit.

Nonne Deos ipsos, quos victos non dubitat dicere, sibi potius, quam se illis, perhibet commendatos, cum ei dicitur:

Sacra, fœsq; tibi commendat Troia Penates.

Siquid Virgilius tales Deos, & victos dicit, & vt, vel victi quoquo modo euaderent, homini commendatos; quæ dententia est existimare his tutoribus Romam sapienter fuisse commissam, & nisi eos amisisset, non potuisse vastari? immo vero, victos Deos tanquam praesides & defensores colere, quid est aliud quam tenere non numina bona, sed demonia mala? Quanto enim sapientius creditur non Romam ad istam cladē non fuisse venturam, nisi prius illi periissent, sed illos potius olim fuisse petiuros, nisi eos, quantum potuisset, seruasset.

Nam quis non, cum aduerterit, videat quanta sit vanitate praesumptum, non posse vinci sub defensoribus uictis, & ideo petuisse quia custodes perdidit suos Deos, cum vel sola potuerit esse caussa pereundi, custodes habere uoluisse perituros? Non itaque cum de Diis victis illa conseciberentur, atque canerentur, Poetas libebat mentiri, sed cordatos homines cogebat veritas consisti.

Verum ista opportunis alio loco diligenter, copioseq; tractanda sunt. Nunc, vt quod instituerant de ingratu hominibus dicere, parumper explicem, vt possim, qui ea mala quæ pro suorum morum perueritate merito patiuntur, blasphemantes Christo impu-

tant. Quod autem illis etiam talibus propter Christum parciatur, nec dignantur attendere, & eas linguas aduersus eius nomen dementia sacrilega perueritatis exercet, quibus linguis vsurpauerunt mendaciter ipsum nomen, vt viuerent, Vel quas linguas in locis ei sacratis metuendo presserunt, ut illic tuti atque muniti essent, ubi propter eum illæsi ab hostibus fuerant, inde in eum maledictis hostilibus proflirent. Hec idem Augustinus.

Agit deinde de asylo Iunonis in ipsa Ciuitate Troia, quod neminem liberauit à Grecis, & de Basilicis Apostolorum, quæ omnes ad se confugientes à Barbaris defenderunt, sic inquit: Ipsa, vt dixi, Troia mater Romani populi, sacratis in locis Deorum, nuntie non potuit ciues suos abignibus, ferociq; Graecorum, eosdem ipsos Deos colentium, quin etiam Iunonis asylo.

Custodes lecti Phœnix, & diuis Phylæstibus
Pradam assenabant, huc undique Troia gaza

Inensis crepta adiis, mensiq; Deorum,
Crateresq; auro solidi, captiuq; æstus

Congeritur: pueri & pauida longo ordine matres.

Stans circum

Electus est videlicet locus tantæ Deæ sacratus, non unde captiuos non liceret educere, sed ubi captiuos liberet includere. Compara nunc Asylum illud non cuiuslibet Dei galis, uel de turba plebis, sed Iouis ipsius sororis & coniugis, & Reginae omnium Deorum, cum memoriis nostrorum Apostolorum. Illic inensis Templis, & Diis crepta spolia

A spolia portabantur, non reddenda uictis, sed diuidentia uictoribus: huc autem, & quod alibi ad ea loca competum est pertinere, cū honore & obsequio religiosissimo reportatum est. Ibi amissa, hic seruata libertas: ibi clausa, hic interdicta captiuitas: ibi possidendi à dominantibus hostibus premebantur, huc liberandi à miserantibus hostibus ducebantur. Postremo, illud Iuonis templum sibi elegerat auaritia, & superbia leuius Græcorum: istas Christi Basilicas misericordia, & humilitas, etiam immanium barbarorum. Nisi forte Græci quidam, in illa sua uictoria, templis Deorum communis perpercerunt; atque illò confugientes miseros uictosq. Troianos ferire, uel captiuare non ausi sunt. Sed Virgilius, Poëtarum more illa mentitus est. Immo uerò morem hostiū Ciuitates eueritentium ille descripsit. Sic Augustinus.

Equidem uerò, ut sincere fatear, si Virgiliū artem, iudiciū, numerum, dictionemq. spectemus, plura sunt, quæ eleganter, atque appositè dicta sunt; sed illa tamen, ut uerissime dicā, neque ad Christianā usum Reipublicæ, nec quales Poetas decet, quorū carminib. aures Christianorum perfonare debent; Hic ego (inquam) cum Augustino laudo uerba preciosa, uenenum non item, quod in eis occidenti iam Mundo, iussq. aliis peccatorum ponderibus penè oppresso traditur.

Ac recte Origenes Ait enim sepe se uidisse aureum calicem in pulchro sermonis ornatu, & dogmarum uenena considerantem, deprehendisse calicem Babylonis. Ecquis igitur mentis non emotæ, totas Virgiliū Eclogas piorum pectoribus obrudat? Ecquis præter fabulas, & inania Deorum commenta Cæsarem undecies centies millium hominum uel interfectorem, dum regnandi auaritate teneretur, uel auctorem, ut interficeretur, & ad inferna delapsus, sed ab eo in Cælo repositum, quo possit animo audire?

C Ecquis Aeneam, quem eruditus artis poetice scriptor, existimat insignem pietate uirum, & contemplatione, atque actione perfectissimum à Virgilio fuisse propositū, si attentiore acie Christiana mentis rem dispexerit, talem esse comperiet, ut illius uita, actiones, reliqua item Christianis auribus, & oculis (teneris præsertim ingenijs) tanquam pietatis, & uirtutum exempla sint proponenda? Eius, inquam hominis, quem Virgilius ex Venere, quam cælestem Deam facit, & Anchise pastore nati esse: quem item idololatram, & captos secum penates asserre dicitur: cum & falsorum Deorum iram, diuersaq. inter illos studia exponat, ac quicquid Aeneæ acciderit, id ipsi contigisse fato cogente scribat? ut omittam turpe illud à sorore Didoni consilium, officiumq. Aeneæ præstitum, sedanq. prius uenationem ad fornicationem perpetranda.

D Aeneam autem mortuis humanas uictimas immolantem, & ignem cruore hominum tanquam oleo pascentem, & Turno, licet se dedenti, necem ab ipso, quo iustus alter, nec pietate fuit, nec bello maior, & armis, illatam. Scilicet his exemplis, mores corriguntur, & pietas insinuat. Et uerò quotus quisque est, qui de talium rerum lectione solidas uirtutes didicerit; aut, cum uitam improbæ actam emendauerit, sua tandè scripta ab inanibus, fabulosisq. repurgauerit? sed ne videamur aduersus tam celebrem Poetā inclementius scribere, perlegant pij quid de eiusmodi poematibus apud Lactantium Christiana senserit antiquitas. Quomodo enim (ait) à sanguine abstinébunt, qui colunt cruentos Deos Martem, atque Bellonam? Quomodo parentibus parent, qui expulso rem patris sui Iouem, aut natis ex se infantibus, qui colunt Saturnum? Quomodo pudicitiam tuebuntur, qui colunt Deam nudam, & adulteram, & quasi apud Deos prostitutam? Quomodo se à rapinis, & fraudibus abstinébunt, qui Mercurij furta nouerunt, docentis, non fraudis esse decipere, sed astutia? Quomodo libidines coercébunt, qui Iouem, Herculem, Liberum, Apollinem, ceterosque venerantur, quorum adulteria, & stupra in mares, & fēminas non tantum dictis nota sunt, sed etiam exprimuntur in Theatris, atque cantantur, ut sint omnibus notiora. Possunt ne inter hæc iusti esse homines, qui etiam si natura sint boni, ab ipsis tamen Dijs erudiantur ad iniustitiam? hæc Lactantius.

At, ut de Homero diximus, sic de Virgilio dicendum est: rectiorem illius usum achi beri posse, si submotis obsecnis, & quæ falsorum Deorum cultum sapiunt, ubi sextus Aeneidos liber esset exponendus (quamuis certè mihi nunquam probatum fuerit, ut adolefcentibus prælegeretur) firmissima prius eorum animis notitia de ueritate In-

Virgil. Poet.
tarum more
mentus.
Quid uerè
de Virgilio
sentendum.

Augu. in lib.
Confess.

Orig. Hom. 2.
sup. Hierem.

Plat. 7. de
leg.
Senec. ad
Literalem.

Scaliger.
Cui. Rhodig.
Dama. ex
Virg. lect.

Lactan. lib. 5.
de falsa pre-
tate, & de ve-
ra relig.

De sexto Ae-
neidos libro.

ferri

ferni traderetur: simul autem ageretur, cur Satanas hunc Diuinæ iustitiæ articulum A inuolucris fabularum tegere, atque obuoluere conatus sit, ne videlicet, timor Dei, qui est initium sapientiæ, corda hominum possideret.

Alia observatio de recto Virgilij usu. Cento quid sit: ac Centonum Latinorum exempla quadam eximia. Caput XXXIII.

Centonum
ex Virgilio fa-
ciendorum
ratio, et
modus
omnium
ambrosius

Lælius & Iu-
lius Capitu-
li Centonū
compositores.

Eudocia.
Proba Falco-
nia.
Ausonius.

Ausonius e-
pist. ad Pauli-
num.
Quid sit Cen-
to.

Apud hære-
des Io. Liliot
ti.

QUOD adolescens feci, cum emitterem in lucem Lælij Capilupi Centones à Virgilio collectos, id multo magis mihi iam senî, & in hac palestra Pietatis versan-
ti repetendum est, ut eadem opera constet, qua ratione Poetarum Ethni-
corum Latine, sicut olim Aegyptiorum opes in populi Christiani rectissimum usum,
& Dei cultum transferri possint; Quæ sanè quarta observatio fuerit, ad rectissimum
Virgilij usum eliciendum.

Omniū igitur omnino qui aliquid in lucem edunt, duo genera sunt, alterum eo-
rum, à quibus res ipse inueniuntur; alterum illorum, qui quod dictū sunt, aliunde assu-
munt; atque hoc genus in duas partes rursus distributum est, nam aut qui ab aliis res
accipiunt, eas suis verbis exponunt, aut ad sententias suas aliorum verba transferunt,
atque traducunt, quod quidem pertinet ad eos, qui Centones conscribunt, quo in ge-
nere ita mirabiles fuere Lælius & Iulius Capilupi, ut facili omnium expectationem
vicerint, ac superarint. Nam cum plerumque de rebus ab antiquiorum ætate remo-
tissimis agant, eas tamen ita Virgilij carminibus tractant, atque complectuntur, ut ne
ipsum quidem Poetam supra potuisse existimem. Nam & in dispositione sententiarum,
& ordine, & in coniungendis, ac quasi conglutinandis versibus, qui in Virgilij li-
bris maximo intervallo inter se distincti sunt, id sunt omnium iudicio consecuti, ut
perpetua potius, & continentia scripta, quam vndique collecta & comperta videan-
tur: in quo uirorum memoriam, & acriter iudicium solco sæpe admirari, qui res tam dispa-
sas in unum locum coegerint, easque ita collocauerint, ut media primis, extremis
prima respondeant. Ac ut perfectus fictor, qui ex diuersissimis lapidibus opus e-
gregium fingit, emblemateque componit, sic illi ex omnibus Virgilij locis, quæ ad suam
sententiam in primis facerent, optima quæque excerpserunt, atque libarunt, vnumque
corpus consecrere. Scio autem nonnullos ad hoc scribendi genus se contulisse, in quorū
numero apud Græcos fuit Eudocia, apud Latinos Proba Falconia, & Ausonius: sed
quantum in eo proiecerint, aliorum sit iudicium. Illud quidem nec dubitans affirmare
verum, hisce non modò in hac re non præstantiores fuisse, sed uix fortasse pares. Nā
ut de Ausonio loquar, cum hic de rebus ipsis ageret, de quibus à Virgilio ante tracta-
tum fuit, facili illi fuit ad id quod sentiret Poetæ carmina accommodare, quod his
minimè contigit, longè enim alia notio subicitur his scriptis, atque illa, quæ Virgi-
lianis subiecta est.

Porro Cento quid sit, docet Ausonius his uerbis. Variis de locis, sensibusque diuersis
quædam carminis structura solidatur in unum versum, ut cocant, aut casti duo, aut
unus, & sequens cum medio. Nam duos iunctim locare, ineptum est, & tres una se-
rie, mere nugæ. Diffunditur autem per cæsuras omnes, quas recipit versus heroi-
cus, conuenire ut possit aut pentimimeris cum reliquo anapesto, aut trochaicè cum
posteriore segmento, aut semipedes cum anapestico chorico, aut post dactylum, semi-
pedem, quidquid restat hexametro. Simile ut dicas ludico, quod Græci oftomachion
uocauerunt. Et post pauca, cum eius ludi speciem edidisset, subdit. Hoc ergo Centonis Opu-
sculum, ut ille ludus tractatur: pari modo sensus diuersi ut congruant, ad optima quæ
sunt ut cognata videantur, aliena ne interluceant, arcessita ne uim et darguant, densa
ne supra modum protuberent, hiulca ne pateant. Quæ si omnia ita tibi uidebuntur, ut
præceptum est, dices me composuisse Centonem.

At Iulius Rofcius Hortinus, quæ ab Ausonio obsecratis præcepta uideri poterant,
exemplis illustrauit, eamque tractationem adrexit carminibus Capiluporum, quæ Ro-
mæ edita sunt anno superioris seculi nonagesimo.

Qui uero Centones illos curauit edendos, Lectorem præmonuit, si qua in his uerba
essent

essent à nostre religionis more aliena, ut; fata, fortuna, Dii, Diui, Iupiter, Mars, Venus, & alia, ea primum Virgiliū fuisse: deinde posse per allegoriam aliter accipi atque proprie significant, namque illud (ait) uanum fortunæ nomen modo pro ipsa felicitate, modo pro diuitiis ferè posuim esse inuenies: sic enim fatum pro morte, aut casu, uota quoque pro desiderijs, uel precibus, Diuos item, & Deos pro ipsis Sanctis, quale est illud. Cura tibi Diuum effigies, & templa tueri: Sanctorum enim imagines intelligit, & nonnulla alia similia, quæ immutari minimè posse putarunt ob Centonum leges. Eadem quamuis nullum ego piculum existimauerim committi si mutarentur in recebras ab Ecclesia Catholica uoces. Sanè propter eadem uerba, & alia quædam illorum tempora licentiora Lelii Capilupi Centones cum interdicti fuissent, denique purgati prodierunt, quibus suos Iulius Capilupus nil Patruo inferior (ne dicam & maior in eodem genere carminum) adiunxit, & quibus placet sequentes huc adscribere.

Cento Iulij Capilupi ex Virgilio ad Beatissimam MARIAM Virginem
Lauretanam; tempore quo pestilentia grassabatur.

Aen. 4. & 5.	Salue sancta Parens, magnamq; memorabile	Ex illo fluere, ac morbo, illunies, perefa	Aen. 1. Ge. 3.
	<i>nomen</i> O iugum, si precordia ad intima subdit,	Protinus inq; sinu precordia ad intima subdit,	Geor. 4. & 7.
Aen. 1. & 10.	Nata Patris summi, atque eadem gratissima	Visceribus super accubens iam pectore toto	Aen. 9. & 10.
	<i>conlux?</i>	Hæret, & interdum macie confecta suprema	Aen. 1. & 3.
Aen. 1. & 9.	Virginis os habitumq; gerens, lectissima Ma-	Membra quatit, frigentque effusa in corpore	Aen. 1. & 5.
	<i>trum.</i>	<i>uites:</i>	
Aen. 8. & 10.	Quæ nûc aetheris inter Dea candida nimbo,	Quid labor aut benefacta iuuant? vsq; me-	Aen. 3. & 12.
Aen. 8.	Solis inardefcis radijs, longiq; resulget,	<i>deudi?</i>	
Ecl. 5. Aen. 7.	Sub pedibusq; uides nubes, & sidera Olympi	Nil ualida innere manus, nihil auctor Apollo	Aen. 10. & 12.
Aen. 1. & 12.	Cui pater inuicta pro Virginitate sacrauit	Profruit, aut Marsis quæ sita in montibus herba,	Aen. 7. & 11.
Geor. 4. Aen. 12.	Ingentem calo Rex aetheris altus honorem,	Non hac humanis opibus, cessere magistri?	Aen. 11. Ge. 3.
Aen. 4. & 12.	Victus amore tui, tantum decus entis ore	At tu, oro, solare inopem, & succurre relictis	Aen. 11.
Aen. 7.	Te super aetheris errare licentius auras	Hoc mihi da proprium Virgo sperare salutem;	Aen. 1. & 7.
Aen. 4. & 12.	Permisi, calig. libens in parte locauit	Tu requies omnis cura, casusq; leuamen,	Aen. 3. & 11.
Aen. 1. & 5.	O quam te memorem Virgo Maria, omnia calo	Solamenq; malis culpam compeffe, priusquam	Aen. 3. Ge. 3.
Aen. 1. & 11.	Ponat habere tibi diuum Pater atque homi-	Dira per incautum serpani contagia, pectus,	Aen. 1.
	<i>num Rex.</i>	Namq; fatebor enim tanto me crimine dignû,	Ecl. 1. Aen. 10.
Ecl. 4. Aen. 9.	Tu decus omne tuis, postquam se condidit	Hortator scelerum, sanjs animumq; labentem	Aen. 4. & 6.
	<i>alio</i>	Impulsi, agnosco ueteris uestigia fraudis:	Ecl. 4.
Aen. 1. & 9.	Haud ignota laquor, Deus aethere missus ab	Hinc mihi prima mali labes præcepta, secuto	Aen. 1. G. 4.
	<i>alio.</i>	Matris Acidalia, tales expendere penas	Aen. 1. & 10.
Aen. 1. & 10.	Impleuitq; sinum, claraq; in luce resulset	Non aliam ob culpam uoluit Rex Magnus O-	Geor. 4. Aen. 12.
Aen. 4. & 7.	Aduentum, auxiliumq; Dei (mirabile dictu)	<i>lympi.</i>	
Geor. 1. & 4.	Ne quicquam seros Lucine experia labores,	Quare ut te supplex peterem tua limina	Geor. 1. Aen. 6.
Aen. 1. G. 4.	Sacra per integram soluntur viscera pellem	Adiui	
Aen. 5. & 6.	Lata Dei partu, uenit de corpore uirtus	LAVRETI, fama totum uulgata per orbem:	Aen. 1. & 12.
Aen. 1. & 10.	Omnipotens, subijt cari gentioris imago.	Tactum Augustum, ingens, centum sublime	Aen. 7.
Aen. 1.	Hæc quondam cali magnamq; uirtura sub axem	colommis	
Geor. 1. & 10.	Lampidem nobis ceciderunt omnia Vates.	Sernati ex undis ubi figere dona frequentant	Aen. 6. & 11.
Aen. 6.	O Virgo, cui tanta Deo pe. missa potestas,	Matres, atque uirtus, & nos suspendere uestes,	Ibidem.
Ecl. 1.	Huc ades, & uirtus iam nunc affusce vocari,	Submissi petimus terram, nos munera templis	Aen. 4.
Aen. 1. & 8.	Ad te confugio miserantem incomoda nostra,	Quippe tuis ferimus, meritosq; nouamus bo-	Aen. 8.
Aen. 1. & 6.	Huc geminas nunc scite caris, mentemque	<i>nores:</i>	
	<i>benignam</i>	Namq; sub ingenti iustro dum singula templo,	Aen. 7.
Aen. 1. & 9.	Alma parens, præsens nostro succurre labori.	Vidi oculos ante ipse meos sollemnita uota	Aen. 3. E. 5.
Aen. 6. G. 3.	Adpice ut insignis capiti crudefcere morbus,	Tanorum impensis operum, miracula rerum,	Aen. 11. G. 4.
Aen. 1. Ge. 3.	Nec dum quæ manare error cessauit, & alia	Atque humiles habitare casas, paruosq; pe-	Ecl. 1.
Aen. 8. Ge. 4.	Huc capiti insultans, lentus non deficit humor	<i>nates.</i>	

Templum Lauretanum in Piceno agro Italiae
in quo est domus B. Mariæ Virginis

Vna

- Aen. 1. & 5. Vnde omnes tecum meritis pro talibus annos. Ingentem vocem late memoria alta remittens.
 Ec. 1. Aen. 10. Hic illum vidi, cuius sidera parent, Multaq. praeterea navium monstra ferarum,
 Ec. 9. Aen. 11. Certe equidem videram (vulgur fama per Terribilis aspectu forma sub nocte per umbrâ,
 Aen. 11. & 12. Agmina aligori Jovis, sacraque caetera, Tum varia illudent species crudelis ubique
 Geor. 3. Aera pervacuum ferri rectumque laremque, Lucus, ubiq. panos, & plurima bella per orbem
 Ec. 1. Geor. 3. Montibus in montis alio sub sole racentem, Quis clade illitas noctis? quis funera fando
 Aen. 1. & 2. Mater Dea monstravit viam (mirabile dictum) Explicite & simulachra modis pallentia miris
 Aen. 1. & 11. Littus ad Ausonium convexo in tramite sylva, Inde ubi clara dabit fontium iuba; proptius
 Aen. 8. & 10. Delegere locum, & posuere in vertice montis, Quos omnes
 Aen. 3. & 6. O felix vna ante alias pulcherrima proles, Adspices animas imis exire sepulchris;
 Aen. 1. & 2. Calicolum Regi, tantarum in munere laudum, Hinc exaudiri gemitus, mibi frigidus horror
 Ec. 6. & 8. Nunc ego namq. tibi, terq. hac altaria circum Membra quatit, gelidusq. cori formidine san-
 Aen. 11. & 2. Per solas grates numero Deus impare gaudet, si quis,
 Aen. 1. & 11. Sin ab iumpia salus, & vis inimica propinquas, Hoc animus meminisse horret, luctuq. refugit,
 Aen. 10. Te precor hanc animam serves Natio Patrig. Arrectaq. horror comas, & nox faucibus hæsiti.
 Aen. 9. O genitrix, meritis tanti non immemor, & nquas
 Aen. 4. & 6. Errantem doceas iter, & sacra oïta pandas,
 Aen. 6. Ire ad conspectum cari Genitoris, & ora
 Aen. 8. Contingat, patiar quemvis durare laborem:
 Aen. 6. Ge. 1. Da dextram, misero, & tecum me tolle per auras,
 Aen. 6. Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam,
 Aen. 5. & 6. Quod superest, oro, dubys ne defice rebus,
 Aen. 3. & 11. Sola in te suprema salus, miserere tuorum:
 Aen. 6. Noctes atque dies facilis descensus Averni.
 Aen. 4. Tum modo posce Deum ventam, sacrisq. li-
 Aen. 6. Indulge, fer ritè preces, iramque, minasq.
 Aen. 5. Supplicibus superatous, miserere precantis,
 Aen. 4. Ne Pater Omnipotens adigat nos fulmine ad
 Aen. 6. umbras
 Aen. 6. Pallentes umbras Erebi, fixigiamq. paludem,
 Aen. 6. Ge. 1. Cum fletu, cum terras oïas, calumq. profundâ,
 Aen. 1. Ge. 1. Et genus humanum, crepitantis, & crece flammis
 Geor. 1. Aen. 1. Ipse Pater statuit, servans sub pectore vulnus
 Aen. 1. Aeternum; sceleris tanta est iniuria nostri;
 Aen. 6. Diserte insituta monui, & non temere Divos;
 Aen. 10. Stat sua cuique dies, brevis & irreparabile
 Aen. 1. tempus
 Aen. 1. Omnis est, veniet in his Labentibus aetas,
 Aen. 1. Cui domus, & proles subito defecerit omnis
 Aen. 1. Pemit summa dies, & inclutabile tempus,
 Aen. 10. & 11. Exitum magnum, atque metum mortalibus
 Aen. 1. Cum caput obscura nitidum ferrugine textit
 Geor. 1. Sol tibi signa dabit; Solem portenta sequuntur,
 Aen. 1. Et Lunam in nubio nox intempesta tenebit;
 Aen. 1. Horresco referens, nigrescent omnia circum:
 Aen. 1. & 10. Lactipret magno miseri murmure calum,
 Aen. 1. & 11. Et venti iustos volent ad littora fluctus,
 Aen. 1. Miscent, se maria, & nigra tollentur arena;
 Aen. 9. Sub pedibus mugire solum, sonituvq. tremiscent
 Aen. 7. & 6. Ardua terrarum, & campi, ripaeque, lacusque,
 Aen. 12. Et

Eiusdem Iulij Capilupi Oratio
ad DEVM.

Salve sancte Parens, summi Regnator Olympi
 Quæ primi colimus, Caloque, potentē,
 Semper bonas, nomenque tuum, tua magna no-
 lunas
 Imperium sine fine tuum, laudeq. manebunt;
 Dona laborata Cereris, nocteq. dieq.
 Da deinde, auxilium, leues quacunque labori
 Debita crunt nostrâ iam fas est parcere genti;
 Nos tua progenies, atque hac exempla secutus,
 Atque idem casus, miseris succurrere disco:
 Nec segnem patrem animam temere precado,
 Eripe me his iniunctis malis, hac omnia firma.

In die festo sancti Michaelis Archangeli
 Christi ad Patrem Orantis,
 consolatoris

Eiusdem Iulij Capilupi Cento ad Illu-
 stris, ac Reuerendis. Iulium Anto-
 nium Saneiorum Cardinalem.

Monte sub aërio, qui tot labentibus annis
 Palladia gaudens silua minas O LIV AE,
 Arboris ex ipsa deducit origine nomen
 Ipso ad conspectum cari Genitoris & ora,
 Quem genuit calum, & terras qui numine tor-
 quet
 Ad calum tendens ardentia lumina, supplex
 Talia fundebat: si quis modus eripe mori
 Care Pater: miserere animi nō digna ferentis
 Vadimus haud dubium in mortem, scio acer-
 ba meorum
 Circumfari odiē, aut olim crudele tyranni;
 Quod si nulla mouet tanta pietatis imago,
 Et

- Aen. 2. *Et sedet hoc animus, pater isti ianua leibo,* Mens immota manet, manet alta mente repo- Aen. 1. & 4.
Aen. 3. & 9. *Quando aliter nequeo gentem effugisse nefan-* stum
dam,
Aen. 9. & 11. *Tec precor hanc animam ferret: itat quicquid* Inductum, meritaq; expectant premia palma, Aen. 5.
acerbi est
Vnum pro multis dabitur caput.
Aen. 12. *Morte pati, quia nota mihi tua magna volun-* Rumpet moras omnes, nec plura effatus: At ille Aen. 3. & 9.
tas.
His medium dictis raptim secas alba pennis,
Aen. 5. *Nun quoque mens eadem peritat mihi, pelle* Exuperatq; moras, calo descendit ab alto, Aen. 4. Ge. 1.
timorem,
Et iam iussa facit, mercentia pectora mulcet. Aen. 1.
Aen. 2. *Novit summa dies, & vis inimica propinquat.* O Pater, o hominum summi regnator Olympi, Aen. 7. & 10.
Aen. 4. & 6. *Talibus orabat dictis certissima proles* Dilecti nati funus crudele videbis? Ecl. 4. Aen. 11.
Aen. 1. & 3. *Celicolam legi, premis altum corde dolo-* Atq; sublatum tolli miserabile corpus Aen. 11. & 13.
rem,
Vulneribus pulsam adspicias? quis talia fando Aen. 5.
Aen. 1. Aen. 11. *Tristis ubiq; pavor, & plurima mortis imago,* Temperi a lacrimis, indigna morte perempti Aen. 2. & 6.
Aen. 4. & 12. *Terrificant animos, scint monumenta doloris;* Natum ante ora Patris, Patres qui morte re-
Aen. 1. & 11. *Sanguineus toto manabat corpore sudor* demit,
Aen. 3. & 7. *Sanguine terra madet, calo mise aus ab al-* Et genus humanum, laniatum corpore toto, Aen. 1. & 6.
so est
Ora manusq; ambas, populataq; tepora cernam Aen. 2. & 6.
Aen. 1. & 3. *Tum genitor (neque enim Patrum consilere* Sacratu capitis traxitq; pectora ferro? Aen. 3. & 10.
mentem
Consertum tegmen spiritus stat veruice Christi. Aen. 3. & 6.
Aen. 4. *Passus amor) magno per pensis pectore curas;* Id vero horrendum visus, latus haurit apertum Aen. 7. & 10.
Aen. 4. & 7. *Ergo his aligerum dictis affatur Olympi,* Lancea, purpureus quondam color ora relinquit, Aen. 7. & 11.
Aen. 3. & 6. *Vade, ait, o felix nati succurre labori,* Labitur ex anguis leibo pulchroq; per arvis Aen. 9. & 11.
Geor. 1. & 3. *Ece inimicus atrox mens effera nequid inau-* Il crior, atq; humeras cervix collapsa recubuit:
sum,
Haud impune quidem, mortuus animam abitu Aen. 3. & 9.
Aen. 4. *Aur intentatum scelerve, dolive fuisset,* In hosti
Atque antimum nunc huc celerem nunc diuidit
illuc,
Aen. 1. *In parteq; rapit varias, nona pectore versas* Hei mihi qualis erat quantum mutatus ab illo. Aen. 1.
Aen. 5. *Consilia, & uariis assultibus iruitus urget* Quis tam crudeles optanti sumere pamas? Aen. 6.
Aen. 6. & 7. *Mille nocendi artes irrisum corde nolat:* Terra tremis, fugere fera, & moralia corda Aen. 3. & 6.
Geor. 1. & 3. *Invidia infelix, regnandi dira Cupido.* Per gentes humiles stravit pavor, inde repente Aen. 8.
Geor. 3. & 4. *Hac omnis morbi causa, hinc exercuit iras* Conditur in tenebras altum caligine calum.
Aen. 1. Ge. 3. *Gens inimica mihi, calamq; exterrita fugit.* Nam fratris rady obnoxia surgere Luna Aen. 11.
Aen. 6. *Ansummes immane nefas: deirudere regnis* Vrsa dehinc calo, defuncta q; corpora vasa Aen. 1. Geor. 1.
Aen. 1. *Antrorem frugum, tempesti atumq; potentem* Multa viru infernis ad lumina surgere vite, Aen. 5. & 6.
Aen. 2. *Numina magna Dei.* Illustres anime, atque imis exire sepulchris. Aen. 3. & 11.
Aen. 1. & 9. *Heu stirpem iniussam; nostras enadere demens* O dolor, atque decus magnum reditire Pariti:
Aen. 6. *Sperasti te posse manus? dominumque poten-* Hic pietas, tales voluisti expendere pamas? Aen. 10.
tem?
Hic pietas, tales voluisti expendere pamas?
Aen. 10. & 11. *Immortalis ego, rerum cui summa potestas:* Nequaquam ob meritum pamas, iniuria nostri Aen. 4. & 10.
Aen. 6. & 9. *Fulmine dei celi de parte serena* Causa mali tanti, supplex tua numina posco, Aen. 4. & 11.
Aen. 6. *Letheam ad flumina fundo uoluntur in imo,* Extremam hanc oro ventum miserere dolentem Aen. 4.
Aen. 1. & 6. *Quos rapidus flammis ambit torrentibus an-* Idem ego Nate tuu maculasti crimine nomen, Aen. 10.
nis,
Funeris heu tibi causa fui, qui sanguine nobis Aen. 1. & 6.
Aen. 6. & 7. *Ergo exerceat panis, aeternaq; ferri* Tempore tam ex illo calum sperare inebas. Aen. 1. Geor. 4.
Aen. 6. & 9. *Supplicia expendant tenebris, & carcere caco:* Nos tua progenies; & si pietate mererem Aen. 1. & 2.
Aen. 2. & 6. *Horrendum stridens flammis, pro talibus au-* Adspice nos, nostro doluisti, saepe dolore. Aen. 11.
sit;
Hic pietatis bonos, hic nos in seipra reponis. Ibidem.
Aen. 6. *Hortator scelus fides, aeternumq; sedebis,* At in oro, cui tanta Deo permissa potestas, Aen. 5. & 9.
Aen. 9. *Nec mea tam mutata loco sententia cedit.* Hunc dura mortis casum lentire dolentem Aen. 10.
Aen. 4. & 10. *Eia age rumpe moras, miseram solabere mor-* Solando, & iritis animo depellere curas; Geor.
tem,
Huc geminas nunc flecte acies Sacer ales ab Aen. 4.
Bib. Selecta Sectio Secunda.

Aen. 7. Geo. *Tirrbenum ad Tiberim, & fontis a uada sacra
luporum :*

Ge. 1. Aen. 5. *Annus sacra refex circum Castellæ sub armis,
Ac. 1. & 6. Romanosq. rans, fides, arcemq. reuise :*
Aen. 11. & 12. *Ipsæ inter primos ferrugine clarus & Oïtro
Aen. 8. & 10. Teius collucens, varijsq. Antonius armis
Aen. 3. & 11. Defensum dabit, & meritis indices honores,
Ac. 1. & 10. Iulius, & multis ouerabit limina donis,
Geo. 3. Ac. 1. *Ex tridi in campo templi de marmore ponet
Aen. 1. & 11. Hic pietate prior, meruit qui laude Coronam,
Aen. 11. Iura dabit, legesq. uirtis, uoluentibus annis,
Aen. 8. Romulidis, Tatiosq. seni, Curibusq. Seuris.**

Ad Beatissimam Mariam Virginem
de Bello Gallie Cento.
Tibris.

Aen. 6. & 9. *Astorum decus, & tanta pietatis imago
Aen. 12. E. 5. Qua nunc antiques signorum suppositi ortus
Ecl. 5. Ac. 8. Sub peditibus, uides nubes, longeq. refalgens,
Aen. 8. Qualis ubi Oceanum per fusus Lucifer unda
Ibidem. *Extulit os, sacrum calo, teacrajsq. resoluist:
Geo. 3. Ac. 11. Talis & ipsa leues cali demissa per auras
Aen. 1. Geo. 1. Incendens nymbo effulges, enarsq. æfolsis
Geo. 4. Ac. 6. Magnanimū heron, prii dum corde uoluant
Aen. 4. & 10. Eugenius belli uarios, iramq. miasq.**

Aen. 3. & 12. *Palladis armifonæ, et certamina Martis anbel:
Aen. 7. & 8. Dum se nunc solio stellantis regia cali
Aen. 6. Accipit, æternumq. tenet per sacula nomen,
Aen. 1. & 6. Huc geminas nunc flecte acies, terrasq. accites
Ecl. 10. Geo. 3. Gallorum, & longè saluus, lateq. uacantes
Aen. 10. & 11. Adspice nunc: supplex uenio, miserere iuorū
Geo. 3. Regibus incepsit magno discordia moirū
Geo. 4. Ac. 8. Audisurq. tuba mugire per æthera clangor,
Aen. 5. & 8. Nāq. furēs animi medio in certamine Maïoris
Calatus ferro, tristisq. ex æthere Diræ*

Aen. 9. *Horrendum sonare:
Geo. 3. Aen. 3. Iamq. catenatim dai stragem, camposque per
cuntes*

Aen. 11. G. 1. *Agmen agens equitū, fata sacra, bonmq. labores
Aen. 10. 1. More furens torrentis aqua, uel turbinit ari,
Geo. 1. Ac. 3. Diluit, implentur sobæ: & cana * Machina
Bombarda.
belli*

Geo. 3. & 4. *Nec minus interea memoranda inuenta Ma-
gistrū*

Aen. 3. G. 4. *Deicit in terras muros, & castra uentes:
Aen. 3. & 9. Tristis haud ullis monitrum: praesensque mi-
natur*

Aen. 4. *Exiturus, quo non aliud uelocius ullum
Mobilitate riget, uiresq. acquirit cundo,*

a Fontem Capiluporum intelligit, qui est in campo
Marrio.
b Castellum S. Angeli Romæ iuxta Tiberim sic uocatu
ad imagine in eius summitate posita
c Corona insignie eiusdem Cardinalis S. Scuerine nun
cupat.

Nec sic horrificis iuxta tonat Aetna ruinis:
Ipsa lentis rapidum iaculata è faucibus ignem,
Nulli uisa cito decurrat tramite recto,
Fulminis acta modo, totosq. adentis ab ore
Saxea pila cadit, fontius precal ere canora
Terrorificos ciet, & circum-lacra sulphure fumat.
Talibus insidys domat, aut quasi oppida
Sic bello

Sanguineus Maïoris, una tot eade perempta
Corpora fundis humo, & uiam dispersis in
auras
O prohibete nefas, uasq. immergere Ponto
Monitrum horrendum, ingens, uisq. mirabile
monitrum:
Ipsæ manū genua amplectens genibusq. uoluit
Ecce tirum supplex uenio, & sanctum nabi
Nomen

Vnum oro Genitrix, culpam compescere, priusq. uā
Dira per incautum serpent contagia vulgus,
Hic postquam dubius medys Mari errat in
curtis,

Iam melior iam Diræ precor cōpressa quiescit
Arma rogo Genitrix, calefactaque corda tu-
multu,
Et motus animorū, atque hæc certamina tūta:
Alma precor miserere, potes Natumq. Patreq.
Pacem orare manus, finemq. imponere curis,
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes:
Primus ego in Patriam, meritis pro talibus
annos

Idem venturos solido de marmore templa
Institam, festosq. dies de nomine Matris
Virginit, & iussos aris adolemus honores:
Dilectæ mea genti ponam, hæc me sacra quotāns
Primus ego in Patriam, meritis pro talibus
annos

Idem venturos solido de marmore templa
Institam, festosq. dies de nomine Matris
Virginit, & iussos aris adolemus honores:
Dilectæ mea genti ponam, hæc me sacra quotāns
Primus ego in Patriam, meritis pro talibus
annos

Idem venturos solido de marmore templa
Institam, festosq. dies de nomine Matris
Virginit, & iussos aris adolemus honores:
Dilectæ mea genti ponam, hæc me sacra quotāns
Primus ego in Patriam, meritis pro talibus
annos

Turbatosq. duces, & lamentabile regnum,
Iamq. eratores delectos ordine ab omni
Legati qui supremum comiserunt honorem
Ire placet, quacunque nonas incidere lites,
Tela inter media, atque horrentes Martie tu-
multus

Hic vir hic est, tibi quæ promitti sapins audis,
Cuius gens, & quondā nomen Caetera dedisti,
Purpureasq. super uertices de pelle Galeros
Donat habere viro rerum pulcherrima Roma
Nissus in Imperium, magne comitate cetera
I decus, i nostrum, melioribus uirere facillis

Cui Rex æthera causam, cunctisq. secundet,
Namq. tibi reduces socios Maïoris ad urbem
Nuncio, & ad sedes uictor celebrare paternæ
ab ipse uictor celebrare paternæ

Aen. 3. & 9.
Aen. 1. & 8.
Aen. 1. & 8.
Aen. 9. & 12.
Ibidem.
Aen. 4. & 12.
Aen. 1. & 9.

Aen. 9. & 12.
Aen. 1. & 11.
Aen. 3. & 5.
Aen. 4. & 10.

Geo. 3. Ac. 3.
Aen. 4. & 10.
Aen. 2. Geo. 3.

Aen. 11. G. 4.
Aen. 8. & 12.
Ecl. 1. Geo. 4.
Aen. 4. & 10.

Aen. 11.
Geo. 3. Ac. 1.
Aen. 3. & 7.
Geo. 3.

Aen. 1. & 8.
Aen. 5. & 6.
Ecl. 10. Ac. 8.
Geo. 1. Ac. 9.

Aen. 6.
Aen. 1. & 12.
Aen. 7. & 9.
Aen. 11.

Aen. 11. & 9.
Aen. 2. & 10.
Aen. 1. & 12.
Aen. 7. & 9.

Aen. 11.
Aen. 11. & 9.
Aen. 2. & 10.
Aen. 1. & 12.

Aen. 6.
Aen. 8. & 12.
Aen. 1. & 8.
Aen. 5. G. 4.

Aen. 3. & 6.
Aen. 6. & 12.
Aen. 1. & 8.
Aen. 1. & 8.

Aen. 1. & 8.
Aen. 1. & 8.
Aen. 1. & 8.

Acn. 1. E. 10.	Perge modo, & qua te via duces, dirige gressus.	Ille freins agit florentes are cateruas:	Acn. 4. & 11.
Acn. 10. Ac. 11.	Incipe sollicitos Galli mutare labores,	In medias acies andet se credere pugna,	Acn. 5. & 10.
Acn. 1. & 11.	Confilia in melius, rumpantur ne scia vinci	Andet adire virum, & ceco contendere Marte	Acn. 5. & 10.
Acn. 1. & 10.	Corda volente Deo, in primis contuq; vulgi	Ille quidem, dolus an virtus quis in hoste re-	Acn. 5. & 10.
Acn. 1.	Peccora, & in melius tua qui potis orsa resse-	quirat?	Acn. 5. & 10.
Acn. 1. & 10.	Gallie: quid infans inuadit indulgere labori?	Quid labor, aut benefacta inuauit? quid ferri-	Geo. 3. Ac. 9.
Acn. 6. & 8.	Militum, & graue Martis opus, bella, horrida	bus ausis	Geo. 3. Ac. 9.
Acn. 12. G. 4.	bella	Presunt in duri certamina Martis euntes	G. 3. Acn. 12.
Acn. 10.	Desine iam tandem precibus mansuere corda	Illustres animas tentare pericula belli?	Acn. 6. & 11.
Acn. 6. & 8.	Nunc sinite, & placidum latus componite fadus	Ille dolum, dirumq; nefas, tristeq; ruinas	Acn. 1. & 4.
Acn. 1. & 3.	Vna omnes in tanta animis assuescit bella.	Ergo ubi conceptus furias, morientq; minatur	Acn. 4. & 11.
Acn. 10. & 11.	Ne Patria validas in viscera vertite vires:	Exemplo: pressa est insignis gloria facti	Acn. 1. & 14.
Acn. 1. & 3.	Quis furor, & tantas audetis tollere moles?	Huius in aduentu: dat fortia corpora leuho	Acn. 6. & 12.
Acn. 10. & 11.	Quenam vos, que causa fuit conjungere in ar-	Magnanimum herou nullo discrimine cadem	Geo. 4. Act. 12.
Acn. 1. & 7.	ma	Suicidat, irarumq; omnes effundit habenas:	Geo. 3. & 4.
Acn. 11.	O miser! motos praeulat componere fluctus:	Hac omnis morbi causa, hinc exerceat iras	Acn. 7. & 10.
Acn. 8. & 11.	Cogite concilium, & pacem laudate sedentes,	Effera vis animi, & scelerata infania belli	Ecl. 5. Geo. 2.
Acn. 11. G. 1.	Plent mesti, missantq; patres, praesensq; periclo	Hec perit excidys urbem, miserq; penates	Acn. 1. & 12.
Acn. 11. G. 1.	It timor, & maior Martis iam apparuit imago,	Sagittineus Manors, mediq; in millibus ardet:	Acn. 6. & 10.
Acn. 10. & 11.	Dirum execrantur bellum, non vllus aratro	Quis tam crudelis, mortalibus esse labores	Acn. 6. & 12.
Acn. 6.	Dignus honos, squalent abductis arua colonis:	Susulit? ac tales optant sumere pallas?	Acn. 3. & 12.
Acn. 4. & 8.	Vltieris ne tendat odis, grata arma quiescant.	Tristis haud vllis motum, vnit omnia late,	Acn. 7. & 12.
Acn. 6.	Talibus orabat magnam Mauoris ad vr-	Possiferas aperit fauces, opera omnia rumpit,	Geo. 3.
Acn. 4. & 8.	tem	Nutrimenta dedit, rapitq; in fomite vires,	Acn. 1. & 6.
Acn. 3. & 6.	Tibris, & obnixus curam sub corde premebat.	Spiritus intus alit, totq; insula per artus	Acn. 6.
Acn. 5. & 9.	Multa mouens animo calis veniura sub axem	Ignem rima micans, aditumq; per antea querit,	Acn. 8. & 9.
Acn. 10. Ac. 10.	Fertilis Ausonia: casu concussus acerbo	Fluctuat tra intus, paries rimatur apertas:	Acn. 11. & 12.
Acn. 7.	Stare loco nescit, humero supereminet undas,	Nec mora continuo castis cum viribus exit	Acn. 5. & 11.
Acn. 1. & 6.	Vorticibus rapidis, & multa flammis arena	Stridens, & celeres incognita transit aurat,	Acn. 1. Ecl. 3.
Acn. 1. & 7.	Fertur in arua furens cumulo, lateq; per vrbe	Stare loco nescit: sonitus procul ere canoro	Geo. 3. Ac. 9.
Acn. 6. & 11.	Voluitur, atque alie spumis exuberat amnis:	Terrificos ciet, & circum loca sulfure fumant,	Acn. 1. & 12.
Acn. 11. G. 1.	Riparumq; toros, & pontes transiit alios,	Et tremefacta solo tellus, saltuq; profundi	Acn. 10. G. 1.
Geo. 1. & 3.	Diluito miscens, huminumq; bouumq; labores	Dant sonitum, & vocem late memora alta re-	Acn. 9. & 13.
	Rursum, & obducto late tenet omnia limo.	mittunt.	
	Eiusdem Iulij Capilupi	(Infandum) sistunt omnes, terreq; debissent,	Geo. 8.
	De Bombarda Cento.	Horrendum dictu, mirali concita nunquam	Acn. 4. & 12.
Acn. 1. Geo. 4.	Quo molem hac Musa, quis nobis extudit arce.	Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tantu	Geo. 3. Acn. 11.
Acn. 3. & 10.	Vnde noua ingressus hominu experientia caput	Porta tonat cali, cuncti se scire fauentur,	Acn. 1. & 12.
Acn. 3. & 10.	Sterne: eade viros, & mania cingere, & vr-	Ipsa tonis rapidum iaculata è faucibus ignem	Acn. 5. & 8.
Acn. 3. & 10.	bes	Nulli nisi cito decurrit tramite recto,	Acn. 9. & 12.
Acn. 3. & 10.	Tantorum impoſſi operum: qua machina belli?	Fulminis at, a modo, totq; ardentis ab ore	Ibidem.
Acn. 4. & 6.	Monstrum horrendum, ingens flammisq; arma	Saxea pils cadit, uolat atri in vrbis instar	Geo. 3.
Acn. 4. & 6.	ta Chimera?	Aera per uacuum, montes & flumina tranat	Geo. 3. & 7.
Acn. 1. G. 1.	Triste malum, quo non aliud velocius vllum	Ardus, sic illam feri impetus ipsa uolantem:	Geo. 3. Ac. 5.
Acn. 1. G. 1.	Tormenti genus, & memoranda inuenta Ma-	Castella in tumultus ad terram pondere natio	Acn. 9. Geo. 1.
Acn. 1. G. 1.	gistris	Conspicit egregiaq; vrbes operumq; labores,	Geo. 2. Ac. 7.
Acn. 1. G. 1.	Germani, in lucem itegris emissa tenebris?	Antiquasq; domos calis effundit apertis,	Acn. 2. & 10.
Acn. 1.	Que regio in terris, quare hunc tam barbara	Fundamenta quatit, denjos prorumpit in ho-	
Acn. 1. & 11.	morem	ses.	
Acn. 1. & 11.	Artibus ipsa viris? (id rebus defuit vnum)	Tam multe sceleru facies? qua causa subegit	Geo. 1. Acn. 8.
Acn. 1. & 11.	Feruet opus, sanique animis ignobile vulgus,	Iguas tentare artes? labor omnia vincit	Geo. 1.
Acn. 1. & 11.	Bibl. Selectæ Sectio Secunda.	Immanis, quid non mortalia peccora cogis	Acn. 3.
		Auri sacra fames? cadig. infana cupid?	Acn. 9.

Aen. 4. Ge. 1.	Quis nouus hic nostris successit sedibus au-	Pulueris ut venis abstrusum excuderet igne,	Geor. 1. & 4. 32. 1. 107.
	tor	Exitum, dirumq. metum, mortalibus agris:	Aen. 15.
Aen. 3. & 6.	Causa mali tanti? Stygijs sese extulisti vndis	Ante Iouem nulli causas sententiae latentes	Ge. 1. Aen. 5. 32. 1. 107.
Aen. 1. & 4.	Credo equidem, nec vana fides, pro talibus	Aut terebrare canas veteri sub imagine for-	Aen. 1. & 6. 32. 1. 107.
	ausis	mas	
Aen. 10.	Tum Pater omnipotens, rerum cui summa po-	Ferro ausi, quae tanta animi dementia capis?	Aen. 5. & 10. 32. 1. 107.
	testas	Quod genus hoc hominum? procul, o procul ite	Aen. 1. & 6. 32. 1. 107.
Aen. 7.	Ipse repertorem Stygijs destruxit ad vndas.	profani,	
Aen. 4. & 6.	Et tristes sine sole domos: abolere nefandi	Artificis scelus, insidias, suspectaq. dona	Aen. 1. & 11. 32. 1. 107.
Aen. 10.	Cuncta viri monumenta iubet, nomenque, ge-	Attrectare nefas, satis est posuisse videri,	Aen. 1. Ec. 6. 32. 1. 107.
	nusque,	Triste ministerium, memoranda inuenta Ma-	Aen. 6. Ge. 6. 32. 1. 107.
Aen. 11.	O fortunata gentes Saturnia regna	giuiri	
Aen. 6.	Magnanimi heroes nati melioribus annis,	Sed fugite, o miseri, vultusq. immergite ponto	Aen. 3.
Aen. 1. Ge. 4.	O fortunati, quorum sub legibus aeuum,	Monstrum horrendum, ingens, donum exitiale	Aen. 1. & 6. 32. 1. 107.
Pclo. 6. Ge. 1.	At non tam turpes meditando extruderat ar-	Minerua.	
	tes,		

Porro in Virgilium cum plures scripissent, Seruius autem, ac Donatus praecipui: ac cessit nouissimè Jacobus Pontanus noster, qui decem ac septem libros Symbolarum (hoc est collectarum) afferens, Bucolica, Georgica, Aeneidem, insignibus, vberibus, & limatis Commentarijs declarauit. At eius Prodidagmata in Virgilium, lucem ad tam eximij Poetae Opera mirificè praefertunt, vt pauca videantur esse reliqua, quae his Commentarijs adici possint. Ea verò sunt edita primò Augustae Vindelico- rum ann. 1599.

De ipsa Epopeia, deque Epicis Poematibus sacris.

Caput X X V.

Maerob.
Julius Celsus
Sealiger.
Ludouicus
Dulcius.

Horat. in
Poetica.
Dionys. si-
gnatus (si-
plex dunta-
kat. G. 1. 1. 1.)
Aristot. in
Poet.
Ennius.
Hieronym.
Vida.

Christus pa-
tricus.

Fabulae sa-
cris reb. non
sunt intermi-
scendae.

Quoniam de
chordis, &
cunctis sint
in laeva Poe-
si.

AT cum inter Ethnicos Poetas Epicos Virgilius teneat primas, subdendum etiam aliquid est de Epopeia, in qua non desuere hoc seculo, qui sine labe excelluerunt. Ac quidem ab Aristotele, Horatio, & alijs tradita sunt praecepta, quae ad eam pertinent, quae quoniam habentur ad manus, superuacaneum fuerit hic adiciere, ea praesertim, vnde alij Virgilium cum Homero: Ludouicum Ariostum cum Virgilio contulerunt. ij enim aliud spectant, quam id, in quod nos inspicimus. Videlicet aut alios non habuere, quos sibi proponerent cum ijsdem conferendos: aut si quos habuerunt, purarunt minus aduersum Poetica Ethnicorum praecepta, quam contra Poemata sacra sibi esse aliquid dicendum. Nam cum Epopeiae tractatio sita ferè sit omnis in inueniendo, in collocando, in ornando; cumq. ipsius materia debeat esse (sicuti Aristoteli placet) vna vnius actio insignis tota, atque perfecta, ne cum his- toria confundi videatur, nisi aliorum actiones ad unumquodque referantur, ut sit in Aeneide, Iliade, Odyssaea: cum item fabula sit quasi Poematis anima, vix fuerint aliqui apud istos in numero Poetarum, qui haec ad amussim non praestiterint. Nam & Ennius, qui Romanam historiam Annualibus comprehenderat; vel Vida, qui CHRISTI Domini uitam carmine Heroico cecinit; perfecti Poetae ab iis non aestimantur: nec item habetur apud eosdem absolutus Tragicus, qui Christum patientem inscripsit Tragediam suam, quae haecenus praetulit nomen Gregorii Nazianzeni.

At, ut ut ista sint, certè neque fabulae sacris reb. sunt immiscendae, quippe quae summe veritati innixae spirare debent undique, q. continent veritatem, ac lucem: nec aliunde perquirendum est, quales aliqui sancti viri esse debuerint, cum vix perfectiores, pro humo non capto, potuerint excogitari: neq. inuocandi falsi Dij, aut Deae: nec circuitiones, aut saltus extra chorum, ut dicitur, accersendi, ut narratio rectè cadat, cū pleraq. illa, si quis in summā Dei sapietiam recta inspicit, rectissimè ceciderint: nec in angulum cogendae sunt Diuinae opes, quas suis temporib. ordinatissimè Deus benedictus exposuit; nec maius aliunde sperandus est ornatus, quam ex ipsis reb. in quibus admirabiles thesauri latent.

A latent. Quin si quid addendum, vel tanquam Emblemata intexendum est, expedit, ut ex ipsis potius mysterijs, atque aureis illis, ac sacrosanctis velaminibus petatur, quibus ipse Spiritus Sanctus arcana contexit, quo intus agente, & calcicimus, & alios calcificamus, & nihil est, quod prelo inde non sit ad inuentionem, collocationem, ornatum, tanquam è locupletissima penu.

Quæ causa est, cur omnes per Christi Iesu sanguinem obsecratos velim, ut qui hæcænis Ethnicos, siue item alios, illos quidem vel impuros, uel (ut mitissime dicam) futiles Poetas uoluerunt, iam manus, oculos, ipsa potissimum corda sacris Poetis admo-ueant, quales præferim hoc libro recensentur: mox ubi legerint, se ipsos interrogent, ecquid præ Ethnicis illa lætione senserint, atque conceperint. Quod si iucundiora, ue-riora, maiora, in his agnouerint, dent sedulo operam, ut alij quoque id ipsum efficiat: nimirum, ut omnes aliquando, quod à Deo accepimus, eidem mundissimum, & Di-
B nis concentibus, inter Angelos consonum carmen reddamus.

Potro, si in hanc nostram ætatem respicimus, inter Epica poemata uel sacra, uel de rebus honestissimis, nemo spernenda duxerit, quæ Actius Syncerus Sannazarius de Partu Virginis: Hieronymus Vida sua Christide: Petrus Angelius sua Syriade: Fran-
C ciscus Bencius noster suo Poemate quinque Martyrum scribere. Quæ si alij attentè noua partitione parere, intelligent quanti Poeta fuerint hi quos nominamus. Ac à Sannazario quidem paucissimis demptis (quæ uoces illas Ethnicorum Poetarum sap-
E pient) Diuinum habemus poema, ut merito Belisarius Aquauia Neritiorum Dux eidem scribens dixerit, cum orationis splendore contendere breuitatem: cum rotundi-
tate ornatum: cum fluxu carminum pulchritudinem: atque ita demum omnia nume-
ris, & sententiarum grauitate mandata uideri, ut ad cuiusvis scriptoris antiquissimi,
C candidissimi laudem accedat. In Hieronymo autem Vida scio quid desideratur: At materia, quam tractandam susceperat, Ethnicas poematum & fabularum leges nõ ad-
misit. In Petri Angelii Syriade castitas, numerus, amplitudo rerum (licet iam senescen-
tiori) ac pleraque alia sunt admiranda: quemadmodum & alterum eius Poema, quod Cynegetica inscripsit, uix fuerit, qui possit imitari.

Jam in Bencij Martyribus quàm præclara illa, & expectationem superantia sunt, cum locum illum Apostoli ad Hebræos. *Lapidari sunt, scissi sunt, exponitur*: cum miræ
antithesim facit: cum tabulæ pictæ comparationem affert: cum sanctissimam Tri-
nitatem describit: cum Christum flagris confectum: cum Spiritum sanctum descenden-
tem: cum Beatorum gaudia: cum Aliam: cum coronam Beatorum Deum cingen-
tem: cum Cælum: cum Beatissimam Virginem: cum S. Franciscum: cum Sclor-
D pi uim, ponit ob oculos. Mitto nunc reliqua eius poemata, de quibus aliquid adhuc,
ficuti & de ceteris quibusdam Poetis Latinis, uel Apollonij Rhodij Græcis heroicis
carmenibus erit eorum in Elencho nonnihil attingendum.

At quæ Io. Baptista Carmelitanus Mantuanus molitus est, ut summam pietatem
continent, sic certe monstrant, si uir religiosus eo tempore id potuit, licere alijs per
uiam à præstantioribus Poetis complanatam, progressus maiores facere: Taceo anti-
quos Græcos & Latinos, Eulalium Cynopoleos Episcopum, Cantica Cantecorum
uenusta prope intermixtione sicuti Villeramum, Abbatem Marpurgensem eadem car-
mine scribentem: Nomum Panopolitanum Græcè Ioannis Euangelium: Iuencum
Latinè quatuor Euangelia, Victorinum Machabæos, Probam Falconiam Christi Vi-
E tam, & alios alia pangentes, etiam quæ ad res sacras non attinent, quemadmodum 21.
capite huius de Poesi tractationis dicitur.

De Ode, siue Lyricis uersibus: ubi primum de Horatio, mox de sacris. Cap. XXVI.

I Nter Ethnicos, ut Græcè Pindarus, Anacreon, & alij, de quibus actus est: Sic Latinè inter
Latinos potissimum Horatius: Inter Christianos aut antiquius Greg. Nazia Græcè,
Boetius Latinè Odes, siue Lycicos uersus, aut, si Græcæ uocè interpretemur, cantilenas
nobis reliquerunt: è quibus materiam, expositionem, clausulam quisque potest intel-
Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Vu 3 ligere,

Admonitio,
& obsecra-
tio.

Actius Syn-
cerus Sanna-
zarius.
Belisarius A-
quauis Ner-
itiorum
Dux, quid de
Sannazario.
Hieronymus
Vida.
Petri Angelii
Syriade.
Eusebii Cyne-
getica.

Franciscus
Bencius So-
cier. I E S V.
a pag. 10. in 2.
edizione.
b pag. 51.
c pag. 71.
d pag. 104.
191.
e 125.
f 117.
g 161-191.
h 169.
i Ibid.
K 190.
l 112, 193.
m 210.
n 271.
Io. Baptista
Mantuanus.
Eulalius.
Villeramus.
Noennus.
Iuencus.
Victorinus.
Proba Falco-
nia.

Horatius.
Ethnici Poe-
te pleraque
cecinerunt,
quæ expre-
bat. fleuisse.

Horat. lib. 1.
Ode 2. & Ode
3. Et in fine
libri qui Ep-
da non inferri-
tur.

Collatio Pri-
dum cum Poe-
tis Christiani-
nis.

Horatius col-
latus cu Poe-
tis sacris qua-
lis sit.

Odes disci-
mina, & Ele-
gia.

Horat. lib. 1.
Ode 6. & Ode
7. lib. 3. & 3.
lib. 3.

Psalmi.

1. Ode lib. 1.

Lib. 3. Ode 23.

ligere, quales apud eos fuerint. Neque enim audeo dicere, quales esse debeant, quo-
nam, ut cæca gentilitas est rerum humanarum, & carnis sese abripi sinebat, cõ fere-
batur, quo reliqui omnes præcipites ruebant. Itaque amantium, siue potius amentium
libidini seruientes pleraque caneant, quæ fleuisse fuerat satius: non enim potest
Quamobrem quod Horatius dixit de Ode, materia.

*Musa dedit fidibus Divos, puerosq. Deorum
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina reficere.*

secus dixisset, si Diuinam legisset, ac gustasset historiã, in qua ortum Poetices, veras
filiorum Dei Odes, & cantilenas, sublimiore cothurno decantatas vidisset. Quamo-
brem si hymnos, psalmos, carmina & reliqua illa cum Ethnicis conferamus, intelliget
quisque quod diximus supra, quantum inter vtraque interfit.

Ac quidem carmen seculari Catulli, quod incipit, *Diana sumus in fide*: vel Horatii
hymnus ad Mercurium. *Mercuri facunde nepos*. vel illud, *Dianam tenera dicite Virgines*.
Vel aliud alibi. *Phæbe, sylvarumque potens Diana*: siue illud. *Sic te Diana potens Cypr-*
& alia eiusmodi, indicant, sese ea peperisse, quæ conceperant: quæ postea imitati Poe-
tæ etiã nostri, celsũ terra miscuere, ac turpitudinem oẽm quidam reuocant ab inferis.

Pugiles autem, & Olympionicæ victores passim laudantur à Pindaro, at si hymni
à nostris huius quodævis in Martyres decantati cum iis conferantur, frigescit ma-
teria Ethnica, nec Christiano pectori ingeret quidquam, vnde sese attollant ad coro-
nas immarecensibiles, quas verè expectant: qui legitime certant.

Quin & cum istud poematis genus nullis ferè terminis circumscribatur, sed per om-
nem penè rerum ambitum uagetur, si ea, quæ de Diuina Providentia, de moribus, de
rebus naturalibus quadantenus Horatius in suis Odis, & alij Ethnici suis eiusmodi car-
minibus cecinerunt, comparantur cum nostris, intelliget quisque nitorem quidem, & nu-
merum Ethnicis assuisse eximium, sed desuisse integram & solidam illam vim, quæ mi-
rifice recreat animos, ac quasi celesti symphonia inuitat ad laudandum Deum.

Sanè verò Ode carminis genere differt ab Elegia, quod hæc Elegia, illa Lyricis uer-
sibus mandatur: quodq. Elegia ad res tristes plerumque, Ode ad lætas referatur: Elegia
item audacior, quæ bella attingere audeat, Ode autem uerecundior: aut si quando ali-
quid ausa est, se ipsam reuocat, ac reprehendit. Hinc illud apud Horatium.

*Nos Agrippa, neque hac dicere:
Conamur tenues grandia, dum pudor
Imbellisq. Lyra Musa potens vetat.*

Et alibi.
Non hac iocose conueniunt Lyra.
Differt item quodammodo tractatione. Sepè enim in Ode fit mentio lyra, citharæ, bar-
biti, tibie: in Elegia non item, nisi raro.

Atqui & inter Oden, & Epigramma id discriminis est, quod Ode liberior, ac faciliè
digreditur: Epigramma autem se continet inter suos cancellos: genus quoque carmi-
nis non est idem, quanquam Iambus senarius utriusque communis est.

Reliquis ornamentis inter se cohæniunt, uti & clausulis: Itaque apostrophæ, di-
gressiones, & eiusmodi alia cernuntur in Odis, quemadmodum in alijs illis carminum
generibus.

At cum in Ode principium sepè ducatur ab honorifica appellatione eius, cui inscri-
bitur, aut mittitur, Sacre historie Ode, siue Psalmi id præstant Diuinitus. Quod si tamè
lubet imitari in bonis rebus Horatium, id ei faciliè fuerit, cui naturali ad Poësim pro-
pensione pietas viuidiorem in corde ignem accenderit.

Et Horatii quidem principia illa Odarum pulchra sunt.

*Asteræas ætatis edite Regibus.
Et illud.
Tyberina Regum progenies.*

Et aliud.

Dines

Lib. 4. Ode 5. Dives orre bonis
Sive cum aliter incipit.

Lib. 1. Ode 2. Quis desiderio sit pudor.

Vel.

Lib. 3. Ode 4. Descende calo.

Aut cum orditur ab sententia aliqua. qualle illud.

Lib. 1. Ode 22. Integer vite, scelerisq; purus.

Vel.

Lib. 3. Ode 1. Nullus argento.

Sive

Lib. 3. Ode 3. Iustum, & senacem.

Et.

Lib. 3. Ode 22. Rectius viues.

Et alibi passim.

Iam de carminum Lyricorū generibus dicendum nō est, quod ea neque ad nostrū institutum faciunt modo, & alii eadem tractarū egregiè. Quare id potius faciendum est, ut Odes aliquas siue laudes, quæ hæcenus haud ita innotuerūt, huc adtexamus, ut memores dignitatis nostræ idem omnes canamus, & sapiamus, spe haud dubia, vt si secundum Diuina mandata uiuentes, hæc in Terris piè, ac ritè cōcinerimus, easdem cantemus æternum in cælis.

Ode ad Sanctissimam Trinitatem.

Ariz. Mon. tani. O nullis hominum peritis sensibus
Naturæ potius sola capax tuæ,
Cuius condita sunt omnia numine,
Æterna & Monas, & Trias.

Nato æqueque Pater, Nasq; par Patri,

Et manans ab utroque inclit Spiritus,

Circumfusa tuo nubila lumine

Nostrō discite pectori,

Da, mens per speculum se cernere, se queat,

Nostrā, & posthabitis se peat omnibus,

E iustique suis pendeat, & sibi

Soli decita seruiat.

Tu clemens miseris da veniam Pater.

Tu Fili miseris sterne iter ad Patrem.

Tu Sanctum miseris Pnema vagantibus

Prafer conspicuam facem.

Simplex ætheri numinis Vnitas,

Quæ distincta eadem est, veraq; Trinitas,

Æterna vigeat semper honoribus,

Et Terra simul, & Polo.

Orbis gaudium CHRISTO nascente.

Optatum veterum temporibus diu,

Promissamq; ppi ante parentibus

Aduenisse boni progeniem Dei
Tellus prædicat, & polus.

Audit non solitis paciferam modis

Vocem spirituum Terra canentium,

Audita ac referunt laudis imaginem

Montes, & caua flumina.

Præsentis celebrant carmina gloriam

Auctorisq; Dei: surgere & aureum

Seculum perpetuo terrigenis boni

Patris facere nunciant.

Responsis liquidum pacificis fauet

Calam: nam media nocte nitentibus

Commutat tenebras luminis ignibus

Longe, & sole prioribus:

Aduenisse salus publica dicitur,

Sernaturq; hominum, quin locus ac dies,

Decantata etiam signa prioribus

Quondam datibus indicant.

Angusta spacijs, nomine at optimo

Fausita, ac nobilium patria Beibicem

Et nostrū puerum sanguinis & Deum

Nascentem sibi vendicat.

Infantem tenui quæ hospitio prior

Integra ex vtero Virginis editum,

Luculentis medicæ noctis, & algide

Horis excipit, & stupet.

Nam nullis Genitrix pressa doloribus

Hoc Sancti gentium numine Spiritus

Pignus deposuit, quod celebrent poli,

Quod tellus colat, & mare.

Custodes enim, mite hominum genus,

Spectatum properant, indice & Angelo

Nati mira videnti, Matris & integræ,

Exempla ac referunt noua.

Eis veniunt de regionibus

Gens afflata virum, doctaq; cernere

Cælorum varijs astra micantia

Signis multiplici & gradu.

Splendore, & radys stella recentibus

Indeis docet bos dicere iam datum

Quem sunt pollicita oracula Principem, ad

Orandum petere & iubet.

Nempe & simplicitas, & sapientia,

Quam veri studium, curaq; concitat,

Exercetq; frequens, hæc sibi Principem

Tandem comperit Deum.

Quem non ambitio, nec popularibus

Infelix inhians gloria laudibus,

Inuenitq; doli sana potentia, &

Semper cæcus amor fuit.

Quasitum licet, haud inuenient tamen,

Regem quippe sibi hunc præficere abvnum

Inseruire suis sed mage commodis

Astutum in speciem voluit.

NAE

N ENIA B. VIRGINIS Dormi iam mea vita, luxque dormi.

Ad CHRISTVM infantem.

Hendecasyllabi.

Horatij Tor
sellini Socie
tatis Ictia.

Dormi iam, mea vita, luxque dormi.
Hauri languidulus quicquid ocellis.
En vocem, residens, crens loq, h

Bellam neniolum, elegantulamque
Tibi cunctis, & caput remulcens,
Et cunctas agians manus, secundat.

Dormi iam, mea vita, luxque dormi.

Tibi & neniolum ipsa cantuabo,
Et cantu superos choros laceffam.

Nate soscule es puellorum,
Infans auricle, a heris voluptas,
Humani generis salus, decusque.

Dormi iam mea vita, luxque dormi.

Tu ceu liliolum recens nitefcis,
Tu agnellus velut albulus renides.
Tu fidus velut aureum refules.

Dormi iam mea vita, luxque dormi.

Atque o calicolum cohors, soporam
Promo neniolumque, voculamque.

Falle, falle oculos mei puelli,
Vt quies capiant tenella membra.

Dormi iam mea vita, luxque dormi.

Andin? sideret chori per arvas
Cantus danti tibi, blandulasque voces.
Et circum choreas, supraque plaudant,
Pulsantes cytharasque, barbitonque.

Blande somne veni, quies laborum.

Graui mentis & artium leuamen.

Quid itas somnule tarde, quid moraris?

Na tam lumina blanduli pelli,

Te vocant superum chori canora

Toci, te vocat ipse rector orbis.

Silete: et heret chori, silete.

Dormis iam mea vita, luxque dormis.

Veri Amoris Victoria.

Iambici Trimetri.

Amor alia regna celitum supernolat,

Et militaris gloria cupidine

Flagrans lacit nobilem ad lucem Deū,

Vt si triumphum deferat Victoria

Subditus Amori pareat Mundus Deo.

Certant, uterque pares, & iuicem simul

Ab arce docta minuas iactant manus,

Sed vixique vires, dū part stant robore,

Alacris stas auxeps, exiis certantins:

Dumque obstat hic, nec ille noncedere,

Spe pendula nūat diu victoria.

Sed Amor peritus, & magister optimus

Ab aris rē, calidus sicut dolium

Et clanculum pietatis implicans pedem

Vestigium sulcit; Denique dextera

Vidit terris protinus victum dedit.

Io triumphet Mundus hoc spectaculo.

Georgij Vite
thij Socie
tatis Ictia.

De Epigrammate.

Cap. XXXII.

Epigrammata, quę Latinę inscriptiones, ad laudandum præsertim inuenta, cum ab Ethnicis Poetis ad Deorum illam turbam, ad Imp̃p̃ & alios in celum, verbo tenus, efferendos, vel alios etiam vituperandos, ad donaria, propheta, sepulchra, ceteraque posteris futura monumenta solita essent adhiberi, factum est, vt qui de eorundem Epigrammatum virtutibus, partibus, generibus aliquid præceperint, ex eisdem Ethnicis Poetis exempla tantummodo desumpserint. Cum verò pleraque eorum turpia, obseca, inania, assentatoria fecerint, ecquid aliud quā iis tantum hæc in reliquam Mundi fecem importare poterant, nisi species idololatricę varias, & ut ita dicam, malorum Iliada? Nos igitur præter id, quod de libro Græcorum Epigrammatum (quod quidem etiam huc facit) superius diximus, exempla nonnulla, siue adeo Epigrammata adiciemus; vnde eadem, quę in ijs requiruntur Virtutes sine ulla labe cernantur: vt intelligant, qui sese norunt Cęlo, non Inferno conditos, atque redemptos; scribi posse Epigrammata eleganter, ac nitidę, præse, argutę, venustę, quę quidem dotes, atque virtutes sunt bonorum Epigrammatum: id quod cum in Odis, Elegijs, & alijs Carminum generibus fieri possit, tum & rationibus ijs potissimum liquebit, quę huic libro de recta Poeseos ratione adiuncto opusculo, optandum est, quā cum quod maximę, vt ab omnibus perlegatur attentę.

Virtutes bo
norum Epi
grammatum.Martia, lib 3:
Epi 30.

At primū cum Breuitas Epigrammatis ferē conflet binis, ternis, quaternis, quinis summū Distichis: licet apud Martialem, & Carullum longius vno Disticho vñi, vel alterum inueniatur. Argutia verō sit, cum aliquid inauditum, nouum, admirabile, proprię, atque & re ipsa, vel tempore, vel loco natum, appositę scribitur: Venuſtas autem,

A autem, cum verborum, & metri habetur ratio, quanta Epigrammati satis sit; nam ornatus nimis haud conuenit. Iam verò is qui hæc tria, seruatis honestis legibus, fuerit consecutus, omne in Epigrammate punctum feret.

Ad partes Epigrammatis quod attinet, ea duæ sermè sunt, expositio, atque clausula, siue conclusio. Expositio quidem aut simplex, aut multiplex: Simplex, quæ ex aliquo loco, aut re ducitur: Multiplex quæ sumitur ex locis frequentatis, aut ex similibus, aut ab exemplis, aut ex fabulis, aut ex effectis, aut ex antecedentibus, aut dissimilium consiictione, aut ex notatione multiplici.

Rursus simplex expositio ea est, quæ ex uno quopiam loco depromit narrationem ueram, aut fictam. In uera, si factum, quod obscurum est, explicetur planius: siue notum ac leuiter tactum amplificetur: In ficta, cuius tamen fundamentum uerum esse debet, si quid ingeniosè affingatur, id quod è cælestibus, ac penè Diuinis petendum esse docuit Aristoteles: quod tamen qua ratione nobis faciendum sit, qui uersamur in lumine, qui Christus est, mox subdam.

In clausula Epigrammatis sæpè incidunt uel Epiphonema, uel sententia, uel comparatio maiorum, minorum, parium, uel uenustas aliqua cum expositione consentiens, & hæc quidem verè quadrant expositioni. At fictè plerumque conclusio subicitur siue Dei, siue præstantis Viri.

Genera item Epigrammatum, sunt Narratiuum, cum loquitur Poeta solus: Dramaticum, cum aliæ personæ inducuntur: Mixtum, cum partim Poeta loquitur, partim alii loquentes introducuntur.

At si genus orationis spectetur, est item simplex, aut graue & magnificum, aut temperatum atque concinnum, aut denique tenue ac festiuum. Graue lumina uerborum, & sententiam illustrem postulat. Temperatum, expositam & pictam orationem, uerba nitida & sonantia, ac sæpè quasi dimensa, ut paria paribus respondeant, pugnantia referantur, compleantq. communia; sententiæ argutæ, ac uenustæ tum uerborum, tum sententiarum illigentur.

Tenue omnem recusât ornatum: sermonem purum & Latinum, planum, dilucidum, crebras sententias, & ex abdito erutas postulat; sales item, & acumina quædam, in quibus leges, quæ de ridiculis traduntur, quidam seruandas esse docent. Huc spectant Neniæ, & similia, quæ ferè Iambis & Hendecasyllabis, aut item Anacreon teis gaudent.

Cautiones.

D Iam in his omnibus cum decorum præstandum sit, id præcipuè curandum ne in rebus (præsertim sacris) narratio ipsa superstitionem redoleat Ethnicam, ne falsi Dii inuocentur, ne qua ad peccandum illecebra interferatur.

Deinde si ex Martiali, Aufonio, Sannazario, & aliis, è Græcis item, atque ex Paulania, Diogene Laertio, Athenæo, uaria Epigrammatum genera inspicienda sint, ea fecernantur ab improbis, obscenis, & à gentiliū cultibus.

Ex libro item Epigrammatū feligi possent, quæ tum ad sacra, tum ad moralia pertinent. At quoniam sæpè loco Dei unius plures Dii more Ethnico ponuntur, idcirco eorum loco, Deus esset inferendus: atque ita corrigenda Epigrammata. quale exempli causa, illud esset ex Luciano.

Ἀνθρώπους μὴ ἴσως λήσεις, ἀποπτόν τι ποιήσας.

E Οὐ λήσεις δ' ἐ θεῶν ἢ ἐ λογίζομερος.

Igitur loco illius θεῶς dicendum esset θεόν.

Vt uerò constaret uersus, sic forsân scribi posset.

Οὐ λήσεις δ' ἐ θεόν, μὴ δ' ἐ λογίζομερος.

Quo disticho monemur, quantumlibet improbè agendo sefellerimus homines, Deum tamen ne cogitatione quidem fallere nos posse.

Reliqua, quæ olent obscenitatem, aut idololatricam, faciliè eradi possent, sicque tutior esset libri Epigrammatum Græcorum usus.

Ac tamen quæ falsos illos Deos arguunt adulterij, auaritiæ, ac similibus uitiorum, relinquenda essent, ut iacent, quale illud.

Ζεύς

Partes Epigrammatis.
Mart. lib. i.
Epig.

Martia lib. i.
Epig. 1. & 17.
C. u. b. postrema.
Expositio.
Arist. Rhet. 3.

Arist. in Poet.

Clausula.

Genera Epigrammatum.

Graue.

Tenue.

Cautio in li. Epig. Græcorum.

Zeús núnvos, áδeúpos, χεýρας, δ' í ποτα.
Adés, vópovus, avúovus, δ' aváus, hoc est.
Ob Laden, Danen, Euræen, Anisopeng.
Iuppiter est aurum, Taurus, Olor, Satyrus.

Cautio in
Vincetio ob
sopz.

Cautio in
Ioanne Ro-
dzo.

Quoniam verò in Epigrammatum Græcorum librum Vincetius Obsopæus Adnotationes, & quasi Commentaria Latina edidit, sciant Christiana pectora, multa in iisdem Adnotationibus esse, quæ omnino sunt expurganda: præterquam, quòd cum Obsopæus esset hæreticus, ea imprimis cautione, ac facultate tractandus est, quam Index librorum prohibitorum à sancta Sede Apostolica demonstrat.

Scriptit item in eadem Græca Epigrammata Ioannes Bordaüs Turonensis Scholia copiosa: nec defuit, qui Latine ea verteret, sed expurganda sunt.

Quin quidquid optimi fuerit apud eos Poetas nostræ ætatis, qui antiquos ferè sunt imitati, id in communes locos disponatur, vt habeatur ad manus. At quod erat optatum, vt aliquando Martialis Epigrammata non solum detracta obsecnitate, sed Commentariis, in quibus nulla esset labes prodirent illustrata, utrumque ad Dei gloriam sedula cura, studio, & interiore, atque ubere eruditione Martheus Raderus è Societate nostra effecit, quæ primum edita sunt Ingoftadij ex Typographia Adami Sartorii anno Dom. 1602.

Quin & cum præcepta de Epigrammate à variis prodierint, aliquot eorum enumerat ipse Raderus initio eorundem Commentariorum. Nimirum libri primi Anathologiae, caput 44. *ὡς ποιοῦν παφίας*. Cyrillum ibidem. Gyraldum Dialogo decimo histor. Poet. Robertellum libro singulari ad Aristotelis Poeticen. Iulium Cæsarem Scaligerum libris tribus Poeticæ. Minturnum lib. 5. de Poeta. Thomam Coream libro singulari. Iacobum Pontanum nostrum, meamq; hanc, quæ primo fuerat edita, Poeticam. At etia Raderus præ modestia de hac re omnino agere noluit, deprompsit tamen optima, quæ huc faciunt. Et verò, vide tu Lector caput 4. de testimonijs, quæ profert de Martiali, ante quam ipsius Epigrammata interpreteretur.

De Diuini Verbi Incarnatione.

Ad Angelum qui Christo Domino apparuit in horto Getsemani, & calicem manu gestans depingitur.

Filicis Ray
mundi Socie-
tat. Iesü.

Vix hominem inseni simile sibi finxerat arte,
Cū subito est hominis tactus amore Deus.

Vt tamen auersa fugientem vidit amore,

Qualis præcipites dum rotat amnis aquas,

Quid faciam? dixit: quous mibi iungere imbrem

conor,

Ex oculis toties tuolas iste meis.

An perimam? aſt hominis nimio succendor a-
more.

An sequar? as fugiet, quo magis ipse se-
quar.

Haud sequar, haud perimam: ne se mibi sub-
trahat unquam,

Nec Deum fugiat, mox erit ipse Deus.

Huc ades, o Iuuenis, manantem sanguinis

Excipe, ad hoc venit forsitan iste calix.

Excipe, & æterno refer hæc mandata Parentis,

Suni Pater, hæc nati pignora certa tui.

Stat mori, & immeritam paupis effundere vi-
tam;

Nunc quoque fas furis, si placuisset, erat.

Has tamè interea missas, Pater, accipe guttas.

Cras tibi, quod reliquum est sanguinis

ille dabit.

De Natali Domini.

Non videbit me homo, & uiuet.

Ortus & Mortis Christi Domini
antithesis,

Eiusdem.

Et video, & vino. Pater optime vera minaris?

Dulcia num potius spicula promiss amor?

Scilicet: hoc loqueris, quod te qui vidit, amoris

Non ferat insolita vulnera facta manu.

Ergo quid hic vino? sensit si vulnera pectus.

Iam vidi, satis est, tu mibi clande diem.

Clara dies, operis media dum nocte, resul-

get.

Dum moreris medio nox ruit atra die.

O uerum solem supera inter lumina, quo lux

Exoriente oriur, quo fugiente fugit.

Ad

Ad Sanctos Innocentes ab Herode
interfectos.Magdalena Christo Domino
Ecce quem diligis infirmatur.Francisci Re
mundi.

Innocenti infantes, o quali exercita forte est
Vestra hac exiguo corpore vita minor.
Non plagis apertae est aetas, non apertae coronis.
Vix habet in vobis parva decusq. locum.
Grandior apparet tantillo corpore plaga.
Ridet & in parua magna corona coma.
In nobis nequeunt si parva decusq. locari.
Sors bona: in his satis est uos habuisse locum.

Christe ueni, affer opem: frater te languidus
opiat
Es cum languenti sacra frater soror.
Ni preperas, egros tua ni praesentia curat,
Ecce perit morbo frater, amore soror.
O vitinam ipsa forem nostri tibi nuncia parua?
Fratris abesse uetat cura, venire pudor.
Sint satis hac: plura is quem mitto nuncius ad-
det;
Si tamen hic rudis est, ipse loquatur amor.

Aliud.

Interitu in vestro non est quaesita voluntas.
Ludite in ignota parua caeterua nece.
Si cum posse deest, satis est uoluisse necari,
Nunc cum uelle deest, sit potuisse satis.

De eadem
Stabat ad monumentum, &c.Ad S. Ioannem Baptistam, de eius
corporis deportatione ex Asia
in Italiam.

Quid feror heu Domini toties ad inane sepul-
chrum?
En uino, & me uult forsitan ille mori.
Vina uale: quis fiat mihi mors an reddet
amantem?
Sape ueni facili morte cupita salus.
Hoc me igitur lumen, si fastumulate se-
pulchro.
Et ferat haec memori carmina fronte lapis.
AMISSVM VACVA DOMINVM DVM
QV AERERET VRNA,
PRO DOMINO LACRYIT PERDITA SER-
VA SVO.

Horatii Tor-
sellini Socie-
tat. Iesu.

Dum sol iustitia gente lustraret Eoas,
Ioannes, Asia Lucifer alter eras.
At simul ingratas nidauit lampade terras,
Et cursum populos flexit ad Hesperios.
Subsequeris Solem. Hesperias & diligis oras.
Lucifer alter eras: Hesperus alter eris.

De Sancta Maria Magdalena
Ad Simonem Pharisaeum.

De eadem in exilium cum suis ciecta.

Francisci Re
mundi Socie-
tat. Iesu.

Femina sistendo, Simon conuicia turbat,
Da ueniam, has lacrymas culpaq. amorque
ciet.
Vix lacryma est scelerum vindex, ita testis amo-
rum est.
Et bene quod ploret, quae male risit, habet.
Magdala plora igitur: fremat inter pocula Si-
mon.
Quis scit an & flendo dulcius ipsa bibat?

Parua domus, mea cura, feris committitur an-
dis:
Fors bona, nescio quo nauigat, Eure faue,
Hei mihi ne rapido minuitur rotarum pontus,
Et pereas media paruaule linter aqua,
Masilis ignotas o si te errare per undas
Sciret? quotquot habet, mitteret illa rates.
Tu mare, uos uenti, prepede succurrite cymbe,
Nullus in imbelli nauita pappae fideat.
Exiguum est pondus, facilis via, poscitis & uos
Si pretium, pretium est grande tulisse pios.

Ad ipsam Magdalenam.

Eiusdem.

Felices nimium gemini tua lumina fontes,
Quae uenit irita sedula gutta uia.
Se lacrymam esse tua cuperet, dum Vere tepenti
Labitur in molles humida gemma rosas.
Si manare oculis posset Pactolus ab istis,
Aurifer hac iret ditior annis aqua.
Tam pretiosa pedes Domini nisi laberet unda,
Vnda quid, ab? quæreretur, tam pretiosa pe-
ris?

De Sancta Maria Magdalena.

Tuta per undantis refuos tibi pectoris astus
Magdala Divino numine puppis abis.
Vnda tibi lacryma, mens nauis, uota ruden-
tes,
Spes malus, gemitus flamina, uela preces,
Temo timor, remi cura, pudor anchora, merces
Vnguentum, comites crimina, recitor amor.
Pande

Claudii Ser-
panti Socie-
tat. Iesu.

*Pæde rati in Christe sinus; & inhospius hospes
Secum indignanti murmura sua fremat.
Hic merces deponet amor, puppimq; ligabit
Cautes sunt plantæ, ductaq; vincula comæ.
De quodam Adolescentulo, qui domo sese
paterna proripuit, ac fugit Romam,
ut in sanctum Religiosæ familiæ
ordinem admitteretur.*

Ibat Divino V. tior succensus amore

Francisci Re
muadi.

Cum fingeret felix patria recta puer.

Vidisses utina radiantia lumina flamma,

Vidisses speras ire per ora faces.

Hinc Pater astra ciet, ruit hinc funera mater,

Nec removere potest ille, nec illa fugam.

O te speramus, iuuenis fortissime, qualem

Pugnando, tantum sis fingendo potes?

De Elegia.

*De S. Alexio. Sæpe
Cæca dolore parens in Alexi querit Alexim,
Et non amissis peritura luctat opes.*

Eiusdem.

*Dum videt ardescit, passetq; inendo dolorem,
Veraxq; nutantem fallit imago fidem.*

Quid faciat? cedatne domo? nestiget in orbe?

Cesset? at hæc æqui causa doloris erunt.

O amor? & quis te cæcū neget? improba mater

Non credit natum, quem videt, esse suum.

De S. Francisci Stigmatibus.

Exeunt Franciscum tunica, lacerog; enullo:

Qui Franciscus erat, iam tibi Christus erit.

Francisci exuuijs (si qua licet) induet Christus;

Iam Franciscus erit, qui modo Christus erat.

Quid celestis amor non audes? fingis amâtes

Arie nona, effugies ut sit amantis amans.

Horatii Tor-
sellini Socie-
tatis lesu.

Cap. XXVIII.

Expositio.
Claufula.
Propertius &
Tibullus in
quo cauendi.

Formæ dic-
di tribus reb.
distinguan-
tur.
Ouid. li. 3. de
Tristib.

Propertius
lib. 3.
Horatius.
Et tragicus
plerique do-
cet sermone
pedestri.

Horat. in Poe-
tica ad Pse-
mi.

Elegia Mate-
ria.

Expositio in
Elegia quana

Quina in Ele-
gia imitandi.

EAdem, quæ de Epigrammate dicta sunt, Elegiæ quoque, sed vberius, conueniunt. Partes quidem eadem, expositio, & claufula; at libertiores in Elegis, in quibus visum sunt præstitisse Propertius, & Tibullus; nisi quod ut eorum verba, numeri, genus ipsum orationis pretiosa sunt, sententia tamen atque materia Christianis & auribus, & cordibus plerumque indignissima est. Mirum autem est, quantum afficiat animos Elegia, si formæ illi dicendi omnes in eam concurrant, quas Demetrius distinguens tribus maximè rebus docuit, sententia, genere ipso orationis, & numeris; si in quâ integra formula cernatur, quam vilitat Elegiæ describit Ouidius, cum ait:

Forma decens, vestis tenuissima, vultus amanti

In pedibus utrum, causa decoris erat.

Concinnitas enim, & uenustas sententiarum, forma decenti, genus dicendi non minus graue, neque magnificum, sed potius tenue, elegans, pellucidum, veste tenuissima; quo & eo carmine alludit Propertius.

Dicite quo pariter carmen tenuissis in antro.

Quippe quod ferè querimonias continet, cum & Elegia Carmen flebile designet. Alterni porò versus longiusculi, uitio in pedibus ab Ouidio aptè exprimuntur.

Porò et si querimonia erat propria Elegiæ materia, latius tamen patuit deinceps ad gratulationes, cohortationes, consolationes, historias item, & fabulas, ut uerum illud sit, quod & exempla in Propertij quarto libro suppeditant, & Horatius ostendit, inueniens:

Versibus impariter iunctis querimonia primus,

Possit citam inclusa est vult sententia compos.

Hæc cum ita sint, habenda materiæ ratio est diligens, ut sciamus cum sententiis, legemur cum lætantibus, necat videlicet modò capillos, modò soluat Elegia, quod pro uarietate materiæ alibi cecinit Ouidius.

Cum autem expositio instituitur à similibus, dissimilibus, exemplis, fabulis, ceterisq; locis, ea iuuari potest, si non solum ex Tibullo, Ouidio, Propertio, ac similibus; verum etiam ex iis, quæ Gregorius Nazianzenus, & Poetæ insigniores aliqui gratis non sitè monstrarunt. Ac cum Elegia interdum Dialogo mandetur, non tam imitandus Catullus est, dum ianuam & seloquentem facit: vel dum perpetuam Prolopopeiam affect de coma Berenice, ubi coma ipsa loquitur: aut Propertius, cum Paulum solatur de morte Corneliæ; quam ea, quæ possunt aptissime duci & Psalmis, & alijs Diuine Scripturæ locis, præsertim Hieremiæ Prophetæ lamentationibus. Id quod ex Aria Montano, & alijs, quorum Carmina adnotabimus, perspicui poterit.

Ceterum, quoniam Elegia esse debet tum morata, tum erudita, cumq; in ea imprimis dominetur animorum motus; ac proinde suo quasi iure crebas depolcat apostrophes

etiam

etiā ad res minimas, exclamaciones, repetitiones, ceteraq; lumina tū verborū, tum sententiarum; magna se dat occasio Deum amantibus, vt tempestiuas morū institutiones inferant, animosq; inlectant ad id, quod maximè expetendum est, atque sperandum.

Clausula porro Elegiæ, quæ altera est huius pars, sæpè aliquid initio conueniens continet, vt in prima Tibulli Elegia.

Ferte & oues, ego composito securus aceruo.

Dites despiciam, despiciamq; famem,

Quod consentit cum initio.

Dumtaxat alius fuluo sibi congerat auro.

Sæpius item aliquid conueniens cū eo quod antecessit. Illa verò insignis clausula, quæ inscriptionē alicuius aut sepulchri, aut doni cōplectitur: quæ sanè in morte Domini, in Martyris Sanctorū hominum, in anima Deum ficiente, in Virtute celebranda, in Epiniis, & Epiciis Virorum, qui pro Catholica fide occubuerūt, In Ecclesiæ desiderio, ac fletu, cernentis scindi tunicā Christi inconfutile, & aliis sexcentis, locū habet insignē. Sed aliquid odorem ex sequentibus Elegiis quæ non ita habentur ad omniū manus.

De CHRISTI Domini precatone in horto, eiusq; sudore sanguineo, Elegia.

Asper es: & natus sum tamen ipse tuus.

Si sedet hoc animo, & precibus non flectere no-

stris

Non ego me vincis, supplicisq; negem.

Et patiar quodcunque vales. Te propter obibo.

Dixit, & in lacrymas vltima uerba cadunt.

Plurimus hæc inter, toto de corpore sudor

Liquitur, & gutte sanguinis instar eunt.

It sanguis, terramq; nouo velut insitit imbre:

Nec solius pulchro fulsit in ore color.

Quisquis ut informeq; comis, vultumq; cruentū

Aspiceret, Christi quæret ille decus.

Talis ubi induxit crustas, & membra peredit,

Insicit horrentem passula nigra cutem.

Horruit aspectu calum: uos ahere in ipso

Fama est pallidulas obriguisse faces.

At tellus bibit infusum uenerata cruorem,

Et speciem grates dicere auentis habet.

Forinnata mihi tellus, ubi ferunt aperit

Procidere æternum non puduisse Deum:

Et lacrymas fudisse Patri, veniamque rogasse,

Albaque sanguineis ora rigasse notis.

Ora natat lacrymis, & sanguine: corpore sanguis

Emicat, & maduit sanguinis ante solum.

Imbuti hic herbas sanguis, glebamq; tacentem

Sentibus è medys erubere rosa.

Erubere rosa, ut Domini testentur amorem,

Dicere sic uisæ: Nos ita pinxit amor.

Acer amor. Tantos ne Deum sentire dolores,

Nec quemquam aliquis possit leuare malis?

Aspicit hæc Pater ex alto sublimis Olympo,

Aque ira in fletu quàm sit acerba, monet.

Ira sed in fontis æquis est. Nihil iste, nec egit,

Nec meruit. Tam non dicere vera piget.

Ipse ego sum turpis, fuscior, infestissimè Iudex:

Et mea frans omnis, crimen & cœ meum est,

Ipse ego te laesi, infelix. Mihi culpa luenda,

Insident capiti iam precor illa mea.

Xx Tn

Francisci Be-
cii Soc. Iesu.
Vide eius a-
lias 13. Ele-
gias in libro
suorum car-
minum.

Gethsemani colles, olea mons consistit, & tu

Horule cum Domino facite cruento meo.

Pos ego, nos uideat mihi nos renouatis acerbum

Qui timor humenti duxit in ore notam:

Ad nos suprema cum uenit nocte, grauizq;

Pectora tristitia corripienda dedit.

Nec quæquam est hominū, dictis lenire dolente

Qui uelut, aut uigili perungula sident.

Omnia dant gemitū, fletū omnia, & oia luctum,

Præstia mentis, pallor, nox, lucis sola, metus.

Omnia nec terrent tantū, quantum ira parciū:

Hanc timeret, & valida telis aibranda manu.

Ergo ubi marentes socios, somnosq; gravatos,

Et proutiam animo cernit adisse necem:

Submisit genibus, tendens ad sidera palmas,

Edidit hæc mentis tristitia uerba modis.

O Pater, o Genitor, proteclum hic aspice natū,

Accipe quas humilis fertique referiq; preces.

Hunc mihi, si fas est, oro, defende dolorem,

Et quæ mors edis sua parata uenit.

O ego ne succas, quos pridem infecti amaro,

O ne mista acur pocula felle bibam.

Tam morior curis, languentes occupat artus

Iam tremor, & vultu frigidus horror instat.

Flebilis hic taceo. Parce ò non digna ferenti

Mens uideret, & uisus ingemit agra malis.

En trabor ad vincula, & plagas, morteq; crucemq;

Inque hesura meo tela micant latere.

Ab ego quid merui caelesti ut tangar ab igne

Fulminis accenti, dum tonat ira Patris?

Nam neque mens ulla nostra est obnoxia ficto,

Exigi & nostro nullas ab ore dolus.

Quam mihi sunt duræ leges. Aliena repellam

Crimina, & immeritū culpa aliena, premei?

Parce Pater, si iusta peto: potes omnia, nec tu

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Tu gnato modo parce tuo. Nam vincere dignus Hic, te animo spectans, torreniē viscera febrim
Vnus, in exitum totus vis orbi car. Depulsi ille hyadas tristis, huiusq; cadentiē
Parce precor natio, quod si mutabile non est. Spectant iutus venientibus aquora, nentis:
Consilium, & prolem has tibi velle mori: Et duce te patrias enatus salus ad oras.
Parua tamen dentur solatia. Promptior ibis, Criminis ille reus falsi, sub indice duro,
Nt solamen abest, mortis in omne genus. Dū mortem exspectat, tenebroso carcere clausus
Audis, an fillor? lux Calo missa repente, Munere Diuino, deiecta fraude, carere
Et inuenis Dominum constitit ante suum. Vxorē & natos, exoptatumq; parentem.
Constitit, & tristes abtergit pectore curas. O ego nunc morbis multo grauioribus ager,
Celsaq; sublimis sidera rursus abis. Naufragiumque timens longe extinguis illo,
Et iam pridem animum peccati cōpede ninctus,
Si posim morbis liber, vinctusq; solutus,
Fluctibus & ventis lacerā subducere puppim:

Ad Beatiss. Virginem Lauretanam.

Vndemibi insolitus praeordia cūctis horror, Quas tibi latus agam grates, dū vita manebit?
Et persusa metui trepidat veluti rēta Deo mēs. Te cum luce noua sparget sol aureus orbem,
Fallor, an hoc facti ipse locus, stimulosq; parietū Te recinam quoties abscondet opaca polum nox
Subiecit, atq; animū praesentia numinis urget? Et tua praecipua venerabor numina cultu.
O celo dilecta domus posteq; beati, Luctus Beatae Mariae Magdalēae
Quos ego iam pridem tota mihi mente cupitos, Ad sepulchrum Domini.

Nunc primum, ceteris voti reus, aduena visō. Vt Maria infelix, marmor conspectui inane;
Saluete, ad spectū, mihi felicitur este. Sensit & extinctū corpus abesse Dei:

Vosne per aschereas iudeae a sinibus oras. Illicet ingenti mentem percussit dolore.
Aligerum mandante Deo, vexere manipuli? Claustra super inuulsi concidit exanimis.

Hic Virgo genitura Deum, genitricis ab alio. Inde simul sensus aliquid, mentisq; recepti,
Prodiit, & blandis multis vagitibus auras. Sed ut effugies saxa, saxa super,

Hic quoque Virginē seruata laude pudoris. Non de more premit nedatos mitra capillos;
Sancta salustifero iunuerunt viscera fœtu. Sed tacei impresso candida mitra pede.

Ille opus ex cunctifloro, illa aeterno vnicā proles. Non humeros populi, nō pectora ualet amictus,
Aequa Patri; ille hū primæua ab origine lapsō. Ante ipsos stitanti hac quoque lapsi pedes.

Spem celo vitæq; ferens, hac lusi in aula. Vdo Alabastra solo Tyrium effundentia Nardū
Paruulus, & sancta blanda obtulit oscula matris. Voluntur, dines proeriturq; liquor.

Quenam igitur Regū sedes, quæ templa p'orbē. Sed non illa nicem mitra, non curat amictus.
Huic se ansim conferre loco? ter & amplius oēs. Non pepi, aut Nardi, nō memor ipsa sui est.

Ante alias felix Picenæ littoris era. Ista dolore furit, toto te pectore, Iesu,
Cui Salymos spectare domi, cui munere diuū. Toto animo, tota perditā mente petit.

Fas calcare domi est pedibus vestigia Christi. O quoties vacuas respectans orba sepulchri
En ego tā supplex procūba, atque oscula figam. Saxa, nouis gemmā fāucia vulneribus?

Partibus sanctis, spargāq; hoc puluere crines. O quoties vacuas cananti quæstibus auras
Adspice me superis ē sedibus, adspice Virgo. Implere, oppressit uerba parata dolor?

Prostratum, atque imo gemitus ex corde clientē. Ergo, quod reliquum est? imo suspiria, ducentis
Et pectus inuident, & fleibus ora rigantem. Pectore, singulis ore sonante ciet.

Hec, quāquam culpis adopertum turpibus arce. Et palmo palmas, & pugnis pectora plangens
Ad pectus me Diua tuo, si pectore toto. Dilaceratq; comas, dilaceratq; genas.

Te reueror, si te dubys in rebus ad vnam. At simul effusus lacrimas dolor ora resoluti,
Confugio, seq. auxilium Sanctissima posco. Inuentiq; suos frigida lingua senos;

Poenitet ex animo nūc me Diua prioris. Ingemit, & calo surgentia lumina scem
Poenitet, & meritis horret mens conscia penas. At tollens, mæstis uocibus aura replet.

Quid nūc in casu pendentem ex vberē natum. Crudeles homines clamat, crudelia saxa,
Conciliat, plicatq; mihi, quō tendere cursum. Crudelem, demens, te quoque Christi vocat.

Quod me muls fessam tētabo aduerrere puppim? Interea sese inclinat, introspectit antrum,
At tu, namq; soles, placida dignare querelas. Et lustrat madidis omnia luminibus.

Aure meas, & ades lapsi mitissima rebus. Ecce duos cernit iuuenes in uicē cornu scia,
Certe equidem tota pendentes Acde tabellas. Qui silentem roso, quid gemat, ore rogant.

Adspicio, quæ te miseris praesidio esse loquuntur. Congemuit illa graui pectus labefacta dolore,
Figit

Marci Anto
nii Marci.

Orantis ani
mus verē pē
nitens, Dei
gratiam qrit
per Virg. Ma
trem.

M'aculis p
Virg. Laure
tanam cahi
bitis.

Collatio ma
gistra p
zgritudinis
spiritualis
cum cor
porali.

Horatii To
fclini Socio
tatis Iesu.

A Figit & aduerso lumina mæsta solo.
 Non illam tangunt vultus, oculiq; nitentes,
 Non species, non uox allicit æthereæ.
 Vnum mente petit Iesum, unum querit Iesum.
 Hunc urget lacrimis, hinc queribunda vocat.
 Iam Iesum, Iesum antra sonant, resonat Iesum
 Vallis, & exceptos iactat in ætra sonos.
 Ah misera, & Dominum visa est audire vocatæ,
 Dum vox nota Dei credula in aure sonat.
 Quin etiam interdum fallaci ab imagine capta,
 Quam madidis oculis subijcti acer amor.
B Dū Christū petis, aut tenues amplectitur auras
 Aut saxa, aut rigida robora seuæ crucis.
 Verum ubi se falsa sentit sub imagine Iesum,
 Addit amor lacrimas, ingeminatq; fuces.
 Illa autem mærens, viduosa, affixa sepulchro
 Tota abiit in queritū, tota abiit in lacrimas.
 Lætitia B. Mariæ Magdalene
 Viso Domino.

Dum Maria immensum lamentis æquat amo-
 rem,

Atque furens Christū terq; quaterq; vocat;

Instructumq; habitumq; gerens oliuoris, & ora
 Hortis in medijs illico Christus adest.

Obuius & Mariæ clamanti & multa querenti.

Quem quæris mulier? quid lacrimaris? ait.

Illam autem falsa decepta ab imagine, Iesum

Haud noscit, cæcis gaudia tardat amor,

Cum mater reducem post tristitia funera natum

Si videt, ambiguo fallitur ore diu.

Ergo querenti Domino, quem scdula quarat,

Stulta dat audaci verba superba sono.

Fare age, quicunque es, Dominū si forte tulisti,

Dic ubi condideris. ipsa ego nam referam.

D Quid non audet amor? quid non sibi posse vi-
 detur?

Flamma in istar tentat claustra per ipsa viā.

At simul ut Mariam sese de more vocari

Andyt, & fecit vox bene nota fidem:

Luminibusq; audis se vera ostendit imago,

Et patuit cari forma resecta Ductis,

Continuo exarsit flagranti pectus amore

Versantq; animum dulcis amarities.

Tota fluit lacrimis, velut in Tabor liquescit

Vere nouo, tenera sole repente munes

Mox alacri reducem compellat voce magistrū.

Sed reliqua eripuit verba protervus amor.

Tota inhians Domino desegit in oribus ora:

Nec uidisse sat est, & tetigisse parat.

Scilicet optatis cupida oscula figere plantis,

Et Domini Sanctos sueta tenere pedes.

At Christum, procul ò nostris, procul artub. esto,

Non sibi, non possit talia tempus, ait.

Quin age, & sociis & Petro nuncia perfer,

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ceruum est siderei scandere tectæ Patris.

Dixerat, & subito ex oculis sese abstulit, illa
 Tanto orbata bono restitit attentæ.

Inde gemens talifugientem voce secuta est.

Mene fugis? Mariam Christe reperte fugis?

Siccine dilectam Mariam deludere gaudes?

Hora eadem uultus datq; rapidi, tuos?

At Deus ægra suo discessu corda remulcens

Compleuit subita pectora lætitiæ.

Pulchra Dei species animo, diuq; recurſat

Oris honos, voces, uerbaq; in aure sonant,

Desertumq; diu Dominum iam viuere gaudet.

Et gaudet vitam ducere calicolum.

Gaudet & optato sperans post funera, vultu

Æternum in supera sede beata frui.

Exundant pleno surgentia gaudia fonte:

Nec sese toto iam capit ipsa sinu.

Qualia calicolum peritanti gaudia mentes,

Cum Deus æterno flumine corda beat.

Tanti est te propter, bone Christe, dolere, dolores

In solida æthereus gaudia verit amor.

De Gregorio XIII. Pont. Maximo
 Collegij Romani Societ. Iesu
 fundatore. Elegia.

Gregorio grates agimus: secedite curæ:

Gratia cum seſſo carmine lata ueni.

Tota nitens, simplex: ueni, decet esse nitentem,

Terrarum Domino, si qua placere cupis.

Talem te Petro memoranti hac ueni recepto,

Æterno laudes concinuisset Deo:

Artibus ut Simon magicis delusus ab alto

Decidit, & sparsū sanguine tinxit humum.

Vitoremq; Petrum casu reſtatū acerbo,

Quas meruit panas impia lingua dedit.

Hæc ænus angustio tenuis se limite cætus,

Qui stetit in parua plurimus ante domo.

At nunc prolatis fundatur sinibus ades

Amplior, & recti suscipiendus honor.

Aspice congestos lapides, & diruta tectā,

Et sola vicino continuata foro.

Aspice iam nostris patet arca sedibus illa,

Gymnasium fuerit, qua fuit ante uia.

Atque ubi incundis gaudebunt oia mustis,

Pectore anhelanti duxerat ara fides.

Hic ubi sub sæuo genuerunt marmura ferro,

Assueſcit facilis discere recta puer.

Hic ubi formidū ingenū sub noce magistræ est

Artificis lignum perpoliere manus.

Extruit hic Sophia, & Pietatis templum Sacerdos,

Optimus ille hominum, proximus ille Deo.

Proferat ut Christi imperium, terraq; per oēs

Iam leue ne quisquam ferre recuset onus.

Hic inuennum sanctas exercebantur in artes

Xx 2 Denota

Francisci Bæ
 cii Societ. Ie
 su.

Deiua aeterna pectora militia.
 Unde salutaris fidei precepta ferentes
 Audiet aduerso cardine vterque polus:
 Quo matutinus dimittit Lucifer ignes,
 Quo vespertinus conuocat orbe faces.
 Nulla fides inquam terris nascitur in illis:
 Si fides non sint femina iacta prius,
 Verba fidem pariunt animorum hac abditia
 pendunt.
 Nec nisi quis doceat, discat ut alter erit
 Sponte sua doceat nemo. Mittantur oportet,
 Quos feriant foris pectora iussa sono:
 Captiuos rapiant homines, desuetaque corda,
 Atque iterum errantes sub iuga sacra vo-
 cent:
 Accendantq; animos dulci virtutis amore,
 Ad superos iutam que parat una uiam.
 Sed spes destituit, pleno licet exier acerno

Iacta seges, crebro ni renouetur ager.
 Hic tibi Gregorius facundos conserui agros.
 Omnis ut ex illis fertilis annus eat.
 Hinc capiet plenis indescitencia sulcis
 Semina, qua large credita reddet humus.
 O utinam longe fungatur munere lucis
 Exigat & placidos tempus in omni dies:
 Latatusq; suis opibus, sanctissq; reperitis
 Prospiciat gentes ad sua iura trahi.
 Quod volumus Deus ipse dabit, quod possu-
 mus, ecce
 Conamur tenues, & noluisse sat est.
 Aedibus in medys solido spectabimur are
 Tanti maiestas conspicienda ruri
 Hic incisa notis hoc reddet littera Carmen:
 Gregorius custos, Gregoriusq; Pater.
 Ipse suum Pastor circumspiciat ouile,
 Et qua plena ferent ubera lactis onus.

Elenchus aliquod Poetarum, qui vel de rebus Sacris, vel certe haud obsecris scripserunt.
 Quare de recto Poetas vsu egerunt. Cap. XXIX.

- A** Etij Synceri Sannazarij de partu Virginis.
 De morte CHRISTI Domini.
 Eiusdem Eclogae Piscatoriae.
 Salices, Elegiae, Epigrammata.
 Edita autem sunt cum Actij Synceri Operibus, haec.
 Petri Bembi Hymnus in S. Stephanum.
 Benacus.
 Gabrielis Altij Epithalamia.
 Io. Cortæ Veronensis Carmina.
 Io. Mutij Aurelij Mantuani Hymnus in S. Ioannem Baptistam.
 Eiusdem Elogia ad Leonem X. Pontif. Maximum.
Aethici Cosmographia.
 Alcimi Auiti Viennensis de Origine Mundi. De peccato originali. De diluuiio. De
 Diuina sententia. De transitu maris rubri. De Virginitate.
 S. Ambrosij Hymni sacri.
 Andreæ Frusij Societ. Iesu Epigrammata, & alia.
 Andreæ Nauagerij Carmina.
 Angeli Grilli Monachi Cassinensis, Pij affectus, & lacrimae Penitentis rythmis Italicae.
 Antonij Geraldini Bucolica: est autem prima Ecloga de Saluatoris nostri Natiui-
 rate.
 2. De Regum adoratione.
 3. De Iosepho, & Maria, de amissione, & inuentione Iesu.
 4. De Baptismo, & Tentatione CHRISTI.
 5. De eius miraculis.
 6. De institutione Sanctissimi Eucharistiae Sacramenti.
 7. De Passione Saluatoris.
 8. De eius Resurrectione.
 9. De Ascensione Domini.
 10. De missione Sancti Spiritus.
 11. De ultimo Iudicio Dei, in qua Ecloga Auctor solus loquitur.
 Antonij Querengi carmen de nouo Societatis Iesu Collegio Romano.
 Idem ad Illustrissimum Cardinalem Farnesium in Pythagorae versus aureos.

A Antonij Cerniti Nouariensis lib. 4.
Apollinaris in Psalmos, Græcè.

Aratoris Aëtæ Apostolorum hexametro carmine.

Attilij Seueri Odiporicum, sine iter, quo piè suam descripsit vitam.

Auli Persij Satyræ.

Aurelius Prudentius Clemens cum Theodori Pulmanni Granemburgij, & Victoris Gifelini opera ex fide decem librorum manuscriptorum emendatus.

In eum eisdem Victoris Gifelini Commentarius.

Duos dignissimè (vt uocat Gennadius) inter alios libros scripsit Prudentius aduersus Symmachum idololatriam defendentem.

Scio autem Io. Sicardum in Pſychomachiam, Cathemerinon, Peristephanon,

B Apotheosin. Erasum in Hymnos de Natali pueri Iesu, & Epiphania Domini.
Iacobum Spiegelium in Hymnum ad omnes horas de miraculis Christi, Adnotationes scripsisse: Veruntamen qua cautione hi vel legendi, vel retinendi sint, diximus alibi: Nam & hoc ad Indicis librorum prohibitorum à S. Sede Apostolica, leges, siue regulas referendum est.

Aurelius Vrsus. Vide in dictione Poemata.

Aufonii Galli Annales, & alia.

Aratoris Cardinalis historiae Apostolicæ libri 2.

Basilus. Quomodo legendi sint Poetæ.

Basilij Zanchi varia Carmina.

Bede hymni, Epigrammata, & vita S. Eudalberti.

C Benedicti Atii Montani Ecclesiastes Carminibus decantatus, & hymni sacri: de quibus & seriem, & iudicium tulit Petrus de Valentia, qui ait: Præter res quæ ad comparationem, aliq; poetæos lumina ex scientijs petuntur, singularum quoq; propria disciplinarum vocabula non nisi propriè hic vsurpata comperies. Nulla hic Carminum fulera, nulli tibicines, otiosaque & sono tantum iuuantia verba, omnia utilia, omnia plena, solidaq; sunt. Dicta ipsa, aut gnomæ sunt, aut definitiones, aut diuisiones, aut rationes. Denique ex arte omnia. Animaduertere enim, ac notare est, in Apostolicis scriptis, cum de temporum ratione agitur, infinitam illam durationem, quæ ante rerum principium sine principio fuit, à temporibus sciunctam, ac separatâ indicari solere. & illis dicendi formis significari. *In principio, quod fuit ante tempora se-*

Infinita duratio ante tēpora.

D sunt ad Sanctissimam Trinitatem, & ipsius personas singulas, atque ad Angelos. Qua parte, etsi omnino theologica est, ii etiam ad pietatem, & doctrinam iuuari poterunt, qui scholasticis exercitationibus operam non dederunt. Est enim in illis hymnis uniuersa de Trinitate Catholica doctrina, ad simpliciorum quoque capum accommodata.

Post Mundum conditum quicquid temporis à Diuino de humana reparatione, & salute promisso ad idem promissum præstitum, & confirmatum per spiritum Sanctum missum à Patre in nomine Filij fluxit, *secula* in sacris dicitur, quæ secula ad Diuinę ueritatis, & constantiæ animaduersionem diligenter à Prophetis adnotata, & indicata sunt. In his seculis recēsendis, & suis rationibus celebrandis, secunda, & maxima poematis pars insumpta est. Secula dies excipit vna Solis iustitiæ, qui numquam occider, radiis illustrata: *namq; nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Sub nocte lucernę. i. Legis, & Prophetiarum, commodus, & necessarius erat vsus: cui qui attendebant, bene faciebant, vt ait S. Petrus. Subiit uerò ante diem ipsam tempus, quod nec diem, nec noctem iure appelles, non dies, quia nondum Sol ipse conspicitur, cum nondum à Terra exaltatus supra Orizontem nostrum ascenderit, non noctem: Orientis enim iam iam solaris radij lumen tantam sui vsuram prabet, vt clareant omnia, viæque omnes, & tramites manifestè appareant, ut iter, aut opus aliud finelaterna, aut lucerna ulla incipere iam liceat. *Orientis* id tempus dicatur illudque significet, quo Verbum iam caro factum inter homines agebat, & licet clarificatum nondum esset, tamen eam sui lucem dabat, vt Patrem in ipso esse cognoscere oporteret. Ipsum

Secula.

Orientis. Verbu caro factum.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Xx 3 ergo

Finis seculorum.

Magni operis Animam scriptus liber Antiq. Montani.

ergo iam tum precedentem, & in Regnum suum ducentem, viamque aperientem, A
& sternerent sequi oportuit, minoribus minus curatis luminibus, quæ interim dum
Lucifer oriretur, splendebant. Nam *lex, & Prophetæ usque ad Ioannem*. His igitur
Oriens ille est, cui canendo postrema operis huius opera ponitur, quæ orto iam legi-
timo Sole deponitur, idest, *ipsa die, seculorum fine*. Dies duplici cantico saluatur:
Moysis altero, sed ad veram libertatem, ac lucem, quam olim prætecebat accom-
modato; & altero Zachariæ Sacerdotis, ac Varii sub seculorum fines de ipsamet sa-
lute decantato. Huc cum canendo denensisset Arias Montanus, Lyram deponens por-
rigit illis; qui Solis ipsius orti iam gloriam contentis oculis, & *renelata facie specu-*
lantes, in eandem imaginem transformantur à claritate in claritatem à Domini spiritu.
Celebrauit quidem idem Arias diem etiam ipsam heroicis carminibus alio in loco,
idest ad finem eius voluminis, quod *Magni operis Animam* inscripsit, duplici testi-
monio Apostolico, spiritus prioris, & ignis altero: sed ex illorum ipsorum relatu, &
verbis, *quos dignos fecerat Deus in partem sortis Sanctorum, in lumine: quosque de potestate*
tenebrarum transfulerat in regnum Filij dilectionis sue. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Benedicti Lampridij, & Io. Baptistæ Amalthei Carmina. *monstrantur*
Boerij Seuerini vbi de Consolatione philosophica. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Capoleonis Guesfucij Rosarium B. Virg. Etruscis rhythmis elegantissimè, & sum-
ma pietate conscriptum.
Celij Sedulij Hymnus ad Christum, & Poema inscriptum Mirabilem, *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Cicero de Natura Deorum occasionem præbet agendi de ijs, quæ Poetæ tractant.
Quin etiam cum ediderit varia Poemata, inter quæ librum suis temporibus, & frag-
mentis eorumdem, quæ iam collecta sunt, aliquid elici potest, quod huc faciat. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Claudius Marius Victor. Vide in dictione Marius. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Claudianus. Vide in dictione, Veterum Poetarum, *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Claudij Rutilij Numatiani Itinerarium versu Elego duobus libris, quorum secu-
ndus est mancus.
Camasi poema, vocatum Platonica in laudem Altaris SS. Petri, & Pauli Aposto-
lorum; & alterum in laudem sepulchrorum multorum Martyrum, quod appellauit
Conchilia.
Daretis Phrigij de bello Troiano, qui libri esse feruntur à Cornelio Nepote Lati-
no Carmine heroico donati, sed quisquis ille fuerit, versus non videntur inepti. Ce-
terum de Darete, num suppositus fuerit, diximus, vbi de humana historia.
Dionysij Alexandrini Geographia, siue de situ Orbis, quam in Latinum vertit
Ruffus Anienus cum Commentarijs Eustathij Græcis. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Dracontius de Opere sex dierum.
Ennij Fragmenta cum Hieronymi Columnæ Commentarijs eruditiss. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Eudociæ vxoris Theodosij iunioris, Cento, ex Homero, de Vita Christi. Vide in
verbo, Homerocentones.
Eustathius Græcè Commentarium edidit in Dionysium de situ Orbis, quemadmo-
dum supra dictum est. At qui Dionysium ipsum legere velit una cum Eustathio, vi-
deat quæ nos de Geographia ad calcem libri de Mathematicis in Bibl. nostra Selecta.
Federici Iamotij Hymni, Idyllia, Funera, Odæ, Epigrammata, Anagrammata
Græca, & Latina. Expungendum autem est nomen Buchanan. *Abraham, Isaac, Iacob, & ceteri*.
Franciscus Bencius Soc. Iesu, hæc hætenus Carmina emisit libros nêpe quatuor.
Quorū primus continet Poemata Carmine heroico. Secundus Odas, & Hymnos 15.
Tertius Elegias 14. Quartus varia Epigrammata. Eodem præterea volumine loquun-
tur Dramata duo. Nomen vni Ergastus, Philotimus alteri. Deinde liber de quinque
Martyribus Societatis Iesu, lectu omnia dignissima.
Fulgentius Episcopus Carthaginienfis Mythologiarum duos libros ad Catum
Presbyterum scripsit, qui iuuare possunt in legendis Poetis.
Gabriel Flamma Italicè Odas (qui Italicè dicuntur Sonnetti) Spirituales additis
eruditiss, ac pijs Commentarijs edidit. Vide verò in nostro Apparatu Sacro, in ver-
bo, Gabriel Flamma.

Gabriel

- A Gabriel Aftilius. Vide Actius Syncerus.
 Gaufredi noua Poetica.
 Georgius Pifira, Heraclio Imperatore, cuius bellum aduersus Perfam scripsit, & encomium in eum, & hexameron Moyfis tribus millibus Iambis.
 Georgij Vicelij.
 Oda: Christianæ.
 Aliquot Poetarum Carmina Theologica.
 Disticha in omnes totius Anni Dominicas.
 Gilbertus Genebrardus Archiepiscopus Aquis, qui ad explodendam Theodori Beza impietatem, qui Anacreonticis versibus profanis, & obscenis librum Sacrosanctum, Cantici Canticorum cõtaminauit, Iambico dimetro illud idem Opus Paraphrastice, & eleganter delineauit, cui etiam è regione suorum versuum, Latinam nostram editione adiunxit, & Commentariis postea eandem doctissimis, quemadmodum & Psalmos antea illustrauit. Quæ omnia Parisiis prodierunt in lucem.
 Godelberti historia Veteris Testamenti vsque ad Christum hexametro versu, sed ut ea ferebant tempora.

- Gratius, qui Augusto Principe floruit, de Venatione lib. 1.
 Gregorius Nazianzenus Vir Diuinus, quæ in orationibus suis admirabili splendore verborum, & ornatu tractarat, ea in poeticos numeros coegit, agens de Sanctissima Trinitate, de Angelis, de Anima, de Mundo, de Providentia, de Baptismo, de quibus concertationes cum Eunomianis habuit, vel in Panegyricis orationibus disseruit.
 His autè poeticis opusculis, quæ etuditis Cyri Dadybrensis Episcopi Commentariis, & argumentis illustrata fuerant, mirum est, quàm iuuari possent non solum adolescentibus, verum etiam qui iam ad altiora Theologiæ studia ascenderunt: ea verò carmina Latina fecit Iacobus Bilus, quemadmodum item opuscula, quæ Cyrus explanauit, versibus reddidit. Ac quicquid ille ad locorum obscuriorum illustrationem attulit, versibus Latinis Bilus ita inceptit,

- Immensum exigua pelagus fulcare carina,
 Paruisq; albereum pennis volitare per axem
 Aggredimur (non me fugit hoc) quicunque Tonantis
 Tondimus arcanum verbis expromere nomen:
 (Quod neque fas digno chorus immortalis honore
 Calicolum cumulare potest) Triadisq; referre
 Dogmata, quæ totum moderatur legibus Orbem.
 Sed tamen intrepido mea vox erumpet ab ore. & quæ sequuntur.*

- D Sub nomine item Gregorij Nazianzeni fertur Tragedia, siue Tragico mædia, quæ inscribitur Christus patiens, quæ & Græce extat, & Latinis versibus à Claudio Roiletto est facta; in cuius Argumenti initio materiam, & pietatem faciliè quisque odora bitur. Sic autem habet.

- Audium quando poss' p' poemata,
 Etiam pœsim tu piam audire expetis,
 Audi animo alacri nunc secundum Euripidem.
 Iam Passionem Orbi salutarem eloquar.
 P' pleraque inde dicta discas mystica
 Ex ore tamquam matris, ac Virginis.*

- E Tuos, Domino Apostoli charissimi. Et quæ sequuntur.
Personæ autem hæc sunt.

Deipara.	Chorus Virginum.
Nuncius.	Semic horus.
CHRISTVS.	Theologus.
Ioseph.	Nicodemus.
Magdalena.	Adolescensculus.
Congregatio Pontific.	Custodia, & Pilatus.

De

De virtute autem humana eruditissimum, ac contemplationis plenissimum carmē A
edidit idem Gregorius Nazianzenus, in quo agit inter alia, cur Deus sibi copiam ho-
mini neget, deq. Diaboli versutia, & pugna interioris hominis cum exteriori, quo ve-
pacto virtus acquiratur, & Templum Dei efficiatur. Alterum poema copiosius condidit de rebus suis, quo nos ad piam vitam, & Christo
dignam occultē cohortatur. Addit alia eiusdem generis, atque in laudem Virginitatis,
cuius poematis meminit Hieronymus in Catalogo. Suae item ipsius praecepta ad
Virgines.

Quae verò ad institutionem adolescentum pertinent, ea in poemate, quod scripsit
ad Nicolaum Patrem, Nicobuli filii nomine, quodq. rursus Nicobuli patris nomine
ad filium cupientem in celebrem quandam Academiam mitti, continentur; sed &
plura alia in diuitem malè moratum, & peregrè proficiscentem, ac de silentio, quod Ie
iunij tempore coluit, & in Parenetico carmine ad Olympiadem Virginem nobilem,
& Carmine ad fictos Monachos, & alio aduersus Diabolum in morbo, ac rursus alio
ad Nemesium, quo hortatur eum ad abijciendam ethnicam superstitionem, & aliis
plerisque ad Episcopos falsos, & aduersus carnem, & ad Monachos in Cenobio de-
gentes, & ad Hellenium pro Monachis, & plura alia.

Sed tetastica illa Iambica, quae etiam Cyrus Nicetas exposuit, dignissima sunt,
quae in scholis, ac praecipuè Principibus, & nobilibus preleguntur.

Gualteri Galli vita Alexandri Magni.

Guidi Margarita Biblica; &

Gulielmi Bramicelli Hymni totius anni Italicè versi.

Guntherus Germanus de rebus à Federico Aenobarbo gestis, prout ea ferebant C
tempora.

Hadriani Cardinalis venatio.

Hieronymi Badefii Sacellum Aesquilinum de Beatissima Virgine Maria; & in hoc
ipsam Francisci Bencii de Societate nostra, carmen.

Hieronymus Fracastorius.

Hieronymus Vida.

Hilarii Pictauiensis Episcopi Genesis.

Hippolyti Capilupi qui postea Episcopus, carmina ad Mariam Virginem, ad Ma-
riam Magdalenam ad SS. Innocentes, & alios Sanctos, ad Principes item & amicos.

Homero-centra (quae & Centrones) Aldus Manutius edenda curauit, cum à Perro
Candido ea consecutus fuisset. His autem continentur ex Homeri versibus quattuor D
fluuii, qui in Paradiso sunt; Adam, & Eua, deceptio serpentis, dispensatio, siue econo-
mia salutis hominū, obeditio filii, conceptio, natiuitas, quae in eius vita consequuta
sunt, ac summa Evangeliorum. Haec autem omnia cum perlegi possint summo cum
fructu, tum vnde desumpta sint, notantur loci ex Homero.

Horatius: Vide in dictione, Ode, & ad finem huius Elenchi, ubi ponuntur Inter-
pretes in eius Poeticam.

Iacobus Billius Prunæus Abbas S. Michaelis, praeter plura Poemata, quae in
D. Gregorii Nazianzeni versione edidit, duos item Tomos Epigrammatum Gallico-
rū, quos praenotauit *Sonnetz Spirituelz*, in quibus deprompta aliqua ex Patribus anti-
quis morali sententia eam carmine graui, & eleganti expressit, addens ad loca diffi-
cilia Commentarium.

Ipsa autem eadem Epigrammata in totidem libris diuisa Latine emisit, Quorum
nonnulla quoque Latine reddidit.

Iacobi Pontani Societatis IESV, in duobus libris Progymnasmatum Latinitatis
versus hi sunt.

Labor daturus praemia; & in fine, Honor daturus praemia. In voluminibus autē terti
parte priore eorundem Progymnasmatum, Diuinæ sunt collaudationes, & Paradisi
Terrestris Encomium. Expectamus autem in dies editionem noui libri Poematum
eiusdem Pontani.

Iacobus Louitius de Oue perdita Comediam sacram edidit.

Iani

- A** Iani Pannonij Quinquecelesiensis Episcopi Panegyricus ad Imp. Fridericum III. pro pacanda Italia, Carmina, Elegia, & Epigrammata.
 Ioannis Aurelij Augurelli Chrysopæia lib. 3. & Geronticon lib. 1.
 Io. Baptista Gyraldi Ferrariensis poemata: Is autem Boccacium, qui de Dijs scripsit, pertrinxit egregie, ubi de historia Deorum egit.
 Io. Baptista Pigna carminum lib. 4. cum Cæli Calcagnini carmin. lib. 4. & Ludouici Areofiti lib. 2. sed fecernenda sunt quædam ab aliis.
 Ioannis Cottæ, Lamprij, Sadoleti, & aliorum Miscellaneorum liber vnus. Vide item in voce Actij.
 Ioannes Damascenus, qui Poemata habet, quemadmodum D. Gregorius Nazianzenus, sed breuiora, quæ etiam Latine reddidit Iacobus Billius, de quo supra.
- B** Io. Picus Mirandulanus Hymnos sacros edidit De tribus Diuinis Personis; ac de Beatiss. Virgine; & de quibusdam cælitibus Sanctis: in quibus Diuinum illud ingenium suas opes effudit, ac ferme quæcunque Theologi de ijs differunt complexus est. Addidit Commentaria ad eosdem hymnos doctissima, quibus magna ex parte ex Theologis eos hymnos illustrauit. Editus autem olim fuerat hic liber Haganor, siue Brisgoia.
 Iouiani Pontani poemata.
 Sed Dialogus Charon prohibitus est in nouo Indice. nec pauca alibi circumspectè legenda sunt, ne dicam, & delenda.
- C** Iulij Cæsaris Columbeidos, hoc est, Christophori Columbi Navigationis libri duo: quanquam aliquid in secundo libro non positum esse præstabat.
 Iulij Capilupi Centones pij, & aptissime concinnati ex Virgilio, & alia carmina pura, quæ virtutem, ac iudicium redolent.
 Lactantij Firmiani de Pafsione Domini, & de Resurrectione Elegia, ac de Phœnice poema egregium.
 Laurentij Frizolii Sacellum Gregorianum. Est autem additum, uti elegantissimum poema, operibus Gregorii Nazianzeni.
 Laurentij Gambaræ Idyllia sacra, ann. 1581. Romæ impressa, & libri tres rerum sacrarum. Scripsit item Caprætolam, & Christophori Columbi navigationem, & alia. Lazari Bonamici carmina.
 Lelij Capilupi Centones repurgati, & editi sunt Romæ ann. 1590. nam alij antea editi sunt interdicti.
- D** Læuini Torrentii Poemata sacra, digna quæ legantur, & perlegantur. Sunt autem hæc.
 Hymnorum de Partu Virginis lib. 3.
 De puero IESV lib. 1.
 In Natalem Domini Elegia.
 Vorum, seu scribendi de Partu Virginis occasio: cum enim iactatus esset tempestate maris, labores suos dicauit Beatissimæ Virgini Lauretanæ.
 In Ioannis Aultriaci naualem de Turcis Victoriam Elegia.
 De bello Turcico.
 Macarius & Bonafides, scriptores uersuum Græcorum.
 Macarij Mutii Camertis triumphus Christi ascendentis in Cælum, & libellus aureus de recta Poesi.
- E** Marbodei Galli Poema, quod inscripsit Lapidariū & Vita Eremitarū Thebaidis.
 M. Antonij Flaminii lib. 2. Carminum, & Psalmi.
 M. Antonius Muretus de Laurentij Frizolii Sacello Gregoriano.
 Eiusdem hymnorum sacrorum liber.
 Item *Troica*, hoc est, sententiæ uersibus Græcis ad M. Antonium fratris filiū, qui optimus adolescens denique in nostra Societate, ætate uiridi, pietate matura, migravit ad securiorem Vitam. Quin & idem M. Anton. Muretus Tragediam edidit, cui Cæsar est nomen.
 M. Aurelij Olympii Nemesiani Cynægeticon lib. 1.

Eiusdem

Eiusdem carmen Bucolicum .

Marci Monachi Benedicini Heraclio Imperatore, Vita S. Benedicī, ut ea ferebant tempora .

M. Probi Sulmonensis Parthenias lib. in B. Mariæ historiā .

Marij Victoris Oratoris Massiliensis *Αλληλίας*, seu Commentationum in Genesim lib. 3 .

Marii Molsæ liber vnus, sed non omnia pia .

Martiani Capellæ nuptiæ Philologiæ cum Mercurio profocarmineo opere .

Martorani Comœdiæ, uel Tragediæ piæ .

Methodius Porphyrij errores metrio redarguit .

Milonis Galli Vita S. Amancij, & alia quædam de sobrietate carmina: prout ea ferebant tempora .

Michaelis Coysfardi è Societate Iesu, magno Galliæ bono editus est Turnoni non ita pridem Catechismus Gallicè tetraſtichis dispositus, quo perutilem docendi Catholici Catechismi rationē ceteris imitandā nationib. in Gallias opportunè inuexit .

Michaelis Verini adolescentis Carmina maturo digno viro .

Mutij Sfortiæ Tyberis, & alia poemata, sed postremum, quod vidimus, fuit, quod Clementiadem inscripsit Petro Aldobrandino Illustris. Fratris filio Clement. VIII. Pontificis Max. ingenioso, ac pio inuento. At in Tyberi Pij Quinti Pont. Max. persecutus est res gestas: quibus adiunxit laudes Psalterij Davidici & sacrorum carminum libros 2. qui editi sunt Venetijs apud Nicolaum Moretrum 1586 .

Natalis Comitissæ Mythologiæ, siue explicationum fabularum libri 10. in quib. naturalis, & moralis Philosophiæ dogmata varia continentur, editio autem anni 1581 .

audior est, & emendatior, quæ Poetis intelligendis potest commodare .

Nauagerius, Vide in voce, Andreas .

Nicolai Nomesij Lotaringi Parnassus Poeticus, in quo Phrasæ omnes Poeticæ ex illustribus Poetis collectæ, & in capita certa sunt distributæ .

Nonnus Panopolites, qui Paraphrasticè Euangelium S. Ioannis scripsit eleganti versu heroico Græco, nam quæ scripsit Dionysiacæ, huc non faciunt .

Octauij Mirandulæ Canonici Regularis S. Augustini, Flores Poetarum illustriū 24 .

collecti, quibus aut sententia moralis, naturalis, uel, aut laus uirtutis, aut censura morum castigatio, aut præcepta salubria continentur, mendis repurgati per Theodosium Pulmannum .

Orphei Argonautica, quæ si legantur, ut alia priscorum Poetarum, conferenda sunt cum Inuentione Indiarum, & Christophori Columbi nauigatione .

Pauli Diaconi liber Hymnorum, & Vita S. Benedicī .

Pauli Iouii elogia Illustrum Virorum .

Paulini Carmina Viri Sancti, quæ extant in Bibliot. SS. PP .

Petri Angelij Bargæ Syriados libri 12. & in fine Operis Votium carmen in S. Catharinam Cynegetica, siue de uenatione. Ixeutica de aucupio. Epithalamium. Carminum libri 5 .

Petri Apollonii Collatii Presbyteri Nouariensis, Fastrum maiorum libellus iam ante centum annos impressus .

Petrus Maylardus .

Petri Rigenis Aurora, continens utrumque Testamentum, Vetus, & Nouum, ut ea ferebant tempora .

Petri Ronfardi Hercules Christianus, in quo commendatur, quòd id opus nihil turpe sonet. Porro, confert quæcunque ab Hercule finguntur esse facta, cum iis, quæ verè & mirabiliter Christus Dominus uiuens & moriens gessit. Poema hoc Gallicè scriptum est .

Platonis Dialogi, præsertim Ion. agit enim de Poesi .

Poemata diuersa Aurelij Vrsi, M. Antonij Mureti, Flaminij, Hieronymi Badesij, Francisci Bencij, Zanchi, Vide, Sannazarii, & Io. Cargæ, sed in horum aliquibus quædam expungenda sunt, quæ honestatem non sapiunt .

Poetica

- A** Poetica, siue Poesis, à quibus tractata, vide post finem huius Elenchi.
 Probe Falconis Cento ex Virgilio de nouo, & uetere Testamento.
 Properi Episcopi Rhegini Carme heroicum de Diuina prouidentia. Hymni. Ode
 sacre Poema de ingratia. Alterum de variis rebus, & Epigrammata.
 Properi Martinengi Monachi Cassinatis, Theotocodia, siue Parthenodia, Opus
 eximium in laudem Deiparæ Virginis.
 Eiusdem Poemata tum Græca, tum Latina, quæ quidem magna ex parte sunt Diui-
 na, & sacra.
 At secunda editio Romana Latinos tantum versus continet vberiore volumine, quæ
 & ipsa prodijt Romæ.
 Prudentii Poetæ Lyrici Ditrocheum, Exameron, Apotherosis, Psychomachia, Ha-
 martinergia, De Diuinitate, De compunctione animi, De origine peccatorum, Hymni
 de Martyribus, aduersus Symmachum, & Peristephanon Romanum, Cathemeriri-
 on, de quo supra in dictione Aurelius: ubi de iis, qui in eum scripserunt, deq. emenda-
 tiore editione.
 Q. Sereni liber, siue poema de medicina, castigatum, quod additum est Aurelio Cor-
 nelio Celfo, qui anno superioris seculi 27. prodijt ex Aldi Manutij officina à Io. Bapt.
 Egnatio emendatus.
 Rabani de temporibus, & de variis rebus poema.
 Rosoite Sanctimonialis in Saxonia Panegyricus in laudem Othonum Imp. Ele-
 giæ in laudem Beatissimæ Virginis. Vita S. Dionysii.
 Comedie sex, ut ea tempora ferebant.
C Sadoleti Curtius.
 Sedulii mirabilium Diuinorum lib. 4. carmine heroico.
 Eiusdem Elegia, & hymnus de Christo ab Incarnatione usque Ascensionem.
 Senecæ (non illius Philosophi) Tragediæ decem.
 Septimii, Rurici opuscula.
 Sibyllini uersus de quibus uide, quæ diximus, ubi de Phocylide.
 Sidonii Apollinaris Hebræorum antiquitates usque ad Saulem, libris 24. & alia, in
 quibus pietas plus quam carmen laudatur.
 Silii Italici bellum Punicum secundum. sunt etiam Siluæ, & alia, de quibus uide
 in dictione Veterum.
 Siluius Ambianus opus Græcum uersibus conscripserat in Galliis, quod Christiana-
 nam institutionem ferè continebat: at nescio, an editum fuerit, illud sanè in manibus
 nostrorum fuit ante paucos annos.
D Symposii Poetæ enigmata cum scholiis Iosephi Castalionis Anconitani.
 Tertulliani extant quedam Carmina in eius Operibus.
 Theatrum Christianarum precationum, ex ueterum præsertim poematib. exceptum.
 Theodorus de miraculis ueteris Testamenti.
 Theodulphi Hymni ad Deum, & Sanctos.
 Theophili Folengii De Humanitate Christi Italicè.
 Timothei Gazæ sub Anastasio Imp. contra quem scripsit Tragoediam. Quattuor
 item libri carmine hexametro de Anima. De quadrupedibus, auibus, & serpentibus,
 qui inueniuntur in India, Arabia, & Aegypto.
E Tipherni deprecatoria ad Virginem Elegia. Oratio ad eandem uersu heroico. Ora-
 tio matutina ad Deum, uersu item heroico.
 T. Calphurnii Siculi Bucolica.
 C. Valerii Flacci Argonautica libris 10. uide in dictione, Orpheus.
 Venantii Fortunati quattuor libri de miraculis S. Martini. Poema de excidio Thu-
 ringorum. Odeporicum uitæ suæ ad Iustinum secundum. Hymni de Regno ad Sigeber-
 tum Galliæ Regem.
 Veterum Poetarum, obsecrante sublata, 2. volumina, quæ continent Catulli, Pro-
 pertii, Horatii, Seuerini, Boetii, Ouidii, Papinii, Statii, M. Valerii Martialis, Cl. Clau-
 diani, D. Ausonii Galli, & uariorum Poetarum Selecta Carmina.

Roma apud
 Tornerium
 1587.

Victoriz

Victoriæ Columnæ Rythmi Italice pleni pietatis atque iudicij.

Victorini Rhetoris Machabæi, & Hymni ad Sanctiſſimam Trinitatem.

Zachariæ Vicentini, Episcopi Gardienſis, Hymni noui Eccleſiaſtici à Clemente VII. Pont. Max. conceſſi, vt in Diuinis etiam poſſent eſſe vſui: Anno 1523. dicati Leo ni Decimo, Pont. Max. Qui ſanè ſunt elegantes, ac piij.

Qui in Horatii Epistoſam de arte Poetica ſcripſerunt.

Eos verò, qui de Poetica ſcripſerunt, ſuprà recenſuimus, vt hic penè alij adijcien- di non ſint, niſi Interpretes quidam Poeticæ Horatii, qui ſunt, quorum certè nos noti- tiam ſumus conſecuti.

Parthafius, Aero, Porphyrio, Glareanus, Iacobus Grifolus, qui conatur defendere locos omnes, quos Iafon de Nores improbauerat.

M. Antonius Muretus ſuis adnotationibus, quæ additæ ſunt Indici accuratiſſimò Thomæ Treteri Poloni in omnia Horatii Poemata.

Iafonis de Nores ex quotidianis Tryphonis Gabrielij ſermonibus interpretatio in Poeticam Horatii.

Vincentius Madius.

Iulianus Aurelius Leſſignienſis, qui Paraphraſim ſcripſit in primam, & ſecundam Horatii Satyram.

Io. Amariſto Nonetanus in aliquas Epistoſas libri primi Horatii.

Italica & alijs linguis conſcripta Poemata.

At præter eos, qui poemata integræ ediderunt Italice, qualia fuerè Torquati Taſſi Hieroſolyma, quam audio ab eo fuiſſe emendatam; Trisſion Italia liberata. Giral- di Heracleides, Alamanni Auarchides, quam ita inſcripſit ab Auarico Gallia Ciuitate expugnata à Cæſare (de quibus quidem poematibus non eſt hic agendi locus) plures fuiſſe hoc ſeculo, qui piè, eleganter, & eruditè ſcripſerunt alijs quoque linguis, præter Latinam, & Græcam. Quales fuerè Ludouicus de Leon Auguſtinianus, in ſine trium librorum de nominibus Chriſti, quibus Cantica quædam, ſive Pſalmos Hiſpanice ad calcem vnius libri adtexuit.

Inter Gallos Petrus Ronſardus excelluit, præſertim in iſis, quæ aduerſus Caluini- nos Carmina, & in Hercule Chriſtiano, vt diximus, Gallicè editis; nam quæ de ama- torijs ſcripſit, ea oculis, & auribus Chriſtianis ſunt indigniſſima: quippe quæ nec Auctor ipſe, ſi uiueret, tractari hominum manibus ueller.

Scio autem Salluſtium quendam Barthafij Dominum, nobilem illum quidè, Gal- licis verſibus opus ſex dierum primæ hebdomadæ, qua Deus condidit Mundum, dein- de item ſecundam hebdomadam edidiſſe: veruntamen quoniam alienus à fide Ca- tholica fuit, ac potius hereticos ſecutus eſt (ſicet Catholicos, ac viros religioſos inter- dum excipiebat humaniter, ac quicquid ſcribebat, id ex Theologis Catholicis ſumere conabatur) legendus non eſt, niſi permiſſu S. R. Eccleſiæ, & aliquibus quidem deſeris, in quibus labi deprehenſus eſt.

Inter Gallos item fuerè Bayſius, & ceteri, quorum mentio eſt facta eſt ab eo, qui Gallorum Auctorum Bibliothecam contexit, quoniam tamen hereticos cum Catho- licis commiſcuit, iccirco ſuaſerim, ne quis facile inſcatari ſe ſinat eorum lectione, ni- prius conſiliuſ, & ductum ſecutus piij alicuius, ac perſpicacis Theologi, mox ab Epi- ſcopo, & Inquiſitoribus ſacularem acceperit.

Inter Italos autem Diuinam redolent pietatem, & maiestatem, quæ Italice ecce- nit Victoria Columna, mulier pietate, atq; ingenio illuſtriſſima. Sed & plurium alio- rum ſacra extant carmina: de quibus hic non eſt agendi locus.

Ad apparatus autem rerum poeticarum, de quo diximus ſuprà capite primo: Scio tentariſſe quosdam, qui extra Eccleſiam Catholicam ſunt, aliquid eiſmodi: Quem ta- men apparatus qui purgaret, atque ex pijs Scriptoribus, quos attingimus, pleniorẽ conſta-

Trifonius.
Torquatus
Taxis.
Gyraldus.
Alamannus.
Ludouicus
de Leon.

Ronſardus.

Salluſtius
Barthafij
D.

Bayſius.

Bibliotheca
Gallica Do-
mini de li-
croix du Mai-
ne.

Victoria Co-
luma.

A confideret, operæ pretium faceret. Phrases quoque Poeticas, seu Hosculos poeticæ faciendæ in vsum puerorum versus condere discendum, cum duplici indice, vno Latinorum vocabulorum, altero Gallicorum, cum libello sententiarum Poeticarum à Græcis Latine factarum, emisit M. Fondanus.

Sanè ad vtramque copiam verborum, & rerum consequendam, etiam in soluta oratione præcepta quædam tradidit dilucido, ac breui carmine Andreas Frusius de Societate nostra. Is autem liber sic incipit.

Cui sermonis adhuc curia est, & scabra supellex

Si legat hæc damnum pellat vtrumque licet.

Tautologon, vel homoeologon si turpe vocari;

Tadia, quæ varians gratia nulla leuet:

B *Si velut in salebra pudor est habere loquentem,*

Ridiculum tremulis si reticere labris:

Si tibi grata modis oratio docta salutis,

Si placet Anio carmen alacre sono:

Si bene Scriptores libet enarrare peritos;

Vertere si linguis scripta aliena novis:

Postremo si posse velis ex tempore de re

Qualibet vt rino iuge fluente loqui.

Sermonem aut temere captum quandoque diserte

Perficere, indigna si capis absque mora.

Hos tibi paria parit facundes Copta fetus,

Nec discenda minus, si brevis esse voles.

C *Et quæ sequuntur.*

Sed & postea prodiit Parnassus, de quo vide supra in verbo, Nicolaus Nemesæus;

Macary Mutij Camertis libellus de recta Poeseos ratione, qui ab hinc centum circiter annos scripsit.

Caput XXXI:

Macarius Mutius Eques Camers, Lectori felicitatem:

M Iratus sum frequenter nec semel dolui nonnullos quibus neque ingenium, neque bonarum artium studium & eruditio, neque dicendi facultas defuit ludicris narrationibus, & commentis turpibus, etiam plerumque fabulis inanem operam impendere voluisse: quum ad posteritatis commoditatem & nominis sui memoriam haud dubia cum laude multa scribere potuissent, quæ ad bonos mores excitarent, & ad virtutem capessendam, comparandamq. gloriam hortarentur. Quo in genere vt Apuleium & Lucianum viros non contemnendæ doctrinæ atque faciendæ planè accusare non ausim, ita asseuerare citra iustam reprehensionem posse videor huiusmodi Scriptores sibi & posteris commodius consulere potuisse, si tantum veram narrationem aggressi, historiam, aut si minus rerum gestarum materia dabatur, aliquid ad humanæ vitæ institutionem, & politicæ rei utilitatem scribere maluissent: Neque ignoro, neque inficio, huiusmodi scripta (si qui sunt qui scrutari velint, & interiorum sensum indagare) multa iu recessu & altiora, & vtiliora quam præparant esse inuenturos. Maneo tamen in sententia: quod tenuem frugem sparsam, & magno & confuso æceruo abstrusam, ad iacturam potius quam ad luerum accedere arbitror: si longè inquisitionis labor consideretur, & temporis ratio quæ non parui dicenda est, habeatur. Verum ne nos audiuus cuiquam, vel pertinacius insectari videar, liberum iudicium omnibus relinquo, qui uoluerint diligentius veritatem intueri: Absoluant sanè si liber, & omni laude cumulent: iudicium uerò meum præceps & temerarium existiment, ego uel spontè à causa cado, dixi quod sentio, mihi que persuadeo, apud integrum iudicem non facilius illos absolurum iri quam plerosque poetas, quos clarissima ingenia, doctrinam singularem, & scribendi elegantiam, meretricijs amoribus, & impurissimis scortorum lenocinijs maculare, & diuine poetices dignitatem, sanctità-

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Y y tem,

Parisius anno
1582.

Ro. apud An
ton. Bladum
1556.

Apuleius.
Lucianus.

- A** explosa iacet: & hi malorum demonum cibum, catmina, illi meretriculas, musas immerito appellant: quando hæc hominum qui fuerint abusi culpa sit, non uitium facultatis. An quia Arellius celebris aliqui Romæ pictor semper alicuius amore femine flagrans, insigni flagitio artem corrumpit, quod dilectarum imagine Deas pinxit: omnis pictura fuit improbanda? Aut si Diagoras qui à re ipsa *abios* dicitur: & Theodorus philosophi, Deorum naturam sustulerunt, iccirco omnem philosophiam explodemus? imo nimè sanè, sed insignem illius intemperantiam, horum pium errorem, atque ignorantiam acrius taxandam existimo: iniquum enim foret & nulla parte ferendum, & hanc & illam ad uitæ dignitatem & commodum repertam, unius, aut alterius culpa exterminare, quando nulla sit ars aut facultas in qua nemo aliquando peccarit. Par ratio est Poetarum, apud quos tamen optima quæque deligenda sunt quæ studiosè imitemur:
- B** si quid impudicum intercidit, respiciendum est, si mala omnino occurrant, statim fugienda, ne consuetudo obsecræ lectionis illecebris uoluptatis & lasciuæ narrationis titillatio obrepat, & in uitium incautos trahat: blanda equidem nimis est musarum uis ad utramque partem, & carminum modulatio, si aures pateant: facili enim quæ uelint ingerit secum, & mentem sermonis suauitate occupat, & animum inuitum quoque quod uelit inclinat, ut merito Flexaniam dixit. Sed quoniam lasciuientibus etiam ingenijs nonnulla cum laude interim scribuntur, quæ minimè sunt negligenda, ubi inuenias, aurum (ut aiunt) è sordibus eruendum est, & per spinarum densitatem rosa cautius decerpenda, nec magni laboris est, neminem fallunt: eminent namque, & uelut lumina quædam è tenebris clarius lucent, & ipsa raritate commendantur. Splendescit post Eunum liguritem, & Zoilum semiuiuum Paschales versus Ausonii, & post Cætonem pia uota matutine precationis. Vtinam nobilissimum ingenium & perpetuum stylum ad hæc tantum conuertisset. Sed nescio quo prauo errore & impio non minus quam peruerso iudicio usu uenit, ut quæ piè ac religiosè scribantur, minus dignitatis & elegantiar plerisque habere uideantur. Atqui apud Græcos Orpheus & Homerus Gentilium Deorum laudes eleganter scripsere. Apud Romanos Fastorum libri, qui festos dies & sacra continent, elegantissimi habiti sunt: Apud Hebræos (ut Hieronymi uerbis utar) Quid Psalterio canioris? quod in morem nostri Flacci, & Græci Pindari nunc Iambo currit: nunc Alcæico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur. Quid Deuteronomij & Esaiæ canticò pulchrius? Quid Salomone grauius? Quid perfectius Iob? quæ omnia hexametræ & pentametræ uersibus (ut Iosephus & Origenes scribunt) apud suos composita decurrunt. Pudeat modo Christianos, quibus nec natura, nec eruditio defuit, pauca habere huiusmodi, quæ aures uel mediocriter eruditas non offendant, & à sacrario religionis nostræ musas tam diu procul exulare? Scripsit olim Iuuenius, Sedulius, Arator, Prudentius, & Fortunatus: scripsere & alij quædam cū laude, & religionis commendatione, sed obsoleuit id genus canentium iam pridem, & in tenebris iacet: nemo ferè exerceat, nemo excitat, ecce florent nostra tempestas ingenia, uigent studia, quousquisque ramentum est qui ad illustrandas sacras litteras styli accommodet? & ea in te uelit exerceri, quæ ad uerâ frugem & immortalitatem cum gloria perducant: uix unus aut alter inuenitur qui eo studio teneatur, malitque uel fuitiles Eclogas plerique & pastoralibus nugis obtreperet, uel Epigramaton scœmata iaculari, uel ad gratiam componi, ridere, adulari, uel aliorum amores & propria plerumque insaniâ uersibus testari, quàm sacram aliquam Historiam canere, & ueram ecclestium rerum disciplinam illustrare. Vtinam mihi ingenium foret & doctrina par desiderio: quan doquidem omne ocium quod undique mihi daretur, in eo scribendi genere libentissimè consumerè: cuius quidem rei simplicissimum testimonium uideri poterit quæ successus, & occupatis è temporibus pertraxerunt res meæ domesticæ & principum negocia, quibus multos annos non minus assidue & diligenter, quàm fideliter seruiui: minimam quâq. scribendi occasionem obseruauit, id quod epistolis, quæ Opusculis meis præponuntur, facile declarabo; etsi carmina ipsa nimium quoque testantur, non ex ocio & uacuo animo (ut oportebat) esse composita. in quibus nihil me torquet magis quàm lima, cui nullum tempus congruum inuenio. Premuntur itaque rubi.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Y y 2 dia

Arellius Pictor.

Diagoras. Theodorus.

In Poetis cautio.

Modulatio carminum flexaniam. Aurum è sordibus erudum. Eunus. Zoilus. Ausonius.

Orpheus. Homerus. Fastorum libri. Pindari. Hieronymi. Iosephus. Origenes.

Iuuenius. Sedulius. Arator. Prudentius. Fortunatus.

Parthenodia.
Hecatonstichon.
Polichus.

Encomium
S. Angustini.
Sciclis.

Triumphus
Christi.

dia apud me, quum neque elimandi & excolendi commoditas ulla sit, neque inculta ausim dimittere. Excidit tamen iam pridem in laudem Virginis Marię Parthenodia elego stylo edita, & hecatonstichon Heroico. attamen ad ferulam redibunt. Exibit nihilominus propediem Polichus (sic Carmen inscribitur) quo Diuum Venantium Camertem, cuius sub numine & tutela iucundissima ac gratissima patria mea est, celebraui. Festinat ex eadem officina *ἑκατόνστιχον* S. Sebastiani: & Sciclis quę B. Luciam Virginem Syracusanam elegis complexa est. & breuis quadam conquestio de Christo crucifixo, quę omnia in unum corpus coalescent, & rempessue in publicum egredientur. Nunc uerò triumphus Christi separatim properat in lucem, partum flagitantibus amicis, abortiuum dabo: Vrget etenim me hinc multorum flagitatio, hinc occupatio, quę mutare non sinit: malo tamen acerbum scetum eniti quam nullum. Explo rabit igitur uadum: si fidum inueniet, ut neque fluctibus inuidie obrui, neque obreclatationum scopulis allidi contingat, ducet in medium socios libellos, in quibus mirari oportet neminem si quid desideretur. Quid enim ab homine occupatissimo & qui studia literarum iam pridem posthabuerit, amplius expectant, qui omnia ad trutinam reuocant? dedi quod potui, gratiam habeant si uelint: sin minus, æquo animo feram dissimulantium ingratitudinem, si Musę meę non offenderint, satis habeo, placere multis minimę curę est, displicere non gratum. Quod si errorem existimabunt & culpam, non potuisse ad unguem omnia præstare; dent ueniam quęso & ualeant: Non laudabunt, nihil inuiti conferant, nil postulo, nil extorqueo, laudabunt alij quos pij saltem animi, & religiöse mentis studium delectabit. Vale.

Idem Mascarius Mutius de Christiana Poesi. Cap. XXXI.

Religio Christiana uberimam præterit Poetis scribendi materiam.
Occasio scribendi triumphum Christi carmine.

Triumphus Christi triplex.
Primus.
Christi absolutam de uictis uictoriis obrinuit.
Secundus.

Triumphus Christi triplex.
Primus.
Christi absolutam de uictis uictoriis obrinuit.
Secundus.

Tertius.

Cum Legatus Ariminum peterem coepi in itinere leuandi laboris gratia mecum varia cogitare, quumq. ex alia re in aliam (ut fit) vaga mente transcurrerem, eo forte incidi, ut perspicierem religionem Christianam uberrimam præstare materiam ad scribendum, etiam poetis, sed animos magis pronos in libidine quam ad diuinum cultum erectos à rebus sacris abhorreere. Nam (ut cetera fileā) quę carminibus posse illustrari summa cum dignitate & elegancia commodissime videbantur, subiit me pulcherrima cogitatio admirandi poematis, si ingenium & doctrina par materię contigisset: concepi etenim speciosissimum Christi triumphum, in quo aditum ad inferos, malorum dæmonum tumultum & fugam, sanctorum Patrum lætitiā, sacra colloquia, ac reditum cum uictoria narrarem, quę spolia dux receperit, qui comites fuerint secuti, & qua superum pompa & alacritate ad partem remearit. Tollebat animum ea cogitatio ac sublimem rapiebat, & dulcedine quadam nouitatis perreptabat. Cēpi itaque ex tempore ingenium experiri & carmen exorsus triduum quo Ariminum perueni ex ephippijs cecini. Viderunt nonnulli qui nostra ætate non habentur indocti (quum in patriam meam, vnde eram profectus, redirem) nouum opusculum, & laudant. Placuit mihi quoque (ne mentiar) & tamquam nouum festū adamari. mox refrigerato primo calore, quale esset, apparuit. Altius igitur quiddam & uberius meditatus sum. Animaduerti namque non unum modo, uerum etiam tres me posse edere triumphos: & tribus libris suo quemque ordine explicare. Primus sic mihi digerebatur, ut speras mortalium diuitias, ambitum, honores, plausum, regna, & id genus, aliaq. caducę huius & inanis uitę illecebras propulsatas, calcataq. uictoria omnia, & absolutam de his uictoriā, contineret, quę mihi ita facile uisa sunt pij inuentis posse construi, & ornari, ut ad uarietatem quę plurimū splendoris habet & ornamentis nihil deesse planē uideretur. Secundus inferi iter, fracta Erebi claustra, attonitos dæmonas, sacras conciones, uicti ducis catenas, opima uictoris spolia, & mirificam tercię lucis gloriam, quā immortalis & omnipotens triumphator à morte redijt: figuris poetis non iniucunda serie complectebatur. Tertius, triumphantem Christum in Cælum reducebat, hic mihi comitum catalogus, superum pompa, & cælestis aulę cultus (ut humana mens capere poterat) plurimum lucis ac decoris sublimium

A mium rerum præstantia & numero pollicebatur. Hæc mihi proposui (si vita superes-
set) & vbetioris materiæ fiducia, & iusti operis spe hæcenus opusculum preffi: Verū-
tamen quum ætas ingrauescat, & homo bulla sit, præcipuè senex (vt Varro ait) & in
dies minus ocij mitusq. vitium & spei in reliquum vitæ, veritus ne (si diutius editio-
nem differam) his paucis quos genui versibus interire, & quos concepi, non nasci cō-
tingat, hortantibus amicis triumphum (vt obiter ex equo cecineram) qualemcunq.que
emittere decreui, vt alij quibus plus ocij, ingenij, ac doctrinæ sit, admoniti eam materiam
non esse à poetis alienam prouinciam lumerent, & serum quem ego concepi, ip-
si eniterentur. Præluſi igitur his, quos vtinam excirari & exhortari oratione mea pos-
sem vt sacris literis ornamenta poetarum adiungerent. Quid enim prohibet? quid
retrahit? quæ difficultas? (vt duorum nomina taceam) cur uersus Christum non
capit? cur non æquè sonat hoc nomen vt pleraque gentilium? equidem videre non vi-
deor, quid dulcius in se habeat vel magis consonum Anchises, Priamus, Aeneas, vel
literarum natura, uel compositione, si elementorum sonum, & structuram perpendi-
mos. Quid habet dignum quæſo Tros & Erichthonius, Aegæus, & Cecrops, quàm
Christus? Quid Ajax vel Teucer elegantius delicatis auribus affert? alij iudicent.
An hoc tolerabile est quòd eleganter crista versibus inseritur. Maro.

Homo est.
bulla.

Ornamenta
Poetarū ad-
iungenda fa-
cis literis.
Nomen Chri-
sti uersib. ma-
gis cōuenit,
quam Gen-
tiliū nomina.

Crista elegā-
ter uersibus
inseritur.

Tum galeam Mæſapi habilem, cristisq. decoram,

Induit, & alibi:

Armasq. Lauſo, Donat habere humeris & vertice figere cristas.

Papirius.

C Albasq. puniceas interfecat infula cristas.

Silius.

Quatiſ auræ comantes

Cæſidis auricomæ cristas.

Ea similitudo nominum est, ea tum literarum tum syllabarum cognatio, vt ab eadē
ferè origine vtrunq. deduci videatur, si sonum, quo mouentur sequi velint: re-
tamen diuersa sunt admodum hæc, & longè distant. Quid quòd idem Silius eodem
penè nomine Christum Tudertem his versibus celebrat: *Flumine Libycæ urbabat in*
aggere pubem, Christa nomen erat: bis torni iuncta ferebant, Arma senem circa nati, & paulo
inferius. Tandem cum toto cecidit grege nomen in Umbra, clarum Christa dū populo. Alterum
tamen probant, alterum respuunt, cur hoc? an quia minus delectant sacra quā
profana? Ego verò ita existimo, vt quacunque sede locetur, versum cum dignitate

Christa cele-
bratur à Si-
lio.

Cur Poeta
mirus cele-
brat Christū
Cænnine.

D impleat & terminet. excipient hæc quidam cum risu, certo scio, & contemnent; fasti-
dit namque religiosa animus lasciuior, & quæ ad sacra pertinent, despiciit: nugæ pro-
bat, fabulas laudat, libidine delectatur: quam si tollas, nihil relinquitur quod fastidii
leuet: facessant huiuscemodi ingenia, & (vt liber) suo furore agitentur: quandoqui-
dem sine controversia reor fore, vt omnes qui doctrinam aliquam cum probitate & re-
ligione coniunxerint, sententiam meam probent, quòd si elegantissimum & sacratissi-
mum nomen, & omni honore, ac reuerentia procul omni dubio dignissimum à fonte
fororum (ut aiunt) auersum existimant, cur non Deum uocant? cur non tonantem? cur
non rerum opificem, patrem omnipotentem, & cæli terreq. regem appellant? malunt
profecto peruicacia quādā mortali, ac nequissimo hominū Ioui hæc indere cognomē-
ta, quàm ei cuius propria sunt, & non alterius. Sed de nomine satis. At opera diuini
opificij numero, uarietate, & ornatu, admiratione quotidiana omnium ingenia ad re-
bendū inuitant, & ad supremi laudem auctoris, & sacra celebranda mysteria exhortan-
tur: rara tamen de his mentio est, quòd poetica facultatē excedere fortasse arbitrat.
Negare non ausim, eā esse diuinatum rerū uim, atque dignitatē, ut nullo stylo assequi
possimus: non tamen ita remotam censeo, ut camenis inaccessibilem rear. Verum enim-
uerò si maiora uisib. iudicantur: relinquit (si liber) quæ difficiliora sunt, nec de Trinita-
te, aut Christi corpore uerba faciant, nec eiusmodi uelint scribere, & ea attingere, quæ
altissima eruditissimorum & sanctissimorum hominum ingenia fatigarunt, etsi ad hæc quo-
que Gentilitas (si quis accuratius monumēta discutiat) sese erexit, ad quæ poëtæ ad-

Nomē Chri-
sti omni ho-
nore dignissi-
mum.

Opera Diuini
opificij in
Poeticam fa-
cultatem ex-
cedant.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Y y 3 tum

Gentiles col-
luere imi-
nem Trinita-
tis.
Quid doctio-
res per mul-
titudinem
Deorum intel-
lexerint.
A Ioue om-
nes Di pen-
debant.

Tres Deos
Gentiles pro-
cipue colue-
runt.

Ternarius
numerus
Dii per om-
nia attribu-
tus.

Iuppiter un-
de optimus
maximus di-
ctus.

Neptunus
& Pluto vo-
cati Ioues.

Idest tres di-
stinctas per-
sonas.

Trium Deo-
rum unitas
apud Genu-
les reperia.

Gentiles ce-
cinerunt iis
similia, quæ
nos de cor-
pore Christi
credimus.

Vina uera
in cruorem
apud Virgi-
lium.

Ioan. 6.
Panem tran-
sire in caro-
em, apud Echi-
cos notum,
& carmine
celebratum.
Quid sit ne-
ctar, & quæ
ambrosia
Christiano-
rum.

Quenam de
Christo ca-
nenda.

tum habuere: nec dubium sit cuiquam, Gentiles imaginem & simulacrum coluisse Tri-
nitatis, quod ita esse facile ostendam, si vnum prius explicem. Maiores olim, qui aliquo
ingenio & doctrina prestituerunt, deorum multitudinem nihil aliud existimasse, quam
diuersas vnus & solus Dei potestates. Præterea quæ Theodosius in Saturnaliis ea
de re copiosè & eleganter disseruit, qui non modo deorum numerum, sed earum quo-
que ad vnum diuinitatis numen referri oportere apertissimè demonstrat. Satis mihi
sit vnum superi Iouis testimonium ex poetica disciplina & elegantia excerptum: ita
enim in Deorum Cōsilio inducitur concionem exordiri. *Calicula magni*: & suprema
huius sententiæ maiestate subiicit: *Quos nostra potestas, Imperij diuisa facit*, qua pla-
nè testatus est, Deos omnes à se pendere & particulas esse potestatis suæ vnumque esse
omnium numen & solum (diffusum tamen ac latè patens) diuersa nomina fortiri. His
itaque constitutis, per se patet, facilius esse tres ad vnum reduci, quàm multos: tres au-
tem gentiles precipuè coluisse nulli obcurum est: Iouem, Neptunum, & Plutonem,
Saturni & Rheæ filios, quibus vulgatum est cælum, maria, & inferna regna paruisse,
& cum his omnia. Ioui fulmen trifidum: Neptuno tridentem: Plutoni tricipitem cer-
berum triphure: in quibus ternarij numeri est ratio seruata: Tres namq. fratres, tria
regna, tria attributa sunt. & hæc trifariam disposita: triplicem etenim cuspidem ful-
mini, tres dentes fuscina, tria Cerbero capita dederunt. Quo tendit huius numeri tam
diligens obseruatio: nempe vt vnus omnes, & omnia idem habeantur, & sint, quod ip-
sius diuinitatis communio (omnes namq. dii habiti sunt) & idem omnibus nomen
probabile reddit. Iouem enim, quem cælo regnare putauerunt, supremum, optimum,
maximum, vocauerunt: hinc trita apud antiquos oratores præfatio Iuppiter optime
maxime, sic enim ordiebantur. Neptunum verò secundum Iouem appellari Papinius
his verbis ostendit, *dextramq. secundi (quod superest) complexa Iouis*, Plutonem Stygiū
Iouem dici satis constat. Maro: *Sacra Iouis Stygio quæ rite incaptis parant, Perficere est a-
nimus*. Iuppiter igitur cæli rex: Iuppiter maris arbiter: Iuppiter inferum rector est, om-
nibus ergo his locis vnum regnare, & vnum esse Iouem non aliud præferet, quàm v-
num esse Deum ac tres (quamuis distinctos) vñ atque idem habere numen, & in vnâ
coire potestatem. Vides iam trium vnitatem, de qua loquebamur apud Gentiles, quo
que ostendi. Non senserunt hæc quispiam dicere: immò exploratissimum est, non aliter
doctos viros esse arbitratos, quàm numerum deorum ad vnum referri & vnum esse:
non nouerunt Patrem & Filium nec Spiritus sancti meminertunt, fateor: sed tanta si-
militudo potest maiorum exemplo, qui hæc tetigerunt nostræ ætatis poetas ad scriben-
dum excitare. De corpore verò Christi, salutifero Christianorum viatico, quæ dicun-
tur, & credimus, admirationem habent suprâ modum: non tamen adeo aliena sunt,
vt nihil prorsus simile apud maiores inueniatur, cur ultra fidem iudicant quidam pa-
nem carnem fieri & vinum sanguinem. Atqui Xerxes insulum patere merum in san-
guinem non semel, sed iterum & tertio conuersum vidit: Sed à poetis hæc querimus,
de quibus agitur. Legimus itaque apud Maronem, *Latices nigrescere sacros, Fusque in
abyssum se vertere crura cruorem*. An hoc somniauit eminentissimi ingenij ac doctrine
vir? qui nihil vnquam carminibus inseruit, nisi ex altissima quadam disciplina aut hi-
storia repetitum. Fuit profecto hoc magis apud nos celebrandum, quod vinum non in
obscure se vertere cruorem, sed in Christi sanguinem vera piaque religione edoce-
mur. Panem verò transire in carnem adeo ne absurdum est: quum in cibo quotidiano
idem fieri continuè sentiamus? Legimus adhuc quindecim libros transmutationum
Quidij, meras fabulas ferè omnes, rem mysticam verò & religiosam commemorare
superfedimus, quod apud alios minus celebris sit, tamquam religionis nostræ nihil sit
proprium & peculiare: quum tamen apud gentiles huiusce quoque mysterij similitu-
do non desit: nam qui in Deos recipiuntur, ad nectar & ambrosiam immortalium
potum & cibum inuitabantur, cōuenit profecto cum Christi verbis, qui ita nos ad im-
mortalitatem inuitat. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum: Proponitur
itaque nobis suauissimum & saluberrimum nectar Christi sanguis, & ambrosia Chri-
sti caro, quam qui ritè gustauerint, in æternam vitam ad felicissimam beatorem im-
mortalitatem transcribentur. Sed hæc tanquam nimis fortasse remota missa fa-
ciunt;

- A** ciunt; Christum autem verum Deum & hominem, apud homines natum & educatū, cur relinquunt? cur non laudant? si non ea parte qua Diuinitas fulsit, saltem qua hominem induit, cur verisimilia, immò verissima, ac dictū facillima, verisibus non tradū? Non ordiantur à conceptu, quoniā in eo Diuinitatis opera fuit præcipua: impossibile enim putant, qui leges naturæ sequuntur, feminam nisi marem admiserit, gignere posse: suprà hominum naturam est, fatemur; sed quid ita mirum est Deum in se ipso voluisse aliquid excellentius operari? Atqui Martem ex Iunone sine iuri officio natū esse prius vates meminerunt, Christum ex Virgine integra ortum nostri cecinisse durius putant, & verbum à diuina mente summi Patris in Virginis utero descendisse scribere non audent, quum illi Palladem ex cerebro Iouis editam carminibus prædicent: adiiciunt, largoque satos Curetas ab imbre, & Vencrem de sanguine & spuma oræ de Orione fabulantur. Quid foedius dici potuit an mirabilius: quàm infantem sine patris aut matris opera ex vrina genitum? quod & nomen refert. Inuenit nihilominus ridiculum facinus auctores poetas qui hoc decantarent, quamuis Hesiodus Neptuni filium ex Euryale Minois testaretur? dæcam temeritatem, & insaniam petulantiam. narabunt potius quidam, Iouis incunabula, ac Rheæ alius, & Corybantū æra, & oculatos pueri vagitus referent, vel Bromium per fulmen editum immaturo partu paterno femori alligatum ad exactos menses peruenisse, & mille nugas, quàm Christum na-
B talem aut educationem, in quibus exponendis Virginis partus, præque stellæ aspectus Magorum ab orientis Solis sinib. aduentus, & visitatio & adorantium munera quæ in fanti tribuerunt, fuga in Aegyptum, & alia complura non sterilem aut iniucundam materiam præstarent: Quid tempus tero? potius canerent Iliæ puerperium, aut Auges nymphæ, & stellam quæ Æneas capta Troia viderat *Idæam se condere silua*. Educatum Romulum cum Remo fratre ferino lacte sub ruminali sicu, atque lupæ fuluo nutricis tegmine lætum, clarissima testantur monumenta. Christum uero ad reginæ cæli prætus intemeratum cecinisse alienum arbitrantur plerique: facilius existimantes feram Romuli nutricem quàm Christi matrem posse laudari. Clara est Achilles & Ascanij pueri indoles, & aliorum de quibus olim uates scripserunt: at pueritiam Christi musæ nostræ despiciunt: nihil fortasse dignum laude aut memorabile id ætatis de se præstitit. Absit facinus nefarium, quid dignius laude aut memorabilius dici potest quàm puerum de lege cum sacerdotibus eruditissimis in templo disputasse: minus hoc fidei habebit quoniam præceptorem habuisse non legerint: legunt tamen & celebrant in Parnasso nescio quem somnio repente poeticam hausisse. Christi disciplinam quòd Doctoris ferulam non tulit, non recipient. Laboriosum esset omnia persequi, & conferre quæ ad rem spectant, & passim inueniuntur. Tagum Silius in Cruce deplorat: pendentem Christum pro hominum salute nostri dissimulant: Scripsi ego breuem quandam conquestionem, quam inter alia hierastica mea edam. Scripserunt illa gentiles: nemo ibit inficias, cur nostri similitudine rerū ducti Christi acta scribenda esse non censent? cur nō ueternum excutiant? & ad hæc quæ diximus excitati nō conuertuntur? Sparsa fortasse exempla minus mouent: Descensus ad inferos nonne jugem, perpetuam, & ferè peculiarem poetarum materiam habere videtur? habet equidem: Duxit Homerus Carmine Vlyssæm ad inferos: Duxit Maro Æneam: Descendit Hercules: Descendit Orpheus, trita est hæc orbita poetarum. Quid inde fabulantur esse relatum? ab Vlyssæ & Æneæ nihil præter umbrarum colloquia: vxorem Euridicen Orpheus non vindicauit: Hercules tricipitem cerberū eduxit ad superos, si credere dignum, admittamus sanè. Quid ea de re beneficii est humano generi allatum? palluit Sol, territus est orbis: aconitum in nostram perniciem & spuma Stygii canis ortum: ueneficis accessit: At satius erat in tartareo barathro occulere, quàm ad terrorem hominum celo ostentare. Hæc præscis vatibus decantata sunt. Cur poetæ Christiani Christi iter ad inferos, victoriam & spolia illa sanctissima non canunt? non bellum hic trifaucem eduxit, sed patres illos amplissimos antique legis ab umbris Erebi liberauit: hæc sunt opima triumphantis ducis spolia, hæc plena est victoria, sine qua nihil Adæ poenitentia & sudore vultus, nil victimis & innocentia Abel,
 nil

In Christi conceptu Diuinitatis opera fuit præcipua.

Conceptui Christi, quæ apud Gentiles similia. Pallas ex cerebro Iouis edita.

Venus cur Aphroditem dicta. Orion ex uri na genitus.

Quoniam sup. pediet poetis materiam Christi natalis.

Pueritia Christi admirabilis.

Hierastica.

Qui finguntur à poetis descendisse ad inferos, nihil inde re tulerunt.

Christi iter ad inferos quod fuerit gloriosum.

Nisi Christus
de morte tri
umphasset,
omnes labo
res irriti fu
issent.

nil obedientia Abraam, continentia Loth, Iob patientia, David Psalmis, & sanctita
te Moyses profecissent. Omnia denique opera & labores cassi irritique fuissent, nisi
Christus de morte triumphasset. Quid enim miracula Eliae, aut Helisae, aliorumque
patrum admiranda facinora momenta habuissent, nisi eos Christus victor à longo car
cere & tetro vindicasset? Quid Solis obedientia Iosue? Iomniorum interpretatio Da
niel? Machabeis fortitudo profuisset? nisi horum gesta Christus resurgendo confirmas
set? Sed quo feror tandem? Quid propter molestus esse? Quid plura ingratis auribus in
gero eorum qui sanam doctrinam non sustinent? Iam carmina ipsa testentur, an possit
Christus uerbis celebrari. Vale.

Macarj Martyr de triumpho CHRISTI. Cap. XXXII.

Descensus
Christi ad
inferos.

Infernos aditus, & fracti claustra profundi
Aetheria pulsata manu, spoliataq; caci
Antra ductis animis, Christi pia musa trium
phum

Incipe, fidere dicam spectacula regni.

Christus ut immensa descendit luce sub umbras
Horrentes, mortisq; domos & regna silentam,
Inuasitq; Erebo clausos trepidante recessus,
Horroris immans perculsi iamtor Orci,
Impulsiq; procul disiecto cardine Diis

Procubere fores, timuit pallentis Avernus
Regia, nigrarumq; coloris turbata sororum
Occulit panidis horrentia monstra cerastis
Aduentante Deo, tremuerunt sceptrareclusa
Noctis, & attoniti dextra cecidere tyranni

Protinus, atq; imas barathri petiere latebras,
Confusumq; Chaos, secretaq; Tartara manes.
Ille serena per aperta silentia fronte
Ingressus, pigram nubem, noctemq; fugabat
Ante oculos furni pulsa caligine mundi.

Sternebans sese, passimq; aquata iacebant
Obuia, tum nouis Stygis circumfusa campis
Cessit nigra palus regi, lacrymasq; remisit
Et tristes Cocytus aquas, cursumq; negavit
Vt silent in medio cauti castosq; procorum

Concilio, inferna quos olim sede repositos
Expectata salus sperando leta fovebat:
Ora dum patribus sanctis optata resoluit
Talibus, & lentis vacuant pectora curis

Afflatus promissa dies, delapsus ab alto
Sunt Deum, humana tandem sub imagine corpus
Mortaleq; nices subij, nam frigora & aëlis
(Vt natura dabat) coniuncto numine sensu
Factus homo, sanamq; tuli per vulnera morientis

Vita auctor, digitis etiam explorare licebit
Ingenum lateris plagam, manibusq; reflexos
Et pedibus clauosq; fisis, dum corpus aperto
Accipiam rursum tumulo, primisq; resurgam
Impatiens iterum leti, redimenda, redempta

Morte sua, quid enim solio traxisset ab alto?
Morie mea, vita est hominum, sic mystica solui
Dista patres, varias olim complexa figuras
Nexibus ambiguis, qua cōsummāda superant
Diluit, ut superas tecum redeamus in oras.

Duc

Septē uicia
capitalia.

Gaudium Pa
trum in Lym
bo.

Responsio Pa
trū ad Chri
stum.

Ecce Chri
sti ad Patres
in Lybo
manentes.

Duc age (se sequimur, tibi fas, te gloria solum
Tanta manet) iussum separata morie trium-
phum.

Talibus intentis croceo Tithania poplo
Aurea surgebat, rosei lux tertia mundi
Lutea puniceis sparsis confinia flammis
Extemplo sublimis abis, circaque frequentes
Obsessam tenebris sedem, noctemque relinquunt
Insignes anime, proceres, unigenique beatum
Et notas repetant auras, terrasque, reuiscunt.
Hic postquam manifesta fides dubitantia soluit
Corda metu, charaque simul genitricis amo-
rem

Impleuit, monuitque suos, mundoque resurgens
Certa triumphato patefecit numina leio,
Ad Patrē, superumque, choros remeant in astra.
Gravior haud unquam calo, nec laetior alio
Vlla dies oria est, tanta nec luce sereni
Arrisere poli, nitido nec purior orbe
Flammiferos Titan radiantis gurgite currus
Exiit, & claro spectant ab aethere terras.
Quo rapti inualidas preceps audacia vires
Quo summi secreta Dei spectacula cantu
Ordiant? & diuum caelestes ordine pompas
Exequantur tantis capiti qua mēte paratus?
Tu quacunque voles alii monumenta triumphi
Qui nigris remeant duxisti victor ab umbris
Pande mihi, quantum ipse dabis mihi dicere
fas est.

Scandebat nivea suspensus nube serenum
Aera libratu cali per inania plantis
Christus, & aethery repetens fastigia regni
Siderum relegat iter, dextraque salutis
Signa ferent, sanctas ducebat in ardua turmas
Expectante polo, fulgebant vertice sacro
Regis adorati vultus, unde omnia circum
Splendebant radijs, oculos quocunque ferebat
Spectatus grata ridebat lampade mundus.
Pone sequabantur comites examine longo
Sublimes anime, primo commissa parenti.
Prima phalanx, priscumque genus, cui clara pro-
pago

Harebat, pastor primus qui munera grato
Sacra Deo, primos letis a matribus agnos
Obiit, & primus crudelia vulnera sensit,
Germanique manus, violentaque funera cadis
Inuidia suadente nefas, prope frater ademit
Qui lucum, mortisque, tulit solatia mōsto
Patre fatus, prolesque euo documenta sequenti
Que scripsit geminis calum scrutata colūnis.
Et gens prisca simul, septē qua in secula uixit
Casta Dei soboles superis intenta, nec ullas
Illa hominum cupit natas, avarumve secuta est.
Hinc qui diluvio terris vndante capaci

Puppe novos circum fluctus despectit & aquor
Insolitum, uiduo seruans animalia mundo.

Et pater & struēta sedit qui filius ara
Maētandus gladiū spectans, dextraque parentis
Insus parat dum sacra senex, paritque, nefando
Crimine damnatum, diuinique, sulfura & ignes
Ardentesque, videre domos, polluique, reicta
Qui spreuit, retro flexit qua lumina conuinx
In statum mutata salis, tum uictus amore
Inuitio iuuentis bis seipsem qui tulit annos

Seruitiam, primas flamas, patrisque, hymenaeos
Suspirans, iuxta natus cui laeta iacentis
Visa iubar placido summittere sidera somno,
Fraternosque suo stratos sub mergite culmos
Vidit adorantes magnarum symbola rerum.

Et fratrum sacunda cohors, numerosaque pabes,
Et clarus patris sanguis, cui fusa per orbem
Immensum latet resonat patientia terris.
Lectam manns patrū, quos inter maximus alii
Præcipuo splendore micans dux agminis ibat.

Accepto rutilo fumantis vertice montis
Aeterni qui iussa Dei, magnusque, sacerdos
Inscriptis humero gemas, tunicamque, hyacintho
Intextam roseo, quam circum mala rubebant
Punica, qui primus radiantibus induit oris

Conspicuo fulgens ostro, byssoque, decorus
Dum litat, & flauo lymbus circumsonat auro.
Monstratque, heres sacri, cultusque, paterni,
Et volucres Phœbi potuit qui iussere curras,
Produci; diem uictor, quique ora gigantis
Accinctus funda fregit, cytharæque canoros

Arguta cecinit modulato carmine psalmos.
Et qui diuisas siccō pede transijt vndas
Fluminis, hospitio gratus dum premia natum
Dat sterili, & functum uita diū suscitāt orbe.

Quæq. vtero exceptū cœtus reuertare per vndas
Aequoreas valuit, tumque, exponere terris.
Atque oculis captus tenebris quæ sparsit hirsuto
Nec primis appetit lustrari lampade calum

Oblita quam natus seruato lumina piscis
Felle ducis monitu absteris, tū flebile iheros
Qui scripsit querulos numeris, quique ora leonū
Sana lacu medio securus multis & vngues,
Et qui mulcenti portauit prandia rapinis
Vertice per vacuum, simul & fornace profunda

Impia qui tumidi risere incendia regis.
Quique memor leges Chaldaïs ignibus nūtas
Reddidit, & septem furiosissima pectora fratres
Qui lingua & manibus scelerato vulnerē castis

Subiectus passus flammam sartagine clausit.
Mille alijs claris geitīs, acieque subibant
Quaque, suū comitata ducē, mille agmina passim
Cernere erat varioque globos, quos alius honore
Præstabat, regum natam qui sanguine prisco
Reginam

Noe.

Abraham.
Isaac.

Loth.

Jacob.

Ioseph.

Iob.

Moyſes.

Aaron.

Eleazar.

Iosue.

Dauid.

Heliſeus.

Ionas.

Tobias.

Hieremias.

Daniel.

Abacuc.

Tres puer.

Eſdras.

Machabzi.

Pater Virgi-

nis.

	Reginam caelo genuit, matremq; tonanti, Et modo laudans dominum qui lauerat undis, Quis, cruce meritis passus dextrag, pendenti, Tantum extrema fides, summiq; modica voti Praesit, affertis surgebat in aethera Divis, Ordine quisque suo, quos ingens turba volucrum Infantium dulces animae nunc ore decoro Et risu ambulant, nunc oblectamine vocum Certantes blandis implebant cantibus aures. Hi sunt quos cineris non assurgit ulla voluptas, Nec macula infectit teneros, nā vulnere acerbo Infantes primo liquoris lumine riam. Tunc hilares calum scandens manus astra subibat Candida supremi decus & pars magna triumphi. Nec pia femine cessabat gloria sexu, Prima parens alias acies, ac signa regebat Atque alios amissa choros in regna vocabat Morte recepta ductis, matrum spectabilis ordo Hanc nate, castaq; nurns, nepteq; secuta, Quaeque diu iterilis fecundam sponte mariti Connubio fumulum inuicit, sobolemque benigno Illius amplexu fovit, sua gaudia parvis Attulit, & nato arrisit despecta senectus. Et quae sopiti lectum subire parentis Et fratres peperere sibi, ne stirpe caverent. Hic amor in Venerē duxit non feda voluptas Humanum reparare genus, solumque putantes Orbe patrem toto mundi superesse famulis. Tu mater gemiti sensisti quae praesentia factus Dū properat, nasciq; prior dū pugnat uterque, Hic manibus retrahitque pedes, hic calce repellit. Et quae coniugium furitum thalamoque sororis Præripuit, septemque alios deduxit in annos Vtraque chara Deo, communis ferre mariti Alternas contenta vices satum amula parius Quaeq; sub umbroso respondit tegmine palma Et Solymos octo rexit iustissima iustis Consilio, longam peperit post bella quietem. Et quae iudicium saluo intemerata pudore Periulit, & falsū conuicti crimine testes. Aegyptijs & quae voluit credere castris Aeternum meditata decus, castique cruore Aspersit viduas animoq; vulnere palmas Hostis & obsequiē victrix caput inulit urbi. Huic regina comes patrū formosa gementem Et populū tutata suū, sine nomine circum Turba frequens laeta, diuina complexa corona. At geminae claras inter duo lumina matres Tendebant gressus liquida regione volucres Altera quae dominam caeli terraeque potentem Aediderat, felix sero tamen altera factu	Qui regis praecursor iter monstravit, & illo Femine maior partu non assurgit auras, Innumeraeque aliae castis quae millibus ibant Admixtae, & vario concordis ore canebant, Quis turbam variisq; duces, populiq; bestiae Signa canat? de lasq; acies? quisve inclita dicit Nomina sideret scandentis summa triumphi? Scindebant puras auras, puraq; volabant Orbe viri, matresq; simul castaq; puellae Annosq; senes, pueriq; & laeta iuuentus Praecipue vates experti vera, fidemq; Distorum pulchro subeuntes agmine pompa Sacra manus dilecta Deo, quae numine vero Afflata, & sancti simul agitata caloris Euentus rerum, calig; arcana reclusit. Vna omnis dulci malcentes sidera cantu Aetherias arces, promissaq; regna petebant. Interea laeto diuorū ianna caelo Audia laxabit superi tellis parentis Caelolumq; domos placidas, clauisq; penates. Aurea perpetuis superum laquearia flammis Ardebant, sacriq; thori sedesq; tonantis Stellataeq; fores accensa per atria lucem Spargebant nitidis ignem miscitibus altis. Regia sublimi pompa luxurq; beato Obuia praeibat, calig; exercitus omnis. Summa Potestates ducebant agmina, & alta Virutes, caelq; Throni, tum classica sancto Ore procul clangore pio pia signa canebant, Victoris vexilla Dei, lectaq; cohortes In superum caetus longo restantia cantu. At circum propiore sono recinente citatis Ad citharam lenibus digitis, plethrog; volanti Innumera certantē lyra discrimina mille, Mille fides iētis vario modulamine choratis, Et totidem surgens ad sacras barbitus edas Aedebat, duplicesq; manus agitata nauia, Cymbalaque & pulsus resonabat brachia palamis, Tinnitus tremula crispas ad carmina dextra, Nec minus obliquas inuebat consona voces Plurima compactis respondens tibia cannis, Et sistrā, & grato crepitantia tympana bombo, Sambuca, & molles numeri, quos iterat unda Hydraulis, caeleste melos referent monaulo: Divinos innexere modos, rhythmosq; sonantes Acta Dei, tales modulans symphonia cantus Laeta triumphantes reuocabat in aethera Divos. Praevaluas terigere poli, exultantia claustra Intrantem sensere diuicem, micrare benignis Ignibus, & dulci iunioris creperne sereno. Accepti lux alma pios, fontisq; beati Aura loci, incedunt pariter, speciemq; tinentur Aeterni, summiq; boni, domus alta nitet Diuino
--	---	---

Prophetæ.

Triumphus Antiqui
Christo, quod opus
fuit ab Angelis et
his exceptus.

- A** Divina fulgore, acies dum templa subirent Omnia, sola, eademq; tribus sociata potestas. Quomodo a
Celsa poli, mediisque uias super astra tenerent. Quae facies, quaeve ora Dei, quis cultus Olympo. Patre fuerit
Ventum erat ad calis solum, mundi q; tribunal. Quor e pater natum vultu, amplexuq; recepit. exceptus in
Quo summa aeterni fulgebant ora parentis. Dicere mortali vestitum, nec scire valenti. calio.
Tum vero audita voces, & carmina sacris Plura datur, superantq; meas caelestia vires.
Dicta choris, laudes & fortia gesta triumphi Sed cum summa dies aderit, cū nostra redibūt
Tollebat gausa manus, grateq; canebat Corpora post obitus, ubi flama vindice mundas
Ante pedes assuā ducis, nulluq; sereno Arserit, aethereos vultus, habitusq; licebit
Intentos oculos, mentesq; aeterna noliptas Cernere, quum densa iudex in valle sedebit
Pasebat, gemitata pio tum gaudia plausu Aeternus iusta decernens ultima lance.
Lettusq; suis explebant pictura votis. O, vti nam dextra liceat, sedisse tonantis
B Ipse triumphator magna cum patre sedebat. Electos inter cuneos, adespq; beatas
Sublimis, dextram sedem, sceptrumq; tenebat. Scandere, & extremo saltem remeare trium-
Maieſtate pari, vnde aqua ditione gubernat pho.

Pictura simile Poesi, eius finis. Praefidis vnde. Cap. XXXIII.

QUAE Poetica, eadem Picturae conueniunt monita & leges; at huic tanto magis, quanto verius est, quod dixit Horatius.
Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus, & quae
Ipse sibi traedit spectator.

Poetica &
Pictura ead-
em leges.

- C** Porro imitatrix Poetica, imitatrix & Pictura. & vt calamus penicilli, sic penicil-
lus calami emulus, vt utrique inuicem sibi suorum laborum commodum vsum.
Vt pictura (inquit idem Horatius) Poesis erit, quae si propius ites.
Te capiet magis, & quadam, si longius abites.
Duos certe Homeri, versus Euphranori ad pingendum Iouem, Phidiae ad sculpen-
dum praebuisse archetypum constat.

Finis item vtrique idem, qui duplex, Vtilitas, & Iucunditas.
Scientiae autem, ac propemodum omnium notitia rerum utrique necessaria: vt
quemadmodum quadruplicem ex Platone Poetam fecimus, Diuinam, Naturalem,
Moralem, Fabulosam: sic de pictura dicendum sit, amplissimo enim ambitu vnaque
que earum sese diffundit, ut etiam, quae nunquam fuerint, attingent, ac illa Carmine,
D haec coloribus, vel sculptura, ceterisq; eiusmodi exprimere audeat.

Proinde & bonos Poetas, & bonos pictores miracula quaedam esse Naturae, quae
potius nascantur, quam fiant, eisdemque eodem à Graecis nomine vocatos dicunt.
Tea per enim ad quem Graphidis pertinet facultas, & descriptionem & delineationem,
siue linearum inductionem designat, vt Graeci eandem voluerint esse vocem Pi-
ctoribus, quae cum omnibus generis scriptoribus communis fuit.

Ab Arithmetica tamen, ac Geometria, quin & ab Optica magnas accipit Pictura
commoditates, à Geometria regulam, circinum, lineas, proportionem, ac si qua huius-
modi sunt alia, quibus symmetriam statuat. Nā & Parrhasius antiquus Pictor Ephe-
si natus, magnam consecutus est laudem quod primus Symmetriam picturae dederit,
primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, consensione artificum
(ut inquit Plinius) in lineis extremis palmam adeptus. Hec enim in pictura summa
subtilitas, corpora enim pingere, & media rerum, est quidem magni operis, sed in quo
multi gloriam tulerint: extrema corporum facere, & desinētis picturae modum inclu-
dere, rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic de
finere, ut promittat alia post se, ostendatq; etiam quae occultat.

At & Eupompos, quoniam omnibus literis fuerat eruditus (praecipue Arithme-
ticae & Geometriae) summus in hac arte euasit, ac sine ijs eam perfici non posse osten-
dit; is autem fuit qui Picturam antea bipartitam in duo genera Helladicum & Asia-
ticum, diuisit in tria, Ionicum, Sicyonium, Articum.

Sanè verò, cum Pictura vtatur optica ratiocinatione, manu, atque coloribus, ab
optica

Picturae finis,
Pictura quae
duplex.

Boni Poetae
& Pictores,
quodam mi-
racula natu-
rae sunt.

Pictura magis
à Geometria acci-
pit utilita-
tes.

Parrhasius
pictor Sym-
metriam pic-
turae dedit,
Quid in pic-
tura difficil-
limum.

Pictura sine
Arithmetica
& Geometria
imperfecta
est.

Optica rationes sumit, quibus consideret, quomodo quæ longius absunt innotia appareant, quæ supra caput picti, quæ infra, minoresque supra, distantia: sublata in altum quæ infra oculum & quadrata; quomodo aciem oculorum fallant; umbras verò, recessus, lucem, radios perpendit.

Graphidis
necessitas.

Quoniam verò Pictura vitur manu, factum est, ut qui celebres in hac arte fuerunt, necessitatem graphidis considerantes, quam optimè, & quidem pueros tantum ingenuos, diagraphicen in buxo edocerent; perpetuo enim interdicto fuerat cautum, ne tantam artem leuitia docerentur.

Philosophia
Moralis pi-
ctori neces-
saria.

Ex omni autem philosophia, sed præcipuè ex morali, præsidium Pictori accersendum est, cum animum pingere, ac sensus omnes exprimere, & perturbationes, atque alias animi affectiones lumina Picturæ conciliet laudem. Nam hunc varium, iracundum, iustum, inconstantem, eundem execrabilem, elementem, dulcem, misericordem, excelsum, gloriosum, humilem, ferocem, fugacem non nisi ingenij est, quodque id consequi possit, de quo ait Horat.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,

Ex Anatonie quoque, atque è libris Galeni, quibus agit de usu partium corporis, miras utilitates Picturæ capit: sed in primis ex historia, cum & in Pictura Apelles vitæ tantus verum esse, non verisimile uellet.

Rationem denique colores inducendi qui pernecessariam esse dicunt, ipsi optimè consulunt. Quia in re ut in ceteris, cum non defuerint qui præcepta tradiderunt, eorum quidem aliquot indicabimus, ut ad id quod præcipuum in Pictura est, quodque vix aliqui attingerunt, Deo aspirante, veniamus.

Quinam pingendi præcepta tradiderunt Antiqui & Recentes. Cap. XXXVIII.

Plato in Phæ-
dra. § lib. 10.
de Repub.
Arist. lib. 1.
de gen. c. 3.

Plato & Aristoteles cum naturæ opificia cum Pictura conferrent, hæc quid imitari debeat, satis edocuerunt: Omnia (inquit Aristoteles) delineamentis primum describuntur, deinde colores recipiunt, & molliem, & duritiem, quali pictoris officio natura cum condit & creat.

Vitruuius
lib. 7. § lib. 3.
c. 1.
Plin. lib. 35.
Pictura quo
modo inueni-
ta.

Vitruuius commendat Graphidem Architecto necessariam: dum de venustate operum, & adificio, atque alibi de proportionibus agit.

Plinius toto penè lib. 35. hoc ipsum alia ratione est persecutus, nam cum Picturam primum inueniam tradidisset hominis umbra circumducta; deinde ostendisset umbram fuisse coloribus inductam, ac postmodum linearum sine coloribus, addidit, omnes qui volunt eminentias videri, candicantia faciunt, coloreque: condiunt nigro, magna prorsus in æquo extantia ostendentes, & in contracto solida omnia. Demum egit honos qui, & nobilitas, artisque consummatio, atque abolitio ad eandem Picturam accessit: ac copiosè recensuit quinam insignes tum Romæ, tum in Græcia fuissent artifices, quin & eorum etiam tabulas, quibus in locis positæ, ac quanti venissent, exposuit. Interæ verò monita, leges, & inuenta Picturæ adrexit. Quales illæ. Artes desidia perditas fuisse. Coloribus, ac antea monochromato vfos fuisse veteres. Inuestitæ Pictura porticus. Cleonem verò inuenisse catagrapha, hoc est obliquas imagines, & variarum formarum vultus respicientes, suspicientes, despicientes: eundem membra distinxisse, veras protulisse, & in veste rugas, & sinus adhibuisse. Polignotum Thasium mulieris lucidam vestem pinxisse, capita mitris versicoloribus operuisse, plurimum Picturæ contulisse: siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo variare. Apollodorum Atheniensem post illum species exprimere instituisse, primumque gloriam penicillo iure contulisse, neque ante eum tabulam vilius ostendi quæ teneat oculos: ab hoc artis fores apertas Zeuxim Heraclæotem intrasse, virum diligentia maxima. Exituisse verò multa graphidis Parthasij vestigia in tabulis, ac membranis, ex quibus proficere dicebantur artifices.

Cap. 2.
Cap. 5. 6.

Cap. 7.

Obliquarum
imaginum
inuentio.

Cap. 8.

Cap. 11.
Olymp. 90.
Polignotus
pictor quæ-
nam picturæ
contulisset.
Olymp. 93.
Olymp. 94.
anno 4.

Modestia pi-
ctoris decet.

Notat item Plinius secundum quandam artificem: sed quæ nemo insolentius, & arrogantius sit usus gloria artis; ea occasione monens, quantum opere artificem quemque eximium deceat modestia, prudentiam autem eius narrat qui patris vultum uelauerit,

- A** lauerit, quem dignum non poterat ostendere. In arte Apellis præcipuè venustatem, inquit fuisse, qui propterea diceret alijs pictoribus Venerem illum deesse, quam in se agnoscerent: cessisse tamen Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est quanto quid à quo distare uidebatur, petere officium. Absoluta opera ita solum fuisse tenui atramento illinere, ut id ipsum repercussum claritates oculorum excitaret, custodiret autem à puluere, & sordibus, ad manum demum intuenti appareret: ratione uidelicet magna, ne colorum varietas oculorum ostenderet aciem, veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo: & ea res nimis floridis coloribus austeritatem oculis daret. Quin & memorat Plinius picturæ consueuisse quater colorem inducere subsidio iniuriæ, & vetustatis, ut decedente superiori, inferior succederet, & arripita (inquit) minui non posset, & uideretur iunior, ac longius à ueritate discedere: itaque innatum arti fuisse quod intelligeretur. Porro nec alium fuisse ea in arte uelociorem, & eius tabulas nullis postferendas: quin & eius breuitatem discipulum illius secutum, breuiore etiam quasdam uias, & compendiaris inuenisse, cui nempe cothurnus esset, & grauitas artis. Ceterum, quod paruis gloriaretur tabellis Turpilius Eques Romanus Pictor, eam rem Plinius fuisse ait in risu, & contumelia. Sanè verò, vel eiusdem initio libri inolet picturam in totum marmoribus fuisse pulsam; iam quidem & auro, non modo ut parietes tot operirentur, verum & interrafo marmore vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis lapides pingerentur: palestras athletarum imaginibus & ceromata exornarent: Vultus Epicuri per cubicula gestarent, ac circumferrent secum: natali eius vigesima Luna sacrificantes, feriasque omni mense custodientes, quas Ieadas vocabant. At quoniam præstantium imagines virorum pingi desiderant, scribit fuisse apud maiores in artibus imagines, quæ præstarentur, quæ quidem erat (inquit) stimulatio ingens exprobrantibus rectis quotidie imbellem intrare in alienum triumphum. Et nostræ (ait) ætatis infaniam non omittere. Nero princeps iusserat Colosseum se pingi, centum viginti pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset, in Lamianis hortis accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Hæc penè ex Plinio. Cum quas Veneris, Aralantæ, Deorum falsorum imagines vbique ab eximjis illis artificibus pictas, & in eorū delubris, & ædibus locatas, summis antea precijs coemptas dicat, non senserit tamen hanc labem, nec Satana intelligeret dolum, ista tum instillantem: & verò Mundus quam maxime demersus in omni errorum, atque perfidiæ ceno iaceret.
- Cum autem Plinius de coloribus natiuis, atque factitijs aliqua tradidisset, Plasti-
cen aggressus de ea egit, ut solet.
- D** Extant verò Philostrati Lemnij Sophistæ Græci, qui ante mille quadringentos annos vixit, imagines, *enioris* Græcæ, Latinae, Gallicæ, quas & Italicas fecit Ioannes Andreotius Lucensis, sed nondum emisit in lucem. Latinas olim fecit Stephanus Nigler, quæ & Mediolani editæ sunt anno superioris seculi 1521. apud Io. Castellum. Gallicas reddidit Blasius Vigenereus, quibus uberes addidit notationes eruditione quidè uaria respersas, sed quibus Paracelsum laudet plus æquo, quique ubi agit de imagine Insularum, multa ex Paracello, ex Platonis, ex Fabulosis alijs collegerit, quæ non ita ad pietatem recta ferant. Ceterum, in primis spectat in id, quod est in pictura præcipuum, nimirum inuentionem, ordinem, ac dispositionem, quam Græci vocant *oecnomiam*, ex qua artis scientia, gratia, & absolutio pendet.
- E** Blasius autem Vigenereus hæc eadem sibi sic proposuit, ut quicquid reminisceretur earum rerum, quæ ad artem picturæ pertinent, attingeret: antiquam uerò exponeret mythologiam, atque eadem opera complures voces & locutiones cumulat.
- Sed cum (ut ad nos veniam) superioribus temporibus pingendi ars ualde exoleuisset, reuixit hoc seculo, quæ ad modum fecere bonarum studia literarum. Itaque de proportionibus Albertus Durerus pictor celeberrimus Germanus, & Pöponius Gauricus libro de sculptura, & alij non pauci egerunt: in quibus pingendi præcepta quædam collegit Petrus Gregorius, atque his quædam de colorum usu, mox alia de sculptoribus, de statuarijs, fabris auriferis, & reliquorum metallorum adiunxit: id utilitatis asserens ubi de coloribus agit, ut colores, qui Latine exprimuntur, Gallicè item exponat.

Apelles in quo excelluit.

Apelles quater. Picturæ solitus colorum inducere, & quare.

Plin. li. 13. Parietes autem operiebantur.

Interrafo marmore lapides pingebantur. Vultus Epicuri circumferbatur. Cap. 2. Italica Notitia.

Philostratus Lemnius de imaginibus. Causo in Blasio Vigenere, qui imagines huiusmodi Lemnij Gallicè uerit. Quid in pictura præcipuum.

Albertus Durerus. Pöponius Gauricus. Lib. 12. artis mirabilis c. 5. 6. Petrus Gregorius de statuarijs, & alijs uultus egit.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Zz Verum.

Julii Cæsaris Scaligeri Tractatio de coloribus.

Mânu 1591. apud Francisci Olannâ. Editus Râus nâ apud Frânciscum Thebaldinûm. Quid Ioannes Baptista Armenius singulis suis de pictura libris tractet. Pictoriae celebres huius seculi. Cap. 7. 8. 9. lib. 1.

Secundo libro. Fortè recessus.

Tertio libro.

Pictura singulorum locorum.

Veruntamen quoniam præstat ut hæc tractatio de coloribus altius intelligatur, lau-
daverim, ut qui valent ingenio, legerent integram exercitationem CCCCXXV.
quam adversus Cardanum Iulius Cæsar Scaliger scripsit. Agit enim accuratissimè
ac magno iudicio de essentia coloris. An lux sit forma colorum. An colores sint pro-
prij elementorum. Quid sit color, quæve eius principia. Quenam divisio colorum
per summa genera. De quattuor primis coloribus. De colorum divisione in spe-
cies. Quenam colorum nomina, & vnde.

Præter hos, venerunt ad meas manus duo qui de universa pingendi ratione pau-
cos ante annos lingua Italica libros edidere: alter qui Figinus inscribitur ab Gre-
gorio Cômario Canonico Regulari Lateranensi editus, quo de picturæ fine agitur,
sitne hic id quod dicimus, utile an delectabile: Deinde de eius usu apud Christianos
quive perfectior sit imitator, pictor ne an poeta. Alter est Ioannes Baptista Armeni-
nus Faentinus, de veris Picturæ præceptis, quibus agit de ratione pingendi loca, &
exprimendi personas. In Præfatione autè reprehendit Artifices, qui discipulos exaltant
artis præcepta: Vfus colorum necessitatem ostendit, docet autem sine præceptis lon-
giorem esse, ac interdum desperatam artem Picturæ. Ceterum, primo libro differit
de sex Pictoribus eximiiis huius seculi, Raphaele Urbinate, Michaeli Angelo Bonarota,
Titiano, Antonio Corrigiensi, Sebastiano Veneto, Iulio Romano, Andrea Sar-
torio. De dignitate & ampliatione Picturæ. De Graphidis necessitate. De Picturæ ori-
gine, & partium eius distinctione. De institutione eorum qui picturæ se dedunt. Vbi
deinde vsque ad primi libri finem de modo, quem Itali vocant Maniera, de inventione,
atque iterum de graphide agit.

Secundo libro de variis luminibus, quæ artifices graphidi adhibent, de recessuum
& umbrarum distinctione, siue discretionem. Iterum de necessitate boni modi prius ad-
discendi, de picturis quæ eminent, aut aspectui occurrunt, deque iis partibus, quæ oc-
cultantur, quæ ab Italis nominantur *Scurzi*, quasi decurtationes. De hominis mensu-
ra ex antiquis statuis desumpta, deque illorum ideis facile formandis, de reliquis ad
Graphidem necessarijs, de distinctione, & varijs colorum speciebus, eorumque natu-
ra, mixtione, & usu. De linteis, parietibus, tabulis aptandis ad picturas inducendas.
De coloribus quibus oleum admiscetur, deque eorum compositione, ac triditione, ne
inuicem confundantur, aut laedantur. De necessitate historię notitiæ, ac prudentiæ
Pictoris.

Tertio libro de distinctione atque convenientia Picturarum pro ratione locorum, &
qualitate personarum. De industria pingendis basilicis, concamerationibus, & for-
nicibus, & quas vocant Itali Tribunas, de Sacellis item, quæve in iis pingenda sint. De
ornamentis, quibus antiqui Bibliothecas exornabant. De antiqua ratione, ac con-
suetudine pingendi cœnacula, & cellas Religiosorum, atque Sanctimonialium. Quæ-
ve in iis & a quibus pingenda sint. De picturis in palatijs, deque bonorum artificum
exemplis, de varijs ornamentis, de varietate, proportionem, picturarum, & ornamen-
torum, ut quibusque sint vsui: de expressione vultus naturalis (ut aiunt) quæve causa
sit, cur qui præstantiores sunt in graphide, hi interdum minus id assequantur. De Chi-
metris, quas vocant grotesche, quoniam modo pingendæ sint. De Picturis in hortis, villis;
quæve insinuanda sint Pictoribus, qui picturas ex ære, vel ligno excisas imitantur
quid in scalis, atrijs, museis, hypocaustis, balneis, & alibi sit pingendum. Quid
item in frontibus templorum, quidve Prisci in frontibus domorum pingebant, quid-
ve nobis esset in nostris pingendum, quive colores maximè huic picturæ generi qua-
derent. Quibus virtutibus ac dotibus præditus esse debeat Pictor. Adduntur exem-
pla celeberrimorum Pictorum veterum atque recentium: è quibus artifices perfici animo,
& arte possint.

Tertio libro addit appendicem, qua Auctor purgat sese eorum, quæ sibi obici pos-
sent.

Et hæc quidem hi. Veruntamen quæ Gabriel Palawottus Cardinalis zelo erga su-
um Archiepiscopatum impulsus, pio de imaginibus libro egit, eiusmodi sunt, ut ne-
mo futurus sit pictor, quem poeniteat eum attentè legisse.

Ioannem

*Ioannem Andream Lilius, & Bartholomæum Ammanatum architectum, & sculptorem
Florentinum alia de rectè pingendis imaginibus præcepta tradidisse.*

Cap. XXXV.

Quin etiam ante istos, quos commemorauimus, Ioannes Andreas Lilius Fabricianus, Dialogum Alexandro Farnesio Cardinali, & Bartholomæo Ammanato Florentino insigni Sculptor, & Pictor epistolam Academicis Graphidis, qui sua in Patria degunt, emisit. Dialogo Lilius errores, atque, vt ille Italicè vocat, abusus, qui in pingendis historiis committuntur, expendit. Agit deinceps cordatissimè de extremo Iudicio, quòd vir alioquin præstans, deque alijs imaginibus, quas alij in Principum etiam Sacellis interdum pinxere: quibus lucubrationibus adtexit, quales esse debeant imagines sacræ. Inter alia verò hæc tradit lectu, & obseruatu dignissima.

Vitruuium ingemuisse, homines, qui verè naturam imitari debuissent, fabulosa cõmentos fuisse, quæ natura ipsa nequeat efficere. Horatium item de Poetis quibusdam ea monuisse, quæ huiusmodi Pictoribus quadrent.

Pictoribus, atque Poetis

Quilibet audendi semper fuit aqua potestas.

Scimus & hanc veniam petimusq; damusq; vicissim.

Sed non ut placidis coeant immuta: non, ut

Serpentes aubus gementur, tigris agni.

C Prudentem itaque artificem debere sese personæ, tempori, loco accommodare. Nec verò decere, ut Delphines, aut homines, columnas, aut pyramides, & obeliscos fulciant, resque confundantur Fictum à fabuloso distare. Fictum id esse, quod vel refert verum, vel verè id queat exprimere. Fabulosum esse, quod cum in rerum natura non sit, ne fictioni quidem conuenit. Pictori autem historico adhuc circumscribendos certiores terminos, quàm Poetæ; quòd historia suis legibus sit altitior, quàm Poësis, quæ solutior est. Si pictura (vt Saiebat Gregorius) indoctorum est liber, ecquid è falsa haurietur lucis? Suum igitur cuique dandum, ut seruetur decorum. Ac verò etiam faciendum, quod idem inquit Poeta.

Ætatis cuiusque notandi sunt tibi mores,

Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.

D Quæ cum ad Poetas attinent, pertinent quoque ad Pictores, qui penicillo naturales affectus exprimunt haud minus (ac quidem multo magis) quàm calamo Poetæ faciant. Quamobrem quod ait Horatius huc facit:

Inceris multum Daunus loquatur, Erosne

Maturus ne senex, an adhuc florentis iuuenta

Feruidus: an matrona potens, ac sedula nurix:

Mercator ne uagus, cultor ne uirentis agelli:

Colchus, an Assyrius: Thebis nutritus, an Argis.

E Id verò effici posse ex eo nos doceri, quod à Timanthe Zeuxis tempore factum est. Eius enim erat Iphigenia Oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura, cum mæstos pinxisset omnes, & tristitè omnem imaginem consumpsisset, patris uultum velauit, quem dignè non poterat ostendere: itaque omnibus eius operibus intelligatur plus, quàm in iis fuerat dictum. Quod ipsum Poeta quoque planius attigit, inquit.

Format enim natura prius nos intus ad omnem

Fortunatum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:

Aut ad humum marore graui deducit, & angit:

Possit esset animi motus interprete lingua.

Si dicentis erunt fortunæ absona dicta,

Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.

Sed & antiquissimè in Ecclesijs pingebantur, & scalpebantur imagines sacræ, eo modo, quem Prudentius describit his uerbis.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

*Io. Andreas
Lilius.
Barthol. Am
manatus.
Academici
del Disegno
in Fioranza.*

*Vitruuius in
gemuit quod
Pictores fal
sa commini
scentur, &
pingent.*

*In Pictore
prudenter re
quitur
Fictum à fa
buloso dif
ferent.*

*Pictura in
doctorum li
ber est.*

*Pictores ma
gis naturales
affectus ex
primunt, q
Poetæ.*

*Plin. lib. 35.
35. c. 9.*

*Timanthis
ars in expri
mendo patris
dolore.*

Zz 2 Erex

Prudentius
Hymno 9
de iconibus
de iconibus Cal-
siani Foro-
corneliani
martyris, fi-
cta, & cetera.
Prudentius
Hymno 11.
de iconibus
populi marty-
ris picta.

*Erexi ad celum faciem, stetit obvia contra
Fucis colorum picta imago Martyris,
Plagas mille gerens totos lacerata per artus,
Ruptam minuit præferens punctis cutem,
Innumeri circum pueri (miserabile visu)
Confossa parvis membra figebant hilis.
De altera autem iconē sic idem facit Poe-
ta habet.
Exemplar soleris paries habet illitus, in quo
Multicolor facies digerit omne nefas.
Picta super tumulum species liquidis viget
umbris
Effigies tracti membra cruenta viri.
Atqui etiam non sacras imagines quā
ad uiuum exprimebant prius artifices,
Claudianus sequenti Carmine indicat.*

De Pii fratribus, & statuis eorum.

Ex Claudia-
no.

*Aspice sudantes venerando pondere fratres,
Diuino meritis semper honore coli.
Iusta quibus rapida cessit violenta flamma,
Et mirata vagas repulsi Aetna faces.
Complexi manibus fultis ceruice parentes,
Attollant vultus, accelerentq; gradus.
Grandæva gemina sublimis proleferuntur,
Et cetera nates implicere mora.
Nonne rides, ut Iana senex incendia mon-
strat?
Et trepidæ genitrix inuocat ore Deum?
Erexit formido comam, pergit omne metallum
Ensus in attonito palluit ore color
In iuuenum mæbris animosus cernitur horror,
Atque omnes metuens, impavidusq; sus.
Reiecta uento chlamydes, dextram erigit ille,*

*Contentus Iana sustinuisse patrem.
At illi duplices in nodum colligit ulnas,
Cantior in fœnè debilitare labor,
Hoc quoque præteriens oculis ne forte relin-
quas,
Artifices tacite quod mœnere manus,
Nam consanguineos eadem cum forma figeret
Hic propter matrem, sit tamen ille patri.
Dissimiles annos solertia temperat artus,
Alter in alterius redditis oro parens
Er noua germanis paribus discrimina præbes,
Diuisit uultus cum pietate faber.
Obene natura memores, documenta superna
Iustitiæ, iuuenum numina, nota senam.
Qui spreis opibus medicos properasti in ignes
Nil præter sanctam tollere canicem.
Haud equidem immerito tantas nirtute re-
pressas*

*Enceladi fauces obriguisse reor.
Mulciber Aetnam,
Laderet exempli ne monumenta po-
Senserunt elementa fidem, pater affuit ether,
Terraq; maternam sedula iunxit onus.
Quod si notus amor prouexit in astra Lacones,
Aetneam Phrygiæ raptus ab igne pater:
Si uetus Argolicos illustrat gloria fratres,
Qui sua materno colla dedere iugo:
Cur non Amphinomo, cur non ibi fortis Anaphi
Aeternum Siculas templa dicantis honos?
Plura licet summa dederit Trinacria laudi,
Nonoritur hoc maius fœ genisse nihil.
Nec doleat damnis, quæ deus intulit ardor,
Nec gemas excussas igne furente domos.
Num potuit pietas flamma cessante probari?
Emptum est ingenti clade perenne decus.*

Pictum er-
ror in ping-
dis latronib.
cum Christo
crucifixis.
Varii pictu-
rum circa sa-
ctorum ima-
gines erro-
res.

Pileo rubro
à quo tempo-
re vi Card.

Christus quo-
modo pingē-
dus.

*Atqui errant Artifices, cum qui latrones vnâ cum Domino Crucibus affixi fuerunt,
eos non clauis, sed funibus vinctos pingunt: quod quidem fit ex Ecclesiastica Histo-
riæ ignorantia: neque enim inter Cruces, quas effodi iusserat Helena Constantini
Imperatoris Mater, quicquam discriminis fuisse compertum est. Cum item Io. Bapti-
stam molli pelle, cetera nudum, cumque ad præsepe Iosephum, & apud Christi Cru-
cem Petrum Apostolum decreptos: cum semper Ioannem Apostolum imberbem;
cum Mariam Cleophae, & Alpheï, ac reliquis Marias Christo patiente, adolecentes,
quamuis iam hæ plures filios peperissent, qui quidem iam essent Apostoli; cum Mag-
dalenam ad imû Crucis hærentem, at gemis, & pretiosis vestibus ornata, aut feminu-
dam et super aris; cum S. Franciscum egregie depexum, expolitum, elegantem; cum
S. Hieronymo Card. tum rubrum, quo nondû uterentur Cardinales, gallesi tribuunt,
quem videlicet Innoc. III. Pont. Max. octingentos circiter post annos inuexit,
cum denique (qui error latissimè irrepsit) Christum Saluatorem nostrum neliunt, aut no-
lunt patientem, ac non habentem (vt inquit Propheta) speciem, neque decorem, pin-
gere, qualem monstrauit populo post dirisima illa flagella Pilatus inquens: ECCE
HOMO: qualem vè summo in mœnore, & angustia Crucis affixum oēs conspexere.*

*Et quidem si queratur, cur in Christo illa non exprimant, respondent, arti in-
uendum esse, ut hæc in primis agnoscat. hoc vè se se consequi, cum Domini pul-
chritudinem,*

A cheritum, atque elegantissimum pingunt. At profecto requirit ars, ut tantæ rei veritas, quoad eius fieri possit, constet. Porro, verissimum est; Deum voluisse, ut Filium suum Iesum ob peccata nostra sedatum, fundentem sanguinem, excarnificatum flagellis, spūis illitum, luidum, plagisq. confectum ipse conspiceret Mundus. Sic enim scelerum pondera interius, ac iustius pendit à peccatoribus, atque inde compungi, tristitiaq. ad salutem concipi certissimum est. Ceterum, quem Christum, eximius alioquin Pictor Frater Sebastianus in Monte aureo, in Vibe pinxit columnæ alligatum, & flagellis cælum, hæc eadem flagella potius è gossipio, aut molli lana, quàm è duriori materia fuisse dixeris. Ac tamèn non desunt variae Christi Domini ætates, atque mysteria, quæ plus quàm satis futura sint arti indicandæ, siue infantem Iesum nasci, circumcidi, à Magis adorari, in Iordane baptizari, siue resurgentem, vel discipulis apparentem, vel ad Cælos ascendentem cogitemus, ac proinde cum, qualis tum fuerit, pingamus.

B Sanè verò quando in veterum gentilium statuis acerbitas illa doloris exprimi potuit, quemadmodum in Vaticano Laocoonte cernitur, tantum non expirante, ac præ dolore, se, filiosque serpentibus victos dirisimè torquente; quis neget id effici posse in eo, in quem omnium dolorum, ac dicitatum genera omnia irruerunt? sic ergo Blasium, pectinibus ferreis excarnificatum, Sebastianum pluribus fagittis confossum, Laurentium in craticula torridum, lacerum, visceribus diffusis deformem pingendum esse, nemo sane mentis non dixerit. Quorsum autem mihi obieceris Stephanum lapidatum sine lapidibus. Blasium integris membris, ac formosum, in equuleo sine sanguine, Iacobum Apostolum sine fuisse in capite, Sebastianum sine fagittis, Laurentium in igne candidum? Sanè quoniam (aiunt) ars, & musculorum, atque venarum monstratio, postulant, ut ita fiat. At ego summam esse artem constantissimè assero, quæ ipsam imitetur, martyria in martyribus, fletum in fletibus, dolorem in patientibus, gloriam, & lætitiàm in resurgentibus exprimat, & in animis figat: hæc nimirum substantia artis est: hæc, quæ arti formam indit, quod videlicet inspectione dignum est.

C Sed cur hæc non assequantur Artifices, dicam postea, certissimamq. rationem ostendam, unde summi cum merito possint efficere. Interea verò cauendum est, ne, quod de libris Apocryphis diximus, quibus infantia Salvatoris, miraculae falsa asseruntur, ea pingantur. Quare & Theologi, ac quidem in rerum sacrarum historiis apprimè versati consulendi de tota re sunt, priusquàm tabulæ manum Pictor admoveat.

D Ceterum, quæ in ludicio extremo picta sunt ab aliquibus, ea Lilius ita expendit, ut cum de personarum decoro agat, pleraque noceat, quæ locus videntur pingenda fuisse: neque enim probat Christi picturam se quasi è Cælo præcipitantis, & Paulo apparentis sine gravitate, ac decoro, sine maiestate ea, quæ Dei Filium, Regemque ipsum Cæli, Terræque decuerat. Quare nec animos ad pietatem promouet, neque deuotionem gignit, ac erudum nescio quid sapit. Quis verò non item improbauerit Angelum Virginis Beatissimæ Christi locumationem annunciatum, capite primo tamquam colubam necis Terram deuoluantem, ac ruentem, quasi è sacco excuteretur? quis equo animo ferat (si equus sit iudex) Paulum Apostolum luce illa circumfusum ac cæcum, sexaginta propemodum annos ætatis ostendentem, cum nec ad dimidium peruenisset? quis in sacræ Pasionis Domini mysterio non cupiat minus conuidentes, ac non tantis conatibus, gestibusq. laborantes Angelos, & Crucem, Columnam, ac mysteria reliqua gerere sustinentes: quorum quidem nullo negotio quisque Cælum mouere, Solem regere, globum Terræ sustinere possit? dignius itaque reuerentiæ, quæ Angelo debetur, plus dandum omnino est, quàm arti, cum non è luce sumus, sed ex fumo lux fit haerenda.

E Effigitur tanti Iudicii mysterium sic exprimendum, ut maximo cum pauore spectetur, quemadmodum Prophete, Euangelistæ, ipse Dominus Iesus, & Patres in eo describendos, Ecclesia in prænuntiando curant, & curat.

Iam quòd ad Epistolam BARTHOLOMAEI AMMANATI pertinet, dicam primo, cur emiserit: mox quæ sint illius præcepta. Ad sculpendas statuas, ut erat non solum Architectus, sed & Sculptor eximius, cum sapè adhiberetur à Summis Principibus.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Zz 3

piibus,

Fr. Sebastianus
Christus in monte aureo
alligatus flagellis
cælum.

Laocoontis
statua excellens.

Martyres
quemadmodum
pingendi.

Arts pictoris
in imitatione
rei præcipue consistit.

Cautio quæ
dam pictoris
bus adhibenda.

Christus cum
gravitate &
maiestate pingendus.

Conuersio
Pauli quam
gratem requirit.

Angelus qui
terram deuoluit.

Bartholomæus
Ammanatus.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Animatissimus
imitator Bo-
nartus.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

Imagines nu-
di & ablegan-
da.

pibus, non peperit opere: cumque nudas de more expressisset, nec verò deinceps, aut mouere loca, aut seangerē potuisset, subijci illius mentem, eequid denique ad po-
steros commo- damine de laboribus suis esset perueniturum: cumque obiectis oculis, nihil nisi speciem turpitudinis ingenerare animis intellexisset, errati sui culpam re-
stari, ac deprecari constituit, ut simul testimonium posteritate rediret, ac stimulus, ne Sculptores, aut Pictores deinceps eandem semitam terebant. Quamobrem Moy-
sem pulcherrimum Michaelis Angeli Bonarotæ, aliasque illius statuas induras velatibus, proponit imitandas, nudas autem, & Satyros, & Faunos, & alia, quæ vel tur-
pis uitæ, uel inhonesti desiderij, perpetuum testimonium reddunt, constantissime ablegat.

Quod ut efficacius suaderet, sibi autem in primis re ipsa Deum propitium redde-
ret, statuit. (Christo miserante) facere damnum, quod è nudis illis statuis, quas olim effinxerat, inferri posset. Videlicet sciebat stare Diuinam sententiam, quam Domini præcursor edixerat, nonens ut digni poenitentiae fructus fierent ab ijs, qui vellent fu-
turam iram, atque æternos cruciatus effugere. Itaque Templum Saphi Ioanai, Flo-
rentiæ, suis sumptibus auxit, & sanctissimis imaginibus ornauit, ac quidquid rerum, uel pecunie de sua olim arte comparauerat, id omne tum in illud contulit, tum ipse &
Laura coniunx ingentis pietatis, ut & ingenij semina, operarijs Ecclesiæ alendis, sanctæ diem obcuntes attribuerent.

Et hæc quidem ita habent, quibus nos in Dei unius gloriam, & ad animæum sa-
lutem, capita, quæ plures ante annos conscripsimus, adijcienda esse existimauimus, si prius dixerimus, unde ad imaginem Christi Crucifixi, Martyrumque, martyria rectè pia-
genda iuuari artifices possint.

Vnde Artifices Christi Domini patientis, & Martyrum tormentis scissimæ, ac magno cum
labore, quæ in mente possint exprimere. Capi. XXXVI.

Primum autem id in confesso est, quo honestius, atque utilius aliquid est, id
etiam Diuine Maiestati gratius, ac Reipublicæ solere iucundius accidere, cum,
quæ nihil inquam Christi Domini passione sanctissima, & inuidia Martyrum
toritudine vtilius fuerit, hæc expressa summam utilitatem allatura.

Præterea, parituriendum esse partum, antequam is pariat, alioquin fit non partus,
sed abortus: quæ cum ita sint, intelligat Pictor, sibi & oratione tamquam in re sum-
mi momenti, & in meditatione concipiendam esse non tam ideâ futuri operis, quam
sensum dolorum, quos Dominus Iesus, qui quæ cum secuti sunt intrepide, olim per-
petiebantur. Et nos quidem cum de Martyribus, alibi quædam ex antiquo Patre atti-
gerimus, pauca hic de Christi Passione dicemus, præfati, sicuti Scriptori vitio verten-
dum, si dum vulnera, sudores, prælia, cruciatus narrandos suscepisset, musculos tan-
tum, vel eiusmodi alia exponeret, sic maximo vitio uertendum esse Pictoribus, qui in
Christo patiente & in martyribus pingendis, minimam summæ reuerentiam hæc
nos habuerint.

At tunc funestissimus Christi Redemptoris, ac uitæ nostræ Patientis interitus ad-
miracionem, & aerbum dolorem in alijs pariat, necesse est ut in Pictoris animo in-
sit, unde existat admirationis magnitudo, & impetus doloris erumpat. Si uis enim
non flere, prius flendum est tibi ipsi, inquit Poeta. Atrocissimum verò spectaculum fuit,
Deum inuicti & morientem, & mori volentem. In eo diritas hominum, quæ vitæ
uitæ ademit. In hoc amor erga homines incredibilis mori sua sponte volente pet-
pendendus est: præterea inusta infamiae nota: tot tormenta, quibus caput, membraque
omnia obiect, ut à nobis omnia depelleret, quæ futura erant, æterna supplicia. Ad la-
dibria, ad ignominiam, ad omnem exanimatæ vexationem, species etiam illa, quæ na-
rabant Diuino pauimenta sanguine, cum ab eo cuius animi magnitudo semper emer-
geret, in medijs scibus, crepitum, plagarum, ne minims quidem, aut præ dolore ge-
mitus erumperet, aut vox ad misericordiam implorandam audiretur. Hæc autem, &
reliqua suaferim, ut è Ludouici Granatæ, Francisci Costerij, Vicetij Bruni meditatio-
nibus

Quammodo
circa passio-
nem Christi &
Martyrum
tormenta de
piagendi pi-
ctor le in-
struere de-
beat.

Anibus de Vita, & Passione Domini, pictor intimis sensibus hauriat, ac prius quam ad tantum misterium exprimendum accesserit, expiet animum Sacramentis. Quod autem hac in re idem in reliquis eiusmodi faciendum esse dicimus. Porro hec tenacius pectori insiguntur, si sequentia nonnunquam legantur ac rente

*Rationem Pictoribus, ac Plasticis, si saluti esse velint, abstinendum sit a pingendis imaginibus
& efformandis statuis, quæ laetitia, vel falsorum Deorum memoriam renouent,
amores inenitæque insensas, aut inepitas Christiana Religione
indignas sapiant. Cap. XXXVII.*

Prima. Toto corde, viribus, mente diligendus est Deus, ac proinde maior eius gloria toto corde, viribus, mente procuranda est: Ideo enim docuit nos Filius Dei, ut oraremus, quod continenter facit Ecclesia, Sanctificetur nomen tuum: Adueniat Regnum tuum: Fiat voluntas tua. Id autem quantum sit, legat Pictor Romanum Pij Quinti Pont. Max. Catechismum, ubi agitur de oratione Dominica.

At neque Dei voluntas sit in terra, sicut in celo, nec sanctificetur eius nomen, neque regnum eius adueniat in animos hominum, nec gloria ipsius procuratur, sed obversatur, ac demitur, quotiescumque per turpes imagines priuantur illa munificæ, quæ sustinuit sterit Filio Dei, cuius amore sanati, & morte redempti sumus.

Secunda. Celsitibus, qui sequuntur Agnum quocumque ierit, ingratissimum accidit, cum in omnia vident vident, Veneres, & alia immunda reuocari ab inferis: Quibus sanè idolis in puluerem redigendis, ipsum intrepidè sanguinem profuderunt, ne quæ

Constituto nòmini restaret in Terris iniuria.

Tertia. Satana quasi litatur à Pictoribus, cum species rerum effingunt, quibus castas è mētibz, quæ Dei sunt, templa, cogitationes explodunt. Et Inferno ipsi aliquid acciderit, triumphus genus accedunt. Demones sensim eo impudicatum imaginum furo, tamquam hamo infelices hominum sensus in suam nallam perturbant.

Quarta. Demonibus ipsis cooperantur Pictores, etiam ut heresis lechola statum latissimè serparetur, ut carnis & sanguinis Regnum amplissimè propagetur. Demones enim quos potissimum tempore abigi se se ex Indijs viderunt, cum Evangelio illuc importato Pagodes, & reliqua sua simulachra cernerent Christianis aboleri duabus machinis Decectum in Europa euertere conati sunt. Batum altera fuisse libri impudici, inantisque, ac falsæ philosophiæ sacra species, è quibus sex adulteriorum, & effectorum deriuata in animos adolescentum, pietati omnes aditus obstruxit. Altera, monstruose nudata mulierum imagines, Vanorum, & Satyrorum infantes stragat, quæ è terre visceribus ipsa quoque idolorum eruta fragmenta, quæ in adum frontibus, in turribus, in nobilium villis, in domorum penetralibus iterum locata, in cuncta illorum memoria renouant, quotiæternis ignibus sunt addictæ. Ethnietum denovo statuerunt. Dum verò Sanctorum imagines, & sacra Domini mystica, vel sine dignitate, vel ad libidinem potius, quam ad pietatem pingereantur, vel pictæ inter fallorum Deorum imagines, & statuis collocaentur, verè ipsa religio ex multorum animis paulatim sublata est. Cum autem futurum esset Christi Domini aduentus certissimum signum, ut falsorum Deorum simulachra penitus è terra et aere decerent, ne illis ijs cultus, vel honor haberetur, sanè qui eos rursus ad ornatum, & memoriam usus par, grauissima Deum ipsum esset iniuria, ac Christi lucem, quantum in se est, extinguere.

Decima. Pictori summorum Pontificum, ac sancto illi primorum Christianorum zelo re ipsa pictores aduersantur, cum fallorum Deorum imagines pingunt, etiam, siuti & statuis omnes, quæ Gentilibz Deos referebant, partim Gregorij Magni Pont. Maximi, acque aliorum mandato Pontificum, partim à populis ipsi Christiana religione iam dudum imbutis, vel committunt, vel inuicem, vel terra obruta faciunt, ut nefaria superstitio funditus tolleretur, quando eam ab humani generis hoste non solum modicus retentam, uerum etiam varijs artibus ad aetatem ipsius Gregorij in Verbo propagatam inde perspicimus, quod Pontifex illi. quæ aliquor annis post Gregorium Pontifex fuit, Pantheon Cybelæ, ac reliquis Diis gentium consecratam, &

E quinta. Pictori summorum Pontificum, ac sancto illi primorum Christianorum zelo re ipsa pictores aduersantur, cum fallorum Deorum imagines pingunt, etiam, siuti & statuis omnes, quæ Gentilibz Deos referebant, partim Gregorij Magni Pont. Maximi, acque aliorum mandato Pontificum, partim à populis ipsi Christiana religione iam dudum imbutis, vel committunt, vel inuicem, vel terra obruta faciunt, ut nefaria superstitio funditus tolleretur, quando eam ab humani generis hoste non solum modicus retentam, uerum etiam varijs artibus ad aetatem ipsius Gregorij in Verbo propagatam inde perspicimus, quod Pontifex illi. quæ aliquor annis post Gregorium Pontifex fuit, Pantheon Cybelæ, ac reliquis Diis gentium consecratam, &

Turpes imagines gloriæ Dei obstruat

Exhibet, p idolo omnia tuos de iniuria.

Demonibus à Pictoribus p immundas imagines litatur.

Demones quibz machinas in Europa Dei cultum euertere conati sunt

Imaginem sacrarum abusus.

Christi aduentus signum certissimum.

Quæ etiam Gregorij Magni Pont. Maximi in collegiis Gentilibz statuis.

Bonifacius Gregorij Magni Pont. Maximi superstitio gentilibz abstruit.

Phoca

Populi Ro-
ferus in cō-
muniōis ita
tuis.

Ex Petri An-
geli Bargei
epist. ad Pe-
trum Vm-
bardum.
Quibus fla-
tus Romæ
decebatan-
tur.

Simulachro-
rum plurimo-
rum interitus

Ecclesia Ro-
mana Deorum
in feriarum
nomina con-
uertit.

Philosophi
picturas nu-
das prohibe-
buerunt.

Nudæ imagi-
nes pictori
conscientiæ
contrariæ.

Statuæ nudæ
à Satana in-
uectæ.

Phoca Imperatore impetravit, ut ea superstitione liberatum, & expiatū Mariæ Vir-
ginis Deiparæ dedicaret, quod certè fieri non oportuit, si nullæ omnino gentilitatis
reliquæ superesse putabantur. Pide igitur, sanctæque tum Gregorius, tum alij Pontifi-
ces fecerunt, quibus ita mandantibus, ac suadentibus Populus Romanus Deorum
signa vel euerit ipse, vel ab alijs euerit passus est, quorum pietatem Pius V. & Six-
tus V. Pontifices Maximi sic imitati sunt, ut eorum alter ex adibus Vaticanis huius-
modi statuas aliò amandare cogitauerit; Alter è turre Capitolina deiici iussit.

Fuisse autem (inquit Bargeus) bonam, magnamque partem Deorum signa, quæ
euerfa sunt, inde intelligimus, quod publicè nullis ferè itatque decerni consueverant,
nisi iis, qui propter præclara in Republ. merita eo honore non indigni esse creden-
tur: priuati autem, qui aut domi, aut in sepulchris, aut in hortis sibi, vel suis sta-
tuerent, haud sanè multos, nisi ex nobilitate, qui huiusmodi honorem sibi ambitio-
sissimè exerebant, extitisse, ex eo coniectere possumus, quòd quæ hodie humi obru-
tæ reperiuntur, omnes ferè vel Veneres, vel Apollines, vel Ioues, vel Mercurij,
vel Bacchæ, vel Satyri, vel aliud quippiam huiusmodi sunt, quòd aut ad eam superstiti-
onem, aut ad aliquam gentilitatis fabulam pertinerent. Vt mirum videri non de-
beat, si in demolendis, euerendisq; huiusmodi signis, quæ plurima erant, ea quoq;
humis deiecta sunt, quæ præstantibus uirtute uiris posita fuerant. Nam si ad delendū
ex hominum memoria Deorum cultum in impietatis monumenta seruiendum erat,
difficillimum profectò fuit cauere, ne vnà cum huiusmodi simulachris illustrium Vi-
rorum statuæ deicerentur, quarum tamen ingentem numerum à Genferico Vanda-
losum Rege, ut in Africam; & à Constante Constantiniano, & Gregora filio, ut in Sici-
liam auherentur, sublatum fuisse legimus: quarum illæ in mari Africæ, hæ in freto
Siculo aduersus tempestates demeritæ sunt. Illæ etiam quæ in Adriani mole & plu-
rimæ, & pulcherrimæ spectabantur, quo tempore Vittiges Gothorum Rex Romam
obsidebat, in fragmenta ab obsessis distractæ sunt, & in obsidentium, oppugnato-
rumq; capita deuolutæ.

Sexta. Sanctæ Ecclesiæ Spiritui, atque ideò ordinationi Dei resistit: ipsa enim
in Synodis, in suggestibus, in ministracione baptismi, quo Saranæ, atque huius frau-
dibus abrenunciatur, id prohibet: nam & ut de ipsa quidem Deorum nomina usur-
parentur, in feriarum nomina conuertit, qui erant, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis,
Veneris, Saturni, Solis, dies nuncupati. Cum autem fidei articulus sit credere vnā
Sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, quam qui non habet Matrem, nec
Decum habebit Patrem, Ecquis eam à Spiritu Dei certissimè regi credens non pec-
cauerit, qui non solum ipsos Deos carmine celebrat, verum etiam ad delectationem
& ornatum pingit, ac retinet?

Quòd si Gentiles ipsi Philosophi, Plato, Aristoteles, ac reliqui picturas nudarum
mulierum prohibuere, quòd earum aspectu animi effeminarentur, praua fouerent
desideria, & ad scelera promouere redderent, ecquid Christianus Magistratus non
faciat, cui Deus illuxit, tenebras illas ita dispulit, ut qui Christianus sit, fatea-
tur oporteat, impium esse, qui asserat Christum cum Belial, Arcam Dei cum Arca
Dagonis posse commemorari.

Quin sanè omni honestati (ne dicam religioni) aduersatur, si nudorum hominum
imagines mulierum, harum autem nudarum hominum oculis obuersentur; cum si
quis honesti aliquid in corde retineat, vix seipsum conspiciere audeat nudum.

Iam verò hæc omnia, ut veræ imitationi, sic & ipsi Pictorum conscientia contra-
ria esse dicimus. Quis enim dum illa pingit, non cogitat turpia, non plerumque inci-
tatur ad libidinem, non sentit se incommodare Reipublicæ? Quòd si ad consilium
reuoauerit mentem; ac quidem Dominum Iesum, vel Beatissimam Virginem, aut Cō-
fessarios qui sincerissimi sint consuluerit, num putas aliud sentiet, vel audiet, quàm
Apostolicum illud? Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Et verò si fateri velint Pictores id quod res est, non negauerint aliqui expertos
esse sese Satana artes, quibus ad sensus pascendos, seque ipsos ad omne scelus irritan-
dos ingenia, manus, penicillos conuerterent.

Certe

A Certè Paulus tantus ille pro Christo legatione fungens, cum mulieribus iubet velari capita propter Angelos à quibus conspiciuntur, et quantum iussisset, ne membra, & corporis partes pingentur, quas ipsa natura docuit tegi?

Addo. Cum Deus ipse Parentes nostros post innocentiam, atque iustitiam originalem amissam, uestibus pelliceis induerit, ut caro iam spiritui facta rebellis cohiberetur, qui sumus nos, qui putemus tanto cum rerum carnalium apparatu, nos Deo non displicere, si dexteram nostram contra potentem eius dexteram ad lasciviam quæq. & impia adhibeamus?

Deus primos parentes vestiti voluit.

Verumenimvero ut hæc omnia verissima sunt, Divinamq. iram, & ultionem eo accerbiorē merentur, quò ad posteros diutius pervenerint, ita vix dici possit, quam Pictores ij & laudem, & præmium consequentur, qui post hæc pietatem cum picturis coniunxerint, atque animos hac arte nobilissima ad virtutem, atque ad cælestia euexerint.

Pietas cum picturis vultu genda.

Scriptores Emblematum, Numismatum, Signorum militarium, siue aliorum, quæ, vel nudis symbolis, vel brevibus sententijs adiectis propostis spectant quadantenus ad Picturam. Caput XXXVIII.

E Rat verò animus huic libro tractationem adtexere de Emblematicis, & ijs præcipuè symbolis, quæ patria lingua vocantur ab Italis *Imprese*, à Gallis *Devises*, Latine autem dici forte possent. *Argumenta Epichærematum*. Verum quoniam hæc seculo tota res pertractata est à pluribus, sat fuerit sic eos recensere, quorum fœtus agnoscere potui: ut pernoscat, unde illa sumi aptius possint, quæve cautiones ijs sint adhibendæ, quibus sint quàm honestissima.

Et sanè, quæcumque in Divina Historia Moyses symbolis textit, tamquam in omni Aegyptiorum doctrina eruditus; multa suppeditant, quæ nobis indicent rectissimum, atque sublimem Emblematum, siue aliorum quorumlibet signorum usum iussè elici posse.

Act. 7.

Tentavit hoc novissimè, qui Emblemata sacra è præcipuis utriusque testamenti historijs concinnavit Bernardus Sellius Noviomagus, æneis tabulis incisa: è quibus, ut pauca huc conferam: Tabulæ creationis hominis in scriptis hæc paucissima verba. Adumbrata Humanitate Divinitas. Tabulæ verò vetationis elus pomi, Liberalis Interdictio. Tabulæ autem impositionis nominum creaturis, Illiberatæ Sapientiæ vis, Formationis Euxæ ex costa, è diminutione augmentum. Elus vetiti pomi, Malorum caput superbia. Maledictionis serpenti, Consilium absconditum. Eiectionis primorum parentum è Paradiso, Adest scelerebus ultor à tergo Deus. Caimi Abelem interficiens, Corruptæ naturæ effectus. Caimi profugi, Carnifex sui ipsius conscientia. Et quæ alia pleraque è vetere testamento desumpta, sententiam ad consiciendū Emblemata habent adscriptam. At Emblemata novi testamenti eiusmodi sunt, qualia ex istis, quæ pauca huc adiecerò, intelligi possunt. Nimirum tabulæ aduentus Mago rum, qui Christum Dominum adorant, verba hæc inscripta sunt, Gentium Lux. Christi autem docentis in templo, Gratiarum Thesaurus. Io. Baptiste in Deserto prædicantis, Lucis Divinæ confusio. Satanæ Christum tentantis, Contusa effrenis stoliditas. Nuptiarum in Chana Galilee, Naturæ innouandæ argumentum. Predicatione beatitudinum, Divinæ disciplinæ schola. Christi leprosum sanantis, Medicina tutissima.

E Et id genus pleraque ex vniuerso nouo testamento.

Sed & qui Divinas literas antiquitus interpretati, sensus mysticos vberius sunt persecuti, copiosissime inde materiam ingenijs huc collineantibus præbuerunt, quæ stimulos ad virtutem addecent, frenum ad vitia cohibenda injecerunt.

Ac cum Deus vnicuique rei vim indiderit, quæ exerat sese, ac quasi latentes explicet sensus, quibus eius gloriam quodammodo concinat: nemini dubium est, quin qui eunquæ de rebus scribere naturalibus, hi dederint multiplicem occasionem ea symbola consiciendi, quæ vniuscuiusque statui, vel conditioni congruant, & quædeant.

Ut verò præcipuè hoc præstiterit Patres, qui sua in Leviticum Pentateuchi edidit

Luxus Legionis signa gnostionis.

Com.

Commentaria; sic qui inter alios hoc tempore Luyfius Legionensis Augustinianus Theologus Hispanus, Diuinorū librorum primarius Salmanticæ interpres scripsit in Cantica Salomonis eleganter (licet concisè) suppediat multa, quæ ad confluenda ritè Emblemata facere possint.

Ceterum, quibus Ethnici Poetæ sunt visi plurima in hoc genere subministrasse, quique deinceps Mythologias eorum curarunt ad mysteria referre quæ in iis abdita esse putarunt, falsi sunt plus quàm fati. Parum enim auri è tanto ceno eruas, vel commode ad Christianam pietatem in mentes insinuandam ea conuertras, quæ plerumque obsecenitate, flagitijs, & impio Deorum cultu sunt permixta. Et Palaphatus quidem Græcus auctor, aliqua eiusmodi, sicut Græci alij Interpretes, deinde verò Lilius Giraldus, Martilius Ficinus. Natalis Comitum nostro hoc seculo Latine curarunt exponere: ut si quid è fabulis Poetarum excernendum inde sit, quod non statuere mendacium, sed excitare ad virtutes, atque ad honestatem queat ingenia, id fiat quàm cum spectatisimè. At peruehim, si quis istos legere cupiat, perlegat in primis tum quæ de Ethnicos Poetis atque Pictoribus hoc libro Bibliothecæ Selectæ scripti sunt: tum quæ estiones decem Hispanica lingua anno superioris seculi quinquagesimo primo editas Antuerpiæ, quæ Tostadus conscripserat de falsis Dijs, de quibus Poetæ sunt locuti.

Sanè verò quæcunque vocata sunt à priscis Hieroglyphica, quorum hodieque extant monimenta in antiquis lapidib. multum ad Emblemata condenda afferunt lucis. Ac qui Pierium legit post Orum, & Chæremone, qui istiusmodi nonnulla tractarunt, intellexit, eequid inde commodi ad Dei honorem percipi queat.

Emblema quid, quonè differat à Gnome, siue sententia, deinde etiam à Parabola, & ab Aenigmatè. Denique auctores nonnulli, qui Emblemata edidit, atque eadem explanarunt.

Claudius Minoes Antuerpiæ editus. 1574.

Emblema quid & inde.

Paulanias. M. Tullius in orat. ad Brutum & 3. de orat. Andreas Alciatus in præf. suorū Emblem. Cicero in Orat. perfectio ubi agit de mediocri genere dicendi. Inscriptio anima Emblematis Alciat. at Ruscellio non item.

Emblema quid à geometriæ siue sententiæ, & à parabola, & ab aenigmatè differat.

Quod Claudius Minoes Diuionensis, Gallus, in Commentarijs in Alciati Emblemata suis appositè dixit, idem & nos asserimus: nempe Emblema dici quicquid interferitur ornatus causa, non modò in parietibus & pavementis, verum etiam in alijs plerisque omnibus rebus, vas, crateris, vestimentis, cuiusmodi sunt clauiculi, aut imagines auræ, vel argentæ: Vniones item ac gemmæ, *παρά το ἐμβάλλεσθαι* aut *ἐπιβάλλεσθαι*, quod designat interferere, interponere, inijcere. Antiquitus enim lapillis quadratis, & minutè scætis atque expositis, in quibus icones quædam erant intertextæ, ornabantur Regiæ magnatum, ac Principum aedes, quemadmodum aiunt Paulanias, & alij. Quamobrem metaphoricè Emblemata sic vocantur, quibus imagines, agalmata, pegmata, & id genus alia inuenta, variè, & eruditè explicantur. Trivium autem est illud Marci Tullij à Lucillio:

Quàm lepidè lexetis composita, ut resserula omnes.

Arte, pavimento, atque Emblematis ærmiculis. Sunt igitur Emblemata (inquit Claudius Minoes) reconditæ cuiusdam eruditionis specimina, quæ cogitationem requirunt, quæque cum nouitate, quam præ se ferunt utilitatem cum honesta delectatione conditam non minimam habere debent. Addit Andreas Alciatus, Emblemata esse inuenta quædam, ut quisque possit addere torulos vestibus, & petasis parras: ut etiam *ἀπόρις*, hoc est sine voce uti notis, ac symbolis in exprimendis animi tacitis notionibus. Nimirum torulos vocat eminentias qualdam in vestibus, corollis, & similibus alijs. Addit (inquit) aliquos ut in corona toros, omnemque orationem ornamentis modicis verborum, sententiarumque distinguit.

Iam Emblematis ratio, præter inscriptionem, quam rei torius animam nominat Alciatus, negat non omnino rectè Ruscellius: duo admirabiliter complectitur, Picturæ, & Poësim, ut altera sit alterius interpres. Differt autem Emblema à Gnome simpliciter accepta: sicuti etiam à Parabola, & ab Aenigmatè. In Emblemate quidem potest inesse sententiæ, si modò Emblemata sumamus metonymicè pro Cârmine quod Epigrammate, quo explicatur *ἐγγραμµα*, siue Emblema. At verò hoc ipsum quod dicimus

Emblema,

- A** Emblemata, sapenumero uerbis caret, nulla ut inscriptio uocum, quæ in ijs, quæ Italicè (ut diximus) nominantur *impreſe* requiratur.

Sententia porò & Emblemata differunt, ut res à uerbis. At Parabola, est sermo in ore omnium, Emblemata in ore sapientum: Aenigma obscurus est, quàm Emblemata. Sciendum est item, Emblematum, alia esse naturalia, alia Mythologica, uel Historica, quæ rem gestam inuolucto quodam complectuntur: alia denique & quidem complura, quæ moribus informandis accommodantur. Ceterùm, qui Emblemata hoc seculo edidere, hi sunt, qui quidem ad nostri notitiam uel manus peruenierint: Andreas Alciatus, sed cùm hic Carmina singulis Emblematis, addiderit, quæ potius uideantur Emblematum esse expositiones, ideo quibusdam uisa sunt in propriè dicta fuisse Emblemata. Et uerò in Alciati Emblemata (licet nò omnia) scripserat Sebastianus Stokamerus Germanus, quæ à Plantino emissæ sunt auctiora, & longè alia quàm priora. Sed, ut diximus, Claud. Minor eadè omnia Còment. & Scholijs accuratè illustrauit. Academia Casalis S. Euasij.

- Artigius pro Academia occultorum Brisię.
Academia Assidorum Ticini, & ex ijs Farra Academicus.
Bocchi.
Camillus Camillius.
Collatius.
Gabriel Symeon.
Gulielmus Baldefanus eius operis tertio libro, quod stimulum ad uirtutem Italicè scripsit, ac Romæ edidit.

- C** Petrus Tolofas, qui Morosophiæ centi Latinis, totidè Gallicis tetraſtichis scripsit. Hannibal Charus.

Hieronymus Ruscellius, qui etsi in hoc etiam studiorum genere laborauit: pseraque tamen reticere poterat, & debebat de ijs Emblematis, quæ ad exprimendum animi sensum erga mulieres eduntur.

Iulius Cæsar Capocius.

Lucas Contilis pro Assidatis Ticinensibus Academicis, librum uberem edidit de proprietatibus Emblematum. Cùm autem egisset de octo prerogatiuis homini concessis; ac proinde afferuisset eundem hominem natura esse rerum abditarum perſecturæ, tunc originem autem Symbolorum ad lanum; siue Noe, atque antiquiores, qui ei succedere, retulisset; egit de insignibus, & Symbolis, quibus Cæsares ad testandam potestatem suam utebantur: Quenam item symbola, uel insignia Pontificibus, Imperatoribus, siue Cæsaribus, & Regibus: Quæ item antiquis Romanorum Legatis conueniebant: demum adrexit propria Ticinensium Academicorum Emblemata.

- D** Ludouicus Dominicus.

Paulus Iouius Nouocomensis.

Scipio Ammiratus, qui & Rota.

Tægius Iuriconsultus.

Torquatus Taxus.

Iam uerò leges condendorum Emblematum, siue aliorum symbolorum hæc sunt, ut breues nec omninò obscuræ, sed quàm honestissimæ. Inter symbolum autem & inscriptionem ea proportio sit, quæ est tamquam inter animum & corpus. Neque uerò symbola sint ambigua, ueluti herbarum dubiarum, aut animalium, uel auium maximè inter se se similia. Ceterùm, absit ab ijs quidquid indignationem, odium, maledicta, turpitudinem, assentationem sapiat; adsit autem quod ad pietatem, ad uirtutes, ad honestatem animos possit accendere qualia illa duorum insignium Cardinalium.

- E** Turnonij, cuius Emblemata, Duæ manus expansæ, quæ manna cælitus elapsum colligunt, cum hæc Inscriptione, NON QVÆ SVPER TERRAM CAROLIBOR. ROMÆ, cui *Cervus sitiens ad fontes aquarum*, se sitire Christum indicabat. Quale item Academici Ticinensibus, qui ut aliè retineret in animo, quam uirtutem colere conſtituerat, hoc est Humilitatem, cùm pingi curasset aquam ex altiore riuo seu fonte manantem, atque inde postea altius assurgentem, hæc uerba adiecit: Si deferar, effera.

Sed

Italicè hæc
habetur in-
scriptio:
Reginam
to de Luca
telle deli
preſe. Panpa
ta in Panu.

Sed legendus item Gulielmus Paradinus, qui multa huiusmodi collegit in libello, A quem prænotauit, *Diuisis Heroiques*.

Symbole alia, quæ olim in numismatibus, siue monetis eudendis apprimbantur, & ad Emblematica condenda materiam subministrare possunt, quæ collata cum sacris, suam infirmitatem indicant.

AT Romani, vti & feliciter Græci auersæ numismatum parti soliti sunt symbola, & icones apprimere; quibus etiam gestorum memoriam posteritati commendabant, id tamen plerumque in eorundem Cæsarum assentionem cedebat. Quod, qui Ethnicum secuti morem ad nostra quoque tempora inlatis potius, quam docendis animis detorqueant, haud rectè faciunt. Nos quæ in variis numismatibus Iulij & Augusti Cæsarum apparent, ita hic breuissimè recenscimus, vt collata cum sacris, intelligi possit, quam augustiora & veriora sunt, quæ Diuinæ sapientiæ, virisque qui sibi, mundo, ac Satanae imperarunt, symbola responderint.

In aduersa igitur parte eorundem numismatum Iulij & Augusti Cæsaris: vel caput ipsius cum astro super verticem: vel Mars nudus cum hasta, & clypeo cum literis his, ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ: vel sella cum laurea C. Iulio Cæs. Dictatori ex S. C. posita: vel Martis simulachrum: vel statua equestris Pacificatoris protenta dextera: vel sella cum laurea: vel statua equestris togata, & Auguralis: vel signa militaria: Aquila legionaria sub trophæo inter duo cohortalia signa: vel victoria in biga: vel caput Lepidi: vel caput Antonij, cum lituo: vel caput foeminae inter tria crura, Scythiarum, siue Trinacriae symbolum. Καὶ τὰς δὲ τριὰς πλάγας ἀνδρῶν: vel tres dextre iunctæ, caduceum & fasces tenentes cum Orbe, & securi, symbolum Triumuitatus inter Cæsarem, Lepidum, & Antonium iniri: vel Cæsar, Lepidus, & Antonius Triumui ri R. P. C. affantes tripodi, accumbente humi concordia: vel caput Lepidi cum lituo, vel caput Antonij cum urceolo, uel caput Antonij cum lituo uel templum D. Iulij cū statua Iulij Cæsaris habitu Pontificali, & capeduncula: uel Aspergillum, Vmbraculum, Lituus, capeduncula: uel vexillum, siue signum cohortis, Aquila Legionaria, Aratrum, Decempeda: uel Tripus cum astro, & ramusculis lauri: uel lituus, tripus, patera: uel Victoria insilens proræ naui: uel hæc uerba, αὐτοκρατορ καὶ τὰς ἀπὸ πρῶτης ἀνδρῶν: uel laurea ΣΜΤΡΝΑΙΩΝ: uel Clypeus & hasta purè decussatæ: uel duo togati corona radiata coronati: uel Cometes siue sydus Iulium. Vel Herma cum capite Solis radiato & fulgore ad pedes: uel Victoria Orbi insilens, Labarum sinistra, Lauream dextera tenens: uel Armenia stans cum hasta in dextera; arcu in sinistra: uel Arcus triplex cum titulo Cæsaris erectus: uel Columna rostrata cum statua Cæsaris paludata: uel Corona quæque uotiuæ pro salute Cæsaris: uel Pax: uel Venus uictrix: uel Capricornus cum Orbe, gubernaculo, & cornucopiæ: uel Taurus, uel Bos cornupeta: uel Clypeus clauiculatus: uel templum: uel Apollo Citharædus rupi insidens: uel Prora naui: uel Caput multis inscriptum literis, aspergillum, securis, Albogasterus. CÆSAR DIVI F. IMP. PONT. III. VIR. R. P. C. Vel Ara, siue basis Cæsari ex S. C. posita: uel Navis turrita: Crocodilus Palmæ arbori alligatus: uel Clypeus inter duos ramos oleaginos, siue Laureos: uel Ara uotiuæ Fortunæ reduci, pro reditu Cæsaris: uel Lauream cum litera V. Vel manipulus spicarum: uel Capricornus in medio Coronæ Laureæ: uel Sacerdos agens iugum bouum: uel Sphinx Aegyptia cum sistro ante pedes: uel Victoria Aræ totum de insilens cum angustis hinc inde: uel Crocodilus Aegyptius. Et si qua sunt alia signa, quæ deinceps aliis Cæsaribus vel similia fuere attributa, vel dicata. Quæ quidem collata cum iis, quæ Christo Domino, uel beatissimæ eius Matri Virgini & Diuinis Scripturis ab Ecclesia solent tribui, hæc eminentissimum aliquid, ac Diuinum spirant, præ illis, quæ ethnica consuetudo ad eorum laudem retulit, qui denique æternis suppliciis fuere addicti. Ergo filii Dei Symbola eiusmodi fuerint, qualia ex his siue attributis sumi possunt, qualia illa sunt: Iesus splendor gloriæ. Candor lucis æternæ. Oriens ex alto lux. Gloria Domini. Deus Dei nostri. Flos campi. Sol iustitiæ. Umbraculum ab æstu. Spes à turbine. Turris fortissima. Vitis vera. Lignum uiride. Via, ueritas, & uita. Olcum

A Oleum effusum. Odoz agri pleni. Agnus dominator. Corona sanctorum omnium. Bonus pator ouium. Stella maris. Gemma pretiosa. Speculum vite. Thesaurus fidelium; & alia innumera tribuuntur alia possunt efformari symbola, quæ è Diuinis perita scripturis augustissimum aliquid sapiunt, atque celeste. Qualia illa: Liliam sub pedibus habens. Stellis duodecim coronata. Putcus aquarum viuientium. Porta clausa. Stella maris. Hortus conclusus. Et alia sexcenta, quæ item ad sanctos Apostolos, & ad alios cum Christo in cælis commorantes suo ordine sub Virgine sanctissima, iustissime referuntur.

Signa, quæ ab Ethnicis, & antiquis Romanis gerebantur in bello, quantam erant: & quantum dissent ab ijs, quæ cordati & Christiani duces curare debent, ut in suis vexillis pingantur.

I Nec militaria signa primum semper apud Ethnicos obtinuisse locum Aquilam in confesso est apud veteres historicos; eamque propriam fuisse signum legionis. Quin & qui sub Aquilam confugebant viri facinorosi, salui erant. Præter Aquilam autem, quattuor in exercitu Romano erant ferè signa, Lupus. Minotaurus. Equus. Aper. quorum solidæ effigies, singulis ordinibus, ut ait Plinius, hoc est, ut Paulus Manutius interpretatur, singulis manipulis præferebantur, ut primæ legionis manipuli Lupis, verbi gratia: secundæ Minotauris: tertiæ Equis: quartæ Apris vterentur. Atque (ut Plutarchus nota) Romani alijs signis utebatur, in quibus Draconum, Deorum, & Imperatorum essent effigies pictæ, cum præsea illa ineunte militia: fæni manipulum perticæ alligatum confueuissent certo militum numero præferre.

Quid, in falsis.

C Verùm enim uero licet Aquila, Lilia, & cetera eiusmodi signa plerumque à Christianis militibus gestantur, omnibus tamen in honore primo est Crucis symbolum, quod cælitus Constantino primo Imp. ostensum, ut in eo signo vincere, cecidit in vnum Christianorum Cesarum, & Regum. Sic Labarum illud præferri in exercitu iussit magnus Constantinus, de quo cum Robertus Card. Bellarm. in lib. de Imaginib. tū Cesar Card. Baronius in suis Annalibus egregiè. Abligata porrò fuisse bestiarum, & falsorum Deorum signa, & in horum locum suffecti custodes & tutelares Angeli, ac sancti, qui Deo exercituum seruiunt: Vel Virtutis aut fortitudinis aliquod symbolum adieciū, quod solidam in Deum fiduciam accendat, & foueat.

D Quin & ante Christi aduentum præclarum illud Iudæ Machabæi vexillum fuisse legitimus, in quo erant litteræ initiales huius versiculi Exod. 15. *Quis similis tui in fortibus Domine?* Vide Sixtum in Bibl. Sancta. Quamobrem quanto iustiora debent esse bella Christianorum, qui pro publica pace, ac pietate præliantur prælia Domini; tanto quisque magis eiusmodi signa in vexillis, & signis habere debent, quæ ubiq; Christianam pietatem spirent.

Idem dixerim de insignibus familiarum, in quibus si quid esset, quò antiqua aduersus alios odia fouerentur, aut aliud quidquam minus honestum esset, suaserim omnibus, ut eadem abraderent, vel emendarent; atque è Diuina scriptura aliquod dictum quam breuissimum adicerent, quod posteris suis aliquod ad uirtutem documentum afferret.

E

CARMEN IN DEI PATRIS. ET EIVS FILII LAUDEM.

Francisci de
Societ.
Iesu.

Maxime regnator superū, quem regia celi
Accipit aeternis moderantē legibus orbē,
Da Regi, & patri donat qui nomine Regem
Iudicis officium recti: da, iuris & aequi
Arbiter, aequato geminas examine lances
Immotā librare manu, populūq. iura
Iustitia monūtrante tuos: ne paupere diues
Plus ferat, atque inopem donis viciisse feratur.
Quin nigras etiam colles, montesq. repositos
Pax colat, Astraeque veniente reuere terras,
Pauperibus sua iura dabit; nec pauperis antro
Sub iugur natis opata opulenta decrit:
Et famuli scilicet pendet pro crimine poenas.
Tūc tibi pro meritis summi reddetur honores,
Dum referet Sol mane diem, dum vespere no-
ctem
Luna, sub hac serie variantes temporis aeuum,
Perq. ortus obitusq. hominum se secula trudet.
Et pluuia in tacitū vellus descendit: ut imber
Quē pater immensum secūdis nubibus aether
Ingeritūm terra matris demittit, & aethu
Torrida tandūm misere morientibus herbis
Desuper effusum transmittent praeatrigorem,
Hac duce, iustitia in terris orietur, & agros
Pax teget undantes spicis, noua tempora donec
Signabit variis inducens Cynthia vultus.
Illius imperij, qua se se latus terrarūque
Porrigit, & fluitus terrarum terminat oram.
Nullus erit finis: genibus, pedibusq. oluti
Orabunt ventā Aethiopes: dein territus hostis
Ore petet, lingetq. suo cum pulvere terram.
Nec minus & Cilicum, Reges, quaeque Insula
Obiaceat, & Reges Arabum, Regeq. Sabai

Dona ferent, dominūq. illum, regemque po-
tentem

Agnoscent posito cuncti diademate Reges.

Atque omnis venerata virū gens seruiet uni.

Idem etiam gemitusq. inopiū, missaq. querelas

Audiet, & fessos lacrymis, rerum omnium egenos

Servitio eripiet duro, certamq. salutem

Afferet, & nexu soluet, culpaq. remittet.

Nec viles volet esse animas, hominūq. suorum.

Vivere fas illi: & donum praedictis auri

Excipiet, quod mittet Arabis: tum vota precan-
tum

Semper, & in laudes certabunt ora canentum.

Nec satis hoc: densa summis in montibus alē

Cervicem attollent segetes, Libanūq. comantē

Aequabunt satia: nec cedent nutantia ventis.

Interea & laetas vrbes florere videbis

Ciuitibus, haud alter quā picto gramine capos.

Quid? quod & aeternum late inerebre scera

nomen,

(Filius hoc illi nomen) dum feruidus axem

Sed circum conuertet equos, mirabitur orbis.

Certus enim fore se tali sub Rege beatum.

(Qua regio in terris, qua sint discrimine gētes)

Ipsius haud inquam cessabit dicere facta,

Quamq. potest, claris famā virtutibus addet.

At tibi, qui generis Isacidum dominusque

Densq. es,

Et qui magna facis rerum miracula solus,

Gloria digna manet; qua nulli incognita sacra

Omnia percurreret tollentum laudibus ora,

Atque omnē angusto complebis nomine terram.

Sic o sic Genitor, votorum hic terminus esto.

Qua quondam cecinit Dauid Iesseia proles.

ARGV-

ARGUMENTVM

LIBRI DECIMIOCTAVI.

QUOD superiore libro facere studuimus: ut Poësim Ethnicam cum Sacra conferentes, hinc illa lumen, atque pietatem hauriens Christianis potissimum Scholis commodarit, id denique in soluta oratione conantes efficere, Bibliothecam hanc, Deo iuvante, absoluimus. Et quidem M. Tullius Cicero librum hunc sibi eo nomine vendicat, quod, cum eius Opera diuidantur in Epistolas, in Præcepta Oratoria, quæ vocantur *Tetraxia*, in Orationes, & in Philosophica, materiam nobis præbet conferendi ipsum cum alijs Ethnicis, atque adeo cum Sacris scriptoribus, qui de iisdem Argumentis egerunt. Primum igitur De Ratione conscribendi Epistolas, mox de Arte dicendi agemus, non omittentes, quæ ad Ecclesiasticam quoque pertinent: Nam de Philosophicis hic breuissime erit dicendum, quod duodecimo libro id à nobis pro ratione instituti nostri factum fuisse satis putamus.

ANTONII
POSSEVINI
SOCIETATIS IESV
BIBLIOTHECAE SELECTAE
Liber Decimus octauus

QVAE INSCRIBITVR CICERO.

Summa, & methodus Epistolicae Institutionis.

Caput I.

Seneca epist.
ad Lucillum.

Sancti iohannis
in suo Secretario.

E ratione scribendi epistolas, siue de epistolica institutione scribere potissimum, à Graecis Demetrius Phaleræus Theophrasti discipulus in libro *ὑποπαρασκευαίων* siue de Elocutione, & Libanius de Epistolarum characteribus elegantia, & ornatu, Exordio, Generibus. E Latinis præcipuis, qui florente Romana Latinitatis cultu vixerunt, quædam sparsim reliquere posteris, Cicero, Seneca, ubi se dabat occasio. Quintilianus nonnihil septimum præsertim libro de Institutione Oratoria, sicut & reliqua, tum Græcæ, tum Latine, addo item Itali, aut aliarum nationum Scriptores, ubi præcepta de Arte dicendi, ac de Rhetorica tradiderunt, cum nimirum de Inventione, Dispositione, Elocutione, & alijs eiusmodi egissent. Marum enim aliqua per tinere possunt ad rationem hanc epistolarum scribendarum, atque ad efformandum eum, qui sit futurus à secretis, Regum, Principum Virorum, Rerum publicarum, Ordinum Religiosorum: de qua re nos potissimum agimus.

At ex huius seculi Scriptoribus præter Lippum Brandolinum, Gulielmum Saphonensem, Philortium, Macropedium, (& si qui alij extiterunt) versari initio poterunt vtiliter, Ioannes Voellus à Societate nostra, Iustus Lipsius, qui breuem, sed auream, vt de alijs ferè omnibus solet, epistolica Institutionem suis dictauit Adolescentibus. Simon Verrepeus, qui scripsit vberem illam, nempe quæ anno MDCCXXXVI. Colonie prodijt apud Maternum Cholinum, nam hæc meliore methodo, schematicis, scholijs illustrior, facta est item aliqua additione auctior: Rochus Perusinus, qui cum de scribenda, & rescribenda epistola egisset, editus est multo amplior opera Viri perdocti, cuius nomen haud adscriptum est, interiectis à Paulo Manutio, & Aldo eius filio, atque item ex Dionysio Lambino, quæ videbantur epistolari huic tractationi intelligende, esse opportuniore, vel ad Ciceroniani styli, & eloquentiæ commendationem facere, quam à Politiano, Erasmo, & alio Ciceronis mastige: Vbi inquit, se, præter vigesimum septimum caput abs se Rochianis additum, decreuisset nonnulla ad idem artificium spectantia adiungere, & alicubi scholia locupletare, alibi noua rectè apponere, & ad secundam editionem sese tres libros adornare proposuisse; nam tunc quidem vnicum in tres partes diuiserat.

Sed summa eius Operis est, vt doceat quid epistola sit, unde originem duxerit; quo Iosepho Hierosolym, quasi legitimum (qui tamen ut sæpè monere oportuit, supposititiuus est) scriptorem citat. Equis epistolæ vsus, quanam ars, quæ Tullij epistolarum sit appellatio, quæ breuitas, perspicuitas, & huiusmodi quædam: Mox quot genera, quæ ille vocat characteres epistolarum scribendarum: Tum, quanam alia sint

A sint leges, quibus non sit astringenda epistola: Deinde quinam modus, & forma val-
ledicendi: Quod tempus, qui locus, quæ salutationes: quæ tamen variandæ sunt:
Quænam themata à Doctore proponenda: Qualis scribendi exercitatio: Quænam
adhibenda emendatio, & alia pleraque. Quæ item noster Pontanus in suis Dialogis
magno iudicio interfert.

Atqui cum spectet quadantenus ad ipsam Epistolarum scriptionem Ars venisset ac
compositæ characteres formandi, non desuit, qui, præter Quintilianum, & olim alios,
etiam hoc tempore conscripserit libellum Ioannes Volfardus Romæ, qui non solum
vtilis, verum etiam est Latine, atque dilucide conscriptus.

De Ciceronis Epistolis. Cap. II.

Romæ anni
1597. apud
Sæctium, &
Socios Typo-
graphos.

B Vm igitur solenne sit in scholis Ciceronis epistolas exponere, ediscere, verte-
re in varias linguas, & inde haurire quasi prima rudimenta litteras scriben-
di, vnde etiam sensim possunt efformari scriptores insignes, si à perito artis
Magistro ducantur in altum, eoque magis, si cum assuetudine epistolæ styli, pietas,
grauitas, perspicuitas aliorum Auctorum iungantur, nos & quæ Græci potissimum
tradidere, & quæ Lipsius brevissimè scripsit, quæve aliqui alij attrigerunt, ne, cum
temporis iactura conquirentur, aut si in Græcos Auctores incident, hi ab omnib.
non intelligerentur, huc eo retulimus ordine, vt ex his quidem ceu Antesignanis præ-
cepta, & exempla prærent; deinde Cicero subsequeretur, cuius genera, siue caracte-
res epistolarum ob oculos positi, Præceptoribus, & discipulis facillimè essent ad ma-
nus, collati autem cum alijs tum Ethnicis, Græcis, & Latinis, tum sacris scriptoribus,
magnam isti Institutioni Epistolice facerent lucem. Præterea, cum non eadem ratio

C sit epistolas scribendi apud Respublicas, apud Reges, & alios Principes Viros, Quin,
& alia sit apud eos, qui clauum Ecclesiæ tenent Pontifices Maximi, erat, quod alios ne
scimus ita præstitisse, patefaciendus aditus; quo rectè, ac pedetentim informarentur,
qui aliquando hoc munere, vel cum totius Christiani Orbis vtilitate, fungi possent,
videlicet, qui à secretis sunt, Pontificum, Regum, & aliorum Principum, habent, vnde
sibi, suis, & reliquis omnibus consulant, si periti, si probi, si diligentes euaserint: nam
& scribas Regi assidere solios ex Liuiio nouimus; ac per hanc artem ad summos digni-
tatis gradus, ad Cardinalatus, & ad Summum Pontificatû quosdâ euectos fuisse constat.

Ceterum cum de imitando Ciceronis stylo, vel ratione scribendarum Epistolarum
non fuerit idem omnium sensus, equum erat, vt quæ de hac imitatione, hoc potissimum
seculo, Viri valde præstantes Franciscus Picus aduersus Bembum, Gulielmus Budæus,
Gregorius Lilius Giralduus, Iustus Lipsius, cordati scripserunt, huc adtexeremus.

D Ex Demetrij Phalerai, de elocutione. Cap. III.

Q Voniam verò, & epistolicus character exilitate indiget, etiam de ipso dicemus.
Artem igitur, is qui Aristotelis epistolas collegit & euulgauit, ait eodè modo
oportere Dialogum & epistolas scribi. esse. n. epistolam quasi alterâ Dia-
logi partem. Et aliquid quidem dicit, non tamen omnia. Oportet enim epistolâ paul-
lò magis adornari, & quasi exstrui, quàm Dialogum. Iste enim imitatur negligenter
& ex tempore dicentem; illa autem scribitur, & aliquo modo mittitur quasi donum.
Quis igitur ita sermocinetur cum amico, sicut Aristoteles ad Antipatrum, super sene
quodam exfulse, scribens ait? Si verò ad omnia exilia iste ita abiit, ut non reducat
non redeat: manifestum est, quòd nemo inuideret ire ad inferos volentibus. Nam
qui ita disserit, demonstranti magis quàm sermocinanti similis apparet. Et solutiones
crebrè in sermone, quales non decet epistolas: quia obscurum quiddam in scriptione
soluit. Et illud imitatorium, non tam scriptoris proprium, quàm contentionis, sicut
in Euthydemo: Quis ille erat ò Socrates, cum quo hère in Lyceo diserebas? certe fre-
quens turba vos circumstitebat. Et paulum progressus, infert: At mihi hospes quispiâ
esse videbatur, qui cum loquebare, quis erat? Hęc enim talis elocutio & imitatio, hi-
stionem magis docet, non epistolas scribentem.

Plurimum autem Morale epistola habeat, sicut & Dialogus. Ferè enim animi sui
simulacrum quisque, & imaginè, epistolâ scribit. Et est quidè ex alia omni oratione vi-
dere ac noscere mores Scriptoris: ex nulla tamè quæ, atq; ex epistola. Magnitudo autè

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

A a a 3 epistole

Aug. Datus
lib. 1. ep ha-
bet Nicolai
Dathi Car-
mina, quib.
continetur
quid deceat
Respub. Scri-
bam, & Ama-
nitijs.

Vbi de Cn.
Mutio loqui-
tur.

Sanctus in
suo Secreta-
rio.

epistolæ modica, & contracta esto, sicut & dictio. Valdè autem longæ, & elocutione magis inflatæ, non, per Fidem, epistolæ sunt, sed Libri aut scripta saluere illud habentia, sicut Platonis plurima sunt, & Thucydidis. Et constructione quidem epistola soluta esse debet magis. Ridiculum enim per periodos ire, tanquam non epistolam, sed iudiciale causam scribentem: imò non ridiculum tantum, sed nec familiare, aut amicum: illud enim, quod proverbio fertur. Ficus, ficus, epistolæ oportet accommodare.

Sciendum autem, quod non solum Elocutio quedam, sed & res sunt Epistolis propria. Aristoteles igitur, qui formam maximè epistolæ concepisse & assecutus videtur, ait: Hoc tibi non scribo: non enim esset Epistolarum. Vnde enim in epistola Sophismata, aut cauillos scribat, aut naturales dissertationes; scribit quidem, non tamè epistolam. Come enim quiddam vult esse epistola, breue & de re simplici expositio, etiam verbis simplicibus. Pulchritudo enim eius & decor, amica benignitas, & crebra Prouerbia inserta, atque hoc vnum sapiens insit epistolæ; quoniam populare quiddam est Pargmia, & vulgo notum. Qui verò sententias, loquitur, aut seriò cohortatur, non per epistolam iam loquenti similes est, sed per artem. Aristoteles sanè & demonstrationibus vitur interdum epistolicis, sicut cum docere veller, pariter magnis, & paruis ciuitatibus benefaciendum esse, ait: Dij enim in vtrisque æquales sunt, itaque & Gratiæ, quoniam Deæ æquales tibi relidebunt apud vtraque. Nam & quod demonstratur Epistolicum est, & demonstratio ipsa.

Quoniam autem & ciuitatibus interdum, & Regibus scribimus, sunt eiusmodi epistolæ paulo magis eleuatæ (mens enim dirigenda est in personam, cui scribitur), eleuatæ tamen, sed non vti liber, aut Commentatio fiat epistola, sicut illæ Aristotelis ad Alexandrum, & Platonis ad Dionis familiaris. Vniuersè autem miscetur epistola, quod ad elocutionem, è duobus characteribus istis; Vrbano & exili. Et de epistola quidem hæcenus, & simul de characterè exili. Hæc Demetrius Phaleraus.

Libanij Sophistæ Græci Epistolarum characteres in Latinum versi. Cap. IIII.

AT Libanius ante multa secula characteres epistolarum Græcè conscripsit; quos expedit huc adtexere; vt qui capiunt hac in re ad Dei gloriam proficere, ij inde eliciant, quod prodesse queat; in formandis, vel iunioribus in scholis; uel alijs extra scholas; nempe, qui scriptioni de publicis negotijs addicuntur.

Epistolarum quidem character varius est, & multiplex. Vnde necesse illi fuerit, qui conscripturus est epistolas, ne simpliciter, aut, vt res sefè obtulerit, sed potius cū summa, & diligentiæ, & artificio conscribat. Nimirum is quàm accuratissimè, dummodo posset, scriberet, si sciret, quid epistola fuerit, & quid in ea fas sit dicere, aut in quor etiam diuidenda sit appellationes. Epistola enim est colloquium absentis ad absentem, quod litterarum sic subsidio, & vtile eius institutum complet: In ea namque loquitur, veluti presens cum absente. Sed in multa & varia diuiditur cognomina. Non etenim, quia uno nomine epistola uocatur, iam etiam omnium epistolarum, quæ ubique circumferuntur unus dumtaxat erit character, aut unū cognomen, sed varia sunt, & inter se, ut dixi, diuersa. Sunt autem omnia hæc cognomina, quibus epistolaris character continetur. Est enim epistolarum alia exhortatoria, alia accusatoria, alia intercessoria, alia commendatoria, alia ironica, alia gratias agens, alia familiaris, alia precatoria, alia minatoria, alia excusatoria, alia admonitoria, alia penitentialis, alia exprobratoria, alia condolens, alia obsequatoria, alia congratulatoria, alia deprecatoria, alia expurgatoria, alia responsoria, alia irritatoria, alia consolatoria, alia criminatoria, alia nunciatoria, alia lamentatoria, alia mandatoria, alia laudatoria, alia doctrinalis, alia conuictoria, alia obiurgatoria, alia interrogatoria, alia dehortatoria, alia iniunctoria, alia enunciativa, alia cauillatoria, alia moderatoria, alia enigmatica, alia submonitoria, alia tristatoria, alia amatoria, alia mista. Est itaque exhortatoria, qua quæpiā adhortamur, nepe instigaturi, ut siue aliquid adgrediatur, siue ab eo abstineat. Hortatio aut in duas partes diuiditur, in exhortationē, & dehortationē. Nonnulli et hanc consultiatoriā dixere, sed minus rectè; Differt. n. exhortatio à cōsultatione: Nā adhortatio

Character
epistolarum
varius.

Epistola
quid sit.

Exhorta-
toria Epistola.

Exhortatio
differt à con-
sultatione.

- A** est Oratio, quæ horratur, neq; controuersia admittit: ut si quis dicat, bellum esse suscipiendum; multa enim sunt commoda, quæ ex bello proueniunt: alter autem contradicat, bellum uidelicet non esse suscipiendum, quoniam multa ex bello accidunt incommoda, ut sunt clades, captiuitates, uulnera, plerumque etiam urbium deuastationes, & plura id genus. Accusatoria, per quam desideramus alicuius officium. Intercessoria, per quam intercedimus in aliquo negotio. Commendatoria, ubi amicos amicis commendamus. Ironica, in qua loquimur à principio simulatis verbis, sed in fine scopum eorum declaramus, ut quidquid dictum sit, nos per dissimulationem dixisse intelligamur. Gratiæ agens, in qua nos gratos esse de re aliqua ostendimus. Familiaris, in qua solam beniuolentiam declaramus. Precatoria, in qua precamur amico, ut id, quod uelit, adsequatur. Minatoria, in qua minamur cuiuspiam. Excusatoria, in qua admonemus alium: nonnulli uerò hanc etiam approbationem dixerunt. Penitentialis, in qua uidemur poenitere eorum, quæ subiimus, aut in quibus errauimus. Exprobratoria, in qua illud amico obiicimus, in quo deliquit. Condolens, in qua condolare cum iis uidemur, quibus aliquid mali accidit. Obsequatoria, in qua obsequimur illi, qui tristitia affectus erat nostri nomine; uocant etiam hanc Apologeticam. Congratulatoria est, in qua congratulemur ei, qui probi quiddam egit. Despectoria est, cum in re quapiam tanquam frugali superbumus. Expurgatoria est, in qua insimulati reicimus uitium in eum, qui nos insimulauit. Responsoria, in qua respondemus ijs, quæ sunt nobis scripta. Irritatoria, quæ instigamus, & prouocamus alium, ut pugnam ineat cum alio. Consolatoria, in qua consolamur eos, quibus mala acciderunt. Criminatoria, in qua iniuria aliquam propter errorem insinimus. Nunciatoria, in qua amicum facimus certiorem de rebus, quæ nobis malè, aut bene acciderunt. Lamentatoria, in qua misereri, & dolere uidemur. Mandatoria, in qua alicuius uicarium agimus. Laudatoria, in qua laudamus amicum, quæ uirtute aliqua excellit. Est autem obseruandum, quòd laus differat ab Encomio; Laus enim est oratio laudatoria, quæ unam dumtaxat rem extollit: Encomium uerò sermo encomiasticus, qui multas res in se comprehendit. Ea itaque epistola, quæ unam alicuius rei laudem continet, uocatur Epnetica, id est Laudatoria: quæ uerò multarum, Encomiastica. Doctrinalis, in qua causam, cur ita accideret, exponimus. Conuictoria, in qua conuincimus eum, qui id quod fecit, aut dixit, abnegat. Obiurgatoria, in qua obiurgamus peccantem. Increpatoria, ubi amicum increpamus. Interrogatoria, quando id rogamus, quod fugit nos, ut inde reddamur doctiores, de quo rogauimus. Dehortatoria, in qua quempiam dehortamur, omnemque metum eripimus. Iniunctoria, in qua rem amicè iuxta suam ipsius sententiam iniungimus, consilium ab eo perituri. Enunciatoria, in qua enunciamus, atque præcitem sententiam super aliqua re pronunciamus. Cauillatoria in qua cauillamur, hoc est dicto aliquo faceto alium aggredimur. Moderatoria, ut quæ in medio versatur, & quasi humi ferpit. Aenigmatica, in qua alia dicuntur, alia intelliguntur. Submonitoria, in qua apparamus, quæsti negotii submonere, ut scopum nostrum in eo incidamus, atque finiamus. Tristatoria, in qua tristari nos exhibemus. Amatoria, in qua uerba facimus, ad eos quos amamus. Mixta, quam ex uarijs characteribus & diuerso genere conscribimus. Hæc sunt igitur epistolarum cognomina, in quæ ipsæ diuiduntur.

E De elegantia & ornatu epistolarum ex Libanio. Cap. V.

Porro autem necesse fuit, ut is qui epistolas accuratè & rectè conatur scribere, non solum argumenti commoditate, sed etiam phrasæ, siue styli ornamentis utatur, atque cum modestia Atticis, ne præter decorum etiam phalaras uerborum ostentet. Indecora enim saluatio, eiuſdemque immoderata uerborum luxuria, nimisque Atticismus, res sunt proſus alienæ ab epistolarum formis & characteribus, quemadmodum omnes antiquiores uoluerunt. Quamobrem Philostatus Lemnius pulcherrimè ad huc modum testatur: oportet, inquit, epistolæ phrasim uulgata loquendi consuetudine adhuc magis esse Atticam, & tamen Atticismo magis

Quatenus ornatus uerborum adhibendus. Philostratus Lænius quid de phrasæ epistolæ.

magis consuetam, neque nimis altam, neque usque adeo humilem, sed inter utramq; **A** mediam. Conueniet autem ornare epistolam perspicuitate, & iusta breuitate, tum etiam quia praeclarum uocum temperantia. Perspicuitas enim optima omnis orationis dux est, praecipue uero in epistolis. Neque tamen ea est succincta breuitate corripenda; neque rursus dum nimium perspicuitati studes, immodicè est delirandum, sed in medio potius incedendum est. In qua re nos acres iaculatores maximè imitari licebit. Quemadmodum enim solertis est hominis, non multum à scopo, qui sagittariis praefixus est, aberrare, neque tamè id quod est in scopo, pertingere, nimiumque à recto abesse, sed scopum tantummodo aprè, & immotè contemplari, atque hūc eundem petere, sic etiam prudentis est, nihil praepter decorum in epistolis nugari, neque breuiloquentiam ex ipsa penuria affectare, neque perspicuitatē inuolueris inuolueres suum institutum eò quò uult, diligere, & quod dicendum sit, aprè & appositè demonstrare. Haec est enim maiestas epistolae, ut se rebus accommodet. Neque uero usque adeo elegans fuerit, dicendi copiam tamquam summum uitium, contemnere. Verùm nonnullas aliquando epistolas, si res postulauerit, licebit ad negocij commoditatem producere. Gratia autem historiae, fabularum amoenitas, antiquorum scriptorum auctoritas, apposita prouerbia, tum etiam philosophiae sententiae rectè & eloquenter epistolam dilatabunt.

Iaculatores
imitandi.

Decorum in
epistolis.

Maiestas epi-
stolae ut se re-
bus accom-
modet.

Quanam e-
pistolam di-
latent.

De Epistolarum exordio, & proprijs materijs uniuscuiusque generis ex Libanio.

Cap. VI.

Haec breuiter de epistolarum charactere diximus, atque haec praecipua eruditissimis esse sumus opinati. Hinc uero etiam epistolas subiungam, ita quidem ut unicuique suum addatur cognomen. Obseruandum est praeterea diligentissime, ut studeat aliquid scribere, nihil ante characterem, qui est epistolae, longius delirare, atque nugari, siue adiectitijs uratur uocibus, quasi nihil aliud, nisi mera adulatio, & seruilis quaedam humilitas esse in litteris uideatur. Hoc ergo modo exordietur, Amicus amico S. D. Nam omnes ex antiquioribus auctoribus, qui nos non solum eruditione, sed etiam sapientia praebant, ad hunc modum exordia habuisse uidentur. Vnde oportet eum, qui sibi illos imitandos proposuerit, earum adhuc seque vestigia. Haec autem habentur epistolae, quae sunt praescriptae.

Exordia qua-
lia erant an-
tiquitus apud
Graecos in epi-
stolis.

Genera, siue Argumenta Epistolarum. Cap. VII.

Exhortato-
ria.

Accusatoria.

Intercessio-
ria.

Commenda-
toria.

Ironica.

Gratias agēs

Familiares.

Purimum te oro, amicorum omnium charissime, ut semper optimorum uiro-
rum studiosus esse uelis. Longè enim pulchrius est, bonos imitari, & bene au-
dire, quàm malos sequi, & apud omnes tandem malè audire.

Non rectè fecisti, quum eos iniuria affecteris, qui optimè de te meriti sunt. Nam &
alijs iniuriæ fenestram aperuisti, ut suis semper benefactoribus malefaciant.

Etiamsi olim semper precatus sim, nunc uero maximè precor, ut tam pium tuum
institutum, dignum consequatur finem. Non autem ignoro, quin uoti compos sim
futurus; iustum enim est, amicos facillimè, quod petunt, assequi posse; praecipue uero
cùm honestum fuerit, quod rogant.

Hunc, qui nostras tibi reddit litteras, & probum, & doctum hominem, tuo ho-
spitio suscipere non dedignaberis. Facies enim, quae decent te, & quae mihi gratissi-
ma sunt futura.

Non possum satis admirari tuam modestiam, qui tam breui tempore animum ab
aequitate in contrarium, non enim audeo dicere, in flagitium, deslexisti. Sic autem pars est;
non inimicos sibi uelle redere amicos, sed amicos inimicos. Res. n. ita acta est, ut ea nō
solum amicis indigna, sed etiā tua stultitia, & ignauia maximè indigna esse uideatur.

Licet profecto ob alia multa in me officia, tuae liberalitati gratias agam: maximè
tamen huius rei gratia, qua me impensius ceteris omnibus adiuuisti.

Cum satis habebam domesticos tabellarios, nolui tuam humanitatem, etiam lis-
teris

A teris salutare. Iustum etenim est germane amicos presentes uenerari, absentes uero mutuis salutare litteris.

Vtinam Deus uelit, ut possim tuum conspectum uidere, & intueri, quo etiam posthac continue, ut olim, frui liceret, Deo immortali quoque de hac re gratias sum acturus.

Vtere omnibus in precando uiribus, animum tamen non mutabo. Nam si mihi uero, multa incommoda experieris, quae nunquam adhuc expertus es.

Nihil equidem feci, uir optime, quibus auditis, me tam grauiter accusas. Quare nescim, ut nihil sinistri de me suspiceris. Non te decet, calumniae fidem habere, & mendaciam, quae nihil sanum curat. Belli enim mater est calumnia.

Se penumero agricolam nostrum iniuria affectisti, quasi non cogites, eam iniuriam in nos quoque esse redundaturam. Quare posthac desiste, ne & prioris iniuriae poenam de te sumam.

B Scis, & certo quidem, quod male egerim. Quapropter poenituere erroris, atque ueniam peto: tu autem condonare non dedignaberis. Nam iustum est, amicorum peccatis ignoscere, praecipue uero, quum sibi ueniam dari precentur.

Verè ex animo tibi condolui, ubi ad nos peruenerunt, quae tibi praeter spem, & opinionem tuam acciderant aduersa. Deum precor, ut te quamprimum illis eripiat. Est amicorum quidem semper precari, ut amicos à periculis liberatos uideant.

Ipsa equidem te obtemperauit, quod uerbis pollicitus sum. Noli enim te admonitorem umquam mea causa offensum iri. Si uero in iis, quae aut dicta sunt à me, aut facta, laesus fueris, scias uir optime, nullam me posthac illorum mentionem esse facturum. Animus enim mihi est, amicos ubique referuare ab eo, quod triste futurum arbitror.

C Plurimum tibi gratulor, quod tantam nomenclaturam in domesticis rebus administrandis affecutus sis, ut ea etiam litteris mandari digna sit. Amici enim gratulari oportet, cum felices agunt, & sicuti condolere, si quid aduersi acciderit.

Etiamsi magnus sis, atque cum auctoritate uocifereris, in nulla tamen re, quae honesta est, unquam te exhorrebo. Nihilominus tibi iam uerum dicam, ut tuam imbecillitatem agnoscas. Nihil quidem iam molesti mihi facis, quod non inde sit, quia tibi male facienti uoluntas, sed facultas desit.

Quid nos accusas, quasi tuae calamitatis auctores? Te ipsum uero non inculcas, quia tua tibi sponte hoc malum absque nobis accerisisti. Tu enim infinitorum malorum nobis es auctor, qui non solum nos, qui nemini unquam iniuriam fecimus, sed & plures alios molestas.

D Accepi germanas tuas litteras, ex quibus intellexi, te in maxima rerum facultate uiuere, id quod plurimum me delectauit. Nihil enim optatius esse arbitror, quam ut amicis omnia ex sententia cedant.

Quamuis procul absum à te, maximè tamen à Dioele tuo conuiciatore sum commotus, cum te ubique terrarum ita indigne tractet. Cura ut gratiam parem referas. Nam bonum est, scelestos homines maioribus adhuc circumicere malis, quam ea sunt, quae ipsi intulerunt, & hoc modo illorum ocludere maledictionem.

Si petis integrè prudenterque uiuere, solum Deum timeas, & praeterea neminem. Cum enim hunc solum timeueris, neminem amplius timebis. Qui uero multos timeret, suam ipsius umbram timebit. Atqui Deo, quem colis, confide, reliquos terrores, & minas missas facies. Habebis enim Deum tua pietate tibi conciliatum, quo duce ad optimam uiuendamque rationem peruenies. Nam is est Deus qui te ab omni aduersitate defendet, atque omnes inimicitias, fraudes, & insidias auferet. Idemque omnes eos, qui tuo more uiuunt, tuebitur, ipsi autem, qui tibi male faciunt, hoc rendus occurret.

E Si probus esses, multos germanos haberes amicos. Iam uero quoniam malus es, merito nullum habes amicum. Omnes enim prudentes id opere adhibent, ut malos fugiant.

Multa pericula nostrae reipublice nostro tempore acciderunt. Nam ciuile bellum urbem

Precatoria.

Minatoria.

Excusatoria.

Admonitio.

Poenitentia.

Condolens.

Obsecratoria.

Congratulatio.

Despectoria.

Expurgatoria.

Responsoria.

Imitatoria.

Celsatoria.

Criminatio.

Nunciatoria.

urbem obruit, eamque ex maiori ferè parte absumpsit: ita quidem, ut nihil à Scytharum solitudine differre videatur.

Lamentatoria. Eheu quot malorum causa nobis fuit infelicitis Hermogenis conuersatio. Eheu quot periculis, & malis nos circumdedit. Satius profectò nobis fuisset cum Plato,

Mandatoria. ne, quàm cum hoc homine omnibus infenso, habitare. Participes etiamus munerum nostri officij. Quare & iam candide amice, volo per hos legatos, ut negotium perficias. Nam qui tuos familiares semper beneficio dignatus es, in hoc etiam tui animi magnitudinem referre, facile tibi persuadebis.

Laudatoria. Te & laudo, & veneror, qui præter omnem ingenij aleam prudens es, & doctus. Diuinos enim viros non solum laudare, verum etiam venerari, & tantum non cole-

Doctrinalia. re, iustum habetur. Noli existimare, Deum tibi fuisse auctorem eorum, quæ tibi aduersa acciderunt. Deus namque ubique immunis est ab omni malo. Neq; is, qui alios, ut mala fugiant,

Chonictoria. hortatur, unquam erit malitiae auctori: nec id quidem iniuria. Non fugit nos tuum facinus, quod perpetrasti. Multa enim & certa signa habemus, etiam si abneges: maximè autem eos, qui tibi consilii fuerunt, atque ipsius facti

Obiurgatoria. socij. Hinc supplicium non effugies. Quidam & uita & moribus scelestus homo, multorum malorum causa mihi fuit. Subrepit enim nobis, quasi amicus, multaue egregia beneficia à me accepit. Sed

Interparatoria. ex quo soluendo non erat, propter omnium rerum penuriam, multis me malis exposuit. Obserua igitur, ne & tu huiusmodi aliquando mala sentias.

Interrogatoria. Non te adhuc pudet eorum, quæ agis? Age, desine toties delinquere; neque post hac committe, ut tua uita omnibus sit decori, nosq; omnes tui pudeat.

Dehoratoria. Multarum ac diu quæsiui de hoc capite, neque tamen deprehendere potui. Quare dignum putavi, de hac te quærere, ut feliciter huius quaestionis cognitionem conse-

Iniunctoria. quar: Quod reliquum est, ut roganti hoc beneficium mihi nequaquam denegabis, nec quaestionis solutionem, verumque intellectum docere moraberis.

Efficiatoria. Securus prolixius uiue, Age, si callè uixeris, propitium inde Deum habebis. Decrerum est apud me, hoc negotium perficere. Quapropter etiam tibi meum cõ-

Canillatoria. silium iam communico. Hinc, ubi id quod est in rem meam, consideraueris, rescribe, quid sit faciendum. Cupio etiam semper à prudentioribus petere consilia. Non bona amicorum consilia maximam inerentur beneuolentiam.

Moderatoria. Proposui de meo seruo supplicium sumere propterea quod mihi litteras molitus est: quare nequaquam intercedendi rationem cogitabis. Fieri enim non potest quin

Triustatoria. ego consilium meum exequar, & hominem de omni peccato puniam. Cilicem quidem te genere esse omnino audio: sed cum rectius te video, indum de-

Amatoria cõ honestate. prehendo, quemadmodum magna tui corporis nigredo prodidit. Humilis sis, & ignobilis, ex ignobilibus, atque indoctis.

Mixta. Præceptum est Hypanndri de muliere, cum dicit: Caue, ne alienam uxorem grauidam facias, in poenam enim statim incidas. Nam ii, qui alienam terram arant, gra-

Amatoria cõ honestate. uidamque faciunt, non paruam dant poenam: neque id inmerito. Cum etiam in eo loco, uirum honestissimum experui sum. Hæc ex me dicas.

Amatoria cõ honestate. Valde, & præter modum doluisti, cum hanc rem perpetrasti. Vnde ego quoque grauius, tuo nomine, & assidue quidem doleo. Dolores enim amicorum erga ami-

Amatoria cõ honestate. gos sunt immedicabiles, atque maiores habent inimicorum contumelias. Amo, & uerè amo, inquam, tuam & honestam, & iucundam uirtutem: neque

Amatoria cõ honestate. mea mare pudet. Honestum enim amare, non turpe habetur. Quemadmodum au-

Amatoria cõ honestate. tem omnis sapiens ex vitio uertit, qui turpem aliquem amat, ita rursus illi laudi da-

Amatoria cõ honestate. bit, qui probum uirum amore complectitur. Tua profectò uiuendi ratio est optima, & philosophiæ maximè apta. Prudenter enim, & sanctè studes uiuere. Peregrinus hospitio iuscepis, egenis succurris, iustas

Amatoria cõ honestate. sententias in rebus iudicandis proferis. Iudicia inuiolata muneribus cõseruas. In hoc uno tamen mihi peccare uideris, quòd effrenatam habeas linguam, & odiosi uaris lo-

Amatoria cõ honestate. quacitate,

- A** loquacitate. Linguae igitur uitio cum labores, amicos molestas, quod tu nunc nequaquam conuenit. Hinc te admonco, ut hoc uitium emendes, ut posthac omni genere uirtutum sis adornatus, & possis dignè studium philosophiae exornare. De quiuscunque rebus tibi placuerit, ad me scribere non cessabis; quoniam & ego de omnibus, quae apud nos accidunt, neque tua interesse uideo, crebrò litteris certiorcm facio. Apud me quidem istud omnino persuasum est, quòd tu rem meam, quemadmodum ego tuam, curare studeas. Multa enim in me contulisti officia, de quibus iam tibi immortales ago gratias. Cura ut incolumis in perpetuum, & ab omni molestia securus reuerteris, omnibusq; ueris animi deliciis semper fruaris. Et haec quidem Libanius. De quo ramen ita sentiendum est in reliquis tamquam de homine Ethnico, qui quae Iuliano Apostatae additus, pleraque indignissimè scripsit. Quae item sapienter Caesar
- B** Card. Baronius adnotauit, ubi de eodè Iuliano Apostata in suis Annalib. fusius egit.

Gregorij Nazianzeni Epistolarum uarij characteres, cum aliquibus earum argumentis.
Cap. VIII.

Praeter horum Auditorum prodire, haud exiguo Ecclesiae Christianae bono, Gregorij Nazianzeni complures Epistolas diligenter in Latinum uersae à Iacobo Bilio Prunco, Abbate S. Michaelis in eremo (quod Cenobium erat in Britannia, priusquam Caluiniani trucidatis omnibus Catholicis, illud exusserunt) viro ut nobis, ita admodum pio, de quo in Apparatu sacro saepe oportuit loqui, ac praecipue ubi actum est de Gregorio Nazianzeno.

- C** Quin & iisdem epistolis abs se uersis, argumenta praeposuit, ubi erat opus: ut facillè sit ei, qui studiosius istas cum aliorum epistolis conferre uoluerit, materiam in uariis epistolarum generibus cernere aptam eruditae, nitidae, breui, ac Christianae scriptio- ni. Erant uero eiusdem Gregorij plures epistolae nondum editae Graecè, neque Latine, quas ipse Billius & Graecae & Latinas nobis reliquit.

Ac ut mittam reliquas siue serias, siue iocosas, operepretium est, aliquas, aut aliquantum etiam argumenta, hic interficere, quae si cum Ciceronianis, aut aliis aliorum Ethnicorum comparentur, facillè quibus quantum sit discrimen inter Christianum & Ethnicum spiritum, dignoscet.

Philagrio itaque laboranti morbo, sic inter alia scribit. Quomodo se habet corporis ualerudo? An scilicet parum tibi curae est quomodo se habeat? De anima autè haud percunctabor, eaeque ualeat: scio enim bellissimè ualere, quandoquidem in corporis morbo strenuè philosopharis, quasi non materiae, & humorum intemperiem, sed uirtutis explorationem eam rem acceperis: ut sic calamitas tua aliorum sanitate, & incolumitate beator sit. Tu uero hoc quoque philosophiae argumentum ede, ut nobis eisdem res, ac de iisdem praecipias, quas tamen aliis scribere audemus, tamen te iudice causam dicere ac iudicium subire, periculo non uacat. Ceterum, conabimur tuis iussis minimè reluctari.

Eudoxio item. Quæris quo in statu res nostrae sint? Admodum acerbo. Basilium non habeo, Caesarium non habeo, hoc est, spiritualement fratrem, & corporeum. Pater meus, & mater mea dereliquerunt me: ut cū Davide loquar. Corpus aegrum est; fenestras caput premit; curae aliae alijs intexuntur; incurstant negotia, infidi amici; Ecclesiae res Pastore & gubernatore carent: Pereunt bona, nuda & aperta sunt mala; nauigatio in nocte, fax nusquam; CHRISTVS dormit. Quid faciam? una mihi malorum depulsio, mors, Ac res etiam alterius uitae mihi formidolosa sunt, ex huius uitae rebus coniecturam ducenti.

Ellebiacho autem. Quanto nos detrimento morbus afficit? Accurrere ad te oportet, & teque amplexari, ac ueterem amicitiam, & consuetudinem in memoriam tibi reuocare. At non ea corporis ualetudine sumus. Ac proinde per litteras te adimus, ac salutando excipimus. Quoniam autem munus quoque aliquid offerre conueniebat, hoc offeremus, nempe Mamantem lectorem, qui cum militem patrem habeat, Deo tamen ob morum probitatem consecratus est. Hunc quaeso, Deo ac nobis mis-

sum

sum fac, nec inter errores numera. Atque libertatem ac vacationem, ei scripto confi-
gnatam tribue, ut ne ab aliis quidem per calumniam uexetur. Sic enim faustas quo-
que tibi ipsi belli atque militaris imperii spes dabis. Te, inquam, obsecro, ut ea res
tibi curae sit. Nam quibus res maxime in manu sunt, & in quibus rerum omnium sum-
ma, tamquam in trutina, nutat, his potissimum Deus, ipsiusque auxilium curae esse
debet.

Epist. 134. At Macedonio sic. Nos in beneficiis ab amicis accipiendis haudquaquam infatigabiles sumus: etsi tu ad beneficia danda vberimus, & copiosissimus es. Ac propterea Psalterem quoque, ut inter nos conuenerat, ad te remisimus, uirum cum aliquo optimo (quantum breui temporis spatio perspeximus) tum etiam fortasse tibi gratum, propter Psalmodiam, Dei, ac salutis memoriam perpetuo reficentem. Quod si rursum, cum tibi uidebitur, atque occasio se offeret, beneficio nos complectaris, B
melius facies, idque tuo erga nos amori magis consentaneum erit.

Epist. 135. Asterio denique. Quidnam hoc est, quod nobis accidit? Relictis nobis absceditis: ac nos morbo laboramus. Nec liuor nobis tantum spatii cōcessit, ut discessum uestrum oratione persequeremur, ò graue detrimentum? Quid bonum capere attinebat, si permanens non erat? Nec enim res ulla iucunda tantū uoluptatis affert, cum adest, quantum maioris, cum abscedit. Honore à uobis, gloriae affecti sumus, fructum ex imperio & magistratu uestro cepimus, amicitia expleti sumus. Nec enim hac obliuione hausimus: nec hauriemus: prius nostri, quam uestri memoria nobis elabatur. Quidnam autem pro his rebus uobis beneficii rependemus? Quid aliud, quam quod omnium preclarissimum habemus? preces autem habemus, quibus utinam salus nobis, & gloria comparetur. Faxitque Deus, ut à nobis rursum uideare: si modò no- C
bis tamdiu uitae usura concedatur.

Quanti uero illae sunt epistolae, ex quibus sicut ex ungue leonem, ita Gregorij uim & prudentiam, quae in iis mira elucet, possumus intelligere?

Nicobulo, epist. 136. Nicobulo enim, quas priores duas scripsit, & quam Magno Basilio consequentē, hae ita habent.

Cum Basilium Magnum mihi semper praetulerim, tamen illi contrarium uideatur: tum nunc quoque praefero, non minus ueritate, quam amicitia motus. Quocirca epistolis illius priore loco positis meas subnecto. Vbiq; enim nos inter nos coniunctos esse cupio: simulque etiam id ago, ut modestiae ac submissionis exemplum alijs praebeam.

Eidem, epist. 137. Laconice loqui non est, ut putas, pauca syllabas scribere, sed de plurimis rebus pauca. Atque hac ratione ego & maxime breuiloquum Homerum esse pronuncio, & prolixum Antimachum. Qui tandem istud? nimirum rebus, non autem litteris longitudinem esse estimans.

Ad magnum bas. ep. 4. Ut expleatur quod iubet, partim in nobis situm est, partim autem, & quidem potissimum, ut opinor, in tua pietate. In nobis quidem cupiditas, animique promptitudo (nam nec alias unquam congressum tuum defugimus, uerum cum semper consecretamur; & nunc cum cupidius appetimus) in tua autem sanctitate, ut res nostrae melius constituantur. Assidemus enim dominae matri, graui iam pridem morbo laboranti. Quam si non dubio, & accipiti statu relicti sumus, tua praesentia mihi crede haudquaquam carebimus. Illud modò tuae curae sit, ut precibus tuis ipsi quidem ad sanitatem, nobis autem ad iter opem feras.

E Ceterum, si quis legat: quas Basilio, hic; contra Gregorio scribit, multò adhuc liquidius, haec quae ionuimus, cognoscat.

Porro ut quarundam noscantur argumenta, iocosas quidem Basilio aliquas miro lepore coniunxit cum mira sanctitate, quae inter alias sparsae sunt.

Epist. 14. Bosporio autem Coloniae Episcopo scribit: quod quamuis uitam ab omni munere Ecclesiastico liberam agere constituisset, populi tamen & cleri precibus atque adeò conuiciis obrutus se Ecclesiae gubernacula susceptrum pollicetur.

Ad eundem Bosporium extat quoque Basilio epistola, in qua calumniam sibi asper-
sam diluit.

Caesa.

- A** Cæsario item fratri, qui in eo terræmotu, quo Nicææ Bithyniæ urbis pars maxima diffecta est, ingens periculum mortis effugerat domus cuiusdam ruina reclusus. Ab hac itaq; tam imperata salute occasionem arripens Gregorius, cum admonet, ut relictis Mundi negotiis, Deum, qui eum periculo liberauit, sequatur, eiusque cultum uerè ac feruè amplectatur. Deinde grauissimis uerbis obiurgat, qui honorum amore delinquit; se in Iuliani Christianæ fidei desertoris familiam contulerat, publicoque ærarii curam susceperat. Epist. 16.
- Sophronio Præfidi, cuius opem implorat aduersus eos, qui in mortui Cæsarii fortunas crudeliter inuaserant, easque per summum scelus diripiebant. Principio epistolæ de uitæ fragilitate; & inconstantia philosophatur. Epist. 17.
- B** Basilio. Inter Eusebium enim Cæsareæ Episcopum, & Basilium nescio quid simulatis intercesserat, Gregorius itaque utrumque per litteras ad concordiam hortatur. Eusebio Episcopo Cæsariensi, de re eadem. Epist. 18.
- Basilio Gregorio, qua agit cum Gregorio, ut ad consultationem de Episcopi creatione ineundam Cæsaream se conferat. Epist. 19.
- Gregorii Basilio de eadem re Responsum. Epist. 20.
- Gregorii Patris nomine à Gregorio ad Cæsarienses, epistolæ duæ, quibus miro conatu hoc agit, ut Basilius Ecclesiæ Cæsariensi Episcopus instituat. Epist. 21.
- Gregorii Basilio, qua Episcopatum Cæsariensem ei gratulatur, & causam exponit, eum non quàm primum ad eum se conferat. Epist. 22.
- Basilio. In magnis enim turbis, molestiisque uersabatur Basilius. Nunc ergo per litteras cohortatur Gregorius, ut magno animo grummas ferat, nec molestiis succumbat. Epist. 23.
- Eidem narrat, quomodo cum Philosopho quodam uerborum contentione decertarit, qui eo nomine Basilium impietatis accersebat, quòd Spiritus Sancti diuinitatem haudquaquam aperte confiteretur. Epist. 24.
- Basilio Gregorio de iisdem rebus responsio. Epist. 25.
- Basilio. Ex Basilio responsione faciliè colligi poterat, eum litteris illis, quas à Theologo acceperat, offensum fuisse. Eam ob causam se apud eum hac epistola purgat; nec causam ullam fuisse ait, quamobrem ipsi litteræ illæ stomachum mouere debuerint. Epist. 26.
- Eusebio Samosateno Episcopo, cui pietatis causa exulanti, se excusat, quòd ad eum per Cappadociam transeuntem non adierit, simulque precum eius auxilium implorat. Hic porro Eusebius Orthodoxæ fidei causa à Valente Ecclesia pulsus est, in Thraciamque deportatus, ut refert Theodorus, Ecclesiasticæ historiæ lib. 4. cap. 13. Quo mortuo, ab exilio reuersus, Dolichæ ab Ariana quadam muliercula, regulæ icu necatus est, uindictamque amicis interdixit, quemadmodum idem Auctor testatur lib. 5. cap. 4. & Nicephorus lib. 12. cap. 5. Epist. 27.
- Gregorii, Eusebium in exilio agentem, premiorum æternæ uitæ spe consolantis. Epist. 28.
- Gregorii, Gregorio Nysseno Basilij fratri tres epistolæ, quibus eum solatur, crebras peregrinationes ægrè ferentem. Epist. 29.
- Simplicia hæretica. Basilius cuidam loco, ab omni animarum cura prius uacuo, quendam, qui Simplicie hereticæ facultates administrat, Episcopum prefecerat. Hunc Simplicia Basilio uita functo, quasi ob negotia sua malè administrata, sibi obnoxium uendicare instituit, ut hoc prætextu Ecclesiam uigilante & industrio pastore spoliaret. Eam igitur Gregorius ab hac sententia dimouere ac deducere conatur. Ad eandem Simpliciam extat quoque Basilij epistola, in qua ei liberalitatem quidem tribuere uidetur, sed eam nihil prodesse ait, ubi ius conculcatur, atque optimis uiris per sceleratos & perfidos homines periculum creatur. Epist. 30.
- Gregorio Nysseno. Narrat quomodo rogatu suo Eulalius Nazianzi Episcopus institutus fuerit, calumniamque in se coniectam depellit. Epist. 31.
- Eidem, quo Gregorium Nyssenum obiurgat, qui studiis sacris ac libris, quos plebi in ecclesia lectitare solebat, abiectis, ad Rhetoricem profitendam se contulerat. Epist. 32.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Bbb Gregorio

- Gregorio Praefidi. Sororem suam eiusque liberos commendat, quorum fortunae, mortuo Nicobulo patre, à quibusdam oppugnabantur. Eiusque argumenti est. *fecit* *quens* epistola ad Eubolium.
- Alisterio, cui Nicobuli causam commendat; iniquum esse dicens, eum alieni sceleris poenas luere.
- Eidem, Philagrium mollius iam, impatientius corporis dolores ferentem, ad tolerantiam hortatur, eius labentem animum fulcire nititur.
- Posthugiano. Quem ad faciendam & constabiliendam inter Episcopos concordiam hortatur, duabus epistolis.
- Celestio, quem accusat, quòd obscena spectacula plebi proponat.
- Olympio. Constantinopolitanae protectionis molestiam, ut ex alia quadam epistola conici potest, excusatione morbi deprecatur.
- Eidem. A quo petit, ne impunitum Apollinistiarum scelus ferat, qui quorundam Episcoporum, quibus dignitas adempta fuerat, opera & adiumento, nescio quem sceleris nebulonem Episcopum instituerant.
- Eidem, quem rogat, ut Aurelio militie desertori parcat.
- Nemesio. Quem orat, ne hominem quandam patria excedere, atque exulare cogat. De Nemesio, autem hoc illi minime asilendum, qui cum esse putant, qui de hominis natura elegantem librum, edidit. Hic quippe Gentilis erat (ut constat ex quibusdam epistolis, quae aliquanto post sequuntur, & ex eo carmine quod Gregorius noster ad eum scribit) ac Praefidis munere in Cappadocia fungebatur: ille autem Christianus, & Episcopus.
- Aerio, & Alypio. Mater Aerii, & Alypii in pauperum alimoniam Ecclesiae pecuniam quandam testamento reliquerat. Cui eius extremae voluntati, cum filii minime satisfacerent, hac epistola Gregorius eos officii sui commonefacit.
- Theodoro Tyansenis Episcopo. Hortatoria ad patientiam.
- Eidem Commendatitiae. 82. & 83. & 85. & 86. 88. 89.
- Eidem Ep. 90. qua urget, ut ad se ueniat.
- Cesario Ep. 105. 106.
- Sophronio Principi, Ep. 107. 108. 109. 120.
- Eustochio. Sophista, Ep. 111.
- Eudoxio Rhetori, Ep. 115. 116. 117. sed & mixta est iocis, & seriis.
- Incerto Ep. 119. 131. 132.
- Gratulatoria Pan sophio. 112.
- Theodosio, uel Theodoro. 114. de nexu amicitiae per matrimonium inter quosdam, pulchra.
- Gregorio Nysseno Consolatoria in sorore demortua. Ep. 95.
- Cledonio, cur fileat, epist. 96. 97. 98. 102.
- Eulalio, cur modò appetat loqui, ep. 99. 100. 101.
- Incerto hortatoria ad uirtutem, Ep. 121.
- Reliquae epistolae usque ad 207. uariorum generum sunt, sed quae ubique sapiant Gregorianum, hoc est eruditum, pium, acutum, & nitidum nitorem.
- Vide verò, quam aprè Nicobulum monet, qui suae uxori Alypianae Gregorij sororis filiae, corporis staturam exprobrabat.
- Alypianam apud nos cauillis inaccessis, ut paruam, ac tua proceritate indignam, o magne & uaste, ac giganteae, tum forma, tum robore. Nunc demum intellexi, animum mensurae subici, & uirtutem expendi, ac rupes margaritis praestantiores esse, coruosque, lusciniis angustiores. Tu verò magnitudine tua, & cubitis frueri: nec Aloydis illis ullo modo inferiorem te praebere. Equum enim ducis, & hastam uibras, & ferae tibi curae sunt. Ipsa autem nil operis parat: nec magni roboris est radium fecere, & colum tenere, ac te se assidere.

Id enim faminarum decus est.

Quod si hoc quoque adicias, eam orationis causa humi curuam esse, ac per ingem

Ates mentis agitationes perpetuam cum Deo consuetudinem habere, quid hic de tua sublimitate, corporisq; mensura te iactabit? Vide tempestuum silentium: loquentem audi: quam incompra sit, animaduerte, quam, ut foemina, fortis ac strenua, quas rei domesticæ utilitates afferat, quam viri amans sit. Ac tum illud Laconis dicēs, ceterè animus in mensuram minimè cadit, atque externum hominem oculis in internū confectos habere oportet. Si hæc ad hunc modum consideres, iocari defines, eamq; ut paruum deridere: tumque coniugium faustum & felix iudicabis.

Eh hæc quidem Gregorius Nazianzenus: Quæ cur in scholis adolefcentum non prælegantur, atque manibus piorum, & studiorum non versentur, nullam sanè causam uideo.

Basilij Magni Admonitio ad scripturam Epistolarum pertinet. Cap. V.

Sed enim cum ipsa scriptio tria requirat, ut rectè, ut eleganter, & expedite scribatur, addamus hic, prius quàm ad Latinos Scriptores descendamus, quæ Basilij Magnus cuidam Amanuensi, sue librario, quem (ut opinor) ironicè vocat *καλλιγράφον* (per antiphrasim nimirum, neq; enim scitè scribebat) vtque id ritè faciat, monet his verbis.

Rectè scribito, versusq; rectos ducito, & neque sursum manus, neque infra feratur ad præcepta, neq; cogas calamus per obliquum instar cancri *Ælopici* ingredi, sed rectè incedat, tanquam ad amussim artificum. Sanè ubiq; æqualitatem serues, & quidquid inæquale est amputes. Quod enim obliquum est, indecorum est rectum verò iucundum est iudicibus, non linens ad morem grauium legentium oculos susque deque ferri: quod mihi vsu venit scripta tua legenti. Versum enim gradus, vbi de alio ad alium transeundum est, ad finem subsequenti rectus esse debebat. Vbi cum nullus ad sequentia patebat ordo, recurrendum erat, requirendaq; series ordinis per retrogradum inhaerendo sulco, perinde atque Theſeum filo Ariadnes inhaerisse ferunt. Scribe itaque rectè, nec mentes legentis tranuersis, & obliquis scriptis in errores abducito. Et hæc quidem D. Basilij, quod & Quintilianus. *Institutionum Oratoriarum* c. 7. & D. Hieronymus ad Lætam de Institutione filie attigerunt.

Elencbus aliquot Auctorum quorum extant Epistole Græcæ. Cap. VI.

Porro Aldus Manutius ab anni salutis exeunte seculo quartodecimo sex & viginti Rhetorum Græcorum epistolas primò collegerat, & ediderat, quibus deinde nouem aliorum adiecit.

PRIORVM NOMINA HÆC SVNT.

Syneſius.	Diogenes.	Theophylactus.
Demosthenes.	Crates.	Ælianus.
Plato.	Anacharsis.	Æneas.
Aristoteles.	Euripides.	Procopius.
Philippus.	Theano.	Dionysius.
Alexander.	Melissa.	Lysis.
Hippocrates.	Mya.	Amasis.
Democritus.	Alciphron.	Mufonius.
Heraclitus.	Philostratus.	

ALIORVM HÆC.

Basilij Magni.	Æschinis, &	Apollonij Thyanæi.
Libanij Rhetoris.	Isocratis, Oratorum.	Iuliani Imp.
Chionis Platonici.	Phalaridis Tyranni.	Bruti Romani.
Bibl. Selectæ Sectio Secunda.	Bbb 2	Cum

Bruti Epistolae character Imperatorie prudenter habent.

Cū autē de Bruti epistolis loquor, uelim sciant, qui ista non norunt, scripsisse illū plurimas, quales eum decebat, qui Imperator exercitus, remque publicam administrauit quorum Græcæ extant triginta quinque uariis populis scripte, à quodam Mithridate ad Mithridatem Regem missæ, quas Aldus edidit post illas Rhetorum. Porro de his cū Mithridates ille iudicium suum ferret, sic Regi scribebat. *Bruti epistolas sapsisse sum admirans, tam ob grantatatem & breuitatem, tum quod Imperatoria prudentia characterem habent. Videntur enim nihil sapere pulchrum, nisi magnanimitatem habent.* Atqui idem qui hæc collegit, responsa ipsæ addidit singulis, quibus pro ratione temporum consicere potuit, à populis Bruto esse respondendum.

Sed plerique alii, & quidē Christiani Theologi non minus eleganter, quam sapienter Græcas Epistolas nobis reliquerunt.

Apostoli Petrus, Paulus, Ioannes, Iacobus, Thaddæus, Dionysius Areopagita.

Constantinus Magnus, Athanasius, Basilii Magni, præter eas, quas Aldus excudit.

Io. Chrysostomus, cuius extant non solum quæ editæ sunt, sed quæ manuscripte asseruntur in Bibliothecis, quas in Apparatu sacro indicauimus.

Isidorus Pelusiota, discipulus, & imitator Chrysostomi, cuius Isidori mille ducentas è Græco in Latinum uertit Iacobus Billius Prætorius.

Theodoretus, Encyclicæ Synodorum, siue Pontiff. Rescripta Romanorum Imp. qui sæpè Græco sunt usi idiomate cum Orientalibus.

Ciceronis Epistolarum Partitio, & Genera. *Cap. IX.*

Ad Græcis ad Latinos Scriptores descendentes, incipiamus à Cicerone, qui Romanæ arecne eloquentiæ tenuit. Extant, quod omnes norunt, ipsius Epistolæ, siue ad plures, quæ dicuntur Familiæres, siue ad unum Atticum missæ, quæ iustiore titulo uocari possent familiæres: Quæ omnes ad Negoriæ, uel Morale genus, seu potius ad Deliberatiuum, Iudiciale, Demonstratiuum, referuntur: quemadmodum inter alios, docet, ac breuiter IOANNES VOELLVS Societatis nostræ obseruauit eo libello, quem de Ratione conscribendi Epistolas uti

IOANNES VOELLVS.

Tria genera epistolarum.

Suasoriæ Epistolæ.

Disuasoriæ. Horatoriæ. Dehortatoriæ.

Petitoria.

Commendatoria. Consolatoria.

Responsa ad consolationem. Monitoria.

Ad Græcis ad Latinos Scriptores descendentes, incipiamus à Cicerone, qui Romanæ arecne eloquentiæ tenuit. Extant, quod omnes norunt, ipsius Epistolæ, siue ad plures, quæ dicuntur Familiæres, siue ad unum Atticum missæ, quæ iustiore titulo uocari possent familiæres: Quæ omnes ad Negoriæ, uel Morale genus, seu potius ad Deliberatiuum, Iudiciale, Demonstratiuum, referuntur: quemadmodum inter alios, docet, ac breuiter IOANNES VOELLVS Societatis nostræ obseruauit eo libello, quem de Ratione conscribendi Epistolas uti lissimum reliquit; qui antea editus, prodiiit iterum in lucem Anno 1584. Lugduni apud Io. Philchotte. Inde autem licet quasi unico aspectu intrueri sedes Epistolarum proprias, quibus Cicero, uel suasit, uel dissuasit; hortatus est, uel dehortatus, petiit uel commendauit, consolatus est uel monuit, conciliauit, uel reconciliauit: & si quid est aliud, quod in deliberationem cadat. Porro suasoriæ epistolæ sunt, lib. 2. ep. 18. cuius initium, Officium meū erga Rhodonem. lib. 4. ep. 7. Et si eo te adhuc consilio. & epist. 8. Neque monere te audeo. & epist. 9. Et si perpaucis. lib. 8. epist. 16. Exanimatus sum tuis litteris. lib. 9. ep. 9. Si uales, gaudeo. Dissuasoriæ, lib. 2. ep. 3. Rupæ studium. lib. 2. ep. 20. Amabilius mihi. lib. 8. ep. 5. Qua tu cura sis. lib. 10. ep. 20. Læctis tuis litteris. Horatoriæ, libri 16. epistolæ plurimæ Dehortatoriæ, lib. 2. ep. 4. Epistolarum genera, & ep. 10. Et si nihil noui. Lib. 10. ep. 5. Binas à te. lib. 12. ep. 24. Ego nullum locum. Petitoria, lib. 3. ep. 22. Cum & contra uoluntatem. lib. 5. ep. 12. Corā me recum. lib. 6. ep. 16. Si mihi recum. Commendatiæ, lib. 1. ep. 3. Aulo Trebonio. lib. 2. ep. 6. Nondum erat auditum. lib. 6. ep. 9. Cum A. Cæcinnæ, lib. 6. ep. 5. Vidi quā mihi persuaserim. lib. 13. Epistolæ fere omnes Consolatoriæ, lib. 4. ep. 5. Postea quā mihi lib. 5. epist. 16. Et si nunc ex omnibus, & ep. 17. Non obliuione, & ep. 18. Et si egomet, lib. 6. ep. 1. Et si ea perturbatio. & ep. 4. Noui quod ad te. & ep. 21. Et si cum hac ad te. Ad consolationem responsa. lib. 16. ep. 13. Quamquam consolatio, lib. 4. ep. 9. Ego uero, serui, uellem; Monitoria, lib. 7. ep. 8. Scripta ad me Cæsar. lib. 9. ep. 8. Et si manuslagitare. lib. 14. ep. 18. Considerandum uobis. Sed harum prior, oburgationem non etiam duæ posteriores.

Inde

- A** Inde item cerni potest quidquid ad iudiciale genus pertinet; quo accusamus; aut defendimus; querimus; aut epistolamus; exprobramus; aut comminamur; purgamus; aut inuehimur; deprecamur; aut eiusmodi facimus; quales epistolæ sunt Criminatoriæ, lib. 8. ep. 13. Pudet me, lib. 11. ep. 3. Defensoriæ, lib. 3. ep. 7. Pluribus verbis, & 8. Et si quantum, lib. 5. ep. 2. Si tu, exercitusque, lib. 11. ep. 2. 7. & epist. 2. 8. Magnam uoluptatem. Expositulatoriæ, lib. 3. ep. 6. Cum meum aëum. lib. 5. ep. 7. Si tu, exercitusque, lib. 7. epist. 9. Iam diu ignoro, lib. 16. epist. 26. Verberauit te. Exprobratoriæ, lib. 5. ep. 5. et si statueram. lib. 2. epistolæ primæ pars prima. Quamquam me nomine negligentia. Excusatoriæ, lib. 1. epist. 1. Ego omni officio. & epist. 9. Pericunda mihi fuerunt, lib. 10. ep. 2. Meum studium. & ep. 23. Numquam; & epist. 3. 1. Minimè mirum, lib. 11. epist. 13. Iam non ago tibi gratias, lib. 15. epist. 5.

Epistolæ per
tinentes ad
iudiciale ge-
nus.
Criminato-
riæ.
Defensoriæ.
Expositulato-
riæ.

Exprobrato-
riæ.
Purgatoriæ.
Excusatoriæ.

Epistolæ de-
monstratiui
generis.

Nunciatoriæ.

Lamentato-
riæ.

Gratiarum
actionis.
Gratulato-
riæ.
Officiolæ.

Locolæ.

Mixtæ.

- B** Quod & resp. me. Denique Demonstratiui genere ea continentur omnia, quæ ad genus deliberatiuum, & iudiciale commodè redigi nequeunt. Cuiusmodi sunt epistolæ nunciatoriæ, seu narratoriæ, lamentatoriæ, gratiarum actio, gratulatoriæ, officiolæ, disputatoriæ, collaudatoriæ. Nunciatoriarum formæ epistolarum extant, lib. 1. epist. 2. Idib. Ian. & ep. 4. Ad xvi. Kal. Feb. & ep. 5. Tametsi nihil. & epist. 8. De omnibus rebus, lib. 2. epist. 15. Non potuit, lib. 4. epist. 12. Etsi scio non, lib. 5. epist. 6. Cum ad me Decius, lib. 7. epist. 2. Mandatum tuum, lib. 8. epistolis fermè omnibus. Lamentatoriarum, lib. 9. epist. 15. Vel meo ipsius interitu, lib. 14. ep. 1. Et litteris. & ep. 3. Accepi ab Aristocrito. Gratiarum actionis, lib. 3. ep. 13. Quasi diuinarem, lib. 10. ep. 4. Gratissima, lib. 15. ep. 11. Quante tibi. Gratulatoriarum, lib. 2. ep. 5. Hec negotia, & 9. Primum, lib. 15. ep. 7. Te & pietas, & ep. 8. Maxima sum, & epist. 9. Marcellum. & epist. 12. Etsi mihi nonnullam. Officiolarum, lib. 6. ep. 10. Ego quantum te faciam, quæ in quibusdam codicibus est, 9. lib. 5. ep. 8. Quantum meum studium.

- C** Accedunt locolæ epistolæ, quales lib. 1. ep. 10. Cur enim tibi. lib. 7. ep. 12. Mirabar quid esset. & epist. 14. Chryppus, & ep. 16. In equo Troiano, lib. 9. ep. 4. & epist. 20. Dupliciter delectatus sum, lib. 15. ep. 16. Puto te iam.

- Præter has autem, sunt mixtæ, quales sunt apud Ciceronem admodum frequentes.

Collatio Epistolarum Ciceronis cum alijs, tum Echnicis, tum sacris Scripturis.

Cap. X.

- D** **I**N his igitur omnibus, siue mixtis, siue simplicibus, fatendum est, Ciceronem multa suppedicare, quæ ad rectè, ac prudenter scribendum conferant. Verantamen qui tem acutius inspicunt, maiorem sepe in C. Cæsare, in M. Bruto, in Catone, & alijs Romanis Principibus prudentiam, & soliditatem agnoscunt: Quanquam si tam multas istorum epistolas haberemus, quàm multas ipsius Ciceronis habemus, fortasse multum esset, quod in eis quoque notaretur. At quoniam plerique omnes à scribendis epistolis tacite solent fundamenta lingue Latine, & à deo reliquorum studiorum; primaque hæc semina, summi momenti sunt, si bona, ac diligenter eulta sint; ideo non solum ætate grandioribus, & usuriam rerum aliquo ualentibus, quibus potissimum hæc scribimus; Verum etiam Humanarum litterarum Professoribus enitendum est, ut non tam colligendis & decerpendis hinc inde phrasibus opera detur, quàm ut ingenia æuantur; sciant verò deinceps, totidem verbis rem ipsam æquare, ne quasi hydropes distendantur inæquali, & multiplici dictione; intelligant item, scribendas esse res, sicut rerum natura, & ratio postulat; nimirum, ut Ciceronem, & bonos alios Auctores sibi seruire faciant, non autem Ciceroni, & alijs ipsi inferuiant; quemadmodum ij faciunt, qui uoluntates Ciceronis epistolas, illius potius sensa & uerba, quàm quæ ipsi habent in animo, depromunt; Quod sanè fit, quoniam res pariunt ante conceptum. Et verò, licet ad lescentibus non facilis sit acquisitio prudentiæ, quoniam ætas hæc nullo rerum usu

Ciceronis e-
pistolæ aliæ
præstantur.

Cautio opti-
ma in effor-
mandis inge-
nijs ad scri-
ptionem epi-
stolarum.

Scribendas
esse, sicut re-
rum natura,
& ratio po-
stulat.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Bbb 3 adhuc

adhuc probata, vix quidquam sapit; breui tamen hoc vitæ spatio cogitandum est, A multa comparari posse, quæ postea Reip. futura sint commoda, si initio ingenis tenebris pro captu eorum aptè instillantur. Quare & summo opere conducet, ut intelligant, non sibi iurandum esse in Ciceronis epistolas; sed cum uaria sint hominum ingenia, multiplicesque naturæ, diuersæ item inter sese voluntates, negotia verò penè infinita, & status rerum, ac religionis, ab antiquo illo Ethnicismo alienissimus, scribendum esse sapissimè aliter, atque Cicero fecit: Quinetiam eiusdem generis epistolas identidem esse inter sese conferendas, siue Ciceronis, & Cæsaris siue Catonis, & aliorum; siue idem C. Plinij, & aliorum, in quibus cernuntur, uiror, & flores, seu Senecæ, atque item Platonis, & Dionis, & eiusmodi aliorum, qui litteras nobis ad amicos suos scriptas reliquerunt. Sanè, si quis ea quæ Cicero Catoni scripsit, dum triumphum ambibat, & quæ Cato huic respondit, simul contulerit, uidebit, quantum præ illo B Cato sapiebat.

Non esse iurandum in Ciceronis epistolas.

Conferendas esse inter se Ciceronis, Cæsaris, Catonis, C. Plinij, Senecæ, Platonis, Dionis, & aliorum epistolas. Obseruatio in epistolis Patrum.

At uerò (ut è scholis egrediar, & cum prudentibus, ac prouectionibus agam) si ad hec omnia accesserit scdula uirorum prudentium obseruatio, ut ex SS. Cypriano, Augustino, Dionysio Areopagita, Ignatio, Martiali, Bassilio, & Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, & aliis Patribus, Leone, Gregorio magnis, Bernardo, & reliquis, Selectæ quædam epistolæ habeantur ad manus, quæ cum Ciceronianis in unoquoque genere conferantur, intelliget, quantum distet Christianæ pietatis elegantia, eloquentia, grauitas, & maturitas, ab ijs, quæ Cicero naturali quadam ui, & exercitatione eloquenter pronunciauit: Cum etiam cui Diuinæ gratiæ uigor deerat, mirum non est, si plerumque rumor, & falsus inanis gloriæ aderat, qui si initio ex crebra & unica uoluntate illius epistolarum, adolescentum animos inuadit, uix unquam deinceps (titillante sensu, & proprii amoris insito fomite cum fouente) eximi potest. C

Eucherij epistola Parænetica.

Exeat uerò Eucherij ad Valerianum epistola Parænetica quæ una superat sexcentas alias, quæ cordatissimè uideri possint à Cicerone fuisse perscriptæ.

Exeat (inquam) Ioannis Auilæ altera epistola ad Hispanensium ciuitatis, quem uocant Assistentem, hoc est Prætozem, siue Præfectum: quæ epistola si conferatur, cum ea, quam de administranda Prouincia Cicero scripsit ad Quintum Fratrem, intelligetur ecquo spiritu utraque dictata sit. Sanè Io. Auila eam, ut reliquas quæ in utilissimo libro Epistolarum eius spiritualium collectæ sunt, expectationem omnium superat.

Apud Clarissimum Lullinum Patricium Vener.

Quod si diuina Bonitas concesserit, ut prælo dentur, quæ hæcenus S. Ioanis Chrysostomi epistolæ laruerunt (trecentas enim scio, qui Græcæ apud se habet ex ijs, quorum magnam partem, dum in exilio & multa pateretur, & plura in Dei gloriam patraret, scribere præcipue ad Olympiam) certè sensa alia, & eloquentiam è Diuino fonte spiritus sancti manantem haurient, quam quæ ex Ethnicis tantum Scriptonibus hauriri solet. D

Sed enim & Apostolica habentur epistolæ: quæ cum ad omnes omnium generum homines missæ fuissent, ut salutem consequerentur, uix dici posset, quantum celestis sapientie ingenerarent animis, si bona illarum pars memoriæ mandaretur, potius quàm ineptiæ & nugamenta, quæ auertunt animas à recto. Et sanè, suo seculo S. Ioannes Chrysostomus mirabatur, reperiri plurimos, qui neque quot Sancti Pauli essent Epistolæ, cognoscerent: eum tamen Ethnica scripta, & blateramenta fabulosa probè callerent. Vna certè, & Altera Sancti Petri Epistolæ, nonne omnes omnium Ethnicorum epistolas, maiestate, mansuetudine, scribendi modo superat? H

Iam uerò, quæ epistolæ dici possunt Historiæ, cum inter Ciceronianas pleræque extant, nec desuere postea, qui idem genus scribendi secuti sunt, habemus certè quod alibi monuimus quæ cum antiquis conferti possint Ioannis Petri Massæi, & aliorum è Societate nostra de Indicis rebus litteras ab ijs Latinas factas, ad religionem plerumque spectantibus, quæ & ad scribendum elegantiam, & ad proximos iuandos uberem pietatem continent.

Iam

A Iam ut ad Ciceronem redeam, cum priore epistola familiarum ad Lentulum, de religione, Sibyllinisque litteris scribat, sæpè vero alibi occasionem præbeat agendi de virtutibus atque in ijs, quæ ad Atticum scripsit, interdum ea verba pronunciet: Tempus est, ut de æterna vita cogitemus, nemo non intelligit, quantum ex humisimodis locis possit cordatus Præceptor animum capere siue ad se ipsum, siue ad alios in pietate firmandos.

Ceterum, quæ sunt adhibenda in vnaquaque epistolarum forma, ut Christianè scribamur, quæue Epistolæ partes esse debeant, & quamnam antiquis salutatio præfigebatur epistolis: tum quodnam genus dicendi, quæ breuitas, elegantia, perspicuitas, & cōpositio esse debeat, satis ex eiusdem Ioannis Voelli præceptionibus poterit quisq; colligere: Cum interim rei, de qua agitur, perfectæ cognitio, & charitas, duo illa sint, quæ scriptiohem (ut ita dicam) animent, & reddant illustrem.

Quod si quis vir Ecclesiasticus salutationes, quas Apostoli suis epistolis præponebant, cuperet nonnumquam imitari, qua parte id ad eorum officium spectaret, extat Sixti Senensis exemplum compendij in principium epistolæ ad Romanos, Quo quidem exemplo, mutatis mutandis, quibus ad cetera salutatorum genera interdum vti commodè potest. Sic autem Sixtus. Prima (inquit) pars huius epistolæ, salutationi deserviens, tria complectitur, quæ epistolam fide dignam, & acceptabilem reddunt, videlicet.

1. Saluantem.
2. Salutatores.
3. Salutem.

C 1. Persona salutans describitur ex

1. Homine.
2. Conditione.
3. Dignitate.
4. Officio prædicandi Evangelium: hoc autem laudatur, ex
 1. Origine.
 2. Vetustate.
 3. Veritate testium.
 4. Fructu, qui quidem est Filius Dei pro nobis incarnatus: Quem Dei Filium commendat ex

D 1. Potentia virtutis.

2. Liberalitatis largitate.
2. Personas Salutatas duplici titulo exornat, & honorat.
 1. Aeterno.
 2. Temporalis.

E In istis Lipsii monitis Institutionis Epistolicae quamvis vtiliter petenda. Cap. XI.

I Am uero, cum generatim hæc dicta sint, expedit, ut quam breviorē scribendi epistolas rationem nāsti sumus, eam ut asseramus. Nam et si Rochus Perusinus, Ioan. Voetus, Simon Verepæus, & alij, quemadmodum initio diximus, pleraque hoc de argumento optima suppeditarunt, non est tamen mittendus Iustus Lipsius, cuius & in hoc negotio exant, quæ antiquorum nitorem æquant, ac (liceat fidenter uerum cessari) superant.

Hic igitur cum primò de nominibus uarijs Epistolæ, deque eius formâ apud veteres agit, quàm & quasi Mistoriam à uerbo Græco, & Missam ab Isidoro, & nec rectè Epistolam esse scribendum monet, dictam uero à priscis litteras (poetæ etiam litterâ) Tabulas, & tabellas uti & pagellas codicillos à materie ante usum membranarum, quia in dolatis ex ligno codicillis (Isidori uerba sunt) epistolarum colloquia scribebantur, unde

Pieras quomodo inscribenda et epistolis qui budam Ciceronis.

Forma, partes, saluatio & alie quaestiones scribendarum epistolarum.

Salutationes quales in Apostolicis epistolis. Lib. 4. Bibl. sanctæ.

3. In salute duo maxima bona Romanis precatur.

1. Principium omnium bonorum.
2. Finem vltimum omnium bonorum.
1. Paulus.
2. Seruus Iesu Christi.
3. Vocatus Apostolus.
4. Segregatus in Euangelium.
1. Dei.
2. Quod ante promissit.
3. Per Prophetas in scripturis sanctis,
4. De filio suo, qui factus est ei ex semine David, secundum carnem

1. Qui declaratus est filius Dei.
2. Per quem accepimus gratiam.
2. Omnibus, qui sunt Romæ.
3. Dilectis Dei.

2. Vocatis sanctis.
1. Gratia uobis, &
2. Pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo.

a dei et homo.
b 16d. l. b. 7.
c 16d. l. b. 7.
d 16d. l. b. 7.

Homer. I.
liad. ver. 169.
in tabella du-
plicata, siue
plicata.
lib. uad. C.
lium ep. 13.
Lib. i. ad
Brutū ep. 1.
b Sueton. in
Iulio C. 6.
NOTA.

NOTA.

e Ex Dione
57. Suetonio
Tib. 32. Et
piscis lapi-
dib. D. N. M.
Q. 6. id est
Deiurus, Nu-
mini, Maie-
statij eius-
dē alia ali-
qua, aut Augu-
stus sphyn-
gis figure io-
lebat postea
imagie Ale-
xandri, postea
munt, sua.
e Cic. IV. in
Verrem. Sen-
ciliamam.
f Plaut.
Apud Curri.
lib. 7.
g In Domit.
cap. 13.
h Lib. a. Vat.
epist. 14.

portatores earum Tabellarios vocauerunt: quæ fieri solita inducta cera, è fago, abie-
tibus, uilia, siue phyllira, acere, citro, ebore. Vti tamen iidem. Veteres etiam charta
ad hæc tem, quod è Martiale constat lib. 14. Et he minore forma, quam publicæ litte-
re ad S. P. Q. R. quæ grãdiore forma, & transuersa charta quasi hutorie scribebantur.
Mox definita epistola, ut ea sit scriptus animi nuntius ad abientes, aut quasi absen-
tes, ad materiem uenit, hoc est ad rem, quæ subiecta descriptioni duplex est, Sollemnis,
& Varians; Sollemnis, quæ in omni epistola eadem, aut penè eadem, quasi ex for-
mula recurrit. Qualia sunt, Præloquium, & clausula. Præloquium intelligit, quod ex
ritu premititur: ut Nomina, & salus. Quam (licet apud antiquos alia) temperandam
esse hodie ad usum nostri cui prudenter iudicat.

Potior tangit, quæ ad finem Epistolæ, itemque de signo. Finem autem clausulam il-
le appellat, quæ terminus & Epistolæ, in qua quinque ferè sollemnia. I. VALEDI-
CTIO. *Aue, Salue, Vale, Veni.* Voto interdum concepta. *Deum precor, ut te seruet, con-
ciliatua firmiter.* Quæ omnia cum iudicio imitanda, aut imitanda pro re, & persona.
II. LOCADIECTIO, quæ necessaria inter abientes: nisi de eo planè conslet. III.
TEMPORIS. In quo dies, semper anni plurimum horæ interdum notatæ inueniun-
tur. IV. SVBSCRIPTIO, quæ prisca ignota: nisi forte in litteris ad Imperato-
res; quibus subscriptum per signum honoris, & obsequij. *Deus ipse se esse.* Nos tamen
usurpamus. nec damnatur apud grandes, aut ignotos: apud familiares uacuum ui-
deatur, imò uile. V. SVPERSCRIPTIO. quæ nobis inter legitimas, ueteribus Ra-
ro fortasse usurpata. Dabant enim plerumque & mittebant per pueros suos, aut Tabel-
larios notos; nec aliud in exteriori epistola quàm Signum, & Linum. Illud plerū-
que erat Imago propria, aut alicuius è maioribus impressa cere, siue crete. Quicquid
autem huius sit, nobis superscriptio usurpanda: siue ob ignotos, ignorantēsque Tabel-
larios, siue magis ob receptissimum morem, cum quo frustra pugnemus. Quin & titu-
lis, (inquit Lipius) eodem more auctore, ut si uideam sine ambitione tamen, aut pro-
fessa nimis adulatione. Hæc sollemnis Materies epistolæ in quam aduocat Episto-
las totas, quas *Formales* Suetonius appellat. Ex de vna aliqua re, vna ac simili for-
ma, ad plures scribuntur: in negotijs publicis, inque aulis Principum etiam hodie vti-
tata, quas ipsas *canonicas* (nisi (inquit) fallor) Cassiodorus nominat.

De materia Varia, eiusque sectione. Cap. XII.
Primum ad variantem materiem accedit, quæ diuersa in quaque epistola est:
ipsa occasio scribendi, & causa. Ea multiplex: nec minus larè patens, quàm
hec Vita: Quæ tamen omnis est triplex Seria, Docta, Familiaris. Seria, quæ
ad publica, uel priuata pertinet, sed vberius ea tractat, & cum cura. Id genus intè pu-
blica sunt: Narrationes, Dissertationes, Deliberationes, De statu regum, de Militia, de
Pace, & his talibus. Inter priuata: Consolationes, Admonitiones, Petitiones, Obiur-
gationes, Excusationes, suasiones, laudationes: & vno verbo, quicquid paulò magis
serio scribitur, & vna in re velut figentes pedem. Docta, quæ ea, quæ ad scientiam,
aut sapientiam, continet; & res non epistolæ, epistolæ uelut velat. Talis triplex. Aut
enim philologia est, & in amœnioribus studijs occupatur: ut olim Varronis Quæstio-
nes epistolice; Valgij Ruffi quæ sita per epistolam. Aut Philosophia; & de Natura, &
moribus agit, ut Senecæ epistolæ, sed & Platonis, Aut denique Theologia, quæ in sacris
rebus dedicatur sunt S. Basilij, Gregorij vtriusque, Isidori Pelusiote, Hieronymi, Au-
gustini, Cypriani, & aliorum siue aliarum, quales Io. Auila. B. Catherine Senensis,
Baptiste Genuensis Virginitum, quæ magna cum laude Italicè scripserunt. Porro fami-
liares dicuntur, quæ res tangit nostras, aut circa nos, quæque in alsidua uita. Ea pro-
pria, & creberrima epistolæ materies, & germanè illius uia: cui illa duo, Seria, & Do-
cta sepe admixta, quare uarium nec simplex argumentum.

A *Inuenio, & Ordo. Cap. XIII.*

DE materie epistolæ locus, pauca hæc scribit de Inuentione, & Ordine, nimirum ad inuentionem vberibus præceptis non esse opus, cum semper ea præcipiatur. Quod in familiaribus uerisq; epistolis perpetuum est. In serijs, & Doctus paulo aliter, quibus quomodo aggerenda, aut amplificanda materies sit, Rhetorum libri nos docent. Ordo autem in epistola, is optimus, qui neglectus aut nullus. Adeo ut nec in responsionibus ordine, & distincte ad capita semper respondeamus: sed ut visum, atque ut hoc illud, ve in mentem, aut calamum, veniat. Ordinò decora est hæc incuria, & Cicero magnus magister docuit, *Epistolas debere inuicem hallucinari.* Itaque ille ipse hesitat, reuocat, turbat, miscet, nec quidquam magis curasse videtur, quam ne quid curæ preferret. Tamen in Serijs paullo magis de ordine fatagendum: sed ita ut semper infra Oratoriam illam diligentiam consistat, & imitare eam, non æquas.

De Sermone, siue Elocutione, & styli modo. Cap. XIV.

Proximè de sermone agit, quo materies epistolæ vestitur: Is est Elocutio, & styli modus Epistolæ aptus, qui vniuersè, & distinctè consideratur. Vniuersè, in toto habitu, & conformatione Epistolæ. Distinctè, in partibus: i. *Phrasi, & verbo.* De habitu igitur quinque præcipit. *Breuitatem, Perspicuitatem, Simplicitatem, Vtensilem, Decentiam.* In primis, *Breuitas.*

BREUITAS quoniam ut in sermone, aut fabulis, sic in epistola pæiosa est garritus: quam plerique affectant. Ut corpore tenues veste se dilatant, sic qui ingenij aut sapientiæ inopes diffundunt se verbis. Sit tamen Breuitas cum iudicio vlturata, & modo. Ut enim non minus aberrat, qui citra scopum, quam qui ultra iaculatur, sic quisquis pauciora quam pro re, aut plura dicit. Modus autem à materie spectandus. Si *seria* epistola, aut *Sapiens*, diffundi paullo magis vult, & rei per se graui addi verborum aliquod pondus. Si *familiaris*, cōtrahi: nec res tenues, aut multas onerari lasciuia sermonis. Scilicet ut vela pro magnitudine nauium: sic Verba debent esse, pro rerum. Iudicium præterea sumit à Personis, idq; dupliciter: *A Qualitate, & Capiti.* Ab illa: ut si ad ignotos, aut Magnates scribitur, vberior, & floridior paullo epistola fit, quia stricta illa breuitas, apud hos tales, non abest à contemptu. Aliiter si ad amicos, aut æquales. A capiti: ut si ad leuiter doctum, aut acutum: si ad iuuenem, extenditur, ne tepere breuiffundantur ingenijs per se parum claris. Atque id in omni persona, valde nota, ut illi nos, nostrumq; stylium temperemus. quoniam caput artis, scribere accommodatè. Fieri autem sermo brevis obseruatione triplici. *Rerum, Compositionis, Verborum.* Rerum, ut superuacuum nihil admisceatur, nil repetatur, in primis non capita, ad quæ respondetur *Compositionis.* Ut structuram, & Periodum longiorem omnem fugiamus, mēbris utamur, & asyndetis sæpè. *Verborum*, ut lætior omnis phrasis, allegoria, imago addicetur: parca, & pura oratio sit, necessaria suppellectile uerborum contenta.

Hæc uerò dicta sunt Viris, non iuuentuti: adeo enim hæc ad Breuitatem illam non uocat, ut etiam absterreat: siue quia tuto adsumere uix potest, & Breuitatis imitatio facillimè ætatem hanc decipit: siue quia nec uulter potest, & iuuenili illi breuitatis studio aridus plerumque & exsuccus stylus euadit, nec facillè ad laudatam illam temperiem uenitur, nisi initio ubertas quedam, & luxuries sit, quæ græas paulatim depascit.

Perspicuitas.

Perspicuitati periculum est à Breuitate, itaque huic illa subrexitur trahenda: Summum igitur in sermone uitium est non solum non capi, sed etiam egri capi. In quo peccant quidam, Natura, qui ipsi oblecta, & reconditi talia efferunt: plures, Studio, qui

qui nihil doctum, aut laudabile putant nisi reconditum, & quod fugiat vulgares mentes. In epistola igitur præsertim, quæ arbitrium, aut interpretem non querit clarè scribendum, & breuiter, sed ita vt hoc sciatur, esse laudis, illud necessitatis. Clarus autem sermo erit præcepto triplici: si verba in eo propria, si viciata, si collocata.

Simplicitas.

Demetr.
Phal. Cicer.
deuulg.

Simplicitas exigitur in stylo, & in mente. In stylo, vt sine cura, sine cultu, simillimus autem quotidiano sermoni. Quod foeminas ornare dicitur, non ornari, hoc epistolam. In mente, vt simplex quiddam, & ingenuum in tota scriptione eluceat, & aperiat eandem quandam liberè mentis. Itaque optima ea representanda, & in primis illi, ad quem scribitur, amica, vt inquam lenium affectuum, & benevolentia illud, vt sic dicā, saccharum inspergatur, fiatque delectabilis, & ad legentis gustum. Quo in genere Cicero unicuique & unicè imitandus. Præceptis enim alijs res non continetur. Excipiendum tamen illud, pro re interdum epistolam assurgere, & paullo studiosius (ut in serijs) scribi, sed ita ut simplicitatem totam non exuat, & ornamenta interdum habeat, leno cinia numquam. Nam ille, quæ ad pompam, & ostentationem ingenij scriptæ, (quales Philostrati, & Phalaridis, item Syneij, & Plinii nonnullæ) nescio an tueri nomen iactæ epistolæ possint apud iudices ueros.

Conspicua, & Decentia.

Venusita appellatur, cum sermo totus alacer, uiuius, erectus est, & allicientem quandam gratiam veneremque præfert; Quod natura ferè dat, nonnihil tamen, & duplex hæc monitio. Primum, ut Adagia, Allusionesque: ad dicta, aut facta uetera, uersiculis, aut argute sententiæ utriusque linguæ interdum immisceantur. Secundum, ut iocis, salibusque opportinè condatiur epistola, qui anima, & uita epistolæ dici merito possunt.

Decentia est, quam Græci τὸ σπουδαῖον, cum omnia aptè, & conuenienter epistolæ sunt scripta. Quod sit aspectu duplici, Personæ, & rei. Personæ, dupliciter, si tuam respicias, & eius ad quem scribis: Rei autem, simplicitèr, ut omnis pro argumento, & sententiarum, phrasiumque uestis apta sit corpori, Quæ tota res est iudicij, quæ non ab arte, sed à Deo, naturaque petenda est.

De sermone distinctè, ubi & de Imitatione, & Auditoribus qui audiendi sunt, quando legendi. Cap. XV.

Vbi uerò uniuersè dixit de sermone, distinctius ad partes eius transit, Phrasim, & Verba. Phrasim uocat Voces duas, aut plures in sententia iunctas. Verba uerò uoces singulas. In illis elegantia, & nitor requiritur. In his Latinitas & Proprietas. Ea omnia uel ex auditu leuiter, quia & rarus Latinus sermo est, & pauci ea curā loquuntur, qua scribunt: uel ex Lēctione, quæ utilior, ac tutior sic tamen ut & adiungatur imitatio. Tu igitur mecum, omnes legendos, imitandosque tibi certò statue: non similes tamen, aut omni quo. Discremen aliquod temporum est, quod utiliter enotabo. Est puerilis quedam, & prima imitatio est. Crescens, est adulta. In prima Cicero non precipuus solum legatur, sed solus. Cui finis? ut corpus scilicet illud, & contextus orationis, primum seriò formetur uno quodam habitu, & equabili sermonis filo: Nenio anidem conferem, si Caluus, Cælius, Brutus, Cæsar, & alij è clāsse Oratorum extarent. Sed ut hodie res est, quis præter Tullium periodos membra, muneos, & continuatam illam orationis seriem nobis suggesserit? A quā, me quidem iudice, necessariò initium faciendum iuentuti. Cicero igitur primus primas teneat, & teneat solus. Sed quādiu pro ingenij tempus definiam: in molliore aliquo, annum; in duriore, alterum etiā annum. Et addo non inutilitèr sub hanc ipsam curam, Manutij epistolas. Sadoleti, Bæbi, Bunelli, atque in primis Longolij nostri, legi posse. non quia ipsi (liberè dicam) ualdè probi, sed quia puerili quodam affectu Ciceronis illam orbitā anxio pede præsequebantur.

- A.** serunt, ideòq; per eorum vestigia tutior, & facilius tibi cursus. At in crescentem, & iuuenilem imitationem alios admitto: Sed successu tamen; nec ut falsè pergas, sed per quoddam yelut gradus. Itaque meo consilio, eos hic primum adeas, qui à Cicerone minimùm abeunt, & qui copia suauitate, fluxu dictionis, referant beatam illam, facilemque naturam. Qualis Fabius in primis, & nonnihil Q. Curtius, Velleius, Liuius, Celsar: familiiores futuri, nisi retinisset, & stitisset alia species argumenti. Hos jigitur tunc leges, sed leuiter ac cum omni studio quæ selectæ sunt sine labe phrasæ, ex Plauto, & Terentio. Hi ad epistolam (de orationib; enim aliter censeo) & familiarem descriptionem imprimis apti: quia, reuera epistola quid aliud, quam quotidiana disertatio, ut nō erraret Artemidorus apud Demetrium, qui censet eodem modo Dialogum, & epistolam scribi. Et Plinius ab eadem causa, epistolas matronæ cuiusdam dislaudans, cum Plauto, & Terentio metro solutus, eas componit. Quin ipsū Plinium in secunda hac classe iure colloco, tertium, acutum, nitidum: Sed non sine delicijs molliculum interdum, & parum Virum. Cui comitem nouum do, sed maiorem nouis, Etruscum illum Angelum, qui (nisi quod affectatè interdum, & quasi in eo argutiæ) cum illis ipsis priscis pari passu decurrere posse videatur epistolarem hunc campum.
- B.** Hoc uelut tyrocinij biennium sit: quo manus hæc styli coercenda nonnihil intra puratogam. Cui iam deinceps, in adulta imitatione liberè permittam, exerat se, & uagetur per scriptorum omne genus. Legat, uideat, & flores ex omni prato carpat ad eloquentiæ hanc corollam. Sed in primis suadeam Sallustium, Senecam, Tacitum, & id genus breuium, subtiliumq; Scriptorum iam legi, quorum acuta quasi falce luxuries illa paulisper recidatur, fiatque oratio stricta, fortis, & uerè utilis.

C. De excerptis, quo ordine ea instituenda, & à quibus singula capienda. Cap. XVI.

- Q**uid felicias, & à quibus, partem fecit alteram. de qua etsi exemplis dicere facilius potuisset, quam scriptis; tamen breuiter hæc habuit Lectionem: ipsam nō sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissima memoria: sed opus esse excerptis quibusdam, & notis rerum uerborumq; singularium, quas imitemur. quæ Excerpta Memorialibus libellis, tanquam ceterario, contineri uult, unde sermonis illæ opes per tempus, & ad usum promantur. Fieri autem libellos triplices: unum, quem formularum; alterum, ornamentorum; tertium, Dictionis. Duo illi ad sermonem uniuersum magis pertinent, tertius ad distinctum. In primo, Formulæ duplices: Ad contextum istæ: Ordiedi, Narrandi, Continuandi, Transfundi, Abrumpendi, Claudendi: Ad materiæ, istæ: Rogandi, Gratiæ agendi, Operam offerendi, Laudandi, Vituperandi, Assuecandi: & quicquid istarum rerum communium est, quæ in epistolam creberrimè incurunt. Secundus, Ornamentorum, in quo distinctè, & per capita collocentur. Similitudines Allegoriæ Imagines, Acutiora dicta, sententiæ & signa eiusmodi illustria lumina sermonis. Tertius, Dictionis, quæ bipertiti poterit Phrasium & Verborum. Phrasæ quidem insigniores, aut nitidiores: Verba quæcunque rara, noua aut nouo sensu, siue flexu usurpata. In phrasibus ut dispositio non cernitur, nisi quod seorsum poni possunt pro discrimine Scriptorum: Tullij solæ, Plauti, & Terentij solæ, Historicorum solæ: quod quisquam pro iudicio suo, aut industria facito. In Verbis ordo seruetur Alphabeticus. Formularum liber è Cicerone maximè compleatur; adde Plinium, aut si quid aliundè transferri, aut hauriri poterit opportunè. Ornamentorum à Cicerone, Fabio, Plinio, Historicis, Seneca; etiam à Græcis, & in primis Plurarcho. Phrasum exempla à Cicerone maximè, & comicis petantur: nonnihil ab Historicis, atque etiam ab Alijs, Varrone, Agellio, Suetonio, Iurisconsultis, imò & interdum Appuleio.
- Verborum, uno uerbo, ab omnibus: nec inuuliter etiam à Grammaticis, & Glossarijs antiquis.

De

Tercium illud utilissimum sequitur, Quid exprimas, & quid uites. Frustra, n. priora illa duo, si non istud: nec lectio, aut selectio adiuuerint, sine proba expressione. Ea, ut talis sit, per triplicem imitationem distincte fit, vt sciatur quid sequi debeat in vnaquaque quid vites. In Puerili, duo hæc proponenda: Primò, vt Formulas inprimis, & communia illa contextus torius imitetur. Secundò ut ductū, numeros, lineamenta, & faciem Tullianæ orationis. Et imitetur, non indistincte solum, sed pendè adfectatè, & cupidè: Sic inquam, vt color quesitus, & fucus appareat, imò & furtum. Vt pueros nihil pudeat, cum scribere discunt, per singulos literarum apices aliena manu duci: Clausulas, membra, & periodi cuiuspiam partem cum venia sæpè inseret, & centonem è Tullij purpura contexes, paullo post daturus suam; Exerctij genus, quod olim in Germania huic rei Lipsius proposuit, fuit tale. Hæc sequere: quid fugies nihil, nisi ea, quæ Grammatici vitant. At in crescente, crescat mihi paulisper iudicium, & feruari præcipiam hæc tria. Primum, vt in furtis iam verecundior sis, nō enim ultra decet. Secundum, vt in Formulis exprimendis remissior; non enim ultra opus. Sicut digiti in cythara ægri, & cum intentione initio ponuntur, iidem postea ad chordas, & numeros spontè veniunt, sic mens istis paulum assuefacta. Tercium, vt Phrases, & verba meliora vndique assumas, & formes, ut sic dicam, cutem illam orationis tuæ externam. Atque hæc sanè præcipua hic cura. Quid vitandum? Vitium agnatum Verborum delectui, nimia asperitas aut antiquitas. Quod in Comicis imitandis præcipuè mihi caue, & ne quid aut sordidum ab ijs dictio tua trahat, aut obsole tam. Nam vt imperiti pictores in facie exprimenda, rugam, neuum, verrucā facile imitantur, indolem negligunt, & ipsum vultum: sic sæpè adolescentes rata, aut exstantia verba excerptunt, ingenium omittunt, & genium dictionis. Quæ autem verba sordida? quæ iacent, repetunt, è ferè vulgi, & è triuijs sumpta, nec nisi iudicio discernenda. Superest imitatio vltima, siue virilissimā qua hoc præcipio, non tam exteriorem illum ornatum spectari debere, quàm virtutes, & cultum internum: id est, Figuras, Imagines, Acumina, & ea, quæ appellauī Ornamenta. In quo vna cautio, vt cum oratio perfici iam incipiat, & summa illi manus imponi, ~~xxx~~ vitetur, & affectatio: infelix sanè vitium, & quod obrepat specie uirtutis. Ea est, nimium cultus studium, & sine modo. Quod per te agrè videas, aut vites: felix cui doctor hic aliquis, aut monitor amicus.

Hæc eadem
Gregor. Giral-
dus ad
Cinthiū Gi-
raldum.

De Imitatione Ciceronis, & Viri uicè è præstantibus huius seculi
Viris. Cap. XV III.

AT quando in hanc arenam imitationis Tullianæ intulimus pedem, præstare adhuc adtexere, quæ excerpta è Viris huius seculi præstantibus, lucem toti negotio faciant, quamuis & eadem istæ non tam scribendis epistolis, quàm uniuerso generi dicendi, ac de quacumque materia scribendi futura sint commoda. Sanè uerò Gregorius Lilius Giraldu, cum Franciscum Picum, & Petrum Bembum inter se contendere de hac ipsa imitatione uidisset, sententiam cordatè tulit, quæ eos quadantenus inter se conciliaret. Eam uidelicet, ut, cū nemo eatenus generatim haud satis de imitatione præcepisset, hæc bifariam esset partienda: quæ aut candidato, aut adulto proponeretur. Candidatum vocat rudem ad huc, & vix initiatum. Adultum autem eruditum, & in literis probè versatum, nam cum tardis, & conclamatibus censeat non esse laborandum. Rudibus itaque, docilibus tamen ad imitandum, Bembi præceptionem tanquam optimam proponit, eoque, antequam aliud eruditionis, aut disciplinarum attingant, donec (inquit) non tantum animus imbutus ipse, sed et o etiam aures itre ita occalluerint, ut ferre nequeant, imò etiam aspernentur, quicquid suæ sit rit dissonum imitationi. Iam verò, si eruditos & doctos ad imitationem prouocemus, Francisci Pici, & Cælij sententiam esse magis idoneam ad illam præstandam. Deniq; monet, nihil in imitatione tentandum inuita (quod aiunt) Mineruæ, sed suam vt quisque

Ep. ad Cin-
thiū fratrem,
cap. 15.

A que naturam, & genium sequatur: cauendum autem ne inepta imitatione in vitium *Idē Lipsius.*
xaxo, nūq̃as incurrat, vel quod Lucianus cuidā Thucididem imitanti obicit.

E' Francisco Pico, cum quo Celsus, Gulielmus Budens, & alij sensisse
indicia, sed maluisse ab eruditissimis haberi se hominem, quā aut seruū pecus, aut simiā.
Cap. X I X.

Porro Franciscus Pico optimē & (vt ita dicam) nobilissimē hoc de imitandi ge-
 nio ab epistolis, ac demum Cardinalis. In earum altera morosos quosdam, atque
 vt vocat, scrupulosissimos imitatores reprehendit. Aemulationem imitationi p̄feret.
 docet non esse p̄nitens inuertendum genium, sed dirigendum esse solum orationis ad
 cognatam animi propensionem, ideamq; dicendi. Laudat eos, qui ab vnoquoque ex
 cerpant sibi id, in quo similes meritō ut euadant, conari debent. Damnat, qui vniuscū
 iusque Scriptoris, n̄uos, cicatrices, vitia, excrementa effingere procurant. De Paulo
 Cortesio, tum iuene, ad quem Bembus Picum relegabat, inquit non magis illū, quā
 Politiū Tulliani scribendi rationem assecutum fuisse: quandoquidem Politianus
 potuisset quemcūque voluisset Scriptorem effingere, eiusq; rei aliquando p̄buisse
 indicia, sed maluisse ab eruditissimis haberi se hominem, quā aut seruū pecus, aut simiā.

Agit deinceps Pico de Idea dicendi, deq; Orationis artificio, vbi sit indagandum,
 nempe in natura, & animo cuiusque, unde eius proxima origo in verba, & literas de-
 riuatur, non autem in vna vniuscūq; auctoris pagina. In omnibus potius, aut in
 plurimis omnium. Ac cum nonnulla pulchrē dixisset, assert ē Ciceronis Oratore illa.

C Ego (inquit Tullius) sic statuo, nihil esse in vilo genere tam pulchrum: quo non pul-
 chritus id sit, vnde illud, ut ex ore aliquo, quasi & imago exprimitur, quod neque ocu-
 lis, neque auribus, neque vilo sensu percipi potest, cogitatione tantum, & mente com-
 plectimur. Idem postea de Phidias artificiosis cum disseruisset non ex animali exem-
 plo, aut sculptis simulachris eas duxisse illum affirmavit, sed in ipsius (ait) mente in-
 sidebat specles pulchritudinis eximia quædam, quā intuens, in eaque defixus, ad il-
 lius similitudinem, artem, manum, dirigebat. Has rerum formas appellat non intelli-
 gendi sed etiam dicendi, Plato.

Vbi ista vberius, atque altius disseruit, illud tamen inquit non esse ignorandum, sub
 lucere ipsa in mente perfectius quoddam simulachrum, quo congenita ipsa, & ex cor-
 poreis dissultans dicendi propensio, & augeri possit, & perfici, atque ad exco-
 gitatam speciem imitando referri. Qua ex re percipi potest, cur non vnus aliquis scriptor
 omnium maximus, ac summus, sed omnes boni imitandi sint. Deest enim ille maxi-
 mus, si perfectio illi, quem gerimus animo, ipse committatur. Dicit enim non facile pos-
 sit, quantum is, qui summus habebatur, ipsa collatione decreseat. Ex omnibus autem fa-
 cilis multo perfectio ipsa comparabitur. Expendere autem (inquit Cicero) oportet,
 quod quisque habeat sui, idque moderati, nec velle experiri, quā aliena deceant.
 Id enim maximē quemq; decet, quod est cuiusque suum maximē.

NOT A.

Ex his Pico infert debere nec proprium animi instinctum, & inditam, innatamq;
 propensionem sequi: deinde varijs aliorum Virtutibus unū quiddam, quasi corpus
 coagmentare sic (ait) Pictor ille populum se dixit habere magistrum. Sic ille alius,
 quinque non vnā Virgines adhibuit ad simulachri in Crotonis fano pingendum.

E Addit, docuisse Ciceronem aliquorum esse similes oportere, qui imitentur, no-
 tæ alicuius: Id autem esse imitari Virtutes, Vitia relinquere. Similis enim potest quis-
 piam esse Ciceronis in facilitate, perspicuitate, maiestate. Cæsaris in elegantia verbo-
 rum, & candore, Sallustii in breuitate, & sententiarum grauitate: Columellæ in orna-
 mentis: Celsi in nitore: Plinii in lenitate: Idemque poterit elumbe illud, quod redun-
 dans, & Asiānum, si quod tamen est, at certē & antiqui, & magni Auctores ita sentire,
 in Cicerone damnatum effugere: eiusdē Auctoris repetitiones nimias declinare, caue-
 re à siccitate Cornelij, à nimis Columellæ floribus, à neglectu Cæsaris, ab obsoletis,
 & Catonianis Sallustij verbis abstinere. Itaque imitatores cuiusquam auctoris totam
 eius styli faciē exprimere non debent. Quod si n̄ qui illam insculcant, hi omitterendi sunt.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ccc Neque

Neque tamen diuersi scriptoribus tamquam è diuersis pannis eentonem consuere: sed ut compleretur omnia; ex iis quæ ipsi propria nostra phrasis, quæ nulla sit eorum, præclara illa tamè, & digna laude coaleſcat, instar apum, quæ diuersi è floribus non ipsos expriment flores, sed dulcissimum Hymetium, aut Hybleum mel coagmentant.

Quod ad Ciceronem attinet, Diuum Augustinum non probare qui linguam ipsius tantum, non pedus admiratur: ut qui probè nouerit eruditam, & ornatam linguam non nisi ab excelsis pectoris imaginibus prodire potuisse.

Quod ad ipsius elocutionem imitandam spectat, sciendum esse apud eundem non easdem esse periodos semper, cæsa, membra, pedes & numeros. Alii enim habentur in actionibus, nam illa omnino est popularis oratio. Alij in libris philosophorum, quibus doctus scribebat. Alij in epistolis; atque iidem etiam sæpenuero diuersi, ut diuersi erant & animi, & affectus, & res, de quibus agebatur, & homines quibus sua sensa per litteras significabat. Hæc verò nominū, Verborumq; cõpositione, atque conſtatu conſtanti illa verò cõpositio, atque commiſſio tam est varia, quàm sunt in oratione clauſulæ, quas magis ad numerum hoſe non poſſimus.

Sola enim Verbi cuiuſpiam tranſpoſitione uariantur: nec pedes, & numeri ſtati ſunt, atque perpetui. Eos præterea ad aurium iudiciũ, quod eſt quidem longè diuerſiſſimum, Cicero relegauit.

At quoniam antiqua pleraq; nomina uerius quàm rem tenemus, periculum eſſe ne paludamentũ pro toga, ne lacernã pro abolla, ne tunicam pro chlamyde capiamus.

Denique nobiliſſima ingenuitate, uti & pietate poſtquam ad alteram hæc de re epiſtolam non ſemel Bembum amandauit, deq; ſcrupuloſa illa uerborum aut phraſium uetus Ciceronis imitatione, pleraq; dixit, Chriſtiana hæc uerba promit è pectore. Il- lam (inquit) potius imitationem maximi facerem, de qua Paulus loquitur Apoſtolus. Nam quanq̃ rectè loqui, præclatèq; diſcerere Dei donum eſſe non ambigo, quatenus elegans dicendi munus in bonis ducitur: ſi rerum tamen honeſtatum, & quæ ad felicitatem conducant, pondus non ſubiſt, erunt ne aliud uerba Ciceronis, quàm

Inanes ſine mente ſoni, nugæq; cægoræ.

De Seneca Operibus, & Epistoſis. Cap. X.

Noniam verò non ſemel de Seneca locuti ſumus, cuius nomen, non ſoli diſcio, magni eſtimatur apud plurimos, caueant, qui alijs illum vel legendum, uel imitandum tradunt, ne incauti ad eundem verſandum accedant: Quod ut rectè faciant, præmonendi erunt de iis, quæ ſequuntur.

Et quidem Seneca inquit, Deum etiam ingratu multa tribuere: omnia noſſe, etiam futura: Dei omnia eſſe: Deum maximum ac potentiſſimum omnia uehere: fabricandi mundum Bonitatem ipſius cauſam fuiſſe: eundem Deum, providentia, quam pronè ſtiti vocant, opus ſuum diſponere, ac ſedentem ſpectare: ſato nec preces, nec uota, nec expiationes, nec libertatem arbitrii ullo modo repugnare: Deum probare homines, & quos amat, recognoſcere & exercere: nullam ſine cõmentem ſanam eſſe: morrem denique expectandam ſine tædio uitæ. Quæ omnia multo antea vel à Prophetis, vel à Chriſto Domino ſapientius pronuntiatæ fuerant: qui ueritate iſtarum rerum nec uitæ labe, neque contrarijs ſententijs, quod Seneca fecit, inſirmarunt. Nempe dixerat Dominus, Deum plure ſuper iuſtos & iniuſtos: Dauid autem, Omnia aperta eſſe oculis eius: Domini eſſe terram, & plenitudinem eius, & reliqua prope huius generis innumera. Acceſſit ad hæc, uitæ in Religionis noſtræ ducibus ratio ſanctiſſima: rerum futurarum certiſſima prædictio, miraculorum patratio, & alia plurima, quæ de ijs dicuntur. Sed quid tum poſtea Seneca? De diuina natura more Ethnicorum loquitur, quaſi plures ſint Dij: fato rum neceſſitati nimium sæpè tribuit de mundo, ex tempore ne, an ex æternitate conditus, num uè anima, an corpũ ſit, ambigit: humanum animũ, modo ignem tenuiorem, corporeũ tamen; modo Deum in humano corpore hoſpi-

- A** hospitantem; modo animal vocat; eiusq. immortalitatem in dubium reuocat: eiusdē affectus & motiones corpora esse & animalia confingit, vt itidem virtutes ac vitia; atq; hæc postrema omnia paria, sicuti & beneficia: præterea virtutem neque amitti, nec diuinitus dari posse: honestum, ac beatum nullam accessionem recipere: sapientes omnes esse pares: eos, qui sibi manus conscriuerunt, esse laude dignos: supplicia verò inferorum non agnoscit: vt mittam quæ de cæmonijs antiquæ Legis aliquibus aduersus Iudæos tangit: quicquid Petrum & Paulum, ac per eos Christianæ semina religionis erumpentia cernere potuerit, indignum se tamen reddiderit, cui splendor veritatis illuxerit. Vt verò illos viderit, qui à Nerone Christianos persequente non procul aberat, Hieronymus & Augustinus possunt esse testes. Senecam (ait Hieronymus) non ponerem in catalogo, nisi me illæ epistolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum: in quibus cum esset Neronis magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius sit Paulus apud Christianos. Et Augustinus epistola ad Macedonium inquit: Merito ait Seneca, qui temporibus Apostolorum fuit, (cuius etiam quædam ad Paulum Apostolum leguntur epistolæ) Omnes odit, quoniam malos odit. Sic illi. Vt autem ipse ad alia, Seneca reuertatur: extat ipse libellus, Quare bonis viris mala accidunt, cum sit providentia; quo libello cum videatur causas consolationis multas adtexere, si quis tamen cum hisce conferat vnde alias, quas Ioannes Chrysostomus affert, cur Deus pius viros, quosque ipse apertissimis signis charissimos sibi esse declarat, plerumque tamen omni genere acerbitatum vexari patiatur; intelliget quàm frigidæ, quàm ve adulationis plena sint, hominis Ethnicæ scripta, præ illis, quæ à Christiani illius Theologi pectore promanant. Agnouit hoc Marcus Antonius Muretus, qui notas (etsi non in omnia opera) ad Senecam reliquit: quamobrem & huic libello disputationem præfixit perlektu dignâ, cui quæ ipse Chrysostomus de vera consolatione tradidit, adiecit. Nimirum videbat excellenti vir doctrina & pietate, constitutum esse debere omnibus, qui eloquentiam, atque istiusmodi librorum explanationem proficetur, non tam facere differentes, & in loquendo argutos auditores, quàm meliores ac sapientiores. Sed quod de uirijis Senecæ obiectis dici potest, neque Muretus, neque ego soli id asserimus: ipsi quoque Ethnici Dion, Tacitus, & alij testati sunt. Dion quidem ait, Senecæ datum erimini, quod cum Agrippina congrederetur: quoddam aliud omnino scriberet, aliud sequeretur. Nam tyrannos lacerans, tyrannodidascalum se præstabat. Quin etiam locupletatum calumnijs ingentes concessisse opes, ac cedente materiæ tripodas habuisse quingentos *ἀγρια τριποδᾶς*, hoc est eburneis pedibus, æquales vniuersos, similesque; super quibus (inquit) uelcebatur, & adolescentulis latabatur intemperatius: ad idq. ipsum impulsisse Neronem, quem & in matris necem creditur adhortatus. Eundem certe à ueterum Oratorum cognitione auertisse, quo cum diutius in sui admiratione detineret, ut scribit Suetonius. Iam quod assentationis uitio laborauerit, non solum id, quod scripsit Polybio Liberto, qui Claudio à studijs fuit, uerum etiam illud testatum est, cum unâ cum Buro aliquid semper Neroni in theatrum prodeunti suggereret, atque plauderet manibus & ueste, ut reliquos ad idem faciendum excitaret. Ac tamen non ignoto datum à Tacito fuisse laudi ipsi Senecæ, quod cum à Nerone ob metum secessisset, simplici uictu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profuente aqua uiam tolerasset. Sed quidquid ille, ceteriq. philosophi egerint, uix suis scriptis solidi alii
- E** quid pepereruntquam in animis legentium, ni aliunde hi erga pietatem afficerentur. Quod sanè inde factum est, quod scriptores ij peccati originem atq. grauitem ignorantes, nec intelligentes id ab uno Christo esse sanandum; humanis uiribus suis plus equo tribuerunt: quas ut blasphemum atque impium est asserere abque Christi uirtute ac merito celestem posse hereditatem consequi; ita negare, quin eæ cum eadem Christi uirtute ac merito cooperantes, æternam queant assequi gloriam; hereticum est, diuinæ ueritati, ut Synodis ac Patribus, contrarium. Inflati igitur Seneca & reliqui illi stultissimi spiritus sui, arcebant ab eis, quæ de missione animi, & procurata cognitione morbi cupere, atque inde diuinitus capere præsidia potuissent.

R H E T O R I C A

*Qui obiter de Ethnicis, qui antiquius, & de Christianis, qui recentius hoc seculo
de Arte dicendi scripserunt, ac primum De Cicerone. Cap. I.*

Ep. 3. ad Len-
tulum.

Libri ad He-
rennium cu-
inquam Au-
dioris, & qua
les.

Libri tres de
Oratore ma-
gis probati
Ciceroni.

Cicero ex
vfu forensi
rerum puzi-
tis, quæ Ari-
stoteles non
ponit.

Topica.

Partitiones
à media A-
cademia.
Cicero ora-
tiones Ae-
schynis, &
Demosthe-
nis in Latinū
vertit.

Cæcorum eloquentiam imitatus Cicero, artem quoque dicendi ab ijs mutuatus (quod ipse nō diffidet) reliquit Mundo Rhetoricos libros, Duos de Inventionem, Topica; Partitiones Oratorias, Brutum suæ de Claris Oratoribus, Librum de optimo genere Oratorum; Tres libros de Oratore, Oratorem. Nam quattuor ad C. Herennium Quinto Cor- nificio tribuunt, quasi indignos gravitate Ciceronis, licet docti, & Latine scriptos, & magis admiratione, quàm reprehensione sit dignus.

Inter eos autem omnes, tres libri de Oratore magis Ciceroni probati sunt, quos ac curatius scripserit, pluraque ex Aristotele in secundum & tertium eorum transulerit. Quo Aristotele quāvis inter Græcos Ethnicos nemo in rebus inueniendis, aut dispo- nendis, aut iudicandis, acior fuerit: Cicero tamen, quod & eum legerit, & in causis forensibus versatus, ipso vfu multa expertus est, quæ ille in ocio literatio non potuit; dubitandum non est, quin pleraque addiderit; nisi quod neque Bruto, neque Attico in ijs satisfecit, & verò ob dicendi copiam, quæ tradendis præceptis non est necessaria; interim facessat negotiorum ingenij eruditus. At cum Topica scripsisset in Græciam Ve- lia nauigans, mira breuitate constrinxit quæ apud Aristotelem ea de re fusè habebat. Ceterum præcepta illa exemplis è Iuris disciplina illustrans, Trebatio tanquam Iuris consulto gratificatus est, cui ea scribebat. Partitiones autem, quas inquit è media A- cademia effloruisse, ostendunt, quantus erat hoc in genere facultatum Cicero, qui vel breuiter, vel copiosè posset de arte dicendi optimè scribere. Cum verò tanquam Asia- ticus reprehenderetur ab ijs, qui Atticorum eloquentiam siccitate, ac ieiunitate sua de- finebant, Aeschynis, & Demosthenis nobilissimas, & inter se contrarias Orationes in Latinum vertit, vt tam insignium Oratorum auctoritate, eam opinionem ex animis eximeret. Itaque & priusquam Orationum argumenta exponeret, de optimo genere Oratorum, ac perfectæ eloquentia paucis disseruit, vnde absoluti Oratoris faciem ij intuerentur, qui Attici, hoc est præstantissimi omnium haberi volebant, quā qui- dem etiam pluribus in Oratore ad Brutum expressit.

Antiqui Rhetores Latini alij, qui de Arte dicendi egerunt. Cap. II.

ET post Ciceronem antiqui alij de Arte dicendi Præcepta reliquerunt: Quinti- lianus in primis, magni uir nominis, vti & iudicij, quamuis quæ feruntur eius nomine Declamationes (quæ non videntur esse ipsius) longè abint ab eius præceptionibus, quas scripsit de Arte dicendi. Extant item Rutilius Lupus, Aquila Romanus, Iulius Rufinianus De figuris sententiarum, & Elocutionis: Curtij Fortunati- ani Consulti Artis Rhetoricæ Scholici: Libri tres: Manij Victorini expositio in li- bros Rhetorices Ciceronis: Sulpitij Victoris Institutiones Oratoricæ: Emporius Rhe- tor de Ethopæia, ac Loco communi: eiusdem Demonstratiuæ, ac Deliberatiuæ mate- riæ præcepta: Aurelij Augustini principia Rhetoricæ: Iulij Seueriani Syntomata: Ruf- finus de Compositione, & metris Oratorum: Priscianus Cæsariensis de præexercita- mentis Rhetoricæ: Aurelius Cassiodorus de Arte Rhetoricæ: Beda de Tropis sacræ Scripturæ: Isidorus de arte Rhetorica: Anonymus de Locis Rhetoricis: Albini Alcu- ni De Arte Rhetorica Dialogus: Qui omnes præter Quintilianum vno Volumine comprehensi prodierunt ex Bibliotheca Francisci Pithæi L. C. Parisijs, apud Ambro- sium Drouart ann. 1599. Hoc igitur qui euoluerit, vtilem sibi, & alijs operam ponet, qui simul eruditionem illam antiquam, & solidam hauriet.

Vtilitas è Græcis ad eloquentiam comparandam. Cap. III.

Cum autem Cicero (vt diximus) è Græcis meliora collegisset, intelligit docti, quanam ex Græcis, tanquam fontibus, manare possit vtilitas, si ad eos accesserint. Et mitto quæ Plato in Gorgiam hac de arte dicendi disserat. Certè Aristotelis Rhetorica, quæ penè vsque ad hæc tempora scripta fuisse putabatur ad Theodectem (cum Petrus Victorius, & alij euincant non fuisse ad eum scriptam) locus est penus, vnde plurima eruantur, vsq. disserendi dicitur. Extat item libellus Demetrii Phaleræi de Elocutione, in quo de varijs Orationis generibus disputat; licet, quæ sit optima dicendi forma, non attigerit. Præterea Dionysij Halicarnassij de componendis nominibus: Dionysij item Longini *περὶ τῆς εὐχολογίας* hoc est Commentarius de Principatu inter Oratores, quo libro agitur, quanam ratione ascendi possit ad altissimum absolute eloquentiæ fastigium, ne quid modo de Aphthonio dicam, cuius tamen Progymnasmatia sunt vtilia incipientibus. Hermogenis denique habemus librum, de formis dicendi, quas Ideas nominauit: & aliorum. Sed præterquam quod Hermogenis Ideas, Iulius Cæsar Scaliger acutè, & accuratè perstrinxit libro Poetices Quarto, quem & Parasceuen inscripsit, ac in Quintiliano, & alijs multa iisdem libris de Poetice notat, sed & præter allatos Græcos de Arte dicendi Scriptores laborarunt Anatolius Alexandrinus, Apfines, qui de arte Oratoria, Aristides, qui de Arte Rhetorica contra Platonem, Sopater, qui Prolegomena edidit in Rhetoricam Aristidis, Lucianus in Hercule Gallico, & si qui eiusmodi alij ad quos referri possunt, qui licet Latine scripserint, eosdem tamen aut sunt interpretari, aut Scholijs, & notis illustrarunt. Ac cū in Aristotelis Rhetoricam aliqui scripserint, certè Daniel Barbarus, Petrus Victorius, & Antonius Bernardus Mirandulanus, satis esse poterunt pro reliquis.

Aristoteles.
Demetrius
Phaleræus de
Elocutione.
Dionysius
Halicarnas-
sæus de com-
ponendis no-
minibus.
Dionysius
Longinus de
principatu
inter Orato-
res.
Hermogenes
de formis di-
cendi.
Iulius Cæsar
Scaliger.

*Recentiores aliqui committunt cum antiquis Latinis, & Græcis vtilis comparandæ
Arti dicendi. Cap. IIII.*

Et quidem aliqui è nostris non inutilem operam, Deo iuvante, fuerunt, vel tradendis præceptionibus Rhetoricis, vel Oratoriæ arti commendandæ. Nimirum Ioannes Voellus Gallus. Generale artificium texendæ seu componendæ cuiuscumque Orationis facillimum scripsit, quod anno 1588. Lugduni sumus affecuti ex prælo Ioannis Pilehottæ. Adiecit autem Voellus eidem libello Artificiū Orationis pro Archia Poetæ; & aliquarum Orationum in Catilinam artificiosè contextum, ex quo liquidius cernitur id, quod in generali artificio tradidit.

D At Cyprianus Soarez Lusitanus, libros tres De Arte Rhetorica deprompsit ex Aristotele, Cicerone, Quintiliano, qui sæpè & editi, & ad vsum magno studentium commodo adhibiti fuerunt. Quin & deinceps Tabulæ ipsius Rhetoricæ à Damiano Zenario typographo prodire Venetijs.

Iuuit hoc negotium Iacobus Pontanus Germanus, suis aliquot Dialogis, qui magno iuuentutis bono habentur in manibus.

Iouerat item antea Ioannes Perpinianus Hispanus, Oratione sua inter alias, quæ numero sexta est De Arte Rhetorica discenda: Quæ Perpiniani Orationes, cum alibi, tum Romæ anno 1587. editæ fuerunt.

E Sed & extat Francisci Bencij Itali ab Aqua Pendente Tractatio postrema inter alias suas, qua eleganter agit de stylo, ac descriptione: sicuti & alia inter easdem Oratione egit De officio dicentis, de quo quidem egere antea, plerique siue ante, siue non ita multo post nostram ætatem. Nam & Aeneas Syluius emisit Præcepta Rhetorica: Et Marsilius Ficinus De eloquentia, & eius vi, lib. 9. ep. 4. & Augustinus Dathus Laudes Oratorum: Et Ioannes Pontanus lib. 1. de sermone: Et Cælius Rhodiginus sparsim, & Petrus Lagnerius, Hieremias Paduanus, Philippus Beroaldus, quique eius cui nō dum ita culti, qualem sortiti sumus, hoc de genere monumenta reliquerunt.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

Ccc 3 Monita

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

Sanè verò cum officium, & finis docentium Rhetoricam, vt cum bonis literis, etiam animi pietatē in primis Scholares hauriant: de hac potissimū capite sequente dicendum erit, quippe aliundē quoq; subsidium est accersendum ad omnes Rhetorum, & Ciceronis libros rectius tractandos, si animatam (vt ita dixerim) & solidam eloquentiam consequi cupimus.

Interea optimè monent, qui quotidianas in Scholis Rhetorum exercitationes ita adhibent, vt primò seligant, quinam potissimum libri exponi debeant, & tractandi sint. Nimirum Orationes Tullij, aliquæ item interdum Titi Liuij, Partitiones Ciceronis. Libri eiusdem de Oratore: Libri de Inuentione; Rhetorica Aristotelis: Liber septimus Quintiliani loco Topicorum M. Tullij.

Mox naus dicendi Magister addat incitamenta studiorum. Deinceps curandum vt Auditores probè intelligant & quid dicatur ab Oratore, & quomodo dicatur, idq; accommodatè ad imitandum, qui Tullianæ lectionis fructus est maximus. Et hoc qui dem vniuersè.

Ad singula verò. Si aliquam explicaturus Orationem; eius argumentum breuiter, atque dilucidè exponatur. Inde genus causæ simul & genus dicendi, vt videlicet appareat *τὸ πρῶτον*, ac decorum, de quo agit Cicero in Oratore. Postea totius Orationis artificium paucis adumbret. Quod fieri non potest, nisi status Orationis, & causæ firmitamentum, quo confert Orator eloquentiam, ostendatur, ac simul indicetur. Si quis interponatur locus communis, vt quid pro causâ dicatur, quid assumatur extra causam satis appareat. Quæ omnia Prolegomena prima statim schola expedienda sunt; non autem in plures dies ducenda. Deinceps veniendum ad explanationem Orationis, vbi non magis videat elegans magister quid afferat, quàm quid omittat. Et ratio quidem illa videtur optima, in qua elegans quædam, nec icinna cernatur parsimonia rerum, atque verborum. Ceterum, haud immorandum digressionibus: Sed & Auditores ad Auctores illarum rerum reiciantur, digitum ad fontes, vt dicitur, intendendo, vnde ipsi vberius, si uelint hauriant.

Cum verò in classe Rhetorica soleat Historia quoque exponi, plurima habebant Magistri quæ in sextodecimo libro huius Bibliothecæ Selectæ de illa scripsimus.

Vnde Ars dicendi coniungenda sit cum pietate. Cap. VI.

D

Nunc, quod ad rem attinet, id sciendum est, plurimos certè fuisse, qui Christiani cum fuerint, ac de Rhetorica scripserint, non tamen omnes Christianè, ne que ad pietatem scripsisse: vt etiam quasi in Labyrintho, mitiq; tricis inuoluerint Iuuentutem, magno Christianæ Reipublicæ malo. Persequitur verò hæc fufius Io. Franciscus Pictus in Examine Vanitatis gentium, cum quæ Sceptici afferebant aduersus reliquas disciplinas, etiam contra Rhetoricam intorquebant. Ioannes item Ludouicus Viues cum agit de causis corruptarum artium, libro quarto, qui est de corrupta Rhetorica; quò Lectorem amandamus. Sed factum est hoc seculo, summa Dei misericordia, ut abiectis malorum philologorum, ac præcipuè hæreticorum seſibus, quibus exempla, & argumenta aduersus fidem Catholicam insperferant, ad perendam & Adoleſcentiam, & Rempublicam; non solum alij, vt Cyprianus Soarez de Nostriſ; verum etiam suasui optimi Cardinalis Caroli Borromæi, Augustinus Valerius, Veronæ tùm Episcopus, postea & ipse Cardinalis, de Ecclesiastica Rhetorica ad Clericos scripserit tres libros verè Christianos, qui cum antea essent editi, demum etiam aucti ac locupletati, Romæ prodierunt, anno superioris seculi 76. Quos cum Ciceronis libris Rhetoricis diligenter conferre, quàm utile sit futurum, cognoscent ij, quibus tantquam Angelis cura esse debet allegandi homines ad Deum.

E

Iuuenius vn
de in Rhet
oris pass
est insign
danum.

Cypri anus
Soarez de
Rhetorica.
Augustinus
Valerius Car
dia. de Rhet
orica.

Alj,

Aly qui de Rhetorica Ecclesiastica scripserunt. Cap. VII.

Eodem autem penè tempore, uti eodem spiritu afflatus, Ludouicus Granatenfis, familie Dominicanę celeberrimus Theologus, se ad Ecclesiasticam Rhetoricam scribendam dedit: quam item de Arte concionandi inscripsit. Eam cum Academię Ebo- rensi Societatis nostrę dicasset, sex libris absolutam, tanquã explanationem Valeria- nę Rhetoricę periti Theologi indicarunt. In ea igitur efformat Oratorem Ecclesia- sticum, ac præcipuè de Inuentione, Dispositione atque omnium potissima pronuncia- tione disserit. Et quamquam inuentioni, quę probandi, & amplificandi materiam con- tinet, tum communes, tum etiam priuatos, & singulares locos assignauerit, com- munes tamen vnde ad quæstiones omnes argumenta promuntur, copiosius de- clarandos in libris Topicorum Dialecticis reliquit. Ac cum de iis utiliter (inquit) bre- uiter, atque dilucidè, non ita multò antea Petrus Fonseca Philosophus & Theologus è nostris in Dialecticis Institutionibus egisset, ad eum remittit Rhetoricę studiosos: quandoquidem (ait) commodissimis exemplis, ex sacris literis desumptis (quod ad nostrum pertinet institutum) præcepta artis idem Fonseca illustrauit. Quin etiam post Augustinum Valerium Cardinalem, ac Ludouicum Granatensem; alter Ludou- uicus Carbo à Costaciario, Diuinum Oratorem, uel de Rhetorica Diuina libros se- ptem Venetiis emisit anno 1595. uberes, eruditos, & ualde utiles: sicuti & alium de Oratore humano.

Ludouici Granatę Re- torica eccle- siastica, siue liber de Ar- te conciona- di. Vide item, q de forman- do conciona- tore dixim? secundo, & quinto libro Bibl. Select.

Et verò noti sunt quattuor S. Augustini libri de Doctrina Christiana; quibus hæc dicendi ars diuinitus explicatur, ut si etiam hi auctores tanquam uiui interpretes ad Rhetoricam Ciceronis explananda interdum adhibeantur, illud meritò præceptoribus, & eorum Gymnasijs conueniet. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ uiren- tes, & collecta sunt fœna de montibus.

Prou. 27.

Ceterum, Augustinus nihil esse melius inquit salubri suauitate, uel suauī salubrita- te: & è quattuor libris illis, quibus Doctorem Christianum omni laude cumulatam instituit, unum in eo insumpsit, ut Rhetorico prope more, quemadmodum inuenta sint in lucem proferenda, demonstraret.

Gulielmus Parisiensis de Rhetorica Diuina. Cap. VIII.

Possem autem multa, & præclara huc addere, quæ Gulielmus Parisiensis Episco- pus, libro de Rhetorica Diuina, siue arte Diuinæ eloquentiæ, scripsit; cum ma- ximè ad pietatem faciant. Verumtamen fuerit hoc loco satis, Doctissimi & opti- mi Theologi consilium ostendere, ut eandem semitam deinceps terant Christiani Rhetores, ac luuentutem sensim per humanam istā dicendi facultatem eò adducant. Viderat quippe vir ille pernecessariam inprimis esse cælestem, ac Diuinam Rhetori- cam, spiritualemq; (ut ille inquit) ac saluberrimam artem oratoriam in causis a- nimarum agendis, patrocinioque eorum suscipiendo, quibus litem intendunt Caro, Mundus, Satanas. Quòd cum præstandum sit non solum iis, qui in sortem Domini vocati, Clerici vocantur, verum etiam vnicique, qui se ad Cælestem Patriam fa- ctum intelligit; sensit nequaquam id fieri posse, nisi virtute orationis continenter regamur, atque adiuuemur. Quòd si (ait) tanta volumina Rhetorum studio & labo- re conscripta sunt; quænam ars consicienda est hac de arte orationis, quibus ante æ- terni Iudicis Tribunal agendum est nobis, dum rem nostram, hoc est legatam nobis æternam hereditatem præteximus? Cum igitur ille Saluatoris nostri, & Apostolico præcepto necessitate orationis assidue, ac fructum docuisset, tum de Exordio, Nar- ratione, Confirmatione, & aliis partibus orationis Diuinæ agit: stylo, quidem di- cendi, qualem ea ferebant tempora; ac sensu cælesti, ac cuius mica præ Mundanarum deliciarum, totiusque secularis eloquentiæ montibus, sapere debeat iis, qui ad iuge illud conuiuium anhelant, vbi aliquando non esurient, neque sitient iterum.

Nota quisq; desideris in arte Orato- ria excellere.

Ex

Cum autem præter istos, Italice quoque de Rhetorica libros diligenter scripserint Bartholomæus Caualcantius, & Iason Nores: utraque sanè docta, & valde erudita est; At Iasonis distinctis quibusdam ordinibus, methodo confcripta, non solum Iudicibus, Oratoribus, Legatis, verum etiam iis, qui pro Christo legatione funguntur apud populos, perutilis est. Prodiit hæc, anno superioris seculi octogesimo quarto, Venetiis apud Paulum Meietum, Bibliopolam Patavinum. Tertio igitur libro, qui sanè dignus est qui legatur, Artificium & usum ex dicendi præceptis ostendit in quorundam illustrium Philosophorum, Oratorum, Theologorum orationibus: Platonis primò in eorum laudem, qui pro Patria fortiter pugnantes ceciderunt: Isocratis ad Nicoclem, de obitu, laudeque Euaigoræ Regis Cypri eius parentis B. Augustini in laudem S. Cypriani Martyris, Anniversario huius celebritatis die (Qua oratione, quantum distant enomia Gentium, ab iis, quæ ad Christianos, Christiano spiritu habentur, facile cernitur) Ciceronis pro M. Marcello ad Cæsarem, & ad Senatū: Iasonis ipsius Nores in Creatione Sebastiani Venerii Ducis Venetiarum: Ciceronis pro lege Manilia populo Romano: Aëthynis, Demadis, & Demosthenis, tum omnium horum ad Athenienses, tum ipsius Demosthenis ad Alexandrum, qui comminatus fuerat Atheniensibus bellum, quod Thebanos ab ipso uictos, in ciuitatem admississent: M. Portii Catonis pro lege Oppia contra mulierum insolentiam, & sumptus: L. Valerii Trib. Plebis aduersus M. Portium Catonem, ac legem Oppiam, Pro Matronis Romanis: Libanii Sophistæ induentis personam Menelai, qui tanquam Græciæ Legatus Troiam nauigauit, ut repeteret Helenā, quæque alia Paris abfulerat: S. Cypriani tempore pestilentie ad populos, ne eam metuerent: Ciceronis pro Q. Ligario ad Cæsarem: T. Lijuii tribus orationibus, Altera, quam habet nomine Philippi Macedoniae Regis, iudicantis inter Perseum maiorem, & Demetrium minorem natū; Altera nomine Persei, fratrem accusantis, quod noctu armata manu se conuenerit interempturus. Tertia nomine Demetrii, crimen abs se deperissent: S. Ioannis Chrysostomi in persona Flauiani Episcopi, ad Theodosium Imp. ad quem iuit, veniam pro iis petitum, qui Imperatoris statuas Antiochiæ deiecerant: Isocratis pro Nicia contra Euthinorum.

His ergo orationibus, ubi partes, artemque monstrauit Iason, facilem, atque excellentem viam munivit, qua reliquarum omnium, ac præcipuè Christianorum Patrum eloquentiam indicaret.

Tabula Iasonis de Nore
vtilis.

Addit utilem introductionem ad tres Rotas Generis Demonstratiui, Deliberatiui, Iudicialis, quas certè ingeniosissimè inuectas debuimus etiam iis indicare, qui vel Latine haud norunt, vel in Latinum versas (si qui haud facillè hunc librum assuequi possent) & ad cōmodiorem usum in Tabulas digestas, huc adiecit. Hæc aut sunt.

GENERIS DEMONSTRATIVI TABVLA.

Orationum in Genere Demonstratiuo species tres
habetur enim

1. Vel dicite, cum nō alio sub prætextu, sed aperte mortuū quempiam laudamus: Quia in re ita facimus.	1. Per amplificationem extollimus mortuū Patriam, nobilitatem, educationem, uirtutes.	Laudandus—	A fortune bonis, Nobilitate, honoribus, dignitate pub. præclare in rem collatis.
2. Vel oblique cū per speciem gratiarum actionis, eadem opera aliquem laudamus. Tunc ita persequimur.	1. Iuniores Defuncti cognatos suademus, ut eius egregia facta imitentur.		A bonis corporis, Bona uale tudine, forma, uirtus, quibus recte utatur.
3. Vel ite oblique, cū per causam gratulationis, simul et laudamus aliquē. In quo tria præstatimus.	3. Seniores Defuncti cognatos cōsolamur.		A bonis animi, Prædictis, Fortitudine, Temperantia, Iustitia.
	1. Per amplificationem, & comparationē, accepti u. beneficium extollimus.	Summe p bationes	A testibus decretis publicis, Trophæis, statuis, eius uirtuti, honoris ergo politis.
	2. Eam ipsam virtutem commendamus, q̄ in nos conferre beneficio adhibuit.		A locis communibus quos topicos dicunt.
	3. Accepti nos fur uros beneficij & memores & gratos pollicemur.		Amoris affectus & aliorum beneuolentia illi concludenda.
	1. Felicem illi rei exitum gratulamur.	Eius in unaquaque atione hæc circū stantia expen denda—	7. Res Personæ, Locis, Raro, Causa.
	2. Per amplificationem eius meritum commendamus, & virtutem, cuius beneficio id consequutus sit.		
	3. Deum precamur, ut ad commune Patriæ & familie bonum, id ipsi contingat.		

GENE-

2. GENERIS DELIBERATIVI TABVLA.

	Suadendum.		Dissuadendum.		Suasio.	
	Quod iain debeat.		Quod iain nō debeat.		Probanda.	
1. Bellum, Pax, Inducie, Fœdus,	Quod iain debeat.		Quod iain nō debeat.		Probanda.	
2. Dux exercitus, Classis Præfectus,	Quod creandus.		Quod non creandus.		A necessario.	A non necessario.
3. Civitates, & Ar- ces,	Quod muniendæ.		Quod non muniendæ.		Ab eo qd̄ interest.	Ab eo quod nō interest.
4. Traiectio, com- pactus,	Quod cōcedenda.		Quod nō cōcedenda.		A possibili.	Ab impossibili.
5. Consuetudo,	Quod introducenda uel feruenda.		Quod nō introducenda, uel feruenda.		A facili.	A difficili.
6. Lex,	Quod ferenda, vel usu firmanda.		Quod non ferenda, uel usu firmanda.		Ab utili.	Ab inutili.
7. Meritum,	Quod premio affi- ciendum.		Quod premio non af- ficiendum.		Ab honesto.	A non honesto.
8. Censuræ, onera, Tributa.	Quod imponenda.		Quod nō imponenda.		A delectabili.	A non delectabili.
					Amplificanda (suasio, uel dissuasio ex circumstantiis.)	
					Desiderij. Spei.	
					Excitandi affectus.	
					Reti. Personæ. Loc.	
					Temporis. Rationis. Causæ.	

GENERIS IUDICIALIS TABVLA.

	Accusator.		Defensor.		Accusatoris ta- sentio.		Defensoris de- pulsio.	
	Quod accusatio vera.		Quod accusatio falsa.		A testibus.		Contra testes.	
Circumstantialis.	Quod reus causâ habuerit.		Quod reus causâ nō habuerit.		Ab instrumentis.	Contra instrumenta.		
	Quod reo fuerit potestas.		Quod reo non fuerit potestas.		A tormentis.	Contra tormenta.		
Qualitatis.	Quod factum iniustum.		Quod factum iustum.		A iniuriando.	Contra iniuriandū.		
	Quod factum contra æqui- tatem naturalem.		Quod factum secundum æqui- tatem naturalem.		A dispōe aliqua iuris civilis.	Contra dispositio iuris civilis.		
Definitiva.	Quod res tale nomē mereat.		Quod res tale nomē nō mereat.		Ab omnibus locis argumentorum communibus, seu topicis.			
	Quod res in definitione est comprehensa.		Quod res in definitione non est comprehensa.		Excitandi affectus.			
Quantitatis.	Quod rei nomen usui com- muni respondet.		Quod rei nomen usui com- muni non respondet.		Odij.	Amoris.		
	Quod res sit tanti momenti.		Quod res nō sit tanti momēti.		Inuidiæ.	Misericordiæ.		
					Iracundiæ.	Manferudinis.		
					Perpendendæ circum- stantiæ.			
					Reti. Personæ. Loc.			
					Temporis. Rationis. Causæ.			

ORA.

ORATIONES M. T. CICERONIS.

*In quibus primo confertur Cicero cum Demosthene. Cap. X.*Ciceronis
laus in arte
oratoria.Vide Tacobi
Pontani pro
gymnasii
peruulsi adeo
seculis
studiosis
Ciceronis et
Demosthe-
nis collatio.Vide Lipsii
c. 11. lib. 4.
variâ lect. 1.

SCio laudem oratoriam Ciceroni ab omnibus sic delatam, ut disertissimus Romuli nepotum fuerit vocatus, quot sunt, quot fuerunt, quotque post aliis erunt in annis: Scio item, à Quintiliano dictum, cuique Græcorum fortiter posse oppo-
ni, quòd cum sese totum ad Græcorum imitationem contulisset, effinxerit uim Demosthenis, copiam Platonis, iucunditatem Isocratis, in eoq; Lyfiæ subtilitatem, acumen Hyperidis, Æschynis sonum, Lælij lenitatem, grauitatem African!, plerique agnouerint. Illustriſſimam quoque orationem habuisse pro Quinctio, quæ fuit prima in eius iuuentute pronunciata, Gellius scripsit. Notum & illud, quod Plinius, libro Epistolarum primo, cum inquit: Ac mihi ex Græcis orationes Lyfiæ ostentat, ex nostris Græcorum, Catonisque, quorum sanè plurimæ sunt circumsisæ & breues. Ego Lyfiæ Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosq; præterea Græchos, & Catoni Pollionem, Cæsarem, Cælium, in primis M. Tullium oppono, cuius oratio optima fertur esse, quæ maxima. Hæc ille. Neque verò denique me fugit, quod iurè nostris ex Plutarcho non ita pridem cum Demosthene Ciceronem componens, duos hosce Oratores (inquit) ab initio veluti nummos duos eadem materia, eodem signo à Deo percussos, qui naturam similem ipsis indiderit: utrumque nimirum honoris, & gloriæ cupientissimum; libertatis, & Reip. amantissimum, in pariculis & armis timidum, rerum varietatis, quæ in hæc uita accidunt, subiectum: ex obsecris & mediocribus potentes, & magnos euasisse: qui Regibus & Tyrannis sese obiecerint: filias utrūque unam habuisse, & ante obitum amisisse: in Patriam post exilium publica omnium læticia, & gratulatione reuertisse: iterum autem profugere coactos, in manus hostium incidisse, à quibus communi luce priuatos, vnâ cum vita, Patriæ libertatem posuisse, eadem propemodum ætate: virtutes in ambobus plerasque similes: consilium item, ordinem diuidentem, preparandi, probandi rationem; omnia demum, quæ orationi subiiciuntur: in elocutione tantum diuersitatem fuisse aliquam: Demosthenem enim esse densiorem, Ciceronem autem copiosorem: illum concludere adstrictius, pugnare hunc latius; illum acumine semper, hunc frequenter pondere: illi nihil detrahi posse huic nihil addi, curè plus in illo, in hoc nature.

*Æquid amplius in hac collatione Ciceronis cum Demosthene optandum.**Cap. XI.*

AT Iustus Lipsius variarum lectionum lib. 1. c. 3. maxime inquit esse optandū, ut quam operam in Homeri & Virgilij similib. locis inter se comparandis iam pædēm viri eruditi sumpserunt, eandē industriam aliquis in principibus, & summis Oratoribus, Demosthene ac Cicerone poneret. Vtili certe, & iucunda opera, cū loca omnia quæ hic noster à Græco illo mutuatus est, vnò quasi aspectu liceret inuerti, contēdere inter se, diiudicare, quid ille adstrictius, quid hic copiosius, quid noster grandius, & ornatus, quid ille purius, & simplicius; quid hic, quid ille fortius, neruosi, melius deterius dixisse videatur. Nā si uerè æstimare uolumus, Ciceronis nostri eloquētia (subdit idē Lipsius) quanta, quanta est, à Demosthene manant, eumq; cū imitatione sibi proponeret, non tantum artificio, & ductu orationis sepe conueniunt, sed nonnumquam etiam in eadem incurunt, & uerba, & sententias, cuius generis est ille elegans, & pulchra similitudine exornatus pro Cn. Plancio locus, de uarietate, & incōstantia populi, de qua eadem Demosthenes dixit. Quale item, cum libro primo, quo præturā Verris urbanam, & edicta mercedi addicta exagitat, eum sanè acutè reprehendit; id quod Demosthenes antea dixerat cum Timocratis legē multis rationib. arguisset quæ le cum aduersus Clodium loquens pro Milone seu tabulam, seu historiam de Oreste affert, quam Demosthenes oratione contra Aristocratem, attulerat. Et alia eiusmodi.

Collatio

A quoque si conscribas Epistolas, cum Prophetis, & cum sacra eloquentia.

Cap. XII.

VT tamen hæc vera sunt, sciendum est, quod res est, in Prophetis, & Patribus, sublimiorem aliam eloquentiam cerni, si quis eorum vim, & copiam dicendi, Ethnicis, & quantiscunque Oratoribus conferat. Videlicet ii cum ad verissimam Christi religionem, unicam veritatis magistratam, Auditores instruerent, ad beatam atque æternam vitam impellebant; Quo sine conatu nemo eloquens merito appellari potest. Fuerit quidem aliquis apud Gentiles disertus, at numquam eloquens dici potuit, cum lingua (vt Lactantius Firmianus scribit) cum verum loqui cœperit, & uirtutem, maiestatemque Dei interpretari, tum deum suo fungatur munere: quam

B Mirandula, inquit. Legebam superioribus diebus fortè per ocium, Tusculanam ipsam Ciceronis quaestionem, ubi maximo effert præconio verba Æschynis aduersus Demosthenem inuehentis, tamquam magnam & vim, & artem contineant: eaque diligenter examinaui. Nec multo post tempore desumpsi in manus Esaiam Prophetam Hebræo populo minantem: Nulla ferè similitudo. Aded hic vehemens, sublimis, copiosus, resonans, terrorem incutiens, & veram artem undique spirans. Quænam rogo cõparatio inter oratoria illa tela ipsius Æschynis, & Demosthenis, aut aliquis alterius Oratoris à fabulosa Græcia celebrati, & hæc nostri Prophetæ verba? Audite celi, auribus percipe terra; quoniam Dominus locutus est. Filios enutriti, & exaltaui; ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt Sanctum Israel: abalienati sunt retrorsum: super quo percutiam vos? Et quæ sequuntur. Illudque potissimum admirandum, totum Verbum Testamentum, cum aliqua parte Noui, ex Hebræo in Græcum Latinumque sermonem versum, eloquentiam, quæ in propria lingua summa ei inest, non perdidisse etiam in peregrina: Et cum apud nos rudis potius quam eloquens oratio eius uideatur, uim persuadendi maximam obtinuerit. Non mouent, non persuadent sacræ litteræ (ut scribit Ioannes Picus patrius ad Hermolaum) sed cogunt, agitant, uim inferunt.

C Eloquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis. **E**loquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis.

D Eloquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis. **E**loquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis.

Eloquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis. **E**loquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis.

Lingua quæ, do tuo fungitur officio.

Lib. 2. cap. 2. Exam. par. deß. Gent.

Esaiæ verba cum verbis Æschyni cõferuntur.

Sacræ litteræ non solum mouent, atque persuadent, sed cogunt, agitant, uim inferunt.

Eloquentia quædam iuuenilis, alia senilis tem decet. Nil sapientius, aut eloquentius Diuini literis.

Lib. 8. de Praepar. Euang.

Orationis leuocutio qui res Diuinas voluerunt exornare, prænas dederunt.

Cur reuelata mysteria transcedant hominum placita.

rantia

Philosophi
cur errave-
rint.

Ciceronis cū
S. Chryso-
stomo colla-
tio.

Chryso-
stomus, laboris,
fructus.

S. Basiliscus
Martyr.

Periclem ful-
goris inge-
stis Aristophanes.

rantia tenebris degentes, vestigarunt, & multa etiam cum nube sparserunt in populos, multum subsidere, perspicuum est. Nam ipsius auctores quamquam aliquo naturae lumine adiuti viderint, plura tamen conieciuerunt, quam uiderunt, & naturae infectae uitio debilitati, & propria superbia caligantes. Haecenus Picus.

Collatio Ciceronis cum S. Ioan. Chrysostomo. Cap. XIII.

DE Cicerone igitur ut dicam, si quis huius studia, uitam, mortem, & quae postea consecuta sunt, non cum Demosthene tantum, sed & praesertim cum Chrysostomo cordate contulerit, magnum habebit campum, in quo praesentibus illorum agris, Diuinae sapientiae mellis appareat. Nimirum aureum illud flumen eloquentiae, cum à forensibus, & secularibus studiis ad Diuinas literas se contulisset, & inuitus Ecclesiae Constantinopolitanae, vrgente Arcadio Imperatore, perfectus, & equanta libertate, & uerissima eloquentia, deprauatos mores, & nobilium uiuendi licentiam, & Eudoxiae Imperatricis audaciam repressit? Quoniam animo, ali quoque Episcoporum aedum Chalcedone aduersus se conuentum, ipsa vrgente, ac procurante Eudoxia, spreuit? Quam inde intrepide, eiusdem foeminae opera, in exilium abiit? Quoniam Ciuitatis applausu, ob tanti uiri desiderium, seditione populi facta, reuocatus est ab exilio? Reuersus, quanta fortitudine, ad argenteam Eudoxiae statuam ludos, qui fiebant, prohibuit, & perditos hominum mores increpuit? Tum verò inimicorum Episcoporum conspiratione, cum iterum exulare cogere, quoniam maior viduarum, & egentium omnium, communis parentis eiectionem lugentium, fuit? At in exilio ille cum esset, equis facile assequi possit, & quanta mala perpassus sit, & quam multos ad Iesu Christi fidem conuerterit? Ecclesiasque Episcopis, & Sacerdotibus munierit? Quanta porro illa cum, Concilio Rome habito, Decreto Innocentii Primi Pontificis restitutus, à militibus, qui eum custodiebant, miris in itinere malis, & calamitatibus afficeretur, cumque per Armeniam deductum, S. Basiliscus martyr, in cuius templo antea orauerat, noctu sic affatus est: Ioannes frater, crastinus dies nos loco coniunget: isque postridie sumpto Eucharistiae Sacramento, sequi Crucis signo muniens, animam Deo reddiderit? Sed & horribilem Constantinopolim eo mortuo cecidisse grandinae, & quadriduo Eudoxiam excessisse de uita, & denique eundem Chrysostomi corpus insigni populi, & hominum frequentia, Theodosio Arcadii filio mandante, relatum Constantinopolim; cuius etiam uiri reliquias veneratus, parentum suorum ueniam petierit, ac deinde Romam translatum, in Basilica S. Petri Vaticana conditum, totque per secula, dum in Caesars agit Oratorem, eodem tempore in uniuerso Orbe Christiano, multitudine, pietate, splendore concionum, & laborum, laborum suorum fructum quotidie percipere. Haec, inquam, humanae fastum non dicam eloquentiae, sed & cogitationis superant. Ut iam si Ciceronis orationes extollere, & obtrudere Iuuentuti expediat, certe istas alias gemmas omittere sine impietatis nota non oporteat.

Vides iam, optime, quisquis haec legis, quantum iustius de istiusmodi Tubis id dici potest, quod de Pericle dicebat Aristophanes, quem fulgurasse, tonuisse, permiscuisse Graeciam scripsit, quemque alij propterea Olympium vocarunt. Verum in uero illa Periclis euenerunt; restant interim istorum aculei in totius posteritatis animis, qui contra Philippos, Antonios, Catilinas, Verres, sed aduersus alias Mundi Pestes, Imperatores Apostatas, & Christianae Reip. turbatores, egerunt; quique dum caelestia praemia, non caduca proponerent, ac Dei Ecclesiam fundamētis nexam aeternis (non Humanas Respublicas) voce, atramento, sanguine fulcirent, in modicis temperatissimi, in maximis grauissimi, non pluuias (ut ait Pyndarus) aquas collegerunt, sed uo gurgite exundantes, Diuino Spiritus Sancti afflatu, caelestes dicendi vires exuerunt, ut & extorferint de manu Mundi Mundum ipsum; & transuersos egerint Tyrannos, & Iudices, ac Trophæa beatissimae hominum ubertatis intulerint in Caelum, semetipso conculcantes, ut per semetipso tanquam per gradus tollerentur ad Deum.

Ora-

A *Oratoris præstantissimi species in Paulo Apostolo ex Ioanne Chrysostomo. Cap. XLIII.*

Quomodo (inquit) Paulus cum illa vilissima tantam potuit inspirare uirtutem, quam ipse rerum testatur effectus? Homo etenim ignobilis, abiectus, & circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, in tantum uirtute progressus est, ut vix triginta annorum spatio, & Romanos, & Persas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Aethiopes, & Sauromatas, & Saracenos, & omne prorsus humanum genus sub iugum mitteret Veritatis. Responde igitur, unde iste opifex vilis, ac publicus, itans in loco artis suæ, ac scabellum in manu gerens, ita philosophatus sit, & alios docuerit philosophari: gentes scilicet, vrbes, atque regiones: nec vim in se sermonis ostendens? Audi enim ipsum loquentem: Et si imperitus sermone, nec pecunias possidens: nam hoc quoque ipse testatur. Usque ad hanc (inquit) horam, & elurimus, & siti mus, & nudi sumus, & colaphis cædimur. Et quid dico pecunias? cum ille sæpè necessarium quidem non haberet cibum, nec, quo se circumdaret, indumentum. Quod verò nec de professione clarus fuerit, ipse discipulus ostendit, dicens: Quoniam manebat apud Aquilam, & Priscillam, propterea quod eiusdem artis essent. Et tant enim scenofactoriæ artis. Non igitur à proavis nobilis, quippe qui tam vilis fuisse artis ostenditur: non à patria, non à gente: tamen progressus in medium, ac tantummodo apparens inimicorum cuncta turbauit, uniuersa confudit: & sicut in stipulas, aut in senum ignis immisus, omnia Demonum opera consumpsit, atque in quicquid uoluit, omnia conuertit. At nobilis & eruditus erat forte persuasor. Nec istud quidem: nam hoc quo

Homil. 4. de laudib. Pauli.

Cue ipse confirmauit, dicens: Et ego ueni ad uos, non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annūcians vobis testimonium Christi. Non enim iudicauim, me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc Crucifixum. Et sermo meus, & prædicationis mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis. Sed causa nimirum ipsa prædicationis erat idonea, quæ ad se pertraheret audientes. Accipe, quid etiam super hac re ipse pronunciet. Quoniam (inquit) Iudæi signa petant, & Græci sapientiam querant: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum Græcis autem stultitiam. Sed securitate ac libertate perfunctus est. At omnino à periculis nunquam respirauit. Et ego (inquit) in infirmitate, ac timore & tremore multo fui apud vos. Cui igitur prædicator, & imperitus, cui etiam pauper essem, & prorsus ignobilis, & quod prædicabatur, non modo commendatione sui esset vacuum, uerum etiam offensione plenissimum, & auditores ipsi inopes, imbecilles, atque omnino nulli, & pericula tam crebra, tam varia non doctoribus solum, sed etiam discipulis imminerent, & crucifixus esset, qui annuntiabatur, adorandus: nonne satis liquet, hoc tantum opus non humana, sed Diuina fuisse uirtute perfectum. Hactenus Chrysostomus.

Paulus ut ignis in stipulas omnia Demonum opera consumpsit.

PHILOSOPHICA M. TVLLII.

CAPVT PRIMVM.

IAm verò ad Philosophica referuntur, quæ de Officiis, de Legibus, de Republica, de Amicitia, de Senectute, de finibus bonorum & malorum, de Tusculanis, de Academicis questionibus, de Fato, de Vniuersitate, de Natura Deorum, de Diuinatione, de Paradoxis, de Arati versibus Cicero scripsit: Hortensium, qui periit, ut & penè vniuersa Tractatio de Republica, omittimus: Somnium. n. Scipionis dicitur habemus, & fragmenta quædam, quæ Carolus Sigonius collegit. At in plerisque horum non magis elegantia quam species etiam quædam pietatis attendenda est. Ideo non Ethnicum solum, quales Plinius, & Seuerus Imp. libros de Officiis haud deponendos de manibus iudicabant, verum etiam indoluit Augustinus, mirari omnes linguam Ciceronis, pectus non item. Inciderat nempe Vir ille, dum adhuc esset Manichæus, in Ciceronis Hortensium, quo libro vituperatam ab Hortensio Philosophiam Cicero com

Libri de Officiis habiti in honore, etiam ab Augustino.

Bibl. Selectæ Sectio Secunda.

D d d men.

Augustinus
ex lectione
libri Cicero-
nis immuta-
tus.

Lactantij te-
stimonium
de Cicrone.

Cautio in li-
bris de Fato,
de Nat. Deo-
rum, de fini-
bus Bonorum,
& Malorum.

Vide Com-
ment. Aldi
Pauli filij in
Cic. de offi-
cijs.

Collatio
quorundam
librorum Ci-
ceronis cum
alijs eiusde
generis Pa-
trum.

mendabat; & vt ad Deo sensum euocabatur ad Veritatis lucem, sensus se lectione illius libri immutatum, vt & ea verba depromeret. Et ad te ipsum, Domine, mutauit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Vultu mihi repente omnis uana spes, & immortalitatem sapientia concupiscebam estu cordis incredibili; & surgere iam coeperam, ut ad te redirem. Non ad acuendam illam linguam referebam illum librum, neque mihi locutionem; sed quod loquebatur persuaserat. Sic Augustinus. Lactantius verò ante Augustinum appellat Ciceronem, & perfectum summumque Philosophum, & interdum Romanæ philosophiæ principem. Videlicet iacem tem usque ad id seculum Philosophiam; nec ullum habentem lumen literarum Latinarum, excitandam & illustrandam sibi putauit Cicero: Id quod præcipue fecit de iis, quæ ad Moralem Philosophiam attinebant. Quamuis ubi de Deo locutus est, Platonem maximè sectatus, eum huius Mundi opificem; mentem solutam, & ab omni concretionem mortali segregatam; omnia sentientem, & mouentem, in omnes beneficium, & liberalem; omnibus animantibus commoda, quibus vtuntur, lucem, qua fruuntur, spiritum, quem ducunt, impertientem; bonis præmia persoluentem, improbos penis afficientem sempiternis; legum auctorem, & originem celebrat.

Veruntamen cum multa sint digna animaduersione in ijs, quæ de Fato, de Natura Deorum, de Finibus bonorum, & malorum, scriptis, ea neque adolescentibus, temerè prælegenda sunt, ac si quando percurrere placeat, tum ea cautio adhibenda est, quam de legendis Historicis, vbi in eiusmodi res impegerunt, præmonuimus. In iis autè, quæ ad naturalium rerum Tractationem pertinent, multa desiderant docti, siue quòd ciuilibus negotiis distentur haud nactus est otium, quantum ista tractatio deposcit: siue quòd Platonicum dicendi modum, eloquentiæ studio libentius amplexus, à methodo interdum longius absit: siue potius, quòd dum Stoicos, Academicos, Epicureos audiuisset, minus inter Peripateticos versatus sit.

De moribus igitur cum diligentius Cicero scripsisset, facilem præbet occasionem Deum amantibus, vt cum suis libris de Officiis, libros de Officiis S. Ambrosii, & Lactantium Firmianum de Vera, & falsa Iustitia, ceterisq. virtutibus, vt & cum nonnullis S. Augustini libris de Ciuitate Dei, libellum de Amicitia, cum iis, quæ de charitate Catechismus Romanus habet; libellum de legibus, cum eiusdem Catechismi Decalogo coniungat: Qua collatione mirum est, quàm ipsi quoque adolescentes à teneris liquida Veritatis cognitione, & amore imbuerentur, cum si ad hæc omnia prudens præceptor adiungeret nonnulla, quæ ex Platonica, Peripatetica, & Christiana laueli Philosophia Morali habentur ad manus, vix dici potest, quantis firmamentis Christiana ingenia aduersus hæreses, Atheismos, scelera omnia (Deo miserante, ac iuuante) præmunirentur.

At de erat, qui cum Ciceronis libro de Senectute conferri posset, quemadmodum de libris de officiis D. Ambrosii efficere diximus cum libris Ciceronis eiusdem argumenti. Sed erudita pietas Gabriels Paleotti Card. fecit, vt neque hoc desideraretur. Edidit enim Romæ Librum de Bono senectutis, è cuius secunda potissimum, & tertia parte diues suppellex suppedatur attentè perpendenti, quæ vir ille agit aduersus Ethnicos de Senectute sententias, mox de iis, quæ sub Catonis nomine Cicero eleganter obiecit, ac soluit. Quin & disserit, vnde senectus, & languor senectutis in homine. Mox de quinque radicibus senilis Boni. Deinceps de iis, quæ obiciuntur senibus. Eadem de fructibus Senectutis, quæ è sacris literis, & Patribus afferuntur in laudem Senectutis, vnà cum huiusce Privilegijs apud Iurifconsultos, & alios.

Que Ciceronis Moralia, si Scholastici, qui iam Mundo valedixerunt, seq; ad sacras Religiosorum familias aggregarunt, exponerentur, conferri adhuc possent utilius cum iis, quæ Bernardinus Rossiniolus noster, De Perfectione Christianæ discipline tradidit, De quo vide in Apparatu nostro Sacro, in verbo, Bernardinus Rossiniolus.

Cice-

Ciceronis editio emendatio, & Interpretis in eum aliquis.

M. Tullij Ciceronis historia per Consules descripta & in annos 64. distincta per Franciscum Fabrum Marcoduranum, ab anno post Romani conditam ante Christum natum 103. vsque ad annum Urbis 723.

Rhetoricorum incerti Auctoris libri quattuor Ciceronis de inuentione libri duo cum Commentariis M. Fabij Victorini.

T. Topica cum Commentario Anticij Manilij Seuerini Boetii, & Petri Vellij Gueuare Partitiones Oratorij cum Commentario M. Antonij Maioragij.

De Oratore cum Commentario Audomari Talai.

Brutus siue de Claris Oratoribus } cum Commentario Victorini Pisani.

B. Orator

De optimo genere Oratorum cum Commentario Io. Antonij Viperani.

Orationum libri tres, cum Pauli Manutij Commentario.

Ar & in Catilinarij M. Antonij Muretus.

In Rullum autem Lauredanus.

Epistolarum Familiarium libri 16. cum Pauli Manutij Commentariis.

Epistolarum ad Titum Pomponium Atticum lib. 16.

Epistolarum ad M. Brutum lib. 1.

Epistolarum ad Q. Plautium lib. 3.

Edite verò autem erat Sebastiani Conradi in Epistolas ad Atticum, & Brutum

docti Commentarij, sed & Anno 1580. in Galliis eadem Ciceronis Epistolę ad Ti-

rum Pomponium Atticum prodierunt ex fide vetustissimorum Codicum emendatę,

studio & opera Simeonis Bosii, cum eiusdem Animaduersionibus, quas Franciscus

Bentius noster valde approbat.

Quin & Venetijs 1563. e typographia Ioan. Baptiste emendatores & suspiciones

Leonardi Malepinę, in epist. ad eundem Atticum emisisse sunt.

Academicarum Questionum editionis primę Liber secundus

qui inscribitur Lucullus.

Academicarum Questionum editionis secundę liber primus,

De finibus libri quinque.

Tusculanarum Disputationum libri quinqs.

De Natura Deorum libri 3.

De Diuinatione libri 2.

De Fato liber.

De Legibus libri 3.

De Vniuersitate ex Timę Platonis liber.

Arati versus a M. Tullio Cicerone conuersi & vbi aliquot in locis iniurię tempo-

ris Ciceronis versus amissi desiderantur, ij additi sunt ex Virgilio, Germanico Cęsa-

re, Rufo Anieno.

De Petitione Consulatus liber cum Valerij Palermi Veronenfis Comment.

De officiis Libri tres cum Aldi iunioris Commentariis, quorum duo ad Christianę

normę vitę ab eodem Aldo examinantur.

Dialogus de Senectute, qui inscribitur Cato Maior.

Dialogus de Amicitia, qui Lęlius.

Paradoxa.

Somnium Scipionis.

Hisee Ciceronis Operibus haud addit libellus de Consolatione ad filiam, quod

iplius non esse certis argumentis, cum alij tum Ianus Guillelmus ostendit.

Ceterum qui M. Antonij Maioragij Commentaria in libros Aristotelis de Rhetorica

legerit, dum Ciceronis de Arte Oratoria libros expendet, magnam hauriet lu-

cem: & ad Aristotelis & Ciceronis pręcepta in rem conferenda; Quin & ad repro-

banda quędam quę magis Poeticę, quàm Christianę Aristoteles attulisse, ea enim

non minus pie quam doctę Maioragius interdum obseruauit.

Bibl. Selectę Sectio Secunda.

Ddd 2 Auctorum

*Anticorum Elenchus eorum, qui varias Lectiones, Miscellanea,
& alia cuiusmodi ediderunt.*

- A** Dagia emendata, & sub nomine Pauli Manutij edita.
 Adriani Turnebi Aduersariorum Libri tres.
 Adriani Tormelij Variæ Lectiones.
 Aduersaria Petri Pithari.
 Aegyptiorum Symbola, siue Hieroglyphica, de quibus Horus Apollonius, & Pierius
 Valerianus, qui etiam è Latine factus est Italus, & ann. 1602. Venetis excusis.
 Eliani variæ histotiae.
 Alexandri ab Alexandro Dies Geniales.
 Anastasij Germonij Sessiones Pomeridianæ.
 Andree Ascijati Parerga.
 Angelus Decembrius De Politia, literaria.
 Angelus Policianus.
 Antonij Concij subseciua Lectiones Variæ.
 Antonij Goueani variæ Lectiones.
 Athenæus.
 Aulus Gellius, siue Agellius.
 Barnabi Brissonij Antiquitates: & Libri Aduersariorum, & De rebus Persicis.
 Bernardi Rutilij Decuria.
 Bidezus.
 Caroli Sigonij Emendationes, siue variæ Lectiones.
 Christophori Ruffi Antexegemata.
 Celij Rhodigini Antiquæ Lectiones.
 Goratij Miscellanea.
 Dies Caniculares.
 Duareni Obsecrationes.
 Emblematarum Scriptores, de quibus vidæ ad finem Poeticæ nostræ, qui est 17. liber hu-
 ius Bibl. Selectæ.
 Fernandi Abduæ Explicationes.
 Fornerij Selectorum Libri tres.
 Foscarj legia.
 Francisci Luisini Parerga.
 Francisci Robertelli Adnotationes.
 Francisci Sabini Subseciua.
 Galeotus Martius de Doctrina promiscua.
 Gulielmi Canteri nouæ Lectiones.
 Hieronymi Magij Miscellanea.
 Hieronymi Mercutialis variæ Lectiones.
 Iacobi Constantij Collectanea.
 Iacobi Cuiacij Obseruationes.
 Iacobi Raneuardi, Variorum.
 Ioannis Brachi Miscellanea.
 Iulius Cæsar Scaliger de Subtilitate.
 Et de causis linguæ Latinæ.
 Et de Poetica.
 Iusti Lippij Variarum Lectionum lib. 3.
 Electorum lib. 2.
 Critica, & adeo omnia ipsius, quæ sunt piena eruditionis.
 Lazij Bisciolæ nostri expectamus Quadraginta libros Subseciuarum Horarum.
 Leopardi Miscellanea.
 Lucæ Pæri de mensuris, & varijs lectionibus.
 Ludouici Carrionis antiquarum Læa. lib. 3.

- A** Macrobius.
 M. Antonij Maioragij Epistolares quæstiones.
 M. Ant. Mureti Variæ Lectiones.
 Marini Becicemi Centuriæ.
 Parrhasius de rebus quæsitis per epistolam.
 Pauli Leopardi emendationes. Vide suprà in verbo, Leopardus.
 Pauli Romuli contra Vitellium.
 Petrus Crinitus.
 Petri Fabri semestria, & de re Athletica, ludisq; veterum Gymnicis, Musicis, atque
 Circensibus Spicilegiorum Tractatus.
 Petri Nannij Variæ lectiones.
B Petri Victorij Variarum lectionum lib. 2.
 Plinius, de quo vide quæ ad calcem lib. 12. qui est de Philosophia in hac. Bibl. Select.
 Polydorus Virgilius de inuentoribus rerum, sed non ille, qui ab hæreticis emissus, &
 auctus est, hic enim in Romano Indice prohibitus est.
 Ptolemei Flauij coniectanea.
 Sebastiani Conradi Quæstura.
 Suidas, de quo vide in Verbo, Suidas in Apparatu nostro Sacro.
 Theodori Canteri Variæ lectiones.
 Valteri Miscellanea.

C Non ponuntur autem in hoc Catalogo Auctorum Variæ lectionis Hadriani Iunij
 Animaduersa, Ioannis Hartungi Decuriæ, Francisci Hotomanni Observationes, &
 alia eiusmodi hominum, qui extra ecclesiæ castra vixerunt, quoniam in Romano In-
 dice iustissimè proscripti sunt. Quin etiam, si quis eorum, quos huius Elencho adre-
 ximus, aliquid ab hæreticis inspersum; additumve habuerit, procul à nostra hac
 Bibliotheca omnino ablegamus, & explosum volumus.

Porro ad Miscellanea pertinent Lexica, siue Dictionaria, Thesauri, Apparatus,
 Apophtegmatæ, Similitudines, Concordantiæ, Indices, Thesauri, & si qua sunt hu-
 iusmodi alia, quæ si quid habeant admixtum, quod expurgatione indigeat, memi-
 nerint cordati Lectores Regulæ quintæ Indicis Romani, quæ istiusmodi Libri non
 permittantur, nisi expurgati fuerint; Episcopi, & Inquisitoris, unâ cum

D Theologorum Catholicorum consilio. De libro autem
 exemplorum Eborensis, vide in Apparatu nostro Sacro, neque enim sine labe
 impressus est alicui-
 bi, id
 quod ibidem indica-
 uimus.

LEX.

LEXICA, SIVE DICTIONARIA.

GRÆCÆ LINGVÆ

Athenæus.
Suidas.
Pollux.
Harpocration.
Etymologicon.
Phavorinus.
Thomas Magister.
Varinus.
Glossari duo Hist.
Lexicon.
Thesaurus linguae Græcæ.
Stephanus de Urbibus.
Budei Commentarij linguae Græcæ.
Dictionarium LatinoGræcū Caroli
Stephani.

Galenī Glossæ Hippocratis.

Erotimus.

Dictionarium Medicū.

Goræi Definitiones.

Exercitamenta Medicinæ.

Thesaurus linguae Latine.

Elucidatus Poeticus.

Dictionarium Poeticum.

Parnassus.

Brissonijs de verbis Juris.

Dictionarium Alberici.

Vocabularium Juris.

Ambrosius autem Calepinus, hoc est ipsius Dictionarium, quod anno 1590. Ve-

netijs editum fuit apud Dominicū de Paris emendatum prodit, & auctum, quin etiam multarum dictionum obscura significatio manifesta.

Cum Pauli Manutij Additamentis ad intelligendam, & exornandam linguam, Quædam etiam ad Romanarū rerum scientiam valissima, & adiecta sunt synonyma, Vocum differentia, Antithera, lectiona Adagia, Voces Ciceronianæ in earum vicem, quæ sunt duriores, aut barbaræ: Atque singulis Latinis vocibus, Græcæ, Italicæ Galli- cæ, Hispanicæ.

Henrici Farnesii Eburonis I. C. & Artis Oratoriæ in Ticinensi Gymnasio Doctoris publici De Verborum splendore, & delectu ad vbertatem, & copiam dicendi Appen- dices duæ.

Dictionarium Italicum, ut hoc idioma affectantibus præstus sit etiam.

LATINÆ LINGVÆ

Festus.
Nonius Marcellus.
Nicolaus Porrettus, sive Cornucopia.
Tortellius.
Catholicon.
Papæ Lexicon.
Isidorus.
Marius Grapaldus De Partibus ædium.
Supplementum linguae Latine Roberti
Constantini.
Sipontinus.
Io. Scopæ Spicilegium.
Dictionarium Berchorij.
Martinus Nizzolius.
Stephanus Doletus.
Caroli Stephani Nomina herbarum.
Et Dictionarium Historicum eiusdem.
Et Prædium Rusticum.
Basilij Zanchij Epitome verborum La-
tinorum.
Nomenclator Horatij Turcellini.
Thesaurus linguae Latine.
Elucidatus Poeticus.
Dictionarium Poeticum.
Parnassus.
Brissonijs de verbis Juris.
Dictionarium Alberici.
Vocabularium Juris.

Caroli Stephani Nomina herbarum.

Et Dictionarium Historicum eiusdem.

Et Prædium Rusticum.

Basilij Zanchij Epitome verborum La-

tinorum.

Nomenclator Horatij Turcellini.

Thesaurus linguae Latine.

Elucidatus Poeticus.

Dictionarium Poeticum.

Parnassus.

Brissonijs de verbis Juris.

Dictionarium Alberici.

Vocabularium Juris.

Quod tibi Domine IESV, ac Beatissima Virgini Matri tue gratum,
acceptumq; sit. Studiofis autem non inutile. Amen.

INDEX RERVM ET VERBORVM

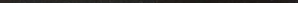
von der Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel

Verzeichnis der in der Bibliothek vorhandenen
Bücher, Handschriften, Drucke, Kupfer-
stiche, Münzen, Medaillen, etc.
nach alphabetischer Ordnung der
Fächer und Gattungen.

Die in der Bibliothek vorhandenen Bücher, Handschriften, Drucke, Kupferstiche, Münzen, Medaillen, etc. sind nach alphabetischer Ordnung der Fächer und Gattungen verzeichnet. Die Verzeichnisse sind in zwei Theile getheilt, den ersten Theil bilden die Verzeichnisse der Bücher, Handschriften, Drucke, Kupferstiche, Münzen, Medaillen, etc. nach alphabetischer Ordnung der Fächer und Gattungen, den zweiten Theil bilden die Verzeichnisse der Bücher, Handschriften, Drucke, Kupferstiche, Münzen, Medaillen, etc. nach alphabetischer Ordnung der Fächer und Gattungen.

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

0 1 2 3 4 Gray Scale

August Bibliothek Wolfenbüttel

Gray Scale

2 3 4

[illegible]

<http://diglib.hab.de/drucke/74-quod-2f-2/start.htm?image>

INDEX RERVM ET VERBORVM

vtriusq; Tomi huius Bibliothecæ Selectæ.

*Obseruandum est autem ubi inueneris hanc literam t. eam significare Tomum. ubi vero
erit hac nota numeri 1. significare primum; ubi autem hac nota 2. significare
secundum Tomum, at ubi est scriptum Cic. significare Ciceronem,
qui est vltimus liber Bibliothecæ.*

ABSOLVTIO sacramentalis quan-
do differenda. 161. t. 1. D. Absoluen-
di, vel non absoluedi, qui neces-
saria ignorant, quomodo. 160. t. 1. A
Absolutio excommunicationis quo-
modo concedenda. 164. t. 1. A. eius
formula. ibid.
Abominatio desolationis quæ fit.

188. t. 1. D

Academie quo tempore institutæ. 4. t. 1. B. Academia
Parisiensis theologorum parens. ibid. C. Academia
Atheniensis in melius commutata. ibid. D. Alexan-
drina, Hispana, & aliz. ibid. Academia celestis quæ
ibid. D. Vp saluenfis in Sueria quando florens. 6. t. 1. E

Accidens quid fit. 11. t. 1. E. eiusdem diuisio. ibidem. mon-
strat subtilitate dotes. 12. t. 1. A

Accidit unicuique quod quisque meretur. 322. t. 1. D

Accursus errores ex historiz imperitia. 57. t. 1. C. is tamē
laudatur. ibid. De eo autem, ac similibus iudiciis. ibid.

Adam primus ut omnium parens, sic magister. 2. t. 1. D.
ab eo uetus hebreorum schola. ibidem. E. omnibus
rebus nomina indidit. 13. t. 1. A. in eius mente pluri-
mas rerum species impressit Deus. 13. t. 1. C. lex Ada-
mi, & Euz, lex ei, & Euz data, matrix, & fons cetera-
rum omnium legum. 111. t. 1. C. Cur Deus eum lege
positus obliuiscerit. ibidem. E. à Deo Medicinæ
scientiam accepit. 176. t. 1. E. eius peccatum. 107. to-
mo 1. col. 1

Adoratio simulachrorum. vide 483. to. 1. col. 1

Aedibus facris extruendis quænam aræ parandæ. 190.
to. 1. A

Aedificandi ratio num ex vno Virtuuo petenda: num
item è structura Templi Salomonis 216. to. 2. B. Lo-
cus ædificii aptus. 288. t. 1. B. Materia quænam apta.
190. to. 1. C

Aedificia ingentia cur sæpe ruant. 186. t. 1. E. Quenam
sint spectanda priusquam ædificia inchoentur. 288.
tom. 2. A

Aegrotus quando solis prognosticis est relinquendus.
101. tom. 1. B

Aera Hispanorum. Vide in verbo, Era.

Adnocotum aliorum (sed non omnium) nequitia
141. tom. 1. B

Adoptio in filios Dei qualis. 526. to. 1. E

Admonitio breuis de ratione Diuinæ scripturæ expli-
canda. 113. to. 1. B

Adrianus Florentinus qui fuit Summus Pont. nunquam
aliorum dicta spreuit. 46. to. 1. A

Aegyptii, & Chaldæi cur in Diuinis disciplinis aliquan-
do excelluerunt. 127. to. 1. B

Aeris salubritatem ex locorum animalium præci ob-
feruabant. 288. t. 1. B

Agathias historicus qualis, & in quibus est lapsus. 355.
tom. 1. C

Agricolæ quid è Mathematicis percipiant commodi.
149. to. 2. A

Albertus Durerus. 141. to. 2. E

Albertus Pius Corporum Comes 80. t. 1. A

Alcinoi Hagoge in Platone qualis 32. t. 1. D

Alciandi errores præcipui 94. t. 1. B. putat omnem causam habere infinitam virtutem. ibid. cogitat quod ex aliquare plenè cognita. totius mundi habeatur cognitio. ibid. autumat omnia necessitatio contingere. ibid. C. omnia fuisse celestis motus. ibidem. Motum voluntatis creaturis corporalibus subicit. ibid. errauit circa Diuinam attributa 95. t. 1. A. circa sacrificia lapsus est. ibidem. uim characteribus tribuit. ibid. & plura alia errata. ibid. legio.

Alciati consideratio de Commentariis in tua ciuile. 140. tom. 1. B

Alcoranus Turcarum vbinam maximè colatur. 442. t. 1. B. Pucri illum ad discunt. ibidem; cur difficillimus sit, mendis scatur. ibidem. C

Alexandrina Schola per quosnam in melius mutata. 4. to. 1. E. eiusdem librorum plurima supellex.

Alexandri Scalteri Chronologia qualis. 106. t. 1. E

Alexandri V. Cretensis Pont. Maxim. dictum notabile. 278. tom. 1. E

Algazelis errores præcipui. 93. tom. 1. A. omnem enim intelligentiam æternam ponit. ibidem. circa numerum angelorum errat. ibidem; & circa diuinam providentiam. ibidem; & circa cognitionem primi motoris. ibidem. circa animæ beatitudinem lapsus est. ibid. in anima tantum penam damni posuit. ibidem.

Alphonfus Sanctus è Societate Iesu optime de Sinis egit. 452. t. 1. E. Sed plenissime Michael Rogerius. ibid.

Amadiffus, & similes libri cur omnino explodendi. 397. tom. 1. E

Ambrosii Iudicium de Platone 25. t. 1. E

Ambrosius Morales historicus Hispanus. qualis. 411. E. 811. t. 2. B

Amanuenses infirmum habere iudicium ex sententia Ioannis Huartii. 15. t. 1. B

Ambulare, & suspensum animalia in facris literis quid fit. 76. t. 1. A

Anabaptizæ historiam Iobi fabulam impudenter appellat. 61. t. 1. A

Anachoretica, & solitaria uita quid fit. 258. to. 1. B. non est facile omnibus consulenda. ibidem.

Anatome inspecta coaducit ad sedandas animi perturbaciones. 178. t. 1. A

Angeli sunt hominis præceptores inuisibiles. 1. to. 1. C. per eos hominibus lex data. ibidem. Natura sunt immortales. 495. tom. 1. col. 1. sunt ferme innumeri. ibidem. alii illustriores. ibidem. boni angeli confirmati sunt in gratia; mali autem in peccato obliuati dum Deo nocere non possunt. creaturas denotare quæruunt. 496. t. 1. col. 1.

Anima rationalis ex Aristotele non est genita; sed im materialis, & extrinsecus adueniens. 42. t. 1. D. suas potentias habet naturaliter. earumque applicatio. 174. t. 2. D. Modus probandi eius immortalitatem. 477. t. 1. D. duobus modis exiit. 379. t. 1. A. post corporis interitum utitur trium suarum virum officiis. ibid. D. cuiusdem peuphara similitudo. ibidem. E. animæ esse immortalem à Deo fuit reuelatum. 494. to. 1. col. 1. Non est genita, sed creata. 42. t. 1. D. Animarum lucra unde aut impediuntur aut retardantur. 71. t. 1. D

Annotæ varietas ex septuaginta Interpretibus, & aliis unde orta. 106. t. 1. D.

A

ANNOTA-

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

0 1 2 3 4 Gray Scale

I N D E X.

Annotationes variae ad uerfus impias Blasphemias Prae-
cifici Davidis heretici, 414. t. 1. C.
Antichristus quis dicatur, 41. t. 1. A. eiusdem errores
à Samaritanis, & Transjordanicis diffeminantur. ib.
Antiqui ad Imperatores scripserunt pro fidei defen-
sione, 117. t. 1. D. quomodo salui facti sunt, 418. t. 1. B.
Antonianus Marinarius de consonantiis Iesu, & prophe-
tarum uulis, 108. t. 1. A.
S. Antonius in claustris Arianis, 171. t. 1. B. idem pul-
chre de infidis damnatum, ibidem.
Antonij Functi Chronologia. Quid de ea sentiendum,
123. t. 2. D. fallitur in annorum supputatione, ibid.
E. Cautio adhibenda in eius Opibus, 124. t. 2. C.
Annus praecipuus à Iulianiano discens fuis Institui-
tionibus, 129. t. 2. D.
Antonius Corrigenfius Pictor egregius, 542. to. 2. B.
Antonij Possicui funtiones; Philosophi, ac Medici Mor-
borum Theorica hexametro uersu scripta uilis, &
elegans, 407. to. 2.
Apelles quid solitus facere dum pingeret, 541. B. C. t. 1.
Apis Aegyptius a multis Medicis inuentor, 76. t. 2. D.
B. Apollinarius Rauenae quas passus est persecutiones,
170. to. 1. E.
Apollonii Thyazni praefigia ad Christi fidem euer-
tendum, 396. to. 1. E.
Apostoli uerbo Dei muniti, 4. t. 1. A. eorum exempla 170.
to. 1. D. extiterunt Sacerdotes non Aaronici, sed se-
cundum ordinem Melchisedech, 305. t. 1. D. eorum
Miracula, 518. t. 2. C. eodem pauperes cur elegit Chri-
stus Dominus, 517. t. 1. D.
Apoplexia curata cedit in alios graues affectus, 210.
tom. 2. col. 1.
Appianus Alexandrinus historicus qualis, & quoniam
extitit ipius, 349. t. 2. E.
Aque flagrantis signum pestilentiae uapores, 288. t. 2. D.
quae ex imbricibus colligitur aqua subterranea est,
289. t. 2. A. Aque bone iudicia, ibidem. quoniam opti-
ma, ibidem. eiusdem quae genera, ibidem. D.
Arabum Sacerdotes Alphati dicuntur, 441. t. 1. B. Ara-
bes poetas abundanter, ibidem. D. eorum Scholae sunt
in templis, ibidem. E. A Graecis Astrologiam acceper-
unt, 279. to. 2. B.
Architecturae origo, 185. t. 2. A. & 286. t. 2. A. Modus ar-
chitectae necessarius, & quid sit, ibidem. C. naturam
imitatur, ibidem. E. eius ordines quinque, 287. tom. 2.
A. eius finis, ibidem. C.
Architecto graphidis ars maxime necessaria, 286. t. 2. B.
Ariani Imperatores quinque, 40. t. 1. C. Scholas Catholi-
cas Alexandinae turbauere, ibidem. per totum.
Ariani post Concilium Nicenum quor, & quanta mo-
liti, 334. to. 1. A. varia concilia frustra collegere, ibi-
dem. C. eorum Simae Lutherani, ibidem. cum eis col-
loqui nullius est utilitas, 409. to. 1. E. Eorum uelita-
tiones, 410. t. 1. A. eorum uana instantia, 417. to. 1.
D. recentiores Ariani probant Coterum Mahomete-
nis, 413. to. 1. B.
Arius impulsus in Dei filium Blasphemus 384. tom. 1. A.
eius misera mors, ibidem. hostis Catholici nomi-
nis, 187. tom. 1. D.
Arianismus Quomodo in Mundum inuectus, 417. t. 1. C.
Arbor uirga quid hominibus effecerit, 495. to. 1. col. 2.
Arcadius Imperatoris notabile dictum, 189. t. 1. B.
Argumentum potens his qui transiunt in Iaponiam ad
animas lucrandas, 518. t. 1. E.
Aristoteles Graece linguae studium utilissimum, 49. t. 2. D.
eius dictum cum est morti propinquus, 58. to. 1. E.
Deum omnium rerum causam esse efficientem affir-
mauit, 16. t. 1. E. manducit nos in Dei cognitionem,
ibidem. opinionem cum ratione confundit, 121. t. 1. E.
viginti annos fuit Platonis auditor, 41. t. 2. A. Plato-
nem artem fluxit, ibidem. quoniam ei obiciantur, ibi-
dem. cur sepius fuerit uocatus, ibidem. fatetur somnia
quodam inmitti à Deo, 41. t. 2. A. creationem Mun-
di non agnouit, ibidem. C. Deum fluit prius Orbis
notitiam, 43. t. 2. A. facit Deum finit uirtutis, ibi-
dem. Ad imit. Deo omnium rerum prouidentiam, 44. to. 2.
A. libertatem quoque, ibidem. C. negat mortem, & di-

minuta esse educanda, ibidem. C. Quoniam uerè sint
et obicienda, ibidem. D. cur obliuisc. & ambigue sit
locutus, 45. t. 1. B. plura scripta de rebus Diuinis quae
non extant, ibidem. E. Quid reuera de eo sit sentien-
dum, 46. t. 1. A. Quid pro Aristotele Philofohis pa-
troni dicitur, 47. t. 2. A. Philofohim in methodo
relegit ceteris meliorem, 46. to. 2. B. omnium Philo-
sofiorum est praestantissimus ibidem. Errores eorum,
qui de eo praefatur quod non expedit dicere, ibidem.
D. In eius libris nulla reperitur rectissima, ac per-
fectissima demonstratio, ibidem. Quid in eo notari
dignum, 47. t. 2. A. In suis opinionibus non sibi con-
stat, ibidem. B. si uiuere uulta emendaret, 48. t. 2. A.
cur ei putatur à Deo tantum ingenium fuisse colla-
to, ibidem. cum Iudaeo erudito uersatus, ibidem. mi-
nus excusandus in erroribus quam Plato, ibid. fuo-
rum librorum perfecta paritio, ibid. E. quot nume-
ro sint eius libri physici, ibidem. Ratio eius sensus
genuini erudi ex eius dictis, 49. t. 2. C. Aurei elo-
quentiae flumen à Cicerone appellatur, ibidem.
Quoniam cum uerterent, ibidem. non fuit uerborum
proditus, ibidem. Eius libri Quinque primo effent
legendi, 50. t. 2. B. eius obscuritas unde, ibidem. erro-
res cur inirepere in eius libris, ibidem. quae pacto au-
ditoribus eius interpretes sunt proponendi, ibidem.
E. unde eius Philofohia grauius damnum pas-
sa, ibidem. E. Graeci interpretes ut praeferebant, ibid.
cum in eis cauendum, 51. to. 2. A. eius Arabica uersio
deprauatissima, 52. t. 2. C. Iudicium de eius Inter-
pretibus, 53. t. 2. B. Eius Logicae Quinque suggillauit,
60. t. 2. E. duo ab eo affirmata notari digna, 56. t. 2. A.
eius Physica quomodo sint explicanda, 57. t. 2. E. Quo-
modo metaphysica, ibid. In eius octo libris de physici
co auditu. Quinque scripserunt, 59. t. 2. B. Varii Inter-
pretes in uarios eius Philofophis libros 73. t. 2. A. plures
Aristotelis libri desiderantur, 77. to. 2. B. Quinque
Italice Ethica prius sunt interpretati, Italice, Latine,
Graece, ibid. 78. t. 2. E. Quor. de animalibus libros
scripserit, 101. to. 2. A. de origine legum quid sentiat,
208. to. 2. D. eius Politica non sufficient ad efforman-
dum rectum Reip. statum, ibid. quid de uirtutibus sen-
serit, 109. to. 2. A. eius libri politici quid continant,
121. t. 2. D. eius errores praecipui 88. t. 2. D. tempus po-
suit nunquam incepisse, ibid. E. Mobile statum ciet
num, ibidem. generationem ponit aeternam, 83. t. 2. B.
afferuit à Deo nihil immediate posse pendere, ibid.
ponit Solem semper generatur plantam, ibid. ne-
gat reductionem motuum, ibid. errant in nume-
ro Angelorum, 90. t. 2. A. eius excusatio, ibid. cur ex-
positio quorundam librorum de physico auditu ad
aliquibus omittatur, 249. t. 2. E.
Artabani praeclearum, orationis Exordium 315. t. 2. E.
Artes humanitatis reddere debent humanos scripto-
res, 45. t. 2. E. Artes uariæ unde, 491. t. 1. col. 2. Artes ra-
tio duplex, 16. t. 1. D.
Articuli aliqui fidei à Lutheranis sublati, 399. t. 1. A. sin-
guli à diuersis haereticis oppugnant propugnantur
ad Edero 419. t. 1. C. & aduersus undique; uariæ he-
reticorum blasphemiae enumerantur, ibid. per totum.
Astrologia, & quoniam de ea scripserunt, 276. t. 1. D.
Astrologiae Iudicariae refutatio, 478. t. 2. E. eam ferre om-
nes sapientes, 17. t. 2. A. B. quibus legibus pro-
hibiti sunt astrologi Iudicari, 280. t. 2. B. eam omnes
Theologi explorantur, ibidem. E.
Arithmetica princeps inter Mathematicas, 155. t. 2. B.
methodica eius expensio, ibidem. C. auctores ali-
quot, qui de ea scripserunt, 156. t. 2. A.
Ascensio Domini in celum, & colloquium cum Apo-
stolis, 157. t. 2. B. duorum Angelorum testimonio con-
probat, ibidem. E. & quingentorum hominum aspec-
tu, ibidem.
Athenienfium Modus in praenoscendis adolescentibus,
154. t. 1. E.
Athenienfium formula de impartita praenitentia, 167. t. 2. E.
Atheni mori or go, & progressus, 35. t. 1. C. Atheismus
est haereticus finis, 404. t. 1. C. Earum colluicis plu-
ribus haereticis in mandum inuecta, 406. t. 1. D.
Auaritia

INDEX.

- A**
Auritie Radix quomodo tollatur. 171. t. 1. B.
Audire verum audiat, & quid audit intelligat. 179. tom. 1. A.
Auicenna spiritualem felicitatem agnouit licet M. humanus. 443. t. 1. E. eius errores præcipui. 91. t. 2. D. æternitatem motus, & temporis ponit, ibidem. putat animas hominum produci ab vltima intelligentia, 91. t. 2. B. cogitavit intellectum intelligentiarum non posse intelligere aliquid male, ibidem. aduenit Deo cognitionem singularium, ibidem. errat circa Diuinam attributa, ibidem.
Auiscientium vnde dictum, 138. t. 2. B.
Auctores qui de fossilibus, & aliis rebus naturalibus scripserunt. 103. t. 1. C. auctores Latini aduersus Græcos qui non recte sentiebant. 282. t. 1. A. Auctores Epitola elegans ad Ioannem III. Suecie Regem, qua hæreticorum imposturæ deteguntur. 328. t. 1. E.
Augustinus Cardinalis Valerii Rhetorica Ecclesiastica clericis periculis. 123. t. 1. D.
Auerrois Veriores, & Interpretes, 51. t. 1. A. de eo quid sentiendum, 51. t. 1. E. De eius digressionibus ibidem quod tempore fuerit superfluis, 52. t. 2. D. nomen Commentatoris nactus, ibidem. C. errores eius, ibidem. linguarum expens, ibidem. ex vno eius loco quid de aliis concilii positis, 53. t. 2. A. eius insectia, ibidem. A. theus fit qui se esse nimum addixit, 54. t. 2. D. cur malis conditi sunt, ibidem. quando uixerit, 55. t. 2. A. eius errores præcipui. 90. t. 1. E. omnem legem uituperat, ibidem. Christianam fidem spernit, ibidem. prouidentiam autem ad Deo particularium cognitionem, ibidem. vnum intellectum posuit numero in omnibus, ibidem. Aristoteleis errores nuctur, ibidem.
Auguria, & sortes vnde in mundum inuectæ. 482. tom. 1. col. 2.
Augustinus Strenui libri de Philosophia commendantur. 17. t. 1. eiusdem Cosmopria periculis quibusdam demptis, ibidem.
D. Augustinus de optimo genere Scripturæ interpretatur. 76. t. 1. D. eius librorum huc spectantium catalogus, ibidem. E. eius testimonium de Animarum receptaculis. 405. t. 1. B. in retractationibus suis Platoniciam Doctrinam derelictus est. 31. t. 2. E. Eius de Platone iudicium. 22. t. 2. E. Eius librorum de Velitate credendi prælegendis ante Plinii historiam. 98. t. 2. E. rectissime de Medicinæ origine loquitur. 177. t. 2. B.
Aufonius, 102. D. to. 2.
- B**
B Alfamonis librorum cautio, 138. t. 1. C. non est ab omnibus legendus, ibidem.
Babyloniz magnitudo, 132. t. 1. A.
Barbarorum definitio qualis, 446. t. 1. B.
Bartholomæus Ammanatus insignis sculptor, 286. t. 2. B. 745. to. 3. A. 745. to. 2. E.
Bartholomæus Papiæ fladæ Theologie ratio, 134. t. 1. D. Baptismi usus, & efficacia, 513. t. 1. E. non confert gratiam poenitentibus obicem, 134. t. 1. A.
Basilus Magnus in quibus corruptus fuit à Schismatice, 270. t. 1. E. Que moritur de recta Epistolarum sententia, 167. B. to. 2.
Beatus quis sit, 325. tom. 1. C. Beatitude essentialis ibidem. D. Beati erunt sua sorte contenti, 326. tom. 1. B.
Belluarum animæ sunt materiales, 485. t. 1. colum. 2.
Bellum non agnoscit concubium alium quam maris, & femine, 487. tom. 1. col. 1. bellum nullum iuris commercium cum hominibus habent, 145. to. 1.
Benedictus Pomerius Societatis Iesu de Mathematicis optime differt in libro de principiis, & affectionibus rerum naturalium, 371. to. 1. E.
Benedicti Ariz Montani Apparatus quid continet, 321. t. 1. B. eiusdem liber incipit, Terentius. 94. t. 1. B. eiusdem liber de fabricis, De Sacris ultimæ ætatis templi, deq. lapidibus pretiosis, 97. t. 1. D. eiusdem
- Temporum** descriptio, 105. tom. 1. E. penes eum anni mundi, Quot 106. tomo 1. A.
Bernardus Silius, 149. to. 2.
Bibliothorum Complutensium, quadrilinguis editio, 70. tom. 1. C.
Biblia verba, cur vulgari Idiomate ab omnibus non sit legenda, 72. to. 1. C. leuis vulgata Editio à Gregorio XIII. & Sixto V. vltissima, 66. t. 1. D.
Bibliothecarum purgandarum ratio, 42. t. 1. E. cur plures interueniat. 43. t. 1. D.
Blasius vignereus, quidque obferuatum in eo, 54. to. 1. D. B.
Blasphemia omnis interdicitur, 108. to. 1. D. peccatum grauius, ibidem.
Beza idell Theodorus Beza hæreticus duas hypolliticas uniones fingit. 393. tom. 1. B. A. theus qualis Plinius, 196. tom. 1. E. eius Aphorismi, seu potius atheismi, 405. tom. 1. E. eiusdem Blasphemiz. 419. tom. 1. E. inopie asserit filium non esse natum ex patris lubstantia, 450. tom. 1. C.
Bombardæ vnde primus excogitæ, 286. to. 2. A.
Bonaurentur Tractatus aliqui peritulis, 77. t. 1. D.
Bonzii quinam sint apud Iappones, 452. tom. 1. A. falsi Sacerdotes vnde ori, ibidem. illorum de Cami, & Fotoque sententia, ibidem. eorundem Doctrinæ falsitas ostenditur, 466. to. 1. A. eorundem erroris causa, ibidem. eorum auditis lucrandi, atque pecunie, 483. to. 1. col. 1. illorum legibus nefandissimum peccatum permittitur, 486. t. 1. col. 2.
Bucerus Messiam nondum uenisse dixit, 395. t. 1. D. Christi Domini descensum ad Inferos negat, ibidem. omnes tamen effectus ad Caluino, ibidem.
Britannia Insula quomodo diuidatur, 453. t. 2. E. eiusdem termini, & fines, ibidem.
Boetii laus, 47. tom. 1. C.
- C**
Abala, 68. t. 1. B.
Cami, & Fotoque falsi Iaponiorum Dii. 480. t. 1. D. Deos hocce, atque Idola nihil esse, 481. t. 1. col. 1. le gum Iaponicarum conditores, ibidem.
Caim ubi habitauerit, 392. t. 1. E.
Callimachus Poeta Græcus quid. 493. E. to. 2.
Caluinus impius nomē Trinitatis odio habuit, 386. t. 1. B. Eius impietas putantes tres hypollitales esse nudas proprietates, ibidem. Eius sectatores sanctissimum Trinitatē non inuocant, 389. t. 1. E. Vna sola proprie tate personam definiuit, 390. t. 1. B. facti filium ex vno, non unigenitum Patri, ibidem. Diuinas personas ignorauit, ibidem. contra Trinitatem eius impia dicta. 392. t. 1. E. Quomodo fuerit Nestorianus, 392. t. 1. A. Eius superbum dictum, ib. Morti Christi Domini impietate detrahit, 393. t. 1. D. Eius sectatores Dei omnipotentiam non confitentur, 396. t. 1. C. Callim Dei potestatem ordinariam, & aliam absolutam negat, ibidem. E. asserit blasphemē Deum uoluntate actua uelle peccatum, 405. t. 1. E. Caluiniſmus corruit in Transyluania, & abiit in Arianiſmum. 410. t. 1. E. Typogra phi eius sectatores quozam altu Iulianiani Institutiones fecerunt, 415. t. 1. D.
Canones Sanctorum Iarum ad Diuinam Scripturam intelligendam quinam nostro seculo collegit, 90. tomo 1. A.
Canticum quid fit, 132. t. 1. A.
Caroli Sigonii de Vetere Iure Italiz, & de antiquo iure prouinciarum liber vltis, 110. tomo 1. C. Que verò scripsit in Seuerum Sulpitium pendendum accurate, 222. t. 1. D.
Caroli Magni studium in restituendo Ecclesiastica disciplina, 31. to. 1. E. Eiusdem, & Pipini pietas, & humilitas, 115. to. 1. C. Cum Iulio Cæfare non confertur, est omnino ei anteponeus, 374. tomo 1. C.
Carolus V. Imper. ne tangere quidem voluit scriptum hæreticum, 336. to. 1. B. hæreticorum hostis acerrimus, 351. to. 1. A.

A 2 Carolus

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

0 1 2 3 4 Gray Scale

I N D E X.

Carolus Borromæus Cardinalis quid cogitauerit de Sylva allegoriarum in Hieronymi Laurei, 91. t. 1. A. eiusdem tractatus peritibus. De ratione administrandi sacramentum poenitentiae, 15. t. 1. A. eius vitam quam scripserit, 13. t. 1. A. eius item opera, de quibus in Apparatu Sacro Antiocheni, integre.

Calistus plurimum confectus ad speculatiuas scientias comparandus, 7. t. 1. E. maxime multi commendandus, 20. t. 1. C.

Casum conscientie Professoris regulæ, 146. t. 1. A. Ad eundem admonitio, 147. t. 1. C. Quænam ab eo prænotanda que accedit ad studia casum conscientie, ibidem. D. euentum de variis statibus hominum nosse debet, 148. t. 1. B.

Catherina benensis adhuc suo exemplo, & scriptis iunior, 171. C. eundem studia, ibidem. Felix qui cam imitari conatus fuerit.

Catechismi Romani vius, 112. tom. A. unde petendus emendatio, & aptior ad iuauandos clericos, ibidem. Tota Theologia in eo includitur, ibidem. Quid cum eo est discendum, ibidem. Eius vius infinuandus ubi que Parochis, Concionatoribus, & Episcopis imprimenda, ibidem. Ratio eiusdem ad Euangelia explicanda, 240. t. 1. C. Pomeridiani Læctionibus. Qua ratio ne fit exponendus, 141. t. 1. E. Eiusdem docendi Ratio ex D. Augustino, 176. t. 1. C. Quid in eo tradendo obseruandum, 177. t. 1. E. Ex auctoritate huius Bibliothecæ Ratio altera Catechismi docendi, 178. t. 1. A. Pott Catechismi recitationem quid agendum, 179. t. 1. E. Ratio ad pueros euocandos ut libenter ad illum recitandum, aut discendum veniant, 180. t. 1. G. Locutus exponi debeat, ibidem. C. Eius Institutio itam dei aucter, ibidem. I. Ludimagistri debent cum docere suos discipulos, 181. t. 1. A.

Catechismus Petri Canisii peritibus, 127. t. 1. B.

Catechizatio Virtus, 178. t. 1. B. eiusdem elocutio, ibidem.

Catechizzandorum rudium ratio, 177. t. 1. D.

Catechumeni doctores quomodo tractandi, 175. t. 1. E. Grammatici, & Rhetores quomodo accipiendi, ibidem. eorumdem tædi remedium ex D. Augustino, 177. t. 1. A.

Catalogus librorum Francfordiensis quid, 41. t. 1. B.

Causa sterilitatis in Viris, 126. t. 1. col. 2. eiusdem causa in Mulieribus, ibidem.

Causa efficiens est principium rerum naturalium, 471. t. 1. C. Eiusdem munus est materiam præparare, ibidem. in causis quid considerandum, 1. t. 1. C.

Catholicæ alia mente sunt, ubi errant, quid sunt heretici, 327. t. 1. A. Catholicum quid fit, 300. t. 1. B. Ratio nunc vnde ad hæreticorum technas discernendas, 327. tom. 1. A.

Cautio seruanda in Bibliothecis Principum, 41. tom. C. Cautio in propædæis, ac soluendis questionibus, cum inuicem discipatur, 1. t. 1. B. pro magistro Theologia, 132. t. 1. A.

Cerimonie, quæ adhibentur creandis Equibus Rhodis, 107. t. 1. C. Cereæ quæ enis deauratus, Balteus, ensis enaginato, deterfio, Impositio in Vaginam, excitatio, calcaria deaurata, quid; Diuini Verbi auditio, narratio laborum; & alia, ibidem.

Cesar Baronius Cardinalis noui testamenti nodos expendit. Eius annales vberissimi, fidei dicti, 231. tom. 1. B.

Censura librorum qualis, 45. tom. B.

Cento quid, ac Centonum e Poetis exempla, eximia, 301. A. B. C. D. E. tom. 2.

Ceuallierij mendacium, de origine, effigie, pictura, & so no literarum Hebræicarum. 68. t. 1. A.

Circumcessionis Diuinarum personarum 130. tom. 1. E. qualis fit adumbratur, aut quadatenus exponitur, 399. tom. 1. E.

Christianæ Ecclesiæ forma prænotanda, & vnde, 98. tom. D.

Christiana lex a Deo lata, & tradita, 489. t. 1. C. ab eo pura, & ex omni parte perfecta, ibidem, col. 2. Christiana ciuili Philosophia qualis esse debet, 108. t. 1. E.

Chrysostomus Bathoræus Pater Sigismundi principis

qualis fuerit, 428. tom. 1. C.

Christus Iesus necessarius magister, 3. tom. 1. C.

Chrysostomus Iesus necessarius magister, 3. tom. 1. C. Doctor præ illis omnibus, 1. t. 1. B. Diuinarum Scripturarum ipse finis, 70. t. 1. B. Eius nomina in Diuinis Scripturis, 87. t. 1. B. Germen omnium rerum, ibidem. De eius nominibus quid scripserit, 108. t. 1. B. In eum semper esse respiciendum, 170. t. 1. C. Eius humilitas super omnem gradum, 176. t. 1. C. Eius aduentus, ibidem.

Eius Viæ compendium, ubi item de necessitate Catechismi docendi, 183. t. 1. D. Eius Vita Sanctissima, verissimum imitationis exemplum, 150. t. 1. D. Est Via, Veritas, & Vita, ibidem. E. Optimus magister hereticis reuelles, 322. t. 1. D. fuit pauper, 339. t. 1. D. Deus, & homo qualis fit ex Eia, 338. t. 1. A. eius in cruce sacrificium omnes numeros perfectionis habuit, 396. t. 1. A. De eius merito, & Gratia, Catholicorum Doctrina, 403. t. 1. E. eius regnum perpetuum, 411. t. 1. B. loci insignes ad eius Diuinitatem comprobandam, 419. t. 1. D. Eius regnum æternum in celo, non in hoc mundo, 426. t. 1. B. Regnat per fidem in mentibus fidelium, ibidem. E. B. Apostolus confessionis notitæ, 427. t. 1. E. Eius sacrificium perpetuum durat, 428. t. 1. A. A Patre potestatem obtinuit, ut ubique eius Euan gelium predicaretur, 437. t. 1. B. Est Persona, una ex sinibus, & in duabus naturis subsistens, 502. t. 1. col. 2. est adorandus. Quia Filius Dei est, 507. t. 1. D. Eius in Eucharistia præsentia, 514. t. 1. D. Eius legem obicit uantibus quodnam premium, non obseruantes uero quænam pena futura sit, 515. t. 1. A. Eius legis comprobatio, ibidem. E. Eius consilium, ut nos erueret & manu Diaboli, ibidem. Eiusdem aduentus fidelitatis, 1. t. 1. A. E. Est exemplar Virtutum, & bonorum omnium, 26. t. 1. D. Miracula in eius morte Sanctissima, quæ eius Diuinitatem indicant, 189. tom. 1. E. Verge Theologiae auditor, 127. t. 1. E.

Charitas omnium bonorum operum fundamentum, & basis, 193. tom. 1. B. ea nihil viuacius, 178. tom. 1. B. quanti facienda, 260. t. 1. B. eius viscera quomodo gerenda erga hereticos, 323. tom. 1. D. In duobus præceptis charitatis uniuersa philosophia continetur, 402. t. 1. B.

C H R I S T I Domini Resurrectio camine Pindarico Græco, 495. A. B. tom. 2.

Cibus et menta Christi; hoc est & cruce. est sumendus, 171. tom. 1. E.

Cicero quid sentiat de legibus constitutis, vel acceptis a philosophis, 108. t. 1. E. In Deum Iuris principia reiebat, 309. t. 1. A. apud cum, quid fit lex, ibidem.

Ciceronis collatio cum Ethnicis, & cum sacris Scripturis, 509. D. E. tom. 2. Epistolarum Ciceronis Partitio, & Genera, 568. C. D. E. tom. 2. earum Ciceronis Oratio nes, & eius cum Demosthene collatio, 568. A. & seq. Ciceronis collatio cum S. Io. Chrysostomo, 188. A. B. 2. Ciceronis Philoſophica, & rectus eorum vius, 589. E. tom. 1.

Ciceronis editio emendatio, & Interpretes aliqui celebres eorum, 591. A. & seq. tom. 2.

Cicero, 156. tom. 2. De eius epistolis, 157. tom. 1. B. C. De Ciceronis imitatione, quid Franciscus Picus, & Celsus Rhodiginus, Gulielmus Budæus, & alii sentiant, 577. tom. 1. A. B. & seq.

De operibus eius, & illorum usu, seq. pag. 180. vique ad finem 2. tom.

Chronologia Contij qualis, 106. tom. 1. C. Chronologia secundum Regum feriem non omnino certa, 104. t. 1. B. ex Olympiadum obseruatione alius est certior, ibidem. C. Lex solis, lunæ, motu, & cursu alia sumitur, 105. t. 1. B. Chronologi inter se dissentunt, ibidem. Chronologi huius xui quid celeberrimos, 113. t. 1. E. Claudius A quantus Societatis Iesu Generalis Praepositus, 15. tom. 2. C. eiusdem cura ac sollicitudo erga suos, ibidem.

Claudius Minores, qui scripsit de emblematis, 150. C. D. tom. 2.

Claudius Ptolemæus inter Ethnicos Geographos primus, 194. tom. 2. E. Eius Regula ad Tabulas efficiendas, 197. tom. 2. B. errores in Italia descriptione commisit, ibidem. Alibi item non leuiter errauit, 198. tom. 2. D. & E. Clades

Clades illata varijs diuersorum regnorum Academicis
vnde. 40. t. 1. E

Clerici laici conuocatores non sunt admittendi. 116. t. 1. E. In vtriusque discrimen. ibidem. Eorum studio: um
ratio. 117. t. 1. C. A. Clerici seminariorum que primo
discenda. 120. t. 1. E. Quamuis alia eis tradenda. 121.
t. 1. D. Sacrorum Rituum notitia eis necessaria. 128.
t. 1. A. Eorum Institutio ad conciones formandas.
120. t. 1. D

Codex Gregorius curia vocatus. item Hermogenia-
nus. & Theodosianus. 126. t. 1. B. Vbi nam primum
hi fuerint editi. 117. t. 1. A. Codex. quinam liber di-
catur. & cuiusnam sit auctoritatis. 115. t. 1. E. Codex
Iustinianus cur vocatus Repetitur prelectionis. 126.
t. 1. D. Prelectiones quoniam vocatur. ibidem. E.

Cognitio Philosophica de Deo non est certa. nec com-
munis. 16. t. 1. A

Colloquium cum Arianis nullius fuit vtilitatis. 409.
tom. 1. E

Colores quoniam Latine. & Gallice exposuit. 541. E. to-
mo 2. & 142

Communicatio Idiomatum non est naturarum. sed sup-
positi. 139. t. 1. D

Concilium Tridentinum veritatis Portus. & hereticor-
um malleus. 71. to. 1. D

Concilio Cabolonenis verba pro seminaris institu-
endi. 215. t. 1. D. Concilia generalia prima quatuor.
que. 145. tom. 1. E. Temeritas magna eorum decretis
aduerfatibus. 150. to. 1. B

Concionatores se Deijux bonitati offerant. prius-
quam ad concionandum accedant. 140. t. 1. C. Quid-
nam ab his faciendum pro concione distribuenda. ibi-
dem. D. sibi priusquam alius concionentur. ibidem.
Vnde nam. reliqua petendi ad concionandi ratione.

24. t. 1. B. In Concionibus tempore Bacchanalium
quid dicendum. ibidem. Tabula Concionatori per-
uultus Iacob Lainez prepositi Generalis Societatis
Iesu. 245. t. 1. C

Concordia in dogmatibus. Conciliorum. & Pontificum
maximorum. 129. t. 1. E

Conditiones actionum meritoriarum. 145. t. 1. C

Confessio Augustana est Christiana. Confessionis ne-
gatio. 331. t. 1. E. fuit ad Lutherum. & Melancthonem co-
farcinata. 333. to. 1. D. nihil euangelicum est in ea. ibi-
dem. hincera est. ibidem. cur a Bohemis reiecta. ibi-
dem. A. Quam sit vana. ibidem. C. eam reiciunt
Flaccian heretici. 332. t. 1. E. Farrago omnium im-
pietatum. 334. to. 1. A. Iudicium de ea. ibidem. ubiq.
damnata. 336. to. 1. B

Confessionis Sacramentalis initio quoniam sint facien-
da. 157. to. 1. D. eiusdem conditiones ibidem. E. Con-
fessionis haud recte facit signa 158. to. 1. A. quando
reiteranda. 158. t. 1. A. Generalis quando facienda.
ibidem. eiusdem secretum quomodo seruandum. 161.
to. 1. D. Confessionis xgrotorum quomodo excipi-
enda. 154. to. 1. A. extra Templum quando non au-
dienda. ibidem. i

Confessarii in audiendis confessionibus scopus. 154.
to. 1. A. Confessarii non facile mutandi. 155. to. 1.
D. Inter se conf. sarii conuenire debent. ibidem.
Quomodo Confessarii se gerere debeat cum his.
quos requirit absoluer. 158. t. 1. A. Confessoriorum bo-
nitas. 113. t. 1. B. Eorumdem indulgentia. ibid. Quan-
do maxime confessionibus vacare debent. ibidem. In
tetragones quomodo eis necessitate. 159. t. 1. A. Ca-
nones penitentiales ius debent esse noti. 164. to. 1. D
Quales erga penitentes esse debeant. 166. t. 1. B. fine
od oculis penitentium ponant. ibidem. C. vt dies fe-
stos colant. 167. t. 1. A

Confessi quamplurimi numquam uo oportet. 163. t. 1. B
Confessio Augustiniana. Hieronymiana. Ambrosiana.
& Gregoriana. quoniam sint. 157. to. 1. C

Confessio Augustiniana. & aliorum Patrum vtilitatem.
134. to. 1. A

Constantini Magni Imp. expositio Eclogæ Virgilii pia:
Sicclides Mula. 488. t. 1. C. D. E

Correctio. emendatio. ac liberorum purgatio. quoniam.

43. to. 1. B. vnde petenda. ibidem. C

Correctores quales esse debeant. 46. t. 1. A

Cornelius Musci Episcopi Biontini ex ordine Minorum.
Historia Diuina perutilis. 83. t. 1. E. Vide de illo pla-
nius in Apparatu Sacro.

Cornelli Iansenii Harmonia in Concordiam Euangeli-
cam. & alia. ac de eo Iudicium. 120. t. 1. E. eius admo-
nitio ad intelligendos Scripturæ sensus. 139. to. 1.

Cornelius Tacitus quoniam tempore floruit. 381. t. 1. A.
E. Lipii De Tacito Iudicium. quomodo legendus.
ibidem. Diuina negat prouidentiam. ibid.

Cornelli Gemmæ Medici. deij. eiusdem tribus libris. de
arte Cyclogonica expensio. 192. t. 2. C. cautiones
item adhibendæ. 103. t. 2. D

Cor humanum non esse vnam rem. cum primo princi-
pio contra Iaponios. 473. t. 1. A

Corporis vires supra corpus nequeunt sese attollere.
476. to. 1. E

Consilii Diuini vis inscrutabilis. 448. t. 1. D

Constantini Magni Imperatoris Epistola Kalendario
Gregoriano maxime laet. 174. t. 1. E

Consensus Noui. & Veteris testamenti veritatem. Sa-
cra Scripturæ comprobant. 85. t. 1. E. Eorumdem Testa-
mentorum concordia notitia perutilis. 107. t. 1. D

Constantini Sarnani Cardinalis Theologie Summa qua
lis. 111. t. 1. E

Cosmographie cognitio Sacra Scripturæ necessaria.
95. t. 1. C. Eiusdem scopus. 291. tom. 1. E. Quine de ea
scripsit. ibidem.

Controuerse perlegendæ sunt ad hæreses diluendas.
320. to. 1. E. quales controuerfiam Auctores esse
oporteat ibidem. controuerf. de fidei Dogmatibus
quomodo exponendæ. 321. to. 1. B. & 322. to. 1. B

Contraria contrariis curantur. 200. t. 1. A

De Conano I. C. Iudicium. 159. t. 1. E

Cretæ Regnum quantum ab bellum sacrum conferre
posuit. 173. t. 1. A

Cuius. I. C. in his quæ ad Ius Canonicum spectant
non est sequendus. 159. t. 1. D

Culture opus non omnibus plantis est aptum. aut vti-
le. 9. t. 1. A

Cura (sorum est alijs præponenda. 171. t. 1. D. siuipfius
cura qualis esse debeat. 21. t. 1. B

Cui potius Salomon quam David templum ædificau-
it. 174. t. 1. A

Caius Sallustius Crispus. quo tempore vixit. 173. t. 1.
C. quid sit in eo reprehensum. ibidem. D. dignus hi-
storicus. ibidem

Carmen de Aquileia Ciuitate ad Ioannem Vincentium
Pinellum V. C. 408. t. 2. A

Commentarii de legatione ad Poloniam regem Auctoris
quibusnam in locis excusi. Et quoniam sit eorum e-
mendatio editio. 435. t. 2. D. Ad res Moscorum no-
scendas utiles.

D

Dæmon in mortis articulo maximas incurrit vexatio-
nes. 199. t. 1. B. nos deuarare conatus eo tempore.
ibidem. E. curatur obuiam. & quibus nam armis. ibi-
dem. Quod Philosophis inspirauit. illud idem. & hæ-
reticis inuolauit. 404. t. 1. B. In Iaponia quomodo pin-
gatur. & cur. 483. to. 1. col. 1. eius odium atque altus
482. t. 1. col. 1. nihil contra nos potest. nisi ei essentia-
mur. 496. t. 1. col. 2. eius oblitata mens cõtra Deum.
ibid. cum Deo nocere nequeat. creaturas semper que-
rit. quas deuoret. ibidem. Quomodo homines deci-
piat. 507. t. 1. C. eiusdem altus in fallendis hominibus.
51. to. 2. C. eius altus in nomine nature peruenien-
do. 66. to. 2. D. an futura præuideat. & eaque cognos-
cat. 184. t. 1. B. quod tendit eiusdem cognitio. ibidem.
Eius uelocitas creditur Diuinitas. quia substantia
ignorat. 121. t. 2. D. Demonia mala. non numina bo-
na. Dii Ethnorum. 100. t. 2. C

Dauid Halmortus Anglus. & eius versio in Græcam
Dioniciam linguam. Eclogæ Polionis Virgili. 487.
tom. 2.

A 3 Dauid

I N D E X

- D**avidis Psalmos ad Sacram Scripturam intelligendam
 mystice conferre. 109. t. 1. C. Quid contineant. ibid.
 Est verus Poeta. ibidem. & 47. t. 1. A.
- D**avidis Chytræ de lectione historiz instituenda er-
 rores multi. 109. t. 1. C. In Divina, & Ecclesiastica argu-
 humana historia lapsus. ibidem. D. eiusdem Impollu-
 re. 40. t. 1. A.
- D**amnatorum poena. & supplicium. 52. t. 1. A. Dammati vlti-
 mo supplicio quo tempore visendi, & Sacramen-
 tis iuvandi. 198. t. 1. D. eis eucharistia danda est, si
 perant. ibidem. Idem multis rationibus comproba-
 tur. ibidem.
- D**amna, quæ ex fuderis prodeunt. 43. t. 1. C.
- D**ecalogi præstantia, curq; vnaquæq; natio cum servare
 debeat. 106. t. 1. C. Eius summa. ibidem. A. Deo est,
 ibidem. Omnes gentes obligat. ibidem. Tribus in re-
 bus omnes alias leges superat. 107. t. 1. A. Quonam-
 modo præcepta in eo continentur ad amorem Dei ten-
 dent. ibidem.
- D**eliberatio constantis mystice vtilis excolendis Inge-
 nijs. 18. t. 1. E.
- D**elytij castia. 20. t. 1. col. 1.
- D**elictum est offensa contra Ius illata; eaq; trifariam
 diuiditur. 149. t. 1.
- D**emetrius Phalaræus de Elocutione Epistolica. 157.
 to. 1. D. E.
- D**emonstratio ad Dialecticum quomodo pertineat. 61.
 t. 2. E.
- D**eus docet verissimum ingeniorum examen. 17. t. 1. A.
 promouit labores religiosorum, vt suos. 38. t. 1. C. Om-
 nium scientiarum mea ex Arist. 194. t. 1. C. omnium
 rerum causâ efficiens ex eodem. ibidem. Negatione,
 magis quam affirmatione cognoscitur. 88. t. 1. A. In-
 ducitur dicitur, & inuidiam prænotat. ibidem. duo
 nobis reuelant ad salutem. 124. t. 1. E. eius cura pecu-
 liaris erga bonos. 170. t. 1. A. ei seruendi desideria in
 finem perducuntur. ibidem. Quomodo maximè lau-
 dandus. 140. t. 1. B. Eius auxilio magno opus esse ad
 hæreticos conuertendos. 324. t. 1. D. eius bonitas con-
 signatur ex Mundi, & hominis factura. 401. t. 1. E. est
 auctor malorum penæ non culpæ. 402. t. 1. B. Deum
 vnum esse Trium ex verbo Dei demonstratur. 408.
 t. 1. C. Ex totius Ecclesie consensu. ibidem. D. eius
 regnum perpetuum, & æternum. 411. t. 1. E. De quo po-
 test cum sua imagine adorari. 15. t. 1. A. In ipso est
 processio supereminens, atque perfectissima. 422. t. 1.
 E. eius virtutes aliæ sunt ab his, quæ sunt in homine.
 467. t. 1. A. eius nomine quid intelligatur; Est & om-
 nium prima causa. ibidem. col. 1. est veluti Sol. ibi-
 dem habet perfectissimum modum operandi. ibidem
 eius prouidentia mundus gubernatur. 468. t. 1. col. 1.
 Est vbique. ibidem. sine medio vbique etiam operatur,
 ibidem. est immensus. Omnis principij, & finis ex-
 pers. ibidem. est æternus, & omnipotens. ibidem. om-
 nium perfectissimus. ibidem. col. 1. iustissimus, & æ-
 quissimus. Vnus esse probatur. ibidem. est in seipso
 beatus. 469. t. 1. col. 1. super omnia est adorandus,
 ibidem. col. 1. omnium rerum est opifex. 471. t. 1. E.
 quomodo sit in omnibus rebus. 472. t. 1. B. tribus mo-
 dis est vbique. ibidem. D. eius adepto fit, media noti-
 tia, & amore. 478. t. 1. D. apud eum est vis seruandi
 hominis. 481. t. 1. col. 1. Eius prouidentia tribus mo-
 dis præcipue Dæmonum fraudi occurrere solet.
 483. t. 1. col. 1. solus desiderium nostrum explet. 484.
 t. 1. col. 2. omnium animos, & cogitationes apprime
 nouit. 488. t. 1. col. 2. est suprema veritas, sapientia,
 & bonitas. 490. t. 1. col. 1. est veluti Naucerus. 492.
 t. 1. col. 1. quæ ab eo reuelantur certiora sunt, ac verio-
 ra quæ quæ aspectu cernimus. 493. t. 1. col. 2. habet
 in se sue nature, & bonitatis communicationem per
 fectissimam. 494. t. 1. col. 1. Quomodo Deus immutabi-
 lis fieri homine pari poterit. 102. t. 1. col. 2. non est
 factus homo, vt Deus esse desinit. ibid. cur sum-
 mo honore colendus. 507. t. 1. B. Quando eius no-
 men iuramento addendum est. 508. t. 1. B. eius Diui-
 ni nominis vius temere non debet esse. ibidem. Eius
 agnitio maximè vtilis. 516. t. 1. C. laudandus est quod
- sceleratos puniat. ibidem. Quale ens. 16. t. 2. A. A.
 Dionysio Vita appellatur. 33. t. 1. quomodo possit di-
 ci animal. 43. t. 2. B. cur noluit initio omnia parere,
 quæ in mundo deinde apparuerunt. 48. t. 1. B. Quo-
 modo ipse, & angeli sint rerum principia. 67. t. 1. E.
 Quomodo sit causâ generalis omnium. ibidem. cur
 mundum non fecit, antequam foret. 90. t. 1. A. Ma-
 la fieri quomodo permittat. 93. t. 1. D. Eius amor
 fons est omnium legum. 111. t. 2. A. ex Diuino amo-
 re Diuina amoris lex manat. ibidem. ad misercor-
 diam allicitur visendi. 209. t. 2. B. cur vocet
 MAKON. 198. t. 2. C. Eius essentia, recta homi-
 num voluntate lætatur. 324. t. 1. D. Oblerat semper
 quæ æquius. ibidem. E.
- D**ecorum fallorum simulachra uade inuicta. 479. to. 1.
 col. 1.
- D**icendi ars iungenda cum pietate. 122. D. to. 2.
- D**ionysius Areopagita Gallie Apostolus. 33. t. 1. D. de-
 fenditur contra hæreticos. ibid.
- D**iodorus Siculus apud Græcos desinit iugari. 346. t. 2.
 B. In quonam reliquis historici præstet. ibidem. C.
 eius primus liber in quot partes diuidatur. ibidem. E.
 eiusdem librorum summa. 347. t. 2. A. In eo Chrono-
 graphia non est integra. ibid. eiusdem in scribendo
 stylus. ibid. quid proprium in eiusdem historia. ibid.
 Ludouici Viues de eo iudicium. ibid.
- D**iodorides Anazarbenus quis, & qualis. 185. t. 2. E.
- D**ionys. Halicarnassicus præclarus historici. 245. t. 2. D.
 eius in historia fides, ac diligentia. ibid. In quo imita-
 ri cum debeat historiis nostri. 346. t. 2. A. quo tempo-
 re floruit. ibid. omnium primus legendus est in hi-
 storia Romana. 362. t. 2. B.
- D**igestum cur Ius Civile dicatur. 132. t. 1. A.
- D**ilicrimen inter Sacramentum factum, & sacrificium.
 224. t. 1. D.
- D**ilicrimen inter sapientem, & doctum. 491. t. 1. col. 1.
- D**iuino obliquo ad omni æuo aliqui se dicunt. 531.
 tom. 1. B.
- D**iuinae historiz summa, 531. t. 1. A. Diuina vox, & fidei
 donum collata præsentissima. 81. to. 1. C. Diuinae li-
 tere intellectum, & voluntatem perscrutans. ibid. Di-
 uinitatem negat qui summo omnium honore fan-
 tasissimam Trinitatem non adorat. 77. to. 1. C. Diui-
 num esse vim, quam omnes mali pertransiunt. 464.
 to. 1. col. 1. Diuina eloquia etiam verissima ubi agunt
 de rebus naturalibus, & historiis. 54. t. 2. B.
- D**iffeminatio bonorum librorum qualis. 47. t. 1. C.
- D**iffidia variarum nationum vnde manant. 294. t. 1. A.
- D**octrina quælibet illuminatæ fidei contraria est abomi-
 nabilis. 17. t. 2. D. Doctrina Christiana pueris in
 Templis est tradenda. 445. t. 1. C. contra errores mag-
 nos eadem est defendenda. 34. t. 1. D. eius soliditas
 ueritatem sacre scripturæ adiuuat. 85. t. 1. E. Doctrina
 de peccato originali pessima ab hæreticis tradita.
 310. t. 1. A. errores qui ex ea prodeunt. ibidem. B.
- D**octor Theologie quomodo in examinandis quæ-
 stionibus se gerere debeat. 134. t. 1. E.
- D**ogmata legis Christianæ quæ de Deo tractant, dupli-
 cia. 491. t. 1. col. 2.
- D**olorum species. 209. t. 2. col. 1.
- D**onorum diuinorum generatio. 10. t. 1. B.
- D**otes corporum gloriosorum. 57. t. 1. B.
- D**uces peritules ad Diuinas literas. 77. t. 1. E.
- D**io Cassius quibus infensus fuerit. 550. t. 2. C. & ob quæ
 laudandus. ibidem. cautio adhibenda in eo legendi.
 ibid. Eius epitome satis castigata est. ibid.
- D**onaldus Scotie Rex una cum toto regno sacra suscep-
 tit. 454. t. 2. A.

E

Ebionitæ acta Apostolorum depræuauerunt, & Pauli
 epistolas repudiauerunt, & blasphemis refer-
 ferunt. 117. t. 1. E.

Ecclēsia quomodo sit una Eius caput primum Chris-
 tus Dominus. Ministeriale autem, atque Visibile
 Petrus, & successor. 294. t. 1. E. cor caput visibile
 est necessarium. 295. t. 1. D. Est una ob unam Sancto-
 rum

I N D E X

rum communionem, ibidem. cur dicitur Sancta. 196.
 2. A. eius auctoritas quanti facienda. 197. t. 1. E. nec de-
 cit, neque agrotat est. 197. t. 1. B. eius fides, & facies
 semper una, & eadem, ibidem. D. quomodo non adeo
 unquam agrotavit, ut defenda sit, ibidem. E. eius-
 dem. Quod hanc uox ecclesia significet, ibidem. eius
 studium in probandis, qui admittantur ad presby-
 terium. 197. t. 1. B. Catholicam, & Romanam adden-
 dum est cum de ea uerba facimus. 116. t. 1. A. eius prae-
 ceptum in operariis efficimur ad 85. t. 1. D. extra ea
 nulla est falis. 116. t. 1. B. propter salutem omnia extra
 ecclesiam haberi possunt. 187. t. 1. A. est plebs suo sa-
 cerdoti adnata, ibidem. quomodo non sit haereticorum
 congregatio. 188. t. 1. A. Nonium eiusdem confideratio
 ibidem. comparatio ecclesiae cum haereticorum
 conuentibus, ibidem. B. quomodo corpori per-
 fectissimo comparatur. 189. t. 1. A. eius auctoritas quan-
 ti facienda. 191. t. 1. B. Ecclesia Catholica nec defuit,
 nec agrotat est. 191. t. 1. B. eius fides, et facies semper
 una, & eadem, ibidem. D. eius religio, & doctrina
 196. t. 1. C. Ecclesia Catholica Mundum ad Christum
 conuerit, ibidem. E. in ea sola prophetias spiritus.
 197. t. 1. B. eius firmatas qualis, ac quantas, ibidem. cur
 dicitur Catholica. 198. t. 1. B. quomodo haereses expu-
 gnauerit, ibidem. cur dicitur Apostolica. 100. t. 1. C.
 eius Notae non esse duntaxat Verbum Dei, & Sacra-
 mentorum administrationes, 301. t. 1. E. cur Sanctam
 Ecclesiam credimus, non in Sanctam Ecclesiam,
 301. t. 1. A. cur ad eam non omnes homines accedant,
 ibidem. B. eius natura. 348. t. 1. E. Quomodo ab ha-
 reticis circumscriptur. 349. t. 1. A. nihil unquam in Re-
 ligione inuouit. 154. t. 1. C. eius laus ex Terrulliano,
 & eius fides testatur illius. 411. t. 1. D.
 Ecclesiarum usitatio quibus nam cognatur. 181. t. 1. B. Ed-
 mundi Campianus et societate Iesu scriptum quo perit
 cum haereticis disputare. 347. t. 1. C. eiusdem Rationes
 decem, quibus fretus certamen obulit aduersariis in
 causa fidei, ibidem. eam ipse praedicat necem, ibidem.
 D. eius Epistola ad Academicos Oxonijs, ibidem.
 Ecloga sacra Antonij Geraldini. 488. A. 10. 2.
 Effectus non ualent nos deducere in perfectam Dei co-
 gnitionem. 16. t. 2. B. nullus est effectus, qui diuinam
 uirtutem adquiret, ibidem. C.
 Elegia, & leges ipsius. 516. & quaedam Elegiae sacrae Fran-
 cisci Beney.
 Eleuari rotas in scripturis sacris quid sit. 76. t. 1. A.
 Emblemata, Numismata, Signa militaria, sua alia quae
 pertinent ad Pietatem. 149. t. 1. C. D. E. & seq. Em-
 blema quid sit. 559. C. D. E. 10. 2. Scriptores de Emble-
 matibus, & Academia. 550. & 551. t. 1. per totum.
 Ennius, & quaedam eius fragmenta, & in eum commen-
 taria quae nati. 496. A. B. C. D. 10. 2.
 Ens reale duplex est speculatiuum, & practicum. 11. t. 1. A.
 B. eiusdem diuisio, ibidem. C.
 Epaminonda concilium in occasione capiendi e duobus
 contrarijs augurijs ad milites accendendos ad
 prelium, 311. t. 1. B.
 Epigramma, & eius leges. 512. 513. 514. 515. 516. & insignia
 quaedam sacra Epigrammata Francisci Remundi. Ho-
 ratij Torrellio, Claudij Senpandi. 10. 2.
 Epilepsia a causa uenerata, & maligna prodit. 209. t. 1. col. 1.
 Episcoporum uenerationes quare Patres accurate obser-
 uant. 300. t. 1. E.
 Epistolae forma, Partes, & aliae qualitates scribenda-
 rum Epistolarum a Jo. Voellio monstratae ubinam. 571.
 A. 10. 2.
 Epistolae Apostolicarum salutationes quales. 571. B.
 10. 2.
 Epistolica Institutio ex Iusto Lipsio. 571. E. et pag. seqq.
 10. 2.
 Epopeja, siue Epica Poemata, & horum praecpta. 508.
 10. 2. C. & 509. A. B. C. D. E.
 Eucherij Epistola Pargenica dignissima. 570. C. 10. 2.
 Error Veterum negantium humanam mentem esse sub-
 stantialem corporis formam. 470. t. 1. col. 1. error unde
 nascatur. 14. t. 1. C.

Era Hispanorum quid sit secundum Sepuluedam. 414.
 10. 2. D. rector sententia de Era. 415. 10. 2. A. eiusdem
 error quinam meminerint. ibid. idem est quod nume-
 rus ibid. E.
 Erasmus Roterodamus in plures errores prolapsus. 13. 5.
 10. 2. B. eius mordacitas. ibidem. Si quid veri protulit
 a Catholicis hausit. 140. t. 1. E. Trinitatis haereticis
 niam trauit. 417. 10. 1. B. De eo uide Apparatum Sa-
 crum Auctoris in uerbo, & Desiderius siue Erasmus.
 Esti unde dicit. 157. 10. 1. C.
 Ethnici de disciplinarum praestantia iudicium quomo-
 do tulerunt. 110. 1. E. ab Eusebio furti accusantur. 75.
 10. 1. A.
 Eudocia. 501. D. 10. 2.
 Eustathij de Homero dictum notabile, 480. t. 1. D. quo
 tempore uixit idem Eustathius, ibid. B.
 Euclides magistro non licet maiorem esse discipulum.
 249. 10. 2. B. Is in Mathematicis princeps, ibidem.
 Eius Musica ab Aulone melioribus Codicibus resti-
 tuta. 510. 10. 1. A. eiusdem regule Harmonice sectio.
 571. t. 2. B. In Theorematum uiginti distributa, ibidem.
 per totum.
 Eunapius Vitas philosophorum Graecae scriptis. 12. 1. 2. B.
 Eusebij Celarenensis compendium librorum de Prepa-
 ratione Euangelica. 74. t. 1. B. Quibus argumentis mon-
 stratur ueritas religionis nostrae, ibid. Ennius gentili-
 ibid. D. tres species Mathologiae. ibidem. Topogra-
 phia Terrae Sanctae. 101. t. 1. B.
 Eusebius Iudaeus propter Mathematicam hoc est Astro-
 logiam iudicariam, ad Episcopatum non est admis-
 sus. 120. t. 2. C.
 Examinantium solidissimo iudicio scripta subiicienda,
 44. 10. 1. D. Examinatores rector iudicium, & doctri-
 nam eorum alibi habere debeant, ibidem. E. quales
 esse debeant, & unde petendi. 47. 10. 1. A.
 Excommunicatus uis quanta. 591. 10. 1. B. ab Excom-
 municato, an liceat aliqua de causa Eucharistiam su-
 mere, ibid. C.
 Ex clementis composita cur pereant. 45. 10. 1. col. 1.
 Exercitus ex quibus hominum generibus non sit con-
 flandus, 102. 10. 1. B. exempla afferunt, eiusdem rei.
 ibidem.
 Exemplum hominis ab haeretici ad fidem Catholicam co-
 uersi, 324. 10. 1. A.
 Expositio librorum de rebus naturalibus a Iacobo Za-
 barella Patruino scriptorum. 69. 10. 2. E.
 Expositio librorum quoniam. 41. 10. 1. A.
 Externum administriculum, & eius partes. 21. t. 1. E.

F

Fabulosa qui nam scripserunt. Vide in uerbo 7. My-
 thologia, & Poetis.
 Facere facia quid sit. 114. 10. 1. C. facta nuda unde Iuris
 quaestiones oriuntur. 148. t. 1. B.
 Familiae administratio qualis. 160. t. 1. C.
 Federicus Lamotius. 483. D. E. 484. 10. 2.
 Felix corpus unde. 516. t. 1. B.
 Felicitas hominis post mortem in quo sit. 484. t. 1. 2.
 col. 1. ad felicitatem consequendum opus esse ut de-
 siderium undequeque expleatur ibidem. col. 1. In cla-
 ra Dei Visione consistit. 486. t. 1. Quid sit. 51. t. 1. C.
 Feminarum cum uiris promiscua mixtione ordo gene-
 rationis perturbaretur, & omnia confunderentur. 510.
 t. 1. C. duodecim annos nata femina est uiripotens,
 116. t. 1. col. 1.
 Ferdinandus Castilli centuriae optimae De Gestis Domi-
 nianorum, in theologia eiusdem studium. 134. t. 1. B.
 Fides mortis meum nequaquam esse neganda. 590. t. 1. D.
 quomodo fidei nostrae teneatur conficere facere,
 ibidem. E. Quot populi ad fidem a Monachis con-
 uersa. 19. t. 1. C. fidei professio a Graecis facienda que-
 nam. 313. t. 1. A. De Receptaculis animarum. 405. t. 1. B.
 B. eius ueritas multorum sanctorum Patrum testimo-
 nio comprobatur. 360. t. 1. C. eiusdem praestantia. 190. t.
 2. C. etiam quomodo conspiciunt. t. 1. col. 1. 492. fides quid
 sit, ibidem. est ueluti Nautis, ibidem eius uinculo
 Ciuitates

I N D E X.

Civitates custodiuntur. 10. t. 1. E
 Eignus. 112. 10. 1. B
 Filius Dei cui uoluit homo fieri. 101. t. 1. D. eiusdem In-
 carnatio. 101. t. 1. col. 1. exiit ex uirgine utero tam-
 quam lux permeans uitream fenestram. 104. t. 1. col.
 1. cut. I. E. 3. V. S. uocatus. ibidem.
 Finis studiorum quinquaginta. 7. t. 1. B. eius consideratio inge-
 nitus excolendis utilissima. 17. t. 1. C. finis profectuum
 casuum conciliatio. 146. t. 1. A. regulæ. ibidem. fines
 mali aliquando uertuntur in bonum. eiusque uitur
 Deus ad bonum efficitur. 450. t. 1. B. finis homi-
 nis necessitate nascens. & quomodo. 15. t. 1. C. lumine
 supernaturali. Ido reuelante. cognoscitur. ibi. E
 Flaminius Nobiliss de generatione. & interitu Aristo-
 telis eximius interpres. 16. t. 1. D.
 Fœdera humana infirma. Fœdus firmissimum recte age-
 re. 33. 8. 1. D.
 Forma est naturalium rerum principium. 471. t. 1. C. for-
 mæ substantialis identitas non admittit naturæ distin-
 ctionem. 484. t. 1. col. 1.
 Fornicatio simplex est peccatum; Græci quoque id æ-
 stimant. 272. t. 1. C.
 Franciscus Bencius de Arte dicendi. 58. t. 1. A.
 Francisci Bencii carmen in Dei Patris. & eiusdem Filii
 laudem. 154. t. 1.
 Franciscus Guicciardini quo tempore floruit quib-
 usque inferioribus. 188. t. 1. D. Quam eius uitam scri-
 pserit. ibidem. De co Thomæ Posseii Iudicium Inter
 nostros hilares iuniorum. inter ueteres. medio-
 cris. ibidem. fero. fortasseque exars bellorum tri-
 buit. ibidem. eius historia uersio in latinam a Calio
 Veleruino omnino prohibita est. ibidem.
 Francisci Valerii de sacra philosophia liber pius. & do-
 ctus. 17. t. 1. E
 Franciscus Patricius quid in Aristotelem præsicit. 49.
 t. 1. B.
 Francisci Vatabli uersio Bibliorum. quoniam admitti po-
 test. 71. t. 1. E
 Francisci Colteri societatis Iesu Institutiones Christi-
 anæ peritiles. 187. t. 1. E
 Francisci Piccardi Concionatoris eximii pietas. 195.
 t. 1. B.
 Francisci Deuazij liber De particulis Græci sermonis
 ad Aristoteles sensum affigendum peritilis. 49. t. 1. E
 Franciscus Picus. & alii quid de imitatione Ciceronis.
 177. A. & seqq. t. 1.
 Francisci Ribberi societatis Iesu Opera. & Commenta-
 rii in Prophecia. 79. t. 1. B. In Apocalypsim eiusdem
 Commentarii. 97. t. 1. E
 S. Francisci Seraphici dictum perpendendum. 178. t. 1. C.
 de obediencia lapidulio loquebatur. 163. t. 1. A
 Francisci Ximenei breuis rerum gestarum anacephaleo-
 sis. qualis. & quid continet. 41. t. 1. C.
 Francisci Dandis heueticus impulsus theses refutatur.
 414. t. 1. A. reicit euangelium. ibidem. regnum. Chri-
 sti inquit esse de hoc mundo. ibidem. E. huius ipsi con-
 tradict. ibidem. iusto Dei Iudicio adhuc superstes in-
 tolerabiliter ferebat. 428. t. 1. E. morti adiudicatus. ibi-
 dem. eius insania. & mors horrenda. ibidem. fi
 Fraudem omnes in contrabitis sunt illicitæ. 51. t. 1. C.
 Functi Chronologia quoniam loco habenda. 113. t. 1. D

G

Galerii Iudicium de Dioscoride. 181. t. 1. E. qualis
 fuerit ipse. 116. t. 1. E. delectus librorum Galeni.
 & methodus. 187. t. 1. B. Sacratissime Trinitatis attributa
 necessitas designauit. 199. t. 1. E. Eius editio quædam
 hæreticus integro. 186. t. 1. E. Cautio adhibenda in
 eo legendo. 188. t. 1. A. In Anatome corporis huma-
 ni sæpe lapsus. ibi. D. Eiusdem De anima intellectua
 error. ibi. E. cum latere non potuit Christianæ
 religionis fama. 189. t. 1. B. Scholas Moysis. & Chri-
 sti Domini necens quid diceret. oppugnauit. 190. t. 1. A.
 A. Dei potentiam supernaturalem non agnouit. ibi-
 dem. D. eiusdem libros legentes præmuniendi sunt.
 ibidem.

Galefios Notæ in Martyrologium Iesu dignissimæ.
 119. 10. 1. D
 Galææ Galææ Chronologia quinquaginta. 106. t. 1. D
 Geometrie utilitas. 25. t. 1. A. A. mediante Archimede
 Syraculas tutatur. ibidem. Cunei. & orbis Geometria
 in bello utilitas. ibidem. Quinam de ea scripse-
 runt. 236. 10. 1. D
 Generationes in creaturis sunt alie. alijs perfectiores.
 421. perfectior tamen est ea. quæ fit per intellectum.
 ibidem. Generatio in Diuinis æterna est. 495. 10. 1.
 col. 1. exemplum pulchrum. quo Diuina generatio
 designatur. 494. 10. 1. col. 1.
 Gentilium Dijs neque iuocandi. nec aliquid eorum ha-
 bendum est aliter quam exacerandis. 127. tom. 1. B.
 Eorum errores facilius nunc cunctarentur. quam D
 Thomæ temporibus. 445. t. 1. C.
 Geographia Scopis. & quæ de ea scripserint. 52. 10. 1.
 E. methodus quoniam optima in Geographia traden-
 da. ibi. E. Eius professori uidentur inchoare debeat.
 Geographiam possi generalem mundi diuisionem.
 ibidem. E. eius utilitas. atque necessitas. 291. t. 1. E.
 Sacre Geographie utilitas. 194. t. 1. E. Auctores anti-
 qui de ea scripserunt. ibi. Cautio pro his qui sunt na-
 uigaturi. aut qui Geographiam docent. 198. t. 1. col. 1.
 Georgius Blandrata pefinus medicus. & impius A-
 ria filium ab æterno gentium. 430. t. 1. B. Franciscum Da-
 uidem hæreticum morti adiudicat. 418. 10. 1. D. Deni-
 que miserrime interfectus. cum diu Ananissimum sensu
 nasset. ibi.
 Georgius Gemistus historicos. 344. 10. 1. E. quæ tempo-
 ra subsecutus. & quos historicos. 345. t. 1. A.
 Gerardi Mercatoris Cosmographi errores in suo libro
 Atlas inscripto. 302. t. 1. per totum.
 Gilberti Genebrardi Chronologia. 107. t. 1. A. Eiusdem
 liber de Idiostilis lingue Hebræ. 71. t. 1. B. Eiusdem
 aduersus Magdeburgenses centurias succinta. &
 constant doctrinæ Catholicæ per singula secula col-
 lectio. 362. 10. 1. A.
 Gradus per quos ad ueritatis dominum ascenditur
 quinquaginta. 7. t. 1. E
 Græci Epistolarius Scriptores quoniam extent. 167. D.
 10. 1. & pag. seqq.
 Græci. & Romani a quibus leges se accepisse tradi-
 runt. 108. t. 1. A
 Græcis quæ causæ diffidiorum a Latinis. 167. tom. 1. C.
 cur post tot Synodos habitas adhuc pertent in suo
 sensu. ibidem. D. a Nicephoro Xantopulo lati-
 ni nominis hoste perique abutiti. 168. quomodo
 amanter cum eis est agendum. priusque eis a Vene-
 tis concessa. 171. t. 1. B. Eius multi errores tribuntur.
 qui non sunt eorum proprii. ibidem. D. quomodo ab
 eis in sacris ordinibus continentia seruatur. ibidem.
 Ean eis diuotum facere liceat. & secundas quære-
 re nuptias. 172. t. 1. A. Ab eis damnatur uisura ibidem.
 E. negantes Spiritus sancti processionem a Patre. &
 Filio. soluunt Iesum. ut inquit S. Thomas. 273. t. 1. A.
 septem sacramenta agnoscunt. ibidem. D. eorum erro-
 res facili emendare possunt. ibidem. E. Aliqui ritus
 qui superstitutionem sapiunt. 74. 10. 1. A. Qualis de-
 beat esse qui Græcos uelit iuuare. 178. t. 1. A. Ad fan-
 tatem fidei quomodo qui nō sunt orthodoxi sint ad-
 ducendi. 178. t. 1. B. Eorum ritus quam late patet.
 272. t. 1. B. quanti eos fecerit Paulus Apostolus. ibi-
 dem. de quibus controversiis. & quando cum eis agen-
 dem. 281. t. 1. B. quando barbaros uicerunt. & quando.
 ab eis uicti sunt. 282. t. 1. C. Quid Latinis olim cōtule
 rint. ibidem. Quam multi. licet haud Græci. Græce
 scripserint. 283. t. 1. A. obiecta de processionis Spiritus
 sancti soluunt. 108. t. 1. B
 Graphidis necessitas. 140. B. t. 3
 Gregorius Nazianzenus epistolarius characteres variis. 103.
 t. 1. B. C. D. E. & seqq.
 Gregorius Commaninus Canonici Regularis. 542.
 t. 1. B
 Gregorius xiii. Pont. Max. uariorum seminariarum In-
 stitutor. 33. t. 1. D. eius summa cura pro instituendis
 princi-

I N D E X.

principum filijs, 183. B. t. a. eius summa cura erga omnia pietatis opera, in pacandis Principibus, in Lulthia administranda, in euocandis ad religionem Catholicam ex omni natione hominibus, in seminarijs ubique influendū esse omnes penē libros huius Bibliothecę. Eiusdem in Gręcos studium, 167. t. i. E. pro iuau dius Iudeis, & Cathecumenis, eius decreta, 140. t. i. D. eius laus in Gratiani emendatione procurata, 157. to. 2. D.

Gregorius de Valentia Societatis Iesū Vbiq̃ueterius penitus debellauit, 198. t. i. B.

Gulielmus Totiuiluz Cardinals Academicę Parisiensis conector, 22. t. i. E.

Gulstus de multis rebus iudicat, 16. t. i. C.

Gisala formica Regia sancta quid Voganis præfiterit, 434. t. 2. A.

Gregorius Nazianzenus quam materiam delegit ad Poemum, 47. t. 1. B.

Gulielmus Parisiensis de Rhetorica Diuina, 183. D. t. a.

H

Adrianus Cardinalis de ratione defendendę sacrę scripturę, 73. t. i. A.

Hamonia Iansenij laudatur, 140. t. i. E.

Hebraismus in scripturis frequens, 72. t. i. A.

Hebręi historiarum omnium præterquam suarum ignorantissimi, 109. t. i. B. Cur errant in Chronographia, ibid. E. quomodo iure reprehendi possint, 279. t. i. A. Christianos immensissimo odio persecutur, 197. t. i. A. peruerterunt scripturas, 436. t. i. D. cōtra Catholicam fidem arma suppeditant, ibidem; Hebręi Medici ad Christianos curandos ne accedant, 140. t. i. B. cuiusvis ciuitatis iura in qua degunt obseruent, ibidem.

Hecal Armarium Iudeorum, 68. t. i. B.

Henochia prima Ciuitas, 290. t. 2. D.

Hæreticorum conatus aduersus Catholicorum scholas, 40. t. i. C. Hæretici ad findendam Ecclesiam plalms Danificis usi sunt, 110. t. i. D. Hæretici, qui se facendos creant, in regem reges constituunt, 287. t. i. D. Ex seculari Cancellaria filijs litteras suorum ministeriorum procurant, ibidem. nullam inter se unitatem habent, 297. t. i. E. omnes antiqui hæretici euenerunt non habere offendant, 304. t. i. A. quomodo non recte doctrinam traditam ab Apostolis fateantur, ibidem. leges contra eos late, 303. t. i. D. Eorum dicta quomodo tractanda, ibidem. D. Eorum mores prænotasse maximi momenti est ad disputandum, 313. t. i. A. cum quibus nam mittis fit agendum, 324. t. i. A. cum eis non habendi commercia, ibidem. B. si ferio Vitas sanctiorum legenter conueni possint, 327. t. i. D. eorum artes detegunt, 338. t. i. E. Evangelicos sese uendunt, 329. t. i. B. De tribus penitentię partibus quid sentiant, 335. t. i. A. Cur factos libros omnes non recipiant, 346. t. i. C. eorum doli foci facienda, 347. t. i. B. mala hie facias scripturas uertunt, ibidem. eorum temeritas maxima, ibidem. Cur Ecclesiam inuisibilem impunt, 349. t. i. B. Eorum maiores quinam, ibidem. eis fides data a Catholicis seruata est, 350. t. i. E. fatua eorum exceptio cum prematur Patrum sententia, 353. t. i. E. Variorum hæreticorum varię hæreses, 360. t. i. B. eorum tela que inueniuntur in aciem nequaquā timenda, 357. t. i. C. eorum pugne de lana capina, ibidem. Inter se dissentiunt, & aliter alteri inuidet, 379. t. i. C. auctores qui aduersus hæreses, seu schismata scripse, 380. t. i. A. Quā in partem de Deo sentiant, 383. t. i. E. eorum aut in partem auctoritate recipienda, 388. t. i. A. Priuati Christi Domini humanitatem omni gratia, & præstauria supra hominem, 395. t. i. D. Cur Deum auctorem mali impie faciunt, 401. t. i. E. liberum arbitrium homini demunt, ibi eorum actus in Io. Principe olim Transiluanie deprauand. 410. t. i. C. nullus est fidelis antiqui, qui non fit ab eis labefactus, 419. to. i. C. Quidam eorum Iudaizant, 419. t. i. A. Cur Dissidatam docent, 158. t. i. B. Theologiam scholasticam ferre non possunt, quoniam eorum do-

lum, & ignorantiam prodit, 126. t. i. C.

Hæreses nihil derantunt vulgare editioni Diuinę Scripturę, 23. t. i. B. Vnde orta, 77. t. i. A. Quodnam sit hæreses antidotum, 175. t. i. D. Non licet hæresim ob aliorum salutem fingere, 289. to. i. E. Hæresim simulat quā grauē peccatur, 290. t. i. C. hæreses pignoris seculi nullam ecclesiam faciunt, 290. to. i. E. Eorum scaturigines duę, 118. to. i. E. omnis hæresis finis A theismus, 383. to. i. D. Hæreses nolle est debellasse, 391. to. i. B.

Herodotus Alexandrianus quo tempore incepit suā tenere historiam, 350. t. i. E. cum Sallustio comparandus, ibidem. Qui nam eum ē Græco uertente in Latinum, 351. t. 2. A. errores interpretis in eolibid.

Herodotus Halicarnassus & Iudicium de illo, 356. t. 2. B. In eo veritas desideratur a pluribus, ibidem. D. ele gantissimus iudicatur a Cicerone, ibid.

Herodorus in quibus reprehendatur a Plutarcho, 227. to. 2. E. quę commodā ex Herodoto percipi possint, 329. to. 2. C. Ceditio ipsius Græca, siue Latina quęnam melior, siue emendatior, 330. t. 2. D. compendium, & rectus usus eiusdem, 331. to. 2. B. Quid vnuquique eius liber contineat, ibidem, ut supra, eiusdem sententię notatu dignissimę, 385. to. 2. B. varietas rerum mai or in eo quam in Thucidide, 343. to. 2. A.

Hesiodus, & quid de illo Epiphanius, ac Lucianus, 483. A. B. C. to. 2.

Hieronymus Columna quę Commentaria edidit in Ennium, 496. A. B. C. t. i.

D. Hieronymus de optimo genere scripturę interpretandę, 764. to. i. C. eiusdem perpulchra exhortatio ad Furiam ad agrotos inuincendos, 184. to. i. E. Monachorum parens dicitur, 261. to. 2. B. Equid de mysienjs Templi Salomonis differat, 285. to. 2. E.

Hieronymi Laurei Allegoriarum sylua penitilis 92. t. i. A. quid de ea cogitauerit Cardinalis Borromęus, ibidem. D.

Hieronymus Rufcellens de Emblematis, 550. t. 2. E.

Historia falsę Sanctorum cur ecclesię fuerit obtrusę, 227. t. i. E. Historię Sanctorum uilitas, 228. to. i. E. Eiusque necessitas, ibid.

Historię Ecclesiasticę Scriptores, 229. to. i. B.

Historici sacri generales, 354. t. i. A.

Historię, & Chronica hæreticorum, ibid.

Historici certarum gentium, ibid.

Historię humana necessaria, 100. t. 2. C. & t. 2. 304. C. In ea maximi momenti ratio temporum, 102. to. i. C. Historię ignorantio magnum attulit damnum Interpretibus legum, 139. t. 2. E. Sacre, & profanę historię iuris consulti cognatio necessaria, ibidem. est perpetua possessio, 304. to. 2. C. quoniamplex fit, quid fit, quidque contineat, ibidem. E. altera diuisio ex Euripidi in Dionysium de situ Orbis, 307. to. 2. E. Veritas in historia veluti oculus in capite, 306. rom. 2. A. Indicia alia ad Veritatem dignoscendam historico rum, 307. to. 2. Quinam inter alios Ratione condendę historię scripserint, ibidem. E. Historia est soluta poesis, 308. t. 2. A. octo in historia scribenda potissimū consideranda, ibid. C. circa que historia uertetur, ibidem. E. vnde oriuntur. Leche historię, 311. to. 2. D. Quinam primus historiam scripsit, 314. to. 2. A. Quinam Epitomen uniuersalis historię scripserunt, ibidem. Historiam uniuersalem lectoris fore utile ut prænotat dignitates Occidentalis, & Orientalis Imperij, & vnde, 316. t. 2. E. Quęquā res hominis aptior historię legendę, 319. to. 2. E. & 320. D. In Ethnicis historię quid cuiuendum, ibidem. E. In historia pulchritudo, mensura, & veritas requiritur, 388. t. 2. C.

Hiliona Tripartita male ab Andrea Musculo uersa, 324. t. i. B.

Historicis Gręcis Latini ueriores, 320. t. 2. D. Veritas, & mendacia eorum quomodo agnoscebantur a Melchior re Cano, 306. t. 2. E. cautio in his que de fato locuti sunt historici, 324. t. 2. A. cautio in Gręcis historicis legendis, 323. t. 2. A. Græcorum historię in rebus fidel an sint usurpandę, ibidem. E. Ecclesiastici historici antiquiores

I N D E X

tiquiores qui futius leguntur, 324. t. 2. A. Ad histori-
 cos Graecos, qui Graecè Graeca scripserunt intelligendos,
 quoniam confertur ibidem, ordo legendi Graecos
 historicos, 119. t. 2. C. primum historici officium, 142.
 t. 2. B. secundum minus historici ibidem. Dalia histo-
 rici officia ibidem; historici celeberrimi Latini, quo-
 rum ulus frequentior est in Gymnasiis, 173. t. 2. B. Hi-
 storiarum Graecorum compendium ex bibliotheca
 Photii, 356. t. 2. A. Historici vel suppositi, vel non
 veraces quoniam, 394. t. 2. A. Historici qui de Europa
 generantur scribere, 406. t. 2. B. Historici de rebus Ita-
 licis generantur, ibidem. Historici qui de Regno Nea-
 politano scribere, ibidem. Historici de rebus Vene-
 torum, 407. t. 2. C. de Aquileiensibus, & Foroulien-
 sibus, ibidem. Historici de rebus Etruriae, 408. t.
 2. D. De rebus Florentinorum, ibidem. Historici recen-
 tiores qui de rebus Hispaniis scribere, 411. t. 2. C. Hi-
 storici Gallicarum rerum quoniam, 416. t. 2. E. Regu-
 la ad fidem Historicorum explorandam, 306. t. 1. A.
 Historiographi Hispani qui in re laudandi, 412. t. 2. C.
 quae nam spectent ad historiam Hispanicam recte in-
 telligendam, 414. t. 2. C.
 Hippocrates Causis, & qualis fuerit, 181. t. 2. A. tem-
 perate reprehenditur a Paracelso, ibidem. D. eiusdem
 librorum editio quoniam emendatior, fuit Graeca, si-
 ne Latina, 182. t. 2. A. Eius methodus ex alijs, ibidem.
 E. obseruanda in libris Hippocratis, 183. t. 2. D.
 Homericonomia, 481. A. B. C. Vita item eiusdem pag. E
 & 482. A. t. 2.
 Hominis digitorum unde, 1. t. 2. C. eiusdem finis, ibidem.
 D. eius natura, ibidem. D. ab Ethnicis animaduersa,
 ibidem. E. ei a Deo magistri traditi, 1. t. 2. B. ei duo col-
 lata digitorum, 16. t. 1. E. eius uita uigiliae, 1. t. 2. B. som-
 nus, 25. t. 1. E. difficile est reperire hominem ingenio
 sum, & mansuetum, 1. t. 2. B. infimum bonum natu-
 rali appetitu, 148. t. 2. C. eius mens speculum nobili-
 ssimum, & capax, 31. t. 1. A. sui delicti causa est, non
 Deus, 402. t. 1. A. Eius, & Brutorum discrimen, 479.
 t. 2. C. in eo mens est instar lucis, ibidem. D. cur solus
 inter tot animantia dicatur sapiens, 46. t. 1. A. num-
 quam conquiretur, nisi in Deo, qui est eius ultimus
 finis, 469. t. 2. C. eorum 2. eius substantia nec tangitur,
 nec cernitur, 476. tom. 1. A. cur mentem cum Deus do-
 nauerit, 478. tom. 1. C. omnia propter eum creata sunt,
 & ipse propter Deum, ibidem. E. hominum alii alitis
 pernicietiores, 491. t. 1. col. 2. A. Deo ei imperium dati
 in Mundum, ibidem col. 2. A. libero arbitrio donatus a
 Deo, ibidem, est anima & corpore compositus, 525.
 t. 1. E. cur creatus in celum erectus, 528. t. 1. B. cur crea-
 tus a Deo, 12. t. 2. E.
 Honor parentibus cur habendus, 509. t. 1. C. cur ite prin-
 cipibus habendus, cur quoque patribus spiritualibus
 tribuendus, ibidem D.
 Horarum Canoniarum, fuit Beueritii commoda, 235.
 t. 1. C.
 Horatius qualis, 109. E. & 510. & 511. t. 2.
 Horologia Sabuli quomodo inuenta, 186. t. 2. A. solaria,
 & Notarum, ibidem.
 Humanam philosophiam Deus euacuauit, 18. t. 2. A.
 Humana mens quid sit, & unde, 473. t. 2. D. est immor-
 talis contra Iapponicos, ibidem. E. quia contrario care-
 re nequit corrupti, aut dissolui, 474. t. 2. D. probatio,
 quod humana mens cetero careat, ibidem. E. est suarum
 appetitionum Dominus, ibidem. E. est libero arbi-
 trio dotata, ibidem. E. habet potestatem in corpus,
 ibidem, cohibet appetitum contrarium, sensusque in
 officio continet 475. t. 2. A. Humanam mentem esse
 omnis interitus experte, 475. t. 2. A. abstrahit in eius
 considerationes conditiones materiatae, & spirituali-
 ter intelligit, 476. t. 2. D. eiusdem similitudo, 477. t. 2. A.
 est sola inhiit boni capax, non migrat ex una forma
 in alteram, 487. t. 1. col. 2. secundum uoluntatem, &
 intellectum non pendet ex corpore, ibidem. in ea est
 imago Trinitatis sanctissimum, 494. t. 1. col. 2.
 Historia Hispania in quatuor aetates distributa, 410.
 t. 2. A.
 Hispani qui dicantur Iberi, a quoniam duxere origi-

nem, ibidem
 Hispania cur dicatur Hebraice Sepharad, Syriace saphi-
 nes, & Arabicè Saphinat, ibidem. Breuiter Hispani-
 carum scriptores, ibidem. E.
 Hegira apud Arabes quid sit, 444. t. 2. C.

I

Iacobus Alecampius in Plinium, 98. t. 2. B.
 S. Iacobus in Hispania quid fecerit, 170. tom. 1. D.
 Iacobi Lainez Societatis Iesu Tabula pro Scholasticis
 331. t. 1. A.
 Iacobi Mazonii de comparatione Platonis, & Aristote-
 lis, 14. t. 2. D.
 Iacobi Pontani insignis hymnus in Dei laudem, 490. B
 & 491. tom. 2.
 Iaphet pater est Graecorum, & Italicorum 194. t. 2. C.
 Iaponij Aetate, & Europa Instituta olim perceperunt,
 437. t. 2. B. eorum sectae inter se diffectae, ibid. Quomo-
 do ad Christum Dominum sunt conuertendi, ibid. C.
 quas leges habeant, 460. t. 2. A. quid de futura felicitate
 sentiant, 461. t. 2. A. Infernum post mortem conti-
 nent, ibid. eorum sectae imprimis duae, ibid. D. Philo-
 sophi apud eos quoniam, ibid. Verbum Conitutum
 eos quid significet, 461. t. 2. E. eorumdem errorum con-
 fusio, 462. tom. 1. De suo primo principio paucissima
 tradunt, 463. t. 2. E. eorum doctrinae contraditio, ibid.
 col. 2. cur in tot errores de primo principio incidit,
 471. t. 1. A. errorum suorum causa, 472. tom. 1. B. & C.
 Cur constituant humanum animam idem esse cum
 primo principio, 473. tom. 1. altera causa erroris Iapo-
 nicorum de humana mente, ibid. C. hominem omnino
 perire cum interit, animamque morti obnoxiam aui-
 mant, ibid. E. Illa sunt quae de apparente doctrina
 docent, 480. tom. 1. B. animas putant de uno corpore,
 in aliud migrare, 481. tom. 1. col. 1. eorum felicitas autem
 aliqua in futuro saeculo statuitur, ibid. cur non homini-
 bus mortuis solum, verum etiam uiuis bonorum tri-
 buant, 482. t. 1. col. 1. eorum historiarum mendaciorum ple-
 na, ibid. absurda eorum de felicitate sententia, 484.
 tom. 1. col. 1. causa cur in errores incidit, ibid. col. 2.
 eorum doctrina praebet occasionem hominibus, ut
 peiores fiant, 485. tom. 1. col. 1. cur tantis calamitatibus
 affligantur, ibid.
 Iason Notes de arte dicendi, 184. A. & seqq. tom. 2.
 In Idionimis Sacrae Scripturae quoniam obseruanda, 73.
 tom. 1. A. De Idionimis quoniam egerint, ibid. D.
 Idem scriptum non piguit ex Augulino, 464. t. 1. col. 1.
 Idolorum cultus unde, 481. t. 2. col. 1.
 Idololatria Iaponicis legibus praescripta, 486. t. 2. col. 1.
 quantum scelus sit, ibid.
 Iecur, & locionis morbi, 18. t. 2. col. 1. locionis calidior
 non est uita prolixior, ibid.
 Ignatij Lioleae fundatoris Societatis Iesu, pietas & stu-
 dij initium, 18. t. 1. E. eiusdem peregrinationes, 34. t. 2. E.
 E. eius dictum notari dignissimum, 174. tom. 1. C.
 Ioannis Aule pulcherrima Epistola de Politica admi-
 nistratione, 170. C. tom. 2.
 Iphigenia Virgo causa cur Mathaeus Euangelista Mar-
 tyrum subiret, 552. t. 2. E.
 Impium est Deo negari, quod naturae conceditur, 524.
 tom. 1. E.
 Imperatorum Catholicorum praedia, & victorie, 402.
 tom. 2. D. Qui eo magis floruerit, quo magis S. Roma-
 ne ecclesiae adhaeruerit, 403. t. 2. A.
 Imperii Occidentalis, & Orientalis dignitates, & Titu-
 li, 316. t. 2. E. Quoniam de his inscriptum, ibid. quibus
 rebus Imperia consistant, 402. t. 2. C.
 Imperium Romanorum quam late patuit, 359. tom. 2. B.
 Imaginem uis in uetere testamento non reprobatas,
 402. tom. 1. C. Imagines sunt Idolorum libri, 414. t. 2. B.
 E. eorumdem uoluntates, 415. t. 2. B. eorum cultus duplex,
 ibidem. eorum ulus non intenditur primum Decalogi
 precepto, 107. tom. 1. D. Quoniam ratione adorati
 dicuntur, ibid. E.
 Imbus facis non est idem quod baptizari, eiusque dif-
 ferentiam, ibid. 224. t. 2. C.

Indi

I N D E X.

- Indi omnes dicuntur, qui nostra ætate sunt inuenti, alii tamen sunt alii meliores, 446. B. cur appellantur populi nuper inuenti, ibidem. in tres classes sunt diuifi. 447. t. 1. A. prima classis minime à recta ratione recedit, ibidem. Secunda classis quæ, ibidem. C. Tertia classis qualis. 448. t. 1. A. quinquam, ex his ad fidem Christianam cogi possint, ibidem. quomodo instituenti quid sunt huius tertie classis, ibidem. cur hoc tempore fidem huius perciperint, ibid. E. Dei voluntate Indi ad fidem conuersi sunt, 449. to. 1. C. opusq; diuinum appellandum est, ibid. E. studia fuere diuina, quibus Indorū solus procurata est, 450. to. 1. A. cur etiā humana mediū vias est Deus ad conuertendos Indos, abdeat. inter eos qui maximum fructum fecere, qui minimum, 471. to. 1. C. auctores iuuandis Indis commo- di, ibidem.
- Ingenium quid sit, 8. t. 1. D. quod triplicia ex Arist. sunt ingenia, 9. t. 1. C. edita plura sine disciplina, ibidem. Vñia ex diuersis causis, 10. to. 1. quomodo cognoscantur, 1. to. 1. B. Amanuenses infirmum habent ingenium ex sententia Ioannis Huartii, 15. to. 1. B. Alia ratio tutior ad ingenia præfocenda, ibidem. B. propensionibus variis probantur ingenia, 16. to. 1. B. Horum cultura breuior, & faciliior, atque fructuosior, 19. t. 1. B. signis, & honestis ludis excolit ingenium, 20. to. 1. D. ei excolendo optimus præceptor optimū est instrumentum, 21. t. 1. A. ratio excolendi ingenii voces, & verbis, ibidem. C. num prælectionibus di- dandis ingenia ledantur, 22. to. 1. B. Quam necesse- rariū præmonere antequam scientiam ingenium excolatur, 23. to. 1. D. Ethimicorum Auctorum nimia laudatio cultus ingeniorum, 24. t. 1. A. periphrasim, & hebetum ingeniorum cultus, 25. to. 1. B. Plura quæ semper obfcurant excolendis ingenis, 27. t. 1. E. reme- dia quorundam ingeniorum, 27. to. 1. B. cultura, quæ per disceptationes, 27. to. 1. E. Quæ item per exem- pla, 28. to. 1. D. excolendis ingenis vtilior cura capi- tur ex collegiis, sed doctrinis familiarum religiosorum, 28. to. 1. A. Quinquæ conatus Satane contra ingenio- rum cultum, 41. to. 1. B. Ingenium cultura fit diuini- smum ex sententia Platonis, 19. t. 1. C.
- Infernus qualis locus, 518. t. 1. B. poenæ corporis & ani- mæ in Inferno quales, & quantæ, ibid.
- Infideles cur in hac vita bonis amittantur, 449. t. 1. D. eorum quæ pena, 504. to. 1. col. 1.
- Infortunium uox barbata nihil significat, 132. t. 2. D.
- Initiū bonarum rerum cur parum, 169. to. 1. C.
- Intelligentiæ quæ in supremo sunt Orbe optimam & æternam vitam agunt, 43. t. 2. B.
- Interperantæ species, plus velle scire, quàm fit satis, 35. to. 1. B.
- Intellectus quo perfectior, eo plura cognoscit, 16. t. 2. C.
- Intellectus humanus Dei essentiam non comprehendit, ibid. B. eiusdem mira facultas, 421. to. 1. E. Intel- lectus Diuini, & nostri discrimen, ibidem. eiusdemque cum nostro comparatio, ibid. E. eius obiectum est ve- rum, 459. to. 1. B. quænam facultas sit, 479. t. 1. B. In- tellectus noster imbecillus respectu naturæ Diuinæ, 491. to. 1. col. 2. nocturne similis, ibid. quomodo conuin- citur ad veritatem cognoscendam, 492. to. 1. col. 1. ab admirabilibus effectibus, quæ credimus, ibidem. a multis, quæ nesciuntur tamē credantur, ibid. col. 2. quomodo degeneret, 515. to. 2. E. agens intellectus non est inuen- tarum rerum auctor, 287. t. 2. E.
- Intelligendi rationes duæ, 506. to. 1. B.
- In infirmum non datur progressus 464. t. 1. col. 2.
- Institutionum Iustiniani liber primus quid continet, 125. to. 2. B. quid secundus, quid tertius, quid quartus, ibid. D. cautiones vtilissimæ in eo, 126. to. 2. A. sunt eleganti sermone conscripse eius institutiones, ibid. Methodus & ratio eis interpretandi, 128. t. 2. A. D. ad Iustiniani libros exponendos aptatio pietatis, 129. t. 2. E. acerrime religionem defendit. 130. t. 2. B. cur ea inferi in corpus iuris permiserit quæ Christianæ religioni aduerfantur, 131. t. 1. A.
- Instrumenta rebus nascendis homini à Deo collata sunt 11. to. 1. C.
- Ioachimus Abbas non fuit Arianus, 413. t. 2. A. sed tamen quædam ab ipso docuit, ibid.
- Ioachimus Misigenus in Institutiones Iustiniani scrip- sit, 128. t. 2. E. eius iudicium de Fabro, 129. to. 2. A. ratio declarandi leges ab eo adhibita, ibid. eius iudi- cium de Theopilo, ibid. C.
- Ioan. Auile epistola Principum filiis sæpe legenda, 246. to. 1. B.
- Io. Andreas Lilius, 543. t. 2. A. B. C. D.
- Io. Baptista Armenius, 542. t. 2. B.
- Ioannes Baptista Tolætanus regis Hispaniarum Archie- pus eximius, 286. t. 2. D. eius studium in graphide, ibi.
- Ioannes Cantacuzenus qualis fuerit, 312. t. 2. E. eiusdem historia quid contineat, ibid. aduersus Mahumetanos scripfit, ibid. vendicatur à schismaticis, 313. t. 2. D. Indiciū de Nicephoro Gregora, ibid.
- Ioannes Zonaras quo tempore floruerit, 311. t. 2. D. eius- dem historia quid contineat, ibid. Caroli Sigonij de eo Iudicium, 312. t. 2. A. schismaticus, ibid.
- Ioannes Capreolus D. Thomæ ægrius propagator, 141. t. 1. D.
- Ioannis Casti speculum morale 77. t. 2. C.
- Ioannis Bodini historiarū methodus qualis, 311. t. 2. D.
- Eiusdem scripta hæretici sapient, ibidem. eius libri De Republica ab Ecclesia, expulsi, 312. t. 2. B. negat Deum posse efficere Deum, 311. t. 2. E. regno- rum conuersiones alitris tribuit, 312. t. 2. D.
- Ioannis Driedonis libri quid contineant, 78. t. 1. A.
- Ioannes Faber de sacræ scripturæ intelligentia, 78. t. 1. ibidem.
- De Ioanne Fœmina pseudo Pontifice commentum ex- ploditur, 101. t. 1. C.
- Ioannis Fernelii summa methodi medendi, 199. t. 2. E.
- Ioannis Francisci Pici libri de præmonitione peccatis, & docti, 154. t. 2. E.
- Ioannes Husius, & Hieronymus Prægentis in concilio. Constantienſi cur cremati, 350. t. 1. E.
- Ioannis Marianæ & Societate Iesu historia Hispanica, 413. t. 2. E.
- Iobi certamina à Moyse scripta fuisse aliquibus uisum est, 61. t. 1. A. eiusdem certamina metro ne, an soluta oratione, ibidem.
- Ioseph Scaliger de Calendario Gregoriano aliquod obiciunt respondetur, 175. t. 1. B.
- Iosephus Acolta societatis Iesu Theologus, 79. t. 1. A. de Christo reuelato, 108. t. 1. A.
- Iosephi Iudæi historię fides integra non est adhibenda, 101. t. 1. E. eiusdem de temporibus lapsus, 102. t. 1. A. omnium historiarū peritissimus, 104. t. 1. A. appellatur Lilius Græcus a Hieronymo, 348. t. 2. A. eiusdem præ- claram de Christo testimonium, 348. t. 2. C. capitur ab Hegesippo, ibid. D. Lapsus eius, & omissiones, ibidem.
- Iubilæi tempore qui non absoluentur, 163. t. 1. D.
- Iudææ oppida præcipua, 97. t. 1. B.
- Iudæi quomodo ad Christum ducenti, 178. t. 1. D. quid Ecclesiæ initio contra nos fecerunt, 436. t. 2. C. quibus scelentibus implicentur, 437. t. 1. A.
- Iudæi ungeri possunt ad audiendum uerbum Dei, 457. t. 2. C. hereticis heresim fenestram apertunt, ibidem. ex Iudæis qui in Christum antea crediderant quib- dam creati sunt Hierosolymitani Archiepiscopi, ibi- dem. C. ex eisdem ad fidem conuerti creati sunt Epi- scopi, & Pontifices maxime, ibidem. D. pro ijs Lectio 3 Christianis instituenda esset ubique per omne sab- barum, ibidem. Qui nam auctores, & ætates, & re- centiores aduersus eos scripserunt, ibidem. cauescentes in asserenda fidei ueritate aduersus eos, 458. t. 1. D. Quæ nam ratione cum eis agendum, ibi- dem. Recentiores Iudæi peruerterunt Rabbino pro Christo loquen- tes, ibidem. B. ritus suos non recte obseruant, 459. t. 2. A. expedit eum, qui cum Iudæis acturus est, agno- scere decreta principum contra eosdem, ibidem. D. Decreta Hispaniæ regum contra Iudæos, ibidem. Pon- tificum Maximorum contra eosdem diplomata, ibi- dem. Iudæis ad Christum conuersis concessum est, ut quantis suis bonis, ibidem. E. Pro Iudæis ad conuer- tendum.

- conuerſis ædificandi Xenodochium facultas data à Pont. Max. Paulo III. 440. t. 1. A. Iudeorum multitudine ubi nam fit, ibidem. E. eorum à Iudaismo euocatio, uia eſt ad hereticos conuerſendos, 441. t. 1. A. eorum filii impuberes, ac qui iudicio nondum ualent, parentibus iuribus haud baptizandi ſunt, ibidem. Eorum ſe ſpūcia qualis, 118. t. 1. E. Templum Salomonis ædificauit ter ſus aggreſſi, nec uoluerunt, 117. t. 1. D.
- Iudicium** extremum, & uniuerſale omnino futurum, 85. t. 1. B. Iudicium duplex, alterum priuatum alterum uniuerſale, 119. t. 1. C. Eiuſdem ordo, ibidem. cur Deus ad iudicium uenturus ſit, 121. t. 1. C. prædicatur à Sophocle, 478. t. 1. col. 1.
- Iudicis** officium quomodo in his uerſetur, quæ nō ſunt lege comprehenſa, 151. t. 1.
- Iudith** typus religioſi laboris in docendo, 38. t. 1. B.
- Iuliani** Apoſtate artes ad Dei fidem abolendam, 39. t. 1. E. eiuſdem doctrina, cum de celo percuſſus animam eſt ſolit, 40. t. 1. B.
- Iulianus** quidam alius rerum Hiſpanicarum ſcriptor, 411. t. 1. A.
- Iulius** Capitolinus, & inſignes eius Centones, 105. & ſeqq. pag. 1.
- Iulius** Cæſar de rōe agendi cum Græcis, 180. t. 1. E.
- C. Iulius** Cæſar dictatur, 173. t. 1. Eius Commentarii quāti temporis hitoriam complectantur, ibidem. E. Stephani Barthorei Poloniæ Regis de eo dictum, 174. t. 1. A. cautio in ipſis Commentariis, ibidem. E. Noſq. aliquorum ad Cæſarem quid contineant, ibidem. D. ſcriptores alii ad eos Commentarios recte intelligendos utiles, 175. t. 1. D.
- Iulius** Romanus, piſtor egregius 542. t. 1. B.
- Iulii** Cæſaris Scaligeni in Theophrasti Cōmentaria, 397. t. 1. D. eiuſdem Cōmentaria in librum Ariſt. de Plantis, ibidem. E. eiuſdem de Poetis antiquiſſimis, & recentibus Iudicium, 470. t. 1. E. quædam uerō in eius poetica expenſa, ibidem. A.
- Iuſtitie** duo ſunt genera, 144. t. 1. D. Altera, qua Deus iuſtus eſt, altera, qua nos iuſtos facit, 117. t. 1. B. Iuſtitia originalis munus, 497. t. 1. col. 2. Iuſtitia diuina quomodo ſatis faciendum erit, ut redimeremur, 104. t. 1. D.
- Iuſtitia**, ſive æquitas eſt æna legum, 116. t. 1. B. Quænam legum procuranda ad æquitatem ſeruandam, 117. t. 1. E. Quinam primos ſeſe fuiſſe gloriatur qui hæmoniam iuſtitiam inuenierunt, ibidem. C. Iuſtitia hæmonica quid, ibidem. Reipublicæ, quarum nouita, multum conſere ad iuris ſcientiam, 118. t. 1. E. unde auctor quæ de legum æquitate tradidit, 117. t. 1. B.
- Iuſtinus** Martyr cur aduerſus philoſophos egerit, 10. t. 1. B.
- Iuſtini** Hitoria qui Troium Pompeium redegit in compendium errores in hitoria rerum Iudaicarum, 186. t. 1. D.
- Iuſtinianus** omnem materiam iuris, in res, perſonas, & actiones diuiſit, 147. t. 1.
- Iuris** prudentie utilitas, 106. t. 1. C. eius origo, ibidem. quæ primo iuris perito ſint cogniti neceſſaria, ibid. D. Interior expoſito de origine iuris, ac de legum diuinarum origine, 110. t. 1. E. Quinque genera legum diuinarum, 111. tom. t. A. Actione humanæ materia Iuriſprudentie ibidem. Vnde auditores Iuriſprudentie non proſiciant, 118. tom. 1. A. ſententiæ ex Iure ciuili de benignitate, æquitate, ac rigore, 118. t. 1. D. corporis Iure ciuiliſ uniuerſalis partitio, 112. t. 1. B. Iuſtitutionum iuris ciuiliſ materia, partitio, & cautiones, 113. t. 1. A. ad eam capeſcendam lingua ſiſ Latina, tum Græca ualde commoda, atque adeo neceſſaria, 116. t. 1. In ea uocum obſcuritas, 117. t. 1. A. Latina nomina Iuriſ ciuiliſ Græco inſerta, ibidem. de Iuris ciuiliſ interpretibus, 118. t. 1. C. Elenchus interpretum Iuris unde, 119. t. 1. C. Eius baſis eſt corpus ciuile, 116. t. 1. C. Tractatus uniuerſi Iuris quid contineat, 121. t. 1. A. Iuriſconſulti qui in id Opus incubuerunt, ibidem. Errores qui in eorum Tractatuum editionem irreperunt. ibidem. C. Iuris uniuerſi tributio, 143. t. 1. A. Ius partim à natura, partim ab hominibus, ibidem. E. Iuris ſinis, & cauſa efficiens, 144. t. 1. A. Iuris
- materia, & forma, ibidem. Iuris prudentia quid, ibidem. C. Index plurim ſcriptorum qui in Iuris Iuris ſcripturam, 149. t. 1. D. Dictionaria Iuris non ſufficiunt ad illud intelligendum, 150. t. 2. C. Iuris Cuius deſinitio, 145. t. 1. Ius quomodo ad cetera animalia pertinere iuris peritus dicitur, 146. t. 1. A. Ius genitius ſecundarium quid, ibidem. ciuile primaria diuiſio, ibidem. quid tractet, 155. t. 1. C.
- Iuriſconſulti** ueteres num laudandi, 131. t. 1. A. eorum in conſtantia, ibidem. error in appellandis eiſdem Iuriſconſultis præſcis, ibidem. B. philoſophia, & theologia ex culti euadunt eminentes, 158. t. 1. C. Cultramoni Iuriſconſulti quomodo diſtinguendi, 160. t. 1. C. Cur nonnullis Iuris peritis haud nouinauerit auctor, 166. t. 1. C.
- Iuris** ſtudioſus in Interpretum uarietate quomodo ſe genere debeat, 160. t. 1. B. de Elencho ſcriptorum, qui in Iure Cuius, & Canonico laborant, 165. t. 1. A.
- Iſidorus** quid de Hiſpanis ſcripſit, 410. t. 1. E.

L

- L**abarum Conſtantini Magni Imp. 113. t. 1. C.
- Lacedæmoniorum** mos in alendis adoleſcentibus, 19. t. 1. E.
- Lælius** Capitolinus, 501. E. t. 1.
- Latini** præcipui quantum Græcæ Lingue tribuant, 123. tom. 1. E.
- Lex**io horum quænam eſſe debeat, & eius fructus, 41. tom. 1. D.
- Leo** Caſſius quid ſentiat de ſcriptura ſacra, 64. tom. 1. B. quid de Verſione ſeptuaginta Interpretum, 69. tom. 1. B.
- Leonardus** Garzonius in Canticum Cāticorum ſcripſit, 81. t. 1. E.
- Lex** quomodo ex duobus præceptis pendeat, 83. tom. 1. A. Quæ lata à Deo nihil ſuſti, niſiue ſibi habet, 493. t. 1. col. 1. ſola Chriſtianorum lex à Deo condita, ibid. ab iuſto Mundi cepit, & uſque in ſuam eſt perueniata, ibidem. col. 2. ab hominibus deſinitis approbatur, ibidem. miniſterio Iuſtitiarum uirorum promulgata ibidem. Varietis præſentia, ibidem. 1. A. De miraculis confirmata, 494. t. 1. col. 1. nullis perſecutionibus abſolui poteſt, ibidem. ſi lex teruaretur in uiribus mundo, totus gubernaretur ſumma cum pace, 113. t. 1. D. poteſtas eiſdem obſeruari, 113. t. 1. B. eius actio eſt legis ipſius executio, uſq. ad poteſtas, 115. t. 1. quæ tam compitit, gratiam quoque ad eam explendam largitur, 115. t. 1. B. Variarum nationum uariæ leges, 109. t. 1. B. leges duodecim Tabularum à Deo abſolue contra decalogum excitæ, 111. t. 1. D. leges Longobarde à quibus conditæ, 111. t. 1. A. lex coniugij qualis, 110. t. 1. D. cur utroque cōiugij ſuperſtite non liceat tranſire ad alias nuptias, ibidem. Alter coniugum Chriſtianus eſt. ſtus poteſt alterum iure relinquare, & cui uoluerit iungi in Domino, ibidem. Lex naturalis non demonſtrat abſolute Deum Dominum, 112. t. 1. A. Le gis cupidus quænam legere debeat. ut eorum cogni tionem aſſequatur. 114. t. 1. B. æquonam lex pendat quoad eſſentiam, & quoad exiſtentiam, 115. t. 1. C. Lex ciuiliſ obligat conſcientiam, ibid. D. Vnde nam origo & uis legum inſpicit poſſit, 116. t. 1. A. Acquis eſt legum anima, & cur præcepta non ſit, 116. t. 1. D. Quænam ratio lex eſt. inuenienda, 117. t. 1. E. Interpretes legum Græci, 118. t. 1. C. Latini legum interpretes quando ſuſtere corporis, 119. t. 1. A. Cur interpretes ſunt lapſi, ibidem. Leges quæ habemus ex prudentum reſponſis ſunt conſtat, ibid. D.
- Leges** militarium ſeminariorum, 104. E.
- Lex** Noua, & Verus in quo differant, 418. t. 1. C. legis iudice officium quid ſit, 480. tom. 1. E. leges Iaponiorum multa abſurda, atque à ratione abſona permittunt, 486. t. 1. col. 1. quænam ſit ea lex quæ ſola eſt à Deo quæ hominibus ſalutem aſſert, 489. tom. 1. col. 1.
- Libani** Epistolarum characteres, 115. C. D. E. & ſeqq. 10. t. 1. De elegantia, & ornatu epistolarum, 119. E. t. 1. De Epistolarum exordio, & argumentis uariis omnis generis.

INDEX.

generis earum. 160. C. D. E. to. 1. & seqq. duabus pag.
 Liberatio animarum ex Limbo. 116. to. 1. E.
 Librorum editio qualis. 47. to. 1. A. libri pro vario homi-
 num statu. 116. to. 1. B. libri. 47. to. 1. B.
 Librorum dispositio in Bibliothecis facili. 48. to. 1. D. Eo-
 rum collocatio a facilitate inuentionem, atque co-
 seruationem. 116. to. 1. B. libri p. j. penultimas quinam,
 167. to. 1. C.
 Librorum conscribendorum vitiosae. 47. to. 1. B. libri
 emendi. 180. to. 1. E. libri spiritualis pro sodalibus,
 B. Virginis quinam. 187. to. 1. B. Librorum Gentili-
 um cur lectio fuerit interdicta a prima. Cathagi-
 neasi. Synodo. 127. to. 1. A. libri. 116. to. 1. B. libri qui
 lectus, & lectio 236. to. 1. A. libri qui legendi ab
 his, qui Graecos uideant volunt. 180. to. 1. B. libri qui
 nam per Graecos diffusi. 187. to. 1. B. libri qui
 haereticos cognoscendos quinam utiles. 315. to. 1. D.
 libri in Turciae classe inuenti quales fuerint. 445.
 to. 1. D. Arabice editi in Arabica typographia ma-
 gni Etruriz Ducis. 417. to. 1. C.
 Libri posteriorum Arist. quales. 61. to. 1. B. quomodo vi-
 les esse possint. 116. to. 1. B. libri Eleutherorum eisdem
 penultimas. 62. to. 1. A.
 Libri Lincae apud Romanos. quinam. 310. to. 1. D.
 Liberum arbitrium quid. 401. to. 1. E.
 Linguae Hebraeae addiscendae facili ratio. 15. to. 1. A.
 eiusdem origo. 54. to. 1. B. eiusdem notitia. unde
 sumenda. 71. to. 1. E. De lingua Hebraea quinam ege-
 rit. 72. to. 1. D. eiusdem ueritas in solis punctis non
 consistit. 68. to. 1. A.
 Linguae Chaldaeae, & Syriacae origo. 64. to. 1. D.
 Lingua Latina historici aduiscendae peritilis. 205. to-
 mo. 1. D.
 Linguae, & stylo plus leditur, quam gladio. 45. to-
 mo. 1. D.
 Loca ubi ingenia rectius excoluntur. 12. to. 1. D. loci
 isti non edificis consistunt. 289. to. 1. D. Area lo-
 ci competens Aedibus sacris, domibusq. religio-
 sum quinam. 290. to. 1. A. locus duplex. 292.
 to. 1. B.
 Logica non est Philosophiae pars. 11. to. 1. C. Quia
 ea non suffragauerit. 60. to. 2. B. in quibus ueretur. 61.
 to. 1. C. Quomodo sit docenda. 61. to. 2. B. catalogus
 Auctorum qui de illa egerunt. 62. 63. ibidem.
 Luciferi, & aliorum malorum angelorum casus. 96. to. 1.
 col. 1. & 2.
 Ludouici Graetzi Introductio ad Symbolum Aposto-
 licum penultimas. 45. to. 1. B. optime de minimis qui-
 busque rebus philosophatur. 98. to. 1. E.
 Ludouici Viues de Dorotheo Siculo Iudicium. 347. to-
 mo. 2. E.
 Lugdunum Galliae magnam emporium. 48. to. 1. A.
 Lutherus vexillum iniquitatis exultat. 40. to. 1. E. diffusa
 debat Christianis bellum cum Turcis inde. 196. to. 1.
 D. p. j. & sectatorum eius uanitas. 116. to. 1. B. eius Do-
 ctinae corpus quam sepe, ac fere uariatum. 333.
 to. 1. B. doctrina eius de Sacramentis loco latissimis
 habenda. 332. to. 1. C. omnes pacem semper est
 aduerfus. 333. to. 1. D. eius missio a Diabolo. 336.
 to. 1. E. uon amabat Deum iustum. 337. to. 1. A.
 Quosnam Satanæ alius ipse non cauit. 116. to. 1. C.
 Miffam abrogauit. 116. to. 1. B. Initio etiam fuit dubius
 in fide. 338. to. 1. B. eiusdem sectatorum quantopere fa-
 cis libri detrahant. 347. to. 1. A. C. Quomodo in fa-
 ctis Scripturæ sensibus hallucinentur. 348. to. 1. B. Quo-
 modo in omni controuersia se gerat. 116. to. 1. B. Eius-
 dem sectatoris Dæmonis impulsu atheismus eue-
 nuerit. 384. to. 1. E. eiusdem primus Atheismus de
 Christi diuinitate. 385. to. 1. A. Christi gloriam fura-
 tur. 116. to. 1. C. Vocem sanctissimæ Trinitatis modo susci-
 pit. modo recitat. 386. to. 1. A. vocem odit Homini-
 fici. 387. to. 1. D. Se Nestorianum proficitur. 391. to. 1. C.
 eius dictum superans omnem procacitatem. 116. to. 1. B.
 Lutherianorum impie dicitur Saluator. 116. to. 1. E. Euty-
 chianus. 397. to. 1. B. ei humanitas Christi non est

creatura. 116. to. 1. B. Satanæ alius quo Lutherum in fa-
 ctiores errores paulatim precipitauit. 398. to. 1. D. eius-
 dem sectatoris articulos fidei falsitatem. 399. to. 1. A.
 Verbosum Deum laudant. 400. to. 1. B. in omni expu-
 lit impius. 116. to. 1. C. in omni. 401. to. 1. C. in omni-
 bus Lutherianorum forma. de libero arbitrio. 116.
 to. 1. B. Lutheri hesitantia in rebus fidei. 404. to. 1. E. sancti spi-
 ritus Trinitatis orator appellatur. 429. to. 1. D.
 Lux naturæ non decipit. 140. to. 1. C.
 149. to. 1. B. Legionensis Augustinus. 149. to. 1. E.

M

Macarius Mutius Camer. & scholus tum de recta
 Poet. iudicium, tum Poema de Christo in cæ-
 lum ascendente. 129. to. 1. A. pag. 339. to. 2.
 Macedonicarum rerum antiqui Scriptores. 436. to. 1. E.
 Magdeburgenses consueverunt ceremonias in Ecclesia
 fuisse a tempore Apostolorum. 235. to. 1. E.
 Magister sententiarum Theologiam quomodo rede-
 git in methodum. 148. to. 1. D.
 Magistrorum variorum delectus unde habendus. 326.
 to. 1. B. Eorum quo genera. in philosophia. 65. to. 1. B.
 Magnus facinus est auertere ab eo homines quod na-
 tura mouet. 149. to. 1. A.
 Mahometes Sanctissimam Trinitatem inficiatur in suo
 Alcorano. 443. to. 1. B. negat Christum a Iudeis fuisse
 Crucifixum. 116. to. 1. B. negat eum humani generis Re-
 demptorem. 116. to. 1. B. fateri tamen quod autem cum
 hæc negat, se credere Evangelio, ac veteri testamen-
 to. 116. to. 1. B. quanam arte gentes nudes illius. 116. to. 1. B.
 In profundo Inferni baratro. 359. to. 1. E.
 Mandata Dei æquissima, & dignissima, quæ feruntur.
 502. to. 1. B.
 Materia est naturalium rerum principium. 471. to. 1. B.
 omnis materia præparanda ante fons introductionis.
 169. to. 1. D.
 Marcus Valerius maximus quo tempore scriptus. 38. to.
 1. A. sepe non sibi constati. 116. to. 1. B.
 Matrimonii usus in sacerdotibus Græcis, & Rutenis.
 279. to. 1. B.
 S. Martinus quomodo cognouerit sanctum ignotum sal-
 uo colit. 122. to. 1. B. Satanæ fraudes detegit. 116.
 Martini Mariani huius Hypotyposicon summa de Sacra-
 scripturæ uotis. Idonismis, & aliis. C. 10. to. 1. A. quon-
 am eius editio legenda. 116. to. 1. B.
 Martyram tota menta legem Christianam a Deo fuisse la-
 tam confirmant. 49. to. 1. C. col. 1. B. Martyria sacre scripturæ
 commendant. 85. to. 1. B. Martyrum gesta unde sum-
 pta. 230. to. 1. A. De nouis Martyribus quinam scrip-
 sunt. 23. to. 1. C.
 Martyrologia emendatiora quinam. 116. to. 1. B.
 Maiore corperunt ueterem grammaticam Hebræam.
 48. to. 1. B. Maiore quis fit. 116. to. 1. D. In quo diffinit a
 Cabbala. 116. to. 1. B. confuderunt, ac conseruerunt uersus.
 116. to. 1. E. eorum punctis carere sit uoluerunt. 67.
 to. 1. A.
 Matthei Hæcæi Illuyici historia mendax, & impossi-
 bilitatem plena. 403. to. 1. C. Quam contra eum inscripserit.
 116. to. 1. B. eius errores. 116. to. 1. B.
 Mattheus Deuarius. 48. to. 1. A. to. 2.
 Melchior Canus quid Aristoteli obiecit. 41. to. 1. D.
 Quidam illi Auctor responderit. 116. to. 1. B. eiusdem leges
 ac regulæ ad ueras historias explicandas. 306. to. 1. E.
 eiusdem Chronologia qualis. 61. to. 1. E.
 Mathematicæ scientiæ cur. Pares spreuerit. 248. to. 1. A.
 D. apud Romanos haud habuit in pretio. 116. to. 1. B.
 Earum necessitas. 116. to. 1. B. Aristotele, & Auerro. vi-
 pat. 249. to. 1. A. Plato quomodo exappellat. 116. to. 1. B.
 Earum utilitas & dignitas. 116. to. 1. B. ad Theologiam asse-
 peritiles. 116. to. 1. B. Medicinæ, & agriculturæ
 peritiles. 116. to. 1. B. Dubius belli conferunt. 116. to. 1. B.
 ab Auerro ad alios manant. 251. to. 1. C. Earum cer-
 titudo quinam. 252. to. 1. A. unde per eas infundenda
 pietas. 253. to. 1. B. origo, discussio, & cautio in ma-
 thematicis. 116. to. 1. B.
 Media debita ad pietatem necessaria. 17. to. 1. D.
 B. Medicinæ

I N D E X.

Medicinae origo, 179. **tomo 1. D.** inmentores varii, ibidem. **E.** paritio, 177. **tomo 2. D.** necessitas, utilitas, & nobilitas, ibidem. **C.** methodus medicine non est vana, 180. **tomo 1. A.** Methodus ei studendi vnde haurienda, ibidem. **B.** Auditor eiusdem qualis, ibidem. **C.** insigniores medicine auctores quinam, ibidem. **E.** eius finis, 199. **tomo 1. E.** ad Medicinam Mathematicam fuit necessaria, 180. **tomo 2. E.**

Medicina ante Hippocratem pluribus seculis nuravit, ibidem, eadem in AEsculapidarum familia diu mansit, 176. **tomo 1. D.** ex primis parentibus à Deo eius origo, ibidem. **Medicine Auctorum Catalogi**, 206. **tomo 2. B.**

Medicus in solus bene curat qui rem cognoscit, 148. **tomo 2. C.** eius munus 199. **tomo 2. E.** tres Medicorum sectæ, 176. **tomo 2. E.** ordo à medico seruandus in consultatione, 194. **tomo 2. E.** initium medico sumendum à Symptomate, quod maxime viget, 195. **tomo 2. E.** indicationibus sumptis quid agendum, 196. **tomo 2. B.** quæ ratione egroti interrogandi, 197. **tomo 2. A.** quando pulvis tangendus, ibidem. **E.** quæ methodo componenda medicamenta, 198. **tomo 2. C.** ex his, quæ sunt in hac facultate, contrigit occasio ingens de Deo, & proximi benemerendi, 199. **tomo 2. A.** Quibus in rebus peccetur à Medico, 201. **tomo 2. E.** Medicis ladgis inreducitur medici Christianis, 202. **tomo 2. B.** Medico hæretico nil perniciosius, 203. **tomo 1. A.** cautiones quæ Medici suis cordibus insculpere debent, 202. **tomo 1. E.** hæreticorum medicorum alius, ibidem. **E.** in quibus medicus ignarus peccet, 201. **tomo 1. D.**

Mediæ Arabi quæ apud Arabes, 444. **tomo 1. B.**

Melanchthonis atheismus aduersus essentiam Dei vnitatem, & personarum æqualitatem, 389. **tomo 1. B.** modo liberum arbitrium affirmat modo negat, 402. **tomo 1. E.**

Metaphysices obiectum est ens, ut ens, 78. **tomo 2. C.** num omnes quatuordecim Metaphysices libri sint Aristotelis, 79. **tomo 2. A.** Num sit methodus ordinata, ibidem. quænam in illis libris tractentur, ibidem. cautio in flu diu metaphysices, 81. **tomo 2. A.** Metaphysicæ quætionis, quæ ad Deum; & intelligentias spectant nisi ex veritatibus fide traditis discutiendæ sunt, ibidem. **C.** quoniam in Metaphysicen scripserint, 86. **tomo 2. B.** per totum.

Methodus Christianæ medicinæ adhibendi, 201. **tomo 2. D.** Methodus Iuris cur non una tradita, 156. **tomo 2. B.** Viriromentorum in Iuriprudentiæ methodus non reprobanda, ibidem. **D.** Methodus medicinæ componendi, 198. **tomo 2. C.** Methodus muedendi vnde, 199. **tomo 1. B.** Methodus consulendi siue collegiandi in arte medica, necessaria, 194. **tomo 2. B.**

Methodus necessaria ad expugnandas hæreses, 317. **tomo 1. E.** Methodus interrogandi egrotos, 197. **tomo 2. A.**

M effale Corinui memorie amissio, 8. **tomo 1. E.**

Mexicani per Quippos, tempora, & rationes notant maxima dexteritate, 447. **tomo 1. D.** eorum mores, ibidem. **E.** Christianis magistratibus opus habent, ibidem. **A.** generis humani consecratiue, & rectæ ratione abluunt, ibidem. magistratuum eorum nomina, ibidem.

Militaris ars num inter Mathematicas numeranda sit, 253. **tomo 2. D.** Eiusdem Institutio unde, 201. **tomo 1. D.**

Michaelis Verrini carmina lectu digna, 471. **tomo 2. A.**

Milites quomodo accedere debeant ad historias perlegendas, 318. **tomo 2. E.**

Militis finis, pag. 201. **tomo 1. C.** Idea libri conscribendi ad eos iuandos, ibidem. quæ initio his propianda. Qui libri conscribendi militibus utiles, 204. **tomo 1. A.** qui ad militiam admittendi, & ab eadem dimittendi, 202. **tomo 1. B.** qualis liber scribendus esset ad milites informandos, 200. **tomo 1. D.** à quibus locis petenda sit materia ad milites iuandos, 207. **tomo 1. C.** Elenchus aliquorum, qui de re militari scripserunt, 208. **tomo 1. E.** milites aduersus Turcas quomodo intruendi, 443. **tomo 1. D.**

Militi Imperatores quales esse debeant, 203. **tomo 1. C.** Membra spermatica non restituantur deperdita, 218. **tomo 2. col. 1.**

Mens humana cur à veritate deflectat, 71. **tomo 1. A.**

Michael Angelus Bonarota, 441. **tomo 1. B.**

Miracula quænam uera, 81. **tomo 1. D.** Illa Deorum miracula quibusdam Imperatoribus adscripta cur à fatana inuicta in mandum fuerint, 11. **tomo 1. B.**

Missionem qui spernunt fidei naufragium denique faciunt, 224. **tomo 1. B.**

Mofaicarum legum, & Romanarum collatio, 115. **tomo 1. E.**

Ad Moralem philosophiam intelligendam quæ iuuent, 276. **tomo 2. E.**

Mortis Christi, & resurrectionis prænuntiatio, 301. **tomo 1. A.**

Mors quid sit, & no de, 474. **tomo 1. A.**

Mortificationes in feminis militibus quales esse debent, 201. **tomo 1. E.**

Mofisi difficultates suis Grecis ad conversionem, 269. **tomo 1. E.** quæ ratione iuari possint, 270. **tomo 1. A.**

Monachorum uita qualis, 154. **tomo 1. B.** eorum schemata, qualia, 258. **tomo 1. C.** Monachorum Gizecorum abstinencia an illos iuuet, 277. **tomo 1. E.**

Morbi faucium, 113. **tomo 1. col. 2.** pectoris, pulmonisque 214. **tomo 1. col. 1.** thoracis, 215. **tomo 2. col. 1.** morbi cordis, ibidem. **col. 2.** & aliorum morborum per totum, ibidem. **Morbus gallicus** quæ ratione contrahitur, 228. **tomo 2. col. 2.** morbi Diuini quænam dicuntur, 183. **tomo 2. D.** morbi mem. humanum, 208. **tomo 2. col. 2.** morbi oculorum, 211. **tomo 2. col. 1.** morbi aurium qui, & quot, 212. **tomo 2. col. 1.** morbi nasi, ibid. **col. 2.** morbi oris, 213. **tomo 2. col. 1.** morbi dentium, ibid.

Moyfes primus historiz diuini scriptor, 51. **tomo 1. D.** Moyfis historia quomodo ab Hebræis appellata, ibidem. **E.** primus scripta reliquit, 56. **tomo 1. A.** minime eruditus, & uerax, 162. **tomo 1. D.** os ad os Dei locutus, ibidem. **E.** quicquid de Deo, de mundo, de Christo, & gentium uocatione ad nos peruenit, ab eo profectum, est, ibidem. eiusdem historia distillata, & subtilissima, 57. **tomo 1. C.** qualis politicus, ibidem. **E.** scriptura scriptis sub mysticis animalium Symbolis, ibidem. **Ab eo theologi gentium hausuerunt sapientiam**, 58. **tomo 1. B.** Naturalis historiz uerax scriptor, 59. **tomo 1. A.** humanam, & Ecclesiasticam historiam rexit, ibidem. Eiusdem comparatio cum ethnicis scriptoribus, & historiographis, 60. **tomo 1. A.** Eius historiz series, ac modus præstantissimus, ibidem. primus poetices scriptor, ibidem. **C.** character poematum eius quousque alios antecellit, ibidem. à Deo, & à Iudeis commendatus, 61. **tomo 1. C.** primus Grammatices scriptor, 62. **tomo 1. A.** ab eo Cosmographie, & Geographie fundameta, ibidem. **D.** eius historiz scopus, & finis, 57. **tomo 1. C.** com. plectitur diuinam, Ecclesiasticam, naturalem, & humanam historiam, ibidem. Eius libri ante philosophiz studium præfocendi, 16. **tomo 2. D.** Eiusdem libri certissima philosophicarum rerum principia continent, ibidem. **E.** primus de rebus naturalibus sicuti à Deo acceperat, fideliter differit, ibidem. eius methodus apta hominum capui, 17. **tomo 2. A.** Numquam deflectit obitum, aut calumiam à Deo, ibidem. eius legis cognitio quando toto oriente percrebuerat, 113. **tomo 2. D.** primus Geographie scriptor, 293. **tomo 2. A.** quomodo à Deo Dux Iugis gentis est creatus, 319. **tomo 2. B.**

Mundus ingens uolumen, 2. **tomo 1. B.** eius schola ad excolendum ingenium, 5. **tomo 1. D.** eius principium ex Storicis, 58. **tomo 1. C.** eiusdem opificum arguit opificis sapientiam, 467. **tomo 1. col. 2.** Dei prouidentia gubernatur, 448. **tomo 1. col. 1.** Eius creatio nec fuit æterna, nec naturalis, nec necessaria, 494. **tomo 2. col. 1.** eius creatio unde, ibidem. **col. 2.** eo aliquid est sublimius, 467. **tomo 2. A.** necessario principium habuit, ibidem. fallum est sæpe ortum fuisse, & interisse, ibidem. **C.**

Mulæus, 482. **tomo 1. A.**

Mufce

I N D E X.

Musice ordo inter Mathematicas disciplinas, 356. to. 1. A. eius subiectum, ibidem. Quid fit mirum in musica, ibidem. Scriptores aliquot methodi musices, 357. tom. 2. A. a recentioribus præter Euclidem scripta sunt, ibidem. Sextum D. Augustini librum de Musica esse legendum, ibidem. contenta summam in eodem libro, 358. tom. 1. A. Auctores qui tam de practica, quàm de speculativa scripserint, ibidem. E. Euclidis liber, fuit Pappo de Musica emendatus ex Vaticana, & alii, ac Larine versus, adiectus. Libro de Mathematicis, ubi de Musica agitur, 360. tom. 2. In Musica quid fit Melopœia, 371. to. 1. B. eius partes, ibidem. Modicius, ibidem. In quo differat à melodia, ibidem, D. Mythologas quinam scripserunt, 550. to. 1. A. B.

N

Naturalia, & supernaturalia dona quando efficaciora 38. tom. 1. B. naturalia omnia ex elementis compolita ex tribus principijs oriuntur, 471. tom. 1. A. Naturaliter vnumquodque se conservare conatur, 487. to. 1. col. 2. Natura rerum exigit temperationem quatuor qualitatum, 474. tom. 1. B. Natura, & eius partes 211. tom. 1. B. Natura & principium nature quo pacto differant, 65. tom. 1. B. natura naturans, & naturata quid, 66. tom. 1. B. huius vocis significationes variae, ibidem. C. natura etiam corrupta, ac depravata ad mala propensior esse dicitur, ibidem. D. de eius principijs generam quinam scribere, 68. tom. 2. C. Auctores qui de rebus naturalibus scribere, 96. tom. 1. E. & natura insinuat prout nature leges, 97. tom. 1. C. eius lex, non sufficit ad beatè vivendum, 110. to. 1. D. eius finis est Deo hymnum iucundissimum canere, 99. to. 1. A. uacare aut alienare est nature odiosum, 100. to. 1. D. Naureus cur suo Maximo præferat preludia, 144. tom. 1. E. Vide plura de ipso in Apparatu Sacro Auctoris huius Bibliothecæ. Nautigio Lusitanorum, & Hispanorum ad novos orbes admiranda, 450. to. 1. A. Necessitas insititendi militum semina, 204. tom. 1. D. Necessitas est durum telum 349. to. 1. B. Negotium animarum propè quieti præponendum, 178. to. 1. D. Neronis infamia, qui se colossum pingere iussit, 541. tom. 1. C. Nicetas Choniates quo tempore exorditur suam historiam, 313. to. 2. C. qualis fuerit, ibidem. ipse quoque extrit schismaticus, ibidem. Nicolai Machiavelii Opera omnia iustissime ab ecclesia prohibita, 402. tom. 1. A. euident errores ibidem, Saracis fuit organum, ibidem. B. Mahometisum ita tuit, 402. to. 1. C. Nicephorus Gregoras historicus quo tempore vixerit, qualis fuerit, 313. to. 2. D. caute legendus ubi de Fato agit, ibidem. Nodi historici in Sacra Scriptura difficiles. 100. tom. 1. B. vnde eorum petenda solutio ibidem. D. Nomina an fortuito sine rebus indita, 12. to. 1. E. Nonnus Panopolitanus, 482. & 483. to. 1. Notarii Ecclesiæ Romanæ a quibus instituti, 229. tom. 1. A. Notitia rerum naturalium quomodo prodest, 18. to. 1. B. notitia Gentilium 13 quibus prænuntiatur est Christus, ut 18. to. 1. A. Nouitas opinionum in fide, ac pietate insinuanda damnum affert, 172. to. 1. B. Novi orbes diglossina consideratio, 6. to. 1. C. Nouellæ cur dicitur, 137. to. 1. C. Nouitias diuersas pro varia hominum ratione, uel

iporum temporum, 157. to. 1. E. Trium annorum nouitarius cur fuerit institutus, 507. to. 1. B. & quando institutus, ibidem. Noui semper aliquid discere possumus, 2. D. 17. Nulla facultas animantium expleri ualeat absque sui obiecti adptione, 434. to. 1. col. 1. Nullum scelus impunitum, nullum bonum iremuneratum, 121. to. 1. E. Numismata, Vide in Verbo, Emblemata; Varia in numismatibus Symbola, 552. tom. 1. A. B. C. D. E. & seqq.

O

Obedientia cæca quanti faciendi sit, & primo quid sit, 161. tom. 1. A. Diuini literis comprobatur, & exemplis, ibidem. Religioforum perfectio, ibidem. E. Deo gratissima est, 265. tom. 1. C. Quomodo nunc etiam uigere debeat, 264. tom. 1. B. ex ea nullum periculum religiosis imminet, ibidem. C. qualis esse debeat, ibidem. semper superioribus parendum est in omnibus dummodo non addit periculum peccandi, 161. tom. 1. C. Primis parentibus iniuncta fuit, 495. tom. 1. col. 1. eius amor, 173. tom. 1. C. est animæ ala, & penna, quibus ad cælum uehitur, 364. to. 1. E. Obiectum intellectus est Verum, 476. to. 1. A. obiectum uoluntatis est bonum, ibidem. obiectum, quid sit, 11. tom. 1. A. Obseruanda in Ianfene que nam, 92. to. 1. C. Occasio peccati mortalis que, 162. tom. 1. E. quorundam peccatorum occasiones, 162. tom. 1. C. remedia contra peccati occasiones, ibidem. B. Occidere aliquem quando liceat, & per quem, 509. tom. 1. E. Occupaciones sanctæ quales, 205. to. 1. A. Ode leges, & scriptores earum, 509. E. & 510. A. B. C. D. E. to. 1. A. Odę sacre, 511. A. Ariæ Montani, Horatii Torrellini. Georgii Vithulii. to. 1. Officium Principis quinam scripserint, 110. to. 1. B. Ordo Iuris prudenter addiscendus, 50. to. 1. A. Ordo in docendo maxime necessarius, 18. to. 1. B. Ordo præpuleris uitandus, 172. to. 1. B. Ordines religiosi in Ecclesiâ Dei Diuinitus institutos semper fuisse, 230. to. 1. C. eorumdem approbatio, 233. tom. 1. D. Oleum an uulneri sit utile, 185. to. 1. D. Oleum in Viceri insulum quid efficiat, 185. to. 1. D. Omnia nuda, & aperta oculis Dei, 6. tom. 1. E. omnia omnibus non conueniunt, 165. tom. 1. A. omnes quo modo sunt amandi, 177. tom. 1. E. omnes finem sibi propostum consequi appetunt, 250. tom. 1. E. omnia in propriis fines dirigantur à suprema mente, 465. to. 1. col. 1. omnium rerum unde accidant interitus, 471. tom. 1. E. omnia que contrario careant dissolui nequeunt, 474. tom. 1. C. omnis humani sensus effluuoluntaria, & actio impudica interdicitur, 110. to. 1. B. omnia creata à Deo in unum conspiciunt, 112. tom. 2. C. Onuphrius annos ex Solis, & Lunæ motu colligit, 105. tom. 1. B. Operandi modi duo, 466. to. 1. C. Operari sacris quid sit, 224. to. 1. C. Opus an religiosi sit rogare magistratum pro reis, 197. tom. 1. A. Opus maximæ pietatis est iuuare moribundos, 159. tom. 1. B. Opus nature opus est intelligentiæ, 66. to. 1. B. Oratorem Genetis Demonstratiui Tabula. Deliberatiui, & iudicialis alia ex Iulione Nores, 184. & 185. Oratio faciendi ante confessiones audientia, 154. to. 1. E. Oratio magnum pondus habet ad persuadendum, 178. to. 1. B. pro quibus orandum, 180. to. 1. A. orationes maxime suis horis à pueris in scholis recitandæ, 181. to. 1. per totum orationis studium, 184. to. 1. B. B. a Oratio.

I N D E X.

Oratoris præstantissimi species in D. Paulo Apostolo ex D. Io. Chrysostomo, 189. A. to. 2.
Oratorum Ethnicorum, cum Prophetis, & Sacra eloquentia collato, 587. A. B. & seqq. to. 2.
Origenes de sermonis ornatu quid fenserit, 501. to. 1. B.
Origines, qui causa salutis fuit plurimis miserabiliter perierit, 174. to. 1. D. eius casus unde, ibidem.
Origo hæreticos Vbiueque, 197. to. 1. B.
Orientalium errores variis, 173. to. 1. C.
Orpheus, 451. B. to. 2.

P

Pachomii regula de Nouitatu quomodo exponenda, 266. to. 1. D.
Pactis, & concordiz studium, 181. to. 1. C.
Palestinae regionis Ciuitatis Hierosolymæ, & templi Salomonis notitia necessaria, 95. to. 1. B. quive de eis exactius scripserint, ibidem. Eiusdem venior descriptio vnde, 96. to. 1. E.
Pape qui vni non sunt Papæ, sed schismatici non impediunt legitimam huius successionem, 101. to. 1. B.
Pandectæ Iuris fontes appellantur, 126. to. 1. E. sunt ele gantissimi conscriptæ, ibidem. curia dicantur, 131. to. 1. B. earum partes septem, ibidem. C. prima earum diuisio, ibidem. B. q. id singule partes continent, ibidem per totum. Cautiones de altera Pandectarum partitione in Digestum Vetus, & Infortium notum, 137. to. 2. C. cautio altera de Pandectarum Ordine, inuicem vel turbato, vel corrupto textu, 134. to. 2. A. fides Pandectarum Florentinarum, ibidem. C. cautio ad inueniendas in Pandectis leges accommoda, ibidem. E. earum interpretes, 137. to. 2. D.
Patres Ecclesiæ columnæ, 131. to. 1. E. Patrum Africanorum dictio non intelligens, 14. to. 1. D. Patres omnes incorrupti fidei veritatis testes, 231. to. 1. D. quantopere sit illis tribuendum, 372. to. 1. A. cur hæretici quandoque eos laudent, ibidem. C. Quinam patres in primis fuit auditi, ibidem. D. in eis legis diis quinam ordo, ibidem. E. Ex eorum lectione calumnie hæreticorum fordescent, ibidem. quinam eorum Opera legenda, 231. to. 1. B. Eorum vltus aduersus hæreticos, ibidem. B. In quibus conueniant, ibidem. D. Eorum doctrina est cum Ecclesiæ confensum, 192. to. 1. A. cur potius Romanæ Ecclesiæ Episcopi, qui simul & Pontifices Maximi fuerunt, quam aliarum Ciuitatum Episcopi, aut eorum successores numerantur, 301. to. 1. B.
Patres Greci cur Patrem principium Spiritus Sancti vocant non filium, 309. to. 1. C. Quantopere hæretici nostri temporis expugnent, 372. to. 1. E. Eorum firmamenta, 375. to. 1. C. Sacra Biblia quantum in pretio habuerint, ibidem. ex Scriptura Sacra potissimum argumentantur, ibidem. Sanctissimam Trinitatem inuocantur, 386. to. 1. D. Pericorum Patrum pietas, atque modestia, 388. to. 1. B. quomodo possint esse Scholasticæ poetarum, 478. to. 2. A.
Patres, milias qui non abfoluendi, 160. to. 1. B.
Paradisus terrestris cur ita dictus, 495. to. 1. C. to. 1.
Paradisus Cælestis gloria, 515. to. 1. A.
Paraphrases elegantis picturæ similes, 81. to. 1. A.
Parmenidis, & Melissi error de primo Principio in Iapone uiget, 469. to. 1. col. 1.
D. Paulini Noie Episcopi mirabile pietatis exemplum, 195. to. 1. A.
Paulus Iouius historicus, 189. to. 1. C. Iusti Lipsii de eo Iudicium, ibidem.
Paulus III. Pont. Max. quid optinere decreuerit aduersus Iudeos, 440. to. 1. B.
Paulus Orosius historicus quo tempore vixerit, 373. to. 1. D. Accurate contra superstitiones gentium scriptus, ibidem. fuit D. Augustini Discipulus, ibidem.
Pauperes cur elegit Deus ad legem Diuinam mundo

promulgandam, 118. to. 1. A.
Peccator tandiu scelus labe polluitur, quamdiu peccandi voluntatem non abigit, 488. to. 1. C. columna fecunda.
Peccatum originale causa est ignorantie, 14. to. 2. A.
Peccati labe, 7. to. 1. D. non omnia peccata sunt paria, 145. to. 1. B. eius grauitas est explicanda, ibidem. quinam de ea scripserunt, ibidem.
Peccatum mortale propedim in animalibus lucandis impedit, 173. to. 1. A. peccatum nostrum nostrum confideratio, 173. to. 1. B. peccatum contra naturam cur execrandissimum sit, 486. to. 1. col. 2. procreationem impedit, 487. to. 1. col. 1. similitudo, qua foedissimi huius peccati foeditas ostenditur, ibidem. Peccatum primum parentum non est nobis remissum gratis, 101. to. 1. col. 2. peccatum lucem naturæ subtrahit, 14. to. 1. D. estque causa morborum, 207. to. 2. col. 2.
Personæ ad quas legationes mittuntur quenam esse debeant, 245. to. 1. D. earum officia in legatis excipendis, ibidem. In personis illis quid considerandum, 15. to. 1. C.
Personæ Diuine quæ sunt adorandæ, 494. to. 1. col. 2.
Petri Andreæ Matthioli in Dioscoridem labor perutilis medicinam prohibentibus, 186. to. 1. B.
Petri Fonseca in Metaphysicæ Aristotelis Commentarij, 16. to. 2. E.
Petri Martine Commentarii in Aristotelem, 16. to. 2. C.
Petrus Eremita auctor belli sacri, 173. to. 1. D.
Petrus Faber unus e decem Societatis Iesu fundatoribus, 31. eiusdem epistola de modo agendi cum hæreticis, ibid.
Petri Thyrzi Societatis Iesu theses perueniendi de sanctissimæ Trinitatis imagine, 413. to. 1. B.
Philosophie studium in se sit reticendum ob incertas philosophorum sententias, 9. to. 1. C. utilitates illius teste D. Augustino, ibidem. E. eius necessitas, 10. to. 1. B. quid Philosophiæ nomine designetur, 9. to. 1. C. duplex Speculatiua, & Practica, 11. B. to. 2. practica est duplex, actiua, & factiua, ibidem. C. inter eius diuisiones duæ sunt ceteris præstantiores, 12. to. 1. B. eiusdem finis, ibidem. C. eiusdem origo vnde, 11. to. 2. C. Philosophum doctus expedit maxime, ut Theologum didicerint, 14. to. 2. E. Vltra quinquennium in publicis Academicis cuiusnam non vacandum, 18. to. 2. B. Eadem Academicæ, quomodo purgandæ, ibidem. In duobus charitatis præceptis uniuersa philosophia continetur ex Augustino, 20. to. 2. E. comparatio Diuinæ philosophiæ cum humana, ibidem. quæ nuda & pauper vixerat philosophandi, 2. Theologis in parentes, & uberes campos est adducta, 58. to. 2. D. quantopere iuuatur a Theologia, ibidem. Iurisperito apprimè necessarius, 17. to. 2. E. eademque Theologia iur. 1. 2. to. 1. D.
Philosophi hæreticorum pariter dicuntur a Tertulliano, 10. to. 1. error aliorum unde, 14. to. 1. B. Scopus ipsorum, 15. to. 1. A. Gentiles vbi planè elingues, & mures fuit, ibidem. C. Futilia philosophorum argumenta contra fidem soluenda, 17. to. 1. In eorum opinionibus noscendis utilitas, & cautio, 18. to. 1. C. Quinam eorum Vitas scripserunt, 19. to. 2. B. Quinam, & quales philosophi fuerint ante Aristotelem, noscendum, 20. to. 2. B. Duplex eorum genus, 21. to. 1. B. Philosophi aliqui antiqui Diuinam Scripturam legerunt, 8. to. 2. A.
Philosophus Lemnius De imaginibus, quive in eum scripsit, 71. to. 2. D.
Pindarus, & alii Greci Poetæ Lyrici, 490. D. E. to. 1. Phocylides Graecus Poeta quomodo legendus, aut exponeendus, 494. C. D. 1. 2.
Phoni Bibliotheca qualis, 277. to. 1. D. Eiusdem Iudicium De Operibus Aeneasii Fyrrhonij, 39. to. 2. A.

Picardica

I N D E X.

Picardica secta qualis, 350. to. 1. A. Picardi saepe in rebus fidei variatim: sunt in eo diffini. eorum errores, ibidem. De baptismo varii eorum errores, ibidem. Eorum confessio anno 1774 edita, 341. tom. 1. B. ibi ipsi contradicunt, 345. to. 1. D. conati sunt suas regere fides, 344. to. 1. B. omnes alios damnant, quod eis non stant, ibid. Equid de sua ynagoga gloriosè sentiunt, 344. to. 1. A. Qui ad eorum sectam accedunt iterum baptizabuntur, ibid.

Pictorum errores, 544. to. 1. D. E.

Pingendis quomodo Christus Crucifixus, 544. to. 1. E.

Pictura famulis Poeticis suis, Præsidia unde, 539. to. 1. E.

Pictura lasciviarum rerum damnabilis, 547. to. 1. B. C. D. à Philosophis quoque prohibita, 348. to. 1. D.

Pictura gentium idolorum abicienda, ibid.

Picus hoc est Iohannes Picus naturæ miraculum, 9. to. 1. C. Pietas ad omnia valet, 158. to. 1. E.

Pingendi quoniam præcepta tradiderunt antiqui, & recentes, 540. tom. 2. & 541. tom. 1. B. C. D. E. & 543. & seqq.

Pingendi quomodo latrones apud Crucifixum, 544. to. 1. D. quomodo martyres, 545. to. 1. C. quomodo aliæ imagines sacre pingendæ, 543. per totum caput 55. lib. 17. & cap. 16. eiusdem libri. 546. to. 2.

Pius Secundus, Pont. Max. 316. to. 1. A.

Picium historiam quoniam scribere, 100. to. 1. C. De in genio, siue natura picium Maniorum, & fluuium quoniam scribere, ibid. E.

Plato auctor eloquentiæ fumen, 14. to. 1. A. eius styli præstantia, ibid. In eius tamen doctrina unum ad Patribus antiquis est reperitum, 14. to. 1. C. In Mosayca doctrina versatus quidem, at multum lapsus est, ibidem. ex Moysæ Deum suæ appellavit, 18. to. 1. E. Quoniam ei obiecta, 10. to. 1. E. ex eo Philosophiæ diuisio, 3. to. 1. B. quibus de rebus in utramque partem differit, ibidem. C. eius laudes, 3. to. 1. E. quoniam primum concipiendæ accedentibus ad eum, 15. tom. 2. B. fuit Pythagoræ discipulus, ibidem. Vnde nam multa, quæ pietatem sapientiam, hauserit, ibidem. C. cur innumeris erroribus eius scripta sint repleta, ibidem. C. eius libri de Republica appellatur, De virtute à D. Ambrosio, ibidem. E. ex Moysæ quoniam sumperit, ibidem. In quibus rebus agat problematice, 3. to. 1. C. Quoniam sumperit ex Elia, 16. to. 1. A. quæ item ex Salomone, ibidem. B. Totius Operis de Republica argumentum vnde sumperit, ut aliqui sentiunt, 15. to. 1. E. In quor partes philosophiam distribuit 24. to. 1. A. Eius Dialogorum partiti ordinatio, ibid. R. eum tractandum ratio in eius Dialogis, ibid. dictio, forma, & figura loquendi in ipso 39. to. 1. D. excellit in omni genere differendi per Interrogationem, & responsum, ibidem. E. cur allegorici sit vsus, ibidem. eius Interpretes quoniam, & quales, 3. to. 1. E. Quoniam cum eum Aristoteles conciliare tentauerit, aut sunt polliciti, 38. to. 1. A. Ab eius Interpretibus interdum malè explicatur, 32. to. 1. A. cautio de eius interpretibus, 5. to. 1. C. C. eius leges quæ les, 308. to. 1. A. Deum vnum esse affirmat, ibidem. C. Eiusdem de Republica, 1. to. 1. D.

Placile Theodoli Imperatoris coniugis mira in ægrotis visendus pietas, 105. to. 1. C.

Plantarum duplex genus ex Theophrasto, 97. to. 1. A. non omnibus plantis cultura conducit, ibid.

C. Plinii Interpretes, 98. to. 1. B. est in aliquibus plantis delectandus, ibidem. C. circa Mundum minisè lapsus est, ibidem. nolens, ortum, & interitum mundi inuit, ibidem. D. ante eius historiam liber de utilitate credendi qui scriptus est à D. Augustino, perlegendus est, ibidem. E. Quoniam in singulis libris eiusdem historie continetur, 99. to. 1. D. Moysen factionis Magicæ nesciens quid dicat facit auctorem, ibid. C.

Plutarchi infelix cur, 549. to. 1. A. non æquus iudex inter Græcos, & Romanos. Quoniam extitit eius historie, ibidem.

Poetæ Epici antiquiores, 455. D. E. to. 2. & 508. & 509. to. 2. & Lyrici ibidem.

Poetarum Elenchus, qui vel de rebus sacris, vel ceteris haud obicinis scriperunt: Qui ve recto Poetices vsu egerunt, per seriem Alphabeti, 520. vique ad pag. 519. to. 2.

Poetices origo vnde, 473. to. 2. D. cur Poetica sit dicta, ibidem. eiusdem diuisio, ibidem. B. vera, & falsa Poetice quoniam, ibidem. Diuina poetis, ibidem. Naturalis, & Moralis Poetis, 474. to. 2. A. non est sola imitatione metienda, ibidem. D. Verge poesis laus, ibidem. E. causæ cur Auctor Apparatus ad poemam delineauerit, 476. to. 2. D. Quatuor loci communes poetici apparatus, ibidem. C.

Poetæ quis debeat esse scopus, 474. to. 2. D. Quid requiratur in Poeta, ibidem. D. Quomodo legendi poetæ, 476. to. 1. E. Verba quædam poetarum magis portenta, quam verba ibidem. Prima cautio in legendis poetis, ibidem. C. secunda, tertia, & quarta cautiones in poetis legendis adhibendæ, 476. to. 1. E. per totum purganda sunt in Poetis, quibus est admixta obsecratis, ibidem. E. quomodo ab adolescentibus sunt audiendi, 480. to. 1. E.

Pomponius Gauricus de sculptura, 541. E. to. 2.

Pomponius Lætus de Iuris origine cur utilis, 107. to. 1. E.

Politici quoniam, & in quibusnam possint labi, 116. to. 1. C.

Polybius antiquus, & prudens Romanæ historie scriptor. 345. tom. 1. B. quo anno floruerit, ibidem. quoniam eiusdem historie extraxit, ibidem.

Polycteti norma, 117. to. 1. C.

Porphyrii Iagæ à Scholis ableganda, 51. to. 2. B.

Pœna æterna quibus infligenda, 10. to. 1.

Pœnitentiæ peccatis quoniam odo responderent, 164. to. 1. E. blasphemis quoniam iniungendæ pœnitentiæ, 165. to. 1. A. cur necessaria pœnitentiæ peccatis abolendis, 488. to. 1. col. 1. cum ad eam credit quid peccatorum faciendum, 488. to. 1. col. 1. eius necessitas, 502. to. 1. col. 1. lauacri permissus, 514. to. 1. C.

Pontificum Romanorum successio certissima Ecclesiæ vix nota, 101. to. 1. A.

Pontificem maximum non est satis vocare episcopum Romæ, 216. to. 1. B. Pontifices Maximi pleneque ferme omnes fuerit martyres, primos trecentos annos, 171. to. 1. A.

Præceptor quomodo auditores afficere debeat, 133. to. 1. B.

Præceptum, & Iudicium non sunt idem, 257. to. 1. B.

Prædicationis est signum Scripturas sacras euoluere, 82. to. 1. C.

Prædicti seminariorum quoniam prestare debeant, 234. to. 1.

Prædictio eorum quæ Dominus fecit, 57. to. 1. A.

Prædicamenta Aristotelis quid conferant, 61. to. 1. C.

Presbyterorum quodnam sit proprium munus, 115. to. 1. B. eorum officia, 254. to. 1. D.

Principi adolescenti prius quam historie lectioni se dedat, quid sit proponendum, 122. to. 2. B.

Prisci Scriptores sua scripta emendauerunt, 47. to. 1. C.

Primum principium esse unum intelligentiæ prædium, 466. to. 1. C. de primo principio sententiæ tres, ibidem. Principium quæ lapsum faciunt, 461. to. 1. C. Intel ligentia viget, 465. to. 1. col. 1. perfectum est, ibidem. col. 1. contra egerant primum principium, 464. to. 1. quomodo sapientissimum, ibidem. huc in rebus creatis deueniendum est, ibidem. col. 1. anst omnium rerum substantia, 470. to. 1. col. 1. an uniuersa sint una, & eadem res cum primo rerum principio, ibidem. est substantia omnium nobilissima, ibidem. col. 2. Vera de primo principio sententia, 471. to. 1. D.

B 3 Proccf.

I N D E X.

Processionem esse in Diuinis probatur, 493. tom. 1. col. 1. exemplum pulchrum, quo processio designatur, 494. to. 1. col. 1. quomodo fit processio Spiritus sancti ibid. Professio fidei Catholice à Grecis, & Rutenis quomodo faciendi, 170. t. 1. C.
 Promissio Domini summi momenti, 115. t. 1. G.
 Proba Falconia, 101. to. 1. D.
 Probatio antiquitatis fieri solita in religiosis ordinibus, 151. to. 1. E. Eius tempus olim incertum, 126. to. 1. B. apud monachos antiquitus tempus probationis ibid. De iudicem tempus, & annus, 157. to. 1. E. biennium probationis, 158. t. 1. A. pro uisitorum temporum, locorum, & personarum ratione variata est professio, 158. to. 1. E. quando tempus breuiabatur, 159. t. 1. C. Causæ dilationis, & contractionis eiusdem, 159. to. 1. E.
 Professiones modales cur Aristoteles tractauerit, 61. t. 2. D.
 Prosper Martinensis, 485. E. t. 1. eius Theorocodia Græcæ, & 488. A. to. 2.
 Proverbia Ecclesiastes, ecclesiasticus, sapientia libri Sa Iomonis, Epicteto, Iocratio, & aliis præferendi, 183. to. 1. D.
 Provincia quid fit apud Romanos, 120. tom. 1. D. ibid. E.
 Psalmodium numerus, & ordo, 111. t. 1. A. eorum materia quænam ibid. C. cur ordo in ipsis non seruetur ibid. B. eorum argumentum est Christus Deus, & homo, ibidem. C. metricè fuere scripti, commendatio, & versio, & eorum obsecratio ibidem. E. eorum auctores, 112. to. 1. A. omnes psalmi auctore Spiritu sancto sunt editi, ibidem. D. eorum nomina unde, ibidem. eorum frequentiam, 114. to. 1. E. eorum tituli, unde & intellegendi, 113. t. 1. B.
 Proleptus noli, ut suis hypothetibus omnino fides adhiberetur, 48. t. 1. B.
 Pueri quomodo audiendi in confessione sacramentali, 156. t. 1. E. quomodo eis communicatio tradenda, 157. t. 1. A. portio Domini appellatur, 175. to. 1. D. In eorum animis quid maxime imprimendum, 184. to. 1. B. quomodo in officio continendi, 179. to. 1. D. damnus pueri ex Virgili lectio, 100. t. 1. A.
 Puncta Hebraica quomodo fuerint inuenta, 68. to. 1. A.

Q

Qualitates diuersæ sunt in corporibus hominum, & Brutorum, 485. tom. 1. col. 1. qualitates actionum quædam, 117. t. 1. E.

R

Rabbi Moyses errores præcipui, 91. t. 1. D. Aristotelem qui similes facit, ibidem. Sanctissimum Trinitatem negat, & circa Dei perfectiones lapsus est, ibidem. circa motum celæ, ibidem. circa Diuinam providentiam, ibidem. circa actus humanos, ibidem. corpora celestia posuit animata, etque animalia rationalia appellat, ibidem. E.
 Rabbini quomodo aduersus Hebræos citandi, 438. t. 1. E. maxima circumspicienda versandi, 49. to. 1. C. & 76. to. 1. B. eorum errores circa septuaginta interpretes, 66. to. 1. E.
 Rabbi Kimhi indoctus à Iudeis habitus, 67. t. 1. E.
 Raphael Verbanus, 142. to. 2. B.
 Ratio condenda à Philosophis Auctoribus, 166. to. 1. A. Ratio scholasticum, & gymnasium, quibus præfuit viri religiosi, 34. t. 2. D. ratio admittendi Scholasticos ad collegium Romanum Societatis Iesu, 37. t. 1. D. ratio interpretandi Diuinam Scripturam Latine, 70. t. 1. A. ratio studiorum Diuinæ Scripturæ, 73. t. 1. B. Ratio multiplex explicandi facia volumina ex Sixto Senenfi, 92. to. 1. C. Ratio omnium optima scribendi historiarum, 57. t. 1. A. ratio suscipiendi negotii salutis animarum, 169. t. 1. B. Ratio agendi cum Græcis, 280. to. 1. C. Ratio disputandi cum hæreticis, 312. to. 1. E. Ratio certa sciendarum controversiarum inter Catholicos, & protestantes, 130. t. 1. D. Rationes probantes à Deo mundum conservari, ac regi, 467. t. 1. col. 1.

rationes probantes decentiam Incarnationis, 101. to. 1. D. Rationes probantes cur Dies extremus futurus sit, 51. t. 1. C. ratio quænam in disceptando intituenda, 11. t. 2. A. Ratio itruendi, & fundandi ædificia, 191. to. 2. A.
 Religio Christiana quibus argumentis fit ab Eusebio monstrata, 74. t. 1. B.
 Religionis partes quot, 121. t. 1. A. Eiusdem perfectio consideranda, 260. tom. 1. C.
 Religiosorum status in veteri lege, 25. t. 1. C. eorumdem status in lege noua, ibidem. Diuersa officia eorumdem, & Monachorum, 154. to. 1. A. ante annum decimum octauum ne quis ad religionem admitteatur cautum est, 258. t. 1. D. eisdem discretio quantopere necessaria, 159. to. 1. A. eorumdem præcationes, 160. tom. 1. E. quomodo humilia officia exercebant, 161. to. 1. A.
 Religiosi vel clerici ad Turcas committentes quomodo præmonendi, 445. to. 1. B.
 Republicæ Iudæorum status quando præpocedens, & vnde, 98. t. 1. A.
 Rerum humanarum inconflantia, 101. to. 1. D.
 Rerum aliquarum vnde citus interitus.
 Regula Lesbia Melancthon, 175. to. 1. D.
 Remedia quantitas ex morbo, & ex conditione ægroti est sumenda, 100. t. 2. E.
 Renuntiatio seculo perseverantæ virtus tribuitur à Deo, 12. to. 1. B.
 Res singulæ resoluuntur in ea principia, ex quibus constant, 47. t. 1. E.
 Res alterius vitæ sciri nequeunt, sed credenda sunt, 492. to. 1. col. 1. res partim corporales, partim spirituales, 494. to. 1. col. 1. Res bifariam diuiduntur, 47. to. 2.
 Responsa prudentum tactæ sunt leges, 45. t. 1.
 Resurrectio mortuorum, & iudicium extremum, 119. t. 1. B. rationes resurrectionem probantes, 42. t. 1. D. eius Veritas, 124. t. 1. D.
 Rhetores quænam Græci, Latini, antiqui, recentiores, qui vnde de Rhetorica Christiana agitur notitia ætate, atque adeo ante illam, 186. & 181. 181. & 183. tom. 1.
 Rituum sacrorum auctores 238. t. 1. C. 139. t. 1. B.
 Robertus Cardinalis Bellarminus contra hæreticos quæ methodo scripsit, 319. to. 1. D. quid in unoquoque temo futuram controversiarum continetur, ibid.
 Romulus post mortem Deus habitus à Romanis, sed vanissimè, 110. to. 2. B.
 Sacerdotes, & Episcopi veri qui nam sint, 189. t. 1. B. Sacerdos ab omni suavitæ suspitione abesse debet, 157. t. 1. B. Sacerdotis quænam quæ in Cæsaribus, & exercitibus, 319. t. 2. D. Sacerdotii dignitas unde, 147. tom. 1. E.
 Sacramentorum frequentatio bonis quoque artibus percipiendis perutilis, 184. t. 1. D. eorum vltus, ad omnia Sanctus, & fructuosissimus, 136. t. 1. E. eorum efficacia, 513. t. 1. C. eorum frequentia ad Diuinam legem exequendam præsentissimum auxilium, ibidem.
 Sacre Scripturæ certitudo vnde 84. to. 1. E. eisdem nomina, 51. to. 1. C. non procedit Sacra Scriptura ut aliæ scientiæ, 12. t. 1. E. per quos feruari ab Deo voluit, ibidem. quam vim lingua potestis mandari, 51. t. 1. C. Iustificatio omnibus gentium antelata, 51. t. 1. E. Hebræica lingua in Diuino Codice non est omnino deprauata, 63. t. 1. E. eiusdè Versiones ex Hebræo quot, 61. t. 1. E. Quod in ea non intelligitur est honorandum, 75. t. 1. D. prima est amanda, deinde ei illustrandum, ibidem. E. Ad eam Intelligendam quæ auctores commodi, 76. t. 1. B. Quod continet, ibid. E. quænam peritiam requirit, ibidem. h. eius dignitas, & utilitas, 84. t. 1. B. eam dicendi modus, 83. t. 1. B. Quis fit D. scripturæ inimicus, ibidem. & quanta eius eloquentia, & efficacia, & subtilitas, ibidem. ex naturis rerum fabricat speculum quo diuina reperiuntur, 84. t. 1. A. ei à fidei hostibus intentera destruitur, 84. t. 1. A.

Alto semper euasit inuita, 86. t. 1. C. eius finis, ibidem.
D. eius profus datus, & obsecratis causis, ibidem.
eiusdem obsecratis aliz causis, 88. t. 1. C. eius finis
multiplex, & canones, & scriptores ad eam assequen-
dam, 89. t. 2. B. eiusdem finis unde petendus, ibidem.
eius Encomium, ibidem. C. Duo precipua cauenda
in scripturis legendis, 90. t. 1. A. Antiquorum, & re-
centiorum scripta quoniam ad nuylicos D. scripturæ sen-
sus erudendos conferunt, 91. t. 1. A. eius epitome unde
petenda, 92. t. 1. D. eius notitiz necessaria tempori-
um ratio, 93. t. 1. E. cum agitur de legum origine in
eam est inspicendum, 111. t. 2. A.
Sacrificium generaria unde excogitata apud Iapo-
nios, 481. t. 1. col. 1.
Salomon omnibus sapientibus huius Mundi amplioem
& certiorum doctrinam habuit, 10. t. 2. B.
Salmanticensis Academia laus, leges, mores, & Ratio
Studiorum, 13. t. 1. A.
Samaritanus in Sinagoga quare usus sit oleo in sanan-
dis vulneribus, 186. t. 2. D.
Sanctus Puginus uniuersam penè scripturam mysticè
expouit, 90. t. 1. B. Inter eius sagaces ad sacras literas
& Laurenti Syluam allegoriarum, discernim, 91.
tom. 1. D.
Sanctorum sortitio, 181. to. 1. A. sancti omnes qui sunt
in celis eandem cum nostra fidem habuerunt, 192.
tom. 1. E.
Sapientia quando simul cum Religione colligitur, 8.
to. 1. A. Sapientia Dei ubinam maxime eluceat, 374.
tom. 2. E.
Sapientes, & sapientes uerentes facilius linguas discunt,
13. t. 1. B. Sapientes officium quale, 446. t. 1. C. eiusdem
est ordinare, 11. t. 1. D.
Sedes Apostolica est ut de omnibus, sic de iuris doctis
Grecis beneuerit, 184. t. 1. E.
Schilina quomodo fit harenis grauius, 137. t. 1. E.
Schismatici non possunt saluari, licet quæ ad fidem per-
tinent omnia credant, 186. t. 1. D.
Scientia à quo manant, 3. tom. 1. C. Scientiæ Diuinæ
uis admirabilis, ibidem, organa extrinseca scientiæ,
17. t. 1. A.
Scientia, & bonitas requisita ad ordines sacros rectè sus-
cipiendos, 147. t. 1. E.
Scholarchæ quoniam olim, 115. t. 1. E.
Scotia Regni quo seculo Christianam religionem co-
lunt, 454. t. 2. A. eiusdem regni terminus, ac fines, ibidem.
Quoniam fuerit à sancta Apostolica sede missi ad il-
los Regem ab heresi persuadendum, ibidem. E. Quo
nam tempore in fide nuntius cepit Scoti, 455. t. 2. A.
moecetur i. summo Pontice recta Paschalis celebra-
tione, ibidem. D. Plurimis sanctis uiris abundarunt
ibidem, per totum. conuulsiq; erudiitis uiris,
457. tom. 2. D. Scotorum sortitio dum Catholica
religio floreret, ibidem. Initium hæreticos hoc seculo
in Scotia unde, 418. t. 2. A. Pro Scotis seminarium erec-
tum à Gregorio xiii. Pont. Max. ibidem. B.
Scriptio liberum quæ sit esse debeat, 43. t. 1. D. utilitas ip-
sius, 43. t. 1. E.
Scribendi modus quoniam, 44. t. 1. D.
Scriptores uariarum, lectionum Miscellaneorum, Dictiona-
riorum Thesaurorum, 192. t. 2.
Scytharum, & Aegyptiorum dissidia, 394. t. 2.
Fr. Sebaltraus, qui Christum in monte aureo Rome
pinxit, 145. t. 2. A.
Seminariorum leges unde, 136. t. 1. D. seminariorum tria
genera, 136. t. 1. B. eorum alumni quæ opere etiam hoc
nomine D. bonitati debeant, 218. t. 1. D. eorum medi-
tationes proprie, ibidem. eorum erectio peracta fan-
ctæ Apostolicæ sedis argumentum, 139. t. 1. C. semina-
riorum quoniam finis, ibidem. Spiritus Sancti afflatu
Tridentina Synodus seminaria instituit, 131. t. B. hos-
tus generis humani conatus ad eadè euertenda, Qua-
nam ratione obuium itum fit Satanæ hac in re, 39. t. 1.
C. examinandi qui ad seminaria sunt admittendi,
204. t. 1. B. eorum alumni quibus uirtutibus assuefaci-
endi, 205. t. 1. C. Nostræ quomodo quietere debeant,
ibidem, ad seminaria mulieribus nullus pateat ad-
itus, ibidem. clericorum seminaria olim in Episcopatus
instituta, 215. t. 1. C. Immum momentum in eis
positum, ibidem, à Tridentina Synodo restituta, 216.
t. 1. A. Regule, in eis seruandæ, ibidem.
Seneca, & de eo iudicium, 168. D. E. t. 2.
Sensus sciendi igniculos existant, t. 1. B. Sensus exte-
riores quos, 113. t. 2. C. Sensus communis cur ibidem, E.
sensus interni quot ibid. D.
Septuaginta Interpretum versio, 66. to. 1. D. non semper
uerant ad uerbum ibid. E. cur in uertendo rectissime
eulerunt, 69. tom. 1. A. Eorum scriptura optum ad
Christum Dominum, ibid. to. 1. C. Ratio diligentissi-
ma adhibita in emendanda septuaginta interpretum
uerfione quæ fuerat vitata, ibidem. E. aliunde de suo
addiderunt, 67. t. 1. B. unde ori. 67. to. 1. B. ab eis nume-
ras septuaginta duo discipulorum sumptus, ibid. qua-
les esse debebant, & quales elagebantur, ibid.
Seruius pseudomonachus Mahometis factus, 319.
tom. 1. E.
Sermo de uirtutibus, de morte, ac de inferno quando
uultor cum hæreticis, quàm arguitur, 324. t. 1. E.
Serui Dei citius morientes, diutius uiuunt, 171. to-
mo 1. C.
Sextus Rufus, historicos quid scripserit, & quo tempo-
re floruerit, 181. t. 1. C.
Sextus Aurelius Victor corrigendus est, 181. t. 2. B.
Sextidicimus seculi accurata consideratio, 66. t. 1. B. Id fuit
tamquam schola Diuine sapientiæ uberissima, ibid.
Sibyllarum oracula æstimanda, 121. t. 2. B.
Signa, quæ ab Ethnicis, & antiquis Romanis gereban-
tur in bello, 153. to. 2. B. C. D. Quoniam à Christianis
gestata sunt, ibidem. De Labaro Constantini Ma-
gno, ibidem.
Simulachra Ethnicorum non saluabant illos, sed salua-
bantur, hoc est custodiebantur ab illis, 449. to. 1. E.
Sinenfes Indorum præstantissimi, characteres habent
quibusdam similes, 447. to. 1. B. De eis quoniam uerius
scripserit, 451. t. 1. E. Quomodo fit inuandus, 453.
t. 1. C. à Scythis premuntur, ibidem. Eorum Regni
termini, & uera Descriptio, ibidem. Soli ferilitas,
ibidem. Mores, ibid. Habitus qualis, 474. to. 2. B. D. Ma-
gistratus quales, ibid. A. Mira apud illos piscandi ra-
tio, ibidem. C. quæ ratione animus excolant, ibid. D.
Initium libri cuiusdam Sinenfium, 451. to. 1. A. Quot
uirtutes ponant, ibid. B. Eorum prudētia dignoscitur
& quomodo, ibidem. C. Sacerdotes suos contem-
nunt, ibid. D. Idola sua parua faciant, ibid. E. ad Reli-
gionem Christianam sunt propensi, 456. tom. 1. A. co-
rundem sacerdotum uanitas, ibidem. ab uno Rege
pendent, ibid. Quibusdam modis potissimum inuea-
tur, ibid. eorum Catechismus à Michaele Rogerio edi-
tus quid continet, ibidem. erga Decalogum uidentur
affici, 457. to. 1. A. pecunie uirtu audissimæ, ibid. C.
pijs operibus excitantur, ibid. Quomodo inter illos
Christiana religio sit propaganda, ibid.
Singulus à fœditate, & immunditie, atque à phlegmone
internæ, 217. to. 2. col. 2.
Sirti Senensis Bibliotheca sancta, quoniam continet,
131. to. 1. D.
Spiridonis factum, ac dictum, 216. to. 1. D.
Somnia quoniam haud probanda, 41. t. 2. E.
Substantia quid sit. 11. tomo 2. Eiusdem diuisio,
ibidem.
Spiritus Sanctus procedens à Patre, & Filio quomo-
do, 81. to. 1. D. idem pluribus auctoritatibus ostendit-
ur, 304. t. 1. A. eiusdem processio ab utroque compro-
batur Patrum auctoritatibus, ibid. Hoc ipsum scien-
ter Patres antiqui Græci, 105. t. 1. D. hoc etiam Pa-
tres Latini, & Africani, ibidem. illud idem rationibus
ostenditur, 306. t. 1. E.
Specula classem comburentia quæ, 211. t. 1. B.
Societatis Iesu ratio in inuanda re Christiana, 344. t. 1. E.
Ratio in eius collegijs, 31. t. 1. B. plures eiusdem In-
stituti Romæ uocatur ad studia ibidem: eorum in-
dustria, & solertia in erudiendis adolescentibus,
ibidem. D. eiusdem. Societatis constitutiones, 36.
t. 1. A. quoniam cultura adhibetur colendis ingenijs
in

rus, ibidem. clericorum seminaria olim in Episcopatus
instituta, 215. t. 1. C. Immum momentum in eis
positum, ibidem, à Tridentina Synodo restituta, 216.
t. 1. A. Regule, in eis seruandæ, ibidem.
Seneca, & de eo iudicium, 168. D. E. t. 2.
Sensus sciendi igniculos existant, t. 1. B. Sensus exte-
riores quos, 113. t. 2. C. Sensus communis cur ibidem, E.
sensus interni quot ibid. D.
Septuaginta Interpretum versio, 66. to. 1. D. non semper
uerant ad uerbum ibid. E. cur in uertendo rectissime
eulerunt, 69. tom. 1. A. Eorum scriptura optum ad
Christum Dominum, ibid. to. 1. C. Ratio diligentissi-
ma adhibita in emendanda septuaginta interpretum
uerfione quæ fuerat vitata, ibidem. E. aliunde de suo
addiderunt, 67. t. 1. B. unde ori. 67. to. 1. B. ab eis nume-
ras septuaginta duo discipulorum sumptus, ibid. qua-
les esse debebant, & quales elagebantur, ibid.
Seruius pseudomonachus Mahometis factus, 319.
tom. 1. E.
Sermo de uirtutibus, de morte, ac de inferno quando
uultor cum hæreticis, quàm arguitur, 324. t. 1. E.
Serui Dei citius morientes, diutius uiuunt, 171. to-
mo 1. C.
Sextus Rufus, historicos quid scripserit, & quo tempo-
re floruerit, 181. t. 1. C.
Sextus Aurelius Victor corrigendus est, 181. t. 2. B.
Sextidicimus seculi accurata consideratio, 66. t. 1. B. Id fuit
tamquam schola Diuine sapientiæ uberissima, ibid.
Sibyllarum oracula æstimanda, 121. t. 2. B.
Signa, quæ ab Ethnicis, & antiquis Romanis gereban-
tur in bello, 153. to. 2. B. C. D. Quoniam à Christianis
gestata sunt, ibidem. De Labaro Constantini Ma-
gno, ibidem.
Simulachra Ethnicorum non saluabant illos, sed salua-
bantur, hoc est custodiebantur ab illis, 449. to. 1. E.
Sinenfes Indorum præstantissimi, characteres habent
quibusdam similes, 447. to. 1. B. De eis quoniam uerius
scripserit, 451. t. 1. E. Quomodo fit inuandus, 453.
t. 1. C. à Scythis premuntur, ibidem. Eorum Regni
termini, & uera Descriptio, ibidem. Soli ferilitas,
ibidem. Mores, ibid. Habitus qualis, 474. to. 2. B. D. Ma-
gistratus quales, ibid. A. Mira apud illos piscandi ra-
tio, ibidem. C. quæ ratione animus excolant, ibid. D.
Initium libri cuiusdam Sinenfium, 451. to. 1. A. Quot
uirtutes ponant, ibid. B. Eorum prudētia dignoscitur
& quomodo, ibidem. C. Sacerdotes suos contem-
nunt, ibid. D. Idola sua parua faciant, ibid. E. ad Reli-
gionem Christianam sunt propensi, 456. tom. 1. A. co-
rundem sacerdotum uanitas, ibidem. ab uno Rege
pendent, ibid. Quibusdam modis potissimum inuea-
tur, ibid. eorum Catechismus à Michaele Rogerio edi-
tus quid continet, ibidem. erga Decalogum uidentur
affici, 457. to. 1. A. pecunie uirtu audissimæ, ibid. C.
pijs operibus excitantur, ibid. Quomodo inter illos
Christiana religio sit propaganda, ibid.
Singulus à fœditate, & immunditie, atque à phlegmone
internæ, 217. to. 2. col. 2.
Sirti Senensis Bibliotheca sancta, quoniam continet,
131. to. 1. D.
Spiridonis factum, ac dictum, 216. to. 1. D.
Somnia quoniam haud probanda, 41. t. 2. E.
Substantia quid sit. 11. tomo 2. Eiusdem diuisio,
ibidem.
Spiritus Sanctus procedens à Patre, & Filio quomo-
do, 81. to. 1. D. idem pluribus auctoritatibus ostendit-
ur, 304. t. 1. A. eiusdem processio ab utroque compro-
batur Patrum auctoritatibus, ibid. Hoc ipsum scien-
ter Patres antiqui Græci, 105. t. 1. D. hoc etiam Pa-
tres Latini, & Africani, ibidem. illud idem rationibus
ostenditur, 306. t. 1. E.
Specula classem comburentia quæ, 211. t. 1. B.
Societatis Iesu ratio in inuanda re Christiana, 344. t. 1. E.
Ratio in eius collegijs, 31. t. 1. B. plures eiusdem In-
stituti Romæ uocatur ad studia ibidem: eorum in-
dustria, & solertia in erudiendis adolescentibus,
ibidem. D. eiusdem. Societatis constitutiones, 36.
t. 1. A. quoniam cultura adhibetur colendis ingenijs
in

in eius collegiis, 37. t. 1. C.
Socratis tempora quæ 58. t. 1. B. eius Oratio, 46. t. 1. E. mo-
ritur, quod Vnum Deum proficeretur. unde unius Dei
notitiam habuerit, 25. t. 1. C.
Sodalitates pæ quæ, & præcipue scholasticæ, 154. t. 1. B.
B. leges quales, ibidem sodalium conuentus qui, 181.
to. 1. B. quæ ratione in sodalitates adinueniatur, ibid.
D. quomodo ex sodalitate sodales emitti possint, 186.
to. 1. A. Eiusdem sodalitarum præfecti officium
quale, ibidem. officium consilii, superioris, & infe-
riorum, 187. to. 1. A. & C.
Somnus grauis, falsus, naturalis, caraphora, & veteris
quinam, 208. t. 1. col. 1. Somniculosi affectus cau-
sa ibid. col. 1.
Statuæ quibusnam Romæ decernebantur, 548. to. 1. B.
nude statuas à Saranis inuectæ, ibidem. E. Deus pri-
mos parentes post peccatum vestiti voluit, 549.
tom. 1. A.
Status quid sit, 248. t. 1. D.
Stoici quid de Virtutibus fenserint, 109. t. 1. A.
C. Suetonius Prædens historicus, & verax, 381. to. 1. B.
eius scripta qualia, ibidem.
Suidas historicus de hystoria ecclesiastica pleraque at-
tingit sed & legendus est Apparatus facit Auctoris
in Verbo, Suidas, 355. to. 1. B.
Sulpitii Seueri Epitome quod consideratione dignum
continet, 122. to. 1. D.
Summa Sancti Antonini, 144. to. 1. B.
Summæ casuum conscientie alphabetice non legende
à principio, 144. tom. 1. B. Summa Caietani de Casibus
conscientie laudatur, 147. to. 1. C.
Superbia Mater hæresum, 497. to. 1. A. & 318. to-
mo 1. A.
Syluester Alexander Clementis VII. Pont. Max.
patens ad Institutiones Iulianis scriptis, 126. t. 1. A.
Symptomata in triplici sunt differentiâ, 195. t. 1. C. Quod
in quolibet symptomate considerandum, ibidem.
à Medicis in consultatione accuratè describenda, ibid.
E. symptomatis natura explicata, quid sit faciendum,
196. t. 1. C.
Syria regio non vna, 441. to. 1. Veriæque fines quinam,
ibidem.

T

Tabula Scholastica, 321. to. 1. A. Tabulæ Iuris, 142.
tom. 1. D.
Talentum Ægyptium quid, 359. to. 1. C.
Tamerlanus quod nomine à Turcis appellabatur, 120.
to. 1. A.
Temporis occasio in rebus arduis, 169. to. 1. C.
Templum Salomonis à Deo prohibitum, ne edificaretur,
40. to. 1. B. Eiusdem abolitio notitia unde, 97.
tom. 1. C. Eius structura, in qua cunctæ architecturæ
leges clucebant, 125. to. 1. D. Eiusdem mystica si-
gnificatio, ibid.
Thales Milesij tempus, & Vita, 58. to. 1. B.
Theatrum Terræ Sanctæ à Christiano Adricomio qua-
le & vnde, 96. to. 1. A.
Theatrum vite humanæ ab hæreticis congestum, 298.
tom. 1. C. non nisi expurgatissimum est legendum,
ibidem. E. Eiusdem expurgatio, 399. to. 1. per
totum.
Themistius quid de Aristotele fenserit, 41. to. 1. B.
Theocritus collatus cum sacris Eclogis, 486. E. to. 1.
Theodolinda Bavaricæ Regis filia erga coniugem mira
pietas, 494. to. 1. A.
Theologia quæ, cur & positiua dicatur, 52. to. 1. D.
Theologia Scholastica quid, 123. to. 1. C. Quomodo à
Positiua differat, 124. to. 1. A. eius diffinitio, ibidem.
quod complex fit, ibidem. D. Quidnam sit, quod in ea
dicatur oeconomia, 123. to. 1. D. positiua, & naturalis
quænam, 124. to. 1. B. Subiectum eiusdem quodnam
est, 129. to. 1. C. Eius partitio, 130. to. 1. E. eius com-
pendium & summa, 131. to. 1. A. Eiusdem diuisio ex
Ioanne Maldonato, ibidem. C. Eius Professor qualis

esse debeat, 132. tom. 1. B. Eius finis ibidem. Qualis
nam debeat esse auditor eius, 133. t. 1. C. Quomodo
modo à grandioribus ei opera nauanda, ibidem. De
aliquibus qui Theologiæ integræ operam dare ne-
queunt, ibid. E. Theologia practica quænam, 144. t. 1. B.
bonum respicit, atque humanas qualitates, ibidem.
Quodnam eiusdem subiectum, ibidem. Eiusdem de-
finitio, ibidem. D. eiusdem tractandæ commoda ra-
tio, ibidem. E. eius dignitas vnde petenda, 147. t. 1. E.
Iurisperito valde necessaria, 157. tom. 1. E. Theologia
Scholastica cur inuenta, 125. t. 1. B. Eiusdem vitilia-
tes, ibidem. C. Quinam ipsam luculentè propugna-
uerint, ibidem. E. Eius origo, 127. to. 1. A. Theologiæ
diuisiones plures, 128. tom. 1. B. post Magistrum sen-
tentiarum inaximè floruit, ibid. D.
Theologi quinam, & unde nomen eorum, 123. to. 1. C.
Theologi Scholastici nomen unde, ibidem. Cur elo-
quentiæ in differendo non vocant, 126. t. 1. B. Primi
Theologi post Apostolos quinam, 128. to. 1. B. Theo-
logi plures fuerunt eximij scriptores, ibidem.
Theologi Hispani vii & Louanenses laborauerunt & ipsi
in Libris plerique expungendis, 69. t. 1. D.
Theopompus cur à Deo percussus, 81. t. 1. C.
Theophrastus librum edidit de causis plantarum per-
uitem, 96. to. 1. B. ab eloquentia sic ab Aristotele uo-
catus, ibidem. eiusdem libri de plantis synopsis, ibi-
dem. Commentaria in eum utilissima Iulii Scalige-
ri, 97. to. 1. D.
D. Thomæ Theologiæ compendium, 159. t. 1. B. eo super-
flue qualia tempora, 155. t. 1. C. Eius summæ t. 1. C.
ibidem, quæ quinta essentia suorum laborum
ibidem, quomodo sit exponenda, ibidem. per seipsam
sepe tutius exponendus, 142. t. 1. C. ratio Interpretandi
eius summam quænam uidetur aboliator, ibidem.
E. De eiusdem summæ expositione Auctoris (senten-
tia), 142. t. 1. C. Eius laus etiam ab aduersariis fidei, 77.
t. 1. D. Eius liber de Regimine Principum qualis, 119.
tom. 1. A.
Timonthis ætas in exprimendo Patris dolore, 543. D.
tom. 1. A.
Titus Lilius, & eius editiones, atque interpretes, 379.
t. 1. A. eiusdem hystoria quænam tempora complecti-
tur, 379. tom. 1. A. aliquot eius errores deteguntur,
ibidem. C. quomodo appellauerit eum Angustus,
ibidem.
Thomas Stapletonus quomodo hæreses huius seculi euer-
terit, 318. t. 1. D. eiusdem Liber insignis de Iustificatio-
ne, 418. t. 1. D.
Thubal mandante Noe uenit in Hispaniam, 412. to-
mo 1. A.
Thucydides historicus in quibus utilis, 337. tom. 1. C.
contenta in eiusdem singulis libris, ibidem. D. Iu-
dicium primum de eo, 140. to. 1. E. qualis sit, ibi-
dem. A. eius Interpres quinam, ibidem. quænam
Græca editio emendatior, ibidem. B. collatio cum He-
rodoto ex Dionysio Halicarnassico, 342. t. 1. A. eius hi-
storia consula, 343. t. 1. C.
Tychonij Volumen Diagogicum ad sacras litteras, quale
89. t. 1. E.
Tingere, & intingere aqua fit, 214. t. 1. E.
Trianus pictor egregius, 542. t. 1. B.
Tonorum Ipecies quot, 262. t. 1. A. quot modis Tonus ac-
cipiatur, 269. to. 1. C. Toni quatuordecim, ibid. circa eos
quot modis fiat mutatio, ibidem. E.
Topica Aristotelis laudantur, 62. t. 1. A.
Tragici, & comici Poetæ ethnicis qualis æstimati à Dio-
nyfio Lambino, 494. E.
Traianus Imperator cur herba parietaria uocatus, 43.
tom. 1. D.
Transyluaniæ hæretici filium, & Spiritum sanctum quid
esse asserant, 423. t. 1. A. cur Christus ab ipsis ualeat vo-
cari Deum, ibidem. Lingue Hebrææ ignariissimi sunt,
ibidem. D. eorum sacrarum litterarum profanationes,
ibidem. per totum.
Trebonianus Iuuius confascinator qualis fuisse, 131.
tom. 1. A.
Tres principes causæ ueritatis amiffæ, 7. t. 1. C.

Triden-

I N D E X.

Tridentinum Concilium liberū, & quale optabatur, quid
quid mentiantur heretici, celebratum, 336. tom.
1. A. quo magis inueterasset, eo magis effloresceret,
359. to. 1. C. ad illud inuitati heretici soluerunt ue-
nere, ibidem
Trinitarianum monstra, 416. to. 1. D. eis uiam trauit
Erasmus, 417. tom. 1. A. eorum errores diluuntur, 418.
tom. 1. B
Trinitas sanctissima quomodo recte dicam: *homo*, 388.
tom. 1. C. Antiquorum fides de illa, 389. tom. 1. C. hi
floriarum testimonis unius Dei essentia, & Trini-
tatis sanctissima defenditur, 409. t. 1. B. Eius fi-
des quoniam modo defendatur, 413. tom. 1. A. eius-
dem imagines quot reperiantur, ibidem, D. eiusdem
figure, & schemata quae approbanda, ibidem, E.
Eiusdem imaginum antiquitas, 414. tom. 1. A. lumi-
ne naturali hanc cognosci potest, 416. tom. 1. E. quo-
modo Poetæ ueritatem eius adiunguntur, 420. tom.
1. E. eiusdem imago ubi nam sit fita, tom. 1. E. Eadem
nobis necessariū credenda, ibidem. Eiusdem ueritas
humanam opem excedit, non est tamen aliena, à
ratione, 493. t. 1. C. in quibus rebus fit eiusdem ueti-
gium, ibidem, col. ubi uere sit Trinitatis uetigium,
494. t. 1. col. 2
Turcae religionem catholicam permittunt, 269. tom. 1. B.
Turcarum praefectus Budæ hereticis templa ademit,
& catholicis restituit, ibidem. C. Plurimum: & Sarace-
norum quomodo fasus procuranda, 441. tom. 1. C.
Qui nam aduersus Mahometanorum errores scrip-
serunt, ibidem. D. his iuuandis eaq. opportunitum.
443. tom. 1. A. Eorum duplex genus, 444. tom. 1. A.
quinam ex eis dociliores, ibidem. quomodo cum eis
agendum, C. cur Turcarum praefecti fato tribuant
multum interitus, & necesse, 333. t. 1. A.

V

Vates propheta minime est dicendus, 225. t. 1. A
Variarum nationum uariæ dotes, 19. t. 1. A
Velleius Paternulus nobilis historicus, sed in quo as-
sentatio notata est, 180. t. 1. A. eius in scribendo sty-
lus, ibidem. eiusdem historię paruitio, ibidem
Venetorum in iuuandis Græcis studiū, 270. t. 1. E
Venenum omne comes est calori, aut frigori, 229. to. 2.
col. 2. signa uenenis, ibidem
Venerit eis uaporum officina, 209. t. 2. col. 1
Verum à uero, & à uerum opifice, 14. tom. 2. B. Ioan-
nis Vires de ueri inuentione, pulchra sententia, &
elegantia similitudo ibidem. C
Veritas Hebraica non consistit in eorum punctis, 68.
tom. 2
Veritas Catholica non est opinio, nec hæresis, 225.
tom. 1. D. Veritatis reuelatæ necessitas, unde, 15. t. 2. B.
confutatio aduersarum opinionum roboratur, 18.
tom. 2. E
Verbum æternum per antiquos Patres locutum est, 420.
t. 1. A. De uerbo increato quid philosophi senserint,
ibidem. necessitas in Diuini ponendi Verbi æterni,
421. t. 1. B
Verbum Diuinum quam ratione generetur, 422. to-
mo. 1. A. D. dicitur partus cordis, & mentis filius,
ibidem
Vetereum carminum ratio, 68. t. 1. B
Veteres, & noui Testamenti diuersimod., 1. t. 1. E
Vestium luxur reprehensibilis, 160. tom. 1. D. Quinam
in uestibus peccant, ibidem. quomodo fastidiale pec-
catum quod per se non est tale, 161. t. 1. B
Via compendiosissima iuuandam Ciuitatum, 34. to-
mo. 1. E
Victor Gifelinus, quid de Poetis obsecris, 482. C.
tom. 2
Vix tres reperiuntur ad rei ueritatem indagandam, 29.
tom. 2. B
Victoria à quo sit expectanda, 207. t. 1. C

Viennensis Synodus de quibusdam philosophis quid sen-
serit, 18. t. 1. B
Vicelli iurifconsulti methodus Iurispudentiæ, qualis,
160. t. 1. E
Vincenij Bellouacensis Speculum naturale quale, 68.
tom. 2. D
Virgilius Poeta, & rectus eius usus qualis, 498. B. tom. 2.
499. & quoniam D. Augustinus obicitur contra eum
ibidem, & 500. to. 2. & damna ex eius lectione, 501.
t. 1. C. D. E
In Virgilium qui præcipui Interpretes, 508. C. t. 2. I. Iacobi
Pontanus uberimus, & politicus Interpretum
Virgilij, 508. C. t. 2
B. Virgo cur initio Concionis inuocetur, 179. to. 1. B. eius
cultus qualis, 185. tom. A. In ea omniū uirtutum
exemplar. ibidem. C. dilecta Mater Dei, 503. tom. 1.
col. 2. Eius dona, ibidem. Eius sanctitas. ibidem. eius
partus absque uilo uirginitatis detrimento, 504. t. 1.
col. 1. absque uilo dolore, ibidem.
Virgines prius diuino obsequio dicant, & quo tempo-
re, 211. t. 1. D
Virginitatis professio, 156. to. 1. C. Admittendarum Vir-
ginum tempus aliud, 159. to. 1. D. Ritus uengendi uer-
titem Virginitatem, quando professioem emittunt,
ibidem. B
Virtutis opera quomodo hereticis fuscenda, 324. t. 1. B
Quanti boni causa, 444. t. 1. C
Viris doctis, & pus nunquam deorum patroni, & fauor
res, 284. t. 1. D
Viri qui nimio ornatu uestiū accedat ad confessionem
peccatorum, quomodo agnoscant esse impari ad
confessionem, 156. t. 1. B
Viso naturalis quia ratione fiat emissio, an receptio-
ne, 212. to. 1. col. 1
Vificatio æquorum Deum placat, 8. t. 1. C. 4 mulieres
quoque spectat, & quomodo. ibid. Vitiuinarij vi-
fendi ratio, ibidem. Fructus exemplæque aluntur,
191. to. 1. D. alij his adstantur fructus, 192. to. 1.
Vifendi infirmos sacerdotum munus propriū, ibi-
dem. B. plura quæ nos mouent ad pium hoc opus,
193. tom. 1. Fructus, 195. t. 1. E
Vilus functiones, 18. tom. 1. B. quomodo decipi possi-
ab extrinsecis rebus, 116. tom. 2. C. à motu à figura,
à numero, ibidem. E. & in quanto continuo, 117. to-
mo. 2. A
Vitz socialis, & solitaria commoda, & incommoda, &
quomodo inter se sint conciliatæ, 255. tomo. 1. B.
Vitz Monastica, & clericalis comparatio, ibidem.
A. Vitz sanctitas in quo consistat, 499. tom. 1. col. 1.
Vitz potius amittenda, quam D-us, 504. to. 1. A.
Vitz turpis in uitam honestam difficilis mutatio, 513.
tom. 1. A. Vitz patrum legibus scriptis principum de-
derunt, 112. tom. 2. A. Vitz sanctitas, ac iustitia uix
primariæ accedendi ad Diuinam Scripturam, 75. to-
mo. 1. D
Vitruuius præcepta architecturæ tradidit, 285. tom. 2.
C. & in unum corpus collegit, ibidem.
Votorum emissio, 159. to. 1. D
Voluntas quænam facultas sit, 479. to. 1. C
Voluntaria fuit passio Christi Domini, 136. tomo. 1. B
Vomitum causa, 217. t. 2. col. 1. Vomitus salutaris quis,
215. to. 2. col. 2.
Vnio hypochondrica ex ferri igniti similitudine designatur,
339. to. 1. D. omnes alias uniones superat, ibidem.
ex corpore, & animæ ratione declaratur in symbolo
D. Athanasij, 399. to. 1. B. diuersitas inter unionem
hypochondricam, corporis, & animæ coniunctionem,
400. to. 1. A. per unionem hypochondricam non est facta
naturarum confusio, ibid.
Voces limatiores, ac peregrine in facis fugiendæ,
214. to. 1. A

Xaca,

I N D E X.

X

X Aca, & Amida Iaponiorum Magistri, 461.
 tomo 1. A & quanam fuerint, ibid.
 Xenodochia cur prope templa religionum extantur
 192. to. 1. D.
 Xenophon, magis inter philosophos, quam historicos
 numerandus est, 344. to. 3. C. 2. sine Thucididis suam
 exordium historiam, ibidem. D. cautio de quibus-
 dam eius editionibus, ibidem.

Z

Z Afij expurgatio quoniam ann. 1587. to. 1. E. 157.
 Zodiaci partes, & signa locum mutarunt, 47. to-
 mo 1. B.
 Zosimus historicus Ethnicus falsa scripti de Constan-
 tino Magno, & alia, 354. to. 1. A.
 Zofimi, nomine nonnulli alij, sed qui fuerunt visi
 sancti, ibidem. B. & C.

F I N I S.

ANTONIUS MASSA LAURENTII A SECRETIS

SERENISS. REIPVB. VENETAE. F.

Archipresbyter Mestrensis in Poeticam Auctoris
 Bibliothecæ Selectæ.

P Habe noue te sacra vocant ad Carmina Musa,
 Quæ Possessinus dicitur, & arte docet.
 Phæbe veni, non te fontem liquisse pigebit
 Castalium, & veteres deseruisse choros.
 Et puri hic latices, & longe sanctior unda est,
 Concentusq; nouo personat omne nemus.

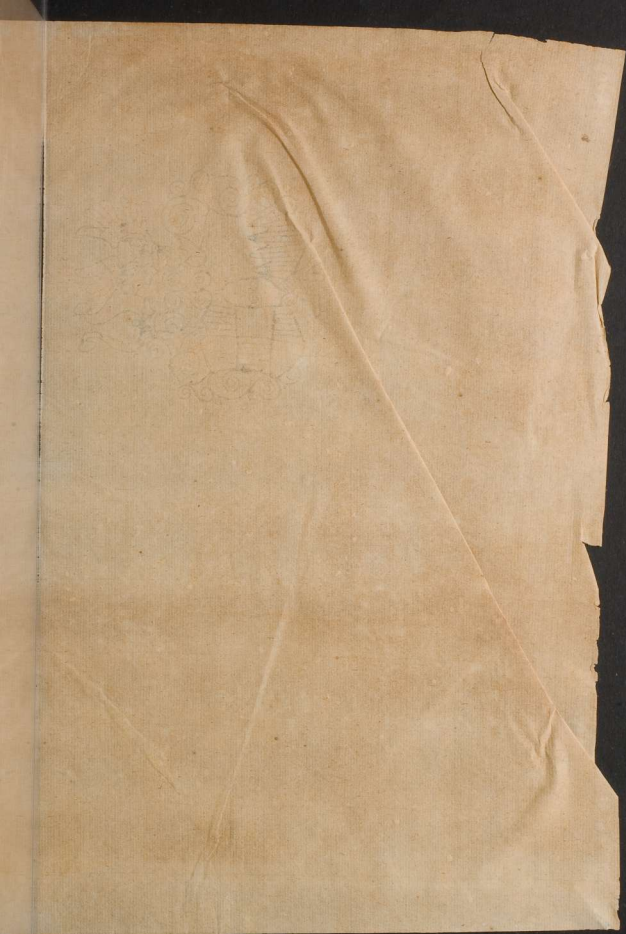

Primi Tomi Errata sic corrigi.

Fuerit, lege exequitur. 18. A. excitatione, lege excitatione, 10.1. E. x. i. disputationobas, verre, disputationo-
nibus. 21. A. separatus, verre forequis. 22. D. deme vocabat. 22. B. dele qualem. 27. B. Fide lege Fidici. 27. C.
Sicutur, lege scient. 27. D. hebdomada, lege hebdomada. 29. B. fiteris, lege fiteris. 29. D. Nofodochium,
lege Xenodochium. 22. C. confellaris, lege confellaris. 43. A. habentes, habentem. 59. D. emineunt verre
emicaent. 74. A. Dimetro, lege Diametro. 80. D. namur, lege narratur. 86. A. tactant, lege tractant. 92. A.
disputatone, verre disputatione. 104. B. absolute, verre absolute. 131. C. quel, lege uel. 132. B. controuersia,
lege controuersie. 153. A. diuiffe, lege diuise. 165. A. controuersie, lege controuersia. 165. D. serapia, lege
syrapia. 169. D. decinanda, lege delinenda. 171. D. Republica, lege respublica. 174. E. dedecet, lege dede-
runt. 205. B. cogitit, lege cogitit. 218. D. ad scriptura, lege ad scripturas. 101. B. tempore, lege tempora.
205. B. Andree, lege Andree. 228. A. duadecim, lege duodecim. 229. C. ad, lege Adde. ibidem. C. itas, lege
statutas. 221. C. funestissimas, lege funestissimae. 248. E. Constituto, lege constituto. 259. A. Vniuerso, lege
Vniuerso. 273. C. facti lege festi. 274. D. Deo, lege Dei. 307. A. 700, lege 700. 418. D. ab, lege ad. 315. B.
anum, lege ante. 425. D. itepere, lege repere. 442. C. nimis, lege Rhemius. 449. C. libes, lege libri. 455. A.
nolstroum, lege noltrum. 479. A.

Secundi Tomi Errata.

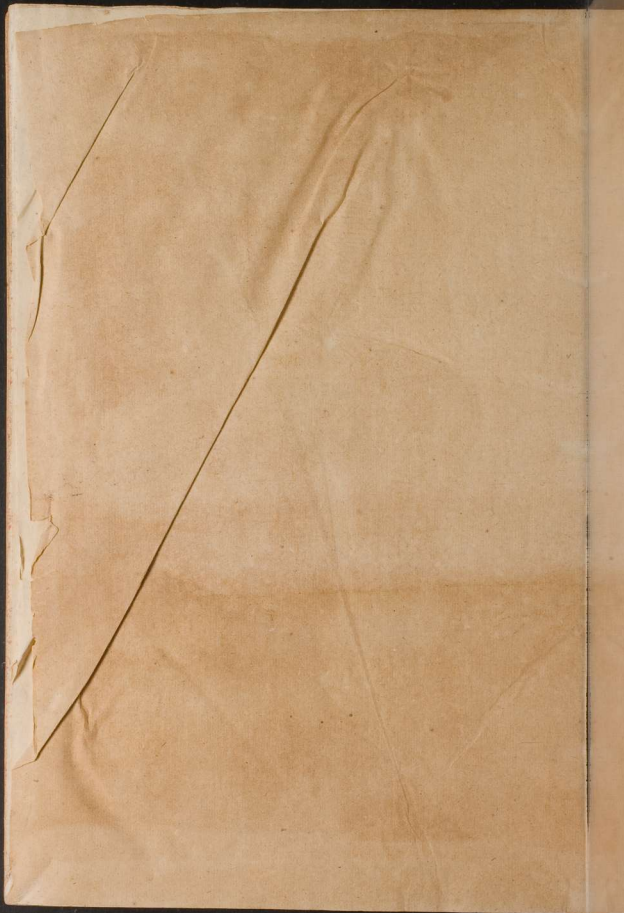
Tanum, lege natum. 127. E. Natue, lege natura. 14. inter C. & D. errant, lege extant. 45. D. finem, lege finem.
dem. 90. E. propinquus, lege propinquus. 196. C. 207. colla. versu 11. Cosma non, lege, Cosma nec, ead. colla.
versu 6. ab infra Quo pia queque duna est, lege loco que que, que & col. iisdem versu 15. ab infra pulmo-
necurue, lege pulmonae. 228. colla. versu 9. supra, narij teguntur, lege nataj teguntur. 246. colla. versu
ab infra 19. Cacochimium, i. Cacochimiam, & col. iisdem, i. ab infra 12. Quo putridas, i. Quo putridus, ead.
colla. versu 4. cap. 9. Nonnulla. I. Nonnullae. 237. colla. versu ab infra 22. Symphonia, i. Symphonia morbo. 244.
cede calori. Rex, lege res. 253. colla. metatus, lege metatus. 291. D. faram, lege sanam. 292. B. condito, lege
condito. 355. A. obtutus, i. obtutus. 444. C. Turciz, i. Turciz. 445. B. Scanderbergus, i. Scanderbergus. 445. D.
& Paulus Tonus, qui librum de Vitis Imp. Turcorum emisit, dele totum. 446. B. notiz, lege notiz. 446. B. 447. C. 448. B. 449. B.
Chronicon, lege chronico. 446. E. penult. linea operis, lege libri. A. noltra, lege notiz. 446. B. 447. C. 448. B. 449. B.
451. D. 452. A. 453. A. 454. A. 455. A. 456. A. 457. A. 458. A. 459. A. 460. A. 461. A. 462. A. 463. A. 464. A. 465. A. 466. A. 467. A. 468. A. 469. A. 470. A. 471. A. 472. A. 473. A. 474. A. 475. A. 476. A. 477. A. 478. A. 479. A. 480. A. 481. A. 482. A. 483. A. 484. A. 485. A. 486. A. 487. A. 488. A. 489. A. 490. A. 491. A. 492. A. 493. A. 494. A. 495. A. 496. A. 497. A. 498. A. 499. A. 500. A. 501. A. 502. A. 503. A. 504. A. 505. A. 506. A. 507. A. 508. A. 509. A. 510. A. 511. A. 512. A. 513. A. 514. A. 515. A. 516. A. 517. A. 518. A. 519. A. 520. A. 521. A. 522. A. 523. A. 524. A. 525. A. 526. A. 527. A. 528. A. 529. A. 530. A. 531. A. 532. A. 533. A. 534. A. 535. A. 536. A. 537. A. 538. A. 539. A. 540. A. 541. A. 542. A. 543. A. 544. A. 545. A. 546. A. 547. A. 548. A. 549. A. 550. A. 551. A. 552. A. 553. A. 554. A. 555. A. 556. A. 557. A. 558. A. 559. A. 560. A. 561. A. 562. A. 563. A. 564. A. 565. A. 566. A. 567. A. 568. A. 569. A. 570. A. 571. A. 572. A. 573. A. 574. A. 575. A. 576. A. 577. A. 578. A. 579. A. 580. A. 581. A. 582. A. 583. A. 584. A. 585. A. 586. A. 587. A. 588. A. 589. A. 590. A. 591. A. 592. A. 593. A. 594. A. 595. A. 596. A. 597. A. 598. A. 599. A. 600. A. 601. A. 602. A. 603. A. 604. A. 605. A. 606. A. 607. A. 608. A. 609. A. 610. A. 611. A. 612. A. 613. A. 614. A. 615. A. 616. A. 617. A. 618. A. 619. A. 620. A. 621. A. 622. A. 623. A. 624. A. 625. A. 626. A. 627. A. 628. A. 629. A. 630. A. 631. A. 632. A. 633. A. 634. A. 635. A. 636. A. 637. A. 638. A. 639. A. 640. A. 641. A. 642. A. 643. A. 644. A. 645. A. 646. A. 647. A. 648. A. 649. A. 650. A. 651. A. 652. A. 653. A. 654. A. 655. A. 656. A. 657. A. 658. A. 659. A. 660. A. 661. A. 662. A. 663. A. 664. A. 665. A. 666. A. 667. A. 668. A. 669. A. 670. A. 671. A. 672. A. 673. A. 674. A. 675. A. 676. A. 677. A. 678. A. 679. A. 680. A. 681. A. 682. A. 683. A. 684. A. 685. A. 686. A. 687. A. 688. A. 689. A. 690. A. 691. A. 692. A. 693. A. 694. A. 695. A. 696. A. 697. A. 698. A. 699. A. 700. A. 701. A. 702. A. 703. A. 704. A. 705. A. 706. A. 707. A. 708. A. 709. A. 710. A. 711. A. 712. A. 713. A. 714. A. 715. A. 716. A. 717. A. 718. A. 719. A. 720. A. 721. A. 722. A. 723. A. 724. A. 725. A. 726. A. 727. A. 728. A. 729. A. 730. A. 731. A. 732. A. 733. A. 734. A. 735. A. 736. A. 737. A. 738. A. 739. A. 740. A. 741. A. 742. A. 743. A. 744. A. 745. A. 746. A. 747. A. 748. A. 749. A. 750. A. 751. A. 752. A. 753. A. 754. A. 755. A. 756. A. 757. A. 758. A. 759. A. 760. A. 761. A. 762. A. 763. A. 764. A. 765. A. 766. A. 767. A. 768. A. 769. A. 770. A. 771. A. 772. A. 773. A. 774. A. 775. A. 776. A. 777. A. 778. A. 779. A. 780. A. 781. A. 782. A. 783. A. 784. A. 785. A. 786. A. 787. A. 788. A. 789. A. 790. A. 791. A. 792. A. 793. A. 794. A. 795. A. 796. A. 797. A. 798. A. 799. A. 800. A. 801. A. 802. A. 803. A. 804. A. 805. A. 806. A. 807. A. 808. A. 809. A. 810. A. 811. A. 812. A. 813. A. 814. A. 815. A. 816. A. 817. A. 818. A. 819. A. 820. A. 821. A. 822. A. 823. A. 824. A. 825. A. 826. A. 827. A. 828. A. 829. A. 830. A. 831. A. 832. A. 833. A. 834. A. 835. A. 836. A. 837. A. 838. A. 839. A. 840. A. 841. A. 842. A. 843. A. 844. A. 845. A. 846. A. 847. A. 848. A. 849. A. 850. A. 851. A. 852. A. 853. A. 854. A. 855. A. 856. A. 857. A. 858. A. 859. A. 860. A. 861. A. 862. A. 863. A. 864. A. 865. A. 866. A. 867. A. 868. A. 869. A. 870. A. 871. A. 872. A. 873. A. 874. A. 875. A. 876. A. 877. A. 878. A. 879. A. 880. A. 881. A. 882. A. 883. A. 884. A. 885. A. 886. A. 887. A. 888. A. 889. A. 890. A. 891. A. 892. A. 893. A. 894. A. 895. A. 896. A. 897. A. 898. A. 899. A. 900. A. 901. A. 902. A. 903. A. 904. A. 905. A. 906. A. 907. A. 908. A. 909. A. 910. A. 911. A. 912. A. 913. A. 914. A. 915. A. 916. A. 917. A. 918. A. 919. A. 920. A. 921. A. 922. A. 923. A. 924. A. 925. A. 926. A. 927. A. 928. A. 929. A. 930. A. 931. A. 932. A. 933. A. 934. A. 935. A. 936. A. 937. A. 938. A. 939. A. 940. A. 941. A. 942. A. 943. A. 944. A. 945. A. 946. A. 947. A. 948. A. 949. A. 950. A. 951. A. 952. A. 953. A. 954. A. 955. A. 956. A. 957. A. 958. A. 959. A. 960. A. 961. A. 962. A. 963. A. 964. A. 965. A. 966. A. 967. A. 968. A. 969. A. 970. A. 971. A. 972. A. 973. A. 974. A. 975. A. 976. A. 977. A. 978. A. 979. A. 980. A. 981. A. 982. A. 983. A. 984. A. 985. A. 986. A. 987. A. 988. A. 989. A. 990. A. 991. A. 992. A. 993. A. 994. A. 995. A. 996. A. 997. A. 998. A. 999. A. 1000. A. 1001. A. 1002. A. 1003. A. 1004. A. 1005. A. 1006. A. 1007. A. 1008. A. 1009. A. 1010. A. 1011. A. 1012. A. 1013. A. 1014. A. 1015. A. 1016. A. 1017. A. 1018. A. 1019. A. 1020. A. 1021. A. 1022. A. 1023. A. 1024. A. 1025. A. 1026. A. 1027. A. 1028. A. 1029. A. 1030. A. 1031. A. 1032. A. 1033. A. 1034. A. 1035. A. 1036. A. 1037. A. 1038. A. 1039. A. 1040. A. 1041. A. 1042. A. 1043. A. 1044. A. 1045. A. 1046. A. 1047. A. 1048. A. 1049. A. 1050. A. 1051. A. 1052. A. 1053. A. 1054. A. 1055. A. 1056. A. 1057. A. 1058. A. 1059. A. 1060. A. 1061. A. 1062. A. 1063. A. 1064. A. 1065. A. 1066. A. 1067. A. 1068. A. 1069. A. 1070. A. 1071. A. 1072. A. 1073. A. 1074. A. 1075. A. 1076. A. 1077. A. 1078. A. 1079. A. 1080. A. 1081. A. 1082. A. 1083. A. 1084. A. 1085. A. 1086. A. 1087. A. 1088. A. 1089. A. 1090. A. 1091. A. 1092. A. 1093. A. 1094. A. 1095. A. 1096. A. 1097. A. 1098. A. 1099. A. 1100. A. 1101. A. 1102. A. 1103. A. 1104. A. 1105. A. 1106. A. 1107. A. 1108. A. 1109. A. 1110. A. 1111. A. 1112. A. 1113. A. 1114. A. 1115. A. 1116. A. 1117. A. 1118. A. 1119. A. 1120. A. 1121. A. 1122. A. 1123. A. 1124. A. 1125. A. 1126. A. 1127. A. 1128. A. 1129. A. 1130. A. 1131. A. 1132. A. 1133. A. 1134. A. 1135. A. 1136. A. 1137. A. 1138. A. 1139. A. 1140. A. 1141. A. 1142. A. 1143. A. 1144. A. 1145. A. 1146. A. 1147. A. 1148. A. 1149. A. 1150. A. 1151. A. 1152. A. 1153. A. 1154. A. 1155. A. 1156. A. 1157. A. 1158. A. 1159. A. 1160. A. 1161. A. 1162. A. 1163. A. 1164. A. 1165. A. 1166. A. 1167. A. 1168. A. 1169. A. 1170. A. 1171. A. 1172. A. 1173. A. 1174. A. 1175. A. 1176. A. 1177. A. 1178. A. 1179. A. 1180. A. 1181. A. 1182. A. 1183. A. 1184. A. 1185. A. 1186. A. 1187. A. 1188. A. 1189. A. 1190. A. 1191. A. 1192. A. 1193. A. 1194. A. 1195. A. 1196. A. 1197. A. 1198. A. 1199. A. 1200. A. 1201. A. 1202. A. 1203. A. 1204. A. 1205. A. 1206. A. 1207. A. 1208. A. 1209. A. 1210. A. 1211. A. 1212. A. 1213. A. 1214. A. 1215. A. 1216. A. 1217. A. 1218. A. 1219. A. 1220. A. 1221. A. 1222. A. 1223. A. 1224. A. 1225. A. 1226. A. 1227. A. 1228. A. 1229. A. 1230. A. 1231. A. 1232. A. 1233. A. 1234. A. 1235. A. 1236. A. 1237. A. 1238. A. 1239. A. 1240. A. 1241. A. 1242. A. 1243. A. 1244. A. 1245. A. 1246. A. 1247. A. 1248. A. 1249. A. 1250. A. 1251. A. 1252. A. 1253. A. 1254. A. 1255. A. 1256. A. 1257. A. 1258. A. 1259. A. 1260. A. 1261. A. 1262. A. 1263. A. 1264. A. 1265. A. 1266. A. 1267. A. 1268. A. 1269. A. 1270. A. 1271. A. 1272. A. 1273. A. 1274. A. 1275. A. 1276. A. 1277. A. 1278. A. 1279. A. 1280. A. 1281. A. 1282. A. 1283. A. 1284. A. 1285. A. 1286. A. 1287. A. 1288. A. 1289. A. 1290. A. 1291. A. 1292. A. 1293. A. 1294. A. 1295. A. 1296. A. 1297. A. 1298. A. 1299. A. 1300. A. 1301. A. 1302. A. 1303. A. 1304. A. 1305. A. 1306. A. 1307. A. 1308. A. 1309. A. 1310. A. 1311. A. 1312. A. 1313. A. 1314. A. 1315. A. 1316. A. 1317. A. 1318. A. 1319. A. 1320. A. 1321. A. 1322. A. 1323. A. 1324. A. 1325. A. 1326. A. 1327. A. 1328. A. 1329. A. 1330. A. 1331. A. 1332. A. 1333. A. 1334. A. 1335. A. 1336. A. 1337. A. 1338. A. 1339. A. 1340. A. 1341. A. 1342. A. 1343. A. 1344. A. 1345. A. 1346. A. 1347. A. 1348. A. 1349. A. 1350. A. 1351. A. 1352. A. 1353. A. 1354. A. 1355. A. 1356. A. 1357. A. 1358. A. 1359. A. 1360. A. 1361. A. 1362. A. 1363. A. 1364. A. 1365. A. 1366. A. 1367. A. 1368. A. 1369. A. 1370. A. 1371. A. 1372. A. 1373. A. 1374. A. 1375. A. 1376. A. 1377. A. 1378. A. 1379. A. 1380. A. 1381. A. 1382. A. 1383. A. 1384. A. 1385. A. 1386. A. 1387. A. 1388. A. 1389. A. 1390. A. 1391. A. 1392. A. 1393. A. 1394. A. 1395. A. 1396. A. 1397. A. 1398. A. 1399. A. 1400. A. 1401. A. 1402. A. 1403. A. 1404. A. 1405. A. 1406. A. 1407. A. 1408. A. 1409. A. 1410. A. 1411. A. 1412. A. 1413. A. 1414. A. 1415. A. 1416. A. 1417. A. 1418. A. 1419. A. 1420. A. 1421. A. 1422. A. 1423. A. 1424. A. 1425. A. 1426. A. 1427. A. 1428. A. 1429. A. 1430. A. 1431. A. 1432. A. 1433. A. 1434. A. 1435. A. 1436. A. 1437. A. 1438. A. 1439. A. 1440. A. 1441. A. 1442. A. 1443. A. 1444. A. 1445. A. 1446. A. 1447. A. 1448. A. 1449. A. 1450. A. 1451. A. 1452. A. 1453. A. 1454. A. 1455. A. 1456. A. 1457. A. 1458. A. 1459. A. 1460. A. 1461. A. 1462. A. 1463. A. 1464. A. 1465. A. 1466. A. 1467. A. 1468. A. 1469. A. 1470. A. 1471. A. 1472. A. 1473. A. 1474. A. 1475. A. 1476. A. 1477. A. 1478. A. 1479. A. 1480. A. 1481. A. 1482. A. 1483. A. 1484. A. 1485. A. 1486. A. 1487. A. 1488. A. 1489. A. 1490. A. 1491. A. 1492. A. 1493. A. 1494. A. 1495. A. 1496. A. 1497. A. 1498. A. 1499. A. 1500. A. 1501. A. 1502. A. 1503. A. 1504. A. 1505. A. 1506. A. 1507. A. 1508. A. 1509. A. 1510. A. 1511. A. 1512. A. 1513. A. 1514. A. 1515. A. 1516. A. 1517. A. 1518. A. 1519. A. 1520. A. 1521. A. 1522. A. 1523. A. 1524. A. 1525. A. 1526. A. 1527. A. 1528. A. 1529. A. 1530. A. 1531. A. 1532. A. 1533. A. 1534. A. 1535. A. 1536. A. 1537. A. 1538. A. 1539. A. 1540. A. 1541. A. 1542. A. 1543. A. 1544. A. 1545. A. 1546. A. 1547. A. 1548. A. 1549. A. 1550. A. 1551. A. 1552. A. 1553. A. 1554. A. 1555. A. 1556. A. 1557. A. 1558. A. 1559. A. 1560. A. 1561. A. 1562. A. 1563. A. 1564. A. 1565. A. 1566. A. 1567. A. 1568. A. 1569. A. 1570. A. 1571. A. 1572. A. 1573. A. 1574. A. 1575. A. 1576. A. 1577. A. 1578. A. 1579. A. 1580. A. 1581. A. 1582. A. 1583. A. 1584. A. 1585. A. 1586. A. 1587. A. 1588. A. 1589. A. 1590. A. 1591. A. 1592. A. 1593. A. 1594. A. 1595. A. 1596. A. 1597. A. 1598. A. 1599. A. 1600. A. 1601. A. 1602. A. 1603. A. 1604. A. 1605. A. 1606. A. 1607. A. 1608. A. 1609. A. 1610. A. 1611. A. 1612. A. 1613. A. 1614. A. 1615. A. 1616. A. 1617. A. 1618. A. 1619. A. 1620. A. 1621. A. 1622. A. 1623. A. 1624. A. 1625. A. 1626. A. 1627. A. 1628. A. 1629. A. 1630. A. 1631. A. 1632. A. 1633. A. 1634. A. 1635. A. 1636. A. 1637. A. 1638. A. 1639. A. 1640. A. 1641. A. 1642. A. 1643. A. 1644. A. 1645. A. 1646. A. 1647. A. 1648. A. 1649. A. 1650. A. 1651. A. 1652. A. 1653. A. 1654. A. 1655. A. 1656. A. 1657. A. 1658. A. 1659. A. 1660. A. 1661. A. 1662. A. 1663. A. 1664. A. 1665. A. 1666. A. 1667. A. 1668. A. 1669. A. 1670. A. 1671. A. 1672. A. 1673. A. 1674. A. 1675. A. 1676. A. 1677. A. 1678. A. 1679. A. 1680. A. 1681. A. 1682. A. 1683. A. 1684. A. 1685. A. 1686. A. 1687. A. 1688. A. 1689. A. 1690. A. 1691. A. 1692. A. 1693. A. 1694. A. 1695. A. 1696. A. 1697. A. 1698. A. 1699. A. 1700. A. 1701. A. 1702. A. 1703. A. 1704. A. 1705. A. 1706. A. 1707. A. 1708. A. 1709. A. 1710. A. 1711. A. 1712. A. 1713. A. 1714. A. 1715. A. 1716. A. 1717. A. 1718. A. 1719. A. 1720. A. 1721. A. 1722. A. 1723. A. 1724. A. 1725. A. 1726. A. 1727. A. 1728. A. 1729. A. 1730. A. 1731. A. 1732. A. 1733. A. 1734. A. 1735. A. 1736. A. 1737. A. 1738. A. 1739. A. 1740. A. 1741. A. 1742. A. 1743. A. 1744. A. 1745. A. 1746. A. 1747. A. 1748. A. 1749. A. 1750. A. 1751. A. 1752. A. 1753. A. 1754. A. 1755. A. 1756. A. 1757. A. 1758. A. 1759. A. 1760. A. 1761. A. 1762. A. 1763. A. 1764. A. 1765. A. 1766. A. 1767. A. 1768. A. 1769. A. 1770. A. 1771. A. 1772. A. 1773. A. 1774. A. 1775. A. 1776. A. 1777. A. 1778. A. 1779. A. 1780. A. 1781. A. 1782. A. 1783. A. 1784. A. 1785. A. 1786. A. 1787. A. 1788. A. 1789. A. 1790. A. 1791. A. 1792. A. 1793. A. 1794. A. 1795. A. 1796. A. 1797. A. 1798. A. 1799. A. 1800. A. 1801. A. 1802. A. 1803. A. 1804. A. 1805. A. 1806. A. 1807. A. 1808. A. 1809. A. 1810. A. 1811. A. 1812. A. 1813. A. 1814. A. 1815. A. 1816. A. 1817. A. 1818. A. 1819. A. 1820. A. 1821. A. 1822. A. 1823. A. 1824. A. 1825. A. 1826. A. 1827. A. 1828. A. 1829. A. 1830. A. 1831. A. 1832. A. 1833. A. 1834. A. 1835. A. 1836. A. 1837. A. 1838. A. 1839. A. 1840. A. 1841. A. 1842. A. 1843. A. 1844. A. 1845. A. 1846. A. 1847. A. 1848. A. 1849. A. 1850. A. 1851. A. 1852. A. 1853. A. 1854. A. 1855. A. 1856. A. 1857. A. 1858. A. 1859. A. 1860. A. 1861. A. 1862. A. 1863. A. 1864. A. 1865. A. 1866. A. 1867. A. 1868. A. 1869. A. 1870. A. 1871. A. 1872. A. 1873. A. 1874. A. 1875. A. 1876. A. 1877. A. 1878. A. 1879. A. 1880. A. 1881. A. 1882. A. 1883. A. 1884. A. 1885. A. 1886. A. 1887. A. 1888. A. 18

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

0 1 2 3 4 Gray Scale

74 Quodl, 2°

27 W 60°

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

0 1 2 3 4

Gray Scale

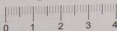
HAB Wolfenbüttel
12 423 599

23

2

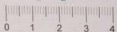
Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

Gray Scale

Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel

Gray Scale

